BLONDI FLAVII
FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE ROmanorum, Libri XXXI

BASILEAE
M D LIX

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE ROMANORVM IMPERII, LIBER PRIMVS

ROMANORVM Imperij originem incrementaq; cognosce-
re facillimum facit scriptorũ copia, quam illius ad summum
usq; culmen euecti tempora maximam habuerũt. Videmus
nanq; felicitatis Romanę urbis cumulo accessisse, ut qui ipsa
adolescente cœperũt, poetæ, historici, oratores, & cæteri scri
ptores, simul cum ipsa crescente floruerint: Et quamprimum
labefactari imperium, cõminui potentia, res affligi ac pessum
B dari cœpit, penitus esse desierint. Vnde factũ est, ut illius qui
dem magnitudinis & gloriæ, cui par in orbe terrarum nulla
unquam uisa est, monumenta habeantur, multorum præcla-
rissimi ingenij uirorum literis ornata: sed eiusdem detrimen-
ta occasumq; celebritatis, maxima inuoluat tegatq; obscuritas. Visum est itaq;, operæpre
cium à me factũ iri, si annorũ mille & triginta, quot ab capta à Gothis urbe Roma in præ
sens tempus numerantur, ea inuolucra & omni posteritati admiranda facinora in lucem
perduxero: Primum tamen incrementi Romanæ rei ordinem & tempora breuiter recen
sere ducimus necessarium: ut qui gradus per quos ad culmen perducta est, in breue com-
pendium cõmode redactos inspexerit, factam altera iri parte, ad hanc tenuitatem rerum
declinationẽ certius recognoscat. Culmen uero ipsum, & tanquam uerticem, Theodosij
superioris quadragesimi tertij, ac decẽ annis postea Archadij & Honorij illius filiorũ tẽ-
porib. fuisse dicimus: quia licet multas clades, multa incõmoda sępe antea passa esset res
C Romana, breui tamen restaurata & in pristinã authoritatẽ maiestatemq; redacta est. Ar-
chadij uero et Honorij anno x. põst deletũ cũ exercitu apud Fesulas Radagasum, magnã
inclinationẽ imperij dignitas iam tum ad ruinã uergẽs, in Halarici, & deinde in plurimis
barbarorũ colluuionibus facere cœpit. Et, quod ostendere aggredimur, postq; tunc rue-
te cœpit, ad eum penè rerũ statum deducta est Roma, quem paruam & à pastoribus con
ditam in primordijs eam scribitur habuisse. Sed uetusta primum percurrentes, augmenti
statusq; tempora breui catalogo præponamus: ab ipsis nãq; facta successiuis temporib.
inclinario qualis fuerit, melius intelligeť. Sub regibus septẽ, Romulo, Numa Pompilio,
Tullio Hostilio, Anco Marcio, Prisco Tarquinio, Seruio Tullo, Lucio Tarquinio, p an
nos ducentos & tres supra quadraginta, non ampliusquã usq; Portum atq; Ostiam intra
octauum decimũ miliarium Romanum processit imperium. Sub cõsulibus autem, inter
quos nonnunquã dictatores fuerunt, & decemuiri ac tribuni militares, per annos vij. su-
pra quadraginta & quadringẽtos, usq; trans Padũ Italia est capta, Africa Hispaniæq; sub-
D actę, Gallia & Britãnia tributariæ sunt factę, Illyrici, Histri, Liburni, Dalmatæ furu domi
ti. Ad Achaiã transitum est. Macedones subacti: cum Dardanis, Mesis, & Thracibus est
bellatũ. Ad Danubium usq; peruentum: in Asia pulso Anriocho primum pedem posue-
runt Romani. Mithridate uicto regnum Ponti est captũ, & Armenia minor, quam idem
tenuerat, armis obtenta est: in Mesopotamiã Romanus peruenit exercitus, cum Parthis
fœdus initum: cõtra Carduenos & Saracenos ac Arabas est bellatũ. Iudæa omnis uicta,
Cilicia & Syria in potestatẽ populi Romani uenerũt, Ægypti reges fœdera acceperunt.
Sub Imperatoribus aũt ab diui Augusti initio imperij ad Theodosij superioris & Archa
dij & Honorij tẽpora, per annos quadringẽtos, & quadraginta, cum diuersa populi Ro
mani fortuna multi principes imperauerũt, Cãtabri & Astures, Hispani, ab ipso Octauio
Cæsare subacti. Alpes maritimæ Cocciæq; & Rhetiæ, Noricũ Pãnoniæ & Mesiæ Roma
no populo accesserũt. Omnis ora Danubij in ꝓuincias est redacta. Põtus omñis & Arme
nia maior, Mesopotamia, Assyria, Arabia, & Ægyptus in imperij Romani iura concesse
runt: quemadmodũ ea & eiusmodi multa ex maiorum scriptis, quorũ maximã extare co
piã diximus, facile est intelligere. At nostra hæc quibus in lucẽ adducendis manum appo
suimus, nullos habent bonos scriptores, neq; annales libros uetere instituto, unde sume-

remus paratos. Quin potius in eo qui simul cum præpotentis populi gloriæ ruina factus E est, bonarũ artium interitu, uaria ac multis in locis inter se dissidentia, temere ac ineptissime scripta, sequi oportuit, labore maximo conquisita. Quorũ digestio, ut unum habeant historiæ corpus, maiorem est opinione omnium operã habitura. Fecerunt uero temporum in quibus ea gesta sunt, quæ doctis caruerunt, calamitates, ut dignissima relatu omnia tuęꝗ plera que, partim minus quàm decuerit copiose, partim minus cõtinuate scribamus. Digna profecto causa cui omnis liuor detractioue acquiescat. Neq; enim, quod in ætatis nostræ duodecim historiarũ libris iam effecimus, omnia afferimus nostra, sed multorum etiã aliud quàm res gestas dicere intendentiũ, excerpta scriptis, ordine reformamus. De ipsa igitur re paulo pòst dicturi primũ, quod multis placuisse legimus, hãc de qua agimus Imperij inclinationem, in C. Cæsaris dictatura cœpisse, ea ratione non approbamus, quia aucta potius ꝗ imminura fuit sub Cæsarum multis Romana potentia. Pari ratione translationem sedis imperij factã à Constantino Byzantium, quemadmodum remotam inclinationis futuræ causam fuisse nõ abnuerim, ita illius principiũ non concesserim appel F landã, cum & ipse & alij decem in imperio successores, quos ea habuit trãslata Byzantiũ sedes, Imperij iura, partim auxerint, partim in maiestate solita conseruauerint. Pariter de causis sicut & de principio quid sentiamus præfaturi, dicimus haudquaꝗ absurde sentire qui eã imperij quassationẽ ab Cæsaris oppressione reipublicæ, ideo causam habuisse opinantur, quod simul cum libertate interierint, bene & sancte uiuendi artes, & sublato per unius potentiã legum metu, principibusq; uirtutem & animi magnitudinẽ ducentibus suspectã, ignaui fortibus, bonis perditi, grauibus & sanctis ganeones ac adulatores fuerint in magistratib. honoribusq; prælati. Nec eos aspernãdos sentimus, qui ab caduca & fluxa rerũ mundi cõditione sumpta ratione, dicunt Romanos eadẽ fatorũ serie orbis imperiũ amisisse, qua nõnulli populi, & magnitudinis propè paris urbes ad opum tenuitatẽ maximam deuenerunt. Babylon nanq; illa (ut sacræ tradunt literæ) prima urbs condita post diluuiũ, ambitu & murorum altitudine admirabilis, primum sexcẽtis imperauit annis, exinde à Nino subiugata & miserandũ in modum lacerata, tum deniq; à Semiramide G instaurata regni Assyriæ caput est facta. Sed mox id regnũ translatum ad Medos: postea capitur à Chaldæis, & demũ Babylonia à Cyro rege Persarum, unica expeditione capta atq; subuersa est. Carthago autem Africæ Hispaniarum & adiacentium insularum domina circa septingentesimũ eius conditæ annum, à Romanis quos penè aliquando subegerat, in cinerem est conuersa. Et Macedoniæ etiam regnum gestarum rerum magnitudine gloriosum, cuius regum unus Alexander Magnus Asię partem maximã, & Europę non minimam subegit, aliquanto minus septingentis annis, à Carano scilicet usq; ad Persen, quem Paulus Æmylius dux Romanus in triumphum illum gloriosissimũ duxit, protractũ est. Vt, quod scribit Orosius, nulla ratione sit mirandum, si quæ serua sub regibus nata est Roma, libertatem sub consulibus partã amisit sub decemuiratu, & trecentesimo sexagesimo anno, postꝗ fuerat cõdita, à Gallis capta, & incẽdijs latissimis fœdata fuit: tandemq; post mirandam instaurationẽ, cum potentia crescente superbia & uitijs diuitias superantibus, bellis est lacerata ciuilibus, ad extremumq;, circa septingentesimũ annũ, uni H domino Cæsari colla submisit. Tertiã uero quæ affertur causam à neglecta religione sumptam, quo magis est pia, duco superioribus meliorem. Nanq; Romani Imperatores in illo insolentissimo fastu dominationis immensæ, exquisitis in Christianos tormentis grassantes, nec stragum immanitate deterrebãtur, nec signis ab iniquo proposito mouebantur. Quamobrẽ post decem persecutiones publico edicto in Christianos factas; occulto dei iudicio tracti fuere ad incognitã tunc ruinæ potentatus immeriti causam. Flauius etenim Cõstantinus quem dixere Magnum, princeps Christianissimus, admissę à Romano populo in religionẽ ulciscẽdæ impietatis minister, ea ratiõe à deo nostro assumptus fuit, ut cuius mutauit sedem imperij, uires ex solidiore solio in lubricũ poneret, breui ad nihilum unde creuerant redituras. Ipsam itaq; Imperij inclinationẽ, siue ob prædictas omnes causas, siue ob earum aliquã sit facta, dicimus principiũ habuisse à Gothorum in urbem Romã irruptione. De quorũ origine & rebus quas ipsa gens ante inflictam populo Romano eam cladem gessit, pauca uidentur ad futurorũ euidentiã recensenda. Eam gentem, quæ pro Gethica dicta est Gothica, cõstat à Scythis originẽ habuisse. Scythas uero

primos

A primos esse in Europa sub septẽtrione,& ad Tanais limitẽ,feros ac paratissimos ad mor-
tem,apud omnes scriptores habetur. Sed Pompeius Trogus eorum originẽ quam remo
tissimã repetens, multa dicit quæ Scythis Asiam incolẽtibus magis, quàm in Europa ad
Tanaim sedentibus accõmodari uidentur. Trogum postea secutus Paulus Orosius pau-
ciora oportuit,de Gothis dicit,quod Romanas ingressi prouincias societatem Roma
ni fœderis precibus quæsiuerũt, quã armis uindicare potuissent:& tamen eos à Lucullo
Romanorũ duce uictos, ac Mœsia pulsos tacet.Paulo aũt post dicit,qđ & quidã alij tra-
dunt scriptores, adisse eius gentis oratores Octauianũ Cæsarem Augustũ Tracone agen
tem,ut quã à uictore remotissimo peterent pacem,facilius impetrarẽt.Omittit etiã Oro-
sius dicere, qđ Ablabius origine Gothus, & ut conijcio,Rauẽnę nutritus,scribit,eos ab
Agrippa Danubiũ trãsire cõpulsos, sub Domitiano fuisse reuersos: quo in tẽpore Opius
Sabinus primũ, & postea Fuscus Cornelius Romani duces ipsis cõgressi Gothis copias
amiserunt,& in prælio ceciderũt: & tamẽ Gothi, quibus uictoria haudquaquã fuerat in-
B cruenta,in Romanis prouincijs eo tempore remanserũt. Quam complexus historiã Cor
nelius Tacitus numerũ interfectorum Romani exercitus ob magnitudinem cladis refer
re omisit,idq; asserit Tacitus facere exemplo Salustij Crispi numerum supprimẽtis occi-
sorum in clade simili Romanorũ. Domuit tamẽ & Romanis prouincijs expulit Gothos
paulo post ista insignis princeps Traianus: sed in suis barbarici soli ꝓuincijs,in quib. qui-
escere ꝓmiserũt,dimisit intactos,quos anno postmodũ ferè nonagesimo Antonius Bas-
sianus Caracalla in orientẽ cum exercitu transiturus, quod nõ satis quieturi uiderẽt, tu
multuarijs prælijs superauit. Pariter anno ꝗ secutus est uicesimo Gordianus iunior Go-
thos ad Danubiũ uenire parãtes, magis repulit leui prælio fusos, clade illata insigniter
superauerit. Quamobrem ijdẽ Gothi ferox & inquietissima gẽs,anno exinde octauo,cũ
Philippus, qui fuit primus Romanorũ principũ Christianus, imperare cœpisset,Roma-
ni soli prouincias irruperunt. Et non solũ ipsi qui totiens,ut ostendimus,uenerãt appella
tione Visigothi,Danubiũ transmiserũt,sed & Ostrogothos,Thriphalos,Astringos,No-
C miulos,Carposq; tunc primũ in reipublicæ prouincias, trecenta uirorum millia perduxe
rũt,à quibus Thracia,Mœsiaq; solito miserabilius sunt uastatæ. Misit tamẽ in eos Philip
pus Decium Pannonẽsem legatũ suum, qui aliquot prælijs inferior,re infecta Romã re-
uertit,& postea Philippo cũ eiusdem nominis filio fraude occiso Imperator creatus,eam
gentem dimisit intactã.Quæ quidẽ gens sub Gallo & Volusiano fœdus cum republica
innouauit. Obierũt uero diem hi ambo Imperatores,mox eo fœdere icto,& secundo an
no, cœperant imperare.Quorũ temporum adeo obscura & prope perdita est historia,
ut eorum mortis genus, locusq; diuersimode tradañ. Est nãq; apud Eusebium de tempo-
ribus, eos apud Forumflaminij, uel apud Iteramniã,bello ciuili quod Æmilianus tyran-
nus in Mœsia suscitauit trucidatos: & Trebellius Pollio dicit,ipsos ultra Danubiũ, peste
illa suorũ temporũ ingẽti fuisse absumptos. Ipsis itaq; Gallo & Volusiano imperatorib.
sublatis,secuta sunt infelicissima Valeriani Imperatoris tẽpora.Eo nãq; in uinculis Sapo
ris Persarũ regis tunc agente,Galienisq; eius filijs imperãtibus, & triginta tyrannis Impe
D riũ lacerantibus,Gothi Bithyniã inuaserunt, illiusq; ciuitatibus deletis,Nicomediã gra-
uiter uastauerũt.Exinde Thracijs occupatis Macedoniaq; ubiq; uastata,Thessalonicam
obsederũt.Sed cum Macriani ducis uirtute ijdẽ Gothi in Achaia superati per Achęos re
cedunt,alia eorundem Gothorum manus Asiam uastat,qua in uastatione templum Dia
næ Ephesię spoliatũ primo,& postea est incensum.Repressit uero Gothorum audaciam
mox latius uagaturã Claudius Imperator, eius nominis secundus, qui plura biennio,
quisquã Romanorum principum decennio,summa felicitate confecit,ut iuxta Trebellij
uerba, si diutius in ea esset cõmoratus republica,Scipiones bonos & Camillos,omnesq;
alios ueteres suis uiribus,suis cõsilijs, sua prudentia fuerit redditurus.Quod uero ad Go-
thos attinet, quãta felicitate illos profligarit, indicat unica illius epistola,quã Trebellius
historiæ inserit, ad Iunium Brocum Illyricum tuentem, in hæc uerba scriptam. Claudius
Broco salutem. Deleuimus trecenta millia Gothorũ, duo millia nauiũ submersimus,te-
cta sunt flumina scutis,spatis & lanceolis omnia littora opperiuntur,campi ossibus latẽt
tecti,nullum iter purũ est, ingens Carthago deserta, tantum mulorum & mularum cepi-
mus,ut binas & ternas miles possit adiungere: et utinam Galienum non esset passa respu

blica, utinam triginta tyrannos non pertulisset, saluis militibus quos uaria prælia sustule- E
runt, saluis legionibus quas Galienus male uictor occidit, quantũ esset additum reipubli
cæ? Nostra diligentia pugnatũ est apud Mesios, & multa prælia fuerunt apud Martino-
polim: multi naufragio perierũt, pleriq; capti reges, captæ diuersarum gentiũ nobiles fœ
minæ, repletæ barbaris seruis senibusq; cultoribus Romanæ prouinciæ, factus miles bar
barus & colonus è Gotho, nec ulla fuit regio quę Gothum seruũ triumphali quodam ser
uitio non haberet. Hunc itaq; Claudiũ ob eam rem bene gestã, senatus statua aurea &
clypeo æquè aureo, quorũ in capitolio illa, hic in curia sunt positi, ornauit. Aurelianus itẽ
princeps fortissimus Canabum regẽ Gothorum nouos ultra Danubiũ motus parantẽ,
cũ quinq; millibus interfecit: quo in prælio captæ sunt decem mulieres uirili habitu pug-
nantes, quas in triumphũ ab Aureliano ductas, titulus pręferebat, ab Amazonibus ortas
esse. Iidẽ item Gothi anno postea trigesimo, resumptis uiribus, nouos intẽtauere motus,
Sarmatiã enim Europæ barbarici soli Romanorum prouinciam, suis conterminam Scy
thiæ finibus occupauerũt, quos Flauius Constantinus Magnus nõ minore quàm Clau- F
dius clade profligauit: & tamẽ idem Constantinus, renouato cum ijs qui cladi superfue-
rant fœdere, ipsis bello, quod contra Liciniũ in oriente gessit, est usus. Continuerũt se po
stea Gothi, tot à Romanis acceptis cladibus, maiori ex parte intra Scythicũ natale solũ,
Romanis prouincijs adiacens, per annos circiter septuaginta. Quo in tẽpore Hunni, ma
lo Romanorũ Imperij rerum initio Ostrogothos accolas suo subiecerunt imperio. Sunt
aũt Hunni & ipsi Scythæ, sed eo quàm Gothi efferatiores, quia montibus Riphæis pro-
pius incolentes, magis septentrionũ rigoribus exponuntur. Quod autem Ostrogothorũ
Visigothorumq;, quibus diuersarũ sectarũ nominibus utimur, uarias appellationis cau-
sas afferri uideo, quæ habeã comperta, explicare constitui. Paulus Diaconus, qui Eutro-
pij & Orosij scriptis addidit, quemq; multi postea sunt secuti, eius appellationis hãc asse-
rit causam: quod temporibus Valentiniani superioris, cum intra Thraciæ fines Gothorũ
populi tunc cõmuniter habitarent, per Alatheum & Frigiternum, bifariam diuisi, decre-
uerunt utranq; rempublicã Frigiternus orientalem, Alatheus occidentalem opprimere, G
eosq; qui Frigiternũ secuti sunt, pro orientalibus Ostrogothos lingua patria, & alios pa-
ri ratione Visigothos pro occidẽtalibus appellatos. Hæc autẽ omnino falsa esse uel hinc
constat, quod multis ante Valentinianũ temporibus, sub Philippo Ostrogothi assuetos
Romanorum uexationibus Visigothos duces impulsoresq;, sicut ostendimus, sunt secu
ti. Magis itaq; crediderim, q̃d asserit Ablabius, & alij nulla uerborũ reddita ratione usur-
pant scribere, superiores sedibus Ostrogothos, Visigotbos inferiores: hos ab occiden-
tis, ab orientis illos plaga in quam uersi habitarẽt, fuisse in patria appellatos. Sed ad rem.
Scribit Orosius gentẽ Hunnorũ diu inaccessis seclusam montibus, repentina rabie per-
citam, exarsisse in Visigotbos, eosq; sparsim conturbatos ab antiquis sedibus expulisse.
Qui quidem Hunnorũ motus ille fuit, de quo beatus Hieronymus ad Oceanum scribẽs
de morte Fabiolæ in hæc uerba dicit. Ecce subito discurrentibus nuncijs oriẽs totus into
nuit. Ab ultima Mœotide inter glacialem Tanaim, et Massagetarum immanes populos,
ubi clausis rupibus feras gentes Alexãdri claustra cohibẽt, erupisse Hunnorũ examina, H
quæ pernicibus equis huc illucq; uolitãtia cædis pariter ac terroris cũcta cõplerent. Con
tinuat autẽ Orosius, Visigothos trãsito Danubio fugiẽtes, à Valente sine ulla fœderis pa
ctione susceptos, ne arma quidẽ quo tutius barbaris crederetur, tradidisse Romanis: de-
inde propter intolerabilẽ auariciã Maximi ducis fame eos & iniurijs adactos, arma cor-
ripuisse, & uicto Valẽtis exercitu, per Thraciã sese miscẽtes, simul omnia cædibus, incen
dijs, rapinisq; fœdasse. Dissentit uero Ablabius, & quã Orosius Valẽti nominis Christia
ni hosti, cui erat infensissimus, nitiť inurere temeritatis & imprudẽtiæ notam, is in patriæ
gentis perfidiã auertit. Nanq; affirmat, Ostrogothis ad orientalẽ plagam sedentibus, ab
Hunnis superatis, Visigothos occidẽtales metu percussos, in Romanorũ fidẽ tutelamq;
cõfugere statuisse: & missis ad Valentẽ oratoribus petijsse, ut trans Danubium Mœsiam
inhabitare permitterenť: fore pollicitos, ut & fidem acciperent Christianam, et perpetuo
in potestate manentes, legibus quas dedisset parerent, ac tanquã murus aduersus Hũnos
cæteramq; barbariẽ Imperium ea in parte communirent. Quæ cum gratulabundus acce
pisset Valens, permissi cũ liberis et coniugib. Danubiũ transire Visigothi in Mesia sunt

recepti.

A recepti. Dedit autẽ illis Valens Arianæ hæreseos, cui miserabiliter inseruirẽt, episcopos: à quibus ea barbaries percepit peruersa dogmatum rudimẽta. Perfecit quoq; Imperator Lupicinũ ac Maximũ Romanos duces, qui curarent necessaria aduenis importari. Subsecuta uero est multitudinẽ rerum inopia, cui ducum Romanorum auaritia quæstũ acerbissime in cõmeatibus procurantium, addidit fomentum. Id cum aliquandiu tolerassent taciti, Frigiternus, Alatheus & Safra Visigothorũ reguli, tandem commoti sunt atq; impulsi à uulgo suã calamitatem sine timore aliquo eiulante. Romanorum enim improbitatem accusabant, quod nõ modo rerum inducerent caritatem, sed corrupta & fœrida, & ea quidẽ sola ac pauca exponerent, quæ ipsi pecunia carentes, cogerentur mancipijs permutare: sed breui futurũ, ut his iam post pecuniam deficientibus, liberos ac uxores in annonæ precium dare cogantur. Quibus stimulati suam fortunam miserantium uocibus reguli bellaces & feroci ingenio uiri Romanos inuaserũt, & Lupicinũ ac Maximum cum

B paruo, quod auarissimi haberẽt, præsidio interfecerũt: moxq; cœperunt Daciæ ripensis, Mesię, Thraciæq; possessoribus cõmeatum tributaq; imperare: & inde, Imperatoris beneficiorũ nulla habita ratione, direptas regiones sibi uiribus subiecerunt. Valens interea egressus Antiochia, cũ ultima infelicis belli sorte traherer, sera peccati maximi pœnitẽtia stimulatus, episcopos cæterosq; sanctos reuocari de exilijs imperauit. Itaq; quartodecimo Imperij sui anno, lachrymabile illud bellum, in Thracia cum Visigothis, iam tunc exercitatione uirium, rerumq; abundantia instructissimis gessit. Vbi primo statim Visigothorum impetu perturbatæ Romanorũ equitum turmæ, nuda peditum deseruere præsidia. Mox legiones peditum undiq; equitatu hostium cinctæ sunt, ac primum nubibus sagittarum obrutæ: deinde tanquam amentes metu per deuia fugientes gladijs insequentium contisq; perierunt. Ipse Imperator cum sagitta saucius, uersusq; in fugam, ægre in cuiusdam uillulæ casam deportatus lateret, ab insequentibus hostibus deprehensus subito igne consumptus est. Qua elati uictoria Visigothi, Constantinopolim obsederunt. Eam ta

C men urbem Dominica Valentis uxor, ingenti pecunia in populum distributa seruauit. Et Gratianus, cui nepoti Valens occidentale commiserat Imperiũ, afflictis rebus prudentissime consuluit. Nam Visigothos Thraciam, Mesiam, Daciamq; ripensem possidere, ac Romano imperio imminere intelligens, resistere constituit: & cũ id sibi extimaret soli impossibile fore, accersitũ ex Hispanijs Theodosium, ingenti uirtute uirum, consortẽ Imperij declarauit. Nec fuit postea cur pœnituerit prudẽtis consilij Gratianũ. Siquidem Theodosius quamprimum Imperator declaratus, purpuramq; apud Sirmium est indutus, summo principe digna gessit. Visigothis enim congressus, eos multis magnisq; prælijs uicit, urbem Constantinopolim uictor intrauit, & ne paruam Romani exercitus manum assidue bellando attereret, pacẽ fœdusq; cum Athanarico Visigothorum rege percussit: quanquã scribit Ablabius Theodosium supradictis in prælijs uincẽtem morbum incidisse grauissimũ, eaq; ratione Gratianũ pacem cum Visigothis constituisse, cui Theodosius breui liberatus, ob collegę honorẽ libentissime acquieuerit. Athanaricus autem

D Visigothorũ rex Constantinopolim ingressus, in magnã adductus est urbis illius admirationẽ, & laxatum omnibus curis animũ, in inspicienda ædificiorum operumq; magnificentia intendit. Correptus uero est Athanaricus grauissima ægritudine, ex qua tertio mẽse, quàm erat Constantinopolim ingressus, interijt. Tuncq; Visigothi carentes rege, cœperunt Theodosio & reipub. militare: paulo tamen post ea, Gratianus Imperator apud Lugdunũ Galliæ ciuitatem interfectus fuit. Quamobrem Theodosius in Gallias profectus, Gothos uiginti, aut iuxta Orosium decem armatorũ millia secum duxit, gessitq; imperator ipse aduersus Arbogastũ Eugeniũq; tyrannos ciuile illud bellum, Claudiani poetæ literis celebratũ: in quo Gothi ab Imperatore præmissi, ad internecionẽ fuerunt occisi, quos utiq; lucrum fuit ante partã de hoste uictoriam amisisse. Postquam uero Theodosius apud Mediolanum immatura reipublicæ morte præuentus est, Archadiũ & Honorium filios & in Imperio successores, multæ suorũ perfidiæ atq; insidiæ agitauerunt. Commiserat Theodosius in Imperio florens, tres potissimas Imperij partes tribus ducibus gubernandas: Ruffino orientalem, occidentalem Stilliconi, & Africanam Gildoni. Hic primus de morte Imperatoris compertũ habens, paruiq; faciens in puerorum manibus imperij uires, Africam sibi retinere conatus est. Misit uero in eum Honorius Mastelzerium

ipsius Gildonis fratrē, atq; ob necatos filios inimicū, qui quidem Mastelzerius Gildonē F
prælio superatum cupientissime interfecit. Sed & Mastelzerius post uictoriam, fraternæ impietatis imitator effectus est. Nam & ipse Imperiū affectauit, unde à militibus est occisus. Eodem uero in tempore Ruffinus orienti præfectus, dum barbaris ad rebellionē concitatis imperiū sibi parare contenderet, Archadio curante interfectus est. Tertius ducum Stillico, genere Vandalicus, summā erat post Theodosij mortem apud nouos principes gratiā consecutus, utpote factus bis socer Honorij Imperatoris, qui duas illius filias, cum prima obijsset intacta, in matrimoniū accepit. Fuit uero & ipse impijssimus, sed suā perfidiam maximis tegēs simulationibus, nihil apertū contra rempublicam est molitus, quin potius affectatū Eucherio filio Imperium non prius inuadere constituit, quàm imperatores maximis calamitatibus inuoluisset. Itaq; primum omnium immanes Sueuorum, Burgundionum, Alanorum & Vandalorū suorum gentes, proprijs excitas sedibus concitauit ad Romani imperij Galliarū prouincias inuadendas: exinde Visigothos, gentem, ut nouerat, ferocissimam curauit stipendijs priuari ab imperatoribus, omnia ad eius præscriptum potius quàm consilium facientibus: & nedum stipendia illis abstulit, sed omnē disciplinæ militaris eorum in qua diu fuerant retenti abiecit curam, atq; etiā eos Thracia & Mœsia ob annonæ stipendijq; defectum sensim dilabentes, spernere simulauit: cuius machinationis hęc ratio fuit, quod ipsos Visigothos rerum necessariarū indigentia compulsos optabat in Italiā se conferre, ut quamprimū profecti ex Germania Vandali, Burgundiones, Alani & Sueui Gallias irrupissent, Honorius illos ducere cogereť, & aut à tanta barbarie occidereť, aut illo distineretur bello, ne posset cæteris Imperij partibus subuenire, eumq; in euentum destinauerat ipse animo, bellum Italicum aduersus Visigothos sibi assumere, & quicquid copiarū esset reliquum reipublicæ secum rapere, cum quibus Visigothos, quod sibi facillimum fore confideret, deleret, atq; eo impetu Roma, ac per ipsam imperio potireť. Cœpit autem eius machinationis executio in hunc modum. Anno imperij Archadij & Honorij octauo, qui fuit salutis Christianæ septimus & quadringentesimus, Stillico ipse & Aurelianus consules sunt creati, quo in anno Visigothi stipēdio cōmeatuq; solitis destituti, relicta Thracia in Pannonias secesserūt, ubi regē quo per annos uigintiquinq; caruerāt, creauerūt. Nā post defunctū in Cōstantinopoli Athanaricū, Visigothi sub Gratiāo et Theodosio simul sex annis: et postea sub Theodosio solo, undecim, atq; sub Honorio & Archadio usq; ad Stilliconis consulatū octo, reipublicæ stipēdia meruerunt: & eo in tempore nullos gentis suæ reges aliósue duces, q̃ ab imperatoribus datos habere curarunt: fuitq; primus rex in Pannonia creatus Halaricus ex familia Balthorum, in Gothis nobilissima, oriundus. Cui in profectionem aliquā pendēti sese adiunxit Radagasus & ipse Gothorū dux cum ducentis millibus. Is tamen Radagasus qui fuerit, & unde aduenerit, aut ubi ea ducenta millia prius tenuerit, & Orosius & Ablabius, apud quos solos id scriptū inuenimus, dicere neglexerunt. Prædicti itaq; duo Gothorum exercitus Thraciā & Pannonias, omnemq; Illyricum & Noricum, continentem quoq; illi primam Italiæ partē, miserandis & aliàs inauditis stragibus direptionibusq; afflixerunt: Qđ quidem beatus Hieronymus ad Paulā Eustochiumq; per id temporis scribens in Sophoniæ prophetæ expositionibus in hæc uerba ostendit. Iram quoq; domini etiam bruta sentiunt animalia, & uastatis urbibus hominibusq; interfectis, solitudinem & raritatem bestiarum quoq; fieri, & uolatilium pisciumq;, testis Illyricus est, testis Thracia, teste in quo ortus sum solum: ubi, præter cœlum & terrā & crescentes uepres & condensa syluarum, cuncta perierunt. Hi autem ambo exercitus Stillicone & Aureliano cōsulibus, tanta inter se temporis locorumq; distantia, quantam profecturis copijs cōmodam intelligerēt, Italiam sunt ingressi. Quorū Radagasus Apenninū transgressus, cum apud Fesulas consedisset, obuios habuit Vldin & Sariā Hūnorū et Gothorū duces, qui (ut scribit Orosius, per cuius ætatē ea sunt gesta) ad Romanorū præsidia inclinauerant: nec etiā reppeti quo tēpore quóue modo hi Vldin & Sarias, cum Hūnis & Gothis, aut in Italiā uenerint, aut Romanorū stipēdia sint secuti. Vnde cū Prosper in additione quā fecit Eusebio & Hieronymo de tēporibus, scribat Radagasū duce Stillicō e delectū fuisse, illū sequerer, nisi Orosiū in suę ętatis historia licet ambigue scripta, ducerē prępponendū. Qđ satis cōstat, cōpulsus in Fesulanū montē Radagasus, inops cōsilij & cibi, urgēte undiq; timore concludiť, G H

agminaq;

A agminaq; quibus dudum angusta uidebatur Italia, latendi spe in unum ac paruum uerti-
cem truduntur. Non disposita in bellum acies fuit, nō cædes acta, nō sanguis effusus est.
Postremo edentibus, bibentibus, ludentibusq; Romanis, & eorū mercenarijs militibus,
tanti illi tamq; immanes hostes esuriētes, sitientes, languētesq; cōfecti sunt. Rex uero Ra
dagasus solus spem fugę sumēs, clàm suos deseruit, atq; in hostes incidit, à quibus captus
& paulisper retentus, ac deinde interfectus est. Tanta uero multitudo captiuorū Gotho-
rum fuisse refertur, ut in uilissimarū pecudum modum, singulis aureis passim greges ho-
minum uenderentur. Traxerat interea Halaricus in Italiam manū illam Visigothorum,
Romanis stipēdijs apud Cōstantinopolim assuetā. (Cuius progressus quousq; Romam
irrupit, ex Guidonis sacerdotis Rauennatis scriptis certioribus ut tenemus quàm alij ha
beāt quos legerimus scriptores, exequi conabimur, quod Orosius aliū in finē, q; ut bella
referret scribēs, ea sibi tūc cognita quo ordine sint gesta, diffusius narrare neglexit. Abla
bius uero scriptor ineptissimus, uel ea ignorauit, uel, qd' magis credimus, scribere nesci-
B uit.) Stillico Vandalorū, ut inquit Orosius, imbelli, auara & perfida gēte editus, quod cō
cupiuerat & fieri curauerat, sui consulatus initio effectum esse habuit exploratū. Nanq;
Vandalos suos, & aliam barbariē secum militantem intellexit ad Rheni ripas cōsedisse,
& frequentes à Rauenna Romaq; nūcij Constantinopolim attulerunt, maximā Gotho-
rum partem, cum eorum duce Radagaso esse delerā: Halaricum uero nō multo post Ita-
liam ingressum Rauennā inter & Classense oppidum in loco cui dicitur Candianū con-
sedisse. Itaq; ratus nō esse ultra differendū, primo immisit ex Cōstantinopoli pręsidia Ra
uennatibus. Et post parū cum omnib. copijs, quæ in Thracia & apud Cōstantinopolim
imperatoribus militabant, terrestri itinere ad Italiā properauit, fecitq; iter per Aquileiam
& Altinū, inde per Patauinos, ad Padi ripas delatus in Rauennatem agrū per ea loca, in
quibus nūc est Ferraria urbs, tunc uicus muro immunitus, se cōtulit. Quæ cū haberet Ha
laricus explorata, soluit à Classe oppido castra, & in proximos è regiōe positos Appēni-
ni colles, ad Pollentiā uicū duo & uiginti millia passus à Rauenna recessit. Estq; is Pollen
C tiæ uicus, uetusto Truentinorū foro, quod nunc dicitur Bretenoriū, ad passus duos mille
propinquum. Stillico autem paulo post Rauennā est ingressus: qui dux excellens rei mi
litaris, quā egregie nouerat, peritia fretus, illum barbaræ gentis exercitū multo maiorem
eo quē ex Cōstātinopolitana militia ipse adduxerat, repressit, sæpe fugauit, & quoties uo
luit ita coarctauit, ut illū uincere ac delere si uoluisset, potuisse cōstiterit. Qua in trepida-
tione Halaricus annos circiter tres uersatus, Honoriū per oratores docuit perfidiā Stilli-
conis, orans obtestāsq; sedes sibi in ea Galliarū parte dari, in quā Sueuos, Alanos & Bur-
gundiones ducib. Vandalis, breui irrupturos apparebat. Resciuerat uero Honorius ple-
risq; alijs deferentibus, quid Stillico moliret̄: quare ad eum scribens iussit, ut pacem cum
Gothis faceret, illisq; diem statueret infra quā Italia profecti in Gallias se conferrēt. Lite
ris itaq; ab Honorio Imperatore acceptis, Stillico pacē cum Halarico Visigothisq;, pro-
ut iussus erat illico firmauit, & profecturis quæcunq; itineri duxerunt necessaria, summa
cum amoris libertatisq; simulatione cōcessit. Eos postea intelligēs pacis fiducia & profe
D ctionis sollicitudine militarem disciplinā contemnere, ac castris omnino immunitis, sa-
lutem suā nimia securitate negligere, sacrum delegit paschæ diem, in quo partim religio-
ne ociosos, partim epulis & uino obrutos, ad unū omnes confodi posse confideret. Immi
sitq; Saulem ducem suum cum paratissimis copijs, ex Foropopilio, apud quā ciuitatem
Pollentiæ ad quartum lapidem propinquā Visigothis in eo bello fuerat oppositus. Erat
autem Saul & gente & religionis perfidia Hebræus. Quamobrem Christianos sacratissi
mo in die ardentiori odio est aggressus. Irruens itaq; improuisus magnā principio edidit
cædē, & trepide sine duce, sine ordine Gothi, quà quenq; timor rapuit, concursarunt: tan
tam tamē multitudinē minor multo Hebræi exercitus, tam celeriter cōficere nequibat, et
dilapsi quisq; hostiū manibus, ad regis tabernaculum conuenerūt. Mirum uero, &, quod
nisi concordi sensu omnes referrent scriptores, suppressurus fui, non paruā occisi militis
partem, quam repugnando potuit saluare Visigothus amisit, dum religione sacratissimi
Christianis diei à pugna cessantes rex & cęteri duces sese cōtinebāt, si forte cessasset hosti
lis perfidia expectātes. Cum aūt nedum cessare hostem, sed magis atq; magis instare con
spexerūt, rabidi institere, & Hebræis militibus mirabili procella repressis, in fugamq; cō-

uerſis, eos penè ad internecionē cæciderũt. Cõſternatus animo ad eius ſtragis nuncium A
Stillico, in furentes & omiſſa ſediũ Galliæ cura in ſe ruentes Viſigothos, exercitum repa
raturus, ſupplementũ ab Imperatore poſtulauit. Immiſit uero Honorius duces, q dignã
iuſtiſſimamꝗ ſumpſerũt de ſceleſtiſſimo ultionē: eoꝗ modo Stillico ipſe, qui iuxta Oro
ſij uerba, ut unum puerum purpurã indueret, totius generis humani ſanguinē dedit, cum
Eucherio filio, cui parabatur imperiũ, eſt occiſus: parua tamē prudentia in dolore iuſtiſſi
mo uſus eſt Honorius, qui in ſceleſtos patrē & filium animaduerſurus, neminē ſubroga-
uit exercitui ducē. Nam quæ impigro atꝗ pugnaciſſimo duce Stillicone uiciſſet Roma-
na militia, eo ſublato neruos uireſꝗ amiſit: & Viſigothi uel quotiēs congrederent uicto
res, uel nullũ quem timerent adeſſe, aut affuturum ducem intelligentes, Italiã per annum
liberius populati ſunt, urbē obſederunt, & nullo qui tutaretur exercitu reliquo, haudquã
quã magno, ſicut ſcribit Oroſius, negocio irruperunt. Sed cum beati Hieronymi, quem
illis temporib. apud Bethleem floruiſſe conſtat, uerba conſidero, non poſſum nõ ſuſpica
ri Oroſium, ut calamitatē temporibus Chriſtianis illatã attenuaret, de ea irruptione mul B
to minora, quàm oportuiſſet hiſtoricũ, narrauiſſe. (Sunt enĩ uerba prædicti Hieronymi
de obitu Marcellæ ad Principiã uirginem in hãc formam. Terribilis de occidente rumor
affertur: obſideri Romã & auro ſalutē ciuium redimi, ſpoliatoſꝗ rurſum cruciari, ut poſt
ſubſtantiã uitam quoꝗ amitterent. Hæret uox, & ſingultus intercipiunt uerba dictantis,
capitur urbs quæ totum cepit orbē, imò fame perit antequam gladio: & uix pauci, qui ca
perentur, inuenti ſunt. Ad nephandos cibos erupit eſurientiũ rabies: & ſua inuicē mem-
bra laniarũt, dum mater nõ parcit lactenti infantiæ, & recipit utero quem paulo ante effu
derat.) Cuius ſentētiæ Aurelium Auguſtinũ multis in locis eſſe uidemus. Siue igitur par
uo, ut Oroſius, negocio: ſiue poſt paſſam à Romano populo, ut alij uolũt, acerbiſſimã fa-
mē, Viſigothi duce Alarico rege urbem Romam rerum id temporis dominã irruperunt.
Qua die, quã Calendarum Aprilis fuiſſe ſatis conſtat, deſtinata hactenus Romanæ urbis
imperij inclinatio inchoauit. Quod itaꝗ nobis eſt reliquũ, gētis Viſigothorũ origine, &
ab illa geſtis ante Romanorum imperij inclinationē rebus, ac tanti mali cauſis quantum C
oportuit oſtenſis, nouã deſignandi geſtarum rerum tempora rationem inibimus: ut ſcili-
cet quale maioribus fuit, unde geſtorum ſupputatio ſumeretur, urbis conditæ initiũ: nos
pariter noſtrum habeamus inclinationis illius principium, à quo maximæ atꝗ mirabiles
res ipſæ, quas uix credat poſteritas, quo temporũ ordine ſint geſtæ, certius faciliuſꝗ poſ-
ſimus explicare. Annus ergo quē à condita urbe ſexageſimũ quartum & centeſimũ ſu
pra milleſimũ numerabant, qui & ſalutis Chriſtianæ duodecimus & quadringenteſimus
fuit, nobis primus erit ab inclinatione imperij cõſtitutus. Ingreſſus eo anno urbem Hala-
ricus rex, edictũ Viſigothis propoſuit, ut fugientes in ſacra loca, præſertim Petri & Pauli
baſilicas, illæſos ſeruarent: prædã uero ꝓ poſſe ingentē ubiꝗ facerēt, ſed quoad poſſent
à cædibus & ſanguine temperarent. Quod quidē pro uictoris antea omnium gentiũ po
puli rem domeſticã defenſantis fortitudine, proꝗ barbarorum multitudinis auaritia atꝗ
inſolentia ſupra fidem poſterorũ obſeruatum fuiſſe omnes concordant ſcriptores. Et ta-
men aliquantis cædibus, ſtupris incendijſꝗ, urbem quondam orbis dominã conſtat fuiſ- D
ſe fœdatã. Ea uero in tantæ urbis direptione, duo tantũ quæ acciderint memoratu digna
referri cõperimus. Horum unum eſt, Gallam Placidiã Theodoſij ſuperioris filiam & Ho.
norij Archadijꝗ tunc Imperatorum ſororem, in captorum ſortem abductã, uictoris bar
bari caſtra ſecutã fuiſſe: alterũ, uaſa Petri miniſterio ſacra, pondere, magnitudine & pul-
chritudine eximia, ad Viſigothi cuiuſpiã manus perueniſſe, & regis iuſſu in Baſilicæ cu-
ius erant arcã magna cum Romanorũ Viſigothorumꝗ admiratione fuiſſe relata. Profe-
cti urbe tertia die quàm ingreſſi fuerant Viſigothi, Campaniã, Lucaniam, & Brutios po.
pulati ſunt: fretum poſtea traijcere ut Siciliã diriperent conatos tempeſtas coorta prohi
buit, quæ nauibus alliſis, aliquot cohortes abſumpſit. Ipſis exinde uarias in recedendi aut
iterũ ut traijcerēt intentandi ſentētias pendentibus, moritur apud Conſentiã Brutiorum
urbem Halaricus: quē gens ſepulchri iacturã plurimi facere ſolita, ne ultio aliqua in mor
tui oſſa exerceri poſſet, in deriuati amnis Baſenti alueo cõdidit, locello ditiſſima regis ſu
pellectile completo: & ne poſt eorum profectionē, id ſepulchrum ab incolis ſciri poſſet,
amne in curſum reſtituto foſſores qui uterꝗ operi interfuerãt, trucidarũt. Subrogatus ue
ro eſt

ro est in regē Athaulphus ex Balthorū gente Halarici cognatus, cui Galla Placidia pri-
A mo captæ urbis die fuerat desponsata: quæ licet uiro nondū copulata esset, ꝗd nuptias sa
tis constat apud Forum cornelij fuisse celebratas, sua prudentia regem barbarū mirabili-
ter deliniuit, impetrauitꝗ; ut per urbem reuersus, prædam quidē quod nequisset prohibe
re, identidē fieri permiserit, à sanguine uero curauerit & incēdijs abstineri. Nam quod in
tanta huiusce cladis scriptorū inopia, solus testatur Orosius, paucis post ipsam acceptam
cladē aut annis aut mēsibus, si quis populū Romanum & multitudinē uidisset, & uocem
audisset: nihil mali factū arbitratus fuisset, nisi aliquantæ existentes ex incendio ruinæ for
te docuissent. Excedētes urbe Visigothi, populo ne Romano, an cōstitutis ex gente sua
magistratibus eam dimiserint gubernandā, nullus refert scriptor: multis tamen adducor
coniecturis, ut ipsos credā, nullo relicto aut præsidio aut magistratu, eam destituisse eue-
stigio futuram Imperatorū, in quorum amicitiam fœderaꝗ; Athaulphum Placidia cœpe
rat inclinare. Quod enī Orosius ipse, beatissimi Hieronymi presbyteri testimonio scribit
B Barchinonensem uirum nobilē narrasse, cōcupiuit aliquando Athaulphus, Roma fundi
tus euersa, alterā ædificare urbem, quæ in locum demortui nominis Romani, Gothicum
referret: & quēadmodū ea ciuitas Gothica Romæ suffecta esset, sic & ipse nouæ cōditor
urbis in Augustorū subrogatus locum, posteris imperij cognomentū relinqueret Atha-
ulphū. Is tamen barbarus & ferus memorante Placidia prudentissima muliere considera
uit, Romanā rem creuisse, & ad ea tempora stetisse legibus & bonarū artium disciplinis,
à quibus Gothica barbaries abhorreret. Ideoꝗ; in tantū mutauit sententiam, ut Romanæ
dignitatis cuius esse nequiret immutator, fore optauerit instaurator. Hinc Honorij Ar-
chadijꝗ; Imperatorū fœdera quæsiuit, quæ post factas apud Forūcornelij nuptias, omnē
emensus Italiā, cum apud Barchinonē citerioris Hispaniæ consedisset, in dies magis ma-
gisꝗ; petiuit. Creuerat interim incendiū illud maius, quod perfidum Stilliconem prius-
quam in Italiā duceret ostendimus præparasse. Siquidem Vandali, Burgundiones, Sue-
ui, & Alani aduersus Romanū imperiū cōiurati, cœperunt in Gallijs atꝗ; Hispanijs de-
C bacchari. Expedit hoc in loco qui fuerint barbari, quos à Stillicōe accersitos impulsosꝗ;
diximus, & quę loca prius inhabitauerint dicere, quia multos de ipsis scribētes errasse ui
demus. Primū Orosius, cui notissima hæc si ad suam fecissent intentionē, facillimum fuit
ostendere, dicit Alanorū & Sueuorum ac Vandalorum gentes ante biennium Roma-
næ irruptionis, per Stilliconē cōcitatas, inuasisse Gallias, nec quibus exciti sedibus, aut ꝗ
fuerint ultra narrat. Alioꝗ; in loco scribit Stilliconē gentes alias copijs uiribusꝗ; intolera
biles, hoc est Alanos, Sueuos, Vādalos, ipsoꝗ; simul motu impulsos Burgūdiones, ultro
in arma sollicitasse: unde cum satis constet, omnes qui de ea re scripserunt, hæc ab Orosio
& nemine alio sumpsisse, miror, qua impudētia ducti scribant aliqui, eas gentes fuisse ex
Pannonia à Stillicone in Galliā concitatas. Nulla enim earum gentium ante id tempus
ultra Danubium populariter est profecta: habent uero omnes uetustā originem ex Ger-
mania, suntꝗ; priscorū Plinij Veronēsis, Suetonij Tranquilli & Cornelij Taciti literis ce
lebratæ. Plinius nanꝗ; Germaniā ex Agrippæ traditionibus describens, Vandalos, & eo
D rum partē, Burgundiones, unā esse dicit ex quinꝗ; interioris Germaniæ partibus, & pau-
lo post Sueuos illis proximos ponit. Alani aūt etsi origine sunt Scythæ, in ipsis Vanda-
lorū regionibus habitabant. Sed Sueuos Octauius Augustus, teste Suetonio, ex Germa
nia in citeriores Rheni ripas transtulit, eiusdemꝗ; Augusti temporibus, ea pars Vandalo
rum, quibus Burgundionibus postea fuit nomen, ad octoginta armatorū millia, ulterio-
res Rheni ripas insederant, quos Drusus & Tiberius Cæsares, sicut Cornelius refert, post
subactam interiorem Germaniam, in sedes proprias repulerunt, & extra urbes munitaꝗ;
loca dissiparunt, à quibus habitandi uicatim modis, quos patrio gētis uocabulo Burgos
appellabāt, eos Burgundiones fuisse appellatos asserit Orosius. Facta autem est postmo
dum alia in dictis gentibus mutatio: siquidem Vandali à fluuio regionis sic dicti, paulo
postquā illi quos Stillico cōcitauit, patria erant profecti, se Sclauos dixere à nomine gen
tis, quæ à Bosphoro Cimmerio in Tanaim fluuiū habitare solita, se cōtulit in sedes Vāda
lorum Burgundionumꝗ; patria profectorū. Nec tamen diu tenuere hi populi eam Scla-
uorum nominationē: sed cum eorum pars Mauricij Imperatoris temporibus, in Dalma-
tiam Illyricumꝗ; emigrasset, qui manserūt domi, paulo pòst mutarunt nomina, & partim
se Polonos

se Polonos, partim Bohemos nominauere. Sed ad nostræ narrationis seriē: Vandali, Bur E
gundiones & Alani à Stillicone impulsi Archadio sextū, & Probo consulibus, Rhenū
pridie Calen. Ianuarias transmiserūt, Sucuosq; in Eduis & circa ea loca repertos, in suam
aduersus Romanos coniurationem faciliter traxerunt. Fuisse autem traduntur ab aliqui
bus trecenta, ab alijs quadringēta armatorū millia, quæ uxores filiosq; non minorē mor-
talium uim traxere. Sed Franci & ipsi Germani ex ea prouincia quę nunc etiā Franconia
appellatur oriundi, tunc erāt in Gallijs. Eos autem primus Romanorū ducum domuit in
patria Frāconia Constātius Flauij Cōstantini filius: eaq; accepta clades tūc effecit, ut sem
per postea usq; ad Honorij & Archadij tēpora fuerint in patria quietissimi. Eorundē ue-
ro imperatorū anno vij. mutandi melioris soli gratia, patrijs sedibus relictis Rhenū trans
miserūt. Et apud Treueros, Matricorenses qui & Metenses, ac Leucos qui & Tullenses,
Veredunensesq; consederāt. Quos Sueuis ob uetustas simultates instigantibus Vandali
Burgundionesq; & Alani, Rhenū per uim & arma transire, & in Franconiam se recipe-
re compulerunt. Francis ultra Rhenū pulsis, Vandali, Halani & Sueui ad diripiendas ua F
standasq; Gallias sunt profecti. Burgundiones aūt sedes ilico capere constituerunt, easq;
delegerunt apud Eduos, Vesuntios, Lingonas, Cabilonenses & Matisconēses, in quibus
proximisq; ciuitatibus ad hæc usq; tempora mansere: ut ipsis in locis pars eius regionis
quæ prius Gallia Belgica fuit dicta, annos iam mille Burgundia nominetur. Vandali aūt
Sueui & Alani interea eā Galliarū partē quæ Aquitania appellata, à Ligeri ad Pyrenæū
Britannicumq; mare pertinet, populationib. incendijsq; fœdarūt: fuitq; his barbaris ani-
mus Pyrenæo trāsmisso, in Hispanias irrūpere. Sed ab eius montis saltibus repulsi in Gal
lia mediterranea duxere. Quo in tempore apud insulā Britanniæ Gratianus eiusdem in-
sulæ municeps, tyrannidē inuasit, & in ipso tyrānidis initio est occisus. Suffectusq; fuit in
eius locū à Romana militia iam in rebellionē respiciēte, nullo uirtutis merito, sed sola no
minis spe Cōstantinus quispiā in infima militia cōstitutus. Qui ilico cum exercitu omni
trāsmisit in Gallias. Et se continēs apud Turonios, Cenomanos, Redones, Andegauos,
Nannetenses, Corisopitenses, Ciantensq; qui & Veneti, ac Ossisinios pacem cum Van- G
dalis, Sueuis & Alanis, aut inducias facere quæsiuit, sed à barbaris petitæ pacis ipse facien
tibus illusus nullum attulit reipublicæ adiumentum. Misit tamē Constantinus ipse in Hi
spanias iudices, quos cū prouinciæ obedienter accepissent, Dindimus Seuerianusq; Pa-
lentini fratres nobiles & in patria locupletes spreuerūt, non moliti magis tyranno resiste
re, q̄ ut contra eum & barbaros, Pyrenæi claustra Imperatori Honorio obtinerēt, ac sese
& patriā conseruarent: quod quidē multo tēpore fecerunt, nullo adiuti publico sumptu,
sed tantummodo seruorum uernaculorumq; manu quam res familiaris aleret armaretq;,
per uices in stationem custodiasq; locata. Armauit uero immisitq; in istos Constantinus
barbaros Pictos, qui ab Honorio quietis ubiq; rebus in fœdus recepti, & in militiā Britā
nicā adlecti, Honoriaci uocabantur. Eisq; Honoriacis duce Constantio filio, quē ex mo-
nacho Cæsarē dixerat, in Hispanias missis, Dindimus & Veronianus interfecti sunt. Vn
de ipsis sublatis ciuibus Palentinis, Honoriaci proximū campestrē Palentinorum agrū,
permittente in præmiū Constantio tyranno, populati sunt. Ea cum in Palentinis ageren H
tur, pagani proxima Pyrenæo incolentes, ipsius mōtis saltus claustraq; pro patriæ & sua
salute ut tuerentur, adnisi sunt. Quos Constantius Honoriaciq; uiribus deturbarunt. Et
ipsa Palentinorū primo ciuium mors, post paganorum deturbatio, Romanarum rerum
inclinationē maxime accelerauit. Nanq; Honoriaci, paganis Pyrenæi saltibus deturba-
tis, ilico admiserunt intra Hispanias Vandalos, Sueuos & Alanos, ut eorū freti auxilio,
in præda semel gustata possent licentius desæuire. Et barbari quidem patefacto Pyrenæi
claustro Hispanias peruagati, horrendas & aliàs in patria inauditas hominum rerumq;
strages cōmiserunt. Hi postquam omnia in Palentinis abraserant, ad Asturgam amnem
concessere, & secundum illius fluenta progressi, ad urbē eiusdem nominis oppugnandā
iuerunt, & quamprimū est adita, expugnarūt. Inde ducturi ad maris inferi regiones To-
letum peruenere, rati eam urbem sicut & Asturgā fecerant, primo impetu capere. Sed cū
in urbe præclara facti essent ad resistendum perferendamq; obsidionem necessarij appa-
ratus, spe sua barbari sunt frustrati. Rapinis tamen incendijsq; agrum illius proximosq;
lacerauerūt. Eius capiendæ urbis cum desperatio illos cepisset, omissa eundi ad inferum
pelagus

A pelagus intentione, secundū Tagi amnis fluenta, ad Atlanticū descenderunt, nec prius q̄ ad Olysiponis mœnia cōsedere: nō tamē sunt potiti, sed pecunia per pactionem accepta abscessere, duxereq; quò furor eos aut prædæ spes certior attrahebat. Interea Cōstantius Cæsar, Constantini filius, quamprimū barbaros ex Palentinis in Asturgam profectos uiderat, Pyrenæū traiecerat, ad genitorisq; copias se contulerat. Constantinus aūt Arelati erat, sese illa in regione communiens aduersus Honorium Imperatorem & Visigothos, quos fama esset cum ipso Imperatore pacē habentes, aduersus cæteram barbariem tyrannosq; esse ducturos. Qua adductus suspicione Constantinus, filiū Constantem Viennā misit: ut uēturas ex Italia copias, ne se Visigothis coniungerēt, detineret. Erat per id temporis circumactus irruptionis Visigothorū in urbem annus primus: Quo in tempore Archadio apud Constantinopolim defuncto successit Theodosius minor eius filius. Et Honorius à Visigothorū agitatione respirans (nam apud Barchilonē & citerioris Hispaniæ loca quieti sedebāt) tyrānos tollere statuit, q ex sua militia, uel subiectis Imperio populis
B facti erant: fore confisus, ut his sublatis facultas fieret cæterā barbariem opprimendi. Memot itaq; & suis edoctus ac reipublicæ malis, quàm esset perniciosum, barbaræ originis ducibus rempublicā cōmittere, Constantiū Comitem Magistrū militiæ declarauit, atq; eum postea bello illi tyrānico præfecit. Qui dux impiger, ex patricia gente Romanus, in Gallias cum exercitu profectus, Cōstantinum tyrannum apud Arelatum urbem clausit, cepit & occidit. Subsecutaq; est præstantissimi ducis uirtutē optima reipublicæ fortuna. Siquidem tyranni sese inuicē lacerantes, illum conficiendi labore ac periculo leuauerūt. Constantium etenim Cōstantini filium, Gerontius comes suus apud Viennā interfecit, atq; in eius locum quendā Maximum substituit, ipseq; Gerontius paulo pōst à suis militibus pariter occisus fuit: quo sublato Romani milites, q prius rebelles Constantinū in Britannia tyrannū creauerāt, cum Honorio reconciliati sunt, & Maximū purpura exutum, in Hispaniam ulteriorē relegarunt. quos quidem milites in Britānijs militare solitos, Imperator Honorius in Africam traijcere iussit, & inde in Italiā reuocauit, Britanniam uero
C nullis munitā tyrāni præsidijs, idē Imperator missis legatis iudicibusq; recepit. Iouinum postea uirum Galliarum nobilissimū, scribit Orosius, quamprimū tyrannidem assumpsit occisum, pariterq; Sebastianū fratrem in ipso tyrannidis ortu cōfossum fuisse, ut uisus sit ipse Sebastianus propter id solū ut moreretur tyrannidē affectasse: nec tamē qui fuerint ille Iouinus ac Sebastianus, aut ipse aliter dicit Orosius, aut nos alibi scire potuimus. Et p id tempus Athaulphus Visigothorū rex, petitam iniquis conditionib. pacem, ab Honorio non impetrauit: Quare intelligēs ipsum Imperatorē Italiæ claustra, ne in illam te dire posset, cōmunisse, ulteriorem Hispaniam capere, & inde in Africam trāsmittere est adnisus. Autoritatē itaq; & fauor es euertēda republica sibi cōparaturus, Athalum quendam Romanum, in Imperatoris simulacrū erexit, qui Athalus in Hispaniā usq; Beticam nauigio aduectus, iudices in Africam misit. Sed missus ab Honorio ad Africæ conseruationē Heraclianus, cum iudices illos expulisset, classe comparata in Athalum tyrannum duxit, quem maritimo prælio superatū, in terram fugere compulit. Is uero miser Athalus, Hispa
D nis se credidit, imperio Romano, quantū à barbarico ferro possent respirare, fauentibus. Quidam Hispani eum ad Constantiū Comitē usq; Arelatum in uinculis perduxerūt: per huncq; modū Athalus fraude captus, missus est ad Honoriū, qui eum, ut Prosper scribit, Romæ ante currum duxit in triumphum, & postea manu mutilatum, uitæ longioris ludibrio apud Liparim insulam cōseruari iussit. Heraclianus autem consulatum ob eam rem bene gestā adeptus, in perfidiam & ipse prolapsus est. Sabino nanq; domestico suo, callidissimi ingenij uiro, in generū assumpto, periculosissimos omnium illius tempestatis cōciuit motus. Armarunt nanq; ambo in Africa classem cæteris maiorem, quas maria unq̄ expeditione una legerimus pertulisse: quandoquidē Orosius, per cuius ætatem id gestū est, eā affirmat habuisse naues quatuor millia septingētas. Qua littori Italico appulsa, cū Heraclianus exscēsione facta in urbem Romā duceret, occurrit illi cū populo Romano Marinus Comes: priusq; quàm præliū iniretur, Heraclianus territus fœdissimam commisit fugam. Nam cum hostes instarent, arrepta onerariæ nauis scapha, solus Carthaginē redijt: atq; ibi militari tumultu interfectus fuit. Sabinus gener eius, Cōstantinopolim fugit, unde post aliquantū tempus ad Honorium reductus, exilio est damnatus. Tertium iam

Tertium inclinationis Imperij annus.

annum declinauerat Imperiũ, quo in tempore tot tamq; uarijs aut tyrãnis aut inobedien E
tibus Ducibus magna felicitate sublatis, adductus erat in spẽ Honorius, posse instaurare
collapsam occidentalis Imperij dignitatẽ. Nam in Africa, in Britanijs & in Italia res erant
quietissimæ. Quod ergo erat reliquũ, statuit Honorius barbaros inuadere, intra fines Ro
mani Imperij debacchantes. Et in Visigothos prius ea ratione destinauit expeditionẽ, q
ea gens proximiora Hispaniæ citerioris loca teneret, unde in ipsam facilius ex Italia exer
citus mitti posset: accedebatq; q ea gente, unici regis Athaulphi ductu, multo cæteris bar
baris potentiore deleta, sperabat facillimum fore, Alanos, Sueuos, Vandalos & Burgun
diones, remotiora colentes Imperij loca, & inter se, ut constabat, dissidentes cõficere. Ius
sus itaq; ab Imperatore Honorio Constantius Comes, apud Arelatũ urbẽ Galliæ, in qua
Constantinũ occiderat, constitutus exercitũ reparauit: & breui magna rerum gerendarũ
industria Athaulphũ regem, commeatu omni ora Galliarum & citerioris Hispaniç mari
tima interclusit, Narbonamq; linquere, & in ulteriorẽ Hispaniam fugere coegit. Vnde in
illas adductus difficultates Athaulphus, uires reparare conatus est. Sed sui Visigothi fere F
bãt indigne, cum Gallæ Placidiæ uxoris blanditijs credidisse, & triẽnio anteacto tempe
rasse bellis, in quibus facile potuerat Honoriũ Imperatorem, tyrannorum motibus agita
tũ Imperio pellere, ac quascunq; maluisset prouincias occupasse. Hinc primo uocati nõ
paruerũt dicto, & demum regem ipsum dolo circumuentum, tertio anno quàm creatus
rex fuerat, obtruncarunt. Subrogatus aũt illi fuit Sigericus, in Romanũ, ut Visigothi cre
diderunt, bellũ ardentius consensurus: Sed cum is etiam ad pacem quæ identidem offer-
retur, pronior esset uisus, dolo suorũ pariter est occisus. Huic successit in regnum Vallia,
qui ad pacem & ipse pronus erat, & tamen Visigothorũ rabiem expleturus magnam eo-
rum manũ nauigio armisq; instructissimam, transmittere in Africam est molitus. Sed hi
omnes in Gaditani freti duodecim passuum milib. naufragio perierunt. Memor itaq; alte
rius, quam sub Alarico in freti Siculi angustijs Visigothi acceperant cladis, ultra adduci
non est passus, ut aliam expeditionẽ in Africam mitteret: quin potius spreto Visigotho-
rum iudicio, pacem optimã cum Honorio Imperatore, datis lectissimis obsidibus, cõsti- G
tuit. Et Placidia, quam post Athaulphi mortẽ, honorifice apud se honesteq; habuerat, fra
tri reddita, suam reipublicæ operã est pollicitus, aduersum cæteras gentes quæ per Hispa
nias cõsedissent. Ea pace firmata, Honorius Constantio Cæsari declarato, Gallã Placidiã
sororem in matrimoniũ dedit: ex qua Valentinianum suscepit, qui postea uixdum pueri-
tiam supergressus, ipsi Honorio fuit subrogatus, tertius eius nominis Imperator. Exinde
usus Constantius Valliæ & Visigothorũ auxilijs, in Alanos duxit apud Emeritã Lusita-
niæ metropolim incolẽtes. Barbari nanq; Honoriacis, duce (ut ostendimus) Constantio
Constãtini tyrãni filio prodẽtibus, Pyrenæi claustra ingressi, ilico Hispaniæ ulterioris p
uincias inter se sortiti sunt, solisq; Vandalis Betica, Alanis, Sueuisq; Lusitania sorte obue
nit. Et sorte iterum Alanos inter ac Sueuos ducta, hi Olysiponẽ, & quicquid ultra perti
net ad Beticam, illi Emeritã cum omni Gallicia habuerũt. Soli tamẽ Cantabri & Astures
Galliciæ prouinciæ populi, summis laudibus extollendi, Romanorũ iudices cõseruarũt.
Primum aũt Constantij Cæsaris bellum, Visigothis adiuuantibus, gestum fuit aduersus H
Alanos, quos graui prælio apud Emeritã superauit, & eorũ regem Achacem interfecit:
fuit uero ea uictoria maximo terrori cæteris barbaris Hispanias premẽtibus. Qui quidẽ
barbari rem Romani Imperij per Cõstantij uirtutem & Visigothorum pacẽ auxiliumq;
breui restitutum iri existimantes, ab Honorio postularunt, ut pacem secum etiam consti-
tueret, ipsosq; inter se barbaros sineret decernere, & se inuicẽ lacerare, futurum prudẽtis-
sime memorantes, ut apud quemcũq; fuisset, uel clades uel uictoria, Romanæ reipublicæ
instaurationi amplitudiniq; accederet. Distinebat̃ uero Cõstãtius, ne cœptam barbaro
rum uictoriam prosequeretur, magnis qui apud urbem interea concitati erant motibus,
quod eo in Gallijs Hispanijsq; dudũ tantis occupato bellis, & Honorio apud Constan-
tinopolim constituto, Tertullus uir patricius, Imperium in Roma assumpsit, cui non ma-
gis Romanorũ quædam factio fauit, quàm opitulati sunt magna pars Italiæ populorum.
Is tamen in assumptæ tyrannidis initio, à Romanis fidẽ Honorio seruantibus est occisus.
Nec propterea abfuit quin inuentus sit alter Athalus, qui & ipse Imperiũ Romæ inuasit.
Tantis itaque adductis motuum periculis, Honorius uenit Rauennam. Et Constantius

Vandalis

A Vandalis ac Sueuis petitæ pacis spem maximam faciens, eamq; ob rem ad Imperatorem
proficisci simulãs, Rauennã & ipse cum Placidia uxore accessit. Quod cum Romę esset
renunciatũ, exortus est tumultus. In quo plebs Athalum tyrannum cepit, & iniectis cate
nis Rauennam perductũ, Imperatori Constantio & Placidiæ in munus dedit, qui illum
manu mutilatũ, Constantinopolim relegarunt. Constitutus Rauennæ Honorius, Con-
stantij sororis suæ uiri, & Cæsaris à se facti, ipsiusq; Placidiæ sororis uirtutem laudauit in
militũ & Rauennatis populi concione, quòd ille paucis pro hostium numero copijs fre-
tus, tyrãnos primo perfidosq; duces sustulisset, inde tantã barbarorum colluuionẽ, supra
spem omnium repressisset: Galla autẽ Placidia puella, barbari cuius prius fuisset captiua
q; uxor, ingenium magno reipublicæ commodo mitigasset. Et bene merentibus hono-
rem simulq; maximũ Imperio præsidiũ adijcere ratus Honorius, Constantiũ purpura in-
dutum, occidentalis Imperij fecit consortẽ. Prima uerò, quam Cõstantius Imperator de-
B claratus, Honorio consentiente suscepit, hæc cura fuit: stabilito q̃d cum Vallia Gothorũ
rege in Hispanijs iecerat fœdere, illũ cæteram barbariẽ armare: permisit itaq; sibi Tholo
sam cũ aliquot Auxitanæ prouinciæ ciuitatibus, quæ omnis regio barbarorũ uocabulo
tunc appellata Vasconia, id est, Latinis uerbis Gothia occidẽtalis, ad ætatem usq; nostrã
id retinuit nomen, licet magnã, ut cõijcimus, mutationẽ in prouinciæ finibus fecerit tem
poris longitudo. Postq; uero Imperatores satis multa de repub. administranda cõmenti
fuerant, Honorius Romã est profectus, Cõstantius parandis ijs quæ expeditioni Hispa-
nicæ duceret necessaria, substitit Rauennæ, ubi septimo Imperij sui mẽse immatura reipu
blicę morte pręreptus est. In cuius locũ gerẽdi belli subrogatus est ab Honorio magister
militũ, Etius patricius, uir fortissimus: genitor eius nomine Gaudentius, ex Dorostana ci
uitate Mesiæ oriundus, sub Romanis principibus militauit. Qui quidẽ Etius Burgundio
nes, nouos tunc primũ parantes motus, bello persecutus cõpescuit, Francosq; qui itera-
tò Rheni ripas insederant Gallias irrupturi, magna superatos cæde repulit in Germaniã,
C & Alanos bello cœpit acerrimo agitare. Hi nanq; post acceptã à Constantio Cæsare cla-
dem, apud Olysipponẽ sub umbra & tutela Sueuorum quieuerant: Constantij autẽ mor
te audita, ad Emeritã reuersi, eam quærebant Galliciæ prouinciam sibi in patriã retinere.
Sed Vandali atq; Sueui metu Constantis liberati, pacis spem uoluntatemq; abiecerũt, in
quam eos diximus post Visigothorũ pacem fuisse procliues: & in Romanũ Imperiũ cõ-
iurantes, arma iunxerunt, in Lusitaniamq; ad Emeritã ducentes, Alanis præsidio affuere.
Etius itaq; tanta irruẽte barbarorũ mole territus, in citeriorem Hispaniã se recepit. Tulit
eam rem grauiter Honorius, & Etij causam iniuste extimãs, ignauiæ duxit q̃d necessitas
facere coegisset. Eamq; ob rem Castinũ Comitem, genere Scytham, magistrũ militum &
postea Consulẽ declarauit, misitq; eũ Etio successorẽ. Is nouus dux contractis undiq; au-
xilijs, exercitũ quem Etius habuerat, reparauit: & tamen in citeriori Hispania continuit,
ipsam nanq; belli molẽ supra modũ expauit: nec mouisset ex Hispania citeriori, nisi affu-
isset sibi auxilio Bonifacius Comes, qui Africã pro Honorio procurabat. Fuit aũt Boni-
D facius paterna origine Thrax, sed morũ ingenuitate Romanus: quẽ in Africa tribunum,
& postea domesticorũ ac Africæ Comitem, beatus Augustinus Hipponensis episcopus
summe uiderĩ dilexisse. Is ergo Bonifacius reipub. amantissimus, à Castino Comite in bel
li Hispanici aduersus Vandalos, Sueuos & Alanos consortẽ uocatus accessit. Gesserunt
aũt ilico Castinus & Bonifacius duces cõiuncti, res laude dignissimas: nec fuit tũc apud
quenq; dubiũ quin res Romana eorũ ductu auspicijsq; breui erigereĩ. Sed cum Bonifaci
us gerẽdis rebus & cõsilio præcelleret, Castinus ab æmulatione uirtutis in odiũ uiri pro-
lapsus est, & imprudenti ingratoq; usus consilio, illũ in ulteriora Hispaniæ missum, tanq;
hostibus in prædam obiectũ, à se ablegauit. Quod quidẽ ægre tulit alti uir animi Bonifa-
cius, & ilico cõparatis occulte nauibus, in Africã cum exercitu nauigauit. Contigitq; tũc
uergentis in ruinã Imperij infortunio, Honoriũ Imperatorẽ Romæ diem obire. Nec ali-
quis tunc legitime suffectus est Romæ Imperator, aut aliter prouidit occidẽtali Imperio
Theodosius. Sed accepit tyrannidẽ Ioannes quispiã, antedicto maxime curante Castino
Consule, q nouũ Imperatorẽ cuperet de Bonifacio Comite à se trãsfuga sumere ultionẽ.
Fauitq; eiusmodi cõsilijs Etius patricius, tũ q̃a acceptę ab Honorio reuocatiõis ex Hispa
nia iniuriæ stimulis agitaretur, tum quia uetustas inter se ac Bonifaciũ simultates uirtutis

æmulatio adauxisset: quinimo eam ob iniustã reuocationis notã Etius nouos & omnium B periculosissimos Rom. Imperio cõciuit motus.nã cum apud Mesios à quibus paternam ut diximus,habebat originẽ cõuersatus esset,Danubij accolas,populos,regesq; habebat notissimos. Quare maximũ animo agitans facinus, Hunnos ad Italiæ inuasionẽ primus excitauit,gentẽ ut ostendimus Scythicã: quæ auditis Visigothorum successibus,eorum exemplo finibus egressa,apud Pannoniam per id temporis consedebat.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINATIONE Imperij Romanorum, Liber Secundus.

IOANNE apud urbem Romam Imperatorẽ assumpto, Castinus Consul,qui dolos quantoscũq; posset in Bonifaciũ Comitem tenderet, uetustas sibi esse cũ eo Imperatore simultates præ se tulit:simulq; uereri simulauit,ne hinc Visigothi, inde Vandali,Sueui & Alani, sublato Honorij Imperatoris metu,se inuaderẽt,quem Romanorũ copiarum fauoribus destitutum,certissimũ maneret exitium.Quare nauibus undiq; cõtractis exercitũ imposuit,ad Mazarq;, Tacatuã, F Suluocũ,Hipponem & Vlpum, Africæ loca transportauit.Et ad Bonifaciũ ilico scribẽs, ostendit sese barbarorũ reipub.hostium gladios fugientẽ,tamdiu in Africa futurum,quo ad explorato per nuncios noui Imperatoris erga se animo, aut tuto traducere in Italiam, aut rebus suis possit aliter prouidere.Interea Ioãnes Imperator doli quem Castinus strueret conscius,Bonifaciũ hostem publicũ declarauit. Castinusq; per id temporis apud Hipponem constitutus, exercitũ reparabat: & tamen quotiẽs de Bonifacio incideret sermo, eum laudibus extollebat. Erat uero apud Carthaginẽ Bonifacius,copijs quas multis habuisset annis abunde munitus.Quẽ beatus Augustinus de his quæ tunc intelligeret,fecit per huiusmodi literas certiorẽ: Africæ littus,ut audio,miles attigit transmarinus,sed eius exercitus dux à catholica ueritate dissentit:quid aũt secum portet,ignoro.ab Italia es hostis publicus nunciatus: pacem inter uos fieri uellẽ, si scirem plenius quod ignoro. Adest quidẽ Africæ olim pacatũ in Italia bellũ.quieti Romanę fili charissime nõ inuideo,sed dico quod sentio.Non dabit,deo iuuãte,catholicus hæretico terga.Tui cordis intentio dirigatur ad deũ,non militẽ timebis Hunnũ,non Gothũ.Respondit uero Bonifacius:Scio G q; sit tua sanctitas pro mea uita sollicita, & quæ aduersus me ille ordinauerit ac disponat, anteq; tuum sacerdotiũ scriberet,noui.Obuiamus ad mortẽ ultro tendentibus,quos nostræ uictoriæ,ut credimus,faciet Christus addictos.Breui aũt post hæc,Castinus mediterranea Africæ accedens, omnes secum ducebat copias:nec erat obscurũ,adniti illum,atq; omnia intentare ut rebellione populorum concitata, uel captus ad se perduceretur Bonifacius,uel adeo debilis redderet,ut illũ opprimere, aut Africa posset expellere: aduersus quẽ aperto bello ut resisteret se parare cœperat Bonifacius. Cũ Augustinus tantis obuiare motibus cupiẽs,Bonifaciũ primo tentatũ ad pacem flectere est adnisus.Bonifacius uero etsi Castini perfidiã antea expertã ducebat suspectissimã,tamen Augustino in hęc uerba respondit:Castinus ille priuatus ex consule,uitæ meæ ac nominis, ut omnibus notum est,persecutor,me is se in Africã defensionibus tradidit cõmittendũ. Omitto pater beatissime,olim mihi ab eodem ingestas miserias, ostensa pericula:fugiẽs eum nunc usq; uiuo. H Thrax natus uix Scythã euasi.Iuraui deo sub Consule miles.Sed diuina potentia,quæ nouit plantare sublimia,& altius eleuare ꝓstrata,fecit de superbo quod uoluit:& hostẽ meũ me quieto uictoria mihi quã nouit, addixit. sufficit mihi tanta deiectio. Timuit Senator barbarũ caput,timuit militẽ dux. Dolore dicunt ista pater sanctẽ cogẽte.Nã ueneror illustrissimũ consulẽ, & primũ conspicio Senatorẽ.Sed ne consueta fallacia,mali erga me,ut solet,aliquid moliat: putetq; suis fratribus aliquid Romanis ducibus profuturum,quod in meo uertat exitio, integrũ de suis sensibus det tuæ beatitudini sacramentũ, si nullus in eius corde uertit dolus. Ego item per omnia quæ sancta sunt iuro,quoniã si apud eũ animi reperero puritatẽ, eum incolumẽ ac sublimẽ Italiæ Romæq; reddã.Hostis aũt erit animæ suæ, si aliquid in eo sinistræ partis inuenero. Ad quæ Augustinus rescripsit: Vir illustrissimus Castinus sacramento se prodidit,q; sit ab omni culpa & erroribus alienus. Quẽ tibi,ut dicit,fœderatũ,ille Sosinius adhuc in palatio positus falsis suggestionibus concitabat. Sed ne totũ quod tunc agebatur,mittat in medium,detur prolixitati compendium. Dauid ille opilio inimicis parcendo, regnũ obtinuit: Christus pro Iudæis, qui eum cru-

cis

A cis patibulo confixerunt, patrē ne iraſcereť rogauit, & indignis hominibus ueniā miſeri-
cors condonauit. Crede ergo homini qui mihi fidele tradidit ſacramentum, & quærit me
pollicente tua defenſione uitæ ſubſidiū. Scio enim ꝙ eius ſalutis mihi promiſſa cōplebis.
Non tamen potuit Caſtinus adeò dolū ſimulationib. periurijsq́ꝫ tegere, quin Bonifacius
paratas ſibi inſidias deprenderit. Quare Auguſtino ſcribēs hæc dicit: Graue nobis eſt bel
lum, inimici mucro pectora noſtra pulſat, deo funde preces, ut ſoles, tua ſit nobis Comes
oratio. Rauca buccina, terrifica tuba, puto ꝙ & ſydera terreant, hoſtium clamor immanis
adeſt, ſed his nō terremur. Nouimus eñ iſta nō hodie. Ergo uenerande Chriſti ſacerdos;
pete dominū ut iacula in hoſtes dirigat noſtra, ac ſe ipſi trucidēt mutua cæde. Reſciuerat
interea Auguſtinus Caſtinū ſibi mentitū fuiſſe, ac impudentiſſime peieraſſe: quare præ-
tercꝫ quòd hominem ſecta Arianū prius nō diligeret, in illū odio exarſit, Bonifacioq́ꝫ in
hęc uerba reſcripſit: Graui de pugna cōquereris, dubites nolo, utile tibi tuisq́ꝫ dabo conſi
liū: Arripe manibus arma, oratio aures pulſet creatoris: quia quādo pugnať, deus apertis
B cœlis ſpectat: & partē quā inſpicit iuſtā, ibi dat palmā. Tandē uentum eſt apud præliū;
cuius qualis fuerit exitus, Bonifacij ad Auguſtinū breuis epiſtola declarat: Manus ſuper-
ba deo iuuāte cecidit, quæ ante paululū audax, gladiū erecta portabat. Multi ex aduerſis
ceciderūt, de noſtris aūt Chriſto iuuāte, nullus eſt uulneratus. Ora igiť uenetabilis papa;
ut talis de inimicis ultio ſæpe procedat. Quamuis aūt Auguſtinus amici & catholici uiri
partes ſuperaſſe gauiſus ſit, tamē timere nō deſijt, Bonifaciumq́ꝫ ad pacē ac fidē Romanę
reipub. ſeruandā, talibus eſt hortatus: Lecto me uacare nobilitatē tuā latere nō credo, ul-
timumq́ꝫ diē mihi uenire exopto: Gaudio tuæ uictorię, ciuitatē quęſo defende Romanā;
tuos ut bonus Comes rege, nil de uiribus proprijs præſumas, de autore glorieris uirtutū;
& nullū curabis penitus inimicū. Caſtinus aūt eo ſuperatus prælio, ijſdē quibus exercitū
adduxerat nauibus, fractas quæ prælio ſuperfuerūt copias, in citeriorē Hiſpaniā reporta
uit. Ea cū intellexiſſet Ioānes tyrānus, copias omnes Honorio militare in Italia cōſuetas;
nouo delectu auxit, nauigioq́ꝫ ingēti cōparato, aduerſus Bonifaciū Comitē in Africam
C ducere cœpit. Erant aūt interea magni motus in Africa ſuſcitati. Nā Bonifacius nullā ſibi
in poſterū cū Ioanne Imperatore futurā pacē peruidēs, Afros gentē durā ſemperq́ꝫ rebel
lem, nullatenus prout cōſueuerat à uaſtationib. prohibuerat. Quo in tēpore ſanctus pa-
ter Auguſtinus q̃d potuit adniſus eſt amicū ſuū ad bonā fidei & integritatis in remp. fru-
gē ꝑducere. Deditq́ꝫ ad illū longiuſculā epiſtolā, cuius aliqua hic capita ſubiecimus: Au-
di me fili, imò deū noſtrū per miniſteriū infirmitatis meæ. Recole qualis fueris, adhuc in
corpore cōſtituta religioſæ memoriæ priore uxore tua, & recenti obitu quō tibi uanitas
ſeculi huius horruerit, & quō concupiueris ſeruitutē dei: nos nouimus, nos teſtes ſumus
q̃d nobiſcū apd' Tubanas de animo & uolūtate tua fuerimus collocuti. Soli tecū eramus;
ego & frater Alypius. Nempe oēs actus publicos quib. occupatus eras, relinquere cupie
bas, & te in ociū ſanctū cōferre, atq́ꝫ in ea uita uiuere in qua ſerui dei monachi uiuūt. Id aūt
ne faceres, q̃d te reuocauit? niſi quia cōſyderaſti oſtendentib. nobis, quantū ꝓdeſſet Chri
ſti eccleſijs q̃d agebas, ſi ea ſola intentione ageres, ut defenſę ab infeſtationib. barbarorū;
D quietā & tranquillā uitā agerēt: poſtmodū iſta q̃ omnib. patēt, ſecuta ſunt mala. Chriſtia
nus es, cor habes, deū times, tu ipſe cōſydera q̃ uolo dicere, & inuenies de quib. malis de-
beas agere pœnitentiā iuſtā. Te quidē dicis habere cauſam, cuius ego nō ſum iudex, q̃m
partes ambas audire nō poſsū. Sed qualiſcūq́ꝫ ſit tua cauſa de qua modo quęrere nō eſt o-
pus, nunq̃d corā deo potes negare, ꝙ in iſtā neceſſitatē nō perueniſſes, niſi bona huius ſę
culi dilexiſſes? Quomō ergo poteris tot hominū armatorū, quorū fouēda eſt cupiditas;
timeť atrocitas, quō inquā poteris eorū concupiſcentiā qui diligūt mundū, nō dico ſatia
re, q̃d fieri nullo modo poteſt, ſed aliqua ex parte paſcere, niſi ea facias q̃ deus ꝓhibet, &
facientib. cōminatur? ꝓpter q̃d uides tā multa cōmitti, ut iam uile aliquid q̃d rapiať uix
inueniať. Quid aūt dicā de uaſtatione Africę quā faciūt Afri barbari, reſiſtēte nullo, dū tu
talis tuis neceſſitatib. occupatus, nec aliq̃d ordinas, unde iſta calamitas auertať? Quis aūt
crederet, quis aūt timeret, Bonifacio excubitorū & Africæ Comite in Africa conſtituto,
cū tam magno exercitu & poteſtate, q̃ tribunus cū paucis fœderatis, oēs ipſas gētes expu
gnando & terrēdo pacauerat, nūc fuiſſe tantū barbaros auſuros, tantū ꝓgreſſuros, tanta
uaſtaturos, tāta rapturos, tanta loca q̃ plena populis fuerāt deſerta facturos? Sed forte ad
iſta reſpōdeas, illis hoc eſſe potius imputandū qui te læſerūt, qui tuis officioſis uirtutibus

non paria sed cõtraria reddiderunt: quas causas ego audire & iudicare non possum. Tuã E
causam tu potius aspice & inspice, quã non cum hominibus quibuslibet, sed cũ deo te ha
bere cognoscis: quia in Christo fideliter uiuis, ipsum debes timere, ne offẽdas. Si ergo bo
na sunt tibi præstita, quãuis terrena & transitoria ab Imperio Rom. (quia & ipsum terre-
nũ non est cœleste, nec potest pręstare nisi q̃d habet in potestate) noli reddere mala ꝓ bo
nis. Si autẽ mala tibi irrogata sunt, noli reddere mala pro malis. Quid istorũ duorũ sit, nec
discutere uolo, nec ualeo iudicare. Ego Christiano loquor, noli reddere uel mala pro bo
nis, uel mala pro malis. Et, si adhuc in armis te uersari opus est, fidẽ teneas, pacẽ quæras.
Dum uero hæc per literas & eadẽ similiaq; per nũcios beatus Augustinus cũ Bonifacio
ageret, Ioannes Imperator littori Africano classem applicuit. Per eademq; tẽpora Theo-
dosius iunior quintũ iam annũ apud Constãtinopolim, oriẽtale regebat Imperiũ: qui au-
dita Honorij patrui morte, Valẽtinianũ Placidię amitæ suæ ex Cõstantio, ut ostendimus
filiũ, Cæsarẽ declarauit: Isq; Valẽtinianus & Galla Placidia genetrix, expeditissimas ad-
duxerũt in Italiã legiones. Eũ uero adolescentẽ ac genitricẽ inclytæ famæ mulierẽ, om̃es F
populi, exceptis Rauẽnatibus, Ioãni fauẽtibus, faciliter admiserũt. Presserũt aũt ilico Cæ
sar & genetrix Placidia Rauennã grauissima obsidione. Quã cũ diu ꝑferre nequiuissent,
Rauẽnates sese & urbẽ mulieri notissimæ permiserũt: nec tamen abstinuit præstãs fœmi
na, quin animaduerti iusserit in Rauennates tyranni noui hominis studiosos. Ast Casti-
nus cõsul, cui profecturus Roma Ioannes, Italiã cõmendauerat: principio apud Marsiliã
descenderat, sed cõperto de Valẽtiniani in Italiã aduentu, Romã petere cõtendebat. Ve
niebat uero per Galliã Cisalpinã, ut urbes eius ac oppida cõfirmaret: in quẽ subito immi-
sit Valẽtinianus Ardaburiũ Orientis præfectũ, famæ celebris ducẽ, qui Parthos sæpenu-
mero profligasset: & cõmissum est sub Vercellarũ mœnibus pręliũ, quod haudquaq; fuit
cruentũ, quia Castinus à suis derelictus, & ilico captus fuit, Etius etiam ipse in Roma ca-
ptus, ad Valentinianũq; Rauennã est perductus: Cumq; duorũ huiusmodi ducũ demeri-
ta, apud Valentinianũ Cæsarẽ aliquandiu essent discussa, Castinũ placuit in exiliũ agi. Eti
us uero ea maxime causa seruatus est, q; Hunnis à se cõcitatis suadere ꝑmisit, atq; etiã bre G
ui persuasit, ut sese ubi cõsederãt, apud Pãnonias cõtinerent. Purgantẽ uero ab inusta im
merito nota iusti doloris aculeos Etium, Valentinianus hortãte Placidia exaudiuit, præ-
fecitq; Galliarũ urbibus ac regionibus, quas nec Visigothus nec Burgundio possideret.
Eam cũ accepisset prouinciã Etius, se cõtulit ad Turonios, Andegauos, Cenomanos, Re
dones, Nãnetenses, Corisopitẽses, Cijantesq; qui & Veneti, Lugdunẽsis Galliæ Britãni
co mari expositas ciuitates, ut nõ minus inde Gallias, q̃ Britãnias & Taraconẽsem Hispa
niam tutaret̃. Fuerat aũt huiusmodi cõficiendis in rebus mirabilis Valẽtiniani celeritas.
Quas ob res à Senatu populoq; Rom. accersitus Imperator, & Theodosij decreto Augu
stus fuit appellatus. Excitatũ aũt est per id tẽporis nouũ in Britannijs incendiũ. Constã
tino eñ tyrãno, ut supra est dictũ, apud Arelatũ interfecto, Honorius Imperator eam in-
sulã militibus exhausit, quos in Italiã reuocauit. Eamq; nacti occasionẽ, Picti & Scoti Al
bienses, cæteros Britãnos Rom. parentes impetio, incursionib. populationibusq; agro-
rum non prius agitare desierũt, q̃ Etium intellexerunt proximo in Galliarũ littore conse H
disse: eius nanq; transitũ in Britanniã timuerũt. Etius uero nec ipse transmisit, nec copias
postulantib. Britannis dedit: quoniã multis destinebatur curis, nõ minus Burgundiones
Visigothosq; intra præsumptam prouinciarũ possessionẽ cõtinendi, q̃ prouidendi ne a-
liæ gentes barbaræ, hinc Franci, inde Hunni in Gallias se conferrent. Scoti itaq; & Picti,
animis ob Etij cunctationẽ aucti, cæteros Britãnos adeo infestarunt, ut nullo creato ty-
ranno rem suã ipsi capessentes, à rep. desciuerint, taliaq; cum Pictis & Scotis fœdera inie-
rint, per quæ illis subijci uidebant̃. Paruo tamen tempore interiecto, primores Britãniæ,
maris, quod insulã à Gallijs diuidit, accolæ, quid per imprudentiã ignauiamq; cõmissum
esset consyderauerunt: & cum Romanorũ legibus moribusq; assueti, Pictorũ & Scotorũ
barbariẽ pati nequirent, ad Etiũ miserunt præsidia implorantes. Dedit autẽ Etius legio-
nem unã, quæ mare transgressa, barbaros multa cæde repulit, Britanniasq; quamdiu af-
fuit, pro Rom. Imperio cõseruauit. Eandẽ autem legionẽ, post parũ Etius in Gallias reuo
cauit. Nam una legione apud Senones, Aurelianosq; & Parisios, alia apud Taraconen-
sem Hispaniã, Sebastiano duce, præsidio relicta, quicquid copiarũ aut in citeriori Hispa-
nia, aut in Gallijs habebat, duxit in Burgundiones, nouos parantes motus, & uti appare-

bat, si

A bat, si quid durius accidisset, in Italiam transituros. Quamprimũ uero de Etij profectione Britannis renunciatũ fuit, Picti & Scoti Albiẽses, nauibus circũuecti, exposita Britanniarum oppida populationib. incendijsq; fœdarunt. Quod cum Valentiniano renunciatũ esset, legionẽ quam Etius Senonibus, Aurelianẽsibus, Parisijsq; præsidio attribuerat, per Gallionẽ Rauennatẽ iussit in Britannias transportari. Cuius legionis aduẽtu, Britanniarũ primores cõfirmati, Scotos, Pictosq; timere desierũt. Per id uero tẽporis in quo Valentinianus Etiusq; tam multa tantaq; cũ celeritate cõfecerant, Ioãnes tyrãnus in Africa post multa uarijs in locis cõmissa prælia, à Bonifacio fuerat superatus, &, ut Guido sacerdos Rauennas asserit, interfectus. Valẽtinianus itaq; magna ad eam diem usus felicitate, Africam pertentare constituit. Cumq; Bonifacius arma deponere, & Imperatori prouinciam dimittere iussus recusasset, ilico expeditio in illũ publice est decreta. Dedit uero Imperator illi expeditioni duces Mahertiũ, qui Rauennæ esset, & Gallionẽ, quem ostendimus in Britãnias nauigasse. Et Mahertius quidẽ per Italiã Narbonensemq; Galliã, in cite
B riorem Hispaniã delatus, eas omẽs copias quæ & iusto delectu & tumultuarie haberi potuerunt, magna celeritate cõtraxit: Gallio aũt, Valentiniani iussu, eandẽ ducens, quam in Britannias transportauerat legionẽ, & ipse in citeriorẽ Hispaniam est delatus. Appulsis eorũ ducum copijs Africano littori, Bonifacius Comes ipsa in exscensione congressus, eas profligauit, ducesq; ipsos prius penè q̃ terram attingerẽt, interfecit. Quę quidem accepta clades effecit, ut Franci denuo in Gallias irrũpere sint ausi. Estq; res acta maxime in hunc modũ. Diximus suprà, Francos uetusta origine ex Franconia Germanos, à Vandalis, Burgundionib. & Alanis primo, & post ab Etio fuisse in Gallijs in patriã repulsos. Hi ergo Etiũ bello Burgundionũ implicari, & Imperatorẽ amissis in Africa copijs, eneruatum uiribus audiẽtes, Clodione et Meroueo filio ducibus, ex Franconia sunt profecti, & Rheno transmisso nullis iam qui resisterẽt reliquis, in Senonũ prouincia, sedem apud Aurelianenses Parisiosq; ceperũt. Etius interea Burgundiones totiens profligauerat, ut breui eos aut Gallijs pulsurus, aut ad internecionẽ cæsurus uiderẽ. Sed tantos undiq; Im
C perio imminere labores intelligẽs, pacẽ illis dolens mœstusq; cõcessit. Nec tamen propterea remisit Valẽtinianus recipiendę Africę intentionẽ, q Sisulfo quẽ haberet præstãtissimũ ducẽ illi pręfecto muneri, exercitũ magno sumptu, maximaq; diligẽtia reparauit. Et Sisulfus quidẽ animo ac uirtute Bonifacio par, saluo exercitu, Africam est ingressus. Qui ad Carthaginẽ ducens, ea urbe proximisq; oppidis breui est potitus: cuius impetum fugiens Bonifacius in Mauritaniã se recepit. Interea dum Honorio Imper. uita functo, hinc Ioãnes tyrãnus adnitiẽ capere, inde Valentinianus obtinet occidẽtale Rom. Imperiũ, Visigothi q̃d Cõstantij temporib. iecerãt fœdus cũ tep. seruauerãt. Et cum satis quiescere nescirẽt, statuerũt bello finitimos agitare: primam tamen expeditionẽ destinarũt in Vãdalos, qui in captis prius à se Hispaniarũ prouincijs habitarẽt. Quod cũ rescissent, tremerẽtq; Vandali, immutationẽ sediũ pendere cœperãt: Quãdo Rom. Imperij fato exposcente Bonifacius Comes, et ipse in Africa à Sisulfo pressus, desperansq; salutẽ, Genserici Vandalorũ regis auxilium implorauit, multa exorans prece, ut siue mallet stipendia, siue
D prædã urbiũ, siue ipsas Africæ urbes, in præmiũ accipere, opem sibi aduersus Imp. præsidiaq; afferret. Amplexus aũt ilico fuit Gensericus oblatã occasionẽ, & Vandalos cũ uxoribus ac liberis omniq; supellectile, facta quoq; tot per annos in Gallijs atque Hispanijs præda, nauib. imponẽs ex Betico Gaditensi littore soluit, nõ magis Bonifacio auxilium afferre, q̃ nouas accipere sedes in Africã nauigaturus. Alani autẽ & Sueui mansere apud captas p sortẽ Lusitaniæ regiones, quas sibi sperauerant cõseruare. Pauloq; pòst hæc, Visigothi relictã à Vandalis Beticã receperũt. Valẽtinianus aũt Imperator compertũ habẽs Vãdalos in Africã trãsmisisse, Sebastianũ Comitem ad recuperationẽ Lusitaniæ misit. Qui dux ex Taraconẽsi Hispania, cuius pręsidio ab Etio deputatus, mouẽs in Alanos duxit, Emeritã & Galliciæ regionẽ, sorte prout ostẽdimus habitã obtinẽtes: Sebastianus aũt Alanis cõgressus eos profligauit: ac omnino delesset ad internecionẽ, nisi illi relicta sine multa cõtentione, Gallicia atq; Emerita, ad Visigothos in Beticã confugissent. Sueui aũt & ipsi territi, Olysippone & habitis sorte cæteris Lusitaniæ urbibus ac oppidis excessere. Secutiq; Alanos in Visigothorũ & ipsi tutelã, ad Bethicam confugerunt. Appulsa Mauritaniæ littoribus Vandalorum classe, Gẽsericus ad permissas sibi à Bonifacio ciuitates oppidaq;, copias impedimentaq; exposuit. Fuere autem decreto & pactione con

cessa, quæcunq; à freto Septæ ad Cæsareã uel mari imminent uel littori sunt propinqua, E
Boualica, Sala, Tamanusida, Banasa, Frigida Colonia, Tabernæ Zichis, Tingi colonia,
Cersonaria, & Cunagus. Sed Vãdali gẽs effrenis, oĩa ꝑ utrasq; Mauritanias Numidiãq;
hostiliter populati sunt: nec ea solũ quæ Rom. Imperatoris fidẽ sequerent̃, sed quæ Boni-
facius obtinebat: Carthaginẽ uero & Hipponẽ proximasq; ciuitates, Sisulfus à Vandalo
rũ impetu est tutatus. Ea cũ essent Valẽtiniano principi in Italiã nunciata, uires Imperij tã
to barbarorũ furori impares fore intelligẽs, petẽti Gẽserico pacẽ dedit, & apud Tingita-
nã Mauritaniã, petitas sedes largitus est inhabitãdas, Carthaginẽ, Hipponẽq; & reliquas
Africæ ꝓuincias in Libyã expositas, eo ex fœdere saluas reddere meditatus. Euenit uero
id Imperatori Valẽtiniano in ea re, q̃d merito omnibus accidere cõsueuit, qui male cõsu-
lendo prouidẽdoq; expectãt prosperũ rei successum. Nã qui Vandalorũ perfidiã Rom.
dãno famosam esse nõ ignoraret, nedũ aliquos in Africa nouos, ꝓut debuit, exercitus il-
lis opposuit, sed paci cõfisus recẽs cõstitutæ Sisulsum ducẽ cũ suis militib. in Italiã reuoca
uit, ut illũ mitteret ad expeditionẽ, quã Etius Patricius in Gallijs ex omnib. Imperij uirib. F
cõflabat. Gensericus uero Carthaginẽ Sisulfi ducis præsentia, omniq; præsidio destitutã
cernẽs, fœdera spreuit ac pacẽ cũ Imperatore & repu. constitutã, Carthagineq; ocyus oc-
cupata, eã urbẽ cædib. ac rapinis rerũ omniũ etiã sacrarũ ubiq; fœdauit. Nihil eñ humani
habẽs, cũctis infestus maxime nobilitati & religioni, oĩa diuina & humana exinaniuit,
episcopũ & clerũ omnẽ ecclesiæ Carthaginẽsis expulit, loca sacra aut suis dedit inhabitã
da, aut Arianis attribuit inquinãda, Sicq; Carthago illa pridẽ & tunc etiã præpotẽs, à Vã
dalis capta est, anno 535. postq̃ Rom. cœperat esse subiecta. Obscurus est & parũ nobis
notus Bonifacij Comitis uitę finis: nec aliud est q̃d de eo certius habeamus, q̃ eum paulo
pòst beatũ Augustinũ nõ quidẽ uiolenta morte, sed acerbissimis cũ animi angoribus, ui-
ta excessisse. Augustinum aũt satis cõstat tertio mẽse obsidionis Hipponi obijsse, diuina
subtractũ clemẽtia, ne patriã suã, q̃d breui euenit, à barbaris capi diripiq; uideret. Nanq;
licet Gensericus oĩa cepisset, q̃ à freto Gaditano ad Carthaginẽ usq; sunt sita, Hipponẽ
tamẽ, sicut Possidius in beati Augu. cuius fuit familiaris uita scribit, menses 14. obside-
re coactus est, priusq; potuerit eã fidelissimã reip. ciuitatẽ ad deditionẽ uel uiribus uel pa G
ctione pollicitationibúsue ꝑducere. Affirmat Possidius Bonifaciũ Comitatu Africę fun
ctũ, eã defensasse urbẽ. Vnde credimus, ipsum postq̃ se à Vandalis deceptũ uidit, ad Au-
gustinũ cõfugisse, & eius suasione hostib. q̃ad potuit restitisse. Scribit tamen Prosper, to-
tius orbis pace & cõsensione mirabili, Bonifaciũ ab Africa ad Italiã ꝑ urbẽ uenisse, acce-
pta magistri militũ dignitate: q cũ resistentẽ sibi Etiũ prælio superasset, paucos post dies
morbo extinctus est. Sed cũ Prosper partim multa illorũ temporũ ignorauerit, partim se-
culares huiusmodi historias neglexerit, q magis ecclesiasticas curæ habuit, partim ita bre
uitati inseruire conatus sit, ut pauca dilucide, multa dixerit obscurissime, in hoc Bonifacij
uitæ fine minus sibi q̃ Possidio credimus. Quæ eñ pax illa totius orbis esse potuit ea tem
pestate, cuius motuũ euersionũ stragũq; tanta fuit, tamq; multos annos cõtinuata calami
tas, ut nulla unq̃ ętas similẽ sit perpessa? Potitus Carthagine, totãq; immaniũ gentiũ rex
Gẽsericus Africã omnẽ, Ægyptũ usq; & Æthiopiã faciliter suo subiecit Imperio. Per q̃d
tẽpus fathiscentẽ Rom. Imperij occidẽtalis ruinã, Valẽtinianus & Etius Patricius, nullis H
artibus, nullis uirib. auertere potuerũt. Siquidẽ Hũni apud Pãnonias, post repulsam ab i-
pso Etio habitã, ꝓut diximus, sedẽtes, Ostrogothos, Gepidasq; & alias gẽtes uel Scythi-
cas, uel circa Danubiũ sibi ꝓpinquas in maximũ cogerãt numerũ: à quibus existimarũt
oẽs non nisi maximã posse cladẽ calamitatẽq; expectari. Effecitq; is terror, ut Britannias
tũc amiserimus, quarũ populi cupiebãt ꝑseuerare in Rom. Imperij ditione. Forte eñ ꝑ
id tẽporis, Britanni à Scotis Albiensib. Pictisq; agitati, ab Etio postularũt, ut copias sibi
mitteret, in illarũ supplementũ, quas Valẽtinianus ex Senonib. missas, paulò post in Afri
cã fecerat transportari. Etiũ uerò Gallicanæ expeditionis cura in primis occupauerat, &
Hũnorũ apparatus, q dietim nũciabant̃, deterrebãt, ne quas haberet copias diminueret.
Qua ratione nequit Britannorũ precib. satisfacere. Itaq; Rom. ciues, q Britanniã frequẽ-
tes diuersis respectib. inhabitabãt, & ipsi simul Britãni, saluris desperatione animos faciẽ
te, arma ceperũt: & tũc quidẽ Scotos Albiẽses, Pictosq;, à q̃bus agitabant̃, prælio supera
rũt, ac in ulteriorẽ insulę partẽ recedere cõpulerũt. Sed paulopòst cũ Britãni sese à Scotis
Pictisq; diutius tueri diffiderẽt, Anglicos Saxones datis in stipẽdiũ pecunijs, ex ꝓximis
Germaniæ

A Germaniæ littorib. conduxerũt præsidio affuturos. Qui quidẽ Saxones cognomine An
glici, duce Vortigerio eorũ rege, insulã ingressi, Scotos atq; Pictos represserũt prælio su-
peratos. Sed & ipsi postea mercenarij Saxones, ambitione ducti, magis Britonib. q̃ Picti
& Scoti hostes nocuerunt. Romanos eñ ciues, & Britannorũ primores, maiori ex parte
uario mortis genere interfecerũt, ex coq; tẽpore cœperũt Saxones Anglici Britãniæ do-
minari. Interea Gẽsericus postq̃ Africæ p annũ dominatus fuerat, ingentẽ cõtraxit clas
sẽ. Et cũ ea in Siciliã traijciẽs, magnã insulæ partẽ, incẽdijs rapinisq; fœdauit. Eratq; is Gẽ
sericus Siciliã breui potiturus, nisi Valẽtinianus apparatũ inuadẽdæ ex Hispania Africæ
ostendisset. Sebastianũ nãq; Comitẽ, à quo Alanos & Sueuos Lusitania pulsos diximus,
iussit classẽ cõtrahere, & milites expedire in Africã traducẽdos. Gẽsericus itaq; cũ primũ
hæc in Lusitania fieri habuit exploratũ, relicta Sicilia in Africã est reuersus. Sebastianus
tñ nõ perfidus magis q̃ leuis, Valẽtiniani labores adauxit. Nã & ipse tyrannidẽ affectãs,
cũ Vãdalis & Visigothis fœdera inijt, per q̃ sperauit posse Lusitaniæ dominiũ obtinere.
B Nec Imperatoris Valẽtiniani uires formidabat, si mõ fœdera stetissent icta cũ barbaris, à
qb. Lusitaniæ latera fuissent aduersus uires Imperij undiq; cõmunita. Sed ab ipsis barba-
ris deceptus occisusq;, pfidiæ pœnas dedit. Sebastiano interfecto, Visigothi, Sueui & A-
lani, Lusitaniã Taraconensẽq; Hispaniã, & Aquitaniã cæperũt, ut nihil Ligerim inter flu
uium, & eam Pyrenæi à qua orit̃ partẽ: à sinuq; Aquitanico, quantũ maria Britannicum
oceanũ & Balearicũ ad Carthaginẽ nouã ambiũt: tũc fuerit reliquũ, quod nõ illi possede
rint barbari præter Astures Cãtabrosq;, q pro sua fidei constãtia Rom. iudices conserua-
rũt. Ea cũ intellexisset Theodosius Imperator, Valẽtiniani uires ad occidẽtalis Imperij
tutelã & simul Africæ recuperationẽ nõ sufficere intelligẽs, ex suo oriẽtali supplere cõsti
tuit, et ingentib. cõtractis copijs Ariouindũ et Anxillã duces præfecit. Qui ilico in Siciliã
nauigarũt, & tamẽ mora super morã traijciẽdo in Africã facta, insulam diu presserũt, nec
ulla in re aũt nocuerũt Vãdalis, aut Rom. Imperatori auxiliũ attulere. Dum aũt sic desi-
dent, Siciliãq; diripiũt, ab eodẽ Theodosio reuocati fuerũt. Constãtinopoli nanq; & pro
C ximis ciuitatib. timere, & ad earũ partiũ tutelã, copias cõtrahere cogebat̃. Nam Bleda &
Athila Hunnorũ, Ardaricus Gepidarũ, Valamirq; Ostrogothorũ reges, coactas in ma-
gnũ, ut diximus, numerũ copias, om̃e per Illyricũ duxerãt: & illius prouincijs sæua popu-
latione uastatis, Thraciã ad extremũ inuaserãt. Quare ut tantã barbariẽ repelleret Theo-
dosius, prædictos duces ex Sicilia cũ omnibus copijs reuocauerat. Athila aũt quis fuerit,
maxime docet Priscus historicus. Is eñ Priscus, à Theodosio iuniore, cuius esset epistola
rũ magister, ad dictos Hunnorũ reges orator in Scythiã missus, Imperatori scripsit, ingen
tia se flumina trãseuntẽ ad loca puenisse, ubi dudũ Indigoia Gothorũ fortissimus, Sarma
tum dolo occubuerit: indeq; nõ longe ad uicũ in quo rex Athila morabat̃ accessisse: uicũ
inquã ad instar ciuitatis amplissimæ. In quo lignea mœnia ex tabulis nitentibus fabricata
uidit, quarũ tabularũ compago ita solidũ mentiebat̃, ut uix ab intẽto posset iũctura tabu-
larũ cõprehendi. Erãt triclinia ambitu prolixiore distincta, porticusq; in omni decore di
spositæ. Area uero curtis, ingẽti ambitu cingebat̃, ut amplitudo ipsa regiã aulã ostẽtaret.
D Hæc sedes erat Athilæ regi barbariẽ totã tenenti. Hæc captis ciuitatib. habitacula præpo-
nebat. Is nãq; Athila patre genitus est Mũdizico, cuius fuere germani, Ottar, & Rohas,
qui ante Athilã regnũ tenuisse narrant̃. Post quorũ obitũ, cũ Bleda germano Hũnorum
successit in regno. Erat uero Athila superbus incessu, huc illuc circũferẽs oculos, ut elata
potẽtia ipso q̃q; in motu corporis appareret: bellorũ quidẽ amator, sed ipse manu tempe
rãs, cõsilio ualidissimus: supplicãtib. exorabilis, ppitius aũt in fide semel susceptis: forma
breuis, lato pectore, capite grãdiore, minutis oculis, rarus barba, canis aspsus, simo naso,
teter colore, originis suæ signa præ se ferẽs. Ipsis itaq; Hunnorũ, Gepidarũ, Ostrogotho-
rumq; regibus dum resistere curaret Theodosius, pestilentia correptus interijt. Quod cũ
intellexisset Valẽtinianus, pacẽ cũ Genserico Vandalorũ rege constituit, certisq; spacijs
Africa Impatori Rom. & Vandalis est diuisa. Eam eñ pacẽ Gẽsericus multũ anxie exo-
ptabat: quia ortã inter suos seditionẽ, factãq; in caput suũ conspirationẽ, non prius armis
cõprimere audebat q̃ Rom. Imperatoris periculo leuaret̃: qui quidẽ Gẽsericus postea ca
stigatis in cõcione militibus, seditione cõpressa, pfidos nihil ultra suspicatus, militũ & du
cũ ingẽtẽ numerũ securi pcussit. Suffectus erat interim apd' Cõstãtinopolim defuncto

Theodosio

Theodosio Martiãus: Qui ut Hũnis, Gepidis et Ostrogothis integer ceterisq; solutus cũ E
ris paratior resisteret, cũ Gẽserico Vandalorũ rege, sicut Valẽtinianũ fecisse nouerat, atq;
cũ Persis indutias est pactus: in Hũnos uero Gepidas & Ostrogothos misit Arnestidem
magistrũ militũ, qui apud Martianopolim illis cõgressus, prælio superior fuit: sed postea
cũ auide nimis et incaute bellũ gereret, eũ Athila circumuentũ superatumq; interfecit: Et
tamẽ nulli dubiũ tũc erat, quin Martianus Imperator prestãtissimus, quatuor reges illos,
Hunnorũ, Gepidarũ & Ostrogothorũ, tantã barbarorũ colluuionẽ trahẽtes, aut ad dissi
diũ seductos, aut cõmeatu interclusos breui fuerit cõfecturus, si modo in Illyrico & pro-
ximis Cõstantinopoli prouincijs fuissent diutius cõmorati. In ea eñ nobilitatis opumq;
paritate, nõ satis cõcordes erãt: quin cœperãt eorũ aliqui Martiano credere multa polli-
cẽti, si Athilã reliquissẽt. Sed unicus ardẽtioris callidissimiq; ingenij Athila ipsius Impe
ratoris consiliũ occupauit. Nã fratrẽ suũ Bledã uirũ mitioris ingenij, cingẽdę muro urbis
Budaliæ operi intentũ, per fraudẽ peremit, quia & periculosas ꝓhiberet expeditiones, et
reges q copias cõiunxerant, socios ac tanq̃ fratres, non subditos ab illo haberi, tractariq; F
cõtenderet. Ipso aũt Bleda interfecto, Ardaricũ Gepidã, Valemiremq; Ostrogothũ re-
ges subditos sibi potius q̃ socios Athila habere cœpit, duxitq; postea eos tanq̃ sui exerci
tus duces, quocũq; effrenis libido illũ audaciaq; traxerũt. Itaq; Athila præclusum Martia
ni copijs, ad Cõstantinopolim ꝓximasq; ciuitates accessum intelligens, statuit emigrare.
Neq; eñ tãtos exercitus, in uastatis tãtoq; pressis tẽpore Pãnonijs & Illyrici ꝓuincijs diu
tius alere potuisset. Verebaẽ uero ne Rom. et Visigothi, cõmunes sibi hostes, intellecta
quã destinauerat in occidẽtalis Imperij demolitionẽ ꝑfectione, fœdus armaq; cõiunge-
rent: hinc utrosq; annisus est tãdiu quietos reddere, q̃ad in eorũ intima penetraret, ac illis
coeundi præriperet facultatẽ. Etiũ itaq; amicissimũ hominẽ primo tẽtauit, cũ q̃ paterna
origine Mesio ipse et Bleda frater, Ioãnis tyrãni tẽporibus, de trãsitu in Italiã fœdera, ꝓut
ostẽdimus, inierãt: ipsi aũt Etio multa in Rom. Imperij instaurationẽ est pollicitus, si ꝓfu-
gas seruos suos Visigothos, ꝑ suã & Romanorũ à bello cessationẽ, punire liceret: Theo-
dorico aũt qui ꝑ id tẽporis Valliæ in Visigothorũ regno successerat, persuasurus multis G
uarijsq; rationib. est usus, maxime tamẽ acceptas sæpenumero clades, impẽdensq; conti
nuo à Romanis iniuriarũ tenacissimis excidiũ memorauit: orauitq; ut partitũ potius cũ
Hũnis, Ostrogothis & Gepidis cõsanguineis, occidẽtale Imperiũ securus retinere, q̃ sub
perfido et superbo hoste Romano, tremẽs periclitari mallet. Effecit tamẽ uniuersum iam
peruagata orbẽ Athilæ superbia, & multarũ gentiũ prouinciarũq; calamitatis recens me
moria, eius q̃d Athila tãtis quærebat artibus oppositũ. Nã quos fraudulẽtis pollicitatio-
nib. pellectos decipe conabaẽ: Romani & Visigothi animos armaq; iũxerũt. Etius itaq;
fœderib. cũ Theodorico Visigothorũ rege ictis, quãtacũq; potuit auxilia ex subiectis Im
perio ꝓuincijs Italiaq; cõtraxit, misitq; ad omes Romanorũ quondã ꝓuincias oratores:
quorũ suasionib. adducti Burgũdiones, Meroueus rex Francorũ, q Clodioni patri mor-
tuo successerat, & rex appellatus erat, Saxões, Riparioli, Lãbriones, Sarmatę, Lutetiani,
in eadẽ cõtra Athilã fœdera cõsenserunt. Cõtraxit uero pariter & patrijs eduxit sedibus
Athila, nõ Scythię modo populos, sed ad latissimã q̃q; Danubij orã undiq; expositos. In H
quib. notissimi fuere supradicti, Ardaricus Gepidarũ rex, Valemir, Theodemir, Vinde-
mir, fratres, Ostrogothorũ reges, atq; Marcomanni, Quadi, Eruli, & Turingi, q̃ ad 500. ar
matorũ milia fuisse cõperimus. Cũ itaq; desperasset Athila de quęsita ꝑ eas simulationes
fraudesq; utriusq; hostis pace, Germaniam est ingressus, & ea incẽdijs, rapinis, cędibusq;
multis in locis uastata trãsiuit in Gallias: Primũ uero in Remẽses ducens, eorũ urbẽ coro
na cinxit. Sed cũ ciues tãdiu resistere conarenẽ, q̃ad diuitias in prædã spõte permissuri, ab
immanissimo hoste seruiturẽ internecionẽq; deprecarenẽ, refractis subita ui mœnib. irru
pit exercitus, tantaq; sæuitia cædib. & sanguini indulsit, ut nec sexui pepcerit gladius nec
ætati. Eaq; in sæuitia in sanctũ uirũ Nicasiũ urbis episcopũ, ætate decrepitũ est grassatũ:
ex cuius ore, postq; abscissum corpore caput iacebat, diuini eloquij carmina sunt audita.
Post multas inde cõmissas minorib. in locis & oppidis cũ cędes, tum rerũ omniũ etiam sa
crarũ direptiões, secũda ad Aurelianos Athila fecit castra. Sed duxerat interea in Vasco
niã Etius, & Romanis legionib. Theodorici apud Tholosam sedẽtis, Visigothorũq; co-
pijs coniunctis, sociorũ copias summo studio contrahebat. Quod cũ intellexisset Athila,

primo

A primo quid faceret, dubius fuisse fert. Nam qui semper paruifecisset Visigothos, Alanos, Sarmatas, Saxones, ab Hunnis sæpe superatos fugatosq;: Gallos itē & Frācos accedētes facile spreuisset, nisi summā Etij uirtutem, & rei militaris peritiam sibi cognitā timuisset. Conuertit ergo animū homo barbarus ad gentis stoliditatem, & aruspice accito, extra ritu patrio inspici curauit. Aruspice autē dubium prælium ac magnam suorum cædem, sed primarij hostiū ducis necem portendi renunciante in præliū exarsit: haudquaq; dubius, quin sublato, ut significari existimauit, Etio, si etiā maiorē sui exercitus partem amisisset, cū reliquijs copiarū, & supplementis quę facillimū duceret comparare, urbis imperio po tiretur. Qua adductus spe, omissa Aurelianorū obsidione, in Vasconiam duxit. Oppositi tales tantiq; exercitus, quantos in Europā nullos unquam conuenisse cōstat: in subiectis Tholosæ campis, Catalaunicos tunc uocabāt, acies in hūc modū, prout refert Ablabius, struxere. Athila imbellē mulierum puerorumq; turbam inter carros, quorū uis maxima suo exercitui inerat, ad proximos colles primū semouit, & inde structa apertis cāpis aci-
B es, sese cum Hūnis medium locauit, Ostrogothos uero reges Valamirē, Theodemirē, ac Vindemirem, sinistro: Ardaricum Zepidam dextro, cornibus præfecit. Structuros autē Theodoricum Etiumq; tardauit, comperta Singibaris Alanorū regis perfidia, quem resciuerunt ab Athila corruptū constituisse, cum primū pugnam conseri esset cœptum, ex cornibus in quorū altero locari sperauerat, ad hostes trāsire, & laborantib. in prælio Romanis & Visigothis, à tergo instare. Veriti tamen duces, ne si in perfidum Singibarē acerbius decernerēt, Alanos pessimo loco & tēpore abalienarēt, & duplici dāno eos quibus carerent hostico adderēt exercitui: dissimularūt. Singibareq; quid fieret ignorante, municipij quod Tholosæ proximū ille obtinebat portas ab extra obice munierūt, & statiōes ne Hunni possent ingredi addiderūt: ipsum uero regem cum Alanis curarunt acie media inter auxilia cōtineri: Theodoricus exinde cū Thorismūdo filio & Visigothis, ne Ostrogothis concurrerent, sinistrū: Etius cum Romanis & Burgundionibus, ac Merouco Frācorū rege dextrū cornua tenuere. Forte erat in campo tumulus, utrisq; castris pari spacio
C pximus, de cuius opportunitate, ut apparuit, maxima, cū utriusq; exercitus duces certassent, occupauit Thorismundus: concurrentib. inde cornibus prælium ubiq; est initū pro numero & multitudine maximū, atrocissimūq;: sed in tanta barbarorū quæ utrisq; inerat castris colluuiōe, adeo multiplex, adeo uariū, ut nec ipsi qui aderāt pugnatores intellexerint, quo ordine sit cōmissum. Cædem uero inauditā, riuos ac medio in campo sanguinis torrentē fuisse scribentib. faciliter cōsentio, quod necesse fuit accidere, cū hinc Romanæ legiones armis instructæ, tantā haberent in quam iratæ sæuirent, inconditā ac propè inermem hostium multitudinē: inde ardentes inter se summis odijs Scythæ mutua feritate ac sæuitia concurrissent. Dum autē recedentes Hunnos & in fugā conuersos ardentiori animo insequitur Theodoricus, suorū magis pressura allisus, quàm hostiū ferro interfectus occubuit: & tunc præliū quod ad serum diei erat cœptum, in dubiamq; noctem cōtinuatum, interuentu umbrarū utrinq; diremptū est. Athila postq; se magna cū clade superatū uidit, intra carrorum septa cōfugit, scutatisq; in circuitum, ut ualli speciem pro carris stan
D tes exhiberēt, dispositis, sagittarios adiūxit, uim hostiū quæ improuisa fieret, quoad acies strueretur, propulsaturos. Et ne aut uiuus in hostiū potestatē ueniret, aut mortuus careret sepultura, iumentorū clitellas in struē cōgessit: in qua si durius quid accidisset, se gladio à domesticis cōfodi, ac subiectis ilico flāmis cremari iussit. Cæsa fuisse eo in prælio ex utroque exercitu centū & sexaginta quinq; milia, qui minus: q plus, centū octoginta scripserunt. Mane Thorismundus inuentū Theodorici genitoris cadauer, regij funeris pompa Tholosam deferri, & se à Visigothis regē declarari ac salutari fecit. Et conuenientib. ad Etij tentorium ducibus, Etiū Thorismundus cæterosq; exercitus duces, ut uictoria uterentur, primus omniū est hortatus. Sed Etio non minus Visigothorum, Alanorum, Sueuorūq; & Burgundionū ac Francorū, q̃ Athilę & Hunnorū suspecta erat potētia, ideoq; alia mēs sibi aliudq; consiliū fuit. Hunnos em̄ Zepidas & Ostrogothos sicut opinabatur eneruatos, et disciplinę militaris ignaros uoluit cōseruare. Quia existimauerit, eo sublato exercitu, alios qui secū uicerāt barbaros, prouinciarū Imperij direptionib. assuetos & Romanā militiā propè edoctos, reddi reip. damno ac excidio fortiores: hinc laudatū, in maximamq; spem erectū Thorismundū admonuit, ut fratrū qui domi manserant ambitioni occurreret,

occurreret, ad suscipiendāq; paterni regni gubernationē festinus accederet. Quod cū ille E
libens facere pergeret, cæteri principes & populi, qui Romana secuti erant signa, Etio di
mittēte, in patriā sunt reuersi. Athila postꝙ tanto tremore, quantus non magis ipsum, ꝙ
eius inuaserat exercitum, sese uidit liberatum, in Tungros Trecensesq; duxit, & strages
ac maxima edidit incendia. Confractum inde & lacerum, sed maximum trahens exerci-
tum, in Pannonias rediјt. Variāt hoc in loco scriptores. Nā sunt qui Athilā reparato exer
citu, iterato in Gallias, aliј qui in Dalmatiā duxisse, & denuo in Pānonias prius reuertisse
dicant, ꝙ in Italiam se contulerit. Quorū errorem nobis manifestū refellere omittimus.
Athila nanq; copiјs quas Catalaunici campi clades cōminuerat, supplemento & auxiliјs
ad primi exercitus magnitudinē instauratis, nō ultra Gallias, sed ipsam Italiā inuadere cō
stituit. In quam ducturus, primū Illyrici sinus oram circumuectus est, & Tragurium, Sibi
licum, Belgradū, Iaderam, Signiam, Polam, Parentium, Hemoniam (quæ oppida tunc in
Martiani Imperatoris Constantinopolitani cura essent) nullo firmato præsidio diripuit,
incendit. Ad Arsiā uero fluuium & Tergestinū sinum Italiæ limites, nōnihil repperit co- F
piarum, quas præfectus Liburniæ & Aquileiæ Valētiniani dux, ut cōmissam sibi prouin
ciam tutaretur, adduxerat. Sed ilico repulsus miles Romanus intra Aquileiam se recepit:
cuius fuga terrori addita, quē nomen Athilæ pridem dederat, effecit ut ciues Aquileiani
mulieres liberosq;, quorū ætas armorum impatiens esset, ad Grandensem insulam mitte
rent, thesauros illuc & sacra ac supellectilē transportātes. Obsedit itaq; Aquileiā Athila,
ac omnia aduexit, excitauitq; machinarū genera, oppugnationibus necessaria. Sed urbs
ualidissimis cincta mœnibus, probe à ciuibus Romanoq; præsidio defensabatur: quare
Athila ne illic sedēdo tempus usq; quaq; tereret, immunita regionis oppida expugnauit:
quorum pleraq; facillimū fuit capere, quia oppidani mulieribus liberis & preciosioribus
quibusq; eductis, in ꝓximas insulas cōmigrarant: sic Caprulas Cōcordienses, Altinates
eas sex incoluerunt insulas, quibus nunc est ab Altini oppidi tunc opulenti sex portis no
mē, Torcello, Maiorbo, Buriano, Amoriaco, Constātiaco & Aimano: protracta eñ est
triēnio ea Aquileiæ obsidio: quo in tempore satis constat Gratianū Constantinopoli im G
perasse: Gensericum apud Africā, Merouеum apud Francos regnasse, Burgundiones in
iam, prout & nunc, suis Galliarum sedibus: Thorismundum, Sueuos, & Alanos in Hispa
niјs, Aquitania & Vasconia quietos fuisse. Sed de Valētiniano tūc Romę imperante qd
egerit, nihil referri inuenimus. Hinc cum Athilā barbatosq; iam capiēdæ Aquileię despe
ratio cepisset, ipsum regē ferunt uigilantissimū speculandi, quod sæpe faceret, gratia cir-
cum urbis mœnia equitasse: & casu aduertisse ciconias ex altis turrib. pullos efferre: qua
lætatus augurij insania, socijs dixit futurorum præscias aues filios deportare urbe, quam
nouerint peritурā: Barbaris exinde suis in præliū cōuocatis, ad arma undiq; est concur-
sum. Cū Athila solito acrius in oppugnationē incubuisset, urbe quam diu obsederat bre-
ui fuit potitus. Sentiunt aliter hoc in loco, qui Venetorū reip. res gestas scripserūt, initijq;
dicūt monumētis ecclesiæ Aquileiēsis: narrāt enim eos ciues & Romanos qui Aquileiā
triennio defensarant, cum famē diu toleratam ultra nequirēt perferre, statuas omnes quę
in urbe sunt repertę, per mœnia & in propugnaculis noctu disposuisse, ut interdiu uiderē H
tur esse milites in stationē more solito collocati, eaq; fretos fallēdi opportunitate Aqui-
leiēses, prius migrasse gradum ꝙ huiusmodi dolum hostis aduerterit: quem quidē hostē
faciunt uisis auib. quæ statuas securæ insiderēt, doli admonitum, refractis mœnibus irru-
pisse. Quod si uerū fuisse concedeť, gloria carebit mulier nomine Digna, quam cæteri af
firmant scriptores, uisis conciuiū mulieribus, quæ forma præstātes in libidinem ab hoste
traherenť, ne pudicitiā et ipsa amitteret, ex summis ædibus in subiectū Natisonē fluuium
sese obuoluto capite pręcipitem dedisse. In quo autem nullus discrepat, ingressus urbem
Athila adusq; solum eam subuertit. Inde mouens, Paduā, Vicentiam, Veronam, Medio-
lanum, Ticinum, quæ Papia dicitur, cepit: ciues enim excidiū quod timebant, deditionis
facilitate deprecari sperantes, quamprimū aditi erāt, sese Athilæ permittebāt. Sed eas im
manis barbarus ciuitates cōmissis sine aliquo humani iuris respectu cedibus dirupit, &
quātū p incēdia fieri potuit, lacerari subuertiq; curauit. Romani tūc et cæteri Italiæ popu
li Athilā qui se dei flagellū terroremq; populorū diceret, ac re ipsa ostēderet, horrēdo pa
uore expectabāt. Quod cū Leo pōtifex Roman. eius nominis primus cerneret, mœstus
compa

A compatiensq; populis, atq; etiam hortante Valentiniano, legationē ad Athilam pro cun
ctorum salute suscepit: repperit aūt illum apud Mincium castra habentem: ferūt nanq; re
gem ipsum quid faceret dubiū, ab ulteriori progressu à cōmilitonibus exercitusq; sui du-
cibus aliquamdiu fuisse deterritū, quia illi memorarent ac in malū uerterent præsagium
Halarici casum, qui parū captæ urbi ac Italiæ superuixit. Pendentem tamē in Italiæ deso-
lationē, ad quā eum ingenij ferocitas trahebat, facūdus pontifex orādo molliuit, effecitq;
ut omissa Italia, ad propria redire regna promiserit. Quæ res omnē exercitū in admiratio
nē adduxit. Sciscitantibus uero causam, respōdisse Athilā fama est, non se præsulis addu
ctū oratione id fecisse: sed magis duorū qui strictos tenentes gladios adstabant, necē sibi
ac exercitui cōminantes, & hi Petrus & Paulus apostoli fuisse credunt. Profectū Italia &
iam in Norico superiori, quā nunc esse partim Austriam, partim Bauariam diximus, sta-
tiua ducentē Athilam Honoria Valentiniani Imperatoris soror, per eunuchum pellexit,
ut sese cupientissimā in uxorem precibus minisq; à fratre extorqueret. Id autē magna uer
B borū instantia Athila intentauit, impetraturumq; se nouit, & tamen homo luxu perditis-
simus cōtinere nequiuit, quin multis quas haberet, & secū in exercitu traheret uxoribus,
aliam cui Ildiconi erat nomē adderet: cuius nuptiarum beneficio, mors eum opportuna è
medio sustulit. Nanq; post conuiuiū profusius hilariusq; celebratum, resupinus alto in so
pore cū demersus esset, sanguis è naribus profluēs, uitalibus oppletis meatibus, eū neca-
uit. Quod quidem illa nocte scribunt multi cognouisse per somniū apud Constantinopo
lim Martianū, cui uisum sit uidere Athilæ arcum, quo armorum genere Hunni in primis
uterentur, fractū esse. Quartū tunc & quadragesimū Imperium annum inclinabat, prout 44. anni inclinationis.
facile intelliget, q ab undecimo Archadij et Honorij Imperatorū anno, in undetrigesimū
Valentiniani principis, in quo Athila obijt annū, præteriti temporis rationē uolet com-
putare. Et intra id tempus Germaniā omnem, Datiamq; & Sarmatiā, & cæteras prouin-
cias ad Danubiū Rhenumq; sitas, perdidit Romana respublica. Hispania quoq; ulterior,
Aquitania & Vasconia, atq; illa Eduensium Vesuntionumq; Galliæ pars, quam Burgun
C diones anno urbis captæ secundo ceperūt, sunt amissæ: pariter factū est anno inclinantis
Imperij sexto & uigesimo, de Senonensi Parisiorū Francis subiecta. Quarum omniū pro 25. anno inclinationis Imperij Franci.
uinciarum nulla postmodum pro Romanorū Imperio est recepta. Athila mortuo, Vala-
mir & Theodemir fratres Ostrogothorum, & Ardericus Zepidarum reges, primi sese in
libertatē uindicarunt, eorumq; exemplum exinde secuti sunt Marcomāni, Quadi, Eruli,
& Turingi, Hernacum & Eurich Athilæ filios, ne patris exemplo uiribus reassumptis ty
ranni fierent, relinquentes. Quod cum ipsi ægreferrent, Hunnorum reguli in Valamirē,
Theodemirem & Ardericum, seditionis autores, arma sumpserunt, enisiq; sunt incautos
eorū exercitus adoriri. Sed ad primos qui apparuerūt motus Ardericus Zepida rex con-
gressus Hernaco, illū triginta armatorū milia habentem prælio superatū interfecit. Vale
mir aūt Theodemirq; suis arma corripere iussis, tanto in Durich incubuerunt pugnandi
ardore, ut fractis Hunnis magnaq; cum occisione repulsis, Regulus intra Scythiam fue-
rit, & semper postea Hūni in Ostrogothos arma sumere formidauerint. Anno qui mortē
D Athilæ est secutus, Valentinianū Imperatorem, Transila Etij commilito occidit Romæ
in ducis sui de se deq; repub. optime meriti iustissimā ultionem: quod tamē facinus idem
Transila nunquā ausus fuisset, nisi eum impulisset adiuuissetq; idē maximus Patricius, à
quo Etius pariter fuerat interfectus. Agnellus uero Rauēnas qui gesta pontificū ecclesię
Rauennatis, anno nunc sexcentesimo tertiodecimo scripsit, eundem Valentinianū dicit
occisum fuisse Romæ, in loco qui diceret ad Laurū: sed eo anno quo Athila Aquileiam
diruit, quo item anno Rauennam dicit tanto incēdio conflagrasse, ut maiorē diuitiarum
partem absumpserit. Est etiam apud eundem Agnellum, Valentinianum, qui annū agēs
decimū Honorio patruo fuerit suffectus, magnā annorum triginta quibus imperauit par
tē, egisse Rauennæ, cuius urbis episcopo, quatuordecim ciuitatū subiecit episcopos, Ari
mini, Cæsenæ, Foriliuij, Foripopilij, Fauentiæ, Foricornelij, quæ & Imola, Brinti, Bono-
niæ, Mutinæ, Regij, Parmæ & Placentiæ. Eas enī ciuitates uidemus postea ab Aripertho
Longobardo, Pipino & Carolo Francis regibus, sub Exarchatum Rauennatē, de quo di
cemus, fuisse cōstitutas: & Brinthū dicit Agnellus, quę ciuitas erat propinqua Bononiæ,
ante ætatis suæ tempora fuisse destructā, in cuius locum cōijcimus castrū quod corrupte

dicitur Britonum, fuisse reædificatū. Opera Valētiniani narrat Agnellus fuisse ampliata E
instaurataq; Rauennæ mœnia, & pariter uel ipsius uel Placidię genitricis cura & impēsis
ecclesiā sancti Ioannis euangelistæ, quæ nunc insignis uisitur, ecclesiā sancti Stephani in
Arimino fuisse constructas. Ornauit itē Valentinianus Ioannē episcopū Rauennatē pal
lio ex candida lana cōfecto, quo solus tūc Imperator utetetur. Quod quidem superbię in
centiuū effecisse uidemus, ut episcopi Rauennates eas habuerint cum Romanis pontifi-
cibus paritatis contentiones, de quibus suo tempore dicemus. Subrogatus aūt est Valen
tiniano Maximus Patricius Romanus ciuis, qui ipsum Etiumq; interfici curauerat. Is Eu
doxiam, quæ Valentiniani uxor fuerat, precibus minisq; renitentē rapuit, & sibi uiolēto
matrimonio copulauit, legiones per eam & prouincias cōciliare confisus. Id uero mulier
adeo ægrè tulit, ut scelus tyrāni statuerit immanissimo scelere uindicandū: uiro enim pe-
tenti satisfacere simulans, nūcios quidē confirmandis prouinciarū magistratibus, ipsisq;
prouincialibus dimisit, sed per ipsorum nunciorū quempiam, cui plurimum fideret, Gē-
sericum Vandalorum & Africæ regem hortata est ad urbis Romæ Italiæq; subijci prout F
ostendebat, paratissimarū inuasionem. Itaq; Gensericus tanto lætatus nūcio, omnes qui
arma ferre possent Afros & Mauros, æque ac Vandalos, trecēta, ut referī, hominū milia
nauigio imposuit, & in Italiā nauigauit. Ad cuius improuisi potentissimiq; exercitus ad-
uentantis nuncium exterrita ciuitas Romana, in mōtes syluasq; & munitiora oppida po
pulariter demigrauit. Maximus uero tyrannus, dum fuga & ipse sibi consuleret, ab Vrso
milite Romano occisus fuit. Erat itē per id temporis superstes uir sanctus Leo pontifex,
cuius prece & suasionibus Athilā ostēdimus Italia excessisse. Is pater pius in tanta omni-
um trepidatione, sibi securos paucos adducēs ordinis sui conseruos Christi superbū adijt
Gensericū, eumq; priusquam urbem ingrederetur orauit, ut si libitum foret, prædam ciui
lis gazę militi permittere curaret, sacra dimitti intacta, & à ruinis incēdioq; urbis populo
uacuæ abstineri: minime tamen ualuit sancti pōtificis autoritas apud regem Barbarum,
qui Ariana hæresi inquinatus, haud aliter quàm apud Africam fecerat, templa sacrasq; ę-
des simul cum reliquis urbis partibus diripi permisit. Quatuordecim dies Romanum po G
pulum urbe abfuisse, oēs concordāt scriptores. Et cum Barbaros inde profectos Cam
paniam petiuisse dicant, conuenit inter eos, Eudoxiam & filiā ex Valētiniano susceptā,
simul cum spolijs ex urbe cōtractis, intra eundem quartumdecimū diem iussu Genserici
in Africam nauigasse, atq; opifices fabrosq; quosq; peritiores ingētem turbam urbe edu
ctos, secum transportasse: unde crediderim ciues quidem senatorij equestrisq; ordinis, &
alios honesto natos loco ditiores, urbe relicta sese in tuta recepisse, alios uero opibus te-
nues mānsisse. Quos irata Romanis mulier asportauit. Egressi urbe Barbari, Campaniam
longe lateq; populati obsederunt Capuam, quæ ui expugnata direptaq; ad solū usq; de-
structa est. Quæ causa impulit sanctum uirum Paulinum Nolanæ urbis episcopum, ut in
captiui unius redemptionem semetipsum dederit pro seruo in Africam deferēdum. Qui
factus ex episcopo hortulanus, tantā tribuente deo est apud Barbaros gratiam consecu-
tus, ut omnes Nolanæ urbis captiuos sibi donari obtinuerit, in patriā reducendos. Et cū
totius regionis Campaniæ oppida idem attriuisset Barbarorum furor, ad Neapolitanam H
urbem est uentū. Qua mœniū firmitate, & ciuium robore munita pertinaciter resistente
Gensericus obsidione soluta, in Africā redijt. Sextus is erat Martiani Imperatoris annus,
ab Imperij inclinatione octauus & quadragesimus. Quo in tēpore Romani urbe frequē
tata Auitum senatorij ordinis Romanū delegerunt Imperatorem, cum quo Martianus
mitissimi uir ingenij, damnis & periculis occurrere cupiens, quæ noui rerū motus parere
consueuerūt, fœdera inijt, secundū quæ respublica utrobiq; salubriter administrari pos-
set. Annos tunc septem Thorismundus Visigothorum rex, post Cathalaunici campi præ
lium, sese continuerat intra Vasconiam Tholosamq;: partim namq; successus Athilæ ti-
muerat, partim expectauerat, quem in locū euaderet res Romana. Qui Athilam necatū
Etium Valentinianumq; occisos & Romam à Vandalis expilatam esse audiens, omnem
postergauit Romani Imperij reuerentiam. Romanū nanq; Imperium à ferrea firmitate,
in testaceam deuenerat fragilitatem. Cepitq; tunc Thorismūdus Hispaniam citeriorem,
& Galliæ ciuitates extra Burgundionum Francorumq; ditionem ac ultra Ligerim cōsti
tutas. Lugdunensem uero Anitię prouinciā, usq; Massyliā Burgundio occupauit: Et sola

Narbonen-

A Narbonensem prouinciā cum his quæ Ligerim inter & Rheni flučta sunt, tūc tutatus est Geruandus quidā Romanus, qui in illa præfectus à Valentiniano fuerat constitutus. Interea Martianus cum orientalem rempublicā feliciter administraret, septimo Imperij sui anno diem obijt, subrogatusq; est sibi Leo, quem urbs Constantinopolitana primum ex Græca progenie Imperatorē habuit: quanquā perhibent aliqui nō Græca eū, sed Bessica progenie oriundū. Per cuius tempora (sedecim nam annis imperauit urbem Romam, Italiāq; & uniuersum Romano principi cōmissum Imperiū) uarij motus laboresq; agitauerunt: quibus referēdis, si minime adiuuāt omnes, quos legerimus scriptores, dolendū magis quàm mirabile uidet, cum eo in seculo quod iam fluxerat, ingenia quæ prima clades Gothica Romæ reperit, aut ipso senio interissent, aut ferro: et bonarū artiū studia interim cum pace & otio eorū fomitibus omino cessassent. Itaq; primo Leonis Imperij anno, cū Auitus Romæ mortuus esset, Maioranum quendā, exercitus apud Rauennā Leone suadente, Imperatorē assumpsit, & anno Imperij tertio interfecit apud Terdonam Cisalpinæ

B Galliæ ciuitatē. Subrogatus uero est illi per Rom. Seuerianus, cuius patriam gentēmue, aut cognomen nullus refert scriptor. Sed is quicūq; fuerit, eius Imperij initio, Alani duce Biorgo eorum rege, per montes Tridentinos Italiam sunt ingressi. Fuerūt autem ex illis qui primo inclinantis Imperij anno, cū Burgundionibus, Vādalis & Sueuis Gallias irruperunt: & postea ob acceptā à Constantio Comite cladē, ad Vandalos in Bethicam confugerunt, demūq; Vandalis in Africā transmittentibus, à Sebastiano pulsi sese in Visigothorū potestatē permiserunt. Missus in eos à Seueriano Imperatore Rithiner gente Gothus, sed ipsius Seueriani senatusq; consulto in Patriciū allectus, Benacū inter lacum & Bergamū urbem, sese illi cum exercitu opposuit, conflixitq; de hostili exercitu magna occidione superato, Biorgum regem occidit. Seueriano interim tertio Imperij sui anno Romæ defuncto, Anthemius, qui fuerat Martiani Imperatoris gener, in Imperatorē est suffectus. Cuius Imperij initio, Geruandus, quem ostendimus fuisse Narbonēsis Galliæ præfectum, tyrannidē assumpsit, qui ab ipsius Anthemij Imperatoris ducib. prælio superatus,

C captusq; in exiliū est actus. Nec prius ille sedatus fuit motus, quàm alterum Romæ exortum motum idem sedauit Anthemius: à quodam enim suscitatus erat, cui Patritio fuit nomen, tyrannidē affectante. Quam nactus uti existimauit optimam tantorū motuum occasionem Gensericus Vandalorum rex, ingentem ex omnibus Africæ litoribus cōtraxit classem. Cui cum innumeras imposuisset copias, ad littora Italiæ nauigauit, nequaquā potiri posse diffisus Imperio urbis & Italiæ, quod pridem ardentissime cōcupisset. Eam classem cum in Africa parari intellexisset Leo Imperator, Anthemio principi Romano opē ferre constituit, & Basilisco Patricij ordinis, cuius sororē nomine Verrinam Anthemius habebat uxorē, eius belli duce declarato, haudquaquam contemnendas illi dedit copias, quas nauigio impositas ipse Basiliscus in Italiā perduxit. Parauerat uero aliam classem in Italia Anthemius, & sese apud urbē, ad repellendum Gēserici impetum communiuerat. Itaq; Basiliscus utraq; cōiuncta classe, contra Populoniæ littora hostib. primo occurrit: recedebat uero Gensericus, præliū detrectans: & si uētos nactus esset secundos, statim uisa

D hostili classe, in Africā reuertisset: nec tamen adeo potuit certamen subterfugere, quin urgente Basilisco, manū conserere sit coactus. Cōmissum autem est prælium nequaq; paribus animis, sed quale consueuit esse, cū pars una in fugam pendēs, id solum enititur, ut se saluet, altera instās & iam præsumpta uictoria audacior nihil timet. Gēsericus nanq; prælio se subtraxit, uel cum sola qua uehebatur naui, Africā petiturus. Sed quamprimū nauis suæ prorā conuerti uiderunt, sui ilico dissipati in fugam & ipsi fœdissimā sunt cōuersi. Eo superatus prælio Gensericus, multis nauib. militibusq; amissis in Africam se recepit. Nec tamen interea quietus fuit apud Constantinopolim Leo: Siquidē Aspar quidā Patricius, & Ardabur, Patriciolusq; filij, cum illū insidijs tentatum conficere nequissent, apertā uim parauerūt: quibus ut resisteret Leo classem reuocauit, quā pulso Genserico Basiliscus teduxerat in Siciliā. Aspar interim per eam quæ reuocanda classe facta erat à Leone morā, copijs & fauore ciuiū auctus, Ardaburē filium Cæsarē appellauerat. Vnde postq; exscensione in Constantinopolitano portu facta, exercitū Leo accepit, aliquamdiu in urbe pari certamine est pugnatū. Vicit autem Leo, & captos Asparem filiosq; iugulari iussit. Morbus prædictis, cū principio inchoauerunt, intellectis Ostrogothi reges Valemir, Theo-

demirq; fratres, qui Hunnis Athilæ filijs, ut ostendimus superatis, apud Pānonias & circa Danubiū quieti fuerāt, Illyricū uastauere. Nec prius quieuere, q̄ Leo Imperator Pānonijs Mesiaq; permissis, induciarū fœdera secū inijt: in quorū obsidē Imperator Theodericum Theodemiris ex Arileua cōcubina filiū accepit, tuncq; Valemir illis innisus inducijs, nihilq; permissis datisq; sibi ad inhabitandū ab Imperatore puincijs timens, in Scythiā duxit: qui cōmisso cū Scythis prælio occisus fuit, sicq; Theodemir frater, Ostrogothorū permissarūq; à Leone prouinciarū regno solus est potitus. Quod cū intellexisset Leo, gentē ipsam, quā impossibile duceret superare, statuit in Romani Imperij amicitiā liberalitate beneficioq; allicere. Theodoricū itaq; unicū filiū Theodemir, tale munus nequaq; expectanti remisit, regio indumēto comitatuq; deductū. Accepit libēs Theodemir tantū munus, & q̄d tacentē Leonē desiderare intellexit, induciarū fœdera in optimā Romanæ reipub. pacē cōmutauit. Quin etiā Theodemir ipse reducis filij lætitiā cumulaturus, eum in Sarmatas cū copijs misit: qui adolescens impiger annū tunc duodeuigesimū agens transito Danubio irruit improuisus, & rege illorū Babach interempto, uictor ad genitorē in Mesiam est reuersus. Hæc quidē tunc apud Constantinopolitanū Imperatorem. Romæ autē tumultu maritimo, quem Gensericus concicuerat, uixdū sedato, Richimer Patricius nouis studuit rebus. Eum Anthemius Imperator Cisalpinæ præfecerat Galliæ, ob rem in ea prouincia bene gestā aduersus Alanos, in quos Seueriani Imperatoris temporib. missus fuit: quin etiā Anthemius iuncta Rihimeri in matrimoniū filia, eundē sibi generū esse cerat: neq; tamen tam multa potuerūt beneficia in hominem barbarū collata peruincere, quin uirib. Cisalpinæ Galliæ cui præerat fretus, copias aduersus socerū cōpararet. Sed eū priusquā ad concupitū facinus prosiliret, cū Imperatore in gratiā redire fecit sanctus uir Epiphanius Ticinēsis episcopus. Rupit tamen pacē Barbarus, ictis solenniter fœderibus constitutā, duxitq; in socerū urbemq; Romam copias quantascunq; ex omni Cisalpina Gallia potuit cōtrahere. Diuersa tunc fuerūt Romanorū studia, multis Anthemio, plurimis Richimeri cupiētibus. Et licet Richimer metatus esset castra ad urbē, Anthemius Imperator aliquandiu mœnia portasq; tutatus est. Sustentabat autem Anthemiū, suosq; in urbe fautores, Bilimiris qui expectabat aduentus, ex prouincia Narbonensi. Eum enim Bilimirem genere Gothū, Anthemius Geruādo prout ostendimus superato, Narbonēsi Galliæ præfecerat. Qui fidelis dux quamprimū de Richimeris perfidia certior est factus, cohortes, quarū præsidio prouinciā obtinebat, auxiliaq; tumultuarie cōtracta, ad urbem duxit, Anthemio de se benemerito præsidiū allaturus: cui uia Cassia uenienti ut per pontem Adriani urbē ingrederetur, sese Richimer opposuit. Ea cum Leoni Cōstantinopolitano Imperatori essent nunciata, Olybriū ducem suum cum exercitu in Italiā misit. Qui copijs in Rauennā expositis Anthemium Romanosq; de suo aduentu fecit per nuncios & literas certiores, ut dū equos maritima agitatione quassatos reficit, Rom. interea obsidionē perferant, & ipse ualeat quo tempore & modo subueniendū sit exploratius intelligere. Lætatus eo nuncio Anthemius, insignia Imperij deposuit, & in priuatā concedens uitam, urbis custodiā senatui & Romano populo cōmendauit. Dum hæc fieret, Bilimer ad uiam Cassiā delatus, in urbē properabat, cum illi occurrens Richimer, certamen inijt, adeoq; ardēs animo instituit, ut Bilimer nequierit detrectare. Fuitq; ad ipsam Adriani molem cōmissum id prælium, in quo Richimer uictor Bilimirem interfecit: tūcq; Richimer ea potitus uictoria, urbē ingressus est, & ilico Anthemium socerum, quarto quàm imperare cœperat anno ad se perductū, iussit à carnificibus lacerari. Olybrius uero dum apud Rauennā sedet, Anthemium se Imperio abdicasse, Bilimirē prælio superatū occisumq;, & Richimirē urbe potitum, unico fermè die certior est factus. Sedit tamen apud Rauennam, ut ipsam urbē cæteraq; eius regionis oppida defensaret, ne uenirent in Richimeris potestatē. Sed quæsito tanta perfidia Imperio, Richimer paruo tempore est gauisus: nam tertio quàm urbem erat ingressus mense, acerbis morbi cuiuspiā cruciatibus est consumptus, & Olybrius à populo Rom. uocatus, Imperatorq; appellatus, occidentalis Imperij reliquiarū gubernationē accepit, Gūdibaro nepote, quem cum exercitu Rauēnæ dimiserat, in Patriciū declarato. Is uero Olybrius, cum restituendæ rei Romanæ maxima insisteret diligentia, post quartū quàm aduenerat mensem Romæ obijt. Adnisi sunt tūc Romani simul et Itali, repetita maiorū disciplina deligere per suffragia Imperatorē. Sed dum conantur

A conantur & in cõmune consultãt, obstitit unius Gundibari Patricij audacia: eo enim instigante Glycerius quidam senator Rauennæ constitutus primum petijt, & per suffragia declarari Imperator tentauit: sed cũ petitio illi nõ succederet, Gũdibarus exercitu Rauẽna educto, ita fauores ostendit, ut cõfracti malis, quæ tot per annos Romani uiderant, & ipsi Itali, eum potius Imperatorẽ deligere, quàm tyrannũ, prout uidebatur ipsis inuitis futurus, habere decreuerint. Quẽ Glyceriũ eodẽ anno Nepos Patricius Leonis Imperatoris autoritate, ac Romanorũ auxilio fretus, & deiecit Imperio, & apud Salonas episcopũ cõstitui curauit. Cõciuit uero ea res magnos in Italia motus, q̃d Gundibarus eiecti Imperio Glycerij iniuriã ulturus, Rauẽnates & multos Italiæ populos in Nepotẽ Romanosq; armauit: nec tamẽ inertes tũc & deiectis animis quiescebant Romani, sed & ipsi uim inferre potius quàm propulsare, maximo cum alterius partiũ incõmodo parabant: cũ sanctus Epiphanius Ticinensis episcopus, hos etiã sicut Rihimerẽ & Anthemium, sed meliore cũ successu, sua uirtute ad pacẽ perduxit. Interim apud Constantinopolim Leo Im-
B perator cum se mala correptũ ualetudine moriturũ intelligeret, Leonẽ ex Mariagne sorore nepotẽ, & Zenonis Isaurici filium instituit Imperij successorẽ. Ipse uero puer Leo, cũ paucis mensibus Imperiũ gubernasset, Zenonem genitorem manu propria coronatũ, fecit Imperatorẽ: sed ipso Zenone apud Chalcedonẽ agẽte, Verrina Augusta eius socrus Basiliscũ fratrem suum Imperatorẽ in Constantinopoli appellauit, nec defuit plebis quorundamq; nobiliũ assensus. Quod cum habuisset compertũ Zeno, in Isauriã se contulit, malẽs cum Mariagne uxore exulare, quàm ut sui causa respublica bellis agitata ciuilibus aliquod acciperet incõmodum, cõmittere. Lætatus ea fuga Basiliscus, Marcum filiũ Cæsarem appellauit: sed cum Basiliscus in hæresim Nestorianã prolapsus, & propter alias uitæ turpitudines populo esset inuisus, cõuertit se ciuitas ad Zenonẽ. Isq; Constantinopolim reuersus, fauore populi adiutus, Basiliscũ Marcumq; & Verrinam captos, in Cappadociã relegauit: Romæ autẽ Nepos Imperator, quamprimũ sedatis Gundibari motibus, rem nactus est quietiorẽ, Orestem militię suę magistrum constituerat mittere in Gallias,
C tutatum ab inuasione Visigothorũ, Turonios, Celtas, Cenomãnosq;, Corisopitenses, & Venetos in mare Britannicũ uergẽtes, atq; etiã Narbonenses & Aluernos, quæ Galliarũ partes solæ manserant in Romanorũ Imperij ditione. Sed Orestes quamprimum Rauennæ cum exercitu applicuit, Augustulum filium suum qui Rauennæ erat, Imperatorẽ creauit. Id cũ audisset Nepos, nullas sibi conscius ad resistendũ adesse copias, quia omnes Oresti attribuisset, in Dalmatiã fugit. Augustulus uero Imperij insula apud Rauennam ornatus, fœdera cum Vandalorũ rege Africam obtinente constituit: quibus in fœderibus ipse & Orestes pater maxima existimarunt & firmissima fore præsidia Imperij cõstituta. Dum aũt ab Africa sibi cauet, prospicitq; Augustulus, ostendit sese à uetusto cladum Imperij somite nouus turbo, quẽ Romani conciues illius æmuli suscitarunt: Siquidẽ Heruli & Turingi, Odoacre uiro acris ingenij duce sibi constituto, ab inferiorib. Danubij ostijs sunt profecti. Fuerunt aũt hi Heruli & Turingi, exercitus Athilæ, prout ostendimus, reliquiæ, qui Hernacõ & Durith Athilę filijs, à seipsis alijsq; populis prelio superatis, apud
D Danubij ostia consederũt. Ipsi itaq; Heruli & Turingi Italiã ingressi, Aquileia ad sinistrã relicta, in Taruisinos, Vicentinosq; & inde in Brixianos flexerũt. Eodẽq; in tẽpore apud Britannias Ambrosius Aurelius, qui penè solus Romanus cædi superfuerat, quã Anglicos Saxones Valentinani Imperatoris temporib. in ea insula fecisse ostendimus, sese ducem exhibuit Britannis, qui cupiuerint Saxonibus ipsis uel cæsis uel pulsis, se in libertatẽ sub Romano Imperio uindicare. Induitq; purpurã Ambrosius, & Imperator à Britannis appellatur, tumultuarie primũ, post iusta acie cum Saxonibus Anglicis sæpenumero est cõgressus. Superati uero sunt ad extremũ & Ambrosius & Britãni, ipseq; Ambrosius in prælio est occisus. Qua uictoria Saxones crudelissime sunt usi: postquã enim eos interfecerant qui arma contra se induerãt, in omnis ætatis sexusq; multitudinẽ grassari est cœptum. Nec solũ id cõtigit in locis prælio propinquis, calẽtibus adhuc ex uictoria animis, sed super multos dies urbes singulas uicosq; discurrerũt, cædem ubiq; similem cõmittentes. Ea impulsi necessitate Britãni constituerũt insula populariter emigrare. Itaq; perterritis omnibus, naues sibi quisq; lembúmue aut scapham, prout affuit facultas, compararũt. Tantaq; fuisse refertur, completis ubique littoribus, contentio conscendere uolentium,

ut multitudine atq; onere nonnulli deprimerent lembi. Itaq; Britannias tunc pro se ceperunt Anglici Saxones, quas ad ætatē usq; nostram retinuerunt, tantis aucti opibus, ut de Francia cui pridem manū iniecerunt subijcienda, cum rege Francorum gerant bellū, multos antea annos, maximis cum populorū stragibus continuatū. Britanni uero patria extorres, eo anno, qui fuit, Zenonis & Augustuli Imperij & Odoacris regni initio, ab inclinatione rei Romanæ sexagesimus tertius, sedē ceperūt Oceano tenus, in Turonibus, Cenomanis & Cyantibus, q & Veneti, ac per ea Galliæ Celticæ maritima loca, in quib. Britannicū nomen idiomaq; ad ætatem usq; nostram retinuerunt. Igitur Augustulus Imperator, de Odoacris aduentu certior factus, immisit Orestem genitorē, quem militiæ magistrum præfectūq; principio declarauerat. Cuius ductu legiones Romanæ & contracta accuratissime ex omnibus Italiæ populis auxilia apud Laudā ad diē conuenerunt. Contulit aūt ilico castra, & primus pugnādi copiā fecit Odoacer: parantē uero signa educere, & pariter pugnandi copiā facere Orestē, auxilia deseruerūt. Quibus undiq; dilabētibus, territæ legiones Romanæ, & ipsæ præliū detrectarunt. In eam adductus difficultatē Orestes, solutis castris, in urbē Ticinū se recepit. Insecutus illum Odoacer urbem corona cinctā uallauit, recepitq; diu & ptinaciter oppugnatā. Eo in irruptionis ardore cædes ciuiū Romanarumq; legionū primo, quanta nusquā alibi in Italia, post Imperij inclinationem est facta, & nedū direpta urbs Ticinū, sed & cum agro igni ferroq; uastata. Orestē autem captū, Placentiamq; perductum Odoacer ipse inspectante exercitu, gladio suffossum interfecit: quibus territi crudelitatibus cæteri Italiæ populi, certatim deditionē facere perrexerunt. Et Augustulus animo cōsternatus, Romā quidem ex Rauenna accessit, sed inde euestigio profectus in Lucullano Campaniæ oppido purpurā diademaq; abijciens, sese Imperio quod annū unum menses duos tenuerat abdicauit: in quo uiro, cui fato & malo rerum Romanarum augurio uidetur inditum fuisse diminutum id gloriosissimū nomen Augustorum & Cæsarum qui ex Romana gente essent, finis fuit, Anno quingentesimo decimoseptimo, postquam Octauius eo se modo cœperat appellare.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINATIONE Imperij Romanorum, Decadis primæ, Liber tertius.

AVGVSTVLI abominabile Romanis rebus factū ingratam mihi renouauit memoriam indignitatis, quæ diu tetinuxit scribere meditantem. Etenim cogitantem operis mei initio, Imperij Romanorū, non magis inclinationem, q̄ occasum, scribere pudor penè deterruit. Sicut nāq; iniustæ sibi, natis, uel familiæ, grauioris notę consciis accidere uidemus, ut omnem uel leuissimam eius labis cōmemorationem uel ab amico homine imprudenter factam, conuitio ducant: Itidem nos urebat, inflictum maioribus patriæq; dedecus repetere: sed dedit animos, & ut omni absterso pudore scriberemus, nos perpulit spes proposita narrādæ originis nouarū urbiū, prętantissimorūq; populorū decus, quorum & nouæ sobolis excellentia, nō parua ex parte Romanam restituit Italis dignitatem. Videmus nanq; dēnostri, rebus Italiæ indulgentissimi benignitate, multum creuisse Venetam, Senensem, Ferrariensem, Aquilanam, Auersanamq; ciuitates, & minora quædam oppida ab ipsis condita fundamentis. Florentinam uero, Genuensem, Mediolanensem, ac Neapolitanam, & Bononiensem, tunc paruas exilesq; urbes, intelligunt omnes in magnam amplitudinem auctas esse: per quarū opes, uirorūq; qui in illis coaluerūt uirtutē, & dignitas adest & gloria Italiæ Romana republica destitutæ. Quin de industria factum apparet, ut successiuis temporum cursibus Romana res minueretur, acciderentq; diminuræ ab ea uires Italiæ urbibus, siue quas pridem conditas potentiores fieri, siue quas condi nouas Romanæ magnitudinis uicinitas prohibebat. Quo enim modo in Italiæ solo, Roma florente conderentur, & se attollerent nouæ ciuitates, cū prius conditæ necessariò exinanirent, quod neq; bello fines propagare, aut opes mercatura augere posset populus aliquis tam potenti subiectus Imperio, cui æqualia diuitijs tributa penderet, nec sobole quam præstantem ualidamq; gigneret, unaquæq; urbs inhabitaretur: uiri nanq; bonis artibus, industria, & ingenio præditi, nulla uirtutis præmia, nullúmue honesti quæstus modum, extra Romam inueniebant, ideoq; in illam confugere, illam frequentare cogebantur: unde fiebat ut quicquid egregium

A gium Italia ubiq; haberet, Romanæ potentiæ & gloriæ addiceretur, Romaq; augeretur ac ditaretur, cæteræ urbes & oppida exhaurirētur. Quamprimū uero inclinare & cessare cœpit dominæ urbis potētia, dedit permisitq; eius imminutio, quod abstulerat prohibueratq; incrementum. Et prima inter omnes mirabili non magis modo quàm loco cōdi cœpit Veneta urbs: origo cuius in hunc modū fuisse uidetur. Athila Hunnorum rege Aquileiam obsidente, Aquileiēses, sicut ostendimus, gradum Concordienses, Caprulas, & Altinates, Torcellum, Maiorbum, Burianum, Amorianum, Constantianum & Aimanum populariter cōmigrarunt. Patauini autem ea Aquileiæ obsidione durante, sacra & supellectilem preciosam cum imbelli multitudine, in Riuumaltum comportarunt, iuuentute tutandis à potenti hoste mœnibus retenta. Montisilicēses uero, Adeustiniq; & Euganeorum collium incolæ, Metamaucum & Albiolam, Pelestrinam Clodiamq; confugientes, Athilæ terrorē declinauere. Sed Patauio post Aquileiam, & Montesilice Adeustoq; primum, exinde Vincētia Veronaq;, eadem Barbarorum alluuione dirutis, Patauini quidē B plures potentioresq; ditionis suæ paludes, in qua sua miserant frequētauere, & aquis eleuatiora apud Riuumaltum, Dorsumq;, cui duro à soliditate fuit cognomē tenuere. Sic & cæteri Venetiæ prouinciæ populi, premente metu ubicūq; potuerūt, eisdē in paludibus consederūt. Eam uero prouinciā Abdua, Pado, lacu Benaco, Alpibus & Adriatico mari constat terminari. Per hunc modū populi amœnissimis & uberrimis omnium Italiæ soli in regionibus nutriti, patriā auitosq; lares cōmutauere, informem in uliginem, stagnaq;, omni uel putri littoris sterilitati, si libera sit per securitatē electio, postponendā: ut nequaquam dubitandū sit, illos dei munere coactos, cepisse loca breui futura optima, quæ tranquillis securisq; rebus, nulla prudentia elegisset. Sed iam ad Barbarum regē, qui primus Romam & Italiam possedit reuertamur. Odoacer Herulus Oreste interfecto, pacatisq; ubiq; in Italia rebus ad urbem Romā pergere cōstituit, quod cū exploratū haberent Romani, omnes prope populariter obuiā sunt effusi, illumq; ipso in primo ingressu, regē Romæ & Italiæ appellatū, summis honoribus in capitolium deduxerunt. Qui rex licet Bar- C barus esset, Romā & Italiam principio, postquam aliquot annis quietissime gubernauit, nec tamen natalis soli principatū spreuit, Feltheus qui & Fena dictus est. Rugorum gentis rex erat, ulteriorem Danubij ripā incolentis. Is tūc potētissimus, Herulos qui in patria post Odoacris profectionē manserant infestabat, ac patria eijcere conabaᵱ. In quē Odoacer ex Italia exercitū paratissimum potentissimumq; duxit, & eo rege occiso, ac Rugorū gente penè ad internecionē deleta, prouinciā eorum, quæ diceretur Rugilāda, ne posset inhabitari crudelissime uastauit. Fuit uero prælijs illis ab Odoacre Romanorū rege parta uictoria, alterius in Italia futuræ calamitatis initiū: siquidē Longobardi, cuius gentis nomē tunc primū in Romanis prouincijs notū esse cœpit, duce Codooco rege suo, ea Rugilandæ loca possessorib. uacua sunt ingressi: quæ quidē loca usq; ad tempora Andoini, eorū regis noni, per annos paulo plus minus uiginti inhabitauere. At apud Constantinopolim omnia interim fuerāt quietissima, quod Theodoricus, Theodemiri patri Ostrogothorū regi defūcto, suffectus erat: q Theodoricus Romanos magna sibi & dulcissima cō D suetudine in Cōstantinopoli notos amabat: hincq; ad Zenonē uocatus ea se cōtulit facilitare, qua Leo illū remiserat genitori. Cōstituit uero Theodorico regi Zeno exercituiq; stipendia, et Patriciatus dignitate insignito, regi equestrē statuā ex ære in palatio locauit. Fuit, ut cōijcio, sed nullus habet scriptor, aliquot annos Theodoricus apud Zenonē: sed quantocūq; ibi fuerit tēpore, sui Ostrogothi licet stipēdia acciperēt, & Pānoniæ insuper Mesiaq; puinciæ, nō ad uictū modo, sed ad gentis in patria omniū egenæ opulentiā, necessaria suppeditarent, angebanᵱ & animis discruciabantur, quod audirent alios ex Scythia Danubijq; claustris, secū uel ante ,pfectos, opibus & gloria florere, Visigothos, Suenos, & Alanos in Vasconia, Aquitania & Hispania: Vandalos in Africa, Burgundiones in Gallijs, & demū in Italia Herulos & Turingos. Tantis itaq; precibus, iurgijs atq; cōminationibus apud Theodoricū institerūt, ut eorū importunitati ultra nequerit obluctari. Hinc Theodoricus rupto q̄ tenebaᵱ pudore, animorū gētis suę ferociā primū Imperatori accusauit, q̄d omnibus abundās rebus florensq; nesciret quiescere. Et tamē postea à suis Barbaris uictus, petijt quod Imperatoris & reip. cōmodo conducere æque ac suorū importunitati satisfacere opinabatur. Ostendit eñ si Italia & urbs Roma sibi permitterent,

futurũ ut aut Ostrogothi sui cũ Herulis & Turingis pugnando delerentur, ac Imperium E
tanto stipendiorum onere leuarẽt, aut uictores essent, sicq; Herulis & Turingis inimicis
Imperio Barbaris ad internecionem cæsis, ipsi Ostrogothi emolumento reipublicæ ho-
noriq; imposterũ sine stipendio forent. Ea Zeno cum ad senatum retulisset, peruicit sen-
tentia, non æqua solũ fore, sed ultro offerenda, quæ Imperio prout longa docuerat expe-
rientia effectus rex Theodoricus duxisset postulanda. Itaq; Zeno Theodoricũ sacro ho-
nestatũ uelamine, quod erat tunc maximũ concessionis à principe Romano factę stabili
mentum, dimissurus senatum sibi populum Romanum & Italiam cõmendauit. Mouen-
tem uero cum Ostrogothis Theodoricũ, priusquam Pannonijs educere, & Noricum in-
gredi posset, aliquandiu distinuerũt ingentis illius Athilæ exercitus reliquiæ. Siquidem
Strapilia Zepidarum rex, qui erat Arderico defuncto subrogatus, primo, & postea Busa
ris quidam Burgarorum gentis Danubij accolæ dux, illum in itinere aggressi sunt, & in
maximas aliquãdo adduxerũt difficultates. Vicit tamẽ præstantissimi regis Theodorici
pertinacia, & illis prælio superatis, maximoq; affectis incõmodo, uiã sibi ferro Ostrogo- F
thus aperuit. Ingressus Italiã Theodoricus ad Sontium Aquileiæ dirutæ fluuium, castra
cõmuniuit. Eò Odoacer, qui oĩes eius motus anno ante habuerat exploratos, paratissi-
mũ adducens exercitũ, sese illi tam propinquus opposuit, ut castra solo amnis alueo sint
dirempta: primus tamẽ pugnandi copiã fecit Theodoricus, & cõmissum est prælium: in
quo post multã cædem mutuo illatã, superauit Ostrogothus: Odoacer uero ad Padum,
cuius uada oppidaq; classe & præsidijs cõmuniuerat, delatus eo in loco ubi nũc est Osti-
lia Veronẽsium, de fuga substitit. Destitit uero insequi Theodoricus, & Veronã ducens
eam dedentibus ciuibus breui cepit. In qua præsidijs firmata prædam ubiq; factam impe
dimentaq; ea ratione constituerat deponere, ut Odoacrem quocunq; fugeret expeditior
sequeretur: sed Odoacer copijs breui reparatis, in campos processit latissimos, Veronæ
subiectos, & copia pugnandi facta, Theodoricũ lacessiuit. Eduxit itẽ Theodoricus fidu-
cia plenus, & prælio acri duces fortissimi dimicarunt: tamẽ Odoacer qui lacessiuerat, ab
auxilijs Italorũ Padi accolarum desertus, succubuit, atq; etiam fugatus maiorẽ eorum qui G
secum in pugna perseuerauerãt partẽ amisit. Inde Romam petens Odoacer, cum portas
occlusas, ciuesq; de mœnibus repugnare uidisset, suburbiorũ ædificia, agrumq; latissimis
fœdauit incẽdijs. Romani nãq; de Theodorici aduẽtu ex Cõstãtinopoli certiores facti,
ipsum iam ut dominũ expectabãt. Qui quidẽ Theodoricus omnib. Italiæ Transpadanæ
ciuitatibus oppidisq; breui potitus, Mediolani cõstitit, & exercitu auxilijs aucto, Romã
in Odoacrẽ ducere constituerat: Odoacer cum commeatibus, quos Romani in urbẽ mu
nitaq; oppida conuexerant, deficientibus, Rauennam se contulit. Ei tamen Odoacri po-
pulos Italiæ pertentanti, consenserunt plurimi, in quibus fuere signorum suorum apud
Ostiliam desertores Padi accolæ, à Tufa Flaminiæ & Æmyliæ præfecto, magnæ autori-
tatis uiro, in spem maximã præmiorum, si uicisset Odoacer, adducti. Id cum exploratũ ha
buisset Theodoricus, cursu uictoriæ retardato, sese intra Ticinũ cõmuniuit. Per id tempo
ris Gũdobaldus Burgundionũ rex, Italia per saltũ Domussulæ est ingressus, & præda in-
genti non rerũ magis q̃ mortaliũ ex Comẽsibus primo, inde & omni illa regione quæ ad H
Taurinos pertinet, ac Iporediẽses facta onustus in Burgundiã redijt. Eodemq; in tẽpore
Clodoueus Francorũ rex, Crotchildẽ Chilperici Burgũdionũ regis, quẽ Chilpericũ prę-
dictus Gõdobaldus frater suus occiderat, filiã per hũc maxime modũ accepit uxorẽ. Au
dierat Clodoueus Crotchildẽ forma egregiã, uirtute etiã puellas id ætatis præstare. Itaq;
missis nũcijs præstantib. uiris, secretè explorauit, numquid illa uellet sibi matrimonio co-
pulari. Puella uero cui regis Clodouei fama & regni potentia esset nota cõsensit: nequaq̃
eñ dubitabat patruum ob cõmissum pauloante fratricidiũ, si id rescisset, omnino prohi-
biturũ: eaq; in sponsione id solũ est pacta Crotchildis, ut cum ipsa esset Christiana, Clodo
ueus qui cũ suis Francis idololatra erat, fieret Christianus: qua pactione facta accepit oc-
culte munuscula, in matrimonij pignus data, & ea in tempus quod cõuenerat reseruauit.
Reuerso postea ab inuasione Italica Gũdobaldo: Clodoueus Crotchildem iam uxorem
suã, sibi ab illo dari poposcit: nec abnuere est ausus Gundobaldus, regis propinqui potẽ
tiam reformidãs: Crotchildẽq; eo celerius tradidit, quo sine dotis pactione aliqua fuerat
postulata. Quãq̃ uero pacta uxori Clodoue9 de baptismate suscipiẽdo, in seipso nequaq̃
seruauerit

A seruauerit,tamen duos filios ex Crotchilde susceptos Christianos fieri permisit:at Theo-
doricus Ostrogothorũ rex postq̃ Odoacrem sese Rauẽnæ uidit cõtinere, animis est au-
ctus, & matre sororibusq; ac Ostrogothorũ mulieribus cũ impedimentis & imbelli mul
titudine in Ticino, cuius urbis mœnia arcemq; cõmuniuerat, relictis Rauennam duxit.
Cepit aũt ilico omnes prouinciæ ciuitates oppidaq; , quamprimũ ea adijt,præter Arimi-
nũ & Cesenã: Odoacrẽ uero in Rauenna per trienniũ obsedit castris secundum littus ad
orientalẽ plagã,in loco cui Candiano est eratq; tũc nomen,ea ratione firmatis, q̃d posita
pariter ad Cesenã castra inde faciliter tutaretur. Fiebant tamẽ ab obsessis crebræ eruptio
nes:q̃d nanq; sumpsimus ex Agnello in uita Ioannis episcopi Rauennatis,Theodoricus
Odoacrẽ iusta acie cõgredi ausum, in patentibus Candiani campis,bis prælio superauit:
Qua elatus uictoria Theodoricus,ilico Ariminũ accessit,eaq; urbe breui potitus,dromo
nes in Ariminensi portu captos, misit ad Rauennatẽ portũ Bidẽtis amnis,qui tũc Portel
lio dicebatũ:nam apud Classem urbẽ, tunc erat maior portus omniũ Italiæ celeberrimus.
B Sunt aũt dromones,uerbo Græco,nauiculę subductiores,tabulatis undiq; ad propugna
culi castellíue speciẽ cõmunitæ. Itaq; Theodoricus Protellionis ostio dromonibus clau-
so,partem copiarũ in insulã quam Bidens amnis Padusaq;, Padus, & mare efficiũt,loca-
uit,ipse cũ cætero exercitu Rauennam in circuitu obsedit. Vndę ad tantã rerũ penuriam
in urbe est deuentũ,ut sordidas maligniq; saporis herbas clausi comedere cogerentũ. Qua
impulsus difficultate Odoacer,hortante episcopo deditionẽ fecit. Ingressus est aũt Rauẽ
nam Theodoricus,episcopo Ioãne cũ clero & sanctorũ reliquijs obuiã procedente. Con
tinuitq; se Odoacer ea die & postea in palatio,quod dicebatur hilautũ,Rauennæ tũc insi
gne,sperans,quod cũ Theodorico solenni fœdere pactus erat,aliquã Italię particulã sibi
& Herulis attribui possidendã. Sed Theodoricus missis qui illũ & filiũ adolescentẽ,pri-
moresq; gentis interficerẽt,Herulorũ plebẽ cõseruauit. Breui exinde omni Italia, & post
Roma, Theodoricus summo senatus & populi Romani applausu est potitus. Is autẽ rex
omniũ quos Italia & Roma pertulerint Barbarorũ mitissimus fuit, quod quidem statim
C initio regni unico in negocio ostendit. Siquidẽ mittẽs sanctũ Epiphaniũ Ticinẽsis eccle
siæ episcopũ in Burgundiã,ingentẽ illi pecuniarũ uim ex publico fisco dedit,quarum im
pendio redẽpti sunt & in patriã reducti, multa mortaliũ milia, ex ijs quos Gundebaldus
rex Burgundionũ in prædam abduxerat:autorq; est Agnellus,Epiphaniũ sanctitatis suæ
meritis,& singulari prudentia, ab immani Gundebaldo obtinuisse liberationẽ sex miliũ
captiuorũ,qui in summa precij à Theodorico dati,nõ fuerant comprehẽsi. Is uero Theo-
doricus,siue Romanorũ fidem adeo duxerit suspectam, ut uitam suam illis cõmittere du
bitauerit,siue ut Imperatori Cõstantinopolitano & alijs barbaris Imperij inuasoribus ꝓ-
pinquior habitaret,Romã senatus curæ & gubernationi reliquit,sedemq; regni Rauẽnę
cõstituit. Ostrogothis aũt sub ipso Theodorico, Romã & Italiã,summa in pacis qete ha-
bentibus,Franci itẽ regnũ adaugebãt. Nã Clodoueus rex,nõ multo postq̃ Crotchildem
acceperat uxorẽ, bellũ gessit aduersus Gundebaldũ uxoris patruũ & Burgũdiones:quo
in bello ciuitates & oppida, Ligerim inter & Sequanã amnes sita, suo adiunxit Imperio.
D Eo tamẽ bello interuẽtu Crotchildis sedato,alterũ q̃d multos durauit annos suscepit ad-
uersus Alemanos, cũ qua gẽte nõ minus q̃ sua uiris fortib. armisq; instructissima prælio
decertauit:quo in prælio suos in fugã cõuersos uidẽs,memor est factus promissionis,quã
multoties requisitus uxori seruare neglexerat, et ipsam pręlij aduersitatẽ ob id solũ sibi ac
cidere suspicatus est. Hinc deo cœli & terræ,quẽ Crotchildis uxor pręedicaret,uouit illius
cõsilio,precibusq; acquiescere,si sui strato hostili exercitu,uictoriã obtinerẽt,tãtaq; mox
facta est cõuersio,ut q multa cæde afflicti,& ui repressi,primo fugiebãt Frãci,hostẽ repel
lerẽt,ac cęde cõmissa in fœdã cõuerterẽt fugã. Alemãis in deditionẽ acceptis Clodoueus
tributa eis imposuit quotãnis dissoluenda, & in Franciã reuersus,uigesimoquinto regni
sui anno à sancto Remigio Remẽsi episcopo,cũ omni Francorũ multitudine baptizatus
fuit. Ea uero felicitate,post multas agitationes, ab Imperij Rom. inclinatione perpessas,
dũ illa Galliarũ pars optimũ regẽ nacta gaudet,Roma pariter & Italia à suis agitationib.
respirarũt. Nam Theodoricus Ostrogothorũ rex licet Rauẽnæ sedẽ habuerit,amauit ta-
mẽ ornauitq; urbẽ Romã,& multa publice ꝓuidit,ac neglectæ instaurationis, supra fidẽ
eorũ q Barbarũ fuisse meminerint,maximã suscepit curã. Quod q à fideli et copiosissimo
teste

teste uoluerit certiùs intelligere, legat Cassiodori eius epistolarũ scriptoris uariarũ libros, E
in quibus uidebit ipsum regẽ, religionis Christianæ, sacrorũ locorum, ceremoniarũq; &
pontificum Rom. dignitatis curã gessisse. Senatui sæpenumero cõmendauit loca urbis,
cum sacra, tum etiã à maioribus summis uiris, reipub. et Imperij fundatoribus frequẽtata:
præfectos architectosq; instituit, sacris ædibus, capitolio, palatio, thermis, theatro, cloa-
cis, aquæductibus, & cuiusq; opificij officinis, in priscam formã melioremue instaurãdis,
præfecit uigiles, qui curã diu noctuq; susciperent, ne urbis ornamẽta, statuæ & ingeniorũ
monumenta ex ære aut marmore excisa asportarẽtur. Sepulchrum Augusti in ualle Mar
tia, Tyberim inter & uiam Flaminiã instaurari curauit. Et amphitheatri, quod iam maio-
ri ex parte corruerat, saxa loco moueri, nisi in solam murorũ urbis instaurationem prohi-
buit, statuas principum æneas aut marmoreas, equestres pedestresq; nominatim multas,
& generali ædicto omnes iussit conseruari, adhibericq; curã, ne illæ interirẽt, quibus fides
posteris assererẽt, uiros fuisse præstantissimos, uirtuti magis q̃ fortunæ innisos, per quod
in id magnitudinis Romana res creuit, legesq; et instituta seruari, malos ciuitatis mores à F
sanctioribus corrigi: omnia deniq;, excepta militari disciplina, ad uetustam ciuitatis, quã
primus reipub. oppressor Cæsar substulit, formã redigi optauit. Spectacula proprijs sui fi
sci pecunijs ex uetusto more ædi, & alia munera publica exhiberi uoluit: & cũ aurũ argẽ
túmue in nũmos signari suis temporibus oporteret, nullum ipse signũ aliud quàm prius
stante repub. consuetum cudi est passus. Vt autẽ ciues uel nouis erigendis uel instauran-
dis uetustiorib. ædificijs maiorẽ haberẽt cõmoditatem, calcarias in quibusdã Italiæ insu-
lis fieri curauit, calcẽq; postmodũ ciuibus quorũ principia ædificiorũ cernerent, sine pre
cio est largitus. Prohibuit aũt edicto, & curã impendit attentiorẽ, ne quis Romanus, aut
paterna origine Italus, nedũ militaret, sed arma domi haberet. Saionibus, ut ipse appella-
uit, ex Ostrogotha gente per urbẽ regionesq; Italiæ constitutis, qui præfectorũ centurio
nũq; uice fungẽtes, Barbaros suos in pace & ocio, à ciuiũ & prouincialiũ iniuria prohibe
rẽt, educerẽtq; in turmas & phalãges, cũ belli aut tumultus ratio postularet. Simili itẽ pie
tate usus est erga uniuersas Italiæ urbes: q̃d maxime ostendit edictũ adhuc extans, in quo G
ciues iubet, toto anni tẽpore, præterq; tribus messium & autũni mensibus, ciuitates et op
pida frequentare, obireq; munera, quibus antea quietissimis reip. temporibus, florere cõ
sueuerãt: non solũ eñ agrestes tunc, sed honesto nati loco, motibus fatigari, quibus tãdiu
Italia agitata fuerat, rura incolebãt. Papiæ & Modoetiæ, quæ oppida post Rauennã ama
uit, palatia, Arimini sancti Stephani, & Rauẽnæ sancti Martini in cœlo aureo basilicas,
Spoleti quoq; amplas ædes magno sumptu ædificauit, Sipontinã ciuitatẽ iam tum in rui
nã uergentẽ, ut instaurarẽt tributorũ uacatione donauit, Apponi balnea quę ager Padua
nus habet, muro cõcludi, ædesq; superædificari curauit. Quib. alijsq; bonis artib. præstãs
princeps effecit, ut per omnes regni sui annos, excepto extremo, & Roma & Italia, Octa
uij Augusti, aut Traiani, Adriani, uel melioris cuiuspiã principis tempora nõ desiderauẽ
rint. Et cũ Roma ipsa, ab inclinatione cœpta, paulisper respiraret, creuit interim & opib.
aucta est Rauẽna. Nã licet uetusta esset, quæ, ut Plinius est autor, Sabinensiũ ante urbem
conditã fuit oppidũ, tamẽ primũ habuit incrementũ sub Augusto Cæsare, qui apud eam H
classem tenuit, perpetuo anni tẽpore expeditã, qua aut subitis in tumultibus, aut in desti-
natis bellorũ apparatibus, Illyricum, Epiros, Macedoniã, Achaiam, Proponnidẽ, Pontũ,
Cretã, Cyprum, directa nauigatione celerius petere posset, q̃ si ex urbe, aut alijs Italiæ lit
toribus soluisset. Fuitq; maxima Rauennæ amplitudini accessio oppidũ Classense, quod
militum turmarumq; eius classis causa, à mercatoribus conuenisq;, secundũ portus Can
diani littus ædificatum, multis postea annis fuit populo & quidem diuite frequentatum.
Rauennam item à Tyberio Claudio Germanico cinctã fuisse muro, qui nunc extat, indi
cant literæ, ad portam ipsius ciuitatis, cui Aureæ est nomen: quem tamen murum, Valen
tinianus posterior, Gallæ Placidiæ filius, ut autor est Agnellus, uel instaurauit, uel parte
ex aliqua ampliauit. Et post translatũ à Cõstantino in Thraciam Imperium, magistratus
sunt primum Rauennæ constituti, quorum munus fuit mutuas Romanis Constantino-
politanisq; cõmoditates, alternarim curare: profuit tamen amplitudini suæ plurimũ Ro-
manorũ Imperij agitatio, quod Imperatores regésue aut duces plurimi, prout supra ostẽ
dimus, illam aut inhabitauerũt, aut magis præsidijs tenuerunt, ut nulli dubiũ esse debeat,

quin

A quin iactis tamdiu tantis opulentiæ fundamentis magnum fecerit additamentum Theodorici pacatã urbem Romam Italiamq; regentis, mora tanto tempore illic facta: quando quidem præter ædem beati Martini de qua diximus, columnis marmoreis, & Constantinopoli, & alijs marmoribus cum ab urbe ex palatio Pinciano, tum etiam aliunde auectis, Rauennã princeps prædictus ornauit, qui aquæductũ quoq; eiusdẽ ciuitatis, cuius nullum extat uestigiũ instaurauit: prospexit etiã prudentissimus princeps Theodoricus externarũ gentium, à quibus solis tũc sibi in Italiam timendum fuit, irruptionibus: & Herulis post occisum Odoacrẽ, ut ostendimus conseruatis, nouum regẽ constituit, cuius nomen non exprimit Cassiodorus: quẽ regem cum suis Herulis in extremis Italiæ partibus, apud Augustã prætoriã, & sub Alpibus Apenninoq; habitare permissum ipse Theodoricus in filiũ adoptauit, Clodouei regis Francorum filiam nomine Andefledam Theodoricus in uxorẽ accepit. Sororem uero suam nomine Amalafredã, Honorico Vandalorũ & filiarum unam Halarico Visigothorũ: alteram Gundibaro Burgundionum, neptemq;
B Amalabergam Herminfredo Thuringiorũ regibus in matrimonium coniunxit. Euchario etiã nobili, ex Balthorũ prosapia oriundo, qui Veterici fuit filius, tertiã filiam Amalasunthã in uxorem tradidit: quo genero per aliquot, quibus superuixit, annos tanquam filio usus fuit. Possedit uero & ex prisco Romanorũ principũ instituto administrauit Romani Imperij occidentalis prouincias, quæ à nullis dictarũ Barbararũ gentium regibus teneretur. Nedum enim unquam cum Frãcis, Burgundionibus & Visigothis bella suscepit: sed eos aliosq; barbaros Imperij oppressores, q̃ad potuit simul in pace continuit, missis oratoribus cũ epistolis quæ extant, ne aliqua inter eos nata dissensio, Constantinopolitanis Imperatoribus Romanisq; uiam patefaceret ad iura Imperij resumenda: sed in Hispanijs nulla ui armorũ, quod quidem legerimus capris, inde eum scimus aliqua tenuisse, quod Cassiodori extant decreta ad Hispaniarũ gubernationem ædita: extãt & literæ ad magistratus in illis constitutos datæ: quanquã nostra est opinio, gubernationem Hispaniarũ, de qua innuit Cassiodorus, inde processisse, quia is princeps suscepit curam Vasco
C niæ, & eripiendæ Francorũ manibus & postea pro generi filio conseruandæ. Cum enim Clodoueus rex Francorũ, quod suo loco ostendemus, Halaricum Visigothorum regem in campis Vogladensibus interfecisset, Vasconiamq; cum aliquot Hispaniæ partibus cepisset: Theodoricus rex arma induit, in socerũ pro generi ultione: quo in bello Franci ad triginta hominũ milia, qui Vasconiam Hispaniamq;, pro Almarico Halarici filio, nõ paruo tempore gubernauit. Siciliam uero & adiacentes Italiæ insulas, Dalmatiam, Liburniamq;, & Illyrici partem in Adriaticum uergentem, armis obtinuit, duxitq; paratissimam expeditionem trans alpes, & prouinciam Romanam primum, post Rhodano transmisso Narbonensem Galliam, ac ea Galliarum loca qui extra Burgundiã ad Teutonas pertinent, exceptis Aluernis, regno suo adiecit: quam quidẽ prouinciã ciuitatesq; Theodatus nepos eius qui postea fuit tertius gentis Ostrogothæ rex, multo tempore administrauit, extatq; Theodorici epistola per quam Arelati mœnia iussit summa diligentia instaurari. Pãnoniam item Sirmiensem, tanto prius tempore à barbaris laceratam, & Noricos,
D qui nũc sunt partim Austrini, partim Baiorarij, regno suo adiũxit, quibus prouincijs Colossum ciuẽ Romanũ à senatu Romano præsidẽ dari uoluit. Nã post eius ex Thracia profectionẽ, Bulgari relictis sedibus, quas ad Danubij ripas, secundum Pannonias & Noricum habere consueuerãt, tunc Thraciam deuastabant. Nec poterat tunc resistere Zeno Imperator, cum propter cæteram Imperij debilitatem, tum quia temporibus illis Constãtinopolitana urbs maximo conflagrauit incendio. Quin etiam Theodoricus, futuris prouidens temporibus, claustra Italiæ, ab ipso Alpium maritimarũ initio usq; ad Tridẽtinos montes attribuit Gothorũ proceribus inhabitanda. In tramitibus autem, per quos ipse et cæteri Barbari erant ingressi, oppida excitauit, ciuitate cui nunc Tridento est eratq; tunc nomẽ, muro cincta, & Veruca arce, ad Norici & Italiæ fines, eo in loco, cui nũc Montifalconi est nomẽ, à fundamẽto ædificata. Interea dum hic esset Romæ & Italiæ sub Theodorico status, Zenoni defuncto, q sexdecim annis apud Cõstantinopolim Imperauerat, suffectus est Anastasius Imperator, p cuius tẽpora, in Italia, Africa, Hispanijs, Gallijs, Pãnonijs, & alijs ꝓuincijs, Barbarorũ uirtute, res erãt q̨etissime, ut in occidẽtali Imperio, nil gestũ esse cõperiamus memoratu dignũ, preter aliquos motus in rebus ecclesię & Roman.

pontificum

pontificum suscitatos. Ipsius nãq; Anastasij Imperatoris Imperij initio defunctus est Ro- E
mæ pontifex Romanus, etiã nomine Anastasius, tuncq; magnũ in clero & Romano po-
pulo dissidiũ est ortũ. Symmachus nanq; in Lateranẽsi, quã appellabãt Constantinianã,
& Laurentius in beatæ uirginis, quę noua dicitur, ædibus, uterq; Romanus, in pontifices
sunt electi. Quorũ controuersiæ sedandæ causa, cum Rauennam ad Theodericũ utriusq;
fautores accessissent, censuit rex illũ qui prius, & à meliori parte fuisset electus, in pontifi
cem accipi, obtinuitq; Symmachus: q Christiana usus clemẽtia, Laurentiũ competitorẽ,
aduersariumq; Nucerini episcopũ dedit. Sed Romani, quos parata per Theodericũ pax
iam fastidiret, postq; Barbarus cessabat gladius, intestinis discordijs sese inuicẽ lacerarũt.
Et Laurentio Romam reducto, causam iterum Rauennam deferri oportuit. Quam ut se
daret rex, canonũ ignarus, Petrum Altini episcopum Romam misit, nõ magis ut de con-
trouersia iudicaret, q̃ ut utroq; electo in pontificatũ ipse se intruderet. Fuit uero constans
animo, & prudens Symmachus. Qui episcopis Italiæ ad centũ uiginti cõgregatis, primũ
se purgauit à criminibus, quæ falso obiecta erant: inde clero per synodi autoritatẽ recon- F
ciliato, Petrum Laurentiumq; obtinuit relegari. Nec tamen destiterunt ab inceptis Ro-
mani, sed Fausto exconsule, pontificẽ clerumq; defendẽte, ac armis protegẽte, Probinus
item Exconsul, eò prorupit insaniæ, ut plebẽ accuratissime cõcitarit. Vnde cædes ciuium
in prælio est cõmissa. Eoq; furoris est ꝓcessum, ut in sacerdotes uirginesq; sacras Symma
cho fauẽtes à Probini satellitibus sit grassatũ. Per Anastasij itẽ Imperatoris tempora, non
satis ualuerunt Theoderici regis consilia, quin Barbari Romanarũ prouinciarum inua-
sores, postquã se à Romanis armis tutos uiderunt, inter seipsos bello contenderẽt. Nam
Clodoueus rex Francorũ, quem Crotchildi uxore hortante, ad Christi domini fidem cõ-
uersum & à sancto Remigio episcopo baptizatũ ostendimus: postquã regnum Franciæ
longe lateq; ampliarat, in Visigothos exarsit, quos propter Arrianã labem iudicauit pro
infidelibus persequendos. Is itaq; rex procerũ concilio apud Parisios habito, cum satis de
bello gerendo constitutũ esset, uotit basilicam principi apostolorum, quæ nunc ea in ci-
uitate insignis uisitur, si uictoriã de ecclesiæ hostibus obtineret. Erat tũc apud Picthauos G
urbẽ Halaricus rex Visigothorũ, qui Valliæ subrogatus, duodecimũ annum tunc regna
bat: duxit itaq; pet Turonios Clodoueus, & in celeberrimo Martini tẽplo, multis pro ui-
ctoria uotis se obligauit. Inde Vizena amne uadato, constitit in cãpis Voglatensibus, in
quos decimo à Picthauis miliario distãtes Halaricus & ipse duxerat, signis collatis decer
nere paratissimus. Aluerni etiã originem suã in Italos referẽtes, Romanæ reipublicæ fidẽ
ad ea usq; tempora seruauerãt. Ideoq; Apollinare quodã Romano, qui dudum apud eos
fuerat, hortãte, Visigothorũ partes sunt secuti, quoniã eis seruauerant pacem à Constan
tio comite constitutã. Itaq; cõmissum est præliũ: in quo Visigothis & Aluernis superatis,
rex Halaricus & Apollinaris ceciderũt. Secundũ id præliũ misit Clodoueus Theodericũ
filiũ ex ancilla susceptũ in Albienses, Ruthenosq; Visigothorũ subditos, ac in Auernos,
ut diximus, socios: quibus subactis & Francorũ regno additis, in Tholosam tũc caput re
gni Visigothorũ, Vasconiamq; Theodericus arma conuertit. Almaricus uero, quẽ Hala
ricus unicum habuerat filium, sese intra Pyrenæum cõmunierat. Quare licet Tholosam H
cum paternis thesauris & Vasconiã amiserit, Hispaniam ulteriorẽ cum Pyrenæi saltibus,
prout pater possederat defensauit. Cũq; pacẽ obnixe peteret, procliuis in illã primo fuit
Clodoueus: & tamen paulo post Arrianã hæresim audiẽs in Engolisma & Burdegalla ci
uitatibus, magis q̃ alibi in Visigothorum regno feruere, eas aggressus ciuitates, cepit di-
ripuitq;, & cæde Visigothorũ ciuiumq; qui hæresi abrenunciare diutius recusarunt com
missa, episcopos in illis catholicos instituit. Ea cũ essent Anastasio Imperatori renũciata,
gauisus est ultionẽ de Visigothis Romanæ rei euersoribus Imperij sui temporibus sum-
ptam esse. Et ob eam rem bene gestam, Clodoueo tunicam blatteam, epistolasq; misit, in
quibus eum Patriciũ consulemq; appellauit. Erat Turoni Clodoueus, quãdo tantum ab
Imperatore Romano munus accepit. Quare uotis rite solutis, post solẽnes Christianorũ
cerimonias, eam induit uestem, & sedens in equo numũ in multitudinem, quæ magna ex
Francorum regno ad id solenne conuenerat, dispersit. Acclamauit uero tunc multitudo,
non patricium fore & consulem solũmodo, sed Augustum etiam Clodoueum. Qui ea so
ciatus pompa, Parisios accedẽs, eorũ urbem, tunc primo regni Francorum sedem, prout

in hanc

A in hanc diem est seruatũ, fore constituit. Quę intellecta Theodoricus Ostrogothorũ rex, tũc, ut ostẽdimus, in Italia potẽtissimus, ægerrime tulit, uel quia soceri Clodouei audaciã dãnarit, uel, quod magis credimus, quia illum indigne tulerit tantã cũ Romano Imperatore amicitiã iñxisse. Itaq; Theodoricus coactis lectissimis quibusq; militibus, qui ad quadraginta armatorũ milia fuere, maiori parte & Gepidarũ Ilbam comitẽ præfecit ducem. Eiq; in Vasconiã ducenti occurrerunt Franci, quos Clodoueus prouinciæ illius præsidio deputauerat. Cõmissum aũt est prælium utriq; exercitui periculosissimũ, superiores tamen fuerunt Itali regis copiæ: & Francis qui in Vasconia erãt, ad triginta hominũ milia profligatis magnaq; ex parte cæsis, recepta est pro Almarico defuncti Halarici filio Vasconia, quã illi certo tempore Theodoricus, prout supra diximus, proprio Ostrogothorũ præsidio defensauit. Quia uero exercitus, quẽ Ilba in Hispanos Visigothos duxerat per Liguriam transiens eam afflixerat prouinciã, tribunus aliquot annorũ Ligustinos & frumenti copia ex horreo publico donauit. Quo in tẽpore ut aduersus oẽs motus qui per Hispa
B nias aut Gallias orirenẽ, paratior foret, naues omni in maritima Italiæ ora nouas fieri, & Rauennã duci curauit. Dum ea in Gallijs & per Italiã agũtur, Hormisda pontifex Romanus Frusinone oriũdus, defuncto Symmacho suffectus erat. Hic episcoporũ ,puincialiũ synodũ apud urbẽ, hortãte Theodorico rege, coegit. In qua innouauit dãnationẽ hæreses Eutychanæ, & oratorib. quinq; ex clero, quorũ duo fuerũt episcopi, Cõstãtinopolim missis, Ioannẽ Cõstantinopolitanũ episcopũ, ac per eũ Gręcos omnes ab illa hęresi iussit deterreri. Sed episcopus clerusq; Cõstantinopolitanus, Rom. pontifici inobediẽtes fuerũt. Anastasius etiã Imperator requisitus decretis Rom. pontificis, in quib. Eutychus dãnabaẽ, subscribere recusauit, addiditq; cõtumaciæ scelus, q oratoribus Constantinopoli eiectis ad Hormisdã pontificẽ literas dedit, in quibus iussa illi à se accipienda, potiusquã sibi præscribenda fore cõtendit, ut merito eius mortẽ quæ breui est secuta, diuino iudicio inflictã cõstans omniũ fuerit opinio. Nam eodẽ anno, qui fuit Symmacho et Boetio Torquato cõsulibus, fulmine afflatus, idẽ interijt Imperator. Cui cũ esset subrogatus Iustinus
C senior, nedũ Eutychiana hæresis, sed in paucorũ annorũ spacio, oñis labes ex Christiana religione, per uniuersum orientale Imperiũ est sublata. Mortuo interim Hormisda, suffectus est in Romanũ pontificẽ Ioãnes natione Thuscus, per cuius tẽpora Iustinus Imperator hæresum radicib. per orientẽ extirpandis intentus, eiecit omnes eius sectę episcopos, priuauitq; cõmissis ecclesijs sacerdotes. Tulit uero eam rem grauiter Theodoricus Italiæ rex, ipsa Arianorũ labe, quã maiores sui sub Valente Imperatore imbiberãt, inquinatus. Quanq; non magis molestã habuisse Arianorũ insectationem q̃ suspectam omnẽ boni Imperatoris noui uitã duxisse uidet. Hinc optimos ciues Romanos, Symmachũ & Boetiũ suspectos habuit, eosq; exacto cõsulatus anno, deferentib. Opilione & Gaudentio sctiosissimis ciuibus, Papiã relegauit. Quo in tempore Theodatũ nepotem ex Narbonẽsi prouincia reuocans Etruriæ præfecit, cuius prouincia nonnullas illis urbes attribuit iure proprio possidendas: & ne Romani ciues ob Symmachi & Boetij relegationẽ, de solita benignitate diffiderẽt, rex Senatui permisit unũ ex gente patritia mitterent Theodato in
D Narbonensi prouincia successorẽ: & tamẽ eo qui secutus est anno Ioannem summũ pontificem, Agapitũ & Patriciũ consules, ac Theodorum & Importunum, alterumq; Agapitum senatores, præstantissimos ea tempestate uiros Roma eijcere, ac omnino tollere cõstituit. Idq; ut aliqua simulatione tectius faceret, ipsos legationis nomine misit Cõstantinopolim ad Iustinũ: utq; eam legationis simulationẽ melius concinnaret, ecclesiæ Rauẽnatis episcopũ, ipsis oratoribus adiunxit: fuit uero legationis summa, ut agerent cum Iustino Imperatore, de episcoporũ sacerdotumq; Arianorũ restitutione, qua denegata aut diutius dilata, sese cõminatus est omnem Italiam, & urbem Romã cædibus & incendio uastaturũ. Appulsa Constantinopolitanæ terræ naui, quæ tantos detulerat oratores, Iustinus cum cleri & populi pompa obuiã est progressus, ad põtificisq; pedes prostratus, illũ pro dei uicario adorauit. Is summus pontifex maximis honorib. introductus, mandata simul cũ Romanis consulibus senatoribusq; & Rauennate episcopo exposuit. Quibus ab Imperatore auditis, magna utrinq; dicentiũ audientiumq; commiseratio est oborta, hinc fidei causa, si Ariani tolerarentur, inde urbis & Italiæ desolatione, si impio regi nõ satisfieret animos distrahentibus: uicit tamen grauissimorũ in quibus timor domini sanctus per

maneret, uirorũ sententia, postponendã, quæ ad tempus in integrũ restitui posset, fidei cau- E
sam urbis & Italiæ saluti, quarũ populos gladio occisos nulla posset principum, nulla põ-
tificum, aut consulũ potentia instaurare. Dimissurus etiã oratores Iustinus, ut in illorũ ho
nore, suo itẽ cõsuleret, à Ioãne pontifice, cõsulibus Romanis, senatoribusq; subministrã
tibus, uoluit coronari. Adduxerũt uero impensi effusius Pontifici & Romanis à Iustino
honores Theodoricũ maiorẽ in suspicionẽ. Et q prius summa dignissimus laude tot p an
nos, meliorib. quos anteacta tulissent secula, principibus Romanis æquari meruit, ad ex
tremũ uitæ flagitijs se inquinauit. Nã tentos Rauẽnæ, Ioannẽ pontificem, cõsules & sena
tores Rom. famis cruciatu in carcere occidit. Boetiũ uero & Symmachũ in Papia, ubi ali
quot exulauerat annis, iussit iugulari: q in tẽpore Ecclesius Rauẽnæ episcopus ab infau-
sta legatione illa reuersus, basilicã sancti Vitalis quæ nunc Rauennæ insignis uisitur, simul
cũ Iuliano argentario exædificauit. Factum aũt uidetur in crudelitatis qua Theodoricus
præter mores suos usus fuerat ultionẽ, ut apoplesi, siue ut uult Agnellus, uẽtris profluuio
interierit, nonagesimo octauo die, postq; Ioãnes põtifex et Romani illi obierãt, atq; an- F
no duodequadragesimo, postq; Italiæ dominio potitus erat. Quanq; Procopius in belli
Italici aduersus Gothos principio refert, Theodorico post occisos Boetium & Symma-
chũ cœnanti cũ esset caput piscis oblatũ, horrendã in illo uisam Symmachi faciẽ, quæ la-
bro inferiori mordicus apprehẽso, sibi toruis oculis minaret, eoq; consternatũ pauore re
gẽ incidisse ægritudinẽ: in qua leuitatẽ suã confessus fuit, q scilicet pontificẽ sanctũ uirũ,
& cũ eo alios insignes Romanos, tũc maxime præstantissimos uiros Symmachũ & Boe
tiũ, ad perditorũ hominũ suggestionẽ occidit, & paulo post eam confessionẽ ilico expi-
rauit. Simile certiusq; testimoniũ subitę mortis inflictę regi Theodorico ad pœnã iniqta
tis, affert sanctus ecclesię doctor Gregorius in dialogo, ubi scribit Solitariũ magnę uirtu
tis uirũ apud Lipparim insulã in eremo habitantẽ, qua die defunctus est Rauennæ Theo
doricus, Gotho cuidã nobili tunc dixisse uisam à se Theodorici regis animã, quæ à Ioãne
Rom. pontifice & Symmacho, quos per id tẽporis occiderat, in ollam Vulcani mergẽda
portaret. Theodorico sine uirili prole defuncto, Amalasuntha filia tũc uidua cũ Athala- G
rico filio suo, quẽ ex Eucherio Ostrogotho, magnę nobilitatis uiro susceperat, octauũ an
nũ ætatis agẽte, in regno successerũt. Adhibuit uero prũdẽs regina singularẽ in subditos
cũ humanitatẽ, tũ districtionis moderationẽ, quę cũ Gothos seuere ne quempiã læderet,
contincret, laxiore Roman. q fecisset Theodoricus gubernatione est usa, & inter aliqua
quæ rescidit à genitore facta, filijs Symmachi & Boetij patrimoniũ reddidit. Sed Athala
ricũ filiũ ea erudiri & Roman. moribus ac disciplinis imbui diligẽtia curare cœpit, ut faci
le in optimũ principẽ fuerit euasurus, nisi tres Gothi illius educatores rapinis qbus assue
ti erãt inhiãtes, prudẽtis id reginæ consiliũ peruertissent, nõ placere Gothis dicẽtes eorũ
regẽ sub præceptoribus uiuere, formidinẽ sibi per uerbera minasq; incutientibus, cũ ecõ
tra expediret uitã inter Gothorũ duritiẽ actorum, omni solutã maioris reuerẽtia, inter co
æqualesq; uiuentẽ arma & equos tractare, quibus animi uigor, generositasq; à maiorib.
accepta in dies augeat. Quæ cũ Amalasiuntha barbarorũ insidias timẽs libenter audisse
simulasset, Athalaricũ paulo maioribus natu permisit educandũ. Etsi uero puerũ sodales H
omnib. uitijs statim infecerũt, matri tamen obsequens erat, q eum Gothosq; educatores
suos terreret Iustini Imperatoris optimi uirtus, in quã Theodorico etiã potẽtissimo regi,
ut ostendimus suspectã, Romanos Italiæq; populos respicere formidarent. Hinc pacem
cũ Vandalis, Frãcis, Visigothis, Burgundionibusq; & alijs barbaris à Theodorico para-
tam, cõmuni cõsilio cõseruarunt. Turbauit uero hanc reginæ & nati concordiã, mors Iu-
stini, quæ ad primi anni illorũ regni finẽ, Lãpadio & Oreste cõsulibus est secuta. Siquidẽ
ea in rerũ animorumq; cõmotione, quã principum mutationes efficiunt, Athalaricum so
dales metu Imperatoris liberati, facile in lasciuiorẽ uitã transuersum egerũt, adeo ut nedũ
matrẽ audire, aut alloqui dignaret, quin potius ipsi insidias parari pateret. Quibus artib.
cũ se regina priuari regno uideret, Theodatũ primo sibi ex gẽte Amala consobrinũ, mul
tas per Etruriã, ut ostendimus ciuitates tenentẽ, & eam administrantẽ prouinciã, qui et i-
pse pueri seductorib. cõsentiret, coercuit pecunijs multatũ dissoluendis Etruriæ populis,
à quibus repetundarũ fuerat accusatus. Inde filio Athalarico, cum sodalibus suis Romæ
relicto Rauennã se cõtulit: & cũ nequiret filiũ à perniciosa uita reuocare, qd proximum
fuit,

A fuit, tres Gothorũ proceres, qui malorũ consiliorũ puero suasores erant, interfici curauit. Eam aũt dicit Procopius, Iustiniano Imperatori, quem Iustinus ex sorore nepotẽ reliquit successorẽ, suasisse Italiæ recuperationẽ: q̃d cũ à prudentis fœminę quã omnes scriptores summis efferũt laudibus, uita & morib. abhorreat, et nullus alius uel tenuiter innuat, uero simile nõ uidet. Athalaricũ etiam quẽ moribus inquinatissimis, Procopiũ secuti fuisse diximus, oĩa ad Theodorici exẽplar, & fortassis quantũ passa est ętas, meliora gessisse, ex Cassiodoro eius etiã epistolarũ scriptore cõpertũ habemus. Siquidẽ licet secta Arianus esse nõ desierit, Bonifacium & Ioannẽ, cui Mercurio fuit etiã nomen, summos põtifices, quos sua habuerũt tẽpora, nõ solũ ipse prosecutus est fauorib. & honore, sed à Rom. senatu ac populo honorari curauit. Decreta eius extãt, de episcopis à Rom. pontifice et nullo alio ordinandis, de rebus sacris à nemine distrahẽdis, & demũ de ecclesiastica libertate seuerius cõseruanda, ciues & Rom. & Italiæ oppidorũ urbes frequentare, ac bonis artibus operã dare, edicto iussit: salarijs in urbe Rom. liberaliũ artium præceptoribus, q̃d multos
B annos fuerat neglectũ cõstitutis: & inchoatã à Theodorico publicorũ urbis ædificiorum instaurationẽ adeo cõtinuauit, ut marmora oportuerit aliunde aduehi, quæ in ruinis inciperẽt deesse. Nec quippiã ab eo cõijcimus perperã factũ, præter Opilionis Symmachi & Boetij delatoris sublimationẽ ad comitiuã sacrarũ largitionũ, quæ uidet fuisse ærarij præfectura. Titubauit tamẽ ad extremũ pueri regnũ ob Francorũ Burgundionũq; in Italiã aduentũ, q hunc maxime in modũ fuisse uidet. Clodoueo rege Francorũ mortuo, Clodomir, Childebertusq; eius filij, in regni paterni diuisiõe, partes Burgundionũ regni, Alemanorũq; quas occupauerat Clodoueus, & quęq; in alpibus ad Italiã spectãt, Theodeberto eorũ nepoti, quẽ in Metensib. regẽ constituerũt, regendã possidendamq; dederũt. Is itaq; Theodebertus adolescẽs, rapinis ptidẽ assuetus, utpote quẽ Theodoricꝰ pater in Alemanorũ expeditiones duxerat, prouinciã Rom. cuius caput est Massilia Septimanorũ, quæ regis Italici esset, inuadit. Quod cũ intellexisset Amalasiuntha, ad reges Francorũ mittẽs, pericula ostendit ab Imp. Iustiniano tũc florẽte imminẽtia, si Rom. reipub. prouin
C ciarũ inuasores, præsertim Italiæ propinqui, bellis inuicẽ dissiderẽt, fœderaq; Athalaricũ inter filiũ & Theodebertũ cõstitui impetrauit. Etsi uero qualia fuerint fœdera, nõ satis habemus compertũ, tamen constat Theodebertũ Rom. prouinciã in uim ipsorũ fœderũ tenuisse. Accessit etiã pueri regis Athalarici incõmodis, ꝙ Theodatus ob acceptã à regina Amalasiuntha iniuriã, & quia Burgũdiones Francosq; tũc uicinos Italiæ timeret, cũ Iustiniano, prout autor est Procopius, egit, ut Italiæ receptioni per Hetruriã manus inijciens pecunijs ditaret, quarũ adminiculo ociosam in Cõstantinopoli uitã degeret. Sed etiam reginæ animi perplexitatẽ, & Theodati cogitationes in noua mutauit cõsilia Athalarici regis obitus. Octauo eñ ꝙ cũ regina matre regnũ assumpserat anno, defunctus est. Tunc Amalasiũtha, cõmodius sibi processuram gubernationẽ arbitrata, si quempiã assumeret adiutorẽ, Theodatũ ex gente, ut diximus, Amala, sibi consobrinũ ad se uocauit, & multis in eam sententiã dictis, ut facile potuerit homo cupidus illatã inultæ iniuriã anteactæ uitæ potius ꝙ reginæ simultati attribuere, illum post reconciliatã gratiã regni consortẽ de-
D clarauit. Erat uero Theodatus, Latinis, Græcisq; literis eruditus, & inter philosophos, q̃bus operã impenderat, Platonẽ maxime sectabat, qui, ut asserit Cassiodorus, temporum suorũ historiã scripsit. Cæterũ qui omni in uita iners incõstansq; fuisset, tũc ætate iam grandior adeo imbecillis eneruisq; fieri cœperat, ut nulli rei præterꝙ cumulãdæ pecuniæ, cui auidissime inseruiebat, uideret idoneus. Et tamẽ regina impellẽte unicũ inito regno ædidit uirtutis munus. Nam dũ Amalasiuntha ipsum in Rauennã regni participẽ fore constituit: Theodebertus Metensiũ rex, Burgũdiones multa armatorũ milia in Liguriã atq; Emiliã, Alemanos uero in Venetiã misit, in quos delatus est cum Gothis Italisq; militibus Theodatus. Et licet multo minora fuerint ꝙ de se per litteras Cassiodori ipse prædicat, utranq; tamẽ gentẽ nõ sine illorũ cæde Italia expulit, atq; etiã misso exercitu quẽ utraq; in expeditiõe habuerat, prouinciã Ro. per legatos recepit. Tegebat aũt multũ ipsius regis inepias uirtus reginæ omnia administrantis. Hinc illa processisse uident quæ Cassiodori epistolæ ostendũt, prouisa prudẽter pax à Iustiniano Imperatore, & pariter à Francis regibus Theodebertoq; nepote per datas multiplices epistolas, missosq; oratores etiã ex senatu enixius potita. Hinc summi pontificis ueneratio & suscepta accuratius cleri sacra-

rumq; rerũ protectio. Hinc auecta magnis sumptib. ex Cõstãtinopoli marmora, quibus E
Romã ornari curauit. Hinc liberalitas processit, qua in Ligures Æmyliẽsesq; et Venetos
usus fuit. Ipsis em̃ populis ob accepta à Burgundionib. & Alemanis dãna, tertiæ partis u-
nius anni annonã ex publico est largitus: quã quidem annonã Ligures & Æmyliẽses ex
Terdonẽsi Papiensiq;, Veneti ex Taruisino atq; Tridentino horreis acceperũt. Hũc etiã
regẽ scribit Cassiodorus elephantos tũc ex ære uia sacra ad naturalẽ bestiæ magnitudinẽ
extantes, qui ruinã minabant, instaurari iussisse, ea ut uidet ratione, q; populi Rom. con-
duceret animorũ seruandę generositati, si pueri adolescentesq; bestias intuerent, in quas
maiores pugnare nõ horruerint decori inseruiẽtes. Sed cũ Theodatus rapinis pro sui in-
genij uicio manum apposuisset, dissuasissetq; illi primo, & post obstitisset Amalasiuntha,
mox homo perditissimus, summa ingratitudine usus, eã in lacus Vulsinẽsiũ insulã relega
uit, occidiq; permisit à filijs & agnatis Gothorũ procerũ, quos Atalarici corruptores, re-
ginã ostendimus interfici curauisse. Tulerũt eam mortẽ ægerrime, nõ Ostrogothi modo,
sed & Romani Italiq; omnes, ut si aliquis apparuisset, ad quẽ tunc summa rerũ deferri po F
tuisset, fuerint defecturi. Fuit nanq; mulier illa, si Cassiodoro credimus grauissimo auto-
ri, inter primarias rarissimasq; adnumerãda, quã ille dicit uidere uenerandã, audire loquẽ
tem, fuisse miraculũ, quæ Græcis Latinisq; literis egregie imbuta erat, omniũ gentium na
tionumq; quæ Romanũ inuaserãt Imperiũ linguã ex illarũ uernaculo uocis sono loque-
bat. Eã uero tantæ grauitatis, tantæ in simulãdo & dissimulãdo prudẽtiæ prædicat fuisse,
ut cũ discolos insolẽtesq; & grassatores cõpescere curaret, nullã illi ab ea offensam se per
pessos & dicerẽt & sentirent: unde tantã comparauerat autoritatẽ, tantũ sibi cõciliauerat
omniũ amorẽ, ut rem illi odiosam cõmisisse, si etiã nulla timeret pœna, nephariũ ducere-
tur. Ita illius morte post factũ cõsyderata, anxius Theodatus, Ostrogothis proprio timen
tibus periculo maxime memorantibus existimare cœpit quantũ immineret periculi, si Iu
stinianus sumpta occasione necis Amalasiũthæ, cuius uirtutẽ dilexerat, Italiã inuaderet.
Itaq; placaturus Imperatorẽ inter multas quas ad illũ uxoremq; Theodorã dedit epistolas,
unã accuratius scripsit. In qua Romã Italiamq; loquẽtes facit, pacẽ optimo regi, doctissi- G
mo principi, Romę & Italiæ amãtissimo patri mitissimoq; domino implorare. Et cũ esset
uisum in tanto timore suo parũ senatores Rom. mittere oratores, Agapitũ etiam pontifi-
cem summum misit: nec tamen illũ commeatu in uiaticum iuuit, ut bonus pontifex uasa
aurea argẽteaq; ex beati Petri sacrario sumpta, fœnori subijcere, quo pecuniã ab usurarijs
perciperet, sit coactus. Quem cũ Iustinianus, summa ueneratione in Cõstantinopolim de
ductũ, de Eutychiana hæresi interrogasset, orta est inter eos de rebus fidei ultima alterca
tio. Iustinianus em̃ ab Anthemio Cõstãtinopolitano episcopo seductus, petijt eam labẽ
à summo pontifice cõfirmari. Cui nedũ consensit Agapitus pontifex, sed magno resistẽs
animo, illũ pro Iustiniano appellans Diocletianũ resipiscere fecit, & Anthemio hæresis
fautore eiecto, Mennã in Constantinopolitanum episcopũ ordinauit. De pace uero cũ
mãdata põtifex exposuisset, ita adulãter et simulate respõdit Imperator, ut posthac nimis
sibi securus rex Theodatus multa sit ausus, quę illius statũ ruere adiuuarunt. Siquidẽ Aga
pito quamprimũ Romã redijt defuncto, clerũ Rom. quod nullus ante tyrãnus intẽtauit, H
Theodatus rex in electionẽ quã faceret, illata ui cõsensum promittere coegit, & pecunia
per pactionẽ accepta, Syluerium in pontificem creauit. Qua ex re, cum maximã cõflasse
inuidiã, & multos se delatũ Cõstãtinopolim accessisse intelligeret, incœpit melioris uitæ
institutionẽ populis ostentare, tributis alicubi imminutis, & omnibus liberatis, qui fisco
obnoxij, aut delicti in rempub. admissi causa in custodia haberent. Eius tamen ineptissi-
mi, & iã omnib. inuisi regis conatus, maxime inanes reddere cœpit annonæ penuria per
uniuersam Italiã orta. Cuius multo minorẽ, q; uinorũ suscepit curã. Nanq; audiens in Ve
ronensi agro acinaticũ esse uinũ odoris saporisq; suauissimi, magnã eius uim summo cũ s
sci impẽdio Romã aduehi curauit. Vinũ etem̃ illud asserit Cassiodorus colore purpureo
fuisse regiũ, sapore præcipuũ, dulcedo cuius ineffabili suauitate sentiebatur, cũ tamen &
tactus eius densitate pinguesceret, ut carneus liquor aut potio edibilis uideret. Sed anno
næ penuria subleuãdæ causa factũ est, ut ad tribunos maritimos Venetiarum dederit epi
stolã, q̃ nouę urbis Venetę, pauloante uti ostẽdimus inchoatę, prima incremẽta qualia
fuerint, ante oculos ponit, & haud secus designat q̃ si ad tãti populi, tãtiq; excellentis urbis
ostenden-

H ostendendam originē, tunc à Cassiodoro Rauenna oriundo, & qui locū inspexit, perscri
pta fuisset. Cū nanq; misisset Theodatus rex in Histriā Laurentiū quendā, procuraturū an
nonā, quæ Rauennā adueheretᷣ exercitibus & Italiæ populis distribuēda, dictis Venetia
rū tribunis in hæc uerba Theodatus scripsit: Data pridē iussione cēsuimus, ut Histria pro
uincia, uini & olei species, quarū præsenti anno copia indulta perfruitᷣ, ad Rauennatē fe-
liciter dirigeret mansionē. Sed uos qui numerosa nauigia in eius cōfinio possidetis, pari
deuotione grata prouidete, ut q̃d illa parata est tradere, uos studeatis sub celeritate porta
re. Similis erit quippe utriq; gratia profectionis, quādo unū ex his dissociatū impleri non
permittit effectū. Estote ergo prōptissimi, ad uicina qui sæpe spacia trāsmittitis, infinita p
hospitia quodāmodo uestra discurritis, qui per patriā nauigatis: Accidit etiā uestris com
modis, quod uobis aliud iter aperitᷣ, perpetua securitate tranquillū: nam cū uentis sæuien
tib. mare fuerit clausum, uia uobis panditᷣ per amœnissima fluuiorū: carinæ uestræ flatus
asperos eorū cū non pauescūt, terram cū summa felicitate cōtingunt: putantᷣ eminus per
B prata ferri, cōtingit alueū nō uideri. Tractę funibus ambulant, quę stare rudētibus cōsue
uerāt. Et cōditione mutata pedib. iuuāt homines naues suas. Vectricē sine labore trahūt,
& pro panno uelorū utuntᷣ passu prosperiore nautarū. Iuuat referre quemadmodū habi-
tationes uestras sitas esse perspeximus. Venetiæ prædicabiles, quondā plenæ nobilibus.
ab Austro Rauennā Padumq; cōtingunt, ab oriēte iucunditate Ionij littoris perfruuntᷣ,
ubi alternus æstus egrediēs modo claudit, modo aperit faciē reciproca inundatione cam
porū. Hic uobis aquatiliū auiū morę, domus est nanq; terrestris, modo cernitᷣ insularis, ut
illic magis existimes esse Cyclades, ubi subito locorū facies respicis immutatas. Earū qp-
pe similitudine, per æquora lōge patētia domicilia uidentᷣ sparsa, quę nō natura protulit,
sed hominū cura fundauit, uiminib. flexis inligatis, terrena illic soliditas aggregatᷣ, & ma
ritimo fluctui tā fragilis munitio nō dubitatᷣ opponi, quādo uadosum littus moles nescit
eijcere undarū, & sine uiribus fertur q̃d altitudinis auxilio nō iuuatur: habitatorib. igitur
una copia est, ut solis piscibus expleanᷣ, paupertas ibi diuitibus sub æqualitate conuiuit.
C Vnus cibus oēs reficit, habitatio simul uniuersa cōcludit, nesciūt de penatibus inuidere.
& sub hac mēsura degētes, euadūt uitiū, cui mundū cōstat esse obnoxiū. In salinis aūt ex-
ercēdis tota cōtentio est: pro aratris, p falcibus cylindros uoluitis, inde uobis fructus ena
scitur, quando in ipsis, & quæ nō facitis, possidetis. Moneta illic percutitᷣ uictualis, arti ue
stræ oīs fructus addictus. Potest aurū aliquis minus quęrere: nemo est, qui sal nō deside
ret inuenire. Merito, quādo isti debet omnis cibus, q potest esse gratissimus. Proinde na-
ues quas more animaliū uestris parietib. alligastis, diligēti cura reficite, ut cū uos uir expe
riētissimus Laurētius, q̃ ad procurādas species est directus, cōmonere curauerit, festine-
tis excurrere, quatenus expēsas necessarias nulla difficultate tardetis, q p qualitate aeris
cōpendiū uobis eligere potestis itineris. Habuit itaq; urbs Veneta, in eo duo de quinqua
ginta annorū, Theodorici, Athalarici, & Theodati regū quietissimo tēpore, supra cōmu
nem conditarū à fundamentis urbiū consuetudinē, mirabile incrementū: Padua em̄ urbe
euersa, soli primū Patauini optimates, Adeustini, & Mōtesilicēses, in Riuumaltū, Metha
D mauricū, Albiolā, & ad fossas Philistinā, ac Clodiā confugerūt. Athila aūt post parū cæte
ras prouinciæ Venetiæ urbes affligente, omnis illius nobilitas in easdē insulas scopulo-
rumq; & littorū munitiones, per Bachilonem, Athesim, Minciū, Padumq;, cū penatib. &
supellectile, nauib. est delapsa: pariterq; factū esse nō dubitamus, à multis Rom. & aliarū
Italiæ urbiū ciuib. in tantis barbarorū colluuionibus, quantas ostēdimus Italiā peruasisse.
Nō em̄ aliter tā breui tēpore frequētari potuerūt tā multę insulę, scopuli & littora à Lau *Natalis Venetiarum.*
reto, q est primus finiū Padi uicus, ad aquas gradatas milia fermè passuū octuaginta, quæ
ostēdit Cassiodori epistola fuisse Theodati tēporib. habitata. Multū tamē repētino eius-
modi urbis Venetiarū incremēto profuisse uideᷣ pręstantissimorū ditissimorūq; uirorū,
qui cū opulēta re familiari illuc cōfluxerunt potētia. Si em̄ quod in condenda Roma acci
dit, pastores illi fuissent, aut cōuenę quos res domi angusta, aut flagitij cōsciētia patriā lin
quere, & in id asylū cōfugere cōpulisset, pfecto multa oportuit secula euolui, priusq; lon
gissima in nauigationib. spacia trāmisissent, priusq; continuassent paruo tēpore intermis
sam merciū ex Italia in Asiā, ac deinde in Adriatici sinū traducēdarū cōsuetudinē, ex qua
magnis dudū opibus aucta floruerat Aquileia. Primos aūt magistratus appellarūt Tribu

nos, Roman. exẽplo, à quibus illi tutelæ plebis cõtra nobilitatẽ fuerũt à principio institu E
ti. Quo autẽ anno & die aut creati tribuni, aut ea ciuitas primum sit cõdita, nequaq̃ affir
mare ausim. Quin soleo mirari, qua adductus ratione Laurẽtius monachus, patria Vene
tus, scriptor ut in ętate sua egregius, affirmauerit eius urbis fundamẽta vij. kal. Aprilis, an
no primo atq; uigesimo supra quadringẽtesimũ salutis fuisse iacta. Nãq; est necessarium
ipsam urbẽ dicere, nõ prius q̃ eo anno cõdi cœpisse, in quo Athila Aquileiã, Paduã, Ad-
eustũ & cætera Venetiæ prouinciæ oppida deleuit. Sicq; sextũ ad minus & quinquagesi
mũ supra quadringentesimũ salutis fuisse cõstabit, in quo ea iacta fuerint nouæ urbis Ve
netæ fundamẽta: satis enĩ superiore ostẽdimus loco, Athilã quarto & quadragesimo in-
clinationis Rom. Imperij anno, q̃ erat salutis quinquagesimussextus supra quadringẽte-
simũ obijsse: & ipsum Athilã constat unico in anno, qui fuit Valentiniani iunioris Impe-
ratoris undetricesimus, regionẽ Venetiã afflixisse, ac postea cũ esset apud Minciũ amnẽ,
à Leone Rom. põtifice suasum, in Noricũ ubi statim obijt, recessisse. Sed de Ostrogotho
rum rege & Imperatore Cõstantinopolitano superius omissa prosequamur. Interea dum F
Theodatus rex Ostrogothorũ urbis Romæ & Italiæ regnũ inepte simul ac auare admini
strat, Italiãq; annonæ inopia premere incœpit, Iustinianus Imperator expeditionẽ in Ita-
liã destinauit: quã q̃a diu durauit, & uaria maximaq; habuit belli facinora, pauxillũ scribe
re differemus, & aliqua perstringemus ex ijs q̃ ipsius Imperatoris temporib. in Asia & A-
frica fuerunt gesta, secundũ quæ bellũ Italicũ inchoauit. Iustinianus Imp. à Iustino auun-
culo cõstitutus, mox Parthos bella mouẽtes, misso exercitu cõpescuit, & fines proprios
tutans, Parthorũ multos afflixit: postea uero exercitus Rom. inito cũ Parthis certamine,
in fluuio Eufrate superatus fuit. Exinde Erulos, Zepidas, & Bulgaros, Illyricũ deuastan-
tes Iustinianus sæpe per suos iudices profligauit. Post diuturnũ aũt immanẽq; laborẽ, ad-
uersus Parthos habitũ, per Belisariũ Patriciũ, perq; Hermogenẽ magistrũ officiorũ & u-
trunq; legatũ, fœdus cũ Parthis est initũ, & munera ab utroq; principe sibi inuicẽ sunt mis
sa. Mox quoq; soluto ab oriẽtali parte exercitu eundẽ ductorẽ quẽ dudũ in orientẽ mise-
rat, delegit Belisariũ, cui fortissimos milites dedit, ad Africã à Vãdalis liberãdã. Et is dux G
excellẽs, fauẽte deo, magna cũ celeritate Vãdalos superauit, Libyãq; ad corpus reip. iun-
gens, Bilimirẽ regẽ captiuũ cũ opib. spolijsq; Vandalorũ Cõstantinopolim perduxit ad
principẽ. A quo muneratus Cõsulq; ordinarius mox designatus, de Vandalis triũphauit.
Belisario itaq; post triumphũ Africæ apud Cõstantinopolim agente, Theodatus qui re-
scisset Iustinianũ sibi infensissimũ esse, cœpit solito magis trepidare, & tamẽ qua erat in-
genij tarditate, nihil solito accuratius prouidit: sed ad suas cõfugiens ineptias, oratoresq;
ad Iustinianũ mittẽs, alias itẽ epistolas quæ extãt ad illũ dedit, in quib. pacẽ ab illo impe-
traturus, Romã & Italiã inter cætera dicere fecit: Et si Africa libertatis parte frui occœpe
rit, nõ tamẽ debere Iustinianũ optimũ principẽ, Italiã à qua Imperij nomẽ decusq; accepe
rat, in eandẽ libertatẽ animis erectã motibus exponere, qui inter oppugnandũ defenden
dũq; necessario orirent̃. Iustinianus uero respõdens regi, præ se tulit desideriũ urbis & Ita
liæ liberandæ. Misit nanq; ad eũ oratores, quorũ legationis summa hęc fuit: ut aut Italia,
& eius insulis decedẽs Cõstantinopolim Theodatus se cõferret, diuitias accepturus ma- H
ximas, & in ocio q̃d à teneris annis fecerat, philosophiæ operã daturus: aut si id facere re-
cusasset, bello q̃d extunc sibi indictũ esset, necessaria prępararet. Is uero hominũ ineptissi
mus, nec oblatis cõsensit cõditionibus, nec se cõtra uim magis solito cõmuniuit. At Iusti
nianus ubi ab oratorib. suis factus est certior, Theodatũ etsi postulatis non fecisset satis,
omnia negligẽter ꝓuidere, Belisariũ iubet simulata in Africã nauigatione classem solue-
re, & ea in Siciliã ducta incumbere pro uirib. insulæ receptioni. Cauit tamẽ prius Impera
tor, ne cũ Vãdalos in Africa oppressisset, similẽ intẽtaturus Ostrogothorũ oppressionẽ,
alias Rom. Imperio dudũ inimicas gẽtes barbaras in se cõciret. Ad Clodemirẽ nãq; Chil
debertumq; & Clothariũ reges Francorũ, ut & ipsi quiescerẽt & nepotẽ Theodebertum
Liguriã tenentẽ quiescere facerẽt, multa & maxima misit dona, additis litteris, quarũ ser
me sententia hæc fuisse uidet̃: Graue fuit hactenus Ostrogothos reges, qui Theodorico
indigni successerũt tolerare, cũ propter illatas nobis singulos per dies iniurias, tum maxi
me propter Arianæ hæreseos labẽ, qua urbẽ Romã & Italiã inficere nõ desinũt. Insuper
à nobis requisitus rex Theodatus, necdũ resipiscit, sed cõuicia iniuriasq; uir petulãs adie-
cit: quod

A cit: quod cum diutius ferre Christianos principes indignũ ducamus, bellũ illi indiximus, spem maximã uictoriæ in uestris aliorumq; principũ Christianorũ uiribus, nõ minus q̃ in nostris repositã habentes. Postq; uero reges reddiderunt epistolas, spem pacis facientes, Iustinianus Mundũ quendã ducem suũ cum copijs Dalmatiã inuadere imperauit. Et Mũdus quidẽ, Gothis qui Salonas præsidio tenebant prælio superatis, Salonas cepit, inuoluitq; tumultu Dalmatas omnes, Iustiniano subijci renitẽtes. Annos tũc urbs Roma duodequinquaginta, sub Gothis regibus, Theodorico triginta octo, Amalasiũtha & Athalarico puero octo, ac Theodato ad duos adeo floruerat, ut nullã ipsa Imperij inclinationẽ ultra sentire uideret, quin appareret, primũ quẽ forte creari contigisset excellentioris animi atq; ingenij siue regẽ siue Imperatorẽ, illius statum ubiq; ad integrum orbis Imperiũ posse redigere. Sed quæ alluxit ob aduentum Belisarij ducis præclari & uiri certe optimi spes libertatis, per Imperatoris Iustiniani auaritiam atq; socordiam in contrariũ successit. Nanq; & libertas omnino perdita, & urbs intus extraq; diruta ac desolata, ad stupendam
B prout posteriores ostendunt libri, calamitatem est perducta.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINAtione Imperij Romanorum, Decadis primæ, Liber quartus.

VAE annis centũ duobusq; & triginta, per quos urbis Romæ Imperium hactenus inclinauit, gesta sunt, à nobis cõpertu difficillima fuere. Existimẽt aũt alij quicquid uolũt, blandimur nobis, multo plura q̃ ferret spes ac opinio & nostra & illorũ qui nos hoc opus aggressos fuisse nouerãt, latebris eduxisse: nec facilẽ habẽt indaginẽ quę sequunt, licet aliquibus in seculis quosdã fuisse inuenimus, qui aut gentiũ aut urbium suæ ætatis gesta scribere conari nobis afferãt adiumentũ. Primus tamẽ Procopius in belli Italici aduersus Gothos, quod sumus scripturi narratione, partim multum adiuuabit, partim non leuia alicubi afferet impedimenta. Vnde præfari cogimur aliqua, explicandis scriptorũ controuersijs plurimum conductura. Is Procopius ex Cæsarea Palęstina oriundus, in castris Belisarij Patricij, prima in hac expe-
C ditione Italica, medicinã artem exercuit: & ut sunt hominũ ingenia ad plures artes uersatilia, rerũ Iustiniani Imperatoris temporib. ubiq; gestarũ scripsit historias. In quibus pars fuit belli Italici aduersus Gothos. Eam uero partẽ Græce scriptã, nostra industria nuper habuit Italia, quã nullus scriptorũ Latinorum qui Iustiniani Imperatoris & nostrã intercesserunt ætatem, legisse uidetur. Nos itaq; cum perdiscendis literis Græcis parũ felices fuerimus, ipsam belli Italici historiarũ particulã, traduci in Latinitatẽ curauimus, nõ quidem mansuetã, sed solũmodo talẽ, ex qua Procopij scripta scite possemus, in nostrã historiam confundenda. Exinde Leonardus Aretinus scriptor ætate nostra clarissimus, eandẽ belli Italici aduersus Gothos historiam decem & octo annos complexã scripsit, quæ ad principiũ finemq; nihil plus habet q̃ Procopius: & apud Procopiũ quidẽ ubi sit integer, huius Italici belli gesta à suis cognita principijs & ad finem perducta non dubitamus esse gratissima. In hac aũt particula undiq; mutilata, quæq; meliora desiderarẽtur, nisi nos tribus in primis qui præcesserũt libris, Gothorũ originẽ gestasq; res & pleraq; dixissemus,
D quæ ipsam absoluunt illustrantq; historiam. Eademq; ratione illa quæ ad ipsius Italici belli finem dicemus, gratiora erunt, præsertim illis in quorum manus sumpta ex Procopio contigerit peruenire. Ipse enim Procopius homo Græcus, licet in Italia fuerit, nõ eam habuisse uidetur rerum Italiæ peritiam, ut tantæ historiæ potuerit satisfacere: q̃d quidẽ etsi plurimis in partib. apparet, in unica ostendere satis erit. Is describens Rauennã quæ tunc urbiũ Italiæ post Romã erat primaria, dicit illã à Pado mediã fuisse diuisam. Et Rauennã quæ nedũ diruta, sed nunq; usq; in hanc ætatẽ fuerit direpta, constat à Pado semper duodecimo milliario abfuisse. Siue igitur Procopius errauit, siue in Latinitatẽ perperã est cõuersus, multa in hac belli Italici historia, præter principij & finis defectum mendose scripta uel absurde addita cõperimus: in quibus explicandis ita uersari est animus, ut non disputationẽ introduxisse, magis q̃ historiã ad ueritatẽ dirigere uideamur. Belisarius Patricius à Iustiniano Imperatore, belli Italici aduersus Gothos dux declaratus, classẽ parauit, militibusq; impositis in Siciliã nauigauit, ubi pręcepta Iustiniani secutus, tanq̃ nauigaturus in Africã nihil hostile principio ostendit: præfecerat uero equitatui, quẽ adduxerat Valentinianũ, Innocentiũ & Magnũ. Et pedestres copias, quæ satis erãt magnæ, Constã

tinus & Bessas Herodianusq́ ducebãt. Idoneo exinde captato tẽpore, Catinã urbẽ repẽte adortus, occupauit. Postea Syracusas cũ duxisset, urbe munitissima dedẽtibus ciuibus est potitus: fecitq́ statim Siculorũ in Gothos odiũ, ut q̃primũ copias Belisarius ostẽtauit, ꝓpositũq́ aperuit, mirabilis uictoriæ cursus fuerit, populis urbes oppidaq́ certatim Ro. Imperio, cuius desiderio pridẽ tenebant̃, ultro offerẽtibus. Hortabat̃ aũt ad id eos maxime Belisarij præsentia, q cũ à Vãdalis Africã liberasset, pariter sperabat̃ Siciliã à Gothis Italiamq́ erepturus, & adiuuabat Theodati ignauia, qui nullos per Siciliã fecerat apparatus. Attoniti itaq́ subita ciuiũ defectione Gothi, maiorẽ subito spẽ in fuga q̃ in resistentia posuerũt. Vnica tamẽ in Panormo munita ciuitate cui ualidũ inerat præsidiũ, Gothi resistere sunt adnisi. Sed Belisarius dux peritissimus urbẽ in circuitu cõtẽplatus, aduertit portũ patere ad mœnia, quæ aliquot in locis à nauiũ malis altitudine superabant̃: quamobrẽ classe portũ delata, propugnaculisq́ ꝑ malorũ summitate dispositis, sagittarios funditoresq́ in illis posuit, q subiectos hostes feriẽtes ilico mœnia defensorib. nudauerũt, tũ subeuntibus ad mœnia sine metu alijs militibus, territi ciues, sese Belisario permiserũt. Hæc Theodato cũ essent in Italiã nũciata, anxio animo legatos ad Iustinianũ mittẽs huiusmodi mãdata dedit. Sicilia se sponte decedere, & in Italię tributũ recognitionisq́ signũ, coronã aureã librarũ triginta, ac in omnẽ quancũq; iusserit Imperator expeditionẽ Rom. milites tria millia polliceri. Insuper in episcopos uirosq́ senatorios iurisditionẽ ꝑmittere: & ut maiestas Imperij in urbẽ & Italiã restituta esse uideret̃, se curaturũ nomen Imperatoris inter sacra cerimoniasq́ primũ ꝓferri, statuãq́ nullã regi Italico, nisi secũdũ Imperatoriã locari. Indicat uero pictura, musiuo opere facta, quã Rauẽnæ uidimus in æde beati Martini in cœlo aureo, à Theodorico, ut diximus, ædificatam, Theodatũ q̃d fuerat pollicitus incœpisse. Ex eo nãq; musiuo cæteris elegãtiore, quæ Italia nũc uel noui habeat, uel uetusti operis, Iustinianus & Theodora uxor, & ipse Theodatus loco inferior, nũc picti cernũtur. Quo in loco aliqua fuerũt ad ornatũ addita, quę & scriptorũ supplẽt defectũ, & certa ostendũt multa, quę scripta credere nolebamus. In pariete eñ qui est ad dextrã, Rauenna qualis tũc erat, in hũc modũ depicta est. Porta aurea Claudij Tiberij opus, qualis nũc extat, propinquã habet insignẽ beati Vitalis ædem, magna ex parte nũc integrã: palatiũ postea illud superbissimũ, q̃d tanta cura impẽsaq́ Theodoricũ exædificasse Cassiodorus sæpe memorat, quale fuerit nũc apparet: cuius quidẽ ac aliarũ ædiũ ut in pictura supbissimarũ nullæ iam diu uel minimę cernunt̃ reliquiæ. Sed illis in om̃ibus, siue sacris ædibus, siue porta & palatio, illud est cernere admirandũ, q ad omnes aditus, qui portæ aureæ & ædi sancti Vitalis bini, palatio aũt quaterni erãt, nec ligneæ, nec æneæ, nec ferreæ erãt ualuæ: sed in ea quã regũ gentis Gothicę iusticia & potẽtatus pręstabant securitate, cortinula ut apparet aurea, quam uelũ appellare consueuerũt, pro ualuis & foribus utebant̃: indicant pręter picturã harpagũculi ex ære, qui in summa parte ostiorũ, quę habere diximus bina sancti Vitalis ædẽ, adeo tenues sunt, ut cõstet eos nihil pręter cortinulã sustẽtasse: quanq̃ qui gesta Rom. siue pontificũ siue principũ, priscis scripsere tẽporibus, partes ædiũ diuersas exprimere uolẽtes, primũ, secundũ & tertiũ uelũ, à simili clausura dicere cõsueuerunt. Hinc Ælius Spartianus de Alexãdro Seuero Imperatore dixit: Salutabat̃ quasi unus ex senatoribus, patẽte uelo. In pariete aũt eiusdẽ sancti Martini ædis sinistro Classense oppidũ quale fuerit, pictura indicat: q̃d quidẽ oppidũ tantis ædificijs ornatũ fuisse apparet, ut stupendũ sit nulla ipsius fundamẽta, nullã partẽ, præter ædẽ S. Apollinaris quæ adhuc extat insignis, alicubi inculta uepribusq́ oblita, inueniri. Portũ aũt q̃ fuerit adeo patẽs et nauigio tutus, ut illũ omni in sinistro Adriatici littore Octauianus elegerit, in quo suã conseruaret classem, nuꝑ pene clausum uidimus, ut nedũ triremes & dromones multos, ꝑut pictura indicat, sed nec scaphã piscatoriã lẽbũmue nunc perferat: cuius quidẽ rei causam esse nõ dubitamus Sapis fluuij qui illũ facere cõsueuerit auersionẽ: decẽ nanq; ab eo portu passuũ milia aliud in mare ostiũ, q̃d Geruasiũ dicitur, multis ante seculis sibi effecit. Est nũc quidẽ ignorantib. ea quæ à maiorib. scripta sunt incredibile, uel portũ eius magnitudinis uel oppidũ in Classensi loco fuisse, ubi nullæ nũc appareãt illorũ reliquię: nobis uero maiorẽ affert admirationẽ, nulla fundamenta, nullas reliquias extare illius turris, quã Plinius scribit ad illũ portum fuisse, de qua lucernæ noctu portũ nauigantib. indicarent: quam quidẽ turrim Plinius asserit omniũ maximam fuisse, quas Roman. Imperij portus

alicubi

A alicubi habuerũt.Sed ad regis Italiæ gestorũ narrationẽ. Iustinianus cum regis legationẽ
benigne excepisset,ita respõdit,ut & pollicitationes amplecteret̃,et Italiã omnino reddi
postulãs se Theodati rebus ꝓmiserit et amplitudini consulturũ.Interim Belisarius Panor
mo recepto magnificos apud Syracusas ludos ædidit, ac numisma in multitudinẽ disper
sit.Erat em̃ extrema dies sui cõsulatus,quo ob honorẽ uictorię de Vandalis partæ fuerat
ornatus,adeo fortunã habuerat fauẽtẽ,ut extrema cõsulatus die Siciliã uniuersam reper-
tus sit superiorib.uictorijs addidisse.Hac in parte omisit Procopius secundã Belisarij ꝓfe
ctionẽ in Africã ad sedãdos motus quos Storzas,sicut Iordanus alijq́ nõnulli habẽt,con
tra Imperatoris iudices cõcitauerat.Nã Storzas penè ultimus militũ & Martini cliẽtulus
tyrannidem arripiẽs autorq́ seditionum effectus,Cyrillo et Marcello & Phara alijsq́ di-
uersis iudicib.dolo perẽptis,Salomonẽ agitabat, totamq́ Africã deuastabat.Igitur Beli-
sarius emenso in Africã pelago solita felicitate rebelles fugauit, prouinciã liberauit, Salo
moneq́ rursus in Carthagine collocato,in Siciliã redijt.At in Dalmatia Gothi post Mũ-
B di ducis aduentũ copias reparauerũt,in Salonasq́ ducẽtes eã urbẽ constituerãt obsidere.
Quib.cũ occurrisset Mauricius Mũdi filius,adolescẽs egregius cũ parua equitatus parte,
obuiauit illi Gothorũ turma, quæ pariter q̃d circa urbẽ fieret inspiciẽdi gratia prodierat
ex castris, & præter utriusq́ exercitus expectationẽ cõmissum est præliũ, tanto animorũ
ardore, ut cũ multi præstantioresq́ ex Gothis cecidissenr, ipse etia Mauricius sit occisus.
Interim obequitãs mœnia munitiõesq́ quas circũ ea faceret Mũdus,uno eodẽq́ in tẽpo
re Mauritiũ filiũ in hostẽ pugnare,eundemq́ primũ uincere,postea superatũ mortuũq́ es
se audiuit:quo ꝑculsus dolore homo bellicosus ira incẽsus furẽsq́ in hostẽ ruit. Viderant
itẽ Gothi pręliũ à paucis quos castris emiserãt cõmitti,quibus ut senserãt maiori ex parte
occisis,ad arma omnis exercitus cõcurrerat. Hinc nõ prius impetere improuisus potuit
Mũdus, q̃ illi ex prẹparato pugnãdi copiã fecissent,& cũ totis copijs hinc inde ꝑ multas
horas sit certatũ:cędes utrinq́ maxima est cõmissa:Gothi tamẽ q̃ sensim recedere cœpis-
sent, urgente uehemẽtius Mundo fracti fœdã cõmiserunt fugã. Nec destitit uictoria uti
C Mundus,quinimò profligatos lõge insecutus, dũ in necis filij ultionẽ sanguine nequit sa
tiari,à fugiẽti agmine est occisus.Repulsi eũ in modũ Gothi mœrẽtes in remotiora retro
cessere.Et milites Imperatoris nõ minore q̃ hostes cæde ꝓfligati, ob ducis necẽ mœrore
cõfecti attonitiq́ Salonas deseruere.Eam ciuitatẽ paulo post Gripa Gothus reparato ali
quãtisper exercitu recepit,inclinatãq́ in Dalmatia Theodati rẽ adeo restituit,ut Iustinia-
ni exercitus om̃ia quæ Mũdus cœperat linquere sit coactus.Elatus tanta uictoria Theo-
datus & simul Belisariũ audiẽs in Africã ad motus Storzæ cõprimendos traiecisse, nedũ
spreuit ea quæ cũ Iustiniano agere cœperat, sed illius oratores ne ab incœptis discederet
ꝑsuadere conatos,in custodia haberi iussit. Et ut meliorẽ solito uitã instituisse Romanis
ac Italis ostentaret,uasa aurea & argẽtea quæ Agapitũ pontificẽ quando à se Cõstantino
polim missus est,usuris subiecisse ostẽdimus,ex fisci pecunia redimi,& in beati Petri sacra
rium referri curauit:quo in edicto,ut suam cõmendaret eius facti laudem, Alarici Visigo
thorũ primi regis facto detrahit. Neq́ em̃ mirũ fuisse dicit, si uenerãda S.Petri uasa reddi
D uoluit,q erat tantæ urbis uastatione ditatus.Interim annonæ caritas uniuersã Italiã,sed in
primis Æmyliã & Liguriã atq́ Venetiã premebat ob acceptã anno tũc tertio à Burgun-
dionib.& Alemanis cladẽ.Quare illos populos in rebellionẽ pẽdere intelligẽs,maxima
eos liberalitate solatus est.Nõ em̃ tertia illos sicut prius,sed totali unius anni annona do-
nauit:multa in eius donationis decreto prẹfatus de sua gloria,q Burgũdiones in Æmylia
et Liguria occidione maxima afflixerit,Alemanos uero nõ sine cõmissa cęde extra Italiã
fugere cõpulerit. Tũ Imperator postq̃ intellexit quẽ in modũ successerãt res & in Dalma
tia & apd' Theodatũ,Constantianũ belli Dalmatiæ ducẽ duxit,misitq́ illũ cũ supplemẽ-
to ad copias q̃ solitę sub Mũdo militare in Macedoniã se receperãt. Eodẽq́ in tẽpore Be
lisarius in Siciliã est reuersus,quã ilico pacatã obtinuit. Quia uero trãsitũ in Italiã diutius
differre nollet,præsidia primũ ꝑ Siciliã ubi se absente uisa sunt maxime opportuna dispo
suit:inde è Messana soluẽs, Rhegiũ est delatus: eã urbẽ & quęcũq́ ad primã exscensionẽ
adita sũt loca euestigio recepit,oppidanis se in deditionẽ ob ingẽs in Gothos odiũ offerẽ
tibus. Ea cũ fieri uidisset Embrimus,uel ut Iordã.appellat,Euermid Theodati gener Bru
tiorũ prouinciã administrans,sese etiam ipse permisit Belisario: à quo cum esset Constan
tinopolim

tinopolim missus, Imperator eū Patriciū adlectū multis muneribus maximisq; donauit. E
Moturus uero pedestri itinere ex Brutijs Belisarius classem iussit pari spacio littori ꝓxi-
mā nauigare, quousq; Lucanis nō minori ꝗ Brutij fecerāt facilitate deditionē faciētibus
cōfirmatis, Neapolim est uentū, quæ ciuitas ualido Gothorū præsidio tenebatᷓ. Vbi uero
admouit & circū mœnia disposuit terrestres copias, classem in portu extra teli iactū stare
ad ancorā iussit, nec multo post munita arce suburbana ꝑ pactionē est potitus. Cūq; obsi
dionē magnis apparatibus moliretᷓ, miserunt ad eum Neapolitani Stephanū quendā ma
gnæ inter eos autotitatis uirū, maximiq; cōsilij. Qui fermè talib. mandata exposuit, Opta
re quidē ciues Neapolitanos urbē dedere Imperatori, sed facultatē deditionis ideo subla
tā esse, ꝙ eorū uxores liberiq; quos Theodatus pridē Rauennā obsides miserit, in custo-
dia haberentᷓ. Tantū item inesse Gothicū præsidiū, ut si armis correptis portas aperire ue
lint, ciues in ipso apparatu ab armatis expeditisq; milib. cōfodiantᷓ: ea ratione cōsultius
fore, fidelissima Imperio urbe absq; læsiōe relicta, ad urbē Romā properare, qua potitus
& Neapolim & omnē Italiā facile sit recepturus. Respondit paucis Belisarius, non se illū F
consilij directorē ad colloquiū admisisse. Si Neapolitani tempore uti uellent, cōditiones
peterēt æquas, quibus impendēs euitarēt excidiū, ꝙ ipse non prius inde proficisci consti
tuerit, ꝙ urbe expugnata exemplū proponeret cæteris Italię urbib. & oppidis, quo digni
sunt supplicio qui cōfractis ubiq; iam barbarorū armis Rom. Imperatoris beneuolentiā
nō præponerēt. Quæ cū Stephanus à Belisario persuasus blandiore ꝙ audisset oratione
Neapolitanis retulisset, plebs portas Impatoris exercitui aperiēdas acclamare cœperat,
& Gothi ad octingētos ꝗ præsidio inerāt, nō ausi repugnare in ciuiū ꝓtectionē cōfugie
bāt. Cū factiosi duo ciues, Pastor & Asclepiandotus, Gothorū rebus studētes, Stephani
quidē orationi nequaq; sunt aduersati, sed rē ita agendā esse dicētes ut deditio facta non
prodirio uideretᷓ, tamdiu differri obtinuerūt quoad Gothis ad urbē defendendā animi te
dierūt. Et cū multi itē ex plebe eiusdē factionis sese præsidio adiūxissent, Iudæis qui multi
in urbe erāt, arma sunt data. Interea Belisarius postꝗ neminē prodire ad cōuentiones de-
ditionēq; uidit, necessaria oppugnationi cōparauit. Non aūt dubitauit quin ad eam ciui- G
tatē mœnib. circundatā ualidissimis naturaq; loci munitissimā diutius sibi sedendū foret:
qua ratione aquæductu ꝗ in terra defossus in urbē ꝑferret obicib. intersepto, aquā castro
rū usui deriuauit, curareq; cœpit cōportari materiā castellis et machinis undiq; excitādis.
Quo in apparatu dū aliquot detinetᷓ dies, forte miles quidā Isauricus exiccatam aquædu
ctus partē ad muros ciuitatis pertinentē cū usq; ad urbis mœnia subrepsisset, aduertit pe-
tram quæ natiua urbis mœnia in loco suppleret, cuiq; aquæductus parietes extra & intra
adhęrerēt foramē habere satis patēs aquę, hominis ingressui ꝑangustū. Opinatꝰ uero est
si petra patefieret, ꝑ osq; illius milites penetrassent aquæductū, nō minus in ciuitate ꝙ ex
tra præstaturū milinbus accessum. Id cū ab Isaurico intellexisset Belisarius, milites illi fa-
brosq; dedit, ꝗ dilatādo foramine ab ictu quidē ne sonitus audiretᷓ tēperarūt, sed radēdo
elimādoq; ita circulariter cōminuerunt, ut armato militi facilē præstaret ingressum. Inde
Belisarius facta capiēdæ urbis potestate, prudēter & humane uti uolēs, quibusdā accersi
tis ciuibus ea memorauit, quæ in captis per uim urbibus cōmitti consueuerūt, uirorū cæ- H
des, mulierū ad libidinē raptus, & demū incendia ac rapinas: proinde usi tēpore facerent
deditionē, ex qua cladē omnium maximā irent auersum. Ea Neapolitani cū spreuissent,
Belisarius capiendæ urbis instituit huiusmodi apparatus: quadringētos milites ex omni
exercitu selectos primis tenebris ad aquęductū muro continentē silētio adesse iussos, ꝗd
facturi sint, instruit: ipse scalis in propinquo loco secrete dispositis reliquū exercitum ar-
ma capere iussum castris eduxit, & ad urbis partē aquæductu auersam delatus simulat op
pugnationem uel eo uesperi uel mane summis conatibus intentandam. Hunc tantū qui
inopinate fieret apparatū audientes à custodibus Neapolitani in mœnia populariter cō-
uolarunt. Noctis exinde interuentu, & differre in crastinū oppugnationem simulauit Be
lisarius, & quadringenti milites per aquæductum saxiq; foramen intra mœnia subrepse-
rūt: sed ea ratione urbem peruadere, aut muros capere nequiuerūt, quòd arduus ad saxū
paruo interiecto spacio pertineret tumulus armato ascēsu difficilis qui superandus esset,
si in urbē penetrare aut ad mœnia flectere uolebant. Eo in depresso tumulū inter & mœ-
nia spacio, cum diu quid facerent dubij fuissent, miles unus armis depositis manibus pe-
dibusq;

A dibusq; rependo in tumulũ euasit, & casulã quæ unica in uertice erat accedẽs, anum in ea repertã minis ne clamare auderet detentã funiculũ popoſcit, cuius caput unũ oleaſtro in ſuma rupe exiſtẽti cũ alligaſſet, alterũ ad cõmilitones dimiſit, eiusq; funiculi adminiculo ſinguli aſcẽderũt. Vbi uero in tumulũ omnes cõſtitere, q̃d cũ Beliſario cõuenerat ſignũ claſſico dedere. Cui ex aduerſo pari crepitu dux, reſpõdit. Is nanq; q Neapolitanos ciues Gothosq; ad eam partẽ urbis aquæductu auerſam, ad quam oppugnationis ſimul auerat apparatus, mœnia cõpleſſe ueſperi uidiſſet, cũ primũ noctis tenebræ eũ texerũt, loco excedẽs ad ſcalas redierat, quas ipſum aquæductui propinquas oſtẽdimus diſpoſuiſſe. Itaq; pari tẽpore ſui milites ab intra ceperũt mœnia, & magno totius exercitus cõcurſu ſcalæ ab extra ad primũ claſſici crepitũ ſunt admotæ. Multis itaq; longo ſpatio mœnia utrinq; habẽtibus, q per aquæductũ intrauerãt milites, ad proximã delati portã cuſtodes interfecerũt, eaq; ſubito refracta, Beliſarius de tertia uigilia cũ exercitu eſt ingreſſus. Interea ciues tam ſubito inopinatoq; perculſi pauore, poſtq̃ hoſtẽ prius irrupiſſe uiderũt q̃ ubi fie

B ret impetus ſatis intellexiſſent, anxij amẽtesq; ad tutanda ꝓpria ſunt reuerſi. Et debacchatus ubiq; Græcus miles hinc diripit incẽditq; ædes, inde ciuiũ qui reſiſterẽt cõmiſſa cęde, uxores illorũ filiasq; rapit. Quæ cũ fieret, Beliſarius militib. ſub ipſum ſolis ortũ ad cõcionẽ uocatis, talẽ habuit orationẽ: Videtis cõmilitones qualẽ urbẽ nõ armis magis q̃ conſilio adepti eſtis. Ea quidẽ duo corporis & animi uires cõplexa, quib. conringũt, ij merito dicendi ſunt felices. Sed quæſo attẽti audite, prudẽtis eſſe primũ illud maximumq; ſcio et prædico, q̃d cõſilio paraueris cõſilio cõſeruare. Sedimus ad hãc urbẽ pro ipſius magnitudine, parũ, pro aliarũ quę poſthac gerẽdę ſunt rerũ multitudine, ſatis diu: labores ſubijſtis incõmoda & pericula, ad quæ omnia ſi ueſtrã modeſtiam, ueſtrã noui in Imperatorem ac rempub. fidem, non prædæ auiditas aut odiũ in Neapolitanos antea ignotos traxit: quin gloriæ acti ſtimulis adniſi eſtis capere hanc urbẽ, cuius opportunitate freti Italiam barbarorũ manibus liberatã Imperatori ueſtro ſubijceretis. Imprudenter uero Neapolitani inimice egerũt, qui tantillo Gothorũ pręſidio, quod facillimũ fuit eijcere uel opprimere, Im

C peratoris gratiã, ſalutẽ ſuã, nominis Italici decus nõ antepoſuere. Verũ ꝓ imprudentia, ꝓ demerito ſatis dederũt pœnarũ, omni ſupellectile, omni quę quidẽ loco moueri poſſit re familiari & pecunia ſpoliati: Nemo eſt uſq; loci nec inter ipſos etiã Neapolitanos ciues, q eam gazæ direptionẽ non ſit æquã, & demeritis correſpondentẽ iudicaturus. Sin uero ultra progredimur, modũ excedimus. Subditi eñ per arma ueſtra Imperatori Romano ſunt, nũc nõ hoſtes Neapolitani. Quibus ſeruatis, maximã inurimus notã ſpretę amicitię quã ultro petere debuiſſent, aliosq; urbiũ Italiæ oppidanos quales intra mœnia admiſſuri ſint admonemus. Veſtra ſit ſupellex, ueſtra ſint quęcũq; potuerit miles efferre. Neapolitani uero uxores ſibi habeãt & filias, urbẽ frequentent, uobis poſtea æquè ac ſibi cõmodo uſuiq; futurã. Militib. ea oratione perſuaſis, Beliſarius nullũ Neapolitanorũ ultra occidi aut capi permiſit, mulieres maritis parẽtibusq; è ueſtigio reſtitui curauit. In Gothos aũt q in pręſidio fuerãt, nõ ſolũ ſæuitia nõ eſt uſus, ſed eos nõ ſecus honori habuit q̃ ſuos. Hactenus in his quę ad Neapolitanã inuaſionẽ ſpectãt, Procopiũ ſecuti aliqua diximus Tor

D dani epitomati penitus cõtraria, in quo aſſertũ eſt q̃d Pandulfus et multi alij tradiderunt, Neapolitanã urbẽ tunc ſpoliatã, & tam Gothos qui inerãt & Romanos q Neapolitanos ciues trucidatos fuiſſe. Interea Theodato apud urbẽ torpeſcẽte Gothi & Romę & circũ ea loca degenres, cũ antea Theodati regis malignitatẽ occultis ſermonibus damnare cõſueuiſsẽt, auditis ijs quæ apud Neapolim geſta diximus, ſegnitiẽ illius apertis maledictis lamentabanť. Et cum nequaq; dubitarẽt Beliſarium ad urbẽ properaturum, ſe ipſos cohortati cæterisq; bellatoribus cõuocatis, trigeſimo quinto ab urbe miliario ad Regetam oppidũ, quod nunc Ruglate, caſtra fecerũt, ubi magnitudine imminẽtis periculi ſuadẽte poſt maturã deliberationẽ Vitigitem ſibi & Italicis regẽ creauerũt. Is nanq; etſi obſcuro genere ortus erat, magnitudine tamẽ animi, & rei militaris peritia cæteros Gothos facile excellebat. Eum regẽ declaratũ eſſe audiens Theodatus per deuia fugiẽs Rauennã petebat, ſed miſſus poſt eũ à nouo rege Optaris quidã Gothus, cũ equitatu illũ in itinere aſſecutus interfecit. Sicq; Theodatus tertio q̃ regnare cœperat anno eũ habuit regni & uitæ finẽ. Exinde Vitigis Romã ueniẽs, Sylueriũ pontificẽ Romanũ, quẽ ut oſtendimus, pecunia corruptus ordinauerat Theodatus, & ſenatũ populumq; Romanũ allocutus beneficia

neficia Theodorici regis memorauit. Hortatusq́; eos ut in fide manerẽt, tãtas esse osten- E
dit Gothorũ uires, ut nemo sine sua pernicie sit res nouas per Italiã moliturus. Cũ Gothis
uero de gerẽdi belli ratione multa disseruit, quib. lõga oratione suasit cõducere præsenti
necessitati, pręsidio Romæ relicto Rauennã accedere, & Gothis quos per omnẽ Italiam
Theodoricus rex disperserat coactis cõgredi Belisario. Profecturus itaq; Roma Vitigis,
Luderim quendã cum electorũ militum quatuor milibus pręfectũ urbi & pręsidio decla
rauit, accersitosq́; quosdã senatorij ordinis Romanos in locum obsidum secum duxit: &
quamprimũ Rauennę fuit, regnũ honestaturus Mathasiunthã Theodorici regis ex Ama
lasiuntha filia neptem inuitã accepit uxorem. Ipsa nãq; licet prius à Theodato captiua fu
isset tenta, tamẽ Vitigitis noui regis ignobilitatẽ aspernata recusabat illius coniugio co-
pulari. Eã Vitigis ut deliniret, nuptias fecit celeberrimo apparatu, & tamẽ interea curan
dis omnibus quæ ad bellũ pertinere intelligeret intẽtus, Gothos undiq; cõuocauit, distri
buitq́; inter eos arma & equos, prout uirtus conditioq́; singulorũ exposcere sunt uisa. Et
hæc quidẽ tunc apud Gothos fiebãt. Belisarius uero postq; satis exercitũ reparauit, præsi F
dio Neapoli & Cumis relicto, Romã uersus uia Latina iter facere incœpit. Quod cũ Ro
mani habuissent exploratũ, Syluerio papa suadẽte, publico consilio cõstituerunt, nõ mo
do illũ et copias quamprimũ aduenisset admittere, sed ut accessum properaret per nũcios
adhortari. Missus ad eam rem Fidelius quispiã Mediolanensis, Belisariũ quo maiori cer-
tiorique cũ spe, eo acceleratiore gradu uenientẽ perduxit ad portam, quæ dicitur Asinaria.
Viderãt Gothi præsidio à Vitigite impositi, intellexerantq́; Romani populi intentionẽ,
quare contemti, fide publica à Romanis impetrata abire statuerunt: præter unicũ Bade-
rim, qui regis sui crudelitatem timens sese maluit Romanorũ fidei permittere quàm cum
alijs proficisci. Euenitq́; ut qua die, quã Iduũ Decembriũ quartã fuisse constat, Belisarius
Asinariã intrauit, eadẽ Gothi porta Flaminia sint egressi. Receptus intra urbẽ Belisarius
senatũ ac populum multa dubijs ut erant rebus accõmoda potiusquã dictu speciosa allo
cutus est, & Luderi Gothorũ præfecto Constantinopolim ad Iustinianum Imperatorem
misso, summã adhibuit diligentiam, non urbem tantũmodo, sed & oppidis quæ cum illa G
uenerant in potestatem communiendis. Vrbis aũt mœnia non solum ubi ruinã minaren
tur, instaurauit, sed propugnaculis ad ea ubicunq; uiderent humiliora excitatis, aggere &
fossa circũductis reddidit multò q; unquam antea fuerant munitiora. Exinde Cõstantia-
num & Bessam præfectos suos cum copijs dimisit, hunc ad Narniam obsidendam, illum
in Etruriam. Recepit breui Bessa Narniã, ciuibus deditionem quamprimũ sunt aditi faci
entibus. Constantianus uero Spoletũ primo, & post Perusiam uiribus domitas cepit: &
quia compertũ haberet Vitigitẽ ingentes copias parauisse, modico Spoleti relicto præ-
sidio, cæteras copias in Perusiã coegit, fore confisus ut si Vitigitẽ eius capiendæ ciuitatis
libido cepisset, tam diu ad eam distineret, quoad urbi Romę satis à Belisario prouisum es
set. Et Vitigis quidẽ cum primũ de Perusiæ obsidione certior factus fuit, Nillã & Pissiam
præstantes Gothorũ duces cũ parte exercitus immisit, ut eam ciuitatẽ suo præsidio cõser
uarent: sed cũ Perusiæ iam captę appropinquarẽt, egressus est cũ copijs in pugnã paratis
Constantianus, qui præliũ cum illis nequaq; detrectantibus cõseruit. Pugnatũ est utrinq; H
certamine tam ambiguo, ut aliquãdiu uterq; exercitus dubitauerit superari. Tandẽ Go-
this fractis, & post multã cædem fugatis, Nillas & Pissias duces capti, & Romam ad Beli
sariũ fuerunt missi. Vitigis ubi suos male pugnasse accepit, consultatione cum primori-
bus Gothorum habita, constituit omissis Italiæ ciuitatibus oppidisq; Romam petere, &
aut cum Belisario, si copiam pugnandi faceret, congredi, aut illum, si detrectaret, in urbe
obsidere. Motis itaq; ad nonas Februarij ex Rauẽna signis cum centũ & quinquaginta,
prout scribit Procopius, uel ut Pandulfus & quidã alij uolunt, centum milibus Romam
uersus contendit. Id cũ Belisario esset renunciatum, ut tantam belli molem quantam in se
conuerti intelligebat sustinere posset, Bessam Constantianumq́; ad urbem reuocauit, qui
paruo præsidio in Perusia, Spoleto & Narnia relicto, post secundũ q; profecti erant men
sem cum omnibus copijs Romã sunt reuersi. At Gothi per Sabinos Tybur delati, ab op-
pidanisq́; repulsi Anienẽ fluuium alicubi uado transmittere intentarunt. Id uero eos face
re prohibuit fluuij altitudo. Vnde in agrum Romanũ ad uiam Numentanam descende-
runt, & pontẽ in eo loco castellis utraq; in ripa custodibusq́; firmatum, quem Belisarius
fecerat

A fecerat offendentes ad illũ castra fecerunt: Belisarius nanq; qui suam non ignoraret militum paucitatem, nequaquam sperabat posse hostes ultra Anienẽ continere: sed illos cõmunitus tamdiu tardare curabat, quoad urbis mœnia cõfirmaret, perficeretq; excitata à
principio propugnacula, & interea ciuibus frumenti ac aliarũ rerum bello & perferendæ
obsidioni necessariarũ in urbem conuehendi longiorẽ faceret facultatem. Postquam aũt
uidit hostes ad suas munitiones ponti trans Anienẽ impositas consedisse, utile existimauit castra ad easdem munitiones quæ dirimerẽtur fluuij alueo, hostium castris oppônere.
Igitur postridie ꝙ Gothi consederant, Belisarius cum equitibus mille ut locum metandis
castris idoneum inspiceret, & quid hostes agerent cõtemplaretur, ad solis ortum Roma
est profectus. Quamprimum uero attigit Anienem, ad pontem suũ stadio distantem iturus, præter spem expectationemq; suam Gothorum equites habuit obuios. Milites nãq;
quos pontis & castellorũ custodiæ deputauerat, siue minis & apparatu hostiũ deterriti,
siue pecunia corrupti, sese & pontẽ nocte illa hostibus dediderant. Pręcipitatus in id dif-
B ficultatis periculiq; Belisarius, attonitos milites suos & in urbem fugamq; respiciẽtes huiusmodi uerbis pro temporis breuitate habitis est hortatus. Gothos esse quibus obuiauerũt, toties à se uictos fugatosq; & cęsos, quoties antea sint congressi. Casu quidem se cum
paucis aduenisse, sed qui Belisariũ prælio interesse uidebunt hostes, nõ modo omnes in
Italiã traductas adesse copias, sed ipsum etiam populum Romanũ populariter irrupisse
suspicaturos. Proinde forti pugnarẽt animo, aut ingentem de strage hostium gloriam reportaturi, aut sese cum libuerit saluos in urbem proximã recepturi. Militibus igitur imperata facientibus acriter est certatũ: & cum Belisarius optimi ducis ac strennui militis munera obiret, multi ex hostibus ceciderũt: Fuit tamẽ maximo in periculo Belisarius, quod
Gothi illũ ducẽ esse noscentes, densi & in cuneos cõglobati maximos in eum impetus fecerũt. Tutata uero est fortissimũ ducem tum uirtus propria, tum maxime domestica manus circa illũ sedulo obuersata, & superata repulsaq; à paucis Gothorũ multitudo in pontis munitiones est acta. Tunc effusi castris nullo ordine Gothi tãto irruerũt impetu, ut re-
C pulsus Belisarij equitatus adusq; additas mœnib. fossas Pincianãq; portã sit fugatus. Prodierant uero ex urbe iuuentutis Romanæ multi, quibus hostẽ in suburbio tũc impigre distinẽtibus, expeditior fuit duci & pulso equitatui intra urbẽ receptus. Cæsos refert eo prę
lio Procopius ex Gothis mille, cũ Belisariũ affirmet uix octuaginta desiderasse. Ingressus
urbem sole iam occidẽte Belisarius, singulas portas singulis præfectorũ suorum attribuit
custodiẽdas: ciues uero partim uigilias pro mœnibus agere, partim intẽtos pararosq; cũ
armis ad tumultus si qui orirentur in urbe, sedandos fore curauit. Ipse urbem uicatim in equo perambulans, hortando suadendoq; ciues in bonã spem erigebat, immittebatq; quęcunq; usui fore auertendo præsentis noctis periculo uiderentur. Gothi nocte illa ad nouum Numentanę uiæ Anienis pontẽ cõmorati, mane cuius dies fuit nona calend. Martij
ad urbis obsidionẽ se parare cœperunt. Fuit uero hæc ratio obsidionis. Castra circũ urbẽ
sex in locis posuerunt à Flaminia usq; ad Prænestinã. His castris quinq; urbis portæ obsidebantur, & impediebãt uias quæ trãs Tyberim ferunt. Castra autẽ ipsa uallo & fossa ac
D ligneis turribus munierunt, & tam citra ꝙ ultra Tyberim possidentes omnia crebris incursionibus peruadebãt. Belisarius aũt contrà pro defensione urbis hæc prouidit. Pincianam portam quæ contra maiora Gothorum castra maxime erat opposita, & Salariã huic
dextrorsum proximã, quicquid circa illas mari est, sibijpsi assumpsit defensandũ. Pręnestinam uero portã Bessæ, Flaminiã quæ est è sinistra Pincianæ Constantiano attribuit, cæteris quoq; portis alios præfecit. Gothi circa urbem profecti aquæductus omnes interruperunt. Erant hi quatuordecim aquæductus mirabili opere effecti, per quos aqua in urbẽ labebatur. Ea ex interruptione non tantũ aquarum incõmoda nocebant Romanis quantũ carentia pistrinorũ. Nã ex eo aquæductu qui ex summo Ianiculo quæ trans Tyberim
defluebat, utpote decliui ac rapido, magna uis pistrinorum conficiebatur. Ex alijs quoq;
aquæductibus quibusdã in locis eadem commoditas molendi fuerat instituta, qui tunc
interrupti magnas obsessis difficultates afferebãt. Aduersus hæc incõmoda Belisarius in
hũc modũ remedia excogitauit. Bini lembi paruo inter se distãtes spacio tignis cõiuncti
molas in medio continebãt, quę rapido fluminis cursu percite uoluebant. Funes uero ab
utraq; ripa quãmaxime intenti lembos in flumine sustentabãt. Huiusmodi lembos secus

pontẽ qui primus trãs Tyberim fert, collocauit: poſt eos lẽbos alios eodẽ ordine poſuit. E
Ne uero hoſtes mittendo de ſuperiori loco materiam et ignẽ officere lembis ualerent, ca
tenæ in flumine ad ipſum pontẽ obiectæ omnẽ materiã excipiebant, exceptam autẽ ho-
mines ab utraꝗ ripa diſpoſiti auferebãt. Et aduerſus piſtrinorũ defectũ hæc optime ſunt
prouiſa: lembi ẽm piſtrina largiſſime ſuppleuerunt. Aquarũ uero incõmoda Tyberis ſu-
ſtentabat. Sed per mœnia pluribus locis inſtrumẽta belli multiplicia ad feriendum repel
lendumꝗ hoſtes effecerat Beliſarius, ac ſolertiſſime oĩa prouidebat. Gothi uero cõtrà
ad expugnationẽ urbis inſtrumenta & machinas huiuſmodi comparabãt. Primum arie-
tes quatuor, eſtꝗ forma eorũ talis: Colũnæ ligneæ quatuor in altitudinẽ rectæ æqualiter
inuicẽ oppoſitæ collocantur. Hæ columnæ tignis octo uinciunt, quatuor ad imum colũ
narum, totidẽ ad ſummũ, efficiturꝗ ueluti quadratæ cuiuſdã ædiculæ forma, hæcꝗ corijs
eſt obtecta, ne qui intus ſunt, de mœnibus feriri poſſint: tranſuerſum deinde tignũ impo
nitur, à quo trabes catenis alligata dependet, quaſi uſꝗ ad mediũ altitudinis columnarũ,
habet uero trabes in capite ferrũ ingẽs à baſi quadratũ deſinẽs in pyramidem. Machina F
tota quatuor rotis ad baſes columnarũ poſitis defertur: mouẽt autẽ arietem milites non
pauciores qninquaginta intra machinam exiſtentes. Qui poſtquã mœnibus machinam
admouerũt, trabem illam ſuſpenſam lorulis funiculóue retrahunt, moxꝗ cum impetu di
mittunt: trabes autẽ uiolentia & pondere in murum delata omnia diſijcit ac perrumpit.
Fecerant autẽ Gothi turres ligneas pari mœnibus altitudine, hæ quinꝗ rotis uehebant.
Scalarũ pręterea grandem numerũ parauerant, & infinitam quandam uim faſcium ex ſti
pula & uirgultis. Cum ſatis omnia parata eſſent, Vitigis prima luce armatos omes adeſſe
iubet, agminaꝗ diſtribuit: & quid agere queꝗ uelit, pręſcribit. Fit alacritas magna in Go
this & incredibilis pugnandi ardor: cũ alij faſces quibus foſſas replere cogitabant, alij ſca
las ferrent, alij machinas admouerent. Beliſarius ante portã cum lectiſſimis militũ ſuper
aggerem perſtabat, nec quicꝗ moueri à ſuis iuſſerat priuſquã ipſe ſignum dediſſet. Tur-
res quas paratas à Gothis diximus, boues cõuehebant. Hæ ante cęteras machinas admo
uebantur. Quod cum aſpexiſſet Beliſarius, riſit ſimplicitatẽ Gothorũ, qui crederẽt poſſe G
ad hoſtes armatos bobus machinã admoueri. itaꝗ coniectis ſagittis cito confecti boues
conciderunt, machinaꝗ deſtituta non potuit ulterius admoueri. Qui aũt ſtipulam & qui
ſcalas ferebãt, multitudine telorũ ab aggere ueniente repulſi nec foſſas cõplere, nec mœ-
nia adire, nec arietes admouere ualebãt. Stabat nihilominus Gothorũ acies, ac teſtudine
facta interdũ ſubibat: ſed peruincere aggerem nunquã potuit: ſagittis & tragulis & omni
fariam telorum genere certabatur. Dum hæc ad Pincianam & Salariam portam gerunt,
tribus alijs locis Roma oppugnabatur. Nam Vitigis relicta parte copiarũ quo Beliſariũ
prælio diſtineret, ipſe ad Prenęſtinam portã conuolauit cum multitudine pugnatorum,
eodemꝗ tempore alia Gothorũ multitudo contra portam Fontinalem impetũ faciebat,
alia inſuper hoſtiũ manus portam Aureliam quæ eſt ad ſummum Ianiculum, expugnare
nitebatur. Ita quatuor ſimul locis Roma oppugnabat, ad Pincianam & Salariã portam
quas Beliſarius tuebatur, ad Pręneſtinam cui præerat Beſſas, ad Aureliam, ad Fontinalẽ
portam. Sed hi qui ad Ianiculum pugnabant Gothi facile repellebantur. Sunt ẽm loca ar H
dua & ſaltuoſa, ut difficile ſit mœnia adire, nullo etiam repugnante. Tunc aũt Paulo Beli
ſarij pręfecto cum ualida manu militum defendẽte, conatus hoſtium in irritum cecidere.
Ad Caſſiam uero uiam maius periculum fuit, Via erat porticu contecta, per quã ad tem-
plum beati Apoſtoli uadebatur. Sub ea igitur porticu latentes Gothi, cũ tempus rei ge-
rendæ uiſum eſt: egreſſi ex inſidijs repente ad molẽ Adriani inuadendam conuolauerũt,
ſcaliſꝗ admotis primum ambitum qui figura quadrata molem cingit repentino impetu
ceperũt. Hæc moles Imperatoris Adriani ſepulchrum fuit, eximio ac magnificentiſſimo
opere confectũ: primus ambitus quadrati figuram habet, cõſtat uero totus ex marmore
Pario ſumma opificũ diligentia exædificatus, in medio huius quadrati rotũda moles in-
ſurgit, excelſa quidẽ, latitudine uero tanta, ut in ſuprema eius parte area ſit, cuius diame-
ter uix iactu lapidis tranſigatur. Habet uero pontem ſuper Tyberim amnem, qui ab ipſa
mole ad aliã ripam extẽditur. Hoc ædificium licet extra urbem eſſet (nam urbs quidẽ ad
Tyberim finiebatur, hæc aũt ultra Tyberim eſt) tamen quia pontẽ habet ad mœnia uſꝗ
pertinentẽ, & erat ueluti arx ac propugnaculũ quoddã, Beliſarius ſuis occupandũ cuſto
diendumꝗ

A diendumq́ prouiderat, eiusq́ rei curã mandauerat Constantino. Viderat autẽ Constan-
tinus paulo antè hostes ratibus in Tyberim missis ad eam partẽ urbis oppugnandã acce
dere, quæ Martium campum & ipsum Adriani pontem intercedit. Itaq́ ueritus humilita
ti murorũ (nam erãt in ijs locis mœnia iuxta flumẽ non satis munita) ex Adriani mole cũ
manu militũ aduolarat, nec satis multos reliquerat molem ab hostibus defensuros. Gothi
ergo, ut diximus, per absentiã præfecti capto inferiori ambitu, molẽ ipsam expugnare ni
tebantur. Milites aũt de superiori parte repugnantes, quo magis repellerent hostes, rem
nefariã effecerunt. Erant in summa parte molis undequaq́ permagnæ statuæ hominum,
equorũ, quadrigarum excellenti artificum opere confectæ. Has partim integras milites
demoliti in hostes præcipitãrũt, partim cõfractas deiecerunt. Ita præclara opificũ opera
& multorũ annorum labores ac maxima eius sepulchri ornamẽta militum siue rusticitas
siue malignitas paucis horis absumpsit. Inter hæc Cõstãtinus repulsis à flumine hostibus,
audito molis periculo ꝑ pontẽ succurrit, addiditq́ suis animos, atq́ ipse ab inferiori par-
B te hostes inuasit: per hunc modũ tandẽ moles est defensa atq́ hostes repulsi. Ad Prænesti
nã quoq́ portã ubi Vitigis rex, & qui cũ illo uenerant Gothi pugnabãt, ingens periculũ
fuit. Erat enĩ non procul à porta locus quod Viuariũ appellabant. Is locus mœnia habe-
bat duplicia aliquo spacio inter se distantia, solum inter bina mœnia planissimũ erat: mœ
nia uero ipsa nõ satis munita. Vitigis igitur & Gothi prima aggressi mœnia, etsi egregie
repugnabãt, tamẽ ea peruicerũt. Bessas uero præfectus diffidẽs aduersus tantã Gothorũ
uim resistere posse, Belisario ꝓpere significauit quanto in periculo res foret, admonuitq́
ut ꝙ celeriter opem ferret. Eo nuncio permotus Belisarius relicto ad Salariã portam præ
sidio, ipse cum lecta manu militũ per urbem citus se contulit ad Viuarium. Aduentu suo
redintegrata pugna, crescunt militibus animi ad præsentiam ducis: ipse etiam cum suis in
præliũ descendit: Gothi murum ab inferiori parte perfregerunt, ac magna uis eorum in-
gressa inter bina mœnia uersabatur, pugnaq́ in eo loco acerrima erat. Tandem uero eũ
exitum habuit pugna, ut Gothi per eum ipsum locũ quo ingressi fuerãt, cũ magna suorũ
C strage euadere cogerentur: postquã uero egressi sunt, in eos perturbatos immissi milites
longe illos submouerũt, eorumq́ machinas cremauerũt. per hunc modũ Roma eodem
die & oppugnata pluribus locis & defensa fuit. Ceciderunt autẽ in his prælijs Gothorum
ad tria milia: obsidio tamen durabat. Romani uero etsi Belisarij uirtutes admirabãt, ta
men querela aduersus illum erat, quod cõtra tantas Gothorum uires exiguis ipse copijs
cõcitato bello Romã in præsentes difficultates cõiecisset. Quod sentiẽs Belisarius, neq́
enim erat obscurũ, etsi aliàs hæc eadem Iustiniano significauerat, tamen tunc maiorẽ in
modum cõmotus uehementius scripsit, obsidionem urbis Romæ ostendens, & paucita-
tem suorum, ac hostiũ multitudinem, Se enim in Sicilia ex eo quem secum duxerat exer-
citu Panormi & Syracusis præsidia reliquisse, Neapoli uero & Cumis & alijs per Italiã op
pidis à se receptis, quod necessariũ fuerat pro illorum tutela milites posuisse, sibi tantum
modo ad quinq́ milia militum restare, & Romam à Gothis centum & quinquaginta mi
lium exercitu obsideri, Romanos horum periculorũ insuetos haudquaquã obsidionem
D toleraturos. His literis Iustinianus acceptis ualde cõmotus est, ac statim copias quasdam
iam paratas iussit in Italiã nauigare: præerant autem his copijs Valerianus & Martinus,
eaq́ hyeme per Ætoliam & Arabiam hyemauerunt. Romanos hæc significata in spem
continuere, aduentum eorum primo quoq́ tempore expectantes. Dum hæc Romæ ge-
rũtur, Asinarius & Vsigilaus Gothorũ duces, quos in Dalmatiam Vitigis cum exercitu
miserat, classemq́ insuper eis dederat, cõiunctis sibi maximis Barbarorũ copijs, Salonas
mari terraq́ obsederãt. Cõstantianus enim impar tantis hostium copijs, munita prius af-
fatim urbe egressus maxima Gothis dãna mari terraq́ inferebat. Et hoc etiã tempore gẽ-
tes Barbaræ à quibus Romanũ occidentale imperiũ ostendimus inuasum fuisse, in aper-
tas inimicitias asperrimaq́ inter se bella proruperãt. Siquidẽ Childibertus, Clodomiris,
& Clotarius Francorum reges hortante Crotchildi genitrice, in patris sui, prout ostendi-
mus, ea adhuc uirgine occisi ultionem duxerũt in Sigismundum & Gothimarum fratres
Burgundionũ reges. Occurrit uero Sigismundus copijs tumultuariè comparatis, & præ
lio ad Agaunenses cõmisso, fractis fugatisq́ Burgundionibus, Sigismundus cum uxore
& liberis captus fuit: quos omnes simul Franci reges ad uicũ colũnæ in puteo necauerũt.

Exinde Clodomiris solus cōtra Gothimarū gessit bellū, in quo fugatis Burgundionib. B
cū ipse persequeref Clodomiris à fugiēte Burgundione suffossus cecidit: Cuius rei dolo
re cōciti duces Francorū, qui ordines in eo exercitu ducebāt, ardētius prelio incubuerūt,
& Gothimaro occiso, ac copijs pene ad internecionē cęsis, in agrum etiā eorū imbelleq;
multitudinē quæ domi manserat est sæuitum. Almaricus tunc Visigothorū rex Hispaniā
obtinebat, habebatq; in matrimonio dictorū Franciæ regū sororē, nec tamē destitit Chil
debertus, quin causa prætēsa, q̄d indigna soror patereť, paratissimū in Hispaniā exercitū
duceret. Quod cū haberet exploratū Almaricus, naui fugere cōstituit, sed dum tarde per
git ad mare, à Francis præuētus occidiť. Tūc Childebertus magis per Hispaniā factis po-
pulationibus, Toletū urbē cepit, et thesauris quos haberet opulētissima ciuitas maximos
ablatis, sororem uiduā in patriā reduxit. Et ilico postq; Franci reges præda ingēti abacta
Toleto sunt profecti, Visigothi in defuncti Almarici regis locū Theudā sibi regem crea
uerunt. Sæuierunt etiā mox inter sese Francorū reges. Clodomiri defuncto superfuerunt
duo filij infantes, q̄s quia Crotchildis auia nimis charos habere, et ad paterni regni porti- F
onis successionē alere uidebať, Clotharius & Childebertus terrę allisos interfecerūt. Pau
lo exinde post Theodebertus dictorū regum nepos cū Childeberto patruo in alterū pa-
truū Clothariū cōiurauit. Obstitit tamē eorū impietati Crotchildis genitricis prudentia;
quę aciebus in pugnā paratis dū essent dimicaturi, eos ad pacē cōcordiamq; perduxit. Et
ne otiū, ut ante, reges in armis nutritos in patria discordes teneret, suasit ut Childebertus
& Clotharius Hispaniā inuadētes Arianæ sectæ Gothos uel regno pellerēt, uel ad synce
rum fidei Christianæ cultū facerēt resipiscere. Theodebertū aūt ut prouinciā Romanā ac
Italiā maximis agitatā motibus iterū inuaderet est hortata. Itaq; Childebertus & Clotha
rius fratres in Hispaniā aduersus Visigothos duxerunt. Qui ad Cæsaraugustam usq; de-
lati, eam ciuitatē diu obsessam, uallatāq; magnis & prope assiduis oppugnationib. adeo
terruerūt, ut ciues Visigothi, qui præsidio inerāt, uinci uiribus opprimiq; timuerint. Quo
in tremore maximo cū anxia esset omnis multitudo, armisq; diffideret, quæ iuuentus in
manibus dies noctesq; pro mœnibus tenebat, in cœleste auxiliū mentes oculosq; cōuer G
terūt. Et capite primū Christiano ritu cinere asperso, tunicā beati Vincentij quæ in sacra-
rio illis erat, solēni pompa à sacerdotib. cleroq; ad mœnia deferri orauerunt: fecerūt ilico
q̄d rogabanť, trepidi & ipsi etiam sacerdotes. Quorū primatij tanq; ad diuinā rem parati
muri propugnacula cōscenderūt, & beati Vincētij tunica in hostē prætēsa supplici uoce
diuina implorauere præsidia. Tunc Franci reges inermē noui habitus turmam admirati
his qui in statione erāt per militē gregariū interrogatis quid fieret didicerūt. Qua intelle-
cta reuocatū ad se regia fide ciuitatis episcopum iureiurando adegerunt, ne quempiam
Arianæ sectæ in urbe & diœcesi ultra toleraret: quod cū ille ꝓmisisset, abeūtes euestigio
reges obsidionē soluerūt, & in Parisios reuersi sancti Vincentij ædem, quæ nūc celebris
uisitur, in ciuitate exædificarunt. Et per id temporis obijt decrepita Crotchildis eorū ge-
netrix mulier præstantissima. Interea dū Childebertus & Clotharius Hispaniā agitarent,
Theodebertus eorum nepos prouinciā Romanā nullis munitā Gothorū præsidijs occu
pauerat, minoreq; cū labore ceperat Rhetias alpes, & Coccias oīni custodia derelictas. H
Qui descendens in Italiā omni Liguria est potitus, tradūtq; qui Francorū gesta scripsere,
illum Etruriā ingressum usq; ad Viturinū peruenisse: sed nos cum de Etruria parum cre-
damus, quod Liguriā omnē ceperit habemus compertū: qui rex morbo correptus grauis
simo, præmissa ingenti præda quā in Italia fecerat, redijt in Metēses. Reliquit aūt Amin-
gum, Burelinū, & Leotharium magni exercitus duces, per quos Liguriam, & quæcunq;
ceperat de Gothorū prouincijs defensauit. Gothi namq; trans Padū sese colligētes oīa
quæ Apenninū inter & Padum atq; Alpes sunt præsidijs cōmunita tenentes, Liguriam,
Alpes, Romanā prouinciā tunc spreuerunt. Sed Theodebertus paulo prius quàm Crot-
childis auia, interijt: cuius filius Theodoaldus in regno sine contradictione successit. Ro
ma inter hæc durius obsidebať. Vitigis eñ quoniā expugnatio prius tentata turpiter ei
successerat, inquietior inde factus cūcta rimari ae perscrutari nō destitit, quibus obsessos
quam maxime affligeret. Portus erat iuxta mare à dextra Tyberis fluuij ripa, superq; eo
urbs ualido muro cincta. Eo in loco naues cūcta quæ mari feruntur deponebant. Vitigis
igiť magnis suorū copijs repente & inopinato missis urbē Portuensem cepit. Oppidanis
contra

A contra ſubitã Gothorũ uim nequaquã ſatis ad reſiſtendũ paratis. Ex huius occupatione
urbis, magnæ confeſtim difficultates Romæ creuerunt, frumenti ac cæterarũ rerum quæ
uſui ſunt importandi facultate ſublata. Nam Gothi quidẽ præſidio militum ibi relicto op
pidum ac fauces Tyberis cuſtodiebant, nec importari quicq̃ patiebanť. Nec multo poſt
Rauennã Vitigis miſit, qui ciues Rom. omnes quos obſides duxiſſe ſupra oſtendimus,
interficerent. Erant uero in his multi ex nobilitate, multi etiã ex plebe prꝭſtantes uiri, qui
omnes interfecti ſunt præter paucos, qui re prius cognita aufugerunt: in quorũ numero
fuerũt Teruẽtinus & Reparatus Vigilius, q poſtea papa fuit Germanus: hi eñ re præco-
gnita in Galliam fugiẽtes mortẽ uitarunt, cæteri perierũt. In hoc Romani populi dolore
ob ciues Rauennæ interfectos alius ſuperuenit dolor. Beliſarius eñ defectum annonę ti
mens, Romanis ciuibus edixit, ut filios & uxores, & omnẽ inutilẽ bello turbam Neapo-
lim mitterẽt. Idẽ milites ſuos facere coegit, quibus uel ſcorta uel mancipia Romæ eſſent.
Viæ aũt abeundi per id tempus duæ ſupererant, una Oſtienſis iuxta ſiniſtram Tyberis ri
B pã uadentibus, altera mediterranea regione, per ea loca quæ à caſtris hoſtiũ erãt maxime
diuerſa: neq̃ eñ totam urbẽ à principio cinxerant Gothi, ut diximus, ſed ab Aurelia por
ta ad Præneſtinã obſidebant: per alia uero loca non temere neq̃ ſæpe uagabãtur: nam &
damna incurrebãt ſi longius à caſtris ſuis uagarenť, & ſine magno copiarũ apparatu diſ-
curſare non poterãt. Ex quo fiebat ut uia Appia & Oſtienſi per id quidem tempus tuto
uaderetur. Romani igitur uxores & liberos, & imbellẽ multitudinẽ emiſerunt: pars eorũ
in Campania, pars Neapoli, pars in Sicilia, prout cuiq̃ cõmodius fuit, conſtitere. Romę
autẽ annona iuſſu Beliſarij diligentiſſime per ſingula capita diſtribuebatur. Hoc in loco
traditur ex Procopio, Sylueriũ pontificem Romanũ, pro quo nominis errore ſemper po
nitur Lyberius, in exiliũ fuiſſe actum, ſuſpicione coorta, quod cum Gothis ſentiret. Sed
Pandulfus Hoſtiarius in uita ipſius Syluerij id narrat accidiſſe inducijs cõſtitutis, & me-
liores q̃ ipſe Procopius cauſas affert, prout in tempore oſtendimus. Romanis itaq̃ anno
næ penuria laborantibus, Martinus & Valerianus, quos à Iuſtiniano miſſos ſupra dixi-
C mus, Romam uenerunt, habẽtes equites ad mille ſexcentos. Erant uero hi magna parte
Hunni. Aduẽtu eorum equitũ recreatus Beliſarius, alia ratione quàm prius bellũ gerere
conſtituit. Non eñ ſtans intra mœnia urbẽ tuebať, ſed per ſingulos dies emiſſo equitatu;
ſubitis incurſionib. hoſtes uexabat: ex quo factũ eſt, ut mirificum hincinde accenderetur
certamen, & in omnẽ experientiã ueniretur. Beliſarius enim ipſe ſcientiſſimus præliandi
dux equites qua ratione agendũ foret cõmonebat, loca monſtrabat quouſq̃ progredi, et
ubi cõſiſtere oporteret: & modo per Salariã Pintianamq̃ portã ſubito emiſſis equitibus
proxima Gothorum caſtra fatigabat, modo per Aureliam portã, & alia Gothorũ caſtra,
quæ erant uia Caſſia, inter ſepulchrũ Adriani & Miluium pontem infeſtabat. His certa-
minibus Beliſarij equites præualere cœperunt, non quod totũ equitatum hoſtiũ ferrent,
ſed quod parẽ uel ampliorem numerũ ſuperare uidebantur, peritiaq̃ bellandi & audacia
anteire. In hunc modũ exercitatis equitibus & iam contemnere hoſtem aſſuetis cum ſpes
atq̃ animi obſeſſorum creuiſſent, eò deuentũ eſt, ut non leuibus iam certaminibus, ſed iu
D ſta acie decerneretur. Beliſarius eñ crebra præfectorũ ac militũ adhortatione fatigatus,
experiri tandẽ maiorẽ pugnã decreuit, copiaſq̃ ſuas in hunc modũ diſpoſuit: primo aciẽ
unã per uiã Caſſiã exire, & ante ſepulchrũ Adriani ad hoſtes uerſam ſtare iuſſit, præfecit
autẽ huic aciei Valentinũ equitum præfectũ, eiq̃ ſupra equitatũ pedites quoq̃ attribuit
ex ueteranis militibus, ex populoq̃ Romano, qui uoluntarij id munus ſibi popoſcerãt:
hos uero pedites nõ unà cũ equitibus ſtare uoluit, ſed ſiniſtros mõtes, qui à Ianiculo diſ-
currentes planiciem ſupereminẽt, occupare. Valentino autem præcepit, ut quoniã maxi-
mam expectationẽ inuadendi hoſtẽ præberet, cęterum pugnã non iniret, niſi fuerit laceſ
ſitus. Volebat eñ illam Gothorũ partem quę in his locis caſtra fecerat tantummodo de-
tineri, ne prælio, quod Salaria uia cõmittere decreuerat, auxiliũ ſuis ferret. Duas ſubinde
alias ſtruxit acies, unam ad Salariã portam, alteram ad Pintianã: in frõte equites, pedites
in ſubſidijs utriuſq̃ collocauit, atq̃ ita ſua quamq̃ porta exire & ad hoſtẽ progredi iuſſit.
Vitigis Gothorũ rex cum ex transfuga poſtridie futurum prælium cognouiſſet, Gothos
prima luce armari fecerat. In ſtruẽda acie pedites medios, à dextra & ſiniſtra equites quaſi
alas diſpoſuit. Ita Beliſario obuiã progreſſus præliũ cõmiſit. Milites igiť ab utraq̃ parte

ſtatim acriter cōcurrerunt: duces uero poſt eos ſtantes, hinc Beliſarius, inde Vitigis ſuos E
adhortabanť. Et ab initio quidē pugnæ Beliſarij milites longe preualebant, multiq; cadebant ex Gothorū acie, & ſub ipſis caſtris hoſtiū pugnabať. Multitudine tamen abundantes Gothi, in cadentiū loco alios ſubmittebāt. In hunc modū neutra parte ſuperante, uſq; ad meridiē eſt pugnatū. Alacrius tamē Beliſarij milites dimicabant; Gothi ſolū patientia conſiſtebant. Interim quæ ad ſepulchrū Adriani ſtabat acies, prælium cōmiſit: multitudo enim populi Rom. ex collibus deſcendere in Gothos cœperat, & Valētinus implicatos prælio ſuos cernēs, aciē cui præerat a ſepulchro Adriani cōmouit, atq; hoſtes inuaſit. Nec diu tulerūt Gothi, præſertim multitudine illa populi, quæ de ſuperiorib. locis deſcēdebat conterriti, & in eorū caſtra ſe recipere nō ualentes longius aufugerunt. Romanorum aūt multitudo, quā de montibus deſcendiſſe ſupra diximus, ſtatim ad caſtra hoſtiū diripienda cōtendit. Quo facto, nec ipſi perſecuti ſunt hoſtes, nec milites perſequi dimiſerūt. Rapinam em̄ ab eis fieri cernentes milites, ne expertes prædæ forēt, omiſſa perſecutione hoſtium, ad caſtra diripiēda ipſi quoq; cōuerſi ſunt: ita Gothi de manibus emiſſi, cum nemo perſequereť, in montibus proximis conſtiterūt. Inde caſtra ſua agi ferriq; uidentes, cum F
neq; ordinē neq; diſciplinam ullam in hoſtibus cernerent, ſeſe tandē cohortati rurſus hoſtes inuaſerūt, eosq; impeditos ac rapinæ intentos perfacile ſuperarunt, caſtraq; & prædā illis abſtulerūt. Ad caſtra quoq; regia per hoc ipſum tempus mutari fortuna cœpit, peditatus enim permultus ex Gothorū proximis caſtris equitibus Beliſarij obiectus, cū quaſi teſtudine ſcutorū facta à frōte premeret, coegit tamen eos aliquando pedē referre: quod cum uiderent equites hoſtiū, dextræ alæ impetu maiore Beliſarij equitatum ex trāſuerſo inuaſere, nec longe tulerunt impetū equites, ſed terga ad extremum dantes, ad peditum ſuorū aciem ſe receperunt. Nec ea quidem ſuſtinuit uim hoſtium, ſed magna ſuorū cæde in fugā uertitur. In hoc tamen loco duorū centurionum uirtus plurimū eluxit, Principio & Taruunti nomina illis fuere, qui in fuga cæterorū locum ſuum non deſerentes, impetū Gothorū diu ſuſtinuerūt, ſpaciūq; dederunt ſuis ſeſe in urbē recipiēdi, donec Principius toto corpore uulnerato pugnās cecidit, & circa illū cōmilitonū ſuorū quadraginta duo. G
Taruuntes aūt pari uirtute præditus, cum ſanguis permultus de uulneribus manaſſet, uireſq; deficerēt, à fratre ex prælio ui retractus, & ad Pincianā uſq; portā deductus, ibi corruit. Poſt hæc milites effuſo curſu ad urbem refugerūt. Stantes uero in mœnib. Romani, portas clauſerunt, ueriti ne hoſtes ſimul urbē intrarent. Itaq; nō parua militū pars excluſa eſt, qui aggerē tranſgreſſi, terga ad mœnia, faciē ad hoſtes cōuerſi ſtabant, unicā habētes ſalutis uiam, ſi è mœnibus defenderenť: nam tela pleriſq; deerāt, quibus tueri ſe poſſent, omnibus uel in fuga abiectis, uel in prælio cōfractis, ſed qui pro mœnibus ſtabant, eos lapidibus tutati ſunt: pugna hæc ad caſtra Gothorū ab initio cœpta, poſtremo ad portas ac mœnia deſijt, cecideruntq; ex Beliſarij militibus permulti, ac maxime uirtute præſtātes. Qua ratione Beliſarius aliq̄t dies pugna abſtinere cœpit, cōtētus ſolū mœnia defenſare. Agebatur præterea maiori incōmodo, quod a frugū penuria, quam Theodati regis temporibus inchoaſſe oſtendimus, ad inopiam rerum omniū, acerrimamq; famem erat peruentum, adeoq; late id manauerat malū, ut non ſolum in obſeſſa urbe ea laboraretur inopia, ſed uniuerſa premereť Italia. Scribit nanq; Darius Mediolanenſis epiſcopus, qui per H
ea tēpora fuit, eò calamitatis quo tempore urbs Roma à Vitigite obſedebať, in ſua diœceſi peruentū eſſe, ut ultra ſordidorū, quibus multi manū appoſuerunt eſum, inuēta ſit miſera genetrix, quę mortui fame filioli carnes comederit. Fato itē Romani Imperij tunc factum eſſe uidemus, ut dum inopiæ & Gothorū oppreſſioni malis breui ceſſaturis Roma obſiſtit, Lōgobardi, quos diximus Odoacris Heruli regis Rom. temporibus, primū ad Danubij ulteriorē ripam ſediſſe, uires cœperint adaugere, breui exercēdas in Romæ atq; Italiæ detrimenta. Hi etenim Longobardi, duce Andoino, quem habuerūt nonum regē, Danubio tranſmiſſo, Pannoniā inferiorem paulo ante inuaſerāt. Tulerat autem eius gentis acceſſum grauiter Turiſmundus rex Gepidarū, pronepos Ardarici illius regis Gepidarū potentiſſimi, quē ſub Athila oſtendimus, in prælio Cathalaunico militaſſe, nam & ipſe Turiſmundus cū ſuis Gepidis ſuperiorē Pannoniā incolebat. Congreſſis itaq; prælio gentibus ferociſſimis, Andoinus Turiſmundo repreſſo captā inferiorē Pannoniā obtinuit. Cui defuncto, decimus in Longobardorū regno ſucceſſit filius Alboinus. Et Gepidæ

A pidæ Eurimundũ, qui defuncto itẽ Thurismundo genitori suffectus erat, nouũ regem ha
buere, quos inter recẽs creatos reges innouatũ est bellum, longe prout finis breui docuit
dispar, q̃d Alboinus animi & corporis dotibus excellẽs Clotharij regis Franciæ filiã no-
minẽ Clothsuindã uxorẽ haberet, cuius gratia Auares cum Longobardis in Zepidas ar
ma sumpserunt: fuerunt aũt Auares, Hunni Athilæ proprij exercitus reliquiæ, quos dixi
mus primo defuncti ipsius Athilæ anno à Zepidis subijci recusantibus superatos. Nam
Durith Athilæ filius à Valemire & Theodemire Zepidarũ regibus intra Scythiã fugere
cõpulsus, ilico ab Hunnis sui exercitus fuit occisus. Suffectus autẽ est illi in Hunnorũ re-
gẽ Zeliorbes. Qui cũ uiginti Hunnorũ milibus, ut Paulus est autor, bello, q̃d Iustinianũ
cõtra Parthos feliciter gessisse diximus, Quosdroæ Parthorũ regi cõtra Romanos auxi-
lium attulit: sed Cosdroas suspectã ducens Hunni regis fidẽ, quod eum rescisset à Rom.
Imperatore munera accepisse, Hũnos incautos maxima oppressit clade, Zeliorbẽ uero
multis cõfossum uulnerib. interfecit. Quę quidẽ clades supra alias acceptas effecit, ut Hũ
B ni qui superfuerãt cladi Hunnorũ nomen antea gloriosum exosi sese ab Auario, qui Ze-
liorbi in regno successerat Auares nuncupauerint. Qui quidẽ Auares tanq̃ à cætera bar-
barie profugi relictis Pannonijs in Noricũ recesserũt. Vnde factũ est, ut Noricus prouin-
cia in hæc usq; tẽpora unicæ literæ facta regio nomine additione dicta sit Bauaria. Ea aũt
Norici prouincia habuit ab oriente Pannoniã, ab occidente Sueuiã, à meridie Italiam à
septentrione Danubiũ: sed eam Bauariæ partẽ, quę pertinebat ad Italiã, Austrasij ante an
nos centũ occupatã nunc tenẽt, simul Austriam cum alijs partibus eius prouinciæ appel
latã. Cũ itaq; Childebertus & Clotharius fratres, ac Theodoaldus pronepos Francorum
reges usq; ad Bauariæ & Austrasiorũ fines ditionẽ protulissent, Auares adducti Cloth-
suindæ & genitoris Clotharij precib. suasionibusq; Longobardorũ bello in Gepidas cõ
senserũt. Ergo Zepidis magno apparatu, sed maiori odio in Longobardorũ fines ducen
tibus, continuit se primo intra prouinciã Alboinus, quousq; compertũ habuit Auares,
relicta sine præsidijs Gepidarũ loca à tergo inuasisse. Tunc Cõmundus in eas adductus
C difficultates, Longobardos premere accelerauit, fore cõfisus, ut si eos uel delere, uel insi-
gni clade posset debiles reddere, Auarorũ à tergo instantiũ iniurias facile uindicaret. Sed
Alboinus de Auarorũ impetu certior factus, furẽti Cõmundo cũ copijs occurrit, & nul-
la mora cõmissum est pręliũ: in quo Zepidis fractis fugatisq;, ac inter fugã penè ad inter-
necionẽ accisis, Cõmundus Alboini dextera cecidit. Exinde Alboinus cũ regis Cõmun
di caput pilo infixũ aliquot diebus per castra gestari fecisset, paterã ex eius cranio celatã
auro fieri curauit, bibitq; ea semper quoties cõuiuia aut solennes epulas exhibuit. Aucti
aũt sunt ex ea uictoria magnis opibus Longobardi. Et Alboinus Rosmundã Cõmundi
regis filiã uirginem formaq; præstantẽ, sibi matrimonio copulauit. Ex illo tempore desie
runt Zepidæ qui aut prælio nõ interfuerãt, aut cædi se subtrahere potuerãt, regẽ ducesq;
sui generis habere, & partim in Longobardorũ nomẽ sunt cõfusi partim Auaribus subie
cti in superiori Pannoniæ parte ipsa securi paupertate manserunt. Hæc quidem in Rom.
quondã prouincijs Transalpinis & extra Italiã tunc fiebãt. Romæ aũt Belisarius post ac-
D ceptũ ex inuasione regiorũ castrorũ apud Pincianã portã incommodũ, cõfirmatis paruo
tẽpore militũ animis rursus educere illos cœpit, non tñ totis pugnare copijs amplius est
ausus, leuia tantũ pręlia ut prius cõsueuerat, facere pseuerauit, ut fuerũt nõnulla ualde in-
signia, pręsertim aduersus illa Gothorũ castra q̃ erãt citra Miluiũ pontẽ ad Cassiã uiã con
uersa: est em̃ ibi planicies equestrib. prælijs ualde apta, inq; ea planicie prata quæ postea
sunt Neronicampus appellata, & theatrum est ad ludos gladiatorios uetustis temporib.
ædificatũ. Circa id Theatrũ maxima certamina fuerunt, quia aut Belisarij milites id thea-
trũ oecupabant & quasi castris illo utebant̃, uel Gothi præuenientes insidias in eo pone
bant. Quin & ad portã Salariã, & ad Pincianã per singulos fermè dies leuia prælia cõmit
tebant̃. Gothis igit̃ obsidionẽ in longũ trahi cernẽtibus unica peruincendi spes reliqua
uidebat̃, si fame Roma premeret̃: licet em̃ portus Romanis ablatus magnas difficultates
uisus esset auferre, tamẽ, ut est hominũ industria, præsertim in indigentia solers, onerariæ
naues q̃ portũ solebãt petere, Antiũ petebãt, & inde expositũ frumentũ & alia necessaria
pedestri itinere Romã deferebant̃. Volẽtes igit̃ Gothi cõmoditatem quoq; istã Roma-
nis auferre, octaua circa urbẽ castra inter uias Latinã & Appiã posuerunt. Sunt em̃ in his

locis aquæductus duo altis fornicibus, qui intersecantes quasi in duo brachia scindunt̃, E
relicto in medio aliquanto spacio iterũ coeunt. Distat autem ab urbe hic locus milia pas-
suum circiter quinq;. Hunc igitur medium locũ occupantes Gothi, murũ inter columnas
arcum undequaq; fecerunt ex lapidibus & luto, castraq; per hunc modũ munitissima ha
buerunt, posueruntq; in his castris septẽ milia equitũ, qui supra infraq; infestãtes Latinã,
& Appiam, & Ostiensem uiam impediebãt, omnem importandi facultatẽ Romano po
pulo præcidentes. Ex hoc admodũ durior obsessis cõditio reddebatur, & fames intolera
bilis imminebat. Quamdiu em̃ segetes in agris fuerunt, milites noctu Roma egressi, fru-
menta cõportabant, ac magno precio ciuibus uendebãt, atq; ita indigentia sustentabat̃.
Vbi uero hæc quoq; facultas defuit, tunc desperata omnia uidebantur. Iam solstitiũ uene
rat æstiuũ, & pestis Romæ grassari cœperat, frequentesq; moriebant̃, nõ ex plebe modo
Romana, uerumetiã ex Belisarij militibus. Res erant in summis difficultatibus atq; angu
stijs. Itaq; ad Belisariũ uenientes Romani, fortunã suam cõquesti sunt, quod fidem Impe-
ratoris secuti, in præsentes inciderãt calamitates: Suos em̃ ciues miserabiliter interfectos F
Rauẽnæ fuisse ab hostibus: Vrbẽ à Barbaris ignominiose obsessam, extra mœnia uastata
omnia atq; consumpta: intus uero fame ac omniũ rerũ penuria intolerabiliter premi: ro-
gare Belisariũ, ut se in hostem educat: præstare enim sibi armatis mori, quàm fame tabe-
scere, ac tantas calamitates dedecoraq; perferre. Belisarius uero hæc audiens, clemẽter il
lis respondit, eos quidẽ temere & inconsulte deferri inquit, quod ea sit natura populorũ,
ut impetu magis q̃ ratione moueant̃. Se consilio ac ratione, non impetu animi regi con-
suesse. Expectasse ab Imperatore copias, quibus adiuncti si pugnandũ fuerit, certam suis
uictoriã polliceri ualeat. Easdẽ illas copias infinitã quandã uim frumẽti secũ afferre: pro
inde abirẽt, ac sibi curã belli relinquerent. Romanis per hunc modũ uel consolatis uel de
territis, ipse animũ in eã cogitationẽ traducere cœpit, quemadmodũ Gothis rei frumẽta-
riæ difficultates quamplurimas inferret. Eius rei gratia hæc prouidit. Constantinũ & Tra
ianum cum equitibus mille Terracinam, Martinũ & Fruthim cum quingẽtis Tybur mi-
sit. Aliã item manũ equitum Albã destinauit: hisq; omnib. præcepit, ut quãmaxime pos- G
sent cõmeatus impedirẽt ad Gothorũ castra deferri, & simul uolẽtes Romã petere adiu-
uarẽt. Ne uero castra ad aquæductũ posita nocerẽt, præsidiũ apud templũ Pauli apostoli
cõmuniri fecit, equitesq; eo in loco stationes habere iussit, & ꝗ late possent uicos à Go-
thorũ incursionib. tueri: est aũt ecclesia beati Pauli uia Ostiẽsi, diuersa ꝑtinus e regione ab
ecclesia beati Petri, utraq; extra urbẽ, utraq; porticũ habẽs à porta urbis ad ipsam ecclesiã.
Hæc duo apostolorũ tẽpla Gothos in tota illa obsidione nunq̃ uiolasse, & sacerdotes ut
prius libere in illis permanẽres rẽ diuinã executos fuisse tradit̃ ex Procopio. Scribit uero
contrariũ Hostiarius in uita Syluerij pontificis, cuius sunt uerba, Gothos quo tẽpore Ro
mã obsederũt, omnes ecclesiæ possessiones incẽdio consumpsisse, & ecclesias corporaq;
sanctorũ passim exterminasse. Cõstantinus igitur & Traianus Terracinã ꝓfecti, cũ ibi
Neapolim ꝓfecturã Belisarij uxorẽ Antoninã reliqissent, ipsi retro cõuersi oppida illarũ
partiũ quæ Gothis dabãt subsidia peruaserunt, breuiq; effecerũt ut nihil penitus ex locis
illis ad Gothos deferret̃. Martinus uero & Fruthis Tybur ꝓfecti, cũ disiecta eius oppidi H
refecissent, quotidianas Gothis molestias ex eo loco inferebant, & cõmeatum deferri in
castra prohibebant: & idem fiebat ab ijs qui Albã missi sunt. Ex quo breui admodũ tem-
pore euenit, ut Gothi obsidentes non minus afficerent̃ difficultatibus q̃ obsessi. Et supra
defectũ frumẽti pestilẽtia quoq; castra Gothorũ peruaserat. Inter hæc aliæ copiæ à Iusti-
niano missæ in Italiã peruenerunt. Fuerunt aũt equites Thraces octingẽti, quos ducebat
Ioãnes Vitaliani fratris filius: ex delectu aũt equites mille trecenti, quib. præerãt Alexan
der, Maxẽtius & Zeno: preterea classe aduecti fuerãt peditũ tria milia quos ducebat Pau
lus & Conõ, erant etiã Neapoli pedites quingẽti, quos parauerat noster ipse Procopius
Cæsariẽsis hæ oẽs simul copiæ in unũ conueniẽtes Romã petere cõstiterant. Afferebant
uero secũ multũ ac magnũ cõmeatũ. Iter equitib. erat iuxta mare, classis aũt pedites defe-
rebat: & quanq̃ inerat classi magna uis frumẽti, per terrã tamẽ magno uehiculorũ nume-
ro frumentũ etiã portabat̃. Belisarius aũt sentiẽs eorũ aduentũ, ac metuens ne Gothi eos
inuadãt, hæc machinat̃: Portæ Flaminiæ, quã à principio obsidionis obstrui fecerat, de-
moliri impedimẽta per noctẽ iussit, ac milites prima luce ad eã portã structos paratosq;
continuit.

A continuit. Traianū uero & Diogenē cum mille equitibus per Pincianam portam emisit, iubens ut ad castra hostiū magno tumultu discurrāt, & cum egressi in eos fuerint hostes, fugam ipsi arripiant, nec prius consistant ꝙ ad portam ipsam unde ipsi fuerant peruenissent. Hæc facta cum essent, Gothiq; in eos exciti fugiētes persecuti fuissent, & ad Pincianam portā prælium cōmitteretur, Belisarius cum reliquo exercitu repēte Flaminia porta egressus ad castra Gothorū cōuolauit, imparataq; & uacua ab ea parte repperit: utpote q a porta Flaminia iamdiu obstructa nihil penitus suspicabantur, itaq; non multum absuit quin castra ipsa caperent. Versus deinde Belisarius ad Pincianā portā, mediosq; nactus hostes cum ipse à tergo inuasisset, illi uero qui prius fugerant à fronte repugnarent, incredibili cæde eos oppressit. Tantusq; fuit ex hoc prælio apud hostes terror, ut castris uigiliæ duplicarent, nec de ulla re cogitarent magis quàm ut se ab insidijs Belisarij tutos præstarent. Per hunc modum impeditis & territis hostibus, copiæ nullo impedimento Ostiam peruenerūt. Gothi igitur multis incommodis fatigati cum insuper nouas uenisse Be-B lisario copias intellexissent, de dissoluenda obsidione cogitare cœperunt. Iam enim multitudo ingens in eorum castris uel peste uel ferro absumpta perierat. Multi etiam morbo aut uulneribus debilitati deseruerāt castra. Itaque Vitigis legatione Romam missa, cum multa hinc inde dicta responsaq; fuissent, de iusticia causæ tandem ad Iustinianum Imperatorem cōtrouersias deferri consensit, ut ex eius autoritate res componerentur, legatiq; ob hoc missi, ac trium mensium induciæ, donec redirent legati factæ, obsidesq; hinc inde traditi pro inducijs ex fide seruandis. His confectis copiæ & commeatus quæ Ostiæ erant, terra & fluuio Romam deuenerunt.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINAtione Imperij Romanorum, Liber quintus.

INTEREA dum Romani inducijs cum Vitigite constitutis ab hostium uexatione, & ob inuectos cōmeatus nedum ab inopia, sed ab indigentia respirarent, facta cōperimus ea quæ supra diximus minus bene de Syluerio Pont. C Rom. fuisse narrata. Siquidē Hostiarius in dicti Syluerij uita scribit, Theodorā Augustam Iustiniani uxorē, postquā obijt Agapitus pontifex Romanus, perstitisse in sua rabie restituendi Anthemiū ad Cōstantinopolitanæ ecclesiæ episcopatum. Diximus enim supra Agapitum pontificē Romanum relegasse ipsum Anthemium Cōstantinopolitanæ ecclesiæ episcopum, quia Eutychianæ hæreseos fautor erat. Instigabat autem ardentem per se mulierē Vigilius diaconus ciuis Romanus tunc Constātinopoli apocrisarius, qui ambiret Romanæ ecclesiæ pontificatū. Is enim de constantia Syluerij nequaꝙ dubitās, quin cupiditati Augustæ resisteret, mulieri pollicitus est, si ipse in Petri sedem poneretur, Menna deiecto Anthemium reducere, & alia facere quę domina imperasset. Scripsit itaq; Theodora Augusta Syluerio in eam sententiam, ut aut Anthemium ab exilio reuocatum episcopatui præficeret, aut ipse Cōstantinopolim nauigaret. Accepitq; pontifex litteras quo tempore cōstitutis inducijs urbem copiæ sunt ingressæ: sed ilico respondens papa multas profectioni prætendit difficultates, recusauitq; hæreticum iuste à prædecessore damnatū ab exilio reuocare. Eas literas cū accepisset Augusta, D Belisario & Antoninæ uxori scripsit, ut Syluerio confictis quæsitisq; causis deposito, Vigilius per quē illæ deferrentur literæ, subrogaretur. Interea Belisarius qui statim postquā uidit urbem per inducias, additaq; præsidia, & inuectos cōmeatus satis quiescere, accesserat Neapolim, Romam cum Antinona uxore reuerterat. Is acceptis à Vigilio literis eam detestatus rem delegauit uxori & Vigilio exequendam. Prodierūt itaq; subornati testes iureiurando affirmantes Syluerium papam Vitigiti & Gothis per literas & nuncios fuisse pollicitum sese, Asinariam portam habitationis suæ Lateranensis palatij ædibus subiectam proditurum, quamprimum illi structas in aciem copias admouissent. Inhabitabat tunc Belisarius palatium Pincianum, cuius ruinę Flaminiā inter & Pincianā portam maximæ nunc cernunt. Cū itaq; uocatus ad Belisariū uenisset pontifex Syluerius, tenti sunt primo apud uestibulū sacerdotes & clerici, q illū fuerāt comitati. Et introductus Vigilio deducente Syluerius Belisariū Patricium offendit lectulo assidentē, in quo Antinona de Neapolitano itinere quassata iacebat. Quæ ꝑcaci uultu uerboq; pōtificē interrogare cœpit, Quid tantū mali Belisarius & ipsa de se & de Rom. populo essent demeriti, ut hostib.

prodorentur,

proderentur. Sed priusquã pontifex respondere posset, accesserũt satellites qui pallio de B
tracto, cucullam illum monasticam induerunt. tunc egressi ad sacerdotes clerumq; Ioan-
nes subdiaconus regionarius primæ regionis, & alij factionis suæ clerici, Vigiliũ procla-
marũt in Romanum pontificem subrogatũ. Paulo pòst relegatum à Belisario Syluerium
Vigilius retrahere ac fouere simulauit, & tamen deportari permisit in insulã Pontianam,
in qua uitam cũ sanctitatis opinione finiuit. Eo in statu cum res Romana esset, bellumq;
cessaret ob inducias factas, Belisarius tamen Romã, Gothi castra munitionemq; custodi
rent, querelę & altercationes ortæ sunt, pro indutijs cõtra fidẽ uiolatis: ex huiusmodi cau
sa. Præsidiũ Gothorũ erat apud urbẽ Portuensem ut supra ostendimus. Milites qui erant
in prę sidio, cũ deficerent sibi necessaria ad uictũ, urbem illã deseruerũt, desertã uero Pau
lus Saurorũ præfectus, qui Ostiæ cũ classe remanserat occupauit: nec multo pòst Centũ-
cellas urbem maritimã in Thuscis desertas eodẽ modo à Gothis, Belisarij milites suscepe
rũt. Albã quoq; urbẽ quæ est in Marsis, eodẽ modo deseruerũt Gothi, & Belisarij milites
occupauerũt. Vitigis cũ has urbes captas ab hostibus cognouisset, oratores Romã misit, F
qui ruptas contra fidẽ indutias quererent, Portũ enim & Centumcellas & Albã Gotho-
rum oppida contra fas & æquũ ablata fuisse, nec deseruisse Gothos eas urbes, sed uocatu
suo uenisse ad se qui erant in præsidijs, mox in eadem oppida reuersuros, liberiusq; id fi-
ducia induciarũ factũ esse à Gothis, nec licuisse Belisario eas urbes per inducias capere,
itaq; restitutionem facere debere. His legatis Belisarius respondit. Quæ de uocatu redi-
tuq; præsidiorũ allegarentur, ab eo componi: cæterum omnibus patere quibus de causis
Gothi eas urbes pro derelictis habuerint, inducijs quidẽ eripere auferreq; uetari, occupa
re uero quæ à nullo possident nequaquã prohiberi. Ex hoc suspiciones exortę sunt, quę-
rentibus Gothis paria Belisario referre. At eñ tres illæ urbes à Belisario susceptæ perma
gnas sibi opportunitates ad bellum afferebãt. Iam aduenìebat hyems, Belisarius uero co
pijs abundans mittere in hyberna equites constituit. Misit igitur & in alia loca, & in agrũ
Picenum equitum duo milia: præfecit aũt his copijs quas in Picentes misit, Ioannem Vi-
taliani, eumq; admonuit quid faceret in locis. Esse quidẽ in Picẽtibus uxores ac filios Go G
thorũ, uiros autem ad obsidionem Romæ populariter accessisse: si maneant induciæ, ni-
hil moueat: quod si Gothi contra induciarũ fœdera moliantur, ipsum omnia prædari &
rapere, & oppida quammulta posset capere imperauit: si quod oppidũ repugnet, id obsi-
dere iussit, nec ulterius progredi priusquam id ceperit: neq; enim tutum fore post se ho-
stium oppida relinquentem ulterius proficisci. His uerbis ac mandatis Belisarius Ioan-
nem in Picentes cum exercitu misit. Per hoc ipsum tempus Datius Mediolanẽsis præsul
& cum eo ciues quidam Mediolanẽses ad Belisarium uenientes urbem Mediolanum in
potestate Imperatoris fore dixerunt, si uel modicum præsidium eò mittat. Se quidem po
tentes esse nõ Mediolano solũ, uerumetiã uniuersa ex Gallia Cisalpina Gothos expelle-
re, modo Imperatorij nominis autoritas adsit. Hos Belisarius benigne susceptos, ac mul-
tis amplissimisq; uerbis cõmendatos bonam spem habere iussit, ac se, cum tempus fuerit,
facturũ quod postulent affirmauit. Eodem tempore cum prospera ac læta uiderẽtur esse
omnia, periculũ superuenit horrendũ, quod paruo momento cuncta penè subuertit. Præ H
sidius erat quidã ciuis Romanus. Is cum Rauennæ habitare consueuisset, ab initio huius
belli clam inde aufugerat, Romamq; proficiscebatur. In itinere autẽ Constantini milites
Spoleti degentes gladium huic preciose ornatũ abstulerũt. Is ergo spoliatus, & iniuriam
ægre perpessus, querela apud Belisarium exposita, reddi ablata sibi postulauerat, Belisa-
riusq; præceperat gladiũ illi restitui: sed bello & obsidione postea urgente dilata res fue-
rat, militibus occupatis, & ducem maiorũ rerum cura abducente. In hoc demũ tempore
cũ lætiora essent omnia, Belisario per urbem equitante, Pręsidius frenũ equi apprehẽdit,
magna & querula uoce multis audiẽtibus, nũquid hoc mereat ciuis Romanus, qui apud
hostes relictis omnib. rebus suis aufugerit, ut à militibus eius spoliet, & iniuria afficiatur
interrogabat. Se quidẽ cõtra iniuriã & uim sibi illatã sæpius querelã posuisse, nihil repor
tasse, cũ tamẽ illi ipsi q uim sibi attulerint, & res habeãt ablatas, in urbe atq; in oculis eius
quotidie uersent. Hæc dicta Belisariũ cõmouerunt. Itaq; domũ reuersus, uocari ad se Cõ
stantinũ fecit, eius enim milites erant, qui gladium abstulerant, ipsumq; præsentẽ acriter
reprendit, q̃d sępius iussa sua restituẽdi gladij contẽpsisset. Ego uero, inquit Cõstantinus,

potius

A potius eum gladium in Tyberim abijciam, quàm illi nebuloni tradam. Hæc ualde contumaciter & proterue. Tunc Belisarius, Nunquid tu mihi subes? Subsum, inquit, postq; Imperator ita uult, uerum in hac una re nunquam tibi parebo. Cum hæc audisset Belisarius, magis iritatus est, ac uocari apparitores iussit. Constantinus aūt putans in perniciē suam apparitores uocari, furibunde arrepto pugione qui sibi ad coxā pendebat, in Belisarium ruit, eumq; paulo infra stomachū percussit. Quos nisi circunstantes subito accurrissent, ac ui extorto pugione ipsum in manibus apparitorū tradidissent, suprema dies illa Belisario fuisset, eiusq; interitus cūcta simul secū in ruinā traxisset. Gothiq; eodem die rerum domini efficiebantur. Constantinus paulo post, iubēte Belisario, interficitur. Nec multo postea Gothi furtim capere Romam tentauerunt, primo per aquæductū quendam uia noctu quæsita, deinde ratibus traiecto amne iuxta Martium campum, sed utroq; in loco eos fefellit spes. Nam & per aquæductū conspecta lumina fraudem illorum detexerunt, & obstruso aquæductu facultas eis præcisa est inuadendi. Et ad campum Martium dete-
B cta proditio conatū eorum irritauit. Fuit aūt proditio in hunc modum composita, Duo ex infima plebe homines iuxta templū beati Petri habitabant, qui sermonem urbis prodendæ cum Vitigite habuerūt. Quærebatur uero facultas talis, Infra campum Martium quodam loco ualde inutilia et pene neglecta erant mœnia, confisis ut puto ueteribus munimento Tyberis. Vitigis igitur lintres & rates & omnifariam nauigia ad Pontē Miluiū parari fecerat, noctuq; latenter secundo amne dimissis ratibus militibusq; impositis urbē inuadere constituerat: multitudine ēm exercitus in exteriori ripa existente perfacile fore sperabat, ut expositis primis militibus, alij atq; alij continuo ijsdē ratibus transirent. Vigiles modo qui in eo loco stabant, cogitationē suam impedire uidebantur. Ad hoc quęsita duorum Romanorū ope pecunia sibi illos conciliarat: traditumq; eis soporiferū medicamentū uino iusserat admiscere, ut uigilibus potum darent. His in hunc modum compositis, alter eorū pœnitentia ductus rem Belisario patefecit, captoq; altero medicamentū quod sibi rex dederat repertū est, ac tota rei series tormentis expressa. Huic igitur homi-
C ni iussu Belisarij nasus & auriculæ amputatæ, ipse asino impositus per Pincianam portā ad castra Gothorū missus est, ut cognosceret Vitigis detectam esse fraudem & conatum suum patefactum. His ita deprehensis Belisarius posthac seruandas sibi indutias nequaq̃ existimauit. Quare ad Ioannē scripsit, ut rem exequeretur. Ille igitur cum duobus equitū milibus agrū Picenum peruadens uxores natosq; Gothorum cepit, prædisq; & rapinis regionem totā inuoluit. Vglitheum Vitigitis patruum cum Gothorū copijs sibi obuiā præfectū prælio superauit, ipsumq; ducē cum magna parte copiarum occidit. Ita uictor factus oīa peruadebat. Captis permultis agri Piceni oppidis cum Auximo copias admouisset, cognouit id oppidum nō magno Gothorum prēsidio custodiri, sed locum esse ualde munitū. Itaq; nequaquā terendum in eo obsidendo tempus existimās, ad ulteriora processit. Idē quoq; statuit de Vrbini obsidione: urbs enim munita & ualida longā obsidionem necessario postulabat: ipse in celeritate spem collocauerat, Fanum & Pisaurū cepit, deinde Arimino copias admouit ductus illa spe quòd ciues Ariminēses nō bene con
D uenire cum Gothis audierat. Cū ei municipio copias admouisset, tantum terrorem intulit Gothis, ut diffisi in eo loco consistere, Rauennā omnes demigrarent: ciues aūt portas sibi aperuerunt. per hunc modū Ioannes Ariminum cepit, relictis post se duabus ualidis urbibus à Gothis custoditis Auximo scilicet & Vrbino. Fuit hoc totum contra Belisarij præceptum: sed ipse præstare censuit Ariminum capere, quàm contra Auximum & Vrbinum inaniter desidere. Inductus est insuper illa ratione, quod Arimino tam propinquo Rauennæ oppido capto, non erat credendū Gothos in obsidione urbis Romæ permansuros, sed potius esse celeriter abituros, quo Rauennam circumq; ea loca tuerentur, quod & factum est. Simul enim atq; intellexerūt Gothi Ariminum esse captum, obsidionem urbis Romæ dissoluere atque inde abire statuerunt: itaque Vitigis paucis post diebus crematis castris cū omnibus Gothorū copijs abiuit. In ipso quoq; recessū magna detrimēta accepit, propterea quod media iam exercitus parte transgressa pontē, Belisarius postremos à suis inuadi iussit, multisq; Gothorum interfectis, reliqui tanto tumultu & festinatione pontem transire coacti sunt, ut ab utraque sponda multi in flumen præcipitarentur. Durauit autem hæc obsidio urbis Romæ anno integro & diebus nouem, cum

ad nonum

ad nonũ kalendas Martij, prout ostendimus, incepisset. Post solutã Romæ obsidionem, E
quę ab utraq; parte facta et prouisa fuerint prosequemur. Vitigis enim licet Rauennã ire
properaret, urbes tamen Etruriæ & aliarũ prouinciarum cõtinere in potestate studebat.
Quamobrẽ mille equites Clusiũ, totidẽ Vrbeueterẽ misit, Tuderi quingentos, Auximi
quatuor millia collocauit, Vrbini duo milia, Cæsenæ quingẽtos, Montiferetro totidẽ, ip
se cum reliquo exercitu ad obsidendũ Ariminum profectus est. Belisarius autem post re-
cessum Gothorum Martinum & Ildigerem cum equitib. mille festinare Ariminũ iussit,
indeq; Ioannẽ & equites qui cum illo erant abducere, pedites uero ibi collocare: Id ea ra
tione faciebat quod optimũ equitatum nolebat ab hostibus circumsederi. Si enim pedi-
tum copiæ Arimini forẽt, uix putabat Gothos eam urbem obsidere uelle: & si obsiderẽt,
facilius toleraturos obsidionẽ pedites q; equites extimabat, cum equos in obsidione nu-
trire difficillimum sit. Pedites autem ex Ancone, quæ ciuitas nuper in fidẽ uenerat, mari
Ariminũ possent cõmodissime importari. Ildiger ergo & Martinus celeriter profecti, di-
uersis ab hoste itineribus, Ariminũ præuenerũt. Nam Gothi multitudine exercitus face- F
re tardius iter cõpellebantur. Hi expediti longe antecesserũt. Cum ergo Ariminũ perue-
nissent, ac mentẽ iussumq; Belisarij significassent, Ioãnes neq; ipse parẽre uoluit, neq; Da
mianum patruelẽ cum suis equitibus, ad quadringẽtos hi fuerũt, parẽre permisit. Quare
Ildiger & Martinus Arimino abeuntes omnẽ equitatum, quẽ Belisarius Ioanni dederat
adduxerunt, relictis solũmodo peditibus, & equitatu proprio Ioannis & Damiani. Inter
hæc Vitigis ueniẽs Ariminũ obsedit, primoq; statim tempore igneam turrim murorum
altitudini parẽ fabricari fecit: ducebant uero eam turrim non boues, ut Romæ factũ erat,
sed milites intra machinã inclusi. Eam igitur Gothi contra illam muri partem, ubi facilior
erat aditus constituerunt, postridie urbem expugnaturi. Ioannes aũt per noctem eductis
militibus fossam latã & profundã ab ea parte effecit, aggeremq; totũ ad eam partẽ fossæ
quæ ad mœnia erat congessit. Ita longũ hostium laborẽ unius noctis opere frustratus, fa
cultatẽ admouendi turrim ad mœnia sustulit. Vitigis nihilominus cõplere fossam in ani-
mo habebat, totumq; exercitũ parare fasces & stipulã, & materiã iusserat. Ne uero turris G
ipsa nocte seeutura ab hostib. cremaretur, abducere eam retro uersus castra statuit. Id cum
facerẽt Gothi, Ioãnes eductis militibus illos opere occupatos inuadit, cõmittitur magnũ
& atrox præliũ circa turrim, multi Gothorũ cadunt: tandẽ post longũ certamen turrim
Gothi retraxerũt, sed tanta suorũ cæde, tantoq; detrimẽto optimi cuiusq;, ut spem abijce-
rent ui oppidũ expugnandi, sed fame peruincere obsessos cogitarẽt. Per hæc ipsa tẽpora
Mediolanensibus legatis qui Romã uenerant, auxiliares copias Belisarius concessit: prę
fecit aũt cum omnibus copijs Mundilam unum ex familiaribus suis, uirum imprimis stre
nuum: iuit etiam simul copijs Fidelius Mediolanẽsis, quem Belisariũ Romam deduxisse
diximus. Hi omnes ex urbe Roma classe Genuã delati, Theodoaldi regis Metensiũ duci
bus fauores præstãtibus, inde pedestri itinere Mediolanũ petiuerũt. Ne uero trãsitu Padi
detinerentur, lembos uehiculis detulerũt, quibus transmittere amnẽ possent. Profecti igit
cum tandẽ transmisso Pado ad urbẽ Ticinũ, quæ nunc Papia dicitur peruenissent, Gothi
ex eo oppido egressi illos inuaserunt: quoniã enĩ id oppidũ arcem habebat munitissimã, H
multa ac preciosa in ea sepofuerant, ac magno ualidoq; præsidio illam tuebantur. Cõmisso
itaq; leui prælio Gothi intra urbem cõpelluntur. Mundilas uero & copiæ per pontẽ qui
iuxta urbẽ erat transiuerũt. In hoc loco Fidelius Mediolanensis occidit. Nã orandi causa
templũ quoddam intrauerat, & abeũtibus suis ipse posterior secuturus equũ cõscendere
festinabat: sed dum adnititur equusq; retractat, euersus est, in terramq; prostratus. hostes
qui pro mœnibus stabant hæc cernentes, impetu facto, illum occiderunt priusquã Mun-
dilas & milites id fieri respexissent. Eius uiri interitus magno dolori fuit & duci & militi-
bus. Erat enĩ uir domi nobilis & potens, & qui multum iuuare susceptum bellum sua præ
sentia potuisset. Mundilas igitur & alij Mediolanum profecti in urbem recipiuntur: inde
Comum & Bergomum & Nouaria & alię illarum partium urbes exemplum Mediolani
secutæ Mundilã sponte sua & milites admiserunt. Vitigis cum ea quæ Mediolani accide-
rant cognouisset, Variam fratris filium magno cum exercitu ad ea loca transmisit, qui &
contineret in fide ciuitates, quæ nondũ à Gothis defecerant, & illas quæ iam defecissent
recipere conaretur. Imperite hoc in loco traditur ex Procopio, Vitigitem tunc scripsisse ad

Theodebertum

A Theodebertū regem Francorū, quicum nuper fœdus fecerat, petēs ut auxilia sua Variæ cōiungeret. Sed cū Guido Rauennas sacerdos planè narret Burgūdiones capta ut osten dimus Theodeberti regis Metensium temporibus Liguriæ loca non prius deseruisse, q̄ à Narsete eunucho fuerint pulsi, potuisse fieri assentior, ut ipsorū Burgundionū ex Ligustinis auxilia Vitigis nō ex Frācia aut Burgūdia implorauerit, & hoc infra certius ostendemus. Quod aūt ipse Procopius omittit, scimus Mediolanenses eo fatigatos bello hortante Dacio eorū episcopo misisse Cōstantinopolim legationē à Iustiniano Imperatore præsidium oraturā. Fuitq; eius legationis princeps ipse Dacius, quem beatus Gregorius in dialogorū tertio libro refert in eius legationis itinere cū deuenisset Corinthū, largam domum ad hospitandū quæsiuisse, quæ totum eius caperet comitatū: & cum nullam inuenisset, aliam aspexisse domū congruētis magnitudinis, iussisseq; eam sibi ad hospitium præparari: cumq; eiusdē loci incolæ dicerent in ea ipsum ideo manere nō posse, quia multis iam annis diabolus inhabitaret, & ideo uacua remāsisset, uirū dei absq; ulla antiqui hostis humani generis trepidatione securū intrasse. Hæc quidem tunc fiebāt in Gallia Cisalpina. B Belisarius interim cū maturescerent iam segetes, Roma egressus exercitū in hostes duxit. Gothi uero qui Tuderti & qui Clusij in præsidio relicti fuerant, Belisariū aduersus se uenire cū exercitu sentiētes, quoniam sese impates fore tātæ dimicationi existimabāt, cōfestim missis legatis pactione oppida dedidere. Inter hæc Vitigis alias insuper copias Auximū misit. Eam nanq; urbem retinere & reseruare penitus cōstituerat. Misit & cum his copijs nouum præfectū qui urbi militibusq; præesset nomine Vacinium. Is ergo cum ueteri præsidio nouas copias miscuisset, Anconē finitimam urbē quæ Belisarij præsidio tenebaī rentare cōstituit. Quare præfectus omnibus copijs in Anconitanos duxit. Eius ciuitatis per id tempus in mōte loca quāuis ædificijs frequentata essent, tamē nullis mœnibus claudebanī. Cum igitur aduentarēt Gothi, Conon qui præfectus militum Anconi præerat, timens ne ædificia suburbana habitatoresq; eorum ab hostibus uastarenī, à superiori oppido discedēs, cū omnibus quas habebat copijs uenientibus se obiecit. Erat uero C Conon admodū impar, quippe aduersus quatuor Gothorū millia ipse uix mille habens milites congrediebaī. Itaq; temerarij cœpti confestim pœnas luit. Cum eīn tantam multitudinē hostium ferre nō posset, profligatus ad extremum & in fugam uersus, magnam suorū partem amisit, & urbs ipsa uix atq; enixe ea die seruata est. Nam cum fugerent milites effuso cursu ad oppidū, ciues ne mixti hostes fugientibus intra mœnia penetrarēt portas trepidi clauserunt, itaq; sub ipsis mœnib. magna strages est facta, adeoq; ingens periculum fuit, ut Conon ipse non aliter, quàm per funē dimissum in mœnia sit receptus. Gothi uero scalis admotis capere urbē conabanī, Alij igne iniecto ædificia omnia, quæ sub ipsam urbē fuisse diximus, cremauerunt. Paulo post hæc Anconi gesta Iustinus Illyrici limitis dux, & Narses quidā Persa cum militum quinq; millibus in Italiam traiecerunt. Secuti præterea sunt Erulorū duo millia, quibus præerant & Sandrus & Phanatheus. Belisarius inter hæc audito Anconitanorū periculo uenerat. In Picentes idem fecerant Iustinus & Narses, circaq; urbē Firmū simul duces ipsi & exercitus in unum conuenerūt. Ibi cum D de cōmuni bello consultarent & quid potissimum primo quoq; tempore agendū foret quæreretur, difficultates quædā subesse uidebantur. Nam si Auximum obsiderent, Ioannes & qui cum illo obsessi erant Arimini manifesto in periculo relinquebanī, præsertim cum iam necessaria illis defecissent. Sin Ariminū uaderēt, magnæ Gothorum copiæ quæ Auximi erant, post terga remanebant cū periculo exercitus ac prouinciæ detrimento. In dicendis autem sententijs pleriq; eorum qui ordines ducebant, temeritatem Ioannis accusabant, quod cōtra iussum Belisarij sese Arimini inclusisset, quod superbia & auaricia ductus cōtra pro arbitrio fecerit mandato ducis penitus postergato. Id cum animaduertisset Iustinus & Narses, ueriti ne his rationibus Ioannes negligeretur, multis apud illum uerbis contenderūt, obsidionē Auximi differendam, nihil uetare dicentes, quin post aliquot dies eandē assumerent. Subuenire autem militibus qui Arimini obsidentur, si nunc dilatū esset, non licere postea subuentionē facere, fame eīn domitos qui clausi essent post paucos dies sese hostib. dedituros, hinc illuc esse properandū ubi irreparabile urgeret periculū. Si uero non mereri Ioannē quis diceret, quia mandatorum ducis cōtemptor fuerit, et se sponte sua in id periculū coniecerit: nō tamen odio Ioannis & urbem Ariminum

tanta existimatione dignā, & optimos innocētissimosq; milites, q̄ in ea obsiderent̄ amit- E
tendos esse. Nullam eñ de ipsis & de Iustiniani exercitibus existimationē futuram, si in
oculis penè suis perire socios & urbē obsessam capi ab hostibus ipsis sedentibus spectan
tibusq; permitterent. Adiuuit Iustini Narsetisq; sententiā, quod literæ Ioannis ad Belisa-
rium scriptæ per hoc ipsum tēpus uenerunt, quibus fame confectos milites pepigisse mo
rā septem dierū significabat, opēq; sibi propere ferri postulabat. Sentētia Iustini & Nar-
setis in cōcilio approbata cū subuenire obsessis quamprimū statuissent, Belisarius in hūc
modum prouidit, Primo Aratū cum militibus mille in illis ipsis locis remanere iussit, eiq;
præcepit ne se cōmoueret, néue fortunā ullam tentaret, castra solummodo si hostis im-
peteret tueretur. Deinde classem ornauit impleuitq; militibus, quibus Erodianū & Vlia-
rum præfecit. Imperiū uero totius classis penes Ildigerem esse uoluit, nauesq; statim Ari-
minum uersus nauigare iussit. Partē uero exercitus Martino ducendam tradidit, iubens
ut æquis spacijs cum classe per littus iter facerēt, cumq; in conspectum uenissent hostiū,
tunc ignes de industria plures, q̄ pro numero in castris fierent, quo maiorem copiarum F
opinionem præberent. His ita per mare littusq; constitutis, ipse diuersa à mari uia monti
bus iter fecit, uitata planiori uia quæ per Fanenses Pisaurēsesq; Ariminū ducit. Cum eñ
multo maiores hostiū copiæ circa Ariminum essent quàm ipse habebat, ualidas etiā Go
thorū copias Auximi relinqueret sibi post terga, cēsebat ingenio potius & astu esse uten
dum aduersus Gothos, q̄ iusta acie dimicandum. Profectus igitur quibus diximus itine-
ribus, cum ad eos montes peruenisset, qui cōtra Ariminum insurgunt, quosdam hostium
ut par est in magno exercitu per ea loca uagantes offendit, quibus uel interfectis uel ca-
ptis, nonnullos eorū uulneribus faciem cæsos dimitti iussit. Illi uero in castra Gothorū re
deuntes Belisarium adesse cum toto exercitu nunciarūt, ac fidem uero huius rei uulnera
recens accepta ostendebant. Erat uero meridies cū hæc in hostium castris nunciata sunt,
statimq; arma capere miles iussus, & in suos quisq; ordines redactus: duces uero structa
acie descensum Belisarij expectabāt, oculos cōtinuo ad montes unde uenire dicebat̄ cō
uersos tenentes. Belisarius in montib. ipsis castra fecerat procul Arimino meridiei itine- G
re, nec ea die ad hostes descendit. Itaq; Gothi frustra expectantes tandē ad occasum solis
aciem dissoluerūt. Sed cū aduenisset nox, ignes permultos in littore diuersa regione, qua
Belisarius uenire nunciabat̄ intuentes (erāt autem ignes quos Martinus atq; eius castra
faciebāt) maximo in metu ea nocte uersati sunt, nec fuit eorū quisquam qui somnum ca-
peret uel arma exueret: die autem facta classem insuper conspiciunt structā & paratā Ari
mino propinquantē. Itaq; à duobus simul exercitibus & à classe mari terraq; circūuentos
se arbitrati soluta obsidione Rauennā petierunt. Ildiger cum classe primus Arimino ap-
plicuit, egressusq; in terram castra Gothorū diripuit: nec multo post Martinus & Belisa-
rius cum exercitibus superuenerunt. Cum uero Ioannē & milites qui cum eo obsessi fue
rant pallore & inedia confectos Belisarius conspexisset, cōuersus ad Ioannē quasi eius te
meritati illuderet, Permagnas, inq̄t, gratias Ildigeri debes. Ad hæc Ioānes superbe nimiū
respondit, se Ildigeri quidē nullas debere gratias, sed Iustino & Narseti omnes, ostende-
re uolens nullā Belisario curam fuisse salutis suæ, nisi Iustinus ac Narses cōpulissent. Ari- H
mini obsidione per hunc modū soluta, Græci ad obsidionem Vrbini profecti sunt, nō ta
men eisdē castris: sed Belisarius cōtra eam partem urbis quæ ad orientem spectat solem,
Iustinus uero & Narses ad occidentē consedit. Cum uero expugnate urbē Belisarius sta
tuisset, contra eam portam qua planior ad urbē est aditus uineas agere inceperat. Sed fe-
licitate quadā accidit, ut fons qui unicus Vrbini fuerat sponte sua exaresceret. Quare de-
territi qui obsidebant̄ pactione inita urbem dedidere, ut Gothi Vrbinatesq; ciues Impe
ratori Iustiniano subessent æquo iure cū alijs Italicis, qui Imperio parebant. Vrbino rece
pto, Belisarius Iustinū, Ioannemq; misit in Bononienses, ut Æmiliæ ac Flaminiæ ciuita-
tes in fide cōtinerent & à Gothorū inuasionibus tutarentur. Ipse uero quoniam nondum
Auximi tentāda obsidio uidebat̄ in Vrbeuetanos exercitū duxit. Eius quoq; urbis diffi-
cillima obsidio erat, quoniā in saxo undiq; præciso constituta, nullum ferè aditum expu-
gnantibus dabat. Sed spes erat in defectu frumēti, longo eñ bello attrita Italia ac multis
exercitibus calcata singulæ ciuitates frumēti penuria laborabāt. Qua etiā penuria Vrbs-
uetus ad extremū domita in Belisarij potestatem deuenit. Iturus in Vrbeuetanos Belisa-

A rius Ioannē Vitaliani cum exercitu misit ad oppidū Cæsenam: ibi dum mœnia scalis ag-
greditur repulsus multis uulneribus frequentes suorū amisit, & Pharnateus Erulorū dux
in ea oppugnatione interijt. Quamobrem Cæsena desistens Ioannes ad Forūcornelij du
xit, eamq; urbē dantibus sese incolis cepit. Per idem tempus in quo Forumcornelij ciui-
tas sese Ioanni dedidit, Mundilas & qui cū eo erant Mediolani maximis difficultatibus
inuolui cœperūt. Theodebaldus enim rex Metensium à Vitigite rogatus decē millia ar-
matos ad Varaiam miserat ex Ligustinis suisq; militibus, qui Liguriā præsidio tenebant:
qua ille multitudine fretus nō procul Mediolano castra faciebat, & Imperatorē frumēta
ri cæterosq; cōmeatus omnes impediebat. Mundilas nanq; copias suas Comi & Bergo-
mi & Nouariæ necessario dispertitus fuerat: ipse uero non magnum equitum numerū se
cum habebat. Sed non erat in defensione urbis difficultas, Mediolanenses em̄ ciues una
nimiter ad defensionē concurrebāt: sed defectus annonæ in urbe populosissima timeba-
tur, si barbari stare in his locis diutius sinerētur. Hæc igit̄ intelligēs Belisarius, Martinum
B & Vliariū cū magnis copijs misit, ut Mundilæ cōiuncti barbaros submouerent. Hi cum
ad Padum peruenissent, quod distat Mediolano unius fermè diei iter, nō ausi transire flu
men timore hostium diu in his locis desederunt, spem Mundilæ & obsessorū dietim fru-
strantes: polliciti enim sese trāsituros esse Padū, & ad Mediolanum accessuros, nihil pro-
missorū exequebantur. Obsessis uero in dies spes ac uictus deficiebat. Tandem uero post
longam expectationem Martinus & Vliarius ueritatē fassi Belisario significarunt, se so-
los contra tantas hostiū copias transire nō posse, nisi uelint ad manifestam perniciē pro-
ficisci, daret operā si sibi uideretur ut Ioannes & Iustinus qui exercitum non procul Bo-
nonia haberent, secū iungerentur. Belisarius his auditis confestim Ioanni & Iustino scri-
bens, præcepit ut copijs suis cum Martino cōiunctis ad Mediolanum festinarent ad libe
randum obsidione socios in extremo periculo constitutos. At Mediolanū indies acrius
premebatur, & fame iam intolerabiliter laborabat: eas nāq; ciuitas illa tunc pertulit diffi
cultates & angustias quæ uix hominibus perferendæ sunt. Tandem ad extremā necessi-
C tatē perducti Mundilas & milites priusquā Iustinus & Ioannes sese Martino & Vliario
iungere ac opē ferre possent, Mediolanū Gothis dedidere, pacti ut incolumibus sibi abi
re liceret. Mediolano à Gothis capto Belisarius exercitu trifariam partito ipse cū una co
piarum parte ad obsidendum Auximum est profectus. Aliam uero partem cum Cypria-
no & Iustino præfectis Fesulas misit. Tertiam copiarū partem Martino & Ioanni Vita-
liani ducendam cōmisit, iubens ut circa Padum cum his copijs castra faciant, Varaiamq;
& copias eius in illis locis quammaxime fieri potest detineant, ne in Tuscos uel in Picen
tes ad dissoluendas obsidiones uenirent: quod si continere illū ab aduentu nequirent, ue
nientem ponè consequantur. Martinus igitur & Ioannes cum ea quam diximus copiarū
parte in Galliā profecti, Dertonam urbem iuxta Padum sitam occupauerūt, indeq; Va-
raiam & Gothos infestare cœperūt. Cyprianus uero & Iustinus cū alijs copijs Fesulas ad
eūtes, quanq̄ difficillima eius urbis erat obsidio, propter naturā asperitatemq; situs: tamē
de superiori loco, qua planior est aditus, castris quamproxime admotis eam urbē obse-
D derunt. Belisarius autē ipse cum longe ualida manu Auximum circumsedit. Vitigis opti
mum quenq; Gothorū Auximi collocauerat, summaq; illi cura fuerat eius urbis munien
dæ, coniectans id quod uerissimū erat nunquam Belisarium ad oppugnandam Rauen-
nam esse profecturū, nisi Auximū prius in potestatem redegisset. Cum situm naturamq;
loci Belisarius speculatus esset, spem omnem deposuit Auximū per uim expugnandi: si-
ta enim est urbs in monte satis arduo, ac insuper manus delectorū militum eam tuebatur,
uel in cāpestri certamine repugnare apta. Spes uero unica supererat fame ac inopia rerū
domandi, præsertim cū multitudo ingens intra urbem obsideretur. Quare Belisarius op
pugnationem omittēs circa montē undiq; posuit castra, intentus quammaxime nequid
importari ad obsessos ualeret. Cæterū erat ea circuitio castrorum ad prohibendā impor-
tationem; inutilis contra subitas hostium inuasiones. Nam qui obsidebantur contra quas
libitū erat castrorum partes de superiori loco repentinos impetus faciebant: cæteræ uero
partes longe aberant, nec opē ferre milites facile poterāt. Hostes igitur per hunc modum
assidue castra fatigabant, crebraq; ex eo prælia cōmittebantur. Erat præterea non procul
ab urbe locus quidā irriguus; in quo herba plurima oriebatur. Hic locus quasi cāpus fuit

quotidianorum certaminũ, cum obſeſſores & obſeſſi pabulationem ex eo quærerent, & E
accẽſis hincinde animis nonnunquã totis penè caſtris eò cõcurrentibus certaretur. In his
prælijs Beliſarij milites multitudine, Gothi ſitu præualebãt, uirtute pares utriq; habeban
tur. Hæc eadẽ certamina Feſulis erãt. Nam & inuaſiones frequẽtes & quotidiana propè
prælia inter obſidentes & obſeſſos cõmittebantur, & unica ſpes obſidentib. erat fame ac
defectu rerum neceſſariarũ obſeſſos peruincere. Nam ui expugnãdi urbem munitiſſimã
nulla erat ſpes. Quare undiquaq; circũdantes oppidũ ſtationibus militũ opportunis lo-
cis diſpoſitis omnẽ importandi facultatem abſtulerant. Cum hæc eſſet conditio belli, Au
ximumq; in Picentibus, Feſulæ in Thuſcis enixe obſiderẽtur, nouæ protinus res circa Pa
dum exoriuntur. Frãci eñ & Burgundiones Liguriæ poſſeſſores iuſſu quidem Theodo
baldi eorum regis tranſito Apennino ad Padum deſcẽderunt. Cauſa uero tranſitus eorũ,
ut poſtea cognitũ eſt illa fuit: quia cũ audiſſet Theodobaldus per citeriorẽ Galliam bel-
lum geri, dolebat finitimam ſuis regionẽ præmium eorum qui uiciſſent futuram, ſuos ue
ro ſpectatores ocioſos ſedere. Eos eñ ex utriſq; rex ducebat ſuſpectiſſimos, quos captis F
à ſe de Italia urbib. uicinos uictoria præbuiſſet. Hæc igiť regi ferociſſimo mittendi ultra
Apenninum eas copias cauſa fuit. Varaias per id tempus crebris ab Vitigite literis euo-
catus Padum tranſierat, Rauennã cum exercitu petiturus: Martinus aũt & Ioannes à Be
liſario nuper miſſi ad Varaiã perueniętes caſtra nõ procul ab eo fecerãt, ut ſi quà poſſent
tranſitu prohiberent. Diſtabanr uero eorũ caſtra ab Varaiæ caſtris millia paſſuum circi-
ter ſeptem. Inter hæc Franci & Burgũdiones ſupradicti multa armatorum millia circum
ea repẽte loca ſuperuenerũt. Hos Varaias & Gothi auxiliares ſibi ut ſuperiori anno Me-
diolanenſi bello fecerãt, ueniſſe arbitrabanť. Erant uero Francis & Burgundionibus qui
tunc Apenninũ tranſierant adiũcti Liguſtini. Ipſorumq; omniũ perpauci equites erant,
cætera uero multitudo pedeſtris. Arma uero ferebãt, non pila, nõ arcus, ſed ad protegen
dũ corpus ſcutũ & galeam: ad feriendum aũt hoſtem, gladium & ſecurim bipennem. In
prælijs autem maxime ſecuribus utebantur, quibus ex cõpoſito ferientes, ſcuta & galeas
hoſtium perfringebant, ut nemo aduerſus tantã uim reſiſtere ualeret. Hi ergo tunc ut ami G
ci Gothorũ uenientes prius apud Padum Placentino in agro conſtiterunt, quàm Gothi
illos intelligerent aduenisse. Ex ſummis nanq; Apennini iugis in Placentinos breuis faci
liſq; eſt deſcenſus: ubi aũt caſtris Varaiæ propinquarũt, ſiue conſilio ſiue temeritate mul
titudinis, rixa & prælio cũ Gothis implicãtur: nec prius finis prælian di fuit, quàm Gothi
in fugam uerſi caſtra ſua deſeruerunt, fugienteſq; non longe à noſtrorum caſtris admira-
tionem plurimã Beliſarij militibus intulerunt. Ipſos enim Francos & Burgundiones no
ſtri nequaquam Apenninum nouerãt trãſcendiſſe. Quare uidentes Gothos fugere tan-
quam prelio profligatos, Beliſariũ ignotis abditiſq; itineribus ueniſſe ad opprimendum
Varaiam exiſtimabãt. Armis igitur raptim ſumptis cũ aliquãto progreſſi fuiſſent, inopi-
nato Francis & Burgundionibus occurrunt, inuitiq; pugnare coacti cito franguntť: neq;
repetere caſtra auſi ſola fuga ſibi cõſuluerunt. Franci & Burgundiones uictores una ea-
dẽq; die Gothorũ & Beliſarij copiarũ caſtra utraq; ceperũt. Varaias ex fuga Rauennam,
Beliſarij aũt copiæ per Placentinorũ & Parmenſiũ fines ſuperato Apennini iugo in He H
truriam abierũt. Cogimur hoc in loco longiore, quàm ſuperius polliciti ſumus ſermone
errores refutare, quos ſupra tanquã ex Procopio traditos omiſimus. Primum ubi Narſe-
tem Perſam cũ Iuſtino Illyrici limitis duce in Italiã ueniſſe diximus, traditum erat ex Pro-
copio Narſetem eunuchũ fuiſſe illum, qui ea quinq; millia adduxerit in Italiam. Ne uero
tantã rem coniecturis agamus, quæ pro nobis multæ eſſent, aliorum ſcriptis innitemur.
Agnellus in Vrſicini Rauennatis epiſcopi quẽ Iuſtiniani tẽporibus fuiſſe conſtat, uita di
cit Narſetem chartulariũ eo anno primo ueniſſe Rauennã, in quo integris adhuc Totilæ
rebus Beliſarius ex Rauenna Cõſtantinopolim nauigauit. Docebit etiam Narſetis char-
tularij aduentus, cũ à nobis deſcribetur, nunquid uir fuerit, qui pati uoluiſſe uideatur, aut
ſub Beliſario, aut illi par cũ quinq; millib. in Italia militare. Hinc uana erũt, quæ de ipſius
cum Beliſario ſimultatibus ſunt dicta, ex quibus Mediolani deſtructionẽ ſecutam fuiſſe
uolunt: quam quidẽ deſtructionem nequaquam tunc fuiſſe cõſtanter aſſerimus. Dacius
nanq; Mediolanenſis epiſcopus multa de ſui ſeculi calamitatibus ſæpe in epiſtolis cõme
morat, Mediolanumq; patriam ſuam pro cuius ſalute Romam & Conſtantinopolim ac-
ceſſit,

A cessit, à Gothis quidem obsidione pressam dicit, sed solo euersam aut direptã nusquã refert. Paulus etiam qui Longobardorũ historiam scripsit, captam & possessam ab Alboíno rege urbem Mediolanũ narrat & nihil de ea euersione dicit. Si enim à Gothis destructa fuisset ea ciuitas, non potuit in annorũ quindecim spacio quot Gothorũ inter & Lõgobardorum tempora intercesserũt, ita instaurari, ut à ciuibus eam dedi potius ꝙ pro derelicta permitti oportuerit. Facit item, ut nihil de hac nostra opinione, quin sit uera, dubitemus, sanctus põtifex Gregorius, qui sæpenumero multa narrat de ijs quæ crudeliter facta sunt in Italia, uel paulo supra ætatem suã à Gothis, uel se põtifice à Longobardis: & tamen eam ciuitatis opulentissimæ direptionem excisionemq́, & occisa ciuium triginta millia, nec tenui quidẽ indicat coniectura. Non ergo interfuerunt huiusmodi urbis direptioni decẽ millia Burgundionũ missa à Theodeberto, qui tunc mortuus erat. Sed esto error nominis erit, & pro Theodoto filio sit positus genitor Theodebertus, nunquam nisi semel quispiam ipsorum regũ in Italiam uenit: cum dicat Sigibertus in regum Franciæ B gestarum rerum historia Theodebertum semel Italiam fuisse ingressum: & Iordanum uideamus pariter cum Cassiodoro affirmare, id primis obsessę urbis temporibus accidisse: quanquã quis credat octuaginta armatorũ millia potuisse Alpes transmittere & Padum transire, binaq́ castra prius inuadere ac capere, quàm de eorum aduentu exploratum habuissent utrorumq́ castrorũ duces: præsertim cum Iustiniani partium duces Dertonam, & alia oppida medio in illorũ itinere obtinerent, & in Gothorum custodia ac potestate essent, cum cætera in Transpadanis, tum maxime oppida & castella ad saltus meatusq́ Alpium sita. Absurde præterea dicitur tot armatorũ millia esu bouinarum carnium & aquæ Padi potu ita contabuisse, ut post partam de castris hostium uictoriam haud secus, quàm in aere fumus uento agitatus ualidissimo ex Italia aufugerint, nemine exturbante. Aperte autem dicit Guido Rauennas sacerdos, Burgundiones Francosq́ qui Liguriam pro Theodebaldo tenebãt, mercede à Gothis cõductos Mediolanensis urbis obsidioni interfuisse: & postea quando Belisarium uiderunt Italia fermè omni potitũ obsidere Vi- C tigitem in Rauenna, proprio prospicientes periculo fauisse Gothis, & sese ita castris Belisarij ostendisse, ut ab eo fuerint uiribus repellendi. Harum rerũ ueritas apud quos sit, illorum iudicio linquimus, qui parum ornate à ueteribus scripta non fastidiunt, quosq́ potius laborando inuestigandoq́, sicut nos fecimus ueritatem cognoscere, quàm torpescendo ignorare delectabit. Obsidione qua Fesulas premi ostendimus diu protracta, Gothi cum fame premerentur ac sæpius postulata auxilia à Rauenna non uenirent, tandem pactione urbem Cypriano & Iustino dedidere. Illi autem receptis Fesulis ac pręsidio militũ imposito, cum reliquis omnibus copijs Auximũ profecti sunt. Nam Vitigis cũ toto Gothorum robore illis qui Auximi obsidebantur, laturũ sese opem promittebat. Et Varaiæ præsentia hoc ipsum polliceri uidebaẽ. Quare Belisarius quoq́ eo copias undiq́ contrahere coactus est, ne longus obsidionis labor in irritum caderet. Verum cum auxilia sæpius promissa obsessis nequaquam uenirẽt, ipsi tamen præter opinionem pertinaciter durarẽt, statuit Belisarius eos necessitate aliqua ad deditionem compellere: cuius rei gratia D hæc machinaẽ: Fons erat perẽnis aquæ extra mœnia Auximi ab ea parte oppidi quæ ad septentriones spectat, ita propinquus mœnibus, ut intra iactum lapidis foret. Eum fontẽ Belisarius tollere cõstituit, quoniã animaduerterat obsessos ex eo tantummodo fonte aquam habere. Huius igitur rei conficiendæ causa sub primã statim lucem armari exercitum iubet, atq́ ex composito ad mœnia accedere. Gothi uero oppugnationẽ oppidi parari existimantes, per mœnia opportunis locis constiterũt. Belisarius quinq́ uiros huius artificij gnaros cum dolabris & malleis ad hoc ipsum paratis multorũ clypeis protectos, ad fontem effodiendũ destruendumq́ submisit. Qui postquam cò uentum est, fornicem quo fons desuper contegebatur, subeũtes securi iam à telis, quæ de mœnibus mittebant, demoliri fontẽ cœperunt. At enim Gothi postquã intellexere omnem conatum fieri ad fontem demoliendũ, egressi oppido prælium acerrimum inierunt: pugnabatur sub ipsis mœnibus loco difficili & procliui, Gothis ad fontẽ tutandum accedere nitẽtibus, Belisarij militib. enixe repellentibus. In hoc prælio multi ceciderunt: plurimi tamen ex Belisarij militibus. Nam Gothi de superiori loco ferientes perfacile hostes conficiebãt, sed aderat Belisarius adhortator, presensq́ magna uoce suos impellebat, nec pedẽ referre patiebaẽ.

Integros in sauciorum & cadentium locum continuo submittebat:id certamen ad meridiem usque peruenit,cum ferè ab ortu solis cœptum fuisset. Tandem maiore conatu submissi milites Gothos intra mœnia refugere cōpulerunt. Moxq; retro abeuntes eos quos ad demoliendum fontem miserant reuocarunt,putantes opus iam pridem esse perfectū. At illi uix paruam aliquam receptaculi partem demoliti fuerant:causa uero huius fuerat, quod antiquitus tanta diligētia exædificatus fuerat,ut multo facilius de uiuo saxo,quàm de muro eius demeretur. Cum igitur labore irrito id certamen susceptum appareret, Belisarius quod reliquum erat, & succo herbarum maligno & cadaueribus iumētorum inficiendam eius fontis aquam curauit,quoad eam penitus inutilem reddidit. Gothiq; iam penuria aquarum laborantes, uix atque anxie puteis quibusdam exiguam corruptamq; præbentibus aquam sustentabantur. Posthæc Belisarius neque prælio amplius lacessere obsessos,neque molestias inferre ullas curauit,sed quiescendo assidendóque finem expectabat. Orta demum mentio est deditionis, postulantibus Gothis incolumitatem & asportationem rerum suarum in urbem Rauennam profecturis. Quæ audiens Belisarius secum ipse ambigebat. Nam tot tamq; egregios bello homines dimitti & augeri hostium uires qui Rauennæ conuenerant,alienū ab utilitate publica existimabat,& sedendo ad Auximum tempus in longum terere periculosum arbitrabatur, præsertim cum Franci & Burgundiones dicerentur, postquam in Æmylia fuerant,ad Gothorum auxilia inclinasse:maxime uero refragabantur milites, qui ex longa obsidionis ærumna prædam oppidi præsidijq; affectabant, nec ulla pactione se illa priuari patiebantur. Demum cum Gothos penuria & defectus rerum, Belisarium autem opportunitas temporis urgeret,composita est res magno Belisarij labore, ut dimidia pars rerum militibus daretur,reliquam Gothi retinerent, utq; Gothi qui erant Auximi in exercitu Belisarij remanerent æquo iure cum alijs militibus. Per hunc modum compositæ res sunt,& oppidum pactione traditum. Auximo recepto Belisarius intelligens Francos & Burgundiones se intra Liguriam recepisse,aduersus Vitigitem & Rauennam ducere constituit,contractisq; undique copijs eò profectus,statim primo aduentu Maximum unum ex præfectis suis cum parte copiarum ad obseruandas custodiendasq; Padi ripas misit,nequid exinde Rauennam importari ualeret. Vnum enim eius fluminis os, cui Spinetico priscis temporib. fuit nomen à Spina urbe Diomedis opibus ut autor est Plinius condita, cuius fundamenta etiamnunc cernuntur,non procul Rauenna mare influit. Volens igitur ante omnia hanc opportunitatem auferre Belisarius Maximum cum parte copiarum ulteriori ripæ, cum citeriorem Padusa obtineat palus,custodiendæ præfecit. Venit etiam ex Dalmatia Vitalis cum copijs à Belisario euocatus, & in eadem amnis Padi custodia desedit. Accidit uero per hoc tempus res mirabilis & prius inaudita. Nam cum magna nauigiorum multitudo ex Gallia Cisalpina ueniret, frumentum cæterúmque commeatum Rauennam ferentium, flumen ipsum usqueadeo decreuit, ut pleraque nauigia destituerentur: ex quo factum est,ut à militibus Belisarij omnia caperentur: nec multo post ea capta flumen in suam magnitudinem redijt: hoc fortunæ iudiciū primum fuit cœptis Belisarij fauentis. Flumine igitur Padi facultas importandi Rauennam per hunc modum sublata est. Mari uero importari nihil poterat, cum hinc Ariminum & Anconē Belisarius teneret,inde Veneti Imperio subditi Romano Gothis aduersarentur. Venetos autem satis est supra ostēsum,iam tunc tenuisse ac frequentius habitasse domicilijs eam Adriatici sinus oram,quæ à Rauennæ finibus pertinet ad Liburniam. A terra uero Belisarius urgebat, nec importari quicquam patiebatur. Cum Rauenna in hunc modum obsideretur, Francorum legati ad Vitigitem uenerunt,offerentes Francorum in Italiam transitum ad liberationem obsidionis copiarumq; Belisarij certissimam cladem, si in societatem dominationis recipere Francos malint. Hæc magna uerborum iactantia per legatos Francorum explicata mentes audientium extulerunt. Quingenta enim armatorum millia transitura in Italiam pollicebantur, quæ Belisarius si sapiat nunquam sit expectaturus. Hæc tam grandia partim extollebant Vitigitem & Gothos, partim deterrebant. Nam uenturos in Italiam Francos, ac uictores fore non dubitabāt, sed regni societatem seruaturos esse nullo modo credebant. Hanc eorum suspicionem augebat Belisarius. Dux enim sagax & rebus gerendis aptus,confestim ubi uenisse legatos cognouit,suos & ipse legatos Rauennam misit, qui &

A qui & concordiam Gothis cum Imperatore Romano offerrent, & infidelitatem Francorum commemorando ab illorum societate deterrerent. Gothi igitur Francorum & Belisarij hincinde auditis legatis quid optimum foret consultantes, post longam disceptationem Imperatoris concordiam prætulerunt. Per hunc modum legati Francorum irrita legatione dimissi sunt, & frequentes posthac cum Belisario tractatus habiti: denique tractatarum rerum hic exitus fuit ut controuersiæ omnes ad arbitrium Imperatoris Iustiniani delegarentur. Huiusque rei gratia oratores ad Iustinianũ missi, & induciæ quædam inter obsessos & obsidentes constitutæ. Inter hæc accidit horrea publica, quæ erant Rauennæ cum omni frumento cremari, quę quidem res in maximas difficultates Gothos adduxit: cum & frumenta incendio consumpta essent, & Belisarius importari non fineret illa ut aiebat ratione, quo magis ad æquas conditiones Gothi descenderent. Suspicionem uero non paruam afferebat Vitigiti, quod unde prouenisset incendium ignorabatur: alij fulmine icta cõflagrasse horrea putabant, alij de industria iniectum ignem à quibusdam ma
B leuolis, alij opera Belisarij factum suspicabantur. Regina quoque in suspicionem huius incendij ueniebat, quoniam cum inuita ac repugnans uiolentis, ut ostendimus nuptijs ab Vitigite fuisset in matrimonium accepta, inimico atque infenso animo erga uirum esse putabatur. Hoc igitur frumẽti incendium Vitigitem ac Gothos plurimũ turbauit, & quasi in desperationem adduxit: defectus nanque annonæ breuiter impendebat. Per hoc tempus Gothi qui Alpes incolebant, plerique se Belisario dedere uelle significarunt: erant uero ex illis quos Theodoricum regem ostendimus in Alpibus constituisse. Sisigis ergo unus ex Gothorum proceribus primus omnium castella, quæ in Alpibus habebat, Belisarij militibus custodienda dedit, & alios ut idem facerent suadebat. Erat per id tempus Varaias in citeriori Gallia exercitumque parabat, quo Rauennam proficisceretur: collegerat uero iam in exercitu ad quatuor millia militũ. Horũ magna pars Alpini erãt, qui postquam audiuerunt Sisigim ad hostes defecisse, castella uero & arces in quibus ipsi natos uxoresque habebant tentari, ante omnia eo ducere Varaiam cõpulerunt. Igitur cum omnib. co
C pijs quas parauerãt in Alpes Varaias profectus Sisigim & milites Belisarij obsedit. Hæc rursus cum audisset Ioãnes Vitaliani & Martinus qui castra tunc per Galliam faciebant, sine ulla mora & ipsi in Alpes profecti castella quædam in ipso itinere ceperunt. In his frequentes uxores & filij eorum qui cum Varaia militabant capti sunt. Quæ postquam intellexerunt parentes ac mariti eorumque propinqui, desertis Varaiæ castris ad hostes transfugerunt, quo suos recuperarent. Per hunc modum Varaias à militibus suis destitutus cum paucis in Galliam reuersus, parandi amplius copias aut succurrendi obsessis cogitationem abiecit. Ita Vitigis & Gothi qui Rauennæ erant deserti à suis ac omni spe destituti obsidebantur, maioresque continuo difficultates subibant. Cum hæc esset conditio rerum apud Gothos, legati ab Imperatore uenerũt Dominicus & Maximus ambo ex senatu, ferebant uero Iustiniani responsum ad ea quæ Vitigis & Gothi de concordia postulauerant. Summa decreti Iustiniani hæc erat. Vitigis omnia trans Padum loca retineat, citra Padum uero cuncta dimittat. Mediam uero pecuniarum regalium partem Imperato-
D ri tradat, reliquam retineat. Gothi uero omnes qui citra Padum incolunt subiecti Romano Imperio sint. Locuti uero prius cum Belisario legati deinde Rauennam ingressi mandata exposuerunt, quæ lætis animis ab Vitigite cæterisque Gothorum proceribus audita & comprobata sunt. Belisarius autem hæc magno cum dolore audiebat, secum ipse indignans ac grauiter ferens, quod cum plenam habere uictoriam de Gothis posset, sibi auferebatur. Itaque redeuntibus paulo post legatis ac subscriptionem eius postulantibus subscribere noluit. Quæ quidem res permagnas apud Gothos suspiciones peperit, uerentes ne dolosa pacis simulatione deciperentur, palamque dictitare cœperunt: se nisi consentiat Belisarius nihil de pace esse facturos: legati uero ipsi & qui ordines in exercitu ducebant Belisarij factum ualde indignabantur, eúmque non parere Iustiniani decretis inter nefaria reponebant. Hac in parte asseritur ex Procopio, Gothos & ipsum Vitigitem Belisario suasisse, ut rex Italiæ esse uellet, additúmque est Gothos trans Padum incolentes cum uidissent Belisarium ab Ildouadum regem creasse: qui postquam induerat purpuram Belisario obtulerit ipsam ad eius pedes depositurum, si promissa de suscipiendo regno non tenueret adimplere. Huius autem oblationis regni, nec Iordanus nec alij

uerbum faciunt. Quin aperte indicant Iordani & Agnelli uerba in Vrsicini & Maximia- E
ni uita, Belisarium post diutinos obsidionis labores Rauenna potitum, captos Rauenna-
tum opera Vitigitē & Gothorum duces Constantinopolim perduxisse. Belisarius nanq;
postquā Iustiniani concessiones diu obseruare distulerat, resumpsit bellum, & breui Ra-
uenna potitus, classeq; parata cum Vitigite & cæteris Gothorū principibus, cumq; the-
sauris regijs Cōstantinopolim nauigauit, quinto anno postq; bellū in Italia gerere incœ-
perat. Cōcordant autem scriptores, gubernationē Italiæ post Belisarij profectionē apud
Ioannē & Bessam & Vitalem Iustiniano iubente remansisse. Postquam uero Belisarius
ex Rauenna soluerat, uenit Constantinus ex Dalmatia, qui & ipse numero gubernatorū
additus erat. Sed cōfestim apparuit quantū inrer gubernationem horum & Belisarij in-
teresset. Vt enim omittam rei militaris scientiā, qua omnes ętatis suæ duces longissime su-
perauit, erat in illo humanitas summa, per quam pauperi æque ac opulento sese impartie-
batur. Accessus uero ad eum faciles ac liberi cuiq; generi hominum, prætera liberalitas
admiranda. Rusticorum uero tantam habebat curam, ut in ducendo exercitu neminē eo- F
rum uiolari, nemini damna inferri pateretur. Milites enim sui ne poma quidem in arbori-
bus pēdentia attingere audebant. Hac ille seueritate disciplinæ consequebatur, ut castra
eius abundantiora essent, quàm ullum in urbe forum. Qui uero in gubernatione successe-
runt, neq; humanitate, neque uirtute, neque abstinentia pares fuere. Nam & ipsi rapinas
prædasq; sectabantur, & milites in omnem licentiā prolabi permiserūt. Superbi quidem
in socios, in hostes uero non satis feroces: itaque res breui tēpore retrouerti, & in ruinam
tendere manifeste cœperunt. Id cum intelligerēt Gothi animos resumpserunt, & Varaiā
regem facere constituerunt: quod ille passus non est, maxime se illa ratione excusans, q̄d
cum fratris Vitigitis filius esset, neq; pia neq; honesta facere uideretur, si illo uiuente re-
gnum assumeret. Hac ille ratione probabili sanè & honesta se excusans autor fuit, ut Ildo-
uadus rex constitueret, uir magnę inter Gothos autoritatis magnæq; potētiæ, & qui lon-
go tempore Veronæ dominatus esset. Is ergo tunc ex urbe Verona Papiam uocatus pur-
puramq; indutus rex Gothorum appellatur, & de salute gentis suę cogitare iubetur. Qui G
summa cū diligentia rem susceptā exequi cœpit. Gothos enim omes & Italicos qui cum
Gothis sentiebant, arma capere & Papiæ ad diem cōuenire iussit: paruus quidem ab ini-
tio exercitus fuit, sed cōtinuo augescēs ac spem assumens indies meliorē. Adiuuabat ue-
ro non mediocriter Gothorū partes auaritia & iniuria aduersariorum. Exactores enim
pecuniarū fisci nomine à Iustiniano in Italiā missi, populos uexare mirabili acerbitate cœ-
perunt, & ad indebitā pecuniarum solutionem compellere. Rationes siquidem reposcē-
tes omnium quæcunq; sub Theodorico primo Ostrogothorum rege, uel sub alio dein-
ceps regum Italici administrassent, & magistratuum quoscūq; per ea tempora quisquam
Italorum gessisset, ciuitates quoq; promissarum dudum Gothis pecuniarum in disquisi-
tionē uocātes, easq; pecunias reposcentes, & singulis priuatim hominibus & publice ci-
uitatibus tantam desperationem attulerunt, ut Gothos iterum fieri dominos rerum opta-
rent, multiq; uoluntarij ad Ildouadum proficiscerētur. Erat quoq; non dispar querela in
exercitu Imperatoris. Qua enim auaricia exigebantur pecuniæ indebitæ ab Italicis, ea- H
dem auaricia militibus pecuniæ debitæ non soluebantur. Vna duntaxat cura erat, ad ex-
plendam Iustiniani cupiditatem pecunias cogere, nihil erogare. Quas ob res Iustinianū
ipsum, & quia Belisario duce præstantissimo uti nesciuit, quin potius omnia aut fortunæ
inconsideratus permisit, aut ad Theodoræ uxoris libidinem inconstantiamq; administra-
uit, supradiximus, & identidem affirmamus, socordis ingenij Imperatorem fuisse. Itaque
milites pariter atq; Itali tantis iniurijs compulsi ruinam Imperij affectabant. His crescens
indies Ildouadus omnes trans Padum, omnesq; Venetiæ regionis urbes in potestatem
recepit, & Italorum Gothorumq; multitudine exercitus eius completus est. Quamobrē
haud multo post educere in aciem ac fortunam pugnę tentare non dubitauit: prælium hoc
non procul Taruisio fuit aduersus Vitalē, qui unus erar ex Iustiniani ducibus. Victorq; Il-
douadus tanta strage Vitalis exercitum concidit, ut uix dux ipse cum paucis euaderet, re-
liqui omnes aut interficerētur à Gothis uel captiui ducerentur. Ea uictoria & magna &
clara mirabile quantū Gothorum animi creuerūt, quantumq; auctæ sunt aduersariorum
uires, ut non solum trans Padum per Galliā & Venetiam, uerumetiam citra Padum Go-

A thorum partes confirmarentur, nomenq; Ildouadi celebre fieret apud Iustinianũ Imperatorem, aliasq; nationes. Nec multo post Varaiam maximũ inter Gothos hominẽ Ildouadus ad mortẽ usq; persecutus est, suspicione prætensa, quod cum hostibus sentiret: re autem uera motus est partim, quia contentiones quædã inter reginã & Varaiæ uxorem incidissent, partim quia sibi suspectus erat hominis genere et uirtute conspicui potentatus. Nam genus Ostrogothorũ sicut & Visigothorũ prout aliquãdo ostẽdimus, & in sequentibus ostensuri sumus, non satis suis regibus fidele fuit. Mortẽ Varaiæ permulti Gothorũ improbarũt. Cuius causa Ildouadus ipse à Builla uno ex custodibus sui corporis dũ exhiberet proceribus conuiuiũ occisus fuit. Suffectus illi Araricus paruo regnauit tempore: Nam quinto postquã rex creatus fuerat mense & ipse etiã est occisus. Duobus his regibus intra bienniũ interfectis, ad Totilam qui & Badiulla, magno Gothorum consensu regnum peruenit. Fuitq; res ipsa in hunc maxime modũ acta. Ildouado rege interfecto Badiulla nepos sibijpsi timẽs in Taruisio ciuitate Venetiarũ, quã paterna hęreditate obtine-
B bat, sese cœpit cõtinere, misitq; clàm Rauennã, & cum Iustiniani ducibus pepigit ad eos transire. Interea Gothi pœnitẽtia ducti quod Araricũ regem creassent hominem nequaquã tanti ut Gothorũ gentem defendere aduersus tãtas uires hostiũ ualeret, ad Totilam Ildouadi propinquũ respicere atq; illum regem optare cœperũt. Quare cũ de ipsius Totilæ cum Iustiniani ducibus fœdere rescissent, tandem in maiorẽ salutis suæ adducti considerationẽ, Ararico de medio sublato Totilam ipsum regem creauerũt. Cognouerat interea Iustinianus ea quæ in Italia cõtigerant, & ducũ suorum imperitiã increpauerat, quod in tantis hostiũ discordijs, tantisq; motibus, ipsi opportunitatẽ rerũ agendarũ nacti nihil effecissent. Quibus increpationib. permoti duces Rauẽnæ simul omnes cõuenerunt, ibi cum de inferendo bello consultarent, placuit ante omnia ad urbẽ Veronã ducere, cuius capiendæ urbis spes aliqua offerebat. Erant uero hi duces undecim, quorũ præcipui habebant Cõstantianus & Alexãder in Italiã nuper à Iustiniano missus ad pecunias colligendas. Profecti igitur cũ ingentibus copijs ubi Veronæ propinquarunt, spem dudum sibi
C præbitã experiri decreuerunt. Erat enim Martianus uir quidã domi nobilis, castellum habẽs nõ procul Verona: is quia partes Imperatorias animo præferebat, custodẽ unius portarum ad exercitũ Imperatoris recipiendũ induxerat. Re igitur arcane cõposita cum eò peruenisset exercitus, pręmittit Artauades Armenius cum manu delectorũ militum qui portam ante capiat, ac cæterũ exercitũ præstoletur: nihil præmissorũ in hoc loco defecit. Nam intempesta nocte cũ ad portã uenissent milites, proditor aperiens intra urbem eos recepit: illi portã ingressi mœnibus quoq; super eam captis exercitui significarũt, & Gothi sentientes hostes esse in urbe per diuersam portã aufugerũt. Duces uero captam à suis portã audiẽtes, iter quidẽ statim ingressi sunt: sed antequã ad urbẽ uenirent de præda inter se disceptãtes quinq; millia passus ab urbe constiterunt: inter hæc dies eluxit. Arx est Veronæ urbi supereminẽs, ex qua intra urbẽ & extra prospectus est. Gothi igit qui in arcem refugerant, cernentes paucos intra urbẽ hostes: exercitũ uero extra urbem existere, nedũ mœnibus appropinquare, subito ex arce impetu facto urbẽ peruicerunt, et portam
D quæ tenebatur ab hostibus receperũt atq; clauserũt. Milites uero qui per noctem fuerant ingressi, partim oppressi sunt, partim ad mœnia cõfugientes desuper repugnabãt. Veniẽtes autem paulo post duces cum portã clausam reperissent, quanquam intus essent milites qui eos uocabãt, ac ne se deserẽtẽt precabantur, tamẽ e uestigio abierunt. Militũ uero pars è muro se demittens euasit, quorum è numero fuit Artauades Armenius eorum præfectus. Cæteri uel capti uel interfecti sunt. Per hunc modum prauitate & auaricia ducum res apud urbem Veronã periere. Post hæc Iustiniani duces quoniam Veronæ cœpta flagitiose turpiterq; euaserant, discordes inter se & alijs alij succedentes ex his locis abierũt, transmissoq; Pado amne Placentiam sunt profecti. Totilas Papiæ per id tempus degebat, cognitoq; hostium aduentu quascunque potuit copias propere contraxit. Duces inter hæc ultra Placentiã progressi secus ripam Padi amnis castra faciebant: Totilas autem quanquam foret admodũ impar, tamen cum his quas habebat copijs obuiam illis exire, ac fortunã pugnæ experiri cõstituit. Cum igitur in propinquo essent castra, ac pugna decernere utrisq; placuisset, Totilas per noctem partem equitatus præmisit, quibus iussit ut uiginti ferè stadijs ultra hostiũ castra Trebiam flumẽ transirẽt: & cum pugnare cœptum esset,

esset, hostem à tergo tumultu quàm possent maximo adorirentur: ipse uero cum tempus fuit ad hostes duxit, idē fecerunt Iustiniani duces. Erat ante aciem Totilæ uir Gothus nomine Valaris, qui equo insigni uectus, ipse quoque insigniter armatus in singulare certamē omnes prouocabat. Aduersus hunc cæteris subsistentibus, Artauades Armenius, cuius in ingressu Veronæ mentionem fecimus prodijt, spectantibusq; utrinq; aciebus con currerunt infestis sese cuspidibus petentes. Artauades Gothum dextro latere hasta transfixum occidit, ipse uero in hastam interfecti casu hærentem solo, ui atq; impetu equi adactus cuspide trāsfigitur, ruptoq; thorace uulneratur, ex quo mox die tertia interijt: acies simul congressæ prælium acerrimum inierunt, omnisq; ferri experientia in eo certamine uersabatur. Cum feruesceret maxime bellum & ab utrisq; enixissime pugnaretur, neutrā adhuc in partem uictoria inclinante, equites Totilæ transmisso Trebia flumine terga Iustiniani ducū inuasere, tumultusq; maior inde exortus cum multitudo ingēs crederetur, exercitum Iustiniani primo turbauit, mox in fugam cōuertit. Solutis enim ordinibus cū ante retroq; instaret hostis, cito dissipat, multiq; à Gothis persequentibus interfecti sunt, F multi etiam sese per deuia quæq; præcipitantes euasere. Captiuorum aūt ingens multitudo fuit, & quod nunquam ante contigerat, omnia militaria signa Imperatoris exercitus in eo prælio capta sunt ab hostibus & ad Totilam relata. Insigniorē hanc uictoriam Totilæ fecit, quod ipse cum dimidia ferè parte minoribus copijs sciens ac uolens contra maiores copias prælium iniuit, quodq; militari industria uictoriam nactus est. Ipsam quoq; uictoriam humanissime exercuit, nemini captiuorū molestus, multis etiam gratuito dimissis, quæ quidem humanitas famam eius plurimū adauxit. Iustiniani duces ex prælio fugientes Placentiā primo, inde in diuersa loca abierunt, & copijs quantum fieri potuit reparandis intenderunt. Non multo post hanc uictoriā Totilas maiora iam animo concipiēs exercitum in Hetruriam misit: præfecit uero huic exercitui tres Gothorum præstantissimos, Beldam & Rodericum & Vliariū. Erat in Hetruria Iustinus unus ex Iustiniani ducibus qui prælio interfuerant, postq; id tempus nunquam cessauerat copias reparare, oppida munire. Is cū exercitus Totilæ superuenit, circumdatus ab hostibus intra Florentiæ G mœnia obsidebatur: terrebat uero Iustinum rei frumentariæ defectus. Nam importari ad obsessos nihil poterat, & intus quod erat frumentum breui defuturum uidebatur. Rauennam igitur ad cæteros duces mittēs Iustinus quo in periculo res foret ostendit, rogauitq; ut sibi opem ferrēt. Ob eum nuncium permoti Bessas, & Cyprianus, & Ioannes cum suis copijs in Hetruriam uenerunt. Gothi uero postquam intellexerunt illos appropinquare soluta ilico obsidione retro mouerūt castra, profectiq; unius diei iter in loco qui Mucialo dicitur constiterunt. At postquam exercitus amicorum Florentiam peruenit, placuit ducibus ut paucis in præsidio Florentiæ relictis ipsi cum reliquis omnibus ad hostem cōtenderent: in itinere uero dum essent, statuerunt ut ducum unus celeriter antecederet ad inuadendum detinendumq; hostes: alij uero mature sequerentur. Sorte igitur ducta Ioāni contigit antecedendi munus. Ille profectus cum suo agmine ad hostes properauit. Hostes uero deterriti aduentu copiarum deserto loco in quo prius habebant castra in proximum montem arduum quidem & difficilem transierunt. Neq; ob id cunctatus Ioannes H ubi ad ea loca peruenit, aciem suorū aduersus montem direxit ac magno animo sursum uersus annisus peruincere conabatur. Resistebatur fortissime ab hostibus. Hic dum nititur Ioānes & inter primos pugnatores uersatur, quidam ex comitibus iuxta latus eius pilo trāsfixus occiditur, falsaq; statim credulitas inde exorta est Ioannem interfectum fuisse, fuga hinc fieri cœpta. Hęc fama delata in eos qui cum reliquo exercitu ueniebant, cum insuper fugam & trepidationem mirabilem uiderent: ipsos quoq; in fugam turpissimam conuertit. Nec modus ullus erat in fuga: itaq; duces quoq; ipsi à nullis hostibus pulsi fugam arripere coacti sunt, neq; posthac in unum conuenerunt, sed alius alibi, prout se ex fuga receperant, oppida tenuerunt. Gothi tamen ad obsidionem Florentiæ nequaquam reuersi sunt, magnitudinem ueriti copiarum, quę quanquam dissipatę essent, per oppida Hetruriæ constiterant, & hyems superuenit, finisq; fuit septimi anni huius belli postquam geri à Belisario cœptum erat.

A HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINAtione Imperij Romanorum, Liber sextus.

OTILAS eo qui secutus est anno ut primũ educendi copias fuit tempus, coacto exercitu in Flaminiã uenit. Vbi & Iordanus & Agnellus Rauennas affirmant apud Fauentiam prælium fuisse, quod supra scripsimus apud Placẽtiam gestũ esse. Sequiturq; Procopius Totilam Cæsenã & Petram oppidum obsedisse, cætera quoq; eius regionis oppida permulta uel ui uel pactione cepisse. His per ea loca confectis, Totilas in Hetruriam cum exercitu transiit & inde Tyberim amnem transgressus per Vmbros & Sabinos & Marsos in Campaniã profectus est. In his locis Beneuentũ urbem captã mœnibus spoliauit, nolebat enim in urbe munitissima hostes si quãdo cõtingeret sedem belli habere. Neapolim deinde obsedit, multis primo uerbis conatꝰ humanissime, ut Neapolitani amicitiã eius q̃ inimicitiã mallẽt. Sed erat in præsidio eius urbis Conon Iustiniani præfectus, nec pauciores mille militib. secũ B habebat, itaq; nihil decerni libere in cõcione potuit. Quod cũ intelligeret Totilas positis nõ lõge castris urbẽ obsedit, non tñ oppugnauit, sed quietẽ agẽs incubabat: interim uero parte exercitus missa, Cumas & alias quasdã urbes per ea loca recepit, ex quibus pecuniarum magnã uim adeptus est, Mulieres etiam ex nobilitate Romana capi in his locis cõtigit, quas omnes Totilas cũ summa benignitate cõseruatas liberas esse iussit, ac parentib. maritisq; cũ honesto comitatu remisit. Cum uero per has regiones neq; dux neq; exercitus esset, qui conatibus Totilæ repugnaret, partẽ suarum copiarum mittendo Apuliam & Lucaniam, & Calabriã cum uniuersis eorum oppidis in potestatem redegit. Ex quo factum est ut Iustiniani ducibus militibusq; mille amplius ex his locis pecuniæ soluerent, quæ quidẽ res magnã hostibus incõmoditatem attulit & quasi cũcta euertit. Milites eñ cũ pecuniæ deessent, nec stipẽdia eis soluerent, neq; parere ducibus, neq; in expeditiões ire uolebãt, sed per oppida inclusi res amicorũ prædabant, rapinisq; & maleficijs omnia fœdabant. Duces quoq; ob has difficultates intra mœnia consistentes oppida tantũmo C do ab hostibus tutabantur, partitiq; inter se urbes Ioannes Romã, Bessas Spoletum, Cyprianus Perusiã, Iustinus Fesulas, Constantinus Rauennã gubernabat. Inter hæc Neapolis durius obsideri cœpit. Totilas eñ parata classe, neq; mari neq; terra importari quicq̃ patiebatur. Ex quo palàm erat, nisi quis opẽ ferret, eam demũ urbem in manibus hostiũ esse peruenturã. Hæc igiṫ audiens Iustinianus ac pro tantis Italię cladibus, proq; Imperij dedecore indolens, Maximinũ præfectũ prætorio ad corrigendas reparãdasq; res in Italia misit. Dedit autẽ sibi classem & exercitum ex Thracibus & Armenijs: præerat autem Thracibus quidã Herodianus, Armenijs uero Phasas, Hunni præterea nõ pauci ea classe uehebantur. Maximinus Byzantio profectus in Epirũ uenit, ibi cum res Italiæ ex propinquo cogitaret, inter spem ac metũ dubius tarditate ac desidia tẽpus amisit. Erat enim Maximinus uir bonus & ad pacis negocia nõ inutilis, belli uero imperitus om̃ino, & ob hoc timidus & cũctator in singulis, ac plurimũ ambigens. Res uero tunc & cõsultandi & agendi celeritatẽ flagitabant. Maximino igitur paruam de se spem afferente Iustinianus D Demetriũ quendam qui sub Belisario dudum in Italia militauerat cum alia classe in Siciliam misit, iubẽs ut si opus foret, in Italia quoq; res adiuuaret. Is cũ in Siciliam nauigasset, audita Neapolis obsidione ac eorũ qui obsidebantur difficultatibus, statuit cõfestim auxilium ferre: cũ uero aperta uia id efficere posse desperaret, quoniã neq; eius classis neq; exercitus ad tantã rem sufficiens erat, hæc excogitauit. Naues cõplurimas ex uniuersa Sicilia contraxit, fecitq; ex his classem ad aspectum permagnã, impositoq; frumento Neapolim cõtendere perrexit. Ea res & spem magnã obsessis & formidinem non paruã Gothis præbuit. Audiebãt enim multitudinẽ nauium, ac magnum in ijs exercitum uenire opinabanṫ. Quod si primo statim cursu Neapolim petisset, cuncta prospere succedebant, & urbs obsessa indubie seruabaṫ. Hostes enim conterriti magnitudine classis ne resistere quidẽ tentauissent. Sed ipse cõscius imbecillitatis suæ Neapolim adire nõ ausus Romam petijt, quo militib. inde assumptis naues impleret, atq; ita Neapolim magis robustus nauigaret. Sed milites qui Romæ erãt classem ascẽdere noluerũt. Victi siquidẽ duplici prælio à Gothis eos immodice formidabant. Itaq; hac deficiẽte spe cũ his duntaxat nauibus quas Cõstantinopoli duxerat aduersum hostes proficisci Demetrius cõpellitur. Totilas

naues

naues egregie ueloces in portu ipso Neapolis assidue structas paratasq; tenebat, curãq; E
de Demetrij classe diligentẽ susceperat. Cũ igitᷣ ex urbe Roma Neapolim nauigare De-
metrium cognouisset & applicuisset iam propinquo littori, profectus repẽte Totilas cũ
ueloci b. nauibus ex improuiso Demetrij classem inuasit. Adeoq; subitus & inopinatus
fuit impetus, ut conterriti nautæ atq; milites in fugã conuerterentᷣ. Quos Gothi uelocib.
insecuti nauibus, post magnã cædem omnes Demetrij naues cum ipsis oneribus, ipsisq;
uiris plenas ceperunt. Nulli enim euaserũt ex ea classe nisi qui in lembos statim ab initio
prosiliẽtes latuerũt: inter quos Demetrius ipse dux classis fuit. Post hæc Maximinus cum
maiori classe maioreq; exercitu ex Epiro in Siciliã nauigauit, cumq; Syracusis applicuis-
set, eadẽ ignauia qua prius cunctando tempus amisit, neq; difficultatibus obsessorũ, ne-
que precibus uocantiũ mouebatᷣ. Tandem uero ubi præcepta & minę Iustiniani superue
nere, nec ob eas quidẽ nauigare aduersus hostes sustinuit, sed classem Demetrio & Hero
diano & Phassę ducendã tradidit, ipse in Sicilia remãsit. Erat uero iam planè hyems cum
hi nauigare cœperũt, neq; arte ulla resisti potuit, quin ad ipsum littus ubi castra erant ho- F
stiũ adigerẽtur. Gothi uero ista cernẽtes concursu ad littus facto nulla difficultate naues
ceperũt, & si qui repugnabant interfecerunt, reliquos uero captiuos duxerunt, in quorũ
numero Demetrius fuit. Herodianus aũt & Phassas cũ & ipsi capti iam essent, casu quo
dam postea occisi sunt. Hunc finẽ habuerũt eo anno Iustiniani classes in Italiã missæ. To-
tilas Demetriũ in uinculis ad mœnia Neapolitanæ urbis adduci iussit, ibi uocato Cono-
ne præfecto militibusq; & Neapolitanis ciuibus, Totila uolente Demetrius uerba fecit,
suasitq; ne ulla amplius uexilla expectarent. Obsessi uero pridẽ fame macerati cũ Deme-
triũ captũ & omnẽ spem sublatã uiderent, in fletũ ac lamentationẽ conuersi quid agerẽt
aut quò se uerterẽt nesciebãt, eratq; ciuitas tota mirabili tumultu & trepidatione plena.
Totilas autem cũ sensisset Neapolitanos ad colloquium uocatos, in ipsis mœnibus stan-
tes allocutus est, nullã se cõtra eos uel iram uel indignationem habentẽ obsidere urbem
illã perrexisse, sed ut ipsis inimico seruitutis iugo liberatis referre gratias ualeret eorũ q̃
hoc ipso bello pro fide Gothis seruanda ab hostibus pertulissent. Solos quippe Italicorũ G
omnium Neapolitanos inuitos ac repugnãtes in potestatẽ Græcorũ cum ultima penè ci
uitatis clade uulnerib. ac cruore cõpulsos deuenisse. Itaq; quod nunc simul cum hostibus
obsidione eos fatigari à se necessitas fuerit erubescere, quãobrem debere Neapolitanos
beneficia potius à se & Gothis q̃ ultionẽ expectare, hostibus uero qui essent in urbe sese
non acerbũ esse uelle. Dedentibus enim urbẽ uel militandi secũ æquo iure cum alijs mili
tibus, uel abeundi cum omnibus suis rebus quocunq; uellent facultatem se daturum. Ad
extremumq; dixit se hæc omnia iureiurando sancire cum uoluerint paratũ fore. Laudaue
rũt & Neapolitani & milites Totilæ sermonẽ. Quo tamen deditio honestior foret, trigin
ta dierum inducias postularunt, quibus uidereᷣ an quæ auxilia superuenirẽt. Ad hæc To
tilas, non triginta dierũ modo, sed ter triginta dierum spacium se dare respõdit. Quam li
beralitatem admirati obsessi clareq; deprehendẽtes nullã esse auxilij spem, intra paucos
dies apertis portis Totilã & exercitum intra mœnia receperũt. Totilas igitur Neapolim
ingressus neminẽ malo affecit, nulli molestus fuit, quinimmo tãta humanitate usus est, ut H
nequaquã conuenire barbaro homini uideretur. Cũ enim multi propter inediã deficien-
tibus uiribus ægrotarẽt, ne subita affluentia cibi immodice sumpti periculũ illis afferret,
summa cura diligentiaq; prouidit, ut non solũ Neapolitanis ciuibus, uerumetiam militi-
bus cibaria bis in die ad certũ pondus traderentᷣ, diligẽtissime obseruato ne alicũde plus
caperent, & singulis diebus modicũ superaddereᷣ. Cononi aũt & militibus abire uolen-
tibus nauigia præbuit. Cum illi uẽto diutius retenti nauigare intra præscriptum diẽ non
potuissent, liberã nihilominus potestatẽ illis seruauit. Quinetiã cum longius duraret uen-
tus, & illi pedestri itinere abire statuissent, equos iumentaq; eis tribuit, & uiaticũ insuper
largitus est, Gothosq; cũ his misit qui tuto deducerent. Hac igitur & huiusmodi humani
tate in alienos Totilas utebatur: in suos uero tantã disciplinæ seueritatẽ seruabat ut nul-
lum malefactũ impunitum esse patereᷣ. Raptori ac uiolatori pœna mors erat & publica-
tio bonorũ, quæ quidem bona uiolentiam passo tradebantur. Itaq; & castra & ingressus
Gothorũ per amicas ciuitates & gentes omni scelere carebant. Ducibus autẽ Iustiniani
per hoc ipsum tẽpus diuersa erat cõditio, Nam nec duces ipsi abstinẽtes erant, & milites

A in omnem licentiã traducti à nullo maleficio temperabãt, nec quicquã miserius erat per ea tempora, q̃ Italiæ populi qui imperatori parebant, cum extra mœnia quidem ab hostibus, intra mœnia uero à militibus diriperentur: duces eñ munitas tenẽtes arces, nihil de subiectorum iniurijs curabãt. Ob hæc flagitia cũ indies magis ac magis desperatio fe quereretur, coactus est Iustinianus iterato in Belisarium mentẽ animumq; conuertere. Nã cæteri quidẽ duces nedum perdita recuperare, sed ne illa ipsa quæ tenebãt diutius tueri posse uidebanť. His igiť de causis Belisarius ad curam Italici belli rursus delectus est, cũ medio tempore aduersus Cosdroem Persarum: uel si Iordano credimus, Parthorũ regẽ bellum gessisset, quod necdum planè finitum erat. Cũ ergo milites nouos scribere opus esset (nam ueterem exercitum Martino successori tradiderat,) Thraciã totam circumiẽs Belisarius pecuniasq; abunde largitus, uoluntariorũ ad quatuor millia coegit, quib. classe impositis unà cum Vitali præfecto Illyrici, q nuper ex Italia uenerat, nauigauit Salonisq; applicuit. In hoc ipse itinere Hydruntũ Calabriæ oppidũ obsidione liberauit. Qui B eñ in eo obsidebanť à Gothis, defectu rerũ necessariarum cõpulsi ad certam diem pacti fuerant oppidum dedere, nisi prius auxiliũ esset allatum. Quod intelligẽs Belisarius Valentinum eò nauigare iussit, ac frumentum cæteraq; necessaria inferre, susceptisq; militibus qui diutius obsessi fuerant nouos imponere. Hæc omia factu facilia fuerant. Nã Gothi post inducias negligẽtius custodiebant, nec uenturum esse quenquam suspicabanť: itaq; repente inopinata superueniẽte classe trepidare ac obsidionẽ soluere, longiusq; abire coacti sunt: Valentinus oppidũ ingressus priores milites ex arce abduxit, nouosq; imposuit, integriq; anni frumentũ illis reliquit, ipse cum his quas abduxerat nauib. Salonas ad cæteram classem redijt. Post hæc Belisarius Polam nauigauit, ibi exercendis tyronib. quos in Thracia scripserat aliquanto cõmoratus, tandem cum tota classe Rauennã peruenit. In eius aduentu deteriora omnia opinione sua per Italiã reperit. Hostes eñ ubiq; præualere, ac optima spe esse uidebanť. Amici uero ubiq; per Italiã fracti, ac in desperationẽ adducti: ciuitates quidem & populi ob iniurias militum, milites aũt ipsi q multa si C bi deberenť ab imperatore stipendia contumaces & aduersi, nec parere ducibus nec ire in expeditiones uolebant, erantq; ad exiguũ numerum redacti. Aduentus quoq; Belisarij desperationem auxit: licet enim optimus dux & sine cõtrouersia præcipuus habereť, tamen cõtemnendas admodum copias adduxerat, tyronum quatuor millium, pecunias uero nullas quæ militib. dareņť. Itaq; concionantem Rauennæ causasq; aduẽtus sui docentem, cohortantem deniq; ad capessendum bellum, nec oppidani nec milites læto animo audiuerunt. Deniq; Belisarium ipsum confestim quod in Italiã uenisset pœnitere. Inter hæc Totilas Tybur inuasit, ex discordijs oppidanorũ & militum seditione coorta, ꝑ quam ab utraq; parte urbem accepit. Imminet autem Tybur urbi Romę, nec plus ab ea distat, q̃ sexdecim millib. passuũ. Ea res magnas Romanis difficultates cœpit afferre, ac per Latiũ cũcta impedire. Post hæc Totilas cognito Belisarij aduentu in Picentes cum exercitu transijt, & citra urbem Auximum cõsedit. Belisarius uero per hoc ipsum tẽpus in Bononienses miserat Vitalẽ cum magna manu Illyricorũ. Is cum oppidum quoddam D per ea loca cepisset, & Bononia in urbe fuisset receptus, Illyrici nulla prius iniura affecti Vitalem deseruerunt, factoq; agmine domum abierũt. De qua quidẽ re postea apud Iustinianum excusatione illa usi sunt: quod dum in Italia militarẽt, exactores tributorũ patrimonia sua uenundabãt, uxoresq; & liberos eorũ domo pellebant, quamobrẽ coacti sint ad suos defendendos domum redire. Hac fuga Illyricorũ Totilæ nunciata cõfestim missæ ab eo sunt Gothorũ copiæ, per quas Vitalẽ & cæteros opprimere posse sperauerat, sed illi præuenientes Rauennã se receperunt. Cũ uero q Auximi erãt, obsidione premerenť, Belisarius subsidium ad eos misit equitum mille: præfecit autem his equitib. ductores tres, Teramuntem, Ricilã & Sauinianum, qui clàm noctu Auximũ ingressi cũ postridie ad pugnã exiuissent, unus ex præfectis Ricilas interficiť. Cæteri aũt post paucos dies abire statuerunt: hostib. eñ illic stantes nocere nõ poterant, & amicis necessaria minuebant. Noctu igiť egressi oppido cũ iam circiter millia passuũ tria ꝓfecti essent, in insidias hostiũ inciderunt, à quib. circũuenti & in fugã uersi ducentos ex suis amiserũt, uestesq; & arma & impedimenta omia cũ iumentis quæ illa ferebãt. Reliqui fugiẽtes post longã uiam se Ariminũ receperũt. Fanum & Pisaurum sunt urbes iuxta littus Adriatici

maris inter Auximũ & Ariminũ sitę. Eas urbes Vitigis ab initio huius belli incẽderat, ac E
mœnia usq; dimidiũ altitudinis destruxerat. Ex his Belisarius Pisaurũ reficere cogitauit,
ac equitatũ in ea collocare. Missis igit᷑ clàm artificib. qui mensuras portarũ exactissime
caperẽt, Rauennæ fabricari portas fecit, ac ferramẽtis quib. opus erat structis, deniq; na
uib. impositas Pisaurũ deferri fecit, præfectisq; & equitib. qui Arimini cõstituti erãt scri
psit ut repẽte occupato oppido portas imponerẽt, ac mœnia tumultuario opere reficerent,
fossas purgarẽt, ac undiq; cõmunirent: cõmeatus aũt omnis generis ut mari ad eos
deferret᷑ prouidit. Equites igit᷑ Arimino profecti cũ Pisaurũ occupassent, omnia secũdũ
Belisarij mandata fecerũt. Sensit hæc Totilas, & cũ magnis copijs ad ea prohibenda ꝓfe
ctus est. Sed tanta fuerat militũ diligẽtia in purgãdis fossis uallorũ & aggere, muniendo
oppido, mœnibusq; & ꝓpugnaculis resarciendis, ut admiraret᷑ rex tãtas res tã ingeniose
tam paucis dieb. fieri potuisse. Quare aliquãto circa ea loca moratus, quoniã uidebat
nil ꝓficere posse, in castra ad Auximũ irrito conatu reuersus est. Animaduertentes uero
Totilas & Gothi Belisariũ & imperatoris copias necubi per Italiã in certamẽ ꝓdire, sed F
oppidis inclusas mœnia tantũmodo tueri, statuerũt nõ assidere solũmodo ad Auximũ,
sed alijs quoq; ciuitatib. bellũ inferre. Itaq; profectus Totilas cum exercitu Asculũ & Fir
mũ in Picentib. circũsedit. Belisarius uero cum obsessis opẽ implorãtib. ferre nõ posset:
nec eñ tantas habebat copias ut exire aduersus Gothos ualeret, in mœrore maximo uer
sabat᷑, & hanc ignominiã permoleste ferebat: tandẽ uero Ioanne Vitaliani ad Iustinianũ
misso, conditionẽ Italiæ per eũ demonstrauit. Ioannes uero etsi Iustiniano uires hostiũ
in Italia, suorũ uero paucitatẽ ostendit, & copiarum supplementa pecuniasq; poposcit,
quodã tẽpore cõmoratus nihil nisi tarde & anxie proficiebat. Inter hæc Totilas, Firmũ
& Asculũ, quando quidẽ nemo obsessis auxiliũ ferebat, pactione cepit: deinde ex Picen
tib. in Vmbros transgressus Assisiũ & Spoletũ obsedit: præerat Spoleto quidã Herodia
nus, Assisio aũt Sisifredus. Herodianus igit᷑ quanq; haberet munitissimã arcẽ, tñ pauco
rum dierũ inducias pactus, cum interea nullũ auxiliũ superuenisset, cõstituta die urbẽ &
arcẽ tradidit, & ipse cũ militibus suis ad Totilã trãsiit. Sisifredus aũt fortius se gessit: de pa G
ctione eñ nunq; audire quicq; uoluit, licet minus ualida urbe inclusus, sæpeq; eruptiões
in Gothos egregias fecit, & aliquot prælijs laudabiliter dimicauit. Ad extremũ uero cir
cũuentus pugnans occidit᷑. Ciues autẽ Assisiani eius uiri præsidio destituti paucis post
dieb. sese ac urbẽ Totilæ dediderunt: deinde Perusiã exercitus à Totila ductus est: præerat
aũt Perusiæ Cyprianus, cuius supra inter Iustiniani duces fecimus mentionẽ. Eũ Toti
las cũ neq; ui neq; ꝓmissis flectere ualeret, Vliario quodã ex armigeris suis pecunia cor
rupto, per eũ dolo ac fraude Cyprianũ interfecit. Milites tñ post mortẽ Cypriani Vliari
um persecuti urbẽ egregie defendebant. Itaq; circa illã cõmorari diutius Totilas nolẽs,
soluta Perusiæ obsidione Romã petere cõtendit. Cumq; eò peruenisset, opportunis locis
Romã circunsedit, nõ tñ agricolis molestus. Nã toto hoc bello Totilas rusticos & agricolas
offendi à suis militib. nũquã permisit. Romæ in præsidio erãt Bessas unus ex Iu
stiniani ducib. & Conon ille qui dudũ Neapoli præfuerat. Miserat quoq; eò Belisarius,
Artasirẽ genere Persam & Barbationẽ Thracẽ cum nõ cõtemnẽda militũ manu, qui cu H
stodiæ urbis unà cũ cæteris intenderẽt. Cum igit᷑ circa urbẽ Romã cõstitissent Gothi, egressi
cũ militib. Artasiras & Barbation præliũ inierunt, ac primo quidẽ Gothos in fugã
uerterũt: sed ipsi lõgius secuti, tandẽ circumueniunt᷑ à Gothis, maioriq; parte amissa,
uix atq; anxie in urbẽ refugerũt. Atq; ex illo tẽpore deficiente spe, caritas annonę prius,
mox etiã fames secuta est. Neq; eñ terra importari quicquã poterat assidentib. Gothis:
neq; mari, quoniã classis dudũ à Totila in obsidione Neapolis cõparata, tunc rursus stru
cta, onerarias nauigare ꝓhibebat. Et intra urbẽ Romã per hoc ipsum tẽpus suspicio pro
ditionis ingens uersabat᷑, ob quã Cetheus princeps senatus Roma pulsus Centũcellas
aufugit. Dum hæc Romæ gerebant᷑, alius Gothorũ exercitus Totila iubente Placentiã
obsedit. Ea est urbs magna iuxta Padũ, solaq; ex omnib. eius regionis ciuitatib. in Iusti
niani partib. permanebat. Belisarius aũt cũ hęc intueret᷑, ac de periculo urbis Romę plu
rimũ sollicitus esset, ac ex urbe Rauenna opẽ ferre nõ ualeret, ob loca interiacẽtia ab ho
stibus possessa, & paucitatẽ copiarum suarũ, abire illinc & alia uia auxiliũ ferre cõstituit.
Itaq; Iustino cum manu militũ Rauẽnæ relicto, ipse per Dalmatiã Dyrrachiũ profectus,

ibi

A Ibi uēturas ab imperatore copias expectabat. Roma inter hæc durissime obsidebat. Valentinus eñ & Focas à Belisario missi Portuensem urbē tenebant, atq; inde molestias & damna, ppē quotidianis incursionib. inferebant hostib. Cum igit aliquo tempore ea prospere fecissent, magnaq; ob hoc auxilia præbuissent obsessis: tandem præcipitati in insidias, & ab hostib. circumuenti interficiunt, paucicq; ex eorum militib. uix & anxie in portum refugientes euaserunt. Traxit uero hæc præfectorū & militum cædes statim post se incōmodum maius, ppter frumenti amissionem, q̄d frumentū mitteret Vigilius pōtifex Ro. tunc apud Cathiniam urbem Siciliæ cōstitutus. Vt aūt cōstet qua ratione Vigilius tunc in Sicilia esset, altiuscule repetēda sunt, quæ de ipso superius sunt narrata. Diximus supra in fine obsidionis primæ quā Belisario præsente per annum pertulerat urbs Romana, Theodoram Augustam instigante Vigilio apocrisario, q Romanæ ecclesiæ pōtificatum ambiret, iussisse Syluerium tunc Romanum pōtificem deponi, cui successerit ipse Vigilius, ob facta reginæ, pmissionē restitutionis Anthemij hæretici ad Cōstantinopo-
B litanæ ecclesiæ episcopatum. Eadem itaq; Augusta cui petulantissimæ mulieri haudquaquam erat minor q̄ socordi uiro dignitatis imperij & urbis Romæ salutis cura, hoc etiā difficillimo tempore ad suam restituendi Anthemij insaniam est reuersa. Vigilio nanq; pōtifici Romano scribens ualde institit, ut q̄d sibi in Cōstantinopoli fuerat pollicitus, restitueret Anthemium. Rescripsit uero Vigilius sese in beati Petri sede cōstitutū nō posse, qd' dum erat apocrisarius imprudentissime, pmiserat, adimplere. Eas cum accepisset literas regina furens insaniensq; cōstituit, eundem pōtificem sicut & Syluerium pōtificatu eijcere: & cum nullus esset Romæ quē cōfideret, sicut Belisarius fecerat in Syluerio, sibi in hoc etiā deponendo satisfacturū esse, Anthemium Scribonē misit Romā, literasq; ad Romanos dedit, ut requisitus ab eo nuncio Vigilius si recusaret accedere Cōstantinopolim in uinculis mitteret: pfectus est itaq; pontifex. Et cum esset in Cathinia Siciliæ ciuitate, multos sacris initiauit, & aliquot ad diaconatus presbyteratusq; ordines, pmouit. Atq; etiā id de quo diximus, frumentum imposuit nauib. laborāti fame Ro. pop. per-
C ferendum. Gothi aūt id sentientes cum iam appropinquarent naues in portum, præueniunt & post murum ædificiaq; latentes insidias struunt. Milites q erant in oppido haud multo prius amissis præfectis cæsisq; maxima ex parte socijs pauci ipsi relicti aduersus hostes exire nō ausi, de mœnib. ac, ppugnaculis quassatione uestium & manib. & clamore nautis significabant insidias esse in portu: proinde cauerēt, neq; illuc accederent. Nautæ uero utpote q neq; de aduersa pugna neq; de cæde præfectorum quicquā audierant, illa quæ fiebant signa perinde accipiebant, quasi lætitiæ adhortationisq; signa forent. Itaq; ob hoc ipsum magis, pperantes secundo cursu portum ingressi, à Gothis insidentib. capiunt, cum summa desperatione populi Romani, q ab expectatione eius frumenti totus pendebat. Et fames quidem nō iam tolerabilis Romā premebat. Gothi autē ob hoc ipsum audacius instabant. Erat per id tempus Romæ Pelagius quidam diaconus, qui in hac difficultate & fame permulta ac maxima pietatis opera in plebē Romanā ediderat, pecunias erogando, ac succurrendo indigentię singulorum, ob quam liberalitatē nomē
D eius prius magnum etiam clarius factum erat. Ad hunc igit Romani cōueniunt, postulantq; ab eo suppliciter ut pro salute populi Romani legatus ad Totilā proficiscat paucorum dierum inducias petiturus, quib. diebus nisi auxilium perueniat, deditionē urbis Totilæ promittat. Pelagius autē quando ita necesse erat populo paret, in castra ad Totilam cum his mandatis accedit. Totilas uero hoc ipsum fore cōiectura suspicatus, ex trāsfugis eñ difficultatem obsessorum extremam cognorat, uenientem ad se Pelagium honorifice suscepit. Sed anteq̄ Pelagius mandata exponeret, ipse præueniens lōga & acerba oratione cōtra Romanos inuectus est, beneficia Theoderici Gothorūq; exprobrās ac perfidiā Romanorū in Gothos redarguēs, ad extremum cōclusit nullā esse colloquij uel pactionis uiā, nisi euersis mœnib. sese ac sua in arbitrium potestatemq; Gothorū Romani permittāt, eas passuri leges quas uictor tradiderit. Hāc acerbitatem cōtumeliamq; orationis Pelagius audiens, non ultra cum eo insistendum ratus: Quandoquidē, inquit, tu Totilas uocē legati audire non sustinuisti, sed anticipans præcidisti omnem colloquij uiā, ad deum cōfugiemus, qui solet superbas ac supra modū elatas hominū mentes suo iudicio deprimere. Hæc fatus e uestigio in urbem reuersus est. Romani autem Pelagium re infe-

re infecta rediſſe cernentes,ꝗd agerent,aut quò ſe uerterent,neſciebant. Hinc eῖ fames E
intolerabilis premebat:illinc uero Gothorum Totilæq́ crudelitas ante oculos uerſaba-
tur:potiusq́ inedia mori,ꝙ in ſæuiſſimas Gothorũ manus deuenire ſtatuebant. His ra-
tionib.ea perpeſſus eſt pop.Ro.quæ etiam eſt cõmemorare miſerrimum. Inter hæc Iuſti
nianus Ioannem cum exercitu ad Beliſarium remiſit,præbuit uero neq́ tunc magnas co
pias:ſed maiores parabat uere ꝓximo tranſmittendas.Cuius regi gratia Narſetem cubi-
cularium ad Erulos miſerat, & ad cæteras nationes barbaras circa Hiſtrũ incolentes. Et
iam in Thraciam quidam eorũ tranſierant.Sed cum Dyrrachium perueniſſent copiæ,ac
de gerendo bello cõſularet̃,oẽs uno ore ferendam opem Romanis cenſebant.Quõ au
tem id fieri deberet uariæ fuerunt ſententiæ.Ioannes eῖ ſuadebat cum oĩb. copijs per
Calabriam & Apuliam proficiſcendum eſſe, atq́ ita Romam petendum,ſimul eῖ eun-
tes perfacile uictores eſſe poſſe.qđ ſi diuidant̃ copiæ, & alij terra, alij mari proficiſcant̃,
nullam partem hoſtib. parem futuram.Beliſarius hanc ipſam ſententiam laudaturum ſe
dicebat,ſi pop.Ro.in tanta extremitate conſtitutus non eſſet.Nunc autem maxime feſti F
nato opus eſſe. habere uero per Calabriam & Apuliam iter per ſeipſum longitudinem
magnam,& ab hoſtibus occurrentib.moras inferri poſſe: mari uero ſi uentus adſit quin
ta die in portum Romanum claſſem peruẽturam, ac ex propinquo certam ſpem Roma
no populo allaturam.Audierat eῖ præfectorum ſuorum aduerſam pugnam,cognoue-
ratq́ frumenti Siculi amiſſionem. Ex hoc deſperationem ac difficultatem Romani po-
puli deprendebat.Hac igit̃ ſententia in conſilio approbata Beliſarius cum claſſe Dyrra
chio profectus Hydrũtum peruenit.Gothi autem ꝗ id oppidum obſidebant, præſentia
Beliſarij conterriti obſidionem diſſoluerunt, fugientesq́ ab eius conſpectu Brunduſiũ
ſe receperunt:quod diſtat ab Hydrunto uia pedeſtri duorum dierum itinere.Cõfeſtimq́
ad Totilam mittentes ſignificauerunt Beliſarij aduentũ,credentes eum terra iter eſſe fa-
cturũ.Quod cum audiſſet Totilas ſtatim ſe cõparauit cũ exercitu obuiam proficiſci.Sed
cum Beliſarius poſtea mari ferret̃,idq́ Totilas cognouiſſet,ad reſiſtendum circa urbem
Romam totus incubuit,maxime in eo ſollicitus, ne Tyberi importari ad obſeſſos quic- G
quam poſſet.Cuius rei gratia hæc prouidit:locũ eligẽs procul ab urbe Roma undecim
millib.paſſuũ,ubi Tyberis amnis maxime in arctũ cogit̃: trabes lõgas ab una ripa ad al-
teram in modum põtis cõſtituit.In utraq́ deinde ripa turrim ligneam fecit,catenam inſu
per ferream ante põtẽ ipſum collocauit:præſidiaq́ duo ab utraq́ ripa ad catenæ capita
exædificauit.Turres aũt ac præſidia militib.cõpleuit,ꝗ pontem cuſtodirẽt. Beliſarius in
ter hæc ad portum Romanum peruenerat:ibiq́ expolitis copijs Ioannem & exercitum
ꝗ cum illo erat,expectabat.Romani uero Beliſarij cognito aduentu meliori ſpe difficul
tates oẽs tolerabant.Ioannes poſt diſceſſum Beliſarij traiecto freto Gothos nil tale ſu-
ſpicatos inuaſit:multaq́ cæde in fugam uerſos perſecutus eſt:ac primo impetu Brundu-
ſium cepit.Cõciliatis deinde ſibi Calabriæ populis, & ad beniuolẽtiam Iuſtiniani tradu
ctis:multaq́ illis pollicitus Brunduſio abijt: quintisq́ ſubinde caſtris ad urbem Cannu-
ſium peruenit.Id quoq́ oppidum in poteſtatem redegit. Nõ longe à Cannuſio uicus eſt
Cannæ,in quo memorabile illud prœliũ inter Hannibalẽ & Romanos fuiſſe perhibet̃. H
In hoc loco Tullianus quidam Venantij filius,cuius nomen magnaq́ autoritas in Luca
nis erat,Ioannem adit:docetq́ Lucanos & Brutios nõ ſpõte ſua,ſed cõtumelijs Græco-
rum coactos hoſtib.adhæſiſſe.Si beniuolentiam &humanitatem ſeruare erga illos impe
rator uelit,ſponte ſua populos eſſe redituros.Huic homini ampliſſime cõmendato Ioan
nes omnia pollicet̃,eiusq́ opera plurimum eſt uſus.Totilas uero cum iam appropinqua
ret,Ioannes delectum ſuorum equitum Capuam miſit, iubens ut intra mœnia cõſiſtant,
demonſtrationemq́ ſui ꝙ minimam faciant.Sed cum præterierit exercitus hoſtiũ, tunc
à tergo ipſi ſubſequant̃:cætera uero ſibi curæ fore inquit. Hæc res adeo conterruit Ioan
nem,ueritum ne ab hoſtibus circumueniat̃,ut omiſſa ad Beliſatium profectione,in Bru
tios & Lucanos iter cõuerterit.Erat in Brutijs Richimundus quidam Gothus, à Totila
cũ exercitu miſſus,quo eam prouinciã in fide contineret,ac circa Scyllam & Charibdim
aditũ cuſtodiret.Hunc improuiſo aggreſſus Ioan. primo impetu profligauit:cæſaq́ ma
gna parte copiarum,reliquos unà cum duce in deditionem accepit.Ob hoc iam Lucani
& Brutij oẽs à Gothis deficientes imperatorias ſecuti ſunt partes. Et Ioan. quidẽ in his
erat,

A erat. Belisarius aũt assidue expectans incredibili dolore cõficiebatur, damnabatq; Ioan
nis ignauiã, quod nõ aduersus equitatum, qui Capuæ fuerat, conflixisset: præsertim cum
ipse uel optimũ Hunnorum equitatum haberet, qui facile peruincere poterat, & profli-
gatis hostibus iter suũ continuare: neq;, quod turpissimũ fuerit, motu cõuertere. Hæc &
huiusmodi Belisarius culpabat: cæterum querelæ inanes erant, Ioannes enim in Apulia
statiuis positis quiescebat, cogitationemq; Romã petẽdi omnino abiecerat. Timens igi
tur Belisarius ne obsessi destitutos se putent, ac ob desperationẽ sinistrũ aliquid molian
tur, statuit per Tyberim auxiliũ ferre. Nam per terrã quidẽ non tãtas habebat copias, ut
congredi aduersus hostes ualeret: flumen & ingeniũ spem sibi afferebant per aquam ad
urbem peruadendi. Hac igitur cogitatione insurgens, naues ducentas parauit, ex eo ge-
nere nauiũ, quas uerbo Græco diximus dromadas appellari. Aduersus aũt pontẽ ac cæ-
tera impedimẽta in flumine apposita hæc excogitauit, rates duas ferreis repagulis, ac ti-
gnis inter se firmissime colligatas, in flumine cõstituit: superq; his turrim ligneã ædifica
B ri fecit, maioris altitudinis quàm essent hostiũ turres ad tutelã pontis constructæ. His ita
paratis, frumentũ & alia necessaria ad uictũ, quæ Romã deferre constituerat, dromadi-
bus imposuit, ac fortissimos pugnacissimosq; milites conscendere in eas iussit. Cęteram
uero multitudinẽ iuxta ripã Tyberis incedere ac trahere rates cũ turri mandauit. Per hũc
modum classe structa parataq; ad hostes contendit. ipse quidem unam dromadũ ingres-
sus princeps ducebat: cæteræ sequebantur. ibat unà & pedestris exercitus iuxta ripam il
lam qua portus est. Miserat quoq; Romã Belisarius ad Bessam, ut eruptione per id tem-
pus facta hostes quàm maxime distineret. Sed Bessas neq; hoc neq; aliud quicquam op-
portunũ tota obsidione illa fecit. Classis igitur à Belisario per eum modũ structa contra
cursum fluminis contẽdebat. Gothi uero nullo in loco obuiã egressi sunt, sed intra muni
tiones quieti perstabant. Cũ prope pontẽ esset classis, stationẽ hostiũ reperiunt & præsi-
dium unũ ad caput catenæ impositum: hoc igitur præsidium Belisarij milites primo im-
petu expugnarunt, sublataq; catena ad pontem iuerunt. Ibi pugna durissima orta est co
C nantibus Gothis pontẽ defendere, Belisarij uero militibus pontẽ peruincere: Gothi eñ
ex castellis quæ erant ad capita pontis, per pontẽ ipsum discurrentes fortissime dimica-
bant. Milites aũt Belisarij nauibus ad pontẽ ipsum adactis Gothos feriebant, nec in pon
te cõsistere patiebantur. Inter hæc Belisarius, rates in quibus turris erat quàm proxime
ad turrim hostiũ admoueri iussit: cũ hæc adhæsisset, uasa sulphure ac pice plena, quæ ad
hoc ipsum in summa turris parte suspensa ferebantur, incendi & in hostiũ turrim de supe
riori loco dimitti præcepit. Id cũ factũ esset, incidens in hostiũ turrim ignis, confestim il-
lam cũ omnibus Gothis qui in ipsa erant, cremauit: fuerunt aũt non pauciores ducentis,
qui eo incendio perierunt: & cũ his præfectus eius præsidij, uir omniũ Gothorũ pugna-
cissimus. Inde maiori alacritate milites in cæteros Gothorũ ruentes, terga dare eos cõpu
lerunt: pontemq; ceperunt, quẽ cõfestim incisuri erant, & cũ tota classe Romã profectu
ri (Neq; eñ impedimẽta supererant ulla, quo minus peruenire ad urbẽ, & frumentũ cæ-
teraq; necessaria inferre possent) cũ summa Belisarij gloria, qui classem illiusmodi exco-
D gitarit. Sed fortuna, ut uidetur, aliud constituerat. Impedimentũ enim non ab hostib. sed
à suis coortũ, mirabili casu omnia peruertit. Ostiã urbẽ tenebant Gothi, quæ erat in sini-
stra Tyberis ripa iuxta mare, Portus aũt in dextra. Cũ igitur Belisarius cũ classe ꝓficisce-
retur, uxorẽ & res suas in Portuensi urbe reliquit, præfecitq; oppido Isaacẽ uirum strenu
um & fidelẽ cum satis grandi præsidio: iubens & obtestans, ne quocũq; casu ex oppido
discederet, sed ibi consistens oppidũ tueretur. Cũ igitur turrim hostiũ Belisarius incen-
disset, ut diximus, uolant confestim nuntij ad Portuensem urbẽ: atq; ut fit, uictoriam ma
gnam etiã grandius extollunt. Quibus nuntijs Isaaces exultãs lætitia ac sese animo attol
lens, quasi uesanus quidã pręceptorum Belisarij oblitus, milites capere arma iubet: ardo
req; & impetu delatus, ad inuadendã stationem hostium, quæ erat in alia ripa, nõ procul
ab Ostia cucurrit, inuaditq; subito Gothos, ac primo impetu pellit: sed hostes paulopost
sese colligentes, cohortãtesq; aduersus Isaacẽ redierunt: cæsaq; magna parte militum, q
cũ illo erant, ipsum discussa eius uesania ceperunt. His ita gestis, equites quidã celeriter
Belisario detulerunt Isaacẽ captũ esse ab hostibus: quo quidẽ nuntio perculsus Belisari-
us, nihil ultra perconctatus est, nec ubi, nec quomõ: sed ita accepit quasi hostes cepissent

Portum, uxoremq́; ac sua omnia haberent in manibus. Itaq; tanto statim dolore affectus est, ut loqui non ualeret: retroq́; cõuersus classem ac milites cursim reduxit, certissimo proposito uel oppidũ recuperandi rebus adhuc recentibus, nec ab hoste stabilitis, uel in prælio moriẽdi: per hunc modũ uictoria iam parta à Belisario deserta est. Cum ad Portũ peruenisset, saluũ esse oppidum, ac errore se deceptum cognouit, tãtumq́; dolorẽ ex hoc suscepit, ut ægritudine correptus iaceret, secutaq́; subinde febris lõgo ac periculoso morbo eũ detinuit. Isaaces cunctorũ malorũ causa, iussu Totilæ in uinculis occidit̃ ob uindictam Roderici præfecti præsidij, q ex uulnere in pugna suscepto decesserat. Et omnino Totilas humanitatẽ illã, quã ab initio regni ostenderat, in superbiã crudelitatemq́; cõuerterat, siue successib. animos facientib. siue quod ficta ab initio uirtus diu simulari nõ potuit: de populo certe Romano sic acerbe loquebat̃, ut hic terror causa fuerit famẽ pertinacius tolerandi, qd' formidabant homines illius sęuitiam atq; immanitatem. Quam diu igit̃ tempus fuit auxilij à Belisario expectandi, supra uires, supraq́;, ut ita dixerim, humanitatem, pop. Ro. famem tolerauit. Omitto cætera, equorum asinorumq́; & mulorũ carnes in delicijs per id tempus Romæ fuerant. Canes & mures, ac cætera immunda animalia quidam edebant, herbasq́; omnis generis quas etiã pecudes non attingunt. Radicib. herbarum & corticibus arborũ uescebantur. Sed cum de auxilio iam desperarent, in lachrymas lamentationesq́; conuersi, alij sponte sua uitam finiebant, alij latitantes per noctem stationes hostiũ fallere nitebantur. Multos etiam fames & inedia intra parietes proprios necauit. In his calamitatib. cũ esset ciuitas, quatuor milites Isauri de prodẽda urbe consilium inierunt. Hi custodiã agebant ad portam Asinariam, qui fune pernoctẽ mœnibus demisso per eum descenderunt, Totilamq́; adeuntes ꝑdere sibi urbem pollicent̃. Totilas uero hortatus eos, ac multa pollicitus, quosdã ex suis cum illis misit, qui inspicerent locũ, & an fieri posset, considerarent. Isauri ad mœnia eos ducentes, per eundẽ funẽ illis spectantib. cõscenderunt. Ita re diligenter inspecta cum fidẽ his adhibuisset, cõstituta ad facinus nocte, Totilas de prima uigilia armari exercitũ, & ad se cõuenire iubet. Id cum factũ esset, quosdã ex suis qui per funem cõscenderent, præmisit. Ipse cũ exercitu secutus non procul à porta constituit. Missi à Totila ut cõpositũ erat, ab Isauris recepti mœnibus, moxq́; inde intra urbem ad portã descendentes, securibus freti portas aperuerũt. Totilas igit̃ per hunc modum Romam ingressus, exercitũ ad portam cõtinuit, neq; suorum quenquam discurrere per urbẽ passus est, sed retinens apud se milites diem expectabat. Clamor subito ab ea parte exortus, hostes esse intra mœnia significauit: inde intra trepidatio & fuga fuit. Abibant enim fugientiũ agmina per eas portas quæ diuersissimę erant ab ingressu hostiũ: multi etiã ex nobilitate & plebe ad ecclesias cõfugerunt. Cũ dies tandem eluxit, per totam urbem discurrerunt hostes, quoscũq; nacti sunt ciuiũ sine ullo delectu interfecerunt. Totilas uero ipse à Laterano, ubi per noctẽ constiterat, mouẽs, ad beati Petri ecclesiã ꝓfectus est, quasi uotum exoluturus, iter faciebat per urbẽ stipatus cateruis ferocissimorũ hominum, qui nudis gladijs ac sanguine distillantib. quoscunq; obuios occidebant. Emenso totius urbis spacio cũ in Vaticanũ ad beati Petri limina peruenisset, Pelagius, de quo supra diximus, præsentiã eius formidans, solẽni religionis habitu indutus, euangelia Christi tenens, ac genua submittens, Parce, inqt, Pelagi, mihi supplicaturus uenisti: Ad hæc Pelagius: Nunc, inqt, quãdo deus te mihi dñm esse uoluit: miserere igit̃ domine seruorũ tuorũ. Ex hoc Totilas, quasi lenita ira præcepit, ut nemo post hac feriretur, sed finis esset licẽtiæ gladiorũ: præcepit etiam ut nulla ingenua fœmina, seu mulier, seu uirgo, seu nupta, seu uidua foret, uiolaret̃: idq́; seuere cũ omni diligẽtia custodiuit. Bona duntaxat Romanorũ ciuiũ, in prædam militibus concessit, corpora libera esse iussit. Volens autẽ Gothorum mentes uictoria elatas deprimere, ubiq; concionabũdus memorabat mutationes fortunæ & rerũ humanarũ fragilitatem. Romamq́; dicebat quondam dominatricẽ orbis terrarum, in eorum manus tunc uenisse, & pariter Gothos ducẽta armatorũ millia, qui possedissent uniuersam Italiã, cum Sicilia, Corsica, Sardinia, & Dalmatia, à septem millibus Græcorũ, duce Belisario, fuisse omni ꝓpe dominatu pulsos: se paulopost cũ quatuor millib. superasse uiginti millia Græcorũ, qui præter Papiã, Veronam, & Taruisium, omnia per Italiã obtinerent. Proinde ipsi non superbirent, sed deũ timentes, fortunæ mores ac uiolentiam expauescerent. Post hæc Romanis ad se uocatis,

A caris, illorū ingratitudinē, erroresq; redarguit, qđ cum prius fuissent in manibus Odoacris, opera Theoderici & Gothorū, ab illius tyrānide liberati, tāta accepissent beneficia quāta uix sciuissent optare, ꝓpter quæ diuites atq; beati, multos annos uixissent. Demū uero nulla affecti iniuria, cōtra fidē ac iusiurandū, ad Græcos defecissent homines leuissimos, & sine ulla uirtute: q statim obsessi à Vitigite nunquā prodire in aciē ausi fuerint, sed intra mœnia inclusi, ac fame macerati, omne dedecus tolerauerint. Qui postq; non armis, sed ꝓditionibus ac fallacijs facti sunt domini ciuitatū, publicanis exactoribusq; & delatoribus omnia refarserunt. Qui ciuitates populosq; Italiæ mirabili acerbitate ad solutionē eorū tributorū cōpulerint, quę tam multis annis à Theoderico cæterisq; regibus fuerant eis cōdonata atq; remissa: Romanos quidē nihil unquā mali à Gothorum regibus, nihil unquā boni à Græculis accepisse: & tñ Gothos in Italia natos, & in ea nutritos, minus q peregrinos & ignotos placuisse. Igiť Romanos pœnas merito luisse, atque in posterū luituros. His dictis, Romanos sine ulla spe bona dimisit. Per eosdē dies

B acta est causa Rusticianæ nobilis mulieris: accusabant illā Gothi, qđ statuas Theoderici regis confringi delerique fecisset, ob uindictā Boetij mariti, ac Symmachi patris, quos Theodericus interfici fecerat. Qđ obijciebať mulieri de statuis, uerū fuisse putabať, sed excusabat eā iustus dolor, qđ magnos illos uiros iniuste necatos fuisse cōstabat. Qua ratione Totilas eā absoluit, & ab impetu Gothorū tutā seruauit. Post hæc legatos mittere ad Iustinianum decreuit. Fuerūt aūt legati, Pelagius, de quo supra diximus, & Theodorus quidā Romanus orator. Hos Totilas grauissimis iuramentis obligauit, qđ mandata fideliter exequerenť, redirētq; q celeriter in Italiam. Summa mandatorum fuit: Si imperator ipsum & Gothos in amicis habere uelit, se urbē Romā seruaturū, & in cunctis expeditionibus permagnā ac fidelia auxilia præstaturū. Sin aūt bellū cū Gothis habere malit, Romā ad solū esse dituturum: quoniā neq; illam in bello occupatus tueri, neq; hostibus relinquere uelit. Legati igiť cum his mandatis nauigarunt. Totilas aūt expectās illorū reditum Romæ cōsistebat. Et Belisarius apud Portum febre ac dolore animi con

C fectus quiescebat. Inter hæc Ioan. in Lucanis & Brutijs multa innouare perrexit, quare Totilas quoq; mittere in Lucanos, ac bellū resumere coactus est. Dū hic esset Romæ & in Italia rerū status, oratores à Totila missi, ad Iustinianum peruenerunt, à quo benigne accepti, exposuerunt mandata, precesq; ac supplicia cū lacrymis addiderunt, ꝓ salute urbis Romæ, quam ipsi affirmabant, cōtendebantq;, haud secus q sæuissimus Totilas ꝓtestatus esset, nisi postulata imperator concessisset, funditus euertendā. Imperator uero, qđ sæpe antea diximus, & hanc maxime ob rē identidē affirmamus, socors, ignauusq; nihil aliud respondit, q Belisarium esse in Italia, in cuius libertate ac arbitrio res Italiæ cōmisisset. Nec tñ ea cum respōsione, quam primo in congressu habuerant oratores ꝓficisci uoluerunt, sed aliquot orati dies orādo flendoq; singulos prensabāt imperatori charos, ut eum flecterent ad salutē Romæ, qua diruta & incēsa imperij dignitas nulla in posterū esset futura. Implicitus uero erat tunc Iustinianus Vigilij pōtificis Romani causa, quā annū tunc secundum agitabat. Nā postea q pontifex ipse iussu Theodoræ Au-

D gustæ, ab urbe Roma tractus fuerat, in Siciliā nauigauerat, & frumentum illud Romam miserat, qđ Gothos apud Portum Romæ ostendimus intercepisse: inde Cōstantinopolim delatus, à Iustiniano adoratus, & ꝓ Christi uicario honoratus fuerat, clero ac populo solēni pōpa obuiā effuso. Et tñ imperator causam acturus uxoris, quæ stomachās indignāsq; quod pōtifex præscripto nō paruisset, eam agere nolebat, in id negociū totus animo & corpore incubuerat. Resistebat uero Vigilius, & male ꝓmissam Anthemij restitutionē ut exequereť, nullis precibus, nullis minis, mortis'ue terroribus adduci poterat. Re igiť hac in cōtentione annos ꝓpē duos uersata, Pelagium adhibuit imperator, à quo Romanū pōtificem precibus duci in sententiā posse sperauerit. Pelagius aūt scelus pōtifici nequaquā suadebat, sed ut in tāta legationis necessitate imperatoris præsentię sæpius interesse, illumq; cōmodius demulcere posset, sese tractatui immiscuit. Vnde postmodū opinio in uulgus manauit, Pelagiū fauisse imperatori, & causam fuisse ut Vigilius paulopost in exiliū ageretur. Nec tamen hæc Pelagij diligētia, aut suæ, Theodoriq; collegę preces ac lacrymę ualuerūt durū stupidūq; imperatorē mouere: Et ipsi dolētes cū prima respōsione ex Cōstantinop. litore soluerunt. Iustinianus uero imperator,

postq̃ nec Pelagij suasiones, nec suæ preces, aut minę, Vigiliũ ad Antbemij hæretici re- E
stitutionem trahere potuerãt, furere cepit, & Rom. põtificem manibus satellitum cædi
est passus, quem pro Christi uicario adorauerat. Confugit aũt illico Vigilius in sanctæ
Sophiæ ædẽ, & columnã altari proximam amplexatus, sese ab impiorũ manibus tutum
reddere conabaẽ. Tunc accedens lictor laqueo illum tãquã pecudem uinctum, ab ædis
sacratissimæ penetralibus abstraxit, & per urbẽ Cõstantinopolitanam uicatim ductum
trusit in carcerẽ. Romanos aũt presbyteros & diaconos qui põtificẽ comitati erãt, impe
rator in Galipsum & Procõnesum insulas relegauit. Interea Pelagius Theodorusq̃ Ro
mã reuersi Totilæ exposuerãt, quæ respõderat imperator. Qua audita respõsione Toti-
las, quid ageret primo perplexus animo fuit. Exinde negari sibi cernens, qđ æquissimè
postulauerat, Ioãnis etiã factũ indignatus, qui se quiescentẽ, ac nuntios ꝓ cõcordia mis-
sos expectantẽ, bello lacessisset, de euertenda urbe Roma cõsiliũ sumpsit. Itaq; insurgẽs
mirabili crudelitate, mœnia Romę pluribus locis ad solũ euertit: fuit aũt illa quę euersa
est ferè tertia pars totius ambitus murorum: Capitolium deinde incẽdit. Circa forum & F
suburrã & uiam sacram, omnia cõflagrauit: fumabat Quirinalis mons. Auentinus flam
mã incendij emouebat: fragor ruentium domorum ubiq; audiebaẽ. Inter hæc incendia
multitudo urbana cũ cõiugibus & liberis, sedibus patrijs educebaẽ, ne deplorandi qui
dẽ miserias suas libertatẽ habens. Totilas populum ac turbam, per oppida Campaniæ
dispersit. Senatores uero ac patritios, obsidũ loco circa se retinuit. Roma post hæc cũ to
to exercitu egressus, eã desolatã penitus ac uacuam dereliquit, ut neq; uir quisquã neq;
fœmina in illa remaneret. Inde Totilas partẽ exercitus contra Portũ collocauit, in loco
qui diciẽ Algidone, ne Belisarij milites quicquã moliri per eius absentiam ualerẽt, ipsę
cum reliquis copijs aduersus Ioannẽ in Calabriam ꝓfectus est. Ioãnes uero simul ac ue-
nire Totilã aduersum se cognouit: nõ prius cõstitit, q̃ Hydrũto se recepit, quod est ulti-
mum Calabriæ oppidum. itaq; ubi ad eas partes Totilas peruenit, paruo momento Lu-
canos & Brutios & Calabros oẽs, præter Hydruntinos recuperauit. Per hoc tẽpus Spo
letum à Gothis defecit. Custodiebaẽ tunc solummodo arx. Nam mœnia Spoleti Toti- G
las euerterat. Arx uero facta erat ex Amphitheatro, qđ antiqtus in ea urbe exædificatũ
erat. Autor uero defectionis fuit Martinianus quidã Cõstantinopolitanus, qui cum in-
ter custodes esset, inita cum decem & octo militibus cõiuratione, præfectũ præsidij in-
terfecit, arcẽq; Belisario tradidit. Eodẽ ferè tempore Tarentũ repositum est, cum prius
desertum ac desolatũ fuisset: reposuerunt eã urbẽ Calabri & alij populi bello domo pul
si. Nec primũ eius urbis magnitudinẽ, sed partem illius quandã iuxta portũ mari utrinq;
cinctã occupãtes, faciliter eius aditus à terra munierunt. Totilas redactis in potestatem
cunctis Lucanis & Calabriæ oppidis, præter Hydruntũ, cum inde abire statuisset, præsi
dio militũ apud Acherusam urbem relicto, ipse cum reliquo exercitu Rauennã petere
cõtendit. Inter hęc Belisarius, longa febri liberatus, audax cœptũ ac ut multi putassent,
temerariũ moliri aggressus est, quod tñ postea magnanimũ & laudabile apparuit: cõsti-
tuit eñ urbem Romam, tunc desolatã, occupare ex improuiso, atq; munire. Hoc igitur
in se celans cõsiliũ, relictis apud Portũ paucis militibus in præsidio eius oppidi, ipse cũ H
cæteris omnibus quas habebat copijs ꝓfectus, nemine uel suorũ uel hostiũ id suspican
te, Romã occupauit, & incredibili celeritate munire illã perrexit. Quà eñ subuersa erãt
mœnia, tumultuario opere muri aliquid refecit: fossas ꝓfundas ante muros egit. Agge-
rẽ peracutis arborũ ramis ab stipite sub terram fixis, & inter sese cõnexis cõmuniuit: tur
res ligneas & ꝓpugnacula ad tutelã refecti muri imposuit. Hæc summa militũ uolunta-
te & opera uigintiseptẽ diebus Belisarius perfecit. Nauesq; ilico à Portu frequentes af-
fuerunt, frumentũ ac cætera ad uictũ necessaria importantes. Romani ciues quorũ mul
titudo per finitima oppida cõstiterat, audita restitutiõe urbis, incredibili desiderio in pa
triã remigrabant, præsertim cum ibi frumenti copia habereẽ, cuius defectu alibi preme
bantur. At eñ Totilas postq̃ ista sensit, relictis cæteris curis, Romam petere festinauit.
Nondum portas urbi imponere Belisarius ualuerat, cum hostes superuenerũt. Neq; eñ
fabrorum facultas aderat, à quibus refici potuissent. Gothi prima die non longe ab ur-
be, contra portam Salariam castra fecerunt. Postridie uero sub ortum solis maximo tu-
multu atq; clamore, ad expugnationem urbis accessere. Belisarius pugnacissimũ quęq;
militem

A militē delectum ad portas, reliquos ꝑ mœnia & ꝓpugnacula collocauit, ac subeuntem
desuper ferire hostē iussit. Pugnatum est uehemēter ab utrisq;. Nam Gothi ea spe uene-
rant, ut primo statim clamore urbē cōfiderent sese esse capturos: qui cum uiderent con-
trà, atq; ipsi rati fuerant resisti, furore & ira incensi ferebantᷣ, temereq; subeuntes de supe
riori loco ꝑcussi cadebant: maximo conatu & incredibili ꝑtinacia illa die utrinq; certa-
tum est, pugnaq; mane cœpta ad noctem durauit. Postq; uero tenebræ factæ sunt: Gothi
in sua castra redierunt. Belisarij aūt milites, partim in mœnibus & ꝓpugnaculis, ut erāt,
constiterunt: partim stationes ad portas egerunt. Ne uero hostes per noctem adirent,
tribulos ante portas frequētes iecerunt. Altera quæ secuta est die Gothi eodē ordine ad
urbem accesserunt. Belisarius aūt & sui eodem modo resistebant. Sed cum in lōgum tra
herebᷣ oppugnatio, milites ꝗ stationem habebant ad portam, subito egressi, pedem con
ferre aduersus Gothos, ac repugnare ex æquo ausi, tandem ab ea parte in fugam hostes
uerterunt, ac lōge à porta multis uulneribus submouerunt: ita finis oppugnationi impo
B situs est. Post hæc multis diebus interpositis, cum interim uulneribus curandis, & armis
reparandis intendissent, rursus ad urbem oppugnandam Gothi subierunt. Belisarius ue
ro milites suos magis fidentes, porta eduxit: & nihilominus turrib. & ꝓpugnaculis aliā
multitudinē imponit. Cōmittitᷣ ante portam prælium atrox & uehemens, in quo cū si-
gnifer Totilæ lancea transfixus equo cecidisset, signumq; ꝓstratum esset, summo studio
cōcursum est ab utrisq;: à Gothis quidem, ut signum seruarent, nec tantam ignominiam
susciperent: à Belisarij uero militibus, ꝗ signi capti gloriam nanciscerentᷣ. Tandem hu-
ius pugnæ exitus fuit, ut Gothi quidem signū reciperent, Belisarij uero milites corpus
signiferi obtinerent, præter sinistrā manum: in qua, quia annulus erat aureus magni pre
cij, Gothi eam absciderunt, ne hostes eo potirentᷣ. His actis Totilas quia se frustra cona-
ri uidebat, prælium diremit: ac postridie abiens Tybur cōcessit. Eam quippe tenebat ur
bem, ut supra diximus, maiorē in modū munita arce: ijs quasi castris aduersus Romanos
utebatᷣ. Romani uero ne subitis incursionibus ab ea parte infestarentᷣ, cunctos Anienis
C pontes euerterunt. Habet uero fluuius præaltas ripas, & aquarum ꝓfunditate nō trans-
meabilis est. itaq; pontes super eo principalioribus uijs existebant, ceu Salaria & Numē
tana & Tyburtina. His igitᷣ tunc pōtibus recisis, fieri discursiones aduersus urbē Romā,
nisi magno & periculoso circuitu nō poterant. Belisarius post Gothorū discessum, por
tas urbis earumq; ferramenta quiete iam fabricari fecit: clauesq; urbis Romæ, quasi ite-
rū ab se partæ, ad Iustinianū imperatorē misit: finisq; fuit duodecimi anni eius belli. Pro
ximo dehinc anno ut primū uer incepit, Totilas Tybure ꝓfectus Perusiā duxit. Ea urbs
iā pridem obsidebatᷣ ab alia Gothorum manu. Cumq; deficerent iam frumentum, & cæ
tera necessaria ad uictum, Totilas eò ꝓfectus est, quo obsidionē magis urgeret, ac om-
nem spē obsessis auferret. Dum circa Perusiam urbem Totilas commoratᷣ, Ioānes cum
audisset Totilā ea in obsidione occupatū esse, senatores uero ac patritios urbis Romæ,
quos secū Totilas eduxerat, per Campaniæ oppida sub militum custodia reliquisse, fa-
mam sui nominis extendere ꝑ illorum liberationē cogitauit. Mouens igitᷣ ex Calabria,
D cū delecto equitatu neq; die neq; noctu intermisso itinere, in Campaniā peruenit. Toti
las quoq; per idipsum tēpus hæc eadē suspicatus, ualidam Gothorum manum in Cam-
paniam destinauerat. Hi cū Minturnas peruenissent, ibi substiterunt, partemq; suorum
præmiserunt, ꝗ oppida specularentᷣ: forteq; fortuna accidit, ut Gothi equites præmissi,
in Ioannē eiusq; equitatum inciderent: statimq; prælium inter eos cōmissum est: in quo
præualens Ioannes, multis ipsorū occisis, plurimis uulneratis eos in fugam uertit. Ea ꝓ-
fligatione etiam hi ꝗ Minturnis erant cōterriti aufugerunt: & Ioannes abducendi quos
uoluit permagnam habuit facultatē. Nam oppida Campaniæ sine mœnibus erant: iam-
pridē em̄ Gothi illa euerterant. itaq; ex singulis oppidis Romanos capiens, oēs qui ibi
reperti sunt, de manibus Gothorum liberauit, atq; abduxit, præter Clementinū & Ho-
restē: quorum alter abire noluit, imperatorem formidans: alter defectum equorū causa
tus, in ambiguo remansit. Nō multi tn̄ senatores in Campania reperti sunt, sed mulieres
senatorum cōplurimæ. Viri em̄ nocte illa qua Totilas urbem cepit, pleriq; militū agmē
secuti in Portuensem urbem refugerant. Totilas uero cum hæc quæ à Ioanne facta sunt,
cognouisset, ualde cōmotus est: pœnasq; à Ioanne sumere constituit. itaq; parte copia-
rum in

iū in obsidione Perusię relicta, ipse cū reliquo exercitu magnis itineribus per Picentes, Pelignos & Samnites, in Apuliam properauit, trāsuersisq́ itineribus, ꝓfectus, nō prius destitit, q̄ in Calabria repertū Ioannē repēte inuasit, & cū toto exercitu ꝓfligauit, castra etiam cepit. Nō tñ permagna cędes facta est à Gothis. Nā erat nox cum aggressi sunt castra. Quare faciliter latitādo milites in proximos mōtes euaserunt. Ioannes & Arnulfus Erulorū ductor, q unà cū Ioanne militabant. Hydruntū ex fuga se receperunt, militesq́ postmodū diuersis itineribus ad eos cōuenere. Hæc Totilę uictoria maxime nomē eius inclytū reddidit: præclarū eñ uisum est, regem à Perusiæ mœnibus in Calabriā usq́ tanta celeritate iter fecisse, quantū uix nudus uiator gradereť: nec ipse lectica aut rheda delatus, sed pari cum militibus labore equo ꝓuectus, armisq́ suis oneratus incessit. Haud multo post id prælių aliæ à Iustiniano copiæ in Italiā missæ Hydrunto applicare cœperunt. Permotus eñ imperator crebris Belisarij literis, q cōditionē belli significās supplementa postulabat, nouas in Italiā copias mittere decreuerat, & Belisario scripserat ut in Calabriā se trāsferret ad recipiendos milites & bellū aduersus hostes illic gerendū: ductores uero nouarū copiarū erāt, Valerianus Armeniorū ductor, & Verus Erulorū. Belisarius uero cū imperatoris literas mādataq́ suscepisset, cæteris Romę & apud portā relictis copijs sub cura & gubernatione Cononis legati, ipse cū nongētis militibus delectis, quorū septingenti equites, ducēti pedites fuerunt, mari delatus Calabriā petere cōtendit. Erat uero ꝓpositū eius Tarēti copias exponere, qđ abest ab Hydrunto bidui itinere, eoq́ in loco relictū exercitū cogere. Sed uento aduersante cōtra ꝓpositū animi sui Crotonis in portu copias exponere coactus est. Vi eñ tēpestatis nec ante nec retro nauigare poterat. Crotone igiť expositis copijs, quoniā in his locis pabulādi facultas non erat, equites à peditibus separare cōpelliť. Ipse eñ cū peditib. & uxore Crotonis remansit, q̄ Ioannē cū cęteris copijs ad se uocaret. Equites uero ultra ꝓgredi iussit & in finibus Thurinorū cōsistere. Sic eñ perfacilè sibi & equis opportuna reperturos, ac futuros tuto in loco ratus est, quoniā Lucani mōtes in Brutios discurrentes, duas ualles arctis aditibus faciūt, nec ꝓcul ab altera ualle iuxta littus maris, Russia est Thurinorū castellū, supraq́ illud est oppidū remotius à mari arduo loco sitū, qđ Russianum uocāt, id oppidū Ioannes præsidio militum custodiebat. Belisarius igiť equites suos ad hæc loca dimisit, eisq́ pręfecit Phassam genere Hiberū, pręstātissimum bello uirum, & Barbationē Thracē custoditeq́ assidue aditum iussit. His equitibus cum ad ea loca uenissent, casu quodā obuij fiunt equites hostium, quos Totilas ad tentādum id oppidum miserat, qđ supra diximus Ioānis pręsidio custodiri: prælioq́ cōmisso, Belisarij equites licet pauciores numero, tñ facile superarunt, ac supra ducētos ex hostibus occiderunt: stātes uero in his locis, utpote uictores & ꝓcul ab oculis sui ducis cōmorātes, neq́ ordinē neq́ disciplinam militarē seruabāt, uagantes ꝓcul à signis uigilias negligētes, nec exploratores mittere, nec speculatores habere curabāt, nec arcta uallis, quæ facile arcere hostē poterāt custodire. Quæ postq̄ Totilas cognouit, cum tribus equitū millibus ꝓfectus, eos nihil suspicantes inuasit: fauces eñ illas aditusq́ difficiles prius trāsgressus est, q̄ Belisarij equites uenturum sensissent. Hinc cædes & ꝓfligatio ingēs fieri cœpta. Phassas & Barbation erant pręfecti, quorū Phassas cū turma suorū equitum Totilę occurrēs, mirabilia uirtutis opera edidit, ipseq́ cum omnibus suis equitib. ad extremū occubuit. Barbation cū duobus tātum equitib. aufugit, cæteri uel capti uel interfecti sunt: fuerunt etiā q statim fugā arripiētes, ad Belisariū tātæ cladis nuncij euaderēt. Belisarius amisso equitatu, cū suspicareť hostes aduersus se esse uēturos, naues ꝓpere cōscendit, ac magno cum dolore uētis sese permittēs, eadē illa die Messanā in Siciliā delatus est, quæ distat à Crotone millia passuū circiter nonaginta. Totilas cū ea pfecisset, ac uires hostiū turbatæ essent, Russianum oppidum obsedit: erant eñ in eo oppido trecenti equites à Ioāne collocati, ac pedites cētum à Belisario nuper missi, pręterea Italorū equites & pedites magno numero, quibus satis mature defuturi cōmeatus uidebanť. Per hoc tēpus milites à Belisario Romæ relicti Cononē pręfectum suum interfecerunt: irati & indignantes qđ ille mercatura frumētaria clandestine inita, preciū annonæ quotidie augeret. Qui milites à Iustiniano per legatos postularunt huius delicti abolitionē, asserētes nisi id cōcedat imperator, ac stipēdia insuper eis debita persoluat, se Romā Totilę esse daturos: quo quidem metu

omnia

A omnia illis sunt cōcessa. Obsessi uero apud Rusianū oppidū cū defectu annonæ premerenī, sermone cū Totila habito, certi tēporis inducias paciscunī, intra quod tēpus nisi ueniant subsidia, oppidū dedere ꝓmiserūt. Ex hoc iā apparatus fiebat à Ioanne, ut illis opē ferret ac Totilā ꝓhiberet. Inter hæc Belisarius ex Sicilia Hydruntū uenerat, & Valerianū militesq́ꝫ nouos à Iustiniano missos susceperat. Itaq; copiarum abunde erat, nec deerāt naues quibus ad liberādos obsidione sociosueherenī. Omnibus igiī paratis, ac militibus in naues impositis, Russianū nauigarūt. Obsessi classem cernētes (nā oppidū celso in loco situ mare ꝓspicit) ingēti lætitia exultātes, cōstituta die deditionē facere noluerunt. Nec multo post classis uento dissipata uarijs in locis naues dimisit: deinde cum in Crotonis portu simul cōuenissent, rursus inde mouētes, Russianum petierūt. Totilas cū appropinquarēt, Gothos armari fecit, ac eos per littus cōtra proras nauiū disposuit, hastis & sagittis appellere classem ꝓhibētes. Quos cū uiderent Græci, ac periculū horrerēt, cōmorati aliquo tēpore iuxta littus, quasi mox descēsuri, tādē re desperata, cōuer

B sis retro proris abierūt. Cōsulentibus deinde quid agendū foret ꝓ obsessorū salute, placuit ut Ioānes & Valerianus cū equitatu ac cæteris copijs in agrū Picenū ꝓficiscerenī, ibiq́ꝫ bellū tumultuose inferrent, quo Totilas succurrere suis rebus, ac obsidionē soluere cogereī. Belisarius aūt cū classe Romā nauigaret, ad seditionē militarē, de qua supra diximus, cōpescendā, ac frumentū classe conuehendum, his in consilio decretis, Ioānes mature iter arripuit per Apuliā, Samnites & Pelignos, in Picentes uadens. Valerianus classe deferri maluit: itaq; nauibus delatus, Ancone milites exposuit, ac se cū Ioānis exercitu cōiunxit. Nec ob eā iñ rē Totilas obsidionē dissoluit, sed duobus equitū millibus in Picētes missis, q aduersus Ioānis Valerianiq́ꝫ copias tuerenī oppida, ipse cū reliquo exercitu in obsidione permāsit. Obsessi uero cū penitus iā necessaria deficerēt, nec ulla spes auxilij superesset, Cleoferū Italicū & Godillā Thracē, ad Totilam mittunt, salutem ac ueniā postulantes. Hi præter expectationē suam, perfacilē Totilam repererunt. Vni se dūtaxat fœdifragiū imputare dixit, eiusq́ꝫ unius pœna fore cōtentū, cæteris omnibus

C impunitatē cōcedere, si secū militare uellēt, omnia sua retenturis: sin abire malint, cū singulis uestimētis abituris. Per hunc modū recepit oppidū, & Colegeriū præfectū præsidij, q autor fuerat oppidi secundū cōuēta nō reddēdi, uerberatū prius ac mutilatū interfici iussit, cæteris ꝓmissa ex fide seruauit. Remāsit uero cū Totila magna pars militum, q̄ res suas retinerēt. Alij relictis armis & equis ac rebus suis omnibus, cū singulis uestimentis Crotonē abierūt. Oppidanorū bona in prædā militibus suis Totilas cōcessit, corpora tñ libera esse iussit. Per hoc tēpus Antonina Belisarij uxor Constantinopolim est profecta, quo Theodorā Iustiniani uxorē rogaret ꝓ Belisarij ab Italia reuocatione. Sed cū Theodorā paulo ante defunctā esse reperisset, ipsa Iustinianū adiēs, multis precibus cū illo egit, ut maritus ex Italia reuocareī: & impetrauit quidē faciliter, præsertim cū belli Parthici metus ingēs adesset. Ita Belisarius ex Italia reuocatus, quinquēnio fere postq̃ uenerat in Græciā, redijt: non eadē fortuna fretus in hac ultima expeditione, qua fretus fuerat in prima. Romæ uero abiēs tria millia delectorū militū in præsidio reliqt, sub du-

D ctu & gubernatiōe Diogenis legati, uiri prudētis & bellorū gnari. Eo abeūte Gothi Perusiā lōgo tēpore obsessam, ui & armis ceperunt. Totilas expeditis Calabriæ Apuliæq́ꝫ rebus, ad obsidionē urbis Romæ redire cōstituit: faciebāt uero sibi animos Belisarij recessus, & ubiq́ꝫ ꝑ Italiam prosperæ Gothorū res, Græcorum aduersæ. Cōtractis igiī undiq; copijs, cum satis parata essent omnia, Romā ueniens, urbē obsedit. Erant Romę in præsidio delectorū militum tria millia, cum Diogene eorū duce, uiro singulari. Hi uigilando & agēdo & opportunis locis repugnando, urbē quamoptime tutabanī. Itaq; in lōgum tempus protracta obsidio est, nec spes ulla Gothis nisi in fame relicta. Durante apud urbem obsidione, permulti Italiæ uiri, qui tunc Cōstantinopoli erant, summo studio Iustinianum precabanī, ut Belisarium cum magnis copijs in Italiā mitterēt, ad obsidionem urbis Romæ dissoluendam, alioquin res ad manifestam tendere ruinam ostendebant. Hæc eadem Godingus uir cōsularis, à populo Romano missus orator precabatur. Iustinianus autem sibi curæ fore res Italiæ respondebat. Cæterum differendo ac ꝓcrastinādo nihil efficiebat. Tandē uero cum acrius infestaretur, Liberium quendam ex nobilitate Romana Italico bello ducem pronunciauit, apparatibusq́ꝫ faciēdis ab initio uehemens

uehemēs fuit:mox alijs superueniētib.curis intermisit, itaq; irrita expectatiōe inter mo E
ras & apparatus tēpus transiit:Roma uero interea durius obsidebatur, Gothi eñ expu
gnata Portuēsi urbe ne quid per Tyberim ad obsessos importari posset, effecerāt. Oppi
da quoq; finitima urbi ferè omnia in potestatē suā redegerant, ne qua subsidia inde Ro
mā deferrenť. Sed erat legati & militū incredibilis diligentia: iam pridem enim hęc præ
uidentes, omnia intra urbē loca quæ uacua ædificijs erant, frumento conseri fecerāt. Ex
quo factū est, ut deficiente uetere frumēto nouū intra pomeria natum superueniret: per
hūc modū lōgo tempore obsidionē pertulerunt. Deniq; seruassent urbem, nisi ad extre
mum paucorū ꝓditio eos peruertisset. Ad portā enim Capenā quæ est in uia Ostiensi,
qua ad beati Pauli apostoli ecclesiā itur, statio erat militū Isaurorū. Hi post lōgam obsi-
dionē questi inter se quod multorū annorum stipēdijs fraudarentur, simulq; grādia spe
rantes præmia, clàm ad Totilā profecti tradere sibi eam portā, cui præsint, paciscunť,
tēpusq; & modum ad rem parandā constituunt. Cum uero nox constituta proditioni
aduenit, Totilas hæc machinať. Duab. nauiculis in Tyberis flumine dimissis tubicines F
imposuit, iubens ut ꝑ aduersum fluuiū nauigātes sub ambitu murorū penetrent: cumq;
ibi fuerint, tunc repente clangorē tubarū quàm terribilem emittant. Ipse uero cum exer
citu silentio ꝓfectus, nō longe ab ea porta, de qua diximus, cōsedit: omnia successere se
cundum Totilæ optata. Romani eñ hostes ad eam partē esse rati, in qua clāgor audie-
bať buccinarū, ad eū locum undiq; conuolarunt, & qui uigilias circa urbē obibant, eò
trepidi occurrerunt: dumq; oēs cōcursant, ac cætera negligunt, ꝓditores soli relicti, por
ta refracta Totilā & Gothos intra urbem receperunt, statimq; cædes fieri cœpta est Ro
manorū & militum: nec iā de resistendo, sed de fugiendo cogitatum, fugiebāt uero per
diuersas maxime portas. Diogenes præfectus quoniā nulla remedia superesse uidebat,
cū parte militum Roma egressus, Centumcellas petere cōtendit. Sed Totilas hoc fore
suspicatus (nā cæteris amissis id solum relictū erat oppidum) insidias eo itinere colloca
uerat. In quas incidēs Diogenes, magna parte militū amissa, ipseq; grauiter uulneratus,
uix atq; anxie euasit. Erat Romę inter cęteros ductores Paulus ex Cilicia pręfectus eq. G
tum turmæ. Is in hac turbulentissima nocte cū per urbem captam pluribus locis prælia
inisset: tandē ad molē Adriani cum suis equitibus se recepit: orta demū luce per urbem
redundātibus Gothis, cū & capitolium & exquiliæ ac cætera urbis loca iā capta essent:
ad molē tamen Adriani uehementissime pugnabať. Habebat enim Paulus equites qua
dringentos, cum quibus & molē & pontē qui iuxta est, egregie defendebat, pugnaq; in
ipso ponte cōmissa, multos Gothorum occiderat. ac demum ultra pōtem submouerat.
Quę cernens Totilas, suos à pugna reuocauit. Nullo meorum sanguine mihi cōstet, in-
quit, horū interitus, ego uel sedens istos conficiā: cum nec ipsi nec equi habeant, quo in
crastinū uitā sustētent. Ita reuocatis à pugna suis, & stationibus militum contra pōtem
molēq; positis, nullas obsessis inferri molestias iussit. Paulus & equites diē illā totā & no
ctē insecutam absq; cibo cōmorati, postridie consultabant quid agendum sibi potissi-
mum foret. Erant qui equorum carnibus sustentandā obsidionem suadebant. Hoc rur-
sus cōsilium horrorē quēdam insoliti cibi habere uidebatuř. Fugæ uero spem circūfusa H
Gothorū agmina præcidebāt: restabat deditio, ea uero plena terroris ac dedecoris erat.
Itaq; Paulus suscipiēs uerba: Vtcūq;, inquit, nos uertamus cōmilitones, extrema nobis
adesse uidetis. Nam fugæ quidē nulla facultas est, circunfusis hostiū copijs, ac nos impi-
gre obseruantibus: deditio aūt supra turpitudinem uilitatemq; consilij cruciatus insu-
per excarnificationesq; portendit. Barbarorū eñ sæuitia simplici mortis genere cōten-
ta esse nō solet: durare uero in obsidione ac cibo equorū pasci, eorū forsitan esset, qui au
xilia sibi uētura expectarent: nobis autē carentibus ea spe, nulla ratio suadere hanc tole
rantiā potest, nisi uilissima detrectatiōe mortis, ceu pueri formidolosi dolore cōfici ma
lint q̄ ferro secari. Ego uero dedi hostib. & tabescere inedia, eorū puto q cor & sangui-
nē nō habent. At nobis manu strenuis & præliorū nō insuetis, gloriosa mors est cōple-
ctenda. Sic eñ moriamur, ut sanguine hostium madentes, nō inulti cadamus, ne rideat
hostis nostri interitu, sed fleat, nec iugulum nostrū præbeamus hosti, sed iugulum suum
ferro nostro perfringamus: quid eñ paucorū annorum accessio nobis prodesset, cū &
si nūc seruati paulo post simus obituri? Gloria extendere uitā hominibus potest, natura
non

A non poteſt. Ite igitur mecum ad glorioſam mortē, quā ciues ſimul & hoſtes admirabun-
tur, ac laudibus in cœlum perpetuis ferent. His dictis incenſi equites, ſeſe morti deuoue
runt. quare cōplexi ſeſe inuicem & oſculati, certiſſimo moriēdi propoſito, ad dimican-
dum ſe parant. Erat uerò cōſilium in proximā ſtationem Gothorum ruere, factaq; per-
magna hoſtium cæde, pugnādo interire. Quos cùm uideret Totilas ad extremū caſum
parari, ueritus ne hominum deſperatorum conatus maiorē quàm pro numero cladem
Gothis afferret, caduceatore ad eos miſſo, electionē permiſit, mallentne relictis armis
& equis incolumes abire, an omnia retinētes ſecū militare æquo iure cum alijs militib.
Ea cùm audiſſent equites, lętati ſunt, ac primo ſua relinquere, & Cōſtantinopolim abire
malebāt. Poſtea uerò cogitātes longum iter, & inſidias uiarum, elegerunt omnes apud
Totilam remanere, præter Paulum eorum ducē, & Mūdum Iſaurū, hi duo quia natos &
uxores domi habebāt, abire maluerūt, quos Totilas uiatico & cæteris opportunis libe-
raliter adiutos Cōſtātinopolim remiſit. Romanos aūt quotquot ad ſacras ædes cōfuge
B rūt, Totilas inuiolatos eſſe iuſſit, in urbemq; Romā neq; deſęuijt amplius, neq; deſolare
eā, ut prius fecerat, perrexit. Sed ciues tū ex Cāpania, tum ex cęteris locis ſtudioſiſſimè
reuocauit, ludoſq; equeſtres ac cætera magnificētiæ opera, quæ tranquillis florētibuſq;
ciuitatibus fieri cōſueuerunt, inſigni apparatu Romæ edidit: quo ciues bonā ſpem ſuſci
perent, ac deſiderio urbis allicerētur: ædes quoq; uel euerſas, uel incendio prima illa de-
ſolatione conflagratas, reſtituere ac reparare niſus eſt: deniq; tātum frequētandi Romā
ſtudium oſtendit, quātum prius oſtēderat deſolandi. Hanc tantā uarietatē mutationēq;
uoluntatis, alij ex uoto apoſtolis facto proueniſſe credūt, quorum tēpla euertiſſe uideri
poterat, cùm ciuitatē euertit: alij ad utilitatē opportunitatemq; belli totū referebāt: alij
poſtulāti nuper Totilę regis Frācorum filiæ matrimoniū, fuiſſe reſpōſum tradūt, nō eſſe
Totilam Italiæ regē, cùm urbem Romā euerterit, qua infamia permotū ferunt, ad urbē
reparandā animum cōuertiſſe. Sed nos potiſſimā huiuſcemodi bonæ uoluntatis Totilę
cauſam fuiſſe credimus illā, quæ à ſancto Papa Gregorio ſcribiť in dialogo. Cùm nanq;
C Totilas poſt captā prima uice Romā, eandemq; à Beliſario receptā, eſſet in Campania,
audiēs beati Benedicti ſanctitatis famā, ad illum ſe cōtulit. Erat tunc is ſanctus pater in
ſuo monaſterio, qđ in Bauro caſtello & demolito Apollinis tēplo multis antè annis ex-
truxerat. Tentare autē uoluit Totilas, nunquid famā prophetici S. ſanctus uir operibus
adimpleret, & uno ex comitibus, quē regia ueſte ſua ornauerat pręmiſſo, ipſe inter cōmi
litones ad ſubornati regis obſequiū ſequebať. Prodierat in tēpli ueſtibulū Benedictus,
regē ſuperbum humillimè excepturus, cum turba illi obuia, ſeſe in duas ſcindēs partes,
mediū reliquit ſuperbiſſimo gradientē inceſſu illum qui Totilā ſimulabat. Sed uir deo
plenus, quod nunquā uiderat cognouit, & mentito rege ad cæterum comitatum iuſſo,
Totilam oculis manuq; indicatum euocauit. Congreſſus ſancto uiro Totilas, prophe-
tiam ea quam uiderat maiorem audiuit, quam partim ipſe expertus eſt, partim ſui uide-
runt impletam: monito nanq; & graui oratione ſuaſo, ut à malis operibus temperaret,
prædixit futurum, ut Romam caperet, Siciliamq; intraret, & demum nono regni ſui an-
no ſuperatus occumberet. His itaq; beati Benedicti ſuaſionibus effectum eſſe credide-
D rim, ut qui partem uaticinij ueram eſſe de urbe Roma uidebat, Totilas à crudelitate &
malis abſtinendo, poſtremum cladis & necis ſuæ pręſagium auerteret. Ea igitur de cau-
ſa factum eſt, ut reſtituere ac reparare urbem intenderit.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINA-
tionē imperij Romanorum, Decadis primæ, Liber ſeptimus.

POTITVS urbe Roma Totilas, expeditionem in Siciliā parauit, eiuſq;
rei gratia permagnā longarū nauium claſſem effecit. Addidit etiā one
rarias naues permultas. Dumq; ea parātur, Cētumcellas, quę una urbs
nōdum in poteſtatē ſuam peruenerat, mari terraq; obſidere cōſtituit.
Præerat ei urbi Diogenes, quē nuper fugiſſe Roma oſtēdimus, colle-
gerūt uerò manum ſatis ualidā militū. Cùm igitur Gothorū exercitus
Centumcellas adijſſet, ac prope mœnia eius urbis poſuiſſet caſtra, Totilas ad Diogenē
legatis miſſis, ut uel pugna decerneret aduerſus Gothos, uel urbem dederet, poſtulauit.

Nam expectare à Iustiniano auxiliũ nequaquã eũ debere, cùm Romę tãdiu obsessæ nũquã subuenerit, nisi fortè existimet illũ Cẽtũcellas pluris facere quã Romã. Ad hæc Diogenes respondit: Sibi quidẽ pugna decernendũ in præsentia nõ uideri, dedere uerò urbẽ salua existimatione ac fide sua nõ posse, nisi Imp. cõmonefacto, ac auxilijs postulatis. Atq; ita cum honesta & iusta dicere uideref, cõuentio quędam fit inter Diogenẽ & Totilam, nisi Iustinianus Imp. certior factus, per se uel aliũ opem tulerit, ad cõstitutã diem Centũcellas Diogenẽ esse traditurũ, Totilam uerò interea molestias nullas inferre debere: pro his seruãdis obsides dati. Post hęc ita cõuenta Totilas obsidionẽ soluit, & paratis iam omnibus quæ paranda fuerãt, ad bellũ Siciliæ cõuersus est. Et naues quidẽ ad fretũ Siculum præsto sibi fore mãdauit. Ipse uerò pedestri itinere Rhegiũ usq; profectus, eam urbẽ expugnare adortus est. Præerant urbi Thermũdus & Amereus, à Belisario dudũ ibi collocati. Hi sępius expugnare conatos multis uulneribus Gothos repulerũt. Quamobrẽ desperãs Totilas ui posse urbẽ peruincere, lenta obsidione ad famẽ redigere instituit. Itaq; manu quadam Gothorũ ibi relicta, cæteram multitudinem classe ad expugnandum Tarẽtum duxit, ac faciliter eam urbem cepit. Transgressus deinde in Siciliam cùm minora quædam oppida uel ui, uel pactione in potestatẽ suam redegisset, tandẽ Syracusas mari terraq; obsedit. Per idem tẽpus Gothi, quos in Picentes aduersus Ioannẽ & Valerianũ missos ostendimus, magnis supplemẽtis acceptis, ac superiores bello facti, Ariminũ ceperunt. Nec procul Rauennam cõserto prælio Verum Erulorum ducem cum omnibus copijs interfecerũt. Et qui apud urbem Rhegium obsidebant Thermũdus & Amereus deficiente cõmeatu sese ac oppidum Gothis tradiderunt. Hæc in Italia cùm fierent, Cethæus Albinus, & Basilius uiri cõsulares, qui Roma in ultimo Totilæ ingressũ profugi ad Iustinianũ cõfugerant, quotidie illi memorabãt, instabantq; ut afflictæ Italiæ ac urbi Romanæ maximis missis copijs subueniret. Nec tamen prius eos exaudiuit Imperator, quã ex multis Italiæ ciuitatibus, ea simul omnia sub unum tẽpus sibi nunciata fuere, cùm enĩ & Rhegium, & Tarentum, & Ariminum capta, & transitum in Siciliam Totilæ audisset, attonitus tot rerum motibus, Germanũ patruelẽ suũ Italię belloq; Gothico ducẽ pronunciauit, magnosq; subinde apparatus fieri iussit. Huius rei fama cũ in Italiã peruenisset, hostes cõterruit, & amicos in spem maximã erexit. Erat enĩ Germanus uir alti animi, nec minoris cõsilij, liberalitate egregia, ac summa apud populos militesq; gratia. Et accedebat his, quod Mattasunthã Theoderici neptem post mortẽ Vitigitis uxorem acceperat, quæ quidem res fauorem Gothorũ sibi plurimũ cõciliarat. Cùm esset in Illyrico Germanus, Sclauinorũ gẽs transmisso Danubio Romani imperij prouincias inuasit, genus hominum crudele atq; immane, qui cùm se in Macedoniã Thraciamq; cõuertissent, tantũ Iustiniano metum intulerunt, ut Germanũ iter in Italiam cœptum intermittere iuberet. Ea mora interueniente, Gothi per Italiã & Siciliam peruadẽdi omnia tẽpus facultatẽq; plurimam habuere. Inter hæc dies cõstituta aduenit, qua Diogenes Centũcellas tradere promiserat, & Totilas ad eum mittens urbem poposcit: Diogenes uerò Germanũ ducẽ nouiter præfectũ Italiæ belloq; allegabat, ob id mutatam cõditionem rerũ, nec posse se urbem tradere asserebat, cùm ipse Germanus rei dominus in itinere existat, ac propediẽ sit in Italia futurus. Totilas in Sicilia Syracusas obsidebat, exercitusq; Gothorũ nullo repugnãte per uniuersam Siciliam discurrẽs, omnia prædabaẽ. In Italia uerò Rauenna, & Ancõ, & Hydruntũ, & Centumcellæ, cum alijs quibusdã oppidis durabãt in partibus, cętera Gothi possidebãt. Vna modo spes homines sustẽtabat Germani aduẽtus, quę & ipsa deficit. Nam cùm uehemẽter in Italia expectareẽ, magno cum dolore suorũ in Illyrico diem obijt. Habebat Germanus filios duos, quos secũ in Italiã ducebat. Eos Imperator prosequi paternũ Italiæ cœptũ mandauit unã cum Ioanne Vitaliani, noto iam per Italiam duce, ipsorũ affine. Nam Ioannes filiam Germani uxorẽ habebat. Itaq; Ioãnes ac Germani filij exercitũ ducẽtes, Salonas peruenerũt, & quoniam hyems erat, hybernare illic cõstituerant, primo statim uere Rauennam traiecturi. Per hæc ipsa ferè tẽpora Lybus à Iustiniano cum classe in Siciliã missus, Syracusas ingressus est, Gothis quã stationẽ in portu habebãt, prohibere ingressum nequaquã ualẽtibus: sed mox ueritus rerũ necessariarũ defectũ, quẽ suorũ multitudo in urbe obsessa breui tempore inductura uidebatur, abire cõstituit. Itaq; paucis post diebus cum eadẽ classe Syracusis abiẽs, Panormũ nauigauit.

Inter

A Inter hęc Iustinianus mutato proposito, Narserē eunuchū Italico bello ducē pręfecit, & Ioāni scripsit ne in Italiā trajceret, sed Salonis manens, aduentū Narsetis pręstolaretur. Valebat uerò Narses eunuchus multū gratia & potētia apud Iustinianū, unusq; hic Imperatoris aulā plurimū gubernabat: Idē, quod maximū est, pecuniarū Imperialiū receptor & dispēsator, idem cōsiliorū omniū particeps, & interdū autor: quę quidē omnia suę uirtutis merito minora habuisse uidet, quādoquidē uir fuit ad omnia officij munera natus: q & si militaris disciplinę peritia magnus est habitus, pietate tamē in religionē Christianam excelluit: ea eñ fuit religionis ipsius fama, ut Paulus qui ante annos quingētos scripsit, eū dicat fuisse uirū pijssimū, religiōe catholicū, munificū in pauperes, in restituēdis basilicis studiosum, uigilijs & orationibus adeò intentū, ut plura supplicationib. ad deum profusis, q̃ armis obtinuerit. Clementia autem, liberalitate, & eximio in subditos sibi populos amore superauit omnes, quib. cōmissa imperia, cōmissas fuisse administratiōes publicas legerimus. Narses igit suscepto impigre negocio, magnas undiq; copias
B parare instituit. In quibus cōparandis gratia eius ac potentia plurimū adiuuabat. Erant eñ illi permagnæ amicitię & clientelæ cum regibus proceribusq; Barbarorū. Apparatibus factis, & copijs in Illyrico adesse iussis, ipse ingressus iter, Philippopolim, quæ est in Thracia peruenit. Sed cōsistēdi ac morādi in ea urbe necessitas sibi incubuit. Hūni siquidem magno exercitu Macedoniā Thraciāq; ingressi, cūcta populabāt, ac uias pręcluserant: tandē uerò cum pars Hunnorū una Thessalonicā, altera Cōstātinopolim petijsset, ꝓfectus inde Narses iter suum prosecutus est. Iam Totilas cognito apparatu hostiū, in Italiā redierat, Siciliēsi autē bello quatuor ex ducibus suis pręfectos reliquerat, ipse quę opportuna uidebant, per Italiā ꝓuidebat. Vt uero & ipse potētiā suā aduersum Gręcos ostētaret, ac uice uersa eos inuaderet, classem magno nauiū longarū numero in Græciā misit, iubēs ut q̃ maximo fieri posset tumultu cūcta popularent. Ea classis Corcyrā primo ac ꝓximas insulas diripuit, mox in cōtinentē transgressa per Epirū & Acarnaniā, & Ætoliā cuncta incēdijs rapinisq; fœdauit, mareq; obseruās, multa Gręcorū nauigia quę
C in Italiā Illyricumq; nauigabāt, excepit, totumq; id mare infestū & inutile nauigantibus reddidit. Dum hæc per Græciā à Gothis gerūt, Totilas nouo exercitu in Picētes misso; Anconē terra mariq; obsideri iussit: duces uero pręfecti huic expeditiōi tres, Scipuarē, & Vlidā, & Gothildū, quibus etiā classem attribuit nauiū longarū quadragintaseptem. Obsessa igit Aocone, ac terra mariq; oppugnata, maximo in ꝑiculo ea ciuitas uersabat. Quamobrē Valerianus, q Rauēnæ præerat, quoniā per seipsum succurrere obsessis desperabat posse, Ioannē Vitaliani, q Salonis erat, ꝑ literas hortatus est, ad opē simul obsessis ferendā. Ioannes uerò & si mādatū sibi à Iustiniano fuerat ante Narsetis aduentū in Italiā ne trajceret, tamē in tāto sociorū periculo minime sibi quiescendū ratus, milites è toto exercitu delectos, nauibus decē & octo imposuit, ꝓfectus Salonis, Rauennā uersus nauigauit, & nauigāti obuiā processit Valerianus cum duodecim lōgis nauibus, q̃ optime ad ꝑugnā structis. Collocuti inter se duces, & quę optima factu uidebāt cōmuni cōsilio decretis, tota simul classe ad hostē nauigarūt: cumq; Anconitanę urbi ꝓpinquas-
D sent, littori applicuerūt in loco quē Duasum incolę uocāt. Id postquā senserūt Gothorū duces, & ipsi se ad pugnā cōparantes, delectis militibus naues suas cōpleuerunt, cumq; satis structi paratiq; essent, ꝓgressi aliquāto aduersus hostes sese pugnę obtulerūt. Erant Gothorū naues quadraginta septē, Gręcorū aūt triginta: duces uerò classis Gręcorū Ioannes & Valerianus: Gothorū autē Vlidas & Gothildus. Nā Scipuar cum reliquis copijs ad tuenda castra remāserat. Hortati igit utriq; suos, & ad spem uictoriæ militari oratione, animis militū accēsis, ex cōposito cōflixerūt, statimq; ab initio pugna fuit acerrima, obuiā cōcurrētibus proris, & omni nixu sese mutuo inuadētib. magnisq; utrinq; animis res gerebat. Nec quisq; erat in tāto numero segnis, sed & sagittis, & cōtis & gladijs, tanq̃ in terrestri certamine pugnabāt: procedēte uerò pugna, Gothorū classis deteriori loco esse cœpit: pugnatores eñ quāuis egregij, tamen rerum maritimarū experientiam nō habentes, seipsos cōturbabant. Naues quibusdam locis simul plures conglobatę, sese mutuo impediebāt. Aliæ hoc ipsum uitantes, separatæ à suorum tutela, circumueniebātur ab hostibus. Gręcos uerò scientia ac disciplina rerū naualiū adiuuabat: seruati ordines, nulla cōglobatio, nulla extra tutelam suorū separatio conspiciebatur. Itaq;, ut par

fuit,tãdem superiores pugna Græci fuere:submersæ aliquot Gothorũ naues,cũ ipsis pu E
gnatoribus & nautis perierũt. Quod cùm uiderẽt Gothi,fugã demum arripuerunt, de-
cem tãtummodo Gothorũ naues integræ refugerunt ad littus,cæteræ uel captæ uel sub
merse sunt:uirorũ autem & in prælio & in fuga plurima strages fuit. Qui ad terrã refuge
rant Gothi,crematis cõfestim nauibus,ne illis potirẽ hostis,in castra redierũt.ibi trepi-
dantibus cunctis placuit obsidionem dissoluere: ita properè desertis castris,Auximũ se
receperũt.Ioãnes & Valerianus cũ uictrice classe,summa lætitia & incredibili Anconi-
tanorum gaudio portũ ingressi,hostiũ castra inuadere properabãt, sed deserta reperien
tes,omnem cõmeatum qui illic erat,in urbem deferri fecerũt.Ipsi autẽ paucis post dieb.
abeuntes,Valerianus Rauennã,Ioannes Salonas reuersi sunt. Hæc pugna uehementer
fregit Gothorũ animos,& quasi fuit initium ruinæ eorũ. Totilas eñ hac percussus plaga
magnã copiarũ partẽ ex Sicilia reuocauit. Itaq; Artauades Iustiniani dux, qui Lyberio
successerat,classemq; ab eo susceperat,potentior per Siciliã factus nõ solũ liberauit obsi
dione socios,uerũetiã Gothos plurib.locis per oppida obsedit. Nec multo post Croto- F
niatas lõga obsidione Gothorũ laborãtes,classis Græcorũ insperata superueniẽs libera
uit,ac hostes multa cæde perfregit:fugientiũ Gorhorũ pars Tarẽtum petijt, pats proxi-
mũ in mõtem se recepit. Quæ quidẽ superiori cladi adiũcta,multo magis perfregit Go-
thorũ animos,præsertim cùm de aduẽtu Narsetis in Italiã, deq; eius apparatibus , multa
crebri rumores circũferrent. Ac defectiones quædã iam tunc fieri cœptæ sunt aduersus
Totilã.Reginaris siquidẽ uir inter Gothos clarus,q Tarẽto præerat,& Moras qui Ache
rusiæ,cum oppidis quæ custodiebãt, & cũ militibus qui erant in præsidijs , ad partes Iu-
stiniani transierãt,& motus quidã in Sardinia aduersus Gothos facti nunciabanẽ.Cùm
hæc esset cõditio rerum per Italiã,Narses coactis per hyemẽ copijs, ad iter se cõparauit.
Habebat uerò exercitũ tãtum,quantũ uix alij simul omes duces in Italiã hoc bello addu
xerant,pecunijs eñ abundè à Iustiniano cõcessis,ipse etiã in erogando & largiendo ma
gnificus,nõ solũ ex Thracia & Græcia,uerũetiã ex alijs locis copias ingẽtes cõtraxerat.
Nã & Lõgobardorũ,ut Procopius quinq;,sed ut Paulus & Sigibertus & Guido Rauẽ- G
nas scribũt, XII.millia pugnacissimorũ hominũ accepit. Eos Albuinus eorũ rex cõces-
sit,quẽ in Pannonijs uicto & occiso Cõmundo,ostẽdimus cõsedisse. Et Erulorũ tria mil
lia ad eum uenerũt.Hunnorumq; multitudo ingẽs cõfluxit,odio maximè adducta,quo
gentẽ ipsam ostẽdimus Ostrogothos persequi cõsueuisse.Præterea Cumades Persa,Ro
manæ militiæ assuetus,cum nõ cõtẽnenda Persarũ manu ad eum se cõtulit, & Assuades
pugnacissimus adolescẽs cũ quingẽtis bellatoribus Gepidarũ gẽtis. Et Ioãnes cogno-
mẽto Fagas,cum Græcorũ Thracumq; exercitu,Ioãnes etiam Vitaliani suum ac filiorũ
Germani exercitum,quẽ Rauennæ habebant,illi cõiunxerant.Has igitur copias habẽs
Narses,ut primũ aduẽtare uer cœpit,ex Illyrico mouẽs p Dalmatiã & Liburniã , circui-
to maris sinu,in Italiã transiit.Primoq; ingressu ad Aquileiã cõstitit. Duæ erant uiæ,qua
rum altera illi pficiscendũ erat,una secus Adriaticũ mare,altera per meditetraneã regio
nẽ, sed utraq; maximas habebat difficultates. Nã secus mare Medoacus primo, dehinc
Atesis & Tartarus amnes stagna faciunt,quæ pluribus fossis in mare egerunẽ:& Padus H
pluribus ostijs in mare defluens, multis in locis interrũpit iter, locaq; omia à Veronensi
agro,in Rauẽnę urbis mœnia secundũ Padi ripam sunt impedita ac palustria,ut sine ma
xima difficultate exercitus traduci nõ possint.A mediterranea uerò regione,quę altera
relinquebaẽ Narseti uia,Taruisiũ Totilas paternæ hæreditatis ciuitatẽ,& quęq; ad Ve-
ronam pertinẽt,pręsidijs obtinebat.à Verona aũt ad paludes,quas diximus, innera Ra
uennam usq; impedire Atesis fluuius cãpos millia passuum uiginti interscindit: estq; is
fluuius adeò pręaltus,aquis ripisq; munitus,ut rarò possit uado transiri, & pauci milites
in aduersa pugnãte sripa,magnas ualeãt copias transitu arcere:quanq ultra Atesim itu-
ros ad ripam Padi,quæ est è regione Bryxilli,Mincium offendit,qui magnã potest phi-
bentibus opẽ munitionẽq; afferre. Istis etiã superatis amnibus maior est reliqua trãsmit
tẽdi Padi difficultas,in quo paucissimi lẽbi magnũ exercitũ ratibus nauibúsue trajci fa
ciliter phiberent. Postquã itaq; Totilas de magnis apparatibus,deq; aduẽtu Narsetis in
Italiã habuit cõpertum,eas difficultates de quib. diximus sibi notissimas cõsiderans,ex
Picẽtibus mouit. Et Papiã ueniẽs hauquaquã magnas adduxit copias, quarum partem
Teiæ

A Teiæ attribuit,quē unum haberet tūc gens Gothorū præstantissimū ducem.Misit uerò eum Veronā,ut Narsetē transitu Atesis ,phiberet:aut si uiribus transisset, ponè sequens quocūq; uaderet à tergo premeret: nequaq; em̄ diffidebat Totilas quin Narsete Atesis & Padi transitu ,phibito , ipse cæterā Italiā retineret.Hæc Narseti cū essent apud Aquileiam nunciata,Longobardos,quorū uirtuti & fidei plurimū fideret, aduersus Totilam Teiamq; mittere statuit. Vnde qđ suprà diximus,duodecim potius millia, sicut Paulus Sigibertus & Guido scribunt,q̄ quatuor,sicut asserit Procopius. Hi Lōgobardorum equites fuisse debuerūt:nec tamen mirandū uidetur,si in numero errauit Procopius, quē Totilā Teiamq; uenisse in Galliam Cisalpinā, & Lōgobardos cōtra fuisse missos uidemus ignorasse:quod quidē accidere potuit,quia nō interfuit, qui cum Belisario in Constantinopolim nauigauerat.Et nō ex Paulo solū historię Lōgobardorum scriptore,sed pluribus ex alijs scriptoribus,celebre est facinus,qđ Lōgobardi in Totilā Gothosq; ediderunt.Cuius narrationi manū eueſtigio apponemus.Ratio aūt qua adductus fuit Nar

B ses,ut Lōgobardos per mediterranea mitteret,hæc fuit:Ea tempestate in qua hæc gesta sunt, omnia ad Padi ripam, quæ pertinet ad Venetos exposita adusq; Mincij amnis ostium,quo Benacum in Padū exonerat,Rauennatis agri erant. Nec habebat ea ripa tūc oppidū aliquod,aut castellū.In altera uerò ripa Rauennā inter & Placētiam urbes,unicum erat oppidum Bryxillum , cuius oppidani omnibus in motibus, quos tot tantosq; Italiā post Romanorū imperij inclinationem agitasse ostēdimus, semper in Rauennatū partibus mansere : unde quidquid à Bryxillo Rauennā usq; habet ea Padi ripa, fuit etiā Rauennatū. In Mediterraneis uerò eius regionis Tannetū oppidū uetustū, haudquaq; lōge à Pado Bryxilloq; distans,semper cum Bryxillo fidē Rauennatibus seruauit : estq; id oppidū nūc Regijlepidi ciuitatis uicus. Eas regionis cōditiones intelligēs à Venetis Rauēnatibusq; Narses Lōgobardos iussit Bryxillum Tannetumq; accedere , & Totilā distinere,ut illo absente urbem Romā cæterasq; Italiæ ciuitates facilius recipere posset. Profecti ab Aquileia Lōgobardi,nullo ,phibiti impedimēto,ad Atesim peruenerūt. E-

C rat aūt tūc Iulius mēsis,quādoquidē Agnellus in uita Vrsicini Rauēnæ episcopi scribit, Narsetem mense Iulio & quinta feria Rauennā cum maximo exercitu ingressum fuisse. Quare Longobardis tunc facile fuit uado aut ponte facto, Atesim transmittere: exinde Tartarū & Mincium,qui amnes per æstatis sydus parum aquis tumēt, transgressi nullo prohibente,ad padi ripā eregione Bryxilli peruenerūt. Nam Teias paucitati copiarum suarum diffisus,nō est ausus cōgredi Lōgobardis. Mātuæ uerò & Cremonæ nulli erāt, qui tātum equitatū hostiū probibere transitu potuissent. Traducti Padum Lōgobardi, apud Bryxillum statiua posuerūt. Interea Narses uiam per littus Adriatici maris elegit, quoniā illa erat breuior Rauēnam ituro, apud quā urbem om̄es belli apparatus struere cōstituerat. Hancautē uiam ab Aquileia Rauennā eas paludū fossarūq; & ostiorū Padi difficultates quo emensus sit modo Narses, quib. supauerit adminiculis,nobis est ad rei gestæ ueritatē certius exponendū,q̄ utraq; habet Procopij translatio.Procopius quidē ita,Venetiæ in qua prouincia Aquileia & Verona & paludes existūt , posuit nomen,ut

D om̄ia quæ illic cōtigerunt Narseti,ad ipsam prouinciā referat trāslator. Sed nos honore suo carere nō patiemur,cōditam tūc recēs inter stagna Venetā ciuitatē. In ipsa em̄, quā satis cōstat nullā hucusq; passam uim hostilē,nulla facile inuenitur ædes sacra,cuius cōditoris nomē, cuiusq; tēporis & impensæ, certa nō extat memoria annalibus libris, aut singularū ædium priuilegijs cōtenta. Scimus aūt beati Theodori martyris ædiculā,quā sancti Marci tēplo postea cōprensam uidemus, Narsetis eunuchi iussu sumptibusq; exædificatā,pariterq; cōstat sanctorū Mennæ & Geminiani episcopi sacellū,qđ in capite Brolij cernitur,eiusdē Narsetis impēsa factū fuisse. Quas quidē ecclesias monumēta dicunt Narsetem patritiū Iustiniani Imp. cubiculariū,ex Gothorū manubijs posuisse. Nisi ergo & nouā urbem perlustrasset Narses, & Venetorū in stagnis habitātiū nauigio adiutus fuisset, eam sacrarū ędium impēsam fecisset in urbe Rauēna tum florentissima,aut in Aquileia, quā habemus cōpertum fuisse ab ipso,aut dū Italiā administraret, iussu suo primū instauratā, postea q̄ ab Atila Hunnorū rege fuerat destructa. Profectus est ergo Narses per Filistinā Clodianāq; fossas,per Padi ac Capresiæ,quæ nūc magna Vacca dicitur ostia, & pōtes fecit è nauibus,ubicunq; flumina & aquę interrumpebāt.Cum Ra-

uennę applicuisset Narses, Valerianus & Iustinus duces, q in pręsidio ibi erãt, cũ suis co E
pijs sese illi cõiunxerũt. Erãt uero per Italiã ueterani milites permulti, quib. stipẽdia mul
ti tẽporis debebanť, & ob hoc infensis mẽtibus expeditiões obibãt. His omnib. Narses
stipendia persoluit, animosq; illorũ sanauit. Qui itaq; ducis istius apparatũ belli, priusq̃
ab imperatore proficisceret factũ cõsiderabit, intelliget nequaq̃ esse credendũ, id quod
supra ex Procopij trãslatione dicebať: illũ quinq; millia habẽtẽ uenisse in Italiã, ut sub
Belisario, aut illi par bello Gothico interesset. Cõmoratus Rauennæ dies nouẽ Narses,
postq̃ exercitũ satis recreauerat, inde mouẽs Romã petere cõtendit. Vsdrialas per id tẽ
poris Arimino præerat, uir inter Gothos bello insignis. Is, cũ in agrũ Ariminensẽ prima
Narsetis agmina peruenissent, transitũ eorũ impedire conabať. Amnis eñi qui præterfluit
Ariminũ imbribus creuerat. Pons uero super eo amne ita sub ipso oppido cõsistit, ut fa-
ciliter impediať. Egressus igiť Arimino Vsdrialas cũ ex ulteriori ripa repugnaret, nõnul
liq; iam flumẽ transissent, pugna nõ longe à mœnibus oppidi cõmittiť. In qua Herulorũ
quidã eques, cominus pugnans Vsdrialã occidit, militesq; eius morte ducis cõterriti, in F
oppidũ trepidi refugerũt. Caput Vsdrialæ ad Narsetẽ est relatũ. Narses uero lætatus au-
gurio, q̃d primo congressu princeps aduersarius à suis interfectus esset, spe bona plenus
iter cõficiebat. Licet enim Arimini capiendi certissima facultas adesset, tamẽ circa id cõ
morari noluit, ne tãtas copias in obsidiõe unius oppidi distineret. Itaq; Ariminũ pręter-
gressus, iter suũ profectus est. At Lõgobardi statiua apud Bryxillũ habentes, multas in-
terea ex Parmensibus Placẽtinisq; abegerant prædas, multa cõmiserant incẽdia. Quare
Totilas copijs undiq; ex Trãspadanis raptim cõtractis, in Lõgobardos ducere perrexit:
adeoq; festinauit, ut accersitus ex Verona Teias, nõ prius Ticiniũ amnẽ attigerit q̃ fue-
rit debellatũ. Fuit uero Totilas sciẽs in ferocissimã gentem & maiorẽ suo paratioremq;
equitatum habentẽ, qui tamen hostis peditatu esset inferior. Id cum intelligerent futurũ
Longobardi, nequaq̃ pręliũ detrectauerũt, sed copijs eductis, & oppidanis maximo cũ
populo adesse iussis, pugnãdi copiã fecere. Ferunt Totilã q̃d extremo uitæ tẽpore mul-
tis sæpe præstantissimis euenit ducibus, nunq̃ melius struxisse aciẽ, nunq̃ attentiori o- G
culo, quid hostis, quidúe suus ageret miles circũspexisse, nunq̃ deniq; fortius, nunq̃ pru
dentius dimicasse. Sed erat illi certamẽ cum militũ robore gentis Longobardorũ, quæ
cũ sub alijs ducibus, tum maxime sub Alboino rege maximis erat innutrita bellis, & cæ
teram barbariẽ Histri ripas undiq; incolentẽ per multa tẽpora superauerat. Prælij uero
istius, qua forma, quóue modo gestũ fuerit, nõ scribit Paulus, sed Totilã tantũmodo di-
cit à Lõgobardis Narseti militantib. interfectũ, omnesq; Gothorũ copias ad internecio
nem cæsas fuisse. Guido aũt Rauennas sacerdos, quẽ in hac Narsetis historia maxime su
mus secuti, Totilã itẽ à Longobardis interfectũ, eiusq; copias fuisse deleras dicit. Sed ita
Bryxilli & Tãneti oppidorũ nomina implicat, ut satis cõtulisse ad Bryxillũ utrãq; gentẽ
signa & pari promptitudine dimicãdi copiã fecisse intelligã, sed utrũ eadẽ die, eodemq;
loco fuerit debellatũ, ambigere cogar: tãta erat eius seculi ineptia rusticitasq; scriptorũ.
Siue igiť ad Tannetũ, siue ad Bryxillũ, inferior prælio Totilas, ac omnino superatus, oc
cidit: & qui ex suo exercitu cædi superfuerant, Padũ amnẽ transgressi, Papiæ ac circũ ea H
loca primũ de fuga substitere. Secũdũ hoc præliũ scribit Paulus, Totila occiso, Gothisq;
ad internecionẽ cæsis, Longobardos multis honoratos muneribus ad propria remeas-
se. Illud idẽ paucioribus penè uerbis habet Guido, & alij omnes, qui posteriores tẽpore
scripserunt, quos oẽs uidemus causas præterire quibus adducti Narses & Longobardi,
aut ille permiserit, aut hi uoluerint inchoatã uictoriã intermittere. Neq; enim q̃d scribit
Paulus, ad internecionẽ cæsi sunt Gothi, sed apud Papiã colligentes, Teiã regẽ creaue-
runt, cuius regis opera facti sunt belli apparatus, quos Narsetẽ oportuit formidare. Nã
uicinos sibi Bucelinũ, Amingũ, ac Lotharium duces Burgundionũ ac Francorum, idẽ
Teias rex in huius belli socios asciuit, erãtq; duces, quos diximus relictos fuisse à Theo-
debaldo rege in Ligustinis Alpibusq; & puincia Narbõensi. Itaq; trãsgressi Apenninũ
duces ipsi, maximasq; adducẽtes copias ad Clastidiũ cõsedere, quod est agri Papiensis
oppidum Pado uicinũ, quò intelligebãt cõmeatus facile ad eos undiq; cõportari. Teias
aũt q̃ primũ rex declaratus fuit, thesauros quos Totilas Papię cõgesserat, suscepit: ac ma
gna diligẽtia & rerũ gerendarũ experiẽtia, uires ad primã Gothorũ potentiã reparauit.
Nunciata

A Nunciata est Narseti Totilæ mors cũ oppidũ Loceolim oppugnaret. Fuit uerò id oppi
dũ, ubi nũc põs est Luceolis dictus, Cãriano oppido ꝓximus, Vrbinũ inter & Eugubiũ
ciuitates in uetustissima olim Flãminia uia. Eo potitus oppido Narses quinis profectus
castris Narniã obsedit, qua dedẽtibus ciuib. recepta, apd' eã paucos desedit dies, u prius
ꝙ Romã iret, ciuitates & oppida quæ in potestatẽ uenerãt ordinaret, ꝓuideretq; ijs quę
Gothorũ præsidijs defensa a post terga remanebãt. Spoletinis aũt in primis milites cõ-
cessit, qui pręsidio sibi forẽt, donec eorũ mœnia à Gothis euersa reficerent. Misit quoq;
Filimõtem & Ioãnem Vitaliani in Hetruriã, qui deditionẽ fieri postularẽt, & eã regionẽ
pręsidio obtinerẽt. Erãt Perusię duo pręfecti militũ Meligadius & Vlithus, hi dissidẽtes
inter se plurimũ differebãt. Meligadius eñ urbẽ dedere cupiebat. Vlithus uerò cõscius
ꝓditionis & cædis quã dudũ Cypriani effecerat repugnabat, pœnã meritã reformidãs.
Ita seditione orta, Vlithus interficit, Perusiaq; à Meligadio Narseti tradit. Qui post hęc
B Romã ꝓfectus, eam obsedit. Sed ad primũ eius obsidionis tẽpus molestissimus ad eum
nũcius est allatus, de belli societate à Burgũdionibus & Frãcis cũ Gothis inita, & copijs
quas Teias rex supra opinionẽ omniũ reparauerat. Quare in maximas adductus erat dif
ficultates, maioraq; impẽdere illi uidebant belli onera, ꝙ quibus resistere potuisset: nisi
fortè & sua ferẽte fortuna, eodẽ tẽpore noua esset nactus auxilia. Sisualdus eñ rex Brẽ-
torum pactione postulata, regni post Gothorũ excidiũ propagãdi societatẽ belli obtu-
lit Narseti. Erat uerò is Sisualdus ex stirpe Erulorũ, quos occiso in Rauẽna Odeacre o-
stẽdimus à Theoderico rege in Alpiũ Apẽniniq; sinu intimo apud Augustã prętoriã in
tra Taurinos Eporediẽsesq; fuisse locatos, rege ipsis dato quẽ idẽ Theodericus & gene
rum sibi effecit, & in filiũ adoptauit. Icit aũt cũ Sisualdo petita fœdera Narses, & Vale-
rianũ, q Rauẽnæ præerat cũ suis copijs mittẽs iussit ut circa Tannetũ Bryxillumq; cõsi-
stẽs Gothos distineret, ne in Hetruriã aut Rauennã uersus in Italiã penetrarẽt. Quinetiã
Romanæ urbis obsidionẽ intelligens multo minorib. copijs ꝗ ipse adduxerat indigere
Gothos, plurib. in locis agitare cõstituit. Et Ioannis Fagæ copijs quas ex Græcia Thra-
C ciaq; adduxerat, aliquot addẽs turmas, ipsum ducẽ iussit ea qua aduenerat uia Ariminũ
redire, ut eius oppidi uel obsidiõe uel uirib. potiret. Cumadẽ uerò Persam Spoletũ mi-
sit, ut Spoletinorũ ductu auxilioq; fretus Picenũ ingrederet: & si Gothos inferiores co-
pijs esse intelligeret, castra faciẽs urbiũ oppidorúmue eius regiõis receptioni intẽderet.
Si uerò ꝑ minimas hostiũ uires apertis negret cãpis metari, cõferret se Anconẽ. Ex qua
urbe agitatos Picẽtes arbitrabat ad deditionẽ facile tutoq; cõpelli. Vrbis aũt Romę quã
interea Narses obsidebat, hæc erat cõditio, Ciues supioribus calamitatib. afflicti nõ ad-
modũ multi in urbe uersabant. Solitudo nõnullas uias totas habebat, ædificia plurib. in
locis collapsa aut cremata cernebãt: neq; eñ Totilas reparatiõi suffecerat, pręsertim ci-
uibus exinanitis, ac maxima ex parte deletis. Itaq; Gothi magnitudinẽ urbis tueri posse
diffisi, locũ elegerãt nõ magnũ iuxta põtẽ Traiani, quẽ egregie fossa ualloq; munitũ ad
cętera mœnia cõiunxerãt, cõgestisq; in eũ locũ reb. suis illo ꝓ arce ac præsidio utebant.
Nec tñ custodiã urbis deseruerãt, sed eã quãtũ poterãt tuebant. Narses igit cũ expugna
re urbẽ statuisset, plurib. simul locis mœnia aggressus est. Concurrentes uerò ad ea loca
D Gothi de mœnib. repugnabãt. Dum ista fiũt ac gerũt, milites quidã Narsetis remotiora
petẽtes loca, cũ ibi solitudo esset scalis mœnia cõscenderũt: inde clamor factus captã ur
bẽ ostẽdit. Gothiq; omissa defensiõe, alij Portuẽsem urbẽ fuga petierũt: alij ad sepulchrũ
Adriani in arcẽ se receperũt. Per hũc modũ Narses Roma potitus est. Arcẽ uerò tũc ob-
sessam haud multo post tẽpore pactione recepit. Erãt in Cãpanis nõnulli patritij gñis,
ꝓpter maiorũ autoritatẽ & gratiã Totilas in urbẽ redire nõ passus fuerat: alij pręterea ex
senatorio ordine, quos ut suspectos Gothi eò miserant. Hos oẽs cũ filijs & agnatis eorũ
Gothi interfecerũt. Trecẽtos insup adolescẽtes Romanos Totilas quasi milites delege
rat, re aũt uera obsides eduxerat, ac trans Padũ in expeditionę miserat, qui oẽs post quã
Roma in potestatẽ Narsetis deuenit, à Gothis interfecti sũt. Per idẽ tẽpus Tagnaris qui
Tarẽto præerat, cũ Teiã factũ regẽ Frãcosq; & Burgũdiones in societatẽ uenisse audis-
set, pœnitentia ductus, ꝙ ad partes Iustiniani trãsisset, ad Gothos redire statuit. Vt uerò
suos reciperet obsides, hæc machinatus fuit. Ad Machuriũ Hydrunti præfectũ misit, &
auxiliũ poposcit aduersus Gothorũ copias quas cõtra se uẽturas cognouisse simulauit.
Machurius autẽ nihil fraudis suspicatus, quinquaginta milites ad eum Tarentum misit,

quos Tagnaris statim in carcerē coniecit, & Machurio scripsit, si milites suos uelit obsides eius reddat, quos penes se sub custodia retinebat. Hoc audiēs Machurius, cōturbatus est, paucisq; militib. in præsidio Hydrūti relictis, ipse cū cæteris copijs aduersus Tagnaridem est ꝓfectus. Tagnaris uero nihil moratus milites quos acceperat oēs occidit. E
Egressusq; Tarēto aduersus Machuriū, prælio cōmisso superat, multisq; suorū amissis, in fugā conijcit. Qui cum Tarentum redire nequiret, omnibus uijs præclusis, Acherusiā se recepit. Narses inter hæc Portū missis eò copijs obsedit, ac tādē recepit. Post hęc Centumcellas eodem modo aggressus, in potestatē reduxit. In Gallia aūt Cisalpina res per id tēpus aliter se habebant, q̄ proposita nobis ex Procopio historia habeat. Vnde eam omnino linquimus. Nam præter omissam Totilæ mortē, præter errorē Francorū, quos asserit noluisse huic bello Italico se immiscere, nimis cito finē imponit bello, supprimēs aut forte minus notas habens motus maximos, quibus citerior Gallia transpadana post mortē Totilæ fuit agitata: qui quidem motus per duos annos, quibus Teia regnauit, & postea per Sisualdi rebellionē magis Narsetem quàm uniuersæ Italiæ & eius insularū receptio agitauerūt. Itaq; dum Narses oppida Romā urbē circūstantia recipit, Bucelinus, Amingus, & Lotharius Theodebaldi regis duces pecunijs à Teia abūde adiuti, Bryxillū obsidere statuerūt. Sed audiētes Valerianū ex Bononia ubi copias eōtraxerat mouisse, ut Tannetū Bryxillūq; tueretur, se apud Placentiā continuerant. Per eos etiā dies reuersi sunt Sisualdi Brenrorū regis oratores, quos miserat ad Narsetem. Isq; Sisualdus rex postquā intellexit fœdera ad uotū esse constituta in bellū Gothicū exarsit. Ad id namq; animos sibi fecisse uidetur nō propria magis potentia q̄ hostium in illa regione debilitas, & eius gerendi belli maxima opportunitas. Siquidē ea, quę Heruli mutato nomine Brentos se dicētes, in eo angulo Alpiū & Apennini possidebāt, grumosa sunt, & multis riuis torrentibusq; inuicē intercisa: qui quidē torrentes sunt ad triginta amnē Tanarū facientes: nec ulla esse posset ab inferioribus ueniēs tam magna potentia, quā regionis illius incolæ formidarēt. Ab Alpib. uero & Apennino, unde uis facile inferri posset, tutū se uidebat Sisualdus, postquā Theodebaldi duces omnē secum traxerant iuuentutem. G
Sisualdus itaq; suis arma raptim capere iussis, in subiectos Eporedienses Taurinosq;, & omnē eam regionē late impetū fecit. Erant uerò in agris omnia sicut in pace & locis nullam omnino hostilē uim formidantibus ad manū exposita, & nedū castella ac oppida tenebant præsidijs, uel aliqua seruabāt custodia: sed urbes ipsæ portas die noctuq; apertas habebant, q̄d multos ante annos nullū ea regio belli motū, nullū experta erat tumultū, cuius causa Gothi præsidia imponere ac custodię curā habere uoluissent. Fecit ergo Sisualdus prædā, quantā sui aut uoluerunt capere, aut abducere potuerūt. Id cum Teiæ esset renunciatū, magno cum apparatu eò ducere constituerat, cum nouæ sunt obortæ difficultates, ꝓpter quas in uaria cōsilia, uariasq; sententias pēndere cœpit. Ioannē nāq; Fagam copijs Ariminū ductis eam premere urbem, & pariter Gundadē Persam omnia in Picētib. tumultu implesse nunciatū est. Quare Teias nō Gothorū modò, sed Theodebaldi regis copiarū ducibus in cōsiliū uocatis aperuit, quāta undiq; immineret belli moles, consulens singulos quō tot difficultatibus censerent prouidendū: fuitq; plurimorū H
sententia, omnibus locis simul subueniendū fore: in quam maxime sententiā Teias sese facile duci dixit Narsetis hostis sui exēplo, qui nullo loco integer castra habeat, sed partitis multifariā copijs uexet oēs Italiæ regiones. Placuit itaq; Francos ac Burgundiones trans Padum gerere bellum aduersus Sisualdum, Teiam uero ceteram tuentem Italiam ducere in Narsetem. Destinauit autē animo Teias primū omnium Arimino subuenire, quod consiliū suos celauit omnes, etiā quibus occulta quæq; consueuerat aperire: timebat enim ne si emanasset, Valerianus ex Tanneto aut Bononia obuians resisteret. Hinc simulata in Hetruriā profectione tanq̄ iturus Lucā, in qua ciuitate copias habebāt Filimunti & Ioanni Vitaliani oppositas, summa tenuit Apennini iuga ad ea usq; loca quæ Bardonis Alpē Paulus alijq; appellāt, quæ loca ex eius descensu exercitus Lucēsem inter & Parmensem agrū esse cōijcimus. Nā cū ex ipso Bardonis iugo in subiecta Macræ amnis fluēta descēdere, q̄ anteriori præerāt agmini occœpissent, flexit in sinistrā Teias, & iter eius diei ꝓperanter emensus ad Rhenū Bononiēsem primis constitit castris. Erat tunc Tanneti Valerianus, & Teiam audiens in Hetruriam ducere, fertur risisse hominis imprudent-

A imprudentiā, qui tātū exercitū in retia duceret. Nouerat em̄ Filimuntē & Ioannē Vitaliani in Hetruria esse, qubus facile foret Gothos, si illàc trāsirēt opprimere. At uerò Gothos apud Bononiā esse audiēs Tertius, ac prope insaniens cū copijs aduolauit. Sed & Teias interea id futurū rarus tāta celeritate iter cōfecerat, ut prius ipse Arimino q̄ Valerianus Bononiæ applicuerit. Nec tñ Fagas quem diximus Ariminū possedisse, incōmodum accepit, qui de Gothorū & noui eorum regis aduentu certior factus obsidione illico soluta recessit in mōtes. Teias cum paucis Ariminū ingressus, exercitū ad Pusam torrentem reliquit: distat autē is torrens pariter ab Arimino & Cæsena. Et Ioānes Fagas ne hostes ad inuadendū aliquam nancisci possent occasionem, castra per mōtes sæpe mutabat, maximè in animo habens, si qua posset ingredi Cæsenā, ut id oppidū simul & copias cōseruaret. Id cū intellexisset Teias, retro mouit copias: & castra admouēs Cęsenæ id oppidū recipere est adnisus. Inchoabāt tunc brumæ tempora, & pauculos dies in quibus ducere in Picētes potuit Teias infelici rebus suis cōsilio partim in Arimino, partim
B ad Cęsenæ oppugnationē cōsumpsit. Nanq; priusquā machinas aduersus Cæsenā excitare, aut alios oppugnatiōi necessarios apparatus posset facere, nix quātā indigenę multos ante annos non uiderant cecidit, quæ diutissimè pressit terrā, ut Gothorū exercitus equos culmis calamisq; tectorū sustētare cogerent, pabulo ubiq; niuibus obruto: & Faga qui Rauennā se cōtulerat, Valerianoq; prohibentibus, ne lōge nimis accederent pabulatum. Dumq; ea obsessus impeditusq; niue Teias apud Cæsenam hæreret, Cumades Persa maximā Picentum partem ad Iustiniani partes redire cōpulit. Vere autē exorto, Teias Cęsenæ obsidionē spōte dissoluit, & Ariminum delatus per ea loca exercitū reparare curauit, equi em̄ partim fame interierāt, frigoreq; partim qui superfuerāt inutiles facti erant. Quāobrem ęstas iam media erat priusquā Teias duceret in Picentes. Fecit autē prima ad Cingulū castra, quo oppido ob aquæ defectū potitus obsedit. Septēpedates, quod oppidū nunc uidet esse sanctū Seuerinum. Sed post parum potiri posse desperās flexit in Ricinates campestre oppidū: sed Cumadis pręsidio firmissimum: quod uerò id
C oppidum medium est, & fermè cētrum Piceni obtinet, suntq; circa parū distātia pleraq; oppida, ad illud diutius sedit Teias: priusq; q̄ eo potiri posset, nōnulla ad eū ex circunstātibus defecere. Interea Narses tam diuturnā ab hoste quietem nactus omnes Campanię ciuitates præter Cumas, multasq; in Lucanis, nōnullas in Brutijs per duces suos receperat. Ipse em̄ satis pro tempore cæteris belli opportunitatibus factū esse intelligēs Romę manebat, eiusq; reparationi atq; frequētationi ꝓuidere curabat. Captæ fuerāt quibusdā in Cāpaniæ oppidis Gothorū nobiles aliquot fœminæ, quarū una Totilæ quōdā amica rem prius Narseti incognitā indicauit, Totilā dū uiueret, pecunias partim Papię cōgregasse, partim Cumis in arcē seposuisse, quāobrē Totilę frater eidē arci per id etiā tēporis pręsidebat. Id cū intellexisset Narses, illico misit q Cumas cū parte exercitus obsiderēt. Sed eo in tēpore in citeriori Gallia Sisualdus Brentorū rex priusq; aliquæ hostiū copiæ aduersū se mitterent, Eporediā cepit urbē in regiōe primariā. Tauirinū uerò prima belli æstate & ea quæ secuta est hyeme cū obsedisset, capere nequit, q ualido cinctæ muro ur
D bis & loci natura munitissimę populus inerat frequentissimus, q odio magis Erulorū q̄ Gothorū amore & bñuolētia egregie resistebat. At Theodebaldi regis Metensiū duces nihil magis q̄ prædā quærētes, æstatis hyemisq; eius belli primæ tēporibus, prædandis quę circa Padū sunt nō Iustiniani magis q̄ Gothorū iurisdictionis, uacauerūt. Æstate autem quę est secuta, duces ipsi occultā cum Sisualdo rege pactionē inierūt. Violauitq; utraq; barbaries prima fœdera, quę Sisualdus cum Narsete, Bucelinusq;, Amingus & Lotharius cū Teia rege solēniter cōstituerant: partiti uerò sunt inter se uniuersam Transpadanæ Italiæ regionem: Frāci quidem nō ut ciuitates dominio possessuri, sed prædam ex subiectis sese fidei permittentibus abducturi. Sisualdus autem finitima sibi subijcere est adnisus. Sicq; Bucelinus Paduā, Taruisium, Aquileiam, & omnem peruagatus Liburniam maiora populis sub amicitię nomine, quàm si hostis apertus fuisset, intulit damna. Et demum ad Caprariam delatus insulam, oppidum in ea cōditum diripuit atq; incendit: in ea nanq; insula Iustinus senior, à quo Iustinianum neporem ostēdimus Imperatorem creatum fuisse, optimates Histriæ locauit, Barbarorū impetum declinātes, & oppidum ex suo nomine Iustinopolim appellauit: qd' ætate nostra, prout multos ante annos

caput

caput Histriç est uocatū. Amingus, Vincentia, Verona, Mantua, Brixia, & Bergomo in E
suā partē retentis, ipsas urbes propè hostiliter est prædatus. Tertio duci Leothario attri
butū fuit tanq̄ si Sisualdo fuisset oppositus, quicquid Padū inter, & Abduā fluuiū perti-
net ad Taurinos: qua etiā in parte uidentur fuisse omnia quæ Papiensem inter agrum &
Sisualdi oppida erāt sita: ipseq́ Leotharius nequaq̄ minora q̄ alij duces edidit rapinarū
scelerūq́ facinora. Teiā interim dum in Piceno lente uictoriā exercet, Cumas obsideri
certior est factus. Quare pecuniarū quç in illa erāt arce stimulis actus, ijs qui obsidebāt
ferre opē statuit, ꝓfectus per Pelignos Marsosq́ & Sānites in Apuliā peruenit. Ea em̄
uia lōgior, alioquin cōmodior fuit, ꝙ saltus Casinēsem Venafrinūq́ & Eserniēsem Nar
ses præsidijs cōmunisset. Postq̄ uero de Teiç aduētu Narses intellexit, Ioannē Vitaliani
cū parte exercitus ex Hetruria reuocauit, Filimuntēq́ reliq̄t, ut Gothis resisteret, quos
audiuerat apd' Lucā copias cōgregare. Ipse uero cū multis copijs ꝓfectus contulit se in
Cāpaniā: nec tñ adeò potuit Narses ꝓperare, quin Teias prius Nuceriā obsedisset, & op
pidanis dedētib. recepisset: quanq̄ nō erat in partibus Iustiniani Nuceria, sed ꝓspicien- F
tes periculis ciues, nec Gothorū habebāt præsidia nec Narsetis. Qui Narses existimās,
quantū alterutrā in partē habēt momēti primç rebelliones eiusmodi in bellis, quorū du
ces & uirtutis & uiriū opiniōe sunt pares, ad Teiā ducere statuit, certissimo ꝓposito de-
certandi. Nec alterius etiā erat ꝓpositi Teias, qui Nuceria potitus, & ipse in Campaniā
ducere statuerat, cū Narsetē adesse fuit ab exploratoribus nunciatū. Narses nāq́ montē
q̄ Cāpaniā ab Apulia disterminat præmissis turmis occupauerat, & in Nuceriā ducere
properabat. Quantū uero pares erāt & copijs & uirtute duces, tantundē alterutrū time
bāt. Hinc Teias obsideri timēs, Nuceria educēs ad ꝓximū amnē cōsedit: q̄ in tēpore ad
eundē descēdes amnē Narses, castra ocyus cōmuniuit. Sicq́ utraq́ castra Tāulo fluuio
sunt dirēpta. Sed erat hoc solo superior Teias, q̄d pontē q̄ unicus fluuiū iungebat, occu
patū ualido pręsidio cōmuniuit. Hincq́ cū placeret educere in aciē & pugnādi copiā fa
cere, atq́ etiā subitò impetere potuisset, quib. Narses opportunitatib. om̄ino priuabat:
erat tñ alia ratione inferior Teias, quod om̄es illi cōmeatus mari adducti, Sipontino in G
portu tenebant, & inde Nuceriā triginta fermè passuū milia portabant: & licet quando
castra loco sunt facta, uer ꝓpemodū esset exactū, uel potius inchoata æstas, aliquādo ta
men à frumēto cæterisq́ cōmeatibus in suo exercitu laboratū est, procellis forte præter
littoris tēpestatisq́ cōsuetudinē mare tenētibus impeditū, ut nisi frumēta in agris quod
soli & regiōis fert natura, tūc maturescere occœpissent, sibi fuerit recedendū. Acciditq́
æstate iam plane inchoata, classis illius partē dum accipiendis ex Salentinis Calabrisq́
cōmeatibus, it reditq́ frequens, uiolento agitante uento portū petere Brundusinū, ubi
fide publica decepti, gubernatores in uincula sunt cōiecti. Brūdusini enim cū nec ab im
peratore defecissent, nec satis plenā illi obedientiā præstitissent, uisis ijs quæ ꝓspere Nar
ses in Italia gereret, per eam gubernatorū classis Gothorū deceptionē cū Imperatore in
gratiā redire quæsiuerūt, tuncq́ classis q̄cquid erat reliquiarū breui dissipatū, nullo post
hac Gothis usui fuit. Qd' cū intellexisset Teias, ueritus est ne Narses parte exercitus ul-
tra amnē ponte facto aut nauib. trāsportata pabulatione frumētationeq́ suū prohiberet H
exercitū. Eaq́ ratiōe statuit sibi prælio decernendū. Nā præter eam, de qua diximus, ne-
cessitatē adductus erat in nō uanā, ut sibi uisum erat, uictoriæ spem, q̄d duobus in mensi
bus, quot ad eū amnē erat sessum, leuia aliquot prælia & singularia fuerāt certamina. In
quib. miles Gothus aliquando superior erat factus audacior. Ex ripis etiā fluuij quæ par
uo distabāt spatio, quoties sagittis, q̄d frequēter fiebat, certabant, Gothus ad id natus nu
tritusq́ multo plura q̄ ipse acciperet uulnera inferebat. Ea igit̄ spe fretus Teias educere
trās pontē exercitū & pugnandi copiā facere cōstituit, atq́ aliquoties incœpit. Sed ilico
Narses tanta celeritate atq́ animorū sui exercitus alacritate copiā pugnādi & ipse fecit,
ut semꝑ Gothus pauescēs territusq́ abstinuerit. Interea incœperāt frumēta proximis in
agris deficere, & lōgius ire frumentatū, nec pauci poterāt, Narsete multa in regione op
pida tenēte, quibus præsidia inerāt paucos hostiū palantes faciliter cōfectura: nec mul-
tos castris frumentatū emittere audebat Teias cui hostis ꝓpinquus, ac propè contiguus
cōtinuo imminebat. In eā adducti difficultatē Gothi, castra retro mouere in cōsilio deli
berant, nec tñ amnē deseruere, sed ad eius ripā profecti, in montē proximū recesserunt.

Est uero

A Est uerò is mõs arduus, difficilisq; ascẽsu. Occupato mõtis uertice Gothi ab hoste quidẽ
tutissimi erant: sed post parum solito magis cõmeatuum penuria laborarũt, tãtis copijs,
quãtæ illis inerãt castris, omnia ubi cõsisterent paruo in tempore cõsumentibus. Secu-
tus autẽ illico fuerat Narses, & castris ad mõtis radices metatis, si hostẽ armis deturbare
nequiret, rerũ penuria cõficere est aggressus: summa nanq; diligentia curauit, turmas in
uaria dimitti loca, ex quibus frumẽtatores quotquot mõte descenderẽt, opprimerent.
Quæ effecit nimia optimi ducis prouidẽtia, ut in maximũ discrimẽ res sua fuerit perdu-
cta. Qui eñ desperarãt uictoriam, atq; Romanum exercitũ formidare cœperãt Gothi,
priusquã adeò coarctati essent in fugã pendebant, incruentamq; Narseti uictoriã breui
reliquissent. Ad id aũt difficultatũ adducti, ut aut fame cõficerentur, aut frumẽtatũ ituri
gladios hostiũ nequirẽt effugere: cõstituerunt aut gloriosam oppetere mortem, multo
sanguine hostibus staturã, aut uictoriam uel cruentissimã obtinere. Struxerũt itaq; Go-
B thi in mõte aciem, & Narsetem nil tale suspicantẽ, improuisi adoriẽtes: maximã in prin-
cipio fecerunt cædẽ. Colligentes autẽ se Narsetis milites, pugnando in ordines cõcesse-
runt. Et Narses subita in re haudquaq; animo territus per acies cõuolabat, immittẽs re-
tractansq; singulos, prout repẽtini prælij ratio postulabat. Fuit aũt ideo pedestre, & sine
aliquo cõmissum equitatu id prælium, quod Gothi per decliue delati equos in mõte re-
liquerãt, & Narsetis milites suos si uoluissent ea in re subita sternere nequiuissẽt. Pugna
tum est utrinq; nõ ferociter modò, sed penitus inhumanè, cũ nullus in cæde modus, nul
la seruãdi captos fuerit clemẽtia. Edidit uerò Teias eo in prælio maximum uirtutis suæ
specimen, & se dignũ ostendit qui regno gẽtis fortissimæ potiret. Etenim media in acie
quãdoq; in cornibus pugnãs, quoscunq; cõgredi ausos obtruncauit, eùm ipse in pugna
cissimum quemq;, quẽ audacius pugnare uidisset delatus plurimos interfecerit. Ad ex-
tremum tamẽ dum militis potius q; regis & ducis munera intemperãter obit, prælium
illud magno militũ Narsetis cõmodo frigescere fecit: siquidẽ scutum depositurus iacu-
lis quæ immissa hæserãt prægrauãs, dum aliud acciperet telo inter corporis auersi motũ
C cõfossus cecidit. Ad cuius occasum & si fugam nõ cõmiserũt, aut prælium intermiserũt
Gothi, tamẽ lentius pugnauere, à cædibus hostis quantum poterãt temperãtes, ut pacẽ
quã pugnãdo petebant à Narsete facilius impetrarẽt. Et cùm nõ exaudiret Narses, præ-
lium quod ad solis ortum erat inchoatũ, in primas noctis tenebras est protractũ: noctis
interuentu paulisper uterq; exercitus se cõtinuit, & arma retinẽs diem posterã expecta-
uit. Ad primã diei facem eisdem quibus prima die animis in prælium est reditũ, maiorq;
per eam diem cædes utrinq; est facta, Gothis desperatione, Narsetis militibus spe & ani
mo delendæ gentis acerrimè dimicantib. Et tamen priusquã aduesperasceret, mittentes
ad Narsetẽ Gothi pacẽ impetrauerunt, quã Narses spõte & inhortantibus qui in exer-
citu suo ordines ducebãt, cõcessit, quoniã nimis multos ex suis peruidebãt casuros, pri-
usquã fortissimã gentem armis delerẽt obstinatis desperatione animis supra morẽ uirorũ
humani corporis pugnaturã. Fuerunt cõditiones datę pacis, ut Ostrogothi & quicis &
qui ultra Padum patrios haberent lares, nõ prius ad illos redirent, q; oppidum ciuitásue
quã incolerent, potestatis Iustiniani Imp. magistratuum facta esset. Erant eñ illi in sep-
D tuaginta duobus annis qui à Theoderici in Italiam aduentu tunc finiebant, omnes in I-
talia geniti & nutriti. Interea tamẽ in Campania, & apud urbem Romã morantes arma
deponerent, illa nunquam prius aut aliter sumpturi, q; ab urbis Romæ magistratibus iu
berent. Eoq; modo deletum est Ostrogothorũ nomen. Neq; eñ iussi fuerunt à Narsete,
quod tanq; ex Procopio traditũ uidimus, Italia excedere. Sed priusquã Longobardorũ
gẽs in Italiã uenerit, quod paucissimis post id pręliũ annis fuisse ostẽdemus, euanuit no-
men Ostrogothũ, nec extra Italiã, neq; in ipsa qui fuissent ex ipsa gẽte superstites in Lõ-
gobardorũ aduentu alicubi sciebant, omnibus ipsis Ostrogothę quondã gentis se Italos
prout erant facientibus. Superfuerunt tamẽ huic prælio nõ cõtemnendæ Ostrogotho-
rum reliquiæ in Italia Transpadana. Quibus persequendis atq; omnino uel delẽdis, uel
ad deditionem cõpellendis Narses animum adiecit, ne quod Belisarij temporibus acci-
derat, relicta eius gentis pars nouum aliquando incendiũ excitaret. Hinc arcem intelli-
gens Cumanã nõ posse breui uiribus expugnari, partem copiarum reliquit, quę ad Cu-
mas sederet, ne quicquã cõmeatuũ mari terráue importaret diligẽtissimè curatura. Ipse
præmissis

pręmiſſis uia Latina copijs paulo poſt uia Appia eſt ſecutus, ut aliqua per Campaniā or E
dinaret. Narſeti aduentēti ſenatus populusq; Romanus obuiā effuſus illum ouantē de-
duxit. Qui paucos dies in urbe moratus in Etruriā eſt ꝑfectus. Interea Oſtrogothi Trāſ-
padum & per Ciſalpinā Galliā incolentes Teiæ regis & ſui exercitus clade audita, duas
Gallię Ciſalpinę ciuitates, Lucā & Forūcornelij inſtauratis mœnibus, impoſitoq; præſi
dio ac cōmeatu cōmuniuerant. Cū Theodebaldi uero Metenſiū regis ducibus accurate
egerant, ut ſecū Narſeti reſiſtentes Tranſpadanas urbes cōſeruari adiuuarēt, fore dicen-
tes, ut ꝙd poſt Vitigitis & Totilæ clades cōtigit, uires ipſi repararēt, & iteratò Italia po-
tiantur. Bucelinus aūt Amingus & Lotharius, & ſi talia cōmiſerant propter quę Teiam
ſibi infenſum eſſe non dubitabant, eius tamen audita morte magis ꝗ eo uiuente cœpe-
rant formidare. Ei nanq; etiā uictori poſſe reſiſtere, & intra Liguriā Alpesq; ſe ſaluos fa
cere nequaquā dubitabant. Narſetis uero uirtutē, cuius ſama erat celeberrima, ita duce-
bant ſuſpectā, ut illum cætera potitum Italia exiſtimarent ſe nedum Liguria, ſed & Alpi
bus & prouincia Romana deturbaturū. Quā ob rem rati cōſultius fore bellum aliena in F
terra gerere, nō ſolū quod rogabantur Oſtrogothis promiſerūt, ſed eos cœperūt cōtrà
ac conſueuerant demulcere, utq; Narſeti, cuius apparatum belli habebant exploratū, ꝗ
longe à finibus ſuis ſe opponerēt, Placentiā delati eò ingētes copias cōtraxerunt, Forū-
cornelij & inde Ariminū ꝑfecturi, ſi Narſes in itinere diutius moraret. Venit uero opi-
nione omniū celerius ad Lucā urbem Narſes. Et caſtris ad Auſerim amnē metatis com
munitisq;, illuc oēs cōtraxit copias, quæ ſaluis uel urbibus uel oppidis educi poſſe pro-
uinciarū præſides iudicarūt. Sed cū uarias oppugnationes per multos intentaſſet dies,
intellexit nō poſſe urbem ualido circundatā muro, & quā probi defenſarent milites, niſi
diuturnè ſedendo capi. Hinc diuiſis copijs partem ſibi retinuit neceſſariā, alias uero oēs
Dagiſteo & Antiocho attribuit, eos iubēs duces in Forūcornelij ducere, & Valeriano
ex Rauenna accerſito Cornelienſem urbē expugnare. Fecerūt imperata duces. Et Foro
cornelio in circuitu obſeſſo nihil eſt omiſſum, ꝙd ad oppugnatiōes urbiū cōſueuerit ad
hiberi. Reſiſtebat uero & ab oppidanis, quib. eſſet cū Rauēnatibus æmulatio, & à præ- G
ſidio quod Oſtrogothi impoſuerāt ſelectiſſimū. Eo aūt in tēpore poſtꝗ Franci duces &
Oſtrogothi uiderunt Narſetē aliquot iam menſes ſediſſe ad urbes Lucā Forumq; Cor-
nelij, animos auxerūt, & ex Placētia mouentes Tannetū obſederūt, eo animo, ut eius op
pidi potiti Bononiā obſiderēt, & inde ſuis ſubuenirēt, qui in Luca & Forocornelio obſi
debant. Quę cū Valeriani magiſtratus Tanneto impoſiti renunciaſſent, Dagiſteus, An
tiochus & Valerianus re in cōſilio diſcuſſa, eam integrā Narſeti remiſerūt. Cenſuitq; &
ducibus mandauit Narſes, ut Antiocho Valerianoq; obſidionē Foricornelij cōtinuan
tibus, acciperet partē copiarū Dagiſteus, & Bononiā delatus ſi nō cenſeret cū potenti
hoſte confligendū, ſaltem Tannetanis opem ſubſidiumq; oſtentando eos in ſe foueret,
quouſq; Luca expugnata, ipſe cū toto exercitu aduolaret. Dagiſteo apud Bononiā ſe-
dente Tānetaniſq; impigre Burgūdo & Oſtrogotho hoſti reſiſtētibus, Luca urbs ſepti-
mo obſidiōis mēſe per ciuiū præſidijq; deditionē eſt recepta. Quo in tēpore Antiochus
Forocornelij per oppugnationē potitus, eam urbē ad ſolū uſq; ſubuertit. Sed Burgundi H
Oſtrogothiq; præcipitato ad primū Dagiſtei aduentus nunciū conſilio, Bononiā aduo
larunt, & aciebus ſtructis pugnandi copiā fecerunt. Id cum uidiſſet Dagiſteus, & ipſe in
aciem ducens primus manū conſerere eſt aggreſſus. In quē illi nullis ſeruatis ordinibus
tota copiarū mole incubuerunt, adeò ut & in fronte, & à lateribus, & ad ipſam aciē ſub-
ſidiariā eodem tempore ſit pugnatum, apparuitq; Romanum exercitū, niſi ordines con
ſtanter ſeruaſſet, diſſipari ac opprimi debuiſſe. Sed qui ad ſubitū territi impetū primo tı
tubauerāt Dagiſtei milites, poſtꝗ rē nulla geri diſciplina intellexerūt, ſeſe inuicē cohor
tati ſunt, & Dagiſteus tanq; aperta ferro uia Tannetū profecturus ſigna ꝓcedere iuſſit:
tunc ilico facta eſt à Romano milite in hoſtiū aciē in fronte pugnantē impreſſio, & ho-
ſtes impetū ferre nō ualētes ſunt fracti: ꝗ uero hoſtiū ad latera ad ſubſidiaq; pugnabāt,
uiſa ſuorū fuga, & ipſi in fugā fœdiſſimā ſunt conuerſi. Tunc Dagiſteus ſuis conſiſtere
iuſſis, acies cōuertit, & in palantes undiq; hoſtes bifariā dimittens turmas, iuſſit ut cædi
hoſtiū incumbentes, nō ultra dilaberentur, ꝗ unde claſſicū ad ſua ſigna reuocans exau
dirent. Eo in prælio interfectus eſt Bucelinus. Lotharius aūt frater, Amingusq; de fuga

Placentiam

A Placentiā petiuerūt. Cæsar in hoc prælio scribit Guido Rauēnas tot milia, ut illi nō cre-
dā, q in prælio in q̃ Teias apud Nuceriā occisus est, centū milia Ostrogothorū cecidisse
tornato nimis mēdacio dixit. Quicunq; aūt fuerit Francorū Burgundionūq; & Ostro-
gothorū à Dagisteo interfectorū numerus, Dagisteus ea potitus uictoria, Bryxillum se
cōtulit, copiasq; instituit reparare, Padū ꝗ posset celeriter trāsmissurus. Qui uero Placē
tiā de fuga cōcesserāt Frāci duces rapinarū cōsciētia Ostrogothos formidabāt, uerebā-
turq; ne ciuitates Trāspadanæ quāprimum essent à Romanis aditæ rebellarent. Qua ra
tione Vuidim quendā Ostrogothū nobilem in ducem assumi curarunt, polliciti sese illi
& Ostrogothis nullatenus defuturos. Id cū Dagisteo renūciatū esset, priusq; nouus dux
autoritate in Ostrogothis cōparata, ciuitates cōfirmaret, aut copias reparare posset, Pa
dū ut trāsmitteret accelerauit. Sed dū Dagisteus nauigio ratibusq; Padum traijcit, Vui-
dis Francíq; duces Veronā accesserunt: in qua urbe natura loci minutissima sperabant
diutius resistere, aut si aliqd durius accidisset, ex ea in Germaniā & ad regē Theodebal-
B dū in Gallias ꝓficisci. Erat Veronæ Etheus uir in gēte Ostrogotha nobilissimus, q nec
Vuidinē fieri ducē cōsenserat, nec ad eū eligēdū Papiā uocatus accesserat. Quare Vero
nensibus in cōsilio suasit, nec Ostrogothū nec Francos duces intra mœnia accipiēdos,
ne tātā belli molē quantā imminere cōstabat, si fugientes accepti essent, in urbis Vero
næ excidiū traherēt. Ethei uox quāprimum in cōsilio audita est, à cunctis euestigio cō-
probat̄, eo maxime quia Amingus adesse nunciaret̄, quē unum experti fuerāt atrocissi
mū prædatorē. Vuidis interea cum Veronæ applicuisset, aditū sibi socijsq; ducibus de-
negari intelligēs Papiā reuerti cōstituit. Quem Leotharius linquēs decreuit in Germa-
niā se cōferre. Et quia Atesis ꝑ Veronæ pōtes transmittendi non esset facultas, fluuium
uero præaltum rapidumq; uado ut transiret nō uisum est intentare, ad lacum Benacū se
cōtulit. Vuidis uero & Amingus per Mantuanos Brixianosq; ꝓfecturi, Mincium pōte
iunxerunt, uix dumq; in alterā delati ripā Mantuanum attigerant agrum, quando Dagi
steum adesse, ut in eos Veronā duceret fama præuia intellexerūt. Hinc quid facerēt du
C bij ad Minciū recessere, ut dū castra tumultuarie munirent̄, posset in cōsilio discuti quid
agendū à pluribus censeret̄. Occupauit uero Dagisteus, q de hostis aduentu certior fa-
ctus, tā repente aduolauit, ut nec castra cōmunire, nec aciē struere potuerit. Tanta uero
erat apud hostes Dagistei uirtutis fama, tantus nominis terror, ut prius penè ꝓfligati ꝗ
aditi, prius oēs capti fuerint, ꝗ prælium ordine potuerit inchoari: captū Vuidinē Dagi
steus seruauit, ad Narsetēq; misit, qui illum Cōstantinopolim ad Iustinianū perduci cu-
rauit. Amingū uero captum permisit interfici Dagisteus. Eodēq; aut proximo die Leo-
tharius cū Benaco ad sinistrā relicto flexisset in Tridētinos, febre correptus interijt. Ea
cū esset parta de hoste uictoria, multi ex Ostrogothis, ꝑ urbes oppidaq; regionis Trans
padanæ aut domi manētes, aut in præsidijs locati easdē petiuerūt, impetrauerūtq; a Da
gisteo pacis cōditiones, quas Narses superatis apud Nuceriā alijs cōcesserat Ostrogo-
this. Solus tunc supererat in Ita'ia hostis Sisualdus, q perfidię cōscientia sese in mōtibus
grumosisq; arcibus cōtinebat. Eum tn̄ Dagisteus ducta expeditione breui superauit. et
D captum iuxta Pauli uerba de alta trabe suspendit. Tuncq; Dagisteus præfectos cum tur
mis dimittēs omnia recepit quæ trās Alpeis citraq; Merēsiū rex Sisualdusq; tot ante an
nos occupata tenuerunt. Ab Ostrogothis aūt urbiumq; & oppidorū ciuibus Italis in
Venetia & cæteris regionibus Trāspadanis, certatim dediriones sunt factæ, fuitq; tunc
temporis uere belli Ostrogothi finis octauodecimo anno ꝗ fuerat inchoatum. Narses
interea postꝗ apud Rauēnā cōstitutus Ariminū recepit, & eodē ferè tēpore Dagisteū
ducē suū Francos Ostrogothosq; apud Tannerū ꝓfligasse intellexit, ad urbē Romā ire
cōtenderat: præmiserat aūt Antiochum ducē cum copijs: qui per Picentes ꝓfectus rece
pit ciuitates & oppida omnia quæ Ostrogothorum præsidijs firmata post cladē Nuce-
rinā in rebellione perstiterāt. Cumq; Narses paucos in urbe Roma dies fuisset, aduolan
tes attulere tabellarij Dagisteū in Trāspadanis feliciter debellasse. Quare omnia cernēs
pacatissima, nihil ultra accuratius egit, ꝗ urbē Romā ciuibus frequentare, cōfracta col
lapsaq; mœnia, & urbis ædificia instaurare, & quibuscunq; poterat modis ciuitatē ita re
formare, ut in priscā rediret, cū potentiā amplitudinēq;, tū etiam dignitatem. Nec tamē
aliquod nunc extare scimus apud urbem Romā tanti uiri monumentū, præter egregiū

Anienis in uia Salaria pontē,qui ut carmina marmore incisa docēt,illius opibus est cō- E
structus.Hinc cōsiderās Frācos,Burgūdionesq́,& Visigothos,nominis Romani pro-
pè oblitos,qd' ante annos octuaginta neminē in Italiæ bellis, nisi Herulum, aut Ostro-
gothū audiuerāt nominari,Romanos illis cōstituit opponere.Itaq́ Amatum patritium
ciuē Romanum,declarans ꝓuinciæ Narbonensis Aniiensisq́ & Romanæ & Alpium
præfectū copias illi attribuit,quibus & eā tutaret̄ prouinciam, & illa in parte aduersus
Francos,Burgūdiones,& Visigothos claustra Italiæ cōmuniret. Francionē insuper ci-
uē Romanum,quē magistrū militū sibi assumpserat,illi præfecit Cisalpinæ Galliæ parti
citra Apenninū Alpesq́,& supra Papiensem Mediolanensemq́ agrū, quam uel Sisual
dus rex, uel Ostrogothi paulo ante tenuerāt. Vt hic à Massilia urbe Varum usq́ fluuiū
extra Italiā, inde in Italia à Genua Augustaq́ prætoria & Verona urbibus, Arsiaq́ flu-
uio in fretū Siculum Ioniumq́ mare nulla urbs,nullū fuerit oppidū,qd' nō Narsetis du-
ctu Romano pareret imperio. Vrbis aūt Romæ ad pristinā dignitatē instaurandæ tan-
tā Narses suscepit curā,ut diligentissimi patris familias solicitudinē superauerit. Eius ui F
ri bonitatē cum Romanus clerus perspectam haberet,apud illum institit, ut postq̄ dei
munere & summa eius uirtute libera erant à barbarorū iugo Romanorū ciuium corpo
ra,animarum quoq́ saluti ꝓuideret:qd' quidem nullo efficacius modo fieri posse cense
bant,q̄ impetrata à Iustiniano imperatore Vigilij pōtificis relegatione: id Narses cum
facere spopōdisset,imperatori scripsit.Eæq́ literæ imperatorē mouerunt, qui ad Procō
nesum Galipsumq́ insulas mittens Vigilium,& simul sacerdotes clericosq́ Rom.ad se
perduci iussit:nec t̄n potuit cōtinere imperator, quin eos tentauerit sacerdotes, si Pela-
gium uellent,potius q̄ Vigilium in Romanū pōtificē habere qd' cum illi cōstanter ab-
nuissent,eos oēs simul cum Vigilio dimisit Romam, quādo esset libitum nauigaturos.
Sed appulsa Siciliæ naui Vigilius ualitudine correptus lateris dolore cōsumptus est.Sa
cerdotes uero qui cum ipso fuerant,postq̄ in patriā reuerterāt, memores Iustiniani im-
peratoris uoti,Pelagium creari summum pōtificē curauerunt: tam paucíq́ sunt in clero
Romano inuenti, quibus ea Pelagij electio fuerit grata,ut illū oportuerit à duobus epi G
scopis Perusino ac Ferētinate & Ostiēsi, quodā presbytero ordinari. Pelagius nāq́ qd'
supra diximus,quando apud Iustinianū orator fuit,laborabat infamia delari apud impe
ratorē Eudoxiamq́ uxorē Vigilij,ut in ipsum Pelagium referrent̄ mala atq́ incōmoda,
quibus tot per annos bonus pōtifex fuerat agitatus. Exhibuit uero Narses sese inter dis
sidētes clerū ac pōtificē sequestrū, & supplicationi ꝑ omnia templa ac sacra loca solēni
ritu institutæ interfuit ipse,ut clerus populusq́ pōpam frequentior sequeret̄.Cumq́ ad
sancti Petri basilicā est uentū,Pelagius pulpitū cōscendit,& euangelia Christi cernens,
tangens,diraq́ in caput suū,si mentiret̄,execratione facta, iureiurando negauit se pon-
tifici Vigilio nocuisse,aut in eū fuisse aliqua machinatum:unde clero recōciliatus & po
pulo Pelagius,multa in pōtificatu suo fecit laude dignissima. Essent hoc in loco narran
da,quæ Narses omni Italia & adiacentib. insulis potitus egerit. Sed qd' sæpe aliàs questi
sumus,uel perierunt scripta,uel nulli ea in tēporū turbulētia fuerunt scriptores.Oēs em̄
quos uidere potuimus rerū gestarū uix prima attingentes capita habent, quo tempore H
primū Narses Italiā reddiderat pacatā, Iustinianū imperatorē obijsse anno quadragesi-
mo, q̄ cœperat imperare:suffectūq́ ab eo Iustinū iuniorē in imperio successisse. Cuius
imperij initio Romani ciues quidā perditissimi uiri Narsetē gloria & diuitijs tāta cū ho
nestate paratis florere uidentes,in eius inuidiā exarserunt.Et ad ipsum mittentes impe-
ratorē leuissimū hominē ei suggesserunt, Rom. se barbaris ꝑmissuros si diutius ei præ-
essent Narses & Græci,quorū exosam haberent,intolerabilēq́ ducerent petulantiā.Ea
dē ipsa Sophiæ Iustini imperatoris uxori insusurrarūt delatores,quæ nequā muliercula
ilico cōmota est:& haud secus q̄ si eam rem nulla subnixā ueritate haberet cōpertā,pen
dentem uirum in scelus impulit, ut Lōginum quendam patritiū Narseti mitteret succes
sorem.Nec satis fuit prestantissimū ducē, & optime de republica meritum priuare, qd'
ille ꝓ sua modestia uidet̄ optasse,nisi & cōuicia procax infaustaq́ Romanis rebus muli
er addidisset:illi em̄ cōminata est futurū,ut posthac nō solū degeret priuatus, sed quod
eunuchū deceat dispartiendis inter ancillas pensis à se deputet̄.Qua indignitate nō cō-
moueri nō potuit uir ingentis spiritus Narses. Cui rerū à se gestarū magnitudinē & pieta
tis inte-

A tis integritatisq́; cōſcientiam cum tanta ingratitudine atq; nequitia mente & animo me
tienti ita incenſi ſunt animi, ut cōtinere nequiuerit quin aduerſus uirum & uxorē eo in-
dignos imperio ſuā ulciſcerer̃ iniuriam. Quamprimū itaq; Lōginum in Italiam uentu-
rum intellexit, ſeceſſit Neapolim urbem optime de ſe meritam. Ea in urbe cum aliquot
fuiſſet menſes, ad Alboinum regem Lōgobardorum ſibi amiciſſimū miſit, q ſuaderēt,
ut Pannoniā, qđ uſu anrea cōpertum erat, ſemper nouis Barbarorum incurſibus expo-
ſitā linquens, gentē Lōgobardam traduceret in Italiam, terrā omnium orbis terrarum
primariā, & cuius poſſeſſio illos etiā nolentes ad orbis imperiū ſublimaret. Sed interea
dū tantæ molis ꝓfectionē parat Alboinus, defuncto Pelagio ſuffectus eſt in Romanū
pōtificem Ioānes. Qui gentis patritiæ Ro. ciuis merita Narſetis de urbe Roma deq; Ita-
lia nouerat: & cum nulla obcæcaretur animi paſſione, intelligebat ingratiſſimum & ſi-
mul periculoſum fore talē uirū ſpernere, ac diutius tenere animo abalienatū. Acceſſit
itaq; Neapolim pōtifex, & à Narſete uiro omnium mitiſſimo facile qđ uoluit impetra-
B uit. Venerunt nanq; ambo Romam, & populus Ro. honores Narſeti cupiens meritos
exhibere, eum & Baſilium gentis patritię Romanum cōſules declarauit. Vnde conatus
eſt ſecretè Narſes ꝑ nuncios & epiſtolas Alboino perſuadere, ut ſeſe in Pannonia cōti-
neret. Oportuit nunc quid antequā Longobardi à Narſete accerſiti in Italiam uenerint,
fuerit Romæ & in Italia geſtū, dicere: ſed ea quam ſæpe deploramus ſcriptorū raritas ac
imperitia facit, ut annos fermè decē intermittere cogamur. Satis nanq; certum eſt, Nar-
ſetem à Ioanne papa primo ſui pōtificatus anno Romam fuiſſe ꝑductum. Conſtat item
ambos eodē anno Romę diem obijſſe: & is pōtifex annos duodecim Romanam rexit
eccleſiam. Sed qđ interea ab ipſis alijsq; Romæ & in Italia ſit geſtum, penitus ignorat̃.
Ipſius Narſetis opera & interceſſione factū eſt, qđ ſcribit Agnellus, ut poſt partam de
Gothis uictoriā Iuſtinianus imperator bona Gothorū principū publicata eccleſiis Ra-
uennæ donauerit. Hinc habēt cathedralis eius urbis baſilica & ſeptē monaſteria poſſeſ
ſionū ius ampliſſimarū in omni terra, quę tunc ad Rauennatē ſpectauit iuriſdictionem:
C quæ qđē terra ab Apēnino Picentum inter & Padum Placentiam uſq;, & ultra Padum
ad Mintij amnis fluenta in paludes & mare Adriaticum ꝓtendebat̃. Extat uero eius do
natiōis à Iuſtiniano pars formulę in hæc uerba, Sancta mater Rauēnas eccleſia uera ma
ter, uere orthodoxa, cum cæteræ multę eccleſiæ falſam ꝓpter metū & terrores principū
ſuperinduxerint doctrinā, hęc ueram & catholicam tenuit fidem, nunquā mutauit, flu-
ctuationem ſuſtinuit, à tempeſtate quaſſata immobilis ꝑmanſit. Extruxit autem Narſes,
& ꝓpria ornauit impenſa in Claſſenſi oppido monaſterium baſilicamq; ſancti Apolli-
naris, cui tā operum magnificentia, q̃ ornatu pares paucïſſimę nunc in Italia uiſunt̃. Et
ſacella duo, de quibus ſupra eſt dictū, in noua tunc urbe Veneta ædificari ornariq; cura
uit. Regno Oſtrogothorum, qđ ſeptuaginta duos annos in Italia eſt protractum, fundi
tus ſublato, Viſigotha gens in Hiſpanijs manſit incolumis: quinimo de induſtra fieri ap
parebat, ut quantum Oſtrogothi inclinarent minuerenturq;, tantundem Viſigothi glo
ria & potentia augerent̃. Supra oſtendimus Anaſtaſii imperatoris temporib. Theoderi
D cum Oſtrogothum in Italia regem, Almaricum Viſigothorum regem puerum nepotē
ſuum à Francorum oppreſſionibus protexiſſe: q̃ in negocio cōfirmatum fuiſſe conſtat
Viſigothę gentis regnum, quod aliàs fuerat occaſurū. Vandali enī tunc in Africa opu-
lenti, Saxones Anglici in Britannia: Britanni, Burgundiōes & Franci capta quiſq; Gal
liarū parte ſua cōtenti erant: & ſi Franci maioris populus ambitionis fines protendere
uoluerint, proximas habuerunt Alemānorum Germanorumq; partes, & Italiā, in quib.
potuerunt ſuo ſatisfacere deſiderio. Hinc ꝑ illos qui ab Anaſtaſii morte in finē imperij
& uitę Iuſtiniani interceſſerunt quinquaginta annos, multi qđē fuerunt reges Viſigo-
thorū à ſuis interfecti: ſed occiſo alio aliū ex eadē gente ilicò ſubrogabant. Sicq; Theu-
da, q Almarico ſucceſſit, regnauit annis decē & ſeptē: cui cū ſucceſſiſſet Theudegilaus,
anno regni ſecundo ſuorū dolo interfectus fuit: & pariter ei ſuffectus Agilātes, anno re
gni nono fuit in cōuiuio obtruncatus: ſucceſſor eius Athanalgidus, q̃ tēpore Oſtrogo
thi in Italia ſunt deleti, regnū Hiſpaniarū habebat quietiſſimū, qđ annos uiginti duos
pacificū cōſeruauit. Ea in lōgæ pacis quiete Viſigothis Hiſpanias citeriorē ulterioremq;
pacatiſſimas habentib. Halani cū Viſigothis ita coaluerūt, ut in illius gētis nomen ſuū

sensim cõfuderint atq; amiserint. Eos enĩ Halanos ostẽdimus noluisse cum Vãdalis in E
Africã nauigare:& postea pulsos à Sebastiano Valentiniani imp. duce, ex Bethica quã
sperauerãt retinere, ad Visigothos cõfugisse: q quidẽ Visigothi eos ducẽtes suspectos
nunquã simul uno in loco statiua habere permiserũt: imò ne unquã possent aut per se-
ipsos rebellare, aut in Vãdalos gẽtem amicã respicere, cõtinuerunt illos in Hispania ci-
teriori, quę ex populorũ mixtura facta est: quę ætate etiã nostra permanet gẽtis utriusq;
nominis cõpositio, & qui eo modo incoluerũt citeriorẽ Hispaniã Gothi & Halani, nũc
dicunĩ corrupto uocabulo Gothalani, gẽs ꝓfecto ferociæ illius, quæ generi suo in omĩ
bus respõdeat. Et siue casu factũ sit, siue ex ingenio, bene habet qđ primam cõposito in
nomine obtinet partẽ Gothica gẽs præstantior, quæ & Romã capere potuerit florentis
simã: & capta paulopost Hispaniæ regna mille iã annos supraq́;, licet aliquando minus
integre cõseruauerit. Quod ergo in hac repetita altius narratione quęsiuimus ostẽdere,
magno in posterũ leuati sumus onere recẽsendi Romanorũ imperij inclinationẽ extra
Italiæ fines in Europa factã, qđ neq; in Gallijs, neq; Hispanijs, aut Germania, siue in in- F
sula Britannia, & prouincijs quæ Danubiũ adiacent, aliqualis ultra fuit Romano impe-
ratori aut Romanæ reipub. iurisdictio. Quantum autẽ attinet ad Italiam, uocatus a Nar
sete patritio, Alboinus rex Lõgobardorum Pannoniam linquere, & Longobardos in
Italiã ducere cõstituit. Ipsi aũt Longobardi quibus nutrita barbæ longitudo patrio idio
mate dedit nomẽ, à Scãdinauia Germanici insula Oceani originẽ habuerũt. Ex qua pro
fecti primos Aionẽ & Thatonẽ habuerunt duces: ijsq́; fato functis primũ ea gẽs Agel-
mundũ sibi regem imposuit. Eoq́; à populis quos dicũt Bulgaros Histri accolis interfe-
cto, Lamissio subrogatus est. Qui Agelmũdi necẽ ulcisci cupiẽs, in Bulgaros arma mo-
uit, eosq́; maxima afflixit clade. Lamissioni defuncto tertius rex lethu est suffectus. Qui
cũ annis quadraginta regnasset Hildooch filiũ sibi instituit successorẽ, & post eum quin
tus Godooch Lõgobardorũ regno præfectus est. Quẽ in gestis ab Odoacre Italiæ rege
ostendimus primũ Longobardæ gentis regẽ duxisse eam in prouincias Romanorũ, &
cepisse Rugilandã prouinciam Danubio contiguã, à qua Odoacer Rugos incolas pe- G
pulisset. Godooch uita functo successit Claffo. Eiq́; mortuo subrogatus est in septimũ
regẽ filius Thato, qui profligatis Herulis paulopost interfectus fuit. Octauus regũ Vua
cho, Valtarith filiũ habuit successorẽ: post quem decimus & non nonus, prout scripsit
Sigibertus, Longobardorũ rex fuit Andoin, à quo primũ ea gens in Pannoniã traducta
fuit, postq́; annis duodequadraginta Rugilandam prouinciã habitauerat. In Pannonia
aũt sub ipso Andoino primum, & postea sub Alboino eius filio, qui undecimus rex fuit
annis quadragintaduobus Lõgobardi habitauere, dignitate aucti & maximo potenta-
tu, quando quidẽ per id tẽporis Alboinus Cõmundũ Gepidarũ regẽ, prout ostẽdimus
interfecit, eiusq́; filiã Rosmundã sibi matrimonio copulauit. Et imperatoris Constanti-
nopolitani eiusq́; ducũ amicitia sibi parata eis cõcessit duodecim millia equitũ, q in ex
peditionem Italicã à Narsete ducti Totilã interfecerũt. Ducturus in Italiam Alboinus
magna usus prudentia sibi undiq; ꝓspexit. Nã ne in Pannoniã, si aliqua ingrueret neces
sitas, præcluderet reditus, illã Hunnis cõcessit precario inhabitandã: quos quidẽ Hun- H
nos nequaquã ex Scythia tunc uenisse, sed ex illis fuisse cõperimus, q toties post Athilę
mortem incõmodis affecti & uarijs cõflictati cladibus, partim Auares se dixerunt, par-
tim in Pannonijs & circa Danubiũ cõsedere, omnibus subiecti uel Gepidarũ uel Lon-
gobardorũ gentibus, quas illis in regionibus cõtigit habitare. Eumq́; in modũ Hunni
gens præclarissima uariã habuerunt rerũ suarum sortem, qui Visigothos patrijs expu-
lere sedibus, Ostrogothosq́; prius subiectos & simul Gepidas Erulosq́; Scythia eduxe-
rũt: & aliquãdo duce Atila in Romanis ꝓuincijs ac in Italia potẽtissimi fuerũt, quãdoq;
post illius mortem ea quæ supra sunt dicta acceperũt incõmoda. Et tandẽ præter spem
uel suã uel eius qui cõcessit Alboini sedes sunt nacti, in quibus ab eo tẽpore in nostram
usq; ætatẽ floruere, nullatenus inferiores uel gloria uel opib. uel diuitijs alicui illarũ gen
tiũ, quas ipsas Scythia uel pepulisse uel eduxisse docuimus: in hoc uero feliciores quod
soli ex omnibus ꝓuinciæ quã obtinuerũt suum dedere nomen: pro Pannonia enĩ uide-
mus semper postea Vngariã esse dictã. Nec uero Alboinus reditui solummodo prospe
xit, sed uiolentiæ cauit, quacũq; posse fieri est opinatus. Nã ut munitior intraret Italiam,

uiginti

A uigintimilia Saxones sibi adiunxit: q̃ qdē Saxones sicut & Lōgobardi uxores filiosq́
cū supellectile carris impositos traxere. Insuperq́ duxere ad fœtus suscipiendos equarū
boumq́ armēta, præter iugandos aratro boues & innumerā animalium multitudinē ci-
bo mortalium suffecturā. Fuit uero ea migratio, Saxonum alijs etiā populis accōmoda.
Clotharius nāq; & Sigibertus Frācorum reges Sueuos ad Rhenum sedēres in deserta à
prędictis Saxonib. loca Germaniæ trāstulerūt: quoniā nec illos nihil mali de se meritos
delere uellent, neq; in Galliarū partibus sibi uicinis coalescere æquanimiter tolerabāt.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINATIONE imperij Romanorum, Decadis primæ, Liber octauus.

LONGOBARDORVM in Italiā ingressum fuisse cōperimus, anno inclinationis Romanorum imperij centesimo sextoq; & quinquagesimo,
Benedicti papæ, qui Ioāni successit, pōtificatus initio. Et Iustino mino-
B re annum iā tertiumdecimum apud Cōstantinopolim imperante, fece-
runt iter Lōgobardi per patentem malo nostro portā, quæ ab ipso con-
diti orbis initio relicta fuisse uidetᷣ Barbaris ad Italiæ inuasionē. Dece-
dentes nanq; Pannonia per Noricum quæ prius Bauaria, nunc in ea
parte dicitᷣ Austria, peruenere Liburniā, quæ tunc, sicut & nunc dicta est prouincia Fo-
rijulij. Oppidoq; Foroiulio cum ipsa cui dat nomē ꝓuincia per incolarum deditionem
potiti ad Planē fluuium cōsederunt. Tunc delectum ex omni exercitu primum ducem
Sisulfum nepotem adolescentē Alboinus præfecit prouinciæ Forijulij. Præerat eccle-
siæ Aquileiensi Paulus patriarcha uir sanctitatis fama cōspicuus. Is urbis Aquileiæ pau-
lòante nouo parumq; ualido muro cinctæ munitioni diffisus cum clero sanctorum re-
liquijs & omni sacra supellectile migrauit Gradum, quā insulā magna pars Aquileien-
sis populi quæ illuc Athilæ tēporibus cōfugerat, hoc ipso itē tempore incolebat. Præe-
rat etiā Taruisinæ ecclesiæ Felix episcopus Rauenna oriundus, uir ut ea tēpestate do-
C ctus, & cùm uita integer, tum etiā animo in pietatis opera ardētiori. Is Lōgobardos ad-
esse intelligens ad Alboinum ire cōtendit, Taruisinis ut nouerat iratum: quia ad primā
requisitionē recusarant facere deditionē, & tū bonus præsul humili blandaq; prece po-
puli Taruisini salutē & bonorum ecclesiæ suæ cōuersationē impetrauit. Erat tunc Rauē-
næ Lōginus, quē diximus à Iustino imperatore Narseti fuisse suffectum. Is de Lōgobar-
dorum in Italiā aduentu certior factus Cæsareā cōmuniuit, quæ fuit ciuitas Rauennam
inter & Classense oppidū sita, & ita utriq; propinqua, ut simul una ciuitas uiderentᷣ. Sed
quia florētibus primo Romanorum post Gothorum rebus semper habuerat latus unū
ad mediterranea apertum, Lōginus tūc ad illud fossam uallumq́ cespiticium adiecit, &
in eam urbē cōtraxit quicquid copiarum uel ipse ex Thracia adduxerat, uel ex Italia po-
tuit cōgregare. Nāq; oēs copiæ quas habuerat Narsea, eo dimittente excesserant Italia:
aut per eam dissipatę nequiuissent à Lōgino faciliter instaurari. Exinde Lōginus Vene-
tæ regionis urbibus, quarū munitioni magis fidebat, præsidia imposuit: fuerunt aūt Pa-
D tauium, Monsilicis, Cremona, & Mantua, & in mōtibus oppidum Vulturnia, qđ ualli,
quā nunc corrupte Telinā uocant, dedit nomē. Confidebat nanq; Lōginus, si ea essent
seruata loca, aut Lōgobardos nunq̃ ultra ꝓgressuros, aut si essent ꝓgressi, multa à ter-
go incōmodia posse affici. Prudēs sanè cōsiliū, si affuissent exercitus in hostē ducēdi, ad
Padumq́ uel in Venetia cominus cōgressuri. Sed Roma recens à Narsete instaurata, &
Italia pridē tantis agitata motibus nullas habebant copias, & quas habebāt nullus ade-
rat qui cogeret educeretq́ dux, qualē tanta res exposcere uidebatᷣ. Quin Mediolanum,
Papia, Brixia, Verona, & oīa regionis oppida quæ Dagisteus gubernauerat eo à Nar-
sete dimisso à populis sine magistratu ac præsidio regebantᷣ. Amato aūt & Francilioni
ducibus satis superq́ erat cōmissas sibi ꝓuincias defensare. Cœperunt autē tūc urbs Ro-
ma & Italia nouā habere gubernationis formā, ex qua dignitatem, gloriā & apud orbē
terrarum timorem magis amiserunt q̃ omnibus ex illis calamitatibus quæ eas centum
& sexaginta annos attriuerant, atq; aliquando Romā fecerant relinqui feris & obscœ-
nis auibus habitandā. Longinus nanq; nouum in Italiam adduxit magistratus nomen
exarchatus Italiæ, q interpretabatᷣ summus Italiæ magistratus. Et Rauennæ se continēs

nunquã fuit ad urbẽ Romam uel qualis esset inspiciẽdam. In administratione uero Ita- E
liæ & urbiũ, quæ in Iustini imperatoris partibus cũ Roma & Rauẽna durauerant, hunc
primus seruauit morẽ, ut nõ prouinciẹ aut regioni præesset præses siue quispiam magi-
stratus, sed singulæ urbes singula oppida à singulis custodirent, tegerenturq; magistrati
bus, quos appellauit duces. Parẽ itaq; faciens urbẽ Romã alijs Italiæ uel urbibus uel op
pidis, hac una in re illam honorauit, quod impositũ tunc magistratũ præsidẽ appellauit,
sed qui successerunt sunt appellati duces, ut postea ꝑ multos annos sic Romanus appel
laret ducatus, sicut Narniensis Spoletanusq; est dictus. Neq; post Basiliũ, q cũ Narsete
cõsul fuit, uel cõsules Roma habuit, uel senatũ legitime coactũ, sed à duce Græculo ho
mine, quẽ exarchus ex Rauenna mittebat, res Romana per multa tẽpora administrata
est. Profectus à Plane fluuio Alboinus urbes Lõgini prẹsidio firmatas declinauit. Et pri
mã Venetæ regionis urbẽ adijt Vincentiã, qua & paulopost Verona dedentibus popu
lis potitus, nullos habuit labores in capiẽdis cæteris uel urbibus uel oppidis Venetẹ re
gionis, nullo Longini præsidio cõfirmatis. Inde Abdua amne trãsmisso Mediolanũ du F
xit: eãq; urbẽ dedentibus Honorati episcopi suasione ciuibus, breui cepit. sperauitq; ẽt
Honoratus per deditionis facilitatẽ barbarorũ sẹuitiã mitigare: sed breui cõtrarium cer
nens Genuã se cõtulit, quæ urbs in fide Romani populi permanebat. Erat tunc sextus
ab ingressu Alboini in Italiã exactus mẽsis. Quo in tẽpore prima Lõgobardos firmare
castra oportuit cõtra Papiã. Cui urbi & Bryxillo Longinus quicquid egregij militis ha
buerat, præsidio imposuerat. Eaq; tẽpestate fames uniuersam fatigauit Italiã, ut Longo-
bardis nullũ fuerit negociũ urbes oppidaq; adita oppugnare, populis ultro se dedenti-
bus, ut peragrando, cibos sibi qualescunq; poterãt cõpararẽt. Nam cum Alboinus par-
tẽ copiarum ad Papiæ oppugnationẽ sibi sufficere intelligeret, reliquum misit exercitũ
ad Italiã inuadendam. Ducta uero est primũ in Hetruriã expeditio, & urbes oppidaq;
de Hetruscis capta, maiori uastauerunt crudelitate Lõgobardi, q̃ tũc uel unquã postea
aliàs afflixerint Italiæ regiones. Ex Hetruriaq; Apenninũ trãsgressi duces Alboini Ari-
mino, cui nullũ Lõginus imposuerat præsidiũ, sunt potiti. Interea Iustinus imp. de Lon- G
gobardorũ in Italiã accessu, & fame dietim inualescente certior factus, missis in Africã
nauibus, frumentũ Romã importari curauit: unde Roma eã tolerauit famis acerbitatẽ,
iuuitq; frumẽto proximas ciuitates, quæ secũ Lõgobardis eo in principio obstiterunt.
In quibus urbibus & oppidis fuisse inuenimus, Tybur, & omnia in Latio sita: & cis Ty-
berim, Sutriũ, Nepesum, Ameriã, Polimartiũ, Blerã, Ortã, Vrbemueterẽ, & Narniam:
& in ora maritima, portũ Romanũ, Ostiã, & Centũcellas. Rauennam uero & in fide se
cũ manentia, Lõginus aduectis mari cõmeatibus sustẽtauit. Ea fuere septem cis Padum
ciuitates & oppida, Bryxillũ, Fauẽtia cũ oppido suo Tyberiaco, quod tũc dictũ est Ad
caballos, & nunc est Bagnacauallũ: Forũliuij, cũ oppido suo Salsubio, qđ nunc est Ca-
strũcarum: Forũpopilij: Forũbretenorũ, qđ pridẽ forte Noriũ, & nunc Bretenorũ: Cæ-
sena, & Classis. Et in Trãspadanis, Cremona, Mantua, Vulturnia, Mõsilicis, & Patauiũ:
tresq; alij tunc uici, Ferraria, Comaclũ, Argẽta: quos uicos intra Padũ paludesq; sitos in
ea Rauẽnæ, cuius urbis erant ager, potentia nunquã usq; ad id tẽporis expediuerat mœ H
nibus cõmuniri. Interea dũ hęc Alboinus ꝑ suos duces exequit͠, Papiã triẽnio obsessam
cepit, eratq; illi animus, atq; iurauerat ipsam delere urbẽ ciuibus, impositoq; ꝑ Lõginũ
prẹsidio trucidatis: sed forte & q deus ipse fecit, collapsus sub eo ante limẽ portẹ equus,
eũ in uitæ discrimẽ addũxit, nec aut equus surgere, aut ipse à comitibus poterat subleua-
ri: cũ diri eius ꝓpositi cõscius comitũ unus illum admonuit, mutata in eã urbẽ uolũtate,
mutato crudeli ꝓposito, fore ut saluus integerq; cõsurgeret. Ad cuius uiri boni uocẽ &
mutauit mẽtẽ Alboinus, & surgẽti equo illæsus insedit. Erat tũc tertius & dimidius exa-
ctus ab ingressu Lõgobardorũ in Italiã annus, q̃ in tẽpore Alboinus omĩ penè Hetruria
& Arimino ac in Cisal. Galliæ partib. à Bononia Papiã usq; omnib. excepto Bryxillo,
potitus uel urbib. uel oppidis, Veronã se cõtulit: in qua urbe uxorẽ diuitiasq; & omnẽ
regiam supellectilẽ habebat, dispositus in ea cõstituere regni sedẽ. Rebus aũt ut erant
tũc in ea gẽte lẹtissimis ludos celebrauit: & qđ omia apud eã barbariẽ superabat ludorũ
lẹtitieq; genera, cõuiuijs est ebrietatibusq; indultũ. Bibebatq; rex ea patera, quã ipsum
diximus, ex Cõmũdi Gepidarũ regis a se in Pãnonia interfecti cranio laminib. circũda-

to aureis

A to aureis parauisse, & cum immoderatius hausisset, hilarior ac ꝓpe amẽs redditus, misit
Rosimundæ uxori eregione discũbenti paterã mero plenã, ipse alta inclamitans uoce ut
cũ patre Cõmundo bibẽs læta esset. Quæ uox adeo alte insedit pectori mulieris, ut ea ex
hora statuerit paterni cranij ludibriũ uiri interitu uindicare, egitq; tãtã rẽ maxime in hũc
modũ: Helmechildis erat Lõgobardus & nobilis & in armis ferox, q̃ adolescẽtia florẽs,
& corpore formosissimus, puellã deperibat Rosimundæ obsequio insistentẽ. Qđ cũ nõ
ignoraret regina, effecit ut puella q̃d ardenter cupiebat, sese illi in cõcubitũ permitteret.
Eũ postea adolescentẽ his artibus ad lasciuientis animũ in sententiã trahẽdũ ut rata erat
efficacissimis pellectũ, Rosimunda in regis caput armare tentauit: q̃d cũ obstinatius ille
recusasset facere, aliã regina uiã ad facinus est aggressa. Ancillã nãq; monuit ut Almel-
childẽ allocuta lasciuiẽdi locũ designaret in ędib. secretissimũ, id sibi denũciãs nequaq̃
eo in loco tẽpus uerbis blãditijs cõterẽdũ, quin potius oporteret tacentẽ illũ accelerãtẽq;
potiri, ac se illico dimittere, cui foret ad reginæ obsequia properandũ. Re ut iusserat con
B stituta, induit regina ancillæ uestes, & in designatũ cõcedẽs angulũ uel ipso die tenebro-
sum expectauit. Venit ad horã Helmechildis, & notã ancillæ uestẽ cũ manu palpitãs of
fendisset ut erat cõstitutũ, tacẽs, ꝓperansq; impleuit. Sed iamiã ut recederet, monentẽ re
gina interpellãs quæ nã ipsa esset interrogauit. Cui cũ Almelchildis respõdisset satis diu
sibi cognitã esse ancillã. Imò illa sum, inq̃t Rosimunda, ut iã nequeas ultra reluctari, quin
aut ipse regi accusatus pereas, aut illo obtruncato Lõgobardorũ regno & hoc ipso am-
plexu, his suauijs ꝑpetuo perfruaris. Tũc uero uictus spopõdit Almelchildis q̃d prius fa
cere recusasset, & in cubiculũ ab impudica ductus Alboinũ q̃escentẽ ad primũq; uulnus
acceptũ resistere conatũ obtrũcat. Eo ad funus maximis Lõgobardorũ lachrymis singul
tibusq; elato, annisa est Rosimunda, Helmechildẽ declarari regẽ. Nedũ uero assentiri uo
luerũt Lõgobardi, sed aliquãdiu reginæ cõminati arma in illã Almechildẽq; capere con
stituerãt. Vnde sibi timens regina fide publica à Lõgino habita, q̃equid pecuniarũ & re
giæ supellectilis habuerat Alboinus imposuit nauib. & Alsuindã filiã ex Alboino susce
C ptã abducẽtes adulteri, secũdo Atesi in Padũ sunt delapsi: Inde Adriatico nauigantes mẽ
se Augusto, ut scribit Agnelles, Rauẽnæ applicuerũt. Vbi à Lõgino magnis excepti ho
norib. aliq̃t mẽses quietissimi fuerũt, multa interim machinari, ut Lõgobardi aut pellerẽt
Italia, aut ipsos regẽ regināq; haberẽt. Interea Lõginus forma mulieris, uel qđ magis cre
diderim, auri, q̃d illa tulisset, cupiditate incensus, illã ꝑtentauit, ut Helmechilde sublato si
bi in matrimoniũ iungeret: uerè tũc futura & Lõgobardorũ & Rauẽnæ Italiæq; regina.
Nec tñ mulieri fidẽ fallere quæsiuerat Lõginus. Obierat per id tẽpus imperator Iustinus
& Tyberius quẽ ille adoptatũ reliquerat successorẽ, illico ad bellũ Parthicũ tractus fue-
rat. Quare sperauit Lõginus, si Rosimundã habuisset uxorẽ, rex fieri Longobardorũ, e-
iusq; gentis fretus armis Italiã sibi subijcere cõfidebat. Præbuit itaq; assensum Longino
impudicissima incõstãsq; muliercula, & Helmechildẽ balneo exeũtẽ interficere cupiẽs,
potionẽ illi ueneno medicatã tãq; ad lassitudinis instaurationẽ ꝓpinauit. Cuius partẽ cũ
Helmechildis hausisset, cõmotisq; intestinis qđ erat uenenũ sibi ab uxore datũ suspica-
D ret, Quin tu, inq̃t, reliquũ epota. Detrectauit uero mulier & ꝓcacẽ exhilarans uultũ nõ
se respõdit balneo debilẽ exisse, cui reparandis uirib. cõfortandoq; spiritui potũ sit sumẽ
da. Institit uero acrius Helmechildis, & arrepto gladio necẽ nisi biberet cõminatus illã bi
bere coegit: qua die ambo in mortis genere sic fuerũt pares queadmodũ strenui regis Al
boini necem, pari cõsensu summa cũ ignominia ꝑpetrauerãt. Eorũ uero pecunias ditissi
maq; supellectilẽ Lõginus simul cũ Alsuinda Tyberio imperatori Cõstantinop. trãsmi
sit. Longobardi interea apud Papiã cõuenientes, Clephim in sua gente nobilissimũ regẽ
creauerũt. Qui uir truculentissimus fuit. Nõ modo eñi in aduersantes sibi & imperato
ri parẽtes Italo, sed etiã desæuit in illos q se spõte dediderãt Alboino, & quotq̃t in suã po
testatẽ redigere potuit, uel Ro. uel ex Italia præstãtes uiros trucidauit. Cuius terrore cru
delitatis ꝑstãtior quisq; ex Venetis uel urbib. uel oppidis in palustrẽ sed tutã iã uiris fre
quentissimã ciuitatẽ Venetã cõfugit, ut tũc uideaẽ fuisse eius urbis altera ædificatio. Tã-
netũ oppidũ qđ Alboino Papiã obsidẽte Lõgobardis paruisset, Clephis solo æquauit,
unica in re, sed malo ꝓposito, bonus ipse rex, qđ ubi Forũcornelij fuerat ab Antiocho
Narsetis præfecto demolitũ Imolã fecit: sic tũc primo dictã ab arcis noĩe, quã eminẽtiori

&unico in tumulo Forumcornelij ciuitas habuisset. Fuit aũt Imolæ ædificationis causa, E.
q̃d præsidio imposito Fauẽtinos Foroliuienses〈q〉, & ipsos Rauẽnates inde uoluit agita-
ri. Ariminũ aũt suã ciuitatẽ delatus ex ea in Classense oppidũ duxit. Cui oppido ocyus
capto, & maiori ex parte spoliato Lõgobardos imposuit, q̃ & Longinũ in ꝓpè cõtigua
ciuitate Cæsarea & Rauennates in cõspectu positos dies noctes〈q〉 agitabant. Mittẽs ue-
ro in urbẽ Romã duces suos Clephis, oẽs ciuitates & oppida quę Alboini ducib. restite-
rant, Tybure excepto, cepit, ut Tybur & Ro. Portus sola cũ urbe oppida fuerint tunc ser
uata. Ea cum fierent in ipso penè Clephis regni initio, obijt Benedictus papa, quarto ex-
acto sui põtificatus anno: cuius successor Pelagius eius nominis secũdus abs〈q〉 imperato
ris decreto cõtrà ac fieri cõsueuerat fuit ordinatus: quoniã Lõgobardis eo modo Romã
propemodũ obsidentib. facultas mittendi Cõstantinopolim nulla fuit. Nõ aũt erat tunc
apud quenq̃ dubiũ, quin si diu superstes fuisset Clephis, captã Rauennã urbem〈q〉 Romã
uel delesset, uel ipsas urbes ciue ꝓprio denudatas Longobardis daturus fuerit inhabitan
das. Sed unius suorũ dolo anno regni secũdo nõdũ exacto fuit interfectus. Et q̃a in suos F.
etiã Longobardos tyrannidẽ crudelitatem〈q〉 exercuerat, factũ est ut post eius mortẽ nul
lum Lõgobardi regẽ habere uoluerint: sed urbibus inter se distributis suã unusquis〈q〉 as-
sumpsit gubernandam. Fuerunt uero duces triginta Clephi defuncto immitiores. Qui ꝑ
Ariminũ & Vrbinũ delati sunt in Vmbros, & ea capta regione, Picentes, Pelignos, Mar-
sos, Samnites〈q〉 peruasere, & ducib. suæ gentis uno apud Spoletũ, altero apud Beneuẽtũ
cõstitutis, Cãpaniã & oĩa quæ aut in maritimis aut in mediterraneis Tybur us〈q〉 & Ro-
mã sunt, sibi subiecere. Inter quę utrũ Neapolis tũc fuerit capta, nõ satis certũ habemus:
eam tñ ciuitatẽ ipsos scimus Longobardos haud multo post in suis partib. habuisse. Om-
nia aũt quæ à Neapoli in fretũ Siculũ & à Siponto in Salentinos, à Beneuento〈q〉 in Ca-
labros sita sunt, siue mediterranea siue mari exposita, Cõstãtinopolitano imperatori ab
illis triginta ducib. remanserunt intacta. Potiti tã multis Italiæ regionib. Longobardi in
urbẽ duxerunt, nec tñ diu illã obsederunt: cuius rei causam fuisse credimus, q̃a prædæ in-
hiantes, quã tñ spe sua maiorẽ fecerant in agro Romano pridẽ à suis spoliato, consistere G.
nequiuerunt. Qđ uero omnib. sicut & nobis miraculo futurũ nõ dubitamus, oĩa quæ
supra sunt dicta gesserunt triginta tyrãni anno unico. In quo uix possibile uideat̃ potuis-
se à uiatore tot ꝓuincias peragrari. Et tñ nõ prædas modo aut incẽdia cõmisere, sed ma-
iora intulere captis urbib. & oppidis damna q̃ tot per annos Eruli & Ostrogothi: Basili-
cas nanq〈q〉 & ædes sacras, theatra quæ illis in regionib. erant multa, omnẽ deni〈q〉 publicũ
ornatũ demoliti sũt. In uiros uero haud secus q̃ in pecudes ab ea barbarie est sæuitũ. Nec
erat q̃ opẽ ferret, qđ Tybetius imperator postq̃ Persas uicerat, & Romanis expulerat
ꝓuincijs, mala correptus ualitudine, Mauriciũ sibi tradita filia generum assumpserat, de-
clarauerat〈q〉 ad imperiũ successorẽ. Ita〈q〉 Romani in eã adducti salutis desperationẽ, Pe-
lagio pontifice & Germano præfecto hortantib. rei suæ in hunc modũ cõsulere statue-
runt. Ad Longobardos eñi mittentes orauerũt, ut meliora de se de〈q〉 alijs Italiæ populis
speraturi malis imponerent finẽ, & ea quæ ceperant tenẽtes secũ inducias cõstituerent.
Cõsenserunt uero Lõgobardi, & petitis inducijs illico accesserunt. Causam aũt quæ eos H.
uictores efferatos〈q〉 uiros ad id traxit impulit〈q〉, hanc fuisse cõpertũ habeo: per id tempo-
ris quãdo obijt Iustinus imperator, Theodebaldus ille Metensiũ rex, quẽ sæpe diximus
ꝓuinciã Romanã Alpes〈q〉 & Liguriã tenuisse octauo ad urbẽ Engolismam milliario, &
amnẽ inter Catenã & syluã Buxã interfectus fuit in bello ciuili, qđ cõtra Chilpericũ pa-
truũ magna perfidia, magnis〈q〉 cõmissis incendijs suscitauerat. Cuius regnũ postq̃ alter
patruus accepit Clotharius Francorũ rex, & ipse breui apud Parisios est defunctus. Su-
perstites uero fuerũt Clothario filij quatuor, q̃ regni diuisionẽ magna faciẽtes cõcordia,
partes ex cõuento in hunc modũ singuli acceperunt, Arithpertus maior apud Parisios,
Guntannus apud Aurelianẽses, apud Suessiones Chilpericus, & in Metẽsib. Sigibertus.
Quæ quidẽ Theodebaldi primo, & postea Clotharij mors effecit, ut eo in rerũ turb. ine,
q̃ in aduẽtu Longobardorũ Italiã agitauit. Amatus in Romana Anitiẽsi, Francilio〈q〉 in
sua Italiæ ꝓuincia fuerint quietissimi. Nã fratres ipsi quatuor Francorũ reges ægre tu ler-
rũt Longobardos Italiã occupasse, & in ipso Alboini ingressu Amato Francilioni〈q〉, pri-
dẽ exosis auxiliũ attulere magna ui copiarũ data, quo cõmissas sibi ꝓuincias ꝓ Ro. pc ꝓ.

consi te-

A conseruarent. Insuper dicti fratres conati Longobardorũ uires minuere, Saxonib. suase
runt, ut relicta Italia in qua seruirent, in patriã se reciperent. Quod cum Saxones aliq̃t an
nos facere distulissent, tandẽ ducib. Longobardis bello Cãpaniæ occupatis, Alpes tran
scendere cõstituerunt. Id cũ Longobardi rescissent, nõ ultra differendũ rati, periculis oc
currere cõstituerunt, quæ eos multa manebãt, si res Galliæ sperneren̄t, & Amatus Fran
cilioq́ diutius essent salui. Hinc petitas à Romanis inducias facile cõcesserunt. Quib. cõ
stitutis ac iureiurando firmatis, alios duces duos pręter Beneuẽtanũ & Spoletanũ in Vr
beueteri unũ, alterũ in Narnia dimiserunt. Erat eo tẽpore in urbe Roma magnæ spei uir
Greg. Gordiani uiri senatorij filius, q̃ deo & religioni christianæ deuotus sex apud Sicili
am monasteria ex paternæ hęreditatis facultatib. ędificauerat, & ad extremũ paterna do
mo in monasteriũ dedicata, magno fuit in ipsis afflictis rebus solatio ciuitati. Nã suaden
do hortandoq́, & qđ tunc magis ad rem faciebat, largiendo plebẽ Romanã in spe sustẽ
tabat. Cõsiderãs itaq́ Pelagius põtifex, nõ paruũ sibi periculũ ab Imperatore imminere,
B si forte copias mitteret in Italiã, eo q̃d se passus esset sine principis decreto eligi ac ordina
ri, statuit Gregoriũ mittere Cõstantinopolim, ut & se à necessitate purgaret, & alia quæ-
dã ageret ecclesiastica, & Romanæ rei præsidia opemq́ imploraret. Lõgobardi uero se-
cundũ cõstitutas cũ Romanis inducias in citeriorẽ Galliã duxerunt, fuitq́ eorũ consiliũ
prius opprimere Francilionẽ. Igit̄ ducto in illũ exercitu Taurino Eporediaq́ & oppidis
quæ ad Alpes pertinent breui sunt potiti, cõfecissentq́ illũ, nisi Comũ cõfugiens sese in
ea urbe, & lacus Larij insula, quæ diceret̄ Comacina, cõmunisset. Eo tñ in aliud reserua-
to tẽpus Alpes transcenderunt, & captis regionis oppidis, per Niceã urbẽ, Romanã pro
uinciã sunt ingressi. Amatus interea copijs fretus, quas à Francis regibus acceperat ad-
ueniẽti occurrens hosti præliũ cõmisit. Et suis ꝓfligatis cũ fugeret interfectus est. Cæsa
sunt eo in prælio multa Burgundionũ milia, & Lõgobardi magna ditati præda, in Italiã
sunt reuersi. Neq́ eñ illis in ꝓuincia diutius cõsistere placuit, q̃ urbes eius oppidaq́ Bur
gundionũ pręsidijs firmata essent, nec ipsi ad oppugnationẽ haberẽt necessarios appara
C tus. Visũ est etiã ipsis nõ satis cõsultũ extra Italiã diutius cõmorari. Interea Gũtanus rex
& Sigibertus Lõgobardos suspicati iterũ in Gallias reuersuros, Enniũ Mumolum ciuẽ
Romanũ fauorib. ꝓsecuti sunt, ut in locũ Amati succedẽs prouinciã acciperet Romanã.
Et pactione inita secũ, ut Lõgobardis aduersaret̄, multa illi militũ milia attribuerũt. Qđ
cum rescissent Longobardi, diuerso tramite iterũ Gallias irruperũt. Nec uero tũc Roma
nã prouinciã sunt ingressi, sed ꝓpria Francorũ inuadere statuerunt. Hinc ad Ebredunẽ
sem delati agrũ, omnia ad quæ itum est cædib. incendióq́ fœdarunt. Ad cuius ingẽtis tu
multus nunciũ cõcitus Ennius in illos duxit. Sed q̃ regio pleraq́ syluis late fusis impedi
ta est, & difficile ab externis noscun̄t tramites, Ennius Lõgobardos à tergo improuisus
inuasit, magnãq́ illorũ edidit stragẽ. Qua afflicti clade Lõgobardi in Italiã sunt reuersi.
Per id etiã tẽpus in q̃ cõstitutis apud urbẽ inducijs, Lõgobardi primo duxerant in ꝓuin
ciã, Saxones à Francis regib. ut ostendimus, suasi in patriã respicere cœperãt. Qđ quidẽ
ea maxime causa uidet̄ factũ fuisse, q̃a nollet ipsa gẽs subijci Lõgobardis. Profecti itaq́
D Italia Saxones perpetuo itinere in Remenses sunt delati, & apud Strablonẽse rus castris
positis, nõ paruo tẽpore ibi fuerunt quieti, nec dãna prouincialib. intulerũt, qui eos iussu
regũ cõmeatib. adiuuabant. Quamprimũ uero Saxones intellexerũt Burgundiones cla
dẽ illã accepisse, Amatumq́ esse interfectũ, & Lõgobardos in Italiã reuertisse, mutarunt
mores, & omnia in Remensib. tumultu implentes pręдam undiq́ abigebant. Mumolus
interea Amato suffectus Lõgobardos superauerat, & propter cõparatam ex ea uictoria
autoritatẽ, copijs à Frãcis regib. auctus erat. Quare ab Arithperto Parisiorũ rege iussus,
q̃d facere optabat, duxit in Saxones nil tale timẽtes, & haud secus q̃ si nihil hostile com
misissent, omnẽ curã custodiæ negligẽtes. Aggressus itaq́ Mumolus, eos primo impetu
fudit, dissipatosq́ ꝓsecutus magnã in illis edidit cædẽ. Colligentes tñ sese, & inuicẽ ad-
hortati, Saxones pręlio uolebãt & iusta acie cũ Mumolo decertare. Sed multi hinc inde
missis à Francis regib. nuncij, utrunq́ exercitũ ꝑduxerũt ad pacem. Cuius fuerunt cõdi-
tiones, ut Saxones relicta præda, & certa auri summa in damni inuecti cõpensationẽ dis
soluta, in Italiã qua aduenerãt remearẽt. Qđ quidẽ Saxones ilico fecerunt. Sed cũ essent
in Italiã reuersi, Longobardos solito magis elatos offendentes iterũ emigrare cõstituũt.

Et ad

Et ad Sigibertum mittentes Metensium regem solidiora tunc q̃ primo inierũt fœdera. E
Quib. innixi cum uxorib. filijsq; & omi supellectile Italia excessere. Ne aũt quà incede-
rent prouincialibus nimis graues essent, & cõmeatib. ipsi indigerent, sese in duas partes
diuiserũt. Earũ una per Niceã, altera per Ebreduneses iter tenuit. Et tñ oẽs simul deducẽ
te amicabiliter Mumulo ad Sigibertum peruenerunt. Interuenerat uero in fœdere, qđ
regẽ inter & Saxones ictum erat, ut eos ille in patrias restitueret sedes, quas anno quin-
todecimo liquerant, cum Lõgobardis in Italiam profecturi. Optaueratq; Sigibertus id
facere, & Sueuis persuaserat ut regionẽ partiri paterenť, uellentq; æquo iure cum Saxo-
nib. habitare. Saxones uero econtra cõtendere, patriam sibi totam non dimidiam ex fœ
dere adiudicandam: & cum altercationib. aliquandiu res protracta esset, institere Saxo-
nes, ut si nollet rex, aut nequiret Sueuos aliena deturbare terra, æquo ferret animo, si ar-
mis ipsi iustissimis quærerent qđ tanta cum iniuria negabať. Passus uero est ille Saxões
in Sueuos ducere, neq; interea destitit quærere pacẽ inter eos, fœderaq; cõponi. Sed nul
lis uerbis, nullis pollicitationib. molliri Saxonũ pectora potuere, quin ferro experiri po F
tius, q̃ pacto transigere uoluerint. Et uentum est ad prælium, in quo superatis & magna
occidiõe cæsis Saxonib. mãsit regio Sueuis, quã prout initio accessus illuc sui facere cœ
perant, etiã ætate nostra Sueuiã appellãt. Dum hæc in Gallijs post cõstitutas à Ro. pop.
cum Longobardis inducias aguntť, Greg. Gordiani Romanę ecclesiæ leuita apud Con
stantinopolim fuit, & præter curatã optime rem ecclesiasticã, rei etiam Romanæ & Ita-
liæ subueniri apud Mauriciũ Imperatorẽ contendit. Nã Pelagius pontifex ex urbe Ro-
ma eum per literas & nũcios sæpe fecit certiorẽ, quo essent loco res Romanæ, quantisq;
à Lõgobardis per singulos dies afficerenť incõmodis. Hæc aũt cum aliunde, tum maxi-
me cõperta habeo ex ipsius Pelagij epistolis, ex quarũ unis hæc duximus breuianda. Pe
lagius episc. Gregorio salutẽ: Omnia quidẽ quæ necessaria fuere, per Oratiũ notariũ tibi
curauimus indicare, quẽ cũ fratre & coepiscopo Sebastiano ad dilectionẽ tuam direxi-
mus, ut q̃a Rauennæ cum Donno Decio Patricio fuit, ipse possit quæcunq; iudicaueris
Donno imperatori suggerere: q̃a tantę calamitates ac tribulationes nobis à perfidia Lõ G
gobardorum illatæ sunt, cõtra suũ propriũ iusiurandũ, ut nullus possit ad referendũ suffi
cere. Promisit autẽ nobis ipse Sebastianus, necessitates & pericula totius Italiæ pijssimo
dño imperatori narrare. Loquamini ergo & tractate pariter quõ possitis nostris celeri-
us subuenire periculis: q̃a ita hic coangustata est respublica, ut nisi deus principẽ inspira
uerit, ut unum magistrum militũ, & unum ducẽ digneť concedere, in omni simus angu-
stia destituti: quia maximæ partes Romanæ omni præsidio uacuatæ uidenť, & exarchus
scribit nullũ nobis posse remediũ facere, q̃ppe qui neq; ad Rauennę partes custodiẽdas
se testať posse sufficere. Imperet ergo Imperatori deus nostris ulociter periculis subue-
nire, priusq; nefandissimæ gentis exercitus loca quæ adhuc à rep. detinenť præualeat oc
cupare. Tandẽ uero Greg. ipse, & quos miserat Pelagius pont. oratores à Mauritio im-
petrauerũt, copias parari, quibuscũ Smaragdus uir patricius, alter exarchus Lõgino sub
rogatus in Italiã mitteretť. Venit aũt ilico in Italiã Smaragdus, cũ quo Greg. leuita Rauẽ
nã est delatus. Et quidẽ Smaragdus Rauennæ cũ copijs nauigio appulsus expectationi H
quã de se Itali habuerãt, aduentus sui principio satisfecit. Post Clephis secũdi Lõgobar
dorũ in Italia regis mortẽ Feroaldus quidã gentis Lõgobardæ dux Classense oppidum
tenuerat, Rauennatesq; & Cæsareæ oppidanos perpetuis penè singulorũ dierũ prælijs
adeò agitauerat, ut Lõginus ille primus exarchus semper custodiendis ambabus ciuita-
tib. fuerit occupatus. Quo aũt tempore à Saxonib. cõtra Sueuos male pugnatũ fuit Do-
trula q̃dam gente Sueuus, cũ Lõgobardis in Italia militabat, & q̃a fortis uir erat, ac mili-
tiæ scientissimus, pari cũ Longobardis proceribus iure inter duces triginta fuerat constitu
tus. Is aũt intelligens Longobardos ægre ferre, non magis Saxonum cladem q̃ Sueuo-
rum uictoriam, ad decus amplitudinemq; Francorũ cessuram, sibiq; ipsi ꝓpterea timens
transiuit ad Romanos, & Longini nondum Rauenna ꝓuecti permissione intra Bryxilli
mœnia receptus oppidũ illud copiarũ suarũ præsidio conseruauit. Sed Smaragdus quã
primũ Rauennæ cõstitutus ꝓuinciæ cõditiones intellexit, nihil sibi censuit antiquius, q̃
Feroaldũ Classensi oppido pellere, ut posset remotiora expeditior conseruare. Itaq; intẽ
taturus Classis oppidi expugnationẽ, Dotrulam Bryxillo accersiuit. Delapsus uero est

A nauigio Dotrula secundo Pado, ut uiginti illa passuũ milia, quæ à Spinetico Padi prima
rio ostio ad Classense interiacent oppidũ, Adriatico adnauigans in Feroaldum duceret.
Sed Feroaldus & ipse impiger dux, quãprimũ rescijt Dotrulã nauigio in se ducturũ, illi
ad Spineticũ obuiauit. Et sese ad Vatreni amnis ostiũ quo tunc Padũ influebat, cõtinẽs,
prælio per singulos dies cũ hostib. decertabat. Nec minus habebat animorũ, aut inferior
erat robore uirorũ Dotrula, licet esset nauiũ genere multo impar, q̃d dromonib. uehebã
tur Feroaldus & Lõgobardi. Dotrula uero exercitum suũ lintrib. scaphisq́; imposuerat.
Obtinuit tñ in Vatreno Dotrula maxime præsidijs adiutus, quæ per paludẽ Padusam &
Asconij fossam, à Rauẽna submittebanť. Repulsum uero Feroaldũ Dotrula, ad Classen
se oppidum mari persecutus est. Smaragdus interea Classense oppidũ undiq; circumste
terat, & aliquot cõmissis oppugnationib. fuisset potitus, nisi reuersus cum nauigio Fero
aldus pendentes in deditionẽ ciues cõfirmasset. Sed quãprimum apparuit inimicum q̃d
fugientẽ Feroaldũ insequebať nauigium, deditio est à ciuib. facta. In ea deditione Fero-
B aldus Lõgobardiq́; magna manus capti, & qua in multos ipsi fuerant usi crudelitate ad
unum gladijs sunt occisi. Ea uictoria celebriorẽ fecit Smaragdi aduentũ, adeoq́; sunt per
omnẽ Cisalpinã Galliã erecti oppidanorum animi, ut iam multi defectiones ad eum uo
luntarias facere cogitarent. Quamobrẽ territi duces Longobardi cõmuni cõsilio decre
uerũt regẽ unũ creare decimo anno postq̃ Clephis fuerat interfectus. Creatusq́; est ipsi-
us Clephis filius Antharis nomine: cuius adolescẽtis fama multis strenue & fortiter edi
tis uirtutis documentis, apud gentẽ suã apudq́; hostes celeberrima ferebať. Vt aũt regia
obire munera imminẽtibusq́; subuenire periculis posset, eũ ditissimi duces dimidio qui
bus abundabãt pecuniarũ singuli donauerũt. Dotrula interim post classis receptionẽ re
uerterat Bryxillum, apud quã urbẽ peruidebat summã eius belli cõtentionẽ per id tẽpo
ris futurã: nec fefellit eum cõsilij Lõgobardorum opinio. Siquidẽ creatus rex Antharis
tãta celeritate ad Bryxilli obsidionẽ se cõtulit, ut donationẽ pecuniarũ & cæteros regni
apparatus illis in castris fieri oportuerit. Fuit uero dura atq; etiã diuturna hinc oppugnã
C tium, inde defendentiũ pertinacia, q̃d quidẽ necessariũ fuit accidere. Longobardi nanq;
in urbẽ infestissimã in ducemq́; perfugam: Sueui aduersus spretam odiosissimamq́; gen
tem, ꝓ capite & fortunis, proq; summa, sicut rebanť, totius belli acerrime dimicabãt. Per
uicit tñ noui regis cùm potentia, tum etiã belli opportunitas gerendi, q̃d ingentẽ in Pa-
do lintrium uim haberet, & innumeras à terra adhibuisset copias, quæ dies noctesq́; op
pugnationib. intentæ, nullum obsessis ad quietẽ spatium tẽporis reliquissent. Quare Do
trula deditionis facta mentiõe, permissusq; cum præsidio excedere, Rauennam adnaui-
gauit. Antharis uero Bryxilli in potestatẽ facti mœnia solo æquauit. Creditũ est tũc & a-
pud Rauennã uulgatũ, Antharim regẽ ilico post Bryxilli excisionẽ ducturũ in Frãcilio
nẽ Romanũ ducẽ, q̃ Comũ urbẽ & eius insulã Larij lacus annis tunc decẽ & septẽ ꝓbè
defensarat. Sed Antharis cõfirmandi regni studio primus induciarũ cum Smaragdo Pa
tritio cõstituendarũ fecit mentionẽ. Exarchus uero libens cupiẽtissimusq; cõsensit. Nõ
eñ satis cõfidebat posse nouo potentissimoq; regi resistere, & simul Frãcilionẽ ac disper
D sas & offensioni expositas ciuitates in fide manentes defensare. Erãt eñ trans Padũ hinc
Comũ, inde Vulturnia remotiores, & Pado Rauennæq́; ꝓximiores Cremona, Mantua,
Parauiũ, & Monsilicis urbes: cis Padũq́;, Parma, Bononia, Fauentia, Forumliuij, Forum
Popilij, Bretenoriũ & Cæsena. Nã Lõgobardus Imolã Ariminũq; tenebat. Duæ sunt ue
tusti nominis & à maiorib. in historijs celebratæ Parmã inter & Bononiã ciuitates Rhe-
giũ Lepidũ & Mutina, quarum siue superiorib. in Visigothorũ, Erulorumq́; & Ostrogo
thorũ, siue in præsentib. Lõgobardorũ gestis rebus nunq̃ memoria est facta. Vnde q̃d
aliq̃ habent paruæ autoritatis scriptores, credimus Mutinã stãte adhuc republica bellis
in ciuilib. fuisse destructã. Et uetusta quidẽ quæ nunc uisunť in cãpis fundamenta osten-
dũt, hanc quæ nũc est Mutinã aliquot passuũ milia distantẽ à prima fuisse ædificatã. Rhe
gij aũt nomẽ qua ratiõe adeò sit suppressum, nihil habemus q̃d certius asseramus. Sed &
induciæ Antharim inter & Smaragdũ pactæ utrũ Romanã rẽ & duces Lõgobardorum
Spoletũ Beneuẽtũq; & Narniã tenẽtes cõplexæ fuerint, nec Paul. nec Agnellus scribũt.
Sed quãtũ in Pelagij primo, post in Gregorij põtificũ gestis reb. intelligere licet, uniuer
sales ubiq; in Italia fuerũt induciæ: quãq̃ neq; in primis à 30. ducib. neq; in istis ab Anthari
concessis

cõcessis fidem seruauerunt Lõgobardi, quin multas & propè quotidianas Romanis Ra E
uennatibusq́; intulerunt molestias. Qđ aũt cõstat, ipsis cõstitutis inducijs misit Smarag-
dus ad urbẽ Romã Germanum Patritij ordinis Cõstantinopolitanum, quẽ & ipse præfe
ctum appellauit, profectus Rauenna cum eo præfecto Greg. Leuita tunc primum ex le
gatione Cõstantinopolitana Romã est reuersus. Quẽ Pelagius pontifex & Romani ci-
ues summis gaudijs exceperunt. Erat tũc tẽporis Ro. pop. haudquaq̃ leuiter recreatus,
quoniã Smaragdi fama spẽ præbebat posse aliquando gentẽ Barbarã Italia pelli, & Gre
gorij ciuis oprimi ac omĩũ iudicio sanctissimi præsentia diuinæ opis præsidia spõdebat:
sed noua ilico maximaq́; superuenit clades, quæ multas prętertiti lõge tẽporis superauit.
Nã uisa sunt elementa in Romanę urbis & Italiæ excidiũ cõiurasse, ut q̃d rantę, tamq́; fre
quentes Barbarorũ alluuiones nequiuerant, ira cœlestis neruos uiresq́; Romani populi
& omnis Italię exinaniret. Imbrib. nanq; multos dies cõtinuantib. diluuiũ fore apparuit.
Tyberis tũc mense Octobri propè exacto adeò aq̃s intumuit, ut Romæ mœnia alicubi
superauerit: unde regiones urbis fluuio proximæ maxima acceperunt incõmoda. Per I- F
taliã uero ubiq; latuerunt cãpi, & ex mõtib. collibusq́; omĩs mota aratro gleba in cœnũ
liquefacta simul cum aquis ima est delapsa, ut fluminib. postmodũ intra ripas coactis cã
pi aqua destituti limo nihilominus manserint obtecti, & sata quæ tunc primas fecerãt ra
dices putrefacta sint, nec eo autumno, obtinente omnia luto, aliud semen terræ potuerit
mandari. Vnde fames maxima breui est secuta. Sed nedũ famẽ ea attulit aquarũ inunda-
tio, quinetiã aera sicut & terrã corrũpens, pestilentiã oriri fecit adeo ingentẽ, ut maximã
populorũ partẽ ubiq; per Italiã absumpserit. Ea tactus labe Pelagius pont. Romæ obijt.
Quamobrẽ omĩs auertendæ dei iræ, & pacis ab eo poscendæ cura in Greg. Leuitã incu-
buit. Ipse uero in tanta ciuitatis desolatione animo erectissimus, nequaq̃ id munus detre
ctauit: sed pro sua in pop. Ro. ardentissima charitate oẽs cõueniebat, hortandoq́;, & tole
rantiã suadendo miseros ciues cõsolabaẽ. Et q̃a in ciuitate tam magna unus ubiq; nequi
ret interesse, cõuocato apud sacratissimæ uirginis ædẽ, quę diciẽ Noua, Romano popu
lo, illã habuit pręclarissimã orationẽ, cuius in toto orbe pridẽ diffusę principiũ est: Opor G
tet fratres dilectissimi, ut flagella dei quæ metuere uentura debuimus, saltẽ præsentia &
experta timeamus. Et cum dicendi finẽ fecisset, septiformẽ illã instituit letaniã, in qua po
pulũ Romanũ ad rẽ diuinã centuriauit, ac tanq̃ in turmas legionesq́; distribuit: ut quem
admodũ seruatis ex disciplina militarib. ordinibus Ro. pop. multas aliquãdo subegerat
prouincias, ita tunc oratiõe ad deum ordine & per humilitatẽ fusa pacẽ impetraret, qua
diutius dilata de gẽte Romana actum iri uidebaẽ. Distribuit uero eas populi turmas ma
xime in hunc modũ: ut clerici oẽs à sancti Ioannis baptistę: uiri seculares à sancti Marcel
li: monachi à sanctorũ Ioannis & Pauli: ancillæ dei à sanctorum Cosmæ & Damiani: fœ
minarum cõiugatarum à sancti Steph. uiduarum à sancti Vitalis: pauperũ & puerorũ à
beatæ Ceciliæ ecclesiis ꝓcederent: habitaq́; per omĩa tẽpla supplicatione ad sanctæ Ma
riæ nouæ reuerterenẽ. Tanta aũt erat tunc uis morbi, ut populo in cõcionem coacto, o-
ctuaginta ad terram corruentes obierint. Peruicit tñ sedula apud deũ serui sui Gregorij
oratio, ac populi supplicatio, ut ea pestis tunc sedata breui cessaret. Secundũ eam pacem H
à deo impetratam prima fuit Ro. pop. cura, põtificem deligere, nec multa scrutatiõe, aut
inter cõpetitores discussione opus erat, q̃d unicũ Leuitam Greg. oẽs in põtificem posce
bant. Is uero cõtrà obstinatius renitebaẽ. Erat tunc moris eum, quem delegisset clerus &
pop. Ro. nõ prius assumi, q̃ Imperator ex Cõstantinopoli per literas eũ põtificem cõfir-
masset. Hinc Greg. populi erga se studiũ timens, quamprimũ obierat Pelagius, Impera-
tori Mauritio & omnib. apud eũ gratiosis epistolas scripserat, in quib. etiam nunc extan
tib. petijt & enixe cõtendit, ne petitioni Romanorũ, si quã de se faceret, præstareẽ assen-
sus. Sed Germanus præfectus, cũ quo ipsum Gregoriũ ostendimus Romam à Rauenna
reuertisse, Gregorij cõsilium occupauerat. Nanq; nuncio quem Greg. mittebat interce
pto, epistolas eius retinuit. Et ipse pręfectus Imperatori scribens facile impetrauit, ut san
ctum uirũ quem pop. Ro. delegerat cõfirmaret. Is uero sanctus põtifex q̃ primũ in Petri
cathedra sedit, maximam suscepit urbis Romæ salutis curam: q̃d nanq; eius epistola ad
Paulũ scholasticũ ostendit, urbem Romã foris Lõgobardi sine cessatione premebant, et
immissi ex Cõstãtinopoli præsidio urbis Gręculi milites seditionib. inter se cõtendebãt.

Nec

A Nec ſatis profeciſſe uidenť aut Leo excõſul, aut Dõnus Laurentius chartularius, quem
Mauricius imperator ſummo apud ſe in honore cõſtitutũ ad cõponendã urbis rẽ miſit,
quin omnia in peius quotidie laberenť. Inducijs quas Smaragdus Italię exarchus cũ An
thari rege conſtituerat expletis, miſit ipſe Longobardus rex exercitũ in Hiſtriam Libur
niæ cõtinentẽ, tantisq; cædibus, incẽdijs & rapinis eam afflixit prouinciã, ut multis auri
milibus Hiſtri pacẽ redimere ſint coacti. Sed & Francilio dux Romanus Como, quã ur
bem uiginti defenſauerat annis pulſus fuit, qui in lacus Larij inſulã ſe recepit. Erat uero
tunc ea in inſula oppidũ mœnibus munitiſſimũ. In quo cum Francilio ſex menſibus du
riſſimã pertuliſſet obſidionẽ, pactus eſt deditionẽ. Et cum uxore liberis ac ſupellectili
abire permiſſus, Rauennã adnauigauit. Ea ex inſulę & eius oppidi uictoria, Antharis in
genti ditatus eſt theſauro, quẽ ex omni Ciſalpinę Galliæ, quæ quidẽ Padũ inter Abduã
& Ticinũ ad Alpes pertinet, direptione Frãcilio cumulauerat. Auctus his opib. Antha
ris Longobardorũ rex, Childebertũ regem Francorũ miſſa legatione orauit, ut pacẽ ſe-
B cum perpetuã initurus ſororẽ ſibi in matrimonium traderet: deſponditq; Francus, & eo
uſq; ſponſio proceſſit, ut munuſcula uiciſſim ex more ſint tranſmiſſa. Sed cũ Viſigothæ
gentis rex Ricaredus ex Hiſpania mittẽs eandẽ popoſciſſet puellã, mutauit ſententiam
Childebertus, quoniã poſt factum cõſideraſſet Longobardũ & inueteratũ hoſtẽ & ido
lolatrã eſſe, & Viſigothum audiſſet recens accepiſſe catholicam Chriſti fidẽ. Nam cum
Hermengildus Lemugildi Viſigothorum regis filius ad Leandri Hiſpalenſis epiſcopi
prædicationẽ ſuaſionesq; Arianę hæreſi abrenunciaſſet, & ſe catholicũ declaraſſet, geni
tor iuſſit eum in carcere iugulari. Leandrũ uero inſectatus maximis affecit incõmodis.
Sed paulopoſt Lemugildũ periculoſiſſima ægritudine ex qua obijt correptũ & occiſi fi
lij & ſancti epiſcopi perſecutiõis pœnituit. Hinc accerſitũ ad ſeſe Leandrũ poſt impetra
tam peccati ueniã orauit, ut talẽ redderet Ricaredũ qui unicus ſupererat ſibi filius, qua-
lẽ prius effecerat Hermengildũ. Lemugildo itaq; defuncto, Ricaredus rex nouus ad Le-
andri exhortationẽ ſexaginta duorũ epiſcoporũ ſynodum, apud Toletum coegit. Qua
C in ſynodo Ricaredus, Ariana hæreſi abdicata, catholicã Chriſti fidẽ tunc primum in Vi
ſigotha gente habere curauit. Igiť regis Francorũ ſorore Ricaredo Viſigothorũ regi in
coniugẽ data, Antharis aliã ſibi quæſiuit, Teudelindamq; Garibaldi Bauarorum regis
filiã accepit uxorẽ. Sed quod ſæpe facit perperã facti conſcientia, Childebertus Franco
rum rex, poſtq̃ Antharim Lõgobardum ſpreuerat & ea affecerat ignominia, exiſtimare
cœpit q̃ primum nactus eſſet occaſionẽ, omnia in Frãcos mala intentaturũ. Quare eum
priusq; noui regni uires confirmaret, bello perſequi cõſtituit, nec ea proteruia in Antha
rim ſolum uſus eſt Francus, quin etiã affines illius nouos ſtatuit inſectari: Duxit tamen
prius in Bauaros, adeoq; potẽs furẽsq; illorum fines eſt ingreſſus, ut deſperãs ſalute Ga
ribaldus Teudelindã filiam in Italiã cõfugere curauerit. Cui cũ fratre Gondoaldo adue
niẽti Antharis rex ex Verona proceſſit obuius. Cumq; in cãpo Sardicẽſi ſeſe ſpõſi exce
piſſent amplexibus, cõiugium ibi ſolenni adſtipulationę firmatũ eſt. Childebertus autẽ
rex Frãcorũ pulſo patria Garibaldo Bauarorũ regno potitus eſt, & inde in Lõgobardos
D ducẽs, Tridentinosq; fines ingreſſus, incẽdia cædes ac populationes maximas in regiõe
longe lateq; cõmiſit. Eos Francorũ Longobardorũq; & Bauarorũ motus cũ principio
inchoauerunt habẽs exploratos Mauricius imperator, Childeberto ingentẽ uim pecu-
niæ eſt pollicitus, ſi Lõgobardos ſaltẽ Gallia Ciſalpina pellere ad eã prouinciã ſibi red-
dere uoluiſſet. Spoponditq; rex Francus, & pecunia accepta in Italiã deſcendere cœpit.
Quoniã uero intellexerat Childebertus Longobardos duces regẽ ſine quo decẽ annis
fuerãt iniquo animo pati, multos ex ipſis tentauit, pollicitus ſi Antharim opprimi ſine-
rẽt, capta de Italia linquere eorũ ſiue triginta ducũ, ut prius ſiue pluriũ ductu guberna-
da: quæ quidẽ ſponſiões timori additæ, quẽ Frãcia regis potẽtia & inchoata uictoria fa
ceret, aliquot ex ducib. pellexere, ut Childeberto cõſentiẽtes Anthari rebellarint, fuitq;
primus Mimulfus inſulæ ſancti Iuliani dux. Quẽ ilico ſunt in rebelliõe ſecuti, Gãdulſus
Bergomẽſis dux, & Vlſari Taruiſinus. Sed Frãcus rex conſiderãs futurũ ut Longobar-
dis uel pulſis Italia uel debilitatis Mauricius imperator uires nimis augeret, mutauit p-
poſitũ, & fide imperatori facta Antharim in Italia dimittens intactũ rediјt in Franciam.
Eoq; uix dum in patriã reuerſo, Antharis eſt defunctus, anno poſtq; Teudelindã acce-

perat uxorem exacto. Tunc Lōgobardi publico cōsilio ad Childebertū mittentes lega E
tionē, ut pacē eis daret humiliter orauerūt. Et habita de nouo rege creādo cōsultatione
cùm nequirēt in aliquem cōsentire, cōuenerunt ut quęcunq; Teudelinda ex Lōgobar-
dis ducibus sibi delegisset maritum, is in regē ab omnibus acciperet. Fuit nanq; ingētis
uirtutis mulier Teudelinda, & profecto digna cuius iudicium tanti facerēt Lōgobardi,
quemadmodū & ex beati Gregorij epistolis & ipsius reginæ operibus suo tēpore ostē-
demus: Ea itaq; iudicio de se facto usa Agilulfum qui erat Thaurinēsiū dux, uirū bellico
sum adolescētia formaq; florentē, sibi maritum & Lōgobardę gentis regem apud Lau-
melum Papiensium oppidū declarauit. Prima uerò cura quā nouus suscepit rex Agilul-
fus fuit, captiuos redimere, quos Childebertus de Tridētinis abduxerat, & simul ab ipso
rege pacē implorare: ad quæ misit binos oratores, Agnellum episcopū & Enniū ducem
Tridentinos, hunc ut quærēdæ paci, illum ut captiuorū redemptioni operā impēderet.
Episcopus aūt sicut prior iuerat, ita prius in Italiam reuersus, haudquaq; multos reduxit
ex captiuis, quos Brunichildis Francorū regina mulier pijssima ꝓpriæ pecuniæ impen- F
dio cōparauerat. Ennius autē dux feliciori usus legatione pacem Franci regis cum Lon
gobardo amplis constitutā cōditionibus impetrauit. Peropportunè uerò eam pacē na-
ctus est Agilulfus, nisi eam tūc impetrasset, nunq; potuisset cōpescere duces suos, qui se
post eam Francorū factam pacem omni alia externi belli cura solutum multo tēpore fa
tigarunt. Et interea Mauricius Imp. postquā Childebertum regem Francorū Galliç Ci-
salpinæ pro imperio recipiēdę manū apposuisse cognouerat, Smaragdo Italiæ exarcho
dederat successorem, nomine Romanū, attributis sibi copijs cum quibus Romā acces-
surus Lōgobardos & ipse Cāpania ac alijs urbibus oppidisq; Italiæ pelleret. De ducib.
autem Longobardis quæ diximus in hunc modum fuerūt. Creatus in regem Agilulfus
ilico cōstituit eos ex dictis ducibus qui Anthari fuerant rebelles punire, & Mimulfum
insulæ S. Iuliani ducem primū interfici curauit. Id cùm rescisset Gandulfus Bergomēsis
dux, illius exēplo territus sibi ꝓspicere cœpit, & in Bergomo se cōtinens parauit ea quę
cōtra uim si qua à rege intentaret, ducebat necessaria. Sed usus est prudētia & modera- G
tione Agilulfus. Nam missis ex gente Longobarda amicissimis, ea cōditione Gādulfo
recōciliatus est, ut datis obsidibus obedire promitteret. Tāta aūt erat Gandulfi ex rebel
lionis cōsciētia ueniæ regis & synceri amoris diffidētia, ut paulò postq; dederat obsides
iterū rebellarit. Nanq; accedens ad insulā Cōmacinam, deceptis custodibus oppido est
potitus, thesauroq; qui Antharis tēporibus pulso, Francilione in ea repertus fuerat di-
repto, bellum reparare decreuerat. Agilulfus autē cōtractis tumultuariè copijs in illum
ducēs oppidū corona cinxit, & tamē Gandulfum uenia petita deditionē pollicitū abire
permisit. Exinde munitioni insulæ & oppidi diffisus, thesaurū illū qui opinione omniū
uideт fuisse maximus, Papiā deferri, & in eius arce per fidissimos curauit custodiri. Sed
& Visari Taruisinus dux eodem tēpore res nouas est molitus. In quē ductus est exerci-
tus, & is captus ac in uinculis ad regē perductus est. Per id uerò tēporis in quo Agilulfus
Longobardorū rex tantis ducum suorū agitatur motibus, exarchus ille nouus nomine
Romanus, Patauium, Montemsilicē, Mantuam & Cremonā muniuit copijs: quæ cum H
ipsas seruarēt ciuitates, tum Lōgobardos undiq; agitarēt, & urbis Romę quieti cōsultu
rus ad illā se cōtulit: exercitu autē quem secū ex Rauenna duxerat Romę adaucto intē-
dit receptioni urbiū, quas Longobardi post cōstitutas à triginta ducibus inducias occu
pauerāt, recepitq; æstate unica Sutrium, Polimarcium, Hortam, Tudertum, Ameriā, Pe
rusiam, Luceolum, & cōplura oppida ac castella. Quo item in tēpore beatus pont. Gre-
gorius rem Romanā suis tēporibus aliquantisper respirare gauisus, intēdere cœpit ani-
mum Christiani nominis amplitudini. Nanq; missis in Angliam, Melito, Augustino &
Ioāne sacerdotibus, quibusdamq; ex suo monasterio, in qd' paternas dedicauerat ædes,
gentem Anglorū conuertit ad cultū fidei Christianæ. Tuncq; cœpit urbs Roma per ar-
ma solito feliciora, seruorum scilicet Christi prædicationem & summi ponti. autoritatē
Britāniæ insulæ & eius incolis Saxonibus Anglicis denuo imperare. Vt merito uir san-
ctus exultet in Moralium libro, linguā Britannicā quæ nihil aliud nouerat q̄ barbaricū
frendere, tūc in dei laudē Hebræa uerba resonare: & oceanū quōdam tumidū, sanctorū
pedib. prostratū seruire cœpisse. Barbaros nāq; quos Romani principes ferro prius ma-
gna

A gna cum difficultate domauerāt, sacerdotes S. pōtificis simplicibus uerbis pro dei reue-
rentia ligauerūt. Anglusq; Saxo qui infidelis ac idololatra pridem pugnātium nō timue
rat cateruas, tunc fidelis effectus humilium linguas timuit. Nec mirū sit cuipiā talia pa-
trasse Gregoriū, qui pro sua uitæ integritate & summa prudentia nomen Christianū in-
ter barbarorū perfidiā titubās & rempub. ab ipsis oppressam barbaris facile instaurasset,
nisi fuissent impedimento & omnia peruertissent Imperatoris Græci & missorū ab eo in
Italiam magistratuū malignitates. Exarchus eñ nomine Romanus, sed moribus & gen
te Græcus, post partam supradictarum ciuitatum uictoriam in om̃ia uitia est prolapsus,
primū ut rapinis quietior uacaret, occultè Lōgobardis cōsensit, & q̄d Gregorij epistola
ad Ioannem episcopum Rauennatem ostendit, nec pugnare cum hostibus uolebat, nec
pop. Romano permittere ut pacem induciásue cum illis cōstitueret: quāquā paucis uer
bis ipsius perditissimā uitam narrat Gregorij ad Sebastianum Firmiensem episcopum
epistola per hæc uerba: Quæ autem de amici nostri domini Romani persona hac in ter-
B ra patimur loqui minime ualemus, breuiter tñ dico, quia eius in nos malitia gladios Lō
gobardorum uicit, ita ut benigniores uideanť hostes qui nos interimunt, q̄ reipub. iudi
ces, qui nos malitia sua rapinis atq; fallacijs cōsumunt. Sed & ipse Mauritius Imperator,
à quo præsidia tunc afflictis Romæ & Italiæ rebus fuerant transmittenda, sanctum pōti-
ficem magis q̄ perditus ille exarchus fatigauit. Tulit is Imperator legem, ut qui militiæ
Romanæ esset ascriptus, nisi finita militia aut debilis effectus deo militare non posset.
Cui Gregorius forti resistit animo, inter cætera dicens nullum ante Mauricium Imp. ta-
lem tulisse legem, & deum qui permiserit ipsum Mauricium de notario comitem excu-
bitorum, de comite Cæsarem, de Cæsare Imperatorem fieri, eam legis insolentiā uindica
turum. Emersit uero interim alius hauquaquā minor Gregorio labor, cui Imperator &
sui iudices fomēta dederūt, ut quemadmodū Romam & Italiam à barbaris omnino de-
leri opinabanť curabātq; : ita Pōtifici autoritas subrepta Cōstantinopolim demigraret.
Ioannes eñ Cōstantinopolitanus episcopus synodo Græcorum coacta, se œcumenicū,
C quod latinè proferebāt uniuersalem appellari uoluit. Monuitq; Mauricius Gregorium
per epistolas ut acquiescens pacem cum Ioanne seruaret. Cui respōdēs Gregorius quæ-
dam adeo magnificè est locutus, ut uerè Romanū sese & patritio sanguine oriūdum, &
summo pōtificatu dignissimum ostenderit: primum nanq; ipsum mordens Imperatorē
& ignauiā auaritiamq; cautè improperās dicit, se uiginti tunc & septē annos in urbe Ro
mana inter Lōgobardorum gladios agentem uidisse ecclesiam multa erogasse in quo-
tidianos reipub. usus, quæ mittenda fuerāt à Rauenna urbe, ubi ærariū totius Italiæ esset
positum. Si uerò Imperatori esset libitū, debitos in re pecuniaria ordines nō seruare, sal-
tem à perturbādis ecclesiasticis temperaret, sese eñ illum esse solum à quo capite unico
causæ pendeāt ecclesiasticæ: & paulo post: Claues regni cœlorum nō esse dubium quin
Petrus acceperit, potestasq; ligandi eidem sit tradita, curamq; eidē totius ecclesiæ fuisse
cōmissam, & tñ Petrum non uocari œcumenicū, quod Ioannes usurpare conareť: unde
subiunxit Gregorius exclamationem illam, quæ qualis tunc fuerit rerū status expressit.
D O tēpora, ô mores, ecce cuncta in Europæ partib. barbarorū iuri sunt tradita, destructæ
urbes, euersa castra, depopulatæ prouinciæ, nullus terrā cultor inhabitat. Sæuiunt & do
minanť quotidie in morte fidelium cultores idolorū, & tñ sacerdotes qui in pauimento
& cinere flentes iacere debuerunt, uanitatis sibi nomen expetunt. Interea dum ea in cō-
flictatione esset Gregorius, moriť Rauennæ Romanus exarchus. Missusq; est eius suc-
cessor ex Cōstantinopoli Gallinicus, quem quartū Italia habuit eius nominis magistra-
tum. Fuit uerò Gallinicus & à rapinis temperās, & belli aduersus Lōgobardos gerendi
cupientissimus: tñ principio aduentus sui à motibus tēperauit, ut & copias cōpararet,
& res Italiæ defuncti exarchi iniquitate pessimum in locum adductas solidè repararet.
Qua ratione & Gregorij suasionibus inducias cum Agilulfo Lōgobardorum rege cō-
stituit. Sperauit uerò tunc pōtifex Gregorius rem Romanā Italicamq; posse restitui, &
usus tēpore suis prudentiæ ac religionis artibus præsidia sibi noua quæsiuit. Nanq; per
Theudelindā mulierem religiosissimā furorem Lōgobardorum aliquandiu cōpescuit.
Hinc ut prudenti fœminæ rem faceret gratā, illi inscripsit dialogorum libros: quos cum
perlegisset religiosa mulier, mentem animumq; religioni solidius addixit, & ab Agilul-
fo uiro obtinuit, gentem Lōgobardam ab omni idololatria & hæreseos spurcitia se ab-

dicare. Insuper Agilulfus rex bona ecclesiarũ quæ à Longobardis ubiq; tenebantur, di- B
mitti intacta curauit, donationesq; multas quarum extant priuilegia fecit ecclesiis. Sed
& Childebertus Frãcorum rex salubertimis adductus Brunichildis uxoris monitis, ui-
tam moresq; cõposuit. Hinc Bauaria prouincia, quam tyrannicè tenebat relicta, regem
in illa Tassillonem instituit, cum quo id solum egit, ut Sclauinos gentẽ Danubij accolã
& idolis seruientem nunquã bello persequi desisteret quousq; fidem acciperet Christia
nam. Tassillo quidem Sclauinorum ingressus regionẽ, magnam uim prædæ pecoris ho
minũq; abegit. Sed paulo post cũ Bauari ad duo millia armati, præda primo facta illecti
iterũ in Sclauinos duxissent, ab illorũ rege Cacanno circumuenti, & ad internecionem
cæsi fuerunt. Inducijs etiam Agilulfum inter & Gallinicũ stantibus obijt Childebertus
Francorum rex, accepitq; regnum Brunichildis pro Theodeberto & Theodorico uiri
nepotibus gubernandũ: & paulopost obijt etiã tertius regum Franciæ Guntranus, par-
temq; regni eius quę erat in Aurelianensibus, eadem Brunichildis pro dictis nepotibus
cõseruauit. Ea de regum Franciæ morte factus certior alter Cacannus rex Hunnorum, F
existimauit adeò infirmas esse in mulieris manibus tanti regni uires, ut illud uiribus spe-
rauerit obtinere. Et ex Pannonia Turingiã suo Pannoniæ regno cõtinentem ingressus
est. Sed dũ illius prouinciæ populationi occupatus differt in Franciã ducere, Brunichil
dis copias cõparauit, quæ in Turingiam ductę multis uarijsq; prælijs Hunnos agitaue-
runt. Quare decidens potiundi spe Cacannus prædã per pactionẽ restituit, & accepta à
Brunichildi pecunia in Pannoniã est reuersus. Interea Mauricius Imp. cum multa præ-
clarè gessisset, & cis & ultra Danubiũ Hunnos Pannonia pellere est aggressus, & multa
per Theodosiũ filiũ ac Germanũ socerũ legatos suos prælia feliciter gessit, adeò ut Ca-
cãnus quotiẽs cõgressus fuit inferior recesserit, Pãnoniæq; pro Imp. Mauricio sint rece-
ptæ: & nisi felicissima essent usi ignauia, Hunni ad internecionẽ cæsi fuissent. Nanq; tri-
nis quaternisue in prælijs profligati fugã populariter cõmiserunt, ad Sclauosq; delati sa
lutẽ ab illis supplices orauere. Texerũt uerò Hũnos Sclaui armis repẽte correptis. Sed
postq̃ cõsyderauere Sclaui quãtã in se belli molẽ incõsultius traxissent, & ipsi à finitimis G
quib. scirẽt Mauricij potentiã fore suspiciosam, pręsidia implorauere. Assensi uerò sunt,
& in petita fœdera præcipites ruerũt Frãci, Bauari, & Lõgobardi. Id cùm resciisset Mau
ricius, copias quidẽ in Pãnonijs & Turingiorũ finibus ultra Danubiũ cõtinuit: sed nul-
lum in Sclauos motũ uoluit intentari. Sclaui uerò tãtis aucti sociorũ regum fauorib. sua
& Hunnorũ eius militantiũ arma mouere cõstituerũt: & cum clausam Mauricij armis in
Pannoniã aliasq; orientalis imperij prouincias uiam cernerẽt, retro sunt cõuersi. Horta-
tus nanq; est eos Agilulfus Lõgobardorũ rex, ostendẽs paratã esse in Histris ingentem
prædã, si in eam ducerẽt prouinciã, quæ induciarũ ab eo cũ Italiæ exarcho cõstitutarum
cõfidentia quiescebat, & nullis erat Romanorũ præsidijs cõmunita. Itaq; irrumpentes
improuisi in Histriã Sclaui & Hunni, Iaderæ, Signię, Polę, & omnis eius regionis agros
populati sunt. Agilulfus aũt propter eam regum populorumq; societatẽ superbiens, &
simul ut Histrię populationẽ se inscio fieri simularet, in suos animaduertit, qui aut pridẽ
sibi rebellauerãt, aut aliter displicerẽt. Rangulfum nanq; Veronensiũ, Varnecautiũ, Pa- H
piensiũ duces rebellionis insimulatos, & Gandulfum Bergomensem, qui ut ostẽdimus,
bis apertus hostis fuerat, interfici curauit. Sed & Lõgobardi qui Beneuẽti erãt inducias
uiolarũt: Zoto em̃ qui erat dux Beneuentanus monasteriũ Casinense inuasit, & abbate
monachisq; cũ singulis uestimẽtis, & unico codice ordinis regulã cõtinenre fuga prola
psis, sacrũ id cœnobiũ à barbarie illa spoliatũ, ac solo tenus destructũ fuit: quæ celeber-
rimi monasterij clades illa fuisse uidet, quã Gregorio teste S. pater Benedictus futuram
prædixit, affirmãs uix apud deum potuisse obtinere, ut ex eo loco sibi animæ concede-
rentur. Bonitus autẽ qui tũc erat quartus à beato Benedicto abbas cum monachis euo-
lans, Romã se contulit. Sed Zotoni paulo post eam cõmissam impietatẽ defuncto, sub-
rogatus est ab Agilulfo rege in Beneuẽtanũ ducẽ Arrigis, ad quẽ aliquot beati Grego-
rij extãt epistolæ: sed illa insignis, per quã illi Casinensis monasterij instaurationẽ uene-
rationemq; suasit. Sed nec Romæ tunc pepercerũt Lõgobardi. Nanq; Ariulfus Hetru-
riæ dux, quã prouinciã omnẽ præter Vrbemueterẽ, Balneumrhegiũ, Polimartiũ, Ble-
dam, Sutriũ & Perusiã tenebat, in agrũ Romanũ delatus illum ad usq; urbis mœnia po-
pulatus est. Et quia coloni pacis fiducia liberè in agro erãt, multos Lõgobardi ceperũt

mortales,

A mortales,quos iuxta Gregorij uerba in Franciã ducētes,pro seruis uenũdabãt.Quin ea
in populatiõe multos ex Romanis interfectos,multos scribit Gregorius fuisse mutila-
tos. Gallinicus uero Italiæ exarchus Longobardorũ iniurias iniquo prout debuit ferẽs
animo,cladẽ in agro Ro.Histris & Casinẽsi cœnobio acceptã ulcisci cõstituit.Et Parmã
Longobardorũ ciuitatẽ inuadens,ea potitus est, filia Agilulphi regis cũ Godescalco e-
ius uiro in oppido captiuatis. Eam aũt filiã suscepit idẽ rex ex prima uxore,quã dũ esset
Taurinensiũ dux habebat.Nãq; Theudelinda primũ eo in tẽpore sibi peperit filiũ nomi
ne Adoaldũ.Habitabatq; cum regina Modoetiæ,partim in palatio q̃d primus Ostrogo
thorũ rex Theodericus ornatissimũ ædificauit,partim in altero q̃d illi simile ipsa extru-
xerat.Et ut uotis se exolueret,quib.beato Ioãni Baptistę se obligauerat si masculũ pepe
risset,basilicã in eius sancti honorẽ quæ nunc Modoetiæ insignis uisit̃ à fundamẽtis ex-
trui ac magno ornari sumptu curauit.At Agilulfus amissæ urbis Parmę,& captorũ filię
etiã tunc prægnãtis,ac generi dolore incẽsus, in Gallinicũ quidẽ exarchũ ducere nõ est
B ausus,q; illũ magnas apud Parmã Bononiãq; copias habere intelligeret. Sed iram exer-
cuit aduersus Trãspadanas urbes,quę semp̃ postq̃ à Narsete fuerãt receptæ,in Romano
rum partibus manserãt,Rauennatiq; paruerãt magistratui. Doxere autẽ primũ in Pata-
uium Lõgobardi,quã in urbẽ Gallinicus ex Rauẽna præsidiũ miserat ualidissimũ,diuq;
illã hinc obsederunt presserũtq; Longobardi, inde defensarũt pro uiribus Rauẽnates.
Erat tũc Padua urbs sine mœnibus lateritio uel lapide cõpactis uallo plãcisq; tantũmo
do munita,& omnis ciuiũ habitatio rarissimas tunc habuit muri pinnas.Ea eñ primaria
semper inter Italię urbes habita à prima demolitione tẽporibus Athilę facta, per annos
circiter sexaginta sine mœnib. aut uallo atq; etiã ciuiũ frequẽtia fuit,primũq; sub Theo-
derico Ostrogothorũ rege frequẽtari,& uallo fossaq; muniri cœpit.Quare illis in annis
ꝓpè cẽtũ,quot ab ea instauratiõe sub Theoderico facta ad huius obsidiõis tẽpora inter-
cedebãt,omia tam publica q̃ priuata ædificia ex materia asseribusq; quib.abũdat regio,
cõstructa erat. Id cũ cernerẽt Lõgobardi,uẽtos nacti ualidiores faculas ignitasq; sagit-
C tas scorpionib.iniecerũt,& prima quę hæsit ædificio sagitta incẽdiũ inchoauit,quo pro
pinqua ilico corripiẽte urbis pars maxima est cremata.Ea adducti necessitate Rauẽna-
tes præsidio impositi fecerũt deditionẽ, & Lõgobardi omnib. q̃ inerãt siue militib. siue
ciuibus,quò fuit libitũ per pactionẽ abire permissis,urbẽ incẽdio uastauere. Monsilicis
etiã ciuitas queadmodũ uel Athilæ desolationis uel Theoderici tẽporibus factę instau
rationis cõmunẽ habuit cũ Padua fortẽ:ita & tunc pari cũ illa euẽtu,nõ quidẽ incendio
absũpta,sed à Lõgobardis aliter est destructa.Quia uero Gallinicus exarchus nũciaba-
tur magnas cõparasse copias,q̃bus tunc oppressis Trãspadanis ciuitatibus opem ferret
Agilulphus Cremona & Mãtua intactis, Veronã & inde Ticinũ est reuersus. Et maiores
aduersus illas urbes uere ꝓximo copias ducturus ad Sclauos mittẽs auxilia postulauit,
edixitq; omnib.Lõgobardis ducibus , ut & ipsi copijs sũmo conatu cõtractis,ad prima
ueris signa Mediolani adessent.Et ne aliq̃ deessent, Gordoaldũ Tridentinũ, Agilulfũq;
Foroiuliensẽ duces q̃ adeo sibi erãt infensi,ut rebellaturi uiderent̃ , pollicitatiõibus mu
D neribusq; cõciliatos iussit expeditioni necessaria cõparare. Quo aũt tẽpore Monsilicis
urbs à Lõgobardo capta est,Gallinicus illi subuenire adnisus,Rauẽnæ obijt.Creatusq;
à Mauricio Imperatore iterũ exarchus Smaragdus ad Italiã nauigauit. Et Mauricius im
perator,ne dũ interea rei Romanę aut Italię aliã suscepit curã, sed Gregorio põtif.supra
uires ꝓuidẽti aduersabat̃. Erãt Romæ ante Gallinici obitũ , sed eo instãte ab imperato-
re missi Gregorius prefectus,& Castorius magister militũ ambo Gręci,habebãtq; mili-
tes numero q̃dẽ paucos,sed uirtute præstãtes.Nã postq̃ Theodosius filius & Germanus
socer Mauricij Hũnis ꝓfligatis & Pãnonia pulsis sese ultra Danubiũ,citraq; sine bello
cõtinuerunt,iussit Mauricius partẽ militũ Theodosij post Castoriũ Romã petere, uene
runtq; ut uidet̃,ad mille milites ueterani,quos à duce suo Romani Theodosiacos appel
lauere. Tanta aũt erat Mauricio in rebus Romanis negligẽtia,tanta itẽ auaricia,ut debi
ta magistro militũ Theodosiacisq; stipẽdia noller ex Cõstantinopoli aut Rauẽna trans-
mitti:q̃cq̃d uero pecuniarũ à Romanis poterat abradi,id nihilominus Rauennã deferri
obstinatissime cõtẽdebat. Quare pon. Gregorius operę & pręsidij militũ necessitatẽ in
urbis Romę custodia cõsiderãs,publica ecclesiasticaq; frumẽta illis diuisit & paulopost

prẹfecto & magistro militũ in cõsiliũ uocatis, de pace, cuius cõstituẽdæ Ariulfus Hetru E
riæ dux fecerat mẽtionẽ, qd cẽserẽt interrogauit: præfecto aũt & magistro militũ, quib.
pericula urbis ante oculos uersarẽt, pacẽ cõstitui laudãtib. scripsit põtifex Smaragdo I-
taliæ exarcho, atq; etiã ad Ioãnem Rauẽnæ episcopũ dedit epistolã, cuius sũt hęc uerba:
Et quãdo locus est obtinẽdi, agat apud exarchũ tua fraternitas, ut pacẽ cũ Ariulfo quã-
do possumus faciamus, qa miles de Romana urbe sicut ipse nouit amotus est. Theodosi
aci uerò q hic mãserũt, stipẽdia nõ accipiẽtes, uix ad murorũ quidẽ custodiã se accõmo-
dãt. Et destituta ab omnib. ciuitas, si pacẽ nõ habet quomodo subsistet? Smaragdus ue-
rò siue iniussu principis paci noluerit assentiri, siue armis posse hostes cõpescere sit cõfi-
sus, nihil Gregorio respõdebat. Quare põtifex uidẽs urbẽ summo in piculo cõstitutã es-
se, præfecto & magistro militũ hortãtibus pacẽ cũ Ariulfo cõstituit. Misit uerò tunc ad
Mauriciũ Imp. Smaragdus Nordulfum quendã Lõgobardum, sed perfugã, qui Rauen
næ habitabat: per cuius mendacissimi nebulonis assertiones exarchus ipse conatus est
omnẽ siue malignitatis tẽporum, siue suã, siue Imperatoris negligẽtiæ culpã in põtificẽ F
Gregoriũ reijcere, tanq̃ pax Ariulfum inter & Romanos facta uires Lõgobardorũ tũc
tẽporis adauxisset. Et tñ paulo postquã Nordulfum miserat, Smaragdus intelligẽs uires
Lõgobardorũ tãtas esse, ut sui exarchatus Rauennatis oppidorũ defensioni diffideret,
tẽpori se accõmodauit, & quod Gregoriũ põtificem præfectumq; & magistrũ militum
cũ Etrusco Lõgobardorũ duce intellexerat fecisse, pacẽ ipse etiã cũ Agilulfo cõstituit: p
cuius ictum fœdus Parmã ciuitatẽ primũ reddidit, exinde regis filiã generumq; dimisit
illuc honestissimè deducẽdos: nec potuit illis remittẽdis tantã adhibere diligẽtiã, quin
puella prægnãs motu itineris periclitata abortu facto excesserit è uita. Nordulfus inter-
ea Cõstãtinopolim peruenerat, quo audito psuasus est illico Mauricius atq; gratissimũ
habuit eã sibi oblatã esse causam, cuius obtentu uisus sit sibi iniustã tutatę negligẽter atq;
ignaue urbis Romæ & Italiæ notã abolere. Hinc ira in põtificẽ excãdescens magnã mi-
litum qui Romæ erãt partem euocarã Narniæ & Perusiæ præsidijs adiunxit, & ne põti-
ficis autoritas alicuius momenti in posterũ foret, Theodosiacos ex urbe & alios milites G
ex Perusia Narniaq; præcepit, bellũ in Etruscos Ariulfo subiectos innouare. Nec tñ ob
id Ariulfus bellũ in urbẽ retulit: magis nãq; prout cõpertum habuit põtifex, Romanos
ille debiles uicinos, q̃ Agilulfum Italiæ dominũ habere desiderauit: qua ratione contrà
ac existimauit Imperator pacis ille fœdera pridẽ icta cũ Gregorio innouauit. Interea A-
gilulfus Lõgobardorũ rex audita Maurici cũ põtifice & Romanis dissensione, spẽ cõ-
cepit Roma & Italia potiundi. Vnde licet Theudelinda hortãte magnã spẽ pacis cõsti-
tuendæ Gregorio pontifici præbuisset, expeditionẽ æstate pręterita in Mantuã Cremo
namq; urbes destinatã ad urbẽ Romã ducere cõstituit. Siquidẽ Sclaui multitudo ingẽs
à Cacãno missi uenerũt, & Lõgobardi duces prout iussi erant Mediolani ad diẽ cũ co-
pijs affuere. Eo cũ maximo apparatu profecturus rex primũ omniũ magnis cõminatio-
nib. impulit Ariulfum Hetruriæ ducẽ, ut bellũ undiq; innouaret. Tuncq; Ariulfus regis
imperio uictus pfidia in põtificẽ Romanosq; est usus. Nãq; improuisus bello indicto in
uadẽs Balneũregiũ & Vrbẽueterẽ ciuitates in fœdere nominatim ascriptas occupauit. H
Paulopost Agilulfus traductis Pado copijs Hetruriã est ingressus. Quæ cũ Romæ essẽt
nũciata, ilico põtifex & magister militũ prętore in urbe relicto, q curã gereret ne qd de-
trimẽti ciuitas acciperet, Nepesum accesserũt, & cõfirmatis ciuitatũ oppidorũq; regiõis
incolis pręsidia singulis addidere. Agilulfus uerò cũ eqtatu aduolãs tãto irruit impetu,
ut parũ abfuerit qn põtifex magisterq; militũ fuerint intercepti. Obsessa itaq; est Roma,
& maximã eo tẽpore ptulit calamitatẽ. Qđ ut certius & maiori cũ audiẽtiũ indignitate
explicemus, uerba ipsius põtificis afferre est libitũ, quę multis ex eius epistolis sũt excer
pta: eruntq; simul multa ex quib. Maurici impietas in urbẽ Romã Italiãq;, & persecutio
agitatioq; põtificis Gregorij quãta fuerit facilè cognoscẽt. Scripserat Mauricius Grego
rio, eum conuicijs lacerãs simplicẽq; appellãs, q Ariulfo credidisset pacẽ subdole offerẽ-
ti. Ad quæ Gregorius: Ego ab Ariulfo deceptus simplex appellor, sed is toto corde ue-
nire ad rẽpu. paratus fuit: dumq; mihi nõ creditũ, imò magis Nordulfo creditũ est q̃ mihi,
uideor esse mẽtitus. Verũ si terrę meę captiuitas p quotidiana momẽta nõ excresceret,
de mea despectiõe & irrisione lętus tacerẽ. Sed hoc me uehemẽter affligit, qa unde ego
crimen

A crimen falsitatis tolero, inde Italia quotidie ducit̃ sub Lõgobardorũ iugo captiua, dũq; meis assertatiõib. nõ credit̃, uires hostiũ immaniter excrescũt. Et paulopost: Multas em̃ plagas accepi, quas breuius enumero, q̃ tãta res dici posse uideat̃. Primo mihi pax sumpta est, quã cũ Lõgobardis in Tuscia positis sine ullo reipub. dispẽdio feceram. Deinde corrupta pace de Romana ciuitate milites ablati sunt, & quidẽ alij ab hostib. occisi, alij Narniæ & Perusiæ positi, & ut Perusia teneret̃, Roma relicta est. Post hęc grauior plaga fuit aduẽtus Agilulfi, ita ut oculis meis cernerẽ Romanos more canũ in colla funib. ligatos, qui ad Frãciã ducebant̃ uenales. Et quia nos intra ciuitatẽ fugimus, deo protegẽte, manus eius euasimus. Insup de gloriosis uiris, Gregorio præfecto & Castorio magistro militũ nõ mediocriter sum affectus. Qui om̃ia quę potuerũt fieri, nullo modo facere neglexerũt, & labores uigiliarũ ac custodię ciuitatis uehemẽtissimos ptulerũt: & post hęc om̃ia graui dominorũ indignatiõe percussi sunt, de quib. patiẽter intelligo quia eos nõ sua acta, sed mea persona grauat, cũ quo qa pariter in tribulatiõe laborauerũt, post labo-
B rem pariter tribulant̃. Mauricius itẽ ne aliquid omitteret, in quo famę sancti uiri posset detrahere, eũ insimulatus est necasse in custodia Malchũ episcopũ, qui in furto deprehẽsus ad iudiciũ seruaret̃. Ad quæ respõdens Gregorius ea usus est uerborũ magnificẽtia, quæ illũ facile ostẽdit pręter religiõis ac morũ sanctitatẽ uirũ fuisse animo excellẽtẽ. Sabiniano nanq; scribẽs, inquit: Vnũ q̃d te oramus suggeras Mauritio Imp. qa ego seruus suus, si in mortẽ uel Lõgobardorũ me miscere uoluissem, hodie Lõgobardorũ gẽs nec regẽ, nec duces, nec comites haberet, atq; in summa cõfusione esset: sed qa deũ timeo in morte cuiuslibet hominis me miscere formido. Malchus aũt episcopus neq; in custodia fuit, neq; in aliqua afflictione, sed die qua causam dixit subito mortuus est inuẽtus. Mirũ uerò potuisse Gregoriũ q̃d effecit, tãtos inter turbines aliquid dictare uel scribere: & tñ licet eius cithara sæpe uerteret̃ in luctũ, homilias populo sæpe dicebat, multa sæpe scribebat, quorũ hęc sunt in expositione Ezechielis: Quid est quod iã in hoc mũdo libeat? Vbiq; luctus aspicimus, undiq; gemitus audimus, destructæ urbes, euersa sunt castra, de-
C populati agri, in solitudinẽ terra redacta est: nullus in agris agricola, penè nullus in urbibus habitator remãsit, & tñ ipsæ paruæ humani gñis reliquiæ adhuc quotidie & sine cessatione feriunt̃: alios in captiuitatẽ duci, alios detrũcari, alios interfici uidemus. Ipsa aũt quę aliquãdo mũdi domina esse uidebat̃, qualis remãserit Roma cõspicimus, immensis doloribus multipliciter attrita, desolatiõe ciuiũ, impressione hostiũ, frequẽtia ruinarũ: iam de illa omnes potẽtes ablati sunt, ubi em̃ senatus, ubi iã populus? omnis in ea dignitatum ordo extinctus. Et tñ ipsos nos paucos qui remãsimus adhuc quotidie gladij, adhuc quotidie innumeræ tribulationes premũt, iam uacua ruit Roma: ruinis nãq; crescẽtibus ipsa destrui ædificia uidemus, & postq̃ defecerũt homines, etiã parietes cadũt. Angebat̃ etiã eo tẽpore Gregorius nõ minus prouincialiũ q̃ urbis Romæ calamitatibus: Nã in eodẽ tempore in quo Romã Agilulfus per annum obsedit, Saraceni, Arabes, Siciliam ingressi, omnemq; maritimã oram prædati, incẽdio quoq; uastauere. Qd' cũ Gregorius intellexisset futurũ, scripsit uniuersis Siciliæ episcopis, ut ad redemptoris Christi
D remedia se referrẽtes, quibus nequirent uirtute resistere, lachrymis obuiarent, & cõtra omnes barbaricę crudelitatis insultus supnæ ptectionis auxiliũ implorarẽt. Et cũ Sclaui Histriæ imminerẽt, eius puinciæ episcopis scribit. Equidẽ de Sclauorũ gẽte quæ uobis imminet, & affligor uehemẽter & turbor. Affligor in his quæ in uobis iã patior, cõturbor qa per Histrię aditũ iã ad Italiã intrare cœperũt. Quãq̃ uerò Gregorius plura de hac Sclauorũ in Histriã irruptione nõ scribat, tñ nos cõpertũ habemus eã gentẽ, quã ultra Danubiũ sedes habere & socerũ filiũq; Maurici illis oppositos fuisse diximus, tunc primum orã Adriatici sinus dextri littoris occupasse, & ita habitationẽ in ea cõtinuasse, ut quicq̃d prius Histria & Dalmatia dicebat̃, ad tẽpora usq; nostra dicat̃ Sclauonia. Nec tñ omnis illa gẽs reliquit primas ad Danubiũ sedes, quin ijdẽ mutato nomine magnã obtinent partem illius regionis. Siquidẽ locutionis similitudo ac penè proprietas ostendit eos qui nunc Poloni & Bohemi dicunt̃ ex Sclauorũ reliquijs fuisse. Incoluerant autem prius, ut suprà diximus, ea loca Vandali, quos credendũ est quãdo ad Romanorũ inuadẽdas prouincias sunt profecti, partẽ gẽtis in patria reliquisse. Quare Sclaui paulopost superuenientes ita locutiones cõmiscuere, ut ex utraq; tertiã effecerint, quæ pro regionis

& ducũ diuersitate,partim Boemica,partim Polonica postmodũ sit dicta. Sunt etiã cer E
tiores proximis in regionib.Sclauorum reliquię apud Saxones,quorum coloni maiori
ex parte puram habent,qua Dalmatæ nunc utunť,Sclauonicã locutionem.Sed ad Gre
gorium.Is sanctus põtifex,licet distinereť hinc belli terroribus,inde scribẽdi laborib.tñ
fidei Christianæ institutioni & per Italiã, & extra illam intentus erat. Sæpe eñ Ricare-
dum Visigothorũ regem Hispaniã obtinentem ad perseuerandũ in salubri disciplina à
Leandro episcopo habita est hortatus, & illum unis in epistolis dignè laudauit, ꝙ inte-
gritatem uitæ prętulit magnæ ui pecunię,quã Hebræi soluere obtulissent,si decretũ ille
mitigasset,ꝙ aduersus eorũ perfidiã protulisset. Sed Agilulfo urbẽ obsidẽte,& omnem
uastãte regionem,Gregorius ad Theudelindã reginã,cui prius dialogos inscripserat a-
lias dedit epistolas:quarũ duæ sũt de trib.capitulis,quę ex synodo Chalcidonẽsi regina
& Lõgobardi nõdum susceperãt, priusq̃ impetrauit põtifex q̃d uoluit à gẽtis barbaræ
regina,q̃ à multis Histrię episcopis.Seuerus nãq; Aquileiẽsis patriarcha ut ea susciperet
capitula nõ prius adduci potuit,q̃ à Smaragdo exarcho, simulq̃ Antonio ecclesiæ de- F.
fensore Rauennã fuit perductus. Vbi à Ioãne episcopo Rauẽnare persuasus hęresi abre
nũciauit.Et tñ paulo post idẽ Seuerus Mauritij Imp.Gregorio & fidei Christianæ quo-
ad poterat aduersantis pręsidio fretus ad uomitũ redijt.Cuius pseudoepis.pertinacia est
factũ,ut Aquileiensis ecclesia in duas sedes sit diuisa.Eo nãq; defuncto, Ioãnes à Sisulfo
Foroiuliano Lõgobardorum rege apud Aquileiã,& Candianus in Venetis apud Gra-
dum à põtifice Romano in patriarchas ordinati fuere. Quid ꝙ Agilulfum regẽ si armis
Gregorius supare nequibat,in causis fidei & religionis succũbere fecit.Nã cùm Lauren
tius Mediolanẽsis episcopus è uita excessisset,& Lõgobardi unũ ex suis delegissent epi
scopũ,Gregorius defensori patrimonij Liguriæ scripsit,ut coactis Mediolanẽlib.in Li-
guria habentibus illum cõfirmaret,quẽ illi cõcordes ducerent eligendũ. Ad ea eñ usq;
tẽpora & aliquot itẽ annis postea oñis Liguria intra uetustissimos Macrę & Vari am-
nium Apẽniniq; iugorũ fines semper in Romanæ rei fide permãsit,postq̃ à Narsete fuit
Francorũ manibus erepta.Itaq; tam multi ex Mediolanensibus Lõgobardorum sęuitiã G
declinauerãt in Ligurism,ut electionẽ episcopi ab ip̃sis fieri posse iustissimus põtifex iu
dicauerit.Annus interim obsidiõis Romę tãto apparatu, tãtisq; cũ copijs factæ elapsus
erat.Quo in anno Agilulfus rex nunq̃ efficere potuit, ut agris Beneuẽtanus Lõgobar
dorũ dux,aut in castra ad se iret,aut subiectis Imperatori & Rom.fauentib.Beneuenta-
no ducatui uicinis bellũ inferret. Tenebat uerò Arrigis eo sub ducatu pręter Neapolim
& Puteolos,quicquid uetusto nomine Cãpania regio est cõplexa,illiq; suberãt Samni-
tum pars maxima à Beneuẽto Eserniaq; & Aimonis Vasto, Aternũ usq; amnẽ,qui nũc
est Piscaria, & inde quicquid Pelignorũ Marucinorumq; & Marsorum nominib. cõti-
neť.Piceni aũt pars ad Apenninũ pertinẽs Spoletano duci Lõgobardorũ sub erat.Exin
de quicq̃d urbiũ oppidorumq; à Rauẽna in Sipõtinam urbẽ & ultra ad oram maritimã
quicq̃d in Italię ambitu ad Neapolim est sitũ.Et à Sipõto Nuceriã,inde in Lucanos Nea
polimq; quicquid mediterranea regio in Salẽtinos Calabrosq; & Brutios habet,Impera
tori tunc parebat,ut nullo pacto sit dubitãdum,quin Mauricius potuerit urbi Romę & H
Italiæ subuenire,nisi mala illi mẽs,malus animus fuisset.Itaq; Agilulfus postq̃ nullã po
tiundi Romę spẽ reliquã uidit,obsidione soluta in Etruscos recessit,&inde Mediolanũ
se cõtulit.Interea Mauricius iudicio dei deterritus à Gregorij psecutione cessauit: fama
est & in S.Gregorij scriptis inuenimus,uirũ quendã monachi uestimẽtis indutũ,tenen-
temq; strictũ ensem Cõstantinopoli in forũ uenisse,& cũ ad statuã usq; æneã gladiatoris
ipsum circũtulisset ensem exclamasse:Imperatorẽ gladio moriturũ.Quambrem Mauri-
cius à molestijs Gregorio inferendis se cõtinuit,adnisusq; est oñia facere, ex quib.iram
dei posset auertere.Interea uerò dum supplicari à seruis dei pro se studer,&se in luctu ac
lachrymis anteactæ uitæ pœnitentia macerat: in somnis uidit se,& Cõstantinã uxorem
cũ filijs & filiabus,omniq; cognatione tradi Focæ militis gladio perimendũ.Cumq; eui
gilasset Philippico gño, quem affectati imperij suspectum habuisset ad se uocato, falsæ
de illo suspicionis culpam est cõfessus,& erroris sui odium deprecatus, illum interroga
uit,nunquid aliquem in omni reipub.militia Focam audiuerit uocitari: respõdit Philip
picus,unum se Focam nosse qui nuper esset cõstitutus in exercitu procurator. Et quum
Mauticius

A Mauricius qualis ille esset Focas inquireret, ait Philippicus, ætate iuuenẽ temerariũq́, sed timidũ esse. Ad quod uerbũ cõsternatus Imperator, si timidus inquit, profecto & homicida. Qui tamen in pœnitentiæ & supplicationũ sollicitudinem totum se demersisset Mauricius, nequaquã interea à cupiditate ac auaricia abstinebat: quinimo ne exercitus cum stipendij & annonæ impendio grauaret, illũ ultra Danubiũ hyemare coegit in regione Sclauorum, ut perpetuis incursionibus per uim & arma sibi quærerent alimenta. Qua ex re cõmotus in seditionẽ exercitus, Focã centurionẽ exaltatũ super clypeũ, sibi in exarcbum acclamauit. Eo tumultu in exercitu cõmoto, Theodosius filius & Germanus socer Imperatoris fugã arripuerunt. Ducentes tñ in exercitu ordines, siue quia indignẽ ferrent Focam centurionem eis esse prælatũ, siue quia differendo sperauerint multitudinis furorẽ posse deliniri, publico cõsilio ad Theodosium Germanumq́ miserũt, ut alter eorũ Imperator effici pateref. Cumq́ illi renuissent, Focas ab exarchatu concordi B exercitus uoto ad imperium sublimaf. Ea cùm essent Cõstantinopolim nunciata, Mauriciusq́ aliquot cum populo habuisset contentiones, tumultuari in urbe est cœptum. Et Mauricius dissimulato habitu, cũ uxore & filijs dromonẽ cõscendẽs fugere est adnisus. Sed apud Chalcedonẽ uno & uigesimo imperij sui anno captus est, securiq́ percussus.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLInatione imperij Romanorum, Decadis primæ, Liber Nonus.

Ocas apud Cõstantinopolim magno populi exercitusq́ applausu Imperator declaratus, nihil duxit antiquius, q̃ quærere ut pati quoq́ Romanorum uoto cõfirmatus uniuerso orbi ostenderet se iure & ordine imperium accepisse. Scripsit itaq́ põtifici Gregorio & Romanis, cum hisq́ epistolis suam & uxoris Leontiæ imaginem Romã deferri curauit. Et cùm sæpenumero faustũ Imperatorem felicem Augustum bonũ reipub. patrem Focam, fuisset acclamatum, imago Augustorum in ora C torio S. Cæsarei Lateranensis palatij sacello locata fuit. Dedit uerò Gregorius pontifex ad Focã literas, in quibus de imperij susceptione gratulatus, illum hortatus est inter cætera, ut libertate singulis sub iugo imperij reseruata, memor esset illud inter reges gentium, & reipublicæ Imperatores distare: q̃ reges gentium domini seruorũ sunt, Imperatores uerò reipublicæ domini liberorum. Paulopost Gregorius mittẽs ad Focam quod ille poposcerat, diaconẽ unum spiritales palatij Cõstantinopoli causas directurũ, calamitatem exponi iussit, qua eò tempore à Lõgobardis Roma & Italia premebanf. Smaragdi nanq́ patritij aduentus parum profuerat ciuitatibus & oppidis in Romanorũ & Rauennatũ fide solitis permanere. Et Agilulfus quamprimũ intellexit imperium apud Cõstantinopolim ob res nouas à Foca intentatas uacillare, copias quibus in obsidione urbis Romæ usus erat denuò cõtraxerat, ducebatq́ in expeditionẽ anno ante secundo aduersus Mantuã, Cremonãq́ tãtis apparatibus destinatã. Curauit uero Agilulfus ut Hetruriæ & Spoletanus gentis suæ duces Romanos eorũq́ oppida quãtis possent motibus agitarẽt. Profectus Mediolano æstate iam media Agilulfus, primũ Cremonã urbẽ D obsedit, quã intra trigesimũ diem expugnatã ad solũ usq́ demolitus est. Exinde in Mantuam est ductũ, quæ urbs fortiter repugnauit, q̃ inerat præsidiũ à Gallinico, quãdo Parmã cepit immissũ. Sed Lõgobardi admotis arietibus mœnia alicubi aperuere: quãobrẽ Rauennatũ Grçcorũq́ milites qui præsidio inerãt, salute rebusq́ proprijs per pactionẽ impetratis, urbẽ intra trigesimũ & ipsi diẽ amiserũt. In eam urbẽ nõ est à Lõgobardis aliter sæuitũ, q̃ q̃ mœnibus magna ex parte euersis reddita est immunita. Interea Vulturnienses cùm uidissent duabus his urbibus, Pado proximis, nullũ à Rauenna uenisse subsidium, sese Lõgobardorum fidei permiserũt. Erant in Brixillo tunc Rauennatum milites, q̃ demolita olim ab Antbari rege eius oppidi munimenta tumultuario opere instaurauerãt, id solum adnisi, ut ibi haberent presidium, in quod cum ex agro hostili abigerẽt prædã, tutos se redderent. Et hi etiã Cremonæ & Mantuæ excidij exemplo territi, pręsidio igni ferroq́ demolito, Rauennã nauibus sunt delapsi. Ea cùm agerẽtur in Italia, Focas anno imperij sui primo oẽs Asiæ & Europæ, atq́ etiã Africæ prouincias quæ Mauricio subiectæ fuerant, cõfirmauerat, tantumq́ de se spei prouincialibus imperio parere assuetis

assuetis dederat, tantũ ecõtra formidinis hostibus incusserat, ut fama probitatis suæ in I- E
taliam perlata, Agilulfum & Lõgobardos terruerit. Hinc Smaragdũ inter & Lõgobar-
dos in aliquot menses induciæ primum, & post in annum pax cõstituta est: quo in anno
Agilulfus ut prẹsidia sibi aduersus nouũ Imperatorẽ pararet, affinitatem cum Theude-
berto Frãcorũ rege quæsiuit, filia Theudeberti Adoaldo ipsius Agilulfi filio uixdũ qua
drimo per internuncios dispõsata. Ea pace cõstituta, quã Romanos etiam & oẽs Lõ-
gobardorum duces ubiq; cõstitutos tenere uoluerunt, beatus Gregorius anno imperij
Focẹ secũdo & põtificatus sui quartodecimo migrauit ad cœlum. Suffectus uerò est illi
Sabinianus. Qui & ipse pacẽ cum Lõgobardis in alterum annum fecit: per cuius põtifi
cis tempora, & si omnis Italia ab hoste Lõgobardo quieuit: fames tñ ualida populos nõ
minus q̃ anteacta bella fecissent, afflixit. Qua suadẽte fame Agilulfus Lõgobardorum
rex, & quia noui Imp. Focæ potentiam formidaret, Stablictanum notarium suum misit
Cõstantinopolim ad Focam, cum quo pacem cõstituit triennio in Italia obseruandam,
eiusq; pacis bñficio quiescente Roma, suffectus est defuncto Sabiniano Bonifacius põ F
tifex qui fuit eius nominis tertius. Is insolentiã Cõstantinopolitani patriarchæ œcume-
nicum se, prout beati Gregorij tẽporibus cœperat, appellantis cõpescuit. Focas etenim
ipsius põtificis suasione, publica & ad uniuersum orbẽ Christianũ dimissa sanctione cõ
stituit, ut Romanẹ ecclesiæ Romanoq; põtifici omnes orbis ecclesiæ obedirẽt. Eo autẽ
põtifice immatura morte post nonum mensem uita functo successit alter Bonifacius ex
Marsis & urbe Valeria oriũdus, qui & ipse ab eodẽ Foca impetrauit, ut templũ Romæ
celeberrimũ à Marco Agrippa ædificatũ, & omnib. dijs gentilitatis prophanatũ, muta-
to nomine S. Mariæ & omnium Christi sanctorũ ecclesia uocaret. Quæ autem Romã
& Italiam tanto prius tempore presserãt agitationes, ad Focæ imperij extremũ tempus
in Asiam translatæ uident. Nanq; Prasini primum, & Venetici, sinus Arabici Ægyptũ
inter & Asiam accolæ multis cõmissis prælijs sese cædibus maximis lacerarunt. Eorum
uerò populorum odia uetustã habere originem cõijcimus, cùm ipsos cõstet Ælij Anto
nini Veri Imp. temporibus simile bellum parasse: quibus dum Imperator autoritate & G
missis legionibus obsistit, Prasini quidẽ facile imperata fecerũt: Venetici autem Anto-
ninum suspicati in hostium fauores procliuiorẽ fuisse, illum Romã redire properantem
iniurijs incõmodisq; affecerunt. Sed & Persarum rex Cosdroas per idem ipsum tempus
in quo Prassini Veneticiq; tãtos cõciuerant motus, Ro. imperij prouincias inuasit, tan-
taq; celerirate, tãto cũ apparatu irrupit, ut prouinciæ urbesq; quascunq; tentauit pari tẽ-
pore sint & aditæ & occupatæ. Focas nanq; alijs qui in Africa exorti nũciabant sedãdis
motibus adeo implicitus perplexusq; erat, ut prius omnia & simul uitã amiserit, q̃ satis
quid sibi prius agendum foret cõstituere & prouidere potuerit. Priscus quidã patricius
summo honore apud Focam in Cõstantinopoli fuit, qui cõiuratione inita cũ Eracliano
socero Africæ ꝓprætore Eraclio eius filio & suæ uxoris fratri imperiũ affectauit. Quã-
primum itaq; Prasinis Veneticisq; tumultuantibus Cosdroas Mesopotamiã occupauit,
Eraclianus item prout cũ gño constituerat Imperatori in Africa rebellauit: tum Priscus
cõponendis soceri cum Imperatore rebus sequestrẽ se exhibuit, Eracliusq; Cõstantino- H
polim tanq; paternẹ fidei obses uenit, & copias Eraclianus quãtascũq; ex Africa potuit
cõtrahere tanq; Imperatori subsidium allaturus parauit. Quib. copijs nauigio in Thra-
ciam transportatis Focam coniurati obtruncarunt, Eraclioq; Imp. per uim & arma con
stituto, Eraclianus pater ad tuẽdã Africam est reuersus. Per id etiã extremũ Focæ impe-
rij tempus licet Itali & Romani quietẽ, de qua diximus, à Lõgobardorũ pace nacti es-
sent, eorũ tamen hostes Lõgobardi cædes, quibus tãta crudelitate in nostros diu fuerãt
debacchati, sunt experti. Auares nanq; Hunni à quibus Noricũ prouinciã à se Bauariã
prius appellatã ostẽdimus inhabitari, Transpadanas sibi cõfines Venetiæ & Forijulij
ꝓuincias inuaserũt: queis intima Forijulij iam habẽtibus, Gisulfus eius ꝓuinciæ dux cũ
omnibus prouincialib. Lõgobardis qui arma ferre potuerũt, occurrit, prẹliũq; sine mo-
ra magnis utrorũq; animis est cõmissum: sed Lõgobardos multitudinẽ alioquin ingẽtẽ
maior multò Bauarorũ exercitus corona cinxit, pugnatũq; est utrinq; atrociter: & licet
Bauaro uictoria nõ cesserit inctuẽta, Gisulfus multis cõfectus uulneribus cecidit, Lon-
gobardiq; multa pugnatorum millia penè ad internecionem fuerunt cæsi. Secũdum id
prælium

A prælium Bauari in multas diuisi partes prouinciã ubiq; rapinis incendijsq; latissimis uastauere. Erat Bauaris rex dictus ex gentis cõsuetudine Cacannus, qui audiẽs Romildã Gisulfi ducis uxorẽ cum filijs Rodoaldo & Grimoaldo, cumq; uxoribus & gaza primariorũ gẽtis Lõgobardæ, quæ in prælio ceciderãt, sese intra oppidũ Forijulij cõmunisse, illuc duxit, firmiore proposito & certiore spe uel obsidione uel uiribus potiũdi. Nãq; in oppidũ post Aquileiæ urbis excidium ante annos fermè ducentos ab Athila factũ, eius ꝓuinciæ metropolis & tanq; arx fuerat, in quod Heruli, Ostrogothi, & ipsi ad extremũ Longobardi prædam cum alijs in Italia regionibus, tum maxime in Transpadana factã cõgerere consueuerãt, qua ratione & quod in ipsis Italiæ faucibus situm id oppidũ barbaris qui noui aduenissent opponebat, firmissimis mœnibus munitum erat. Obsedit tñ oppidũ Gisulfus, & machinis excitãdis fecit maximos apparatus. Sed qua pridẽ usi erãt Lõgobardi fortuna iam flaccescẽte, per insitatũ ꝓditionis genus oppido Bauari sunt potiti. Romilda nanq; Cacannũ mœnia obequitantẽ cõspicata flauo crispãtiq; capillo,
B forma atq; ætate florentissimũ esse, in illius libidinẽ exarsit, misitq; e uestigio nũcios qui pacto cum rege suo ipsius matrimonio, pollicerẽtur oppidi proditionẽ: spopõdit uerò rex, & oppidũ ingressus, introductis copijs Romildã unica nocte in thorũ admisit, fide postmodũ laudãdo perfidiæ modo falsa, impudicã mulierem Bauaris militibus in cõcubitu prostitutã ad lassitudinem agitari iussit, & seu auiditate prędæ seu gẽtis Lõgobardæ odio adductus, omnes tam fœminas q̃ mares & omnis etiã ętatis in oppido repertos porta foras educi custodiriq; iussit, pollicitus sese illos ad Pannonię loca, unde primũ ab Alboino rege in Italiã traducti fuerãt, reducere liberãdos, ut priore in patria cõmanerẽt. Exinde præda oppido asportata, ignis ędificijs est subiectus, nec prius inde mouit rex q̃ oppidũ munitissimũ opulentissimumq; solo uidit æquatum: & profecto maximã eo in excidio Bauaros adhibuisse diligẽtiã hinc cõstat, q multos ante annos celeberrimi oppidi in patria cui dedit nomẽ uestigia ignorãt. Fuerũt tamẽ nõnulla prouinciæ Forijulij oppida editis grumosisq; in locis sita Longobardis salua, Cormona, Nemasum, Osopũ,
C Arcenia, Reuma, Glemona & Ibliginũ: ea in oppida quos sors & melior fortuna perduxit, ij maiorũ gentis Longobardæ copiarũ aduentũ salui securiq; expectarũt. Etenim ad primum irruptionis Cacanni in Foroiulianã regionem nunciũ, qui ad Lõgobardos duces per Italiã est perlatus, ilico omnes Papiæ ad regiam conuenerũt. Vbi de clade accepra, & excidio oppidi prius certiores facti sunt q̃ potuerint subuenire. Grasulfum tñ Gisulfo fratri defuncto ducẽ Forijulij, Agisulfus rex ducesq; subrogarũt. Bauari interim Italia egressi cùm primũ in patria cõstitere, captiuos pubertatẽ supergressos in cãpo, cui sacro postea ob id facinus fuit nomẽ, interfecerũt. Pueros uerò & fœminas, partim ꝓ seruis pellicibusq; habuerũt, partim hastæ subiectos tanq; gentẽ barbarã uendiderũt: pueros tamẽ Rodoaldum & Grimoaldũ, Gisulfi ducis defuncti filios fuga prolapsos solus inter multos scriptores asserit Paulus. Per id etiã tẽporis imperio Cõstãtinopolitano tumultibus illis in Africa & Asia agitato, Sclaui quos ostendimus in Dalmatiæ & Histrię ora cõsedisse, quęcũq; ꝓpinquis in regionib. imperio parẽtia inuaserũt, & militib. quos
D Focas præsidio imposuerat subita irruptione caesis, omnẽ Dalmatiæ & Illyrici Adriatico adiacẽtis prouinciã subegerũt. Nec potuerũt Italici eorũ qui tũc in imperio suscitati erãt motuũ sese omnino expertes insontesq; seruare. Pace Lõgobardorũ ubiq; per Italiã cõstituta, Focas, Ioannẽ Lemigiũ Thracẽ, Smaragdo patricio in exarchatu Italię decerat successorẽ, qui sua iudicumq; suorũ muliebri turba in Italiam trahenda diu per Græciam est moratus, tam diuq; desedit & nauigare tardauit Ioãnes, ut nõ prius inire potuerit magistratum q̃ de Focæ casu in Italiam sit perlatũ. Itaq; appulsis Rauennæ nauibus, quæ exarchũ iudicesq; per oppida & urbes Italiæ regẽdæ distribuẽdos aduexerãt, Gręca uirorũ uxorumq; & spadonum mollities omnia quæ aduenis collibebãt, imperat. & diutius dilata, cõminationibus uerberibusq; nititur à Rauẽnatibus extorquere. Erãt tũc Rauennates, quod opulẽtis in urbibus assolet, tot tãtisq;, quãtæ undiq; obstrepebãt occisi Imperatoris, profligatorũ cęsorumq; ad internecionẽ Lõgobardorũ, atq; oppressorum à Sclauis Histrorũ nouis rebus, animis suspensi. Dũ igitur Græci haud secus quàm si res imperij integræ essent, importunè Rauẽnatibus molesti sunt, facile exortus est incerto autore aut cõcitatore tumultus, & Ioãne exarcho cum magna iudicũ parte occisis in petu-

in petulãtem uxorũ ſpadonumq́; turbã petulãtius eſt graſſatũ. Roma ni etiã licet nullos E
rẽpublicã imperiũue decus cõcernentes cõciuere motus, Bonitacio tñ quarto uita fun-
cto uſq; adeo in ſucceſſoris electione diſcordes fuere, ut prius elapſi ſint octo menſes q̃
in ſucceſſorem potuerint conuenire. Erat Neapoli Ioannes Cãpſinus ex gente patricia.
Cõſtantinopolitanus, quem Focas prẹſidio illiq; urbi præfectũ, ſiue prout Græco uocã-
bulo appellabãt, archõta impoſuerat. Is eam Romanorũ in põtificis electiõe diuturnio-
rem ſolito altercationẽ maiores pariturã motus exiſtimauit, & occiſorũ Rauennæ ex-
archi ac iudicũ cõmotionem apertã rebellionem parere eſt opinatus. Vnde urbis Nea-
politanæ, & ſimul Lucaniæ, Brutiorũ, Apuliæ, & urbiũ oppidorumq́; Cãpaniæ quæ nõ
parerẽt Lõgobardis, tyrãnidẽ ſuſcepit, fore ſperãs, ut imperio in Aſia à Perſis oppreſſo,
Rauennatibuſq; in rebellione permanẽtibus, regno etiã ipſe occupato quietus potiret.
Eo anno qui fuit inclinationis imperij Romanorũ occidẽtalis ducẽteſimus, Eraclius in
Auguſtũ quinquageſimũ aſſumptus, & à Sergio patriarcha Cõſtantinopolitano coro-
natus orientale accepit imperiũ, adeo in Aſia mutilatũ, ut cõſtet eius imperij inclinatio- F
nem ipſo anno initium habuiſſe. Prouidit tñ omnia & principio, poſtq; aliquandiu ma-
gnificẽ geſſit Eraclius. Primum nanq; Eleutherium gẽtis patriciæ Cõſtantinopolitanũ
imperialis aulę cubiculariũ & ducẽ rei bellicæ ſcientiſſimũ in Italiã miſit, deditq́; illi co-
pias & pecunias quo res Italiæ cõfirmaret. Et copias quaſcunq; Focas in proximis Aſię
& Europę, ꝓuincijs habuerat, quaſq́; genitor Eraclianus ex Africa miſerat, & indies mit
tere potuit inſtruxit, miſitq́; aduerſus Coſdroẽ, quo prouincias in fide manẽtes ab illius
impetu cõſeruaret. Nã prius q̃ Foca occiſo imperiũ Eraclius in Cõſtãtinopoli potuerit
ſtabilire, Coſdras Meſopotamia Palęſtinaq́; occupatis, Hieroſolymã inuaſerat, eaq́; ur-
be tunc opulẽtiſſima potitus in Chriſtianos quorũ ad nonaginta millia ſicut multi tra-
dũt ſcriptores, gladio interemit, deſęuierat, diruerat eccleſias, & loca ſancta quoad pote
rat pollui inclinariq́; curauerat: quãq̃ nõnihil uenerationis uidet ſacratiſſimę cruci domi
nicæ exhibuiſſe, quãdoquidẽ eum graues tradũt ſcriptores illius partẽ quã Helena Cõ-
ſtãtini Magni genitrix in Caluaria locauerat, inde aſportatã poſuiſſe in patria, locatã in G
throno quẽ mirabili opere auro gẽmiſq; ornatũ exædificauerat, ea ratione ut licet extre
ma rotunditas ad cœli inſtar circumageret, ipſe tñ immotus in cẽtro ſederet, dominica
cruce ſupra uerticem cõmunitus. Nanq; ſuis prędicat Perſis fore, ut quãdiu ſacroſanctę
inhæreret cruci, ab omni iniuria & mortis periculo tutus eſſet. At apud urbem Romã q̃
primũ eſt auditum accepiſſe Eraclium imperij iura, ilico Deuſdedit Romanũ ciuem pa
tre Stephano ſubdiacono pontificẽ elegerũt. Intereaq́; Eleutherius patritius Rauennæ
applicuit, qui ſine controuerſia admiſſus poſtq; exercitũ nauigio eduxit, milites qui Ra
uennæ & in illius exarchatu erant, ad edictũ cõuenientes nouo adegit in Eracliũ ſacra-
mento: exinde cõfirmatis rebus habita conſciorũ exarchi Ioannis & iudicũ reipublicæ
necis quæſtione noxios puniuit. Poſtea accedens Romã à Deuſdedit pontifice popu-
loq́; Romano honorifice eſt acceptus. Eo ex loco pertẽtare uolẽs q eſſent quos Ioãnes
Cãpſinus fautores haberet, omnes qui ſub Foca Romano imperio ſtipẽdia facere ſoliti
erant, edicto ad ſacramentũ accipiendaq́; ſtipẽdia cõuocauit: ſed ad nullos milites uete- H
ranos ſtatiua citra aut circũ Neapolim habere ſolitos, peruenit edictũ, q omes Campſi-
nus in Neapoli coactos pecunijs, frumẽto, ueſteq́; donauerat. Quę cauſa Eleutheriũ im
pulit, ut poſtq; copijs abũde munitus erat, ad obſidendã Neapolim properaret. Copijs
q; plurimũ Eleutherius applicuit ſtructa acie obiectis Neapolitanæ urbis portæ: Cam-
pſinus & ſi inferiorẽ ſe uiribus intelligebat, nõ eſt auſus prẹlium detrectare, q uereretur
ciues Neapolitanos, quibus magnã de ſuo exercitu ſpem prębuerat ſe prælíũ retractãte
ad ſuperioris potẽtatus patricij obedientiã inclinare. Cõflixit itaq; Cãpſinus, & ipſa in
porta ſuperatus interfectuſq; fuit. Potitus Neapolitana urbe & rebus Italiæ illius ore cõ
poſitis Eleutherius Rauennã redijt. Vbi nõ ſolum debita militibus æra perſoluit, ſed u-
numquenq; donãs, prout dignitas ordoq; expoſcere uidebat, omnes beneuolentia de-
uincere ſibi conatus eſt. Conſciuſq; ſibi quãtũ eſſet facinus quod animo deſtinaſſet, no-
uam cum Lõgobardis pacem amicitiamq; quæſiuit. Illis autẽ ob acceptã à Bauaris cla-
dẽ ultro aſſentiẽtibus, ueteri paci aliquot etiã mẽſes ex formula obſeruãdæ noua in de-
cennium eſt addita. Cœpitq; primũ oſtenſę uirtutis fructũ Eleutherius, q Eraclius mul-
torum

A torum literis, quę in Italia ille geſſiſſet gereretq́ intelligens, illum Italiæ exarchum ſolita
attributa poteſtate cōſtituit. Per ea eñ tempora Eraclius rerũ imperij cura in duces ſuos
reiecta apud Cōſtantinopolim deſidebat, ocio luxuiq́ immerſus. Nam cum uxor Eudo
xia Cōſtantinũ anno imperij ſecundo peperiſſet, & ipſo in partu obiſſet, Martinã ex ſoro
re neptem inceſtuoſo ſibi matrimonio copulauit: ex qua anno cōiugij primo ſuſcepit fi-
liũ nomine Eracleonem. Romæ interea Deusdedit papa poſt annũ pōtificatus tertiũ ui
ta functo, Bonifacius eius nominis quintus illi ſuffectus eſt. Sed priuſq́ potuerit pōtifex
ex more cōſecrati, Eleutherius patricius & nouus exarchus ſeſe apud Rauennã Italiæ re
gem declarat, legiones ſibi per largitionẽ conciliatas unum in exercitum cogit, iterq́ in
gredit, Romã ſibi & cunctam Italiam ſubacturus. Duces uero militię Rauennatis quib.
plurimum fidere cœperat, eum apud oppidũ Luceolũ interfecerunt. Qui duces cũ exer
citu Rauennã redeuntes caput tyrãni Cōſtãtinopolim Eraclio miſerũt, ſuſceperuntq́ cu
ram, ne res Italica exarcho deſtituta quicq́ acciperet detrimenti, quouſq́ Iſacius patrici
B us & ipſe Cōſtantinopolitanus demandatũ ſibi ab imperatore accepit Italiæ exarchatũ:
In cuius aduẽtu Agilulfo Lōgobardorũ regi uita functo, Adoaldus filius puer cũ Theu
delinda genitrice Longobardis cupientiſſime fauentib. ſucceſſerant. Ea eñ regina quã
à principio aduentus ſui in Italiã, ſibi cōparauerat Longobardorũ gratiam, adeo conſer
uauit, indieſq́ adauxit, ut duces militeſq́ Longobardos uerbo magis regeret, q̃ reges il
los armis cōpeſcere potuerint. Hinc nullis fœderum innouata conditionib. pax Longo
bardos inter & Italicos per decẽ annos, quib. puer in regno uixit quietiſſima fuit: quin e-
tiã eiuſmodi pacis bono multa uariaq́ regina cumulauit in Italicos beneficia, ꝙ non mo
do eccleſiis pijſq́ locis pueri regis nomine donationes maximæ ſunt factę, ſed urbes op
pidaq́ alicubi inſtaurata. Eſſent hoc loco motus Francorũ & regũ eius gentis Theodori
ci, Theodeberti & Clotharij fratrũ explicandi, eſſet eorũ inter ſeſe crudelitas diffamãda,
ꝙ Theodoricus à fratrib. in prælio ſuperatus, & inde cũ ingenti exercitus iam captiui oc
cidione interfectus ſit, Theodoricoq́ poſt parũ uita functo eius filios Clotharius, ut ſo-
C lus regnaret, occidit. Sed ea tragicis, quib. fuerunt digna relinquimus, ad illaq́ ſtylũ con
uertimus, quæ ad nuper inchoatã à nobis orientalis imperij Romanorũ inclinationẽ ſe-
cuta ſunt. Anno imperij Eraclij ſexto, Perſæ omni Aſia quę in meridiem uergit potiti ad
Aegyptum arma uerterunt. Alexandriaq́ capta pauliſper ſe cōtinuere, ꝙ Eraclianus im
peratoris pater magnum in Africa exercitum terreſtri uia in Aegyptum Aſiamq́ ducen
dum paraſſe nunciaret. Sed obijt eo in tempore Eraclianus: qđ cum eſſet Perſis renũcia
tum, ilico in Africã ducentes Carthaginẽ ceperunt. Inde potiti Africæ imperio impoſi-
tiſq́ illi cũ præſidijs, tum etiã magiſtratib. in Aſiã ſunt reuerſi. Petiuerat eo in tẽpore Era
clius à Coſdroa pacẽ, quã magno cũ Ro. imperij dedecore fuerat accepturus. Sed barba
rus rex uictorijs inſoleſcens, ut illi cōſentiret paci nullis precib. præmijſue pollicitationi-
bus adduci potuit. Quamobrẽ imperator timore potius q̃ uirtute animos faciẽte, expe-
ditionẽ in barbaros deſtinauit, primumq́ omniũ Cōſtantinopolis defenſioni ꝓſpectu-
rus Cōſtantinũ filiũ Cæſarẽ declaratũ regni cōſortem accepit, Sergio uenerabili patriar
D cha, & Bonoſo patricio ſpectatæ uirtutis uiro illi in adminiſtrationis ſocios attributis.
Exinde rei diuinæ ex Chriſtianorũ inſtitutis religioſiſſime intendens, accuratiſſimã per
ſacri ieiunij tẽpora omnib. in ſacris ædib. ſupplicationẽ habuit: poſtmodũ celebrato pa-
ſchate ꝓfecturus dexterã ſaluberrimo telo armauit, tabula ſcilicet ſaluatoris Ieſu, uel ſi-
cut aliqui habent, glorioſę uirginis imagine picta, quã diu ueneratiſſime in ſacrario ſer
uatã fama eſſet tanq́ de cœlo cecidiſſet, nullo fuiſſe hominum opere fabricatã. Ingreſſus
Syriã Eraclius audiens Coſdroẽ ſe apud Azotũ urbẽ potentiſſimã cōtinere illuc duxit.
Qđ cũ intellexiſſet futurũ Coſdroas inde ꝓfectus eſt: faciebat uero iter in Perſidẽ Coſ-
droas, & ne hoſtis perſequendi facultatẽ haberet quacunq́ incederet maturas flaueſcen
teſq́ tunc in agris ſegetes igni ferroq́ uaſtabat. Inſecutus tñ eſt plurimis caſtris Eraclius
& ubi Coſdroẽ in uaſtatione ſegetũ uidit laboraſſe, ipſe in regionis ædificia deſæuit. Eo
in itinere factus eſt certior Eraclius Coſdroẽ curſu accelerato intra Perſidẽ cōfugiſſe, re-
lictis duob. præfectis, Sarabago & Sarabaſſe, q noſtrorũ impetũ morarent̃. Quare impe
rator mutato perſequendi cōſilio id munus & ipſe legatis demandans flexit in ſiniſtrã, et
magnis cōfectis itinerib. peruenit ad Taurũ, ipſoq́ ſuperato mōte reperit Sarbarũ Per-

sem Cosdroæ ducũ primarium magno circuitu facto anteuenisse, & ad pontẽ qui iunge B
bat Sarũ amnẽ sese illi cũ magno exercitu opposuisse. Processit uero Eraclius, & castris
citeriori in Saronis ripa ad pontẽ positis transire conatus est. Dumq; aliquandiu ipso in
ponte uaria essent edita certamina, Eraclius ꝓpugnaculũ expugnauit, qđ sua in ripa Sar
barus tumultuario opere cõmuniuerat: ea in ꝓpugnaculi oppugnatione cum se inferio
rem cerneret Sarbarus dux rei militaris scientissimus, cõsilium in tempore cepit, ex quo
res Eraclij adducta est maximũ in discrimen. Munitiones nanq; etiã priusꝙ ab hoste es-
sent captę reliquit, magnamq; sui exercitus partẽ ad amnis ripas sursum deorsumúe sece
dere, & depressis in locis insidere curauit: iussitq; ut quamprimũ Romanos se in patẽtes
campos recedentẽ insecutos esse uidissent, eadẽ quà perrexissent, ocyus reuersi ad põtẽ
præsidiumq; à se impositũ redirent, distinerentq; prælio Eracliũ, ne suis in campo pugnã
tib. subueniret. Turmis ut Sarbari imperata facerent citato dilabentib. cursu, ipse pariter
in campos ꝓcurrens fugere simulauit. At Eraclij exercitus præsidio potitus hostes qua-
quauersum fugere cernens, ordines quidẽ soluit, sed nõ minus turmas ad amnis ripas fu F
gientes ꝙ ipsum Sarbarũ in campos est secutus: quæ maior ꝙ opinatus fuerat dux Baua
rus Romanorũ militũ dissolutio cladem auertit, quã necessario imperator maximã acce
pisset si in solũ Sarbarũ agmina ꝓruissent. Illis nanq; turmis quæ ad ripas fugiebant, ut se
uerent cõpulsis, relata est ilico in pontem pugna, & Eraclius de incõmodo qđ iam ma
gnum acceperat à ducib. certior factus pugnãtes ubiq; milites accuratissime reuocauit.
Deturbatus eo ponte Sarbarus transuersis itinerib. in Persidẽ se contulit. Quẽ Eraclius
singula per castra e uestigio est insecutus. Ea cũ essent Cosdroæ nunciata, Saym famæ ce
lebris ducẽ dedit Sarbaro successorẽ, qui nouis magnisq; copijs exercitui, quẽ Sarbarus
duxerat additis Eraclio se opposuit, uentumq; est ex cõdicto ad præliũ, copijs hinc inde
in aciẽ explicatis: quib. aciebus struẽdis cum dies una ꝓpè esset exacta, pacti sunt duces
ꝓximum solis ortum per inducias expectandum: qđ uero ad crepusculũ potius ꝙ ad so-
lis ortum inierunt præliũ, multa utriusq; exercitus cæde in uesperã est ꝓtractum, & incli
nabat ad Saym Persasq; uictoria, nisi dñs exercituum, quo adiutore id bellum Eraclius G
gerebat, subsidium attulisset. Exortus magnã in tempestatẽ imber grandine mixtus in fa
ciemq; hostium fulminans & obcæcabat pugnantes Persas & impetu ꝓuoluebat, cum
Romanas acies aut minime à tergo lęderet, aut ipso turbine in hostem ferret. Cõfractus
est itaq; & magna occidione prostratus Says exercitus. Ad eius ingentis acceptæ cladis
nunciũ territus Cosdroas oẽs effudit regnorum uires: copijs nanq; quotquot Persia tũc
habuit cõtractis, Razatenẽ bellis feliciter administratis præclarũ ducẽ præfecit. Oppo-
situs Eraclio nouus dux magna conflixit audacia, idq; item præliũ perpetuo continuatũ
die in uesperã est protractũ. Sed ad solis occasum cum multa in utroq; exercitu milia ce-
cidissent, Razatenes superatus interfectusq; est. Relata sunt ex eo prælio uiginti septem
Persarũ militaria signa, & maiore exercitus parte uel occisa uel capta uires Cosdroę con
ciderunt. Qui armis diffisus quæ in Persia haberet reliqua, ultra Tigridem se recipere cõ
stituit: prius tñ ꝙ proficisceretẽ Medarsem filium Syroe, quem natu maiorem probumq;
adolescentem haberet præterito, regni cõsortẽ appellauit. Tulit uero ægerrime Syroes, H
adeoq; in patrem animo exasperatus, ut ad Eraclium miserit, qui regnũ Persidis sibi paci
scerentur, si Cosdroe & Medarse captis omnem regiã supellectilem Romanis permitte
ret diripiendã & Constantinopolim asportandã. Eraclius uero postulata concedens id
solũ egit in fœdere, ut Syroes captiuos de Romano exercitu prouincijsq; liberaret, exin
de pontem Tigridis cum præsidijs quæ ad utraq; illius capita erant, sibi permitteret Ro
mano milite custodiendũ. Ea cũ ex formula essent impleta, Cosdroas perfidia nati intel-
lecta fugere adnitebatur: sed de fuga à Syro e filio retractus, & cum Medarse filio uxori-
busq; in uincula & carcerem est coniectus. Potitus tanta uictoria Eraclius crucẽ domini
Iesu à Syroe petijt: qua habita, pacem cum illo Persisq; constituit. Et innisus paci Syroes
cum præsidia & oẽs magistratus ex Romani quondam imperij prouincijs urbibusq; re
uocasset, genitorem fratremq; necari iussit. Tantis totq; rebus sexto expeditionis illius
anno q erat imperij duodecimus felicissime gestis, Eraclius dominicã crucẽ anno quar-
todecimo postquã in barbari manibus fuerat, reduxit. Eodemq; in anno Africam, Aegy
ptum & perditas de Asia prouincias Romano recuperauit imperio, Arabia dũtaxat ex

cepta

A cepta,à cuius rebellione ingentia in orbe terrarũ mala initium habuerunt. Macometus quidã,ut aliqui, Arabs,ut alij uolunt,Persa fuit nobili ortus parente deos gentiũ adorante,sed matrem Hebraicę gentis habuit Ismaelitã:is ex duabus huiusmodi omnino sibi inuicę aduersantib.superstitionũ sectis originẽ trahens,nulli earũ omnino adhæsit,sed homo acerrimi callidissimiq; ingenij inter Christianos conuersatus pniciosissimũ humano generi ex duarum huiusmodi gentium legibus conflauit incẽdium. Nanq; inter Arabes apud quos magnũ ambiret honoris locũ publice cõcionatus est,nõ iniuria Cosdroẽ cũ omni familia deletum esse,quòd se pro deo adorari fecisset homo omniũ scelestissimus, qui & ipse idola sculptiliaq; manufacta adorare solitus fuisset. Subsequenter de lege Hebræorum quam magna exparte Arabes sectabantur,Christianorumq; traditionibus ita disputabat,ut unam eandemq; esse utranq; affirmaret,licet magnis utraq; gens abduceretur erroribus:quos quidem errores ita ipse moderabatur,ut Hebræos reprenderet Iesum Christũ ex uirgine natum negantes,quod sui maiores futurum expectandumq; prę

B dixerant aduenisse: Christianos uero redargueret leuitatis, quibus persuasum sit Iesum dei amicissimũ & ex uirgine natum, opprobria & demũ crucis mortem à Iudæis perpeti uoluisse:& suã ipse prædicans legem,quã superuacaneum duximus narrare, futurum affirmabat,ut si eam acciperent custodirentq; Saraceni,& sibi diuino ad id nũcio obsequerentur,sese in libertatẽ asserãt,& principatu regnoq; in finitimos potiant. Eam rebellionem cũ audisset Eraclius,in Arabiam mittens Saracenos ea maxime ratione pacauit, q̃ eorũ aliquot milia quibus arma publice erant permissa, in reipublicæ stipendia accepit, & Perside,pfecturus ipsos Saracenos cum Romanis legionibus in Thraciã præcedere curauit. Ipse ingenti præda spolijsq; ditatus amplissimis Cõstantinopolim ad triumphũ redire anhelãs,catenus Christianæ religioni detulit, ut prius crucem dominicã uoluerit Herosolymã importare. Accessit itaq; & Zacharia patriarcha ciuibusq; Hierosolymis in patriã,à qua profugi exulesq; aberant reductis,pompã instituit solennissimã:qua deducente cruce domini ipse sic manibus ulnisq; gestauit,sicut illam Iesus Christus primo

C & post Ioseph ab Arimathia ceruicibus baiulauerant:procedebant uero pompa eodem uico,per quẽ à Caiaphę prætorio Iesus à satellitibus pharisæisq; fuerat attractus:uentum est ad portã quæ in locũ Caluariæ foras ducit,& exierat turba quę Eracliũ pręcedebat, ipse aũt ad iter cœptum anhelans uiribusq; subnixus nullo tenente ante portã substitit, quantoq; magis in exitũ conabatur,eo immobilior permanebat. Tunc patriarcha qui lateri hærebat ad illũ conuersus,quin tu inquit inuictissime imperator uide ne dum Iesum dominum crucẽ sibi baiulantẽ in cæteris æmularis, nõ satis recte facias,qui purpura lapidibusq;,quibus ille paupertatis magister caruit oneraris. Ad quã uocẽ humiliãs se imperator & uestẽ mutauit plebeiam,& iter nudis pedibus est ingressus. Tunc quæ clausa illi uidebatur porta patuit, & ipse gressu expeditiore crucẽ domini in Caluariã detulit. Hinc tractũ est seruatq; religiosissime populus Christianus, ut ea in passionis Christi rõ memoratione quã singulis annis facimus, adoraturi crucẽ omni deposito auri gemmarumq; ornatu illam discalceatis pedibus adeamus. Dum ea in orientali Romanorũ impe

D rio fierent,Roma & Italia fuerãt quietissimæ. Bonifacio nanq; post quintũ pontificatus annum defuncto,suffectus erat Honorius pontifex eius nominis primus. Et cum Isacius Italiæ exarchus integre & prudenter magistratũ administraret, Longobardi partim illius metu,partim Theudelindæ imperio pacẽ seruauerũt, adeoq; ualuisse uidetur ea parumper continuata quies,ut Theudelinda defuncta & Adoaldo eius filio regni administratione deiecto pax item durauerit, quã nouus Longobardorum rex Arioaldus integerrime custodiuit. Honorius pontifex interea pacis usus dulcedine in bis Romæ sacras ędes propè oẽs magnis sumptibus instaurauit: quorũ operũ nihil hoc tempore uilis aliud q̃ basilicæ beati Petri tectũ ab ipso pontifice tegulis æneis coopertũ:quas quidem tegulas ex Romuli templo Eraclij imperatoris permissione amouit:sed & nouas ipse aliquot ędes à fundamentis extruxit, Agnetis martyris uia Numentana, Apollinaris martyris, Ciriaci, Quatuor coronatorũ, Seuerini uia Tyburtina x x. ab urbe miliario, Petri & Marcellini uia Labicana, Pancrarij uia Aurelia, Luciæ uirginis, Adriani in trib. fatis, & in loco fontium ad decollationẽ Pauli apostoli in aquis Saluijs ædẽ Anastasii martyris, cuius corpus ex Perside delatũ Eraclius Romam misit. Is nanq; imperator in Constantinopoli

triumphaturus ſuam item apud Romanos gloriã innoteſcere uoluit, nulla uero etiã tũc B
pluris faciebat ꝙ Chriſtianæ fidei ornamẽta: quare nõ ſeruis ex Perſide aut alijs ſpolijs
Romanos magis donare uoluit, ꝙ precioſo ſancti Monachi corpore, qđ multis per obi
tus ſui dies miraculis claruiſſet. Sed infelix Eraclius poſt actũ ſumma gloria triumphũ in
reprobum datus eſt ſenſum. Omnem enĩ poſtergans religionis Chriſtianæ reuerentiam
ad ſtudia matheſeos eſt cõuerſus, aruſpicinæ incantationumq; præſtigijs indulſit. Eũ ob
uictoriã laſciuientẽ cupido inceſſit ab ariolo mathematicoq; prænoſcendi, nunqđ auiũ
uolatus illi aut aſtra incõmodum aliquod aut maius periculũ minarentur. Cecinere autẽ
uates ſui grande illi periculum atq; imperij euerſionem à circunciſo populo imminere.
Quamobrẽ à Iudæis quos eo denotari prægnoſtico interpretatus eſt, cauturus, omnes
Hebræos ſuo ſubiectos imperio baptizari curauit, atq; etiã apud Dagobertũ Francorũ
qui defuncto per id tẽpus genitori Clothario ſucceſſerat, & Siſebodũ Hiſpaniarũ reges
prætenſa fidei Chriſtianæ cauſa, tantis inſtitit precib. ut pariter quotquot Hebræi in Gal
lijs Hiſpanijsq; ſunt inuẽti, fuerint baptizati. Dumq; huiuſmodi erroribus inſaniret Era- F
clius, Pyrrhi patriarchæ Cõſtantinopolitani & Cyri Alexandrini epiſcopi ſuaſionib. in
cidit in hæreſim Monothelitarũ dicentiũ eſſe in Chriſto unicam tantummodo uolunta
rem: quam opinionẽ poſtea multi magno cum fidei Chriſtianæ diſturbio ſunt ſectati. Et
tñ cum Honorius pontifex Ro. Eraclium per literas & nuncios tanti erroris cõmiſſi re-
darguiſſet, paſſus eſt Pyrrhum patriarchatu eijci, & in Africã relegari. Eas uero uitæ ſor-
des quib. imperator inquinari cœperat, facile ſunt ſecuti oẽs quos ubiq; habuit magiſtra
tus. Honorius anno pontificatus tertiodecimo penè exacto obijt, delectusq; eſt à clero
& populo Ro. Seuerinus patre Labieno Ro. qui & ipſe fuit eius nominis primus: ſerua-
bat̃ uero tunc etiã mos, ut nõ prius coronaret̃ in pontificẽ electus, ꝙ cum adueniẽs à Ra
uẽna exarchus Italiæ cõfirmaret. Vocatus itaq; Iſacius exarchus anno & ferme dimidio
accedere diſtulit: etenim rem nefandam Eraclijq; uita quam inſtituerat dignã, ipſo ut cõ
ſtat imperatore conſcio Iſacius machinabat̃: ſeruabatur in Lateranenſi epiſcopio auri ar
gentiq; partim ſignati, partim in ſacrã ſupellectilem cælati theſaurus ingẽs, ueſtis ſerica G
byſſinaq; & precioſis ex lapidib. diuerſa uaſa in uarios fabrefacta uſus, ornamẽtoq; futu
ra ſacrario inerant pontificũ dona imperatorumq; & diuitum Romanorũ. Ad ea diripiẽ
da Iſacius cum anhelaret, Mauritio chartulario Græco homini per quẽ Romã & eius ex
ercitum gubernabat negociũ dedit: qui iudicibus Romanis ſibi in magiſtratu ſubiectis
pecuniaria pactione corruptis cooperantibusq;, primũ milites cõuocat, multa de Hono
rij pontificis defuncti auaritia, multa de illius in milites odio dicit, ꝙ pecunias ab impe-
ratore Eraclio ut illis in ſtipendia darent̃, tranſmiſſas in Lateranẽſis epiſcopij arculis cõ
cluſerit, hortaturq; ut armis correptis ſeſe ſequant̃, ſubrepta illis ſtipendia uel uiribus ex
ſacerdotũ arculis recepturũ. Reſciuit uero põtifex Seuerinus Mauritij ad milites cõcio-
nem: Quamobrẽ ſacerdotes cũ ualida propinquorũ clientumq; manu cõuocans, ſacra-
riũ in quo precioſa ſeruabant̃ obicibus repagulisq; firmauit. Militib. interim cum armis
ad epiſcopiũ cõuenientibus irrumpere uoluit Mauritius. Sed põtifex Seuerinus illũ qđ
diu prohibere nequiuiſſet, epiſcopiũ ingredi permittens oſtendit ꝙ ualido armatorum H
præſidio ſacrarium ſeruaret̃. Eum Mauritius defenſionis ſacrarij apparatum uidẽs dolo
aggreſſus eſt, quod armis & uiolentia obtinere nequiuerat. Põtificem enĩ & Lateranẽſis
eccleſiæ primates, Romanos ſacerdotes blandis allocutus eſt uerbis, ſeſe dicens ea ſolũ
acceſſiſſe cauſa, ut illa in ſedis uacatione furtũ rapinamq; ſacræ ſupellectilis prohiberet.
Vnde à Seuerino ſacerdotibusq; ſuis facile impetrauit, ut arculæ ſacrarij duplici pontifi
cis & chartularij ſigno ad ſeras munirent̃, cõmunisq; ſacerdotum & militũ ſtatio epiſco
piũ cuſtodiret. His ita paratis Iſacius Italiæ exarchus Romã à Mauritio chartulario uoca
tus aduenit, egitq; in exilium primarios ſacerdotũ, quos diceret ſeditionẽ tumultũq; in
populo concitaſſe: paucis exinde interiectis dieb. Seuerini electione cõfirmata, epiſco-
pium tanꝗ uiſendi gratia eſt ingreſſus, & præda tantopere concupita expletus exercitũ
primo illius particula donauit, reliquum Rauennam deferri iubẽs, ipſe e ueſtigio eſt ſub
ſecutus. Eracliũ imperatorẽ eius ſacrilegij parte maxima ab Iſacio donatũ fuiſſe Guiller
mus Lateranenſis palatij bibliothecarius affirmat. Quo in anno Saraceni ꝗs oſtẽdimus
Eraclij ſtipendia ſecutos fuiſſe, minimã ob cauſam dei iudicio defecerũt. Dabãtur apud
Con-

A Constantinopolim militibus stipendiorū æra, quod munus imperator nō præfectis æra
rio præstantibus uiris, ut consueuerat, sed spadonibus suæ lasciuię administris demanda
uerat. Vno itaq; ex Saracenis apud sui similē diuq; notū spadonē importunius petente:
Vix inquit ille, quæ possimus dare Romano & Græco militi habemus, & hæc canū tur-
ba tantopere stipēdia efflagitat. Ad quā uocē cōmoti qui aderant Saraceni suos undiq;
conuocant, in Syriamq; secedunt, & in magnū coacti exercitū prima ad Damascū fece-
runt castra, qua capta Phœnicē quoq; occupauere. Deinde in Ægyptū ducentes ea faci
lius sunt potiti, q̄ à suis Arabibus cōmeatu auxiliaribusq; copijs sunt adiuti. Processit au
tē latius q̄ principio est creditū huiusmodi incendiū, q̄ Arabes Machometi præstigijs se
ducti apud Persas ut eandē susciperent legē primū precibus institerūt, deinde illos assen
titi nolentes, bello agitauere summis conatibus intentato. Successerat Syrochi Persarū
regi, qui primo regni anno obijt Adhæser filius: & eo post primū itē annū defuncto per
se regē assumpserant Hormisdā. Hunc cū Arabes in prælio superassent interfecissentq;,
B subacti sunt à Saracenis Persæ, qui Machometi pręsentis lege accepta, illius iussu priscū
uetustumq; patriū nomen deposuere, & se pro Persis Saracenos tunc primū dicere incœ
perunt. Qui quidē facti ex Persis Saraceni in Antiochiā urbē Ro. imperatori subiectam
ducentes illā ceperunt. Id cum intellexisset Eraclius, Hierosolymā mittens curauit domi
nicam crucē Constantinopolim importari. Nec mora, Saraceni capta Antiochia Hiero
solymā accedentes illa itē urbe ocyus sunt potiti. Romæ interea Seuerino post annū pō
tificatus secundū uita functo successerat Ioannes quartus natione Dalmata. Eiq; priusq;
secundus finiret annus defuncto suffectus erat Theodorus primus patre Theodoro epi
scopo Græcus, & ex Hierosolyma oriundus: per cuius tēpora Eraclius apud Cōstantino
polim, & sui in Italia magistratus condigna impietate factisq; scelestissimis perpessi fue
runt. Mauricius chartularius post Lateranensis palatij expilationē maiora cœpit aude-
re: q̄ enim uires imperij orientalis cōminutas ac ppè exinanitas duceret, Isaciū Italiæ ex-
archum spernebat, & sese illi parē uel superiorē efficere confidebat, cōsilio maxime auxi
C lioq; fretus iudicū Romanorū, quos præda Lateranensi expletos sibi reddiderat obliga
tos. Oppidis itaq; & castellis Romæ tunc subiectis nouo & sibi fido præsidio firmatis o-
mnes milites undiq; cōuocauit: inde magna populi Romani militūq; adstāte corona cō
cionatus ostēdit Isaciū affectare Italiæ regnū, hortatus ut illi aduersantes in Romani im
peratoris fide manerent, omnibusq; certatim operā pollicitis, primores exercitus popu
liq; nouo sibi astrinxit aduersus Isaciū sacramento. Quæ cū essent Isacio renunciata, exer
citū quē in Rauennate exarchatu habebat coegit, & præfecto ærarij stipendia exercitui
apud Romā cōstituta dare solito maximā uim pecuniæ attribuens, eū cū dicto exercitu
Romā misit. Appropinquans Romæ præfectus pręmisit, qui ducentib. in exercitu ordi
nes, & in populo potētiorib. renunciarēt, dona se ab Isacio maxima afferre, tantūq; orare
ne Mauritij hominis perditissimi perfidiæ, imperatoris gratiā & sua quæ ingētia detulis
set dona postponerent. Ea uero effecerunt dona, ut nec iudex, nec ciuis Ro. nec miles in
uentus sit q Mauritio fidē sacramenti seruare uoluerit, præfectusq; ab Isacio missus quā-
D primū Romæ applicuit cum exercitu fuerit introductus. Qd' cū cerneret Mauricius, in
ecclesiā beatæ Mariæ maioris, quæ dicit' ad præsepe cōfugit, sese in illa illæsum fore opi
natus. Sed eū præfectus abstractū Rauēnā in uinculis duci curauit, cū quo pariter in uin
culis sunt missi ex iudicib. alijsq; Romanis ciuib. nōnulli, qui ea in cōiuratione fuerāt no
tiores. Perductus Ficundas uicū duodecimo milliario à Rauēna distantē Mauricius, Isa
cij iussu decollatus est, cuius caput hastæ infixū in circo Rauennate diu pependit: cōpli-
ces uero illius Rauennā perducti in carcerē sunt cōiecti: quib. secunda arrisit fortuna, q̄
Isacius per eosdē dies repentina morte subtractus est, & Rauēnates ciues illos ob Roma
ni nominis reuerentiā abire incolumes permiserūt. At Eraclius uarijs per Asiā locis à Sa
racenis agitatus audiens quæ acciderāt Romę, & de Isacij morte certior factus, Theodo
rū patritiū cognomine Calliopa misit ad regendū Italię exarchatū. Agebat tūc Eraclius
tricesimū imperij sui annū, & licet omnē penè Asiā amisisset, deū magis magisq; indies
spernebat. Nāq; uxore quā paruo habuerat tēpore defuncta, illius ex primo uiro filiam
adolescentulā senex lascíuus accepit uxorē. Et tn̄ nisi amens socorsq; fuisset, intelligere
potuit deū, qui pie & ex religione Christiana uiuēti dederat, ut perditū prius in Asiā im-

periũ instauraret, augeretq́; illũ postea flagitijs deditũ ipso Asiæ imperio & summa glo- E
ria priuauisse: obijt aũt primo anno incestuosissimarũ adolescentulæ nuptiarũ, q erat tri
cesimus primus imperij sui annus, eã secũ perferens infamiã q Romanorũ principũ pri-
mus fuit sub quo inchoata prius leui momẽto imperij orientalis inclinatio aucta est, atq;
adeo ꝓcessit, ut eo uiuente Asiæ imperiũ sit amissum. Suffectus est Eraclio Cõstantinus
filius, quẽ ostendimus patre absente Cõstantinopolim gubernasse. Qui quãto assumpti
imperij mense, ueneno extinctus est à Martina nouerca & Eracleone fratre, q̃s Pyrrhus
patriarcha Cõstantinopolitanus ad id flagitium instigarat. Is Pyrrhus quẽ ostendimus
ob hæresim in Africã relegatum fuisse, quamprimũ de Eraclij morte certior est factus, ex
Africa Romam uenit, ꝓuolutusq́; ad Theodori pontificis pedes poposcit ueniã errati,
quod apud Cõstantinopolim perpetrarat: exinde oblatã à põtifice & clero Romano re-
ctæ fidei & religionis Christianæ formulã reuerẽter accipiens in patriã est reuersus. Vbi
postq́; flagitiũ illud Martinæ & Eracleoni suasit, prius uitã amisit, q̃ tanto quęsitũ scelere
patriarchatũ potuerit obtinere. Senatus nanq; & populus Cõstantinopolitanus in Mar- F
tinã Eracleonẽq́; insurgens, lingua illã, hunc naso mutilatos relegauit: quo in furore re-
tractus de fuga Pyrrhus à populo est occisus. Assumptus aũt ilico in imperatorẽ Cõstan
tius q fuerat filius Cõstãtini, & in demortui Pyrrhi locũ Paulus patriarcha à senatu & po
pulo est suffectus: q à Theodoro põtifice Ro. ut rectã fidei normã acciperet per litteras
& missos apocrisarios requisitus obstinate renuit obedire: quãobrẽ & ipse sicut Pyrrho
cõtigerat dignitate priuatus est: quanq; aliũ Pyrrhi priuatio finẽ habuit. Nedũ em̃ Paulũ
sicut Eraclius Pyrrhũ relegari est passus imperator Cõstantius, sed in hæresim & ipse ꝓ-
lapsus est. Obijt eo tẽpore Theodorus sexto exacto põtificatus anno. Cui successit Mar
tinus patria Tudertinus, q eius nominis primus in cathedra Petri sedit. Eius põtificis a-
pocrisarij quos ad Paulũ patriarchã miserat, cũ illũ ut resipisceret urgerent, Cõstantij ius
su in diuersas insulas relegati fuerũt. Qđ cũ audisset Martinus põtifex, synodo centũ &
quinq; episcoporũ apud urbẽ Romã cõgregata, primo cõdemnationẽ Cyri Alexãdrini
& Sergij ac Pyrrhi Cõstãtinopolitanorũ patriarcharũ innouauit. Deinde Paulũ præsen G
tẽ patriarchã damnauit, & patriarchatu cẽsuit amouendũ. Huius aũt mali imperatoris, si
cut & exarchorum q ꝓxime illius tẽpora Italiã gubernauerant, impietas qua usi sunt er-
ga põtifices, effecit ut pace qua cum Lõgobardis Romani Rauẽnatesq́; per annos ad tri
ginta usi erant, parum gaudere potuerint. Arioaldo q Theudelindæ & Adoaldo eius fi-
lio in Lõgobardorũ regno successerat, suffectus est Rotharis Ariana labe inquinatus: in
quã oẽs Longobardi præcipites corruerunt, ut nulla tunc fuerit Italiæ ciuitas illis subie
cta quæ & catholicũ & Arianum episcopũ non habuerit. Intentauit aũt Theodorus põ-
tifex per cuius tẽpora Rotharis ad regnũ assumptus est, illi labẽ hæreseos dissuadere. Il-
lud idẽ adnisus est facere Martinus pontifex Theodori successor. Sed illã magis magisq́;
consouens Rotharis inualescere faciebat. Quare Martini pontificis suasiõe Theodorus
Italiæ exarchus Romano Rauennateq́; exercitu in Aemyliã cõtractis, Longobardo re
gi bellum indixit. Fecitq́; magnos apparatus & ipse impiger Longobardus. Erant apud
Bononiã copiæ Romanorum, & Rotharis suas coegerat apud Parmã, q demolitarũ lõ H
ge antea Mutinæ & Rhegij urbium, nedum munitiones aliquæ nõ extarent, sed hæc no
mina tunc scirent. Processit uero primus Italiæ exarchus, & apud Scultennã notissimũ
nunc Mutinæ amnẽ castra posuit. Duxit etiã illuc impauidus Rotharis, & solus amnis
alueus castra utriusq; exercitus dirimebat. Res postmodum qua ratione in Scultennæ ri
pa sit gesta, nullus scribit, cum tñ Paulus Sigibertusq́; dicãt collatis signis depugnatũ, &
de Romano exercitu fracto fugatoq́; septẽ milia pugnatores desideratos fuisse. Facta
autẽ est ex ea accepta clade rei Romanæ quæ tunc erat maxima inclinatio: siquidẽ Ro-
tharis ea elatus auctusq́; uictoria, Apenninum ilico transgressus in Liguriã duxit. Eã ue-
ro regionem ab urbe Luna in Varum amnem Anitiensisq́; ꝓuinciæ Galliarum fines Lõ
gobardi per duodenonaginta, quibus tunc Italiam premebant, annos, nunquã prius ca-
pere potuerãt. Cuius Rotharis uictor tãtum per dies singulos tunc cepit quãtum prope
rãs excurrensq́; à principio in finem potuit peragrare. Per quod tempus necdum subue
nit afflictis Romæ & Italiæ rebus, aut hęresi Arianę inualescenti imperator Constanti-
us, sed nouos ipse addidit maximosq́; labores. Olympium enim quendã cubicularium
suum

A suum misit ad Italiæ exarchatũ Theodoro successorẽ, iubens ut põtificem clerumq; Ro
manum atq; oẽs Italiæ episcopos adniterẽt sua Monothelitarum hæresi inquinare: q si
nec suasione nec precibus nec armis & uiolentia efficere nequiret, aut apprehẽsum põ
tificem Martinũ in uinculis ad se mitteret, aut iaceret iugulari. Ingressus Italiam Olym-
pius sumpto secũ Rauennate exercitu Romam se cõtulit: apud quam synodo cõgrega
ta subornauit Romani exercitus duces, ad quorum preces uim Romano populo infe-
rendam ostendere iudicauit, ut imperatoris desiderium põtifici & episcopis suaderent.
Sed nec preces nec adhortationes neq; apertæ cõminationes apud episcoporum quen
quã efficaces fuere. Vnde qd' iusserat ab imperatore Olympius, cõstituit pontificẽ, cu-
ius ducendi Roma nullam cerneret cõmoditatem, uel in basilica iugulare, iussitq; exar-
chus tantum nephas in basilica beatæ Virginis ad præsepe à carnifice intentari: ꝓtexit
aũt dominus seruum suum, lictore, quod postea publice est cõfessus, subita cæcitate ita
perculso, ut quem petebat põtificem nequierit internoscere. Erat tũc quinquagesimus
B annus inclinationis Rom. imperij orientalis, quam ostendimus anno Focæ imperij ex-
tremo inchoasse. Saraceniq; per id tempus intantum hauserãt opes, ut post subactas &
quiete possessas quæ Romanorum fuerant prouincias Asiæ, Europam inuadere præsu
merent. Nauigio itaq; ingenti ab Alexandria soluentes Rhodum insulam Romani im-
perij peruenerunt, eaq; capta Colossum fama celeberrimum, à quo ciuitas insulæ prima
ria nomẽ habuit, demoliti sunt, ex cuius ære nongentos camelos fuisse oneratos inueni
mus. Rhodo uastata Saraceni in Ægeũ delati pelagus, multas ex Cycladibus afflixerũt:
inde in Siciliã nauigarunt, quam maritimis in locis spoliatam, incendijs etiam per me-
diterranea editis uastare cœperant: tunc Olympius exarchus qui eam insulam simul cũ
Italia gubernabat, multis excitus nuncijs primo in gratiã cum Martino Romano pon-
tifice redijt, & inde Neapolim nauigans, nauigioq; ex omni Tyrrheno mari contracto
in hostes duxit conflixitq;: & licet Saracenos insula expulerit, tantam tamen nauium
submersarum militumq; interfectorum fecit iacturam, ut propior uicto quàm uictori
C Siciliam sit ingressus. Vbi morbo ex nimio prælij labore correptus, interijt. Sed nec ꝓ-
pterea mutauit mentem sententiamq; Constantius. Quin potius in sua impietate factus
ardentior Theodorum Calliopam remisit ad gerendum Italiæ exarchatum, iubens ut
Martinum pontificem catenis uinctum ad se mittere curaret. Quę mandata ut Theodo
rus exequi cogeretur, Paulum quendam, cui Pellario fuit cognomentum, imperator il-
li socium addidit, & sceleris administrum. Et Capilliopam quidem ob exarchatum pri-
mum iuste ac integre administratum omnis Italia benigne excepit. Qui Romæ aliquot
moratus dies, ad Lateranensis palatij basilicam se contulit, ad pontificemq; tanquam sa
lutaturus accedens, illum nihil tale suspicatum cepit, & catenis iniectis Pellario traditũ
Rauennam, & inde Constantinopolim misit. Actus uero est in exilium Martinus põti-
fex in Chersonam Ponti ciuitatem, apud quã alter Romanus pontifex beatus Clemẽs
longe antea exulauit. Obijtq; eodem in loco beatus pontifex Martinus, anno sexto sui
pontificatus exacto. Cuius mortis cum certum non haberet nuncium Romanus clerus
D populusq;, quatuordecim menses in noui pontificis electione pependit. Et tandem Eu
genium delegit eius nominis primum, patre Ruffiniano Romanum. Quo in tempore
cum apud Constãtinopolim mortuus esset Paulus ille perfidus patriarcha, suffectus est
Petrus, qui & si melius de religione sensit, cum pontifice tamen cleroq; Romano eandẽ
fidei formam non tenuit. Rothari Longobardorum regi defuncto, successit Rhodoal-
dus, qui in adulterio mulieris Lõgobardæ deprensus, ab illius uiro interfectus est. Huic
suffectus Aripertus moriens duos filios Pertheritem & Gundibertum reliquit successo
res. Quorum temporibus Longobardi pacem cũ Romanis Rauennatibusq; & alijs Ita
liæ populis imperio subiectis ubiq; seruauerunt, sed uarijs ipsi inter se motibus agitati
sunt. Grimoaldus nanq; Beneuentanus Longobardorum dux ipsos fratres in regni ad-
ministratione discordes esse intelligens, Romoaldum filium Beneuenti ducẽ instituit,
& magnas ducẽs copias Papiã uenit: qua ex urbe cũ Pertheritem puerũ regẽ fugasset,
Gundibertum fratrẽ expulit Mediolano, apud quam urbem ipse à fratre diuisus se cœ-
perat cõtinere: Easq; Lõgobardorũ discordias tunc exploratas habens rex Francorum
Clodoueus qui Dagoberto patri defuncto successerat, copias in Italiã misit, quę cũ in

 Transpa-

Transpadana regione magnã fecissent prædã, à Grimoaldo Italia sunt expulsæ: obijt au B
tẽ Eugenius anno tertio nõdũ exacto, suffectusq; est illi Vitalianus ex Volscorũ quõ-
dam ꝓuincia & Signiensi oppido oriundus. Ad cuius põtificatus initium, Constantius
imperator expeditionẽ in Italiã parauit, non quidem ut iuxta famam tunc à se accurate
disseminatã Lõgobardos Italia eijceret, sed ut urbẽ Romã & subiectas illi uel ꝓuincias
uel ciuitates diuitijs ornamẽtisq; spoliaret. Cõstantino itaq; filio cõsorte imperij decla-
rato apud Cõstantinopolim relicto, classem instructam Cõstantius præmisit Athenas,
quò ipse pedestri itinere est ꝓfectus: ibi nauigium ingressus uentos nactus secũdos nul
lo prius in loco ꝙ apud Tarẽtũ substitit. Copijs in eã ciuitatẽ expositis, q erat maximus
& dignus Romano principe exercitus, cõstituit Constantius ducere Beneuentum: cu-
ius dux Romoaldus quàmprimũ de Cõstantij in Italiam aduentu certior est factus, Lu-
ceriam Apuliæ ciuitatem, Acheronamq; impositis præsidijs, & innouatis instauratisq;
munitionibus cõfirmauit, ꝙ imperatorem existimauerit ciuitates ipsas priusq; Beneuẽ F
tum adiret tentaturum: & genitore ut subueniret requisito, fecit ad perferendum in Be-
neuento obsidionẽ, quantos maximos potuit apparatus. Et quidẽ Cõstantius quod ti-
muerat Romoaldus prima ad Luceriã firmauit castra, cuius oppidani licet perfidia in
Lõgobardos nõ sunt usi, paruã defensionis patriæ susceperunt curam, ꝙ nullum ab im-
peratoris Romani uictoria incõmodum formidarẽt. Hinc factũ est, ut militibus Lõgo-
bardis qui præsidio inerant nõ satis resistere ualentibus, Græci Luceria uiribus sint po-
titi: quã ciuitatẽ tunc opulentissimã auidissime spoliauerunt, & tanquã in solo barbari-
co nõ in Italia esset, ferro igniq; uastatam solo æquarunt: eademq; sæuitia in multa Apu
liæ oppida usus imperator Acheruntiã inuasit: eam uero ciuitatem natura soli munitissi
mã ciues Lucerinorũ calamitatẽ sibi ꝓponentes & inuicẽ adhortantes à crudeli Gręco
tutati sunt. Ibi cũ paucos dies sedisset Cõstantius, postquã uidit oppugnationes accura-
tissime factas in cassum cessisse, duxit Beneuẽtũ, cuius urbis oppugnationi maiores in-
stituit apparatus: resistebat uero impigre adolescẽs Romoaldus, & sui Lõgobardi quo G
rũ res agebar, nõ solum repugnabant de mœnibus, sed ad ipsos qui in futuras oppugna
tiones excitabanẽ aggeres irrumpebãt. Cõtraxerat interea ex omni Transpadana Italia
Lõgobardorũ milites Grimoaldus, cuius exercitus agmina uiã emensa Æmyliã, & in-
gressa Flaminiã à militibus Rauẽnatis exarchatus apud Forumpopilium statiua haben
tibus nõ leue incõmodum acceperunt. Prætergressus tñ est Tacitus & sine interiori cõ-
tẽtione Grimoaldus, & per Picentes in Samnium uenit: qui ut filium & secum obsessos
de suo accessu apparatuq; faceret certiores, eundẽ qui ad se Papiam fuerat nunciũ remi
sit. Qui nuncius à Græcis interceptus ad Cõstantiũq; perductus, ea quę sciebat de regis
Lõgobardi aduẽtu supra ueritatẽ attollens narrauit. Soluit aũt ilico obsidionem trepi-
dus imperator, quẽ Neapolim ut pergeret cõtendentẽ Victolas Capuanus Lõgobar-
dorũ comes ad Caloris amnis uada aggressus est. Prælio ab ultimis Gręcorũ, qui agmẽ
imperatoris copiarũ claudebant, in aggressores relato, pugna est atrox cõserta: quæ eũ
habuit finẽ, ut nullo ex Græcis q cũ imperatore fluuiũ trãsmiserant ad pugnãtes socios, H
ut subueniret redeũte, q cœperũt pręliũ intermittere nõ potuerint, oẽsq; magna militũ
manus penè ad internecionẽ fuerint interfecti. Iturus à Neapoli Romã Cõstãtius Sabu
rũ ciuẽ Neapolitanũ ducẽ sui exercitus declarauit, uiginti milibus militũ lectissimorũ
attributis, ut Neapolim subiectaq; imperio Campaniæ oppida tutarẽt, simulq; curarẽt,
ne euntẽ Romã Lõgobardi pone insecuti, aut ex insidijs infestarent. Cepit uero Sabu-
rus statiua ad Formianum, quo ex loco & Neapolitanis faciliter subuenire posset, & ho
stes uia Appia exclusos, si iter Latina cœpissent, trãsuersis itinerib. præuenire. Eunti Ro
mã uia Appia Cõstantio Vitalianus põtifex maximus clero & populi multitudine so-
ciatus sexto ab urbe miliario obuiauit: Introductusq; imperator beati Petri primo &
post alias urbis ecclesias accuratissime inuisit, nulla ꝓut effectus postea docuit religio-
nis deuotione adductus, magis ꝙ ut ornamẽta illarũ furacibus oculis perlustraret. Ob-
tulit tñ beati Petri basilicæ palliũ auro intextũ. Interea Romoaldus dux Beneuentanus
permisso sibi à genitore Lõgobardorũ exercitu duxit in Saburum, & utroq; Longobar
dorum Græcorumq; duce decertandi cupientissimo, collata sunt signa: Fuit uero prælí
um ea ratione dispar, quòd Græci Saburum hominem Italicum exosi ilico in fugam ef-

fusi

A fusi dimiserũt, persecuti fugientiũ agmen Lõgobardi & Saburum ducem, & multos ex
Græculis interfecerunt. At Cõstantius postq̃ primis quinq; aduentus sui diebus basili
cas & publica Romæ loca perambulauerat, direptioni operã impẽdit: Etenim quęcũq;
uidisset ex ęre aut marmore ad ornatum posita, ꝑ singulos dies aut loco abstracta, aut ui
discerpta nauibus imponi curauit, ut plus ipse ornamẽtorũ septem in dieb. urbi Romæ
detraxerit, q̃ barbari antea in ducentis & quinquagintaocto annis per quos imperium
inclinauerat, uel in prędã abstulerant uel cõlregerant. Is duodecimo die Roma ꝓfectus
Neapolim rediit, & inde nulla belli Lõgobardorũ cura ulterius suscepta in Siciliam na
uigauit. Desedit uero Syracusis, & tãquam aliquid magnum ꝓ republica destinasset co
pias retinuit, tributaq; primũ Brutiis, Calabris, Siculis & Sardis, postmodum Africæ ꝓ-
uinciis imperauit, & ea quidem nõ ex Ro. imperii canone, sed quantacunq; extorqueri
uel abradi posse à quæstorib. intellexit: quanquam nedum quotcunq; oppressi cõferre
potuerũt extorta sunt: sed multorũ etiã re familiari spoliatorum filii uenum expositi, &
B nõnullis quib. uxor uisa est charior, ut precio redimereñ abacta. Vitaliano põtifice Ro
mano per id temporis uita functo, suffectus est Adeodatus patre Iouiniano Romanus,
uir mitissimus, & q summa cum omnium beneuolentia põtificatum administrauit: per
cuius tẽpora magnas afflictiones Romanis motũ aduersus Lõgobardos deserens bel-
lum Cõstantius relinquebat, nisi orta intestini inter Lõgobardos belli suspicio Grimo-
aldũ regẽ à Beneuento in patriã reuocasset. Cõmendauerat Grimoaldus Papia profe-
cturus Lupo Foroiulianorũ duci gentis Lõgobardæ ꝓtectionẽ, & ut Hetruriæ ac Æ-
myliæ ciuitates simul cum Transpadanis cõmode tutareñ, illũ Papiæ statiua capere cu-
rauerat. Sed is Lupus multa audiens de imperatoris Cõstantii potentatu, priusquã ille
à Beneuentana obsidione recederet, existimauit Grimoaldũ regẽ cum omnibus copiis
periturum. Hincq; ad Lõgobardorum regnũ apertis demõstrationibus anhelauit: quã-
obrẽ Grimoaldus etiã priusquam Beneuẽtũ ingredereñ, Bauaros in uim fœderum pri-
dem cum Lõgobardis regibus ictorũ, aduersus Lupum præsidio aduocauit. Et Bauari
C quidẽ iterata prece nequaquam expectata, ut Foroiulianam ꝓuinciam inuaderent ex-
ercitum parare cœperunt. Quo in tempore Grimoaldus intelligẽs Cõstantiũ in Africã
traiecisse, capta quidẽ à Gothis de Beneuentano ducatu recepit: Victolãq; qui Capua-
nus comes strenuã in Græcos operã, ut ostendimus sibi dederat, Spoletanum ducem re
liquit, & itinere per Hetruriã accelerato in Transpadana redire cõtendit: de cuius ꝓspe
re gestis rebus simulq; de Bauarorũ, ut Foroiulianos inuaderent, apparatu Lupus eodẽ
tempore certior est factus. Quare in Foroiulianos reuersus apertã in regẽ suũ rebellio-
nẽ ostendit, adnisus omnia in Transpadanis tumultu rebellionibusq; inuoluere. Inuasu
ri Foroiulianos fines Bauari ad littora sinus Adriatici descẽderunt, quib. ꝑ eadẽ littora
occurrit Lupus, primaq; utriusq; exercitus leuis armaturę agmina ad Flauiũ Histriæ op
pidũ obuia cõstiterunt. Tantũ aũt inerat utriq; genti animorũ, ut nulla decernẽdi fuerit
mora, & multis in utroq; exercitu occisis, plurimis uulneratis, prima die Longobardus
superior euasit: posteræ diei pugna cædẽ utrinq; magnã ac propè parem habuit: Maio-
D re aũt nisu per diem tertiã est pugnatum, ad cuius uesperam cum Bauari loco cessissent,
eorũ impedimenta Longobardi diripuerunt. Sed interea multæ Bauarorũ manus adue
nerant, quas montiũ asperitas accessum tardare coegisset, quare prælio die quarta redin
tegrato, maximis ac omnino paribus animis est pugnatũ, ꝙ Lõgobardum pristinę diei
uictoria, Bauarũ aucti exercitus confidentia audacẽ faceret. Vicitq; Bauarus, & Lupus
inter cõfertissimas acies pugnans cecidit. Bauari post partã uictoriam in Foroiulianos
fines delati, omnia hostili animo ac modo rapinis atq; editis late incẽdiis fœdare cœpe
rant, cum rex Grimoaldus in Transpadana reuersus, gratiis Cacanno regi, ꝙ requisitus
subuenisset, actis, ab illo ut in patriã reduceret copias impetrauit. Eademq; tempestate
Grimoaldus ulcisci statuit iniuriã, qua apud Forũpopilii, dum Beneuẽtanis opem affer
re pergebat lacessitus fuit. Simulata itaq; in Vmbros ꝓfectione, cuius fama multos dis-
seminata est dies, Parmã Lõgobardorũ urbẽ & Apennino per saltum Bardonis trans-
misso Hetruriã est ingressus: inde Apẽninũ iterato insuetis tramitibus trãsmittẽs in Fla-
miniam descendit, emensusq; est tanta celeritate iter ut præmissi leuis amaturæ milites
prius tanq̃ amici Forumpopilii sint ingressi, q̃ de eorum aduentu magistratus potue-
rint

rint à custodibus fieri certiores. Erat ea dies sabbati quã in domini resurrectione sanctã E
trito uocabulo appellamus, eratq; ad horã tunc tertiam om̃is populus ad cathedralem ecclesiã cõgregatus, tum aduolans ex insidijs noctu structis cum equitatu Grimoaldus irrupit, & populũ opprimens diuinis intentũ cerimonijs prius ferire cœpit, q̃ unde uis fieret illi potuerint intelligere. Cõmisit uero iratus crudelissimusq; rex sine aliquo dele ctu cędẽ, ut renouato tunc in baptismatis fonte recẽs renatos infantes simulq; diaconos illos baptizantes ut erant sacro uenerandi amictu, iusserit trucidari: neq; satiatus est po puli internecione q in ecclesia est repertus, sed paucissimis fuga ꝑlapsis quotquot ea ha buit ciuitas uiros & mulieres & infantes & senio cõfectos æque ac iuuẽtutẽ occidit: prę da exinde asportata, urbẽ quę semper antea in Rom. Rauẽnatumq; partibus mãserat, so lo æquatã reliquit desertã. Sed eo itẽ tempore terra Forijulij nõdũ satis quiescere pote rat, Arnefrides nanq; Lupi filius ad Paternum aspirans ducatum in Carentanos se cõtu lit Dalmatiæ regionẽ, cõcitatosq; spe ingentis prædæ Sclauos secũ traxit, manũ aggre stem minime cõtemnendam: cumq; Arnefrides adolescẽs Foroiulianos fines im̃puide F
irrupit, inexploratis hostiũ apparatib. & cum iam Nemaso admouisset castra oppido munitissimo, eruperunt ex insidijs parati in prælium Lõgobardi: Carentanis ad subitũ insultũ territis, fractis & partim accisis partim fugatis, Arnefrides & ipse fugiens inter fectus est. Ea de clade ab elapsis fuga Carentanis certiores facti Histriam & Dalmatiam incolentes Sclaui publico cõsilio arma corripuerũt, certo ꝓposito Foroiulianos de ac cepta in suorũ cæde iniuria ulciscendi: sed creauerat rex Grimoaldus Foroiulianũ ducẽ Vectarim, tunc Vincentiæ urbis sicut & eius genitor fuerat comitẽ, q copijs ex patria acceptis, alijsq; quas rex addiderat abunde munitus, in Foroiulianos se contulit, & Scla uos q eius ducatũ ingressi ad põtẽ Natisonis castra posuerant, mulus affectos incõmo dis fugauit. Tunc à Foropopiliana reuersus clade Grimoaldus Opitergiũ Foroiuliano rũ urbẽ Lõgobardo subiectã duci diruit, q̃ Opiterginos Arnefridis studiosos in rebelli onẽ pependisse fuerit insimulatus: nec uero eius urbis sicut & Foripopilij populũ inter fecit, sed in finitimos Cenetenses Taruisinosq; migrare permisit. Adeoq; crudelis & in G
solens etiã supra feroces mores suos factus erat Grimoaldus, ut Ro. Rauennatesq; fue rit in maximas laborũ angustias perducturus, nisi eũ tũc mors opportuno tẽpore abstu lisset: soluta eñ purgãdi sanguinis causa uena, priusq̃ uulnus satis cicatricẽ obduxisset, immoderato sanguinis fluxu interijt. Cui suffectus est in Lõgobardorũ regẽ Partharis il le quẽ puerũ Grimoaldus Papia pulsum regno etiã spoliauit. Quo etiã tẽpore Cõstãtij rapinarũ finis aduenerat, Missessus quidã Armenius ordines in orientali eius exercitu ducens illũ in balneo interfecit, adnisusq; est imperiũ obtinere: ea in re sola imprudens q̃ exercitum orientalem, q tunc in Sicilia erat, satis placare, de donis beneficijsq; sibi ob ligare nesciuit. Ad primã uero inuasi ab eo imperij famam, oẽs & Italiæ & Africæ popu li exultarunt, ut nullam tunc Theodorus Italiæ exarchus, aut Romanæ Rauennatis ue militiæ duces interfecti Cõstantini mœstitiã ostẽdere sint ausi: paulopost disseminatus est rumor, milites orientales & si in Sicilia quiescebãt, nõ satis in noui imperatoris tute lã uoluntarios fore: quamobrẽ incensi sunt militum Italiæ animi ad Cõstantini imperiũ H
apud Cõstantinopolim tenentis gratiã ꝓmerendam, & Rauennates primi Theodoro exarcho hortãte in Dalmatiã, inde in Calabriã traiecerũt, expectaruntq; Romanos mi lites pedestri uia euntes, cũ quibus in Siciliã sunt delati, quò itẽ nauigarũt oẽs uel in A frica uel in Sardinia reipublicæ militãtes. Habebat uero Missessus copias cũ quibus Si ciliã ab externo milite defensasset, nisi intestina cõmilitonũ oriẽtaliũ seditio aditũ Italis primo & post Africanis militib. prębuisset. Itaq; oppressus interfectusq; est Missessus, et q illius fauoris principes fuerãt, uincti Cõstãtinopolim sunt perducti. Nullo tñ q digni tate cæteros lõge anteiret ea in tumultuaria expeditione tũc existẽte, oẽs relicta Sicilia ad statiua inuictas'ue ꝓuinciarũ custodias sunt reuersi. At Cõstãtinus quẽ à Cõstantio genitore cõsortẽ imperij assumptũ fuisse ostẽdimus, illo interfecto territus est, & om̃ia ubiq; adeo trepide administrauit, ut si aliqua fuisset uis illata, uisus sit imperiũ facillime amissurus. Primũ tñ omniũ maxima usus crudelitate, fratres pueros, ne ad imperiũ aspi rarẽt narib. mutilauit. Tãtã noui imperatoris trepidationẽ cũ Saraceni exploratã habuis sẽt classẽ occulte cõpararũt animo, ut postea est cõpertũ, si tũc Cõstãtini imperiũ aliqđ

A apud Cõstantinopolim accepiſſet incõmodum, Thraciam & Græciam potius ꝙ Italiã
aut eius ꝓuincias inuadendi:ſed poſtꝙ nihil proximis ſibi in ꝓuincijs innouatum, & Si
ciliã motibus agitatã, ſpolijs urbis Romæ refertã eſſe intellexerunt, claſſem ab Alexan-
dria ſoluerunt, perpetuoq́ curſu in Siciliã nauigarunt. Inuaſerunt uero improuiſi Syra-
cuſas, quã urbẽ primo impetu ceperũt, ꝙ nullis erat præſidijs cõmunita. Et quia magnũ
diuturniore in mora periculũ ab Italia ab Africaq́ ſuſpicarent̃, cædẽ primo ciuiũ quan-
tã potuerunt maximã fecerunt. Exinde nauibus ornamẽtorum urbi Romę à Cõſtantio
detractorum, & ſimul Syracuſanæ gazæ plenis, in Ægyptũ haudquaꝙ minore ꝙ adue
nerant celeritate reuerſi ſunt. Obijt ad Cõſtãtini ſeptimum imperij annum Adeodatus
põtifex Romanus, & per menſes quatuor quib. ſedes apoſtolica tunc uacauit, uiſa ſunt
elementa in urbis Romæ & Italię excidiũ cõiuraſſe: nãq; tanti tamq́ cõtinuati imbres
tonitruis fulgoribusq́ immixti fuerunt, ut maximã armentorũ paſſim morientiũ iactu-
rã populi ſint perpeſſi: quanꝙ plurimos uiros ea tẽpeſtate fulminibus afflatos interiſſe
B inuenimus, & matureſcentia pluuiarũ initio in cãpis frumẽta emarcuiſſe, ut fuerint ſola
tio populis legumina, quorũ fœtus primi grana in terrã uento imbribusue decuſſa, cũ herbi
dum ceſpitẽ pullulaſſent, ad maturitatẽ denuo peruenerunt. Ea afflictione poſt habitas
diu à clero populoq́ Romano ſupplicationes ſedata, creatus eſt in pontificẽ Donus ex
patre Mauritio Rom. q amplã ueſtibuli ædium ſancti Petri aream marmoribus ſtrauit.
Dono ſuffectus eſt Agatho primus ex Sicilia oriundus, per cuius tẽpora Rauennas ec-
cleſia Romanæ, à qua pridẽ deſciuerat eſt ſubiecta. Theodorus tunc præerat Rauẽnati
eccleſiæ archiepiſcopus: eo etiã tẽpore alter Theodorus Calliopa exarchus Italiæ erat.
Clerũ Rauennatẽ tunc magnũ is archiepiſcopus præter quorundã ex prędeceſſoribus
morẽ ſeuera diſtrictione in bonis moribus cõtinebat: unde maximã in illum inimicitiã
exercebant: fame aũt plane inchoata multis atq; omnib. opitulabat̃ archiepiſcopus, ſed
maior fuit quorundam importunitas, ꝙ ut illorum ingluuiem luxuriamq́ archiepiſco-
pus potuerit explere. Hinc detractiones primum & ſuſurrationes auditę ſunt, auariciã ar
C chiepiſcopi tenacitatẽq́ dãnantium Fame poſtea inualeſcente ab occulta mordacitate
multi ꝓruperunt in apertam archiepiſcopi uituperationẽ: eos tñ uerbis & poſſibili largi
tione conatus eſt archiepiſcop. demulcere. Dies aduenit ſacratiſſima natalis Chriſti, cõ
uenitq́ ad ortũ ſolis Rauennæ populus in ſancti Apollinaris æde, quæ in Claſſenſis op
pidi obſito ueprib. loco etiã nunc ſpecioſiſſima uiſit̃, expectabat̃ꝙ archiepiſcop. qui ex
more miſſarũ ſolẽnia celebraret. Sed omĩs clerus ſeceſſione facta illũ in archiepiſcopio
deſtituerat: cũ uero ſol iam in meridiẽ aſcẽdiſſet exarchi opera reductus ad archiepiſco
pũ clerus illũ ad martyris eccleſiã deduxit. Qua ſtomachatus indignitate archiepiſcop.
ad Agathonẽ Romanum pon. ſe cõtulit, Rauennatẽq́ eccleſiam Romanæ ſubdidit, ut
nõ ultra Romano par foret Rauẽnas præſul, qđ multi antea dicere præſumpſerant: ſed
futuros archiepiſcopos crearet Ro. põtifex, aut q à clero & populo Rauennate delige-
ret̃, Romam ꝓ cõfirmatione teneret̃ accedere. Eodemq́ anno q erat decimus imperij
Cõſtantini, illum in Saracenos duxiſſe, & uictoria celebri potitum inuenio, nõ quidẽ cę
D dis triginta miliũ qđ nõnulli ſcripſerunt, ſed quę effecit ut ea afflicti clade Saraceni pa-
ce cõſtituta tributum imperio pẽdere ꝓmiſerint. Acciditq́ opportuno in tẽpore pax il-
la, ꝙ Bulgari poſt parum Thraciam inuaſerunt: fuerunt uero nõ ex illis quos aliquotiẽs
ſupra Danubij accolas fuiſſe oſtendimus, ſed noua eius gentis examina, quę Scythię fi-
nibus tunc primũ egreſſa cõſtituerãt in Romanorũ ꝓuincijs ſedes capere. Cõgreſſus il-
lis Pãnoniã inter & Meſiã ſuperiorẽ Cõſtantinus inſignẽ accepit cladẽ, cũq́ potius fu-
geret ꝙ pedẽ referret, paci ab illis oblatæ cupiẽtiſſimus acquieuit. Satis nanq; Bulgaris
ſupraq́ eſt uiſum feraciſſimi agri ꝓuincias Danubio cõtinẽtes Ro. principis autoritate
p icta ſecũ fœdera habitare: ceſſitq́ nõ modo ei gẽti prius barbarę & efferatę, uerũ omĩ
Europę. Fauſta felixq́ modeſtia qua Bulgari tũc ſunt uſi, ꝙ habitã eo ex fœdere de Ro.
ꝓuinciã hactenus annos ſeptingẽtos ſexagintatres poſſidẽt, ubi tanꝙ limitanei milites
excubatoresq́ Chriſtianorũ aduerſus cęterã barbariẽ permãſerũt. Et quanꝙ ſępe antea
Chriſtianis uſui ac ꝓſectioni fuerint, pręſenti tñ anno maximũ afferũt adiumentũ. Cepe
rãt & gete poſſederãt Turci ante annũ ferme cẽteſimũ & ſexageſimũ maximã Græcię,
Thracię, Theſſalię, Macedonię, Epiri, Acarnanię, & Pannoniarũ partẽ, Meſſiã & Repẽ

ſem Daciam quiete tenebãt,& ut certiori termino om̃ia cõplectar, quicquid eſt à mari B
Euxino,qđ maius nũc dicit̃,uſq; ad Adriatici orã,uel ſibi ſubiecerãt,uel tributa pẽdere
effecerant,uel rapinis incẽdijsq; ſedauerãt, adeoq; illorũ in Europa creuerat potẽtia, ut
nullis præter Vngaros & Bulgaros aliqualiter reſiſtentib. ad ſinũ Adriatici,ad ipſamq;
Italiã eos breui ducturos aliquot ante annos trepidare cœperimus. Bene uero nunc ha
bet,quãdo dei noſtri benignitate & põtificis Eugenij diligẽtia effectũ eſt, ut Ladislaus
Poloniæ & Vngariȩ rex,ipſos Turcos anno nũc ſecundo agitari ac repelli curat p Ioan
nẽ Huniat Vayuodã ducẽ ſuũ ex Bulgaris oriundũ. Cum nãq; anno tũc tertio regnum
Vngariæ ob diſſenſiones primatũ ciuili bello arderet,Turci eò uſq; ſunt ꝓgreſſi,ut Ra-
guſinũ urbẽ totius Dalmatiȩ potentiſſimã ſibi effecerint tributariã. Et cum Iaderȩ iã im
mineret ea barbaries,trepidari cœptũ eſt,ne illius incẽdij mox ut apparebat,latius uaga
turi flãma aut Italiã corriperet aut Germaniam. Põtifex itaq; Iulianum mittens Cæſari-
næ gentis Romanum eccleſiȩ Cardinalẽ pacẽ per eum in Vngaria cõſtituit, regiq; ſua-
ſit ut in Turcos præſumpta uictoria diſſipatos arma indueret. Immiſſus à rege Ioan. Hu F
niat Vayuoda uir bellicoſiſſimus ſex prælijs uictor ex hoſtili exercitu ad centum millia
interfecit. Tantis allectus uictorijs Ladislaus rex maximæ indolis adoleſcẽs,autoritatẽ
Eugenij põtificis & Romanæ eccleſiæ in Cæſarino Cardinale prȩferens in caſtra ſe cõ
tulit. Magnus aũt tunc admirabiliſq; fuit uictoriæ curſus,quã primum em̃ regias copias
in queis quadraginta equitatus peditatuſq; armatorum millia fuere,una habuerunt ca-
ſtra, Turci in ſuperiorẽ uſq; Meſiã ſunt repulſi,uenitq; ilico in poteſtatẽ Sophia urbs to
tius Meſiæ inſignis,quã ſuæ diffiſus potẽtiæ Turcus incendit,fugienſq; reliquit. Sed iã
hȩc ſuis tẽporib. diffuſe narranda omittentes ad inſtitutã reuertamur hiſtoriã. Bene etiã
tunc uſus eſt pace illa,quã infelici ex cauſa nactus eſt Cõſtantinus,ꝙ eo q ſecutus eſt an
no curauit ſextam ſynodum apud Cõſtantinopolim celebrari. Interfuerunt aũt Agatho
nis papȩ legati Ioan. Portuenſis epiſcopus, & alter Ioan. Romanæ eccleſiæ diaconus,
cõueneruntq; ad imperatoris edictũ ducenti octuagintanouem epiſcopi. Acta autẽ eſt G
cauſa Monothelitarum, quos ſupra diximus aduerſus fidẽ catholicã cõrẽdiſſe, unicam
tantũmodo eſſe in Chriſto uoluntatẽ. Erantq; duo primarij cauſæ aduerſarij, Georgius
Cõſtantinopolitanus, & Macharius Antiochenus epiſcopi: quorũ Georgius auditis ra
tionibus faciliter in catholicorũ ſententiã adduci eſt paſſus. Macharius aũt pertinax &
nimis diu patribus reſiſtẽs,nõ ſolũ eſt dignitate priuatus, ſed ſimul cũ mortuis, Sergio,
Pyrrho, Paulo & Petro eiuſdẽ hæreſcos autoribus ſatanæ traditus, ad extremumq; cũ
aliquot perfidiȩ cõplicibus Romam relegatus. Ea redintegratȩ fidei lȩticia Agatho &
Romani paucos menſes ſunt gauiſi,ꝙ peſtis tunc quãta raro aliâs per tres mẽſes Romã
populata eſt,& ipſe Agatho eſt defunctus. Cui ſucceſſit Leo ſecũdus,patre Paulo Sicu
lus,uir cũ ſacras ſeculareſq; literas apprime doctus,tum etiã eloquẽtiſſimus,q ſuis extã
tibus diuerſorum operũ ſcriptis adeo clarus eſt, ut lõgiori ſuarum uirtutum narratione
à nobis illuſtrari nõ indigeat. Nõ autem exegit primum põtificatus annũ,eiq; ſuffectus
eſt Benedictus item ſecundus ciuis Rom. ad quem Cõſtantinus imperator ſanctionem H
miſit,ut quem clerus populus & exercitus Rom. delegerit in põtificem,is e ueſtigio cõ-
firmet̃,nulla principis Cõſtãtinopolitani aut exarchi Italiæ,qđ diu obſeruatum fuerat,
licentia expectata, paremq; Benedictus cum ſuperiore Leone in pontificatu undecim
menſium uitam habuit. Sed Cõſtantini imperio iam tum ad finem uergẽte Romana ac
Italica res ſuam debilitatem oſtendere cœpit. Nanq; & ſi Lõgobardi magis inter ſe diſ-
ſenſionibus cõtendebant,nullus tñ in illos arma capere auſus fuit. Pertharis quem Gri-
moaldo in Lõgobardorũ regno oſtendimus ſucceſſit,uir bonus & Chriſtianȩ religioni
deuotus erat,q ſanctȩ Agathȩ monaſterium Papiȩ ædificauit: cum per id temporis Ro
delinda eius uxor glorioſæ uirginis baſilicam,quæ ad Perthicas eſt dicta,extra eiuſdem
ciuitatis mœnia pariter extruxiſſet. Is rex Cubardus Tridenti dux bellum gerens aduer
ſus Bauaros ſibi uicinos,illorum ducẽ Grauionem prælio ſuperatum occidit,eiuſq; op
pidũ Bauzanum & multa iuriſdictionis ſuæ caſtella cepit. Qua elatus uictoria Alachis
bellũ aduerſus Pertharim Cunipertũq; reges ſuos mouere eſt auſus. Duxerunt uero in
illum reges, & aliquot prȩlijs maximo cõmiſſis animorũ ardore, Lõgobardorũ utræq;
acies ſeſe mutuis cædibus afflixerunt. Superiores tñ euaſerunt reges, & Alachis repul-
ſus

A Ius intra Tridenti mœnia se recepit. Applicueruntq; ut dux perfidus dederet. Sed prolapsus est fuga inter munitionũ custodias Alachis, & ilico oppidi Tridentini deditio à ciuibus facta fuit, breui tamen Cuniperti intercessione rediit in Pertharis gratiam Alachis quẽ Cunipertus rex, licet pater dissuaserit, Brixiæ præfecit ducẽ. Et tum Romæ Benedicto secundo põtifice Romano ad finem undecimi põtificatus sui mensis, ut ostendimus, defuncto, clerus populusq; & exercitus Rom. priuilegio usi ab Imperatore concesso, Ioannem Antiochenum, qui fuit eius nominis quintus, in põtificem delegerũt: cuius secundo põtificatus mense, cum imperator Cõstantinus anno imperij decimo & septimo obiisset, successit illi filius Iustinianus secundus, nullo in paterni quondã imperij prouincijs aut ciuitatibus aliqualiter renitente. Et tamen Saraceni ad primam Constantini ingrauescentis morbi famam spe adducti motuum, quos imperij mutatio quãdoq; pepererat, Africam & Libyam inuaserunt, omniaq; mari exposita ilico occupauerunt. Multa fuerant in Gallijs, Hispanijs, Anglia, Germania, & alijs Romanorum quondam

B prouincijs proximo gesta tempore, quibus libros implere, & res cum uarietate gratas, tum etiam magnas narrare potuimus: sed illæ omnes prouinciæ continuata diu possessione sui iuris factæ erant: nihil aũt à principio huius operis quæsitũ magis, q̃ Romanorũ imperij inclinationẽ ostendere, quã nuper duplicẽ nacti sumus. Siquidẽ annos nunc septuagintaquinq; supra ducentos Romanum occidentale, & septuaginta sex à Focæ imperij inclinationem ostendere temporibus, orientale inclinat imperium.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINAtione imperij Romanorum, Decadis primæ, Liber decimus.

IVSTINIANVM iuniorem sicut Africam Libyamq; amittere defuncti patris res nouæ fecerunt, ita easdem prouincias exortæ pariter in Saracenis nouæ res recipere adiuuarunt. Siquidem Gizite Saracenorũ Ammiratho sub idem temporis quo Cõstantinus, uita defuncto, Baldalan

C illi suffectus est, qui audiens Iustinianum imperij iura omnium prouinciarum cõsensu accepisse, pacem illi ultro obtulit: per cuius fœdus Africa & Libya in primis fuerũt imperio restitutę, affirmantq; nonulli scriptores eo in fœdere interuenisse, ut per annos decem, qui terminus in pace fuerit ascriptus, Saraceni singulo quoq; die nummos mille aureos soluere, seruumq; unum ex gente sua, & unũ item equũ Romano imperatori mittere tenerent. Is uero annus noui Imperatoris Romanorum, & Ammirathi Saracenorum creatione insignis, pontificẽ etiã Romanum habuit nouum Cononẽ eius nominis primũ, paterna origine Thracem, qui in partis clerũ Rom. archipresbyterum creari contendentium dissensione, à cætero clero nominatus põtificatum obtinuit. Cumq; Theodorus Italiæ exarchus per oratores à clero & exercitus cõcordi uoto rogatus, illum ex more cõfirmasset, obijt ipse exarchus anno duodeuigesimo, postquã sublimem illum gesserat in Italia magistratũ. Hic pontifex syncera Iustiniani imperatoris amicitia usus ab illo impetrauit Brutios, Lucanosq;

D & Siculos multis leuari oneribus tributorũ. Impedimẽto aũt ipsi maximo fuit ualitudo, multis ad quæ natura & lenitate erat procliuis, laude dignis operibus exequendis: qua ratione cum ingrauescente morbo se mori intelligeret, quicquid auri cumulauerat, clero & singulis urbis Romæ monasterijs ac sacris ædibus legauit: eius distributionis cura Pascali archidiacono, cui plurimum fideret demandata. Interea Ioan. cognomento Platina defuncto Theodoro in exarchatu Italiæ suffectus Rauennã uenerat, miseratq; Romã iudices urbis, & populi gubernationi atq; ærario præfectos: ad quẽ mittens Pascalis Mommissum fidei suæ auri legatum est pollicitus, si quãprimũ obijsset Conon, se uel illata ui creari põtificẽ obtineret. Et quidẽ spopõdit adnisusq; est exarchus, sed auro per suos iudices ex perfidi manibus accepto, Cononi ad undecimũ põtificatus mensem defuncto, successit Sergius Antiochenus. Nã cum pars populi Romani maxime Theodorum archipresbyterum peteret, & nonnulli ab exarchi iudicibus subornati Pascalem nominassent, parsq; utraq; in Lateranensi palatio se conuenisset, tandem cleri populiq; uota in Sergium conuenerunt. Per quæ tẽpora ubiq; quiescente Italia, Cunipertus Longobardorũ rex obijt. Liuthpertumq; filium nondũ pueritiã supergressum sub Asprandi

ducis strenui tutela reliquit successorẽ. Tantã eius anni pacẽ, quãtã Romanũ Imperiũ, E Saraceni, Lõgobardi, Bulgari atq; etiã Visigothi, Frãci, Germani, & Anglici habebãt, primus omniũ rupit imperator Iustinianus, q fœdera uiolãs cũ Saracenis icta eos apud Mesopotamiã & in Perside maximis affecit incõmodis. Illi uero reparatis uiribus irruẽtes Imperatorẽ cũ omni exercitu Mesopotamia expulerũt, & multo plura tũc Iustinianus cædium amissiq; exercitus dãna accepit à Barbaris q̃ intulerat. Redintegrata tñ est pax. Secundũ quã nouo fœdere firmatã fregit Imperator incõstans aliã pacẽ a genitore Cõstantino cũ Bulgaris cõstitutã. Duxit nanq; in illos improuisus, quibus, ut erant imparati, nullo in loco resistentibus, Imperator cædibus & incẽdijs p uniuersam Bulgariã debacchatus est. Illi uero conspicati Iustinianũ furentẽ, nulla rei bellicæ disciplina duci, & exercitũ sine ordine palãtem dimittere, retro ad superiores Mesiæ Thracumq; confinia cõfugerunt: qui magnã in manũ coacti nihil per multos dies magis admisisunt, q̃ ut suis incõdita etiam mulierũ puerorumq; turba in unum coactis, locum, urbes, oppidaq; furenti Imperatoris exercitui diripienda permitterent. Exinde animis post tantam F consternationẽ reassumptis, saltus, cæteros q; meatus, per quos Iustiniano in Thraciam & Cõstantinopolim redeundũ erat, obice multo, & additis stationibus muniuerũt: quę postquã audiuit imprudens Imperator, ad Bulgaros mittens ea cõditione pacem redditumq; impetrauit, ut captiuis, rebusq; omnibus quas diripuerat, dimissis, abiens pacem precario cõcessam iureiurando cõfirmaret, & sui exercitus primarios sacramento adactos permitteret cõfirmare. Eodẽ anno apud Francos etiã mota sunt bella, in quib. primũ enitere cœpit nomẽ familiæ illius Carolorũ, quos posteriora secula gloriosos Francorũ principes habuerũt. Erant Austrasiorũ reguli fratres duo, Martinus & Pipinus, cui postea Breui fuit cognomentũ, & Ebroinus quidã Theodericũ Francorũ regẽ, illiusq; regnũ p libito gubernabat. Is magna in Austrasios insolentia usus, Theodericũ regem exercitũq; paratissimum in illos duxit. Tunc reguli accitis tumultuarie cohortibus occurrentibus cõserto ad uicum Lucofodũ prælio fracti fugatiq; fuerũt. Martinusq; cũ aliquãdiu latuisset, fide publica ab Ebroino euocatus fraude perijt. Nec multo post Ebroino pariter ab Ermenfrido, cui insidias tetẽderat p fraudẽ occiso, Pipinus redintegrata G cũ Francis gratia, ipsum Ermenfridũ in Ebroini locũ à Francis cõstitui impetrauit. Per id etiã temporis Lõgobardi suos habuerunt motus: Nãq; Ragimbertus Taurenensium dux inuidia ductus, qđ Asprãdus sibi in pueri regis Liuthperti tutela præpositus esset, arma in regẽ suum mouit: cui cum obuiã processissent Asprandus & Rotharis dux Bergomensiũ paratissimũ ducentes exercitũ, apud Nouariam prelio est certatum: Vicitq; Ragimbertus, & Asprãdo Rothariq; cũ infante rege fuga ,p lapsis, nullo q resisteret exercitu reliquo, Papiã ueniens regni tyrãnide est potitus: & infra paucos mẽses uita functo Arithpertus filius, magno exercitu coacto regnum sibi retinere conatus est. Sed duces Lõgobardorũ Asprando pueri regis Liuthperti tutore monente, arma ,p ueri regis reductione sumpserunt, quorũ ducũ primarijs Zothone, Thatone, Pharone, & Rhotari Bergomẽsi, simul cũ ipso Liuthperte rege & Asprando Papiã accedẽtibus, ,pdijt cum H copijs obuiã Arithpertus, cõcursumq; est ab uniuersis Galliæ Cisalpinæ Longobardorũ copijs ad amnem Ticinum: quo in prælio post cædem hinc inde actam, post uulnera infinita par sæpe spes, par desperatio utriq; fuit. Vicit tñ adulterini regis exercitus, & Liuthpertus puer uiuus uenit in hostiũ potestatem. Asprandus uero fugiens ad insulam Comacinã, Rotharis Bergomensium dux, cum se recepisset Laudam ciuitatem suã, illa militum statione firmata Bergomũ adijt, fecitq; se Lõgobardorũ regem à Zothone, Pathone & Pharaone fugæ comitibus declarari. Quæ cũ essent Arithperto nunciata, moris solenni apparatu ex Papia signis, duxit in Laudã, eaq; ad primã oppugnationis ostẽsionẽ capta fines Bergomensium est ingressus. Et quia nouũ regem Rotharim audisset magnos fecisse apparatus, magnasq; copias contraxisse, sensim & accurate conscendit in montes, prius tamen ad Bergomi mœnia est itum, q̃ quisquã armatus Rotharis sit immissus. Obsedit itaq; Arithpertus Bergomũ, & arietes, aliasq; admouit machinas, oppugnationib. solitas adhiberi: nullo aũt ex Lõgobardis eo in ciuili bello satis resistente, breui Arithpertus urbe munitissima est potitus, & captũ in ea Rotharim detõsumq;(qđ erat maximũ in Lõgobardis opprobriũ) post paucos dies iussit simul cum Liuthperto puero

A puero iugulari. Exinde Arithpertus rex duxit in insulã Comacinã, quod cum rescisset
futurum Asprandus, per saltũ Caluenę confugit ad Bauaros. Er Arithpertus oppido in
sulæ Comacinæ ui expugnato, illud dirutũ solo æquauit. At Iustinianus imperator ex
Bulgaris in Thraciã reuersus, aliquot ibi desedit menses. Quo in tẽpore Stephanus qui
dã Stelarius, cui ille urbis Cõstãtinopolitanæ curã gubernationẽq́ reliquerat, inter sce-
lera, quibus erat deditissimus, eò prorupit audaciæ, ut ipsius Imperatoris genitricẽ con
tumelijs uerberibusq́ afficeret: cuius indignitas rei Cõstantinopolitanos in Iustiniani
talia tolerantis opprobria odiũ cõcitauit. Ipse uero imperator Cõstantinopolim reuer-
sus, ut quietẽ à genitore Cõstantino cũ Romanis põtificibus fundatã euerteret, cõciliũ
in Cõstantinopoli celebrauit: ad quod cum Romani põtificis cleriq́ cõuenissent orato
res, iterata sunt sextæ synodi acta, q̃bus intermixta sunt aliqua à ritu catholico abhorrẽ-
tia. Subscripserunt uero imprudẽtes Romani põtificis oratores. Sed eã subscriptionem
Sergius põtifex, ut ꝓ hæretica iudicatam noluit approbare. Iratus uero est Iustinianus.
B & mittens Zachariã ꝓtospatharium Romã, iussit Sergiũ pontificẽ Constantinopolim
deportari. Quod cũ in urbe, cæterisq́ Italiæ urbibus, imperio tũc subiectis, auditum es-
set, mœstitia ubiq́ & luctus publicus fuit. Sed Rauẽnatis exarchatus milites animi ere-
ctiores cõstituerunt Romanũ pontificẽ, Romanãq́ urbem & ipsam Italiam à tanta iniu
ria uindicare: armis itaq́ captis, facto agmine, ad urbẽ ꝓperarunt. Intellexit eorum ad-
uentũ Zacharias, qui in supplicij mortisq́ terrorẽ adductus, põtificem supplex orauit,
ut se in Lateranensi palatio abscõditũ seruaret: nec defuit illi põtificis pietas, qui ingres
sum urbẽ exercitũ Rauennatem comitante gregatim Romano populo ad se eunrẽ, ut
exciperet in atrio cõsedit: & illis clamore ingẽti, læticia plena Imperatoris satellitẽ car-
nificẽq́ ad suppliciũ poscentibus, Zachariã trepidũ produxit: sedato postmodum tur-
bæ fremitu, põtifex oratione habita, & milites deliniuit, & spathariũ fide publica saluũ
abire permisit. Nondũ redierat in patriam Zacharias, cum Iustinianus perfidiæ, qua in
oẽs utebatur, & impietatis in Romanum pontificem pœnas dedit. Siquidem Leontius
C patritius adnitente Gallinico patriarcha Cõstantinopolitano insurgens plebẽ Constã-
tinopolitanam ad arma tumultũq́ conciuit, & carcere ui fracto, multos educens morti
perpetuoq́ pedori addictos. Iustinianũ imperio deiectum cepit, naresq́ mutilatum cu-
rauit Chersonã Põti ciuitatem exilio deportari. Eos imperij motus exploratos habens
Habdimelech Saracenorũ Ammirathus Africam inuasit. In quem Leontius imperator
Ioannẽ patricium militiæ magistrum cum exercitu misit. Et quidem Ioannes Saracenis
cõgressus eos fugere cõpulsos omni Africa exterminauit. Sed erant iam non in Perside
solum, aut Arabia, sed omni Ægypto auctæ Saracenorũ uires, ut Ioãnes rei militaris sci
entissimus crederet, nõ posse diu Africã ab illorum insultibus pusillo, quẽ ipse duxerat,
exercitu defensari. Hinc ad Leontium imperatorẽ delatus, supplemẽta postulabat sibi
dari in Africã transportanda. Interim dum cunctantem copias dare Leontium Ioannes
expectans Constantinopoli desidet, exercitus suus in Africa relictus tumultuari cœpit,
Absimarũq́, cui Tyberio fuit cognomen, Cõstantinopolitanum ciuem ducem primo,
D post imperatorẽ acclamauit. Is imperiũ, ut aliqui quęsitũ, ut alij oblatũ accipiens, nequa
quã moras sibi apud Africã trahẽdas existimauit. Et cum exercitu penè omni nauigans
Cõstantinopolim peruenit. Fauebãt uero ciues affinũ agnatorũq́ factio potẽtissima,
unde dũ Leontius forum palatiumq́ stationibus munitum seruare nitit̃, ingressus Bla-
quernatum mœnia Absimarus urbẽ cepit, & captum paruo negocio Leontiũ, naso si-
cut & ille Iustinianũ mutilauit, quem cõiectum in carcerẽ maiori infortunio reseruauit.
Erat in urbe Cõstantinopolitana Philippus quidã Nizepoli patricij filius egregię indo
lis adolescẽs, q simul cũ alijs ciuibus Absimaro fauerat. Is siue iuuenili incõsideratione,
siue qđ ita res se habuerit, quibusdam dixit uidisse in somnio caput suum aquila obum-
brari, qđ uidebat̃ uelle futuri imperij præsagiũ interpretari. Dum hęc esset Romani im
perij orientalis cõditio, apud Francos Pipinus Austriæ dominator gubernaculis regni
Francorũ manus cœpit inferre. Nã cum audisset quendam Bertarium nomine & igno-
bilẽ & insipientem, quo Theodericus rex plurimum utebat̃, Francis omnibus exosum
esse, quantascunq́ potuit ex omni Austria cõtraxit uires, præ se ferens & Francis denũ-
cians expectantibus se cũ copijs affuturũ: quæ cum rescissent rex Bertariusq́, paratis &

ipsi cōpijs occurrerūt, superauitq; Pipinus, & Bertario fugato regē reducēs, sese domus B
regiæ maiorē regniq; & regiæ gubernatorem effecit: nec tñ in aulico luxu desedit Pipi-
nus, sed Mordebertū quēdā ex proceribus suis substituens ipse in Austriā est reuersus.
Paulopost obijt Theodericus, cuius in regno successor Clodoueus filius puer & ipse in
tra biennium est defunctus. Accepitq; id regnum Childebertus Theoderici frater, apud
quē Pipinus præsumptā continuans possessionē Grimoaldum filium instituit domus re
giæ directorē. Ipse uero Pipinus maiora & se digniora tractās, multa & uaria gessit bel-
la in Sueuos & Germanos cis Rhenū incolētes Bauaris Gallicisq; cōfines. Apud urbē
Romā interea res fuerant quietissimæ, quod Sergius pōtifex Zacharia protospathario
Italia emisso magnā crucis dominicæ partē reperit in arcula, quæ in principis apostolo
rum basilicæ angulo diu nemini nota fuerat. Cumq; illius uenerationi satis diu indulsis-
set, multas ex urbis Romanæ basilicis instaurauit. Inuenio Sergij huius pont. tēporibus,
Rom. Syriā peruagantes peremisse ducenta milia Saracenorum, suntq; q uolunt fuisse
Rom. tunc Syriam incolentes, qui Iustiniano secundo & paulopost Leontico impera- F
toribus deiectis, cum à Saracenis iniurias paterent̄, sese colligētes eandem cladem illis
inflixerint. Sed is annus in quo id accidisse cōperi septingentesimus fuit dominicæ in-
carnationis, qui & Absimari secundus erat imp. Vnde potius crediderim eos Rom. fuis
se exercitum Absimari, cuius gesta oēs tanquam adulterini principis suppresserunt. Ser
gius quartodecimo pontificatus sui anno uita functus, Ioan. eius nominis sextum habu
it successorē, ad cuius pōtificatus initium Theophylactus imp. cubicularius & futurus
in Italia ꝑ exarcho ab imperatore Absimaro missus, nō ut consueuerunt alij Rauennā
iuit, sed Siciliam primo accedens, Romā uenire cōstituit: de cuius ex Constant. profe-
ctione & Siciliæ ingressu facti certiores Rom. & Italici, aliquid ab illo incōmodi timue
runt. Iamiam enim exosum erat Græciæ & imp. Constantinopolitani magistratuum in
Italia nomen. Quare conuenientes apud urbem oēs reipub. & Rauennatis exarchatus
milites ipsum tāquā hostem publicum expectabāt. Venit uero Romā Theophilactus,
& nisi Ioan. pont. sese paucis sequestrem adhibuisset, manus in illum milites iniecissent. G
Persuasus itaq; à Ioanne pont. exarchus à præscriptione ciuium, quam Cōstantinopoli
destinatā non erat ueritus palàm facere, ac ut exequeret̄ intentare, abstinuit, & Rauen-
nā illico demigrauit. Exarcho urbe digresso Gisulfus Lōgobardus Beneuenti dux, siue
ab ipso Theophylacto instigatus: siue quia illo cū Romanis dissidēte minus res nouas
intētare timuerit, oppida Campaniæ Rom. subiecta hostiliter inuasit, & præda primo
ingenti abacta, incendijsq; late cōmissis pleraq; oppida pertentauit, ex quibus Soram,
Arpinū, Arcamq; oppidum occupauit. Missi tñ à pont. sacerdotes inuentum apud Hor
rea uicum Gisulfum ducē tam multis à pont. orauerunt: ut accepta ab ipso pecunia ca-
ptiuos liberauerit, factamq; prædam dominis restituerit, & in Beneuentanos reuersus
Rom. ultra desierit infestare: per quod tempus & si illa quiescebat Longobardorū pars
quæ in Gallia Cisalpina regi subiecta erat, Forojuliani tñ Longobardi cū Sclauis con-
finibus uaria habuerunt bella, in quibus & cædes acta & prædæ uis maxima undiq; est
abacta. Ad cuius sexti Ioan. pōtificatus initium Iustinianus secūdus cū Chersonæ apud
quā ciuitatē exulabat, præ se ferret resumendi imperij intentionem, ciues Absimaro im H
peratori fideles illū capere intentarent: sed is clā abiens ad Bauaros cōfugit, quorū rex,
aut ut ipsi appellabant Cacannus, illi honeste habito filiam spopondit uxorem: & tñ an
no uixdū elapso Cacannus ab Absimaro imperatore pecunia corruptus Iustinianū &
hospitē & generū prodere est pactus. Quod cū rescisset Iustinianus fugiens Bulgarorū
regi Trebellio se cōmisit: & Trebellius susceptam aduenæ curā ex fide gerens illum per
arma in patriam reduxit. Quo anno Saraceni Ægyptū incolētes, quos à Ioāne patricio
Leontij imperatoris legato Africa pulsos fuisse ostendimus, imperatorū contentionib.
auditis, Africā omnem & Libyam infinitis inuadentes gentibus occuparunt, & paucis
postquā omnē eam orbis partem tertiam ceperant cōfirmauerantq; exactis mensibus,
ex Septa urbe in fretū Athlanticum exposita soluentes, omnem Hispaniā quæ intra Py
renæum mari ambit̄ in Taraconensem & Bethicam ac Lusitaniam prouincias diuisam,
ceperunt, Cātabris Austribusq; exceptis: q sicut ultimi fuerunt in omni terra Hispania,
quos inclinans amisit Romanū imperiū, & postea se à Visigothorum iugo liberos ser-
uauerunt

A uauerunt:ita nunc postremò fidē Christi diu antea acceptā integerrime tenentes, sese à
Saracenorū spurcitia seruauerunt illæsos,sicq; Africa postquā à Belisario Iustiniani pri-
mi duce, Vandalorū manibus erepta iterū sub Romano imperio annis uno & septuage
simo supra centesimū fuerat,subdi incœpit Saracenis. Sub quorum iugo annis iā septin
gentis quadraginta adusq; nostra tēpora perdurat. Hispaniæ uero quam tunc ceperant
Saraceni,sola Bethica pars per eosdē septingentos quadraginta annos Saracenis man-
sit subiecta. Et p idē tēpus in quo tot mala uidere incœpit orbis Christianus,Ioāni sexto
pōtifici ex Græcis oriundo obeunti alius Ioan.septimus pariter Græcus pōtifex est suf-
fectus. Ingressus Cōstātinopolim Iustinianus Lysimarū Leontiū quoq; à q fuerat impe
rio deiectus in carcere inuentū eduxit,& utrūq; inimicū inspiciēte populo occidi iussit.
Gallinicum uero patriarchā quē in eum ostēdimus cum Leontio cōspirasse, obcæcatū
Romam relegauit. Vsus uero est Iustinianus maxima nō in apertos modo olim hostes,
sed in eorū studiosos crudelitate. Nā quod oēs habent scriptores, quoties stillantē trun-
B cis naribus mucū abstergeret, quēpiam aduersarū partium excarnificari iussit. Habue-
runt quoq; Ioan. istius pōtificis tēpora futuræ amplitudinis Romanę ecclesię initia atq;
arras, qđ Arithpertus Lōgobardorū rex zelo religionis christianæ ductus Alpes Coc-
cias,in quibus Genua urbs nunc præclara, & quicquid est ab ea ad Alpes usq; Galliarū
fines censebat̃,beato Petro donauit. Ioāne aūt ad anni tertij pōtificatus sui finē mortuo
creatus est pontifex Sisinus ex Syria oriundus. Cui prima fuit cura urbis Romæ mœnia
instaurandi:sed diē pontificatus uigesimum obijt. Cuius successor fuit Constantinus &
ipse Syrus,per cuius tempora Iustinianus in sua crudelitate perseuerans, Mauricium pa
tricium,& Heliā spatharium,quibus uteret̃ impijs scelerum administris, cum potentis-
sima classe misit Chersonā,q urbe uiribus potiti primarios ciuiū,uel ut aliqui uolūt scri-
ptores,cunctos pubertatē supergressos interfecerunt: eos uero, q Iustinianū res nouas
in religione molientē capere,prout docuimus, intentauerunt,partim igni assatos truci-
darunt,partim in catenis miserunt Cōstantinopolim,tenendos in carcere paratos ut stil
C lante naribus muco Iustinianus singulos posset educere laniandos. Vsus quoq; est Iusti
nianus maxima in Trebelliū regē ingratitudine:nā ortis Thraces inter & Bulgaros fini
um,ut assolet,cōtentionibus, Bulgariā cum exercitu ingressus, & tm̃ Trebellius armis
raptim & tumultuarie correptis occurrens illum repulit,& maximo affecit incōmodo.
Nec aliqua in re exilij & periculorum, quæ in illo subijt memor, ferociam asperitatēq;
morum,qua primis imperij tēporibus erat usus deposuisse uidet̃,præterquā quod Ro-
manum pōtificē fouens quantum debuit ueneratus est. Ordinauerat Cōstantinus pon-
tifex Romanus Felicē Rauēnæ archiepiscopū qui pecuniariam & subiectionis præstā
dæ obligationē Romanis ex more missurus,eā solito astrictiorē misit. Nec pōtificis Ro
mani suasione,aut precibus adduci potuit,ut prędecessorū in ea obligatione formulam
sequeret̃. Felix nanq; partim ciuium Rauennatum de paritate cū Romanis cōtenden-
tium,partim iudicū ab exarcho Romā missorum fauore elatus,pontificē & Romanam
spernebat ecclesiā. Quæ cum Iustinianus à Cōstantino pōtifice intellexisset, Theodorū
D patricium q tunc erat militum imperij Siciliā tuentium primicerius, iussit Rauennam
accedere,& archiepiscopū ut Romano pōtifici satisfaceret pareretq; cōpellere: naui-
gans itaq; cum classe Theodorus Rauennā uenit. Præsciuerant eius aduentū Rauenna
nates,& defensionē parauerant,cuius descriptio ab Agnello,qui ꝓpinquus illis tempo
ribus fuit,accuratissime facta,magnā ostendit fluuiorum, populorū & locorū regionis
mutationē. Ceruienses eñi & Comaclenses,nūc penè nulli, copiosæ fuerunt manus, &
Populienses,Cæsenates,Cornelienses,q nūc Imolenses, Fauentiniq; multo plures mise
rūt armatos q̃ nūc sit uniuersa eorū populi collectio. Soli ex subiectis Bononiēses Fori
liuiensesq; sunt aucti,& in nouū pergrandemq; populū creuit Ferraria,quā eo in Rauē
natum apparatu cernere est minime fuisse,& Padum Bononiæ tunc ꝓpinquiorem præ
terfluxisse ea Agnelli descriptio planè ostendit. Rauennatibus itaq; ut Theodorū excē
sione ꝓhiberent omnia cōplentibus littora, diuersis in locis sæpenumero est pugnatū.
Cūq; imperatoria classis uicisset,catenę archiepiscopo sūt iniectę. Fuit aūt ea clades Ra
uennæ urbi maior q̃ unquā antea fuerat perpessa, qđ Theodorus primarios quoq; di-
tissimos ciuium partim occidit,partim simul cū archiepiscopo Constantinopolim rele-

gauit, & tam episcopi q̃ occisorum relegatorumq́ ciuium direptas diuitias asportauit, E
Perductũ ad se Felicem archiepiscopum imperator, cãdensq́ ad ignem æneum uas diu
ꝓpinquis inspicere oculis iussum lumine orbauit, & dãnatum exilio, cæcumq́ in Pontũ
relegauit. Et per id tẽporis Cõstantinus põtifex ab imperatore Iustiniano rogatus Con
stantinopolim ut nauigaret, iter ingressus est. Erat pariter tunc in itinere Ioan. Tizoco-
pos patricius quẽ Imperator mittebat Italiæ exarchum. Is in Neapoli obuians pontifici
eũ ut debuit ueneratus est. Sed quamprimum Romæ fuit, clerum importune quæsiuit
exactionare: quũq́ illi nõ pareret, quatuor presbyteros quibus absentis pontificis rerũ
cura erat cõmissa interfecit. Nam cum Rauennates ex accepta à Theodoro primicerio
clade animis abalienatos offendisset, & suã sicut in Ro. presbyteros rabiem immodice
exercere uellet, occisus fuit: econtra uero Theodorus primicerius, cum ingresso Siciliã
Cõstantino pont. ualetudinarius reuerenter obuiasset, sanitatem illius meritis & oratio
ne accepit. Qua tempestate Asprandus quem Arithperti Longobardorum regis arma
fugientem ostendimus per Clauennæ saltum in Bauariã se recepisse, auxilijs fretus Ba- F
uarorum redijt in Italiam, & Arithperto apud Ticinium cõgressus prælio superior fuit.
Arithpertus uero dum amnẽ rapidum in fuga tranare nititur submersus interijt. Tuncq́
summo Lõgobardorũ consensu Asprandus regnum accepit, quod tertio mense moriẽs
Liuthprando filio Lõgobardis pariter cõsentientibus reliquit. Cõstantino pont. ad o-
ctauũ lapidẽ Cõstantinopoli appulso Tiberius Iustiniani imperatoris filius & ipse impe
rator cum patricijs & omni nobilitate, Cyrusq́ patriarcha cũ clero obuij processerunt.
Pontifexq́ Rom. Camesaneũ papalẽ amictum indutus, solenni totius Constantinopo-
litanæ urbis pompa in regiam est profectus. Inde ab imperatore Iustiniano Niceæ tunc
cõstituto uocatus Nicomediam cõcessit, quò delatus imperator sese inter salutandũ ꝓ-
sternens pedes pont. osculatus est. Nihil aũt magis ea in põtificis uocatione uideť quę-
sisse Iustinianus, q̃ ut sancti uiri benedictione habita illius præsentia & alloquio fruere
tur. Exæstuabat tñ animo imperator in Chersonæ urbis demolitionem, Philippicumq́ G
quem Absimaro imperatore in Pontum fuisse relegatũ ostendimus, interficere propo-
suerat, quod oẽs Ponti accolas Chersonensem demolitionem iniquo ferentes animo in
illum respicere, illi studere certior factus erat. Itaq́ & si in missa quã Nicomediæ ponti-
fex Rom. celebrauerat, eucharistiam ex illius manu manducauerat imperator, à tantis
crudelitatibus non abstinebat, dissuadentẽ uero pontificẽ, & illum pacis quietisq́ stu-
dia cohortantẽ nullatenus exaudiuit. Accidirq́ quando uela uentis cõmisit pontifex,
pariter ex Nicomedia soluerit imperatoria classis in Chersonã Philippicumq́ ductura.
Expertus aũt est malo suo Iustinianus quantũ pontificis consilia suis præualebant, qđ
exercitus sui duces quamprimũ in Põto fuerunt cum tota classe ad Philippicum defece
runt, eaq́ classe auxilijs addita, quã ex Ponto cõtraxerat Philippicus, expeditio in Con
stantinopolim est relata. Eduxit tñ Iustinianus copias quantascunq́ potuit ex Constan
tinopoli Thraciaq́ cõtrahere, & prælium duodecimo ab urbe miliario est commissum.
Fuit id prælium atrox, & post multã utriusq́ exercitus cædem imperatorum morte no- H
bilitatũ. Nã Iustinianus Tiberiusq́ filius fractis fugatisq́ eorum copijs eo in prælio oc-
cubuerũt. Philippicus qui & Bardanus ea in uictoria imperiũ adeptus illico fidei catho
licæ Rom. pontificum traditione discessit, eiusq́ hæretici peruerso usus consilio literas
ad Constantinum pontificem clerumq́ Rom. dedit, eos admonens ut suis consentirẽt
dogmatibus à fide catholica alienis. Nec dum uero assenserunt pont. & clerus, sed Ro.
populo magnis acclamationibus postulante Philippicum pont. schismaticum iudica-
uit, iussitq́ ut nulla in re diuina aut publico priuato'ue actu eius nominis aut imperij
mentio habereť. Nec diuturna fuit ipsa in imperio pestis. Nam cum defunctus esset põ-
tifex Cõstantinus, eiq́ suffectus Stephanus eius nominis secundus origine Syrus ponti
ficatum inisset, Anthemius qui & Anastasius ciuis Constantinopolitanus ipsum Philip
picum imperio deiectum cepit, & oculis euulsis cæcatum trusit in carcerem. Dum ea et
in Ro. imperio & in Longobardis gereren̄, Childepertus ad cuius regni initium Gri-
moaldus Pipini filius: qui, ut ostendimus, regnum Franciæ gubernabat, à Rathagalio
Leodicensi dolo peremptus est: obtinuit tñ Pipini genitoris authoritas, ut Theodebal-
dus in Grimoaldi patris locũ Dagoberti regis noni domũ regnũq́ gubernaret. Et eodẽ
tempore

A tempore Pipinus Breuis senio confectus humanis rebus exemptus est. Cõciuit uero ea
sapientis potentissimiq; uiri mors maximos in Francia tumultus: qđ Raginfredo quodã
domus regio superioritatẽ ambiente, & Theodebaldo sese in ea ut tuereẽ contendente,
bellum inter Francos ciuile exortum est: & ad Cosiam syluã maximis utriusq; factionis
conatibus est pugnatũ. Prosugit autem Theodebaldus prælio superatus: & illico Ragin
fredum uictorem rex Dagobertus accepit illius successorem. Superstes erat Pipini uni-
cus filius Carolus, cui Martello fuit cognomen, Calpiade prima uxore genitus. Super-
stesq; pariter erat Plectrudis uxor, quã Carolus ut genitricem potius q̃ nouercam uene
rabaẽ. Nec tñ se continere potuit odiosa mulier, quin adolescentis excidio inhiaret: hinc
Dagoberto puero rege Raginfredi impulsu cõtractis copijs in Pipini quondã dominia
ut duceret parante, Carolus nullum rebus suis afferre potuit adiumentũ, quod nouercæ
dolo tunc interceptus, nisi ingenio usus aufugisset, uitam cum principatu in carcere ami
sisset. Fecit uero uiam per Carboniam syluã Dagobertus, & omnem regionem, quæ ad
B Mosam fluuiũ pertinet, rapinis incendijsq; fœdauit. Pauloq; post Carolo Martello iam
carcere liberato obijt Dagobertus, cui creatus est à Francis successor Daniel quidã igno
tæ, sicut aliqui tradũt scriptores, prosapiæ clericus: aut, ut uolunt alij, ex Francorũ stirpe
regia oriundus, quẽ Raginfredus maiorẽ domus appellans Dagobertũ, in Carolũ Mar-
tellũ ducere coegit. Conciuitq; is rex nouus in eam expeditionẽ Rathodũ ducem Friso
num gentis stagna insulasq; maris Britannici accolentis. Ea uero fuit humanitate, ea ani
mi generositate Carolus, ut Plectrudẽ nouercã, à qua tantam passus erat iniuriam, nihilo
minus tanquã genitricem ueneraretur, & in principatus administratione sicut antea tole
raret. Quum itaq; uastatent omnes dominiorum quondam Pipini agros, Franci, & Friso
nes, occurrens cũ copijs Carolus maximum accepit incõmodum, adeo ut in munitiora
tutaq; loca se recipere sit coactus: & populati omnia usq; ad Rhenum amnem, Franci A
grippinam Coloniã Caroli ciuitatẽ inuaserunt. A quibus magna ui pecuniæ donatis Ple
ctrudis, ut intra fines Franciæ se reciperent, impetrauit. Anastasio interim imperãte, quẽ
C ostendimus Philippico successisse, Patronax quidam ciuis Brixianus pontificis Roma-
ni suasionibus, beati Benedicti monasterium Casiense ædificijs & monachorum frequẽ
tia instaurauit, anno postq̃ à Longobardis destructum fuerat centesimoduodecimo. Is
uero imperator post exhibitam Romano pontifici reuerentiam, post acceptas & ex mo
re confirmatas prædecessorum pontificum ac conciliorum sanctiones, Saracenos Chri
stianæ religionis & Romani imperij hostes agitare constituit: itaq; parata ingenti classe,
Alexandrinam Ægypti urbem à legatis inuadi iussit. Sed ipsius duces exercitus medio
in itinere rebellantes, arma in Cõstantinopolim retulerunt, crearũtq; imperatorẽ Theo-
dosium quendam, qui etsi erat ignobilis, & apud publicanos scriptum facere consueue-
rat à comitate atq; ingenita bonitate, eos sibi fauores in exercitu atq; in populo cõpara-
uerat. Is nouus & rei militaris ignarus imperator, Anastasium audiens copias, ut imperi-
um reciperet reparare: illi cum suo imperij assertore exercitu occurrit, & exercitus utri-
usq; acies ad Niceam conflixerunt. Potitus uictoria Theodosius nulla Anastasium alia
D affecit iniuria, q̃ quod ne ultra de imperio cogitaret, clericum ordinauit. Tunc in Italia
Liuthprandus Longobardorum rex, Rothabitem consanguineum suũ nouandarum re
rum & intentatæ necis suæ insimulatum interfecit. Quo sublato, quum regnum omni su
spicione liberum uideret, Liuthprandus donationẽ Alpium Cocciarum alias ab Arith-
perto factã beato Petro & Romanæ ecclesiæ cõfirmauit: quanquam uero rex ipse quie-
sceret, alij tamen Longobardorũ duces nequaquam à motibus temperabant. Feroaldus
Spoletanorum dux, simulata ad regem suum profectione Rauẽnam uersus iter arripuit:
fuitq; magni & potentis ducis aduentus Rauennatũ subditis uiæ Flaminiæ accolis, quã
illi eundũ erat, in tempore exploratus, ut illius insidias perfidiamq; si timuissent, potue-
rint præcauere. Sed quod nullæ tunc Longobardis cum Romanis aut Rauennatib. bel-
li, siue recentis odij inimicitiæ intercederent, nullam oppidis urbibusq; seruãdis custodi
am adhibuerant. Veniens itaq; rectà Feroaldus, cũ Cæsenæ applicuisset, ad mare descen
dens Classense oppidũ furto cepit. Mittens tamẽ nuncios Liuthprandus ilico oppidum
ab inuasore illæsum dimitti curauit. Pẽnino quoq; foro Iulianus Lõgobardorũ dux Scla
uos ducatus sui fines ingressos repressit, & fugientes insequutus magnã in illis edidit cæ

dem. At apud Francos, Carolus Martellus se de Chilperico Francorū rege & Raginfre- E
do illius gubernatore ulcisci cupiens, magnum parauit exercitū, parauerantq; illi suum
inepta multitudine copiosum. Itum est utrinq; pari rem gerendi animorum ardore in Ca
meracenses & apud Viciacum acies cōcurrerunt. Ad primos uero prælij clamores Chil
pericus rex Raginfredusq; in fugam uersi incruentam Carolo uictoriam reliquerunt, q
regione uastata ingentem prædæ uim abducens in Austriam est reuersus. Cōfirmato ea
uictoria principatu, Carolus metu nouercæ insidiarū se liberare constituit, quod eius re
spectu à rebus gerendis non poterat non abduci. Coloniā itaq; ducens urbem munitissi
mam in qua Plectrudis se cum Pipini quondā thesauro continebat illam ui cepit, & poti
tus thesauro cum nouerca cui sola principatus administratione interdixit, manus agere
cōstituerat. Illa uero clam omnibus longū emensa iter ad Danubium, & eo trāsmisso per
uenit ad Bulgaros. Interea Chilpericus & Raginfredus reparato exercitu Eudonem
quoq; Visigothū Aquitaniæ & Vasconiæ ducem mercede conductū cū magnis copijs
cōuocauerūt, quib. ut in Carolū ducerent, parantib. occurrit. Ille & duces hostes suos cō F
sultationib. terere tempus intelligens, ilico pugnādi copiā fecit. Eudone uero cuius spei
rex Ragimbertusq; omnino innitebanť, detrectante, fuga à Francis Visigothisq; fœdis
sima est cōmissa. Cumq; parū esset Eudoni Parhisios de fuga perisse transmisso Sequana
amne se contulit in Aurelianos. Erat uero fugæ comes Chilpericus rex maxima trahens
Gazæ regiæ impedimenta. Cum quib. Eudonē usq; in Vasconiā perduxit. Insecutus fu-
gientes Carolus, cum nō inueniret in patriā est reuersus: sed paulopost insipientiā regis
Francorū mente reuoluens, ueritusq; ne Eudo illius inhians opibus uim afferret, pacis
mentionē facere cœpit: regemq; ea conditione ut Ragimbertū dimitteret, in Parisios re
dire curauit. Acciditq; opportune pax Caroli prudentia recens facta, quod Chilpericus
rex in patriā reuersus apud Nomium morbo interijt, assumptusq; est in regem à Francis
Carolo adnitente illius ex fratre nepos Theodericus, cui in domus maiorē datus à Fran
cis Carolus, Raginfredū persequi constituit, Andegaui se continentē, & in ea urbe præ-
clara necessarios defensioni apparatus magnis conatibus facientē. Sed quàmprimū Ca- G
rolus copias applicuit, & primos ostentauit oppugnationis apparatus, capta est urbs, &
Raginfredus iubente Carolo interfectus. Gessit postea Carolus multa ac maxima & ꝑ-
fecto digna ꝓprijs librorum uoluminib. illustrari: sed ea summatim attingere satis nostræ
faciat intentioni, ostendendæ nouæ sobolis regū in quib. Romanorū imperij forma cœ
pit. Inuadens Saxones Carolus, & paulopost Alemānos, & inde Sueuos, multis eos affe
cit incōmodis: penetrauit postea ad Danubiū, quo transmisso Plectrudem nouercam ex
Bulgaris reduxit in Franciam. Interim dum Carolus ꝙ remotus abest à patria, Eudo Vi
sigothus pacis fœdere rupto, multa tentauit in subiectas Carolo regiones, in quem Caro
lus legatos misit cum copijs, quæ Ligeri transmisso uastarunt Vasconiæ regionē. Et Eu-
do occurrens prælio inferior est fugatus. Expedit nunc errorē discutere, in quē plerosq;
scriptorum de Romani pontificis præsentium temporū nomine inuolui uideo, quē qui
dem errorē conijcimus parua ex re originē habuisse. Petrus Gulielmus Lateranensis ec
clesiæ bibliothecarius, omniū est antiquissimus, quos de rebus gestis ecclesiæ, & Roma H
norum pontificū ordine uidemus scripsisse. Is in Stephani secundi pontificis uita, recte
& omnia ordine narrat, quæ ipsius pontificis tēpora habuerunt: siue autem ipse inconsi
derate scribens errauit, siue quod magis, ut credā, inclinat animus, librarij errore factum
est: ita Gregorij secundi & Gregorij tertij pontificū nomina ponuntur in ea Stephani ui
ta, ut eos appareat præcessisse, quos constat Stephano fuisse posteriores: hinc primū qui
errare cœpit, sequuti omnes postea errauerunt, & aliqui Gregorios binos primū, dehinc
tertio loco Zachariā & quarto Stephanum. Alij Zachariam, postea Gregorios ponūt.
Quo ex errore aduentus Saracenorū in Hispaniam, & insignis obsidio, qua gens illa per
id tempus Constantinopolim pressit, tam uarie à multis traduntur, ut tantarū quantas ra
ro proditas memoriæ uideamus rerum gestarū ueritati detrahat scriptorū contrarietas.
Itaq; Lateranensem ecclesiæ codicem, quem nacti sumus uetustissimum sequuti pontifi
ces in eorum uitæ ordinē restituemus. Non tamen possumus bibliothecarij ineptias nō
damnare, qui uitā & gesta Stephani secundi scribere incipiens dicit, eo tēpore gētes Sa-
racenorū à loco, qui lepta dicitur ex Africa in Hispaniā traiecisse, & undecimo anno cū
uxoribus

A uxoribus & filiolis petijsse Vasconiam, sicut eorum ferebat opinio, inhabitandã: hinc ꝗ
Stephanum hunc in tempora Gregorio tertio posteriora rejciũt, habẽt Saracenos Gre-
gorij secundi temporibus traiecisse. Oportuit autẽ, si accuratior fuisset bibliothecarius,
Saracenorũ in Europam transitũ ab eo, sicut à nobis factum est, scribi ad finem temporis
Ioannis sexti, quando Iustinianus secundus fuit à Bulgaris in patriam restitutus. Sed iam
ad certæ nobis narrationis ordinẽ redeamus. Stephano secundo pontificatum, & Theo
dosio eius nominis tertio Romanorũ imperium tenẽtibus, Longobardi, Beneuentani,
Cumas Romanorum oppidum furto occuparunt: quod cũ illi sępenumero requisiti red
dere noluissent, pontifex ducis Neapolitani ab imperatore impositi auxilio fretus, furto
pariter recipi curauit: qua in receptione trecentos ex Longobardis Constantinopolita-
ni milites interfecerunt: Per qd' tempus Theodosius anno imperij primo nondũ elapso,
à Leone tertio deiectus, & sine læsione dimissus abire, monasterium est ingressus. Tunc
in Gallis Eudo Visigothus cũ se Carolo Martello, à cuius legatis ducibusq; fuerat supe-
B ratus, imparẽ uiribus intelligeret, Saracenorũ à quibus ante annos decẽ Hispanias fuisse
captas ostendimus, auxilia poposcit: cuius potentissimæ gentis rex Abderamius Garũ-
nam amnem nauigio transuectus, Burdegaliã urbem ui captã diripuit, & cæde urgẽti in
omnẽ ætatem sexumq; odio Christiani nominis cõmissa ecclesias solo æquauit: inde in
Pictauos est delatus, ubi mortalibus qui in potestatem uenerũt occisis, regionem quoq;
incendio uastauit. Ardebãt uero animis Saraceni Turoniũ uel ea ratione petere, ut cele-
berrimum Christianis Martini templũ uiolare, & incendio absumptũ, ferro quoq; pos-
sent demoliri. Senserat uenientes Saracenos Martellus, & qd' præter dignitatem nomi-
nis Christiani periclitantẽ sibi quoq; & suis timere cogebatur, bellũ in quo solus sanguis
effusus uictorię finem faceret, totis propulsare uiribus satagebat: hinc ad Eudonẽ mittẽs
ab eo impetrauit, ut pace secũ constituta, cõmunibus animis armisq; Saracenos gentem
perfidam pelli delerique adiuuaret. Dum autẽ Carolus Eudoq; iunctis castris magna solli
citudine apparatibus faciendis, quos censebãt necessarios, tempus adhibent necessariũ,
C ab imminenti Turonio & beati Martini ædibus periculo excitantꝰ. Raptim itaq; ducto
in Turonios exercitu, non prius accelerarũ intermiserũt iter, ꝙ urbe post tergum relicta
sese illam & hostes inter medios collocarunt, prius ꝙ Saraceni ex Pictauis mouerent ca
stra, illorum castris Christiani principes admouerunt. Nec mora, pares animis uiribusq;,
& odij ardore exercitus in prælium concurrerunt. Pudet tot populorum, tot acierũ, tot
principum uirorum rebus in bellicis diu uersatorum ingens prælium, qua ratione sit ge-
stum supprimere. Sed qui maioribus interfuisse gentis Saracenæ prælijs scripserunt, me
ab ea scribendi accuratius auiditate liberant, quod suæ fidentem multitudini eam gentẽ
narrant ferri solitam impetu, in quo aut oppositos opprimunt cõculcantq; exercitus, aut
se passim exhibent trucidandos. Breui itaq; & ad primos concurrẽtium clamores fracti
Saraceni, Abderamiusq; rex mortuus inter cadauerum tumulos est repertus. Occisorũ
eo in prælio numerum, si apud plurimos, qui circa ducentos annos res gestas scripserũt,
inuenissem, nõ fui proculdubio suppressurus. Sed noster bibliothecarius, qui illis tẽpori
D bus fuit proximus, in Stephani secundi uita narrat Saracenos cum uxoribus & paruulis
uenisse Aquitaniam Galliæ prouinciam, Carolumq; Francorũ principem cum Eudone
Aquitaniæ principe, cum quo hoste in gratiam tunc redijt, cõiunctis copijs aduersus Sa
racenos, pari cõsilio dimicasse, & ex Saracenis trecenta & septuagintaquinq; millia fuis
se occisa, cum ex Francis mille tantum & quingenti fuerint interfecti. Affirmatq; biblio
thecarius scriptã Stephano pontifici à Carolo Martello epistolã, illũ interfectorũ utroq;
in exercitu numerum declarasse. Potitum tanta uictoria Carolum libido incessit prouin
cias Bauariæ & suo principatui conterminas inuadendi. Primumq; in Burgundiones ar
ma mouens eos breui domitos sibi subiectos reddidit, quos tamẽ appellauit pro sua mo
destia fœderatos. Interim obijt Eudo Aquitaniæ dux: quod cum audisset Carolus copi-
as trans Ligerim amnem duxit, Garumnamq; ad usq; delatus cepit Burdegaliam ciuita-
tem: eaq; potitus regione dux strenuus, animum induxit Frisones domare tunc idolola-
tras, & Christiani nominis inimicos. Ea uero gens ex cõtinenti Galliæ, qd' ad Rheni o-
stia uergit, leuibus prælijs pulsa, in insulas se recepit, Amniã, Strachiam, & Astrachã, in
quibus uxores filiosq; impuberes cõsueuerant cõtinere. Sed Carolus nauigio ex Aqui-
tanico

tanico finu ducto,eas insulas ui captas diripuit:& multa cæde idololatrarum commissa, E
eorum quoq; fana igni ferroq; dirui curauit. Perop portune uero Carolus secundã eam gentis Frisonum uictoriam in patriam est reuersus, quod Burgundiones non satis quiescentes in res nouas respicere,easq; ut iam intentarent, adniti coperit. Sollicitabant em̃ à Visigothis proximas,Narbonã,Nemausum,Agathen,Ricethicum,Altimurium,Sub stantionem,quæ nunc Monspessulanus,& Biterras incolentibus,qui ægre ferẽtes Carolum Eudonis quondam principatum cepisse,inimicissimos in illum animos ostẽdere incipiebant. Inuasit itaq; primum Carolus,ea quæ Burgundi extra fines proprios possidebant,& Lugdunum,Arelatem,atq; Massiliam in suam redegit potestatem. Quæ dũ fierent,subito & præter omnem Caroli suspicionem maior apparuit Visigothorum machinatio. Saracenorum namq; Hispanorum rex Athinus ab illis in societatem belli, & rerũ omnium communionem uocatus, ingentem adduxit classem, cum qua Rhodanum est ingressus. Quod autem rapidissimo amni aduerso naues sine machinis haud longe terrarum intima penetrant,Saraceni extensione facta Auenionẽ adeuntes uiribus ceperunt: F
qua urbe munitissima pro arce belli & imperij,quod illa in regione animis destinauerãt, cœperunt uti,copijs in illam coactis quantascunq; ex Taraconensi Hispania contrahere potuerunt. Fretus itaq; Carolus urbium tunc captarum cõmoditate, omnes copias quæ sibi a Francis,atq; cæteris,amicitia sibi uel fœdere coniunctis ubiq; erant, in illas contraxit: & legatos primum in proxima Auenioni loca cum copijs mittens, ipse postmodum maiori cum exercitu illuc ducens urbem natura loci munitissimam obsedit. Attollunt hoc in loco Paulus, Singibertusq;,& alij Francorũ gloriæ studiosi,exercitus Caroli fortitudinem,cui tantum tribuunt,ut mœnia urbis munitissima,& à tanta Saracenorũ multitudine defensata ceperint. Mihi satis supraq; fuerit,id quod habeo compertum dicere, Saracenos tantam multitudinem magna occisione prostratos fuisse,ut eos solum qui ad primos captæ urbis clamores nauibus insilientes præcipiti illarum cursu fluuio sunt delapsi,magnã alioquin manum cõstet euasisse. Auenione recepta Athinus naui & ipse fugiens,Narbonam se contulit. Quod cum intellexisset Carolus eò cũ exercitu delatus urbem corona cinxit,& machinis in circuitu excitatis illã constituit oppugnare. Dum autem G
oppugnatio magnis conatibus pararetur,Amorteus alter Saracenorum rex magnã adducens classem,suppetias obsessis ferre cõstituit:& exercitu in terram exposito ad fluuium Byrram castra cõmuniuit. Tunc Carolus forte existimans,ut qui collatis signis superior euaderet,castra postmodum quocunq; uellet circumducendo, uniuersa belli uictoria potiret̃,Narbonæ obsidionem reliquit:& ad planiciem,cui Corbanæ ualli est nomẽ, Byrræ fluuio continenti delatus,pugnandi copiam Amorteo fecit. Pugna ad primũ Caroli accessum, à Saracenis rapide inchoata, quod rex Amorteus inter primos, imò, ut nonnulli uolũt,omnĩũ primus manũ conserens,cecidit:& territi eo casu Saraceni, prius in fugam sunt conuersi,q̃ acies ordine essent structæ. Dumq; magna fieret à Caroli exercitu Saracenorum cædes,nec fugientes,ac classem paulo remotiorem anxie spectãtes satis celeritas adiuuaret,sese in proxima stagna paludesq; plurimi præcipites dimittebant. Et licet nõnulli armorũ pondere grauati,aut quia profundam inciderẽt paludem, aquis H
immersi interiere:multi tñ aut nandi peritia, aut herbosam uliginem solidiorisq; & eleuatioris soli stagna nacti,ab omni telorum quæ Franci immittebãt,iactu se proripuerũt: quos insequuti,lembis ex proximo mari quæsitis Franci,nõ crediderim magis quàm ue stigijs,quibus ægre innitebant̃, deturbatos cœno aquisq; necandos depresserunt. Abijt uero incolume nauigium,eos perferens Saracenos,qui ueloci cursu,aut dum alijs cædẽdis occupatus tardat hostis,se proripere potuerunt. Abierũt item eius nauigij beneficio incolumes Athinus rex,& quos secũ Carolus ante Amortei aduentũ obsederat in Narbona. Eo uecti nauigio qui cladi superfuerant Saraceni ad Tyrrheni maris insulas delati,eas oẽs ceperunt,spoliatasq; incendio uastauerunt. Erat per id tẽpus in Sardinia beati Augustini Hipponensis episcopi corpus, eò ante annos ducentos quinquaginta ex Hippone translatũ,quando Vandali catholicas Africę ecclesias Arianis tradiderũt sua hæresi inquinandas. Quare Liuthprandus Longobardorum rex in Sardiniam mittens, id beati Augustini corpus magno redemptum precio in Italiam perduci, & inde Papiã deferri curauit. Saracenis eo conflictu ita territis,ut intra Pyrenæum arma Caroli formidarent,

A darent,omnis regio quam Visigothi & eis cohabitantes paruæ Alanorum,minimę Sue
uorum reliquiæ in citeriori Hispania & in Gallia possidebant,Caroli Martelli & sui ex-
ercitus præda mansit,qua uictores periculi memores,in qđ Visigothi non magis Fran-
ciam ꝙ omne Christianum nomen adduxerant,crudelissime usi fuerūt:& quidē nisi Ca-
rolus illis potitus esset uictorijs,Saraceni omnem Asiam,omnemq; Africā,ac penè om-
nem Hispaniā tunc tenentes,cuncta Europa faciliter potiti fuissent. Debacchatus toto
in Visigothorū regno Caroli exercitus postꝙ cæde prædaq; satiatus est,Narbonæ,Aga
thes,Nemausi & Biterrarum excidio deserunt:namq; eas urbes Franci incēsas dirutasq;
penitus desertarunt, ut maiora tunc Carolū gessisse constat, ꝙ intelligere ac prædicare
sciuerint Francorū gloriæ studiosi:si enim Saracenos à Gallis,a citeriori Hispania,& ꝙd
fuisset cōsequens,ab Italia pellere ingentis gloriæ facinus fuit,non minor Carolo gloria
censebať,qđ inchoatā ante annos ducētos Anastasii imperatoris temporis à Meroneo
primo Francorū Christiano rege uindictā cōsummauit in Visigothos Romani imperij
B euersores.Ita eñ tunc oēs Visigothi regno in Vasconia,Narbona,Tholosa,& cęteris ci
uitatibus proximis,annos trecentos cōtinuo priuati ita exterminati sunt,ut præter eorū
particulam,quæ in Barchilonensium protectionem confugit,Visigothorū nomē ubiq;
fuerit extinctum.Apud Cōstantinopolim etiā omnia tunc pessimo loco erant, qđ Leo
quem Theodosio eiecto imperium accepisse ostendimus, sua imperij quod annis uigin
tiquatuor tenuit diuturnitate,inChristianā religionē &Romanos pōtifices impius fuit,
maximasq; sub eo calamitates subiectę imperio prouinciæ acceperūt.Nā primo eius im
perij anno & quando Athinus Amorteusq; citeriorē Hispaniam inuaserunt,Saraceno-
rum Asiam incolentium ingens multitudo in Thraciam traiecit.Et Zulemon eorū dux,
siue ut appellabant,siue ut appellant Ammirrhatus classem tres ut referť mille naues ha
bentem adducens,Constantinopolim terra mariq; obsedit. Forte aūt & illius urbis for-
tuna faciente Saraceni rabie prædandi ab instantia,quam oppugnationi oportuit adhi-
beri,sunt abducti,partem eñ copiarum miserunt in Bulgaros, quos fidei Christianæ ze
C lus æque ac patriæ & rei propriæ amor nō ad defensionē modo,sed ad gentis perfidæ ex
cidium reddidit fortissimos.Insurgentes namq; in prædatores manum innumerā, ingen
tem in illis cædem ediderunt,quandoquidē omnes tradunt scriptores trigintaduo mil-
lia tunc ex Christi hostibus cecidisse.Acciditq; aliud Saracenis dum Constantinopolim
obsident,incōmodum,quod Zulemone mortuo in successoris creatione dissensio orta,
& aliquandiu oppugnatio intermissa est.Suffectus Aminthas Humar maius confirman-
di principatus,ꝙ obsessæ urbis impugnandæ negocium suscepit.Erant uero apud obses
sos prima in hostem arma,quibus maxime innitebantur seruorum dei orationes & habi
tæ singulos penè per dies à clero ac populo supplicationes,cum tamen interea pubes to
ta & iuuenum robur mœnia armis pro uiribus tutaretur.Passi uero sunt Saraceni maio-
ra in ea obsidione incommoda,quàm quę aut hostis afferre potuerit,aut ipsi per ignauiā
& propriæ salutis negligentiam tam diu expectare debuerint,ut non immerito uideam
existimare multos dei nutu omnia euenisse.Siquidem per totum id penè biennium quo
D obsessa est Cōstantinopolis,fame,frigoribus, & morbis inde exortis ingens obsidentiū
perijt multitudo.Quid quod naues tutissimo in portu magna pars tempestatib.allisę pe
rierunt, pars igni nec ab hostibus iniecto, nec qui alicuius incuria uisus sit fuisse grassa-
tus,absumptæ sunt,ut uideam tradi, de tot nauium millibus paucissimas reducib. fuisse
saluas.Ciuitas uero Constantinopolitana,etsi tunc ab hostibus non est capta, horrendā
tamen & aliàs inauditam perpessa est calamitatem, quod pestilētia eam populata ad tre
centa mortalium millia absumpsit.At Leo imperator, quem hinc data desuper defensio
ac salus patriæ gratum erga deum,& eius uicarium pontificem Romanum,aut quem in
gens pestilentia ad uitæ integritatem,sanctimoniamq; trahere debuisset,nihil postꝙ Sa
racenorum timore liberatus est,accuratius intentauit,quàm Italia & Roma pecunijs ex
hausta,basilicas quoq; ornamentorum diuitijs spoliare:& cum exactionem prædamq;
huiusmodi pontifex dissuasisset, eum capi,& Constantinopolim perduci, aut si id non
successisset, interfici iussit. Marino etiam imperiali spathario, qui tunc Romanæ urbis
ducatum,ab exarcho Italię missus gubernabat,iusserat impius imperator,ut pontificem
uel ferro tolleret, uel ueneno. Isq; dux Basilium, Iordanem chartularium, & Ioannem
Iurionem

Iurionem subdiaconum in tanti sceleris socios administrosq; sibi cōciliauerat. Sed cum E
Marinus dei iudicio apoplexi resolutus esset, Constātinopolim emigrauit. Eiusq; cōsi-
lio Paulū patritium, Italiæ exarchum misit Romā, qui & cōiuratorum ope pontificē in-
terficeret: dum tñ ad noui exarchi aduentum cōiurati incautius sceleri se accōmodāt, pa
tefacta est cōiuratio, & pop. Ro. hac indignitate cōmotus, Iordanem, Iurionemq; confo
dit: Basiliumq; uita donatū monasterio mancipauit. Exarchus uero cōiurationis consciē
tia dissimulata Rauennā se contulit. Angebantur aūt eo tempore pontifex & Romani
alijs penè maioribus incōmodis, qd' Spoletinus Longobardorum dux Narniā ceperat.
Liuthprandus uero rex, quo tempore Paulus exarchus Romę applicuit, Rauennā cum
maximo totius Longobardorū roboris exercitu aliquot dies obsedit: eaq; obsidione po
tiundi desperatione soluta, Clusium petijt oppidum Romanorū: idq; captum crudeliter
spoliauit. Et Leo imperator, omnium quæ in Italia acciderant certior factus, Longobar
dorum quidem res nouas spreuit. Sed de pontificis occidendi intentione nihil penitus
remisit, quin alterum mittēs spatharium, qui exarcho in facinore assisteret, imperauit: ut F
si Stephani pontificis interficiendi facultas præriperetur, eo pōtificatu deiecto alterum
subrogarent. Quæ cum exequi exarchus intenderet, nonnullas ex Rauennatis exarcha
tus militia cohortes spathario attribuit, quibuscum Romam accedens, manus inijceret
in pontificē. Ad eas perducto angustias pontifici auxiliū protectionēq; deus in quo spe
rabat, sed unde nunquam crediderat, inuenit. Longobardi nanq; cum Italiam imperato
ri rebellare & optarent, & quantū se offerret occasio molirentur, suā Romanis ut ponti-
ficem tuerentur operā, suarum copiarū præsidia sunt polliciti. Quàmprimū itaq; spatha-
rium & Rauennatis militiæ copias aduentare, fama præuia in urbē est prælatum, aduo-
cati præsidio ex Hetruria Spoletoq; Longobardi affuere. Et Spoletanis militib. pontem
Salarium, Hetruscisq; Miluium insidentibus præclusæ erant spathario in urbē uiæ. Intē
tauit tñ importunus satelles per Salarium pontem irrumpere. Sed Spoletino Longobar
dorum milite armis resistente Rauennā re infecta redire cōpulsus est. Nec tñ cessauit to
ties mala intentiōe frustratus imperator, quinimo maiora in dies exaggerans scelera, a- G
pud pontificem blandiijs primo egit, ut si in suā uellet gratiā promoueri, sanctorū ima-
gines ubiq; in Italia, sicut ipse in suo fecerat Orientali imperio, aboleri, deponi, incēdiq;
curaret. Cui impietati tm̄ abfuit, ut consentiret pontifex quod econtra per uniuersum or
bem Christianū scripsit, ne impijs prophanisq; huiusmodi imperatoris iussionib. obedi-
rent: tantamq; autoritatē tunc habuerunt Romani pontificis decreta, ut Rauennates pri
mi, exinde Venetiæ populi atq; milites, apertam in imperatorē exarchumq; rebellionē
præ se tulerint, impulerintq; pontificem & cæteros Italiæ populos, ut abrogata Constāti
nopolitana imperij maiestate, alter ex Italia Romaūe imperator deligeref. Eoq; proces-
sit ipsa rebellio, ut depositis exarchi magistratib. singulæ ei ciuitates, singula oppida tūc
primum postq̄ Romanum inclinauit imperium, proprios magistratus quos appellarūt
duces, sibi creare & præficere inchoauerint. Cōpescuit uero Stephanus pontifex eā deli
gendi imperatoris noui Italicensium uoluntatē, quod Leonē sperauerit saniori posthac
consilio flagitijs temperaturū. Procedebat tamen, & indies inualescebat Romanorū Ita
lorumq; in imperatorē rebellio. Marinus spatharius, qui Romanæ urbis dux erat, eiusq; H
filius Adrianus Campanię populos pertentarunt. Qd' cum rescissent Romani, patre &
filio interfectis, ducem & ipsi quendā Petrum nomine creauerunt. Et pariter Rauenna-
tes auditis his quæ per Italiā primo & postea Romæ facta erant, post uariatas inter ciues
intentandarū rerum nouarum cōsultationes Paulum Italiæ exarchū interfecerunt. Quæ
dum fierent Longobardi in Romanos Rauēnatesq; imperatoris & exarchi præsidio ac
autoritate destitutos perfidia sunt usi. Nā in Æmylia Bononiā, eiusq; oppida per Sicetū
ostium, ubi postea Centū est ędificatum, ac montem Velium in Flaminia, quicquid Ra
uennæ continet, Fauentiā, Forumiulij, Forumpopilij, Cesenā, & in Piceno Auximū oc-
cupauerunt. Tunc Leo imperator Eurythium patritiū palatij sui eunuchū, misit ad acci-
piendum Italiæ exarchatum: cuius in Neapolitanam urbem aduentus ostendit, nullā im
peratori salutis Romæ & Italiæ curam esse. Namq; ad pōtificis Romanorumq; exitiū, si-
cut ab imperatore iussus erat anhelans, Longobardos multis donatos munerib. in amici
tiam fœderaq; pellicere est adnisus: & tamen dum ea machinaī, nonnullos ciues Roma
nos episto-

A nos epistolis pertentatos in caput pōtificis Romanorumq; primatū armare quæsiuit: li
teris pōtifici populoq; ab his, quibus erāt redditæ, recitatis, coegerunt pontificē populi
clamores, ut eunuchū anathemate percussum, ab omni spe gerendi in Italia magistratū
ꝓ imperio deterreret. In eā adducti difficultatē pōtifex & Romani, ut nec imperatoris
sæuitiam delinire, nec Lōgobardorum iniurias arcere possent, re in cōsilio discussa con
stituerunt damna, quibus instaurandis occasionē tēpus afferre posset, negligere, ut qđ
à nequam imperatore imminebat exitium euitarent. Oratusq; Liuthprandus Lōgobar
dorum rex, paci in qua restitutio nulla petebāt, cum Rom. populo Rauēnatibusq; ac-
cessit: quam paulopost in Sutrij occupatione uiolatam rex custodiri uoluit, oppido in-
fra quartum mēsem à Spoletinis inuasoribus reddi iusso. Ea, ut uidetur, pace fretus, rex
Spoletinum Beneuētanumq; Lōgobardorum duces sua imperia cōtemnere solitos sta
tuit coercere. Magnum itaq; quoad ꝑ cunctas regni uires licuit, trahēs exercitū in Spo-
letinos duxit: & in gratia cum utroq; duce recōciliata, postq̃ se uidit Romam propius
B accessisse, beati Petri limina uoluit uisitare, cōcessitq; cum exercitu in Vaticani cāpum,
qui Neronis dictus beati Petri basilicam & Tyberim ad Pōtē usq; Miluium interiacet.
Tunc Romani suspectam ducentes regis fidem toties uiolatam, sese intra Tyberim &
urbis mœnia cōtinuerunt. Et pōtifex in Vaticanum cum clero ꝓdiens, nullis tunc mœ-
nibus circundatum, regi fecit copiam salutandi. Prostrauit uero se rex, & pedes pōtifi-
cis osculatus eo deducēte beati Petri basilicam est ingressus. Exinde Liuthprādus nulli
molestus cōtulit se Papiam, per qđ tempus pōtifex Lōgobardorum periculo liberatus
Eutychium exarchum ad ecclesię cōmunionem recōciliatum, ut Rauennam accederet
est hortatus. Eodemq; in tempore imperator Leo Roma Rauēnaq; amissis, impietate,
quam in Italia nequiuerat exercere, apud Cōstātinopolim debacchatus est: edicto nāq;
iubens sanctorum imagines, quæ loco moueri poterant, in foro incendi: multos nō pa-
rentes interfici iussit, & Germano patriarcha, qui tātam quoad potuerat insaniam auer-
terat, eiecto patriarchatu, Anastasius presbyter est intrusus: qui eadem impudētia, qua
C alienam inuaserat sedem, Romano pōtifici hæresim suam epistolis suadere conatus est:
quem pōtifex anathema ꝓnunciauit, patriarchatu sacerdotioq; priuatum: Leonem q̃q;
ut à sua resipisceret impietate, grauissimis æterni iudicij cōminationibus admonuit. Ste
phano pōtifice per id tēporis uita functo, nulla in rebus imperij, aut urbis Romæ & Ita-
liæ facta est alia insignis mutatio, q̃ qđ Leo Cōstantinum filium, qui fuit eius nominis
tertius, imperij cōsortem assumpsit, & Romani Gregorium Syrum, eius nominis secū-
dum, pontificē delegerunt: cui nulla fuit antiquior maiorq; cura, q̃ imperatores ad re-
ctum fidei cultum, imaginumq; restitutionē per oratores & missas epistolas adducēdi.
Celebrauitq; pōtifex in beati Petri basilica cōcilium Italiæ prælatorum, in quo decretū
est, imagines summa cum ueneratione prout antea conseruari. Et cum Gregorius oēs
Romanas basilicas maximo ornaret impendio, tum maxime urbis Romæ mœnia pe-
nè omnia, & Centumcellensis oppidi muros toto in circuitu instaurauit. Interea Trāse-
mundus Spoletanus Lōgobardorum dux regi suo Liuthprādo, cū quo, ut docuimus,
D pauloante in gratiā redierat, rebellauit: in quem rex potentissimum duxit exercitum, &
Spoleto illiusq; ducatus oppidis breui captis, ducē quoq; ipsum capere est adnisus. Ille
uero cum oppidū Gallicēsium Romanis, quorū fuerat, pecunia accepta pauloante red-
didisset, fide publica à Stephano patritio & duce Romano habita, in urbē cōfugit: po-
stulauitq; ilico Liuthprandus rex perfugā ducem cædi. Sed pōtifex Gregorius Stepha
nusq; dux datā Transemundo salutis fidē, censuerunt ciuium incōmodo præponendā.
Tunc irruens iratus rex, postq̃ urbem aliquot obsedit dies, ad ducatus Romani ciuita-
tes ac oppida se cōuertit. Et Ameria, Orta, Polimartio, Bleraq; captis, Spoletum redijt.
Hilderico q; in ea duce instituto, se cōtulit Beneuentum: cuius uerbis defuncto tunc du
ci Rimoaldo, Gisulphus filius puer à Lōgobardis suffectus erat. Sed rex, puero exposi-
to, Gregorium nepotem suum Beneuentanis ducē imposuit. Et Papiam reuersus, gra-
uiq; correptus morbo, Hildebrandum nepotem regni cōsortē successorēq; assumpsit.
Fuerunt postea aliquot annis Romanos inter & Lōgobardos res quietæ: per qđ tēpus
aucti potentatu & diuitijs Romani copijs in omni ducatu suo contractis, Transemun
dū in patriā reducere cōstituerunt. Fauitq; & huiusmodi accessit consilijs Godescalcus

Beneuentanorum dux, qui mortuo duce Gregorio se intruserat in ducatū. Partiti aūt E
Rom.copias, Stephanus patritius & Transemundus, hic per Sabinos, ille per Marsos
duxit. Et quidē Rom.dux, copijs quas Godescalcus ex Beneuento misit, Romano ex-
ercitui iunctis, Marsicanos, Furconios, qui nunc sunt Aquilani, Valuenses, Pinēsesq́,
ducatus Spoletini populos in Transemundi ditionem accepit. Transemūdus uero per
Sabinos ꝓfectus, Reate, & inde Spoleto, & cætero ducatu, breui est potitus. Reductū
in patriā Transemundum, recipiendis pro Ro. Ameria, Orta, Polimartio, & Blera, quæ
Liuthprandi regis præsidio tenebant̃, operā redderet Stephanus orauit. Sed Lōgobar
dus solita usus non ingratitudine magis ꝙ perfidia, tam diu uerbis rem duxit, quousque
crebri attulerunt rumores, Liuthprandum maximas ducētem copias aduolare. Nec tū
subtraxit Transemundo fauores Stephanus dux Romanus, quin illum impulit, ut quā
rex uenturus nunciabat̃, ambo cum copijs obuiam properarent. Tantaq́ celeritate iun
ctis copijs sunt profecti, ut regem uia Flaminia uenientem, priusq́ ꝙ Fano Fortunę ma
ritima ciuitate digressus Foruinsempronij peteret, lacessere cœperint. Obtinebant tūc F
Fanum inter & Sempronij forū pleraq́ ad uiā Flaminiā syluæ. in quis cū Romani Spo-
letiniq́ milites uiæ aditus insedissent, regis exercitum soluto agmine uenientē aggres-
si nō paruā in illo cædem ediderunt. Quo in loco Rachisii Foroiuliani Lōgobardorum
ducis uirtus cōspicua esse cœpit. Nā cum subsidiariæ aciei à rege profectus in hostes sui
exercitus cæde cruentatos, & uictoria uti pergentes incidisset, globo in ua facto arma
armis retundere cœpit. Cumq́ arcto in loco pauci pluribus pares essent, aliquādiu nul-
lo cuiusquā discrimine mora est facta, Longobardisq́ utriusq́ partis se internoscentib.
miles unus ex Spoletinis Rachisiū clara inclamitans uoce ad singulare certamen ꝓuo-
cauit: ad quā noti hominis uocē cū Rachisius ex acie prodijsset, infestis cuspidib. est cō
cursum. Fortè pons suberat cōcurrentibus, quales multos ea habet et uia præcipiti in lo
co planus, de ꝗ actus lāceæ ictu miles Spoletinus utrasq́ copias in risum soluit, & Spo-
letini Romaniq́ pedē referentes nullo prius in loco ꝙ Spoletū tentoria fixere. Reuoca
tusq́ tunc à pontifice & pop.Rom. Stephanus dux copias in urbē reduxit. Insecutus fu G
gientes rex Liuthprandus Spoletū obsedit: & cū ferè oēs ducatus Spoletini ciuitates,
omnia recepisset oppida, in Rom.ducere destinauerat. Dūq́ facit obsidioni urbis neces
sarios apparatus, pont. Gregorius est defunctus. Et suffectus Zacharias Græcus nihil
prius curauit, ꝙ regem Lōgobardorū quibuscunq́ posset artibus delinire. Mittēs itaq́
ad illū oratores, & copias, aliosq́ fauores aduersus Transemundū rebellē, si Ameria, Or
ta, Polimartiū & Blera redderent̃, pollicitus pacem ab illo & petita fœdera impetrauit.
Quàmprimum aūt Transemundus Rom.copias in se ductas, & hostico additas exerci-
tui aspexit: deditione facta, regis clementiæ se permisit. Et Liuthprandus eo in clericū
detonso, Agiprandū nepotē Spoleto præfecit ducē. Tuncq́ Godescalcus ijs quæ Tran
semundo acciderāt auditis, uxore filijsq́ nauibus impositis in Græciā transfretare cōsti
tuit. Sed Beneuentani eo ad nauem ꝓperante interfecto, uxorem & filios qui audito tu
multu soluerāt, capere nequiuerūt. Potitus Spoletano & Beneuētano ducatibus Liuth
prandū regē Zacharias pont. promissas ex fœdere ciuitates poposcit, & cum mora lon H
gior restitutioni intercederet, ad illū Narniæ agentē statuit ꝓficisci. Prodijt uero rex, ꝓ
cerū totius exercitus comitiua stipatus, & octauo à Narnia miliario pont. obuius equo
descendens illū Narniā usq́ perduxit. Constitutis apud Valentini martyris ædē pont.
Zacharias, inter missaria solennia orationē habuit: in qua præsentes intentissimosq́ Li
uthprandū regē & proceres Lōgobardos multa ad salutem animæ edoctos, multa ad
bonos mores, humanitatē & clementiā oratos, id maxime & enixissime monuit, ut ab
humano sanguine, &, qđ proximū indicabat, à mulierum uiolatione tēperarent: molli-
uitq́ sanctus uir barbari regis, & semper antea perfidi ferreū pectus, adeo ut nō solū pe
titas ex fœdere quatuor ciuitates, sed insuper Sabinense patrimoniū, qđ annis ante tri-
ginta tenuerant Lōgobardi, & ipsam in qua tunc erant, Narniā, atq́ in Picentibus An-
conā & Humanā ciuitates, Sutrini quoq́ agri uallem magnam beato Petro & ipsi pon-
tifici dono dederit, & cū Rom.ducatu pacem in decem annos solenni fœdere firmaue-
rit. Liberauit quoq́ rex Liuthprandus multos ex Rauennatibus Romanisq́ & alijs Ita
lis, qui Lōgobardorū carceribus tenebant̃. Eorū notiores fuere, Leo, Sergius, Victor,
& Agnellus

A &Agnellus Rauennatū cōsules, qui anno ante secundo simul cum Rauennatis agri ci-
uitatibus capti fuerāt. Redeuntē Romā pont. Agibrandus dux Clusinus regis nepos,
& Ramyngus Thusciæ Castaldio gētis Lōgobardæ supremi duces deduxerūt, & facto
per Ortā, Ameriā, Polimartium atq; Bleram itinere, eas ciuitates ipsi præsenti recipien-
tiq; pont. reddiderunt. Per quod tempus rex Liuthprandus copias ad statiua reducens
in patriā se recepit. Dum ea fierent in Italia Leoni Cōstantinopolitano imperatori satis
fuit negotij eos persequi, & supplicio afficere, qui sanctorum imagines uenerabant̄. Et
Cōstantinus filius Hirenē Cacanni Bauarorum ducis filiam accepit uxorē, quorum nu
ptiæ malum habituræ finē, multas etiā in principio dissensiones habuerunt, qđ mulier
catholicā tenuit fidē, à qua semper alienus fuit infidelis hæreticusq; tyrannus. Et eodem
tempore dux Francorum Carolus Martellus post exactos Saracenos domitosq;, pro
ut ostendimus, Visigothos, omnē olim Galliā Theoderici Frācorum regis ditioni sub-
iectā reddidit. Obijt autē paulopost ipse Theodericus, & Carolus apud Vermenā ui cū
Isaræ fluuio cōtinentem, grauissimam incidit ægritudinem, ex qua cum mori dubitaret,
B ilico curauit, Childerico Theoderici defuncti germano regnum Franciæ demādari. E-
rant Carolo nati duo, Carlomannus, & Pipinus, in Burgundia, Austria, Frācia, & Aqui
tania possederūt. Eaq; regni Frācorū & sui principatus dispositione facta Carolus Mar
tellus annis & gloria plenus obijt. Pace Lōgobardos inter & Rom. firmata, reuersum in
urbem Zachariā pont. pop. Ro. summis honoribus summisq; iubilationibus est prose-
cutus. Isq; pater piusdeo accepti beneficij gratias redditurus, in beatę dei genitricis, quę
dicit̄ Rotunda, supplicationē habuit solennissimā: fuitq; annus insequens Ro. po. eius
pacis beneficio quietissimus: ad cuius anni finem præter omnium opinionem nuncius
est allatus, Liuthprandum regē Rauennā ductis ex improuiso copijs obsedisse. Erat eā
in urbe tunc Eutychius exarchus, quē à Stephano pont. absolutum anathemate, & ut il
luc accederet suasum fuisse ostēdimus. Is exarchus licet urbi munitissimæ & populis fre
quentissimæ à uiribus Lōgobardorū minus timeret, tn̄ diuturnitatē obsidionis & agri
C uastationē oppidorūq; expugnationē plurimū formidabat. Quare ad pon. Ro. scribens
orauit, ut qđ pro ducatu Romano fecerat Lōgobardi regis, pro Rauennate exarchatū
adeundi laborē suscipere dignaret̄: misitq; e uestigio pont. Benedictū episcopum Thu-
sculanum & Ambrosiū primicerium notariorum. Et cum eos rex nō exaudisset, ponti-
fex urbis Romæ custodia Stephano duci relicta, sumptoq; clericorū comitatu, iter ad re
gem ꝓperans est ingressus. Interea Liuthprandus cum agro Rauēnæ uastato nullā ur-
bis capiendę spē cerneret, Classense oppidum inuasit, eoq; ciuium inter se dissidentiū ꝑ
ditione capto direptoq; & diruto Papiā reduxit exercitum. Et pōtifex per Rauennam
cōtulit se Imolā, quæ ciuitas diu à Lōgobardis fuerat possessa. Inde ad Padū delatus, na-
uesq; sibi regis Lōgobardi iussu paratas cōscendens, Papiā peruenit. Cui rex summa cū
ueneratione excepto, cuncta quæ aut de Æmylia, aut de Rauēnatibus anno ante secun
do ceperat, reddidit: tertia Cæsenatis oppidi parte excepta, quā editiori in tumulo sitā
in arcis præsidijq; locū sibi reseruauit. Fuerat paucis diebus Romę à Papia reuersus pō
D tifex, adeo ut decretæ ad gratias ex more agēdas deo supplicationes nōdū finitę essent,
cū nuncius optatissimus in urbē est prælatus, morte subtractū regē impium Liuthpran
dum, atq; etiā Hirprādum nepotē regno, cuius ille participē successoremq;, prout osten
dimus, instituerat esse deiectum. Fama est & habent scripta de Longobardis chronica:
Hirprandum, quo die regni cōsors à patruo assumptus est, in publicum ex gentis more
ꝓdeuntem lanceā manu gestasse, cuculumq; auiculā cum hastæ summitatem insedisset,
querulā occinisse. quo futuræ ignauiæ augurio deterriti proceres Lōgobardi Hirpran-
do rege deiecto Rachisiū delegerunt, quē Foroiulianū ducē ostēdimus apud Forūsem
pronij prima uirtutis & futuræ ꝓbitatis munera declarasse. Qui rex à pont. Zacharia ꝑ
nuncios oratus, pacē cum Rom. Rauennatibusq; in annos uiginti cōstituit. Diuersa tūc
Rom. & Cōstantinopolitani fortuna utebant̄, quod hinc pont. Zacharias ornandis in-
staurādisq; basilicis, inde Romani statu urbis in melius reformādo intēti erant. Leo au-
tē imp. dum in sanctorum imagines illarumq; ueneratores solito magis sæuiret, interijt.
Et Cōstantinus filius uarijs agitatus suorum dissensionibus imperiū per arma ægre reti
nebat. Seruauit tamen cum eo priscum morem pontifex, siquidē binos mittens ex Ro-

mano clero presbyteros,formulā ad illū dedit catholicæ fidei,in cuius obseruatione im E
perator deberet Rom.pontificibus cōsentire.Sed quo tempore nauis presbyteros per-
ferens Cōstātinopoli applicuit, Cōstantinus cū classe Saracenos inuasurus Ægyptios
soluerat.Et Arthaustus quidā ad tyrannidē aspirans plebē multa largitione corruptam
seduxit,à qua ad imperiū est assumptus.Id cū intellexisset Cōstātinus ilico classe ad litto
ra Asiæ reducta exercitū auxit, & Constantinopolim obsidens ui expugnauit,captum
in prælio Arthaustū Cōstantinus cæcauit,& cum factionis suæ primoribus libero dāna
uit exilio.Rebus Constantinopoli cōfirmatis imperator presbyteros Rom.pontificis
oratores exaudiuit.At in Francia lōge dispar fuit Caroli Mortelli natorum institutio ui
tæ,qđ Carlomannus haud multo post patris obitū seculo abrenunciare constituit.Itaq;
suo eius ꝓpositi desiderio fratri patefacto, & paucis uix comitibus secū ductis, Romā
se contulit ad Zachariam pont. à quo in clericum ordinatus & habitum monasticū est
indutus:inde ad beati Benedicti Cassinense monasterium accedēs professionem & in
eo perpetuo cōmorandi uotum emisit.Pipinus autem genitoris auiq; uitam æmulatus, F
eos gloria superauit. Longū esset & nostræ intentioni cōtrarium ea referre singula,quę
Pipinus in Germanos,Aquitanos,Burgundos,Alemannosq; gessit, quibus in regioni
bus cū gētis Francorū, & eius regis Childerici nomine omnia gerebant gloria amplio
re,nihil maiori habuit impedimento, ꝙ quod regem propè amentem uarijs furentē in-
eptijs tolerare cogebatur.Inuenio apud Alcuinum,Paulumq;,& plerosq; alios,qui Frā
corum gesta scripsere,proceres populosq; eius gentis Pipini uirtutē,& ecōtra Childeri
ci regis amentiā,debitis pēsantes meritis,Zachariam pont. Rom.consuluisse, ineptum
ne regē ultrà tolerandū,an Pipinum merita fraudandum regia dignitate cēseret.Cumq;
respondisset pont.eum qui regia melius obire munera nosset,habendū regem:Francos
publico totius gentis cōsilio Pipinum declarasse regē,Childerico in clericum tōsorato:
Idq; omisisse Petrum bibliothecariū miror, cum de Carlomanni ad Zachariā aduentu
cæteris scriptoribus cōcordet. Per idem uero temporis in quo Carlomannus Romā se
contulit,Rachisius Longobardorum rex fœdera rupit pacis cum Ro.populo,in annos G
uiginti pauloante constitutæ.Namq; agros Rauennatis exarchatus ubiq; populatus in
Perusiā duxit,eamq; accuratissime obsidens, adnisus est adhibitis arietibus & machinis
expugnare:sed opē attulit necessariā pietas pont. Zachariæ. Accessit enī ad perfidi re-
gis castra:& deo,cuius spiritu ductus erat,cōcedente, Rachisii animū mentēq; immuta
uit:qui nedū soluit obsidione Perusiā:uerumetiā regni & opum,quas possidebat maxi-
mas,sarcinā abijcere cōstituit. Nā paucis post id factum diebus, Aistulfo fratre in regē
Longobardorū substituto,Romā cum uxore & filijs accessit:ubi à pont.Zacharia cle-
ricus & monachus est effectus. Qua tēpestate Zacharias pont.post tantas res maxima
confectas gloria, quietiorem petiuit cœlorū sedem. Et Gregorius patre Marcello Ro.
in pont.eius nominis tertiū est creatus, q omnia inueniēs in Italiæ partibus quietissima
instaurandis ornandisq; sacris ædibus sui pōtificatus initio operā dedit, misitq; ad Ger-
manos Bonifaciū episcopū,cuius prædicatione diuini uerbi maxima Germanorū pars
Christi fidē religionēq; accepit.Sed nec huic etiā pont. fuit à Lōgobardorum motibus H
longa quies,quod tertio pōtificatus sui mense Aistulfus rex & ipse nouus omnes Rom.
partium Italiæ agros rapinis incursionibusq; fœdauit.Eum uero pont.per munera & o-
ratores flexit ad pacē in annos quadraginta,magnis &,uti apparuit,solidissimis uerbo-
rum cautionibus constituendā.Superabat uero Aistulfus perfidia prædecessores gētis
suæ reges,nec erat sancti,iusti,aut humani apud eū respectus:ex quo factum est,ut quar
to pacis mēse eam uiolauerit, egeritq; apud pont.ut si pacis fœdera cupiebat obseruari,
Romanos,& suarū partiū populos,singulos aureos in capita collatos, sibi in tributū sti
pendiumq; iuberet dissoluere.Adnisus autē est pont.impium regem muneribus & ora-
torum suasionibus demulcere:& cū haudquaquā prodesse intelligeret,datis ad Cōstan
tinū imp.literis,quo in statu esset res Romana & omnis Italia ostēdit,illi protestatus fo-
re,ut nisi subueniat,Roma & omīs Italia in Aistulfi perueniat potestatē. Prēterit hoc in
loco bibliothecarius,qđ postea ter quaterq; affirmat,qđ pleriq; habent scriptores,Ai-
stulfum tūc Rauēna potitū fuisse. Nā etsi quo id modo sit factum nullus refert scriptor,
constat eam urbem cum reliquis ciuitatibus oppidisq;,quæ semper antea à Longobar-
dis salua

A dis salua mãserant, primo Aistulfi anno in potestatē uenisse. Cōstantinus aũt imperator
pont. Grego. precũ instantia cōmotus, ad regem Aistulfum epistolas dedit per Ioannē
imperialē silentiariũ referēdas, q simul cum Paulo Greg. pont. Ro. germano Rauēnam
accessit. Inuētũ ea in urbe Aistulfum põt. imperatorisq; oratores multa locuti nihil præ
ter uerba & quidē aspera reportarũt. Addidit tñ Lōgobardus rex oratoribus unum ex
suis Romã & inde Cōstantinopolim ꝓfecturũ. Eos pont. cum audisset, & nihil actũ esse
intelligēs, Romanos in cōciliũ adhibuit, quorũ precibus & suasionũ instantia cēsuit tali
ter cũ imperatore agendũ, ut nisi afflictis Romæ & Italiæ rebus sua præsentia, & cũ Ro.
imperij uiribus subuenisset, alia uia unde haberi posset, salus & defensio quęreretur. Iue
runt aũt Cōstantinopolim Lōgobardi regis nuncius, & Paulus pont. Greg. germanus.
Vixdũ ꝓfecti urbe oratores, cum Aistulfus pont. & Ro. pop. per nuncios cōminatus est
fore, ut nisi sese & urbem Romã dedant, eos postea uelint nolint in potestate factos ad
unum iugulet. In quem adductus tremorē pont. pop. in Lateranensem basilicã cōuoca
B to, homiliã habuit lacrymis singultibusq; ꝙ dicēdi artificio pleniorē, imminere dicens
Ro. urbi Ro. pop. excidiũ, nec ullam clementiæ spem habendã in deditione impijssimo
regi facta. Viribus aũt Ro. populi posse resisti eius gētis furori, quę omnē pene Italiam
in potestate habeat, si qui sperarent, eos rerum ignaros, & malos Rom. potentiæ exter-
minatores esse. hinc solã esse relictã, quæ tñ florentissimis rebus præ se ferenda, & ꝓ fir-
missimo fuerit habenda præsidio, omnipotētis dei clemētiã: cuius implorãdæ illa sit cer
tissima ratio, si in sacco & cinere uigilijs ieiunioq; humiliati creatorē suũ, semper petēti-
bus paratũ, auxilio postulauerint. Tertio ab hinc die, cũ se ex pont. sentētia humiliasset
populus, in supplicationē à Lateranēsi in matris dñi maiorem basilicã est ꝓcessum, prę-
tulitq; pont. pacis formulã perfidi Aistulfi chirographo exaratã, à crucis uexillo, quod
preciosissime ornatũ præcedebat, pendentē, in quã pop. Ro. omnē periculi sui causam
corã deo mœstus eiulansq; deflebat. Nec tñ cessauit interea põt. Aistulfum muneribus
maiorisq; precij pollicitationibus pertētare, si forte captũ Rauēnæ exarchatũ reddere,
C & pacē cum Ro. pactã seruare uellet. Et cũ nihil solito magis ꝓficeret, missusq; ad imp.
germanus nec spē præsidij literis faceret, nec rediret, cum pop. Ro. constituit opē regis
Franciæ implorandã. Veritus tñ ne si Longobardus id rescisset, prius accelerato furore
Ro. oppprimeret, ꝙ ex Francia suppetiæ afferri possent, epistolas peregrino homini Lō
gobardis ignoto ad Pipinũ dedit, quarũ hic maxime tenor fuit: ut quoniã Lōgobardus
nec pacta cũ Ro. seruaret fœdera, nec exarchatum Rauennatē & alia de Rom. capta, ut
prece precio'ue redderet adduci posset, opē ipse Christianissimus afferret, cuius opis ra
tio ut solidiori iniret modo, scripsit pont. oportere regem Pipinum tanq; proprio indu-
ctũ motu ab ipso pont. ut in Franciã ad se iret postulare. Interea Paulus pont. germanus,
Ioannesq; silentiarius, & Aistulfi regis nuncius, sicut Cōstantinopolim simul iuerãt, pa
riter simul Rom. ad pont. sunt reuersi: fuitq; imperatoris respõsi summa: Gregorio põt.
ad Aistulfum pro pace redintegranda ꝓperandum esse. Dumq; pont. ad iter se accingit,
Rothingrãdus episcopus & Antharius dux à Pipino Francorũ rege uenietes pontificē
D ut se cōferret in Franciã orauerunt. Mouit itaq; pont. utriusq; regis & simul imperatoris
nuncijs sociatus. Et priusq; Papiã perueniret, præmissi ab Aistulfo nuncij illius uerbis
præscribere nõ sunt ueriti, ne Rauēnã, aut illius exarchatũ peteret, fore polliciti, ut si ea
tēperasset postulatione, uoti eũ in cæteris cõpotē faceret Lōgobardus. Cũctis postea si
mul ut fuerãt imp. Francorũq; regis oratoribus corã Aistulfo perductus pont. post mu-
nera regi data faciens uerba, & perfidiã Aistulfi grauibus notauit uerbis, & omnia quę-
cunq; aut ille post uiolatã pacē cepisset, aut sui prædecessores Lōgobardi reges occupa
uerant, reddi postulauit. Cũq; Aistulfus pertinax sicut antea persisteret, egerũt apud eũ
regis Frãciæ oratores, ut pont. dimitteret in Franciã ꝓfecturũ. Tulit id ægerrime Lōgo
bardus, nec tñ ausus Francorũ regi, qd' tãtopere cupiebat, denegare, Gregoriũ permi-
sit. Eũ Carolus, cui postea Magno fuit cognomentũ, Pipini regis filius adolescēs, Frãcō
rũ fines ingressum à cētesimo lapide ad palatiũ usq; Põticonē, ubi Pipinus erat, deduxit.
Processit tñ ad tertium lapidē rex Pipinus, & equo descendēs, põtificisq; pedes oscula-
tus, illum terra incedens, & frenum pont. equi regens, ad cubiculum usq; deduxit.

PRIMAE DECADIS FINIS.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB IMPERII ROMANI INCLINATIONE DECADIS SECVNDAE

LIBER PRIMVS.

SCRIBENTEM HACTENVS DECIMO VOlumine non magis Romanorum imperij inclinationẽ, quàm ipsius urbis Romæ atque Italiæ desolationem, ad quam supe rius eas ostendimus perductas, sæpe mœstitia, sæpe pauor inuasere. Nunc tanquam ipse in periculi parte uerser, horreo cõ syderare atque recensere, quàm gelido trementiq́ corde, Romani & suarum partium Itali regis Aistulfi sæuitiam formidabant. Quamprimum enim pontificem Gregorium Papia decessisse uidit, primores suæ gentis sequi iussit: qui integram ablatorum restitutionem polliciti, illum ab instituto itinere reuocarent. Quumq́ Gregorium saltus Alpium claustraq́ ingressum, quæ Francorum præsidio tenebantur, continuasse iter didicit, comminatus est, atque uoluit Rauennam cum suo exarchatu, mortalium cæde, rerum direptione, ædificiorumq́ incendio uastare, ut eo liberatus tot oppidorum, tot ciuitatum custodiæ respectu, liberior in urbem Romam duceret: eamq́ prius usque ad solum euerteret, quàm posset Pipinus ex Francia subuenire. Nihilq́ uidetur magis impium regem à tam crudeli proposito remouisse, quàm quod sperauerit posse Pipinum dolosis artibus destinere. Carlomannum namque Pipini germanum, quem in Casinensi monasterio ostendimus professionis & perpetuo manendi uotum emisisse, seduxit, ut in Franciam se conferens Pipino fratri aduentum in Italiam, & bellum in Longobardos dissuaderet. Ingressusq́ est iter pseudomonachus Carlomannus. Fuerat interim Pipinum serio alloquutus pontifex Gregorius, & quod de aduentu cum copijs in Italiam petiuerat, ab illo impetrauit. Id enim solum moræ petijt Pipinus, ut pontifex uer nouum quieto expectaturus animo, sese apud sancti Dionysii Parhisiensis monasterium interea contineret. Dumq́ pontifex de itinere quassatus periculosissimo correptus esset morbo, & Pipinus comparando exercitui operam daret, Carlomannus properanter confecto itinere superuenit: quem tantum abfuit, ut exaudiret Pipinus regis Aistulfi & Longobardorum amicitiam suadentem, quod illum à claustro Casinensi profugum, in Viennense monasterium relegauit. Vbi haud multo post mœrens indignabundusq́ interijt. Adductus pontificis Romani suasione Pipinus, Aistulfo regi per oratores suadere conatus est: seruanda esse Romano pontifici pacis fœdera, & contra ius fasq́ capta in integrum reddenda. Longobardoq́ sicut semper antea, quod rogabatur, recusante, Pipinus rex occulte prius destinatam in Longobardos expeditionem publico edicto Franciæ & militiæ ducibus indixit. Quumq́ breui postea medio itinere quo itur à Parhisiensibus ad Italiam, omnes ad diem conuenissent, persuasus à Gregorio pontifice Pipinus, secundam ad Aistulfum legationem de pace misit. Nedum uero paci accedere uoluit Longobardus: sed multa in Francos, in pontificem, in Romanos, insolentissime est loquutus. Præmiserat Pipinus leuis armaturæ turmas, quæ Alpium saltus, meatusq́ insidentes hostem ab incursionibus prohiberent. Pariterq́ Aistulfus aduersa parte non quidem leuem permiserat armaturam, sed claustra Alpium seruaturus cum omni exercitus robore ueniebat: qui paucitatem spernens Pipini militum, illis congressus, & accepit incommodum, & Alpibus detrubatus est. Quæ quum Pipinus audisset, agmina accelerare, nec ullo in loco priusquàm apud Papiam consistere iussit. Papia obsidione pressa ager proximus atque omnia

A nis adiacens regio à tanto Francorum exercitu uastabantur. Rapras mulieres, armenta, undiq; abactos colonos manus post terga reuinctos, miles Francus in castra cogebat. Ea cum magno exercitus applausu cerneret, pontifex Gregorius sæpenumero ingemuit: tandemq; misericordia ductus, egit cum Pipino ut Italiæ, in cuius populorum capita id redundaret malum, misertus, Longobardum si ueterem seruare pacem, si dolo capta reddere animum induxisset, ultra premere, & regno expellere desineret. Eas soluendæ obsidionis & innouandæ pacis conditiones, Aistulfus non modo accepit, sed magnis adulationum fallacijs bonitati & clementiæ põtificis gratias egit. Insuperq; plura & meliora quàm postularentur, sponte sua ad promerendam sancti uiri gratiam est pollicitus: secundum quæ constituta multis adstipulationibus & sacramenti religione à Longobardo rege suisq; optimatibus firmata, Pipinus relicto apud pontificem Varnerio, spectatæ uirtutis inter Francos proceres uiro, qui pacta ex fœdere impleri curaret, in Franciam reduxit exercitum. Pontifex uero quum Aistulfus paruam reddendis se præ-

B sente ciuitatibus peteret moram, quousq; laceratum bello Papiensem reformaret agrũ, iusta & æqua postulare uidebatur. Interim cum Varnerio Romam est profectus, dumq; Pipinus Franciam, pontifex Romam petijt, Aistulfus rex, cõtractis tumultuarie copijs, Rauennam uenit: & exercitu magnis conatibus parato in Romam duxit: quam obsidione cinctam, tribus pressit mensibus: & omnia quæ pomœrio excluduntur, absque aliquo diuini aut humani iuris respectu, crudelissime uastauit, ut plura tunc immanis tyrannus Romæ suburbanis & agro intulerit detrimenta, illis omnibus, per quæ quatuor & quadraginta ac trecentos annos, per quos Romanum ad id tempus inclinauerat imperium, Visigothi, Eruli, Ostrogothi, & ipsi intulerant Longobardi. Confugerat uero obsidionis initio pontifex & Romani ad unicum certissimumq; Pipini præsidium, duobus ex nobilitate Romana Varnerio additis oratoribus, qui secundo Tyberi in mare delapsi, Massiliam & inde Franciam petiuerunt. Intellexerat enim Pipinus, quod egerat Longobardus, & reparandis reuocandisq; copijs intentus erat. Quare Varnerio, &

C oratoribus auditis, nihil moratus, iter ad Italiam est ingressus. Sed dum tantis fluctuat angiturq; uel detrimentis uel periculis Roma & Italia, Constantinus imperator nullam subueniendi curam suscepit, quanquam uaria tunc, & sibijpsi contraria usus est fortuna. Et quidem hinc eam habuit imperator secundam, quod Turci tunc primum Asiam inuadentes, Halanos primo, post Colchos, & Armenios, inde Asiæ Minoris populos, & ad extremum Persas, Saracenos agrorum direptionibus, & mortalium magnis repertorum aut congredi ausorum cædibus infestarunt. Fuerúntque & ipsi Turci Scythæ, ex ijs quos Alexandrum Macedonem intra Hyperboreos montes, ferreis clausisse repagulis, quum alij tradunt scriptores, tum beatus Hieronymus affirmat. Tantas autem habuit uires Turcorum insultus, ut Saraceni pacem secum habere nulla alia potuerint ratione, quàm restituto Persarum regni nomine, quòd Saracenos, Focæ, & Heraclij temporibus, in suum ostendimus confudisse. Passi namque sunt æquo animo Turci, Persis famæ celebris genti subesse, qui Saracenos in terra aliena superiores nolebant to-

D lerare. Aduersam uero fortunam, uel potius deum suis iratum peccatis, inde sensit Constantinus, quod pestis ualida, & propè illi, quam genitoris tempora habuerunt similis, Constantinopolim populata est: quam pestem Hugo Floriacensis scribit, quum in Calabria cœpisset, Siciliam & inde Constantinopolim inuasisse. Itaque quum Ioannes silentiarius à Papia Constantinopolim reuersus, Constantino imperatori renunciasset, Gregorium pontificem à Pipino Francorum rege uocatum, in Franciam accessisse, Rauennæ & Italiæ exarchatum, quem à Longobardis opprimi, ac omnino consumi neglexerat, timuit tradi pontificibus, aut Romano populo gubernandum. Quod ne fieret, constituit resistere: præfatúmque Ioannem silentiarium, & cum eo Gregorium protoasecretis, misit in Italiam oratores. Qui Romam uenientes, primum adnisi sunt uerbis destinere pontificem Gregorium, ne Francorum auxilia imploraret. Sed pontifex, quod fecerat, nuncios in Franciam dimisisse dicens, illis suasit, ut pariter ipsi ad Pipinum in Franciam se conferrent. Addidit tamen Gregorius nauigaturis imperatoris oratoribus ex populo Romano duos, Pipino ut in sententia persisteret suasuros. Appulsi Massiliæ imperatoris oratores, intellexerunt Pipinum Francorum re

gem in Italiam cum exercitu properantē Alpes superasse: quo molestissimo perculsi nū B
cio Græci pōtificis oratoribus,ne Pipinum regem secum adirēt,persuadere conati sunt.
Et quum Romani iussa pontificis sibi exequenda cōtenderent,dolo Græci agere cōsti-
tuerunt. Profectusq́ noctu Romanis omnino inscijs, Gregorius protoasecretis Pipinū
accelerato itinere assequutus est,quem in agro Papiensi inuentū multis magnisq́ mune
ribus donauit:exinde ingentis præmij pollicitatione facta, Pipinum imperatoris Cōstā
tini uerbis orauit,ut Rauennam eiusq́ exarchatum imperio cuius de iure esset,& nō pō
tifici aut Romanis reddere promitteret. Ad quæ respondit Pipinus,se primariam & nūc
alteram in Longobardos expeditionē nulla præmij temporalis, aut diuitiarū seculi spe
pellectum inijsse:sed sola esse commissa in deum,in animæ suæ detrimentū peccata: qui
bus abolēdis,aut ex parte leuādis adductus, beato Petro & eius successori Romano pō
tifici,ac Romanæ ecclesiæ opem pro uiribus afferre uoluerit:hinc se nullis præmijs,nul
lis posse abduci sponsionibus,quin ad animæ suæ salutem destinatam, & Romano pōti
fici iureiurando promissam contineret expeditionē:eaq́ intentione Longobardos dele F
re adnitat,ut Rauennā,eiusq́ exarchatū,& alia de Italiæ terra ab illis occupata recipiat,
Romano pontifici,& Romanæ ecclesiæ concedenda. Absolutus infelici legatione Gre
gorius ꝓtoasecretis Romā & inde Constantinopolim redijt. Aistulfus uero Longobar
dorū rex à Pipino graui obsidione pressus,deditionē ex superioris pacis fœdere fecit. Et
Pipinus omni cauturus fraudi Fulcadum abbatē,qui reddenda caperet & pōtifici daret
cū cohorte una delegauit. Eam ciuitatum oppidorūq́ Gregorio pontifici Romano red
ditarū seriem,quicunq́ ex Petri Lateranensis ecclesiæ bibliothecarij scriptis attente per
leget,facile & certe intelliget,quib. Rauennæ exarchatus terminis cōcludatur. Sunt enī
hæc bibliothecarij uerba,quæ ad tantæ rei certitudinem censui apponenda: Prænomina
tus aūt Fulcadus abbas,Rauennatū partes cum missis Aistulfi regis perueniens,per sin-
gulas ingressus ciuitates,tam Pentapoleos,q̄ Æmyliæ,easq́ recipiēs, & obsides de una
quaq́ tollens,atq́ primates unà secum cum clauibus portarū ciuitatū ducens, Romam
peruenit. Quod autē Pentapolis complexa fuerit quinq́ ciuitates, uerbi proprietas ar- G
guit,easq́ Rauennam, Cæsareā, Classem, Forumliuij,& Forumpopilij fuisse constat. Se
cūda est exarchatus potissima pars Æmylia,uetusti & celebrati in Romanis historijs uo
cabuli Italiæ regio,quæ à Forocornelio,nunc Imola,quicquid uia eiusdem nominis om
nium Italiæ celeberrima per Bononiam,Mantuam,Rhegiū,Parmā,&Placennā,ad Pa-
dum usq́ habet,complectebatur. Placentinos aūt,Parmenses, Rheginenses, Mutinen-
ses,Bononienses,& Imolenses,agrorum fines à summis Apennini iugis ad Padū protē-
di etiam ætate nostra uidemus,ut Rauennæ agrum pariter ab ipso Apēnini iugo per Fa
uentinos eius agri partem ad Padū & Cæsenates Ceruiensesq́ sui item agri portionem
à summo Apennino ad Adriaticū pertinere certissima habeant documenta. Id etiā uel
terræ uel paludis, quod intra Mincium Padumq́ à Veronensis Vicentiniq́ agrorū finib.
in Venetorū stagna Adriaticumq́ uergit,agrū fuisse Rauennatē,quum cæteri scriptores
tum omnia ostendunt monumenta:ut non minus tunc Rauēnæ iuris censerent Ceruia,
Cæsena,Fauentia,Comaclum,q̄ illæ quatuor ciuitates uocabulo Pentapolis appellatę: H
ut ipsa exarchatus appellatione contineretur,quicquid à Placentinis agri Papiensis fini
bus Padū inter Apenninum paludes stagnaq́ Venetorum & Adriaticū pertinet ad Ari
minū,quā ciuitatē,& quicquid intra Isaurū,cui fluuio nunc Folia est nomen,& Adriati-
co continet,exarchatui additum fuisse ostendit cōsuetudo iuris ab exarcho dicēdi usq́
ad hęc tēpora obseruata. Alia uero loca,quę idē dicit bibliothecarius,à Pipino rege pō-
tifici Romano dono cōcessa fuerunt, Ariminum & ab illo distans duodecimo milliario
Concha pridē mari submersa,Pisaurū,Faunum,Vrbinū,CollesLuceoli,Eugubiū,Vrbi
na urbs,& Narnia:& in Picentib. Esis,& Serra. Fuerunt quoq́ oppida Boibi numero ad
uiginti,à Bois olim dicta,quorū Sarsina Plauti patria est caput: Monsferetri, quo nomi
ne alia itē ad uiginti censent castella:castellū sancti Martini à libertate diu cōseruata cla
rū,tūc Acermons dictū,Acerra,& Monslucati. Dum prędicta ex fœdere redderent,ad
nisus fuit Aistulfus pristinis perfidię suę artib. uti. Nā Pipinū qui se interea ad radices Al
piū cōtinebat,trās Alpes ꝓperaturū sperās, Fauētiā de Pētapoli & Ferrariā reddere dif
ferebat,cū diuino subtractus iudicio apoplexi correptus in uenatione interijt. Qđ cū in
tellexisset

A tellexisset Pipinus, Alpes est transgressus. Aistulfi morte celeri fama per Italiā dissemina ta, Desiderius dux Longobardus Hetruriæ præfectus, copiarum quibus præerat robore innisus, id regnum per arma inuasit. Id aūt adeo moleste tulit Rachisius, quē Aistulfi germanum fuisse ostēdimus, ut interrupto monasticæ uitæ proposito, arma induceret in Desiderium, omnesq; Italiæ Longobardi, exceptis Hetruscis, Rachisium sequebantur, qui in magnū coacti exercitū Hetruscos fines inuadere cōstituerant. Cū Desiderius sibi timens Gregorij pontificis fauores multis precibus implorauit, fore pollicitus, ut si pontifex Romaniq; opē afferrent, ipse regnum adeptus ea redderet, quæ ex fœdere erant reliqua: & non solū pacem cum Aistulfo initam seruaret: sed pōtifici & Romanis perpetuo obsequeretur. Eam cum audisset legationem pont. Folcadi abbatis consilio usus statuit Desideriū exaudire, misitq; ad illum in Thusciā cum Folcado Paulū fratrē suum, qui fœdera constituerent. Eorumq; formula ex pontificis sententia breui est concepta: & Desiderius suiq; proceres atq; cōmilitones maximis dirisq; in sua & filiorum capita, si fidem

B fallerent, conceptis execrationibus, sese iurisiurandi religione obstrinxerunt. Fœderum formula in urbe delata, misit Gregorius pont. Stephanū presbyterū ad Rachisium, Longobardosq; sua secutos arma, admonens ne Desiderio quē appellasset regem, aduersarētur. Folcadusq; abbas cum sua cohorte secutus ostēdit fore, ut si Desiderio ultra molesti esse pergerent, cum Romanis Francisq; magis, q̄ cum Desiderio bellum gerant. Quib. territi tantis cōminationib. Longobardi, Desiderio consenserunt: qui fidem pōtifici ex fœdere seruaturus, Fauentiā cum sui agri castello Tyberiaco, quod nunc est Bagnacauallū, dedit. Quo in tempore, aut paulo prius occupata ab Aistulfo Longobardorū rege, Rauenna finem habuit magistratus exarchorū à Constantinopoli in Italiam missorū anno quinto & septuagesimo supra centesimū, postq; magno Romæ & Italiæ malo Narsete deiecto ea calamitas inchoauit. Statu Italiæ, & urbis Romæ ad eam pacis quietē pōtificis opera ac insigni uirtute perducto, intendit uir sanctus animū cleri moribus in religionis ceremonias reformādis: sed qui iam annis esset grauis, & multo rerum gestarum

C labore attritus, ad anni pontificatus sextidecimi finem obijt: suffectusq; illi Paulus patre Constātino Ro. quietiora per Desiderij regis pacē tempora habuit. Dum hæc fierent in Italia Gregorio protoasecretis Constantinopolim reuerso, imperator Constantinus in nepharia aduersus sanctarū ueneratores imaginū persecutione perseuerabat. Nam cum urbis Constantinopolitanæ episcopus nomine Cōstantinus suæ impietati nollet cōsentire, Nicetam spadonē ordinauit episcopum. Depositus uero Constantinus ludibrio habitus flagellatusq; capitis suppliciū luit. Per quod tēpus rex Bulgarorū Thelesius Thraciam populatus est, quē Constātinus repulsum magna copiarū parte spoliauit: isq; Thelesius in patriam de fuga reuersus, à suis ob rem male gestam interfectus est. Ei subrogatus in regē Sabinus Constantinū imperatorē placare, & sibi fœdere & amicitia cōiungere cupiens, illi in imaginū depositione cœpit consentire. Quod quidē adeo moleste tulerunt Bulgari, ut nouum regē interficere sint adnisi. Sed is fuga prolapsus Constantinopolim se recepit, creatusq; est à Bulgaris rex nomine Paganus. Qua tempestate Cōstan

D tinus Leonē filium imperij consortē fecit, & Hirenē Atheniensem cunctis Græciæ puellis pulchritudine prælatam illi uxorem dedit. Tanta aūt impietate Constantinus in religionē Christianā exardescebat, ut cum Habdalla Saracenorum ammirrhato nulla alia ratione fœdera amicitiamq; inierit, q̄ ut Christianos Saracenis cohabitantes persequeretur. Administrabat Thraciā pro prætore Cōstantini eunuchus, qui apud flagitiosum imperatorē nutritus illo truculētior erat: & ne dum imagines deponi cremariq; curauerat, sed omnibus quoq; ecclesiarū ornamentis ad hastā distractis, preciū imperatori miserat. Ad quē prædictus rescribens Constantinus, illumq; dicens secundū cor suū à deo sibi datū, summis laudū præconijs extulit. Sed apud Francos interea rex Pipinus gloriā in dies potentatūq; adaugebat. Quo enī tēpore ab Italia in Franciā redijt Trasillo dux Bauarorū sese cōmendatū illi subdidit. Et Saxōes eius amicitia precario potiti trecētos equites in quācūq; expeditionē iuberent dare promiserunt. Maius uero negociū Pipino fuit in Aquitanos, quib. subigendis octo æstatibus laborauit. Eius belli anno primo cū ad oppidū Theloathū castra posuisset, timuit Nauserius Aquitaniæ dux, & facta obsidione obsidibusq; datis cū Pipino in gratiā redijt: sed q̄ primū intellexit Pipinū filiosq; ad remotiora regni

ta regni loca cum copijs accessisse, perfidia usus regnum Franciæ inuasit, tantaq; pertina E
cia prædando urendoq; iter emensus est, ut prius Caualicẽses egressus sit, quam Pipinus
copijs undiq; accitis potuerit subuenire. Quanquam Pipinus senectuti indulgens eã ex
peditionem omnium primam Carolo filio adolescenti duxit demandãdã. Profectus in
Aquitaniam Carolus, Burbonium, Clarmõtem, & multa de Aruernis cepit, faustisq; au
spicijs militiam Carolus inchoauit, ut anno inde septimo ductis alterne à Pipino genito
re & ipso Carolo expeditionibus, Aquitania Franciæ regno fuerit subacta. Quo in tẽpo
re Pipinus in Turonijs apud sanctum Dionysiũ est defunctus. Erat annus in quo hæc fie
bant pontificatus Pauli decimus, qui & eius uitæ ultimus fuit: per cuius pontificis tẽpo-
ra tm̃ ualuit Pipini regis Francorũ respectus, in quem Desiderius Longobardorũ rex o-
culos semper habuit intentos, ut nullis interea motibus Italia aut Roma fuerit agitata. Pi
pini aũt morte audita, Desiderius in Romanã rem machinationibus uti cœpit. Nam cũ
Paulus pontifex apud beati Pauli ecclesiã spiritũ in extremis duceret, Tothonẽ Nepesi-
num ducẽ, qui Longobardis semper studuisset, Desiderius impulit, germanum suũ no- F
mine Constantinum etiam ui illata pontificẽ à Romanis suscipi curaret. Et quidem To-
tho tunc Romæ habitans magna usus audacia, copias à Nepeso acciuit, earũq; armis sti-
patus Constantinũ pont. prophanatũ in patriarchium Lateranense perduxit: nec defue
runt episcopi, & alij clerici, à quibus uel inuitus Cõstantinus pro põtifice sit habitus. Al
ter etiã Philippicus pariter à paucorũ factione in pontificẽ prophanatus breui est deie-
ctus. Perstitit aũt diutius in Petri cathedra Cõstantinus, & episcopos presbyterosq; mo
re pontificũ ordinauit, quousq; clero populoq; Romano in trib. foris, quæ est sancti A-
driani ecclesia per Christophorũ primicerium coacto, Stephanus Siculus canonice in
pontificẽ est electus: qui octauo electionis die cõsecratus, nihil duxit antiquius, q̃ Pipi-
num, cuius mors Romæ tunc ignorabatur orare, ut prælatos ex Francia mittens, concili
um Romæ fieri adiuuaret, quo erroribus purgaret ecclesia, quibus eam Constantini im
pietas coinquinauerat. Sergius aũt nomenculator, quem Stephanus ad Pipinum mise-
rat oratorem à Carolo Carlomannoq; quod petijt impetrauit. Venerunt namq; ex Fran G
cia duodecim episcopi, & alij ecclesiæ prælati, quib. Italiæ episcopis in Lateranẽsi eccle
sia cõiunctis celebratũ est conciliũ, in quo Constãtinus est damnatus, eiusq; acta quan-
tum oportuit sunt rescissa. Ea cum fierent Desiderius Longobardorũ rex etsi Constãtini
partibus occulte fauit, nihil tñ aperte in Romanos pontificemq; est ausus, quod Frãciæ
reges uereretur, quos nouerat Pipini genitoris uestigia imitari. Erat Romæ Paulus co-
gnomine Affiarta Græcus, Constãtini imperatoris cubicularius, qui etiã si ducatũ Ro-
manũ, quo fieri cõsueuerat, modo non regebat: quorundã tamen Romanorũ res nouas
affectantium & Desiderij Longobardorum regis fauori innisus aliquid pristinæ autori
tatis imperij conseruabat. Desiderius enim cui suspecta esset regũ Franciæ in Romanos
affectio, per illum conabatur partes imperij præualere: cui rei ut efficaciorẽ daret operã,
multis Romanũ pontificẽ blanditijs demulcere conatus est, adeo ut sese Romã uocari,
& ad beati Petri uisitanda limina inuitari curauerit. Venitq; summã præ se ferens p Chri
sti religione deuotionẽ. Pontifici autẽ in beati Petri basilica congressus uerba dedit hu- H
millima, & talia ex quibus pont. in spem uenit fore, ut nulla posthac Romanos inter &
Longobardos contentio oriri posset. Quibus dolosi regis pollicitationibus ad beati Pe
tri altare iurisiurandi religione affirmatis Affiartã Desiderius & Romanos proceres al-
loqui uoluit, & cum multa de sedis inuasorib. Cõstantino & Philippico essent dicta, cen
suit rex in suasores, fautores impulsoresq; q̃ in eos simplices presbyteros, qui se passi es
sent in pontifices prophanari, animaduertendũ, & Affiartam claris increpans uerbis, q̃d
seditiosis uiris plectendis esset remissus, illum impulit cupientissimũ, ut in Christophorũ
primiceriũ summæ tunc in Romana urbe autoritatis uirum & reip. pontificatusq; amã-
tissimũ, & in primis Frãcorũ partib. studentẽ manus inijceret. Euocatiq; Christophorus
& Sergius filius secundicerius oculos sunt effossi, rege Desiderio Romanis egresso fini
bus Affiarta autoritate quæ illi aucta erat fretus, multos ex Romana ciuitate carcerauit,
plurimos relegauit. Sed breui postq; hæc fieri cœpta erant, Stephanus tertio & ferè dimi
dio põtificatus sui anno obijt. Cui successor canonice electus fuit Adrianus patre Theo
doro summæ nobilitatis uiro Romanus, & eius nominis primus uir patria & sobole sua
dignus,

A dignus,ideo natus,ut eò fastigij euectus fuisse uideret, ut Caroli Magni Francorum re-
gis uirtuti respondens,rem Romanã Italicamq; ab illo erigi adiuuaret. Vixdũ facta sum
mo consensu huius pontificis electio in publicũ exierat,cũ is magnanimus & patriæ suæ
affectus,carceratos ab Affiarta liberauit,exulesq; in patriam reuocauit.Quod cũ rescis-
set Desiderius tanti uiri amicitiã,ne Frãcis regib.adhæreret,occupare quæsiuit.Itaq; mit
tens Theodorũ,Spoletinum,Tumionemq; Iporegiensem duces, & Pandulfum uestia-
rium suũ pontificem orauit,ut fœdera secum & eum omni Longobarda gente iniret.Ad
quæ respondit pont.se qui pacem cum omnibus, & in primis cũ Longobarda gente cu-
piat habere,nullã posse uerbis Desiderij fidem adhibere, quod eum sciuerit uideritq; p-
missam Stephano põtifici fidẽ intra fœdera toties uiolasse,quoties illi dolo astuq; aut ui-
ribus lædẽdi præbita est occasio. Dum uero ea quæ per oratores intentat Desiderius, no
ua illi sese obtulit blandientis fortunæ species,quæ postea in cõtrarium ex humanarũ ré
rum usu uersa,suum gentisq; suæ exterminium inchoauit.Carlomannus rex Francorum
B Caroli frater,per id temporis obierat.Et Berta eius uxor Ildegardæ Caroli uxoris gloriæ
inuidens,aliquid incendij quod Caroli uxorisq; statũ labefactaret,suscitare constituit.I-
taq; Andoarij cuiusdam Franci consilio usa,cum nullam haberet aliam nocendi Carolo
uiam,cum filijs ad Desiderium regem in Italiã profugit,qua Desiderius blande excepta,
magnam amplitudinis spem erexit. Sperauit autẽ ilico Desiderius. si Carlomanni filios
à Romano pontifice in Franciæ reges eligi faceret, fore ut Caroli Francorumq; potẽtia
bellis lacerata ciuilibus minueret.Quod cum esset factum, ipse Francorum metu libera
tus Italiam sibi paruo negocio subijcere confidebat. Sed nulla erat sibi spes flectendi ad
eam iniunctionẽ pontificis,qui petita æquissimis cõditionibus fœdera denegasset.Qua
re sperãs põtificẽ si bello agitaretur animos demissurũ,magnos per multas Italiæ partes
conciuit motus,primiq; omniũ Spoletinus & Iporegiensis duces Roma profecti q; pri-
mum Perusiæ applicuerunt,eum regis Desiderij inimicissimum in pontificem & Roma
nos animum per epistolas notum fecere:quibus in epistolis, quod certum erat pontifici
C affirmabant,Desideriũ Rauẽnates ingressum fines,omnia ferro incendioq; uastare,atq;
etiam Fauentia & Ferraria,& Comaclo eum eorum ducatibus potitũ,premẽda obsidio
ne Rauenna facere maiores apparatus.Inchoauerat pauloante urbs Rauẽna à pernicio
sa imperatorũ exarchorũq; tyrannide liberata gratissimam saluberrimamq; habere guber
nationis formã. Siquidem Leo tunc quadragesimus primus archiepiscopus,& Iulianus,
Petrus,ac Vitalianus,Rauennates tribuni plebis Rauennã exarchatumq; pro Romano
pontifice administrabant.Qui tres tribuni simul Romã petentes,afflictis rebus præsidia
implorauere. Tunc pont.eosdem & simul Stephanum Sacellariũ ac Paulum Romanos
ciues ad Desiderium misit,illumq; orauit,ut a motibus contra pacis pridem cõstitutæ fœ
dera contra iusiurandum intentatis temperans,occupatas redderet ciuitates.Quibus au
ditis oratoribus,rex magna usus insolentia, oportere respõdit, ut pont. secum de rerum
summa loquutus,eademq; corãm petiturus,ad suã præsentiam se conferret.Interim Lon
gobardi præda in Rauennatibus facta,onusti satiatiq; montẽ Feretrum, Vrbinũ,Geno-
D galiam,& Eugubium inuadentes,post direptos ustosq; agros,eas quoq; ceperunt ciuita
tes.Sed & tunc alia Longobardorum manus Hetrusca,Bleram:Spoletina Oriculum oc
cupauit.Instat uero singulos per dies Adrianus apud Longobardorũ regem illum literis
& missis nuncijs,orans obtestansq;,ut capta de Romanis deq; Rauẽnate exarchatu red
deret.Et cum se epistolis nihil proficere intelligeret,abbatẽ monasterij Sabinensis,& cũ
eo uiginti monachos celebris sanctimoniæ dei seruos oratores misit:eos multa de beati
Petri iustitia deq; dei iudicio,nisi beato Petro satisfaceret,audenter loquutos, non aliter
Desiderius,q; prius acceptas epistolas exaudiuit:& tñ Andream Referendariũ & Sta-
bilem ducem,oratores ad pontificẽ mittẽs,iterũ ut ad se iret magnopere petiuit.Perstitit
uero in sentẽtia pont.se dicens q; primum omnia eum in locũ restituta essent, in quo sui
põtificatus initio fuerãt,ad regẽ quocũq; uocasset,pperaturũ.Addiditq; illis ad Deside-
riũ redituris oratores suos Perdũ religiosum,Eugumenũ sancti Sabæ monachũ,& Ana
stasiũ defensorẽ.quib. etiã iussit ut acciperẽt,si redderet Desiderius occupata.Tm̃ uero
abfuit ut etiã tũc obnixe oratus postulata impleuerit Desiderius, q; se ad urbis Ro. obsi-
dionẽ ducturũ cõminatus est.Quo perculso tristi nũcio põt.urbis portas claudi,muros in
staurari,

ſtaurari,& cætera perferendæ obſidioni neceſſaria parari curauit. Miſitq; ad Carolũ ora E
tores opem imminenti rerum eccleſiæ excidio imploratum. Id cum intellexiſſet Deſide
rius,magna ut pontificem in ſententiam duceret aſtutia eſt uſus. Namq; Papia cũ Adal-
giſio filio & magno procerum militumq; comitatu profectus Carlomanni uxorẽ Bertã
& filios atq; Audeariũ Romã uerſus ducere perrexit: & cum Spoletum applicuiſſet A-
drianũ pontificẽ de ſuo & Francorum pacifico acceſſu per Andreã Referendariũ & tres
alios fecit certiorem. Tunc pontifex futurum intelligens,ut Carlomanni filijs, qđ in pri
mis Lõgobardus quærebat unctis,Carolum patruũ animo abalienaret,urbem Romam
primum copijs cõmuniuit,quas Rauennates Hetruſci Romæ ſubiecti Spoletini Cam-
paniq; dederunt:exinde apoſtolorũ Petri & Pauli baſilicas omni ornatu & ſacra ſupelle
ctile in urbem cõportata clauſit, ac repagalis ad intra q; ſolidiſſimis cõmuniuit, ut perfi
dus rex nulla uiſitandi apoſtolorum limina,niſi ualuis in animæ ſuæ iudicium refractis
haberet facultatem:atq; omnia cum ſatis curata eſſent,tres epiſcopos, Albanenſem,Præ
neſtinum,Tyburtinumq; impio regi obuios miſit,qui apud Interamniam inuentos De- F
ſideriũ,Adalgiſiũ filium,Bertam,ac filios,ac Audeariũ Francos,ne Romani ducatus ter
ram ingrederentur ſub dira anathematis denũciatione monuerunt: adeoq; apud ferocẽ
Longobardũ ualuit anathematis denunciatione,ut tacitus cõfuſusq; Papiã ſit reuerſus:
per quos dies Gregorius epiſcopus,Fulradus abbas & Albuinus cubicularius à Carolo
Francorũ rege Romam uenientes pontificẽ ſciſcitati ſunt:nũquid Deſiderius quod ſuo
regi reſpondens feciſſe affirmauerat,capia de Rauennate exarchatu,deq; Romano ſolo
integre reddidiſſet. Cũq; nulla rei notoriæ, & quã uenientes inſpexerant,reſponſione o-
pus eſſet,ad Deſideriũ,ſicut à Carolo iuſſi erant,ire conſtituerunt:à quibus alijsq; duob.
quos pontifex addiderat, oratus rex Longobardus obſtinatiore q; unquã antea animo
qđ requirebatur,exequi recuſauit Eos ad ſe reuerſos oratores, Adrianus pontifex miſit
in Franciã,quæcunq; audiuerant uiderantq; Carolo relaturos, acturosq; cũ illo ne diuti
us ſuppetias moraretẽ. Per eam tempeſtatẽ & ſi Roma & Italia Conſtantini præſidio de-
ſtitutæ tantis agitabantur motibus,ipſe etiã imperator non leues ſcelerum ſuorũ pœnas G
dabat. Is poſtq; perſecutiõe ſua diu cõtinuata effecerat, ut nulli aut pauciſſimi in ſuo im
perio inuenirentẽ,qui ſanctorũ imagines palàm uenerari auderent, Stephanũ fama ſan-
ctitatis in Conſtantinopoli fulgentẽ occidit: & cum eo in tempore in Bulgaros ductu-
rus ingentẽ paraſſet claſſem,quã ferũt duo millia omnis generis nauium habuiſſe, ita id
nauigiũ procellis afflictum eſt,ut magna pars exercitus ſit amiſſa. At Carolus rex Fran-
corum ijs auditis quæ ſui & Romani pontificis oratores ab Italia attulerãt, eoſdẽ ad De
ſiderium redire iuſſit,illiq; obtulit quatuordecim millia aureorum,ſi modo pontifici re-
conciliatus rem in integrũ reſtitueret. Et cum pecuniæ precib. additæ Longobardi pe-
ctus mollire nequiſſent,iter ad Italiã eſt ingreſſus. Cũq; multas præmiſiſſet cohortes,quæ
Alpiũ clauſtra montis Iouis occuparent,ipſe robur ducens totius Francorũ militiæ mõ-
tem Ciniſium conſcendere cepit. Occupauerat uero montis Iouis ſaltus, clauſtraq; Deſi
derius,& Longobardis,quos Beneuento,Spoleto,Hetruria, & Foroiulio accerſiuerat,
in Tauronenſib.apudq; Auguſtã prætoriam coactis,oẽs Alpium aditus, per quos Fran H
cis erat ueniendũ,ſtationibus & additis repagulorum munitionibus cõfirmabat. Ea cũ
eſſent Carolo Ciniſii montis uerticem tenenti renunciata, tentauit iterũ per legatos De
ſideriũ,ſi uellet auro accepto oblatis ultima legatione pacis cõditionib. cõſentire:ipſoq;
qui magnã ſui fiduciam præ ſe ferret, rem uerbis ducente, iuſſit Carolus cohortes ſum-
ma Alpium ſuperare. Quàm primũ uero diſcurrẽtes undiq; nuncij Deſiderio attulerunt,
Francos occupatis ſaltibus clauſtra oppugnare, Alpeſq; ubiq; locorũ etiã ſemper aliàs
inuiorũ perrumpere,ilico territus conſternatuſq; receſſit, & pugnandi iuſta acie cũ Frã
cis ſpe abiecta,coactum magna oſtentatione exercitum dimiſit: Adelgiſioq; filio cũ Car
lomanni uxore,ac filijs Veronam miſſo, ipſe Papiam cõmunire, & in ea Caroli impetũ
morari,ac tædio obſidionis frangere conſtituit. Qui uero à ducib. Beneuẽtano, Spoleta
no,Foroiuliano,& Hetruriæ Caſtaldione uenerant Longobardi,unuſquiſq; ſedes ppri
as petiuerat. Perſecutus fugientes Carolus,cum nullus nedum repugnãs,ſed neq; agros
pererrans eſſet inuentus,Papiã obſedit. Tantum aũt ualuit Caroli in Italia aduentus, ut
quod ille armis intentaturus aduenerat,nullo cruore effuſo ſit cõſecutus. Namq; Spole-
tini

A tini,Reatiniq; omnium primi post͡q suos qui ad Desiderij edictū fuerant rediſſe,& rem Longobardā inclinaſſe uiderunt,ſeſe & urbes agroſq; beato Petro & Romano pōtifici ſubdiderunt.Eam deditionē in hanc maxime formā inuenio factā: Longobardi habitā per internūcios fide publica, ſinguli ciuitatū, oppidorū,caſtellorum uicorumq; populi Romam ueniebant,&apud beati Petri baſilicam cogebātur,inde capillum barbamq; à cuius nutrita lōgitudine id nominis eos diximus nactos, detōſi iuriſiurādi fidelitatis p̄petuo ſeruādę abAdriano pōtifice adacti religione,beato Petro ſeſe ac ſua omnia ſubigebant. Vſus uerò eſt pōtifex eius uictoriæ moderatione,quā maximū pacis uinculum poſtea fuiſſe & ipſe pōtifex & poſteri intellexerunt. Nanq; Hildebrandū in gente Longobarda nobiliſſimū,cuius p̄bauerat fidem,Spoletani ducatus, Lōgobardis approbātibus,inſtituit ducem.Eratq; is ducatus tunc tēporis ampliſſimus, qui à Tyberi Apennīnoq;,ubi Flaminiā ſiue exarchatū Rauennatem & Picenū diſterminat,Furonēſes nunc Aquilanos,Pelignos,nūc Valuenſes,Pimenſeſq; & Frētanos, nūc Aprutinos, Marſos,
B Reatinos,Interānenſeſq; cō plectebatur.Et quoniā multi eſſent Lōgobardi quibus religioni Chriſtianę deuotis, Romanoq; affectis nomini gratū uidereť apud urbē lares firmare,ſedē eis in Vaticano cōceſſit in territorio triumphali:qui locus poſtea pariter Saxonibus Romam cōfluentibus ab eodem pōtifice conceſſus, diu fuit appellatus Lōgobardorum Saxonumq; uicus:eamq; inuenio nominatiōē interijſſe,quando ampliſſimū hoſpitale cui eſt S.ſpiritus in Saxonia appellatio,fuit ibidē ab Innocentio tertio pontifice ædificatum.Sicuti Spoletinorū exemplū,Picentes,Firmani,Auximani, & Anconitani,capillū detōſi & ſacramēto adacti:ſeſe pariter beato Petro &Romano pōtifici ſubdiderunt. Interea Carolus Deſideriū regem,& clauſos ſecum in Papia Lōgobardos uolens facere certiorē,utrūmne obſidionē tędio diſſoluere,an ad uictoriā uſq; partā uellet cōtinuare,Ildegardā uxorem & filios ex Francia acceſſiuit in caſtra, ſub quorū in Italiā aduētum,Papiæ obſidionē Bernardo patrueli ſuo cum parte copiarū cōtinuandam reliquit,ipſe Veronam preſſurus cum reliquis eſt profectus. Sed eam urbem omniū quas
C Lōgobardi tenerēt munitiſſimā, haudquaq̄ diu obſidere oportuit, q; Adelgiſius Deſiderij filius, Euthariā & Bertam Carlomāni uxorem filioſq; in deditionē procliues intelligens aufugit,& ad Cōſtantinum Imp. Conſtātinopolim ſe recepit.Quo abeunte nulla deditioni mora longior interceſſit , Verona in Caroli poteſtatem facta omnis regio Tranſpadana illi ſe permiſit.Sextus tunc erat elapſus obſidionis Papię mēſis,quo in tēpore Carolus ſanctū reſurrectionis dominicę paſcha,qď appropinquaret,in urbe Romā cōſtituit celebrare. Aſſumptis itaq; epiſcopis,abbatibus,iudicibus, & ex nobilitate pręſtātioribus per Hetruriā iter fecit:quā regionē &ſi Bibliothecarius id nō aſſerit, tūc pacatā & Romano pōtifici ſubiectam fuiſſe ideo crediderim,q; nullas copias,nullos armatos ſecum habuiſſe Carolū tradi uideo. Venienti Romā Carolo pōtifex obuios qui deducerēt,miſit &clerum & Romanos ciues,quos miror Bibliothecariū fuiſſe triginta millia iudices affirmare:quāquā nō ea tunc fuit quā noſtra habet ætas cōſuetudo,ut ſoli iuris ciuilis doctrinæ addicti iudices dicerenť,ſed eo nomine appellatos fuiſſe inuenio
D oēs qui à fabrilibus uilioris exercitij opificijs tēperantes,ſiue magiſtratibus adminiſtrādis,ſiue cōtrahentium adſtipulādis cōuentionibus,ſiue ipſi dicēdo interpretādoue iuri erant dediti.Deductus ea pompa per uiam Claudiam ad Vaticanū Carolus,Adrianum pōtificē ad ſummas quæ extant beati Petri baſilicæ marmoreas ſcalas in atrio expectātem nō modo cernuus, ſed omnibus ſcalæ gradibus primo , & poſtea pōtificis pedibus oſcula figēs ſalutauit. Poſtea uerò itum eſt ad ſacroſanctū baſilicæ altarium, ubi mutuo ſe Romani Franciq; ſacramēto ſeruādæ perpetuo amicitiæ obſtrinxerūt. Secundū quæ amicitiarū fœdera Apoſtolorū principis & eius ſucceſſoris Adriani interuentu icta,ingreſſus eſt Carolus urbē Romā,& Lateranenſem primo,deinde cęteras ædes ſacras ex ritu Chriſtiano reuerētiſſimè inuiſit. Nudius poſtea quartus cùm urbē ſatis Franci perluſtraſſent,Adrianus pōtifex Carolū ex cōpoſito eſt allocutus, poſtulauitq; ut quā donationē genitor Pipinus,ipſe quoq; & Carlomanus frater Gregorio tertio pōtifici Romano fecerāt, cōfirmaret. Quā cōfirmationē ſolenni documēto factā Bibliothecarius aſſerit apud beati Petri altarium depoſitā inſpexiſſe.Enumerātq; idem ſignāter quę per id tēporis à Lōgobardis recepta fuerūt pontifici cōſignata,à Luna ſcilicet urbe pridem

Liguria è il genovesato et tutta qlla regione d'Italia ch'è posta circondata da un lato dal fiume varo dal altro dal fiume Macra dal altro dal appenino dal altro dal fiume Pò

euersa, quicquid Liguria ad Italiæ fines habet: quo in tractu Corsicã ponit insulã illi Li- E
gurum littori q̃ cæteris Italiæ littoribus proximiorẽ. Deinde Surianũ, montẽ Bardonis
& Bercetũ loca Lucam inter & Parmam ad pontẽ tremulum pertinentia. Parmã postea
nominat atq; Rhegium, quæ licet exarchatus essent, semper antea in Lõgobardorũ du-
rauerãt potestate. Mutinæ autẽ ideo nõ meminit bibliothecarius, q̄ ea urbs tunc etiam
sicut multos ante annos destructa, nõdũ eas quæ nũc extãt habebat munitiões. Dehinc
in Transpadanis solas nominans Mantuã & Mõtemsilicis urbes, exarchatũ subintulit,
quo uerbo cætera sunt cõprehensa, quæ à Mantua pertinent ad Rauennã. Ponit postea
Venetiam atq; Histriã, quarũ regionũ appellatione omnia fuit cõplexus, quæ Longo-
bardi in ducatu Foroiuliensi atq; Histria illi cõtermina cõsueuerãt obtinere. Et ab urbis
Romæ regione reuersus, Spoletinũ, Beneuentanũq; ducatus ea in cõcessione nominat
asscriptos. Fuit Romæ tunc Carolus ad octo dies, cuius reditũ ad castra sua in Papiã fir-
mata, eiusq; finẽ obsidionis ineptissimè tradunt omnes in quos incidimus scriptores. Si
quidem bibliothecarius, Alcuinus & Paulus ijsdẽ penè uerbis habẽt, illũ in castra reuer F
sum, Papiaq; per deditionem potitũ adduxisse in Frãciam Desiderium, qui ad Leodium
fuerit relegatus. Sed q̄ eo in loco omisit uidemus postea bibliothecariũ in Leonis tertij
uita innuere, Carolũ Papia Mediolanoq; potitũ Frãcos illis urbibus præfecisse, qui earũ
urbiũ cæterarumq; regionũ ad Apẽnini Alpiũq; radices uergẽtiũ Lõgobardos & foue-
rint, & in pace studuerint cõtinere. Reliquit etiã Carolus Beneuentanis Foroiulianisq;
Lõgobardis quos ex gente sua habebãt duces, & suam germaniq; quõdam Carlomani
uxorem ac filios secũ ducens in Franciam se cõtulit. Tantas Adriani pontif. res gestas a-
nimo metitus soleo mecũ ipse dubius consyderare, fortunáne magis adiutus, an uirtute
eam ipse gloriã sibi potuerit cõparare. Sed ut omis eius cogitationis cesset ambiguitas,
faciũt ea quæ in ruenti iam & omnino languida urbe Roma spõte sua uir magnanimus
intentauit: quæ quidẽ certissima ardentis uirtutis indicia eum ostendũt & sciuisse fortu
na cùm affuit uti, & eam cùm aduersaretur potuisse cõsilio superare. Nõ em̃ singula per
curramus minutiora, instauratas ornatásq; ab eo singulas urbis ædes sacras, factásq; pau G
peribus Christi largitiões, sabbatinũ aquæductũ, cuius uiginti ante annos diruti spes in
staurationis cõplorata erat, in pristinã redegit formã, centũ fornicibus solo editissimis
magno impẽdio maioréq; Romani populi opera studiose nauãtis conatu exædificatis.
Est uerò is aquæductus q ab liquido uberrimóq; fonte deductus Sutriũ inter & Anguil
lariam scatente, quẽ inspeximus, in uiam Aureliã & inde Ianiculũ usq; perducitur: cuius
aquæ uis copiosa in Ianiculo urbis regione, quã nunc Transtyberinam appellãt, molas
cõuoluebat: & per Aurelium Antonini pontẽ, cui unico inter alios sex pridẽ secum de-
molitos rupto nũc est nomẽ, in urbẽ deriuabat, multáq; basilicæ beati Petri loca ac Va-
ticani suburbia irrigabat: & quod in primis magnificare uidet̃ bibliothecarius, balneo
deseruiebat, in quo apud beati Petri basilicã ædificato pauperes Christi eleemosynã de
pontif. manu paschalibus accepturi diebus cõsueuerãt lauari. Innouauit etiã Adrianus
fossas Iuliam & Claudiã, & Lateranensi proximæ basilicæ aquas illi multipliciter mini-
strabant, & aquã uirginẽ quæ sola nunc in regione Iuturnæ uehitur, nunc corruptæ ap- H
pellant Lotreio, extat, in suam à qua diruta labebatur reduxit formã. Anno Adriani põ-
tificatus uigesimo Tyberis fluuius multo q̃ unquã antea magis alueum superauit. Nã
à põte Miluio ad molem Adriani ita extrinsecũ cœpit cursum, ut nouũ ad lineámq; ue-
ctum per cãpum qui Neronis tũc dictus est, uisus sit alueũ excauasse: sed altior fuit quæ
urbis Romæ infima tunc tenuit inundatio. Nãq; portã Flaminiæ uiæ prius Flumẽtanã,
nunc populi dictã, irrumpẽs ualuas eius cardinibus euulsas ad triumphalem usq; Domi
tiani arcum, qui sanctorũ Syluestri & Laurẽtij in Lucina ædibus adiacet, rapidissimus
torrens traxit: qui ad sancti Marci usq; uiam latam decẽ intumescẽs cubitis & casas plu-
rimas strauit, & firmiores cuiusq; domus supellectilẽ cæteráq; ad primã cõtignationem
exposita corrupit. Inde p domos æque ac uicos cursum rapiẽs euerso urbis muro ad põ-
tem Aurelium quẽ diximus nunc ruptũ appellari, in suũ alueum est reuersus. Sed quum
parem intus extráq; tumorẽ Tyberis haberet, nec iusto in alueo aliter q̃ in urbe excur-
reret, stagnauit ea inundatio dies octo: quibus in diebus q obtẽta ab aquis inhabitabãt
loca, pars se tectis, pars cõtignationibus cõtinebãt, adeo ut prærepta exeundi facultate,

& ijs

A & ijs quæ domi ad cibum erāt aut abluuione consumptis aut comesis, multos fames fuerit absumptura, nisi pōtifex lebis scaphisq; undiq; cōquisitis uicatim cibaria immisisset. Quumq; eo diluuio, quæ terræ tunc mādata erant semina emarcuissent, & nouæ superiaciendę sementis eo durans autūno limus facultatem ademisset, fame in sequenti anno ei uitas laborauit: cui leuandæ & si maximū pontifex fecit impendium, muros etiam urbis interea atq; multas basilicas instaurauit: per quæ tempora Carolus rex postq̄ ab Italia in Franciā se recepit, duabus primis ęstatibus rem in Saxonia gessit, eaq; domita & religionis Christianæ cultū ubi deerat accipere cōpulsa, Eresburgum ad amnē Luppiam ædificauit: quo in oppido præsidia posuit, quę Saxones à rebellione ac motibus deterrerēt. Intentū tanto operi Carolum adierūt Saracenorū Aquitaniæ fines incolentiū oratores opem aduersus regē suum, cui rebellare cuperent, implorantes. Duxitq; ilico in Aquitaniā Carolus, nec prius intentauit, q̄ accersita subiectarū sibi aut fœderatarū prouinciarū

B auxilia cōuenerunt. Ex Burgundia enim Austria, Bauaria, Septima, quę & Romana prouincia ac Longobardorū ex Italia copias accersiuit. Quo ingēti eoacto exercitu Pampilonā obsedit, & diu oppugnatā cum cepisset solo æquauit. Inde Pyrenæum transgressus ad Cæsaraugustā usq; peruenit. Obtinebāt tunc omnē Hispaniā tres Saracenorū reges, Ibnalach, Denizes, & Alter, q; suis diffisi uiribus, cū Carolo egerūt, ut pace secū constituta, thesaurisq; acceptis quos dederūt maximos, citeriorē quoq; Hispaniā sibi retineret. Reuersus itaq; quà ierat Carolus, omīa quæ aut de Vasconia, aut de citeriori Hispaniā Saraceni tenebāt, suis regnis & nomini addidit Christiano. Interea dū Carolus agit, Saxones rebellarunt. Ad Rhenum nanq; uenientes incendijs late cōmissis, præda etiā sacrarū rerum ubiq; facta, Carolū expectarunt q maiores solito copias adducēs eos repulit, superatosq; prælio iterum subiugauit. Tantaq; fuit hinc Carolo domandæ genti ferocissimę, inde illis abijciēdo eius iugo pertinacia, ut decimo exinde anno nullā inire aliā expeditionē, nullum aliud bellum Carolus potuerit intentare, præterq̄ Britonū Galliās

C incolētiū, quos lacessentes magis q̄ lacessitos prælio superatos sibi reddidit fœderatos. Faciunt uero studentes Francorū gloriç scriptores, & in primis Alcuinus, Carolum illis in uiginti ꝓpè annis, per quos Desiderio capto ad Italiā reuersus, tā multa gessit, quater Romā & Italiā accessisse. Asseritq; Alcuinus Adrianum pontificē, qui per eos item annos uiginti uixit, Pipinum Caroli primogenitum baptizasse declarasseq; eundē Italiæ regē, Ludouico q fuit secundus Caroli filius in regē Aquitaniæ cōstituto. Verum cum bibliothecarius in Adriani uita nō modo diligēs, sed propè exuberās nihil eorū habeat, secundum Caroli in Italiā aduentum ad Leonis papę qui Adriano successit tēpora, cum bibliothecario referuemus. Cōstat uero nobis q̄ etiā Alcuinus habet, Aregisium ducē Beneuentanum, qui Romano pontifici subiectas Campaniæ urbes pertentaret, & multis sæpenumero afficeret incōmodis, à Carolo admonitū quieuisse, & Childebrando ac Grimoaldo filijs Romā missis, pacē cum pontifice integrasse, secundum quā pacem Caroli interuentu constitutā obijt Salerni Aregisius, & filij ducatum concordi animo administrantes, bellum Græcis accolis intulerūt. Quæcunq; enim à Neapoli Græcis tunc

D subiecta, & à Siponto nunc Manfredonia quæ in Græcorum partibus erat, utrinq; supero & infero ambiuntur mari, & ipsam Siciliā imperatores Cōstantinus & Leo de Italia tunc tenebant. Eo autē fermè medio tēpore in quo Carolus Saxones agitarat, & Adrianus pontifex rem curat Romanā, Constantinus imperator bellum in Bulgaros innouauit, cui bello pax à Bulgaris petita præter eorum spem breui attulit finē. Constantinus enim post intentatum id bellum se morbo implicari sentiens, concedendæ paci facilē se exhibuit. Et Bulgari quibus esset illius inhumanitas notissima, postq̄ eum intellexerūt morbi necessitate, quod à suis abhorrebat moribus, tanta usum facilitate, bellū magnis conatibus resumpserūt. Constantinus aūt quem morbus eò lentior quò diuturnior perniciosiorq; futurus nondum strauerat, exercitu reparato magnā in Italis temere furentibus edidit stragem, triumphansq; Constantinopolim reuersus, elephantiæ morbo grauari cœpit, ex quo adusti spumantisq; sanguinis uitio putrida caro neruos ossaq; destituens, illum ubiq; ulceratum ad crudelissimū, & sua omni uita dignissimū perduxit interitum: successitq; eius filius iam solus imperator Leo eius nominis quartus primā in Saracenos Syriam tenentes duxit expeditionem: sed leuibus factis incursionibus, quampri-

Aquitania è la Guyenna che è la 3a parte di Francia ... Spagna

mum intellexit Saracenos in se ducturos, cum exercitu retrocessit: fuit uerò morib. geni E
tori similis, & si diuturniorē habuisset in imperio uitam, totum se flagitijs immersisset: fe-
runt eum qui laspidū cupiditate flagraret, nec aliqua eorū quantitate satiari posset, pre-
ciosissimam quæ sanctæ Sophię sacrario inerat, coronā capiti imposuisse, gestasseq; per
urbem: & carbunculos qui inerant fulgorem flammis & lapideā frigiditatem prunarū
incendio diuina ultione permutantes, illum ad interitū propè necis paternæ similē per-
duxisse: quo uita functo Hirenes uxor, & filius Cōstantinus sextus imperiū acceperūt.
Ea uerò Imperatrix, quā forma speciosissimā Atheniensi patre genitā fuisse ostēdimus,
iustè imperium & magna cum populorū quiete administrabat. Continebatq; filium ne
auita paternaq; uitia in quę illum natura procliuē esse intelligebat, imitaret. Et quū reli-
giosa esset, Therasiumq; Cōstantinopolitanū tunc laudatæ uitæ patriarchā libenter au-
diret, eius cōsilio synodum in Nicea urbe secundā trecentorū quinquaginta episcopo-
rum cōgregari fecit, in qua synodo execrantium imaginum sacratum uenerationē hæ-
resis perpetuo abdicata est. Præualuit uerò Cōstātini filij iniquitas, qui modestiā ac tam F
probatos q̃ salutiferos mores genitricis diutius ferre nō ualens, eam ab imperij admini-
stratione deiecit. Is quàm primū in principatu solus ingenitā potuit maliciam exercere,
in multos desæuit, in primisq; in delicijs habuit plurimos effossis oculis excæcare: adeo
ut Cōstantinopolitani de imperio alteri demandādo cœperint cogitare. Sed coniura-
tione detecta Nicephorus Constantini quinti filius, cui parabatur imperiū, in carcerem
coniectus, lingua oculisq; mutilatus est. Deperibat Cōstantinus Theodorā Mariæ uxo-
ris cubiculariā, quo in adulterio ut liberior insaniret, Maria in monasteriū detrusa The-
odoram imperiali corona insignitā accepit uxorem. Carolus autem rex Francorū talia
tamq; multa tunc gerebat, quæ illum ostendebāt ideo natum esse, ut simul ecclesiā Ro-
manúmq; imperiū in Occidētis partibus instauraret. Saxonibus em̄ prout ostendimus
domitis Britonibúsq; Gallicis sibi fœdere coniunctis, pacem cum Tassilone Bauarorū
duce Adriano pont. Romano sequestre iniji. Sed quum accersitus Tassilo, nec accede-
ret, nec obsides ex fœdere promissos mitteret, bellū illi Carolus indixit, ducénsq; in Au- G
gustam tunc Bauarię primariā ciuitatem, copias tripertito distribuit. Ipse em̄ cum parte
tertia copiarum in loco cui Lothfredo est nomē, sua firmauit castra. Et Austrasios, Tu-
ringos ac Saxones ad Saringā, q locus Danubio adiacet, castrametari iussit. Pipinus fi-
lius cum Italico exercitu ad Tridentū, Banzanúmq; desedit. Quare irruentium undiq;
exercituū fama territus Tassilo, deditiōe facta duodecim in pacis fœdere promissos, &
Theudonem filium dedit obsides: qui postq; se uidit in Francorū potestatem factū, non
modò sperni, sed ludibrio quoq; haberi, simul cum Eudone filio monachus est effectus.
Per quod tēpus Imp. Constantinus sextus Carolum intelligens Bauarorū bello implici
tum esse, subditos sibi Italiæ Gręcos iussit bello Italiā agitare. Et hi quidē Spoletani Be-
neuentaniq; ducatuum fines auidè ingressi omnia quæ ab Aterno fluuio nunc piscaria,
ad Beneuentum pertinent, incursionibus populati sunt. Ildebrando autem Spoletano
Grimoaldóq; Beneuētano ducibus, armis repentè correptis in illos ducentibus prælio
decertatū est. Cuius prælij cæde ingenti in Græcis cōmissa factum est, ut ea gens multo H
exinde tēpore fuerit quietissima. At Carolus uictoriæ cōtinuans cursum Bauaris omni
no subactis, duxit in Sclauos, quā gētem Danubij accolam unica æstate perdomuit. Et
maius negocium aggressus duxit in Hunnos, qui Pannonias superiorē inferiorémq; in-
colentes, multas etiā Danubij insulas præsidijs obtinebant. Quāobrem Carolus naui-
gium in Austrinis cōparatum secundo demittens Danubio, terra ipse cum exercitu est
profectus. Quod uerò istis in expeditionibus fidei Christianæ, quam Hunni tunc parū
rectè colebant, causam prætenderet, Carolus quàm primū fines illorū est ingressus, cu-
rauit letanias ex ritu Christiano, & missarum solennia apertis campis per triduum cele-
brari. Tunc Hunni Carolum maximo cum exercitu adesse ad utranq; Danubij ripam,
amnem uerò nauibus cōplesse cernētes, ciuitatibus oppidisq; quæ Danubio adiacent,
excessere: lembis em̄ & scaphis populariter fugientes insulam petiuere, quam ad fluuij
Rabæ ostia sitam existimarunt esse munitissimā omnium Danubij insularum. Persecu-
tus fugiētes Carolus conflixit, & Hunnos magna superatos cæde in deditionem acce-
pit. Tantis potitus uictorijs Carolus Franconiā genitale olim solum primus omniū gē-

tia

A tis suę regnū inuisit. Qua in puincia cùm iam secūdo ageret anno, Cleophylacius & Stephanus episcopi ab Adriano pōtif. Romano ad eum missi, Germanorum, Frācorumq; episcoporum synodū cōgregarunt. In qua hæresim Felicianā & synodum de imaginibus deponēdis, quam Græci falsò appellabāt septimam, damnauerūt. Saxones interea cum ab acceptis antea fidei Christianæ documētis recessissent, nec admoniti uellēt resipiscere, defecerūt. In quos Carolus rex ex Franconia duxit, & cum deditionē illi facere, ac fidei catholicę documēta nollent accipere, statuit Carolus ea ratiōe prælio decernere ut gēs fortissima magno domita malo disceret obedire. Incruduerūt uerò animis Saxones, & prælium non minoribus q̃ ab hoste inserebatur animis inierunt: sed uicit causæ melioris exercitus, & facta in Saxonibus triginta milliū cæde, eorum quoq; terra ubiq; uastata, obsides in Franciā Carolus abduxit. Per quod tempus Adriano defuncto creatus est in Romanum pontif. Leo tertius. Et per id etiā fermè tēpus Hirenes Constantini filij flagitia, molesto ut debuit animo ferens, à ciuibus quoq; impulsa Constantinopolitanis, fœminei odij ardorē materni amoris legibus antepofuit. Illum eñ dolo captū, oculosq; sicut ille multos effossum coniecit in carcerem, in quo ille animi rabie potius q̃ aliquo faciente corporis cruciatu animam exhalauit. Erant autē tunc in Romani olim

B imperij Europæ prouincijs res turbulentissimæ. Hunni nanq; recēs & Saxones diu antea totiesq; subacti à Carolo defecerāt: & Bauari proximis Foroiuliensibus, Lōgobardis Italisq; bellū ultrò cœperāt inferre: in Hispanijs uerò Saraceni, hinc ex Barchinone, inde ex Olisippone Christianos accolas incursionibus, & urbium oppidorumq; oppugnationibus infestabant. Quibus tot tāq; diuersis in locis Carolus subuenire aggressus, primam in Hunnos Saxonesq; expeditionē simul inijt. Nam ipse in Saxones ducens Pipinum filium inde misit in Hunnos, Henricū autē Francum, quē Foriulicēsibus ducem dederat, ne quid Italia à Bauaris detrimenti acciperet curare iussit: & Aldefondo Asturiæ & Gallatiæ regi Christiano auxilia ex Aquitanis mittēs, illū ut Lusitaniæ & Bœticę Saracenos cōprimeret, est hortatus. Ad Barchinoneos item motus cōpescendos cum

C Carolus intenderet, Zatus præfectus eam urbem pro Saracenis administrās ad Caroli partes transiuit. Sicq; factum est ut Carolus opportunā Saracenorum bello urbem recipiens subueniendi proximis Christianorū citerioris Hispaniæ regionibus cura & laboribus leuaret. Pipinus autē Pannonias ingressus multis domitos prælijs Hunnos in deditionem accepit, quos ut cōfirmaret, tota hyeme apud Ringum oppidum se continuit. Quo in tempore Foroiuliensiū dux Henricus per Nouiomirū Sclauum ducem & legatum suū Auares cōsanguineis Hūnis eo in bello fœderatos pœnas dare fecit belli paulo antè in Italos intentati. Nouiomirus nanq; Ringū gētis Bauariæ primarium ducem prælio superatū occidit: & paulo post Cagarū Iugurthaq; magnis item ducibus cum copijs acceptis in deditionē eorū urbes & oppida spoliauit. Dumq; tot in locis rem bene gererēt Christiani, Aldefondus Gallatiæ & Asturiæ rex Saracenis Lusitaniæ tenētibus prælio cōgressus eos superauit, captamq; exinde Olisipponē primariam Lusitanorum in prædā militibus cōcessit: cuius præclaræ urbis spoliorū, ut Carolū faceret participē,

D loricis illum & multis Saracenorū donauit militaribus ornamētis: quiescebat autē tunc ubiq; Italia, q; Herenes imperatrix subditos imperio Italiæ populos cum Romanis Beneuentanisq; finitimis in pace cōtinens Carolo gratificari studebat: quæ factū honestatura suum conata est per datas ad Carolum epistolas excęcationē necemq; filij in Constantinopolitanos ciues retorquere. Vnicus tunc temporis omni in Italia pop. Romanus ea pace quā Caroli dabat reuerentia est abusus. Leo pontif. quem paucis antè annis creatum fuisse diximus, ab ineunte adolescētia in senectutē usq; uitam duxit religiosissimam, qui pōtificatus sui initio Romā inueniens quietissimā erudiendo continendoq; in ecclesiastica disciplina clero, alēdis pauperib. & populi animis ad rei diuinæ deuotionem inflammādis apprimè deditus fuit. Sed quo meliorē instituerat uitā, eo magis discolos ex clero luxuq; perditos in sui odiū cōcitauit. Is uir sanctus maiori in letania, quā beatus instituit Gregorius, S. Laurētij in Lucina à Laterenēsi palatio petiturus ducebat pompā, cumq; ad S. Syluestri esset uentum, Paschalis primicerius & Campulus presbyteri, quorum uitæ sordes asperioribus uerbis aliquādo insectatus fuerat, armatis stipati illum interceperunt: dilapsa uerò est illico prope multitudo rapidumq; fugiens omnes

Barchinone Barcelona et tutti il tarraconese in Hispania

Asturia regio in Hispania in parte Tarraconensi

A tentia deferentibus, cunctorum simul responsio ad extremũ fuit, sedem apostolicã quæ
dei ecclesiarũ caput sit & magistra, à nemine iudicari. Quo audito pont. Leo ambonem
cõscendens dixit se prædecessorũ suorum uestigijs incedentẽ obiectis falsò criminibus
postridie responsurũ. Mane conuenientibus eódem cum Carolo prælatis atq; omni po
pulo Romano, põtifex ambone cõscenso euangelia Christi cernuus tenuit, & iureiurã-
do affirmauit, sese omnium quæ iniqui sui imposuerant criminũ omnino insontem tan-
tis ab inuidia odijs appetitũ. Erat is dies iduum Decembris anni salutis octingentesimi, An. 800.
quo die archiepiscopi, episcopi & abbates, pontificẽ Carolumq; in letanijs prosecuti, ut
proximis dei natalicijs eódem conuenirent, fuerũt admoniti. Interim Pipinus Beneuen
tanos populatus agros, Vinigisium ducẽ Spoletanũ, cuius copijs maximè usus fuerat,
Luceriæ reliquit, iubens ut eo ex oppido Beneuẽtanos agitãs, ne in subiectorũ Roma-
nis populorũ agros exirent, curam adhiberet. Et ueniens Romã conuentui ad diem do
mini natalẽ indicto interfuit: qua die inter missarũ solennia ad ipsas beati Petri reliquias
B celebrata Leo pontif. populi Romani scito precibusq; Carolum Imp. Romanorum de-
claratum diademate uetusto Imperatorum capitis gestamine coronauit. Tunc populus
Rom. qui aderat frequentissimus ter acclamauit, Carolo Augusto à deo coronato ma-
gno & pacifico Imperatori uita & uictoria: quàm primumq; tacuerunt Romani, ponti-
fex Carolũ sacro ungens in id confecto balsami olei q; liquamine, ad Pipinum se cõuer-
tit, eumq; Italię regem declaratũ pariter inunxit: Cõuentu dissoluto Imperator rexq; ur-
bem ingressi quocũq; incedebãt à matronis puellisq; ac pueris certatim in amplexũ cõ-
fluentibus penè opprimebantũ. Sed dispersis in multitudinẽ numismatibus cessante pau
lisper turba in ædẽ Iuliani Lateranensi palatio cõtinentem peruenerũt: Carolusq; rebus
ad octauũ diẽ quietioribus de Paschali Cãpuloq; & facinoribus quæstione habita, eos
è latebris eductos secundũ leges Romanas, tanquã maiestatis reos capite dãnauit. Et tñ
lenita põtificis precibus sentẽtia in Frãciã relegauit. Maior postea accuratiorq; põtifici
& Imperatori fuit cura urbis Romæ & Italiæ rebus solidè disponẽdis. Qua in faciẽda di
C spositione tradũt multi, & hi maximè qui omnium fuerunt ultimi scriptores, cõcessisse
Leonẽ Carolo ius pontificũ Romanorũ episcoporumq; per orbem Christianũ eligen-
dorum. Sed quũ nec bibliothecarius, nec Alcuinus, neq; etiã Sicardus id habeãt, adduci
nõ possum, ut credam modestissimum Imperatorẽ uoluisse tãtum onus etiam oblatum
accipere. Constatq; Stephanum qui Leoni successit, à populo Romano fuisse creatum.
Omnis itaq; põtificis Imperatorisq; cura fuit Gręcorũ atq; Lõgobardorum, qui Italiam
premebãt, rebus ita prouidendi, ut certa ac firma pax quiesq; Romæ & in Italia in poste
rum haberẽt. Quantum uerò attinet ad Longobardos, ea gens ducentis iam triginta &
penè duobus annis maiori Italiæ portione potita, nihil iam externi pręter nomẽ retine-
bat. Quãq; in Hetruria, in Spoletano, Beneuẽtano, Eporegiẽsi & Foroiuliẽsi ducatibus,
qui uetusti essent Itali aut Lõgobardi, nõ satis discernere erat. Soli apud Regiã, Papiæ,
Mediolaniq; & per Trãspadanæ Italiæ regiones nutriti, gentis suæ delectũ superbè tue-
bantur. Quare quũ gentem tam multis Italiæ populis affinitatibus ac sanguinitate con-
D iunctam, nec eijcere tutum, nec delere humanũ uideretur, pontifex Imperatorq; consti-
tuerunt, ubi sedem diu & status sui fundamẽta habuerãt, genti Lõgobardæ nomẽ & so-
lum patriũ cõseruate, utq; propinquior coniunctiorq; nominis Romani memoria fines
illis faceret certiores, haberẽtq; illi ꝓbatæ erga Romanos fidelitatis uicinos, quib. esset
cura aut motus eorum cõpescendi, aut magistratus renunciandi, quicquid exarchatus
Rauennatis fines cõplectuntur, Romandiolam placuit appellari. Gręcos autem Caro-
lus bello persequi, & Italia eijcere cõstituit. Quare omnibus copijs, quę ex Italia cõtrahi
potuerũt Pipino filio Italiæ regi attributis, illum in Beneuentanos ducere iussit. Carolũ
Franciã uersus eo tempore quo Pipinus Beneuentũ petijt, profectum fuisse om̃es tra-
dunt scriptores. Quæ autẽ tunc mãserit Romanæ urbi forma regiminis, à nullo tradi ui-
dimus, tam multaq; bibliothecarius de gestis à Leone papa etiã per multos annos scri-
bit; ut nõ mirari nequeamus, nullum illi de ipso urbis regimine uerbum excidisse. Leo-
nem uerò pontif. omnimoda abstinuisse urbis administratione hic conijcimus, quòd bi
bliothecarius eum reparãdis ædibus, instruendis presbyteris, & alijs occupat operibus
pietatis: fuitq; insignior basilicæ Pauli apostoli ædificatio, ꝗ Carolo Imperat. Spoleti,

& Pipino rege in Beneuentanis agente horribilis fuit terræmotus, quo ea apud urbē basilica funditus, & uarijs in orbe locis ciuitates ac oppida corruerunt. Carolo per Rauennam, Papiam, Eporegiamq; reuerso in Franciā, Pipinus postq; obsessi diu Beneuēti nullam uidit spē potiūdi, Theate obsedit, cuius ciuitatis præfectus nomine Rosellimus gente oriundus Lōgobarda ad Græcos defecerat, captaq; ui ciuitas prædę simul & incēdio est subiecta, Ortona exinde & paulopost Luceria in deditionē acceptis. Ea cum intellexisset Hirenes Constantinopolitana imperatrix, Leonē spatharium suum ad Carolum misit fœdera quæsiturū. Magnaq; usus modestia Carolus, & ipse Ambinensem episcopum, & Eligandum comitē, à quibus petita pax apud Hirenē constitueretur, Constantinopolim cum spathario ire iussit. Imposuerat Pipinus præsidio Luceriæ in deditionem sicut ostendimus acceptæ Vinigisium Spoletanum ducem, quē correptum ualetudine Grimoaldus Beneuentanorū dux obsidens recepta Luceria intercepit, & liberaliter habitū ad restituendas Spoletano in ducatu aduersus Francos Longobardorū uires plurimum instigauit. Sed Pipinus ex urbe Roma in quā redierat eò ducens, clausum in Luceria Grimoaldum ad deditionē compulit, id solum pactus, ut urbibus oppidisq; decedēs quæ tenebat, libero exilio Papiam demigraret. Caroli legatos, quos de pace acturos miserat Constantinopolim, appulsos Hirenes imperatrix benigne suscepit. Ea quæ per nouam Caroli Magni creationē facta est Romani imperij à Constantinopolitano diuisio, nullos habuit certos prouinciarū fines. Sed quod partim superiora, partim ea quæ scripturi sumus aperte ostendunt, constat Italiæ partem, quæ ad dextrā à Nespoli, & ad sinistram à Sponto nunc Manfredonia incipiens supero inferoq; mari clauditur, ac Siciliæ insulam in Cōstantinopolitani imperatoris partibus mansisse. Beneuentanus aūt genris Longobardæ dux, & si Græco magis fauebat, neutri imperatorū subditus erat. Pariter altera in Italię parte Veneti, & si Græco magis cōsentiebant quàm Romano, non tamē in illius omnimods potestate erant. Exterarū uero prouinciarū quas quisq; imperatorū ditione tenebat, sui imperij nominibus appellabat. Effecitq; Caroli uirtus, ut si pax cōcordiaq; ipsos inter utriusq; imperij principes uiguisset, apparuerit rem Romanā iterū imperio potiturā. Cum enim occidentē Carolus facile domaret, Hirenes mulier acceptum in orientalibus augeret imperiū. Eam uero paci cum Caroli oratoribus cōstituendæ intenram Nicephorus patricius dolo captā in Lesbon insulā relegauit: & tamen ipse etiā assumpto imperio pacē cum Carolo constituit. Cuius in fœderibus illud accurate apud uetustos scriptores legimus interuenisse, ut Veneta urbs Italię maritima utrūq; reuerita imperatorē proprijs uteretur legibus, & siue bello siue pace neutris partium censeretur. Eius pacis formulā cum oratores Carolo in Germania apud Salsiburgum agenti detulissent, Romā illos misit, omnia ut gesta erant Romano pontifici relaturos. At Carolus Germaniæ rebus Pannoniarumq; cōpositis, Aquisgranū in hiberna concessit. Æstate quę secuta est in Saxones ducēs, eos ex ipsis qui Transalpina incolebant, cū mulieribus & infantibus trāstulit in Franciā, quorum pagos Abderitis colendos dedit. Quo anno Gothofredus Danorum gentis Oceani Germanici accolæ rex ingentē mari classem, & magnum terra equitatū ducens ad Saxoniæ littora concessit. Et pace cum Carolo cōstituta profugas Germanos, quorū motus absente Carolo in Germania timebant, ex fœdere reddidit. Secundū eam pacem constitutam Carolus in Franciam est reuersus. Romæ per id tēpus nulla erat inquietudo maior, quàm quòd nōnulli ex clero grauissimos sanctissimosq; Leonis summi pōtificis mores ferre nolētes, illi erāt molestissimi. Quare cum apud Mantuā miraculosus Christi domini sanguis apparuisset, tantæq; rei auditæ certitudinē Carolus à pontifice petijsset, eam pontifex abeundi Roma sumpsit occasionem, & Mantuam accedēs quū miraculi certitudinē diligenter inspexisset, ad Carolum coram illi responsurus accessit. Eodem item anno, qui primus erat imperij à Nicephoro patricio assumpti, Aron Ammirhas Saracenorum trecenta milia in subiectas Cōstantinopolitano imperio Asiæ prouincias duxit: cuius aduentum imperaror perdite formidans, pacem ab illo abiectissime petijt, quā iniquissimis cōditionibus obtinuit, solenni fœdere pactus se quotannis illi aureorū milia pro imperij indemnitate, & tria itē milia pro capitis sui salute in tributa persoluere. Paulo tamē post nequaquā saniori usus consilio Nicephorus Scaurationē filium imperij consortē declarauit. Qui adolescens à turpi

A pi genitoris pacto cum Saracenis discedens, multa diuersis in locis accepit incōmoda. Et Leo pōt. Romanus per Bauariam Taruisium, & inde Rauennam uersus Romam omnia reperit pacatiora, iniquis illis ueritis, ne aliquid secretioris prę sidij à Carolo attulisset, quise sectibus Is pontif. Fortunato patriarchæ Gradensi, à quo multa apud Taruisiū accepit cōmoda retribuere uolens, palliū de corpore beati Petri sumptū misit. Extatq; literarum cum pallio datarū formula finem in hæc uerba habens: Data XII. calend. Aprilis per manus Eustachij primicerij sanctę sedis Apostolicę, imperāte domino nostro Carolo pijssimo perpetuo Augusto à deo coronato magno & pacifico Imperat. anno tertio pacis eiusdem. Erat autē Fortunatus patriarcha Venetis tunc ducibus Ioanni & Mauricio infensissimus, & cum illorū æmulis in ciuili dissensione cōspirauerat: qui patefacta coniuratione, sibi timens de fuga in Franciā se recepit, & Carolo Imp. Venetos bello agitari ac opprimi iussit. Ducens itaq; in Venetos Pipinus Heracliam terrestrem B unicam illorū ciuitatem, cuius locum nunc ciuitatē nouam appellāt, & Equileium eius ciuitatis oppidū inuasit. Sed ciues q̄ ea loca frequentissimi habitabāt cāpestres, loci munitionibus suis diffisi, patriā deserētes cum liberis & uxoribus Venetias cōmigrarunt. Nec alia fuerūt loca, unde maior numerus familiarū Venetarū quæ nunc extēt, originē traxerit: quādoquidē ad centū familias eorū præsertim qui patricij postea fuerint appellati, Heracliā Equileiumq; dedisse oīa Venetorū monumēta habēt. At Carolus Imp. postquā Romanorum pontificem Romam reuersum dimiserat, componendis imperij rebus operam dedit. Primumq; uocatis ad se filijs, munera illis obeunda mādauit. Carolum nanq; ex concubina susceptum, & natu maiorem in Sclauos nunc Bohemos Polonosq; ducere iussit, qui Saxones uicinos & Romano parētes imperio motib. agitabant. Pipino autē & Ludouico apud se aliquandiu retentis prouincialium conuentum apud Theodonis palatium celebrauit. Quo in tempore Paulus diaconus cum alijs cōcordat, Venetos & Dalmatas, Carolo & Romanis adhæsisse. Nā delati Theodoniū Vbulerius C & Beatus Venetorū duces, Ioanni & Mauricio suffecti, ac Donatus Iaderæ episcopus, Paulusq; dux oratores cum Carolo Imp. multis donato muneribus fœdera amicitiamq; iunxerūt. Eo autē in conuentu nil magis accuratè fecit Carolus, quàm diffidentes, ut assolet, in rerū administratione filios portionis regnorū prouinciarumq;, quibus præesse deberent, fecit certiores testamēto condito, quod obsignatū Romam mittens per Leonem pont. ad robur subscribi seruariq; uoluit. Exinde Carolo filio, qui Bohemis prælio profligatis, Leonem eorū ducem occiderat, agrosq; populatus erat, ad conuentū reuerso, Pipinum Imperator in Italiam regnum suum dimisit. Ludouicum autem in Bauaros Austrasiosq; & Germanos regna sua redire curauit. Profectus postea Theodonio Imperator Aquisgranum accedēs, Carolum filium in Sclauos, Sorbienses ad Albim fluuium incolētes, & postea iterū in Bohemos ducere iussit. Et quidē Carolus filius genitori uirtuti assimilis, exercitu quē acceperat ex Bauaris, Burgūdionibus, Alemannisq; aucto utraq; expeditione feliciter est usus. Nam Sorbiensibus quamprimū sunt aditi, pacatis, & præsidijs eorū prouinciæ fluuijs Sale & Albi impositis, terrā Bohemorū ingressus, cùm D fugientes illi non essent inuenti, agros deuastauit. Quo in tempore Mauris Corsicam Italiæ insulam premētibus, Pipinus rex classem duce Ademaro Franco Genuæ comite immisit, ad primamq; excensionē, & si Ademarus dux pugnās occisus est, Mauri profligati, insula sunt pulsi: pariq; in Saracenos felicitate per id tēporis usus Imp. Carolus, Nauarros, Pampsilonensesq; Hispanos, qui paulo ante ad infideles defecerāt, in deditionē per legatos accepit. Maurique tunc Hispanias Taraconensem ac Lusitaniā imperio prementes, paratissima classe Sardiniā, Corsicamq; sunt aggressi. In quos Carolus classe apud citeriorē Hispaniā comparata: cui Buccharœdus comes stabuli sui præfectus, duci curauit. Sardis autē probè resistētibus, Mauri prælio superati ad quinq; millia amiserūt. Et Bucharœdus eosdē in Corsicam excensione facta delatos fudit, fugauitq;, tredecim nauibus dum fugerēt interceptis. Per quod tempus Nicea patricius à Nicephoro Constantinopolitano Imperatore missus ingenti classe in Adriaticū ducta, Dalmatas & Venetos ab ictis cum Carolo Imp. fœderibus recedere compulsos, ad suas partes reduxit. Et tamen non multos dies Venetijs cum classe moratus, inducijsq; cum Pipino in paucos menses constitutis, Constantinopolim cum omni classe reuersus est.

mani imperij, Decadis Secundæ, Liber Secundus. E

ONSYDERANTI mihi nunc orbis olim Romanis subiecti statū, nulla uidetˉ inclināti pridē imperio funditus euertēdo causa efficacior fuisse, q̄ inchoata nuper Cōstātinopolitani cū Romano principe dissensio. Si nanq; Nicephorus Græcus ita in Asiā & Africā mentē cogitationesq; intendisset, sicut Carolus Magnus domandis uel imperio uel fidei Christianæ rebellib. Europę populis incubuerat, facile potuit instaurari Romanæ rei dignitas, quā uterq; imperator titulo præferebat. Sed dū Carolus hinc Danos gentē oceani Germanici accolā p Carolū filiū Romano subigit nomini, inde Saracenos Hispanias premētes per Ludouicū filiū agitat: Nicephorus omissa Saracenorū Thraciā & ipsos Cōstātinopolitanę urbis fines uastantiū cura oēs imperij sui uires in dāna Italiæ sub Pipino rege quiescentis cōuertit. Siquidē eius classis in mare inferū delata Populoniū Hetruriæ urbē, partim fraude, partim uiribus captā diripuit: & Niceta patricius inducijs quas cū Pipino Venetijs cōstitutas fuisse diximus, uixdū exactis classe ingenti in F Adriaticū ducta, supplementisq; in Dalmatia acceptis, exposita supero mari Italiæ loca Pipino parentia inuadere cōstituit. Resciuerat eius aduentū Pipinus, & Comaclo, quod oppidū mari stagnisq; penè in insulā circundatū, Venetis primū opponiť, cōmunito copias imposuerat ex omni Italica Gallicaq; militia selectas. Duxit tamen in Comaclū Niceta, & Græcus, Dalmata, Venetusq; miles multis acceptis uulneribus est repulsus. Quamobrē Niceta primo frustratus conatu Venetias se recepit, & eius urbis duces imperatorē inter Cōstātinopolitanū & regē Italicū, pacē ut cōstituerēt intentarūt. Veneta enim urbs per eos trecentos & circiter quinquaginta qui ab eius cōditione effluxerant annos multū populo & opibus aucta erat, ut eam uterq; princeps multi facere cogereť. Scribit uero Paulus Aquileiēsis diaconus Vbeleriū & Beatū duces Venetiarū, qui Græcos & Frācos ad pacē perducere simulassent Pipino insidiatos fuisse: easq; insidias, quū Pipinus sensisset, à pacis tractatu re infecta discessum esse. In monumentis aūt reipublicæ Venetorū habetur Vbeleriū quia uxorē ex Gallijs haberet Francis cōtra rempublicam consensisse, ideoq; ipsum & Beatū fratrē patria pulsos ad imperatorē se contulisse. G Quod quidē ut credā facit ipse Paulus, q paulo infra Vbeleriū enumerat inter oratores, quos Carolū pro pace constituta ad Nicephorū misisse ostendemus. Ea quū fieri primarios inter Christiani nominis principes Romanū & Græcū fama uulgasset, extulerunt animos Saraceni & Sardiniā primo, deinde Corsicā insulā ipso sancto paschæ sabbato ingressi, Aleria urbe spoliata mortales omnes præter episcopum & senes admodū perpaucos cum facta rerum omniū præda abduxerunt. Pipinus interea indigne ferens insidias sibi à Venetis sicut rebať fieri, bellum in eos maiore q̄ unq; antea apparatu terra mariq; mouit. Id bellum uarie à multis scriptū inuenio, Paulus enim diaconus Aquileiensis quē uidemus Venetorum gloriæ libenter detrahere, Venetiā dicit terra mariq; bello appetitā Pipino regi subiectā, & illius duces in deditionē acceptos fuisse. Gothofredus autem Viterbiensis, & ipsa Venetorū monumenta habent eam Venetię subiectionē superiori bello factā, quando Pipini copias Heracliā Equileiumq; scripsimus inuasisse. Vnde quū aliquando attente cōsiderauimus, quę potuerint esse insidiæ, quas Venetorū duces Pipino struxerint, id credimus fuisse, quod in tanta scriptorū cōfusione Gothfredus H innuit, & Paulus præpostere scribit, Pipinū licet Venetiā per ducum Vbelerij & Beati deditionē subegerit: ita Venetos dimisisse liberos, ut nihil rei cum Græco imperatore postmodū illius esset, Venetosq; post ictū id fœdus mercaturæ quā in orientis partibus accurate semper & auide nimis exercuerūt causa, cū Nicephoro imperatore in gratiā Pipino inscio redijsse: eamq; ob rem Pipinū ira concitū arma in Venetos resumpsisse. Satis enim cōstat quando id bellum est motū, Vbeleriū & Beatum duces siue profugos, siue ut diximus pulsos, patriæ extorres. Et Valentinū eorū ex utroq; parēte fratrē in ducatu fuisse apud Methamaucū, quæ tunc Venetæ reipublicæ regiminis sedes erat. Id bellum quē maxime in modum sit gestum dicturi, loca prius breuiter describemus: Situm urbis Venetæ qui nō uiderit nullo describēte ingenio perite intelliget. Interiectū eñ mari & stagnis, à quibus urbs circundať, littus per sexaginta penè passuum milia decē scinditur uadis & interiecta scissuris in insulas littora pleraq; à diuersis tunc populis rempublicā

Venetorum

A Venetorum cõstituentibus habitabantur, quorum ad orientẽ meridiemq; primi Brondulenses, secũdi Clugiẽses, tertij Pelistrinenses, quarto in loco Albiolenses, & in quinto erant Methamaucẽses, sextum locũ Oliuense tunc castrum, ubi nunc episcopiũ est, obtinuit. Secundũ quod remotiori ab alto mari aliæ habitabant non quidem in littore, sed in paludibus insulæ, quarũ prima Riuusaltus cęteras sua dignitate reddidit obscuras. Pipinus itaq; obsessis mari cũ classe Venetis, ne alicũde aduehererẽt nauigio cõmeatus, terrestres copias littoralibus, ut ita appellẽ, insulis immittere curauit. Brõdulẽsibusq; Clugiẽsibus & Pelestrinẽsibus in potestatẽ factis, in Albiolã duxit. Priusq; q̃ potirer Valentinus dux & omnes Veneti ad clauum reipublicæ in Methamauco sedentes, ea relicta insula, Riuumaltũ sedem reipublicæ transtulerũt. Ea territi magistratuũ fuga Albiolenses, & qui in patria manserãt Methamaucenses, deditionẽ fecerunt. Habent hac in parte Venetorum monumenta Pipinũ regem, qui difficiliorem solito per paludes q̃ per littora cursum intelligeret, quid sibi agendum esset dubium hęsitasse, & tandẽ dolosæ mulie

B ris uetulæ consilio pontẽ ligneum fabricasse, quo ęquitatum in Riuialti insulã traduceret, Venetosq; secundũ maris ęstum q in paludibus æque ac in alto pelago fluit refluitq; nactos, ponte igni ferroq; refracto, Pipini regis equitatũ demersisse. A cuius cladis hosti inflictæ memoria canalẽ qui tortuosissimus à Methamauco in Riuumaltũ perducit, orphanum appellari uolunt. Cerniturq; in Riuialti mercatorũ porticu pictura insignis, ante ducentesimũ annum facta, equites ostendẽs in eo ponte prælium cõmittentes. Cladem uerò a Francis eo in loco facile acceptã crediderim, quòd Paulus Sicardusq; scribunt, Paulum Cesseranæ, ut ipsi appellãt, cuius familia nunc Ciurana dicitur, Dalmatis, Venetisq; cum classe auxilio aduenisse, & territã eius aduẽtu classem regiam recessisse. Sed equitatũ de ponte, quem tria passuum millia longũ fuisse oportuerit, dimicasse, delirantis fuerit uel credere, uel scribere. Quicquid ueritas habuerit, sub ipsum classis quã Paulus Ciuranus duxit aduentũ, pax Nicephorũ inter Imperatorẽ & Pipinum renouata est: in cuius fœderibus Venetis cõcessit rex Italicus, ut immunitatẽ qua à Carolo geni

C tore donati fuerãt, retinẽtes, Nicephori partium bello paceq; censerẽtur. Eaq; cõstituta pace, Veneti publico omnium insularũ consilio sedem à Methamauco translatã in Riuoalto manere, & quòd Riuusaltus sit ciuitatis nomen cõstituerunt, palatiũq; quod nostra ætate superbissimis est ædificijs auctum, eo in loco tunc primum fundare cœperũt. Pariterq; eodem anno, q a in Oliuolẽsi insula littori proxima castellum fuerat, episcopi sedem ibi constitutã appellant, & totam diœcesim Castellanã. Per id temporis Carolus Imperator certior factus Gothofredum regem Danorũ Frisones imperio parẽtes inuasisse, & prælio superatis centum librarũ argenti in quotannos tributa imperasse, suas omnes copias in Transrhenanis apud Alarã fluuiũ, qua Visaram amnem influit, ad diem conuenire iussit. Sed dum Carolus ibi Gothofredũ multis, ut ferebatur, minis tumentẽ expectat, nuncius afferẽ illũ à satellite suo interfectũ esse. Nec fuit ea lætitia occisi hostis Imperatori diuturna, q eodẽ ferme die alter allatus est nuncius, Pipinũ filium Italiæ regem, apud Mediolanũ urbẽ Italiæ obijsse: quãobrem Aquisgranũ est reuersus. Eo agen

D tem in loco Carolum Arsacius & Leo spatharij Nicephori Imp. Cõstantinopolitani, & Ambulach Saraceni Hispanię regis, Eumingiq; regis Danorũ, qui patruo Gothofredo suffectus erat, oratores adierunt, cũ quibus omnib. petitã pacẽ ea ratione celerius firmauit, q filiorũ & regni sui rebus cõsulere intẽderet. Vt aũt inita cũ Nicephoro pax solidioribus stabilirer cõditionibus, misit Carolus cũ Leone & Arsacio spatharijs Nicephori legatis, Galdonẽ episcopũ & Vgonẽ comitẽ Turonenses, Aigonẽ comitẽ Foroliuij, & Vbeleriũ Venetiæ ducẽ patria, ut ostẽdimus, tunc extorrem. Oratoribus Aquisgrano pfectis, Carolus classem in Britãnico oceano, quæ septẽtrionalib. oris subueniret cogi, terrestres uerò copias tripartito diuisas, in Liuonias, Pãnonias, Britõesq; duci iussit. Ipse Aquisgrano mouẽs, & Bononiã maritimã ciuitatẽ delatus, primũ omnium classem eò cõuenire iussam inspexit, & cũ oĩa ex sentẽtia intellexisset disposita esse, Aquisgranũ reuertens Eumingi regis Danorũ, & Sclauorũ, Polonũ, Bohemorumq; ad Danubium incolentiũ nuncios habuit obuios, qui omnes magnis multisq; muneribus illi datis, nihil magis q̃ confirmationem perpetuitatemq; orarunt. Quod cum læto concessisset animo Imperator, tristi perculsus est nuncio mortis Caroli filij, qui Germaniæ limites cũ

copijs

copijs obseruabat. Interea quo tẽpore oratores Cõstantinopolim missi applicuerũt, Nicephorus Bulgarorũ bello implicitus multis erat uictorijs usus, qui priusq̃ ad pacẽ cum dictis oratoribus in Cõstantinopoli firmandã redire potuerit, in prælio quod apud Messiam superiorẽ cum Chrunno Bulgarorũ rege gessit superatus occubuit. Et Stauratius filius uulnere secundũ aurem eodẽ in prælio accepto, Cõstantinopolim reuersus imperiũ assumpsit. Quẽ non post annũ, ut aliqui uolunt, sed tertio imperij mense Michael sororius eius deposuit, & illi in imperio successit, eiq; nihil antiquius fuit q̃ inchoarã à Nicephoro pacẽ cum Caroli oratoribus, qui multos menses Constantinopoli expectauerant confirmare. Conditiones quę fuerint oẽs fermè scriptores paucissimis explicãt uerbis, ut orientẽ cum Constantinopoli Michael, & Carolus occidentẽ cũ Roma haberet. Sed Paulus addit, Hispaniarũ partes quibus recipiẽdis tantopere Carolus insudauerat, imperatori Græco redditas fuisse: & Venetorũ monumenta quibus cõcordat Gothfredus, habent Venetiã urbem ea cõditione in Constantinopolitani partibus mansisse, ut immunitatibus pridẽ à Carolo habitis per Italiã uteretur. Detulit uero Michael eatenus Carolo, ut cũ illius oratoribus suos ipse Aquisgranũ mitteret, pacis formulam redituros. Fuerũtq; hi, Michael episcopus, & Arsacius, Theognistrisq; protospatharij. Ea pace firmata quã animo desiderauerat Carolus, Bernardum ex Pipino nepotẽ ad regendam Italiã misit. Et quia constans fama erat, Bethicę, Lusitanięq; Hispaniarũ Saracenos classem parasse ingentẽ, cum qua Italię insulas, & ipsam inuaderent Italiã, Vualium alterius Bernardi patruelis sui filiũ, ideo nepoti Bernardo dedit regendæ Italiæ sociũ, ut uno terrestribus occupato expeditiõibus, alter maritimis præesset. Venitq; Saracenorũ classis, & bipartito Corsicã, Sardiniamq; aggressa est. Sed ea quæ Sardiniã inuasit deleta: altera in Hispaniã de fuga se contulit, eoq; prospero in rebus Italiæ successu factum est, ut Ambulach Saracenus Hispaniarum rex, constitutam aliàs cum Carolo pacem renouauerit. Vtq; omnis Italia ubiq; quiesceret, cõcessit Carolus Grimoaldo Beneuẽtano duci, quẽ unicum in Italia ex Longobardorũ reliquijs superfuisse ostendimus, pacẽ dari, tributo illi uigintiquinq; millium aureorum in quotannos ex fœdere imperato. Oratoribus Michaelis Constantinopolitani imperatoris, qui Aquisgranũ uenerãt, auditis omnia quæ petere animũ induxerunt, Carolus cõcessit. Et cum eam pacem plurimi faceret, redeuntibus ad Michaelẽ socios dedit Amalariũ Treuerensem episcopum & Petrũ abbatem Nonantulanũ, qui apud Orientalem manentes imperatorẽ illum ab Occidentalis uexatione curarẽt auertere. Sub quorũ episcopi & abbatis tẽpus profectionis, Carolus conuentu primariorũ imperij sui prouinciarum omnium apud Aquisgranũ habito, Ludouicum filium Aquitaniæ regem in imperij Romani consortẽ assumpsit: & Bernardũ nepotem Italiæ regẽ appellauit. Interim Saraceni Africã ad Carthaginem incolentes, cum Italiæ insulas per Ambulach Hispani gẽtis suæ regis pacẽ quiescere molesto ferrent animo, Corsicã inuaserunt. quos facta ingenti præda onustos Hispaniã uersus nauigantes Ermẽgarius comes Emporitanus, qui Maioricã pro rege Italico gubernabat aperto aggressus mari fudit, & nauibus eorum octo interceptis, quingẽtos Christianos, qui capti abducebantur, liberauit. Neq; quieuerunt fracti fugatiq; eo prælio Saraceni: sed priusq̃ eam reducerẽt classem, in Italia circumacti Centumcellis urbem Romæ propinquã primo impetu captã uastarunt: exinde ad Narbonensis prouincię littora delati, extensione plurimis in locis facta, maximis prouinciales incõmodis affecerunt: quarũ bene gestarum rerũ superbia elati acceptas ab Ermengario comite Emporitano iniurias ulcisci statuerunt, & Sardiniã ex improuiso inuadentes, totã trepidatione tumultuq; cõplerunt. Sardis autẽ apud comitem impigre conuenientibus, signo in hostes dato, prælium terra primo, deinde cum profugis ad naues mari cõmissum est, Christianisq; superantibus Saraceni multis mortalibus, & aliquot amissis nauibus, mœsti in Africã sũt reuersi. cæteris tunc in locis occidentale imperiũ quiescebat. Michael uero Cõstantinopolitanus bello Bulgaros agitabat, in quos aliquandiu inferiores, dum insolentius uictoria utit, apud Adrianopolim uictus fugatusq; non magis copias q̃ animos amisit. Nanq; Cõstantinopolim de fuga reuersus, siue quia occidi à populo timuerit, siue quia adeo altũ mœstitia in cor ascẽderit, imperio se abdicauit: cui à prætorib. militiæ populoq; suffectus est Leo pardi patritij filius. Chrunnus uero Bulgarorũ rex Adrianopoli potitus, & uictoria de

Michaele

A Michaele parata audacissime usus in Cōstantinopolim arma uertit, & castris ad portas
urbis firmatis, oppugnationē ostentare præsumpsit. Leo aūt eruptione cum populo mi
litibusq; facta, & repulit audaces Bulgaros, & regi Chrunno forte cōgressus, illū interfe
cit. Eo ex secūdo prælio parta est oriētali imperio quies illi similis, quā paulo ante occi-
dentalē docuimus habuisse. Vrgētibus autē iā fatis Rom. infestis imperio Carolus im-
perator anno ætatis septuagesimo primo uita functus est. Fuitq; mors ipsa rebus impe-
rij eò perniciosior, ꝙ forte eodē anno gens Saracena maximis inter se scissa dissidijs Ca-
rolo superstite faciliter potuit deleri. Mabarmad nanq; Ammirrhas Haldalæ fratri con
gressus cū se prælio inferiorē & ꝓpè uictū cerneret, in fœdus cōsentit, per qđ duos pro
unico cōtra ac fuerant cōsueti Ammirrhates Saraceni habuerunt. Idq; primores gentis
adeo ægre tulerūt, ut in Ammirrhatis locū quatuor creauerint tyrānos, quorū unus Æ-
gyptū & Africā occupauit: duo Hispanias inter se partiti sunt, & quartus Palæstinā ac
Syriæ loca cepit. Agebat in Aquitanis hyberna Ludouicus Rom. imperator cognomē
B to Pius, quando illi Carolū patrē obijsse renunciatum est, qui Aquisgranū repetens de-
latus, legationes quæ ad genitorē uenerant primo audiuit, deinde prouincialium cele-
brato cōuentu, ea quæ Rom. imperio & Francorū regno administrādis uisa sunt neces-
saria, ordinauit. Legationū autē primaria fuit Leonis Cōstantinopolitani imperatoris,
qui Michaeli ut ostendimus, per id tēpus suffectus erat, fueruntq; oratores Christopho
rus spatharius & Gregorius diaconus, quos Amalario episcopo & Petro Nonantula-
no abbati à Carolo missis, Leo socios addidit pacis, quæ inter duo imperia cōstituebat̄,
formā delaturos. Quæ autē fuerint pacis cōditiones nullus scribit. Solusq; Paulus Dia-
conus dicit innouata fuisse fœdera Carolū inter & Michaelē icta, & illis conseruandis
Nobertum Regiensem episcopum, ac Ricomiū Pictauiensem comitē oratores à Ludo
uico Cōstantinopolim fuisse transmissos. Is etiam imperator Ro. nouus Italiæ quieti cō
sulens, cōstituta à Carolo genitore cum Grimoaldo Beneuētano duce innouata pace,
Bernardum Italiæ regē nepotem suū ad se accersiuit. Erant Ludouico filij adolescentes
C duo, Lotharius & Pipinus, quorū natu maiorē Lotharium sub ipsum Bernardi Italiæ re
gis in Franciā aduentū Bauaris, & Pipinū Aquitanis gubernatores dedit. Primā exinde
expeditionem Ludouicus imp. Bernardo rege comitante, aggressus est in Danos, & E-
roldum & Ranfredū reges imperio parentes Rom. à filijs olim Gothfredi regno pulsos
reducere intendit. Obstitit uero hyems uel eo maxime quia Gothfredi filij cum ducen-
tis onerarijs nauibus maritimum gerebāt bellum, & omne id pelagus glacie cōcretum
erat. Quod quum imp. rexq; intellexissent, medio fermè hærentes itinere ad Parbrunū
Saxoniæ ciuitatem exercitū in hybernis cōtinuerunt. Eaq; hyeme iam media quū esset
allatum ex Italia, Rom. primores in Leonis papæ mortem coniurasse, illumq; reos sup-
plicio affici curauisse, imperator regem in Italiam ire iussit, curaturum ne quid detrimē-
ti regnum Italiæ pateret̄. Ingressusq; Romam Bernardus rex, & si ilico in grauem peri-
culosumq; incidit morbum, res Romanas per Gerardum comitem cōposuit. Quampri
mum autē fama per Italiæ regnum uulgata est Bernardum Romæ esse, Caralitani Sar-
D dorum oratores ad eum uenientes ostenderunt pacē tertio ante anno cum Ambulach
Saraceno Hispaniæ rege uita functo cōstitutam, & ipsis Sardis & regno Italię dānosam
esse, quorum acquiescens consilio eam infringi, & bellum Saracenis indici uoluit. Eo-
demq; in tempore cum Leo papa apud Blerā ægrotare cœpisset, Romani in illum ani-
mis efferatis, quicquid ædificiorū non in urbe magis ꝙ in proximis ciuitatibus & oppi
dis uel instaurauerat, uel à fundamētis erexerat, inaudita aliàs rabie demoliti sunt: quem
tumultū in peius ut apparebat euasurum, rex Bernardus quū per litteras & nuncios cō-
pescere nequiret, Vinigisio Spoletano duce cū exercitu per arma sedauit. Cui pōt. ex ea
ægritudine uita functo suffectus est Stephanus quartus, ꝗ tertio ꝙ creatus erat mēse, in
Franciā accedens Ludouicum imp. apud Aurelianos unxit, & imperiali diademate in-
signiuit. Per quæ coronationis tēpora uarijs agitari motibus imperator cœpit. Nā quū
Signiuium Vasconiam ꝓuinciam, quę Garumnam inter fluuium & Pyrenæos montes
est, gubernantem magistratu amouisset, Vascones ab imperio defecerunt. Et pariter Sa
lanius quidam Abderitorum regulus gentis Germanici oceani insulas incolētis fidē,
quam Carolo magno diu seruauerat deserens, Gothfredi filijs aduersus Heroldum re-

gem Danorū imperio fidelē adhæsit. Vascones autem uicinos Galliarum populi facile E
breuiq; adeo edomuerūt eneruaruntq;, ut nulla rebellādi facultas imposterū sit relicta.
Maius tñ tuendis Danorū regibus negociū imperatori fuit. Qui em̄ Saxonum obserua
bant limitē Franci imperatoris iussu quum hostes inuadere nō auderēt, illos à prouinci
arum imperij principio arcuisse satis supraq; duxerūt. Et tñ paulopost occasione oblata
freti, cum Solamo & Gothfredi filijs cōflixerunt, illisq; prælio fusis Heroldum in pater
nū Daciæ regnum reduxerunt. Pariq; felicitate usus imperator Lodouicus, Britones q
rebellionē intētauerant superauit, & in Murmanium ducē, qui adulterini regni nomen
sibi imponi passus erat, in uinculis ad se perductū capitali supplicio animaduerti iussit.
Tam multis rebus uarijs in locis bene gestis Ludouicus imp. cōuētum in Aquisgranio
celebrauit. In quo ecclesiasticis rebus cōpositis legatos Cōstantinopolitani imperato-
ris, & Saracenorum Cæsaraugustanam urbem Hispaniæ obtinentiū audiuit. Saracenis
sūt petitam pacem facile concessit. Sed Nicephoro qui orientalis imperatoris erat ora-
tor, qui de rebus ad Romanos Dalmatasq; spectantibus ageret, nihil certius respondit F
q̄ se curaturum, ut magistratus urbis & Italiæ satisfacerent. Dum ea geruntur in Francia,
Stephanus quartus papa Romā ab imp. reuersus breui obijt, eiq; successit Paschalis pri
mus: qui q à clero populoq; Romano absq; imperatoris autoritate præter obseruatam
diu ante consuetudinē electus esset, ad illum scribens suam innocentiā à cleri populiq;
uiolentia purgauit: egitq; cū illo mitius omniū opinione Ludouicus, qui non solū in bo
nam partē pont. scripta accepit: sed pacta quoq; inter utriusq; prædecessores seruari so-
lita, spōte cōfirmauit. Sub ipsum exinde tēpus imperator Ludouicus Aquisgrani agēs
in cōuentu quem solennē habuit, Lothatium primogenitum imperij consortem decla-
rauit: Pipinusq; tunc secundus filius Aquitaniæ, & Ludouicus tertius Bauariæ reges ap
pellati sunt. Quæ dū fierēt, Bernardus Italiæ rex fatui adolescēs ingenij, quorundam ma
gnatū Italiæ instigatione, inter quos fuere Anselmus Mediolanēsis, Vulfaredus Cremo
nensis, & Rodulfus Aurelianēsis episcopi, imp. rebellauit. Claustris em̄ Italiæ quacunq;
ex Gallijs Germaniaq; est ingressus, præsidio cōmunitis primariarū urbiū populi sacra G
mento in suā aduersus Ludouicū patruum fidē obstricti sunt. Ea cū rescisset imperator,
causa in cōuentu ꝓposita, nepotem læsæ maiestatis crimine damnatum hostem iudica-
uit. Exinde copijs quantascunq; Galliarū, Germaniæ & Bauarorū ꝓuinciæ potuerunt
mittere, coactis, in Italiam duxit. Intellexitq; ocyus malo suo infelix adolescēs Bernar-
dus, q̄ perditorum hominum cōsilio usus fuerat, q nec claustris præsidio impositi mili-
tes, nec adacti sacramēto populi fidē seruauere: sed subita deditione, q̄ primum sunt adi
ti facta, sese imperio permiserunt. Rebus Italiæ breui pacatis imperator nobiles Italicos
ꝓditionis cōuictos iugulari iussit, Bernardum aūt, & si illico ad imperatoris aduentum
armis depositis ad misericordiā cōfugerat, & simul episcopos in Franciam perduxit. Et
cōuentu iterū super iudicio Aquisgrani habito gladio trucidatus. Episcopi uero syno-
dali decreto depositi in monasteria relegati sunt. Necdū satis ea erat cōspirata, cum im-
perator Britanniæ motibus qui nunciati sunt, cōcitatus eò tumultuarie duxit. Viomar-
chusq; tyrānus ad regnū aspirās, cōgredi ausus in prælio interfectus est. Pacata tyranni H
morte Britannia ad alios motus, q in Andegauis nunciabanē, sedandos cōtulit se impe
rator. Eò cum uenisset, omnia reperit quieta, sed aliud accepit incōmodum, q Ermēgar
dam uxorem, ex qua tres filios reges tunc superstites susceperat, lōgo cōfectam morbo
amisit. Profectus itaq; per Rothomagū, Ambianū & Camaracum, se cōtulit Aquisgra-
nium, ubi absoluit multarū gentiū oratores, per totūq; triennium qđ secutum est nullo
maiori negocio implicitus fuit, q̄ domando Lindeuto inferioris Pannoniæ tyranno, q
rebellis superiorem Pannoniam & Dalmatiam uarijs motibus agitauit, tandemq; fuga
tus est in mōtes, qui Mœsiam à Pannonijs diuidunt, cōpulsus deditione facta ueniā im
petrauit. Apud Cōstātinopolim interea quies illa durauerat, quam Leonē imperatorē
in Chrunni Bulgarorum regis morte ostendimus peperisse: finemq; quieti attulit ipsius
Leonis mors, quē Michael domesticorū comes optimatum prætorianorumq; fauore
cum interfecisset, ad imperiū per arma sublimatus est. Eodemq; anno, qui fuit inclinatio
nis Rom. imperij decimi supra quadringentesimum, Ludouicus imperator Lotharium
filium in demortui Bernardi locum Italiæ regem dedit: quem Romam à Paschali pon-
tifice

A tifice populoq; Romano uocatũ pont. ipſe in baſilica beati Petri unctum coronatumq;
regẽ Italiæ primo & poſtea Auguſtum appellauit. Romanis tñ & nonnullis Italiæ pri-
matibus non ſatis obedienter imperata facientibus, Lotharius Papiam ad Ludouicum
genitorem ſe cõtulit, oſtenditq; ad cõprimendam inſolentium proteruiam copijs opus
eſſe. Quamobrẽ Ludouicus Adelardum palatij & Maringum Brixiæ comites, filio cũ
cohortibus addens, illum Romam reuerti, ut cõtumacium audaciam cõpeſceret, impe-
rauit. Priuſquã tñ Lotharius Papia moueret, nuncij ab urbe Roma attulerunt, Theodo-
rum Romanæ eccleſiæ primicerium, & Leonem nomenculatorem eius generum in pa
triarchio Lateranenſi primũ excæcatos, & poſtea caput truncatos eſſe. Nec erat obſcu-
rum, eos ob obſeruatã & multis oſtenſam modis imperatori Lothario fidem, ea omnia
paſſos eſſe. Attulit etiã imperatoribus fama, & Romæ uulgò creditum eſt, Paſchalẽ pa-
pã uel facinus iuſſiſſe, uel quod uero magis erat ſimile, quum id à cõiuratis conſtitui re-
ſciſſet, diſſimulaſſe. Non tñ adduci potuerunt imperatores, ut iniectam pont. culpæ ſu-
B ſpicionem temere admitterent: ſed mittentes Romam nuncios, Adalangum abbatem
ſancti Nedaſti, & Hunfredum comitem Curienſem, quo ſe res habuiſſet modo inquiri
iuſſerunt. Iiſq; iã iter ingreſſis Ioannes epiſcopus Nouæuillæ, & Benedictus archidia-
conus Ro. imperatores à Paſchali pont. adierũt, conatiq; ſunt impoſitam pontifici calũ
niam abolere. Et pontifex ipſe quamprimum oratores imperatorum Romæ applicue-
runt, triginta epiſcoporum ſynodo coacta, innocentiam ſuã iureiurando purgauit: atq;
etiam mortuos tanquam maieſtatis reos iure cæſos pronuncians, interfectores qui de
familia ſancti Petri erant, abſoluit, & in patria cõſeruauit. Ea ut erant geſta quum impe-
ratores ab abbate & comite nuncijs ſuis, ab epiſcopoq; Sutrino, Sergio bibliothecario,
& Leone magiſtro militũ, quos pont. Papiã miſit, intellexiſſent, in bonam partem con-
ſilium pont. acceperunt. Ludouicus nanq; mitiſſimi imperator ingenij ſemper multum
fidei apoſtolicæ detulit. Fuitq; adeo ut quatuor Romani pontifices quos uigintiſeptem
annorum illius imperij tempora habuerunt, adiumẽto nunquam caruerint, quo in Ro-
C manorum perſecutionibus ſæpenumero indiguerunt. Tradunt etiam Eginardus Pau-
luſq;, & Ricardus ſcriptores, Ludouicum in paſchalis Romani pont. manibus renun-
ciaſſe iuri, quod Adrianus primus pont. Romanus Carolo Magno genitori ſuo conceſ
ſerat. Id quũ nullus dictorum ſcriptorum, quod fuerit ſcribat, fuiſſe tenemus, qđ ſupra
in Caroli geſtis rebus uerisimile nobis uideri negauimus, aut ſcilicet ſummæ modeſtiæ
imperatorem uoluiſſe, aut excellentis animi & ingenij pontificem conceſſiſſe ius ſum-
morum põtificum, & omnium orbis Chriſtiani epiſcoporũ ad libitum ordinandorum.
Siue igit Adrianus Carolo cõceſſit, & Ludouicus ſeipſum, poſteroſq; ſpoliauit: ſiue ni-
hil eorum fuit, aliud à Ludouico generoſi animi, & Romanæ eccleſiæ amãtiſſimo prin
cipe, ingentis in ipſam eccleſiã libertatis extitit argumentum: ſcripſit nanq; illi epiſtolã
cuius multa uidimus exempla, per quam Italiæ ciuitatum oppidorumq; partitionem fa
ciens, quæ iuriũ eccleſiæ ſint, aut imperij enumerat. In Tuſcis eñ imperij iurium eſſe di-
cit Aretium, Volaterras, Cluſium, Florentiam, Piſtorium, Lucã, Piſas, & Lunam. Cæte-
D ra aũt loca quum non explicet, in Romanę eccleſiæ portionem uidetur relinquere. Sed
neſcio qua ratione Peruſiã & Vrbemuetereẽ, quæ & in Hetruria ſunt, eccleſiæ Romanę
iurium eſſe exprimit. Pariterq; in Vmbria Tudertũ, & quicquid undique ad Romanæ
urbis agrũ pertinet, & ultra Apenninum totam Romandiolam, ac Rauennatis eccleſię
exarchatum Romanæ eccleſiæ iuribus aſſcribit. Pauloq; poſt factã huiuſmodi diuiſio-
nem Paſchalis pont. Romanus ad primos octaui anni pontificatus dies obijt. Tunc ua-
riantibus inter Romanos ſententijs duo per cõtentionẽ in põtifices ſunt ſuffecti. Quos
cum nobilitatis Romanæ primores depoſuiſſent, cõcordi totius populi cum clero fa-
uore creatus eſt Eugenius ſecundus, qui erat tituli ſanctę Sabinę, presbyter Cardinalis.
Id cum eſſet imperatori Ludouico apud Cõpendium Galliæ oppidum agenti nuncia-
tum, Lotharium regẽ in Italiam miſit. Ipſe in Britanniã rebelles animos prę ſe ferentem
exercitum duxit, & per Rhedones tripartito prouinciã eſt ingreſſus. Filijs nanq; Pipi-
no exercitus parte una, alia Ludouico attributis, tertiã ipſe ſibi ſeruauit. Ea ꝓuincia per
quadraginta dies ferro ignique uaſtata, & obſidibus acceptis, Rothomagũ ſe cõtulit: qua
in urbe oratores Conſtantinopolitani imperatoris ſuũ acceſſum iuſſerat operiri. Sum-

ma legationis erat sæpe aliàs, & diu ante agitata apud Cõstantinopolim imaginũ uene E
ratio: de qua quid Ludouicus sentiret, Michael fieri certior cupiebat. Cũq; cẽsuisset Lu
douicus Romanũ põtificem consulendum, oratores illum adierunt, quò per id tempo
ris imperator Lotharius se cõtulerat. Et ab Eugenio pont. comiter acceptus, statum ur-
bis & regni sui Italiæ ex illius sententia reformauerat, ut non minus Italia ubiq; quàm Ro-
ma motibus, intestinisq; dissidijs careret. Inuenio autem quod diu attente quæsiui, Lo-
tharium imperatorẽ tunc primum magistratus in urbe Roma cõstituisse, qui ius popu-
lo dicerent: cõstare uidetur Romanos uera sub Carolo filijsq; & nepotibus ad eam diẽ
libertate usos, qua prius petulantissime usi erant. Redijtq; breui ad Ludouicum, genito
rem Lotharius, & oẽs simul genitor filijq; præstantissimi duces domandis in Hispania
Saracenis, & finibus Romani imperij ad Germaniæ Pannoniarumq; limites custodien
dis intenderunt. Nam ut ea omittamus, quæ parum digna multi referunt scriptores, Lu
douicus Bulgaros post petitam impetratamq; pacẽ Pannoniarũ limites ingredi ausos,
sola mittendi in eos exercitus ostẽtatione à motibus abstinere fecit. Et petitã iterato pa F
cẽ per Baldricum & Gerardum comites Intarranorũ qui sunt Dalmatiæ populi, cõces-
sit. Eam uero pacẽ uixdum ictis fœderibus constitutam Bulgari rumpentes nauigiũ in-
gens per Danubium in Drauæ fluuij ostia perduxerunt. Maior interim difficiliorq; ex-
peditio imperatores patrem & filium distinebat. Nanq; Aido quidam perfidus, quẽ Lu
douicus regendæ Aquitaniæ præfecerat, Ausoniam urbem dolo captam diruit, & op-
pidis castellisq; illius agri cõmunitis Abdecamanni Saracenorũ regis auxilia accepit.
Missus ad eum ab imperatore orator Elisachar abbas, ut in fide maneret, persuadere ne-
quiuit. Missi etiã post abbatẽ cum copijs Adebrãdus & Donatus comites, pauca de Au
sone agro castella ægre & multo in prælijs effuso sanguine receperunt, Saracenisq; in-
dies apud Aquitaniã præualentibus nõnullæ ex proximis Hispaniæ citerioris ciuitati-
bus, ad illos defecerunt. Elisachar tñ abbas, & si apud Aidonẽ parũ felici legatione usus
erat, Bernardo Barchinonis comiti, ut fidẽ imperatori Romano seruãs, suos quoq; Go-
thos, & subditos Hispanos ne Aidoni cõsentirent, persuasit. Interea Abderanã rex clas- G
sem cũ paratissimo Saracenorũ exercitu duce Aburmane cõsanguineo Aidoni ex Cæ-
saraugusta auxilio miserat: & Ludouicus imp. copijs Pipino filio Aquitaniæ regi datis,
omnia curabat, per quæ Aidoni Saracenisq; resisteret. Dum autem Christiani contant,
& omnia lente agunt, irruentes maxima cum celeritate, Aburmanes, Aidoq;, agros Bar
chinonensem Gerundensemq; enormi crudelitate uastarunt, & facta omnifaria rerũ in-
genti præda, primus se ad Cæsaraugustã receperunt, quàm eorum quempiam Pipini exer-
citus uidere potuerint. At apud urbem Romam Eugenio papa defuncto suffectus est
Valentinus primus, & quum is itẽ trigesimo uel, ut quidã uolũt, quadragesimo die ob-
ijsset, creatus est in pontificem Gregorius quartus eiuis Romanus, qui erat tituli sancti
Marci presbyter cardinalis. Fama rei apud Barchinonem, Gerundamq; bene à Sarace-
nis gestæ in Africã Asiamq; perlata, cæteri eius gentis populi animos extulerunt: & pri
mi Asiani sacrosancta Palæstinę loca fœdantes a nemine Christiano adiri permiserunt:
Mauri uero in Siciliã classe delati, excensione facta late incendia cõmiserunt: Nec sciuit H
potuitq; Michael imperator Græcus tantis malis aliter prouidere, quàm quod Venetis, ne
mercimonia occidentis in Asiam perferrent inhibuit, & aliquot onerariarum nauium
triremiumq; pręsidia Siculis etiam à Venetis afferri curauit. Delataq; in Siciliam classis
Veneta, eatenus profuit, quòd siue præda abũde satiati, siue maiorẽ ex Græcia Italiaq; clas-
sem aduentare suspicati infideles, quamprimũ uela à lõge cõspexerunt, in Africã redie-
runt. Erat per id tẽporis Venetorum dux Iustinianus Particiacus, anno cuius secundo
ducatus beati Marci euangelistæ corpus Venetias est translatũ. Id factũ non ab re fue-
rit recensere, qđ Sicardus, Singibertus, & Vincentius scriptores in corruentis imperij
tempore differunt: & Iacobus de Voragine, Paulinus episcopus, & Petrus Damiani in
euangelistæ eiusq; translationis laudibus occupati, rem quo gesta sit modo incondite
referunt. Babylonis rex Saracenus postquã loca Palæstinæ sacrosancta, ut diximus, fœ-
dari iusserat, ornamenta quoq; ecclesiarũ, ut sua, quas uocant Meschetas, tẽpla exorna-
ret, Babylonem iusserat comportari. Ventum erat ad celeberrimam Alexandriæ eccle-
siã, quę sancti euangelistæ Marci sicut cadauer seruabat, ita nomen referebat. Et quibus
datum

A datum erat negociũ cementarij fabrè dolata uarij coloris marmora deuellebant. Quum forte ecclesiam ingressi Bonus Methamaucensis, & Rusticus Torcellensis Veneti mercatores, Scauratiũ monachũ, & Theodorũ specularẽ presbyterũ ecclesiæ custodes, moestos quidẽ & illacrymantes, tanti mali causam interrogant. Qua intellecta indignabundi sanctũ cadauer, ne à barbaris fœdaretur, sibi postulant dari Venetias deferendum. Sacerdotibusq; indignum esse dicentibus, ut ea sancti Marci cadauer exularet ecclesia, in qua uiuus & præfuerat, & mirum in modũ populo profuerat Christiano, nõ facete magis q̃ uere responderunt non posse censeri exulem, si Venetiã, in qua apud Aquileiam recens scriptũ iuuenis prædicauerat euangelium, post actam Alexandriæ senectutem, & functum uita corpus longo postliminio rediret, eoq; rediret tempore, quãdo ossa & quicquid neruorum esset reliqui in dissipatiõis periculũ sint adducta. Erãt uero Bonus & Rusticus ditissimi mercatores, sed q auiditate lucri imperatoris Michaelis, & suæ reipublicæ iussa transgressi decẽ onerarijs nauibus merces ex Italia Alexandriam adduxe
B rant. Quare eorum pollicitationibus promissionibusq; in sententiam ducti sacerdotes qd' petebañ faciliter consenserunt. Deferendi ad naues sancti cadaueris hunc maxime modũ fuisse legimus: Scauratius & Theodorus capsa, quę sanctũ seruabat corpus, aperta, illud sportæ imposuerunt, qua mercatorum serui cõmeatum ad naues perferre consueuerant. Tunc parati ad id astutiores & tunc de industria à uestitu sordidissimi calones sportam operibus porcinisq; carnibus superiectis plenã medio foro rectaq; ad portum semper populo frequentissima per gẽtes uia, læti & inepte, ut est eiusmodi abiectorum hominum mos, iocabundi pergebãt. Obuiarũt uero quibus publice data erat à Saracenis cura portorij exactores, & quid sportæ inesset inspicere tentarũt: porcinisq; carnibus quibus Machometi superstitione uesci prohibenẽ, ideoq; uisu quoq; abhorrent, inter olera repertis, canzir, qd' porcus eorum lingua est, terq; quaterq; replicantes sportam ad nauim ultra intentatam ferri permiserunt. Tunc Bonus & Rusticus uelis uento datis prosperrima usi nauigatione Humagum peruenerũt, & uenia erratı sui delatorum
C Alexandrinã mercimoniorum ob aduectum ciuitati preciosissimum munus facile impetrata, per Oliuolensem portum sancti euangelistæ corpus in urbem peruexerunt. Quo anno & sequenti, quem constat fuisse ab inclinatione Romanorũ imperij septimũ & uigesimum post quadringentesimum, ecclesiã quæ nunc extat sancti Marci Venetijs ædificari cœptum est. Iustinianus uero dux ea auctus gloria sancti euangelistæ ducatus sui tẽporibus in urbẽ aduecti, à populo Veneto petijt impetrauitq; Ioannẽ fratrem suum, qui apud Cõstantinopolim exulabat, in patriam reuocari, & sibi in consortem ducatus dari: Michaelq; imperator Saracenos audiens Siciliam inuasisse, per Ioannẽ in patriam reducẽ & ducem creatum, à Venetis petijt, ut classe Siculis opem ferrẽt. Dumq; classis à Venetis armañ, dum nauigat, dum Siculis laborantibus se ostentat, sancti Marci ecclesia à Ioanne duce populi gratiam eo in negocio aucupante perfecta est. Saracenis autẽ in Sicilia præualẽtibus Veneta classis nõ cõgredi ausa, Venetias re infecta redijt. Interea Gregorius pont. Romanus Saracenos apud Barchinonẽ Getundamq; præualuisse,
D & maiora in dies moliri, Siculos uero amissa omni maritima ora penè ab eisdẽ subactos esse audiens: ad Ludouicũ Lothariũq; imperatores Angelone in Gallijs prouincialiũ conuentum habentes, Quirinũ primicerium, & Theophilactum nomenculatorẽ oratores misit, Christianis aduersus barbaros suppetias petituros. Eoq; ex cõuentu Altergerius Carnotensis episcopus, & Ansfredus abbas Nonantulanus ad Cõstantinopolitanũ imperatorẽ oratores accesserunt. Summa legationis fuit, ut oratus à pontifice principibusq; Romanis Michael cõmune cum ipsis bellũ in Saracenos susciperet. Animaduertitq; per id temporis Ludouicus in sui exercitus duces, quorum negligentia Pipini regis Aquitaniæ filij sui copiæ, Barchinonensibus opem in tempore non attulerunt. Puniuit etiã Baldricum ducem Foroiuliensem, q custos Pannonici limitis Bulgaros in Sclauoniã Bohemorum patriam penetrare permiserat. Vt autem Hispanos imperio subditos Romano à Saracenis redderet tutos, Theodonicũ profectus omnes regni Franciæ copias eò cõuenire iussas, Lothario & Pipino filijs attribuit. Sed cũ duxissent Lugdunum renunciassentq; qui præmissi fuerãt exploratores quiescere, Pipinus Aquitaniam, Lotharius Aquisgranum dimisso exercitu cõcessere. Melius uero sine tantis copijs Ro

mani imperij gloriæ satisfecit Bonifacius Corsicæ comes, q Bectario fratre & quibusdā E
Thusciæ comitibus adiumento accersitis classem haudquaquā ingentē parauit. Et cum
Sardiniā inter & Corsicam ad sinus recessusq; & scopulos aliquandiu delituisset, si qua
forte Saracenorū nauigia apparuissent de insidijs aggredi intentus, nullo quem inuade
ret oblato in Africā traiecit, & facta inter Vticam Carthaginemq; excensione, coactos
ad primum tumultū ingentem in numerum incolas fudit, cum illisq; reparantib. prælio
quater cōgressus maximam cōmisit cædem, & mortalium rerumq; ingentē abegit præ-
dam: cuius audacis facti eum minime leuem fructum fuisse inuenio, quòd Saraceni A-
fricæ timentes, tunc primum Sicilia, quam post classis Venetorum accessum magna ex
parte occupauerant derelicta, in patriā sunt reuersi. Superflui sunt hac in tēporum par-
te oēs quos uidimus scriptores, portentis quæ tunc acciderunt describendis, quorū ple
riq; eam dicunt naturæ inordinationem præsagio accidisse impietatis, quam in Ludoui
cum patrem Lotharius tunc cōmisit. Quod nanq; omnes tradūt scriptores, quum ægre
ferret Lotharius Carolū fratrem natu minimum, cui Caluo postea fuit cognomentum: F
sibi ut existimauit in paterna gratia præferri, Ludouicum dolo captū in uinculis tenuit.
Sed tanta res quo in loco quo'ue modo, & quibus ex causis sit gesta, adeò diuerse tradi
legimus, ut postquā maiore ueritatis necessitate nō urgemur, eā libeat præterire. Quod
uero certū est, priusquam in Hispania à Ludouico Lotharioq; prouisum esset, Pipinus
Aquitaniæ rex apud Pictauos diem obijt. Per quæ tempora quum restituti libertati im-
perioq; Ludouicus & Lotharius filius in Gallijs desiderēt, Saraceni Mauri classe ingen
ti in Italiam traiecerunt. Factaq; in Centumcellensi portu, quam postea ciuitatem Vete
rem appellant, excensione, & proximum Centumcellense oppidū per uim captum de-
moliti Romam duxerunt. Nec uero urbe sicut Vincentius Beluacensis, Eginardusq; &
pleriq; illos secuti tradunt, potiti fuerūt, sed immunitis tunc Vaticani suburbijs igni fer-
roq; dirutis, celeberrimā & toto orbe primariam principis apostolorum ecclesiam fœ-
darunt spoliaruntq;. Non tamen muros & marmoreas, quæ extant columnas ferro cor
rumpere intētarunt. Sed igni iniecto tecta, & quicquid materiei inerat est absumptum. G
Multos eo in loco morati dies, urbem obsessam oppugnare constituerant, quū Guido-
nem Lōgobardiæ marchionem à Gregorio pontifice auxilio accitum appropinquare
cum copijs certiores sunt facti. Quamobrē Roma obsidione soluta uias inter Appiam
Latinamq; iter ingressi suburbia exciderunt, quæ ad eas Ostiensemq; uias tunc erāt ædi
ficijs frequentata: qua in facta uastitate insignis beati Pauli basilica secundo ab urbe mi
liario distans, tecto & omnibus in quæ ignis tumultuarie iniectus potuit agere, mansit
spoliata. Flexerunt uero postea in unicam Latinā uiā Saraceni, & ad saltum delati Casi
nensem, immunitum tunc, cui nūc sancto Germano est nomen, oppidū demoliti ad ce-
lebre sancti Benedicti monasterium cōscenderunt, quod igni crematum ferro quoque
maiori ex parte mansit excisum. Inde secundum propinqui Liris fluuij ripas ad mare de
scendentes, classe, quā à Centumcellensi portu accersiuerant, ibi reperta, in Mauritaniā
sunt reuersi. Mox tamen deposita nauibus præda, quam ingentem abduxerat, Siciliam, H
Tarentumq; eodē tempore inuaserunt. In quos Michael imperator Constantinopoli-
tanus Theodosiū patricium classis præfectum ducere imperauit. Sed tulit illius tempe-
statis infortunium, ut dum tantis apparatibus in Christianos sæuiunt Saraceni, Micha
el ipse imperator Græcus primo, & breui post Gregorius pont. & Ludouicus impera-
tor Romam eodem fermè mense diem obierint. Suffectus in pontificem Osporci ciuis
Romanus, id nomen ob deformitatem à clero populoq; Romano in Sergium mutare
coactus est. Perseuerauitq; postea cōsuetudo, ut Romani pontifices quamprimum sunt
creati, inditum sibi quodcunque uolunt alterius prædecessoris sui, proprio abolito no-
men accipiant. Lotharium qui mortuo genitore solus Romanum obtinuit imperium,
ex Gallis in Italiam aduersus Mauros cum Guidone Lōgobardo uenisse tradit Eginar-
dus, qui postea sibijpsi contradicens cum cæteris cōcordat scriptoribus, Ludouico uix
dum ad sepulturam apud Trecenses elato, tres ipsos defuncti imperatoris fratres, Lo-
tharium, Ludouicum, & Carolum ob regni Italiæ successionem uehementissimis inter
se odijs exarsisse, & ilico armis correptis, maioribus contēdisse motibus omnium quos
post Cathalaunicum Athilæ prælium Galliæ senserunt. Nanque in Antissiodorensibus
apud

A apud Fontanicum coactis copijs, quas unusquisq; eorum summis conatibus ducere po
tuit, prælium est commissum, in quo omnes concordant scriptores, stragem Francorum
gentis, quanta nusquam aliàs fuisse factam. Quodq; consequens fuisse non absurde tra-
ditur, licet Ludouicus Carolusq; superiores euaserint, eorum tamen sicut & Lotharij ui
res adeo imminutas, ut finium ab extremis tuendorum facultas singulis sit adempta. Fu-
giens ex ea pugna Lotharius cum fracto laceroq; exercitu suo Aquisgranum se recepit,
eumq; insecuti fratres, illo item oppido disturbarunt, qui uxorem & filios secum rapiens
per Lugdunum Viennam delatus copias reparauit. Tam multis uero Italiæ Galliarum
& Germaniæ prouinciarum ac urbium, & optimatum legationibus pulsati sunt ipsi fra-
tres, ut in inducias cõsenserint, per quarum occasionem de pace & paternæ hæreditatis
diuisione agi est cœptum. Georgium Rauennatem archiepiscopum ad eam suadendam
pacem cum trecentorum equitum comitatu, & maximis auri argentiq; & sericorum mu
neribus sponte sua scribit Agnellus accessisse, fratres ipsos priusquam pax constitui po-
B tuerit, prælio iterum concurrisse: in quo archiepiscopus forte in Lotharij castris agens
equitatu & muneribus amissis uix solus fuga prolabi potuerit. Pacis postea constitutæ
formulam, Eginardus, Vincentiusq; & cæteri penè omnes scriptores in hunc maxime
modum fuisse scribunt, ut Carolus Caluus occidentalis paterni regni partes à Britãnico
oceano usq; ad Mosam fluuium, in qua parte regni Francorum maneret, nomen posside
ret: Ludouico cederet omnis Germaniæ terra usq; Rheni fluenta, trans Rhenum quæ-
cunq; genitor possederit: Lotharius cum imperij titulo Romam haberet, & Italiam ac
prouinciam Galliarum Romanam, cum ea Galliarum item particula, Scaldum inter &
Rhenum fluuios, quæ acceptum tunc ab eius imperatoris subiectione, nunc etiã seruat
Lothoringiæ nomen. Interea Saracenis Siciliam Tarentumq; duce Sabba regis Mauro
rum præfecto obsidione prementibus, Theodosius imperatoris Constantinopolitani
classis præfectus copijs quas ex Græcia adduxerat, diffisus, ad Venetos se cõtulit, & Pe
tro Andronico ac Ioãni eius filio Venetiarum ducibus spatharij dignitate, quæ tũc erat
C omnium illius imperij maxima, ornatis ab ea republica impetrauit sexaginta nauiũ clas-
sem à Venetis armari. Auctusq; tanta classe Theodosius, non prius inchoata in Vene-
tiarum portu uelificatione destitit quàm sinum attigit Tarentinum. Sabbas uero Sarace
nus quamprimum eam omnium Christianorum classem Adriatico emenso in sinum Ta
rẽtinum flectere intellexit, siue quia timuerit, siue quia timoris simulationem rebus suis
conducere sit arbitratus, obsidionem soluit, & ad Crotoniatum littora repente nauigãs,
Christianis quid facturus esset dubium fecit. Sed ea in magnarum classium propinquita
te, quum leuia per occasiones committerentur certamina, ad prælium uel inuiti utriusq;
classis duces pertracti sunt uisi. Fractis in eò prælio, & fugatis Christianorũ copijs in Ve
netos pugnæ intentiores magna eius cladis calamitas cessit, nam eorũ naues uel mersæ
uel captæ sunt, militum uero paucis in barbarorum potestatem factis, reliqui ad interne
cionem sunt cæsi. Theodosius aũt præfectus nauium, quas ex Cõstantinopoli duxerat,
parte amissa, saluti suæ fuga consuluit. Ea elati uictoria Saraceni in Dalmatiã ducentes
D Auserense oppidum ui captum spoliarunt. Forte tũc Venetorũ naues mercimonijs onu
stæ à Syria reduces uisa Saracenorum classe in sinum secesserant Tergestinum, quas casu
inuentas, & fugã molientes barbari interceperunt, odioq; usi quo Venetũ persequeban
tur nomen, mortales in illis repertos ad unum trucidarunt: exinde ad Italiæ orã flecten-
tes, Anconem ui captam spoliatamq; incenderunt: nec fuit duobus in illis oppidis acce-
ptæ cladis maior consolatio, quàm quòd populi fuga mediterranea dilapsi, magna ex parte
Maurorum manus impias euasere. Senserunt & tunc Galliæ, sicut & Italia quantum ma
li imperatoris Lotharij & fratrum discordia attulit rebus suis. Nanq; Normanni quibus
Emergis appellatio fuit, duce Romano eorũ rege per Ligeris fluuij ostia ingressi, Aqui-
taniam omnem deuastarunt, & nullis qui resisterent existẽtibus obuijs, Heria ab illis in
sula, aliquotq; monasteria sunt cremata. Exinde Normãni per Galliã lõge lateq; uagati,
Burdegalã, Sanctonam, Engolisinã, Lenouicas, Parisios, Turoniũ, Beluarũ, Nouioma
gũ, Aurelianos, Pictauos, & multa oppida, plurima castella populati sunt. Carolus nanq;
Caluus bellũ quod cũ Britonibus quinq; continuos gessit annos deserere non audebat,

ueritus ne cum in Normãnos ducere cœpisset, si Britones à tergo premerent resistere ne E
quiret. Lotharius uero in Italia desidebat, nec tñ ausi sunt Normãni in captis de Francia
urbib. diu moram trahere: sed in Aquitaniam reuersi, eam pro sede regni propriã tenere
constituerant. Carolus interea Homeuoio Britonum duce primo, & postea Crispoio e-
ius filio superatis, occisisq́, Britannia potitus se in regẽ Lemouicæ urbis ungi curauit, &
Franciam cum exercitu est ingressus. Eoq́ anno qui fuit à Fonteuentino prælio quintus
decimus, Lotharium imperatorem abdicasse se imperio & monasticum induisse habitũ
apud omnes scriptores uideo: Per quod etiam tempus alter eius frater Ludouicus in suo
Germaniæ regno obijt. Implicitum tunc recipiendarum Franciæ urbium bello Carolũ
Caluum assumpsisse Romanum imperiũ, & regno Germaniæ sua imposuisse præsidia,
magis confuse, magis nude traditur ab omnibus, in quos quidem inciderimus scriptori-
bus, q̃ tantas res meritas fuisse iudicamus. Quod autem apud omnes scriptores constat,
Carolus Caluus imperatoris nomine assumpto, Romam se contulit, & à Ioanne octauo
pontifice Romano coronatus, ilico in Franciam redijt, compositisq́ illic rebus Romam F
est reuersus. Interea Carlomannus & Carolus qui ex defuncto Ludouico fratre Germa-
niæ rege nepotes illius erant, exercitu ex omnibus Germaniæ prouincijs coacto, in Ita-
liam aduersus patruum ducere constituerant, mouerantq́ signa quum Caluus copijs Ita
liæ raptim subsequi iussis, Mantuam accessit, Veronam eo consilio ducturus, ut in salti-
bus Tridentinis nepotes ingressu Italiæ prohiberet. Sed quum apud Mantuam languo
re animi ægrotare cœpisset, uenenata potione, quã Sedechias Hebræus quo utebat̃ me
dico dedit, mortuus est. Ea Caroli Calui morte audita, Ioãnes pont. Ludouico eius filio,
cui Balbo cognomen fuit, Franciæ regi, ut imperator declararet̃ studuit: contra uero nõ
nulli ex nobilitate Romana Carolum tertiũ Germaniæ regem, qui ut ostẽdimus cũ Car
lomanno fratre exercitũ in Italiam ducendum habebat paratum, imperatorem fieri adiu
uerunt, & captum pontificẽ in custodia habuerunt. Ille uero fuga prolapsus ad Ludoui-
cum Balbum regem in Franciam se cõtulit, & per annum ibi moratus, cum regem ami-
cissimum ex more inunxisset, Romam à Carolo tertio imperatore uocatus redijt, eũq́ G
etiã unctum imperij diademate ornauit. Is imperator paulopost in Normannos duxit,
Franciam & Lothoringiam rapinis incendioq́ uastantes. Eos autẽ breui adeo pressit,
conclusitq́, ut Rothifredus eorum rex, pace petita, se passus sit fieri Christianũ, quem im
perator de baptismatis fonte leuauit. Interim Ioanne octauo, & paulopost Martino secũ
do ac Adriano tertio pontificibus Romanis uita functis, Stephanus quintus ad annum
salutis octingentesimum nonagesimumquintũ pont. creatur: cuius pontificatus tempo
re Carolus à regni Franciæ primoribus pro inutili imperio deiectus, suffectusq́ est illi à
Francis in Romanorũ imperatorem Arnulphus quidam obscurissimo natus loco. Fran
ciæ aũt regno primum Carolus puer, cognomine Simplex præficit̃. Deinde eo deiecto
Roberti quondã Saxoniæ ducis filius Otho in Francorum regem assumptus est Desijt
aũt in Arnulpho gens Francorũ imperij Romani culmine decorari ad annũ circiter cen
tesimum, postquam felicibus, & cum multis Europæ prouincijs, tum Italiæ faustissimis
auspicijs Carolus cœperat imperare. Si quis uero eius temporis gestas res, & uniuersum
Italiæ regimẽ, cum ad sexaginta qui sequunt̃ annos cõparabit, profecto intelliget nulla H
unq́ tempora sibi inuicem magis fuisse contraria, ut quemadmodũ afflictam laceratam
& omnibus bonis sub exarchorum à Constãtinopoli missorũ tyrannide exhaustã Italiã,
Caroli & quasi omniũ eius successorũ magnificẽtia, bonitas, liberalitasq́ erexit, instau-
rauitq́: ita per eos ad sexaginta annos ab Adriani tertij fine ad Ioãnis duodecimi initiũ
pontificatus, dissidentes inter se Latini nominis principes & incursantes barbari ac ex-
terni eã propemodũ ad desolationẽ interitumq́ perduxerint, effecitq́ horũ quibus scri-
bendis manũ nunc apponimus, temporũ malignitas, ut omnis ferè scriprorũ diligentia
cessauerit. Nanq́ Lateranensis ecclesiæ bibliothecarius uigintiunius summorũ pontifi-
cũ qui per eos fuerũt ad sexaginta annos gesta adeo nude scribit, ut uix parentũ patriæq́
pontificũ illorũ nomina, & quot in põtificatu fuerint uel annis uel mensib. uel dieb. po-
nat. Suntq́ hi põtifices, Quintus, Formosus primus, Bonifacius quintus, Stepbanus sex-
tus Ro. primus, Theodorus secũdus, Ioannes nonus, Benedictus quartus, Leo quintus,
Chri-

A Christophorus primus, Sergius tertius, Anastasius tertius, Lando primus, Ioannes deci-
mus, Leo sextus, Stephanus septimus, Ioannes undecimus, Leo septimus, Stephanus o-
ctauus, Martinus tertius, & Agapitus tertius. Lateranensem secuti omnium primum di-
ligentissimumq; cæteri scriptores, & si de gestis rebus prouinciarũ, unde originẽ habẽt,
aliqua & aliquando uana & superflua dicunt: pauca tamen ad Romanũ imperium, Ro-
manosq; pontifices, paucioraq; ad Italiam spectantia: qua ex scriptorũ ariditate gestas
res ad nostram intentionem facientes annorum ad sexaginta, per quos dicti uixerũt põ-
tifices, explicaturi altiuscule repetemus. Per ea tempora in quibus Carolum Caluum di-
ximus Romanum imperium assumpsisse, Normanni præda in Aquitania & cæteris Gal-
liarum regionibus facta satiati, classem trecentarum sexaginta nauium Constantinopo-
lim duxere, suburbanisq; illius spoliatis atq; incensis in Britannicum mare sunt reuersi:
& ferè per eadem tempora Saraceni Cretam insulam aggressi, ea omnia sunt potiti. quo-
rũ pars maxima in Italiam nauigans omnes urbes in sinum Adriaticum ab Ancone Hy-
B druntũ uergentes tenuerunt, uel desertas fugientibus habitatoribus incenderunt. Alijs
tñ tunc in locis res Christianis prospere succedebant. Bulgari nanq; non quidẽ tunc pri-
mũ, ut multi habẽt scriptores, Christiani sunt effecti: sed quũ lõgo prius tẽpore schisma-
tici fuissent, catholicæ fidei dogmata acceperũt, eorumq; rex, regno filijs relicto mona-
chus est effectus: & Sueropilus Dalmatiæ rex, subditaq; illi Sclauorum gens, quam à Bo-
hemis Germanis originẽ habuisse ostendimus, tunc primum ad Christi fidẽ sunt cõuer-
si. Facta aũt est per id temporis regni Dalmatiæ diuisio, cuius membrorum nomina æta-
te etiã nostra in usu habẽtur. Siquidẽ uetusti nominis Dalmatia Græciæ regio prima ab
oriente Macedoniam, ab occasu Histriam, à meridie pelagus Adriaticum, à septentrio-
ne Pannoniam habuit. Noua aũt in diuisione à campis Dalmatiæ hinc Histriã usq; Croa-
ciam albam, inde à dictis campis Dyrrachiũ usq; Croaciam rubeã, & uersus montana à
flumine Drino trans ipsum flumen Macedoniam usq; Rassiam, & citra flumen Bosnam
uocauere. Seruat tñ ætatis nostræ consuetudo, ut ea omnis Dalmatiæ quõdam ora in su-
C perum mare uergens Dalmatia, & quicquid eiusdẽ montes mediterraneaq; fuere, Croa-
cia nominetur, Rassiaq; & Bosna pro regni Croaciæ regionibus habeantur. Adrianus
itaq; secundus per cuius tempora fiebant prædicta, synodum apud Cõstantinopolim ha-
beri curauit: in qua quum depositus esset Phocas Constantinopolitanus patriarcha, ne-
dum quod pont. ipse Romanus quæsiuerat, quidquam fidei Christianæ rebus proficuũ
est factum: sed inueteratum iam Græciæ cum catholicis dissidiũ recruduit. Ingressi per
id tempus erant Saraceni Tarentinum sinum, & omnem eius orã ferro igniq; uastabãt:
In quos delata Venetorum classis duce Vrso Particiaco eos fudit. Interim Ioannes octa-
uus pont. Romanus Adriano defuncto successerat, qui multi ut debuit faciens Græco-
rum cum Latinis unionem, quòd Saracenis exterminandis maxime opportuna uideba-
tur, synodum in Constãtinopoli quintam celebrari curauit, in qua trecenti & tres supra
octoginta patres fuerunt. Quid autem declarandis fidei Christianæ articulis ea profue-
rit synodus, canonum libri habent. Sed quod nobis constat, nulla Græcos inter & Lati-
D nos secuta est fœderũ compositio per quam Saracenis melius resisti potuerit. Eodem e-
nim anno illi Creta insula egressi Dalmatiæ oram inuaserunt, & non solum exposita ma-
ri loca, sed facta plerisq; in locis excensione mediterranea uexarunt. Qui Gradum usq;
delati, oppugnata diu urbe ideo non sunt potiti, quòd Veneti uicinæ urbis periculo ex-
citati laborantibus præsidiũ attulerunt, & fugatos inde Saracenos mari quoq; supero ex-
pulerunt: in cuius fortissimi facinoris gratificationem Basilij imperatoris Constantino-
politani apocrisarij Dalmatiam administrantes Vrsum Particiacum ducem Venetum
protospatharium imperialẽ declarauerint: is dux accepti muneris gratias relaturus cam-
panas XII. magni ponderis Basilio imperatori dono misit. Easq; campanas constat pri-
mas fuisse, quas Græcia alicubi habuerit. Nihil postea inuenimus scriptũ memoratu di-
gnum usq; ad tempora Adriani tertij, qui primus inchoata à Nicolao primo, sed nõ per-
fecta lege sacrata sanciuit, ne imperatoribus ultra liceret pontificũ Romanorũ electioni
aliqualiter se ingerere. Interea dũ omnibus ferè in maritimis Italiæ oris in Christianũ no-
men desæuiunt Saraceni, noua suboritur haudquaq; minor labes. Etenim Hunni gens,
sicut longe supra ostendimus, Scythica innumera penè manus egressa finibus, nõ prius

in

in itinere sedes cœpit, q̃ ad consanguineos Vngaros Pannonias incolentes peruenit, E
præualuitq; ea immitior gens,& factos humaniores continuata cũ nostris per multa se-
cula conuersatione, ex Hunnis primo Bauaros,& postea sicut ostendimus, Vngaros di
ctos patrijs expulit sedibus,tradiq; uidemus eam gentẽ, quando tunc primum aduenit,
calentibus adhuc patriæ morib.crudis carnibus & aliquando humanis uesci solitã. Post
paucos itaq; annos q̃ aduenerant Arnulpho apud Francos Stephani,ut docuimus quin
ti pontificatus tempore in imperatorẽ creato,Longobardi loca nunc Lombardia dicta
incolentes,siue quia in prædictæ Vngarorum gentis præsidio aduersus Arnulphum im
peratorem sperauerint:siue quia rebus Italiæ in maximũ adductis dissidium, Romanos
paruifecerint,illis aduersari ac aperte inimicari cœperunt. Romaniq; & cæteri Itali nul-
lum ab imperatore nouo dissidijs regni Franciæ implicito auxiliũ aduersus rebelles Lõ
gobardos affuturum intelligentes, Berengarium Foroiuliensem ducẽ, Roma oriundũ
crearunt imperatorẽ:nec tamen adeo in creatione illa fuerunt concordes, quin Luido-
nem,siue ut aliqui habent scriptores,Guidonem Spoletanum ducẽ, alij regem Italiæ de F
clarauerint. Hunni interim siue q & ipsi aduentus sui principio dicti sunt Vngari,prima
in Germanos expeditione delati,multis mortalibus uel cæsis uel captis loca sacra æque
ac prophana & spoliarunt,& ferro igniq; destruxerunt.Nec minorem in Gallijs uel rerũ
prædam uel ædificiorum demolitionem ediderunt. In Italia uero creati principes noui
inter se dissidentes,aliquot cõmissis prælijs cõcurrerunt,primisq; in congressibus Gui-
do Berengarium incõmodis affecit.Et tamen Berengarius,quod scriptorum nullus ne-
gat,uir magnanimus ac rei militaris scientissimus breui superior euasit,ut Guidonem in
Hetruriæ ciuitatibus quas tenebat in suoq; ducatu Spoletano se oportuerit continere.
Magna autem usus prudentia Berengarius, Arnulphi imperium apud Francos tenẽtis
amicitiam fœderaq; quæsiuit,quibus fœderibus illud expresse actum est, ut se principes
aduersus quoscunq; hostes ope mutua iuuarent:primusq; Arnulphus contra Guidonẽ
auxilia à Berengario rogatus Senebaldum filium cum copijs haud quaquam contem-
nendis in Italiam misit:sed siue Senebaldus & eius duces exercitus præmijs à Guidone G
corrupti fuerint,siue utrunq; principẽ Italicũ belli diuturnitate fatigari,eneruariq; quæ-
siuerint,nullum Senebaldus Berengario attulit adiumentum,qui re nedum infecta, sed
nec intentata in Franciam est reuersus. Inuenio apud unicum scriptorem Guillermũ, ue
nisse paulo post in Italiam Arnulphum,& capta Bergomo ciuitate,eius comite Ambro
sio per suspendij dedecus occiso,ita terruisse omnes Italos, ut ad Formosum papã à quo
uocatus erat, Romam usq; peruenerit. Affirmatq; Guillelmus Arnulphum fugari à se
Guidonis regis uxorem in arce,de qua se illa tutabatur obsedisse. Quicquid uero de Ar
nulphi in Italiam aduentu ueritas habeat,certum est Guidone rege per Formosi pontifi
cis tempora mortuo,Lambertum filium illi in regno successisse. Eo qui secutus est anno
Bonifacius quintus pont. Formoso suffectus,dies tantũmodo XV. uixit:cuius in ponti-
ficatu,sicut Sicardus aut sicut Guilelmus ait Ioãnis noni temporibus, memorabilis acci
dit casus Arnulphi apud Francos imperium tenentis, quem ferunt pediculos uermes,
quos sola caro humana gignit,ita totum inuasisse corpus ut nullo potuerit medicamine H
adiuuari, quin eo in fastidio & cruciatu uitam amiserit. Paulopost ad prima Stephani
sexti pontificatus tempora Franci Ludouicum Arnulfi filium eius nominis tertiũ in re-
gem Francorum Germanorumq; genitori in titulo imperij subrogarunt:pariterq; Lam-
berto in Italia regi defuncto, Lotharius filius à Spoletinis in ducẽ substituitur, & ab eis-
dem Etruscisq; rex Italiæ declaratur. At Vngari postquam per Germaniã primo,& post
modum per Gallias satis fuerant debacchati, per alia q̃ iuerant Germaniæ loca reuersi
sunt. Quibus magno cum potentatu se Ludouicus Germaniæ rex opposuit, sed prælio
cõmisso maximam cladem Ludouicus accepit,adeo ut pacem obnixius petitam ingen-
ti data pecuniarum ui,& tributo in quot annos promisso redimere sit coactus. Reuersi
patriam maxima cum omnifariam rerum gaza Vngari tota hyeme quieuerunt:sub ip-
sumq; ueris initium in Græcos ducentes multas eorum ciuitates sibi tributa pẽdere coe
gerunt,pariterq; populati Bulgarorum agros, & ipsis Bulgaris prælio cõgredi ausis ma
gna prostratis occidione,eos sibi fecerunt tributarios. Posteaquàm barbaræ efferatæ gẽ
tis alluuio tot tantasq; nationes & prouincias satis superq; inundauerat, Italia suæ calami-
tatis

A tatis parte non caruit. Nanque per Sergij tertij pōtificis Romani tempora ijdem Vnga
ri Italiā sunt ingressi. Veneruntq; uia Foroiuliēsi, malo nostro, ut docuimus, ab initio mū
di barbaris patefacta. Opposuit uero se Berengarius imperator ad ipsum Italiæ limitem
cum quindecim milibus armatorum, & manu conserta fractum fugatumq; penè totum
amisit exercitum. Tum furentes Vngari cęde, incendijs, & rapinis cuncta uastantes, Tar
uisium peruenere, eaq; expugnata urbe ultra progressi, omniaq; uastantes, per quæ face
rent iter Mediolanum inuadere constituerant: cum exciti opulentiæ urbis Venetiarū fa
ma iam tunc ingenti, signa conuertentes in eam duxerunt, & lembis tumultuarie fabri-
catis, quorum asseres pellibus conglutinarent, ciuitas noua capta ad primum impetū est
incensa. Exinde Vngari per littorales insulas debacchati, Equilium caput aggeris Clu-
giāq; populati sunt: fuit uero animus Riuumaltū primarias eius urbis insulas inuadere,
sed erat alia tunc eius urbis forma, alia munitio. Nanq; Petrus cognomēto Tribunus tūc
dux quamprimū eam gentē in Pannoniā consedisse audiuerat, urbē Venetiarum, quæ na-
B tura loci uidetur abhorrere, à Riuocastelli ad ædem sanctæ Mariæ in Iubanico appella-
tam, muro cinxerat, canalem uero quem magnum dicunt, ferrea clauserat catena, cuius
capita unum in sancti Georgij, alterum in sanctæ Mariæ prędictæ ædibus firmabantur:
quum itaq; Vngari à Clugia mouentes littus quod cōtra Methamaucum est cepissent, ut in
de Methamauco Riuoaltoq; per Albiolam potirentur, Veneti Petro tribuno duce per
arma illis resistere perrexerunt, pugnatumq; est uarijs in locis, per quæ barbari multitu-
dine freti irrumpere conabātur: & quum eo in certamine uario aliquot diebus ab utrisq;
laboratum esset, tandemq; ipso natalis Petri & Pauli apostolorum die, Vngari uictoria
desperantes, re infecta retrocessere, & in se continentem agrum Patauinum ad equitatū
impedimentaq; receperunt. Annus tunc primus Vngarorū in Italiam aduentus elapsus
erat, quando Berengarius ingenti data pecunia, datisq; pro continuanda pace obsidib.
se & Italiam ab ea uexatione prudenti consilio uindicauit. Ast apud Græcos Constanti-
no puero, qui fuit Leonis filius orientale imperium tenente, quidam nomine & origine
C Ro. quem is Leo pater classis præfectum tenuerat, pueri tutelam primo, deinde imperiū
per arma dolumq; occupauit. Quo rerum disturbio Calabri, Apuli, & alij eius oræ cū Ita
lo legitimo imperatori Cōstātio sicut cōsueuerant subesse nequirēt, adulterino rebelles
erāt. Erat uero Ro. pessimus uir ingenio, qui nulla alia ratione imperatori charus à prin-
cipio fuerat, quàm quia uenator fortissimus leoni in campis ferocienti congressus illum oc-
ciderat. Vsus itaq; Ro. maxima in Italos Romanosq;, apud quos sordido tamen loco na
tus erat, impietate, Saracenorum, Africanorum regem impulit, ut Calabris, Apulisq; sibi
rebellibus domandis copias traduceret. Sed ea gens Christianum, & in primis Italicum
exosa nomen, Calabros, Apulos, Salentinos & Lucanos, non domuit modo, & Græco
imperatori coegit, uerum etiam commissis cædibus, rapinis & incendijs penè ad inter-
necionem deleuit, adeoq; uincendo insolens est facta, ut de subigenda diruendaq; Ro-
ma inter eos sæpenumero actum fuerit. Freti igitur multitudine Saraceni, omnē eam Ita
liæ oram à strictioribus Calabrorū & Hydruntinorū promontorijs in ampliorē terrā ma
D ria inter superum ac inferum semper se extendentē usq; ad ipsa propè urbis Romæ mœ-
nia tunc ceperunt, quæ breui omissa Græci imperatoris mentione ab ea barbarie domi-
nio est oppressa. Erat tunc Ro. pont. Ioannes decimus Tauxignano Romandiolæ oppi
do oriundus, qui populorū Italiæ calamitati cōpatiens, formidans quod futurum appa-
rebat, ne Roma à Saracenis inuaderetur, Alberici in Hetruriæ partibus Marchionis au-
xilia implorauit. Ipsum Albericum concordant oēs scriptores uirū fuisse præstantissimū
sed aliqui eum fuisse pontificis fratrem affirmant, aliqui supprimunt, nullus in cōtentio-
ne adducit. Ego autem finem quem exitio pontificis parem habuit consyderans, ut cre-
dā illius fratrem fuisse inclinat animus. Sub ipsum Alberici cum copijs in urbem aduētū,
habitus est Romæ tunc etiam aliquid neruorum habentis eorum qui arma ferre possent
delectus, eductusq; ex utrisque copijs exercitus, quem magnum paratissimumq; fuisse
euentus docuit: nanq; pont. Ioannes decimus, ut aliqui uolunt simul cū Alberico: uel ut
alij habēt scriptores, Albericus Marchio cū exercitu in Saracenos gentē penè innume-
rā delatus, eos Romanę urbis finib. ilico expulit, & persecutus retrocedētes cū illis apud
Lirim fluuiū, quē nunc Garlianum appellant, conflixit, uicitq;, & reuersus cum uictoria
ac exer-

ac exercitu penè integro, ouans Romam est ingressus. Cõsternati animis ea clade acce- E
pta Saraceni, montis Gargani arcẽ cõmunientes, apud eam & sub ipso monte sedem ce
perunt, ex qua Italiã multis postea temporib. uexauerunt. Romæ aũt orta inter primates
dissensio, Albericus Marchio per inuidiam ingratitudinemq́ pellitur, qui apud Ortam
Hetruriæ oppidum se cõmuniẽs, uicẽ inuidis ingratisq́ Romanis repẽdere statuit, sed
talem quæ rem Italicam in miseriam calamitatemq́ perduxit. Ad Vngaros enim nuncios mittens, qui operam & opem suam ad Romanæ urbis oppressionem pollicerẽ, illos
ut spretis fœderibus cum Berengario imperatore ictis nenirent impulit. Sed ea gens pſt
da Romani agri fines, quod in primis Albericus quæsiuerat, nequaq́ attigit. Hetruriam
uero omnem, quam Albericus saluam esse pactus fuerat, cõmissis summa & aliás inaudita impietate cædibus, incẽdijs & rapinis propè destitutã desertamq́ reddidit. Omnes enim mortales fœminas æque ac mares qui cædib. superfuerãt, aut fuga prolabi nequiuerant, in Vngariã abduxit. Quid aũt eo tempore Berengarij imperatoris, aut Lotharij regis nomen, autoritas uel potentia effecerit, ut ignorẽ facit scriptoꝶ ariditas, quã suprà F
calamitatũ Italiæ initio deploraui. Sed apud omnes & in primis apud Ricardum cõstare uideo Vngaros post quã uocati ab Alberico Italicam degustauerãt prædã, per singulos penè qui aliquandiu secuti sunt annos ad abradendũ si quid reliquum erat, in Italiam
reuertisse, uideoq́ per infelicissimum id seculũ partẽ Italiæ mediam hinc à Tyberi amne
in Calabros, inde ab Aterno, cui fluuio nunc Piscariæ est appellatio, in Salẽtinos: & sinũ
Tarentinũ à Saracenis qui apud Garganum consederant, direptã afflictamq́ fuisse, quũ
nulla ex parte feliciora per Vngaroꝶ incursiones tempora habuerit ea maior pars, quæ
hinc à Tyberi, inde ab Aterno Alpium finibus cõnnetur: quantum aũt ex Guilelmi scriptis cõijcere potui, Berengarius imperij sui uires, nomenq́ ad eam Italiæ partẽ, quæ nũc
est Longobardia, ad Alpes usq; obtinebat. Nam per eadẽ Ioannis decimi tempora dum
hinc Vngari, inde Saraceni, ut diximus, alias Italię partes premerẽt, Ludouicus Bosonis
prouinciæ Romanæ, & Burgundiæ regis filius per Taurinos Italiam est ingressus: quẽ
Berengarius secundus prælio superatum, captumq́ ea conditione iureiurãdo firmara di G
misit, ut nunquã Italiã cum exercitu ingrederẽ. Quòd autem Berengarij secũdi mentionem prius feci, q̃ de primi morte quicq; dixerim, nullus mirabiẽ qui Vincentij Beluacẽsis fratris, Martini Polonica sensis archiepiscopi, Sicardi Cremonensis episcopi, Ricardi
& Guillelmi monachorum, Gothfredi Viterbiensis, & fratris Ptolemęi de Luca chronicorũ libros perlegerit. Ne enim omnes eorũ hac in re errores quod longum esset recenseamus, quum aliqui eorũ dicant primum Berengarium quatuor, & secundũ duodecim
annis imperium tenuisse, tempora Lotharij & tertij Berengarij ad tredecim annos protrahũt, ut quinq; ipsos imperatores Latinos cũ regibus & tyrãnis interiectis, per annos
duos de triginta tantũmodo in Italia fuisse ultimus dictoꝶ scriptoꝶ Lucensis affirmet.
Nos uero & si dictoꝶ imperatoꝶ regum & tyrannoꝶ tempora distinguere nescimus,
id certũ habemus à Berengarij primi initio imperij ad Othonis primi & germani legitimi imperatoris coronationem à Ioanne duodecimo pontifice Romano factã, annos ad
quinquaginta quinq; intercessisse, & ipsum Othonẽ Berẽgariũ in Lombardia primo regnare permissum, postea in exilio egisse docebimus: ut confidenter affirmemus sex siue H
imperatores siue reges Italia oriundos, tres scilicet Berengarios, Guidonẽ, Lothariũ, &
Albertũ: inter quos Rodulphus Burgundus, & Vgo Arelatẽsis regnarunt, per eos quinquaginta quinq; annos Italiã motibus agitasse. Sed ad rem. Dum Saraceni, quos Ioãnes
decimus pont. & Albericus marchio superauerant, ex Gargano monte unã, & Hungari
aliã Italiæ partẽ sæpe infestant, Berengariusq́ secundus nomen imperatoris in Italia retinens Burgundis in Lõgobardia Pedemõtibusq́ resistit, Ludouico regi Germanię, & apud Francos Germanosq́ imperatori mortuo successor Cõradus Austrię dux fuerat declaratus. Exinde Ludouicus Bosonis Burgundio cõtra iusiurandũ Berẽgario secũdo imperatori Italię prẽstitũ per Tridentinos in Italiã reuersus Veronã cepit, duxitq́ in illũ Berengarius. Et Veronensib. deditionẽ facientib. Burgundo cum copijs intercęcatus excæptatusq́ abire permissus est: secundũ quam uictoriam Berengarius imperium quietẽq́
in Italia reintegrare cupiens, pacẽ fœderaq́ cũ Hungaris firmauit: Hungariq́ rabie, qua
in Italos desęuire tot per annos assueti fuerant, in externos uersa, Alemanniã denuo populari

A pulati ac uastare cœperũt. Nec tñ interea quiescere potuit Italia. Romanus nãq; popu-
lus Alberti Spoletani siue ducis siue regis appellati auxilio fretus, iustissimaq; commo-
tus ira Hortanum obsidẽs oppidum de capto Alberico Marchione suppliciũ sumpsit.
Sed interea Saraceni ad Garganũ sedentes Apulis Calabrisq; noua excursione uastatis
Beneuentũ urbẽ obsident, spoliatamq; incẽdunt. Quibus ultra progredi, ut Romanos
inuaderent fines parantibus, Romani pont. Ioannis decimi suasionibus impulsiq; addu
cti, Guidonem nescio quem comitem cohortibus tumultuario delectu coactis præfici
unt. Isq; in Barbaros ducens furentes repressit. Eò autẽ demissionis animorum per assi-
duas calamitates in Italia peruentũ erat, ut aditis Barbaris populi quamprimũ excidio
se & internecione domari intelligebant, deditionẽ fecerint. Itaq; Saraceni dũ spolianda
Beneuento detinerent̃, nuncijs qui permittentibus sese eorũ deditioni salutem pollice
rent̃ præmissis, nonnullorum Rom. ciuitatibus oppidisq; præsidia imposuerãt. Quò cũ
duxisset Guido, fuere ciuitates, in quas admissus miles Romanus cum retẽto Seraceno
B habitauit, & aliquandiu hic de retinenda, ille de capienda possessione certauit. Superio
res tñ euaserunt Romani, quod Saraceni ex gentis more quamprimum sibi pro uicto-
ria decertandum intellexerunt, Romanæ terræ finibus excesserunt. Reductis cohorti-
bus Guido urbis quieti inuidens, Ioannẽ decimũ pontificem bene de Romanis, & opti
me de se meritum interfecit, Suffectusq; in pontificẽ Leo sextus per sex mẽses uixit, cui
Stephanus, ut aliqui sextus, ut alij uolunt septimus, est suffectus. Interea Vngaris post fa
ctã cũ Berẽgario imperatore pacẽ, Alemanniã, Alesatiã, Saxoniãq; populantibus, Hen
ricus Germaniæ congressus, eos apud urbẽ Moresbuch maxima afflixit cæde. Per idq;
tẽporis Berengario secũdo imperatore post pacatos, ut diximus, Vngaros, imperiũ Ita
liæ ut instauraret̃ adnitente, tyranni quibus formidolosa erat eius potentia, perniciosis
Italiæ machinationibus resistere perrexerunt, Rodulfo Transiurense Burgundionũ re-
ge suasionibus pollicitationibusq; in Italiã accersito, qui perditorũ hominum Italiæ mà
gnatũ potius q̃ exercitus sui uiribus fretus, Berengario pulso in illius quõdam imperij
C parte Italiæ tribus annis regnauit. Nec tñ diu tardauit ultio, quæ bonos earũ regionum
æque ac perfidos afflixit. Etenim Vngari, ad quos Berẽgarius cõfugit, Salardo duce in
Italiã uenientes, & omnia per quæ incedebãt uastantes, Papiã obsederũt, & ui captã fer
ro & igni ut absumerent sunt adnisi. Quæ effecit accepta clades, ut Itali à quibus Rodul
fus Burgundio introductus fuerat, parũ præsidij in illo esse cernẽtes, Vgonẽ Arelaten-
sem comitẽ in Italiã uocauerint: cui cedens absq; cõtentione Rodulphus, in Burgundiã
se recepit. Duxit uero, ut debuit, Hugo Italiæ regno potitus Rodulphi regis exẽplo ad-
monitus, suspectã eorũ à quibus uocatus fuerat fidẽ, & dato Samsoni cuidã ex ducibus
suis exercitus negocio, illos quid fieret, principio ignorãtes, in exilium egit. Nec tñ Hu
gonẽ regem sua satis tutata est prudẽtia, qđ Arnoldus Bauarorũ dux à factiosis exulib.
alijsq; domi potẽtibus Italis suasus aduersus eũ in Italiam cum paratissimo exercitu ue-
nit, quẽ Veronenses primi regẽ Italiæ appellatũ intra mœnia acceperunt. Longe autẽ
aliter q̃ fecerat Rodulphus regnum suum Vgo ut retineret adnisus est. Qui exercitu ad
D Veronæ mœnia appulso pugnandi copiã Arnoldo fecit, & etiam prẹlium nequaquam
retractante paribus animis est decertatũ. Vicitq; Vgo, & Veronensibus reiectam in Ra
cherium episcopum suũ rebellionis culpã deprecantibus pepercit. Racherius uero epi
scopus Papiã in exiliũ est actus, Berengario secundo quem Italia pulsum ad Vngaros
confugisse diximus, apud illos, uel ut aliqui habẽt scriptores, apud Sueuos uita functo.
Berẽgarius tertius primi Berengarij ex filia nepos, in Italiã uenit. Quem uero & quãtũ
adduxerit exercitũ, aut cuius gentis ope adolescẽs exul sit reductus, qđ in primis opor-
tuit, nullus scribit. Sed apud multos cõstare uideo ipsum Stephani septimi põtificis tem
poribus Italiã aduersus Vgonẽ Arelatensem ingressum esse. Eoq; anno qui fuit Christia
næ salutis nongentesimus tricesimus primus: uel iuxta quorundam opinionem Ioãnne
undecimo pontifice nongentesimus tricesimusquintus, Saraceni Africã incolentes, in-
genti ducta classe, orã omnem Hetruriæ maritimam populati sunt, & Genuam circum-
acti, urbemq; graui obsidione pressam ceperũt, in qua maxima usi sunt sæuitia: urbe enĩ
spoliata, & ijs, qui arma ad defensionẽ induerant, primo impetu cæsis, oẽs pariter pube-
tes latebris eductos trucidarũt. Moturiq; & in Africam redituri, mulieres omnis ætatis;

& impuberes masculos cũ facta præda nauib. impositos abduxerunt. Miratus uero sum E
hanc Genuensiũ calamitatẽ apud diuersos scriptores legens, neminem eorum incidisse, qui dicat urbẽ à Saracenis igni ferroq́; uastatã. Ideo Veneto scriptori Danubio impuberes Genuensium ex Africa in patriam breui reductos fuisse affirmanti magis credo, quod gentis æmulatio in ea felicitatis parte fidẽ scriptori uidet̃ astruere: Stephano septimo per id etiam temporis, & paulopost Ioanne undecimo defunctis, pontifex creatus est Leo septimus. Ad cuius anni terni tẽpora, Gulielmus scribit Henricũ Germaniæ regem atq; imperatorem obijsse: cui sit in regno imperijq; titulo suffectus Otho filius Matilde susceptus Theodorici Saxoniæ regis filia. Is Otho fuit naturæ & ingenij dotibus uir excellens, cuius in re militari ferox ardẽsq; animus, comitate & summa erga oẽs humanitate supra gẽtis suæ mores cõditus erat: hinc etsi multa domandis Germanorũ hostibus bella feliciter cõsummauit: maiora m̃ regno suo iecit fundamenta, rebellibus contumacibusq; ꝓceribus per tolerantiam, humanitatẽ & comitatẽ in amicitiam fœderaq́;
reductis. primos m̃ regis annos, uel ea ratione habuit fidelissimos, quod Saxones se ab- F
sente, Hungaros eorum agros populantes prælio fuderunt, & tanta cõfecerunt occidione, ut aliquot annis postea quieti intra Pannoniã se continuerint. Interim Berengarius Italiã ingressus, siue quia debilem adduxerat exercitum, siue quia populos Italiæ suis fauoribus parũ inclinatos offenderit, ꝙ primum Hugonem regem arma aduersum se parare intellexit: retrocedens, Alpes transcendit, & se contulit in Sueuiam. Affligebat tũc Italiã fames, qua ad tres annos cõtinuante, Hugo rex nullis agitatus rebelliũ motibus, nullũ & ipse cõciuit motum. Sed Agapito secundo post Martinum tertium ad pontificatũ maximũ assumpto, Berengarius tertius magnis externorum adductis copijs in Italiam est reuersus: ad primam cuius aduentantis famam, rebelles in Hugonẽ animi multis in Italiæ regionibus sunt ostensi. Id cũ peruidisset Hugo, quod uiribus nequisset, consilio ꝓuidere perrexit. Missis namq; ad hostẽ iam aduentantem oratoribus, cum eo his constituit fœderibus: ut se Italia discedente, Lotharius filius, & Berẽgarius Italiæ reges,
æquo iure omnia administrarent. Viguitq́; aliquot annis solo nomine consortium, qđ G
Berengarius acri uir ingenio, Lothariũ spreuit: qui apud Papiã cum uxore Alunda nobili ac ferocissima muliere, cuius dotis iure eam ciuitatẽ & multa oppida obtinebat, se cõtinens iniuriã dissimulauit. Italis etiam Berengarius superbe ac auare imperans, eos potius in tremore continuit, ꝙ sibi beniuolentia sciuerit & humanitatis artibus deuincire. Hugo interim post parum ꝙ Arelatũ redierat, diem obijt: per idq́; temporis Henricus Bauariæ dux, magno Italiæ cõmodo Aquileia capta, in proximas urbes ducere cõstituerat. Quũ forte tunc Hungari, Italiam inuadere dispositi, Iustinopolim aduenerũt. Quibus ut ꝓgrederent̃ molientibus, sese opposuit Henricus: & commisso bis prælio, Hungari accepta primo & iterum clade repulsi, in Hungariã redierũt. Ea uictoria faciente animos, Henricus omnẽ eam Italiæ partem ditissimam, quæ Aquileiam Papiamq́; intercedit, excursione potius ꝙ peragrando populatus est. Berẽgarius uero legatis per Lõbardiã missis, q auxiliares copias apud Brixiã cogerent, educto repẽte stationibus
exercitu, Papiam properare cœpit. Quod quum habuisset exploratum Henricus, sibi ti H
mens, exercitum apud Papiam nauibus impositum deduxit in Padum. Inde continuata secundo amne nauigatione, nullam prius excensionem fecit, ꝙ ad agri Paduani fines peruentum est. Qui continuato ex eo loco itinere, intra Austriam se recepit. Vixdum Berengarius tumultum sedauerat, quũ Taxis rex, Hungaros suos Italia, ut diximus, paulo ante pulsos de Bauaro, quẽ in Italia regnare opinaret̃, ulturus paratissimo Italiam irrupit, tantusq́; Italorum animos tunc pauor inuasit, ut ultimum impendere exterminiũ contremiscerent. Berẽgarius uero siue propitiore usus fortuna, siue cõcilij prudẽtia, Albertũ mittens filium, Taxim multa oratum peruicit, ut acceptis nummorum modijs argentorũ, sicut tradi uideo, decẽ, recedens Italiæ pepercerit. Secundus tunc elapsus erat regni Berẽgarij tertij annus, quo in tẽpore Lotharius solo nomine rex fato est functus: & Berengarius Alundã, ne alicui nuberet, patrimonij sui dominium, & Italiæ regnum, per dotis occasionẽ inuasuro, publice apud Papiã carcere mancipauit. Tuncq́; maiora audens omnem Lombardiam Alberto filio permisit gubernandam, & se imperatorem Augustumq́; appellans, illum regẽ Italiæ uoluit appellari. Multa interim maximaq́; &

quidem

A quidem præclarissima in regnis Fráciæ & Germaniæ Otho rex gesserat, quæ nostræ intentioni parum accómoda omittimus. Sed quum eius uirtutis fama etiam in Italia celebris haberet, Agapitus pontifex multiq; proceres Berengarij Albertiq; filij tyránidem exosi, illius opē rebus afflictis Italiæ poposcerunt. Qui cū quinquaginta, & eo, ut aliqui uolūt, amplius armatorū milibus mouit, trita & aperta Barbaris per Forijulij regionem uia Italiā ingressus, Berengarium imperio, & Albertum regno Italiæ deturbauit. Quid aūt molitus fuerit, quid resistendo fecerit Berengarius, nusquam inueni. Idq; solū addi uideo, Othonem postquā Italia à Berengario & Alberto possessa est potitus, Alundam Lotharij quondā uxorem, carcere in quo apud Papiam tenebatur eductam in uxorem accepisse, & Alberto Berengarioq; superatis, deiectisq; pepercisse, quibus Lombardiā omnem, Verona & Aquileia exceptis, permiserit gubernandā. Reuersus in Germaniā Otho ex Alunda uxore anno uix dum elapso filiū suscepit. Cui Othoni postea secundo fuit appellatio. Ea tempestate proceres quidā regni Fráciæ, quorū primarius ductorq;
B fuit Vgo magnus Parisiensis comes, Othonis sororē in matrimonio habens, Lodouico eorū regi rebellarunt, eumq; Normannis hostibus ꝓdiderunt, à quibus illico in carcerē est coniectus. Quod quū Otho intellexisset cōsanguineo regi etiā aduersus sororij cōnatus succurrendū esse cōstituit, & exercitu quē supra uiginti legiones habuisse ferūt ex Italis Germanisq; coacto, Franciā ducens facile obtinuit, ut Ludouico libertati regniq; administrationi restituto, Normanni sese intra fines suos cōtinerent. At in Italia Albertus Berengarij filius apud Rauennam cōstitutus Venetos mercatores multis affecit incōmodis. Comaclensiū em̄ nauigio, qđ illi haudquaquā tenue tunc habebāt, fretus, mare illud latrocinijs tenebat infestū. Id quum Veneti diutius pati nec possent nec uellent, nauigio tumultuarie cōtracto, in Comaclum ducto, oppidū primo impetu captum cū oppidanorum nauibus incenderunt: captos autem oppidanos & iuramento, ne ultra in prædam cuipiam aduersum se obedirent astrictos, dimiserunt illæsos. Forte paulo post Petrus cognomento Candianus dux Petro filio, ut sui ducatus consors omnia secū ad-
C ministraret concessit. Isq; Petrus genitori ingratus quum in eum conspirasset, in exiliū est actus. Qui acri adolescens ingenio ad Berengarium, Albertumq; se contulit, & quū forte duodecim onerariæ naues ui tempestatis in primariū Padi ostium actæ essent, eas Petrus Alberti consilio præsidioq; fretus intercepit. Et patre paulo post uita functo, in patriam reductus à Venetis dux est factus. Agapito pontifice per id temporis uita functo, Albericus quidā Romanus ciuis potentissimus per factionē cum magnatibus initam, perq; uim clero & populo illatam, filium suū Octauianum creari pōtificē obtinuit, qui Ioannes duodecimus appellatus est. Is uitam ne dum pōtifici, sed cuicunq; priuato turpē in pontificatu duxit: quippe qui præter uenationis, cui se totum dedidit leuitatē, mulieres palàm habuit cōcubinas. Eius gesta dum attente perquireremus, forte inuenimus, qđ à nobis supra desideratū fuisse nō ambigimus, qualis Romanæ urbis status & administratio fuerit. Dum hinc Berengarius Albertusq; filius Lombardiam, & ut cōijcimus, Romandiolā Othonis cōcessione gubernant, inde partim Cōstātinopolitanus
D imperator, partim Saraceni Apuliam, Calabriā, Lucanos, & Salentinos in prædā habēt. Romæ em̄ duo cōsules ex nobilitate quotannis tunc fiebāt, q ad uetusti cōsulatus exēplar summæ rerū præessent. Et præfectus item ex nobilitate creatus populo ius dicebat. Ex plebe aūt creati singulis annis duodecim, quibus decarchonibus erat appellatio: senatus uicē in consilijs & deliberationibus obtinebant. Parebāt uero Romanis, à quibus magistratus annuos accipiebant oēs urbes, & oppida uicina Hetruriæ intra Vrbeuetanū, Tudertinumq; agros in urbē uergētis, & quicquid à Neapoli & à Marsis Reatinisq; ad urbem pertinet. Picenū autem Spoletanum ducatum, & cæteras Italiæ regiones quis tunc gubernauerit inuenire nequiuimus. Sed quod ex suprascriptis, & ijs quæ sequunt, quis facile poterit intelligere, in tanta principatuum non multitudine magis q̄ diuersitate pessimus erat Italiæ status. Otho rex interea post liberatū, ut diximus, Ludouicum Franciæ regem, Boizlaum quoq; Bohemorū regē inimicos in se animos præferentē domuerat. Eodēq; tempore Vgo Magnus Comes Parisiensis, qui sororem Othonis, ut diximus, Hacuindam in matrimonio habebat, Ludouico regi Franciæ iterato inimicari cœperat. Quod quū intellexisset Otho, ne cōtinendo in fide sororio satis per nuncios li

terasq; proficeret, secũda expeditione in Franciã delatus ipse cõpescuit, & regi parére E
ac subesse coegit. Qua felicitate dũ omnibus in locis rex præstãtissimus idemq; uir op-
timus Otho utitur, gloriosi & simul saluberrimi facinoris occasionẽ est nactus. Namq;
Hungari, siue quia uicinos contiguosq; Bohemos ab Othone domitos ac subactos in-
digne ferrent, siue quia illũ Frãciæ expeditionibus occupatũ minus resistere posse cre-
diderint, impetũ in Germaniã fecerunt. Duxit uero in illos magna spe, nec minori con-
fidentia plenus Otho, & paribus animorũ ardoribus, paribusq; hinc inde odijs prælio,
quod aliquot diebus per solas noctes intermissum fuisse ferunt, decertatũ est. Quanquã
uero Othoni & Germanis uictoria cesserit cruẽtissima, Hũgari tamen nõ fusi superatiq;
potius q̃ penè ad internecionem cæsi fuerunt. Adeoq; tunc eneruata est potentia Hun
garorum, ut multis postea tẽporibus Pãnonia se continuerint. Tres in eo prælio reguli
in potestatẽ Othonis uiui sunt perducti, quos Germani Othone etiã, ut perhibẽt, adni-
tente, laqueo in Hungarorũ dedecus suspensos necauerunt. Ea tot tantarũq; diu & mul
tis continuatarũ in locis uictoriarũ Othonis fama, Romanis Italisq; suasit, ut quum Be- F
rengarij Albertiq; filij, tum etiam cæterorũ Italiæ tyrannorum malis finẽ imponi quæ-
rerent. Primi uero gloriosum aggredi facinus ausi fuerunt cardinales duo, quorum Ioã-
nes uterq; nomine, diaconus uterq; dignitate & ordine erat. Hi occultis missis literis &
nuncijs Othonẽ orauerũt, ut Romanam ecclesiam Ioãnis duodecimi peste & uituperio
liberaturus, Romam quoq; urbem & Italiam pergeret liberare. Similesq; literas ad O-
thonem multi Italiæ populi, & potentes domi nobiles dederũt. Moturus Germania O-
tho, filiũ ex Alunda uxore susceptum Othonem nomine, annũ ætatis septimum agẽtẽ,
in Germaniæ regẽ apud Aquisgranum coronauit: fuisse autẽ legimus ex Italiæ tyrãnis
nõnullos, qui arduis grumosisq; mõtibus se cõtinentes, & loci fiducia freti, Saracenorũ
aduersus Othonẽ præsidia implorauerint. Sed facit deplorata sæpe scriptorũ ignauia,
ut qui illi fuerint tyranni, aut quid tandẽ egerint ignoremus, Ioãnem uero duodecimũ
scimus quã primum Othonẽ Germania, ut in Italiã ueniret moturũ intellexit, rescijtq;
qui fuerãt impulsores, iracundia, cuius erat impotẽs excãduisse, & cardinales diaconos G
naso unum, manu alterum mutilasse. Qua autẽ uia, quóue anni tempore Otho uenerit,
nullus scribit. Quod cõstat, sub primum Othonis in Italia aduẽtum Berẽgarius Alber-
tusq; filius in potestate Othonis facti, hic Cõstantinopolim, ille Austriam relegati, uitã
in squalore finierunt. Sicq; finis fuit uel imperatoribus uel regibus uel tyrãnis, Roma &
Italia oriundis, Annos ad quinquagesimum quintum, postquam Franci Italiæ imperio
regnoq; deiecti sunt.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS AB INCLINATIONE RO-
manorum Imperij Decadis secundæ, Liber tertius.

THONI Romæ appropinquanti, Romanos obuiam effusos fuisse, il-
lum'que triumphi apparatibus in urbem deduxisse multi concordant H
scriptores: Sicardus uero & Crescentius Ioannem duodecimum dicũt
Othonem in Cæsarem Romanumq; imperatorem Augustum coro-
nasse, quum alij eam coronationem Leoni octauo attribuant quam
opinionem Gratianum in decretis secutum fuisse uidemus. Lateranen
sis autem ecclesiæ bibliothecarius & si Othonem imperatorem appellat, quis & titulo
& diademate ornauerit, subticet: quod quidem nulla ratione alia considerauimus, aut
scribendum duximus, quam quia primam Romani imperij à Constantinopolitanis ad
Francos principes translationem non modo Adriani pontificis, & populi clerique
Romani autoritate consensúque, uerumetiam totius Italiæ populorum & principum
uirorum suffragijs, sicut supra ostendimus, celebratam fuisse constat. Quod autem re-
fert bibliothecarius, Otho imperator quum à Ioanne duodecimo honorabiliter exce-
ptus esset, cum illo multis institit, ut à flagitijs temperans uitam pontifice dignam du-
ceret. Et quum preces suasionesq; parum prodesse intelligeret, archiepiscopos, episco-
posq; Italiæ, coram quibus eadem pontifici diceret, conuocari curauit. Sed pertinax in
turpitudine

A turpitudine Ioannes Roma fugiens in montibus delituit. Tum magnus ad imperatorẽ concursus factus est flagitatumq; est, ut quempiam ille dignum pontificem designaret. Otho autẽ modestia usus, electum se iubente à clero & populo Leonem Romanum ciuem & Lateranensis ecclesiæ scriniariũ, qui fuit eius nominis octauus, in sede Petri cõfirmauit. Quo facto, & rebus urbis Romæ cõpositis, Otho Spoletũ accessit. Nec mora, furentes & passione obcæcati animo Romani Ioan. cõsanguinei, populum ut ille reduceret, seduxerunt. Eiectusq; Leo agentẽ Spoleti imperatorem adijt: qui odio iraq; exardescens, bello persequi Romanos cœpit: & ciuitatibus oppidisq; illorum in Spoletũ uersis maximo per excursiones affectis incõmodo, copias omnes in urbem Romã ducendas, in agro Teatino ad diem adesse iussit. Interim Ioannes post paucos q̃ redierat menses obijt, nec scribit bibliothecarius, qđ multi habent scriptores, illum in adulterio deprehensum fuisse cõfossum. Sed qualiscunq; fuerit illius mors, secundum eam Romani ad Othonem mittentes pace impetrata Benedictum diaconẽ, & nõ Leonem põtifi-

B cẽ dari orauerunt. Renuit uero imperator, & se arma corporis, regnorũq; suorũ tutelam prius, q̃ Leonis defensionem, dignitatemq; neglecturũ, magna uocis & uultus cõstantia affirmauit: spoponderuntq; uicti ea imperatoris petendi uehementia oratores Leonẽ cleri & populi iussu in patriam reducendum. Nec tñ destiterunt proterui, quin oratoribus in urbem cum pace reuersis Benedictum in Petri apostoli sede pro Romano pontifice locauerint. Et quum intellexisset Otho, non ultra uerbis cõminationibusq; agendum ratus, primum omnium agri & ditionis Romanorum ciuitates, & oppida pleraq; capi, diripi, ac magna ex parte uastari curauit: Romã exinde adeo dura pressit obsidione, ut scribat Lateranensis modium furfuris per eam tempestatẽ triginta aureis uenundatum fuisse: tantisq; coangustatos malis Romanos Benedictũ Othoni dedisse, & Leonem in pontificatus sedem autoritatemq; accepisse. Edomita Romanorum proteruia; Otho in Germaniã reuersus Benedictum apud Hausburgã relegauit: ubi post paucos

C menses uel dies uita est functus. Leoq; pariter, uix ad tertium mensem, q̃ restitutus fuerat, superstes fuit: quem solus Martinus Cusensis, & eum sequuti plures faciunt, quo tẽpore in urbẽ redijt, clero & pop. Romano eligendi pontificis autoritatem abrogasse, ut solus imperator deligeret, solus pontificem confirmaret. Rediturum in Germaniam Othonem Romanis edõmitis, cæteros quoq; Italiæ tyrannos domuisse, magno inaniq; boatu oẽs quos incidimus scriptores, præter Lateranẽsem affirmant. Sed qui ij fuerint tyranni, aut quæ forma status Italiæ tunc abeunte imperatore manserit, nullus uerbũ fecit. Leoni octauo pontifici defuncto successor à clero populoq; Romano creatus est Ioannes tertiusdecimus, quẽ Petrus urbis præfectus capitali odio persequutus est. Is quũ solus qđ libebat perficere nequiret, cõsules, decarchonesq;, quibus omnis rei Romanæ administratio tradita est, in suã aduersus pontificẽ sententiam perduxit: & tamen quia pontifici benemerenti plebs fauebat, non ausi sunt dicti magistratus per seipsos manus in illum inijcere uiolentas. Itaq; accersitus in urbem Iofredus in Cãpania comes potẽs, factiosissimusq; tyrannus armatis stipatus Ioannẽ pontificẽ in Lateranẽsi cepit: perdu-

D xitq; in Adriani molem: quam tunc sicut & nunc castellum sancti Angeli appellabant. Pontifexq; ibi aliquot custoditus diebus in Cãpaniam ductus est, ad Iofredi libidinem retinendus. Sed quũ Iofredus unicusq; eius filius à Ioanne Capuano principe essent trucidari, Ioannes pont. ad mensis undecimi calamitatis suæ finẽ Romam rediens, à clero populoq; Romano in põtificẽ receptus est, Ea dũ sic gererent Othoni, fuerant nunciata. Isq; quia in Italiam se conferre constituerat, nec epistolis perditos à flagitio, nec missis nuncijs prouidere curauerat. Veniẽs autem, Othonem filium paratissimumq; simul duxit exercitũ. Ingredienti urbem imperatori dum tota se ciuitas obuiam effudit, primi omniũ magistratus, criminum faciente conscientia, cæteros in adulatione superabant: parq; reddens pari Otho, conceptũ in eos odium dissimulauit. quàmprimum uero exercitu in statiua distributo pontifex primo, post ciues de rebus publicis priuatisq; audiri sunt cœpti, Otho rex cõsules, præfectum, decarchones in carcerem detrudi iussit: nobilitati tñ delatutus, consules uinctos in Germaniã deportari fecit. Decarchones exinde eleuatione suspensi eculeo necati: & præfectus, quia iniuriæ pontifici illatæ autor cõpli

cum'que impulsor fuerat, ludibrio per urbis plateas compitaq; habitus, & interea dum E traheretur flagellatus, tetrum in carcerem coniectus, inde ad consules in Germaniam deportatus est, per eos ad septem annos, quia Ioannis duodecimi fine, Benedicti quinti & Leonis octaui pontificum tempora continuarunt, multa in Italiam comperimus gesta fuisse non memoratu magis quàm longa & accuratissima narratione dignissima, si modo scriptores illa diligentius tradidissent. Saracenos namque ad Garganum sedere, & ex eo loco proximo'que Sipontino sinu magnam Italiæ partem uexare solitos Sclaui Italia deturbarunt, fuerunt'que ij quos sub Sueropilo Dalmatiæ rege Adriani secundi pontificis temporibus Christianos fuisse factos ostendimus, quo impetrando facinore multam Saracenorum commissam cædem refertur. Sed quibus Sueropoli ducibus & copijs quo'ue in loco id gestum sit, nusquam inuenimus. Quinetiam scribit archiepiscopus Consentinus, Hungaros post Sclauos in Italiam classe delatos Saracenorum copias quæ manserant, confecisse, atque etiam Græcis pecunia redimentibus eam omnem Italiæ oram Barbarorum oppressione liberatam reliquisse. Sed quoquo F ea modo gesta archiepiscopo credimus asserenti, dum Ioannes tertiusdecimus Capuæ relegatus tenetur, Otho'que imperator in Germania agit, Saracenos ex Africa in Calabriam delatos, Consentiam regionis primariam urbem dura pressam obsidione, & ui captam spoliatam'que incendisse. Quæ dum agerentur, Græci Calabriam, Salentinos & Apuliam obtinentes, satis duxisse per constitutas cum Saracenis inducias suæ, & subditorum sibi Italiæ populorum saluti indemnitatique consulere. Erat uero per id tempus Capuæ princeps Pandulfus cognomine Capuiferreus Ioannis frater, à quo Gothfredum in Campania Comitem interfectum fuisse docuimus. Is'que Pandulfus Ioanni tertiodecimo pontifici, ut Gothfredo interfecto Romam saluus rediret, multa attulerat adiumenta. Qui quum ad Othonis aduentum Romam se contulisset, pontifici imperatori'que ostendit fore, ut si copiarum quas Otho adduxerat, pars Capuam, & inde Calabriam mitteretur, Saraceni Italia pellerentur. Misit'que Imperator Othonem filium iam tunc indolis egregiæ adolescentem. Sed pauci fuit negocij ex- G pedito Saracenos pellere, qui fama Germanorum aduentantis exercitus territi nauigantes, factam in Italia prædam abstulerunt. Maius'que tunc Othoni & Pandulfo Capuiferreo negocium fuit Græcos repellere, qui Saracenis per inducias fœderatis aduersus imperatorem Romanum opem ferre conari sunt, attulissent'que si fortes illi constantesq; resistere perrexissent. Othonem tunc uarijs in locis uarijsq; prælijs cum Græcis conflixisse Guilelmus Sicardusq; affirmant. Aliam tamen quàm nos eius expeditionis causam referunt. Non enim aduersus Saracenos Othonē duxisse dicunt, sed in Græcos Italiæ incolas, qui desponsatam sibi Nicephori imperatoris Constantinopolitani filiam tradi à patre perhibebant: traduntq; prædicti, & alij scriptores, Othonem Grecis prælio cōgressum eos fudisse, ac penè omni Calabria, Apuliaq; eiecisse: quin addit Guilelmus Constantinopolitanum populum amissarum de Italia prouinciarum factam iacturam in Nicephorum referētem, qui sponsam filiam marito tradere noluerit, armis correptis illum interfecisse, ac Ioanni filio imperium demandasse. Quoquo autē H modo se habuerit præliorum huiusmodi & necis Nicephori ueritas, constat nobis, Othonem secundum Theophaniam Ioannis Constantinopolitani imperatoris sororem in matrimonium accepisse. Quam Ioannes tertiusdecimus pontifex simul cum ipso in Lateranēsi patriarchio coronauit. Nam Otho pater filium Othonem re in Saracenos, Græcosq; bene gesta, reuersum consortem imperij asciuit, uoluitq; in imperatorem à Rom. pop. ex prisca consuetudine acclamari, quem pontifex inunctum imperiali diademate insigniuit. Eaq; in Othonis secundi coronationis celebritate Ioannes pontifex Capuanam ecclesiam ob Pandulphi principis merita, Metropolitanam fore constituit. Secundum eam coronationem profecti sunt in Germaniam imperatores, pauloque post eodem in tempore Ioannes tertiusdecimus pontifex Romæ, Otho primus in Vienna Austrasiorum obierunt. Ioanni defuncto, Bonum secundum fuisse in pontificem suffectum multi tradunt scriptores, quorum nullus quicquam eius pontificis

A tificis temporibus gestum esse scribit. Lateranensis autem pro Bono habet Benedictum
eius nominis sextum, qui à Cincio ciue Romano in castellum sancti Angeli trusus uitã
ibi finiuit. Suffectum postea Bonifacium septimum patre Ferrutio ciuem Romanum,
siue iure siue iniuria, tanquam minus canonice electum, Romani quartodecimo pontifi
catus mense Constantinopolim relegarunt, creatusq; est Benedictus septimus. Per
cuius tempora Otho secundus Hericum Bauarorum ducem sibi rebellem domuit. Sed
dum Otho ea occupatur expeditione, Lotharius rex Francorum in Lothoringiam co-
piosum ducens exercitum, eam Romani imperij prouinciam occupauit, & Aquisgra-
nium delatus, agros populatus est. In quem quum Otho ex Bauaria duxisset, Lothorin-
gia in potestate facta, Lotharius in Parisios est reuersus. Othoq; Franciam ingressus
Laudunensium Suessionumq; agris uastatis, Parisiorum quoq; suburbia incendit. Re-
uersus tamen in Germaniam Otho, dum uado Axonam fluuium traijcit, incommo-
dum accepit, nonnullis suorum aquæ uorticibus absorptis, pluribus ab insequenti ho-
B stium multitudine interfectis. Interea Basilius Constantinusq; Constantinopolitani
imperatores Ioanni genitori defuncto suffecti Syriam primo populati, Cretam pul-
sis Saracenis receperant. Deinde Othonem periculosissimo, ut existimarunt Franco-
rum bello destineri intelligentes, nullo affinitatis respectu habito, constituerunt amissas
de Italia Nicephorianis temporibus prouincias ut reciperent, consilia cogitationesq;
intenderunt. Primo tamen in pericula, quæ à tergo ingruere possent, ab adolescentibus
respectum est. Saraceni enim Creta pulsi, data pecunia in suum exercitum accersiti sunt.
Itaque delati Barum urbe sunt potiti, ciuibusq; ne rebellarent, partim occisis, partim
Constantinopolim relegatis, progressi Matheram urbem de Apulia destruxerunt.
Exinde Apulia primo, post Calabria deditione ultronea sunt receptæ. Otho interea
postquam Lothoringia recepta iniurias apud Aquisgranium ultus fuerat, pacem cum
Lothario Francorum rege firmauerat: ueniens inde in Italiam, & uxorem ducens Theo
phaniam Tauresienses attigerat, quando de leuirum hostili impetu certior est factus.
C Tradunt uero Guilelmus Sicardusq;, Othonem priusquam in Græcos imperatores
duceret, copijs Adriatico traductis Sclauoniam, ac Dalmatiam inuasisse, magnaq; illis
in regionibus Græcorum præsidio destitutis rerum præda & mortalium cæde commis-
sa, Romam se contulisse: Eò quum peruenisset, repentino tumultuarioq; delectu per
omnes Italiæ regiones coactas ingentes copias ad diem conuenire iussit, & quum Ger-
manorum, Gallorum, Lombardorum, & aliorum Italiæ populorum uniuerso exercitu
Roma profectus, prima ad Beneuentum cepit statiua: quò quum accitæ Romanorum
copiæ peruenissent, datas quoq; à Beneuentanis, Capuanis, Neapolitanis, & Salernita-
nis turmas in ordines præmitti curauit. Facto postea agmine, profectus non prius qua-
drato exercitu cœpit incedere, quàm Apuliam est ingressus. Expectari nunc scimus à
nobis, quid tunc imperatores Græci fecerint, quo'ue in loco castra contulerint, aut
quomodo, qua'ue ratione prælium sit commissum. Sed tanti facinoris, quod maximi
tunc in rebus Italiæ momenti fuerit, nullam nisi uelimus mentiri, aliam rationem inueni
D mus, quàm apud Basentellum fuisse decertatum, & quum Romani Beneuentaniq; ex
acie profugi non solum detrectassent prælium, sed signa deseruissent, cæteras Romani
imperatoris copias à Saracenis & Græcis fusas dissipatasq; fuisse. Quo in prælio occisis
penè ad internecionem legionibus, & Romanus imperator & omnis Italia neruos om-
nes ita amisit, ut facile Græcis & Barbaris fuerit, si uictoria uti sciuissent, Roma Italiaq;
potiri. Otho imperator fugiens quum repente ad littus scaphæ se commisisset à piratis
quis esset ignorantibus interceptus est, in Siciliamq; perductus, sed ibi agnitus, sese pro-
missa Siculis ingenti pecunia liberari, Romamq; perduci obtinuit, & de piratis sum-
ptum est à Siculis supplicium. Quum Romam peruenisset Otho, perquirendis congre-
gandisq; fracti exercitus sui reliquijs diligenter operam impendit, & quia copiarũ præ-
sidio destitutus, in desertores signorum Romanos animaduertere non auderet, iram
in Beneuentanos exercuit. Etenim integris qui turpi fuga prolapsi in urbem redierant,
cæteros addens Romanos, qui arma ferre potuerunt, tanquã hosti aliquo in loco se op-

posi turus,simul cum reducib. ex conflictu eduxit, & Beneuentanos adortus imparatos, E
& nihil tale timentes urbem cepit, spoliauit, incendit, per eamq; occasionem asportatas
Bartholomei apostoli reliquias, Romæ in insula Iouis primo dicta, & postmodū Licao-
nia, locatas ferunt Othonem Beneuento deleta, in urbem Romam reuersum ibi defun-
ctum, & in Petri apostoli basilica sepultū Ptolomæus & Guilelmus sunt autores. Cuius
autem pontificis temporibus is Otho secundus sit mortuus, in scriptorum cōfusione ne
quiuimus intelligere. Quanquā eius tempestatis pontificū magis quàm alterius quæ an
te aut post fuerit implicitam erroribus narrationē gestorum uarie tradi uidemus, quod
Ptolemæus & Guilelmus Martinum secuti, tres successiue Ioānis nomine quartū, quin-
tum & sextumdecimum ponunt: Lateranensis uero duos tantummodo habet, Ioannem
quintumdecimum patre Leone presbytero, Romanum ciuem. Vnde omissa pōtificum
successionis alia narratione à nostro proposito aliena, libet Ioannis quartidecimi uitæ fi
nem referre nullo præterquam à Lateranensi traditam. Quum is annos iam octo dignā
pontifice uitam duceret, Bonifacius ille septimus, ex Cōstantinopolitano exilio in urbē
reuersus, progenitoris Ferrucij potētiam dictum Ioannē quartumdecimum cepit, & in
castello sancti Angeli interfecit. Repositusq; in sedem Bonifacius undecimo intrusio- F
nis mense apoplexi suffocatus est. Ea Ferrucij audacia facit, ut Othonem secundū impe-
ratorem per quieta Ioannis quartidecimi tempora obijsse credamus. Non enim uero est
simile uiuo & præsente imperatore tantum scelus in urbe admitti potuisse. Funere Otho
nis ex more celebrato, Germani proceres qui tunc Romæ frequentes erant, de successo
ris electione cœperunt agere: Variantibusq; inter eos sententijs, pars Othonem tertium
secundi filiū Germaniæ regem, pars Henricū Baioariç regem, qui primi Othonis nepos
ex fratre fuerat, imperatorē poscebant. Interea nō defuerunt Romani ciues, qui resumē-
dum à Romanis Italisúe imperium contenderent: inter quos primus uehemētissimusq;
eminebat Crescentius Numentanus. Quum uero ea secretis primo in conuentibus tra-
ctata, per uicos palàm & compita sunt dici cœpta, perterriti proceres Germani in Otho
nem tertium secundi filiū consenserunt, quem rebus Germaniæ cōponendis per annos
undecim priusquam Romam ueniret intendisse inuenio: interim Bonifacio, qui in pon
tificatum intrusus fuerat, uita, ut diximus, functo, Ioannes quintusdecimus patre Leone G
presbytero Romanus canonice electus præsidebat. Per prima cuius tempora Crescēti-
us Numentanus consulem se titulo prçferens, urbis dominium cepit: qui obsequentē si-
bi minus q; libuisset, pontificem in eam dignitatis salutisq; desperationem adduxit, ut ur
be secedens in Hetruriam se receperit. Eò pont. quum uenisset, animis per uiæ securitatē
reassumptis, Othonem tertium imperatorem per nuncios literasq; orare cœperat, ut se-
di apostolicæ, & oppressæ urbi Romæ opem debitam afferret. Id quum rescisset Crescē-
tius, pontificis agnatos consanguineosq; & amicos mittens oratores, illum peruicit, ut
Romam rediret, impleuitq; factas pontifici pollicitationes Crescentius, quod illi Ro-
mæ appropinquanti cum senatu, magistratibus, & honoratis quibusq; obuius in faciēq;
cernuus pedes osculatus, introductum positumq; in sedem semper ueneratione debita
prosecutus est. Eius Ioannis anno pontificatus nono Othonem tertium in Italiam pri-
mum uenisse, & à Crescentio Numentano cæterisq; Romanis summa cum obedientia
in urbem admissum fuisse inuenio. Eratq; is annus regni ipsius undecimus, per quos an- H
nos quid Otho in Germania, Ioannes pontifex & Crescentius consul Romæ egerint
nullus tradit. Duxisse uero Othonem quamprimum Romæ suus extitit exercitus, in
Beneuentanos Capuanosq; duces innuit potius, quàm satis aperte narrat Crescenti-
us. Nam illos populos & eorum duces per uim & arma Romanis pacatos reddidis-
se nudis uerbis scribit. Quod nobis constat, anno aduentus in urbem Romam Otho-
nis tertij secundo, Ioannes quintusdecimus pontifex Romanus obijt, neculla accidit
ut sæpe consueuerat, cleri & populi Romani in deligendo successore contentio, quod
Otho rex Gregorium sibi ex Saxonum gente consanguineum iussit, obtinuitq; pon-
tificem declarari: à quo breui post imperij Romani benedictionem, diademaq; acce-
pit: eiusq; facti celebritate finita, Otho imperator archāgeli Michaelis ædem, quæ est in
Gargano

A Gargano monte,uotis ſe exoluturus,quæ pridem emiſerat,inuiſit.Inde Romã reuerſus,
breui ſe cõtulit in Germaniam . Tulerat iniquo animo Romani pontificis Gregorij per
metũ factã creationem,nec id diſſimulare potuerat ferox populus . Quare uixdum Ita-
lia exceſſerat Otho,per Gallias in Germaniam acceſſurus,quum pont. Gregorius minis
& maledictis exterritus,ac magis ꝙ oportuit animo conſternatus urbe clam exceſſit, &
quum Ioannis ſui præceſſoris exemplo aliquandiu in Hetruria ſubſtitiſſet, nec illum po
pulus Rom. ſupplex reuocaret,Othonẽ tertium adijt in Germania deſidentem. Intelle-
xerunt uero tunc Romani futurum , ut ea concitus indignitate imperator Romã ſurens
rediret.Quamobrem rei ſuæ uiribus multo minus,ꝙ oportuerat , ineritis temerarium ce
perunt conſilium.Etenim Creſcentium curantẽ,ut aliqui,uel ut alij uolunt recuſantẽ,in-
conditis clamoribus conſulẽ creauerunt,permiſſa ſibi poteſtate,ut ne quid res Romana
pateretur detrimenti,ex arbitrio prouideret.Isq; Ioannem quendã Græcum epiſcopum
Placentinum literis ornatiſſimũ,&,ut aliqui uolunt,pecunijs affluentem, Romanũ pon
B tificem declarauit.Eſtq; hic Ioannes,quem à Lateranenſi noſtro , quia canonice electus
non fuit,ſuppreſſum,alij ſcriptores penè oẽs Martinum ſecuti,quandoq; ſextum, quan-
doq; ſeptimumdecimum catalogis addunt.Creſcentius exinde futuris proſpiciens,quæ
timerẽtur ab imperatore periculis,muros urbis portasq; inſtaurauit, & moli Adriani ca
ſtello ſancti Angeli appellato,tot tantasq; addidit munitiones,ut poſtea ſemper uſq; ad
hæc tempora ſæpius Creſcentij,ꝙ ſancti Angeli caſtellũ fuerit appellatũ. Venit interim
Otho imperator,& magnis fretus,quas adduxerat copijs, urbem penè in circuitu obſe-
dit.Tum uero populus furoris,quẽ creando cõſule oſtenderat , oblitus,pacẽ miſericor-
diamq; imperatoris ſupplex orauit.Et quum imperaſſet , patẽtibus etiam Creſcentij iuſ-
ſu portis Germani admiſſi,tunc & Ioannes pont. ſuus præſidij ſimul & conſilij nepos in
munitiſſimam ſancti Angeli arcẽ ſe abdiderũt,de qua aliquandiu ſe ab oppugnationib;
paruo negocio ſunt tutati.Quumq; obſidionẽ oppugnationemq; longo duraturã tẽpo-
re non magis Germani ꝙ æmuli ſimul & perfidi ciues oſtentarẽt, dolo uictus eſt Creſcẽ
C tius,quẽ nulla uis ſuperatura uidebatur.Spe enim ſalutis data,ambo ut ad imperatorẽ ſe
conferrent exeuntes,medio in itinere intercipiuntur,& Creſcentius e ueſtigio cõfoſſus,
Ioannes oculis orbatus eſt.Tunc Gregorius quintus ad undecimum ꝙ abierat menſem
reſtitutus,acerrimã de accepta à Romanis iniuria ultionẽ ſumpſit. Paulo enim poſt ꝙ re
dierat,eam fecit de imperatoris electione ſanctionem,quã hucuſq; per annos ſupra quã
dringentos ſeruatam uidemus,ſolis licere Germanis, qui inde electores ſunt dicti, prin-
cipẽ deligere.Qui Cæſar tunc & Romanorũ rex dictus,ſi à Romano pontifice corona-
bitur,imperator Auguſtus appelletᷣ.Suntq; hi electores, Maguntinus , Treuerenſis , &
Colonienſis archiepiſcopi:& Marchio Brandeburgenſis,Palatinus Comes, Dux Saxo
niæ,Rex Bohemiæ.Diſtincta ſunt aũt inter eos officia,ut tres primi ſint cancellarij, Ger
maniæ primus,ſecundus Galliæ,Italiæ tertius: & Brandeburgẽſis Marchio camerarius,
Comes Palatinus dapifer,Dux Saxonũ enſis portitor,Rex Bohemiæ ſit pincerna.Secũ
dum eam ſanctionẽ promulgatam Otho imperator in Germaniam redijt.Gregorius ue
D ro pont. poſt annum ſecundũ & menſem ſeptimum ſuæ creationis interijt. Annũ in quo
hæc ſanctio à pontifice Gregorio facta eſt ſecundũ ſupra milleſimum Chriſtianæ ſalutis 1002
fuiſſe inuenimus.Quanquã ſolus inter multos Ptolemęus Lucenſis, undeuiginti annos
addit,& ita multorũ pontificum ipſe,ſicut & multi alij,tempora confudit,ut ueritatẽ ſi e-
tiam id noſtri eſſet propoſiti,à nobis inueniri potuiſſe addubitemus.Eſt etiã in pontificũ
tradito ordine non paruus error,quod Gregorio quinto Sergium quintũ Ptolemęus ſuf
fectũ tradit,& alij Lateranẽſem ſecuti uolunt ei Gregorio Ioannẽ decimumſeptimũ ſuc
ceſſiſſe.Quo ad decimũ menſem mortuo,Guilbertus origine Aquitanus cũ eſſet Rauẽ-
næ archiepiſcopus,in Romanũ pontificẽ Syluestrum ſecundum eſt creatus , quẽ ulrum
nullus ſcriptorum affirmare dubitat,literis moribusq; ornatiſſimũ fuiſſe. Falſo tñ ex A-
quileienſis eccleſiæ monumẽtis traditũ eſt,ſanctionẽ de imperatore à Germanis deligẽ
do huius Syluestri tẽporibus factã eſſe:quumq; ſecutus errorẽ Guilelmus,cũ id Germa-
nis cõceſſum per inuidiã ſupprimat,omniaq; quæ ſupra de Creſcẽtio diximus,Othonisq;
mortẽ & Henrici ſucceſſoris orationẽ in eiuſdẽ Syluestri tẽpora.Eo defuncto pontifice
Ioannes cui Sicco fuit agnomen,ciuis Rom. & eius nominis decimusoctauus ſucceſſit.

Sextoq;

Sextoq; abinde mense quum is obijsset, creatus est Ioannes, cui Fasano fuit agnomentũ, B
nominis ordine decimusnonus: cui defuncto suffectus est Sergius quartus patre Martino Rom. quem honestæ & integræ uitæ uirum id agitauit infortunium, quod per annos duos, quibus in pontificatu uixit, Romã & Italiam famem miro & inusitato modo tradi tur afflixisse. Constantinopoli tunc imperabat Michael Cathalaicus, in cuius ditione Calabria & Apulia de Italia erant, & Saraceni Italiam premebant. Eratq; per eam tẽpestatẽ in Italia Guilelmus quidam gente Normannus, cognomine Ferrabach, quẽ inuenio Heruriæ partem per omnem Romandiolam tunc temporis possedisse. Quo autem tẽpore in Italiam uenerit, aut qua fretus autoritate seu occasione eas sibi subegerit regiones, nullus scribit: sed cum constat nobis duxisse originem à comitibus Lombardiæ: libetq; eius genealogiã à Cõsentino traditã recensere. Bis seni Tancredo liberi fuerũt, Samus, Gothfredus, qui Robertum genuit comitẽ Lauritelli, Drogo, Tancredus, Guilelmus cognomine Ferrabach, Gunfredus, Malogerius, Robertus cognomento Guiscardus, Rogerius, Alberedus, Gothfredus, & Frumentinus. Cessantib. itaq; in Italia motibus, ipse Guilelmus Ferrabach origine Normannus præclarũ aggressus est facinus: Capuano nãq; & F
Salernitano principibus per fœdera sociatus, ad Malochũ Græcũ Apuliam Calabriãq; pro imperatore Græco administrantẽ mittens, fœdera secũ etiam inijt: per quæ actũ est, ut quatuor ipsi quaternos coniungentes exercitus unica expeditione in Siciliam trajcerent, prædaq; omni quã facerent quartipartita, Siciliæ captæ dominium ipsis quatuor simul cederet. Traiecerũtq;, & Saracenis partim captis cæsisq;, partim pulsis, Sicilia Christiani duces sunt potiti: Sed Malochus prædam quidẽ æqualiter diuidi passus est. Siciliã uero magistratibus ab imperatore suo cum nouo exercitu missis tradidit gubernandã. Dissimulauit tunc cõceptum ex iniuria odium Guilelmus, & præda nauibus imposita cũ Salernitano Capuanoq; principibus in Calabriam est reuersus. Dumq; Capuã unus, alter Salernum copias reduxit, ipse longum ingressus iter in Apuliam duxit, & Melphiã circumsedit, ab oppidanisq; introductus, bello quod sciret imminere necessaria cõparauit. Ad primum autem eius facti nuncium aduolans in Italiam Malochus, castra ad Mel G
phiæ portas repẽtino impetu est metatus. Tum Guilelmus quassatos de itinere & immunitis adhuc castris nulla coercitos disciplina Grecos aggressus est: quo in cõflictu Malochus fracti exercitus sui oẽs neruos amisit. Insecutus Guilhelmus à captis à se de Apulia quàm lõge remouit, multaq; eius regionis parte potitus est. Obijt per id temporis papa Sergius, cui Benedictus octauus Gregorio patre Tusculanus in põtificatu successit, per eiusq; tempora Otho tertius imperator in Italiã est reuersus: causa aduentus sui minime traditur, & Guilelmus eum Romæ obijsse, cadauerq; suum in Germaniam, ut maiorum sepulchro inferretur suisse latum, superflua & anfractuosa narratione scribit. Certũ uero est Romanos qui Othonem ob factã eo impellente de imperatoris electione sanctionẽ odirent, cum ferro armatis munitum nequirent confodere, ueneno interfecisse. Nec tñ ausus est tunc Romanus pont. sanctioni ut contra facerent intentare. Et Germani electores concesso iuri tunc primum innitentes anno incarnationis tertio supra millesimũ, Henricum ducem Bauariæ, Cæsarem declararunt, quem tradi uidemus suum in Italiã ad H
uentum per annos duodecim distulisse. Multa enim cum Gallis, plurima cum Metensibus bella gessit. Interea anno salutis Saraceni Italiã bipartito exercitu ingressi, hinc Capuam ceperunt, inde Barum obsederunt: & Barensi quidem ciuitati à commeatus indigentia magis quàm Saracenorum armis laboranti, Petrus Vrseolus Venetiarum dux annona importata subuenit: nec tamen soluerunt obsidionem Saraceni. Quare quũ essent Constantinopoli nunciata ea quæ dux Venetiarũ fecerat, Gregorius imperialis Catipanus, id magistratus est nomen, cum classe in Adriaticum uenit, qua Venetæ coniunctã itum est in Saracenos: de quibus superatis, cæsis & repulsis communem gloriam reportarunt. Eo qui secutus est anno Turci Hierosolyma capta à dominici sepulchri ecclesiarumq; montis Sion & Bethleẽ uiolatione diuino munere temperarunt. In Italia uero Adriæ ciuitatis, cuius uicinitate superũ mare nomẽ accepit, incolarum maior populus quàm urbis uetustas tunc tolerasse uideatur, Venetorum fines infestarunt: quibus Otho Vrseolus Venetiarum dux Petri defuncti filius apud Lauretũ, qui uicus est Padũ inter & Atesim, qua in mare defluunt occurrens conflixit, ac superati Adrienses breui ad eam perue-

A peruenerũt opum tenuitatem, in qua postea semper forduerũt. Comite etiã Guilhelmo
defuncto frater Drogo Apuliam obtinuit, quem missus à Cõstantinopoli Mel alter Ca
tipanus imperialis primo impetu Apulia pene omni expulit: sed impiger Drogo exerci
tu instaurato, Grecorũ superatis copijs perdita de Apulia recepit. Quo aũt anno primũ
Romã uenit Henricus, à Stephano octauo Imperator Augustusq; appellatus est, diade
mate ornatus: qui prima expeditione sicut pia, sic & felici in Capuam ducens, Saracenos
ibi sedentes Italiam linquere cõpulit. Inde quia Bubaganus Meli suffectus imperatoris
Constantinopolitani Catipanus Saracenis fauerat, bello eum acerrimo est insecutus. In
staurauerat per id tẽporis ac potius à fundamentis ædificauerat Bubaganus in Apuliæ
finibus Troiã urbem, quam Echanam à priscis dictam fuisse Cosentinus parũ perite scri
bit. Castra enim Hannibalis ex loco prius appellatam fuisse Guido Rauennas ex dignis
fide maiorum testimonijs affirmat. Eius aũt condendæ loco urbis ratio fuit, quod habi-
tatoribus Græcis tanquam in Coloniam ductam eò missis Apulia Calabriaq; in fide cõ
B tinendis & Romanorum finibus infestandis, uideñ maxime opportuna. Quod cũ Hẽri-
cus intellexisset, nouæ & uix munitionib. firmatæ urbi castra admouit. Estq; autor Co-
sentinus, Benedictũ pontificem huic expeditinni, quã multũ cordi habuerat, interfuisse.
Sessum tñ ad eam urbem mensibus quatuor, & machinæ umnis generis admotæ. Aestã
tis aũt aduentu, qund caumata regio habet occidentalis intolerabilia, Henricus impera
tor deditionem ab oppidanis oblatam acceptans, cum datis obsidibus Romã est reuer-
sus. Habet uero unicus scriptor Guilhelmus, Henricum postquã Roma in Germaniã
se contulerat, cum Roberto Francorum rege in Italiã uenisse, & cum principes substitis-
sent, & Stephanũ pontificẽ accersisse. Nec tñ quid illo in conuentu actum fuerit, uel mi-
nimo uerbo innuit. Hunc Henricũ scriptores multis efferũt laudibus, qđ optimus Chri
stianissimusq; princeps cũ Sinegunda uxore uirginitatẽ, uel certè diutinam castitatẽ ser
uauerit: quorum suasione, & precum instantia Stephanus Vngariæ rex, & subiecti sibi
populi ad fidẽ Christi fuerint cõuersi. Traduntq; multi scriptores, Henricum & Sinegun
C dã post obitum miraculis coruscasse, ab ipsis principibus ecclesiam sancti Miniatis, quæ
nunc prope urbis Florentiæ mœnia arduo in colle speciosissima uisitur, ædificatã fuisse
Villanus affirmat: qui etiam tradit uetustam urbem Fesulanam per huius Henrici tem-
pora à Florentinis captam, ex cuius populo ac ruinis Florẽtia crescere ac se attollere pri
mũ cœperit. Obijt autẽ Henricus ad annum salutis Christianæ quartum & uigesimũ su-
pra millesimum, quo in anno Michaelem cognomento Athenacum: uel, ut alij habent
scriptores, Cathalaicũ Cõstantinopolitano imperio potitũ fuisse inuenimus. Stephano
autem octauo pontifici defuncto, successit frater suus Ioannes, eius nominis ordine un-
deuigesimus, quẽ aliqui scriptores tũc Portuensem episcopũ, aliqui laicum fuisse tradũt.
Et in Germania electores Conradum origine Sueuum, qui in Henrici imperatoris mili
tia ordines duxerat, Cæsarem delegerunt: qui suum in Italiã aduentũ annis fermè tribus
distulit. Per qđ tempus multi Italiæ magnates & populi coniuratione inita sese in liber-
tatem asserere, & declaratũ Cæsarem, cum aduenisset, armis repellere constituerunt. Id
D cum intellexisset Conradus, neq; enim in Italia obscurum: ueniens in Italiã copiosissimũ
duxit exercitum. Hoc primum in loco tradi inuenimus, quod supra ubi de sanctione im
peratoris deligendi scripsimus, desideratũ à nobis fuisse nõ dubitamus, uoluisse siue põ-
tificẽ Gregoriũ quintũ siue Othonẽ primũ, siue primos imperatori deligẽdo cõstitutos
electores, ut is qui Cæsar in Germania declaratus Romã uenisset confirmãdus, duas me
dio itinere coronas acciperet, ex palea unam Modoetię, ex ferro alterã Mediolani ab ar
chiepiscopo imponendã: quod quidem ad tẽpora usq; nostra seruatum uidemus. Itaque
Conradus Italiã ingressus Modoetiam ne adierit non inuenimus. Mediolanũ uero cum
uenisset, armis est repulsus. Quamobrem Conradus agro uastato, Mediolanum obsedit.
Cumq; Mediolanẽses obduratis animis se repellẽdo obstinatiores cerneret, suburbia in
cendit. non prius inde moturum se cõminatus, q̃ pariter incẽsam urbẽ solo æquaret: sed
dum in die Pentecostes, qđ omnes tradunt scriptores, Coloniensis archiepiscopus mis-
sarum solennia in propinqua urbe ecclesia celebraret, per spiritũ uidit, Cõradoq; dixit,
beatum Ambrosiũ Germanis excidium, nisi abscederent cõminari. Itaq; Conradus mo
tis à Mediolano castris, Romam ueniens, aurea à Ioãne decimonono corona & imperij
titulis

titulis est ornatus. Inuenio Italicos proceres, quos aduersus Conradũ dixi coniurasse, cũ E
potentiã Germanorũ in se ut nouerãt ducturo ꝓprijs resistere uiribus posse diffiderent,
Sclauorum Hungarorumq́ præsidia implorasse: sed dum illi tardãt, Conradus qui id re-
sciisset, Roma profectus pacatã post se linquens Italiã, in Sclauos primo, post in Hunga
ros duxit, cõpressisq́ illorũ motibus, exercitum apud Treueros Merensesq́ reductum
distribuit in hyberna. Per id tempus defuncto apud Cõstantinopolim Michaele Catba-
laico imperatori successit Michael Etheriachis, cui uxor fuit Zoi nomine, præstans mu-
lier. Ad huiusq́ imperatoris noui tempora, Normanni Apuliam tenentes, & Græci præ
lio inter Aufidum amnem, & Oliuentẽ oppidum acerrimo concurrerunt. Normanni ui
ctoria sunt potiti. Conradus uero imperator apud Treueros constitutus gloriosi facino
ris occasionẽ est nactus. Rodulphus Burgundionũ rex plurimas suorũ seditiones com-
presserat, animaduerteratq́ in rebelles, eoq́ cõtentionis cũ ea gente adductus erat, ut ar
mis perpetuo retentis cogeret̃ de salute per dies penè singulos decertare. Quamobrem
sese Conradi fidei permittens, regnũ illi Burgundionũ permisit, quod ab Imperatore in F
prouinciã redactũ, & Burgundia postmodũ longo tẽpore imperialis appellata est. Pau
lo post Ioanne undeuicesimo uita functo creatus pont. Benedictus nonus, qui superiori
bus ex Tusculo nepos fuit. Per cuius tempora Cumitus rex Anglorũ deuotiõe ductus,
Romã & sancta eius loca inuisit, & in Angliam reuersus filiã suam Henrico Conradi im
peratoris filio in matrimoniũ collocauit. Scribit uero Guilhelmus Conradũ imperatorẽ
paulo post factas filij nuptias Romã uenisse, & ultionẽ de Italis rebellibus sumpsisse, q̃d
quidẽ à nullo tradi alio uidemus: certumq́ habemus Conradum Burgundia potitũ bre
ui in Germania obijsse. Cui electores successorem dederũt Henricũ filium eius nominis
secundũ Cæsarem declaratũ, eratq́ is annus à põtificatus initio Benedicti noni quintus.
Quo in tẽpore quid ipse pont. aut alij Romæ egerint, nullus scribit. Henricus aũt primo
electionis suæ anno in Oldericũ regẽ Bohemorũ hostiles animos præ se ferentẽ ducẽs,
ideo re infecta in Germaniã se recepit, quod pares Bohemorũ Germanorũq́ copias, pa
res quoq́ præliorũ euentus habentẽ uidit. Sed eo qui secutus est anno, cum maiore para G
tioreq́ exercitu eundẽ aggressus Oldericũ regẽ prælio superauit, cũ captoq́ & per fœde
ra liberato egit, ut Bohemi quotannis Romano principi tributa soluere tenerent̃. Dissi
debãt eo tẽpore Vngari, & magnis cõmissis prælijs pars Petro regi suo minor numero,
sed dignitate melior fauebat, maior altera aduersabat̃. Eumq́ finem eæ habuerũt cõten-
tiones, ut pulso per arma Petro, & Alboino quodam in regẽ assumpto, dissidiaq́ nihilo-
minus & certamina inter principes & populos cõtinuarent. Cõfugerat uero ad Cæsarẽ
Petrus, & suæ Vngarorumq́ saluti opẽ supplex orauerat. Quare ingressus Vngariã cum
exercitu Henricus, Alboino fugato, Petroq́ restituto regni illius cõtentiones motusq́
sedauit. Romæ interim inaudita aliàs in pontificatu dissidia inchoauerãt, quæ ab omni-
bus quos inciderimus scriptorib. imperitè & implicitè tradita, puris bibliothecarij Late
ranẽsis ecclesiæ uerbis referemus: Benedictũ nonũ ignota nobis causa Romani deiece-
rant, Ioannesq́ Basinẽsis episcopus in sede apostolica est constitutus, quẽ Syluestrũ ter
tium placuit appellari. Is iniuste occupatã apostolicã sedem diebus undequinquaginta
tenuit, & Benedictus nonus in reddita sibi sede in uno mense diebusq́ uno supra uigesi H
mũ permanẽs eam Ioanni archicanonico sancti Ioannis ad portã Latinã patrino suo ka
lendis Maijs uel uendidit uel permisit: fuitq́ archicanonicus Greg. sextus pont. appella
tus, adulterinũ qui põtificatũ anno uno mensibus septẽ dimidioq́ retinuit. Ea Henricus
Cæsar sibi nunciata iniquo ut debuit animo ferens, copias in Italiã ducendas ad diẽ con
uenire iusserat. Cũ Flandrensiũ comes Balduinus inimicos in illũ animos tunc primum
cœpit ostendere: uenit tñ Romam Hẽricus, turbatamq́ rem ecclesiasticã cõponere est
adnisus. Patribus itaq́ non Romę solũ, sed uicinarũ quoq́ Italiæ partium ac ordinũ quo
rũcunq́ religiosis ex more cõuocatis, synodus celebrata est, in qua Benedictus nonus,
Syluester tertius & Gregorius sunt damnati: solũ tamen Gregoriũ Lateranensis in Ger
maniam relegatum fuisse scribit. Creatus aũt est ea in synodo Sindegetus Bambergẽsis
episc. cui Clementi secundo fuit appellatio, ab eoq́ Henricus secundus Augusti impe-
ratorisq́ titulis præsente synodo est ornatus. Tradũt uero multi hunc Clementẽ Roma
nos, ne in errores superioribus similes inciderẽt iureiurando adactos à pontificũ electio
nibus

A nibus prohibuisse. Interim Henricus Capuã usq; profectus postquam satis prouinciam
composuerat, Romã & inde in Germaniã est reuersus, per quod temporis Saraceni op-
pidum Scuni de Calabris occuparũt. Vix dum Henricus Germaniã attigerat, cum Cle-
mẽs pontificatus sui anno nono obijt, ueneno ut aliqui dicũt absumptus, quo Stephani
noni cura fuerat infectus: quod quidẽ ea ratione crediderim, quia illico post Clementis
mortem Stephanus ipse pontificatum inijt, quẽ mensibus octo, diebus nouem retentũ
simul cũ uita amisit. Suffectus illi Damasus secũdus, natione Bauarus, cui Bagnario fuit
nomẽ, dies tantummodo tres & uiginti uixit. Quo aũt modo sua electio & cõfirmatio,
quas adulterinas fuisse constat, factę fuerint, ex multis scriptorũ ineptijs contradictioni
busq; elicere nequiui. Quod constat, sede per illius mortẽ uacante, Romani prius quàm
de noui principis creatione quicquã intentaretur, Henricum imperatorem in Saxonia
agentem adierunt, pontificẽ ab eo de mala consuetudine petituri. Cumq; rex illis satisfa
cere cupiens, nullum Theuthonicæ gentis prælatũ ad suę uoluntatis assensum inducere
B possset, ad Germanos se uertit, peruicitq; precibus Brunonẽ episcopum Tullensem uirũ
simplicem, ut per ipsius inuestiturã ad papatum Romanũ promoueri pateretur, cui per
Vesuntium in pontificali habitu Romã petenti abbas Cluniacensis & Ildebrandus mo
nachus Soana Etrusca urbe oriũdus forte obuiauerũt. Vsq; adeo aũt dictorũ religiosorũ
suasio ualuit, ut episcopus periculũ apostasię, in quod inciderat euitare cupiens, papslia
deposuerit ornamẽta, deduxeruntq; illum Romã abbas & monachus peregrini habitu
incedentẽ: qui ad cardinalium, cleri, & populi conspectum perductus, multa in eam sen
tentiã locutus est, ut cũ Henricũ, qui iusserat, & se qui minus caute præbuerat assensum,
à cõmisso errore purgarit, tum maxime hortatus sit ac excitauerit illos ne sedẽ Petri diu
tius uacare sinerẽt: à quibus adnitẽte Ildebrando postera die sexti mẽsis ab inchoata ua
catione ultima in Leonem nonum Romanũ pontificẽ canonice est assumptus. Isq; ac-
cepti ab Ildebrando beneficij gratus Romanę ecclesiæ subdiaconẽ & œconomũ consti
tuit, eiusdẽq; usus cõsilio Simoniacos & adulteros clericos duabus in synodis Romę ha
C bitis acerrime est persecutus. Drogone Normãnorũ comite, quẽ Apuliã tenuisse osten
dimus, mortuo, Hunfredus frater eius in Normannorũ comitatu successor per annos se
ptem Apuliã & ipse tenuerat. Eoq; defuncto, Gothofredum fratrũ unus ad Leonis pon
tificatus initiũ acceperat comitatũ: perq; id fermè tempus Guarimaro Salerni principe
ex eadẽ Normanna gente oriundo à suis interfecto Gisulphus factus est princeps. Quę
gens ambitiosissima Beneuentũ in urbem Romano pontifici subiectã, prius aliquando
pertentatã aperto bello inuadere, ac sibi subijcere cõstituerat. Ea cum intellexisset Hen
ricus secundus, proficisci suasit ut Alemãnos à se apud Vercellas pręsidio Italię relictos
accipiẽs Normannos Apulia deturbaret. Adiũxit itaq; Alemãnis auxiliares copias Ita-
lię, & in Beneuẽtanos ducere perrexit. Normãni uero parate per Italiã copias certiores
facti, suos & ipsi arma expedire curauerãt, & Beneuẽto priusquã ponnifex opem ferret
capta, illum ad Ciuitã oppidum expectant. Processit tamen cum exercitu pontifex &
in prelio quod cõmissum est superatus ac captus fuga, quẽ Normanni honore maximo
D affectum Romã à Beneuentano clero deduci curauerũt. Isq; paulopost graui correptus
ægritudine, Romana ecclesia Ildebrãdo œconomo cõmendata obijt. Per quã tẽpestatẽ
apud Cõstantinopolim Cõstantio monacho uita functo Theodora uirgo Zoi Impera
tricis soror imperiũ duobus annis prudentissime administrauit. Eaq; obeunte, Michael
cognomento Nouitius per arma imperator est factus, qui eodẽ ab anno ab Isatio Com
meano deiectus imperio monachus est effectus. Isatio item postquã quatuor imperaue
rat annis, per arma pulso, Cõstantinus cognomine Ciochysis accepit imperiũ. At in Ita-
lia Leoni nono successor in pontificatu fuit Victor secũdus ex Bauaria oriũdus, q Hen
ricum imperatorẽ, ne aliqua à se peteret iniusta, demulcere cupiens, Ildebrandũ subdia-
conem ad illũ misit: peropportuneq; accidit, ut imperator graui quo obijt morbo impli
citus, Henricũ filium Ottonem Ildebrandi autoritate fretus, Romanorũ regem ac Cæ-
sarem dixerit, quod quidẽ Ildebrãdus postea pontifex factus in epistola ad Rodulphũ
Sueuiæ regẽ indicat in hæc uerba, Vnde nobilitatẽ tuam scire uolumus quia nõ solum
circa regem Henricũ, cui debitores sumus, ex eo quod ipsum in regẽ elegimus, & pater
eius laudandæ memoriæ Henricus Imperator inter oẽs Italicos in curia sua speciali ho-

noreme tractauit: quod etiam moriens Romã ecclesiæ per uenerãdæ memoriæ papam E
uictoriæ prædium & filium suum cõmendauit, aliquam maliuolentiam non seruamus.
Victori secũdo post annos duos, menses tres põtificatus defuncto, Fredericus natione
Lothoringus, abbas Cassiensis, in Stephanũ nonum pontif. canonicè est ereatus: per cu
ius tempora Mediolanensis ecclesia, quæ per ducẽtos ferè annos à subiectione Roma-
næ ecclesiæ insolẽter se subtraxerat prima, inter alias eam maiorẽ superiorẽq; recogno-
uit. Is pontifex omnẽ ferè Italiam atq; Burgundiam lsbe simoniaca inquinatam intelli-
gens, Ildebrandum archidiaconũ ipsis purgandis reformandisq; prouincijs legatũ mi-
sit. Qui eo munere sicut & cæteris diligẽter atq; feliciter usus, Romã ueniens põtificem
Stephanum graui offendit ualetudine laborantem: ex qua quum pontifex moriturũ se
crederet, cardinales, episcopos, & cuiuslibet ordinis clericos ad se cõuocatos sacramẽ-
to adegit, ne quispiã ex suo collegio ad apostolicã sedem, nisi ex cõsensu & cõmuni ele-
ctione fratrũ ascenderet, aut ascendentibus præberet assensum. Conualuit tamen eo ex
morbo Stephanus, & Florentiã accedens, cõcilium ibi, nõ quidem ut Martinus, & eum F
sequuti Ptolemæus & Villanus uolũt, celebrauit: sed quũ cœpisset cõuocare, ad octauũ
mensem octauumq; pariter diem defunctus est. Vixdum exequiæ pontif. Stephano in
Florentia celebratæ erant, quum Romsni potentiores oppida & castella in urbis terra
possidẽtes, Capitaneos tunc appellabant, pontificẽ ex factione sua ereare constituerũt.
Primus tamen omnium Gregorius de Tusculano ex gente patricia Romanus Mintiũ
Velitrẽsem episcopũ, inuitis atq; reclamãtibus cardinalibus & clericis qui Romæ tunc
erant, in pont. Romanum acclamari ac haberi obtinuit, quem Benedictũ uoluit appel-
lari. Per id uerò temporis Agnes secundi Henrici Imp. relicta, Henrici filij regis adole-
scentis regni curam administrationemq; gerebat: quæ mulier etsi bonæ mentis, sicut o-
stendemus, erat, imprudentia tamẽ quadam seducta, Guibertum Parmensem clericum
ex nobili ꝓsapia oriundũ, regni Italici administratorẽ cancellariumq; instituerat. Eratq;
tũc Gothfredus Matildis comitissæ maritus, omniũ quos Italia ab urbe Roma in Alpes
haberet principũ ducumq; aut comitum potentissimus: quorum Matildis & Gothfredi G
paternam originẽ diu quęsitam diuersis tradi modis uidemus. Matrem uero ipsius Ma-
tildis Beatricem Henrici secundi Imp. sororem fuisse infra patebit: quam Beneuenutus
Imolensis in Dantis poetæ expositionibus dicit, Bonifacio cuidã nupsisse nobili & di-
tissimo proceri, Luca urbe Hetrusca uel potius agro illius oriũdo. Sed ipsam Matildim
eo, uel alio marito matris genitam fuisse, nec Beneuenutus, nec alius quẽ legerimus di-
cit; quod constat, & sequẽtia abundè ostendẽt, ea mulier & Gothfredo & alteri quẽ ha-
buit uiris sociata & uidua, fuit gloriosissima omniũ mulierũ, quas nedum sua, sed quæ-
cunq; in ætatem nostram successerunt tempora, habuerunt. Tenebantq; tunc tempo-
ris Gothfredus & Matildis uxor Lucam in Hetruria, Parmam, Rhegium, Mãtuamq; in
Lombardia & alia Italiæ parte, quicquid nunc S. Petri patrimonium appellamus. Min-
tio Velitrense in Romanum pontificatum intruso, Ildebrandus archidiaconus, cardina
les & episcopi, alijq; ecclesiastici quum canonicam electionem Romæ nequirẽt facere,
Senas accesserunt, ubi Gerardus Florentinus episcopus in Nicolaum pontificẽ Roma H
num canonicè electus fuit. Isq; prudentissimus põtifex eo in cõcilio formã pontificum
Romanorũ à cardinalibus eligẽdorum instituit, quam distinctione uigesimatertia iuris
pontificij decreta nunc habent: secũdum quam institutionẽ factam pontifici patribusq;
placuit generale concilium apud Sutrium conuocari: ad quod quũ conquisiti magnus
dux Gothfredus Matildisq; uxor & Guibertus Italiæ cancellarius accessissent, oẽs Lõ-
bardiæ, Hetruriæ, & Romandiolæ episcopi cõuenerunt: ferebaẽ uerò palàm nihil eo in
concilio agendũ aliud, q̃ quo deberet modo Velitrensis episcopus adulterino pontifi-
catu depositus, pro demeritis pœnas dare. Quod quũ ille rescisset, amictu põtificali de-
posito, Velitras ad lares proprios remeauit. Et Nicolaus pontif. sano usus quum aliorũ,
tum maximè Ildebrãdi archidiaconi cõsilio, paruo, sed honestissimo doctissimorũ uiro
rum ducẽte comitatu petijt Romã. In qua à clero & populo cum solita Romanis ponti
ficibus exhiberi reuerẽtia, est admissus: per quod tẽpus in Apulia Gothfredus Normã-
nus, quẽ Dragoni fratri in Apuliæ & Calabriæ comitatu successisse ostẽdimus, moriẽs,
Bagelardũ filium, & nõ fratrum aliquem dicti comitatus, instituit successorem. Id Ro-

bertus

A bertus cognomine Huiscardus Gothfredi fratrū unus impiger adolescens, ægro ut debuit, animo tulit, Bagelardoq; nepote per arma pulso, prædictū Apuliæ & Calabriæ comitatum accepit. Addiditq; illis Troiam urbem Romanis pontif. parere solitam, & cùm uxorem Aberadam eo tempore amisisset, ex qua filium susceperat Bohemundum, tunc alterā accepit nomine Giglegardā Gisulphi principis Tarētini ex Guaimaro fratre neptem. Tātis rebus prospere cōfectis, Robertus robur, qua erat prudētia, solidissimū addere cōstituit. Etenim oratoribus ad pontificē Nicolaum missis, illum ut ad res Apuliæ & Calabriæ cōponendas paterno ductus amore accederet est hortatus, pontifexq; quē Capitaneorū terram Romanam tenētium superbia atq; perfidia dies noctesq; trepidū atq; anxium teneret, cum eis oratoribus se in Apuliam cōtulit. Facile aūt fuit pontificē Robertumq; cupientissimos ad pacē fœderaq; perducere. Pōtifex nanq; Nicolaus Robertum Guiscardū excommunicatione absolutū ducem Calabriæ & Apuliæ declarās,
B illum per cōscripta fœdera iureiurando cōfirmata quicquid de terra ecclesiæ teneret, & in primis Beneuentū reddere uoluit. Et Guiscardus sese constituens Romanæ ecclesiæ Vassallū, uel quod eius regionis uerbū est, Ligium, Romano pōtifici quæcūq; peterent præsidia mittere, ac quādo opus uideret, cum omnibus copijs afferre spopōdit. His fœderibus occulte ne à Romanis capitaneis rescirentur cōscriptis, rediji Romā pontifex Prænestinos, Tusculanos, & Neumentanos rebelles primū, & post amne Tyberi transmisso Galerā, ac comitis Gerardi castella usq; ad Sutrium populari ac uastare iussit: nec prius à uastatione Normanni cessarunt, q capitanei ubiq; edomiti uerā pontifici obedientiam præstiterūt. Interea uenientes Romā Mediolanēsium oratores, præteriti temporis erratorū ueniam, & legatū ad se perditos cleri mores reformaturū mitti postularunt, datamq; eiusmodi prouinciā suscipiens Petrus Damiani Hostiensis episcopus, uir sapientissimus, episcopos primū Mediolanēsem, Brixianum, Taurinensem, Astensem, Albensem, Versellensem, & post diœcesum summarū cleros de simonia cōcubinatuq;
C cōuictos, cum satis pro tēpore redarguisset, ad melioris uitæ frugē reformauit. Quo cardinale in urbē Romā cū rei bene gestæ gloria reuerso, alterū ecōtra perditæ uitæ cardinalem Vgonē Candidū rebellasse pontifici & ecclesiæ nunciatū est. Et paulo post Nicolaus ad secundū dimidijq; anni pontificatus finem obijt. Per quod tempus Robertus Guiscardus q primum suas copias a seruitio pontif. & ecclesiæ reuersas accepit, Tarentinos nullis coactos armis sibi per sola oratorum uerba subegit, pariterq; Mathera eius ducatui tunc tēporis est subiecta. Nicolai secūdi exequijs de more perfectis cōuenientes in Lateranensem ecclesiā Romanus clerus & populus, cum ad instantiū quempiā concordare nequissent, Anthelmum Lucensem episcopū absentem elegerūt, quem secundum Alexandrum pont. Romanum placuit appellari: Isq; Luca accersitus, in pōtificali habitu Romam uenit. Sed interea Lombardiæ episcopi omnes quos Petrus Damiani, ut diximus corripuit, uel ut aliqui habēt scriptores, ecclesiis amouit, Guiberto Parmēse adnitēte cōgregati constituerūt nō esse pontificē summū ultra ab eis aliūde accipiendū q ex paradiso, ut dixerunt, Italiæ Lombardia: utpote rati eundē quicunq; crearetur suis
D infirmitatibus indulturū: eoq; dissoluto conuentu pars eorum ad Agnetem Imperatricem accedens illi suadere conati sunt, uoluisse ac statuisse Nicolaum pontif. nuper defunctum, nō licere iniussu regis Italici quempiā pontificē designari. Proinde postulātes ut synodo patrum, quā in Lōbardia paulo ante coegerant, pont. Romanum defuncto Nicolao autoritate regia sufficere liceret. Suntq; ex superioribus qui asserant Agnetem blāda & subdola illorū oratione seductā assensisse. Sed nos Gregorio septimo pontifici magis credimus asserēti nō consensisse Agnetem: sed Henricū filium iam adolescētem præcipites in scelus Longobardos episcopos impulisse, ut innuere uideat Gregorius papa, qđ Guilelmus scriptor affirmat, fuisse eā matris cū filio discordiā, cuius occasione Imperatrix, ut ostēdimus, regni administratione atq; etiā habitatione sit pulsā. Reuersi itaq; in Lombardiam pseudoepiscopi, cōciliabulo suorū coacto, Cadolum Parmēsem in antipapā elegerūt. Nec fuere omni in Lombardia, aut cætera ad eam pertinēte Italia, qui Cadolo obedire recusarent, præter Matildim Comitissam & uirum Gothfredū, qui Alexandro Romæ creato obedientes, hostiū eius impietati pro uiribus aduersati sunt. Persuasit uerò ipsa Cadoli labes & ipsam urbem. Quū quidem capitaneis ob cladem Ni-

colai temporibus à Normãnis acceptam, rebellionem in nouum pontificẽ moliẽtibus, E
nonnulli ciues Romani cõspirarunt. Quorum omniũ instigationibus fauoris q; pollici-
tationibus factũ est, ut Cadolum potentissimo Lombardorum exercitu deducente, ad
prata usq; Vaticano & urbi Leoninæ subiecta, quæ tunc ciuium partes Alexãdro pont.
quę adulterino fauerẽt. Et tamen quũ seditiosos peiorem partem melior numero & au-
toritate superaret, armis iustã causam tutari omnes boni & mali pariter perrexerũt. Ve-
nerat uerò Romã Gothfredus Matildis uir præsidio pontificis adfuturus, qui à ciuibus
perditis magis q̃ Lõgobardorum copijs Alexandro timens, ad Lateranum se cum co-
pijs cõtinebat. Quamobrem primo in congressu, quẽ furens populus aduersum Lõgo-
bardos habuit, Cadoli partes superiores, ac prope uictrices fore apparuit: sed quum pri
mum fideles, qui prælio inerãt, Romani renunciarunt pontifici utramq; ciuium partẽ
promiscuè hostibus repugnare, educẽs Gothfredus Lõbardos repulit, scribitq; Pãdul-
fus multam Romanorũ etiam Cadolo fauentium cædem eo in prælio fuisse cõmissam.
Repulsus ea cum ignominia Cadolus Mediolanũ se recepit: uixq; totum cõquiescens F
annũ, magnis largitionibus nõ capitaneos magis, q̃ Romanos ciues, etiam Alexandro
fauere solitos corrupit: quorũ consilio & fauorum sponsione ductus, illo paruo dedu-
cente comitatu clandestinis itineribus noctu magis q̃ die confectis, Romam se contu-
lit. Affuerunt uerò, ut erat constitutum, capitanei, & clàm stipendio cõducti milites, qui
Leonina ciuitate furto occupata, Cadolum in beati Petri basilicã perduxerunt. Mane
quũ primum is rumor urbem Romã peruasit, correptis repentè armis populus accurrit:
quod quum pręter spem à seditiosis prębitam, capitanei & mercenarij milites cernerẽt:
ilico omnes quaqua uersum dilapsi, Cadolum præsidio destituerunt. Sed unicus adfuit
omnium perditissimus, & cui maiorem uim pecunię Cadolus dederat, Cincius pręfecti
filius, qui per media infestissimorũ ciuium agmina euntem, & suum sitiẽtes sanguinem
Romanos cernentem Cadolum in sancti Angeli castellum perduxit. Tantaq; fuit per-
ditissimi Cincij audacia, ut Cadolũ, quem semper Romanũ pontificem appellaret, per
uim & arma tutari, iureiurãdo promiserit. Perstitit aũt in pont. Alexãdri fide Romanus G
populus, adeò ut repagulis castello S. Angeli oppositis, militibusq; in perpetuas statio-
nes adhibitis, Cadolus per annos fermè duos clausus obsessusq; fuerit. Per eam tempe-
statem dum pontifex Alexander tantis Lombardorum, uel potius Henrici regis perse-
cutionibus agitatur, Robertus Guiscardus, qui bene de se speranti pontifici opem tulis-
set, pellẽdis Italia Græcis implicitus erat. Nanq; Constãtino Dioclizi Constãtinopoli-
tano p id tẽporis mortuo, suffectus illi Imperator nomine Romanus, cognomine Dio-
genes, imperio parum cõfirmato, rebus Italiæ non satis poterat prouidere. Sciens itaq;
Robertus Cyriacũ imperialem capitaneũ, qui summæ rerum eius imperij in Italia pręe-
rat, apud Vestiam Apuliæ ciuitatem immunitã degere, eò ex improuiso ducẽs urbe ca-
pta, illum quoq; intercepit. Pari exinde ducendi exercitus rapiditate usus, Mõtempilo-
sum urbẽ obsedit. Cumq; diutius ad eam sibi sedendum intelligeret, Gothfredum fratrẽ
illis præfecit castris, & maiores copias in Barulum ducẽs capiendo oppido fecit neces-
sarios apparatus. Inerant uerò selectæ ex urbibus oppidisq; Gręcorum copiæ, ut natura H
loci tantisq; munitum defensoribus oppidum nulla uis expugnatura uideretur, cõmea-
tus uerò, qui deerat, in tutissimum arcis beneficio portum undiq; importabatur. Quod
quum cerneret Robertus, magnum ut oppidanos commeatu intercluderet, aggressus
est opus. Etenim multis nauibus in portum contractis, eas sibi inuicem cõtiguas ea ra-
tiõe colligauit cõcatenauitq;, ut ab extremo in quo arx erat promõtorio in continẽtem
ad hemicycli formã ductæ portum clauderẽt: per eumq; tanquã pontem oppugnãdi in
circuitu oppidi habuit facultatẽ. Nec potuit pertinax pręstãtis ducis uirtus euincere, qn
ea obsidio tres cõtinuata annos, eum à gerendis maioribus detinuerit. Tertijs tamen ca
stris interea Rogerius fratrum Roberti unus, Brundusium terra mariq; premebat. Cui
Gothfredus frater Mõtepiloso potitus, se addiderat, classi quã Brũdusino in portu Ro-
gerius tenuerat Gothfredũ præficiẽs, ut eam circumageret, & Rhegiũ duceret, impera-
uit. Eodemq; in tẽpore terrestribus cũ copijs, Robertus & Gothfredus cum classe sunt
Rhegium delati. Inde cõscensis nauibus in Siciliam traijcientes, Panormum primã de
Siculis urbibus terra mariq; obsederunt. Dum uerò ea quartũ iam annũ Græcus Impe-

ratos

A rator per ignauiam resistendiq; impotentiã tolerat, obiens Michaelem Cõstantini Diòclizi filium habuit successorẽ. Quo in tempore apud urbem Romã nulla erat maior inquietudo, quàm quod expugnando sancti Angeli castello omnis populus occupabatũ. Quamobrẽ fractus animis Cincius, sorde, quod in prouerbio aiunt, multas sordes lauit: territum nanq; coegit Cadolum, ut trecentis argenti libris sibi in uitæ redemptionẽ datis, strigosissimo auectus equo aufugerit. Hæc tunc fiebãt in Italia. In Alemãnia uerò & Germania ob regiminis Henrici Cæsaris administrationẽ, ardebant inuidia principes. Primus tamẽ & potentissimus omniũ Otho Coloniẽsis archiepiscopus cęteros seduxit, ut Agnete regis matre pulsa, regni summa regi demãdaretur. Prębuitq; assensum Henricus filius adolescẽs: cuius iam pubertatem supergressi malitia superaret ætatẽ. Ingressus uerò est ilico archiepiscopus Italiam: & Guilberto Parmense, quẽ, ut ostẽdimus, regina instituerat deposito, alterũ Italiæ cancellariũ Vercellensem episcopũ subrogauit. Quò in negòcio quũ Italiæ regnum satis cõposuisse sibi uideretur archiepiscopus, disturban-
B dis pontificis rebus accessit Romã. Admissus ad pontificis cõspectum, cardinalibus & prętãtioribus ex clero populoq; Romano cõsedẽtibus, Otho archiepiscopus suauissima quidem prolatione uenenata huiusmodi uerba facit: Quo factũ est modo, frater mi Alexander, ut præter seruatos hactenus mores, prętér legem Romanis olim pontificib. præscriptã, pontificatũ Romanum à rege & domino meo Henrico tertio iussus acceperis. Et à Carolo incipiẽs, multos Imperatores patriciosq; nominauit: à quibus partim uerè, partim falsò, põtifices electos aut cõfirmatos affirmauit: parantẽ plura, &, ut apparebat, peiora dicere Ildebrãdus archidiaconus cœtu cardinalium nutu gestuq; impellẽte in hæc uerba peruenit: Nullum unquã ius, nullum imperium, Otho archiepiscope, regibus & Imperatoribus, uel, ut tu dicis, patricijs Romanorũ in pontif. Petri successoris electionem fuit. Et si quid perperam, si quid per uim eorũ quæ recensuisti aliquando fuit, tam iusta, q; seuera sanctorum patrum censura correctum est. Incipiensq; à superioribus in Decreti, quod Nicolaus secundus centum & tredecim episcoporum autoritate fecit,
C expositione tandiu immoratus est, quousq; uictus Otho satis sibi factum esse respondit. Instititt tamen, ut obstruẽdo calumniatorũ, qui in regno Italiæ multi erant ore, cõcilium pontifex apud Mantuã deditissimam sibi facilè ciuitatẽ conuocaret. Consensitq; & accessit cum cardinalibus pontifex. Eo in cõcilio om̃es Lõbardiæ episcopi, præter Cadolum interfuerunt. Non modò approbata est Alexandri secundi electio: sed oẽs ipsi episcopi, deposito quod aduersus sedẽ apostolicã conceperant odio, illius amici studiosiq; effecti sunt. Reuersus Romã pontifex, urbem quietissimã, sed omnia in eius terra quæ ad Campaniã pertinet, turbata offendit. Nanq; Ricardus Normãnus frater Roberti, & Gulielmus eiusdem Richardi filius, Capua sibi subacta, Beneuentoq; inuasa, Cæperanum obsidebãt. Nec satis scimus, ea ne Roberti Guiscardi cõsensu fuerint intẽtata, quẽ dignior atq; urgẽtior suscepta, & se totum postulãs expeditio, apud nos ea perfidiæ suspicione liberat. Nanq; per id temporis Rogerius, quem diximus à fratribus Roberto & Gothfredo in Siciliam traiecturis, ad Brundusij obsidionẽ relictum fuisse, magnũ ac-
D cepit incommodũ, quod introducti noctu de quarta uigilia ad simulatam proditionem Normãni proceres ad quadraginta, & totidem gregarij milites à Brundusinis, suffossorumq; capita ad Imp. Cõstantinopolitanum sunt delata. Robertus autem Panormi obsidionem diu duraturam intelligens, Gothfredo castris præfecto, per calendas Aprilis in Apulos se cõtulit: Tranamq; obsedit. Et Ianuario mense, qui sequutus est anni salutis Christianæ tertij supra septuagesimũ & millesimum, Gothfredus Panomo, Robertus Trana urbibus sunt potiti. Nec Richardo & Gulielmo quicquã præsidij attulerũt. Ildebrandus enim archidiaconus de Normannorum perfidia apud Mantuã certior factus, Gothfredum & Matildim uxorem aduersus illos suppetias postulauerat. Ad quorũ uiri & uxoris cum archidiacono copiosissimoq; exercitu in Cãpaniæ partes aduentũ territi Richardus & Gulielmus, capta de terra & iurisdictione ecclesiæ reliquerunt. Pauloq; postquã archidiaconus, Gothfredus, & Matildis Romam cum gloria reuerterant. Alexander põtifex precum Agnetis Imperatricis instantia uictus, Guilbertũ, qui, ut ostẽdimus, fuerat Italiæ cancellarius, Rauennatis ecclesiæ archiepiscopũ fecit, præfatus qđ in prophetiã cessit, illũ ecclesiæ Romanæ magno & animæ suæ maximo incẽdio eã eccle-

ſiam accepiſſe. Per eoſdemq́ dies Hugo Candidus cardinalis cum pontifice, cui per hu- E
militatem ſatisfecit, in gratiam rediit: & Cadolus ad uitæ finem fortunatus delictorum
uenia ab Alexandro pontifice impetrata interiit: cui paucos dies & ipſe pontifex ſu-
perſtes fuit: undecimo nanque pontificatus anno, & menſe ſexto exactis obiit: uixdum
eius pontificis exequiæ ſolenniter ex more erant celebratæ, quum clerus & populus ad
funeris pompam congregati, Ildebrandum archidiaconum ex abrupto acclamarunt, à
beato Petro in pontificem eſſe electum. Ad eoſq́ clamores exciti cardinales conclaue
ingreſſi, eundem canonicè delegerunt, quem Gregorium ſeptimum placuit appellari.
Is annus erat Henrici tertij Cæſaris regni duodeuigeſimus, per quod tempus bello ille
cum Saxonibus grauiſſimo implicitus erat. Hungari autem eodem tempore Salomo-
ne rege ſuo, quem dicerent Germanis reſiſtere neſcire, in carcerem coniecto, bellum
Cæſari indixerunt, in quod omnes ille regni Germaniæ & Alemanniæ uires exerere eſt
coactus. Gregorius uerò pontifex commiſſam ſibi eccleſiam quietè cupiens guberna-
re, pacem cum Henrico habere quæſiuit, quod oſtendit epiſtola priuſquam coronare- F
tur ad Beatricem & Matildim filiam ſcripta, cuius hæc eſt particula. De rege autem, ut
antea in literis noſtris accepiſtis, hæc eſt uoluntas noſtra, ut ad eos religioſos uiros mit-
tamus, quorum admonitionibus inſpirante deo ad amorem ſanctæ Romanæ & ſuæ
matris eccleſiæ eum reuocare, & ad condignam formam ſuſcipiendi imperij inſtruere
ac expolire ualeamus. Et tamen licet eam pacis uoluntatem haberet, malè per Henri-
cum geſta damnare & corrigere non ceſſauit. Nanque in edicto, quod ad omnes Lom-
bardos ſancti Petri fideles dedit hæc dicit, Quidam miniſtri ſathanæ, & præcones anti-
chriſti in Lombardia fidem Chriſtianam conantur confundere. Nam ſicut ſcitis Goth-
fredus uiuente Guidone dicto Mediolanenſi archiepiſcopo eandem eccleſiam quaſi
uilem ancillam præſumpſit ab Henrico emere, epiſtola etiam Remaldo Cumano epi-
ſcopo apud Henricum agenti ſcripta à pontifice, eum paci cum Henrico conſtituente
oſtendit inhiaſſe. In qua etiam epiſtola Agnetem Imperatricem Henrici genitricē, poſt
quàm ab Othonis Colonienſis archiepiſcopi tyrannide pulſa contulit ſe Romam, ibi G
uitam duxiſſe oſtenditur. Sunt enim hęc epiſtolæ uerba, ducem Rodulphum Lombar-
diam intraturum in hoc proximum Septembre audiuimus, efficias ergo principaliter
pro apoſtolorum ſeruitio, ſecundario hac etiam pro parte, ut ſibi & tibi non ſit pigrum
Romam uenire, ubi de concordia Romanæ eccleſiæ, & regis uobiſcum, & cum Agne-
te Imperatrice filia noſtra chariſſima, cum Beatrice etiam, quæ multum & ſæpe in hoc
eodem laborauit, loqui & tractare poterimus, & ad Anſelmum Lucenſem epiſcopum.
Hæ nanq; perſonæ pacem conantur efficere, chariſſima filia noſtra Agnes Imperatrix,
nec non glorioſa Beatrix cum filia Matildi, Rodulphus quoq; dux Sueuiæ. Tantis ita-
que ad pacem iactis fundamentis, pontifex Gregorius ad regem miſit denunciaturos,
ſe ſi in pontificatu confirmaretur, nullatenus errores illius toleraturum, proinde aut a-
lium pontificem fieri curaret, aut ſe ad ſatisfactionē condignam pararet. Rex tamen fa-
cti modo ac ueritate cognitis, electioni eius aſſenſum prębuit. Mittenſq́ ad urbem Gre-
gorium Vercellenſem epiſcopum, regni Italici cancellarium, dictam electionem ſua au- H
toritate confirmari curauit. Cōfirmatus in ſede Gregorius, nihil duxit antiquius, quàm
Henricum regem ab epiſcopatuum & eccleſiarum uenditione deterrere. Acceſſerūtq́
ad id impetrādum pontificis oratores, Agnes illius genitrix, G. Hoſtienſis, V. Præneſti
nus, & R. Cumanus epiſcopi. Eam quum audiuiſſet legationem rex in Bauaria agens,
benignè reſpondit, & tamen quinq; clericos ab Alexandro pontifice ob ſimoniam ex-
communicatos, quod ea expoſtulauit legatio, à ſe noluit remouere: quumq́ tres illi epi
ſcopi, ſicut à pontifice iuſſi erant, ſynodū in Alemannia nollent cōgregare, reſpōdit per
Bremenſem epiſcopū, Res Maguntino archiepiſcopo uice Romani pontificis in Ger-
mania ab Alexandro pont. Gregorij prædeceſſore olim fuiſſe conceſſas: replicaruntq́
oratores, cōceſſionem Maguntino factam robur ſuum in morte cōcedentis amiſiſſe, &
ipſum archiepiſcopū in ſolicitudinis partem, non in poteſtatis plenitudinem fuiſſe uo-
catum: nihiloq́ minus perſtitit in ſententia Henricus. Quamobrem oratores Bremenſē
epiſcopo, qui regis peruicaciæ auditor impulſorq́ fuerat, excōmunicato, Romam ſunt
reuerſi. Paulo poſt Hermannum Bambergenſem, & alium Conſtantienſem epiſcopos
Romæ

A Romæ agẽtes, & de ſimonia conuictos põtifex dignitate priuauit. Ieiunio ſubinde quã
dragesimali adueniente, Gregorius pontifex concilium Laterani quũ celebraret, inter-
fuerunt Guilbertus Rauẽnas archiepiſcopus, & maxima Lombardiæ epiſcoporũ pars.
Aſtiteruntꝗ; pontifici Matildis Comitiſſa, & Siſulphus Salernitanus princeps. Quo in
concilio Robertus Guiſcardus ob nouam terrarum eccleſiæ de marchia Anconitana,
quam tunc Firmanam appellabant, occupationem, & pariter cæteri Normãni fuerunt
excommunicati: Solutoꝗ; concilio cæteris abeuntibus, manſit Romæ Guilbertus, do-
lum rege conſentiente machinatum aduerſus pontificem uerſaturus: fuitꝗ; ea machina-
tio in hunc modũ, Celebrat miſſam pontifex Gregorius in ſolenniſſima Chriſtianis no
cte natalis domini in ſanctæ Mariæ maiori baſilica, quæ dicitur ad præſepe, quum ſubi-
tò irrumpens armatorum ſtipatus cohorte Cincius Stephani præfecti filius, illum tunc
hoſtiam frangentem raptum altario deturbauit, attractumꝗ; ad domum, quæ ſibi in
hyperione erat, in turri clauſit. Continuit ſe murmurans per id celebritatis diei populus
B Romanus. Sed poſtridie Cincij domum furibundus undiꝗ; aduolans, pars liberatum
pontificem ad ſanctæ Mariæ baſilicam deducunt, pars maxima diripiendis ædibus, de-
moliendaꝗ; turri inſudant, ut non potuerit pontificis reclamantis autoritas prohibere,
quin turri ſolo æquata, Cincij familia uiri & mulieres naribus truncarent. Cincius furto
prolapſus, in Germaniam ſe contulit ad Henricum. Fruſtratus ſpe ſua Romani pontifi-
catus, ſi Gregorius occubuiſſet, inuadẽdi Guilbertus, cõmeatu a pontifice, quẽ ſimula-
ret indigere impetrato, Rauennam ſe contulit. Sperauit tunc pontifex Henricũ regem,
& ſi oratoribus Agneti Imperatrici genitrici ſuæ, & tribus illis epiſcopis parũ credide-
rat, ab alijs tamen machinationibus abſtinere. Pariterꝗ; crediderit Guilbertum Rauen-
natem archiepiſcopũ, ſicut blandiſſimis ſpoponderat uerbis, in ſua & eccleſiæ obedien
tia perſeueraturum. Qua ratione inſtaurãdis alibi eccleſiæ rebus animum adiecit, con-
ſtituitꝗ; Robertum Guiſcardum, & cæteros Normannos bello agitare. Cuius ad uota
conficienda, Gothfredus & Matildis uxor ſpem maximam præbuerunt. Iamꝗ; præmiſ-
C ſas à uiro adducẽdas è Lõbardia copias Matildis illas ad iter ponere incœperat. Quum
Guilbertus Rauennas, & Theobaldus Mediolanenſis archiepiſcopus, nõnulliꝗ; Lom-
bardiæ epiſcopi apertam in Gregoriũ coniurationẽ rebellionemꝗ; oſtenderũt. Tuncꝗ;
Hugo Cãdidus, quem cardinalem Alexandro pontifici rebellem illius in gratiam con
ciliatum fuiſſe oſtendimus, ad uomitum redijt, adeò ut Henricum inter tertium & Ro-
bertum Guiſcardum fœdera in pontificis Gregorij perniciem cõponere ſit adniſus. Ea
poſtquam reſcijt pontifex intentata aduerſus expeditionem intermiſſa, ſynodum La-
terani coegit, in qua Guilbertus Hugoꝗ; excommunicati dignitatibuſꝗ; priuati ſunt.
Dum hæc in Italia fierent, Henricus ex bello Saxonum diu implicitus, & ſi illos inſigni
prælio ſuperauit, tamẽ ſubigere nequiuit. Nec tamẽ ei uictoria ceſſit incruẽta, quod cæ-
ſa ſuorum militum quinꝗ; millia amiſit: ea uerò ex uictoria tantum intumuit, ut nefaria
quæque in pontificem ſit auſus: primumꝗ; illi obedientiam ſubtrahere uolens, Sigiſre-
do id archiepiſcopo Maguntino negocium iniunxit, cuius pontificalem prçferẽtis au-
D toritatem edicto conuocatum eſt apud Vormatiam conciliabulum, & epiſcopi abba-
teſꝗ; regnorum Henrici ne Gregorium in pontificem haberent ſunt admoniti. Veni-
ensꝗ; Romam eo à conciliabulo Rolandus Parmenſis clericus, quum eſſet ad Grego-
rij pontificis cardinaliúmque & concilij, quod tunc Laterani habebatur, conſpectum,
perductus, Henrici uerbis Gregorio, ne pontificalia exerceret, aut ſe nominaret ponti-
ficem inhibere dixit, iuſſitꝗ; cardinalibus, ut alium à rege pontificem habituri in Ale-
manniam ſeſe conferãt. Et tamen eo nuncio cum ignominia repulſo, multorum Germa
niæ epiſcoporum literæ pontifici Gregorio ſuam operam & fidei conſtantiam pollicẽ-
tium ſunt allatæ. Qua impulſus cauſa pont. Gregorius ea in ſynodo Sigiſredum, & eius
impietati aſſentientes epiſcopos, & abbates commiſſis priuauit eccleſiis. Henrico autẽ
gubernationem, titulum & dignitatem regni Theutonicorũ & Italiæ interdixit, omni-
bus principibus & populis utriuſque regni, quo illi obſtringebantur iuramento autori-
tate apoſtolica abſolutis. Ferunt Henricum principio quoꝗ; nuncios per regna ſua mi-
ſiſſe frequentes, qui dicerent Ieſum Chriſtum, quando ter Petro oues paſcendas com-
miſit, reges excepiſſe. Pontifexꝗ; econtra per literas quæ extant, notum populis fecit,

deum in terris agentem, quando ligandi & soluendi in cœlo & in terra potestatẽ Petro E
dedit, neminẽ excepisse, eumq́; quicunq; ligari se posse negat, quod absolui nequeat cõ
fiteri, sicq́; ab om̃i corpore ecclesiæ sequestrari. Quibus papæ uerbis prælati, principes,
& populi pars regni Theutonicorũ maxima, animis ab Henrico alienari cœperũt, pri-
miq́; Saxones exarserũt in bellũ: post illos Metẽsis episcopus Henricũ cẽsuit in uim ana
thematis deponendũ. Vnde quũ fathisceret iam, & planè ortum uideretur in regno dis-
sidium, Rodulphus Guelfo, & Theodericus primores Alemannorũ duces cum cęteris
in regno pręstantibus in id cõsilij conuenerũt, ut si uocatus in Alemanniam Gregorius
pontifex accederet, Hẽricus illi supplex perita, & ut ipsi cõfidebat, obtenta erratorũ ue-
nia conseruaretur, alioquin successorẽ illi daturos se concordi conuẽtus sententia pro-
testati. Iurauitq́; illo in conuẽtu, cõuentus se pontifici quum accepisset integrè paritutũ:
quod quidẽ primatibus illis adeo gratum fuit, ut sponte sua responderint, illum Romã
ad imperij coronam ex more suscipiendã cum copijs deducere, quibuscũ Imperator de
claratus, Normannos, Apulia, Calabriaq́; & omni terra ecclesiæ deturbaret. Accessitq́; F
regis & cõuentus ad põtificẽ ea de causa orator archiepiscopus Treuerẽsis. Quo instãte
pont. Gregorius, ut Augustam prętoriam urbem Alpinam accederet cum cardinalibus
urbe mouit. Quũ uerò se Vercellas usq; contulisset, à Vercellensi episcopo Italiæ cãcel-
lario clam resciјt, Henricum regem hostili in se animo cum exercitu uenientem Alpes
transcendisse. Quamobrẽ suæ consulens saluti pontifex, in Cannossum usq; recessit op-
pidum in Regiensi agro Matildis Comitissæ, apud quod nullam ab Henrico uiolentiã
uereret. Rex uerò dolum intelligẽs patefactũ, relicto Vercellis exercitu, Cannossum ni
hilominus uenit. Acta autẽ est res summa põtificis grauitate: summa, sed ficta regis po-
tentissimi humilitate. Quo enim die Hẽricus Cannossi suburbiũ attigit, omni deposito
regali ornatu, nudisq́; pedibus ad oppidi portam introduci sperãs, cum paucis comitib.
est delatus, denegatumq́; primo die ingressum ęquanimiter tolerãs loco per noctẽ non
mouit, & glacie ferunt, cõculcataq́; diu niue per asperrimũ hyemis sydus solum, in quo
rex stetit uel iacuit, obriguisse. Expectauitq́; tacitus scire quid secũ pontif. duceret agẽ- G
dum: pontifice autem uera ne an simulata esset illius quam præ se ferebat scelerũ pœni-
tentia, ut ab omnibus cerneretur differẽte, ad tertium peruentũ est diem, quum Hẽrico
se miserum infelicemq́; clamãte, cui soli non uacarent ueniam imploraturo pij põtificis
aures: uicerũt Matildis Comitissæ, Adelai Sabaudiensis comitis, & abbatis Cluniacẽsis
preces, & introductũ regem, absolutumq́; pontifex in sinũ matris ecclesię recepit. Fecit
uero põtifici rex scripto ꝓmissiones sacramẽti religione firmata, quibus Matildis Comi
tissa, Adelaus & Cluniacẽsis abbas ad robur subscripserũt. Earũq́; extans forma fidei te-
uerentiæ & omnimodæ obedientiæ obligationibus est redundãs: postea tamẽ substitit
in Cannossi finibus rex abituro ut opinabatᷣ pontifici struens insidias: & põtifice id ue-
rito subsistẽte, fatigatus expectatione rex Papiã se cõtulit: apud quã die qua applicuit,
nequã ille Cincius præfecti urbis filius interijt. Interea Alemãni principes ægrè ferẽtes
Henricum promissis satisfecisse, Rodulphũ Saxoniæ ducem egregium regem Alemã-
niæ creauerunt. Quod quũ intellexisset Henricus ad ingenium reuersus, pontificẽ Ro- H
mam reuersum per nuncios orauit, ut Rodulpho excommunicato, Alemãnos in illum
tanquam tyrannũ arma sumere imperatet: Gregorioq́; respondente, nõ decere pontifi-
cem inauditũ quempiam damnare, excandescens iracundia Henricus in Gallias se con-
tulit, & reparato exercitu, in Bauariã delatus, Rodulpho regi prælio est congressus, in
quo maxima pariq́; uirtute copiarũ cædes est cõmissa. Venerunt tamen interea utriusq;
partis ad pontifices oratores, & in synodo ea ratione coacta, iussit utrisque pontifex ne
priusquam causa discussa armis principes decertarent: sed priusquam ea perferrentur
iussa, illi iterum primo grauiore prælio concurrerunt, & postea auditis nuncijs parẽte
dicto pontificis spoponderunt. Subsecuti uerò erant missi ad res Alemanniæ inspicien
das pontificis oratores Albinensis episcopus cardinalis Aquileiensis patriarcha, & Pa-
duanus episcopus, qui abstinentẽ iussu pontificis à bello Henricũ orarunt, ut quod Ro
dulphus toleraturum se obtulerat, concilium ipse etiam consensu omnium constituen-
dum in Alemannia fieri toleraret. Respondit uerò Henricus, nisi Rodulphus pontificis
autoritate excommunicaretur, se nullatenus congregationi concilij assensurũ, & orato
ribus

A ribus redeuntibus,tertio duces acriore duobus primis prælio se mutuo confecerunt. In quo Saxonũ in Rodulphi partibus pugnantiũ cædem maximã cõmissam fuisse refertur. Oratoribus auditis pontifex omnẽ pacis cum Henrico habendæ spem abiecit. Per eos uerò quatuor annos, in quibus ea quæ scripsimus à põtifice & Hẽrico, episcopisq; Lõbardię gesta sunt, Robertus Guiscardus rem suam diuersis in locis auxerat. Nam sancta Seuerina loci natura munitissima, & Cõsẽtia urbib. de Calabria potitus erat, intuleratq; bellum Sisulpho principi Salernitano: cuius sororẽ, ut ostẽdimus, in matrimonio habebat, & eo in bello tam ardẽs Robertus fuerat, ut ad ipsius mẽsem septimũ, quo tẽpore à Canosso põtifex rediit, Sisulphus deditione facta, Salernũ cum arce perdiderit: exindę Robertus copijs in Beneuentũ raptim, & nullo id opinãte ductis, eam urbem terq; quaterq; ad primos inuasionis dies oppugnatã breui cepisset, nisi Gregorio põtifici ut desisteret exhortãti parẽre uoluisset. Et tamen Robertus ne ab ea expeditione domum uacuus rediret, Vicũ inuadẽs oppidũ recepit. Eodemq; anno, qui octuagesimus supra millesimũ salutis Christianæ erat, Michael Cõstantini filius cum filijs tribus Michaele, Andronico & Cõstantino à Nicephoro cognomine Botaniates per uim & arma Constãtinopolis imperio sunt deiecti. Et Robertus Guiscardus imperij ipsius debilitati, quã ex rerũ nouitates facerẽt innixus, Spinacroba, Hydrũtõ, & Tarẽto Græcos expulit. Dũq; Tarentũ obsideret Michael Dioclizi Constãtinopoli pulsus, ea in castra uenit incognitus. Et Robertũ allocutus, eo hortante, Romã se contulit ad pontificẽ: per cuius sublevandi occasionẽ sumptam, factum est, ut Gregorius pontifex se ad conciliandũ ecclesię Robertum insinuauerit. Cõpertumq; est postea Robertum eadem etiam ratione pulso patria Imperatori, ut pontificis opem peteret suasisse. Primus tamen põtifex Gregorius Roberti colloquiũ expetiuit, ad Cæperanumq; locus conuẽtui constitutus est. Quo in conuẽtu Robertus ligium se, quod eius regionis uerbũ totalem significat subiectionẽ, pontifici & ecclesię fecit, & beati Petri uexillo à pontifice est donatus. Quinetiã pontifex, ut Robertus restituendo Michaelem maiorẽ haberet autoritatem, inuasorẽ imperij

C Nicephorũ excõmunicauit. Nec mora, his apud pontificẽ cõfectis, Robertus Hydruntum petens iussis eò copijs conuenire, Rogerio exinde natu minori res Italiæ cõmendans, alteri filio maiori Bohemundo præfecturam nauigaturæ militiæ demãdauit. Ipse cum Michaele Dioclizi nauim prætoriam conscendens, primus omnium tradidit uela uentis. Impositusq; nauigio copiosus æquè ac paratus fortium uirorum exercitus, prospera usus nauigatione ad Auelonem est obsessus. Prima autẽ ad Dyrrachium castra à ducibus sunt firmata. Quamobrem terra mariq; obsessam breui capere opinabãtur. Nicephorus uerò Imp. quod ea imperij nouitate aliter non poterat, Venetos ut Pressæ urbi præsidium afferrẽt orauit. Qui Dominico Siluio duci suo, ut triremiũ onerariarumq; nauium classe inducta Imperatori satisfacerent, publico consilio permiserunt. Duxitq; in Normannos duces Siluius classem, quã finis ostendit ingentẽ paratissimamq; fuisse. Nanq; Normannorum congressu classi uictoriam, sed cruentissimam obtinuit. Et mare Dyrrachinis redditum est apertũ. Continuauit tamẽ terrestrem opugnationem Bohemundus.

D Nam paulo post eum conflictũ Robertus Michaelem Dioclizi secum ducens ad reparandã classem se contulit in Italiam. Interea Nicephorus Botaniates Imperator ijs quæ apud Dyrrachiũ facta erãt, indies q; fiebãt auditis, exercitum in Dalmatiam ducendum parare constituit, & quũ suas Græcorum Thracumq; copias minores, q; belli necessitas posceret fore iudicaret, Alexiũ Mega, uel ut postea cognomento uocatus est Comnenum, cui militũ magistro multum fideret, misit Adrianopolim, ingenti attributa pecuniarum ui, quibuscũ Saracenos Turcosq;, etiã ex Asia Ægyptoq; mercede conduceret. Isq; Alexius perfidia usus, quod imperiũ affectaret, oẽs quoscunq; nouo cõduxit stipẽdio, sibi obstrinxit militiæ sacramẽto: quib. nõ modò pactas dissoluit pecunias, sed maiores, pfusam in largitionẽ dedit. Veteranos uerò Imperatori militare solitos donatiuo stipẽdioq; fraudabat, imperatoris auaritia, q stipẽ eis dãdã nõ mitteret accusata. Cũq; eos indigẽres, & ut est militũ cõsuetudo, furẽtes cerneret, uestibus, equis, & supellectili aurea argenteãue, quã suam ipsius esse cõstaret, donatos consolabat: quibus efficit artibus, ut exercitu quẽ apud Adrianopolim magnum coegerat tumultuante, Constãtinopolim ad Imperatorem mitteretur orator. Allocutus Nicephorũ Alexius, multa in eam

dixit

dixit ſententiam,ut milites affirmaret debitis promiſſisq; ſtipendijs ſatiatos,niſi ad belli E
prouinciam ducerenť,aliquod per inſolentiam incōmodum illaturos. Proinde impera
torem hortatus, ut exercitum breui ad naues ducendum bono,& in magnā ſpem uicto
riæ erecto animo operiretur. Et Adrianopolim reuerſus tanq; profugiſſet, magnā præ
ſe tulit animi anxietatē.Petentibus uero ueteranis,quo res ſe haberēt modo,partim ob-
ſtinata taciturnitate ſiluit, partim freſis inter dentes uerbis reſpondēs, id maxime uultu
etiā & oculis facere eſt adniſus,ut miles intelligeret ſignificari,neq; bonum & fidelē ma
giſtrum ut de Imperatore obloqueretur,neq; Imperatorē ut æra militibus daret,adduci
poſſe.Tum indignari oēs ac fremere, ac planè dicere & oſtendere, ſi nō deſit qui ducat,
non defore exercitum,qui in urbis Cōſtantinopolitanę portas,in auari crudeliſq; Nice
phori perniciē ſequatur.Quibus uocibus quū omnia iam complerentur caſtra,prodie-
runt ut erat conſtitutū,pecunia corrupti conductorū ab Alexio principes,& illum non
ultra magiſtrum,ſed Imperatorē acclamantes ad Conſtantinopolitanæ urbis portas du
ci poſtulauerūt.Euulſisq; ilico ſignis furēs exercitus facto agmine in Cōſtantinopolim F
ferri cœpit,cui in itinere ſpopondit Alexius ſeſe captā urbē triduo permiſſurū ad libitū
ſpoliandā.Percuſſus tam infelici nuncio Nicephorus,armis raptim captis inſurgēs,por
tis mœnibusq; nouos & fidos addidit defenſores. Vnicus erat Nicephoro prætorianæ
magiſter cohortis Arxion Alemannia oriundus,quē largitione corruptū ſibi cōciliarat
Alexius:Isq; porta,quā Bulgatorum appellant, noctu aperta, Alexiū cum exercitu in-
troduxit. Dies ea fuit Iouis cœnæ domini Chriſtianis ſpiritualiter celeberrima, per quā
& per duos,qui ſecuti ſunt paſſionis domini Ieſu Chriſti dies,ea agitatus laceratusq; eſt
paſſione populus Cōſtantinopolitanus,cui nullā afflictæ res humanæ æquiparandā ha
bent. Nam præter ſingulorum iniurias,ſtupra,cædes,uulnera,& uincula:præter auri,ar
genti,ſupellectilis rapinas,ſpoliata,inquinata ſunt tēpla, nec ullus fuit tam ſacer religio
ſusue locus, quin ſi à Chriſtiano deum timente ultorē declinabatur, Barbarū inuenerit
direptorē. At Nicephorus ad primos captæ urbis clamores,ſancti Sophiæ ædes petēs,
id humanitatis ab Alexio obtinuit,ut tonſoratus,& in monachū ordinatus uita donare G
tur.Alexius per ſolennē dominicæ reſurrectionis diem in palatio coronatus,exercitū à
præda & iniurijs ciuiū reuocari arcerίq; curauit. Isq; factū ſuū apud ciues honeſtaturus,
tanquā à Nicephori auaritia furor ille proceſſiſſet, Michaelem Michaelis Dioclizi filiū
imperij conſortē accepit.Prima uero Imperatori nouo fuit cura rebus Dalmatię prouiΓ
dendi.Itaq; exercitu,quē fraude parauerat,educto Michaelem imperij conſortem præ-
ceſſuris in agmine legionibus dedit ductorem. Bohemundus interea terreſtrē, Rober-
tus dimiſſo in Italia Michaele Dioclizi cum claſſe,reuerſus maritimā obſidionem conti
nuabant.In quos quum Græci imperatores terra mariq; impetū facturi uiderentur, Ita-
lici duces copijs in aciem eductis pugnandi copiam fecerunt,cōmiſſoq; in prœlio quod
durum & utrinq; cruentum fuit, Michael imperatorum alter cecidit,Alexius in fugam
conuerſus,lacerum diſſipatumq; reduxit exercitum. Fuiſſe autem in exercitu Alexij mi
lia ſeptuaginta ſcribenti Cōſentino facile aſſentior. Sed Guiſcardum & Bohemundum
pauciores quidē quàm ille, tamen maiores quàm is dicit ſcriptor, habuiſſe crediderim. H
Secundum eam uictoriā Dyrrhachini imperatoris ſui præſidio deſperantes,urbem Ro
berto dediderunt,pariterq; multa Dalmatiæ oppida prius etiam quàm eſſent adita,fece
runt deditionē.Romæ eodem anno aliam Gregorius pontifex ſynodum celebrauit, in
qua acta eſt cauſa Berengarij cuiuſdā in dominici corporis & ſanguinis myſterio erran
tis:& Berengarius cōuictus,errorēmq; confeſſus, id fecit iuramentum, quod ſacri iuris
pontificij canones de cōſecratione diſtinctione ſecūda:Ego Berengarius corde credo,
& ore confiteor,ſancitum habent.Et Henricus rex poſt ſpretam pontificis legationem,
ab eo de fidelitate ac obedientia requiſitus, quum non pareret, denuo excōmunicatus,
Rodulphus autem in regem Alemanniæ atq; Italiæ confirmatus.Quo territus commo
tusq; nuncio,Henricus nihil ſtatuit omittendum,quod pontificis excidio accōmodum
intelligeret. Conuocatis itaq; apud Brixiam Alemanniæ urbem omnibus ſibi parenti-
bus epiſcopis & abbatibus,conciliabulū celebrauit: in quo Robertus Rauennas archi
epiſcopus in pontificē, cui eſſet Elemēti appellatio, prophanatus eſt qui pontificio in-
dutus habitu, ilico ſe contulit in Italiā. Henricus uero coactis ſummo conatu copijs ad
Rodulphum

A Rodulphum regem in Saxonia agentem inuadendũ duxit, cui Rodulphus aduenienti
trinis castris obuius est delatus. Cõgressi quarto iã prælio duces, obstinatis pari ardore
in mortem aut uictoriam animis decertarũt. Et quum uictoria ut apparuit, potitus esset
Rodulphus, casu à suis uulneratus longiusculè retrocessit. Hẽricus uerò fuga prolapsus
loco tam abdito latitauit, ut re aliter ꝗ crediderant se habente, à suis diligentissimè per-
quisitus, septimo tandem die præter omnium spem fuerit inuentus: de eo nanq; sicut &
de Rodulpho actum esse utroq; in exercitu opinio emanauerat. Nam Rodulphus dum
uulnere, ut diximus, à suis accepto grauatus secederet, secuti sunt eũ multi ex suis pari-
ter uulnerati, inter quos pariter quoq; mortuos expirasse repertus est. Tulit uerò probi
pont. Gregorij & urbis Romę infortunium, ut altera per id fermè tẽpus haudquaquam
minus damnosa clades fuerit accepta. Henricus nanq; qui postea fuit quartus nominis
illius Imperator, Henrici tertij filius, quẽ genitor audita Rodulphi cõfirmatione tutan-
dis Italiæ rebus cum copijs miserat, Matildi apud Parmã urbem prælio cõgressus illam
B superauit. Eaq; mulier, quam Gregorius semper meritò gloriosam appellat, altero tunc
nõ minore infortunio agitabatur. Quum eñ Gotfredus uir suus anno iam elapso obijs-
set, alterũ illa accepit Azonem nomine, ex clara Estensi familia Marchionẽ. Et postquã
celebratis ex more nuptijs, aliquot menses secũ in matrimonio per copulã cõsummato
fuerat, rescijt mortuum uiuentemq; uiros suos tam propinquo sanguinitatis gradu con
iũctos fuisse, ut põtificij iuris legibus probibita in nouo matrimonio manere nequiret.
Anxia itaq; omnẽ rei ordinem ad Gregorium pontif. quum deferri curasset, eam habuit
ab illo responsionẽ: quam proprijs ipsius põtificis uerbis liber inserere, Gregorius epi-
scopus Matildi salutem. Qualiter testibus & sacramentis in præsentia nostra probatum
sit te habuisse uirum cõsanguineum Azonis, te etiam & Azonem Marchionẽ in quarta
propinquitatis linea cõsanguineos esse, ipsi qui idem causæ interfuerunt, poterunt tibi
referre. Vnde quia Azonem Marchionem sacramento cõstrinximus, nullam deinceps
sine licẽtia nostra maritalem tecum conuersationẽ habere, tibi etiam ex parte beati Pe-
C tri præcipimus, ut cõsortio & cohabitatione sua omnino te auferas, & de perpetrata ini
quitate ita benignè pœniteas, quatenus gratiã dei ualeas recuperare, & tanti tamq; tur-
pissimi incestus infamiam declinare. Quod si fortasse præiudicium te peti existimas, &
testimonia atq; sacramenta de consanguinitate uestra improbare posse confidis, damus
tibi audientiam in proxima Romana synodo. Duabus ijs uictorijs elatior factus Henri
cus pater, per Bauaros Italiam est ingressus, sub cuius aduẽtum Matildis comitissa sub-
ditorum sibi populorũ fidei nullatenus diffisa, quicquid habuit copiarum Romã præsi-
dio pontificis misit. Ducens itaq; Romam Henricus Clemẽtem suum pontificali ap-
paratu incedentem usq; ad pontem Miluium præcedere uoluit. Inde in prata Neronis
tunc dicta quũ iretur, structa in prælium præcessit acies. Post Clemẽs cum pompa, inde
rex in subsidijs est secutus. Appulsos Leoninæ ciuitatis portæ, quã Saxonũ tum, aut Po
sturelam uocabãt, regios milites Romani sagittis iactisq; supernè lapidibus repulerunt.
Quod quũ uidisset Henricus, castris loco firmatis, exercitũ incendijs ædificiorumq; de-
D molitioni curauit intendere. Et tamen nullam uincendi spem offerri uidẽs, post paucos
ꝗ aduenerat dies cum suo antipapa Rauennam redijt. Guiscardo interim apud Dalma
tas agente, Rogerius filius Asculum Apuliæ urbem, quòd scisset ciues rebellionem ma
chinari, incensam desertauit. Eratq; Romæ tunc & ubiq; per Italiam quies maxima, quũ
Henricus ad annum sui in Lõgobardia accessus inde mouens per Spoletanos ad urbẽ
redijt. Et quum toto quadragesimalis ieiunij tempore ciuitatem obsedisset Leoninã, ea
post Pascha est potitus. Inquinataq; per aliquot dies tam à seipso, ꝗ ab antipapa suo ce-
leberrima Petri apostoli basilica, ad alterã pariter celeberrimã S. Pauli ecclesiam coin-
quinãdam accessit. Affirmat uerò Pandulphus Lateranensis ecclesiæ bibliothecarius,
& ipse pontif. Gregorius septimus in sui registri epistolis scriptum reliquit, Henricum
porticus binas diruisse, quam hinc ab Adriani mole castello sancti Angeli ad S. Petri,
inde à trigemina Ostiensi porta ad S. Pauli uias contexisse, & aliquando docuimus, &
identidẽ affirmamus. Dumq; impius ipse rex circunsedet, præliaq; quotidie cõmittun-
tur, multũ Romani sanguinis est fusum. Caumatibus uerò, sicut in urbis regione assolet,
ad æstatis principium inchoantibus, sibi timens Henricus, per propinquas Romæ ciui-
tates,

tates,quæ omnes ei parebãt,diuisit exercitum.Et Guibertus antipapa adulterinam Pe- B
tri sedẽ in Tybure tenuit. Rebus ita dispositis, Henricus attributo antipapæ suo in oẽs
copias per hyberna,ut ostendimus, diuisas imperio, in Lõbardiam cum paucissimis est
reuersus. Guibertusq; sacerdotalis & põtificalis officij immemor, segetibus uinetisq;, &
cõsitis ubiq; circũ urbẽ æstate illa succisis,multa à quibus tẽperasset Hẽricus,hostilia cõ
misit. Alio qui secutus est anno Henricus ad exercitum reuersus, ciuitatẽ Leoninã per
uim iterum ingressus, & apud beati Petri Basilicã desidẽs,omnia eius urbis ædificia de-
molitus est:per qđ tẽpus nullo propinquis ab urbibus castellis & oppidis Romã adeũ-
tẽ,nullo etiã tuto exeunte, Romani ad maximã calamitatem sunt perducti, & fames a-
cerrima superuenit.Quibus effectum est malis,ut multi migrãtes nunquam sint reuersi.
Quæ quũ Robertus Guiscardus à pontif.intellexisset, præfecit rebus Dalmatiæ Bohe-
mundum, & uxorem ducẽs se cõtulit in Italiam. Interim Henricus siue quia Roberti in
Italiã reditum habuerit exploratũ, siue quia dolos uiribus efficaciores futuros existima
uerit, per Cluniacensem abbatẽ uirum celebris sanctimoniæ põtificem Gregorium, cui F
ille esset deditissimus orauit,ut se ad Lateranensem basilicam admissum coronaret, fore
pollicitus, ut Imperator solẽni ex more declaratus in Alemanniã cum omnib.copijs re-
uerterẽ. Eodemq; die fide publica per literas patentes data omnib. qui urbẽ accedere,
aut inde exire, & in agro obseruari uellẽt, mirabilẽ uoluntatis cõuersationẽ fecisse ostẽ-
dit. Cuius facti fama omnẽ per Italiam uulgata effecit, ut Guiscardi in cõparando exer-
citu ad urbẽ ducẽdo tefrixerit diligentia. Romanus uerò populus malis, quę tres annos
continuos passus fuerat defatigatus, pontificẽ ut patriæ misererẽ, cõpatereturq; affli-
ctæ supplex orauit. Gregorio quod petebatur spõdente, dũmodo Henricus errata cor-
rigeret, & debitã pontificatus obedientiam promitteret, prohibita Henrico est, quã per
simulationẽ illam quæsiuerat, occasio malignãdi. Largitione eñ multa usus, corruptos
ciuitatis primores in suã aduersus põtificem amicitiam pellexit. Ventumq; est à multis,
& his in urbe primarijs eousq; impudentię & procacitatis, ut pontifici in faciẽ dicerent,
nõ esse Henrico regi, etiamsi prius ecclesię non satisfaceret, coronã & declarationẽ im- G
perij denegandã. Quod quum uidisset pontifex, de Romani populi cõstantia diffisus in
Castellum Crescentij cũ domesticis se recepit. Rusticus uerò eius ex fratre nepos se cõ-
tulit ad Septemsolia arcem, tunc castello sancti Angeli munitione nullatenus inferiorẽ.
Vixq; pontifex imminens, ut est ratus, & quod postea notorium est factũ, euaserat peri-
culum, quãdo Henricus à coniuratis introductus Guibertum Tybure accersitũ in Late
rani patriarchiũ intrusit. Quumq; nullus uel cardinalis, uel episcopus ex gẽte ecclesiaq;
Romana, ut illũ ex more benediceret adduci posset, Bononiẽsis, Treuerẽsis, & Mutinẽ-
sis pseudoepiscopi cærimonijs in illũ Romanis põtificib. adhiberi solitis sunt abusi, per
solennia postmodũ paschalia, quæ proximis secuta sunt diebus, adulterinũ Imperatorẽ
antipapa coronauit. Populus uerò omnis, ut regi satisfaceret, ad obsidionem castri Cre-
scentij est cõuersus. Cepit uerò Henricus sedem sibi & statiua militibus apud capitoliũ
nõ parua ex parte tunc integrum: & Romani rebellionis principes, quũ pontificem ca-
stello deturbãdi munitissimo nullam cernerẽt spem præberi, clauserũt muris ad uiarum H
exitus in repagula excitatis. Henricusq; interim familiæ Corsorũ tunc Romæ potentis,
quæ Gregorio fauebat, ædiũ partẽ capitolio subiectarũ euertit. Expugnandaq; Septiso
li arce maximos adhibuit conatus. Id uerò Lucij Septimij Imp.opus, reliquiæ cuius cõ-
tra monasterium S.Gregorij cernuntur, trinos habuit sibi inuicẽ suprapositos columna
rum ordines, quarum inferiores solo inhærentes, nullis pro sua sublimitate scalis supe-
rari, nec pro crassitudine ferro ignéue corrumpi poterant, fueruntq; multæ paucis, quæ
nunc astãt assimiles: cõtextum uerò super eas in contignationẽ ex marmoreis trabibus
solarium totidẽ paulo minores sustentabant, inter quas cubicula, cœnacula, & porticus
spatiosas fuisse uestigia nequaquã minima nunc ostendũt. Ea quum Robertus Guiscar-
dus à Gregorij pont. nuncio intellexit, exercitu quẽ copiosissimum parauerat coacto,
uiam Latinã, ut urbem peteret est ingressus. Interea quũ Rusticus ea de munitione mar
morea se multis defendisset diebus, applicuit Hẽricus omnifariam genera machinarũ,
& aliquot per uetustatem debiliores euertit columnas, ut Rusticus deditionẽ facere sit
cõpulsus. Quum esset apud Ceperaneum Robertus, ad Hẽricum misit, qui bellum sibi

& capitis

A & capitis periculū, nisi urbe & eius agro excederet denunciarēt. Timuit uero Henricus:
& urbe Romanis ciuibus Roberti aduentū ignorantibus cōmendata, ad sancti Petri ba
silicam cum Guilberto antipapa se contulit. Milites aūt sui capitolio, ad quod eos conse
disse ostendimus, moturi siue casu, siue de industria illud reliquerant incensum. Henri-
cusq; acceptis copijs illico uia Cassia tā rapidè est ꝑfectus, ut eadē die ac hora Senas ipse
Hetruscā urbē, Robertus Guiscardus urbis portas attigerit. Ausiq; sunt pōtificis hostes
urbis portas occludere, Robertum conati uerbis pollicitationibusq; auertere. Is uero pa
rē perditis uerborū fraudē reddens, per exhibitam ab amicis occasionē porta Flāminia
est ingressus. Irruerunt tñ armati ciues, uiq; illum ut expellerent intentarunt: qua factum
est causa, ut proxima in campi Martij regiōe Guiscardi copiæ subiecto igni, eā quæ nūc
quoq; cernit̄ fecerint uastitatē. Nā quicquid ex porta Flumentanea, tūc Flāminia & nūc
populi dicta, hinc ad sancti Sylueſtri & sancti Laurentij in Lucina, inde in sanctorū Tri-
phonis & Augustini ædes pertinet, id assumpsit incēdium. Quia uero apud capitoliū re
B belles & aduersantes pōtifici ciues coactos esse audiret Robertus, à campo Martio per
exquilias uadens petit Lateranū, ubi aliquot desedit dies, expectans si forte qđ à se quæ
ri oēs nouerant, pontificis liberandi ciues facerēt mentionē: sed prælijs potius apud Am
phitheatrū, nunc Colosseum cōmissis, cogebant̄ per singulos dies sui milites decertare.
Quod quū diutius ferre non posset Guiscardus, ædes ciuium domosq; tunc frequentes
quotquot hinc à Colosseo per Lauicanā uiam ad martyrum Petri & Marcellini, inde ad
sanctorum Ioannis & Pauli per Cælium montē ad Lateranum pertinent, & incensas di-
ruit: quā pulcherrimæ regionis uastitatē ad nostra tempora cōtinuasse uidemus. Ea nos
& alia Henrici tertij temporib. gesta considerantes, conijcimus urbem Romā quæ pōti
ficum Romanorū beneficio imminutas longe supra uires non parum instaurauerat, tūc
primum ad hanc quæ nostris inest temporibus rerū exiguitatē esse perductā. Peruicit ta
men præstantissimi ducis Roberti fortitudo: nam capitolino colle per uim capto ciues
tanquā facta urbis deditione ad eum conuenerunt: qui rectà ad castrum Crescentij cum
C armato exercitu incedens disiectis murorum repagulis pontificem eductum in suā Late
rani sedem deduxit: & tamen quia abalienatos animis ab eo ciues extrema intentaturos
formidauerit, illum perduxit Salernum. Tuncq; maiora animis agitans Guiscardus, in-
choatā in Dalmatia uictoriā prosequi, & Constantinopolitanū quod affectaret imperiū
inuadere perrexit. Quod uero terrestri exercitu Bohemundum filiū satis ualere cōfide-
ret, classem ipse ingentē parauit: ad cuius inchoatæ nunciū territus imperator Alexius
orauit Venetos, ut classem pro uiribus ingentē pararent suæ quā breui educeret coniun
gendā. Veneti qui Roberti potentiā, si augeretur, libertati suæ aliquādo suspicarent̄ ob-
futurā, classem pararūt spe Alexij ampliorē, quā Dominicus Siluius Venetorū dux Cor
cyram usq; perductā Græcorū & uenientis Alexij nauigio cōiunxit, uixq; classes cōiun
ctæ erant cū alto iam mari nauigantē Robertū traijcere in Dalmatiam Venetorum spe-
culatoriæ nunciauerunt. Velis itaq; sublatis Alexius Dyrrachiū, ut portu hostē prohibe
ret properans est delatus. Nec tñ ea longe uisa numerosi nauigij classe, aut in alto consti
D tit, aut aliquà flexit Guiscardus: sed proris hostium proras petens armis uiā aperire per-
rexit. Pugnatum est utrinq; summa uiriū & audaciæ paritate, quo factū est, ut pari quoq;
euentu prælium dirimi nequiuerit. Guiscardus tamen siue pro solita fortitudine & fortu
na, siue quia Dyrrachini portus propinquitas, & stans in littore armatus Bohemūdi ex-
ercitus aliquod suorum animis robur addiderit, sensim superior euadere cœpit. Et ubi u-
nā suarū nauiū Alexiani mergerēt, binas ille Græcorū Venetorumue mergebat. Fractis
itaq; & fugatis hostibus male integrā classem Guiscardus Dyrrachiū perduxit. Alexius
uero ad sinistrā, ad dexteram Syluius fugientes, hic Venetias, ille Peloponnesum nauiga
re, & male tractatū ob amissæ classis inuidiā Dominicū Siluiū ducatu Veneti deiecerūt.
Suffectusq; dux Vitalis Faledro Croaciæ & protoseuastos titulis ab Alexio imperato-
re ornatus, classem & ipse Venetijs armatā ad illū auxilio duxit. Per quod tēpus Grego-
rius septimus pont. Salerni obijt. Et Desiderius Casinensis abbas gente Samius, uel, ut
nunc dicunt, Aprutinus, Romæ in Victorē tertium pontificē est assumptus. Postquam
Guiscardus Bohemundusq; filius de summa belli in Cōstantinopolim inferendi aliquot
cōsultauerāt mēses, attulerūt ad eos Dalmatę speculatores auctū Veneta classe Alexiū,

ut in Dalmatiam duceret, classem prima maiorē paratioremq; Pelopōneso soluisse. Quā E
obrem & ipse Dyrrachio soluens in altum se cōtulit, obuiæq; sibi à casu classes apud Sas
num conflixere, maiori autem quàm antea damno imperator Alexius & Venetus dux
superati fugatiq; fuerunt. Robertus uero Guiscardus ad Cassiopā insulā delatus eo quī
tunc erat Iulio mense ibi uita est functus. Ea tēpestate inuaserat orbem, sed in primis Ita-
liam fames ualida, per cuius occasionem Auful Galatię rex, cui perpetua cum Saracenis
bella fuerunt, Toletā urbem multis obsessam annis cepit, & Christianorū religioni quā
in nostra usq; retinet tempora restituit. Henricus autem tertius in Alemānia tunc agēs,
cum Saxones audisset Vuiburch obsidere, ut pulsum iniuria Alberonem episcopū in pa
triam reducerent, eò se contulit, qui male adhærens causæ malū quoq; habuit belli euen
tum: nam prælio cōgressus quatuor millium cæsorū cladem accepit, cum in Saxonū co-
pijs paucissimi fuerint desiderati: & cū ptinax prælijs iteratis congredi ausus fuerit, sem-
per inferior euasit. At in Italia Victore tertio pont. per id temporis ad quintū creationis
suæ mēsem obeunte Oddo, qui ex Cluniacensi monacho Hostiensi episc. fuerat factus, F
creatur pont. Vrbano secundo fuit appellatio. Robertoq; Guiscardo in ducatu Apuliæ
Rogerius successit: eiq; ilico oēs populi de Italia, præterq; Siciliæ ciuitatum sicut & ge-
nitori paruerunt. Et cum Boemundus nullam sibi in Italia ciuitatum partem dari propri
am indigne ferens, classem terrestresq; copias Hydruntum adduxisset, quęcūq; genitori
& sibi in Dalmatis paruerant ad Alexium deserre. Interea Rogerius dux Capuam urbē
cum exercitu potentissimo inuasam ceperat, cui etiam oēs populi quicunq; hinc à Tybu
re inde à Veliris ad Campanum pertinent agrum Romani pontificis Romaniq; popu-
li eneruatis tunc uiribus diffisi, sese permiserunt Rogerio gubernandos. Nam educto ur
be Roma, ut ostendimus, Gregorio nec Victor paruo tēpore, nec Vrbanus in sua ponti
ficatus nouitate satis multū autoritatis aut potentiæ habuerūt. Et Romani inchoata sub
Henrico inuidia ardētes uix seipsos nedum subiectos in propinquo populos guberna-
bant: quin Vrbanus pont. sapientissimus cum actis Gregorij aperte & publice cōserua G
tis neminem Italicū externumúe ab illo damnatū ut absolueret restitueretue, adduci pos
set: & ideo de statu uitaq; periclitari se in Roma intelligeret, illā honesta de causa sibi lin
quendā fore constituit: & cū cardinalibus dignioriq; cleri parte profectus accessit Mel-
phim, qua in ciuitate primam synodū cōuocauit. Inuenio Henricū tertiū per id tēpus in
Italiā uenisse. Sed de eius in illa tūc gestis nūc uarie tradi uideo. Gulielmus nāq; & rerū à
Venetis gestarū scriptor ipsum faciunt multos Italiæ populos qui Gregorio septimo fa
uissent domuisse, per longamq; obsidionē cepisse Mantuā & Ferrariā, quas, ut ostendi-
mus, Matildis possidebat. Sed ab alijs tradi uidemus Matildim, Mantua & Ferraria recu
peratis usq; adeo pontificum Romanorū partē tutatā fuisse, ut Henrico Romam hostili
ter petere instituenti armis restiterit, quam faciunt collatis signis cum illo decertasse, &
superatū Italia deturbasse. Eam tamen uictoriā Matildi ideo contigisse dicunt, quia Con
radus Henrici filius patri rebellans cōminuerit illius potentatū. In hac aūt rerum à Ma-
tilde Conradoq; gestarum dubietate illud scimus Henrico, siue quia pulsus Italia fuerit, H
siue alia ratione in Alemannia agente, Gilbertum antipapā Italia occultū excessisse, qui
paulopost à Richardo duce Beneuentano fuit substentatus. Boemundus interea q̄ pri-
mum quassatos de nauigatione equos satis quieuisse & milites om̄ia bello necessaria cō
parasse uidit, Hydrūto profectus in Rogerium fratrem duxit, cum quo apud Farnetū Be
neuenti aciebus utrinq; ordine structis conflixit: decertatū est, prælio haudquaquā cru-
ento, quod comites paterni in utroq; exercitu ducentes à Rogerio impetrauerūt, ut per
missa Boemūdo Apuliæ parte ducatus, ipse titulū & cætera retineret quæ genitor de Ita-
lia possedisset. Secundū quam pacem Rogerius Melphim ad Vrbanum pontificē se cō-
tulit, & ligium se ac uassalum Romanæ ecclesiæ obligans, ducatus & paternæ successio
nis confirmationem ab illo obtinuit. Exinde traijciens in Siciliā cepit Syracusas, quo tē
pore Halā Roberti Fusonis Flandrensiū comitis filiam duxit uxorē, ex qua genitus est
ille filius Gulielmus. Synodo apud Melphim expedita aliam Vrbanus apud Troiā Apu
liæ urbem & tertiā in urbe Placentia celebrauit. Quibus obeūdis synodis id maxime sa-
piens effecit pontifex, ut quo longius à Roma abest, eo leuioribus seditiosorū ex Roma
nis persequutionib. fuerit agitatus: & interea laceratā Henrici persequutione & machi
nationibus

A nationibus rem ecclesiasticã in Italia cõposuerit, qui maiora per fidei zelũ aggressurus,
transmissis Alpibus ad Francos se cõferens, concilium apud Clarummontem Aluerniæ
conuocauit. Perq; id temporis Bohemundus cõcessis à Rogerio fratre ciuitatibus oppi
disq; parum contentus, Melphim quoq; furto subripuit. Quod quũ Rogerius ut toleraret
nullis paternorum comitum suasionibus adduci posset, bellum utrinq; parari cœptũ: pri
musq; Rogerius quod à Saracenis magnã Siciliæ partẽ tenentibus & reliquis suæ ditio
nis de Sicilia quum inde mouisset timebat, uiginti illorũ milia stipendio conducta in I-
taliam secũ traxit. Tuncq; illico adiunctis copijs, quas ex Calabris, Salentinis, Lucanis,
& parte Apuliæ sibi subiecta contraxerat, in Melphim est ductũ. Bohemundus uero ad
decem milia habẽs milites ueteranos sub se nutritos, & disciplinam edoctos militarẽ in
propinquo Melphi naturaq; munito se continens loco, urbẽ sua præsentia constituit cõ
seruare. Quod ut melius facere posset, fœdera inijt cũ Ricardo Beneuentano & Capua-
no principe paterno hoste, qui ea fratrũ discordia usus in patriã est reuersus. Eumq; inue
B nio Guilbertũ antipapã postea uouisse, ut Vrbanus secundus pont. Ro. cũ multa ad rei
ecclesiasticæ reformationẽ ornatumq; Claromontensi in cõcilio statuisset, eo anno qui Anno sal. M.xciiij.
Christianæ salutis nonagesimus quartus supra millesimũ fuit, facinus sit aggressus maxi
mum excellentissimumq; omniũ, quæ fuerint pontificis Romani cuiuspiã ductu, auspi-
cijs & autoritate hactenus intentata. Liberãdæ enim à Turcis Saracenisq; Hierosolymę
& continenti terræ sanctæ in hunc maxime modum intẽdere cœpit. Patribus & ea quæ
concilio inerat ex omni orbe Christiano multitudine ad concionẽ uocata, uir ipse ele-
ganter doctus huiuscemodi orationẽ habuit. Existimatis forte qui huc loci ad nos acciti
conuenistis uiri Christiani, solã fuisse rei ecclesiasticæ ad normã fidei & religionis cõpo-
nendæ causam, quæ me ab urbe, ab Italia uenire cõpulerit. Fuitq; in eo aliquid causæ, sed
alia urgentior, & qua maior nulla dici, nulla possit excogitari, nos attraxit. Paucos ante
annos gens è Perside Agarena, quã uos corrupte Saracenã dicitis, sanctam ciuitatẽ Hie
rosolymam, sanctæ terræ loca inuadens cepit, diripuit, incendit, sacrosanctum domini Ie
C su saluatoris sepulchrum, quod sine lachrymis & singultibus dicere nequiuimus, fœdata
ecclesiæ sacella, templaq; ritus nostri aut solo æquata sunt, aut in prophanos usus cõmu-
tata. Abacta inde Christiani pars fragilis & cruciatuum impatiens, saluti abrenuncians
circũciso præputio facta est Saracena: pars in fide constans per uarios mortis modos la-
cerati laniatiq; sunt, ut felix fuerit quẽ carnifex appetitũ gladio obtrũcauit. Mulieres ue-
ro Christianæ, quas aut urbes & oppida frequentissimas habuere, ut ex uestris quorũdã
qui adsistatis urbibus & oppidis deuotio ad sancta inspiciẽda & osculãda, adorãdaq; loca
per tot maria, tot terras attraxerat, omnia passę sunt, quę dictu obscœna crudelis Christi
hostis nõ ad suã magis explendã libidinem q; ad Christianorũ dedecus excogitare po-
tuit. Ea si Christiani, imò si estis uiri, nec æquo audire animo, nec potestis cum patientia
tolerare: in quæ omnia ut mẽtem animũq; aduertere, & illis pro dignitate nominis Chri
stiani prouidere uelitis, maiorũ exempla, maximum quod imminet negligentibus peri-
culũ, & præmiorũ spes ingentium uos non ducere magis, q; trahere debebunt. Et quidẽ
D quæ attinent ad periculũ priusquã dixero, cætera facilius ante oculos ponentur: omnes
Romano quondã imperio, & post Romano põtifici parentes à Turcis Saracenisq; no-
stris, imò Christi domini, & immortalis dei hostib. possideri, neminẽ esse uestrũ qui igno
ret certũ habemus. Quas uero Europæ prouincias, quas urbes ijdẽ premant, occupẽt, la
cerentq; infideles, si oẽs simul ignoratis, unusquisq; in sua prouincia nouit, nisi forte uos
Galli remotiores hæc non sentitis, qui Hispanorũ Aquitanorumq; ab ea oppressorum
gente, dum in seruitutẽ rapiuntur, in Aphricã abducũtur, clamores eiulatusq; singulos
penè per dies audire debetis. Sed nunquid uos Germani, Saxones, Poloni, Bohemi, Hũ
gari, & si Turcos & Saracenos intra uiscera sæuire uestra nondũ sentitis, quantũ à uobis
distent, quàm paruis dirimantur uel fretis, uel fluminibus ignoratis? Italiam nunc non al
loquor, quã multos ante annos Saraceni dimidiã penè occuparunt, in eamq; usq; adeò
penetrarunt, ut Christianorũ caput Petri apostoli successorũ sedem Romanam marty-
rum sanguine adhuc madẽtẽ inuasam obsederint, captasq; apostolorũ Petri & Pauli ba
silicas inquinauerint. Venetos hic uideo, Dalmatas, Histros, & alios sinus Adriatici ac-
colas, qui dum perpetua cũ Saracenis prælia ut se tueantur exercẽt, quod est de Italiæ re-

liquum ab ea gente intactum defensant. Quanquã nescio Saraceni ne qui maris Adria- E
tici possessione deturbanẽ, ab Italia magis an ab Alemannia & Hungaria repellantur.
Quid multis in re nouissima morer? Fuit hactenus in extremis ad septentriones Europę
partib. Constantinopolitanum imperiũ obex, & tanquam murus, qui maiores omnia ꝓ
straturas Turcorũ Saracenorumq́; alluuiones continuit, prohibuitq́; ne Hungaros, Po-
lonos, Bohemos, & ipsos Alemannos primo, deinde cæteros obruerẽt Christianos. Pul
sus uero ante paucos annos Asia imperator, de retinendis Constantinopoli propinquis
Europæ regionib. laborat: si nunc ea inspicitis, consideratisq́; sola quæ ante oculos sunt,
si irruituro breui Turco & Saraceno obsistere nõ pergetis, qui sacrũ domini sepulchrũ,
sacrã Iesu Christi pedibus calcatã terrã à spurcissima gente tot annos inquinari neglexe
ritis, eãdẽ in uestrũ ruere caput breui sentietis, matronas à complexu uestro, uestras uir-
gines ab earũ sinu, pueros & adolescentes uestros in seruitutẽ uobiscũ rapi dolẽtes mœ-
stiq́; ui debitis. Melius filij & maiori cũ gloria nostri progenitores inchoatã, ut altiuscu-
le repetamus, Romæ, & in Italia & uiribus Europæ auctã dignitatẽ ad totius orbis mo-
narchiã extulerunt: per cuius oẽs prouincias & regiones nomen floruit Christianũ, qđ
nomẽ nostris temporibus ad paruum orbis angulũ coangustari, & quotidie de excidio F
periclitari uidemus. Sed propinquiora attingamus, Carolus ille, cognomẽto Magnus,
uester Germani penè auita origine ciuis, uester Franci rex, uestrũ ingens decus, Hispa-
nijs, Aquitania, & ipsis Frãciæ finibus Saracenos infinita mortaliũ examina deturbauit,
Carolus Saracenos Italia, Carolus, ut fama uos uulgatis, terra sancta & Hierosolymis ex
pulit, ut Christianum nomen ab eo in Europa retentũ fuisse gloriabundi dicere soleatis.
Et quid, oramus uos, gloriæ posthac ducetis, quo audebitis, pacto posthac dicere solam
esse uel primariã gentem Francã, quã uere Christianã liceat appellare, si in ea quæ uobis
adest opulẽtia, Saracenos & Turcos post captum, inquinatũ domini & dei nostri sepul-
chrum, populi etiã Christiani reliquias capi opprimiq́; per ignauiã permittetis? Exper-
giscimini, quæsumus, obtestamur & per uiscera misericordiæ dei nostri oramus, uiri for
tes orbi Christiano exemplũ incrementumq́; futuri, arma capite, turmas, cohortes, legio
nes educite, tam multos habituri sequaces adiutoresq́; ꝗ id ardenti animo facere osten-
detis. Aderit uobis omnipotens deus, angelos suos ante faciem uestram, qui gressus diri G
gant uestros, qui omni casu locoq́; uobis assistãt, opitulenẽ, cœlo demittet. Præmia uero
expeditionis assumpti belli, quæ sint & qualia, quisquã à nobis audire cupit. Sed sunt o-
mniũ maxima, amplissima & qualia nullo ex alio bello sunt sanæ mentis hominibus ex-
pectãda: quicũq; em̃ hanc in expeditionẽ iturus genitores, filios, uxores, diuitias, dome
sticã gloriã, potentatumq́; relinquet, multo maiora & omnino incõparabilia nanciscet.
Quid qđ cadentes in prælio, & ab hoste cæsi, æq; ac uincentes opima de hoste ferẽt spo
lia, & ad paratã in cœlis in æterno regno cum sanctis gloriã perducti cum nostro huius
expeditionis imperatore Iesu Christo triũphabũt. Si uero sunt qui terrena expectãt præ
mia, meminerint terrã de cuius liberatione agitur, illam esse quam deus ipse pater popu
lo Israelitico habitandã promisit lacte & melle, id est, omnib. quæ dulcia homini & sua-
uia sunt fluentẽ. Capite igitur, arripite arma Christiani sepulchrũ dominicũ liberaturi, &
tanta taliaq́; per ipsius domini nostri misericordiam facturi, ut quũ omnes æternam uo-
bis paretis gloriã, tum etiam seculi rerum incomparabiles diuitias acquiratis. Pontifice H
adhuc dicturiẽte, uox omniũ, dictu mirabile, unico ut apparuit ore prolata intonuit, De
us uult, deus uult. Ad quam uocẽ quũ pont. pusillum tacuisset, illiq́; uiderẽtur iterata ter
quaterq́; uerba repetituri, eis, ut tacerẽt manu significauit, & gratijs deo actis, qui tot po
pulorum mentes in sua flexisset beneplacita, subiunxit, Viri fortes, ea quæ dominus in
os uestrum posuit uerba, uobis in bello pro tessera erunt, & ituri in expeditionẽ perseue
raturiq́; in bello sancta cruce ex rubenti panno sagis insuta pectus insignibũt, illiq́; quos
ineuitabilis necessitas, aut magistratuum iussiones reuerti facient, eam crucem in scapu
las transferent. Certi sunt & digni fide autores tantæ rei cõstitutæ famã eadẽ die ad extre
mas orbis partes peruolasse. Quod qui duxerit impossibile, meminerit prelij Pharsalici,
in quo Pompeiũ Cæsar uicit, non famã magis ꝗ certitudinem, quo die gestum fuit, Ro-
mæ & Patauino in colle Euganeo fuisse habitã. Dum uero pontifex cum patrib. de im-
peratore deligendo consultant, multa hominũ milia in cõcionis loco cruce signati sunt,

paucosq́;

A paucosq; intra menses trecenta mortalium milia in id deuota bellum se itineri accinxe runt. Tantis cōfectis rebus pont. Vrbanus in Italiā ueniēs apud Placentiā substitit, ubi fauote Conradi quē uidemus patri Henrici tertio rebellē fuisse, episcopos recōciliauit, q agenti apud Beneuentum antipapæ Rauennati in schismate consenserant, & Romā se conferens, à clero uniuersoq; populo mirabili applausu pōpaq; introductus est. Inuenio uenisse tūc Romā Bernardum Toletanum episcopū, quem pont. pallio dignitateq; archiepiscopali ornatū totius Hispaniæ Metropolitanū declarauit. At illa tempestate Hēricus tertius bellum aduersus Henricū Bambergēsem Comitē gerēs, illo diu implicitus est tentus. Quo in tēpore Cōradus filius illi rebellis in Italia est defunctus, belloq; Bambergensi uix sopito, Henricus tertius aliud contra Robertū Flandriæ Comitem mouit. Dumq; oēs occidentis principes in destinatū aduersus infideles bellum arma militesq; expediūt, solus hic imperiū ambiens Henricus id solū curare est uisus, ut appetitos bello uicinos ab expeditionis gloriosæ consilijs uerteret. Interea cruce signati principes diuer

B sis uijs iter ad Constantinopolim sunt ingressi, primusq; omniū Petrus quidā eremita abstinentiæ fama celeber, ducē se multis exhibens per Alemanniā Hungariamq; perrexit. Cui Gothfredus, Eustachius & Balduinus fratres cognomine Bolionij, (comites enim Bononiæ Gallicæ & quidē potentissimi erāt,) se illis itineris socios addiderūt. Maiores uero præstantiū ducum & nobilium manus, hinc Podiensis episcopus belli dux, & Raimūdus sancti Egidij comes, inde Hugo magnus Philippi Frācorū regis frater, & Robertus Flandriæ, & Stephanus Carnoti Comites, transmissis Alpibus per Italiā iuerunt. Videmusq; tēporis habita supputatione, eodē tempore Petrū eremitā & Bononię Comites Constantinopolim, & utrāq; per Italiā euntē Podiensis episcopi & Hugonis magni manū Romā peruenisse: hęcq; manus sanctis almæ urbis Romę locis deuote uisitaris, & Vrbani pontificis benedictione habita, tripartito profectę, pars una Brundusiū, Barulēsem portū alia petijt, & tertia Hydruntū. Erat uero tanti exercitus tam pacatus incessus, ut nihil quā uaderēt hostile, nihil incōmodū timereī. Vnde factū est, ut Rogerius & Bo

C hemundus fratres Roberto Guiscardo geniti de Melphis urbis possessione acerrime, ut docuimus, bello contendentes, quia nihil suis urbibus & oppidis timuerūt, loco nō mouerint. Generosior tñ animo Bohemundus tot principes fama clarissimos ad bellū glorię plurimū & meriti habiturū ire intelligēs, laudabili exarsit ęmulatione, & ab ipsis principib. uiris, quos illico allocutus est, suasus liberū Rogerio fratri effecit, Melphim ne an cętera quę sibi essent de Apulis occupare uellet, signatū ex more ferunt eductis à uestiario purpureis chlamydibus binis multas exscidisse rotulas, quib. cū Italicę gentis ad duodecim mille uiri cruce fuerunt insigniti. Mouit autē Rogerium fratrē Bohemundi generositas animi. Isq; liberum faciens cōmilitonib. suis, ut qui uellent illum in Gręciam sequerentur, Melphis obsidionē soluit. Tuncq; Tancredus nepos Bohemundo adhærēs, illum in expeditionē est secutus. Dum hæc in Italia geruntur, Petrus eremita ad Cōstātinopolitana appulsus suburbia, multos sibi Italos milites, plurimos ex alijs Europæ, puincijs appetit, quibus uir importunus sese ductorē exhibuit, nec eos aliosq; ex Gallijs Ale

D māniaq; ductos adeo regere & continere sciuit, quin in Constantinopolitanos omia fecerint, dixerintq; hostilia, ædificijs tā sacris q̄ prophanis nullo discrimine spoliatis. Quod quidē imperatoris Alexij eam occidētalium expeditionē suspectissimā ducentis animū adeò exacerbauit, ut qui ex urbe cœpisset præbere cōmeatū, inceperit denegare: tū qui bono ut uidetur zelo Bosphorū Thraciū, quod sancti Georgij brachiū appellant, à primis illis quousq; primarij expeditionis duces cum maiorib. aduenissent copijs traijci uetuisset, Petrū eremitam inuitū transportari curauit Gothfredus: tñ Eustachius & Balduinus Bononienses ex Lothoringia fratres in Europa manserunt. Traductæ in Asiā cū eremita copiæ quas ad duodecim milia mortales fuisse constar, alterū sibi ducem Rainaldū quendam Alemannū creauere, qui inchoata progressi remeritate Nicomediam, & inde Niceam petiuerunt. Turci uero nō modo tunc, sed priusquā à Claromonte discessum esset, quid Christiani molirenī intellexerunt. Qui Nicea defensoribus obsidioniq; perferēdæ necessarijs cōmunita, ac cæteris ex oppidis uel castellis cōmeatu detracto, id solū curare occœperūt, ut primis Christianorū qui irruerēt trucidatis, cæteros & Bosphori transitu deterrerent. Itaq; facti certiores, eos duodecim mille Nicenū attigisse agrū, cōcauis

in montium uallibus insidias struxere. Primus tunc eremita Cinitum oppidū offendens, E
agri Niceni oppidū mari imminens ab incolis derelictum, frumento uinoq; & erranti-
bus in circuitu animalibus abundare, actum esse de Turcis uociferatus est, qui munitissi
mum natura loci oppidū defensare diffisi sunt: & Rainaldū audiens Exeregorgon oppi
dum pariter derelictū cōsedisse, loco & ipse consedit. Dum autem Rainaldi milites nul-
lo hoste uiso factā in patentibus campis prædā liberius agunt, irruentes ex insidijs Tur-
ci ad subitū perterritos imperum ad portā usq; secuti sunt, consertumq; ibi prælium non
prius dirimi potuit, ꝙ tantæ irruerint Turcorum copiæ, ut uallatū in circuitu oppidum
pluribus locis cœperint oppugnare. Defensabantur uero probè à Christianis portæ mœ
niaq;, & fessi continuata per triduum oppugnatione Turci, multis acceptis uulneribus,
re abissent infecta, nisi sciuissent uidissentq; Christianos, ut deficientē oppido aquam, à
fonte muris propinquo aut per uulnera & mortes peterent, aut siti cum iumentis interi-
rent, coactos esse. Sed tantus erat Christianorum oppetendæ in salutē æternam mortis
ardor animorum, ut nihil magis à duce Rainaldo sit petitū, quàm facta eruptione sitim F
animorū æquè ac corporum in Turcorū sanguine extinguendā: solusq; in aliquot milli
bus fuit dux Rainaldus, qui abnegata Christi fide se & paucos per ignorantiā secutos, pe
riculo eximens, deditionem fecit, in cæterosq; illico oppressos uarijs cruciatuum modis
est sæuitū. Ducentes postea in Cinitum, Turci tam rapidè, ut est gentis mos, ferri nequi-
uerunt, quin eremita per legationis ad imperatorem Alexium simulationē Constantino
poli reuertisset. Obsessi in oppido Christiani, & si diutina in oppugnatione cædē in Tur
cis innumerā cōmiserunt, ad eam tamen moriendo per uulnera paucitatem peruenerūt,
ut oppido per defensorum raritatem capto, ad unum omnes fuerint trucidati. Fuit ea cla
des Christianis eo belli initio inflicta, Alexio imperatori ex eo maxime grata, quod cęte
ros Christianos inde territos, expeditionem sibi suspectissimam omittere existimauerit.
Interea Hugo magnus, & Normanniæ, Flandriæ, Carnotiq; comites ex Baruli Apuliæ
portu Dyrrachium copias traduxerant, quos Dalmatiam pro Alexio administrans præ
fectus turmatim interpositis diebus, Constantinopolim accedere uoluit, ne unū in exer G
citum coactæ tot uirorum fortium copiæ quicquā in imperatorē moliri possent. Et eodē
in tempore Gothfredus Balduinusq; Bolionij fratres, quos diximus cum Petro eremita
per Hungariā accessisse, tunc primum urbi Constantinopolitanę cœperunt appropin-
quare. In quos suā Alexius perfidiam apertè ostendit. Nam in suburbio prima nocte ho
spitatos curauit inuadi hostiliter ab armatis. Bolioniorum uero militibus, qui ex more
excubias armati seruabant resistentibus, nulla est accepta clades, & duces nocte cōcubia
apertos in campos recedentes, in castrorum formā statiuis locum cōmunire cœperūt: in
quos operi intentos iterū Alexiani, sed paratiores sole oriente impetum fecerunt, certa
rumq; est eo insultu haud secus, ꝙ si urbem Gallica ea gens oppugnatura uiribus adue-
nisset. Et tū Alexius postquam intentata parum successisse uidit, qua die Hugonem ma-
gnū propinquare intellexit, pacē cum Gothfredo & Balduino constituit. Hugonem se-
cuti quanto præfectus Dalmatiæ iussit interuallo, Podiensis episcopus & Raimundus
per Dalmatiā, Epirum, Etholiā, Thessaliā, Chaoniam, Macedoniam, Acarnaniam, Grę H
ciam & Thraciā Constantinopolim peruenere: solus Bohemundus antiqui hostis Ale-
xij imperatoris fraudes callens, quo longiorem eo tutiorē uiam ingressus est. Nā in Pelo
ponnesum perpetua à Brundusio nauigatione delatus, per superiorē Mœsiam, uel ut di
cunt, Bulgariam Adrianopolim petere constituit. Is quum ad Castoriam peruenisset sub
iectam urbem imperatori, cōmeatus sibi præter spem abunde præberi uidens, quassatū
fessumq; de itinere exercitum restaurauit. Alexius uero qui alia per Græciā uia insidias
struxerat, Bohemundum in Bulgaria esse audiens, quacunq; illi Constantinopolim pe-
tendum esse nouerat, oppressuras cohortes occulte disposuit. Mouens castra Bohemū-
dus peruenit Paphlagoniam, in qua primum subsedit ad oppidum hæreticæ gentis, quę
nec Græcos neq; Latinos obseruans ritus utriq; aduersabatur. Oppidaniq; quum essent
petiti, commeatus denegantes conuicia addiderunt. In quos per iracundiam delatus,
furens Bohemundus, captum ui spoliatumq; oppidum incendit. Quum autem postero
die ad Bardarum amnem esset peruentum, moxq;, agmina in itinere oppressisset Bohè-
mundus, parte copiarum uado transmissa, ad fluuij ripam castris pariter substitere. Et ad

auroram,

A auroram, quæ noctem illam secuta est, Alexiani milites qui fuerant insidiati, Italicas co
hortes Bardarum amnē traductas sunt aggressi: quibus uiriliter resistētibus, ad primos
exercitus clamores Bohemundus duo mille equites præsidio immisit, repulsiq; illico
Græci ab insequēti equitatu de fuga sunt retracti. Dicit uero nūc primū Bohemundus,
qđ Italia moturus fuerat, opinatus inimicos in se animos Alexiū gerentē se uel fraude
opprimendo intētissimū esse, Quadrato abinde exercitu incedere cōstituerat, cū expe
ditiōis duces illū appropinquare certiores facti, turmas aliquot obuias immiserūt. Tūc
Alexius postquā dolos incassum cecidisse uidit, ad Bohemundum mittens intentatæ in
eū iniuriæ culpam in militum Græcorum rapinæ auidorum audaciam reiecit, magisq;
postea uni Bohemundo ꝙ cæteris ducibus deferre est uisus, quandoquidem cōmeatu
quacunq; incederet pro omnibus copijs abunde donatum, pacis & fœderum cum om-
nibus expeditionis ducibus ineundorū petijt consultorem. Bohemundusq; postquam
omnia per occidentaliū potentiam uidit tuta, comitare & ingenij dexteritate usus, cum
B paucis ad imperatorē Cōstantinopolim se contulit, Ibi notum antea, ut ostendimus, in
Dalmatis hominē audenter allocutus, facile ei suasit præstare amicitiā multæ magnæq;
spei potentissimo exercitui seruare, ꝙ nulla subeūte utilitatis, uel quod certum erat, ho-
nestatis ratione iritatū in sui suorumq; excidium concitare. Alexiusq; in sententiam du
ctus, nō modo commeatus, tantumq; per urbem regiam & subditas ciuitates accessum,
sed copias in supplementa, equos, uestē & arma est pollicitus, modo adacti iuramento
duces, fidē se illi & amicitiam seruaturos, & captas de Asia urbes præter unicam Hiero-
solymā sibi permissuros solenniter sponderent. Quod quum duces fecissent, parato, im
peratore iubente, nauigio oēs expeditionis copiæ in Asiam sunt traductæ. Solus tamen
cum paucis militibus apud imperatorē ea ratione mansit Bohemundus, ut comportan
dum in castra cōmeatum calonibus abunde faceret præberi. Exercitu omni apud Nico
mediā coacto, placuit ducibus primā omnium hostis urbiū Niceam inuadi. Quod au-
tem à Nicomedia in illa uia pleraq; deserta, & saltuosis impedita est montibus, præmis-
C si cum dolabris fossorijsq; instrumentis calones ad quatuor mille, ꝓcedenti ad tergum
equitatui impedimētisq; iter peruiū reddidere, crucibus ligneis ad uiarū diuortia ubiq;
fixis, ne tardiusculé secuti milites nostri, per deuia flectētes in manus hostiū peruenirēt:
priusq; duces castra ad Niceam metati erant, ꝙ Bohemundus lente datis ab imperato-
re cōmeatibus in castra præmissis subsequi potuerit. Nicea urbs natura loci defensa, sub
limiq; munita muro, ab Austro lacū habet piscosum, uix quartā partem circuitus mœni
um abluentem. Quare Christiani duces, quod est continentis reliquum, trinis circunda
tū castris obsederunt, Podiensisq; episcopus, Raimundus Comes, Hugo magnus, Nor
mānus, Flandrensis & Carnotensis ad orientem: ad septētrionē Gothfredus, ab occasu
sedit Bohemundus. Excitauit aūt parauitq; ducum quisq; machinas, balistas, & alios se
cit oppugnationi necessarios apparatus: & quod urbis muri turres habent sublimes, ca-
stella illas ubiq; adæquantia ex materia tabulatisq; opposita, unde sagittis & iactis emi-
nus telis oppidani à defensione mœniū prohiberent. Actæ etiā sunt insuper uineæ, &
D hinc ariete multo quassatus murus, inde cuniculis & cauernis sub ipsis fundamētis irru-
ptio intentata est. Sed præter Niceni populi frequentiā, multus inerat mercenarius mi-
les Turcus, & noui quotidie in uulneratorum morientiumq; successuri locum a Turco
per lacum submittebantur: quin ligna, cōmeatum, & herbas in iumentorum pabulum
nostri per lacum lēbis importari uidebant. Quare quum tricesimum iam diem obsessæ,
& magnis oppugnatæ conatibus Niceæ nulla spes lacu illis aperto capiundi uideret re
linqui, Alexium imperatorē, ut scaphas mitteret, orauerunt. Interea Turci Arabibus,
Saracenisq; in societatem belli ascitis, in montibus, qui contra Niceam altissimi insur-
gunt, ad sexaginta armatorū milia coacti erant, qui aperta lacus uia freti, missis hinc in-
de nuncijs cōstituta cum Nicenis die in nostros impetum fecerunt, & quod porta, quæ
ad orientem spectat solem, ciuium eruptioni commodior esset uisa, in Podiensis episco
pi & Hugonis magni castra, maior incubuit impetentium multitudo. Sed eorū castro-
rum duces dimidia penè Christianorum exercitus pars eruptione facta congressi, ina-
niter furentes Turcos & Arabas, multis confectos cædibus uulneribus'que in montes
repulerunt. Alexius interim ductos Cuitum oppidum lembos, in terramq; expositos,

carris inde in Christianorũ castra curauerat cõportari,& quod duces exercitus ut peterent animum non aduerterant,remiges ille & Græcis idoneos, ac maritimis innutritos prælijs milites addiderat:dimissos noctu in lacu lembos armatis plenos, Niceni quãprimũ sunt cõspicati,qđ eo mane à tribus simul castris durior solito erat oppugnatio, cœperant deditionis facere mentionẽ,quũ eos de lembis allocuti milites Greci in gratiorẽ sententiã adduxerunt.Ea eñ cõditione portas Niceni se aperturos dixerunt, si ea urbe imperatori permissa cũ rebus & armis oẽs qui inerant Cõstantinopolim migrare sinerent.Id uero & si duces malo animo ab imperatore factũ esse intellexerunt,quod tamen in maiora ardentibus ferebant animis, facile est cõcessum, & duobus ac quinquaginta diebus oppugnata urbs per hunc maxime modũ Turcorũ manibus est erepta. Progressi inde Christiani cũ binis pcessissent castris,ad amnem ponte iunctum amplo peruenerunt:quo transmisso uiã sibi desertã, & soli parũ herbidi aliquot diebus uadendã intellexerunt:cui obiatæ difficultati id solũ adhiberi potuit remedij, ut bipartitũ exercitũ binis, & iñ quoad fieri posset, propinquis ducerent itineribus, Podiensisq́ episcopus & Hugo unã, aliam exercitus partẽ duxit Bohemundus. Tres iã dies continenter iuerant duces,cũ quarta die Bohemũdus qui de tertia uigilia mouisset cœlo albescente, riuũ offendens,ad quẽ herbidũ erat solũ, equos & iumenta reficere cõstituit, & Saracenis depositis castra ex more cœpit cõmunire. Cũ præmissi exploratores rapidũ aduolãtes hostẽ adesse,innumerã esse multitudinẽ nũciarũt.Prima aũt impauido duci fuit cura uelocissimos alterũ post alterũ mittere,q episcopũ Hugonẽq; uocẽt,omnibus exinde in ordines redire iussis,paucos cũ sacerdotibus,pueris & mulieribus castrorũ male munitorũ custodiæ reliquit.Dũq; in hostẽ sublatis ad sydera clamoribus à fronte irruentẽ lento fert gradu, à suis monitus respicit maiores uel certe pares illorũ copias, sed tacentes in circuitu cãpos mõtesq; occupasse. Et prouolãtes Turci sagittarũ nubes cœperũt immittere,cũ equis cõcitis male armatã gentẽ Christiani inuadunt, & cõtis multa cum hostis pernicie fractis,gladio res geri cœpta.Nec erat in Bohemundi exercitu quisquã,qui cõserta cũ hoste manu inter cõfertas illorum turmas pugnans obseruabat. Cadebãt uero ex Christianis pauci,cũ paucissimi uolantiũ uel incertũ ictus sagittarũ haudquaq; lætales euadere possent:sed tãta in Turcis, Arabibus, Saracenis cõmittebat cędes,ut uincẽtibus uictisq; pgrediẽdi inter cadauera facultas sit adẽpta:submittebat iñ Solymãnus, qui aderat summus Saracenorũ princeps,laborãtibus suis integros.Et infideles de subsidiarijs aciebus tã auidẽ sagittis eminus missis,nostros ferire ardentes erãt, ut suos etiã uulnerari cernentes se à sagittando nequiuerint cõtinere. Dũ uero id cõsenẽ atrox prelũ,Turci equites mille castra Bohemundi inuadentes,magnã in multitudinẽ nostrorũ inermẽ etiã mulierum cædẽ edidere,oẽs confecturi ad unũ,nisi aduolans cũ paucis Bohemundus,illos partim occidisset,partim fugere cõpulisset. Dimissaq; ibi presidio turma,quũ ad suos reuertisset,adeò mutatã esse fortunã reperit , ut nisi Comes Normãnus aureũ qđ subsidiaria in acie seruabat uexillũ immisisset,in fugã uertẽdi fuerint Christiani.Alia interim Turcorũ manus prima maior castra inuadẽs, præsidiũ ibi à Bohemũdo relictũ superauerat,&magna ex parte occiderat,inermẽ turbã breui cõfectura,nisi cum quadraginta equitũ milibus Hugo magnus Gothfredusq; Bolionius superuenissent,q illis crudelitate qua uti cœperãt interfectis ad Bohemũdũ se cõtulere. Eos à lõge cõspicati infideles,q̃s mõtes cãposq; diximus occupasse, & ipsi maior multo nostris multitudo ad suorũ acies cõcessere:reintegratoq; prælio cędes quãtę priusea die nõ fuerãt,hinc inde cõmitti cœptę, priores iñ si potuissent,aciẽ Saraceni & Turci excedere uoluerint. Sed ueriti,qđ pculdubio futurũ erat, ne quãprimũ terga uertere cœpissent, sui timore dissipati à nostris persequẽtibus, & factis illorũ fuga audacioribus cõficerent , se tãdiu cõglobatos,quoad poterant cõtinuere, quousq; præliũ quod ad aurorã inchoatũ erat, nox superueniens diremit.Et Turcis sensim in montibus se recipientibus, nostri in Bohemũdi castra ad riuũ firmata reuersi sunt:diei quę secuta est ortus, qđ eo in prælio actũ esset ostẽdit. Christianis eñ à crucis signo recognitis, & in cumulos gregatis, decuplo maiores barbarorũ cadauerũ cateruæ fuerunt,mularũ,asinarũ,equorũ,camelorũ,uestiũ quoq; etiã sarcinarũ,& armorũ tãtum, auri quoq; & argẽti tãtum in Christianorũ exercitu uicta gens barbara reliquit,ut nostrorum inopia,quã itineris difficultas lõgitudoq; effecerat

E (margin, line 1) · F (margin, line 19) · G (margin, line 35) · H (margin, line 50)

A effecerat, subleuata sit. Christiani duces unica die cæsis, sepeliẽdis, uulneratisq; curãdis
data: postridie quæ dies fuit nonarũ Iulij quarta, hostem quacunq; fugeret insequi cœ-
perũt. Didicerant em̃ à nobilibus captiuis, quos perpaucos seruauerãt, maiores opinio
ne ad id prælium copias cõfluxisse, quarũ numerus quando mouerant quadringenta su
perasse milia credebãt. Inerantq; Medi, Syri, Turci, Cardei, Saraceni, Arabes & Meso-
potamij, quorũ partẽ maximã leuitas quędã, & nouarum uidendarũ rerum auiditas, po
tius q̃ regum ciuitatum'ue iussa domo eduxerant, apparebatq; eos nullo territos inse-
quentis hostis timore animis in quiete reassumptis ad prædã redituros, qui sub recentẽ
eius prælij timorẽ, quo omnes perculsi fuerant, si redire ad conferendas manus cõpelle
rent, uidebant e uestigio in propria redituri. Ingressus autem Solymannus fugæ uiam,
quæ in Lycaoniã ducit, quẽ ferunt quũ postera prælij die decẽ milibus Arabũ sibi præ-
sidio aduenientiũ obuiasset, nostrorũ ferociã uerbis extenuasse, Arabibusq; suasisse, ut
omissa Romanæ terræ defendendi spe, ad munitiora secum defendenda reuerterent:
B quibus integris fretus copijs Solymannus, magnũ nostris q insequebant, maiusq; suis
eius regionis Saracenis intulit incõmodum: qđ quacunq; itum est, se prælio cum Chri-
stianis gesto superiorẽ, ac planè uictorẽ prędicãs euasisse, in urbes, munitaq; oppida et
castella admitti obtinuit, à quibus eductos, & tanq̃ iusto captos bello uinctos morta-
les abduxit, cõsumptisq; igni supposito, ac corruptis cõmeatibus nihil est relictũ, unde
noster exercitus ali posset. Quod quidẽ crudele Solymãni cõsiliũ Christianis persequẽ
di hostis facultatẽ ademisset, nisi maturæ in agris segetes nostro exercitui rei frumenta-
riæ inopiã subleuassent. Eoq; in itinere qđ à prælij loco ad Iconiũ primã Lycaonię urbẽ
pertinet, cõmeatibus & aquis, quibus regio pleraq; caret deficientibus, multa Christia
ni iumenta, multos amiserũt equos. Quum est uentũ ad Iconiũ, facti sunt Christiani cer
tiores Solymannũ aliò flexisse. Quamobrẽ ab Iconẽsibus introducti, postq; satis quieti
est indultũ, Eracleã ducendũ statuerũt: qua in urbe munitissima nunciabãt Turcos in-
gentẽ in numerũ cõgregatos, se ut tuerent necessarios facere apparatus, ꝓcessitq; acie
C structa Chr..ianorũ exercitus, hostẽ existimans ante urbis portas uel leui prælio occur
surũ, Nostris aũt, quibus ea die prima obuenerat acies, in subitã quę fieret, eruptionẽ in-
tentis, mœsti flentesq; obuiã effusi sunt oppidani, q Turcos ad aurorã profectos nunci-
antes deditione oblata, pacẽ, amicitiãq; postulabant. Itum itaq; est patẽtibus in Eraclе-
am portis, ibiq; ad quatuor dies quietum. Turcis exinde nullo in loco, qđ exploratissi-
mũ erat, cõsistẽtibus, placuit bipartito exercitu incedere. Et Balduinus, Bolionius, Tã-
credusq; Comes Tarsum ducẽtes, quã ob rem Turci fugientes reliquerãt eam, dedenti
bus ciuibus acceperũt. Primusq; fuit Balduinus, cui ab expeditionis ducibus dominiũ
in Asiã est cõcessum, Tarso em̃ ea liberalitate est donatus, ut quicquid in ea regione ca
peret perpetuò possideret. Isq; paulo post Edissa & Manustra urbibus est potitus. Flexit
uero in sinistrã exercitus robur maius, & in Armeniã tunc, sicut & nunc, minorẽ dictã,
quæ olim fuit Cilicia duxit, cuius urbes, oppida & castella à nullo uel Turco uel Sarace
no custodita facillimũ fuit capere. Quã omnẽ regionẽ Palinuro cuipiã Armenio cum
D nostris militare solito regendã attribuerunt. Itum est inde in Cappadociam, cuius urbẽ
Cæsareã primum ceperunt. Exploratũ uero certumq; habebãt Christiani, Saracenos &
Turcos ut Antiochiã retinerẽt, summis eniti conatibus, quare in illã ducturi, apud Cõ-
sor urbẽ, Christianorũ qui inerant opera deditã, tantisper, quoad cõmeatus in quintam
diẽ caperent, quieuerunt, ꝓfectiq; inde publicanorũ castro primũ, deinde Rusa urbe cũ
multis, quæ illius habet ager, castellis potiti sunt. Intercedũt uero ea Rusensis agri loca,
& uallẽ, in qua est Antiochia, mõtes altissimi, ut coacti fuerint nostri calle arduo ince-
dere, qui ad mediũ celsi mõtis dorsum tritissimus, caligantẽ oculos rapidã ruinosamq;
subiectã altitudinẽ quum supra saxosa sublimitas in cœlum attolli uideat: nec fuit tam
audax insanusq; miles quispiam, qui equo insidens id itineris emensus fuerit, quin mul-
tis arma uestẽq; periclitaturo imponentibus iumento, fuerunt qui sua proiecerint in ꝓ-
fundũ. Eo itinere una & quidẽ anxiosissima die perfecto, ad Murasim urbẽ est uentum,
ex qua nullo resistente capta primũ in cõspectu campi apparuerunt, apud quos Antio-
chia cernebat. Progressisq; postera die nostris, quũ est in campos descessum, hostes uisi
sunt ad amnẽ, qui dimidios intersecat, cõsidere. Quo enim hostes morabant loco, pons
erat

erat ferreus appellatus, ad quē multi conuenerant calones, uinum, oleum, frumentū, a- B
uinā ex montanis publico edicto in urbem comportantes, quibus nō magis tuto in ur-
bem sociandis ꝙ domo per uim educēdis armatorū cohortes ab Antiocheno rege fue-
rant attributæ. Irruētes itaq; nostri equites, leui cōmisso prælio, partim illos interfecere,
partim in urbē fugere cōpulerunt. Captaq; est nō cōmeatuū magis ꝙ iumentorum prę
da, adeo nostrorū indigentiæ accōmoda, ut nihil eo tēpore gratius fuerint habituri. Ali
quot inde progressi milia passuum Christiani, ad flumen peruenerunt urbi Antiochiæ
ꝓpè contiguū, Farfar nomine, quod uado trāsiri sine periculo nequit: castrisq; ad primā
illius ripā firmatis per noctem quieuerunt. Postridie duces Christiani urbē cōtemplati,
cuius famā alioquin ingentē præsentia superaret, captiuos sciscitati sunt, quæ esset ciui-
tatis, nō custodiæ magis ꝙ regiminis forma: illiq; socordia potius ꝙ dolo ducti, respon-
derūt regem illius esse Cassianū, filios habentē duos, Bachmā & Sensadolū, Soldanoq;
Babyloniæ tributa pēdentē, à quo Turcos & Saracenos milites ueteranos præsidio ha-
buisset tot numero, taliq; præditos uirtute, ut eos à nostris, si sanę essent mentis nō cense F
ant expectandos. Nedū uero territi sunt illorū uerbis duces, quin potius ad ortum solis
præmissus cum legionibus quinq; Bohemundus, hostes extra urbis portas structa acie,
inter fluuium & urbē expectātes aggressus est: dūq; ibi conserit̄ præliū, quicquid erat re
liquū exercitus Christianorū cōmuniēdis sitis proximo amnis loco castris intendit. Ge
nus uero prælij à Bohemūdo inchoati tale fuit, in quo nec accipi clades, nec inferri Tur
cis & Saracenis posset, cū premerent̄ intra promurale refugiētibus: & si quādo nostros
reprimerēt, proximo è loco excedere nō audentibus. Sole aūt iā in uesperā inclinante,
Bohemūdus in castra ꝓpemodum cōmunita se recepit. Ea urbs sicut Hebræorū monu
menta habent, relata prius inde ab Antiocho orientis dominatore eius nominis primo
dicta est Antiochia, duplicię circūdat̄ muro, pars cuius interior lateritio, exterior qua-
drato lapide structa est. Eaq; superbā præ se ferens speciē, turres quadringentas sexagin
ta habet, colles quatuor urbe includunt̄, in quorū celsioris ad orientē solis spectātis ca- G
cumine arx est, natura loci munita, ut oēs sit machinamētorū conatus, omnia oppugnā-
tiū ingenia facile frustratura. Regionē incolæ appellāt Cœlesyriā, situsq; urbis flumini-
bus fontibusq; irriguus agros habet fertiles, & glebæ maximā ubertatē, uicinusq; lacus
optimis abūdat piscibus. Recedit à mari Cilicia urbs duodecim milia passus, ubi Farfar
fluuius portū efficit, nauium etiā cæterarum capacē, qui à temporibus Christianorum
primis sancti Symeonis appellationē habuit. Adiacet uero Antiochię ad septētrionalē
plagā mons, excelsus uero significatione Græca, quod aquis fontiū sit irriguus, ab inco
lis primo, post à nostris per uerbi corruptelā altitudine oculos caligāte, montana nigra
appellatus. Ad orientalē uero plagā campestris latissima regio ab urbe patet, quā Far-
far fluuius ꝓpinquo mœnibus loco influit. Accepit aūt ea ciuitas maxima ab ecclesiæ
primitiuę exordio ornamēta, quod Petrus apostolorū princeps primam in eam patriar
chalē instituit tenuitq; sedem. Theophilusq; ad quē euangelista Lucas eadē oriundus
ciuitate actus apostolorū inscribit, septimus à Petro antistes in illa cōstitutus, ut ꝓphani H
regis Antiochi nomē aboleret, cā de suo nomine Theophiliam appellauit. Sed qđ ce-
lebrē facit eius urbis memoriam, gloriosum quo appellamur, Christianum nomē ijs ex
nostris q sacra profundebant̄ baptismatis aqua, discipulis uel Nasareis tunc appellatis,
ea in urbe à principio inditū fuit: per eos uero, qui postea stante primum Romano, post
Cōstātinopolitano imperio secuti sunt ad mille annos, adeò sub Christi nomine floruit,
ut episcopos tres supra quinquaginta & centū patriarchæ suffraganeos, & sexaginta su
pra trecentas ecclesias urbs habuerit, in diuisiōe etiā magnæ illius Asiæ partis, quā Chri
stianos de Turcorum & Saracenorum recepisse forte manibus ostendemus, cū quatuor
principatus fuerint, constituit. Vnum habuit Antiochia, cuius fines fuerūt à Tarso ciui-
tate Ciliciæ occidentē uersus, & ad orientalem plagā in riuum usq; qui Valemniā Ma-
radamq; urbes maritimas sub castro Mergat diuidit. Quū itaq; Christiani ad eam urbē
natura loci densissimo sublimiq; muro munitissimā diu sedendum esse intelligerēt, mul
ta in concilio agitata sunt à ducibus prouisa. Primū tamen omnium amnem ponte, qui
ad castra urbem' que pari spatio pertineret iungi placuit. Castrorum autem ordine inter
duces suasq; singulorum copias distribuendorum ea fuit ratio, ut cū Antiochia monti,
sicut

A ſicut oſtendimus,adhæreat eminenti,quam ad partẽ abſq; ingẽti periculo adiri nequit,
quicquid eſt reliquũ extra proximũ amnẽ uergens in campos caſtra occuparent ea ra-
tione metata,ut cũ ſibi poſſent noſtri urgente neceſſitate inuicem ſubuenire, tum uero
triſariam diuiſi ſuos ſibi cogerent ſeruarentq; cõmeatus, ſuis ſingulæ partes obeundis
muneribus intentæ eſſent. Fuit ea dies in qua Chriſtianorum ad Antiochiã caſtra ſunt
firmata kalendarũ Nouembriũ duodecima, per quod anni tempus gratiſſimorũ feraciſ
ſima abundabant:uindemia enĩ quæ tũc appeteret, nondũ facta, uuæ in uitibus matu-
ræ pendebant,omnigenũq; pomorũ,& nucum ſuauiſſimi fructus exercitui in promptu
erant. Frumenti uero & ordei defoſſis in puteis,quibus Antiocheni in horrea utuntur,
maxima uis eſt reperta.Quanquã fama per uniuerſam Aſiã uulgata elemẽtiæ & huma-
nitatis,qua noſtri in ſuperatos,deditionem ue facientes utebant̃,& ſeruata in emptioni
bus iuſticia, effecerãt ut oẽs munitorũ etiã quorumcunq; locorũ incolæ, niſi quantũ im
poſita à Turcis præſidia prohiberẽt,noſtrorũ caſtris quacũq; circumagerent̃,annonam
B importarent. Adiuuit etiã ſæpenumero Chriſtianorũ cum infidelibus,cohabitantiũ af-
fectio,qđ ab ijs in noſtra cõfugientibus caſtra, uel occulte euntibus redeũtibusq; quid
ageret,moliret̃,prouideret hoſtis,quo etiã in loco animalia in cõuallibus,aut frumenta
in puteis occuluiſſet,reſcitũ eſt. Armenij & Suriani gens Chriſtiana ſemper noſtris auxi
lio affuere. Suntq; Suriani antiqui in Aſia originẽ habentes, quæ acceptã ab initio Chri
ſti fidem poſt captã Heraclij imperatoris temporibus à Saracenis Hieroſolymã, & om
nem terrã ſanctã ſemper tenuit. Sed quod aliquando eorũ fidei conſtantia Saracenis ſu
ſpecta fuerit, nunquam certas ſedes habere permiſſi ſunt. præterq; ſub principe Ægy-
ptio Carpharat,qui à Laodicea Syriæ uſq; ad Alexãdriã Ægypti poſſidens,quartã Hie
roſolymę urbis partem,in qua ſepulchrũ eſt domini,eis ſuoq; patriarchæ ſub annui pen
ſione tributi poſſidendam permiſit. Sed quo tempore expeditio hæc noſtra traiecit in
Aſiam,pulſi Hieroſolyma,montes qui ad Antiochiam pertinent coluere.

C BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLI-nation Imperij Romani, Decadis ſecundæ, Liber quartus.

ANNVM obſidionis inchoatæ,qua Chriſtiani expeditionis glorioſę du
ces Antiochiam preſſerunt, nonageſimum ſeptimum ſupra milleſimũ
ſalutis fuiſſe inuenimus. Per quod tempus Romæ pontifex Vrbanus
ſecundus amplitudinis Chriſtianorũ, quã ea peperit expeditio autor,
poſt actam prudentiſſime atq; ſapientiſſime uitam,Romanorum odia
adeò euitare nõ potuit,quin ſenex morti iam propinquans, ſibi timere
coactus fuerit:quod enim nonnullos ex Romanis potentioribus Guil
berto antipapæ apud Beneuentũ ſe continenti ſtudere intelligeret, conſulentibus ami-
cis,conſtituit ſibi à conſueta per id temporis Laterani habitatione, quãdiu aduerſarius
uiueret abſtinendũ.Fauebat uero illi Petrus Leonis potentiſſimus per eam tempeſtatẽ
Romanus,nec tñ ſatis fiſus poſſe põtificem in ſolitarũ Lateranenſis ſancti Petri,aut ſan
D ctæ Mariæ ædiũ habitatione tueri, eum annis duobus domi tenuit, quæ ſancti Nicolai
in carcere Tulliano eccleſiæ adiacebat. Quod quum intellexiſſet Guilbertus Rauẽnas
antipapa,Ricardi principis Capuani,qui & Beneuentũ tenebat,inſtigationibus,& ope
Albam ſe cõtulit,Marſorum oppidũ,ut ex eo loco urbi proximo antiquos in urbe Ro-
ma fautores ſuos,ſe admittendo faceret audentiores.Sed ad Chriſtianorum Aſiaticam
expeditionẽ in Venetorum monumentis inuenio,paulo poſt ꝙ Chriſtiani duces apud
Conſtantinopolim in Aſiam traiecerunt, Venetos claſſem ingentem quæ ducẽtas om-
nigenûm nauium habuerit, cruce ſignatis militibus compleſſe, cuius Michael Vitalis
Michaelis ducis filius ductor & gubernator fuerit,eamq; referr̃ à Dalmatis auctã, Rho
dum fuiſſe ductam.Piſani igit̃ cũ Venetis obeſſent,ſiue claſſem Venetorum Dalmata-
rumq; ſua maiorẽ eſſe ignorauerint,ſiue ea fuerint audacia,in portum Rhodienſem de-
lati conflixerunt,& prælio ſuperati triremes duas de uiginti amiſere,in quibus quatuor
milia Piſanorũ militũ ſunt capta: ſed Veneti ob crucis quod ferebant ſigni reuerentiã,
triginta primoribus Piſanorũ claſſis in obſides retẽtis, cæteros incolumes cũ reſtitutis
triremibus abire ꝑmiſerũt.Addũtq; ſcriptores delatã exinde eã Venetorũ claſſem Smir
nã Aſiæ urbẽ, quę ſex à mari paſſuũ milibus diſtans,tunc recens à Turcis diruta fuerat,
cepiſſe

cepisse,& magni Nicolai corpus ibi repertũ Venetias detulisse,quod in ecclesia nũc ce- B
lebri sancti Nicolai in littore secus portã fuerit cõditũ,& turrim ad ædẽ tũc paruam, ne
sancti reliquiæ à piratis furibus asportarenť ædificatã. At apud Antiochiã & si spes po-
tiundi illius in obsidione à principio fuerat,oppugnare tñ ea ratione placuit,ut q̃ essent
nostrorũ animi,rex Cassianus,& ciues Antiocheni, impositæ quoq; præsidio Turcorũ
multę,Saracenorũ plurimę cohortes intelligerẽt. Castella itaq; plurimũ sublimia ex ma
teria tabulatisq; in tribus locis excitata,unde hostes à turriũ urbis defensione ꝓhiberen
tur,adactæ uineæ,cuniculi sunt intentati:& cũ hæc satis parata essent, perrumpẽdo arie
tibus,scandendoq; scalis muro,factus est maximus ingentissimusq; conatus:sed ea erat
muri crassitudo,ea sublimitas,quæ nostrorũ uires ingeniaq; faciliter frustrareť, & multi
nostrorũ saxo superne demisso,plurimi uolãtibus undequaq; telis & sagittis uulnerabã
tur. Qui conatus cũ aliàs Romæ parũ efficax,parũq; utilis fuerit,ideo multũ profuit,qđ
nostri nihil præter sessionis diuturnitatẽ ꝓfuturũ intelligentes,se illi cõtinuandæ atten-
tius accõmodarũt. In castris,quæ ampla à principio fuisse diximus,castellũ est ædificatũ F
fossa latissima,ualloq; turrito munitissimũ,in q̃ media etiã abeũte exercitus parte, reliq
sese ab omni quãtũuis maximo exercitu tueri possent. Inchoauerat iã præter omniũ spẽ
cõmeatus in castris deesse,& plane à rerũ penuria ad famẽ ueniebať,eò maxime quia q
frumẽtatũ ibant ꝑ eos dies,pars uulnerati,& rerũ uacui in castra cõpulsi, pars occisi aut
uulnerati ab hostib. abducti sunt. Viderãt uero ex Christianis nõnulli insidiatores Tur
cos,q ea inferrẽt incõmoda,oppido exire Areth castris ad qnq; passuũ milia ꝓpinquo.
Quai e Bohemũdus, & Flãdriẽsis Comes in iunctũ à principib. in cõcilio onus impigre
assumẽtes,mille expeditos equites ad partẽ Areth oppidi nostrorũ castris auersam no-
ctu insidijs locãt. Emissiq; castris ad ortũ solis calones,paruo ad fallẽdũ hostẽ custodiẽ-
te prȩsidio,pars lignatũ,pars tanq; nullo apparẽte hoste securior facta,simulat ire lõgin
quius frumẽtatũ:& certior erat hostis,Christianos fame laborare, ut nullũ in quærenda
annona discrimẽ,nullũ uiderenť periculũ euitaturi. Ideoq; quũ cẽserẽt eos ꝑ mortes &
uulnera deterrẽdos,oppido undiq; erumpẽtes, in paruũ quod longe aberat, calonibus G
datũ præsidiũ sunt delati. Vix illi stadio Areth oppidũ post terga reliquerãt,cũ trãsuer-
so itinere aduolantes Bohemundus Comesq; Flãdriensis,per uiã qua uenerant insecu-
ti,magnã in eis ediderũt cædẽ,captiq; cæteri,&ante urbis Antiochię portas ad palũ de-
ligati,spectãtibus superne Antiochenis,securi sunt percussi,eorũq; capita in urbem ma
chinis ꝓiecta. Fuit exinde nostris quietior securiorq; in pabulationẽ frumẽtationemq;
accessus. Interea dies aduenit Christianis sacratissima natalis domini, cuius solennibus
rite celebratis, cũ lætitiæ & epulationibus ex more indulgereť, solito magis intellectũ
est,in quã omniũ usui humano necessariarũ rerũ penuriã,egestatẽq; erat uentũ,nec spes
ulla uidebať melioris futuræ cõmeatuũ copiæ, niuibus & glacie per mediã hyemẽ etiã
cessante hoste itinera impediẽtibus, & in castris ubiq; murmurationes ac maledicta in
principes audiebanť,ut apparet,aut obsidionẽ soluendã,malignoq; anni tẽpore per ini
micas regiones uadendũ,aut durã omniũ mortẽ per inediã moriendũ. Fateť uero inge- H
nue Robertus sancti Remigij monachus,à quo scriptore hæc certiora sumunť:Fatetur
Guilelmus & ipse scriptor Gallicus,unicũ fuisse Bohemundũ principẽ Italicũ,q difficil
limis his tẽporibus exercitũ suo cõsilio,sua prudẽtia, & animi magnitudine seruauerit:
nã ut omittamus cõcionẽ ad milites habitã, qua illũ facit Robertus eorũ animos cõfir-
masse,rẽ in ducũ & ꝓcerũ exercitus cõsilio eatenus discuti curauit, ut aliquid solidioris
remedij tãtis malis,tantis omniũ periculis adhibereť. Ceciditq; in eũ adhibẽdæ ꝓuisio-
nis periculũ,sibi & Flãdriẽsi comiti impositũ est onus, ut cũ triginta milibus ex omi ex-
ercitu selectis,quò placeret ducẽtes,ab expugnatis hostiũ castellis annonã exercitui im
portarẽt. Qui Damascenos eò capaciores, quò lõgius ab Antiochia recedũt inuaden-
tes,magnã omnifariã rerũ fecerũt prædã. Eam uero dum Antiochiã uersus abigi est cœ
ptũ,tumultus in regione maximi undiq; sunt concitati. Forte per id tẽporis Saraceni &
Turci,quotquot ab Hierosolymis, Aleph & Damasco educi potuerãt,in exercitũ qua-
draginta miliũ coacti obsessæ Antiochiæ opẽ ferre cõstituerant. Qui tumultu exaudi-
to,certiores facti Christianos fame cõpulsos prædatũ aduenisse,in illos duxerũt,nimia
quasi cõfidẽtia sui,ne aliq nostrorũ uel nimia pars euaderet, oĩa in circuitu cõpleuerũt.
Christiani aũt dissipatas aggressi turmas cõficiebãt, ut prius ad dimidiã cæsi fuerint insi

deles

A deles partem, ꝙ satis intellexerint fuisse consultius unitis copijs structa acie decernere. Iis hostium qui euaserant cædem, fuga dilabentibus, magnum Christianis eo ex prælio additur adiumentũ, quod cameli, mulæ & asini ingens iumentorũ uis capta maiorẽ cõportandi annonam præbuit facultatẽ. Sed erant in castris tunc res plurimũ turbatæ, qđ hostes eruptione maximis conatibus facta extremũ uallũ, quod lõgius à castello aberat perfregerũt. Factoq; impetu maximè in Podiẽsis episcopi tẽtoria, cędes in nostris haud quaquã mediocris est cõmissa. Vt opportunè ad Bohemũdi comitisq; reditũ nõ magis exultatũ sit in castris, leuata fame redditã abundantiã, ꝙ pauori, quo mœsta omnium an gebãtur pectora, confidentiã successisse. Fuit tamẽ paruo tempore in castris annonæ abundantia, quod nullis dietim, ut assolet importãtibus, ea mortaliũ multitudo quicquid Bohemũdus Flandrensisq; cõuexerãt breui cõsumpsit. Vnde atrociores solito uoces in principes exercitus audiri cœptæ, linquẽdos esse tã crudeles uiros, q tot mortaliũ milia infinitis obiecta periculis, ad extremũ fame cõfici sinerẽt. Nec satis ualuerũt Bohemũdi

B ducũ omniũ maxime popularis uerba, quæ publica primũ castrorũ area, post ubiq; cõcionabundus exhortãdo habuit, quin fugam multi cœperint meditari, primusq; Petrus eremita, post Guilelmus Carpẽtarius Frãcię regũ sanguine genitus noctu dilapsi, castra deseruere. Insecutus eos Tancredus Bohemũdi nepos de fuga retractos ad Bohemũdi tẽtoria ꝑduxit. Vbi Guilelmus Vgoni Magno eius cõsobrino ægrè id dedecus tolerãti cõciliatus, nouo adactus est militiæ sacramẽto. Et tamen post per aliã occasionẽ castris cum sua cohorte emissus omniũ Christianorũ primus signorũ desertor est factus, maloq; eius exemplo ꝙ plures dimitti postulauerũt, qui tot numero fuerũt, ut principes mœsti, quod prohibere nequissent, uerbis singultu interruptis abeundi fecerint potestatẽ, migrassetq; maxima pars exercitus, nisi opem deus noster ab hostiũ imprudẽtia attulisset. Dum eñ ea abituros æquè ac mansuros teneret mœstitia, nũcius est allatus coactos ad Areth oppidũ Turcos milia armatorũ innumera ad castra inuadẽda circũsidendaq; aduenisse. Lætati sunt uerò eo nuncio Christiani, & in primis in profectionẽ parati, oblatã

C esse occasionẽ rati, aut mortẽ oppetẽdi, quam famis horrore & fugę ignominia ducerẽt potiorẽ, aut hostibus deletis, uiã perferẽdis cõmeatibus aperiendi. Itaq; principibus re in concilio discussa, placuit parte tantũmodo necessaria castrorũ custodiæ relicta, cæteros oẽs sub colle leniter castigato castris & amni ꝓximo in acie, ut impetituris hostibus pugnãdi collatis signis copia fieret, cõtinere. Cohortes tamẽ decem equitũ ad auroram præmissæ sunt, quibus est imperatũ, ut Antiochiã inter & Areth oppidũ obliquo ad lacũm itinere dispositis insidijs, hostes cùm pugnaretur à tergo inuaderẽt. Turci uerò ab exploratoribus certiores facti nostros copias castris in aciẽ eduxisse, & ipsi rapidũ eduxere. Factiq; in conspectũ, & sic clamores ex gentis more ad sydera sustulerũt; sensim tñ præter consuetudinem progressi, pedes pene pedibus contulerũt. Nostris autem nullà militaris disciplinæ attentior fuerat cura, ꝙ scutatos, & eos omnes, qui tegerentur armatura in frõte locare, sagittarũ, quibus illi præualẽt, ictus tãdiu inanes reddituros, quoad possent impetu cum lanceis facto, gladijs rem gerere. Orto itaq; à Turcis pugnæ initio

D prælium atrox, & cædes utrinq; maxima, sed in Turcis maior cõmittebatur, nec statim apparuit, qui forẽt superiores euasuri: nostros eñ fortitudo, illos multitudo adiuuabat; ut in cadentiũ locũ succedẽtibus integris semper Turcorũ acies, qualis ab initio fuerat, integra uideretur. Nec turbauit primam illorum aciem equitatus Christianorum, qui insidijs eruperat: factus à tergo impetus: nam Turcorũ pars magna, quæ à primis suorũ globis semota locũ pugnæ nõdum uiderat, in nostros cõuersa equites repugnauit. Sed dum pari in fronte audacia pugnatur, Turci sua potius faciente animorũ debilitate atq; inconstãtia, ꝙ hostium solito maiore conatu impulsi, præter nostrorum spem in fugam sunt uersi. Prementesq; nostri adeò fugientibus sunt immixti, ut unicus globus, unica acies uideretur, maximusq; tunc ab equitatu Christianorũ, qui insidiatum missus fuerat, fructus est captus, quod aciem Turcorũ extremã, ut diximus integram, dum in fugam & ipsa cum alijs se proripit, cæsa, uulneribúsq; crebris appetitã, nullo cõsistere loco permisit. Quãdiu uerò per campos fuga fuit, multos iumenti uelocitas, plurimos cùm leuis armatura, tum pedũ pernicitas reddidit saluos. Sed cùm est uentũ ad pontẽ ferreum, cędem in Turcis maximã committi est cœptum, quod eo põte paucos in transitum acci-

piente, globus transire conantium à tergo confodiebatur, ut multi in notissimã uortigi- E
nosi amnis uoracitatem se precipites egerint, eorumq; partem iumenti uirtus, partẽ na-
tandi peritia iuuit, pars maxima est absorpta: fuitq; is ultimus persequendi locus, quod
nostri iumentis impedimentisq; ingentem uim ab hoste fugiente relictis, certatim diri-
piendis spoliandisq; cæsis sedulo intenderunt. Nec fuit ducũ Christianorum quispiam,
qui milites omnium egenos à preda censuerit reuocãdos, uel eo maximè, quod Turcos
nouerant consueuisse, quamcunq; per occasionem statiuis egrederent, annonã in quot
dies folliculis deferre. Reuersi in castra nostri, quanquã re optimè gesta, læti iubilãtesq;
erant, à commeatuum tamen penuria mœrore nõ confici nequiuerũt, quousq; Armenij
& Suriani itinera metu Turcorum liberata nacti, commeatuum copiam conuexerunt.
Turci enim, qui ad dimidiũ tanti exercitus euaserant, Areth oppidi in quod cõfugerant
munitionibus diffisi, illo direpto incensoq; abierũt. Paulo post qui Antiochiæ presidio
inerãt Saraceni à Suldano Babylonie immissi, noctu urbe dilapsi om̃ia itinera reddebãt
infesta, adeò ut fames in castra breui apparuerit reditura: quamobrem in Christianorũ F
cõcilio actum est, castella duo portis opposita ciuitatis tam propinquo excitari loco, ut
exeundi redeundiq; facultas hostibus adimeretur. Et quia fabrorum operariorumq;, &
quæ id requirebat opus instrumentorum haudquaquã satis in castris erat, Bohemundo
& S. Egidij comiti datum est negocium, ut à portu S. Symeonis ea peterent supplemen
ta. Ierunt q; duces, quinq; millia equites peditesq; præsidio adducẽtes. Id quum hostes
aut de mœnibus uidissent, aut aliter rescissent, eductũ quicquid inerat roboris ad quin-
decim millia Saracenos idoneis locis insidiari curarũt. Redeuntesq; re confecta quarto
die Christiani iter tuto emensi, pontem amnis ad castra ducentem prope attigerãt, cùm
à fronte oppidani magna manus, & à tergo, à lateribusq;, qui insidiati fuerãt, eruperunt.
Tantaq; fuit impetentium moles, ut Bohemundo Comitiq; satis ac supra fuerit repenti-
na fuga in montẽ proximũ in expeditionibus se recipere, & subita in nostris impeditio-
tibus ad mille uirũm cædes est cõmissa. Tuncq; illico in castris nõ magis solita & notissi
ma Barbarorũ uociferatio insultantium exaudita, quàm nostrorum qui interficiebãtur G
eiulatio intellecta. Nec potuerũt in tam subita re quotquot castris inerãt nõ trepidare.
Animis tamẽ euestigio reassumptis Gothfredũ Bolonien. ducem cum ijs omnibus, qui
arma primi ceperãt, iussum est laborantib. presidio aduolare. Et iam hostes Bohemũdo
in montibus relicto, in castra irrumpere constituerãt, pontemq; occupauerant, quẽ ca-
stris urbi pariter proximũ nostros obsidionis initio ædificasse docuimus. Plurimũ uerò
iuuit Gothfredum rei militaris peritia, quo factum ex optimis quibusq; equitibus cu-
neum, cõfertissimos, qui pontem ultra citraq; & mediũ obtinebãt, hostes deturbare ius-
sit. Quod illico magno urgẽtissimóq; conatu ut fieret, nostri emittuntur, & prima cunei
acies in pontem incipit perrumpere. Multi infideles amnem inter & castra à fugiẽtibus
sunt relicti, quos nostri ex castris turmatim accurrẽtes cæde subita confecerũt. Cuneus
interim, in cuius frõte Gothfredus pugnabat obtinuit, & hostiũ multi partim in eo cesi,
partim in fluuiũ sunt deiecti. Potuitq; Gothfredus altera in amnis ripa magnã hostium
cædem edere: sed animo totis conatibus in Bohemundi Comitisq; S. Egidij adiutorium H
ferebatur: ut pro sua accurrendi celeritate eodem in tempore hinc hostes offenderit, ce-
sorum ex nostris spolia legentes, capitáq; truncantes in urbem deferenda, inde Bohe-
mundum Comitémq; cum maiore copiarum parte saluos de suo aduentu certiores fa-
ctos, de mõte uiderit descendẽtes. Itaq; Gothfredus factam in nostris cædẽ de hoste ul-
turus, & tanquã desideratis Christianis infideliũ sanguine perẽtaturus, quotquot spolia
bãt occidit, inter quos fuit Bacman Cassiani regis filius natu maior. Dum his duobus in
locis ad pontẽ, & ad factam priorem in nostris cedem res geritur, infideles qui extra ur-
bem erant multa armatorũ millia, alios Antiochia auxilio euocarunt, reintegratúmq;
est ad pontem prælium. Quo in tempore Bohemũdus & Comes suas Gothfredi copijs
coniunxerunt. Tribúsq; his ducibus structa trifariam acie rem gerere placuit, ut primã
Gothfredus, Comes S. Egidij secundam, tertiam duceret Bohemundus. Templum erat
Saracenorũ ritu, Machoni, ut illi uocant, deo dicatũ, à porta urbis, quam inde appellant
Machonariam, & pariter in nostra perferente castra dimidio distans stadio: & cùm ad
pontẽ, ut diximus, pugnaretur, subsidia hostiũ cum uexillis ad Machonis ingẽtem uim
ducum

A ducum & præstantissimorũ militum firmata, quicquid soli ad portam intercedebat Machonariam compleuerant. Itaq; Gothfredus ad pontem rediturus, & si potuit secũdum amnis ripã per sagittæ iactũ ab hoste remotus ducere, Saracenos maluit ad portæ antemuralia stãtes impetere, illisq; deturbatis intra pmurale, & ad circũducta ab initio belli repagula cõfugientibus, in subsidia ad Machonariã hærentia est delatus. Sustinuit uerò impetũ, atq; ad decem, quod una haber illorum legio, uexilla protulit Saracenus, ut pedẽ referre coactus fuerit Gothfredus. Sed illico succedens, unamq; ex duabus aciem faciens S. Egidij Comes repressit hostẽ: pariter Saracenus alia submittẽs decem uexillã nostros repulisset, nisi instans à tergo Bohemundus subuenisset: pugnaq; atrox nullo utrinq; quem cepisset locum deferente committebatur: & illis ex utrisq; qui ad pontem leui decertabant prælio, ad suos se recipiẽtibus, toto fermè Christianorum infideliumq; robore res est gesta. Sed tardiusculè tũc qđ semper aliàs primo frustratus impetu cõsue

B rat Saracenus Turcũue flaccescere, accepit: nõ enim prius cessere, & in fugam pẽdere cœperũt, q̃ Admirrhatis suis partim interfectis, partim captis, se sine ducibus pugnare uidetunt. Fuitq; à nostris non quidẽ fuga, sed acie excedendi licentia laxior inchoata. Quod dũ Christiani duces captos Admirrhatos in castra duci curãt, nõnulli uulneribus, plures labore confecti, data illis deducendis præsidia sequebãtur. Cæsa sunt eo die infideliũ ad quinq; millia, septem capta, in quibus duodecim fuerunt Admirrhati, regibus potẽtatu pares, quos Babylonis Soldanus Antiochiæ præsidio immiserat cõseruãdæ. Ex nostris aũt præter primos mille, desiderati sunt quingẽti. Secundũ eam uictoriã de hoste peractam, castellis quæ fuerãt destinata, excitandis duces intenderũt. Primumq; ad Machonis templum ea ædificarũt ratione, ut quũ totum complecteretur templum, ad pontem etiam ductis brachijs pertineret, eiusq; custodia Raimundo S. Egidij Comiti est commissa. Ad ulteriorem uerò urbis partem, quę castris auersa mõti adhæret, uallis est ipsos inter mõtes, ideo incolis armentisq; tuta, quod nullus in eam, nisi per urbem mediã, aut

C extra ad Machonariæ portæ promuralia est accessus. Nostri itaq; prędæ magis faciẽdę, q̃ alia ducti causa eam in uallem sub Antiochiæ mœnibus penetrarunt, & post factam annonę, & armentorum, ipsorumq; mortalium in agris repertorum ingentem prędam, inuentum in ea monasteriũ in diruti olim oppidi ruinis ædificatum cõmunierunt. Quã ex munitione, quod usu postea est intellectũ, apparebat omnẽ urbis partẽ castris auersam undiq; clausam reddi. Quumq; duces quẽ illi præficerent munitioni in cõcilio agitantes, nullũ qui se periculo obiectaret inuenirent, Tãcredus Bohemũdi nepos maiori solito auctus stipẽdio eam sibi prouinciã assumpsit. Tantiq; fuit ea duo excitasse castella, ut Cassianus rex ob recens acceptũ in prælio incommodũ animo fractus, & simul occasionem machinãdi doli quærere satagẽs, inducias petierit deditioni faciẽdæ, ut dicebat, præludiũ futuras: quæ tãto utriusq; exercitus gaudio cõcessæ acceptæq; sũt, ut facta potius deditio uideret, nostris in urbe, hostibus in castris liberiore cõfidentia cõuersantibus. Turbauit uerò eas Volonis egregij militis Gallici necis casus, quẽ nostrorũ militum uirtutẽ, ut fit, in colloquio extollentem Turci milites suffoderũt. Fortè per eas indu

D cias Pyrrhus quidam Antiochenus ciuis præstantissimus gestarũ à Bohemundo rerum omni in Syria clarissimarũ fama allectus, illum uidere, illum per interpretẽ alloqui curauit, adeoq; illius suauissimis moribus delectatus est, ut urbẽ ei Antiochiam dominio subijcere sit pollicitus. Sed Bohemundus quod publicum per deditionem breui futurũ apparebat, suũ ut fieri quæreret, adduci nõ potuit. Inducijs postea, ut diximus, turbatis, nuncios Pyrrhus occultos primũ, & post filium quem haberet unicum obsidẽ misit, id maxime orans, ut Bohemũdus propriã tenendã dominio acciperet ciuitatem. Eaq; re Bohemũdo cum molestia referente in cõcilio discussa, uicit cõcors sentẽtia, Bohemundo duci pręstantissimo permittendã sua uiri industria capiendã Antiochiam, quę si publica parta esset uictoria, ultro illi fuerit conferẽda. Igitur cõstituta ad facinus nocte, Bohemũdus omnes Christianorũ copias, quibus castrorum custodia indigere nõ est uisa, per simulationẽ prædæ mõtanis faciendæ interdiu educit, & uallem proximã circumactus est, quousq; ad noctem concubiam præmissi audaciores quiq; scalis, quas Pyrrhus in summo sustentaret muro conscenderunt, & propugnaculis Christiano munitis præsidio, porta urbis Pyrrhi custodiæ commissa, nostro equitatui est aperta. Ingressis Antiochiam

tiochiam Christianis,in Turcos Saracenosq́ milites mercenarios est sæuitũ,& cum pu- B
blico nostrorum edicto uox una ubiq́ audiretur parcendum esse ciuibus, omnis sexus,
omnisq́ Antiochenorũ ætas nullo lædente partim in montana , partim nostra migrauit
castra.Nam cùm Cassianus rex Admirthati Babyloniæ præsidio adiuuãte resisteret, in-
ermis multitudo inter pugnatores per noctẽ obuersata periculis nõ carebat. Sed q̃ pri-
mum illucescere dies cœpit,Cassianus in mõtes confugit, & mercenarij Turci & Sara-
ceni arcis & ipsi cõfugio sunt seruati:fuit uerò tãtus Cassiani fugientis timor, ut uiã à no
strorum cõsuetudine auersam tenere nesciuerit,quẽ Armenij obuiũ obtruncauerũt : &
à nostris eodem quo urbs capta est die, arcis expugnatio intentata est. Erat uero arx,ut
ostẽdimus,celso in mõtis supercilio munitissima,quæ nostrorũ conatus facile redderet
inanes,ut nõ immerito ea in temeraria oppugnatione clades maxima sit accepta,multis
mortuis, plurimis uulneratis:in queis fuit Bohemũdus, qui fœmur saucios aliquot dies
maiorib.& summè necessarijs abstinere prelijs est coactus.Postera die nostro in ciuitate
exercitu quiescẽte,qui de summis excubabãt mœnium turribus, puluerem clamauerũt F
densissimum notissima nostris qua primum uenerant uia ad ferreum põtem esse. Credi
tumq́ est temerè,& uulgo acclamatũ,esse Alexium Cõstantinopolitanum Imp. qui au-
xilio, sicut sæpenumero pollicitus fuerat, cũ copijs aduenire. Subito uñ eo cessante ru-
more, certi attulerunt Armeniorum nuncij Corbanã esse Persarum regis militiæ princi
pem,qui maximo cõtractum studio exercitum copias habentem innumeras turãda du
ceret Antiochia,& secum redire Sensadolum,quẽ Cassianus pater solicitandum Baby-
loniæ Soldano per occasionẽ induciarum proximo tẽpore, & ea ut cõstabat causa cum
Christianis cõstitutarum Antiochia emisisset. Prima uero in cõspectu nostrorum Cor-
banam ad pontem ferreum fecit castra, ijsq́ postridie motis longiuscula per mõtes cir-
cumactus uia arciq́ proxime accessit, quã Sensadolo iubẽte traditam nouis Saraceno-
rum præsidijs cõmuniuit. Metatus loco castra Corbanã ipso aduentus die nõ minore q̃
nostri prius temeritate usus est.Immissis nanq́ per arcem furentibus,& nullo ductis or-
dine copijs, Antiochiam recipere intentauit. Tanta uero facta est Barbarorũ strages,ut G
iustum uideret exercitum eo die à nostris cæsum : nec tamẽ ea cessit nostris uictoria in-
cruẽta,quin tam multi uulneribus debilitati sunt,ut primo q̃d ad arcis oppugnationem
acceptũ erat,hoc recenti accidẽte incõmodo,duces nostri cõstituere sint coacti,nõ esse
prius cum hoste,etiã lacessante confligendum,quàm Bohemundus & cæteri uulnerati
possent pręlijs interesse.Omnisq́ posthac nostrorũ conatus intẽtiore cura adhibitus,ut
arcem omnem ab urbis munitionibus per opposita repagula,succisos lata fossa meatus,
& muros alicubi excitatos excluderẽt. Suntq́ locis idoneis castella,& oppugnacula,cõ
tignationibus tabulatisq́ opposita,de quibus nostri in stationes adhibiti eas munitiões
ab hostibus saluas redderẽt. Ea dum sic gerunt,fama aduentus hostiũ exercitus Arme-
nios,Surianos,& cęteros nostris fauere solitos,ab annona castris Antiochię importãda
deterruit,& ne importarẽt,curam iussit Corbanã diligentissimã habere. Quicquid uero
frumẽti,quod parum fuisse cõstat,in urbe erat,breui est cõsumptum,ut fame nostri opi-
nione celerius urgeri cœperint. Eratq́ omnis leuandę illius spes in Imp. Alexio sita,qui H
petitum sępenumero cõmeatum mittere spoponderat,mouerarq́ domo illum nauibus
deferens. Et iam Philomenã oppidum applicuerat,cum ullis perfuga signorumq́ deser
tor Stephanus Carnoti comes,quem inter primarios expeditionis duces numerare cõ-
sueuimus,illi obuius de nostro exercitu actum,& omes quoscunq́ fames nõ cõfecerat,
hostili gladio cæsos,aut captos nunciauit. Quo em̃ die primum Corbanã cum maximo
exercitu illo Antiochię appropinquare uisus est,multi ex nostris ignaui homines,saluti
ut existimarũt suę fuga cõsuluerũt,inter quos Stephanus ille à gẽtis nobilitate famosior
fuit. Factumq́ est eo rumore ad maris litora perlato,ut quotquot mercatorũ naues fru-
mẽta adduxerant portu & littore ad quod in ancoris starẽt relicto,in altũ se receperint.
Et erãt profecto Christianorũ in Antiochia res afflictæ,ut apparerẽt omnia desperatio-
nis plena propediẽ futura,nisi deus noster Christianorũ salutem tutelamq́ sibi esse cor-
di miraculo ostẽdisset. Nanq́ lancea,quæ Iesu Christi latus in cruce aperuit per spiritalẽ
uiro religioso factã reuelatione in S. Andreæ ecclesia est reperta:quo diuinæ profectio
nis signo in magnã spem erecti animis duces cum hostibus cõfligere statuerunt. Missiq́
sunt

lancea q latus Christi aperuit hic reperta

A sunt Herlinus & Petrus eremita fide publica à Corbanā habita, qui prœliū in tertiā diem
denunciātes, illi ne detrectaret pro uirib. suaderēt: cumq; is elatissimis usus uerbis nō sa
tis annuere uidereī, uicit in nostrorū cōcilio sentētia, educēdas in aciē copias, ut aut ter-
ritus hostis fugiēs, se tāta molestia, quæ haud ꝓcul ab obsidiōe aberat, liberaret, aut si cō
flictū ireī, nostri ꝑ uictoriā, quæ certa & in manib habereī, nō minus Antiochiā redde-
rēt pacatā, q̄ omnē Syriā, sicut breui uidebaī futurū, nomini subijcerēt Christiano. Secū
dū quæ deliberata Podiēsis episcop. q̄d sui officij fuit, oēs nostri exercitus mortales tri-
duo ieiunare, & unicę rei diuinę supplicationibusq; uacare curauit. Qua aūt die hostē in
uadi placuit, quā ab aduētu Corbanā secūdā supra uigesimā fuisse uidemus, partiti sunt
duces exercitū in sex partes, qbus esset legionib. appellatio. Earū primæ Vgo magnus,
secūdę Gothfredus Bolionius Normānus comes, Robertus tertiæ pręfuit: & in quarta
Podiēsis episcopus pręter armatos cohortes suas, sacerdotes quoq; tenuit, quib. etiā cu-
B tæ carmina psalmistę gestāti lanceā militi pręcinere: quintā legionē duxit Tācredus: se-
xtam Bohemūdus cū lectis, præter suas ex omni exercitu cohortibus subsidio cęteris
affuturus. Et comiti S. Egidij Antiochiæ cura custodiæ demādata. Moturū uerò exerci-
tum & foras in planitiē exiturū solēnis sacerdotū, monachorū & religiosorū pōpa præ-
cessit carminib. sacris ꝓ salute & uictoria exercitus, preces ad deū supplicationesq; effū-
dēs. Occupauerat Corbanā cū infideliū exercitu à supremo mōtis uertice, ad quē arx si-
ta est, usq; ad infimos colles planitiei amplissimæ cōtinentes, ab hisq; collibus ad Farfar
amnē ab urbe recedentē cāpus duo millia passuū intercedit, quātoq; ab urbe Antiochia
recediī, eò cāpestris regio illa ab imis collib. ad amnē magis diffundiī. Egressi itaq; por
ta Machonaria Christiani duces eū oēm cāpū, q collē primū & amnē sub hostiū statiuis
magis q̄ munitis castris intercedebat occupauere. Et Corbonā collis parte sibi & pręto
rijs cohortib. suis retēta, cæteras oēs copias in cōtiguā collibus ab hoste auersis planitiē
deduxit, ut nostris, si pugnare cū illis uoluerint, concesū fuerit ab amnis ripa in medios
C cāpos flexā aciē cōuertere. Prima aūt legio sinistrū cornu patētibus in cāpis faciēs Vgo
nis magni fuit. Et sextā quæ dextrū esset cornu sub colle, quē Corbanā insederat, tenuit
Bohemūdus, ꝓximiq; fuerūt Bohemūdo Gothfredus, Vgoni Bodiēsis episcopus, Co-
mes Normānus Tācredusq; mediā aciē tenuere. Prius tn̄ q̄ pugnari cœptū esset, infide-
les, ala quæ in cāpos uergebat q̄ lōgissimè extēsa Christianos dū gerereī prœliū à tergo
inuadere cōstituerāt. Qđ cū esset à nostris illico intellectū, sumptis ab omni acie turmis
cohortibusq;, septimā legionē conflatā Rainaldo Bohemūdi cōmilitoni ducendā attri-
buerūt. Isq; iussus extra cōstitutū principio ordinē in nouissimā hostiū alā duxit, primus
omniū Vgo magnus intulit signa, hostisq; è regione oppositus, prœliū detrectauit. Secu
tus uero est q proximus erat Podiēsis episcopus, & subinde Gothfredus suis quisq; locis
rem acriter gerētes: maior tn̄ in Gothfredū uis hostiū incubuit, ut Bohemundus suppe-
tias illi afferre sit coactus, in quē illico pari penè impetu totū Corbanā exercitus robur
descēdit. Fuit eo die cernere, q̄d duo pręstātissimi duces Gothfredus & Bohemūdus fa-
ma omi ea expeditiōe celeberrimi ualerēt. Erat eīn maior hostiū moles, q̄ cui ut resiste-
D rēt idonei uidereī. Et pugnātes in medio proximi illis Tācredus Comesq; Normānus
à suo & ipsi prementis hostis pōdere laborabāt. Acciuerat uero Vgonē præsidio Bohe-
mūdus. Sed is moturus septimā uidēs legionē à longa hostiū ala premi, in illius succursū
pēdebat, cùm iterū & itē tertio ad Bohemūdi Tācredìq; suppetias uocatus accessit. La-
borauerūt tres simul iuncti duces, ut dum pari penè fortuna cędes utrinq; in Christianis
Saracenisq; maxima cōmittiī, locū possent retinere, quibus uel leui momēto gradu de-
turbatis extrema sors ad internecionē fuerat subeūda. Sed dum ea utrobiq; audacia, ea
fortitudine pugnaī, flāma ignis in colle, quē Corbanā tenebat de arenti stipula in id pa
rata emicās, nostros q̄d ea sibi uellet ignorātes terruit. Et ijs q montē tenebāt arduū infi-
delibus illico uisa flāma, rapidū mouētibus in nostris trepidatū est legiōibus, unoquoq;
pari iudicio existimāte integras fore hostiū copias, quib. fessi resistere nequiuissent. Sed
quod postea à captis magnatibus est scitū, iusserat descēsurus in collē Corbanā, agaso-
nes, quibus impedimēta essent cōmendata, q̄ primū ipse uictoria desperās, eo significaī
set incēdio, emigrare. Nostris ideo se magis solito cōtinentibus, hostes pariter oculis in
ignem & Corbanā principis sui prætoria intēti se cōtinuere. Sed tamē Raimūdus cum
septima legione prœliū nullatenus intermisit, cuius tulit fortuna, ut dū alā illi oppositā

princeps Corbanã, & remotior esset, primã omniũ in mõtes reuocat, ille principio sen- E
simrecedentes insecutus in fugã cõuerterit, qua cõspecta fuga multitudo omnis pariter
à suo principe reuocata, dum in recessum penderet, fœdissimam cõmisit fugam: tum no
stri instare territos, fugientesq; interficere, hostisq; nullã nisi in mõtis & arcis receptione
spem habere. Corbanã ipse nostros in montẽ succedere cernens, cõtrà ac cõstituerat, in
planiciẽ uel ea ratione descendit, quod sua cohors prætoria uelocibus equis, uelociori-
busq; camelis & dromedarijs usa impeditis in mõtium itineribus secum periclitatura sit
uisa, nec prius destitit fugere, q̃ ad pontẽ ferreum est peruentũ. Qua in fugæ cõuersione
à mõtibus arduis ad planitiẽ facta destituti sunt omni ducis præsidio Saraceni, ut paucis
iumentorũ uelocitate prolapsis, cætera multitudo, & quidẽ ingens passim à nostris, &
nullo cum periculo fuerit intercepta. Quinetiã agasones cum impedimentis priusq; se
in tuta recipere potuerint intercepti sunt. Fuit uerò nostris animus fugientẽ Corbanam
insequi, sed uespertino iam facescente crepusculo desinere satius est uisum. Cædem eius
diei factã in hostib. quã ingentẽ fuisse cõstat, oẽs scriptores in centũ millia referũt: nec F
potuisse tenemus tot in mõtis cõuallibus, tanta camporũ planitie dispersam certo recẽ-
seri numero eam cadauerũ multitudinẽ. Reuersi in urbẽ læti ouãtesq; duces altero haud
quaq̃ leui gaudio sunt affecti, quod Admirrhatus arci præfectus, ea Bohemũdo illa no-
cte dedita, Christianus est factus. Id solum in faciẽda deditiõe pactus, ut qui ex cohorte
sua fidẽ Christi nollẽt suscipere, cum rebus suis abire permitterent. Postera die cum pu-
blico edicto spolia essent lecta, inspectaq;, ut æquali facta partitione, duces pro attribu-
tis sibi quisq; legionibus sortirent, reperti sunt prẹter mularũ, asinorum, equorũ, & alio-
rum animalium numerũ ingentẽ cameli quindecim mille. Tãta item fuit annonæ in ca-
stris stationibúsue hostiũ repertæ copia, ut abundãtiora urbe Antiochia ac planè rerum
omniũ opulẽta sint reddita. Rebus Antiochiæ ad eam tranquillitatẽ nono tandẽ mẽse,
postq̃ obsideri cœpta est perductis, cẽsuerũt in cõcilio duces mittendũ ad Alexiũ Imp.
oratorẽ, qui illã offerret suo ipsius arbitrio possidendã, & ut legationi accederet autori-
tas, Vgo magnus orator iuit, Alexiusq; sibi conscius, q̃ malè promissiones expeditionis G
ducibus factas seruasset, & proinde aliquẽ subesse tãtæ urbis traditiõi dolũ ueritus, eam
accipere renuit. Qua ex legatione tam infelici, q̃ indebita id maximũ nostri acceperunt
incõmodum, quod Vgo magnus febre correptus, Cõstãtinopoli tũc obijt. Eaq; amissi
præstantissimi ducis dolori indignitate accedẽte, quã nostri a responsione Alexij con-
ceperãt, factũ est, ut palàm dicere occœperint omnes fidem, quã nec seruauerat, nec ser-
uaturus uideret Alexius, nequaquã illi seruandã esse. Actũ exinde est in cõcilio, ineun-
da ne tunc temporis esset in Hierosolymã expeditio. Per mensem uerò Iulium qui tunc
erat, perq; futuros Augustũ & Septembrẽ ea in regione qua iter est ab Antiochia Hie-
rosolymã solis ardoribus exusta, raræ nimis & tenues sunt aquæ, & quod est cõsequens
herbæ in iumentorũ exercitus pabulũ defuissent. Vnde edictũ, ut diuisos per oppida &
castella milites singuli dimitterẽt duces, Calendisq; Octobris oẽs in profectionẽ parati
Antiochiæ adessent. Ad eius habiti cõcilij diẽ Podiẽsis episcop. febre correptus ex cau-
matibus cõtracta, Kal. Augusti interijt. Nec tamẽ interea Saracenos nostri quietos esse H
sinebãt, quin ad remotas regiones, & quæ prius quietæ fuerãt penetrãtes, captiuos prę-
damq; abigebant, comesq; S. Egidij urbẽ aggressus Albariã oppugnauit, & cùm capere
nequiuisset, oẽs in illius agro captos mortales, q sacro perfundi baptismate noluerũt, in
terfici iussit. Interim Christianę expeditionis duces, & ad prẹfixum Kal. Octobriũ diem
Antiochiæ cõuenerunt, nõ tamen qua sperabat celeritate profecti sunt, q̃d nulla magis
causa aut ratione alia factũ uidetur, q̃ quia multi aduenerãt ab Europa milites, quib. ar-
ma, equos & uestẽ dari oportuit, & interim multi ad urbes oppidaq; & castella, in quib.
ęstiua duxerãt reuertebant. Cum Kal. Nouẽbribus iam propinquãtibus duces cõstituis
sent esse proficiscendũ, Bohemũdus in procerum cõcilio, ac multitudinis cõuẽtu An-
tiochiã solẽni forma sicut promissum fuerat, sibi postulauit permitti, cęterisq; omnib. fa-
cile cõsentientibus S. Egidij comes inuidia, ut uidet ductus restitit. Eo maxime prętẽso
recusationi colore, quod ea ciuitas in uim iuramẽti quo Bohemũdus Alexio Imp. Con-
stantinopolitano omnẽ obligauerat expeditionẽ, illi uel inimico homini deberet. Qua
in cõtrouersia cũ diu principes altercarẽt, nec Bohemũdũ desereret multitudo, obtinue
rũt expeditiõis episcopi, abbates & sacerdotes eã partim assensu sibi cõmitti ex arbitrio
terminan-

A terminādā. Cōcesserūtq; oēs in basilicæ S. Petri sacellū cathedra ueneratū, qua princeps
ipse apostolorum Antiochenus patriarcha cōsueuerat insidere. Et hūc maxime in mo-
dum sedandā tollendāq; eam cōtrouersiā cēsuerūt, ut Bohemūdus princeps Antiochię
declaratus, castra quēadmodū antea cū copijs usq; ad cōsummatā uictoriā sequeret, co-
mes uerò S. Egidij eadē qua cęteri principes & expeditionis primarij religione iuramē-
ti solutū se aut obligatū esse ęquanimiter toleraret. Secundū id latū arbitriū cōuentu so-
luto, Raimūdus S. Egidij comes Cassiani palatiū in Antiochia ornatissimū simul & mu
nitissimū: q̃d à capta urbe inhabitasset, armatis cōpleuit. Et postridie cęteris omnibus in
profectionē parantib. ipse omniū primus, pręmissas cohortes suas est secutus. Tādemq;
ad quartū ꝗ Antiochia erat capta, mēsem diēq; octauū, prima is exercitus ad pacatā sub
ditamq; urbē Rugiā fecit castra, binis inde castris in Albariā est ductū: quā urbē natura
loci mœnibusq; munitissimā Saraceni magnis impositis præsidijs retinere, nostri cape-
re obstinatis animis cōstituerāt. Cūq; biduo dura in hostes extra portā cōgressos prælia
B essent cōmissa, egerūt in cōcilio duces extructis machinis nō priusꝗ parata uictoria ex-
pugnationibus desistēdū, cōportataq; materie aries factus & turris lignea est fabricata.
Delectauit uerò nos Robertū uidisse monachū, q scriptor interfuit, eas describere ma-
chinas in hūc modum. Fuit aries trabs lōga, ferrato capite, quā funibus appēsam milites
crebris ictibus in murū agebāt: & turris lignea triū cōtignationū, rotis ad imū impositis
ab armatis militib. ducebat: qua muro appulsa turres mœniū ęquāte milites q cōtigna-
tionibus inerāt cū hoste cominus decertabāt. Extruxerāt uerò hostes machinas, quibus
saxa in nostrorum opera iecerunt, & igne materiā corrumpere sunt adnisi. Fueruntq; ex
Christiāis multi, quos ea duxit audacia, ut terni quaterniue de quib. pugnabāt tabulatis,
in hostiū turres mœniaq; insilirēt, quos Saraceni partim crebro pūctos ictu in nostrorū
ad iā muri cōglobatorū capita deturbarūt. Postꝗ tn̄ à nostris animaduersū est, eā patere
ad urbis ingressū uiā, multi simul & meliores quiq; cōglobati in mœnia à tabulatis desi
lierūt, à quib. superati hostes, & præcipites sūt deiecti. Nostrisq; supiore muro potitis la
C bātia arietis ictib. inferiora muri nullo ultra defendēte faciliter sūt apta. Primus aūt om-
niū Bohemūdus cū sua legiōe ingressus, ciues accuratissimè cōuocatos in turri mœniū
apturæ ꝓxima, magnā uim mortaliū saluos reddi curauit. Cęterū in turbā ciuiū æquè ac
pręsidiorū à nostro exercitu est sęuitū, uel eo maximè ꝙ nullus est inuētus, q salute ac li-
bertate ꝓposita Christianus esse uoluerit. Albaria ciuit. spoliata misit Antiochiā Bohe-
mūdus seruatos in ea mortales, & cū Raimūdo S. Egidij comite iterato egit, ut pacē illius
ac expresso cōsēsu posset Antiochiā retinere, Raimūdoq; solito maiore uerborū insolē-
tia denegāte, redijt cū copijs Antiochiā Bohemūdus. Reliquū q̃d erat exercitus in Alba
ria mãsit, ubi obijt episc. Auriēsis. Erat uerò tūc hyēs media, atq; ad duodecimū Decēb.
solēni dñico die ea urbs capta fuerat, quā ꝑ tēpestatē cōuehēdis cōmeatibus incōmodā
fames uel ea ratiōe breui exercitū inuasit, qa repertā in urbe annonā milites ea in direp-
tiōe corruperāt. Quā famē Robertus adeò per trigintaquatuor dies, quib. ibi fuit exerci
tus, inualuisse dicit, ut cadauerib. infideliū nōnulli uescerent. Medio itaq; Ianuario cum
D inde migrādū famis asperitas suaderet, Rugiā duces rediere. Accersitoq; Antiochia Bo
hemūdo, tētatū est in cōcilio, si aut Raimūdus de solita cederet ꝑtinacia, aut eo etiā ꝑse-
uerāte uellet expeditiōi Bohemūdus, ut cōsueuerat interesse: sed uirū forte & pręstātissi
mū ducē Bohemūdū rei indignitas, & ut prædicabat inaudita ęquè ac ignaui ducis inso
lētia, durū rebellēq; reddiderat. Fuit ea dissensio Christianæ expeditiōi periculosissima,
ꝙ secessiōe facta Gothfredus Bolionius, & Flādrensis comes Bohemūdū in Antiochiā
sunt secuti: & quos uictoriæ spes auiditasq; nō duxisset, Raimundum S. Egidij, & Nor-
mannū comites ad res gerēdas fames attraxit. Duo nāq; ij duces copijs haudquaꝗ con-
temnēdis Cæsaream cōcessere urbē Capadociæ, cuius rex Saracenus Antiochiæ & Al-
bariæ urbium calamitas exēplo territus, nostrorū amicitiam bello multum, ut rebatur,
periculi habituro pręposuit. Prætergressi Cæsareā Christiani, uallem ingressi sunt ferti-
lissimā, in qua animaliū & omnis cōmeatus copia est reperta. Ex qua cum annona onu-
sti excessissent Caphaliam peruenerunt, quā urbem incolæ perterriti deseruerāt. Pari-
terq; quacunq; incedebant locis quantumuis munitis oppidani prius migrabant, ꝗ no-
stros uidissēt suis mœnibus appropinquare. Iā uero appetebat uer, & gloriosæ uirginis
purificationem nostri in ualle urbi Camelæ contigua celebrauerāt, quum eius urbis re-

gulus pace per oratores impetrata, nostros pecunia & ueste iuuit. Quo motus exēplo A
Tripolis regulus pacē & ipse à nostris supplex orauit. Sed Raimūdus S. Egidij comes,
quē Bohemūdo inuidebat affectās principatū, in Tripolim mentē oculosq; cōiecerat. I-
taq; petitæ à Saraceno paci, cōditio omniū durissima, ut Christianus fieret, est apposita.
Quā ob cōditionē cū omis spes pacis cessaret, desederūt ad eā urbē dies x v. Christiani,
& cùm nulla nedū capiēdi, sed nec oppugnādi occasio se offerret, progressi Archas op-
pidū obsederunt: in quod natura loci munitissimū multus cōuenerat indigenarū popu-
lus, & cū intētata sępius expugnatio nō succederet, diuisis bifariā copijs, comes Normā-
nus eam cōtinuauit obsidionē, Raimūdus in Tortosam duxit. Per quod tēpus q manse-
rant Antiochię duces Gothfredus, Bohemūdus, & Fladrēsis comes ex hybernis ꝓfecti,
iter ad Hierosolymā sunt ingressi: diuersa qua iuerāt primi uia, singuli eūtes primi ad Ly
ciā unà in castra copias cōiunxerūt. Quo in loco Bohemūdus certior est factus Raimū-
dū, ab illo quē hyeme pręterita habuerat successu, factū esse solito elatiorē. Quare pru-
dēs uir ęquè ac probus dux Bohemūdus, ne aliqd eorū simultas incōmodi Christianę af B
ferret expeditiōi, Antiochiā cū suis copijs est reuersus. Gothfredus uerò & Flandrensis
comes Gibellū delati urbē ditissimā obsederūt: qd quidē S. Egidij comiti opportunè ac
cidit. Nā cū ad primos obsessæ Tortosæ dies, multiplicatis noctu ignibus Christianorū
exercitus metū Saracenis & Turcis præsidio immissis incussisset, nullus hostium extra
portā cōgredi est ausus: q primū uero paucitas obsidētiū intellecta est, parabāt eas quæ
urbi inerāt, & dispersas per agri castella copias Tortosam accire, in nostrorū quos iam ꝓ
uictis cęsisq; habebāt copiolas ruituri. Id cùm à captiuis intellectū esset, Gothfredū Flā-
drensemq; comitē Raimūdus opē subitariā implorauit, ducesq; tantisper morati, quoad
Gibelli regulo petitā cōcederēt pacē, Tortosam rapidū fūt delati: pariterq; Normānus
comes a Raimūdo rogatus, Archas obsidione relicta suppetias illi attulit. In eūq; modū
expeditiōis duces unis castris rē gerere denuo incœperūt. Lōga uero fuit Tortosę obsi-
dio, tres utpote mēses diē unā cōtinuata, in qua sanctū pascha resurrectionis dominicæ
celebrarūt. Deinde omi potiūdi spe sublata ad urbē Tripolim accessere, & pacē supplici C
illius regulo his dederūt cōditionib. ut præter uestē, arma, pecuniā, & copiosissimū cō-
meatū exercitui præbitū capta Hierosolyma, qd fuerat pollicitus, fieret Christianus. Po
stera die Non. Maij quarta, breuiore licet, asperiore tñ per mōtes uia Hierosolymā pete
re incœperūt: primisq; castris Bethelō oppidū arduo in mōte situ est peruentū. Secūdis
ad urbē Zeparim, in cuius finib. ab aqua laboratū est. Tertijs ad flumē Braim. Inde per
calles arduū superātes mōtem ab hostiū impetu timuerūt. Et cū nullus uisus esset hostis,
postero die quintis castris Baruthū urbē maritimā ꝑuenere: & subinde ad Sagittā, post
ad Surrū, dehinc ad Acrū singulis castris est descensum, petētesq; per diē, quæ secuta est
itineri inniti, nonū oppidū Caiphas nomine, tandē die decima Cęsareā applicuere, mari
timā urbē inclytā Palæstinæ, quā beatus asserit Hieronymus Byrgos olim, id est, Strato
nis urbē appellatā Herodem cōtra fluctus maritimos insano extructā opere de Augusti
Cæsaris Octauij nomine Cęsareā appellasse. Morati apud eam dies duos, tertio Ramo-
las adeuntes, eam inuenerunt metu à Turcis Saracenisq; desertā. Exinde motis de tertia D
uigilia castris sex progressi passuum millia, sole uix dum orto primū urbis Hierosolymę
mœnia prospexere. Videres uerò tūc uarios summo in gaudio motus, pars clamores in
cœlum attollere, iubilis pars & cāticis optimū maximū Iesum uenerari: pars lachrymis
ubertim in genas fluentibus ridēs, in faciemq; prostrata sanctā urbem, sanctū ueneran-
dumq; sepulchrū dñi salutabat. Ea autē urbs in Palæstina Syriæ regione arduo in mōte
sita, mōtibus pariter arduis circūdatᷓ, nec flumina intus aut proximo in agro, nec fontes
habet præter unicum Syloe amnē tenui, & quādoq; per æstatē nulla fluentem aqua, qui
mōtem Sion radēs, uallem Iosaphat mediā secat: quam ob aquarū necessitatē, cisternas
aquā cōtinentes pluuiā intus & extra, ager multas & ꝓpè infinitas habet. Pertinet autē
eius ager ad uarias gētes Christiano nomini inimicas. Nā Arabes, Moabitæ, & Ammo-
nitæ ab oriētali plaga: Sedumei, Ægyptij, & Philistęi à meridionali plaga: & maritimæ
ciuitates Ptolemaida, quæ & Accō, Tyrus & Tripolis ab occidentali: Tyberiasq; Cęsa-
rea Philippi, regio Decapoleos & Damascus à septētrionali in Hierosolymitanos fines
spectāt. Itaq; q primū ad Hierosolymæ mœnia portasq; uentū est: nihil antiquius duces
duxere, q urbe in circuitu lustrata, metādis q opportunè castris loca ducib. exercituiq;
diuidere

A diuidere. Primumq; ad septẽtrionalẽ locũ Normãnus & Flãdrensis comites sunt sortiti
iuxta S. protomartyris Stephani basilicã, quo in loco à Iudæis fuit lapidatus. Secũda ad
occidentẽ firmãda castra Gothfredo & Tãcredo Bohemũdi nepoti obuenerũt. Et tertia
ad meridiẽ S. Egidij comes in mõte Siõ cepit, basilicã cõplexa gloriosæ uirginis ad cœ-
naculũ ædificatã, in quo summi admirãdiq; mysterij cœnã dñs Iesus cum discipulis mã-
ducauit. Castris magna diligẽtia cõmunitis, crebra p singulos dies prælia sunt cõmissa.
Vrbi nãq; populo frequẽtissimæ præsidia Soldanus & magna & electissima imposue-
rat. Quod tñ duces Christiani nullã Asiatica in expeditiõe illa uehementiorẽ periculo-
sioreq; hostẽ annonę penuria & fame passi fuerãt, cõuehẽdis undiq; cõmeatibus priorẽ
omniũ, diligẽtioremq; adhibuerũt curã. Sed cùm adiuuabat mare, tum maxime certius
anni tẽpestas auxiliũ, qd ad Maij mensis finẽ, q tunc erat in regione segetes flauescebãt.
Addita tñ sunt à nostris agri Hierosolymitani castella, & multis deditiõe facta, cõmea-
tũ præbẽtibus, plurimis ui captis spoliatis, magna in castris uiguit abũdãtia. His curatis
B rebus oppugnationi mœniũ duces magnis conatibus intenderũt, castellaq; primũ omni
bus in castris pari mẽsura pari studio excitari cœpta. Sed dum materia cõportaꝝ, dũ fa-
bri & adhibiti milites moliunꝝ, cepit solis deputatos armorũ usibus milites libido, quib.
se hostis tuereꝝ animis pertentandi: & die Non. Iulij quarta putcolis minoribusq; uineis
ad mœnia est successum: etsi uerò tela, sudes & saxa superne sũt dimissa, nullus tñ hostiũ
extra portam rem cominus gerere ausus fuit, quin scala quę nostris fortè unica tunc fuit
muro adacta, tres nostrorũ alter post alterũ ascenderũt, tenebãtq; muros: & si maior fuis
set scalarũ uis, ut assolet, adhibita, facile tunc fuit in tanta hostiũ negligẽtia urbẽ capere,
spõte eñ sua nostri potius descẽderũt, q̃ ab hoste fuerint deturbati. Castellorũ itaq; per-
fecto opere placuit, ut è re militari uisum est una eademq; nõ magis die, q̃ hora, tribus ut
erant castra locis oppugnare: & tñ signo ad aurorã dato primi Gothfredus, Eustachius,
& Balduinus fratres, castello ad mœnia perducto pręliũ inierũt. Secũdus Normãnus, &
paulo post S. Egidij comites, suas & ipsi machinas admouerũt. Excitauerãt etiã cõtra
C Saraceni repellẽdis conatibus multa mœnibus tabulata, & corrumpẽdis igni, ferróue,
aut graui supernè demissa mole Christianorũ operibus multa fuerãt machinati. Sed ca-
stellis, q̃d illi, phibere nequiuerũt, appullis par utrorũq; intus extraq; cõditio fuit, ut sola
in militũ uirtute pręlij mãserit uictorięq; discrimẽ. Cessit uerò Saracenis Gothfredo re-
pugnãtibus in cõtrariam intẽtionis partẽ magnus, quẽ defensioni fecerãt apparatus, q
dum acriter pari utrinq; certamine de ipsis operibus pugnaꝝ, miles Christianus in hostis
tabulata desiliẽs pedẽ illũ & plane gradũ referre cõpulit: quo lẽsim primo, & post breui
rapidũ depulso, noster Christianus miles mœnib. & ꝓpugnaculis est potitus. Probè pa
riter à Normãni comitis legionib. res est gesta, nec tñ murũ ipse aut ꝓpugnacula potuit
capere. Et S. Egidij comes locũ nactus, turri Dauid proximũ, etsi castellũ muro adegit,
leuem cum hostib. cõmisit pugnã, q suus miles declinãdis, quæ à turri supernè demitte-
banꝝ, telis saxis'ue occupabaꝝ: & tñ ubiq; atq; utrinq; omnibus in oppugnationis locis
cædes maxima cõmittebaꝝ. Iam uerò inchoatũ mane summo præliũ, nulloq; intermis-
D sum momẽto, in meridiẽ protractũ erat, cũ Balduinus Bolonius Gothfredo impellẽte,
eadẽ qua Saraceni in mœniũ tabulata cõscenderãt scalarũ cõtignationumq; uia fortissi
morũ militũ stipatus turma in urbẽ descẽdit, & alios ruẽtes Gothfredus precipites cõti-
nuo immittebat. Ad quẽ Balduini descẽsum tãtus est factus Saracenorũ Turcorũq; cõ-
cursus, ut de nostris actũ esse apparuerit, nisi Gothfredus telis in Saracenos sudibus & sa
xis, quę mœniũ defensioni à Hierosolymitanis parata fuerãt usus, illos supernè ab omni,
quę murũ & ꝓpugnacula cõpleuerat multitudine peti curauisset: à quib. ictibus desup
uenientib. maxima in malè armata hostiũ gẽte occisio est cõmissa, cùm tñ parẽ & propè
maiorem ederet Balduinus. Interim Eustachius inferiorẽ perrumpere murũ aggressus:
haudquaq; tantũ profecerat, ut uix binis ternisue peditibus pateret aditus. Quamobrẽ
Gothfredus omni spe uictorię in Balduino cõstituta, quicqd suo exercitui inerat roboris
ad illũ scalis descẽdere iussit. Qui structa acie in proximã ducẽs portã dum ad uiarũ exi
tus in hostes animis consternatos repugnaꝝ, refracta ui porta omnẽ admisit exercitum.
Cũ captã eo in loco urbẽ clamores eiulatusq; significarẽt, S. Egidij comes ammirrhatũ
turris Dauidis, quæ amplæ arcis munimenta haberet, & subiectæ urbis portæ custodiæ
deputatum

deputatum blandè appellãs, pellexit ut arcem cum gaza à ciuibus importata sibi dedẽs E
saluus cũ suis omnib. demigraret. Alia uerò duci Gothfredo mẽs, alius fuit animus: pro-
sternendo eñ hosti & ulciscẽdo Christianorũ sanguini, quẽ gens impia cum sępe aliàs,
tum ea die fuderat, totis uiribus incubuerat: & se Gothfredo Normannus Flandrensisq;
comites cũ legionibus adiunxerãt: q tres simul iuncti duces urbe iam planè capta, & in-
uentis quibusq; hostibus interfectis ad tẽplũ Salomonis duxerũt, in quod ciuitatis præ-
sidiorumq; maxima pars cõfugerat. Eo autẽ in tẽplo se bifariã diuiserãt infideles, quòd
præsidiorũ ciuitarisq; primarij superiorib. occupatis, scalarũq; meatibus occlusis multi-
rudinẽ in infimis destituerãt. Ingressi itaq; templũ nostri patentibus ualuis plenam pu-
gnam inierunt solito duriorẽ, infidelibus nõ magis se ut tuerẽtur, quàm ne inulti more-
rentur, omnia in nostros audẽtibus: tam multi tamẽ irruebant nostrorũ alter post alterũ
globi, ut etsi par erat uictorũ uincẽtiumq; cædes, nostro exercitu pro succedentiũ multi
tudine semper integro, oẽs illi ad internecionẽ fuerint occisi: quã fuisse tantam cædem
refertur, ut qui solido tersoq; prius in pauimẽto melius q̃ apertis in campis cõsueuit, cõ- F
seruabatur cruor, pugnantiũ talos altitudine superaret. Potiti imis tẽpli duces, cùm iam
obtenebrasceret, receptui canẽtes in publica urbis se cõtulere, edictoq; tubis ubiq; per
urbẽ cõclamato præda om̃is militi cõcessa, & desæuiri in barbaros seuera admonitione
prohibitũ. Postridie cùm ad superiora templi expugnãda reditum esset, ciuibus misera-
bili uoce planctuq; supplicãtibus, per eos præsidiorum primoribus est concessa uita. In
Anno salutis hunc q; modũ Hierosolyma à Christianis capta est idib. Iulij nono & nonagesimo supra
1099. millesimũ salutis anno, & trigesimonono die postq̃ cœperat obsideri, q annus fuit qua-
gringẽtesimus nonagesimus, postquã Heraclij Imp. tẽporibus ea ciuitas à Saracenis fue
rat possessa. Potiti templo duces urbis & illius purgatione à cadaueribus Saracenis in-
iuncta, exuerũt arma: & ad sanctũ domini sepulchrũ cernui, uel potius repẽtes perrexe-
re. Idẽ fecit omnis Christianorũ multitudo, pulchrũq; fuit cernere summa in lætitia, sum
ma in omniũ exultatiõe irrigatas fluẽtesq; lachrymis singulorũ genas, laudes, hymnos,
psalmos, certatim cum presbyteris & clero populus decãtabat. Petiti postea latebris ꝓ- G
deũtes Christiani numero paucissimi Hierosolymis habitare cõsueti: quibus ostẽdenti
bus, ubi dñs Iesus in horto captus, ubi uerberatus, ubi passus, ubi deinde obuersatus, &
demũ ascẽdit in cœlos, didicit omnis populus. His per octo dies summa deuotione obi
tis spiritalibus gaudijs, de rege urbi dãdo agi cœptũ. Quã ad creationẽ cùm omnis con-
uenisset Christianorũ exercitus, nec uota scrutari, nec suffragia iniri oportuit, qđ illico
Gothfredũ Bolloniũ regẽ nõ magis multitudo omnis, q̃ ipsi duces acclamauere. Gesta
tus itaq; ducũ humeris ad sacrosanctũ domini sepulchrũ Gothfredus, inter missarum so
lennia accuratissimè celebrata rex Hierosolymitanus est appellatus. Sed is uir eximius
dominiũ urbis, qđ tanta principũ populorũq; Christianæ expeditionis cõcordia obla-
tum erat, accepit. Regni uerò titulũ & insignia ideo se nolle dixit, q indecẽs nefariumq;
duceret diadema aureũ peccatorẽ hominẽ capiti imponere ea in urbe, in qua salua-
tor mũdi ęternus rex spineã suo sacratissimo madẽtẽ sanguine coronã gestasset. Eodẽq; H
in loco ad octauã postea diẽ uinculorũ beati Petri solennitate festã Arnulphus presby-
ter patriarcha est creatus, & ab episcopis qui exercitui inerãt cõsecratus. Dũ uerò Goth
fredus patriarchaq; hic religionẽ, ille politiã ex Christiana institutiõe cõponũt, Neapoli
tanæ urbis Assyriæ oratores ad Gothfredũ uenientes, se ciues suos & urbẽ illi dediderũt,
cũ quibus comiter acceptis, & in patriã redituris Eustachiũ fratrẽ suũ & Tancredũ Ita-
licensem cum legionibus duabus ire curauit, qui magno ciuiũ cõsensu applausuq; intro
ducti, urbẽ deditã Hierosolymitani regis nomine acceperũt. Sed quo die illius captę ur
bis Hierosolymã uenit nũcius, alter illi cõtrarius est allatus, Babylonij regis Solymani
exercitũ, q Hierosolymã hostili animo peteret, Ascalonẽ peruenisse. Ea uerò urbs mariti-
ma uix passuũ millia qnq; & uiginti Hierosolyma abest, cuius ciues semꝑ Hierosolymi-
tanis aduersari cõsueuere, cũ ecõtra Neapolitani eorũ uel aduersam, uel secundã sectari
fortunã, nullo unquã tẽpore desierint. Vnde cũ Neapolim eodẽ die, quo Hierusalẽ nun
cius idẽ peruenisset, Eustachius & Tãcredus Neapolitanis in bonã spẽ erectis, cũ legio
nibus sunt profecti. Vixq; dum mediũ emẽsi erãt iter, cũ Gothfredi se uocãtis literæ illis
sunt redditæ. Gothfredus eñ altero post alterũ allato de hostiũ aduẽtu nũcio, & omnib.
non præ-

A non prælatis proceribusq; magis, quàm militibus in cõcilio proposita cõstituerat, hosti q; posset longè à Hierosolymis occurrere. Itaq; priusquam legiones à Neapoli redeuntes arma deponerẽt, cæteræ agmine facto sine ducib. porta Dauidis, ꝓfectæ, ad secundũ lapidẽ substiterũt. Gothfredus eñ & patriarcha Petrũ eremitam rei diuinæ & urbis custodiæ præfectũ, quid facturus esset priusquam & ipsi mouerẽt, instruere uoluerũt. Esst uerò commodior per campos erat uia, breuiore tamẽ per mõtes ea ratione Gothfredus duxit, quod hostibus loco superior tam diu esse uoluit, quoad illi quò tenderẽt inspexisset. Ventum q; est perpetuo diei labore primis castris Cæsaream Palæstinæ, postera die quã superatis montibus Ramolam ad meridiem attigissent, eo diei, quod erat reliquum patẽti maris littore ad quatuor millia passus sunt progressi. Etiã hostis agmen latiore fusum licẽtia ueniebat, in quos delati leuis armaturæ Christiani, nõnullos eorũ captos ad Gothfredũ perduxerũt. Iiq; hostilis exercitus cõditiones interrogati, ut fidem dicendis compararẽt, se catenis uinctos ad suppliciũ, si mentirentur reseruari postulauerũt. Exin

B de omissis ambagibus dicere iussi, Clementẽ esse dixerũt regis Babyloniorũ Solimãni militiæ, qui quingẽta ducens mortaliũ millia, nõ magis Christianos, quos facillimũ duceret ad unũ interficere, quàm Hierosolymã delere cõfidat: narraueruntq;, quod postea uerum esse cõstitit, nauibus illum innumeris præter annonã, arma, uestem militarem, & alia militũ usui futura, machinas quoq; factas, & alijs excitãdis materiam comportasse. Flumen erat loco proximum, quod à Ramola & Asdona pariter penè distans unico ad uiã eas in ciuitates perferentẽ uadaretur loco. Statiuis itaq; ad ea uada firmatis, per noctem quieuere. Postero die cœlo uixdũ albescente, patriarcha cum impedimẽtis & cohorte una præsidio futura uadi custodiæ relicto, Gothfredus cũ exercitu est trãsgressus. Nec tamẽ prius amnis ripas reliquit, quàm acies ordine structa fuit, dextrũ cuius cornu ad maris littus pertinens S. Egidij comes, sinistrum, in quod omne hostiũ robur ruiturũ uidebatur, Gothfredus obtinuit: eiq; Normannus comes S. Egidij comiti Flandrensis proximior adhæsere. Eustachius, Tãcredus, Balduinus, & cæteri duces cũ peditũ robo-

C re mediã aciem tenuere, ex qua iussi possent utrinq; laborãtibus subuenire. Vixq; nostri in ordines se contulerant, quũ hostium examina cãpos qui ad Ascalonẽ passus quatuor mille pertinent, complentia ad prælium prodiere: nec erat legionũ in illis, aut ordinum certa intelligibilisq; discretio: sed quacunq; in latum acies tantundẽ illi globo pugnantium occupãt. Alterq; post alterum globus continens sequebatur fessis uel occisis præcedentibus in prelium successurus. Clemẽs ipse ultimo loco continẽs militũ proximos: & ut ipsi præcedentes impelleret, urgebat: primus nostrorũ Normannus in hostes impetum fecit: qui cũ Saracenis, Arabibus, & Turcis pugnare assuetus, nil accuratius egit, quàm strictissimo & ipse globo tam proximè ad hostẽ accedere, ut sagittarum, quibus illi præualent, usu frustrati, gladijs rem gerere cogerẽtur. Sed ea gens in sola equorũ aut pedum pernicitate cõfidere solita, urgentibus nostris cessit: & quotquot Francorũ lancea aut gladius nõ prostrauit, in patentes profusi campos, nullo insequẽte cõuersi, sagittas eminus iaciebant: pariter secundus fecit globus. Et Clemens, qui licet suos inuicẽ se

D contingẽtes premere nõ desineret: mille tamen aberat passus, quæ à suis cõmittebatur, fugam à nostris fieri opinatus, gentis Christianæ amentiam subsannasse fertur, quæ inuicto Babyloniorũ exercitui occurrere præsumpsisset. Interim Gothfredus Tancredũ in dissipatos fugientesq; dimittẽs, in confertissimos ipse hostes prorupit: nulloq; illorum, ut consueuerant, à Tancredi imminentis timore, ut profugeret auso, globi se inuicem adeò represserunt, ut Clemens pedem referre pondere reprimentium sit coactus: qui a-lia recedẽdi necessitate, nequaquam expectata, in Scalonæ portam passus tria millia se recepit. Tunc uerò fœdissima in suo exercitu fuga est commissa. Et quod receptum in campos erat, Tancredus præsferat, fugiens multitudo cursum in naues oculosq; conuertit. Tunc S. Egidij Flandrensisq; comites, sua plurimum eo in prælio opera usi, & ceciderunt innumeros, & in mare plurimos præcipites impulerunt. Balduinus tunc & cæteri, quos mediam tenuisse aciem diximus, rectà Gothfredum subsidiarij sunt sequuti. Stragis in barbaros factæ numerum, Robertus monachus, qui tunc Hierosolymis erat, nõ ponit, quã Gulielmus, & cæteri fermè omnes, suo in similibus more centum fuisse dicunt millium armatorum. Sed quantacunque fuerit, quam certè maximam fuisse oportuit, id

tuit,id Christianorũ rebus adiumẽti attulit,ut omnis quã in posterioribus nostris cessis- E
se ostẽdemus, inde processerit amplitudo. Auri uerò,argenti,iumentorum,animalium,
& ditissimæ supellectilis tantũ nostris ea in uictoria est quæsitũ, ut ad eam Hierosoly-
ma redierit opulentiam,quæ illi nondũ à nostris inuasæ consueuerat esse. Clemens naui
profugus quũ uela pãdere occœpisset,Ascalonenses deditione facta,quicquid reliquia
rum exercitus infideliũ mãserat, Gothfredo in fœderibus permiserũt.Gothfredo patri-
archaq; cum uictoriæ exercitu Hierosolymam reuersis,magna quies illa in urbe esse cœ
pit.Fueruntq; ex ducibus multi & præstãtes, ea ex om̃i militia plurimi milites,qui uoto
suo liberãdæ ab infidelium spurcitia Hierosolymæ compotes facti, in patriã redire uo-
luerunt:quorũ primi præstãtioresq; Normannus S.Egidij,Flandrensisq; comites fuere.
Gothfredus cum fratribus,& eo qui mansit Christianorũ exercitu ampliãdis regni fini-
bus uehemẽs diligentissimusq; incubuit.Primumq; ut uenientibus ab Europa Christia-
nis tutus esset in Asiæ littora receptus,Ioppen maritimam portuosamq; urbem obsedit,
cuius multos dies & magna oppugnatæ pertinacia quũ esset potitus, ad Ramolam du- F
xit campestrem urbem: ex qua munitissima urbe Saraceni itinera Ascalonẽsium in Hie
rosolymam impediebant.Eaq; capta itum est in Cayphã, quæ & Porphyria,urbẽ mari-
timam ad Carmeli mõtis radices sitam,quæ ab Acron potẽtissima urbe uix quatuor pas
suum millibus est semota. Dumq; ad Caiphã durat obsidio, Tyberias Galilææ ciuitas,à
qua proximus lacus,qui & mare Hebraica cõsuetudine appellatur,nomẽ accepit,in po
testatem facta est:pariter eodemq; tempore Caipha est recepta. Quę quũ feliciter & su-
pra spem omniũ anno uno à capta Hierosolyma Gothfredus cõfecisset,febre correptus
obijt. Et Balbuinus frater,magno omniũ Christianorũ qui terram incolebant sanctam
cõsensu,nõ sicut frater dominus,sed rex Hierosolymę est creatus.Fuit is annus Christia
næ salutis supra millesimũ centesimus primus,quo in anno secundus Vrbanus pontifex
Romanus,tanq; re ab se inchoata dominici sepulchri liberationis feliciter absoluta, car
nis humanæ carceribus & ipse liberatus est.Iussit autẽ eius mors nõ leuẽ Romano po-
pulo notam, quod ex Petri Leonis domo, in qua tantus uir duos latuerat annos,funus G
effertur ad S.Petri basilicam ducendum: clerus inferendas cadaueri iniurias timuit,nec
media,ut oportuit,urbe põpa processit.Sed pauci fuga accelerãtes,per regionẽ Trans-
tyberinam pheretrum detulerunt. Paulopost Raynerius Bleda oriundus, tituli S.Cle-
mentis presbyter,cardinalis in Paschalem secundũ assumptus est. Et per id tẽporis Ro-
gerius Sicilię comes,obsessum aliquãdiu Canusium cepit,& paulopost uita est functus:
cui in Siciliæ comitatu om̃iq; dominio alter Rogerius ex fratre nepos successit. Romæ
aũt Paschalis pontifex nouus,ea profectò dignus cathedra, extinguẽdi tãto tẽpore an-
tea inchoati schismatis auidus erat,& pecuniarũ egẽs,quibus copias cõpararet in Gui-
bertum antipapã Albæ Marsorum,sicut ostendimus,agentem ducendas, amicos orare
opem cœperat.Quũ Rogerius Siciliæ nouus comes gratiã põtificis & ecclesiæ sibi con
ciliaturus,oratores ad illũ misit,qui debitis obediẽtiæ sponsionibus factis mille auri un-
cias dono dederũt.Eaq; adiutus pecunia Paschalis exercitũ tumultuariè ex terra eccle-
siæ contractũ duxit in Albam,& auxilijs fretus,quæ Rogerius comes misit, illã obside- H
re constituerat.Sed Guibertus, paruo quod Ricardus Capuæ comes dederat, præsidio
diffisus,in proxima Furconensiũ,nunc Aquilanorũ mõtana,se recepit:,dumq; pontifex
expugnãda Alba aliquot detinet dies, Guibertus febri ex fugæ labore cõtracta, homo
iam decrepitus breui est mortuus. Nec tamẽ defuerũt defuncti Guiberti erroris sectato
res,qui alium facerẽt Antipapã.Nanq; apud Auersam,quæ ciuitas Richardo Capuano
fœderata erat,prophanatus est Albertus quidã,q quod partim cõplices sui in electione
discordes fuerãt, partim aduersarij ciues eũ apud se prophanari iniquo tulissent animo,
eodem die depositus,& apud ecclesiam S.Laurentij,quæ est Auersæ,relegatus fuit, Al-
terq; Theodericus nomine à facinorosis olim Guiberti sequacibus apud Cauã urbẽ Ri
chardo item confœderatã, in antipapam deputatus est. Sed quinto abinde & cẽtesimo
die Cauenses tolerati sceleris pœnitẽtia ducti,illum adulterina quã tenebat sede deposi
tum,apud sanctæ trinitatis anachoritæ indutũ pallio,bonis,ut dixerũt,perdiscendũ mo
ribus,clausum teneri custodiriq; curarũt.Tertius item inuẽtus est, Maginulfus nomine
ciuis Romanus,qui se papã curauit appellari.Id apud Rauennã factum conijcimus,sed
tanta

A tanta iā erat Paschalis in urbe Roma & per Italiā autoritas, ut is etiam scelestus exilio à Romanis dānatus, & paternis spoliatus bonis à Rauennatibus quoq; sit pulsus, atque etiā à ueteranis Guiberti sectatoribus destitutus. Ea spiritali autoritate parata pontifex Paschalis tēporali quoq; reparando ecclesię dominio intendit. Primumq; ciuitatem Castellanā natura loci munitissimā: & paulopost Beneuentū fauoribus maxime auxilijsq; Rogerij comitis fretus per legatos recepit. Per quod tēpus quum Petrus Columna Romanus ciuis Richardo fœderatus Capuæ comiti Cauas agri Pręnestini oppidū, qđ iuris erat beati Petri, occupasset, pōtifex illuc ducens, & Cauas recepit expugnatas, & Zagarolo Columnaq; oppidis, quę idē paterna tenebat hæreditate spoliauit. Erat tēpestate illa Romæ familia Corso cognomine potentissima, cuius domorum partē Capitolio proximarū Henricum tertium, ob seruatā Gregorio septimo fidem diruisse ostēdimus: primarijq; eius familiæ Stephanus, fratres & filij numero multi, mutato in peius studio, regi Henrico & intrusis in papatū aduersus Vrbanū & Victorem pontifices fauerant:
B quos in pristina perseuerātes audacia, secūdus Paschalis pont. urbe expulit. Dum itaq; pontifex recipienda Beneuento cū exercitu abest, Stephanus is Corsus sancti Pauli basilicā cum armatorū turba occupat, palatiumq; illi ad primas portas impositum cōmunit. Id octauus Ioannes Romanus pont. tanto circundederat muro, ut à multis habitatū Romanorum ciuium familijs castellum esse uideretur. Fiebant autem ex eo castello à Stephani satellitibus in Romanū agrū noctu interdiuq; excursiones, capiebantur, occidebanturq;, qui aduersa in urbe studia sequebant̄: ut nihil Romana in terra pacatum, nihil sineret esse tutū. Ea iniquo, ut debuit, animo ferens pōtifex, à Beneuētana obsidione reuersus, cōstituerat auxiliaribus magis Rogerij comitis, q̄ Romanorum copijs basilica circūsessa, rebelles captos punire, quū sui curiales clauibus usi adulterinis turrim palatij maiorē noctu ingressi, studentiū pōtifici copias introduxere: uenissetq; Stephanus in potestatē, aut interfectus fuisset, nisi pont. uel dissimulato uel lenito odio cōniuens, illū abire permisisset. Tātis rebus annis plus minus, ut uidet̄, duobus prudēter simul &
C feliciter circa tēporalia cōlectis: pōtifex Paschalis componendis ecclesiasticis, quas alicubi turbatas nouerat, tria instituit cōcilia: primū Florentiæ, in qua ciuitate episcopum pertinaciter asserentē Antichristū tunc temporis natum esse, quum satis ostendere nesciret, redarguit. Secundū Guardescalli, super male acceptis à clero inuestituris ecclesiarū. Et tertiū in Francia celebratū est apud Trecas, in quo Gallicanarū ecclesiarum reformatio facta fuit. Reuersusq; in Italiā inuenit Romā & eius terrā Stephani Corsi audacia perturbatā. Ceperat eñ Montaltum & Ponticlum, tunc Hetruriæ, nunc patrimonij sancti Petri castella: ex quibus omnē ad Tybrim pertinentē Hetruriam latrocinijs populationibusq; infestabat. Maioresq; interim & breui multiplicaturos motus in Apulia, & circa Beneuentū, Capuā, Salernū, & maritimā ecclesiæ ꝓuinciā fathiscere reicijt. Duxit itaq; prius in Hetruriā: & Montalto expugnato, qđ per æstatis sydus grauis esset exercitui periculosus regionis aer, Ponticlo abstinuit. Reuersusq; in urbē eius ecclesiarū ac cleri curam Lauicano cōmisit episcopo: demandauitq; urbis Romæ, quantum
D ambirent mœnia, administrationē Petro Leonis & Leoni Frangipane ciuibus quū potentissimis, tū etiam Romanæ ecclesiæ studiosis. Vtq; urbs & oppida ecclesiæ subdita, & omnis terra de Romanis finibus tuta esset, Gualfredū nepotē suū, quē militiæ magistrum & principē cōstituerat, Ptolemeo tyrāno, ut cōijcimus, Sublacensi ecclesiæ, sicut prędicabat, dedito: ea ratione cōiunxit, ut ambo armati omnia perlustrātes, pacē in prouincia cōseruarent. Sed dū pontifex in Apulia remotior abest, urbs Romana intus insidijs & inuidia ardet: extra Ptolemeus spreto Gualfredo omnia turbare, atq; in rebellionē nitit̄ concitare. Adiuncto nāq; sibi Petro Columna & abbate quodā Farsense, id maxime effecit, ut Ananini primi, post Tyburtini, Prænestini, Thusculani, & Sabini, & ecclesiæ & pōtifici rebellarent. Iiq; tres copijs cōiunctis, in Albā Latinorū ducētes, commissis late populationibus, nec urbe potiti sunt, nec ut ipsa etiā rebellaret, peruincere potuerunt. Et nisi solers & præceps in reditū fuisset pont. facile fuerat, ut qđ Ptolemeus se facturū cōminabat̄, in urbē Romā reditu arceret̄. Veniens tamen comite Caietano & Guiscardo Aquilano cum copijs deducentibus, Albę acceptus Romā propere aduolauit. Quibus comitis & Tancredi copijs fretus, primū omnium Tybur obsedit. Eaq;

urbe multo labore,multisq; cædibus in prælijs quæ cõmittebant,factis,est potitus. Ro E
mã exinde ab ea reuersus expeditione, Capitoliũ paruã tunc etiam uetustatis retinens
paucẽ cõscendit:& copijs ad id retentis,quicquid erat ubiq; per urbem domorũ ad Cor
sos spectans,nisi Stephanus & gentiles sui quæcũq; ad ecclesiã spectãtia tenebãt,occu-
pata restituerent,diruere cõminatus est,atq; etiã cœperat,cum illis omnia reddentibus
fideiussoresq; dantibus de fide Romano pont.& ecclesiæ seruanda, ab ædiũ demolitio
ne cessatũ est. Quæsitaq; multis laboribus pace Paschalis pont. tunc primũ frui cœpit.
At in Asia Boemũdus Antiochię princeps Gothfredi morte audita, ueritus ne quid ea
mors ut assolet,regni reb.incõmodi afferret,cũ maxima copiarũ suarũ parte se contulit
Hierosolymã. Cumq; Balduinum sibi cõiunctissimum, ac ætate æqualem factum regẽ
offendisset,illi cõfirmando augendoq; regno opẽ operamq; possibilem præstare cõsti-
tuit:fecerũtq; pariter Blesensis & Stephanus Burgũdiæ comites, ciuitatibus oppidisq;
relictis, quæ in regni finibus pauloante acceperãt possidenda. Cõciuerat uero ea mors
Gothfredi audita Saracenos & Turcos ad Hierosolymã,siqua per Christianorũ dissidia F
pręberet occasio,recipiendã. Iamq; urbi nimis,ut nostri cõsueuerant duces, cœperunt
appropinquare,cũ rex Balduinus nõ magis potentatu per Boemũdi & comitũ pręsen-
tiam,q; animis auctus,uel potius,sicut euentus docuit, elatus in illos ducere constituit.
Eum ferunt tantũ facinus aggressum,nec numerũ sciuisse hostiũ, nec quid agerent mo-
lirentur'ue,ut nosceret curauisse. Duxit itaq; & hostibus inexplorato ac temere est con
gressus,quẽ ea ex parte temeritas iuuisse uidet. Quàmprimũ eñ ad congressum moles
maxima hostiũ nostros ,p dimidia numero superans eos ilico fudit. Nã dum Christiani
exercitus duces erratũ regis corrigere adnitunt,Blesensi Burgundoq; comitib. cũ pau-
cis suorũ cæsis,& Boemũdo in potestatẽ hostiũ facto,rex ipse fuga prolapsus in Hiero
solymam cum exercitu parum lacero se recepit:nec tamen ausi sunt infideles urbẽ obsi
dere,cuius capiendæ saluo rege saluisq; ut erant copijs,nullã reliquam fore opinabant:
& Tancredus Boemundi nepos, susceptã Antiochiæ principatus curã adeo ardẽte ani
mo uigil administrauit,ut Boemũdi pręsentia toto triennij tẽpore,per qd' carcere tẽtus G
fuit,nullatenus sit desiderata. Sic is Alexiũ audiens Cõstantinopolitanũ imp. Christia-
nos occidentales Gothfredo primũ,& post Blesensi,& Burgũdo comitibus defunctis,
& Boemũdo capto paruifacere, & propterea nostros ab Europa Asiã transfretare cu-
pientes molestijs affectos ,phibere,uehementi in illũ ira exarsit, duxitq; ilico Laodiceã
illius imperij ciuitatẽ,qua sæpenumero oppugnata potitus est:nec aliud quicquã eo tri
ennio in rebus Asiæ gestũ fuisse inuenio:neq; uero minor fide ac pietate,q; animis & re
rũ gerendarũ peritia fuit Tancredus, q Boemũdo per ingentẽ uim pecuniæ Turco da-
tã liberato, Antiochiã cum principatu aucto possidendã restituit:ad cuius liberati nun-
ciũ,maiora solito audere cũ cœpisset Balduinus,magnã ei summe necessariã destinauit
expeditionẽ in Acconẽ,quæ & Ptolemaida,maritimam urbem, cuius portus omnium
regionis celeberrimus,naues intra mœnia multas maximasq; acceperit. Venerunt aũt
uocatæ auxilio Genuensis primo,post Veneta classes rostratæ naues & triremes octua
ginta,& pressa mari ac terra Accon uigesima q; erat obsessa die facta est in regis Hiero- H
solymę potestatẽ,liberisq; illis de Italia ciuitatibus priuilegia rex in ea urbe cõcessit am
plissima,de qbus in libro sequente diffuse dicemus. Accessit aũt tantæ urbis captæ alia
haudquaquã minor uictoria,qd' Balduinus rex Turcis & Saracenis,q magnũ adduxe-
rãt exercitũ, obsessæ ei urbi suppetias laturis cõgressus,magna ui repulsis fugatisq; edi
dit occisionẽ. Per eãq; quietẽ,quã in rebus Asiæ illa uictoria attulit Christianis, Boemũ
dus Antiochiæ principatu Tancredo nepoti cõmendato,in Italiã nauigauit. Hæc tunc
intra quintũ regni Balduini annũ apud Hierosolymã Antiochiãq; sunt gesta. In Euro-
pa uero interim per id etiã quinquenniũ Hẽricus tertius pont. Rom. ea maxime ratiõe
nõ fuerat infestus,qd' filius Hẽricus eũ per diuinã,ut uidetur, ultionẽ bello fuerat perse
cutus,qd' maiori ex parte circa Leodiũ Coloniãq; est gestum. Mouerat Aquisgranio cũ
exercitu filius in genitorem Leodij agentem ducturus,& præmissæ cohortes pontem,
qui apud Vinsacũ Mosam iungit,occupauerant:cum paterni milites in illos delati præ
lio decertarũt: priusq; q; Henricus filius accessisset,sui ponte deturbati, clade haudqua
quã sunt cõfecti. Recessit itaq; tunc Hẽricus filius in Colonienses fidẽ genitori seruan-
tes,auxilio

A tes auxilio archiepiscopi fauentis sibi fretus Coloniã paruo obsessam tempore recepit. Et reuersus Leodiũ cõstituerat illius obsidionẽ, prius ꝙ potireᷣ nullatenus relinquendam, continuaueratꝙ menses quatuor, cum pater ad annum regni undequinquagesimum eo in angore animi est defunctus. Et Henricus ipse filius eius nominis quartus regna quib. tunc potiebaᷣ retinuit iustiore titulo gubernãda. Reliquũꝙ qđ in patris fuerat potestate à populis est permissum. Per eã uero belli, qđ genitor & filius in Germania gesserãt, occasionẽ Matildis comitissa Parmã & Mantuam Lombardiæ ciuitates ab Henrico filio eius cõsobrino in rebellionẽ aduersus genitorẽ pertentatas in suam iuris dictionem subiectionemꝙ coegit: & auxilijs freta nauigiorum, quæ Veneti & Rauennates dederunt, ad annũ Christi primum supra cẽtesimum & millesimum Ferrariam cepit. Quo in tẽpore duces Christiani, quos à Hierosolymitana expeditione in Europam reuerti isse ostendimus, diuersa usi sunt fortuna. Robertus nãꝙ Flandriẽsis comes quum Flandriæ cõtermina quædã loca Henrico Angliæ regi subiecta pertentasset, duxit in il- Anno sal. M.CI.

B lum rex, & prælio superatũ, luminibusꝙ orbatum in carcerẽ trusit, in quo uitam eo miseriorẽ, quo longiorẽ finiuit. Et Raymundus sancti Egidij comes anno eodem, quo Acon in Asia à Balduino & Boemundo capta fuit, diẽ in patria obijt. Per id etiam tẽporis Veneta urbs Ordelasso Faledro ducatum tenẽte effuso latissime cõflagrauit incendio. Quod quidẽ ea in urbe frequentibus riuis diuisa bis quoquo die ad fluxum refluxumꝙ maris, aqua uel plenis uel redundantibus magis ꝙ in alia cõtiguis babitata ædificijs admirabile ducimus. Quum nãꝙ in domibus Henrici Zeni inchoasset, parochias sanctorũ apostolorum, Calliani martyris, Mariæ matris domini, Agathæ uirginis, Augustini cõfessoris, Stephani ꝓtomartyris penẽ totas absumpsit, & sexagesimo ab inde ac octauo die aliud incendium maiori spatio has corripuit, cõbussitꝙ parochias sanctorũ Laurentij, Seueri, Zachariæ, Proculi, Scholasticæ, Mariæ Formosæ, Bassi & Iuliani, & parte ducalis palatij ad sancti Bassi ædẽ uergẽte incensa, ad alias transiuit, sanctorũ Geminiani, Moysi, Mariæ Iubanico, Mauritij, Geruasij, Barnabæ, Basilij, Raphaelis & Nicolai

C in dorso duro, Methamaucensisꝙ ciuitas incendio primũ cõsumpta, post inundationẽ submersa est. Vtꝙ urbis Venetę quicquid erat reliquũ, partẽ suã sentiret malorũ, motus terræ, qualis nunquã antea tunc in ea fuit. At Boemũdus Antiochiæ princeps, quẽ Asiã profectum ostendimus, cum in Apuliã applicuisset, agnatorũ, suisꝙ rebus cõponendis per annum intentissimã adhibuit operam: & cum Philippi regis Francorum filia, nomine Cõstantia, sibi in matrimonium esset oblata, in Franciã accedens cum illa desponsata traductaꝙ in Apuliã est reuersus. Interea factus certior, Alexium imperatorẽ, ut acceptã à Tancredo amissæ Laodiceæ ulcisceretᷣ iniuriam, principatus Antiochiæ mariti mas urbes infestare, & peregrinis in Hierosolymã traiecturis solito magis esse molestũ, cõstituit non magis bello illum agitare, ꝙ imperio deturbare. Fecitꝙ maximos in Italia apparatus, & copijs in Dalmatiã traductis, Dyrrachiũ terra mariꝙ obsedit. Eratꝙ omni Dalmatia breui potiturus, nisi Ordelaffus Faledrus Venetiarũ dux, Alexij precibus id suscepisset bellũ. Etenim classe ingẽti Venetijs educta, omniꝙ maritima Dalmatiæ ora

D præsidijs impositis cõfirmata, Boemundũ quidẽ Dyrrachio in portu aggredi nõ est ausus, sed in Apuliam dextrorsum flectens, expositã mari Normannorũ terram maximis affecit incõmodis. Alexius tñ Boemundi uirtutem diu notam babebat, ueritusꝙ quod futurum erat, ne Christianorum, qui erãt in Asia exercitus: & noui, quos in Gallijs Germaniaꝙ parari resciuerat, in Cõstantinopolim ducerenᷣ, pacẽ à Boemundo petijt, quibuscunꝙ dareᷣ cõditionibus accipiendã, Boemundusꝙ satis sibi fore intelligens, si populis in Hierusalem peregrinaturis tutus & facilis pateret accessus, & res Asiæ pluris ꝙ Dalmatiam, atꝙ ipsum etiam Cõstantinopolitanum faciens imperium, petitam concessit pacem, nil aliud in cõditionibus præscribens, magis ꝙ quod Alexius factas Christianæ expeditionis ducibus in Asiam principio transmissuris promissiones obseruans, traducturos post hac occidẽtales armatos inermesꝙ foueret. Secundum quæ cõstituta in Antiochiam nauigauit: ad cuius reditum Balduinus rex Berynthum urbẽ maritimam Phœnicis regionis inter Sidonẽ & Bilum sitam, quæ sub Tyri metropolis iurisdictione censereᷣ, obsidere cœpit: ad quam duos mẽses est sessum, nec aliquid urbium uel munitissimarum expugnationibus solitum adhiberi est omissum. Eaꝙ ad secundi mẽsis finẽ

ui & multo Christianorũ sanguine effuso capta sæuitũ est inhumane in Saracenos, non B
defensores modo, sed eos etiã qui nondũ per ætatẽ poterant arma ferre. Et quod ager il
lius est omniũ Asiæ amœnissimus feracissimusq̃, ea urbs Christianis nullo certiore sti-
pendio exercitio'ue apud Hierosolymã occupatis, tanquã missis in deductã coloniam
est cõcessa. Eodemq̃ anno Sidonem maritimam Phœnicis urbem pariter dura pressam
obsidione Balduinus rex cepit. Et paulopost Boemũdus Antiochiæ princeps moriens
Boemundũ filiũ puerũ ex Cõstantia uxore Philippi, ut diximus, Francorũ regis filia su-
sceptũ sub Tancredi nepotis cura principatus hæredẽ successorẽq̃ instituit. Dum hæc
diuersis gerunt̃ in locis, Henricus qualtus annos quinq̃ primos accepti in paterna mor
te regni Germaniæ, illo cõfirmãdo totos adhibuit, nec põtifici Romano Paschali secun
do ea ratione aliter molestus fuit, q̃ quod & ipse episcopos aliosq̃ ecclesiasticos, q sunt
passi, ausus est iniussu põtificis inuestire. Cumq̃ pontificẽ eam autoritatẽ petitam con-
stantissime uidisset denegare, dolis rem agere est aggressus: & ad sextum regni annũ ue-
niens cum exercitu in Hetruriã, oratores præmisit, qui in porticum sancti Petri à Petro F
Leonis ciue Romano põtificis nuncio admissi, mãdatis quibus mittebant̃ ostensis, re-
gẽ suum spopõderunt, si ad coronationẽ admitteret̃, hanc in formam Paschali pontifi-
ci, cardinalibus, clero & populo Romano præsentibus iuraturũ, se omnem inuestiturã
ecclesiarum omnino omissurũ, curaturumq̃ quod oẽs ecclesiæ suo occupatæ iussu libe-
ræ dimitterent̃. Absoluturũ quoq; populos à iuramento in ecclesiarum præiudiciũ præ
stito, ut oẽs regnorũ suorum ecclesiæ iura propria, & beatus Petrus suum habeat patri-
moniũ, sicut à Carolo, Ludouico, Hẽrico primo, & alijs imperatoribus factũ fuerat. Ad
extremũ se põtificem, cardinales, clerũ, & populum Ro. & ipsum Petrum Leonis cum
filijs ac nepotibus saluos cõseruaturũ: ijsq̃ sponsionibus solidiore cõseruandis obliga-
tione addiderunt oratores duodecim, quos Petrus Leonis nominauit regni Theuconi
corũ proceres, in queis duo nepotes regis erant, in eadẽ cõceptũ uerba iuramentũ præ-
stituros. Ea sponsione solẽni adstipulatiõe firmata, misit pont. Sutrium legatos, quibus
rex Henricus primo, post nepotes, deinde alij proceres eadẽ omnia iuramẽto ex conce G
pta Romæ formula, pmiserunt. Venit itaq; Henricus ad tertiũ idus Februarij ad Mon-
temgaudij, qui & Malus dicit̃, cui postero die signiferi cũ uexillis, quas appellabãt ban
das, & scrinarij iudices stratoresq̃, maxima populi multitudo cũ oliuæ ramusculis oc-
currerũt. Eoq; paruo in spacio, qđ montẽ Malũ & ciuitatẽ Leoninã intercedit, rex bis
ex more iureiurando salutẽ clero populoq; Romano spopondit. Cum est uentũ ad su-
premos scalarum atrij gradus, prostrauit se rex ad põtificis pedes, & eleuatũ ille ad oris
osculũ admisit, terq̃ inuicẽ amplexi principes molli incessu ad portam argenteam per-
uenerunt. Ea erat quarti, ut ostẽdimus, Leonis opus, quam quia argento nudata erat, re
stitutã Eugenius quartus pont. præstantissimus æneam fecit. Priusquàm introduceret̃
rex, pfessionem ex more imperatoriã fecit, & tunc à põtifice imperator appellatus est,
quẽ Lauicanus episcopus carmẽ præiens benedictionis, primũ in basilicã introduxit.
Sedes erant duæ in rota positæ pauimenti porphyritica, quam ualuis maioribus æneis
proximã uidemus, quas cũ insedissent principes, petijt imperatorem pont. ut promissa H
seruaturus inuestituris abrenũciaret. Ille uero surgens cum suorum regnorum episco-
pis in spondã basilicæ ingredientibus sinistrã, ad beati Gregorij sepulchrum secessit. Cir
cũspiciensq̃ pont. cardinales, & qui ex clero ac populo honoratiores astabant tunc, pri
mũ uiderunt basilicæ atrium, ualuasq̃ & omnẽ penè basilicam ab armatis Theutonicis
custodiri. Cum aũt tres, & eo amplius horas rex redire distulisset, põtifex illum per nun
cios responsionẽ orauit. Venientesq̃ nõ episcopi aut prælati, sed satellites à rege dixe-
runt, nõ esse quæ pont. petierat, cõcedenda: cũ sit in euãgelio scriptũ, Reddite quæ sunt
Cæsaris Cæsari, quæ sunt Dei Deo. Pontificeq̃ cardinalib. & ex clero populoq; iuris põ
tificij peritissimis euãgelij sententiã in regẽ retorquẽtibus actũ est, ut omnia in crastinũ
differrent̃: & cum nec id etiã rex cõcederet, põtifex loco mouens, altare sancti Petri ad
rem diuinam petijt. Celebrata missa pont. se in cathedra continens, quid rex faceret di-
ceret'ue expectabat, eum accedens satelles, ex clero ac nobilitate Romana nõnulli fue
runt inter gladios & arma custoditi. Liber uero Pãdulfi Lateranẽsis ecclesiæ hostiarij,
qui interfuit, scribendi ordinẽ, uerbaq̃ imitari. Põtifice capto temperatum est à cardina
lium

A lium epiſcoporūq; opprobrio. Sed archipresbyteri presbyteriq;,& cætera cleri turba ad unum oēs ſpoliati,adeo ut nec interior tunica,nec fœmoralia ſint relicta.Poſtera die pō pulus Rom.armis correptis,in ciuitatem Leoninam furore irrupit:illisq; ex Theutonicis,q per hoſpitia ſunt inuenti occiſis, pugna in ſcalis ſancti Petri, ad quas regij milites cōuenerant, eſt relata. Nec diu loco certatū eſt,quod deturbati illis atrioq; Theutonici intra eccleſiā cōfugientes,de ea faciliter ſunt tutati. Exercituq; regio,qui ad Saxonū ciuitatis Leoninæ portā,in atrijs cōſederat,ut oppreſſis in eccleſia ſuis ſubueniret, parante ſe Romani in urbē per pontem Traiani rapidum receperunt.Per biduum uero quod ſequutū eſt Theutonicis armis retētis,id ciuitatis Leoninę,quod à baſilica in Saxonum portā uinarijs hoſpitatorijsq; tabernis frequentabaī,ad libitum diſcurrerunt.Sed quartō ab inde die quū reſciſſent Romanos ſtructis in urbe aciebus,ut irrūpetent,ſe parare, ilico rex pōtifice,cardinalibus, cæterisq; captiuis in caſtra perductis aufugit. Tantusq; fugientes pauor inuaſit,ut impedimēta multi,equos,argentū,ueſtē alij reliquerint, nō-
B nulliq; tardiuſculū profecti fuerint ab irruenti populo interfecti . Adeo aūt feſtinus rex fugā cōtinuauit,ut primis caſtris ad Soractis montis radices ripā Tyberis inſederit. Eo exinde uadato amne rex Paſcbalē pōtificem Sabinenſemq; & Portuenſem epiſcopos, ac alios quatuor cardinales apud Trebiū,cęterosq; cardinales,& de clero populoq; Romano captos apud Corodillum attributis cohortibus reliquit cuſtodiēdos . Ipſe ad pōtē Mammeum,Mamæ Alexandri imperatoris optimi genitricis præſtātiſſimæ mulieris opus primo,& poſt ad Lucanū pontē cum exercitu eſt delatus. Qui quacunq; uaderet,nō prædæ magis,ꝙ incendendis demoliendis'ue ædificijs,& captis caſtellis intētus fuit:& tū interea quos illara non deterrent damna Romanos,ut ſe admitterēt, muneribus donisq; tentauit.Sed una ſemper cōſtantiſſimaq; Romanorum uox fuit nunquam prius fore,ut ille admitteretur,ꝙ pōtifex cardinales & de clero nobilitateq; ſua tanti in urbē remeaſſent liberi:rogatus interim pont.ut quas rex extorquere uolebat, inueſtituras cōcederet:eodem ſemper tenore reſpondit,uitam poſſe Henricum auferre,ſed inue
C ſtituras à ſe nullis terroribus,nullis ſui corporis cruciatibus extorturū:& tamen qui ſuis nō uincebaī malis,tam multorum qui ſecum tenebantur,& populi Romani miſericordia uictus cū multis lacrymis gemitibusq; petitæ aſſenſit paci:& ductus ad pontem Salarium,accitis per cōſtitutas inducias ex urbe notarijs,Hērico regi petitas in regnis ſuis eccleſiarū omnium inueſtituras conceſſit. Ventū eſt poſtea ad ſancti Petri baſilicam,et clauſis ex cōdicto urbis Romæ portis,ne populus erūperet,baſilicaq; ſtationibus firmata,Henricus à Paſchali pōtifice coronatus in caſtra ſe proripuit. Pōtifexq; in urbē tunc primū reuerſus ſummo populi applauſu in Lateranū eſt deductus. Hērici ab urbe & Italia diſceſſum,eā uim habuiſſe ſcribit Pādulſus Lateranenſis eccleſiæ bibliothecarius,ut pax quietiſſima Romæ,& in eius terra uiguerit.Diciteq; Piſanos per id tēporis Paſchalis pōtificis precibus & autoritate multa ac præclariſſima geſſiſſe recipiendis Balearibus inſulis Maiorica & Minorica , à quibus Saracenos uiribus repulerunt . Pollicetūrq; ibi Pandulſus ſe earū rerum à Piſanis geſtarum hiſtoriā ſcripturū, quod utrum fecerit igno
D ramus. Sed Ioānes Villanus in hiſtoria Florētina Piſanos ſcribit ad annū ſalutis milleſimū & decimū ſeptimū ſupra centeſimū expeditionē in Baleares inſulas, quantis potuerunt maximis uiribus parauiſſe, adeo ut omni iuuentute educta ſoli in urbe cū mulieribus & pueris decrepiti debilesq; manſerint. Dumq; ea claſſis apud uada Volaterrana uentū expectat ſecundū,quo in Maioricā proſpero ferat curſu,allatū eſſe ex ipſis nuncium,Lucēſes arma populariter cepiſſe,quo deſtitutas defenſoribus Piſas caperēt,& Florentinos à Piſanis tūc amiciſſimis rogatos, Piſas à Lucēſiū uiolentia fuiſſe tutatos. Vnde factū dicit Villanus,ut Piſani pulſis Saracenis,& Balearibus captis,in patriā reuerſi, Florētinos illis donauerint duabus ex porphyritico marmore colūnis,quæ ad celeberrimi ſancti Ioan.in Florentia primariā portā extrinſeca ſuſtentāt à baſide capitella. Eodēq; Baleari bello multa cū pontificis & Piſanorum gloria , ſummo omniū orbis Chriſtianorū gaudio ad finē perducto , pōtifex Paſchalis concilium Laterani celebrauit, in quo quū à patribus renouata eſſet uiolentiæ,quā Henricus quartus intulerat,& priuilegij inueſtiturarū inde extorti memoria , repetijt pont.notiſſimum omnibus qui aderāt rei geſtæ ordinem & iuramentum,quo ſe Henrico de non reuocando excommunican-

Anno ſal. M.cxvij.

doq; obstrinxerat. Et tñ pro conclusione subintulit, se prædecessorum suorum statutã E
sequentẽ, maxime Gregorij septimi & Vrbani secundi, quod illi damnauerant dãnare,
quod prohibuerant ꝓhibere, quod statuerant statuere, quod cõfirmauerant confirma-
re. Posteroq; die patres cõcilij priuilegium pro captiuorum, & ecclesiæ liberatione à do
mino papa Paschali, per uiolentiam Henrici regis extortũ dãnauerunt irritaueruntq;.
Pace eadẽ in Italia cõtinuante, magnã res Italica, maximam Paschalis pont. fecit iactu-
ram in Matildi comitissa, quæ senio confecta obijt. Eam Martinus, & ipsum sequuti scri
ptores multi tradunt, Hetruriæ partẽ hinc à Pissia agri Senensis finium torrente, inde à
sancto Quirico dicti agri etiã finium oppido, ad inferum mare Tybrimq;, quã patrimo
niũ sancti Petri appellant, põtifici & Romanæ ecclesiæ donasse. Hostiarius, qui omni-
bus quæ apud põtifices eius tẽporis gesta sunt, interfuit, & ad superfluitatem multa scri
psit, nullo in loco meminit. Sed quicquid ueritas eius facti habuerit, prædicto expleto
concilio Paschalis pont. ad annũ salutis sextumdecimũ supra millesimum & centesimũ
Anno sal. M.cxvi. aliud in Longobardia apud Guardascallũ celebrauit conciliũ, in quo imprimis cõstitu F
it, Æmyliæ urbes, Placentiã, Parmam, Rhegium, Mutinam, & Bononiam Rauennati
metropoli, quæ diu Romanæ ecclesiæ rebellis fuerat, nõ subesse. Reuersus Romam Pa
schalis, quũ paruo quieuisset tẽpore, nouas ob uitæ sanctitatem incidit molestias. Ob-
ierat Petrus urbis præfectus, factiosiq; & satellites domus, præter seruatum ad id tẽpo-
ris morem, puerum ut conijcio, decennem, in patris locum acclamauerunt præfectum:
quẽ quum põtifex rogatus nollet confirmare, illi armatis stipatum præfecturæ muneta
obire fecerunt. Post paucos dies à põtifice Laterano beati Petri basilicam ad rem diui-
nã petente, oblatus est illi ad primam pontis Traiani coxam puer, confirmatioq; petita:
& pontifex incessu cõtinuato respondit, nec loco id, nec tempori, nec ætati pueri cõce-
dendum. Vixq; ille uerba finierat, quum ultimos põtificis comites armati contumelijs
uerberibusq; affecerunt. Mouit ea indignitas Petrũ Leonis, & cæteros põtifici & eccle
siæ studiosos, ut redeuntem ad uesperam armatis stipatum in Lateranense patriarchiũ
reducerent. Et tñ quũ esset uentũ ad Capitoliũ, saxis prædictos insultantes fustibus te- G
lisq; repelli oportuit: nec tamen destitere inceptis proterui, quin semitis prætereuntem
pontificem prius quàm sacram in Laterano uestem exueret, adeũtes oblatum puerum
peterent confirmari. Pontifexq; quid ageret dubius respondit, se cleri & populi cuius
interesset, concilium in sextam abinde diem conuocaturũ. Dies aduenerat concilio cõ-
stituta, quum pro puero studentes præfecto aduersantiũ domos subiectis flammis com
burere intentarunt. Tumultuq; per urbẽ concitato, pluribus in locis prælio est certatũ.
Quæ quũ põtifex exaudisset, urbe excedens, Albam se cõtulit. Continebat se domi Pe-
trus Leonis, quod euenit futurum ratus, ut quũ cæteris in locis superiores euasissent ho
stes, spem uictoriæ in eius excidio cõstituerent. Itaq; facto impetu paratus furentes re-
pulit. Sed quod erant eius ædes ad sanctum Nicolaum, ut ostendimus, in carcere Tullia
no, æmuli è proxima imminenti rupe Tarpeia, machinis in illam quas uocant bricolas,
saxa iecerunt. Interea pontifex Ptolemeum Albam uocatũ, Aritia urbe ibi propinqua,
nunc diruta donatum, arma in Petri Leonis auxilium capere curauit. Veniensq; Romã H
Ptolemeus, nõ magis copiarum, quas duxit magnas, quàm Romanorum ciuium, apud
quos erat gratissimus fauore, puerũ & sequaces prima die ultra Tyberim fugere cõpu-
lit. Postridie quum ad Iouis insulam primum, & post Ianiculi Transtyberinæ regionis
portas uarie repugnaretur, cædes multa utrinq; commissa est. Tandem uicit Ptolemei
Petriq; Leonis pars: & superatus captusq; puer cum factionis suæ primoribus catenis
iniectis custoditus est. Placuit uero oẽs eos pro solidiori urbis quiete in Campaniã du-
ctos, per municipia in uarias distribui custodias, & Ptolemeus re bene gesta ꝓfectus est.
Peruenerant Algidum, qui captiuos ducebant, & quod nihil timerent ea in uia hostile,
inermes ibant, quũ irruens ex improuiso Ptolemeus, & puerũ & cõcaptiuos perduxit
Ariciã, immemorq; iuramenti, quo Alba donatus se pontifici & ecclesiæ obstrinxerat,
Sarmentum, Nymphas, Tyberiam, & omnem penè regionem maritimam ab illius fide
obedientiaq; auertit. Romæ autem eodem instigante tyrãno tumultus est reuocatus, &
in Petri Leonis ædes impetus iterato factus. Erat uero Petrus cũ his, quæ sibi ex ciuita
te fauebãt, copijs par hostibus suis, & in prælijs quæ cõmittebant sæpe superior euade-
bat: tamen

A bat tamen quod à Ptolomæi perfidia timeret, accersitis ex agro auxilijs, plane uictor ui-
debatur, cum intercedentibus amicis deferens pacẽ iniquis concessit, quiesq́; ciuitati par
ta, secundũ quam pacẽ pont. Paschalis in Apuliã ad conciliũ, & curia interim quod aer
per æstatem esset grauis, in Campaniã secessit. Interea Henricus rex, his quæ Romæ fie-
bant auditis, anno post uiolentã pacẽ constitutam, contulit se in Italiam, ea quod cõstat
spe ut Paschali capto, depositoq́;, aut occiso, alterũ pontificem à quo coronaretur, suffi-
ci curaret: appropinquansq́; Romæ, urbes & oppida põtifici subiecta partim cepit, par-
tim maximis affecit incommodis, quem Romani coronatũ urbe triumphali eius tẽpo-
ris apparatu exceperunt. Pompa tamen quæ illi admittendo duceretur, nullus episcopo-
rum urbi proximorũ, nullus ex clero qui Romæ manserat, præter paucos, ob admissa fla
gitia excõmunicatos, & Ioannis abbatis Farfensis, ac Ptolemæi satellites, uoluit interes-
se. Quia uero Henricus post factã concessionis inuestiturarũ reuocationẽ, suã quoq; co
ronationẽ crediderit reuocasse, eandem constituit iterare. Petijt itaq; ac maximis cõten
B dit precibus à clero & pop. Ro. in beati Petri basilica coronari. Sed id pontificis absen-
tis munus, nec clero, nec populo placuit usurpare. Tandem Henricus accersito ex Cam
pania Mauricio Bracharensi episcopo, qui patria exul, sed ditissimus, curiã sequebatur,
se ab eo in dicta basilica fecit coronari, & in Germaniã est reuersus. Paulopost Paschalis
pontifex, concilio in Apulia absoluto, rediens copiarũ, quas Normanni duces Apuliæ
dederant, auxilijs fretus Pillum & Pillanum & sancti Siluestri oppida de maritimis, quæ
Ptolemæi perfidia abalienari fecerat, recepit. Et ueniens Ananiã, in periculosissimã inci
dit ægritudinem. Ex eaq; ualetudine non satis confirmatus se contulit Præneste, ubi ba-
silicam sancti Agapiti conciliaturus dum moratur, Carloioannis Constantinopolitani
imperatoris, qui Alexio genitori defuncto successerat, oratores absoluit. Erant Romæ
tunc, qui Paschalẽ redire nollent, prohiberentq́;, à Farfensi abbate Ptolemæoq; impulsi,
quũ reliqui oẽs eius in patriam sedemq́; suam reditum flagitarent, & sancti Petri basilicã
circunductasq́; ædes die noctuq́; clausas, factiosorum satellites armati custodiebãt. Itaq;
C pont. attributis à Normanno duce copijs deducentibus de prima uigilia Præneste mo-
uens, sancti Petri atrium ad aurorã improuisus applicuit, detuleratq́; machinamenta: q-
bus cum ualuas murosq́; perfringeret. Eius aduentu territi abbas, Ptolemæusq́;, omnem
spem in latebris fugaq; posuerant. Quum hinc pont. ualetudine innouata correptus, in
sanctæ Mariæ Transpadanæ castello Crescentij proximæ ædes secedens, oppugnatio-
nem intermisit. Inde amicorũ interuentu abbati & Ptolemæo est conciliatus. Post pau-
cosq́; dies obiens, media urbe ad Lateranum sepeliendus, magno cum populi plãctu est
delatus, cui successor fuit secũdus Gelasius patre Crescentio Caietanus. Dum ea Romæ
per ultima Paschalis secũdi tempora geruntur, primus Balduinus Hierosolymæ rex post
captam Sidonem, ampliando trans Iordanem regno manus apposuit: primumq́; omniũ
in terra Arabia, quã Sytiam appellant, Sobal castellũ edito in loco ædificat munitissimũ
cui nomen Montiregali indidit ad regionis præsidium, quò dum necessitas postulasset,
confugerent Christiani. Obierat per id temporis Boemundus puer Boemundi filius, &
D relictus illi tutor principatusq; Antiochiæ administrator Tancredus, ex eadẽ Norman
na familia acceperat principatũ, quem Balduinus rex ad gerendas in Transiordanensi-
bus res nouas iturus cũ copijs accersiuerat. Turci etenim cum Saracenis & Arabib. mul
tas magnasq́; in militiã manus coacti, & castelli munitiones fieri impediuerant, & ne
Christianorum fines ultra portenderentur, resistere adnitebantur. Dum itaq; rex princepsq́;
Antiochiæ intima penetraturi inexplorato ducunt, insidias inciderunt, quas infideles
quadripartito struxerant, in repentinaq;, quam committi oportuit pugna, Christiani fra
cti fugatiq́; sunt. Balduinus tñ quum ea die præcederet, maiorẽ accepit cladẽ, qui multis
suorũ cæsis, plurimis captis, fugiens in nouũ Montis regalis præsidium se recepit. Et Tã-
credus accepto minori incõmodo, auersa à Monteregali uia, armis fretus, tutam repe-
rit fugę uiam. Elati ea uictoria Turci, monasterium, quod in monte Tabor erat celeber-
rimum aggressi, monachis ad unum trucidatis demoliti sunt. Reuersus post acceptam
cladem Hierosolymam Balduinus, Ptolemaidam inter, & circum cõtinendis in fide po An. sal.
tentissimis ciuitatibus, aliud ędificauit pręsidium, quod Scandalum appellauit. Quo M.cxiii
anno salutis undeuicesimo & undecies centeno, dum rex ipse maximos faceret belli ap

paratus, diem obijt: alterq; Balduinus de Burgo Francus concordi Christianorũ, præla E
rorum & principũ uoto Hierosolymæ rex creatus est, Gelasii secundi pontificis, quē Pa
schali secũdo diximus successisse, electionē factam fuisse inuenimus Romæ in Paladio,
qui locus est ad infimas Palatini montis radices, nunc Palara dictus. Fuerat eius uiri om
nis uita laudabilis, & ea electio cardinaliũ, ad quos spectauit summo consensu celebrata
quã episcopi, clerus & pop. Ro. magno acceperunt laudauerũtq; applausu, & tñ Leo ac
Cincius Fraiepanes seditiosissimi potentissimiq; per eam tēpestatem ciues, quod unum
ex suis fieri pontificem cõcupiuerint, prima electionis die manus in illũ uiolentas inau-
dito aliàs furore inijcere ausi sunt. Ad locũ enim celebratæ iam electionis, conclaue nũc
appellant, cum armatis uenientes ualuis ui refractis ingressi sunt, primusq; Cincius pon
tificem senio debilē pugnis cæsum in terraq; prostratũ pedibus alterne quanta ui potuit
depressis cõculcauit: affirmatq; Pandulfus Cincium ferrea pedibus aptata habuisse cal-
caria, cum quibus senem seminecem inter calcandum adeo acriter uulnerauerit, ut san-
cti uiri cruor ecclesiam madefecerit. Abstractũ postea pontificem Cincius quũ in proxi F
mas ædes suas pduxisset, catenis uinctũ in custodia habuit. Debacchati uero sunt Fraie
panum satellites in cardinalium clericorumq; omniũ famulos. Nam præter paucos, qui
fuga sibi cõsuluerunt, oẽs pugnis, fustibus cæsi, equis deturbati spoliatiq; fuerunt. Tule-
rũt id indigne atq; ægerrime cæteri ciues Romani: & postridie primus omniũ præfectus
urbis Petrus, dehinc Petrus Leonis, Srephanus Normãnus, & cæteri qui in urbe tũc præ
stantiores in Capitolium uenientes Fraiepanibus, nisi Gelasium pontificē rederēt ex-
trema cõminati sunt. Adductusq; ingenti timore Cincius ad soluti catena pontificis pe-
des prouolutus ueniã implorauit, & dimissum reduci in Paladium præmisit, unde solēni
pompa per uiã sacrã in Lateranense patriarchiũ est perductus. Dum esset Gelasius in La
terano, multis qui ad salutandũ adorandumq; conuenerant occupatus, de sua quoq; cõ-
secratione, nam diaconus erat, cogitabat: cum nocte intēpesta factus est certior, Henri-
cum quartũ imperatorē ad sancti Petri basilicæ atrium consedisse, armatis cohortib. so-
ciatũ, quem notoriũ sedis apostolicæ hostē nullus dubitaret, illius exitio aduenisse. Eo G
itaq; perculsi nuncio cardinales, & quibus pont. erat charior, domestici senē ipsum sibi
parum timentē, ad auroram in equũ posuerunt, & ad Bulgamini ciuis ea tēpestate potē-
tissimi ædes perduxerunt, ubi uariantibus de modo fugæ consilijs, uicit Bulgamini sen
tentia mari abeundũ. Vixq; dum sol apparuerat, cum duas triremes in Tyberi à casu re-
pertas turba pontificē sequuta repleuit, & ipse omnium ultimus Bulgamino deducēte,
eas ingressus, fugiendam Sodomã, fugiendam Ægyptum, fugiendam ex uerbo prophe
tico nouam Babyloniã præfatus solui iussit: scribenti aũt Pandulfo, qui fugæ interfuit,
amnis undas aduersante uento, & postmodum mare in portu per ualidam tempestatem
fuisse aduersatũ facile credimus. Quia simili in fuga, quã nostris temporibus sanctæ me-
moriæ Eugenius quartus cõmisit, pariter euenit. Quinetiã Theutonici imperatoris Hē-
rici satellites Gelasium pontificē fuga prolapsum esse intelligentes, illum per Tyberis ri
pas sequuti, telis & sagittis utrinq; missis, sicut & Romani Eugenium, ut confoderēt, in
tentarunt: effecitq; is Theutonicorũ furor, ut pontificē, quē exitu in mare tempestas pro H
hibebat, cardinales ne in Tyberi caperetur, aut occideretur, Ardeã noctu perducerent.
Postridie reddita mari tranquillitate reductus Ostiam pontifex Gelasius nauigãs tertio
die Tarracinam, & postero Caietam progenitorũ suorũ patriam peruenit. Confluxerũt
ilico ad eum episcopi, & nobiles quotquot ea regio habet, in queis Gulielmus Apuliæ
dux, Robertus Capuæ princeps, & Richardus de Aquila fuere, qui se illi nouo fidelita-
tis sacramento obligauerunt: pontifexq; tanquã nuper assumptus in presbyterũ episco-
pũq; cõsecratus, & nouitios sacris initiauit q; plures, & cardinales aliquos episcoposq;
creauit. Interim Romæ Henricus imperator Mauriciũ Barcharensem episcopũ in anti-
papã nomine Gregoriũ erexerat, quē Romani fautores æque ac Paetiũ aduersariũ deri-
sorio cognomine Burdinum appellarunt: uoluitq; Hēricus Romanæ terræ urbes & op
pida in Gelasii põtificis potestate durantia capere: primũq; turriculã agri Ananini castel
lum obsedit. Quod quũ pont. Gelasius intellexisset, Gulielmũ Apuliæ ducem, Robertũ
principem Capuanũ, & Richardũ de Aquila cũ exercitu apud sanctũ Germanũ saltus
Casinensis castellũ ad diem conuenire iussit. hisq; imperata faciētib. q; primũ Henricus
pontifi-

A pontificem, ut in se duceret eas cõparasse copias intellexit, Romam & inde in Germani
am se contulit. Burdinũ uero in urbe reliquit, Fraiepanum & eius sectæ sibi studentium
præsidio cõseruandũ. Factus de Henrici fuga certior Gelasius, duce Apulo principe Ca
puano, & alijs qui in expeditionẽ uenerant dimissis, Romã paruo atq; inermi deducẽte
comitatu uenit, delituitq; potius ꝙ declarauit apud ædiculam sanctæ Mariæ in secundo
cereo, quæ domibus familię Normãnorum Stephani & Pandulfi fratrũ, ac Petri cogno
mine Latronis ex Corsa familia ciuium Romanorũ adiaceret. Paucis inde elapsis dieb.
pont. inuitatus ad diuina in sanctæ Praxedis ecclesia celebranda, & si Fraiepanes time-
bat uicinos, tñ Romanorum, Corsorum, & Crescentij Caietani nepotis sui uiribus, ac tu
telæ fisus accessit, in quem sacris intentum factus est à Fraiepanibus cũ armata multitu-
dine irruentibus terribilis admodũ impetus. Prodieruntq; ilico in pontificis defensionẽ
parati ciues, quorum pro uiribus facta insistentia, uix id solũ habuit efficaciæ, ut pont. à
famulatu raptus, & in caballũ positus effugere potuerit. Cõmissum enim ad ædiculã lapi
B dibus fustibusq; hincinde uolantibus multo cum effuso cruore prælium, quod prius di-
rimi non potuit, ꝙ Fraiepanes certiores facti fuerunt, pontificẽ in uiam Hostiensem pro
fugum euasisse. Perquisitus paulopost à suis pont. Gelasius, cum in campis basilicæ san-
cti Pauli adiacentib. esset repertus, in urbem reducitur, ubi eadem nocte concilio cũ car
dinalibus & amicis inito urbem constitutũ est ilico relinquendã. Hæc mecum ego ipse
considerans soleo admirari, quo factum sit modo, ut cum urbem Romã pont. dominio
retineret, ciues nihilominus seditiosi potentissimiq; in illa essent, qui illum singulos per
dies aut possent capere, aut eijcere. Affirmat namq; Pandulfus Gelasium pontificẽ, cum
abire statuisset, reliquisse Petrum episcopũ Portuẽsem in spiritualibus uicarium, additis
aliquot cardinalibus, qui curam urbis secum gererent, & Hugoni basilicæ apostolorum
cardinali urbis Beneuentanæ custodiã demandasse. Petrũ quoq; ut erat præfectũ urbis,
& Stephanum Normãnum ecclesiæ uexilliferum instituisse, quibus tutela urbis, ac eius
manserit cõmendata. Nauigaturũ pontificem cardinales quinq;, & ex nobilitate Roma
C na, cleroq; numerus haudquaquã exiguus sunt sequuti. Cum Pisas pont. applicuisset, ma
ximo ab ea ciuitate exceptus honore, ibiq; paucos moratus dies, aliam ingressus nauiga
tionem, sancti Egidij portũ incolumis est delatus. Confluxerunt ad illũ ilico oẽs prouin
ciæ non magis episcopi, abbates, & ecclesiastici, quàm magnates & urbiũ oppidorumq;
primates, à quibus in Cluniacense monasterium est deductus. Ibi dum multa in ecclesiæ
reformationẽ tutelamq; cum regibus & principibus moliretur, morbo correptus, quẽ à
costa pleuresin uocant, ad finẽ anni pontificatus sui interijt. Suffectus eo in loco à cardi
nalibus, qui Gelasium sequuti fuerant, in pontificẽ Guido Vienensis archiepiscopus na
tione Burgundus, Franciæ, Angliæ, atq; etiam Alemanniæ regũ prosapia oriundus, Ca-
listus est appellatus: qui prudens modestissimusq; uir electioni de se factæ, non prius in
totũ assentiri uoluit, ꝙ missi Romã nuncij referrent, cardinales qui Romæ manserant, et
præfectũ ac cõsules, atq; etiã clerum, & populũ solenniter petitum præstitisse cõsensum:
Gallicanæ igit̃ ecclesiæ consilio uenturus per Montempessulanũ & sanctũ Egidiũ pro-
D gressus, Italiam Mediolanumq; peruenit, & præcedens per montem Bardonis transiuit
in Thusciã. Inde Romã delatus, quãta nemo ante eum pont. omnium lætitia, paulopost
Hugonem cardinalem Romanum à Beneuenti legatione reuocauit: ab eoq; de rerũ A-
puliæ, & eius oræ regionũ statu certior factus, Beneuentũ & ipse adijt. Conuenerunt ili-
co ad eũ Gulielmus Rogerio genitus, Roberti Guiscardi filio, Apuliæ dux, Iordanusq;
dux Capuanus Ariolanus, Iordanus Ariani comes, & Robert. Loritellanus, quos sacra
mento adactos Romanę ecclesiæ ligios homines cõfirmauit. Breui post Romã reuer-
sus, nihil duxit antiquius, ꝙ Henrici quarti imperatoris Ro. semper antea turbulẽtissimi
pacẽ quærere: ad quẽ tres cardinales misit oratores, qui pacẽ scripto firmatam, quod ex
tat amplissimum, retulerũt: pauloq; postꝙ ea felix legatio Romam erat reuersa Calistus
pont. iterato Beneuentũ accedere est coactus. Idq; qua ratiõe sit factũ altius repetemus,
quod ijs regni Neapolitani rebus gestis, quas breui post relaturi sumus, multa inde noti
tia aperit̃: Gulielmus Apuliæ dux, postꝙ se à Calisto pont. sicut supra ostẽdimus, confir
matũ uidit, animis auctus, oblatam aliquando aliàs Alexij imperatoris Cõstantinopoli
tani pridem uita functi filiã in matrimoniũ accipere cõstituit, malo id quidẽ cõsilio, qui
parum

parum considerauerit Alexium om̄ibus Christianis præsertim Italicis hostem, maximis E
cum Roberto auo suo, & Boemundo patruo odijs decertasse. Is tamen, qui Rogerij Siciliæ comitis consobrini sui ambitionē duceret suspectissimā, nō prius Italia est profectus, ad uxorem sicut petebatur Constantinopoli desponsandam, q̃ Calistus pont. Apulię ducatum, & cæterā de Italia terram usq; ad fretum Siculū eo tunc ducatu comprehēsam in suam & Romanæ ecclesiæ tutelam protectionemq; suscepit. Vixdum uero medium iter suum enauigauerat Gulielmus, cum Rogerius susceptam à pōtifice tutelam sibi notam paruifaciens, Calabriam inuasit, & prius dimidiam cepit, q̃ pontifex de afferēda ope potuerit cogirare: qui Hugonem cardinalem à Beneuento præmittens, Roma & ipse cum cardinalium collegio, & Romanorū copijs tumultuarie est profectus. Inuētum ad arcis Nicephoræ obsidionem Rogerium Hugo cardinalis, nec precibus inde, nec cōminationibus potuit deterrere. Pontifexq; interea Beneuentū delatus, infausta in expeditiōe sua multos sibi charissimos febribus correptos amisit, & ipse mala pariter usus ualetudine: lectica in urbem æger, mœstusq; relatus est. Qua fretus bene gerēdæ rei occasione Roge F
rius Calabriam omnem Apuliamq; subegit. Gulielmus uero uxoris spe fraudatus, quū ad affinē Salernitanū principem in Italiam reuersus cōfugisset, diē ibi nullis relictis filijs obijt: Ex eo tempore Rogerius tantarū rerum successu elatus, non se ultra Apuliæ & Calabriæ ducē, & Siciliæ comitem, sed Italiæ regem appellare cœpit. At Calistus pont. ualetudine uixdum redintegrata, concilium Laterani noningentorū patrum cōgregauit, in quo cùm pacem inter multos dissidentes cōposuit, tum maxime ecclesiasticum statū reformauit. Et quod plurimi faciendū fuit, Dominicum Michaelem Venetorū ducem, ut laborantibus apud Hierosolymā Christianorū rebus secundo rege Balduino in carceribus agente subueniret, missis cum uexillo ecclesiæ nuncijs exorauit. Quā relatu dignissimam rē, ut liberiore animo ampliorique spacio narrare possimus, libro dandus est modus.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB inclinatione Romani imperij, decadis secundæ Liber quintus. G

ALDVINVM Burgensem secundum de gente Latina Hierosolymæ regē, quē supra Balduino primo consobrino suo suffectū ostendimus, primis quatuor regni annis uarij barbarorū motus agitauere. Ad secundum namq; annum Gazi Turcorū minoris Asiæ copiarū dux, magnū in Hierosolymis duxit exercitū, Balduinusq; cōgressus cōmissa in barbaris quatuor millium cęde, captum ducē coniecit in carcerē. Anno deinde qui sequutus est, Damasci rex Saracenos quindecim millia equites peditesq; trahens ad portas usq; Hierosolymæ est delatus: fuitq; eo periculosior impetus, quo improuisus est factus. Eduxit tamen in aciē Balduinus, & uarijs penè biduo cōtinuatis prælijs, eò res euasit, ut cū ad triginta nostrorū desiderati sint, duo millia hostis cæsos, ad mille captos relinquēs, fuga sibi cōsulere sit coactus. Quibus molestijs atq; periculis cū satis resistere diutius posse Balduinus diffideret, auxilia Venetos poposcit, societatē in capiēdis de terra barbara ꝓuincijs urbibusq; pollicitus. Extatq; Venetijs fœ H
derū huiusmodi formula cū Dominico Michaele solēniter cōcepta. Sed priusq; classem parare Veneti potuerint, Balduinus Balach Parthorū regi Hierosolymā impetēti temere cōgressus cū magna procerū militūq; Christianorū parte captus, Carras in carcerē est perductus. Id cū secūdus Calistus pont. Ro. intellexisset, & fortè tūc Laterani solēne cōcilium sicut diximus habebat, Venetos orauit, & sua impulit autoritate, ut difficillimis Christianæ expeditiōis in Asia reb. subuenirēt. Erat per id tēporis Hierosolymis patriarcha Varmūdus uir nō magis doctrina & religiōe, q̃ armis & prudētia cōspicuus, cui Balduino rege capto Hierosolymæ & regni administratio à Christianis fuerat demandata. Qui & ipse sicut pont. Ro. ad Venetos mittēs, fœdera cū Balduino icta, illis cōfirmauit. Dominicus itaq; Michael Venetiarū dux classem adducēs potētissimā ad annū salutis secūdū & uigesimū supra cētesimū & millesimū in Asiā nauigauit, Iacobusq; theologus Genuēsis q paulopost Hierosolymis diu uixit, septuaginta onerarias naues eā classē habuisse scribit. In qua simile est uero, triremes inter ac cæteras & alias minores q̃d Venetorū monumēta habēt, naues fuisse ducētas. Interea Varmūdus patriarcha, q̃ die certior est factus,

A factus, Dominicū Venetijs soluisse, oēs copias, quotquot Hierosolymis educere potuit
ad Ioppen duxerat, quā Hierosolymæ proximiorē cæteris, maritimā urbē Babylonica
septingentarū nauiū classis ar cta & periculosissima premebat obsidione. Impetū quem
Venetus dux in barbaram classem fecit, improuisum fuisse crediderim, quod Genuēsis
æque scriptor Venetusq; autores sunt, barbaros ilico profligatos fugatosq; maxima ex
parte captos fuisse. Ioppe liberata, quod iussit patriarcha, omnib. Christianorū copijs ter
ra mariq; in Tyrū est ductū. Quam urbem omnium præter Hierosolymam & Antiochi-
am Asiæ potentissimā Christiani ad id temporis expugnare nequiuerant. Ea tñ summis
barbarorū conatibus aliquandiu defensata, tandē multo, ut Genuensis uerba imitemur,
Venetorum sanguine capta, & Hierosolymæ regno est addita. Concessum uero Vene-
tis à Varmundo patriarcha, & postea à Balduino rege pecunia redempto cōfirmatū, q̄d
uidimus ipsi priuilegiū minora habuit, q̄ quæ concedentibus in tanti beneficij præmiū
fuerint onerosa. Namq; Balduinus hic secundus ea primo cōfirmat, quæ primus rex al-
B ter Balduinus Venetis in acceptorū principio expeditionis beneficiorū præmiū in hāc
maxime formā in ecclesia sanctæ crucis apud Acconē altero concessit priuilegio, habe-
rent Veneti omnib. in urbibus regni Hierosolymæ, & principatus Antiochiæ propriā
fori iurisdictionē, uicumq;, & plateam particularē, ubi furnū, stateram, cauponas, mensu
rasq; proprias, & cætera mercimonia, nullis grauati uectigalibus exercerent: si quis Ve-
netus naufragiū fecisset, si decessisset intestatus, bona cederent Veneto magistratui, cui
in beatorū apostolorū Petri & Pauli festo celebri die regius minister ex Hierosolymę ę-
rario trecētos byzantios ex auro Saracenos persolueret: hisq; à primo cōgressis secūdus
addidit Balduinus, ut Tyri, Ascalonisq; urbiū quandocūq; in Christianorū fierent pote
statē, Venetus tertiā partē dñio possideret. Tyro capta & Balduino Hierosolymā reuer
so, periculū palā est factū, quod Christianæ expeditioni maximū imminebat, si ea à Ve-
neto auxilia nō uenissent. Namq; suffectus Carloioanni Hemanuel Constantinopolita
nus imperator, q tantā Christianis Latinis uictoriā, sicut & sui prædecessores inuideret,
C Ioppe obsessa, aperte in Venetos machinari cœpit, q̄s à ferenda Latinis ope cupiebat a-
uertere. Eius itaq; imperatoris per eā ætatē potentissimi motibus, quā cōtinuabant, terri
ti Venetæ reip. magistratus, Dominicū Michaelē ducē suū reuocare coacti sunt. Isq; pro
bus uir Rhodū primo, post Chiū Græci imperatoris insulas spoliauit, gloriosum nactus
in Chio Theodori martyris corpus: qd' in sancti Marci basilicā delatū, in capella insigni
seruat̄, quā Narsetē eunuchū ædificasse docuimus. Ductis inde apud Chiū hybernis, Do
minicus dux Samū, Mitylenas, Andrū, & alias de Hemanuelis imp. insulas spoliauit, oc
cupatoq; Mothonio, & præda ibi facta inter suos diuisa, urbē cōmuniuit. Eademq; clas-
sis in patriā reditura Spalatū & Traguriā urbes Vngarorū regis, qui & ipse Veneto ini-
micaret̄, ui cepit, quas urbes Venetus hucusq; possedit. Dominicus uero dux tantis reb.
intra tricesimū q̄ profectus erat mensem, feliciter gestis, nil Venetis gloriosius egisse est
uisus, q̄ q lapidē, super quo dñs & saluator noster Iesus apud Tyrum sedit, in patriā de-
tulit. At per id tēporis apud urbē Romam, secundo Calisto pōtifice Ro. rebus ecclesia-
D sticis intento, Burdinus ille antipapa quē Henricus quartus imp. secūdo Gelasio pont.
uiuo, sicut ostendimus, in idolum erexerat, Sutrij se continuerat: in qua urbe eum Cetani
comites tyrānuli defensauerāt. Dūq; Calistus cōcilio intētus esset, uias illi Claudiā & Au
relianā adeo latrocinijs fœdauerāt, ut nemo illis Romā tutus securusq; posset accedere.
Quamobrē Calistus pont. copijs undiq; cōtractis, Sutriū obsedit, cuius oppidani infeli-
cē Burdinū euestigio dederunt. Isq; camelo cōuersa in bestiæ caudā facie impositus, Ro-
mamq; perductus non minus in urbe, q̄ toto in itinere ridiculo plebi fuit. Abstinens tñ
Calistus ab iniqui hominis sanguine, illū in Canēse monasteriū detrusit. Multa interim
Calistus in Rogeriū Siciliæ comitē se regē Italię appellantē, animo nō minus celso q̄ ira
to dū molit̄, ad annū pontificatus fui quintū diē obijt: suffectusq; illi pont. secūdus Ho-
norius Flagnani Imolensis agri genitus, haud quaq; minus, q̄ prędecessor Calistus odio
in Rogeriū exarsit: quē Martinus Polonus, errorū ecclesiasticæ historiæ fom es, & eū se-
cuti Cōsentinus Ptolæmeusq; Lucēsis scribunt, Apuliæ & Calabriæ magistratū precib.
adductū usq; in Apuliā cū exercitu aduersus Rogeriū accessisse, & eorū à quib. ducebat̄
dolis in se machinationibusq; quibusdā intellectis, pacē Rogerio dedisse, in qua capta

tum de

rum de Italia regionum ducem illū solenni pontificū more constituerit: sed Pandulfus E
Lateranensis ecclesiæ hostiarius, qui omniū illius temporis rerum à pontificibus Roma
nis gestarū, quibus interfuit, historiam diligenter scripsit: quemq; nec Polonus hebetis
ingenij, neq; Ptolemęus, alioquin uir doctus uiderūt. Honorius dicit quamdiu uixit in
urbe quiescenrē faciendis promotionibus cōponendisq; rebus ecclesiasticis intendisse:
uisus em̄ est timuisse, ne duo factiosa geniti Romana gente, in quorū controuersia papa
tū acceperat, per suæ absentiæ occasionē motus aliquos intentarent. Scribit aūt Richar-
dus secundi Honorij papæ temporibus, secundū regem Hierosolymæ Balduinū Baby-
lonico carcere dimissum, Boemundo alterius magni Boemundi filio uita functo princi
patū Antiochiæ Hierosolymitano regno coniunxisse: & paulopost tenendū cōcessisse
Raimundo Gulielmi ducis Austriæ filio, cui superioris Boemundi filia erat uxor. Et ut
inchoata de Balduino cōtinuemus: rex Ascalonitarū fretus copijs auxiliarib. Ægyptio-
rum in Hierusalē duxit, qui unico repulsus prælio aufugit, potius q̄ recessit. Sed paulo-
post Baldequinus Damasci regulus maiores ilico adducens copias, Hierosolymæ infe- F
stauit agrū: qui à Balduino remis repressus prælijs, copiarū partem maximā, partim cæ-
Anno sal. M.cxxx. sam, partim captā amisit. Interim Romæ ad annū salutis tricesimū, & undecies centenū,
secundus Innocentius Honorio successerat, qui superbiā tyrannidemq; Rogerij Siciliæ
comitis sese Italiæ regem appellantis ægerrime tulit, adeo ut iracūdia magis tractus, q̄ ui
ribus ad tantam rem aggrediendā necessarijs fretus, tumultuario contractū impetu exer
citum, in illū duxerit: tanta aūt profectus est celeritate, ut Rogerium qui nullos rescisset
à pontifice factos esse apparatus, apud sancti Germani oppidum improuiso impetu sit
repulsus. Eoq; oppido ui capto, tyrannū in castro Gallutio, in quod se de fuga receperat,
pont. obsedit. Sed Gulielmus Calabriæ dux Rogerij filius cum exercitu ueniens, & sol-
uit cōmisso prælio obsidionē, & pontificis cum cardinalibus capti gloriā adeptus est: u-
sus tamen modestia Rogerius, pōtificē cum suis cardinalibus liberatos, quicquid uoluit
ab eo præterq; regni titulum impetrauit. Reuersus Romam Innocentius adulterinū pō- G
tificem nouum sibi suffectum repperit Petrum Petri Leonis filium, qui se Anacletū pon
tificem appellaret: fretus erat Petrus non magis nouo pontificis Innocentij casu, q̄ ele-
ctione licet dispari utriusq; ipsorum facta, in qua Anacletus longe fuerat superatus: spo-
liauerat uero Petrus absente Innocentio primarias urbis ecclesias principis apostolorū,
uirginisq; matris maiorē, & Lateranensem aureis argenteisq; ornamentis, & conflata in
de ingēti pecunia multos in urbe corruperat, adeo ut ea multitudine suis addita cogna-
tis, potentiā pontificis Innocentij in urbe obrueret: Quamobrē sibi & suis timens Inno-
centius, Conrado Sabinēsi episcopo cardinali uicario suo in urbe relicto, Roma migrās
cum cardinalib. & curia per Pisas & Genuā ad Philippum regem in Franciā est delatus.
Interea q; Petrus in Anacletū prophanatus pertentatū Rogeriū seduxit, ut rex appella-
tus, se Romanū pontificem adoraret. Sicq; factum est, ut Rogerius omniū Normanno-
rum primus absurdo utriusq; Siciliæ regni titulo sit abusus, qui omnē terrā de Italia com
plecterentur: quā nunc quoq; regnū Siciliæ appellamus. At Innocētius pont. celebrato H
apud Clarummontē concilio, Petrum antipapam, & sectatores quū damnasset, Aurelia
num se contulit: & rege Philippo, qui eò sibi occurrerat, salutato: Henricum Anglorum
regem Carnoti inuentū diligentius alloquutus est: inde in Lothoringiam flectens, Leo
dij constitit: ubi Lotharius in regem Romanorū à Germanis electus, sacramento ada-
ctus est, expeditionis breui parandæ, cum qua tutus Romam uere proximo duceretur:
dumq; Lotharius copias contulit, Innocentius alterā synodum Remis habuit. Ventum
est inde diuersis itineribus in Italiā. Pontifexq; tertio apud Placentiam concilio celebra
to præcedens Pisas, Lotharius cum copijs Calcinariam. Cōpositurus uero pontifex de-
stinatam quo tempore Pisis & Genuæ fuit, inter eas ciuitates bello cōtendētes pacē, ora
tores Genua de itinere accersiuerat: unde earum urbiū rebus breui cōpositis, fœdera &
ipse cū illis iecit, per quæ præsidia reb. ecclesię spoponderunt. Accepitq; utraq; urbs præ
clarum à pontifice munus: qd' Genuensis ecclesia à Mediolanēsi subtracta, metropolis
est facta: cui Bobiensem, & tres Corsicæ subiecit episcopos: Pisanæ uero in metropolim
pariter erectæ, Sardos, Populoniensemq;, & tres Corsos suffraganeos dedit episcopos.
Inde progressi principes Viterbiū petiuerūt, & per Farsenses Sabinosq; ad pontē Mam
meum

A meum delati,ſecus celebrem S.Agnetis eccleſiam caſtra firmarunt. In quæ cùm Theo-
baldua urbis præfectus,& Petrus Leo,alijq; Romani factionis Petro Leonis aduerſę ſe
cõtuliſſent,põtifex rexq; cum exercitu per Ianiculũ regionem Tranſtyberinam,de quà
pontifex oriundus erat,ingreſſi ſunt.Põtifice autẽ in Lateranum & rege in Auentinum
mõtem à populo perductia, quies parta eſt maxima ciuitati. Nam Petrũ antipapã urbe
quidã in paterna domo delituiſſe affirmãt.Quia uero ęſtiui aeris Romani intemperiem
Germani formidarẽt,Imperator abijt inGermaniam.Pontifex Piſas conuocatum prius
ex uniuerſo orbe aggreſſua eſt conciliũ celebrare.In quo priuatia hęreſiarchæ Petri fau-
toribus epiſcopis conſtitutiones quaſdã edidit. Sed illico Romæ, & in Rogerij princi-
patu ſtudioſi per pontif.Innocẽtij abſentiam caput attollere incœperunt,uiribua maxi-
mè innixi,quas Rogerius offerebat.Quare accerſitus à põtifice Lothariua Imp.Romã
cum exercitu aduolauit,& reductam claſſem pauloante Piſani paratiſſimam e duxerũt,
prioreſq; Piſani Amalpham, Riuellumq; ducentes, utranq; urbem & agri earum oppi-
B da ui capta diripuerũt. Pontifex autem & Imperator terra profecti prius Barulum uſq;
duxerunt,q; populum offenderint cõtraria ſentientem. Itaq; Barulo obſidione circun-
dato Rogerius ſibi timens,dum in Siciliam confugiſſet,omnia amiſit,quę in terra Italia
occupauerat:cui cuſtodiendæ terræ pontifex Rainonem Lotharij Imp.comitem,attri-
buto ducatua Apuliæ titulo, cum aliquot Germanorum cohortibus præfecit. Tantiſq;
rebus nõ magis feliciter q; faciliter confectis, redierunt in urbem principes, & Lotha-
rius in Germaniam reduxit exercitum Peropportunè uero Innocẽtij pont.felicitati ac-
ceſſit Petri hęreſiarchę mora,quẽ pontifex à conſanguineis ſectatoribuſq; prius occul-
tè ſepultũ eſſe,q; in urbe Roma delitcſcere intellexit, ſectatoreſq; altero ſucceſſore pro-
phanato, breui poſt cum illo ad Innocentij pontificia miſericordiam cõſugerunt. Pon-
tifexq; maxima Laterani celebrata ſynodo,cõſtitutionem, quæ extat,ne quis in clericũ
manus audeat inijcere uiolẽtas,inter alia fecit, & ſalariũ aduocatia conſiſtorialibus cõ-
tra ac poſtea ſemper ſeruatũ eſt,decreuit. Afflixit uero huius pontificis extremo tempo
C re omnem Italiam fames ualida,& Romani maxima uſi inſolentia, creatis pontifice in-
ſcio ſenatoribus,urbem per eos adminiſtrari quæſiuerũt. Quibus dum põtifex reſiſtere
adnititur,moriẽs ſecundũ Celeſtinum pontificem ad annum ſalutis tertium, & quadra- *Anno ſalutis*
geſimum ſupra undecies centenũ habuit ſucceſſorẽ. Et in Aſia ſecundo Baldoino regi *1143.*
ad annum Innocẽtij põtificatus ſecundũ defuncto, Andepauẽſium comea Fulco illius
gener in tertiũ Hieroſolymæ regem ſuffectus erat.Qui præſepturus iter Aſcalonitis,ne
in regnum Chriſtianum impetum prout cõſueuerant,frequẽter facerẽt,præſidium me-
dio fermè inter Aſcalonem & Hieroſolymã ſpacio excitauit , fuitq; murus ſolidiſſimus
lapide quadrato in opus ſummo ex ruinis Geth olim Philiſtinorũ urbis eodẽ in pręſidij
loco dirutæ. Creuit uero id præſidium breui in oppidi amplitudinem, cui Ibellino fuit
nomen ab Albano inditũ Gallico,quẽ Fulco rex præſidem cuſtodemq; impoſuit. Pau-
loq; poſt alia duo præſidia, Berſabeem & Albã ſpeculam noſtri proxime ædificauerãt.
In hũc uero Fulconem regem,qui duobus filijs militaris regi ſciẽtiſſimis uterẽ legatis,
D rariores barbari impetus fecerunt. Primoſq; omnium Turcos ſinum colẽtea Perſicum,
innumera uirorum millia ſtatuiſſe in Chriſtianos Hieroſolymam uſq; ducere rex Fulco
factus eſt certior,quãdo Antiochenũ illi agrum populabundi cœperant infeſtare. Du-
xit tamẽ in illos,&cõgreſſus audaciſſimè irruentibus tria millia interfecit,totidemq; ex
eis captos,tãquã in triumphũ Hieroſolymã ligatos traxit. Ad quam Turcorum cladem
excitus rex Alaph gente Turcua,non magis ſuis Turcis quàm Arabibus,Chaldęis,Ba-
bylonijſq; auxiliarib.copioſiſſimo fretus exercitu, Ediſſam inuaſit Meſopotamiæ ciui-
tatem,qua Balduinũ Gothfredi fratrẽ,qui poſtea fuit ſecũdus Hieroſolymæ rex,princi
pio aduentus Chriſtianæ expeditionia in Aſiam potitũ fuiſſe docuimus.Captaq; à Bar-
baris urbs ſumma & aliaa inaudita crudelitate direpta eſt: nam præter occiſionẽ in omĩ
ætate cõmiſſam,archiepiſcopus & clerus omnis quod fidẽ Chriſti dei abnegare nolue-
rũt,gladio appetiti ſunt,&quod omĩa ſuperare uiſum eſt mala,ſpecioſiſſimas ex noſtris
mulieres,& nobilitate præſtãtiores,quas barbari ſuper altare S.Ioannis Baptiſtæ,quod
ſcirent noſtris religioſiſſimum eſſe,uiolauerunt. Fulco autem rex, quid ea ſibi poſtula-
ret accepta calamitas,minus quàm oportuerit cõſiderans,dum leporem ex Acconenſi

agro exagitat, equo in caput euerso occubuit, Balduinusq; filius eo nomine rex tertius E
regni titulũ gubernationemq; accepit. Cælestino item pont. Romano ad mensis quinti finẽ mortuo successerat Lucius tertius Bononiensis. Per cuius tẽpora perlatus ad Latinos infaustus Edissæ direptionis, & nostrorũ cladis ac ignominiæ acceptæ nuncius nostrorum animos in nouæ expeditionis cõgregandæ ardorem inflammauit, interq; eiulatus qui publice fiebant, fuerũt multi quibus erat curæ urbis perditæ magnificentiã recensere, Edissam esse urbem illam nobilem Medorum, ad quam sacræ tradũt literæ Tobiam filiũ suũ misisse Gabelo. Quamq; beatus Thaddæus apostolus ad fidẽ Christi, prędicatiõis diuini uerbi ac miraculorũ uirtute cõuerterit, & in qua beati Thomæ apostoli ossibus decorata Abagarus rex fuerit, quando ad dominũ Iesum datæ epistolæ suæ fide promeruit scripta manu dei responsa percipere: & demum urbem esse, quæ postquam quatuor & quadraginta annis à Christiano populo fuerit referta, præter humanæ cõditionis mores talia à barbaris sit perpessa, quæ nulla ratiõe sint nisi à perditissimis tolerãda. Erat ea tẽpestate in Gallijs uir religiosissimus sanctissimusq; Bernardus Claraualẽsis F
abbas, qui pro suo in deum religionemq; Christianã ardore maximo, tantam esse nomini Christiano inustã ignominiæ notã indignissime tulit. Is principes, prælatos, nobiles, & populos Galliarũ penẽ singulos adiens, ineundam esse expeditionẽ, uexilla crucis in barbaros proferẽda concionabundus clamabat. Nec tamẽ satis habeo exploratũ, quod uulgo nunc creditur, & aliqui habẽt scriptores, illum pont. Romani autoritate salutem cruce signãdis æternam, more in similibus solito spopõdisse: sed quoquo id factũ sit modo, satis constat, Conradum Sueuum, qui pauloante defuncto Lothario, in Romanorũ regẽ declaratus erat, ducẽdæ in Asiam expeditionis munus assumpsisse. Interea Rogerius Normãnus per Cælestini primũ, post Lucij pontificum rem ecclesiasticam frigide administrantiũ tempora omnem terram de Italia, quã Innocentius Lotharius q; abstulerant, receperat, & modestiore q̃ prius titulo usus sese regẽ Siciliæ appellabat. Quanquã autores, Ptolemæum Ricardumq;, qui inter Cælestinũ Luciumq; titubantes dicant, eorum alterũ prædictæ terræ titulũ possessionẽq; Rogerio cõcessisse, ut iam sicut & prędicti faciunt, nos eundẽ sub regni Siciliæ titulo prædictæ de Italia terræ simul cum Sicilia regem possessoremq; appellare possimus. Quod autem cõstat, Rogerius ipse per dicta Cælestini & Lucij pontificũ tempora Romanorum classem in Africam duxit ingentẽ, ac tantis Saracenos incõmodis cladibusq; afflixit, ut rex Tunetis tributo in quotannos ingẽti promisso, quod annis postea plus q̃ triginta persoluit, pacem impetrare coactus sit. At Conradus copijs non ex Germania magis q̃ Gallijs fretus, ingenti multitudine, quã æternæ uitę spes accepto salutaris crucis signo traxit, Cõstantinopolim est delatus, Hemanuelq; secundus Græcorum Imp. uir sceleftissimus, Christiano nomini contrà ac simulabat hostis, aduenã ducẽ blande exceptum, quantis potuit dolosis artibus in suam pellicere amicitiam est adnixus. Cui uiro animis potius ad gerendas res, q̃ prudentia ad cauendas insidias satis pleno, faciliter persuasit, Iconium primo licet longiuscula obsidione capiendã, q; ea urbe potitus cætera de barbaris facillimẽ expugnaret: & tamen ut G H
ueritati dolis fidem astrueret dolosus Imperator: quod erat Conrado prædixit, nõ posse annonã exercitui aliunde aut uiribus accipi, aut data pecunia haberi, quàm unde Gręci quod facerent à se iussi in castra per dies singulos comportarẽt. Castris ad Iconiũ urbem munitissimã metatis, ilico apparuit duriorem diuturnioremq;, quàm Hemanuel prædixerat futuram eius obsidionẽ. Et dum tantus desidet magis q̃ oppugnat exercitus, ualetudo nõ magis corporũ quàm animorum ægritudo quosq; ualentes æque, ac inualidos debilesq; cõsternat. Nec satis intellectũ est tunc, quod ab ipsis postea rescitum Græcis, morborũ qualitas, effectusq; docuit, gipsum farinæ ac pani, quem Græci importarent, fuisse cõmixtum. Quamobrem Conradus re infecta in Thraciam retrocessit. Nec satis peritẽ tradit Ptolemęus Conradum ea expeditione accepisse Ascalonem urbem, quam Balduinus Hierosolymæ rex quartus iis, quem ea Christianorũ nouà expeditio rebus suis attulerat, nõ sine dura & diutina obsidione, regno Hierosolymæ ultimã addit: cùm paulo prius Gazam urbem antiquissimã, sed penitus derelictã rędificasset, & fratribus templarijs custodiendã inhabitandãmq; concessisset. Quinetiã fecit Conradi exercitus in Asiam aduentus, ut maiore animo usus rex Balduinus in primores Turcorũ satrapas

cum

A eũ ingẽti Hiericõtinos opprimẽtes aggredi ſit auſus. In queis prælio ſuperatis ac repul-
ſis quinq; miliũ cædem edidit. Et paulo poſt Noradino cõgreſſus Damaſcenorũ militię
principi, fines Hieroſolymæ ingreſſo, illũ clade affectũ in Damaſci penè mœnia perſe-
cutus eſt. Interea Romę defuncto Lucio tertius Eugenius pont. erat ſuffectus, quẽ dicit
bibliothecarius Piſis oriũdum, & S. Anaſtaſii abbatem, maiore autoritate quàm rerum
gerendarum peritiæ ſpe à patribus delectum fuiſſe, cum tamẽ poſtea haudquaquã mi-
nus prudentia quàm bonitate ualuerit. Qui Romanos intelligens cõfirmationem ſena
torum biennio ante Innocentio pont. creatorum, ab ſe prius ꝙ in thronum ſublimaret,
ita petituros, ut uel ui cõceſſurus eſſet, noctu abijt, in Sabinoſq; ad Farſenſe monaſteriũ
delatus cardinalibus & curialibus Roma accerſitis, conſecratus eſt. Furentes autẽ Ro-
mani remp. affectãtes alios põtifici & eccleſiæ ſtudẽtes intus foriſq; uarijs uexabant in-
commodis. In quos cùm pontifex par pari referre cœpiſſet, qui cõſules creati, & patriæ
B gubernationi erãt pręfecti, pace cũ põtifice ea cõſtituerũt cõditione, ut ipſis ꝗd ilico fe-
cerunt de magiſtratu abdicãtibus, pontifex in ſedẽ ſuam pacificus rediret, fuitq; ſolenni
põpa & ſumma populi lætitia introductus. Qui poſtea cum reſciſſet dolos in urbe ma-
chinationeſq; parari, ut tentus Senatores creari pateretur, perpetuis temporibus autori
tate apoſtolica permanſuros, ſaluti ſuæ fuga conſuluit: neq; eñ ad regem Franciæ quod
nõnulli habent ſcriptores, cruce ſignandũ uocatus ſe contulit, ſed nauibus ſecundo Ty
beri eſt delapſus: quẽ Romani haud ſecus ꝙ Gelaſium olim & nuper quartũ Eugenium
armis teliſq; iniectis proſecuti ſunt. Appulſus Piſas cõciuium ſuorũ nauigio fretus, ilico
in Franciã nauigauit. Repertum ibi beatum Bernardũ à quo abbate monachus princi-
pio effectus fuit, allocutus didicit, peſſimo rem eccleſiaſticã in Aſia loco eſſe. Amboq;
ſancti uiri Ludouicum regem Francorũ tam multis orauerũt, ut cruce inſignitus, expe-
ditione cõtracta Conſtantinopolim ſe contulerit. Quẽ ſecundus Hemanuel Imp. haud
ſecus ꝙ Cõradum fraude ſeductũ per Syriæ deſerta ducere ſuaſit, adeo ut hyberna ſub-
C ducere compulſus ſit. Eademq; tempeſtate Rogerius Siciliæ rex ſecundo Hemanueli
pręducto Imperatori, cuius dolos fraudeſq;, & inimicũ in noſtros omnes animũ melius
ꝙ Gallicus Germanicuſq; reges nouerat, infenſus eũ bello agitare, ac domare cõſtituit.
Cum claſſe igitur de Africa tunc reducta Corcyrã & eius urbem Corphum aliquandiu
oppugnatam, Corinthũ quoq;, & Thebas, ac Euboiam quæ & Nigropõtus de imperio
Cõſtantinopolitano cepit, ſpoliauitq;. In Cõſtantinopolim quoq; ducturus erat, niſi re-
ſciſſet Imper. Venetos bello ſocios ſexaginta triremiũ claſſem Petro Bolano duce ſinu
Adriatico eduxiſſe. Flexit itaq; dextrorſum Rogerius ad Aſiæ littora, intẽtaturus Chri-
ſtianis opẽ, aut ſi barbaris infidelibus incõmodum afferre poſſet: itaq; Chriſtiano nomi
ni feliciter ceſſit, Ludouicũ enim Francorũ regem, qui à S. Simeonis Antiocheno por-
tu ſoluens, Palæſtinã petebat, Saracena claſſis fortè obuia interceperat: cum Rogerius
caſu obuius parta de Saracenis uictoria Chriſtianum regem gaudens, uenerabunduſq;
excepit. Interim claſſis Veneta receptis, quæ de imperio capta ſpoliataq; Rogerius li-
querat, pręſidijs immunita, ad Patracẽſem ſinũ ſubſtiterat. Quod cũ intellexiſſet Roge-
D rius Francorũ rege apud Ioppem dimiſſo, Cõſtantinopolim delatus ſuburbia eius urbis
præſente Hemanuele incẽdit, & palatiũ aliquãdiu oppugnatũ cum capere nequiuiſſet,
uſq; tamẽ pugnãdo progreſſus eſt, ut poma Imperialis pomerij ad gloriã fortitudiniſq;
oſtẽtationem manu ipſe propria legerit. Cum autẽ Rogerius damnis ſatiatus Gręco il-
latis in Italiam rediret, claſſi fortè obuius, quã Imperator Venetæ addiderat, triremibus
undeuiginti, & ipſe ſpoliatus eſt. At Conradus Ludouicúſq; reges Græci Imperatoris
dolos malis ſuis edocti iuuenum cõueniente exercitu Balduino regi Hieroſolymitano
ſuam operã ſunt polliciti, uiſumq; eſt nihil magis è re Chriſtiana fore, ꝙ in Damaſcum
ducere. Secutus fuerat Ludouicum regem diuerſo itinere Portuenſis quidã epiſcopus
cardinalis, quem Eugenius papa ſedis apoſtolicæ legatũ miſerat Hieroſolymam. Itaq;
ducturi in Damaſcum tres Chriſtiani reges, cardinalem quoq; legatũ, & ſimul patriar-
chã Hieroſolymitanũ, multos quoq; epiſcopos expeditioni intereſſe curauerãt. Dama-
ſcus Aſſyriæ urbs primaria, & ut dicũt metropolis omniũ fermè urbiũ Aſię uetuſtiſſima
eſſe uidetur. Quã Abraæ ſeruos fundaſſe ſacræ tradũt literæ. Eſtq; campeſtris agrum ha
bens natura ſoli ſterilem ac aridũ, niſi quatenus aquæ irrigãt ſuperne fiſtulis cuniculiſq;

subductæ, quarũ humor terrã reddit omniũ fertilem, & consitionibus prǽstantissimam, E
paruusq; amnis in regione unicus, proximis mœnibus delabens, parua ab illis dirimitur
terrǽ lingula, cõsitionibus omniũ in orbe preciosissimis cõtecta. In qua cùm nostri prin
cipes prudẽti cõsilio castra firmassent, & si urbs mœnibus altissimis densissimisq; muni-
ta uiribus capi nequiuisset, in potestatem breui uentura erat, q aquatione fluminis pro-
hibiti Damasceni, iumenta intus, equitatumq;, qui prǽsidio inerat alere non potuissent,
fontibus qui in urbe erant, ingẽti populo difficillimè suffecturis. Cum tamen sibi timẽ-
dum ciues scirent ne succisis cuniculorũ meatibus, quod haudquaquã operosum nimis
fore intelligebant, & ipsi fontes in urbe arescerẽt: subripuit uerò de tanta urbe uictoriã
Assyrij hominis dolus, eum Balduino regi ad eam diẽ fidũ, à quo ductus fuerat, Dama-
sceni pecunia corruperũt. Isq; regibus suasit, ut castris ad aliam urbis partẽ metatis, mœ-
nia uires suas frustrãtia oppugnãt. Damasceni irruptione facta fluuio potiti, munitioni
bus additis in suam potestatẽ firmato, nostros aquatione prohibuerũt, quodq; par fuit
ex eo facto incommodũ, ab annona in castris breui laboratũ est, quæ nisi ab amnis ripa F
poterat importari. Soluta obsidione cùm tãtus exercitus re infecta ad Ioppem redisset,
Conradus, Ludouicusq; cõminutos malè habitosq; exercitus suos in Europã reducen-
tes ad propria sunt reuersi. Erat annus salutis secundus, & quinquagesimus supra decies
centenũ, quãdo Eugenius pont. in Italiam est reuersus, quem Romani bene & honestè
acceptum media urbe in Lateranense patriarchium deduxerũt. Isq; in uno, quẽ super-
uixit anno, præter compositam rem ecclesiasticam urbes, Tarracinã, Sitiam, & Norbã,
& Fumonis arcem, quas tyranni occupauerãt, in deditionem recepit, & Tybure obiens
in beati Petri basilicã est delatus, Cui Anastasius quartus in põtificatu suffectus est, q ci
uis Romanus Suburǽ regionis per menses fermè duodecim, quibus uixit, reformãda re
ecclesiastica, & palatio apud Pãtheona extruẽdo intẽtus fuit: eidemq; Romæ defuncto
Adrianus quartus in põtificatu successit, qui uir gente Anglicus, cum à tertio Eugenio
cardinalis in Noruegiam missus esset prouinciam omniũ terræ cognitæ occidentalium
ultimam, eam gentem multitudine copiosissimã primus omnium Christianorum Chri- G
stianam effecerat. Eo itaq; creato põtifice Romani cõsules suos sicut per Anastasij tem-
pora administrationi urbis præfecerũt, & Arnoldum Brixianũ Henricum ab Eugenio
primum post Anastasio urbe pulsum reduxerũt. Erat uerò præditus ille ea facundiæ ue-
hemẽtia, ut populos in manifestas hǽreses, quibus studebat facile attraheret. Quare põ-
tifex nõ prius ad consecrationẽ suam Laterani de more faciendã ire uoluit, q̃ Arnoldus
Roma & eius terra q̃ longe expulsus esset. Interea cardinalẽ S. Pudentianæ uia sacra ad
pontificem accedentẽ Romani ad Cosmǽ & Damiani ædem armis ingressi uulneribus
affecerunt. Pontifexq; urbẽ Romã ecclesiastico supposuit interdicto. Et fortè postremi
tunc erãt sacri quadragesimales ieiunij dies, quod cũ populus ægerrime ferret, peruicit
prudentiorũ sententia, & Arnoldo seductore pulso, & cõsulibus depositis, põtifex san-
ctum in Laterano celebrat pascha, nũcius est allatus, Guilelmũ Siciliǽ regẽ, q aut multo
antea defuncti genitoris Rogerij regnũ acceperat, arma in Romanæ ecclesiæ terrã ho-
stilia cepisse, & hinc Beneuẽti suburbia, inde Cǽperanũ Babucumq; oppida occupasse. H
Cõmouit ea res Adrianũ pont. cui quũ alia in tãta pontificatus nouitate deessent arma,
exercuit ecclesiastica. Et Guilelmo fidelium cõmunione, regniq; titulis priuato proce-
res populosq; regni eatenus iuramento illi prǽstito absoluit, ut nulli facta rebellio fraus
esset. Interim dum põtifex Viterbij ageret, Fredericus primus de gẽte Sueua Germanus
Imp. destinatus Lombardiam ingressus, Terdonam obsidebat, qui ea potitus ad urbem
Romã tanta properabat celeritate, ut põtifex sibi timẽs in munitiora queq;, Vrbemue-
terẽ primo, post Ciuitatemcastellanã cum collegio cardinaliũ se receperit. Missis tamẽ
hinc inde oratoribus, Fredericus in campis Sutrinis debitã pontifici reuerentiam ac tu-
telæ spõsionem exhibuit, à quo breui post in principis apostolorum basilica coronatus
est. Sed dum ea celebritas utrunq; principẽ, eorumq; primores detinet in basilica occu-
patos, Romani cum pontifice parũ concordes propter cõsules, & eadem ratione Impe-
ratorem suspectũ ducẽtes portas urbis clausas tenuerũt. Frderici enim exercitus, quem
duxerat magnum, in pratis quæ appellãt Neronis, tentoria stationesq; habebat, quũ de
repẽtè cõsulibus, & cǽteris in urbe primoribus incõsultis plebs Romana eruptione per

pontem

A pontē Traiani facta, Germanos inuadit in Vaticani suburbio, & ad scalas basilicæ marmoreas obseruatos, in queis nil tale suspicantibus præda primū, post cædes haudquaꝗ̄
parua est cōmissa. Postquā uerò Germani in pratis habētes alter alterū adhortari cœperunt, & reddita cędis uicissitudo, & plurimi intercepti sunt, excitus ad tumultum Imperator incensis in Romanos animis ferebatur, quē pontifex exoratū tantisper deliniuit,
ut captiuis dimissis ciuitati culpam in iuuentutis temeritatē reijcienti pacem cōdonauerit. Eaq; causa creatorū consulum proteruiæ Romanorū addita factum est, ut principes
Lateranensem ecclesiā petituros per aduersi Tyberis ripam Mallianū usq; oportuerit
accedere, qui amne ibi transmisso per Sabinos Farsensesq;, & Poliumcastellū delati, ad
pontē Lucanū peruenerint: quo in loco dū sacris cōficiēdis pōtifex cunctaī, Tyburtini
temeritatē & perfidia ducti, urbē suā publico consilio Frederico dediderūt. Sed cùm pōtifex id ægrè ferret, ut nullo toleraturus modo uidereī, Imperator urbem reddidit, quā
B iuris ecclesiastici esse à suis didicit. Postquā in Lateranū est peruenrū, Imperator paucos
moratus dies in Germaniam redijt. Post quod tempus uenerunt Romā nonnulli Apulorum, Calabrorumq; procerū, & principis Capuani oratores pōtifici Adriano suasuri,
ut ad suam de Italia terram Guilelmi Normanni tyrannide oppressam per ipsius terræ
principum uirorū populorumq; cupientissimorū manus recipiendā se cōferret. Pontifexq; secundo mēse apud Lateranū uixdum finito, cum exercitu ea temporis breuitate
contracto ad Casinensem saltum S. Germani oppidum accessit: reperit ibi uerò multos
earum regionū proceres cum copijs expectātes, quos fidelitatis sacramento sibi & Romanæ ecclesiæ obstrinxit. Et Roberto principe Capuano Andreaq; comite præmissis,
Capuā ipse & inde Beneuentū se cōtulit: ubi cæteros de Apulis Calabrisq; & Salernis,
qui Casini non interfuerant iureiurando adegit. Dumq; pontifex Adrianus exercitum
recipiendis tot regionibus idoneū, & Rogerio qui se cū copijs Salerni cōtinebat Italia
pellendo cōparat. Palæologus quidā nobilis Græcus secundi Hemanuelis Græcorum
C Imp. nuncius Anconam aduenerat. Nam per id temporis Imperator ipse Græcus Venetis infensus, Anconitanos in magnā amplitudinis spem erectos suis adiunxerat partibus. Palæologusq; literis ab Imperatore per suos nuncios Beneuentū missis pontificē
orauit, ut acceptis quinq; librarū auri millibus, tres urbes ex maritimis Apuliæ sibi permitteret. Quod si facere pōtifex animū induxisset, suā Palæologus cū classe ingēti Guilelmo Italia Siciliaq; uiribus deturbādo pollicitus est operā. Ea cum fortè resciisset Guilelmus, & iam Græci pont. inscio nōnulla de Apulis, Salentinis, & Calabris, Palęologo
impellente ceperant, ad misericordiā pontificis cōfugit. Missis Cataniensi episcopo, &
de sua nobilitate primoribus, cum postulata paucis uerbis in hāc maximè formā proposita fuerint, ut cōmunioni ecclesiæ restitutus rex à pōtifice in utroq; Sicilię regno cōfirmaretur, qua uiceuersa pollicebaī, oīa iuris ecclesiastici, quæ occupauerat reddere, &
insuper Paduā, Montemfuscum, & Morionem oppida Beneuentanis cōfinia, ecclesiæ
& pontifici permittere possidēda, Romanis deinde rebellibus pōtifici propria subigēdis impensa suam operam exhibere. Auri uerò summā Græci pollicitationibus parem
D cum sibi tunc paratā nō esse diceret, dato temporis spacio nihilominus soluturū se spōdebat. His cōditionibus pōtifex uel ea maxime ratione, quòd Gręco Imp. semper aliàs
Christianorum hosti apertissimo parum crederet, pro sua prudentia assentiebatur. Sed
cum res in cardinalium collegio esset discussa, tenuit quorūdā nō minus auaricia, quàm
imprudentia Guilelmum Imp. Græci fauoribus & pecunia deturbandum. Vixq; satis
sciebatur oratores ad Guilelmū esse reuersos, quādo illū paratissimo exercitu in Apulia
ducto omnia euertere est auditū. Copijs nanq; Græcorū & Apulorū apud Brundusium
coactis eo prælio superauerat. Ad cuius prælij famam omnes qui de Apulis, Salētinisq;
apud Casinum & Beneuentū sacramento se pontifici & Romanæ ecclesiæ obstrinxerant subitam Guilelmo deditionem fecerāt. Mouit itaq; Adrianum pontificem nō magis Guilelmi audacia, ꝙ̄ illorū quibus ipse crediderat, Apuliæ procerum perfidia, cardinaliumq;, qui oblatam occasionem sperauerāt imprudentia. Et uno eodemq; tempore
hinc Guilelmo pacis & redintegrādæ beneuolentiæ spem fecit, inde cardinales mali cōsilij autores, se, qui Romā redire simularet, in Marsos usq; procedere iussit. Quūq; Guilelmus ad S. Martini basilicā Beneuentani agri se contulisset, ad expectantis ibi pon-

tificis Adriani pedes prouolutus est. Cui nouo fidelitatis fœdere & sacramēti religione E
obligato Adrianus pont. solita regni utriusq; iura in feudationem concessit. Profectus
inde papa per Casinēses, Marsos, Reatinos, Narnienses, Tudertinosq;, Vrbemuererem
adijt. Fuitq; Romanorum pontificū primus, à quo ea urbs inhabitata, & cultior est red-
dita. Hyeme postmodū appropinquāte, Adrianus eadem penè uia in Lateranensē pa-
triarchium est reuersus. Et quoniā maligna cōsulum conuersario urbē sibi fecerat odio-
sam, Adriam animo magis q̄ corpore æger se cōtulit, moriensq; ibi Alexandrū tertium
habuit successorē, qui patria Senēsis, & si canonicè lectus fuit, multas uariasq; in pōtifi-
catu passus est agitationes. Quibus initium dedit Octauianus quidā Romanus, tituli S.
Clementis presbyter cardinalis. Is tamē in urbe factiosus fauori innixus est, quem Fre-
dericus Imp. pridem sibi fuerat pollicitus: obsidebat ea tēpestate Fredericus Cremam
opulentissimū Italiæ in Lombardis oppidū. Ad quem cùm misisset Alexāder pontifex
oratum, ut sese à duodeuiginti cardinalibus electum, ab Octauiano, quē tres tānummo-
do prophanassent tueretur, proteruo ille uerbo respōdit: oportere utrunq; pontificē ad F
se ire Papiam, ubi partium iure audito, uerum ipse pontificem declararet. Ea pōtifex, ut
debuit, ægrè tulit: & quia Octauiani factio eum in urbe molestijs afficeret Ananiā se cō
tulit, Octauianusq; tunc Signiā occupauit. Fredericus uero duobus episcopis è Germa
nia ad Alexandrū missis, eum tanquā cardinalem appellatum monuit, ut ad conciliū Pa
piæ celebratum iudicandus accederet. Cui pontifex eloquētissimus graui & ornata ora
tione in eam respondit sententiā, ut pontificem concluderet Romanū à nemine iudica-
ri. Abeuntesq; tunc re infecta episcopi oratores expectantem Signiæ Octauianum, cui
pontificatus nomen Victori additū erat, ut pontificē uenerati sint, quem & Papiam in
Romani pont. simulacrum deduxerunt. Adoratum tamen Fredericus in conciliabulo,
ut cæteri adorarēt de Italia episcopi & abbates peruincere nequiuit, adeo ut multi sacer
dotia potius quorum beneficio alebantur amittere sint passi. Ea quū Alexāder intelle-
xisset, trina Imperatoris monitione perfecta eum Ananiæ & Octauianū complicesq; u-
triusq; excōmunicauit, & missis ad oēs Christianos principes oratoribus, suā illos iusti- G
tiam edoceri, & quid sit agendum consuli curauit: nec fuit in orbe Christiano princeps,
aut populus quispiam præter Frederico subditos, qui Alexandrum in pontificē nō ha-
buerit. Quæ quū essent sibi renunciata ad secundū sui pontificatus annum qui inchoa-
uerat Romam redijt, ubi multos offendit factioni aduersæ cōsentientes: & Theutonici
interea, quos Fredericus immiserat, omnē ecclesiæ terrā, præter Vrbemueterē & Ana-
niam occupauerāt: quāobrē papa Iulio episcopo Prænestino cardinale in urbis Romæ
uicarium relicto, hortātibus à Philippo Francorū rege qui redierāt oratoribus in Cam-
paniam redijt, Franciā nauigio petiturus, & Tarracinā concedēs naues cōscendit, quas
Guilelmus Sicilię rex parauerat. Genuā inde nauigās & Montēpessulanū, excōmunica
tionem Frederici Octauianiq; inuocauit. Paulopost Philippi Francorū regis suasione
Clarummontē urbem Aluernā est delatus. Defuncto interim tertio Balduino Hieroso
lymæ Almericus frater in regno suffectus est. Qui aggrediēdis rebus magnis ilico incu-
buit. Nāq; Ascalonē tēplarijs, sicut ostēdimus, à fratre Balduino cōcessam primo regni H
anno magis reddit cōmunitam. Et inde expeditus quū in Ægyptios duxisset, Drogmo
ni regi Ægyptij copiarū præfecto congressus magnā in barbaris cædem edidit, Alexā-
driam paulopost delatus primariā Ægyptiorū urbē, quā Tiracunus Saladini Turcorū
regis præfectus, Soldano Ægyptio fraude subtraxerat, arctissima pressit obsidione, ut
Alexādrini cū nullo pacto Christianis subijci sint passi, eatenus Almerico regi se pmise-
rint, ut in Soldani potestatē per manus suas reducerentur, Almericusq; pecunia ingēti à
Soldano accepta, fecit illi recipiēdę Alexādrię potestatē. Qua in pecuniarū dissolutiōe
cùm fraudē Almericus intercessisse intellexisset, magno uir animo in Soldanū ducens
Charras, nunc Charrū urbem potentissimā obsedit. Fredericus interea omni Romanæ
ecclesię terra dolis sibi uiribusq; subiecta, urbes Imperio subditas tyrānicè etiā pręter so-
litum uexabat, ut nihil omisisse uideatur, quod cōmitti in captis ui barbaris urbibus cō-
sueuerit: & si aliquos rerū indignitas populos cōmouit, ut aut querelam ad se deferrent,
aut Theutonicis scelerum administris liberiore resisterent cōtumacia, eos crudelissimè
mulctauit, Terdonaq; primo spoliata, Mediolanū post solo æquatū est, cuius populum
in

A in sex portarũ tribus diuisum sex agri sui loca decimo ab urbis solo distãtia milliario habitare coegit, deinde Cremonã maximis affecit incõmodis. Cõmouit ea crudelitas cęterorum Italiæ populorũ animos, adeò ut miratus sim Venetos qui nihil tunc in cõtinenti Italiæ solo possidebãt, salubertimi consilij fuisse autores, quorũ suasionibus cõstat Veronenses, Patauinosq; & Vicentinos societatem belli his cõditionibus inijsse, ut præter tributa Imperatoribus dari solita nihil potestatis aut iuris in eorũ quibusq; urbibus Frederico permitterẽt. Eiectiq; sunt ilico prædictis urbibus, earũq; oppidis Germani magistratus, deinde firmãdis ubiq; communitionibus singuli populi intenderũt. Quæ quum essent Frederico in Mediolanensibus agẽti nũciata, suos Germanos undiq; cõuocauit, & Papiensium Cremonensiumq; auxilijs fretus, Veronã duxit. Prǽuenerant illum cõsilio sociæ bello ciuitates, & suas Veronã Vicentini Patauiniq; copias cõtraxerãt. Quare priusquam Fredericus castra ad Veronam, sicut minabatur firmare potuerit, Veronenses eruptione facta, nõ solum castra castris, sed pedes propemodũ pedibus cõtulerunt.
B Qua deterritus sociorum bello populorũ audacia & fortitudine Fredericus, & cœptũ conseri prælium detrectauit, & fugiens potius quàm recedẽs in agrũ rediijt Papiensem, ubi uaria animo agitãs, illatam à socijs bello iniuriam dissimulauit. Verebatur enim ne Alexandri pont. autoritas, quam apud exteras gentes eum maximã comparasse audiuerat, crudelitati addita quam in Lombardis commiserat, sibi aliquãdo afferret incommodum. Quamobrẽ quod facere uiribus nequiuerat, papam dolis deponere est aggressus. Misitq; ad Philippũ Franciæ regem oratores summos de suo imperio uiros, quorum legationis summa fuit, debere ambos Christiani orbis supremos principes utrunq; põtificem quẽq; ad suum conuentũ perducere, in quo solidiori innixus iustitiæ alter cõfirmetur, aut tertius contendẽtibus pertinacirerq; cauillantibus à Christianorũ concilio subrogetur. Dictusq; est conuentui apud Diuionẽ locus, ubi Sauo fluuius Gallias dirimit à Germanis. Prius uerò q̃ Italia moueret Fredericus, sociorum bello populorũ oratores, qui apud se uocati cõuenerant blãdè allocutus, ut magistratus imperij à se impositos tolerarent hortatus est, & arces quas in Italia obtinebat, fidissimis ex Alemãnia custodib.
C attribuit cõseruãdas. Primusq; Fredericus Scotiæ & Bohemię regibus ac magno sociatus nõ magis armatorũ exercitu, q̃ prælatorũ doctissimorumq; sui imperij uirorum cœtu, Octauianũ die constituta, Diuionem deduxit. Deinde processit ad Sauonis pontem Philippus rege Anglorũ Hẽrico & eius exercitu sociatus: põtifex uerò Alexãder apud Dolense monasterium, Aquitaniæ est dimissus, qui quod erat indignũ, existimauerit se cõciliabuli iudicio subijci, in quẽ nemo habeat potestatẽ. Fredericusq; postquã sublatã esse uidit deponendi Alexandri facultatem, & ualida fames utrunq; inuaserat exercitũ; re ulterius intentata in Germaniam rediijt. Alexander autẽ ex Dolensi monasterio Turonum accedẽs, diem ad generale conciliũ ibi celebrandũ dixit. Dumq; ibi cõuenirent uocati, Parisios ipse urbem regiam nõ magis inuisit q̃ spiritalium munerũ gratijs decorauit. Inde Turonũ ad diem dictam reuersus multa in cõcilio cõstituit, quæ nunc etiam decretis iuris põtificij obseruãt, & regis Philippi suasiõe firma põtificalis sedes est dele-
D cta. Dumq; ibi paucos moratus esset mẽses, Octauianũ hęresiarchã Lucę, quã incolebat ciuitatẽ obijsse, Guidonẽq; Cremẽsem Frederico ex Germania per literas & nũcios iubente in secundũ esse antipapã propbanatũ. At in Italia socij bello populi Imperatorem ueriti cũ exercitu reuersurũ, uires suas adaugere adnixi sunt, tam multisq; uicinos orauerunt populos, ut & ipsi cõsenserint eorũ fœderibus colligari, Cremonenses uerò primi; post Brixiani & Bergomenses, hinc Mediolanenses dispersi, & demũ Placentini, Veronensium societati, sic ẽm appellata est, ictis fœderibus accesserunt. Eodemq; tẽpore Iulio Prænestino episcopo, quẽ uicariũ urbis Romæ ab Alexandro pont. relictum ostendimus, defuncto suffectus est Alexãdri literis Ioannes tituli sanctorum Ioannis & Pauli presbyter cardinalis: cuius uiri in urbe Roma gratiosi prudẽtia atq; largitione factũ est, ut maxima Romani populi pars ad pontificis sui obedientiã Imperatore & eius idolo Cremẽsi spreto, redierit, basilicaq; principis apostolorũ primo post omnis ecclesię terrã in uicarij põtificis potestatẽ sit reddita. Et usq; adeò autoritas beneuolẽtiaq; Alexandri põtificis in Romanorũ animis reuocata est, ut eũ publicè cẽsuerint, uel summis precib. reuocandũ. In primis tñ Ioãne uicario memoratẽ cõsules noui ex gente põtifici affecta

creati sunt. Missi Senonas de populo Romano oratores peruicerũt, ut pont. Alexãder B
Frãciæ & Angliæ regũ consilio, Romã redire consenserit, qui per Parisios Biturigesq;
& Mõtempessulanum ad mare Gallicũ delatus Messanam Siciliæ ciuitatẽ Francorum
regis nauigio peruenit. Inde Guilelmi regis Siculi triremib. quatuor fretus peruenit Ro
Anno salutis mam. Erat is annus salutis quintus & sexagesimus supra undecies cẽtenũ, & põtificatus
1165. sui sextus, per q̃d tẽporis Veronẽses munitissimas Riuuli & Appendij arces, quas Fre-
dericus præsidio obtinebat, uiribus expugnatas demoliti sunt. Nam reditu pont. Alexã
dri erectiores animis facti omnia moliebantur intendebantq;, quibus Frederico resisti
posse crediderint. Certũ ẽm erat copias ipsum solito maiores parare quibus Italos om̃es
deleret, potius q̃ domaret. Dum uerò Lombardia per Veronensiũ uim societatemq; re-
spirans Frederici reditũ contremiscit, & urbs Roma eiusq; terra Alexandri pont. reditu
gaudet, Hemanuel Græcus Imp. quem orientis Imperatorij nominis tyrannum baud-
quaquã Frederico Barbarossæ occidentali mitiorẽ fuisse cõstat, multa in Italos Dalma-
tasq;, & Histros machinabat̃, quæ sunt altiusculè repetenda. Postquã Veneti duce Do- F
minico Michaele afflictis Hierosolymæ, & Balduini Burgẽsis secũdi regis tunc capti-
rebus opem tulere, Hemanuel sese apertũ Venetis ostendit hostẽ: quo item tẽpore Ste-
phanus Vngariæ rex inchoatas cũ Venetis Hemanuelis prædicti fauore cõsuetas inimi
cias cõtinuabat, nec fuerat his bellorum causa occasióue alia, quàm quũ Dalmatiæ aut
Histriæ, & Liburnorũ ciuitates, & oppida Imperatorij iuris Vngari inuaderẽt, & Veneti
illatam imperio iniuriã propulsarent. Sed post q̃ Hemanuel quibuscunq; modis potuit
Venetos ledere cœpit, omnia illi quæ pro imperio tutari cõsueuerant, sibi subijcere sunt
adnixi. Quo in negocio non minus Vngaros, q̃ Græcos hostes pariter uicinos, pariter
potentissimos cõciuere. Quin etiam Histri, Dalmatæ, & Liburni maritimis, teste Liuio
Patauio, latrocinijs assueti, quo impunè piraticã exercere possent, cum nulli dictorum
subijci quærerẽt, simulatã eorum amicitiam per uices ludificabãt. Quamobrem Domi-
nicus Maurocenus Venetorum dux ad annũ salutis undequinquagesimũ, & undecies
centenum classem triremiũ quinquaginta in Histros duxit mare Adriaticum latrocinijs G
Anno salutis infestantes, & Polam, Rubinum, Parenticum, Hemoniã & Humagum reip. subegit. Ad
1149. annum inde septimũ, Vitali Michaeli in demortui Dominici ducis locũ suffecto, quar-
tus Adrianus pont. Romanus, Gradensem ecclesiam primatũ super omnes ducatus Ve
netiarum atq; etiam Histriæ & Liburnorum ecclesias tenere declarauit. Quod cum Vl-
ricus ueteris Aquileiæ patriarcha ægrè ferret, fauore Stephani Vngariæ regis usus Gra
dense oppidum dolis & uiribus ut caperet intentauit, immissaq; Venetorũ classis, & pa
triarcham Vlricũ & septingentos ex Foroiuliana Vngaraq; nobilitate in prælio cepit.
Quos omnes Veneti ea dimiserunt cõditione, ut promissum tunc tributũ Foroiulien-
ses quotannis reipub. penderẽt. Quod quidẽ tributum duodecim porcos, duodecimq;
panes singulos pondere ducentarios esse Veneti declararunt. Vnde mos ad ætatẽ usq;
nostram peruenit, uenationem singulis annis postremò carnispriuij die porcorũ XII.
Foroiuliensiũ Venetijs publicè exhiberi. Altero qui secutus est anno, Arbenẽses, Libur
nos Veneti subegerũt. Per quod tempus Vngariæ rex Stephanus simulata cum Vitali H
Venetorũ duce amicitia, duas ex Vngara nobilitate uirgines, duobus filijs eius in ma-
trimoniũ copulauit. Eoq; breui post in Dalmatas ducẽtes, & fauore præstãtes, Spalatũ,
Traguriũ, Sibinicumq;, Venetorũ rebellarũt reipub. & Tarderenses Venetis item sub-
diti, ecclesiæ suæ subiectionẽ Gradensi factam indignè ferentibus in rebellionẽ ab eo-
dem rege per id temporis sint impulsi. Adeoq; Venetorum damnis intentus rex erat, ut
Vitalis dux cũ triremibus triginta ad recipiẽda in Dalmatis perdita missus fuerit repul-
sus. Per idemq; tẽpus Anconitani Imp. Constantinopolitano Hemanuele cui parebant
ac omnino subditi erant iubente, Venetis infesti erant. Qui triremium quinq; nauigio
duce Guiscardo Anconitano omnia Venetorum ditionis littora, atq; maria latrocinijs
excursionibusq; fœdabant. Sed dux Vitalis Michael amissa triremi una, & Anconita-
Anno salutis nas demersit triremes, & Guiscardum sustulit in eculeum. Quo anno qui erat sextus &
1166. sexagesimus supra undecies centenum, idem Venetorum dux classe ingenti emissa, cui
præfectum Dominicũ Maurocenum ciuem suum Vngaros Iadera deturbauit, & urbis
receptæ mœnibus apertis, quæ in mare spectabãt, ducẽtos ex nobilitate Iadrẽsi obsides
accepit.

A accepit. Qua deterriti clade Dalmatæ oẽs, eiectis Vngari regis Stephani præsidijs, sese Hemanuaeli Constantinopolitano Imp. subditos dediderunt. Visus uerò est in Venetos Hemanuel fraude raro aliàs audita. Eos eñ publica fide data per nuncios est hortatus, ut omnibus Imperij locis mercimonia libere cõtrectarent. Quod cùm multi ac penè omnes solito pridẽ more factitarẽt, una cunctos die cum nauibus mercimonijsq; intercepit. Consternati ad eum nuncium Veneti ad Imperatorẽ quacunq; placandum creauerant oratores, cum uiginti eorũ naues fortuitu Græcorũ insidijs delapsæ in patriam sunt reuersæ: & fortè maior uis inerat earum rerũ, quæ maximũ attulissent perditę detrimentum. Vnde Veneti animis erecti sunt, adeo ut absentibus undiq; in patriã edicto reuocatis, decreuerint, armauerintq; classem omnium maximã, quas Latini nominis populum aut principem post Romanorũ imperij ruinã armasse legerimus. Nam satis cõstat centum eos triremes, & onerarias naues cæteras uiginti intra centũ dies fabricasse, cùm tamen Histri & Iadrenses alias decẽ triremes classi addiderint. Quæ in Traguriũ primò B ducta, eam ciuitatẽ captam inuito Vitali duce diripuit. Ragusium deinde quũ recepisset dux, Nigropontũ cursu perpetuo adnauigauit. Quumq; urbs oppugnaret, facta est duci ab Imperatoris nuncio spes amplissimæ ac tutissimæ pacis. Sed priusquã missi Cõstantinopolim ad eam tractandam oratores redirent, dux Venetus obsidione urbis Nigroponti, qua potiri desperaret omissa, Chium imperij urbem & insulã ui cepit. Ad quã dum Veneti pacem expectantes desidẽt, pestis classem ualida inuasit, quę Vitalem Michaelem ducẽ uel inuitũ in patriam redire coegit, contactaq; eo morbo ciuitas Veneta maximã accepit cladem. Dux uerò mœstus, quũ publico consilio rebus afflictis cõsulturus concionẽ in palatium cõuocasset, impetus in eum factus est. Qui fuga sibi cõsules ab ignoto homine uulneratus, apud S. Zachariæ monasterium diem obijt. Cui ilico est suffectus Sebastianus Zianus uir habitus sui seculi omnium Venetorum non magis sapientissimus q̃ ditissimus. Interea dum hęc Venetijs & supradicta ab Hemanuele Constantinopolitano Imp. in Dalmatis agerentur, Fredericus Barbarossus Romanorũ oc- C cidentalis imperij Imperator, cum solido aliàs maiore Germanorũ exercitu in Italiã reuersus erat. Qui uir astutissimus notum sibi Italicorum erga se odium, notas coniurationes dissimulans, in agro Brixiano nulli molestus subsedit, omnes etiã Veronenses atq; Cremẽses se adeũtes benignè, ut cõsueuerat, allocutus. Inde Ferrariã, Bononiẽsem adiẽs agrum, plusculumq; ibi cõmoratus, sese mitissimũ liberalissimumq; omnibus exhibuit. Quod uerò Guidonẽ Cremensem idolum suum Lucæ habentẽ ab Hetruscis sperni, & Alexandrum pont. Romæ summo haberi honore intelligeret, partem copiarũ suarum penè dimidiam in Hetruriam præmisit, ipse rectà per Romandiolam petijt Anconam Piceni urbem, quam arctissima obsidione cinctam ab Hemanuelis Cõstantinopolitani Imp. amicitia & subiectione intendebat auertere: & sui interim Germani in Hetruriam præmissi bello freti, quo Pisani Lucensesq; diu contenderãt, rem idoli per Hetruriã faciliter erexerũt. Exinde urbis Romę terra hostiliter inuasa, & illius pars quæ in Hetruscos uergit, ad Imperatorias partes redire cõpulsa est. Nec deerãt in urbe ciues, q̃ partes secu D ti imperatorias Guidoni hæresiarchæ fauerãt, & Germani proceres imperatorij exercitus duces, maxima usi largitione plurimos seducebãt, ut Alexãder papa pecunijs ecclesię in urbis defensionẽ, ciuiumq; bonorũ consolationẽ expositis, cõcionibus homilijsq; per singulos penè dies habitis parũ proficeret. Nam primarij urbis, quos nunc barones tunc capitaneos appellabãt, Imperatori obsequẽtes omnia pontificis cõsilia euertebãt. Sed dum hic Fredericus parte una copiarum Anconam obsidet, inde exercitus sui pars altera in Hetruscis agit, Mediolanenses sociorũ bello populorũ, præsertim Cremonensium, Placentinorũ, Veronensiumq; auxilio urbem suam Mediolanum, ubi fuerat, estq; nunc, solito munitiorem ędificauerunt, & Laudenses eius urbis nouæ quæ nunc extat à Frederico ædificatæ ciues sociorum bello Lombardorũ partibus accesserunt. Per quod tempus Guilelmo Normanno rege Siculo apud Panormũ defuncto, alter Guilelmus filius successit. Et Hemanuel Constantinopolitanus Imp. pontificem Alexãdrum ratus omnia faciliter concessurum, quæ in Frederici Barbarossæ damnum dedecusq; redundarent, cum uarijs modis & artibus pertentauit. Misit nanq; oratorem ex Italis gratiosum Iordanem Roberti olim Capuani principis filium palatij Imperialis protoseuastõ, cuius

cuius legatio ea in primis subornata est uerborũ fraude, quib. Græci suo ipsorũ infortu- E
nio Romanos põtifices ad id usq; tẽporis duodecies deceperãt, Hemanuelem suosq; sa
cerdotes, & imperij proceres in cõcilium accersitos põtificẽ Romanũ orbis Christiani
caput orandum statuisse, ut se gregem etiã dñicum in Christi dei caulas bonus sanctusq;
pastor ultro uenturos cogere uelit, & munerib. quæ pretiosa attuleras, oblatis ad extre-
mum postulauit, Hemanuelem futurum tam fidelem q̃ potentem ecclesiæ & Christia-
norum pugilem immani Barbarosso, redintegrari ad totius Rom. imperij monarchiam,
pollicitus pecunias & quidẽ ingentes, pollicitus copias tam multas, ut Fredericũ facile
apparuerit Italia pelli posse. Põtifex uerò tanta re in fratrum suorum ecclesiæ cardinaliũ
cõcilio discussa, duos ex eo collegio oratori addidit, qui Cõstantinopolim accedentes,
quid ea sibi uellent, exploratius intelligerent. Erat is annus põtificatus Alexandri septi
mus. Per quod tempus Romani fatis, ut uidet', suis trahentibus uicinos sociosq; popu-
los, & in primis, Thusculanos, Albanosq; aperto persequi odio cœperãt, nõ magis quia
Germanis illi, quãdoq; sicut & Romanorum pars fauissent, q̃ quòd imperata immo de- F
ratius tributa pendere noluissent. Ad eumq; uentum est in urbe furorem, ut initio ac re-
clamante Alexandro pont. populus Romanus raptis tumultuariè armis mense Maio in
Thusculanos duxerit. Ranio comes, quem Apuliæ ducatu ab Innocẽtio secundo pont.
Romano, Lotharioq; Imp. ornatum fuisse docuimus, Thusculanam urbem regebat, ad
cuius gubernationem potius q̃ dominium, postquã Apulia à Rogerio fuerat deturba-
batus, eum accersiuerãt Thusculani. Is uir ætate decrepitus, licet gente Germanus esset,
Alexãdro pont. fauebat, & tamẽ uiso Romanorum furore, q agro cultu cõsitionibusq;
amœnissimo undiq; uastato ad urbis oppugnationẽ succedebant, Germanorum in Ne
pesino Surrinoq; sedentium auxilia implorauit, quæ illi Romanorũ duplicitates exosi,
nec Imperatori, nec põtifici satis integrè consentientium attulere. Venit in mentẽ nunc
unica priscorum socordia Romanorum, qua illos Liuius usos scribit, quãdo fusis apud
Alliam fluuium à Gallis Senonibus, ac plane deletis eorũ copijs nec portæ urbis clau-
sæ sunt, nec aliter hosti ita obuium itum est, quin ea gens inimica patentibus portis ur- G
bem ingressa, ferro igniq; demolita sit. Senserant uiderantq; Romani Thusculum obsi-
dentes Germanos obsessis suppetias attulisse, & tamen aut suorum numero quẽ ingen-
tem nimiumq; fuisse dolemus cõfisi, aut socordia sicut & maiores usi, cum erumpẽtibus
Thusculanis Germanisq; prelium cõmiserunt. Ad cuius initium pars Romanorum per
uineas syluasq; dilapsa, pars in patriam est reuersa. Iam enĩ apud Romanos prisca desie-
rat militiæ disciplina, nec serra acies subsidijsq; ita erat firmata, quin prælio impunè me-
liores quiq; à nullo prohibiti magistratu possent excedere. Paucis itaq; resistẽtibus, cæ-
dem in Romanis Germani Thusculaniq; maximam ediderunt, quam qui interfuit ciuis
ut conijcio, & cardinalis Romanus scribit, illam superasse potius quàm æquasse, quæ a-
pud Cannas sub Annibale accepta fuit. Sed siue hic scriptor modum excesserit, siue ali-
quid maximũ à similitudine, sicut fuit, significare uoluerit, satis cõstat nobis, nec Allien
sem, nec Cannensem cõstituenda re Romana tanti fuisse, quanti eadẽ penè delenda hęc
Thusculana clades momenti fuit: nunquam enĩ postea populum, nunquã diuitias Ro- H
ma habuit, nisi quas nuper magni Eugenij, quã tẽporibus suis cũ lautiore cultu instau-
rare occœpit. Ea ciuium Romanorum clade audita, Alexander pont. mœstus ac plane
animo fractus, plãgentem & incõditos ad sidera eiulatus tollentẽ omnis ætatis sexusq;
multitudinẽ urbe perlustrata, cõsolari adnixus est: & hostes tãta elati uictoria, oblatam
occasionem secuti sunt, qui Albanis, Tyburtinis, & ex Cãpania multis in prędæ bellíq;
societatem cõuocatis, ad usq; urbis mœnia, ad ipsumq; Tyberim populationem incen-
diaq; cõmisere. Barbarossusq; strage ipsa celeri audita nuncio, Anco ilico obsidione li-
berauit: & ad urbem potius cursu quàm accessu rapido properauit, nec prius de ea cele-
ritate substitit, q̃ de monte Mallo subiecta urbis mœnia sunt inspecta. Ad diem poste-
ram copię in prata Neronis appellata subductæ, & Vaticani irruptio pertẽtata, irrupis-
sentq; nisi defẽdentes põtificis famuli obstitissent. Tulit molestissimè Fredericus in tãta
Romanorũ calamitate solos pontificis familiares eum suburbio prohibere, & circum-
ductus ad beati Petri basilicã copijs parietem illius perfringere est aggressus. Quumq;
id tardiuscule succederet, ignem tecto ualuisque supponi iussit. Suppositusque fuerat,
quum

A quum ęditui ecclesiæ incēdium auertere cupiētes, ualuis reseratis illum furentē ingredi
permiserunt. His intellectis pontifex sibi timens patriarchium linquens Lateranense, in
Frangepanensium domos amphitheatrum S. Mariæ nouæ monasterium, & pallaram
siue palladium undiq; cōplexas se contulit, ubi munera aliquandiu uoluit exerceri. Per
quod tempus Siciliæ rex Guilelmus audita urbis Romę obsidione pontifici timēs, quē
genitoris sui mores imitatus colebat, duas triremes illi & uim magnā pecuniarum ideo
misit, ut possit sibi & ecclesiæ rebus uel fuga, uel defensione cōsulere: acceptaq; pecunia
Frangepanensibus & Petri Leonis filijs, custodibusq; portarū à pontifice distributa est:
qui triremes ad regem reduci iubēs duos cum illis misit cardinales, ut regis cōsilio auxi
lioq;, quid sibi in tantis periculis agendum esset exploratius intelligeret. Et Barbarossus
interea ad suas cōuersus artes, archiepiscopos, episcoposq; Germanos in urbē misit ora
tores, id maximè cum Rom. populo curaturos, ut pontificis utriusq; Alexandri, & Cre-
mensis causa uel à populo ęquis auribus audita discussaq;, dignior in unū ecclesię caput
B cōstitueretur: quod si fieret, pollicebatr̄ sese pacē urbi & omnia quæ occupasset, ecclesię
redditurum. Quibus malignis artibus quum aures populū accōmodare Alexāder pon-
tifex cerneret, nocte intēpesta cū sua familia urbe abijt: & ad Circeiū primo, post Tarra-
cinam inde Caietam delatus Beneuentum accessit: sub ipsam autē pontificis fugā Fre-
dericus altero affectus est maximo omniū incōmodo, quòd pestilentia per Iuliū men-
sem qui tunc erat, & ingens, & subdita suum inuasit exercitū, quæ non minus in proceri
bus & magnatibus, q; in multitudine debacchata est, adeo ut pace, quam fugiēs inuitus
erat per suam absentiā rediturus, scripto uerbisq; data, recedere sit cōpulsus. Fugit uerò
Lucam, & quòd pestis in exercitu continuaret, inde profectus Pontetremulo, Terdo-
nam, Papiāq; accessit. Ibi multa in Lōbardos bello socios intētare orsus, breui deterri-
tus est apparatib. quos ab illis maximos fieri intelligeret. Fueruntq; tam ardētes animis
socij bello populi, ut abeuntem Papia Barbarossum quum in Germaniam transmitteret
prius q̄ agro Papiensi excederet sint aggressi: quē fugientē potius q̄ abeūtem ad Alpes
C usq; supremas, extremam carpendo aciem per dies singulos sunt secuti: uixq; dum Fre-
dericus in Germanijs quieti suæ locū deligere potuerat, quū Lombardi omnes, Papien
sibus, Terdonensibusq; exceptis publico statuerūt cōcilio urbē in loco ædificandā: un-
de Papiēsibus, Terdonensibusq; & Mōteferratensibus, quos solos Barbarossa in Lōbar
dis amicos haberet, molestiæ inferri possent, & apd' Roueretū, locus Tanaro amni adia
cens designatus est: ubi Mediolanēses, Placētini & Cremonēses cura eius rei in seipsos
suscepta, urbem cōdidere: quā in Barbarossæ dedecus iniuriamq;, & ut loco maior accē
deret autoritas, de pōtificis nomine Alexandriā appellauere. Qđ quidē ad annū salutis Anno salutis 1168.
octauum & sexagesimū supra undecies centenū, qui & nonus Alexandri pontificatus
erat, actum inuenimus: cōueneruntq; in ipsam urbem fossa aggeribúsq; & plācata mu-
nitam humiliū prius castellorū uillarúmq; habitatores, Marēghi, Gandofori, Bergolij,
Hunilæ & Solestæ. Creuit uerò statim populus in multo maiorē eo, quē postea dieb. no
stris habuit. Siquidē cōstat q̄ndecim millia uiros primo eius cōditæ anno illā incoluisse.
D Dúmq; pont. interea Beneuēti agit, Romani in Albanos ducētes, quos Germanis Thu
sculanisq; fauisse meminerāt, urbē ipsam progenitorū olim suorū patriā funditus destru
xerunt. Id ipsúmq; Thusculanis cōtigisset, nisi Alexander pont. sua illos bonitate deter-
ruisset. Sed & per hoc etiā tempus Hemanuel Constantinopolitanus Imp. apocrisarium
suum ad Alexandrū pontif. mittens Beneuentū, magnā legationi pecuniarū uim addi-
dit, quas uerba facturus orator in mediū prius obtulit, lōgáq; eius oratio eam habuit cō
clusionem, ut Græcorū subiectionē potius q̄ unionē occidētali ecclesię faciendā sit pol
licitus, si coronā occidētalis Imperij, qua Fredericus iustè & debitè priuatus erat, pōtifex
Cōstātinopolitano reddere uellet. Qua de re cū accuratissimas sæpenumero cōsultatio
nes Alexāder cū cardinalibus ac nobilitate Romana habuisset, tandē petitā coronā da-
re & simul oblatā accipere pecuniā noluit. Quibus accidit diebus, Guidonē Cremēsem
antipapā apud basilicā S. Petri, ubi eum Barbarossa Germanorū præsidio septū relique
rat, infelicē animā exhalare. Cui alter à cōplicibus in idolū suffectus est Ioannes Sirmiē-
sis ex Pannonia abbas, uir pridē furtis latrocinijsq; infamis, pérq; eius rei occasionē Fre
dericus Bambergensem episcopū bene & catholicè de Alexio pont. sentientē ad eum
misit

misit oratorem, futurum ratus, ut machinatio quā in pontificē more solito destinauerat, A
per boni & ut existimauit simplicis episcopi operā fateretur. Per dandam enim Alexan
dro pontif. & ecclesiæ pacem quantumuis amplissimam Lōbardos Fredericus postha-
bitos relinqui solos satagebat, ut disiunctos postea utrosq; facilius cōficeret: sed pōtifex
qua erat prudētia, antiqui hostis fuit dolos callens Verulas se cōtulit, ubi nō prius Bam
bergensem amicum hominē, cùm benignè pōtifex excepisset, iussit publicè mādata ex
ponere, illoq; partim testes ex mandatorū formula recusante, partim perplexa loquēte
factū est, ut re nedum infecta, sed etiam uix inchoata, ad Barbarossum redierit. Dumq;
pontifex Verulis agit, Raino, quem Tusculi dominū fuisse ostendimus, Romanorum
in Tusculanos odium timēs, ipsam urbem Ioanni antipapę dedit. Eius em̄ intercessione
Alemanni mōtis Flasconensis oppidi cum illo permutationē facere promiserunt. Eaq;
permutatione uerbis & scripto cōstituta, Ioannes qua die Tusculis admissus fuerat, ea-
dem est expulsus. Raino autē cùm à Flasconensibus nō admitteretur Tusculum redire
quæsiuit, quē Tusculani nedum urbe prohibuerunt, sed agro quoq; præcipitem detur- B
barūt. Isq; Verulas ad pontificem cōfugiens bene acceptus, iura quæ sibi in Tusculano
cōpeterent, ecclesiæ donauit. Tusculani etiam crebris per singulos penè dies insultibus
à Romano populo agitati, Alexandrum pontificem in dominū protectoremq; publico
consilio accersiuerūt, cuius deterriti præsentia Romani motibus temperarūt. Agentem
Tusculi pontificē Alexandrum Henrici regis Angliæ oratores uiri ecclesiastici adierūt
regem ipsum ab iniusta nota purgatū, quem necis beati Thomę Cantuariensis archiepi
scopi consciū fuisse crebris rumoribus allatum erat. Quibus auditis pōtifex de fratrum
suorū consilio, duos ad rem inspiciendā cardinales in Angliam legatos misit. Gerebat
eo tēpore bellū in Hybernia Hēricus, qui de aduētu cardinalium certior factus sese illis
in Normandiā obuium humilemq; exhibuit. Re aliquandiu à cardinalibus discussa ad
eam uentum est conclusionē, ut Henricus primorum regni cōsilio ad cardinalium præ-
sentiam cōuocato, sese iuramēto purgauerit: in cuius uim infra scripta pontifici Alexan
dro & Romanæ ecclesiæ spopōdit fore, ut necis sancti uiri pœnitentiam agat, cuius etsi C
insons insciusq; fuit, occasionē præstitisse sit uisus, quia illum uiuētem minus debito &
honorauerit, & fauore fuerit prosecutus, Ducentos insuper milites Hierosolymā mittat
anno integro permansuros, & sese nisi alia sit pōtificis mens ante trienniū Hierosolyma
cum possibili exercitu aduersus barbaros profecturū. Malas insuper cōsuetudines in re
gnum aduersus ecclesiasticā libertatem introductas emendaturū permissurumq; quod
hactenus prohibuerit, ut subditis suis libera sit in quoscunq; euētus ad Romanā curiam
appellatio. Ad extremumq; iureiurādo Henricus rex, quod minimè poscebatur, sese &
filium regni consortē professus est, regnū Angliæ ab Alexādro pontifice permissum ita
obtinere, ut neminem posthac Angliæ regē fore declarauerit, qui à Romano pontifice
nō esset appellatus, Dumq; hęc per legatos in Normādia agit pont. Alexander, ad urbē
Romam præscriptis sibi condinionibus posse accedere postulauit. Consulibus enim &
populo pollicebatur nihil agere aut inētare, præter illa quæ in diuinā rem ecclesiis cer-
nerēt. Et quū nō admitteretur, relicta ciuibus Tusculanis urbe, in suam & ecclesiæ terrā D
Campaniam se contulit, agebatq; Signiæ quādo cardinales à Normādia & Anglia sunt
reuersi, qui retulerunt multa inspexisse, plurima audiuisse miracula, quæ ad beati Tho-
mæ sepulchrū deus ostenderat: quamobrē pōtifex illum in sanctorū martyrum Christi
numerum retulit. Nec minore postea uisum est miraculo bellum, quod inter Henricum
Angliæ regem prædictū, & filium suum secundo cædis in beatum Thomam commissæ
anno exortum est: cui fauores incentiuumq; addidit Philippus rex Francorū, cuius filiā
Viramus rex Angliæ iunior habuit uxorē. Aquitaniaq; om̄is eius belli motibus per an-
num quassata ad extremum latè cōmissis incendijs cōflagrauit. Sedatum tamen est non
minus perniciosum q; detestabile id bellum Alexādri pontificis opera, quam cardinali
uno sedis apostolicæ legato ad id misso diligentē accuratissimamq; adhibuit. Eodemq;
anno pontificatus Alexandri quintodecimo Fredericus Imp. paratiorem superioribus
exercitum iam quinto in Italiam duxit: & quia in Montisferrati marchionis fauoribus
plurimū fideret, per montem Cinisiū iter fecit, & primis in Alpiū descēsu castris ad Se-
cusam substitit, quod oppidū socijs bello urbibus Lombardis fœderatū, dolo magis &
simulá-

A simulatiōe pacis ꝙ uiribus captum diripuit, igniq; uastauit. Inde Astā delatus, quæ urbs & ipsa societati accesserat, multa in illam comminatus est: quorū timore perterritus mollior populus, præsidio quod à socijs inerat dimisso, urbē Frederico dedit. Elatus bino ad urbes quas adierat successu Fredericus, Monteferratensibus, Papiensibusq; non magis urgentibus, ꝙ opem afferentibus, Alexandriā delere cōstituit, quam & furore plenus impetijt. Sed pluuia Octobri iam medio dies quatuor cōtinuata, Tanarusq; amnis alueo effusus magno Alexandrinis præsidio fuerunt, quæ incommoda Fredericus Ferratēsisq; marchio & Papiēsis, quo superabundabāt odij in obsessos ardore, adeò tolerarūt, ut uel de cœno & aquis oppugnatio ter quaterq; fuerit intētata: & quū sociorum quod inerat, freti præsidio pari odio audaciaq; Alexandrini resisterent, menses quatuor asperæ hyemis obsidio continuata est. Ad prima autem ueris signa sociæ bello ciuitates opē obsessis ut afferrent mouerunt, annonā nauibus aduerso Pado Tanaroq; fluminibus, & simul terra carris copiosissimam cōportantes. Iamq; Terdonam tātus attigerat exercitus, quū
B Fredericus dolo in Alexandriā diu structo, ut consumeret accelerauit, cuniculos ille in urbem perducētes occulte suffoderat, quibus milites armatos ingredi singulos oportebat. Nihil itaq; magis obstabat patrando facinori ꝙ obsessorum peruigil perpetuaq; custodia, quare astu imperator simulato ab aduentante inimico exercitu timore obsessos blande allocutus, pacē illis obtulit, quam aliquot dierū induciæ præcesserūt: dumq; fessi diutina tot mensiū obsidione Alexandrini curis solutiores dormiūt, hostes cuniculo singuli quidem, sed contigui in urbem subrepunt. Exciti tñ nocturni uigiles turmā hostilē tacitam in tenebris hallucinātes potius ꝙ inspicientes, hostē adesse, captam esse urbem clamoribus significarunt: ad easq; uoces Alexādrini raptis armis irruētes, eos qui intrauerant, trucidant, & cuniculo repagulis firmato, eruptione facta, armatas Frederici cohortes ad portā expectantes ingēti in ipsis cōmissa cæde ad imperatoris usq; tentoria repulerunt, nec prius in urbem ingressi sunt, ꝙ impositū fossæ, urbi superminens castellum igne supposito cremauerunt. Dies tunc illucescebat Christianis celeberrima dominicæ
C resurrectionis, cuius reuerētia sociorum bello populorū exercitus prælium inire scelus duxisset: sed econtra Fredericus, sicut Alexandrinos per eam celebritatē quietiores cautioresq; opprimere quæsiuit: ita oblatā festæ omniū diei occasionem fugæ accepit, & uasis in exercitu ad crepusculū conclamatis, eductis copijs, castra, quæ speciem oppidi præ se ferrent, cremari iussit. Qui uero Papiā petere intendebat, Terdonam uersus iter facere cogebatur: quare sedentes ad Terdonam socij bello populi, uisis, quæ præcedebant quadrato agmine hostis sui turmis, cum ea quæ apud Alexādriam nocte erant facta ignorarent, sese ad præliū parauerunt, sed uno eodemq; tempore, quid apud Alexandriam gestū erat, & Fredericum flexo sinistrorsum agmine ad Guillā oppidū prima fecisse castra nunciatū est. Erant in regione nobiles utriq; partiū pariter affecti, quibus intercessorib. de pace agentibus, res cōpromisso & induceijs sedari cœptæ sunt, Fredericoq; Guilelmo Coloniensi archiepiscopo, Gerardo de Pozascha Taurinensi capitaneo, & Ricardo de sancto Nazaræo Papiēsi partes suas, socij bello populi Giberto Pisci Mediolanensi, Ge
D rardo de Gambara, Brixianos, & Guilelmo Veronensi suas & ipsi partes cōmisere. Cōscriptis cōpromisso, induciarumq; fœderibus primores sociorum bello populorū imperatore salutato, iter in patriam inierunt. Ipse aūt omnes blande allocutus, Papiam se cōtulit. Redeūtes in patriā sinistro Pado sociorum exercitus, cum Placētiæ appropinquassent, Cremonēsibus obuiarunt consulibus, qui copias suas ad Carrotiū de tempore illius moræ in castra socialia perducturi, tardiuscule profecti erant, creditumq; est cōsules prædictos, Papiensium amicitia retardatos, fidē ea mora socijs fefellisse. Quod cum Cremonæ rescitū est, consulis successores dati, & illorū qui primores urbis erant, palatia solo æquata sunt, cęteri Lombardiæ populi inducias in castris factas laudauerunt Sed paci cū imperatore constituendæ non prius uacandū esse duxerunt, ꝙ Alexandri pontificis Romani pacis & quietis ratio esset habita, quin etiā Veneti, quorū suasione arma principio in Fredericum à Veronēsib. Paduanisq; capta fuisse ostēdimus, ut rebus etiā suis consulerent admoniti sunt. Sebastianus enim Zianus, quem anno ante tertio ducem creatum fuisse docuimus, Hemanuelis Græcorū imperatoris bellum Venetis graue onerosumq; esse intelligens, pacē ab illo terq; quaterq; petierat. Isq; insolēs imperator Henricū Dan

dulum oratorē ad se missum, ꝙ legationem suā constāti animo exequeretur, cōtra ius gē E
tiū uisu obtenebrarat, candentibus æneis oculis appositis, quē tanꝗ de pace tractaturus
uocari iusserat. Quamobrē Veneti Lombardorū consilio usi pacē cū Frederico occidē-
tali imperatore constituerunt, pauloq; post cum Guilelmo rege Siculo fœdus in annos
uiginti ea inierūt cōditione, ut pacis bellorumq; societas utrisq; esset. Vt autē ad Almeri
cū Hierosolymę regē reuertamur, Is cū Charras aliquādo obsedisset, potiundi quidē spe
nō caruit: sed à Milone quodā de planta seductus pecunia à Soldano accepta abijt re in
fecta, pauloq; post idē rex in Ascalonā urbē egregiā duxit, cui expugnandæ Hemanuel
Græcorum imperator contra ac cōsueuerat magna subministrauit auxilia. Et tamen Al
mericus parādis cōmeatib. qui exercitui importarent, adeo negligēs fuit, ut annona in
castris deficiēte obsidionē alioquin feliciter successurā soluere sit coactus. Eo aūt Alme
rico haud diu post defuncto suffectus est in sextū Hierosolymæ regē Balduinus filius, q
& si lepra ꝑcussus fuit, regnū fortiter prudēterq; administrauit. Et in Italia interim Frede
ricus imperator in meliorē mutatus esse sentētiā uidebat, qui Italiā intelligens iniurijs F
quas forte intentaret resistere paratā, pacis dādæ pontifici & ecclesiæ primus habuit mē
tionem, tresq; è collegio cardinales ab eo euocati, cum sedis apostolicæ legationis titu-
lo accesserūt, & Papiæ cōuentus est habitus, cui Lombardæ, societatis oratores sedulo
interfuere. Petierunt à Frederico cardinales pacē, per quam pont. Ro. sua & ecclesiæ iu-
ra tā spiritualia ꝗ tēporalia reciperet, retineretq; intacta, & Lombardi subiectionis mo-
dum postularunt, cōferēdorūq; tributorū cōsuetudinē obseruari, quā Carolus Magnus,
Ludouicus & Lotharius cōcessissent. Agebaturq; pontificis, & sociorū bello Lombar-
dorū nomine, Hemanuelē Constantinopolitanū imperatorē, & Guilelmū regē Siciliæ
pacis quæ fieret fœdera tenere. Frederico aūt iniqua postulante conuentus est dissolu-
tus & cardinales Ananiā apud pōtificē, Lōbardi in urbes quisq; suas, re infecta, rediere.
Paulo deinde post rescitū est, Fredericū priusꝗ cōuentus fuerit inchoatus, copias è Ger
mania nouas accersitū misisse, quas quū exploratores breui affuturas renunciassent, Pa-
piēsem, Comensemq; agros Mediolanēses populationib. infestarunt, Alexanderq; pōt. G
ut Frederico Papiensibusq; rem molestā faceret, Alexādriā urbē nouam dato episcopo
An. sal. exornauit, & Papiēsem ecclesiā crucis & pallij dignitate priuauit. Annus aduenerat pō
M.c.lxxv tificatus Alexādri septimusdecimus, qui & salutis quintus septuagesimus supra undeci
es centenū erat: cuius anni mēse Iunio Frederici imperatoris copiæ, & quidē ingētes per
Domussulæ saltū peruenerunt Comū, & sociorū bello, Veronensiū, Brixianorū, Noua-
rensiū, Vercellensiūq; militia, Mediolanensib. præsidio accessit, adeoq; ardentis in præ-
liū animi fuerunt socij, ut irruiturum à Como furibundū hostē aperto campo, & ut dixe
runt sub dio expectare uoluerint, ductumq; maximo apparatu Mediolanensis populi
charrotiū in rus Barilianū: quò quum esset ad horā diei tertiam uētum, impatiētes morę
Mediolanenses septingēti equites Comensi agro, quà hostis uenturus nūciabat, tria mi
lia passus progressi sunt. In quos à longe uisos Fredericus trecentos primū equites, inde
alias post alias turmas inuicē penè contiguas immisit, ut repulsi Mediolanēses multis ac
ceptis uulneribus ad charrotiū primo de fuga substiterint, additaq; Mediolanēsium, & H
sociorū pugnæ ardori, quē præ se ferebat, resistēdi necessitate, uexilla charrotio ubi ser-
uabantur euulsa sunt. Structaq; acies hosti opposita, & Fredericus iā totis copijs in præ-
lium paratus ardentissimusq; aduolauerat, primus in tanto conferēdę manus ardore Fre
derici signifer quum aquilā in confertos hostes temere intulisset, confossus, aquilaq; pri
marium imperatoris signum in hostium potestatem facta est: quo in loco cū pugna esset
atrox, & multi hinc inde caderent, alijs etiā locis multa cōmittebatur cædes, ut neutri su
perarent ne hostē an superarētur intelligere possent. Fredericus uero ad aquilæ suæ ca-
sum ira potius ꝗ timore percitus, impetū in hostes inconsultius fecit, dumq; multos ma
nu etiā ipse sua uulnerat, interficitq;, equo suffosso prolapsus occubuisse creditus est: ad
quam imperatoris cæsi famam pariter in utroq; exercitu conuolantē, & ardentiores ani
mis Italici impressionē fecere, & Germani pedem primo referre, post fugā sensim com-
mittere cœperunt. Nec fuit eo in prælio, quod pari utrinq; odio cōmissum est, qui supe-
ratum concertatorem premio uel ingenti promisso seruare uoluerit: fugientiū uero mul
tos Ticinus amnis absorpsit, & plurimi eorū ignari itinerū ad hostium oppida castellaq;
delati,

A delati,partim cæſi,partim ſunt capti , maior tamẽ pro numero cædes in Comenſibus Pa
pienſibusq́; cõmiſſa eſt. Facta de impedimentis & cæſorũ ſpolijs præda militi eſt conceſ
ſa. Erat Comi uxor Frederici,quæ mutata ueſte uirum funere regio proſequi ſatagebat,
& quæſitũ biduo cadauer non inueniens à Mediolanenſibus,per oratores petierat,cum
die à cõmiſſo prælio quinta Fredericus Papiæ habitu comitatuq́; imperatorio urbẽ per
ambulare prius eſt conſpectus, quàm eum uiuere uel Papienſis populus reſciſſet: poſtq́; &
uxor & uiri eccleſiaſtici ingens multitudo, quos iturus in prælium imperator Comi di-
miſerat,Papiam ad eum cõuenerunt,multi eorum ea fuerũt audacia, ut in faciem illi di-
cerent perſecutionẽ eccleſiæ,qua tãdiu Fredericus debaccharetur,Germanos & ſuo im
perio ſubditos luere. Ad quæ uerba audentiores facti epiſcopi & archiepiſcopi nume-
ro multi quos ſecum imperator duxerat,illi ſunt proteſtati ſeſe, niſi Romano põtifici &
eccleſiæ pacẽ breui dederit,eum derelicturos,cui ſucceſſorẽ ab electoribus dari poſtu-
lent. Quibus minis deterritus Fredericus Magdaburgenſem, Maguntinumq́; archiepi-
B ſcopos,& Normacenſem electum oratores ad pacem cum Alexandro pontifice conſti
tuendam deſtinauit,miſitq́; Ananiam: cuius pacis tractatum concluſionemq́; , quia ma-
ximi ea momenti in multorum maximorumq́; regnorum rebus fuit , & ut uolumini qđ
ſatis creuit,modus detur, in librum ſextumdecimum deferemus.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLI- natione imperij Romani, Decadis ſecundæ, Liber Sextus.

PACIS fœderum'ue formulam,quæ apud Ananiam, aut à pontifice Ale
xãdro petita,aut oratoribus ab illo denegata eſt,omittimus, quòd eandem
poſtea ſæpius contigit uariari. Id enim ſolũ Ananiæ cõcluſum eſt,ut põ
tifex Bononiam, Fredericus imperator Mutinam ſe conferrent. In qua
locorum propinquitate,& principes ad colloquium conuenire, & om
nia poſſe feliciter meliusq́; componere apparebat. Delatus itaq́; ad Gar
C ganũ montẽ Alexander,magnaq́; fretus Guilelmi Siciliæ regis liberali
tate,tredecim illius triremes,quas repperit paratiſſimas, apud Veſtã urbẽ ſuis onerauit
cum prælatis magnisq́; uiris & cætera curialiũ turba , tum etiã equis albis quibus pont.
Ro. iter faciens uti conſueuit: & licet aduerſa aliquando uſus ſit nauigatione, Paleroſam
tamen poſt Alexam inſulas,deinde Iaderam,Lyburnorũ ciuitatẽ cum integra claſſe per
uenit. Inde Venetias cum nauigaſſet ſolenni pompa, quam Sebaſtianus Zianus dux ac
curatiſſime parauerat,à Venetis eſt exceptus. Prius uero quàm pont. Veſta moturus eſſet,
ſex cardinales cum omni totius curiæ equitatu Bononiã terra præmiſerat, nõ magis ho
ſpitium ſibi & curiæ paraturos,quàm ſecuritati & ſolitis Frederici machinationibus conſul
turos. Factumq́; eſt,ut eodem non magis tempore quàm die pontifex Venetias, cardinales
Bononiam,& Fredericus Mutinã attigerint. Libet nũc cætera à Chriſtianis alibi geſta
ſuo etiam huic tempori accõmodare,Cremonenſes, Terdonenſesq́; magna uſi leuitate,
quo tempore pont. Veſta moturus erat, poſthabitis ſociorũ bello fœderibus Frederico
D adhæſerant. Et in Aſia cum Noradinus Turcorum rex obiſſet, Saladinus quidam illi ſuf
ſectus eſt,qui uir omnium quos ſeculũ illud in gente barbara tulit,fortiſſimus prudentiſſi
musq́; fuit,adeo ut rege Aegypti per arma capto occiſoq́; Aegyptũ ſibi Syriãq́; ſubege-
rit: Chriſtianos uero apud Hieruſalẽ & alibi in Aſia agentes breui fuerat cõfecturus,ni-
ſi eodem anno & propemodũ menſe quo ipſe à Turcis, à Chriſtianis Balduinus in regẽ
fuiſſet aſſumptus. Is enĩ quartus Balduinus,& ſi lepra ſicut diximus, erat tactus, nec ani-
mus illi nec rei militaris peritia inferior habebatur. Cum enim ad tertium utriuſq́; regni
annũ apud Aſcalonẽ prælio concurriſſent, maiores Saladini copias Balduinus fudit, &
altero item prælio apud Tyberiadẽ cõmiſſo inter eos,uiginti milia Saracenos , Turcos,
& Arabas præſente Saladino minores copię Balduini profligarũt. Profecturus uero mi
noris Aſiæ, Armeniæ, & Lyciæ olim regnis, quam maiorẽ Turchiã nũc appellant, Sala-
dinus, Soldanum præfecerat gente Turcum, paucis admodum copijs attributis, cũ qui-
bus tantã prouinciam adminiſtraret. Itaq́; Saladino tantis implicito bellis, quãta aduer-
ſus Ægyptios Chriſtianosq́; eum ſuſcepiſſe oſtendimus, Hemanuel ſecundus Græcorũ
imperator ſubijciẽdę ſibi Turchię animũ adiecit, & copijs quidẽ ingẽtib, paratiſſimisq́;

raptim ductis, Ciliciam primum, ſpoliando, urendoq; ſubegit. Aſiam minorem ingreſ- E
ſus ad Cuneũ uſq; urbem prouinciæ primariã peruenit. Soldanus interim copijs armato
rum decem miliũ magno labore cõtractis, haud longè à Cuneo deſedit, præſentiæ cuius
ſpe ea urbs regia Turcorum amantiſſima ſubſtentabatur. Tactus uero erat Soldanus re
gni ambitiõe, & ſi forte de Saladino aliquid durius accidiſſet, illi ſuccedere expectabat.
quare multis Hemanuelem orauit, ut parte earum ciuitatũ, quas ceperat retenta, quod
erat reliquum ſibi relinqueret, fœdera ſecum quæcunq; præſcriberet inituro. Et cũ He-
manuel Cuneum obſtinatius petens in illũ ducere pararet, ingenio barbarus aſtuq; te-
bus ſuis conſulere perrexit. Fuga nanq; ſimulata fauces montium arctiſſimas eſt ingreſ-
ſus. Quem Hemanuel eueſtigio eſt inſecutus, futurũ ratus, ut eo exercitu oppreſſo, Tur
chia omnis in ſuã fieret poteſtatẽ. Sed aditib. ubiq; repagula præſidiaq; barbarus ita ap-
poſuerat, ut quamprimũ ingreſſus fuit, Hemanuel ſeſe eum omni exercitu interceptum F
mœſtus, & omni deſtitutus ſpe ſalutis intellexerit. Actumq; erat de eo exercituq; ſuo, ni
ſi Soldanus perfidia in Saladinũ uſus, regno qđ ambiebat imperatoris Græcorũq; præſi
dia uoluiſſet magno beneficio comparare. Nihil enim ultra captis imperatori & Græcis
præſcribens, q̃ ut ijs quæ de Turcis ceperant, redditis pacem ſecũ poſt hac cõſtanter ſer
uarent, eos abire permiſit. Vt autẽ ad pacem Italicam redeamus, annum agebat in pon-
tificatu Alexander duodeuigeſimũ, qui & ſalutis ſeptimus ſeptuageſimusq; ſupra unde
1177 cies centenum erat, quando Venetias menſe Martio in patriarchiumq;, quod in Riuoal
to eſt, applicuit: quo in loco eum eueſtigio conuenerunt Frederici oratores, ſuſpectã al-
legantes Bononiam urbem, apud quam locus conuentui fuerat deſtinatus, & re in con
cilio diſcuſſa, conſtituendæ pacis dicta dies Ferrariam eſt mutata. Pontifex interea tur-
bæ nobiliũ, & omnifariam populorũ, qui ad eius conſpectũ undiq; conuenerant ſatisfa-
cturus, dominica die ieiunij celeberrima, cuius diuini officij uerba penè omnia lætitiam
præ ſe ferunt: in euangeliſtæ Marci baſilica rem diuinam fecit, & auream roſam de eius G
diei more Sebaſtiano duci honoris gratia dedit: qua in celebritate populis, q undiq; cõ-
fluxerant, nihil gratius fuit aut admirabilius, q̃ habita à pontifice eloquentiſſimo homi
lia. Poſtridie huius diei pont. profectus Venetijs, duce & maxima parte nobilitatis Ve-
netæ deducentibus, Ferrariam ſe contulit. Quo item in loco uariantibus imperatoris &
ſociorum bello populorum ſentẽtijs mutatus tractandæ pacis locus ea conditione Ve-
netijs deſignatus eſt, ut ſeſe Veneta reſpublica ſacramento obligaret, non admittendũ
Venetijs imperatorẽ, priusq̃ à ſuis oratoribus concluſam pacẽ ipſe iureiurando ſolenni
ter confirmaſſet: Venetorũ aũt ſponſione ſcripto allata iterũ pont. duce Sebaſtiano de-
ducente, ſecundo Pado Venetias eſt delatus. Qua in urbe pacem ea forma, quam Alexã
der pont. ſemper antea petierat, Frederici oratores eccleſiæ conceſſerunt: Guilelmo au-
tem regi Siculo pax in quindecim annos, & ſocijs bello Lombardis ſex annorum indu
ciæ fuerunt datæ. Satis memores ſumus ſupra à nobis ſcriptum eſſe Alexandrũ pontifi-
cem pro Hemanuel Conſtantinopolitano imperatore pacem æque ac pro rege Siculo
ſemper antea poſtulaſſe, ut mirari cogamur imperatorem ipſum in concluſione Vene- H
tijs facta fuiſſe præteritũ: ſed quod ſcriptores nõ tradũt, à quib. hæc ſumimus, noſtra fert
opinio ipſum imperatorẽ tunc à Turcorum Soldano, ſicut oſtendimus, interceptũ à põ
tifice pro mortuo fuiſſe omiſſum. Fœderibus pacis ad tertium q̃ inchoata fuerat mẽſem
concluſis, ſcriptoq; ſolẽni, quod legimus firmatis, Fredericus imperator Clugiã, & pau
lo poſt permittente põtifice, Venetias eſt deductus. Poſtera aduẽtus ſui die, in qua apo
ſtoli Iacobi natalicijs uigiliæ obſeruabãtur, pontifex ad fores intrinſecas baſilicæ Marci
euãgeliſtæ ſella ſedens ornatiſſima, Fredericum imperatorẽ expectauit: qui cum attigiſ
ſet ueſtibulũ, dimiſſa humeris purpurea chlamyde qua induebaẽ, in terrã cernuus, ac pla
nè proſtratus pontificis pedes exoſculatus eſt: & pont. illum manu ſubleuatũ ad oris o-
ſculum admiſit. Itum eſt inde ad ſacrum, & quidem gemmis ornatiſſimum precioſiſſimis
baſilicæ altarium. Quo item in loco celſiore conſpecti ſunt orbis Chriſtiani principes ſe
ſe inuicẽ amplexantes. Paulo poſt profectus Veneta urbe Fredericus, cum Rauennã, et
inde Ceſenam ſe contuliſſet, Bretenorium Romanæ eccleſiæ oppidũ ſibi retinere conã-
tus eſt, quod tamen requiſitus breui reddidit. Et pont. Alexander cum ſuis triremib. tre-
decim, alijsq; quatuor quas Veneti addiderunt, deducente uſq; Rauennam Sebaſtiano

duce

A duce ad Sipontinum Gargani mõtis portum, unde uenerat est reuersus. Inde per Troiã Beneuentumq́ ad Casinensem saltum delatus, contulit se ad Ananiã. Quod cum intellexisset Ioannes ille Sirmiensis antipapa, in castelli Montisalbani latebras se abscõdit. Romani uero quam ecclesiæ atq; omni Italiæ datam esse cernebant optatissimam, & ipsi pacẽ à suo præsule poposcerunt, missis urbis primoribus septem uiris, quib. facultas componendi plenaria est attributa. Nihil uero accuratius egit pontifex, q̃ ut consulibus omnino posthabitis dominium urbis sibi plenarie permitterẽt, uenitq́; Tusculum quo maius populo Romano sui & curiæ faceret desiderium, nec potuit euincere, ut annis iam quinquaginta continuatus tolleretur abusus, quin actũ est ut creati à populo cõsules nõ prius ad magistratum custodiendæ urbis admitterentur, q̃ fidei seruãdæ pontifici, & ecclesiæ sacramẽto ad eius pedes adacti essent. Rediitq́; tunc tertium Romam Alexander pontifex, & Lateranensem primo, post cæteras inuisens urbis basilicas sese populo salutandũ adorandumq́; passim exhibuit, & paulopost ut ecclesiam à schismatis labe multis B ante annis inquinatam cõmodius reformaret, conciliũ generale ex orbe Christiano, ad quod ingens cõfluxit multitudo, Laterani celebrauit. In quo præter cætera, Christianis omnibus sub ecclesiæ censurarum cõminatione inhibuit, ne ferrum, ligna, armaq́; barbaris infidelib. importarent. Quo anno Venetiis defuncto duce Sebastiano Ziano aureus magister Petrus est suffectus. Et imperator Constantinopolitanus secundus Hemanuel moriens Alexium puerum, cui Agnes Philippi regis Francorũ filia esset sponsa, reliquit imperii successorem, Andronico quondam Græco regia prosapia oriundo, ea conditione in tutorẽ curatorẽq́; sibi dato, ut imperiũ ipse aliqt annis ꝓ puero administraret. Per quod item tempus rex Hierosolymæ quartus Balduinus Saladino Turcorum regi præstantissimo quotiens congrederetur fortiter resistebat. Et tamen illius uirtutem eximiã, & suum ipsius lepræ incõmodum secum reputans, futuris Christianorũ Asiæ rebus pro sua prudentia prospicere constituit. Cum enim deterrente morbo uxorẽ ducere noluisset, liberorum spe destitutus, nepotes quæsiuit relinquere successores: duas nãq; sorores C suas in matrimoniũ collocauit, quarũ primogenita nomine Sibylla Guilelmo marchioni Montisferrati, Longaspata cognomine appellato nupsit, quæ primo anno filiũ peperit, cui Balduino fuit de auunculi nomine appellatio. Ad annum quoq; in quo prædicta contigerunt, qui erat primus octogesimusq́; salutis supra undecies centenum Alexãder pontifex Romanus gloria magis q̃ annis plenus Romæ diem obiit, cuius fuit successor tertius, Lucius Luca urbe, & gente nobili oriundus. Per cuius tẽpora põtificatus, & Hierosolymæ regni, & Græcorum imperii uires pessum ire cœperũt. Andronicus enim quẽ Alexii curatorẽ à secundo Hemanuele relictum fuisse ostẽdimus, id ambiens imperium multa in hunc maxime modum machinatus est: gentem Latini nominis, quæ frequentissima tunc temporis partim conuersabatur, suis conatibus maxime aduersaturam suspicabatur. Quare tantũ apud populũ nobilesq́; & ipsum imperatorẽ egit, ut gens ipsa non magis publico edicto, q̃ furibundo impetu sit expulsa. Et breui post nauigantem laxandi animi gratia imperatorẽ Alexium in mare præcipitatum necauit. Isq́; sumpta euestigio purpura, imperator à satellitibus complicibusq́; declaratus, omnes in curia & ciuitate primarios horrenda sustulit occisione. Quæ dum Constantinopoli agerentur, Guilelmus Longaspata Monteferratẽsis Balduini regis gener, & alterius Balduini infantis genitor Hierosolymæ est defunctus. Quare Balduinus rex ingrauescentis cum ætate morbi sui, & nepotis, quem destinauerat successorem ætatis, & simul uirtutis Saladini hostis periculum animo metitus, præsidiũ regno simul & nepoti per nouũ sororis Sibyllę matrimoniũ afferre quæsiuit, eamq́; adolescenti Pictaua gente oriũdo Guidoni de Lusignano dedit uxorem, ea conditione dotis fœderibus adiecta, ut quando se rebus humanis eximi contingeret, Guido pro nepote Balduino, quoad pueritiam supergressus esset, gubernandũ acciperet. Ingressusq́; regiam Guido, permittente rege, omnia administrauit. Lucius autẽ pontifex Romanus dum hæc fiebant, consules à Romanis deponi curauit, multo enim ex nobilitate populoq́; Romano ope & auxilio, quos iã diu ea tyrannis ad rapinam omnia conuertens fastidiisset, innitebatur. Sed adeo cõsularis factio præualuit, ut Lucio urbe deturbato in fautores suos crudeliter sit sæuitum: nouo enim apud Romanos exemplo quotquot pontifici studuisse compertum est, qui fuga sibi tardius cõsuluerant

Anno sal. M.clxxxi.

rant,effossis oculis sunt cæcati,& pontifex fugæ suæ necessitate ad bonũ conuersa con- B
silium,quod Romæ destinauerat, Veronam concilium cõuocauit, rebus Hierosolymæ
titubantibus suppetias allaturus.Nam Guido Lusignanus in regni Hierosolymitani ad
ministratione,quam quartum Balduinum regem sibi cõmisisse ostendimus,adeo elatus
imprudensq; fuit, ut eum rex breui deijcere sit compulsus. Quinetiam rex nepotis re-
gniq; rebus consulturus,illum ut erat puerum in regem declaratũ de more inunxit, Ber
trando comite Tripolitano in pueri ipsius regis tutorem regniq; administratorem solen
niter cõstituto.Per quæ tempora Saladinus regni Hierosolymitani terram cum magno
aggressus exercitu,ingentem pecoris hominumq; abegit prædam,& congressos præda
toribus Christianos milites,in queis templarij fuerunt multi, maiori ex parte occidit.Ea
& similia futuræ desolationis regni Christianorum indicia quum optime regnoscerent
Heraclius patriarcha Hierosolymitanus, & hospitalis peregrinorum Hierosolymæ ma
gister, Veronam ad Luciũ pontificem, & inde eo suadente ad Philippũ Francorũ regẽ
se contulerunt,opem rebus afflictis Hierosolymæ postulantes.Philippusq;cum ire non F
posset,multos milites Hierosolymam ituros in Italiam ad pontificem misit: nec interea
quieuit in male quæsito imperio Andronicus, nam Guilelmus Siciliæ rex illatã Latinis
ex imperio iniuriam sui animi generositate ulcisci perrexit, qui nauali terrestriq; expedi
tione Thessalonicam Macedoniæ urbem aggressus eã cepit, & multas Græciæ ac Thra
ciæ urbes,partim afflixit,partim sibi parere coegit.Andronicus enim qui se Cõstantino
politanis odiosissimum esse intelligeret,nullas in Guilelmum copias aut mari, aut terra
educere est ausus,quin potius urbi seruandæ intentissimus fuit:huic suspecti diuersis in-
simulati causis,aut interfecti,aut si pudor aliquid mitius agendum suasit, exilio sunt dã-
nati.Qua impulsi necessitate Constantinopolitani Isach quendam imperiali & ipsum ꝓ
sapia genitum ex Peloponneso uocatum imperatorem tumultu concito acclamauerũt.
Isq; populi multitudine stipatus Andronicum prælio superatum, captumq; singulis mu
tilatum membris,uitam in acerbis cruciatibus finire curauit.Andronici morte in Italiam
nunciata, quæsiuit tertius Lucius pontifex Romanus, Guilelmum Siciliæ regem qui cũ G
Isach nouo rege Cõstantinopolitano pacem composuerat, Hierosolymam mittere, cui
& Philippi regis Francorum ingentem militiam, & alios quotquot ex orbe Christiano
Veronam ad edictum conuenire iusserat,addere intendebat. Sed nuncij hæc cum Gui-
lelmo rege Siculo acturi uixdum à pontifice profecti erant, cum sanctus ipse pater Ve-
ronæ defunctus est. Cui Vrbanus tertius ex gente Cribella Mediolanensi pontifex est
suffectus.Eodemq; in tempore primus Fredericus occidentalis Romanorum impera-
tor,Henricum filium prouincijs & urbibus, quas de Italia Romanum tunc possidebat
imperium præfecit:per quod tempus cum aureus magister Petrus dux Venetiarum A-
drenses cogere uolens, ut & archiepiscopum suum curarẽt Gradensi patriarchæ defer-
re,illi tunc quartum Veneto rebellantes imperio,Belæ tertio regi Vngaro adhæserunt.
Paulo autem priusquam Lucius pontifex Romanus, Veronæ sicut ostendimus, diem
obierit,Hierosolymæ quartus Balduinus lepra magis quàm senio confectus interierat,
Quintusq; Balguinus nepos puer & ipse rex successerat, cuius regni curam Tripolita- H
nus comes,sicut defunctus uoluerat senior Balduinus,gerere nequiuerat,quòd Sibylla
pueri mater,Guidoq; Lusignanus uir suus uerbis taliter responderant, ut uim illo repel
lendo,si abnuisset,eos apparuerit illaturos.Dumq; res ipsa magnis Christianorum Hie-
rosolymæ agentium simultatibus tractatur, Balduinus puer regni Hierosolymæ Chri-
stianorum septimus ad octauum auunculi necis mensem defunctus est.Eam pueri regis
mortem Sibylla genitrix præcognitam texit,futurum quod apparebat uerita, ne Tripo
litanũ comitem populus & militia omnis in regem Hierosolymæ accersirent, multisq;
astuta mulier non magis pollicitationibus blanditijsq;,quàm largitionibus à patriarcha
episcopis,proceribus, magnatibusq;, Guidonem uirum suum præsentem & ipsum in-
stantem Hierosolymæ regem creari obtinuit. Tulit uero grauiter tantam iniuriam Rai-
mundus comes Tripolitanus,&debito commotus uindictæ ardentissimus studuit,quę
non magis æmuli Guidonis regis, quàm suam ipsius & cæterorum Latini nominis po-
pulorum rem in Asia euertit. Inducias nanque cum Saladino constituit,quæ Tripolita-
num comitatum à fauore Christianorum penitus separarunt.Quin etiam Tyberiadis &

Galileæ

A Galileæ principatum hæreditate tenentē nobilissimam mulierem sibi matrimonio co-
pulans, eundē quoq; principatum regno Hierosolymæ per nuptias abstulit. Erant tamē
tunc temporis Saladino cum Christianis omnibus generales induciæ, quas uir astutus
abrumpere satagebat, cum fortuna eius consilijs fomentum addidit. Mōtis regalis Chri
stianus princeps multa trans Iordanem deditione tenebat. Saracenis undiq; continen-
tia, à quibus Hierosolymam annona perpetuo anni tempore importabatur: is princeps
inconsulto ac penitus inscio rege inducias temere uiolauit. Quod cum intellexisset Sa-
ladinus, Turcis, Saracenisq; omnibus Asiaticis per nuncios & literas suasit utendū esse
omniū maxima, quam tunc discordes Christiani præberent, sui ipsorum exterminij oc-
casione, effecitq; celebrata per Asiam Saladini fama & autoritas, ut nō magis subditi ad
edictum, q̄ alij barbari ad tanti uiri suasiones in maximum conuenerint exercitum, in
quo equites quinquaginta milia præter peditatum penè innumerum fuere. Qui uero
nullum ad Hierosolymā tutum habituri fuerant iter, in quo aut saltus inuij, aut annonæ
B defectus, aut oppositæ Christianorum copiæ nō fuerint tardaturæ, barbari per Tripoli-
tanum Tyberiadisq; & Nazarenum delati agrum omnia pacata quietaq; inuenerunt.
Vnde prima ad Aceonem, quæ & Ptolemaida, castra metati sunt. Inerant uero urbi reli
giosorū Christianæ militiæ principes tēpli, & hospitalis Hierosolymæ magistri, quibus
eam urbē à regibus Hierosolymæ concessam fuisse ostendimus: hiq; ad primum hosti-
lem impetum, qui kalendis Maij factus est intrepide eduxerunt, ac prælio sunt congres
si. Pugnatum est dispari ualde copiarum numero dispariq; uirtute, q pauciores multo re
ligiosi milites magnam cædem in barbarorum multitudine ediderunt: nec cessit uicto-
ria Christianis incruenta, q hospitalis magister uir fortissimus, & meliores quiq; ex suis
in prælio ceciderunt, quæ clades accepta multo magis rem Christianam q̄ illata barba-
ros afflixit. Raimundus interim Tripolitanus comes barbarorum inducijs parum fidēs
Tyberiadem communiuerat, in quam Saladinum respicere intellexerat, & uxore sua ibi
dem relicta Tripolim se contulerat, apud quem tantum ualuerant Christianorum pre-
C ces, ut Guidoni Hierosolymæ regi cōciliatus à barbarorum inducijs discesserit. Quam-
obrē Saladinus Aceone omissa, Tyberiadē obsedit. Confugerat à kalendarū Maij præ-
lio Hierosolymā templi magister, quo & postea Raimundo Tripolitano comite impul
soribus Guido rex copias quotquot Christiani Asiæ poterant dare coniunxerat, dūq;
Christiani in Tyberiade obsessi barbarorum oppugnationibus intrepide fortiterq; resi
stunt, coactum apud Hierosolymam exercitum Guido rex, Raimūdusq; Tripolitanus,
& templi magister diuisis inter se muneribus eduxerunt, & uerso ad Tyberiadem urbē
obsidione leuandam agmine, primo ad fontem Sophorianum castra fecerunt. In quos
Saladinus & ipse impiger magnam copiarum partem immisit. Dumq; secundis castris
Christiani thronum Ethim aquis abundantem uicum petere contendunt, obuij hostes
innumera multitudo præoccupauere: & Christiani prælio, quod tota die ad noctē con-
tinuatum erat defatigati, in arido campestri loco castra firmare coacti sunt. Dies erat no
narum Iulij quarta, in cuius ardore fessum prælio & itinere militem, cōfectaq; caumate
D & labore iumēta, aquis reficiendi nulla penitus facultas fuit. Eademq; nocte Saladinus
omissa Tyberiadis obsidione, ad suos cum toto exercitu se contulit. Fuisse traditum est
Christianos milites in prælio expeditos equites triginta, milites quadraginta milia, qui-
bus facile fuisset, quadruplo maiori barbarorum exercitui resistere: sed quamprimū ho-
stes qui tota lacessiuerant nocte, ad auroram structa acie cœperunt impetere, confecta
siti, caumate, & uigilia nostrorū non magis iumentorum quàm hominum corpora pri-
stinū amisisse uigorē, ac planè sopita esse sunt uisa: & qui ternos quaternosq; singuli fu
gare prosternere ac cōficere soliti fuerant, uice mirandum in modū uersa seni septeniq;
singulis hostium fugabant, ut fuga prius ad ortum solis dissipatioq; nostrorum sit uisa,
quam prælium ordine potuerit inchoari: dumq; duces Christiani partem fugientem, di
labentemq; acie militem detrahunt, partim reprimendo ferocienti hoste se cōtinent, fœ
da & aliàs inaudita in Christianis commissa est fuga: de qua tamen paucissimi sunt pro-
lapsi, quòd nedum fugientes singulos, sed eos etiam qui globati positis armis manū da-
bant, barbari trucidabant. Tripolitanum comitē ab amico barbaro Tyrum fuisse dedu-
ctum, fama increbuit: Guidonē regem, & templi magistrum cum notioribus nostrorū

militib.seruatis,Saladinus uinctos abduxit.Eaq́ in miserabili clade magna crucis salu- E
tiferæ pars amissa est, nec uero cessauit sicut alibi assolet, cũ fine prælij nostrorũ cædes,
quòd religiosos Saladinus quotquot seruati erant,securi percusit: peruasit uero ostẽsa
in prælio pusillanimitas cæterorum quoq́ Christianorum, qui in urbibus mãserant,ani
mos, ut paucos barbaros quãtumuis multi expauescerẽt Christiani. Tãta potitus uicto
ria Saladinus primum ad Acconem duxit, quam Christiani cũ singulis uestim ẽtis abire
permissi euestigio dediderunt, Beritum deinde,post Bibliũ, & cõtinuato uictoriæ cur
su,quicquid ab Accone ad Ascalonem maritima regio habet, Saladinus pari deditio-
nis facilitate recepit. Ascalonitæ aũt urbis munitione fisi sese non prius deditionem fa-
cturos esse responderunt,q̃ Hierosolyma in hostis fieret potestatem. Oberat uero plu-
rimum rei Christianæ non magis fortitudo & rei militaris peritia,q̃ recognita uirtus &
humanitas Saladini, quæ nostros ad faciendum deditionẽ redderet faciliores. Siquidẽ F
nullum qui tributa sibi pendere uellet populum, urbe aut oppido eiecit, nulli datã fidẽ
uiolauit uir promissi tenacissimus & in misericordiam liberalitatemq́ procliuus. Forte
per eos dies in quibus infaustum Christianis commissum est prælium, Conradus mar-
chio Montisferrati Tyrum applicuit nauigio uectus Isach Cõstantinopolitani impera-
toris,cuius sororem in matrimonium acceperat.Qua quidem affinitate imperator eum
honestauerat, quia opẽ sibi attulerat aduersus Græcum nobilẽ ad imperium aspirantẽ.
Eodemq́ die Tripolitanus comes,Tyrum & ipse de fuga ab infausto prælio se contulit,
qui uir perfidus scelerum suorum sibi cõscius, cum uirturẽ Conradi duceret suspectam,
relicta Tyro Tripolim accessit,ubi morte subitanea est defunctus. Dumq́ cadauer eius
de more leuatur,præputium illi inuentum est obligatum, q miser ipse Saracenus, sicut
fama uulgauerat effectus fuerat circũcisus,Tripolisq́ Antiocheno principi est permis-
sa,ut Conrado Montisferratense Tyrum, & Antiochiã Tripolimq́ suo principe defen
santibus nonnihil spei Christianis in Asia esse reliquũ apparuerit. Et forte per id tẽpus G
Guilelmi Siciliæ regis quadraginta triremiũ classis ex improuiso apud Tyrũ apparuit,
camq́ esse Christianorũ nõ prius est creditũ, q̃ Margaritus uir Siculus fama notus, sese
illius præfectum ductoremq́ ostendisset. Guilelmus eñ Normannus rex omnium eius
seculi Christianorum peritissimus, quamprimum Guidonem Hierosolymæ regẽ nouũ
& Tripolitanũ comitem aperto dissidere odio rescijt,eam classem Christianæ rei præsi-
dio destinauit.Saladinus interim ad Ascalonẽ reuersus dierũ decẽ oppugnatione agita-
tam,ea sibi imposita cõditione passus est recipere, ut Guidonẽ Lusignanũ regẽ & tẽpli
magistrum Tyrum deduceret liberatos.Sed & Turcorum alia manus ingens Laodiceã
aggressa,dedentibus Christianis potita est,auctaq́ Arabum turmis & cohortibus eadẽ
manus Antiochenos fines ingressa, & in montem usq́ Nereum delata populatione in-
cendijsq́ omnia fœdauit,quos rapinis debacchãtes,& nulla militari coercitos discipli-
na Antiochena plebs & militia Christiana aggressa,nõ minori cæde affecit,q̃ in nostris
ediderant,Saladinus interea Ascalone communiẽda fuerat occupatus. Qui alijs auctis H
copijs quæ ab Antiochena populatione defugerant in Hierosolymam duxit, quã ad oc
cidentalem plagam obsedit,oppgnationibusq́ per decem dies frustra ibidem cõtinua- I
tis,alia atq́ alia per uiginti item dies castra fecit,obsessiq́ ingẽs populi multitudo despe
ratione magis suppetiarum adducti,quàm oppugnantium timore perterriti, deditionẽ
ea fecerunt conditione, ut cum supellectili, quam humeris singuli ferre possent, abire
permitterentur.Inuenioq́ factam esse eam deditionem secunda die Octobris,anno no-
no octogesimo, postquam in Christianorum fuerat potestate.Migraturi Hierosolyma
Christiani Heraclium patriarcham, & clerum facto agmine sunt secuti. Quorum pars
Antiochiam,pars Tyrum,pars Alexandriam petijt, quæ hęc ipsa à Margarito regis Si-
ciliæ classispræfecto excepta in Siciliam est transmissa.Saladinus uero Hierosolymam
ingressus campanas primum turribus deiecit,basilicę dehinc etiam ecclesiæ Christiano
rũ iumentis in stabula sunt completæ, præter templum Salomonis olim celeberrimum,
quod Turcis pariter & Saracenis sicut & Christianis cõsueuerat sanctũ esse, illudq́ pri-
usquã Saladinus ingredi uoluerit,aqua lauari rosacea,& suis lustrari execrationibus cu
rauit.Manseruntq́ in urbe Christiani Asia oriundi multitudo, quæ populum non sine-
ret desiderari,Suriani, Armenij,Iacobitæ,Georgiani & Græci. Profectus inde impiger
Saladinus

A Saladinus in Tyrum duxit, quam urbem Conradus marchio nõ magis ciuibus ꝗ̃ cæte-
ris qui eò confugerant Christianis publico permittẽte concilio defensandam, & perpe
tua ditione tenendã acceperat, Margaritusq́ Siculus præsidio illi cum classe fideliter
assistebat. Quare terra mariq́ repulsus, & clade affectus non minima ferociens Turcus
in Hierosolymã est reuersus. Peruaserat iã & maximo consternauerat mœrore cunctas
occidentis Christianorũ prouincias infelix captæ Hierosolymæ nuncius, & de ope du-
rantibus in fide urbibus ac oppidis afferenda multi populi consilia inibant, Vrbanusq́
pont. Romanus, quem audita Guidonis Lusignani regis noui, & Tripolitani comitis
dissidia, & quẽ Saladini uirtutis fama principio sui pontificatus terruerat, orbem Chri-
stianorum generali edicto de mittendis in Asiã copijs monuerat. Idq́ quũ serius negli-
gentiusq́ ardore sui animi, quo ferebatᷣ fieri cerneret, Venetias petere cõstituerat, Chri
stianam eò militiã festinantius copiosiusq́ sua præsentia conuocaturus. Iamq́ Ferrariã
attigerat, quum infelicis prælij rumore primum, post certiore atq́ ꝗ̃ erat maiore Chri-
B stianarum rerum exterminij nuncio ad se perlato, febre & dolore correptus est, ex qua
breui mœstus interijt. Suffectusq́ est illi octauus Gregorius Beneuento oriundus, qui
ardore animi par suo prædecessori, parẽ illi sed tẽpore acceleratiorẽ habuit mortis euen
tum. Nanq́ quũ ad mittenda in terram sanctã Christianorum militum auxilia totis ani-
mi corporisq́ uiribus insudat, Pisas se cõtulit, quo Pisanos inter & Genuẽses acerrimo
cõtẽdentes bello pacẽ facilius componeret. Pace autem plane composita adiecta utriq́
parti cõditione, ut classe armata in barbaros ducerent Christianos in Asia uexantes, ad
diem põtificatus sui duodesexagesimum, Pisis obijt. Tertiusq́ Clemens Roma oriũdus
demandatũ sibi papatum accepit. Interim Saladinus Antiochenum principatum, cuius
ditionis essent ciuitates quinq́ & uiginti, intra tres mẽses ceperat. Antiochiã uero quũ
pergeret obsidere, patriarcha, cuius imperio tãta urbs suberat, multis ab illo ditatus pe-
cunijs dedidit. At Clemens tertius pont. Romanus Christianorum rem in Asia magis
magisq́ in dies periclitari intelligens, generali, ut in similib. assolet, edicto Christianos
C admonet, excitat, hortatᷣ, ut crucis salutiferæ signo non magis humeris quàm cordibus
affixo arma in barbaros sumant, de æternæ felicitatis gloria triumphum singulis paritu
ra. Cõciuit uero ea Romani pontificis exhortatio orbis Christiani principes, Fredericũ
Romanorũ imperatorem cognomẽto Barbarossum, Philippum regem Franciæ, Ricar
dum regẽ Angliæ, Oddonem ducem Burgundiæ, quos innumera penè archiepiscopo
rum, episcoporum & aliorum principum uirorum multitudo secuta est. Quinetiam ex
Italia, Veneti & Pisani classes paratissimas eduxere, Venetæq́ Rauennas ab Henrico
Dandulo tunc duce iussu Clementis Romani põtificis est præfectus, & alteri suus Pisa-
nus præfuit archiepiscopus. Ex Frisonibus quoque & Dacis triremes quinquaginta,
duodecimq́ paratiores ex Flãdrensibus Christianã expeditionẽ sunt secutæ: & Guiel
mus Siciliæ rex utillimam omniũ operã tantis tã multisq́ exercitibus nauauit, ꝙ classe
sua mare barbaris piratisq́ pacatũ ubiq́ reddidit, insuperq́ annonã, & omnifariã com-
meatus ex Apulia Siciliaq́ importauit. Diuersa tamen tot principum populorumq́ nõ
D magis fuit accessus uia, ꝗ̃ eundi & ferendi in tempore suppetias diligentia. Frisones e-
nim, Daci & Flãdrenses in Mauritaniam & Africæ littora de itinere flectentes, Sarace
nos quidẽ multis hominũ cædibus, cõmissisq́ incendijs & rapinis afflixerunt: & Silui-
na urbe dierũ quadraginta obsidione, uiribusq́ capta & spoliata, cædem repertorum in
ea mortalium crudelissimam cõmiserunt. Sed id in primis admiserunt imprudentiæ ac
errati, ut multò tardius ꝗ̃ nostri desiderabãt indigebantq́ ad Christianã & Asiæ expe-
ditionẽ delati sint. Primos uero ac omnium pro tempore utillimos ea expeditio ex Ita-
lia Venetos habuit, & Pisanos. Nã Clementis papæ edicto palam facto, Bela Vngariæ
rex, Venetiq́, ut terræ sanctæ opitulari possent, pacẽ utrinq́ diu denegatã pari facilita-
te inuicẽ cõcesserunt, & cõiunctã in Adriatico, Venetam, Pisanamq́ classes magna uis
Italiæ nobiliũ militum est ingressa. Quibus Tyrum delatis & in urbem expositis, territi
prius ac penè desperantes in illã Christiani respirare cœperunt. Guido Lusignanus re-
gio tumens nomine Tyrũ per ea tẽpora se cõtulerat, eius urbis dominio potiri sperans.
Sed Tyri ciues Cõrado Mõteferratensi fidẽ, quam sacramento iurauerant, seruãtes, illũ
absq́ uerborũ cõtumelia, aut facti alicuius uiolentia reduxerũt. Qui magna ꝓ tempore
usus

usus prudentia, coactum ex amissis Asiæ urbibus & oppidis pulsorum Latini nominis B
Christianorũ Tyri cõgregatorum accepit exercitum, & Acconem, quæ & Ptolemaida,
obsedit. In quę castra & Veneti & Pisani copias exposuerũt, tumulus est urbi imminẽs,
Thoronũ uocãt, quẽ castris locum Guido delectũ Gaufredo Lusignano fratri suo attri
buit cõmuniendum, ut cætera ipse belli munera liberior obire posset. Quod cum Sala-
dinus intellexisset, deo suo gratias egisse fertur, ꝙ hostium suorum reliquias simul cum
rege in sua retia perduxisset, qđ certũ est, Christianos aggredi à suis propè impulsus, id
nulla ratione alia dixit differre, ꝗ quia germanum suũ breui affuturum eius prædæ, de-
coris q; & gaudij participem fore uellet: nec dubitarunt peritiores ex nostris qui fuerãt
Guidonẽ in castra secuti, Saladinũ si impetijsset gentẽ Christianã omnino imparatissi-
mam, & quam ex colluuione magis ꝗ cõsilio in ea coegisset castra, dissipaturum confe
cturum q; fuisse. Sed ecce ex insperato classis appulsa est, quam Iacobo Auẽnio duce ac
præfecto, Brabantini, Flandrenses q;, Frisiones, ac Dacæ militibus armis q; & commea-
tibus instructissimã transmiserunt. Quibus copijs auctus Guido rex, Ptolemaidam Ac F
conẽ bina fossa uallo cõmunita, & stadio inuicẽ distante cinxit, ea ratione, ut Christia-
nus exercitus in eo uallatus spacio, hinc ab obsessorũ eruptione, inde à Saladini insultu
tutior redderẽ. Et ex Gallijs, Italia & Germania milites sæpe ueniebãt, qui imperatorẽ
Fredericũ, & Franciæ & Anglię reges breui sicut opinabanĩ, affuturos, pro suo, ut dice
bant, animorũ ardore pręcesserãt. Saladinus autem copijs & ipse auctus, quas ex Meso
potamia, Ægypto, & Arabia frater suus contraxerat, castra speciẽ urbis præ se ferentia
nostrorũ castris opposuerat, quæ fossa & uallo ipse etiam communiuit. Tantis uero ma
chinis, tanta sagittarũ multitudine Saraceni ex urbe & ex castris Christianos noctu æ-
que ac interdiu uexauere, ut hos magis ꝗ illos obsidione premi appareret. Forte fortu-
na accidit Saracenos magnã manũ extra munitiones suas ira cũ armis conspectos esse,
ut in Christianorũ castra facturi impetum uiderentur: qua diu optata occasione Guido
rex ocyus uti uoluit, structa q; in castris acie erumpens impetũ fecit, barbari q; in portas
us q; cum magna cęde repulsi sunt. Saladinus autem structa & ipse in castris acie eduxit, G
collatis signis, & totis copijs pugnaturus. nec detrectauit Guido, quin Gaufredo Lusi-
gnano fratre suo castrorũ custodiæ cũ paucis militibus relicto, cæteras educens copias,
signa & ipse cõtulit, pugna acri inchoata utrin q; impetu, haud quaꝗ diu ꝓtracta est, Sa
raceni nostrorum impetum ferre nequeuntes in fugam sunt conuersi, nec repetebãt ca
stra quorum munitioni diffiderent. Quid autẽ ageret in tanto suorum tremore Saladi-
nus nec ipse sciebat. Ferunt Christiani militis in fronte pugnantis equũ, quo descẽderat
rapidũ profugisse, & prosecutos qui capere intendebant alium inclamando post alium
ita uociferasse, ut qui postremi in aciebus at q; in subsidijs ordinẽ sequebanĩ, fugã à no-
stris in prima pugnantibus acie cõmitti crediderint. Magnus ita q; animos omnium in-
uasit pauor, & qui uicerant, hostẽ q; fugientem prosequebanĩ, Christiani in fugã præci-
pitem sunt conuersi. Quod quum Saladinus præter spem opinionem q; suam cerneret,
Saracenis de fuga reuocandis retrahendis q; totus incubuit, & fugiẽtes Christianos in-
stantissime est secutus, ilico q; quam in suis timuerat, magnã in nostris edidit occisionẽ. H
Quin & obsessi Acconẽses eruptione per separatas munitiones Christianorũ facta, ma
gnã in fugiẽtibus cædem cõmittere cœperãt, quũ Gaufredus Lusignanus uir strenuus,
& multo ꝗ Guido frater regno dignior, castris erũpens opem attulit, & cladẽ alioquin
futurã omnium maximam auertit. Ceciderunt eo in prælio Christiani, ut creditũ est su-
pra duo milia: & militiæ tẽpli magister uir bello eximius, ac Andreas Bremensis comes
cõfecti uulneribus in castra delati interierunt. Annus tunc tẽporis Ptolemaidæ obsidio
nis unus & dimidius erat exactus, per quod tẽpus imbres perpetuo cõtinuati uere, an-
nonã quæ in castris cumulata seruabatur, corruperunt. Vnde Christianorũ castra fames
tanta inuasit, quantã humana corpora uix tolerare posse credaĩ. Quod & si in decuplo
facta fuit precijs rerũ auctio, haudquaquã facile erat diuitibus & bene nummatis quæ
nõ uenundarentur sustentationi necessaria inuenire. Vnde tabes multos & inedia cõfe
cit, multos ad accipiendam uel precariã ab hoste mortem in ipsas hostium munitiones
egit præcipites, nõnullos iumentorũ fame intereuntiũ cadauera in cibũ sumpta langui
dã retinere animã adiuuerũt, & dysenteria quod semper in similib. assolet, in Christianis
debac-

A debacchata est. Ad eã rerũ desperationẽ quũ esset uentũ, tumultus in castris concitus, et
regẽ & cæteros terruit duces, quodq; à furẽtibus arma tenẽtibus postulatũ est, e uestigio
cõcessum, inuadenda esse hostiũ castra, annonãq; inde uiribus rapiendã. Iuerunt aũt tri
ginta milia, quinq; ex omni natione, ex omni ordine meliores. Eos sublatis clamoribus
irruere ac propè insanos nullo ordine ferri cernẽs Saladinus, simulata fuga deseruit ca-
stra. In quæ quũ Christiani nullo resistẽte perrupissent, ditissimę supellectili passim in ta
bernaculis inuẽtæ nõ minus q̃ annonę manus miles apposuit rapacissimas, nullaq; fuit
cuiq; maior cura q̃ quę efferre posset fasce humeros onerare. Saladinus interea castra cir
cũactus ad eã se cõtulit partẽ, quà Christianis ad suos intelligeret redeundũ. Et singuli
facto agmine sub põdere tremẽtes absq; ullo respectu hostium reuertebant, paucique in
sua temeritate feliciores Christiana attigerãt castra, quũ irruens rapidũ hostis impeditũ
sarcinis agmẽ undiq; inuasit, nec fuit Christianorũ quisq;, qui præda ocyus abiecta spẽ
in armorũ defensione ostẽderit, sed fuga sibi salutẽ quærere singuli adnitebant: quia ad
B suorũ castra ab hoste interclusa multi ad mare delati sunt, quorum partẽ hostilis cęcidit
gladius, partẽ aquæ natãdo conatos euadere absorpserũt. Afflictus ea clade Guido rex,
alterũ quoq; accepit incõmodum, q̃ Sibylla uxor & filij quatuor quos ex ea susceperat
dysenteria in castris debacchãte interierunt: unde noui in Christiana re labores exorti
sunt. Isabelis Sibyllæ soror, & ipsa quarti Balduini Hierosolymæ sexti regis filia uirgo
Herfrando Toronio nobili adolescẽti despõsata erat, cui Hierosolymæ regnũ, sublata
Sibylla, iure debebat, in quã spẽ Herfrãdus adolescẽs gratiosus à Christianis ꝓceribus
attolli cœperat, cũ Ferratẽsis marchio Cõradus ipsam Isabelẽ Tyri agentẽ rapuit, & cõ-
summato cũ despõsata traductaq; matrimonio, regni Hierosolymæ titulos usurpauit.
Qđ quidẽ malo exemplo factũ ægerrime tulerũt principes Christiani. Effecit tñ neces-
sitas, atq; indigentia annonæ, quã sola Tyrus Christianorũ castris præberet, ut siue ini-
quis, siue cõtumacibus animis Cõrado oẽs duxerint adulãdũ. Et Cõradus qua erat in-
genij dexteritate, primores quosq; & potẽtiores sibi largitiõe ac munificẽtia obligauit.
C Sed & nouũ rebus Christianis per id tẽporis accidit incõmodũ. Guilelmus rex Siciliæ,
quo ꝓtegente, Christiani ab infidelibus, & pariter ab imperatoris Græci ꝓteruia mare
pacatũ, & plurimã sæpenumero, sicut ostẽdimus, acceperãt opẽ, Panormij diẽ obijt, nul
lo ex suis superstite, cui regnũ illud debuerit demãdari. Tertius uero Clemens pont. Ro
manus, quo impellẽte tã multa occidẽtales pręsidia Christianis in Asia afferebãt, Siciliã
rege carẽtẽ, ꝓ Romana ecclesia recipere est adnixus. Sed magnates Siculi ne in Roma
ni põtificis potestatẽ fierẽt, uel potius ut eius regni tyrannide abuti possent, adulterinũ
regẽ instituerunt, Tancredum Rogerio rege Normanno ex cõcubina genitum, quem
uirũ socordẽ Guilelmus nunq; uel spurij fratris nomine dignũ duxerat. Dumq; in Cala
briã & Apuliã Clemens pont. copias mittit, & Tancredus resistit, quicquid citra fretũ
regni nomine censet, populationibus, incendijs, rapinis, & cædibus uexatum. Obsidio
interim Acconis est cõtinuata, & Conradus Monteferratensis præsidia commeatumq;
Christianis ex Tyro ob recentẽ regni Hierosolymæ spẽ diligẽtius copiosiusq; immisit.
D Fredericus quoq; Romanus imperator cũ amplissimo exercitu eodem tẽpore ex Ale-
mannia est ꝓfectus, undecimq; castris per Vngariam, Bulgariamq; & Thraciam conti-
nuato itinere, apud Cõstantinopolim primum desedit, quem ut Bosphorum q̃ celerri-
me transmitteret Isaac imperator eo diligentius iuuit, quo magis potentatum illius diu
antea formidauerat. Primã uero de Turcis Philomeniã urbẽ, Fredericus cepit, & Iconiũ
delatus, nõ magis eius agrum q̃ adiacentem regionem magnis populationibus incen-
dijsq; uastauit. Armeniã inde minorem ingressus, omnia quæ sunt adita in suam com-
pulit potestatẽ, adeo ut nec prius nec post suo unquã exterminio magis timuerit Saladi
nus. Sed tantã Christianorũ spem infelix hora succidit, q̃ amnem rapidũ sudoris lauan-
di eaumatisq; mitigãdi auidior temere & inexplorato ingressus tantorũ exercituũ im-
perator enectus est, eiusq; copiæ agrũ Antiochiæ petierunt, in quo dũ desident magis
q̃ bellũ gerunt, partim morbo & aeris intemperie perierunt, multi partim ita dissipati
sunt, ut nullo aut minimo Christianæ expeditioni fuerint adiumẽto. Quo aũt tempore,
Fredericus Bosphorũ traijciebat, Philippus rex Franciæ, & Ricardus rex Angliæ Gal-
licum, Ligusticumq; & Tyrrhenum mare cum copijs emensi apud Mesanam consede-
bant,

bant, secundos uentorũ flatus auide expectãtes, quibus oblatis Philippus prior soluẽs E
prosperaq; usus nauigatiõe Ptolemaidæ portũ breui attigit, maiorq; & paratior opinio
ne nostrorũ fuit exercitus, maior tormentorum machinarumq; uis, maior commeatus à
potentissimo ditissimoq; rege in Christianorũ castris expositus, Ricardum uero regem
tẽpestas Cyprum detulit uel inuitum, ubi terra portuq; à Græcis, nec ipsi etiam impera-
tori satis parentibus, est prohibitus, ut cõtinuata, quæ forte cessauit tẽpestas illum cum
classe breui fuerit submersura. Excãduit uero animis uir magnanimus, & ui expugnatã
spoliatamq; omnẽ Cypri insulam firmo suorum præsidio cõmuniuit. Nec tamen diutur
na facta est mora regi Francorũ portũ Ptolemaidæ subsequendo. Tã multis Frãcorum
Anglorumq; copijs, tã multis omnigenũ machinarũ tormentorumq; generibus Guido
rex auctus, uarijs per singulos dies insultibus, uarijs oppugnationib. obsessos agitauit,
q selecti à Saladino uiri ingẽs multitudo nõ modo muros tutati, sed facta quãdoq; eru-
ptiõe cominus sunt cõgressi, adeò ut machinas adactasq; uineas, & castella muris æqua
ta igne supposito sæpe cremauerint. Interea apud urbẽ Romã defuncto Clemẽti Iacyn- F
thus diaconus cardinalis, gente Romanus, grãdæuus uir, & uirtute insignis, in tertiũ Cę
lestinum pontificẽ est suffectus, qui ægre ferens apertã Siculorum rebellionem in suum
prædecessorẽ imprudentissime intentatam, eos compescere constituit: iam enĩ Tancre-
dus pro rege habitus, Calabriam, Apuliamq;, quũ nullus cõtradiceret, retinebat. Quare
Cælestinus postridie coronationis suæ Hẽricũ sextũ Frederici Barbarossæ in Armenia
defuncti filiũ à Germanis electoribus declaratũ in regem Romanorum, imperatorem
cõstituit, ea iniuncta cõditione, ut Henricus ipse regno citra ultraq; fretũ Siculum pro-
prijs recuperato sumptibus, & cẽsum solueret annuũ, & iuris ecclesiastici terrã sibi red-
deret possidendã. Idq; quo rex facilius assequereť, Constantiã Normanno rege natam
uirginem in monasterio Panormi agentẽ occulte educi curauit, eamq; natu grãdiorem
q̃ quæ filios procreatura uideretur, dispensatione apostolica illi in matrimonium copu
lauit. Reddidit uero Henricus imperator primam omnium urbem Thusculam põtifici
Cælestino, cuius & Romanæ ecclesiæ iuris erat. Isq; præter hac una in re incõsideratissi G
mus Romano populo permisit, à quo nulla adhibita aut pietate aut mora funditus est
excisa: & ut omnis in futurũ instaurationis spes adimereť, ruinarũ illius saxa Romã sunt
delata, quæ in cliuo huius tẽporis Capitolino ad memoriã cõseruanť. Ingressi regnũ cũ
exercitu rex Henricus, & regina primo imperij anno, Neapolim obsederũt. Sed quũ pe
stilentia exercitũ inualuisset, re infecta abeuntes in Alemanniã accesserunt. At apud Pto
lemaidã, Philippus Francorũ, Ricardusq; Anglorum reges, quãdoq; simul quãdoq; co
pijs separatis expugnãda urbe, alijs atq; alijs rationibus ac consilijs sunt usi. Saxis enim
muralibus & quãdoq; molaribus domos in urbe & muros munitionesq; eis extrinsecus
additas machinis maioribus perfregerunt: quũ tñ minores machinæ Manganellas, &
quandoq; quæ Bricolas appellabãt, q̃ minoribus, eo frequẽtiorib. saxis crebro iniectis
& milites de aggeribus repugnãtes, & omnẽ in urbe ætatem sexumq;, partim opprime
rẽt, partim terrore perpetuo facerent contabescere. Scribit solus è scriptorũ, quã incide
rimus turba, Iacobus episcopus patria Genuẽsis, Saladinũ tãta laborãti obsidione Pto- H
lemaidæ opẽ afferre totis conatibus incubuisse, & cũ terra nequiret, mari nouum exco-
gitasse præsidiũ. Nanq; Ceteam illum nauẽ in portum usq; dicit perduci curasse nõ ma-
gis militibus & cõmeatu onustam, q̃ serpẽtibus plenã, quos caueis, alueolisq; dimissos
in Christianorũ castris dispergi uoluerat, nostros morsu, aut solo ueneni cõtagio confe
cturos: quã quidem nauim facit à Ricardo rege Anglico cũ triremibus obuio in portu
fuisse demersam. Siue aũt ea nauis spe frustrati, siue oppugnationibus defatigati milites
Saladini & simul ciues secũdo obsidionis anno paucis ante diebus elapso, de urbe dedẽ
da mentionẽ facere occœperunt: nec fuit cõditio, quæ aut postulantes Christianos aut
spõdere duriores barbaros magis fatigauerit, q̃ crucis dominicæ cõsignatio, per spon-
sionẽ adstipulata, nõ maiori deditio facta est lætitia, q̃ accepta, nec aliud barbaris pro-
missum est, q̃ ut salui cũ uestimentis in tuta perducereť, quin Franco regi dimidia de-
ducendorũ barbarorũ pars, altera Anglico attributa est. Vrbe aũt in potestatẽ recepta
cũ ꝓmissa repetereť, crux nusq; inuenta est. Quamobrẽ Ricardus rex Anglicus quot-
quot ex petitionis fœdere deducẽdos acceperat, nemine seruato, trucidauit. Philippus
uero

A uero magna simul prudẽtia & humanitate usus partem se contingentẽ cum Christianis
tam carceratis q̃ apud barbaros sæuientibus permutauit. Eaq; cædes à Richardo com-
missa Ptolemaidæ urbis amissæ damno addita, uel eo maxime Saladini animũ cõsterna
uit, quia meliorem copiarum suarũ partem cõtinuata duobus annis ea obsidio abstule-
rat, ut hoc nouo accedente cæsorũ militum incõmodo, posse alibi Christianis resistere
desperauerit. Quapropter maritimarũ urbium, quas retinere diffisus est, muros aperuit
Porphyriæ, Cæsareæ, Ascalonis, Gazæ, & Elan, per quod tẽpus rex Richardus Ioppen
additis munitionibus instauratã Christianis omniũ generũ populis repleuit. Quod ne
fieret Saladinus impetu irruẽs terribili prohibere est conatus. Sed immissa principio Ri
chardi classis magna, & post addita maior, Saracenos ab opere impediẽdo auertit. Flac
cescere eñ Saladini uirtus potentatusq; occœperat, & nostrorũ ubiq; augeri, ut barbari
Hierosolymæ regnũ retinendi spe deciderint, quã nostri econtra recipiendi indubitatã
B certissimamq; cõceperãt. Sed accidit ut importuno tẽpore solita quæq; solidissima dissi
pare, inter Philippũ Richardumq; reges suborta æmulatio, quę diuisam Christianorum
expeditionem labefactauit. Hi nanq; reges tunc primũ in Asia memores facti esse sunt
uisi simultatũ, odiorũ, inimicitiarumq;, quas ipsi inter se, sicut & progenitores sui in Nor
mãnia soliti fuerãt exercere: & quicquid unus aggrederet̃, alter impedire conaret̃, pro
uiribus, proq; ingenio. Primus tamẽ Philippus rex Francorũ manifesto errore cõmisso,
infamiam quoq; manifestã incidit: qui morbo, ut dixit, latenti, sed ut creditũ est simula-
to, in facti sui, quod omnibus displicere intelligeret, purgationẽ prætenso, eũ parte exer
citus Asia est ꝓfectus, Oddoniq; Burgũdię duci reliquias sui exercitus attribuit guber-
nãdas. Affirmat uerò Iacobus episcopus, & sicut sępe diximus patria Genuẽsis, q̃ Galli
cis fauere sit solitus, Saladinũ post captam à tota expeditione Ptolemaidã siue & Acco
nem, & Ioppen à Richardo rege instauratã, quod postea rescitum est, nisi tũc Philippus
decessisset, reddendæ Christianis terræ sanctæ æquissimis aliter cõditionibus animum
C adiecisse, qui pręsumpta inde cõfidentia audacior redditus, nostros sicut prius ante sper
nere cœperit. Richardus tñ eo maiora in dies aggressus est, quo præteriti tẽporis æquè
ac futuri laudẽ ad se solũ sperauerit trahere, si absente Philippo aliquid præclare geri cõ
tingeret. Per quod tẽpus Montesferratensem Cõradum Tyri in foro agentẽ sicarij duo,
Arsacidas, Saraceni uocant, gladijs confoderũt. Id eñ genus homines superstitioni suæ
deuotos infideles æternã promereri beatitudinẽ autumãt, & publicè prædicãt, si hoste
eorũ publico interempto morte ipsi uel crudelissima afficiunt̃, & hi de fuga retracti in-
felicem animã inter cruciatus exquisitissimos effuderũt. Hẽricus aũt Cãpaniæ comes
Isabele regina in uxorem traducta, Tyri quidem dominium accepit. Sed oblati regni
Hierosolymitani titulos ideo habere noluit, quia regẽ Frãcię sicut & cęteri Gallis otiũ-
di q̃ possent celerius subsequi intendebat. Et Richardus rex Anglicus Guidonẽ Lusi-
gnanum intelligens Tyri & Ptolemaidæ dominiũ æquè ac Hierosolymæ regnũ ambi-
re, prudenti cõsilio occurrit motibus, quos in rem Christianã præuidebat, eo Ptolemai-
da proficiscente cum summo exterminij periculo incursurã: Guidonẽ enim blandè ap-
D pellatum faciliter in sententiã mouit, ut pecunia haudquaquã grandi rebus Christianis
auxilio sibi dissoluta, regnũ Cypri ꝑpetuo acciperet dominio ac titulo possidẽdũ, Gui-
doq; Ptolemaida ac omni Asia cum copijs, & supellectile migrãs regnũ Cypri ab An-
glicis traditũ libens accepit, quod & cognationis suę successores in nostra usq; tempora
tenuerunt. Mouẽtes Ptolemaida Richardus Oddoq; Burgundus, ut Hierosolymã ob-
sessum pergerẽt, multa trahere impedimẽta coacti sunt, quod trinis castris per impacata
& hostibus plena iter facturi erant, priusquã Ioppi appropinquarẽt, unde annonam ca-
stris importari necessum erat. Euntesq; primo & secũdo itineris die ac intermedia nocte
Saladinus à fronte à lateribus ad extremamq; aciem nunquã lacessere, nunquam iactis
eminus sagittis desistit uulnerare. Ventũ est secundis castris ad Assur oppidũ inter Cæ-
saream Palæstinæ & Ioppen sitũ: ad quẽ locum Richardus sagitta in incertum missa uul
neratus, ferociam barbarorũ compescere statuit. Primam enim & ultimam acies, prout
incedebãt structas, de uia paulisper & lacescenti hosti tanquam per furorẽ & iracundiã
resistere iussit. Saladinusq; oblatam rei bene, ut crediderat, gerẽdæ occasionem ample-
xus, totis in illos uiribus incubuit, quod prœliũ binis locis & longè separatis gerebatur.

Richardus autem Oddoq; cum toto Christianorũ iuuentutis robore unica conglobati E
acie inter utrosq; hostium globos hincinde pugnantes perruperũt. Pugnatũ est à meridie quàm diu per lucẽ, uel in crepusculum uergentẽ licuit: quo in prẹlio multi ex nostris in queis Iacobus fuit Auennius uir excellẽs, & multo plures ex barbaris ceciderũt. Reliquitq; tunc primũ nostros Saladinus, & tanquã de fuga potius quàm de itinere Hierosolymã se cõtulit, Christiani uerò in loco prẹlij nocte illa morati, tertijs postea castris ad Bethlemibilẽ peruenerũt, q uicus pari penè spacio ab Ioppe Hierosolymisq; distat Ibiq; castra in cõcilio ualidis firmata munitionibus tam diu habẽda esse decreuerũt, quousq; Hierosolyma adirectur ordine obsidenda. Postridie q̃ loco castra fuerant cõmunita dimissi per regionẽ, ut assolet, exploratores nunciauerũt ingentẽ ex Ægypto camelorũq; & mularũ uim commeatum Hierosolymã importaturam, auersa longe à castris uia iter facturã esse, locusq; ad quẽ possent indicatus, sexto distans a Hierosolyma miliario. Et
Richardus cum toto castrorũ robore iuuentutis, nocte cõcubia profectus, feliciq; usus
audacia & temeritate, interceptam prædã omnem cum agasonibus Ægyptijs in castra F
perduxit. Fuit in Christianorũ exercitu apud Bethlemibilẽ ex tot tamq; diuersis nationibus, conflata maxima expectatio excessus ad Hierosolymæ obsidionẽ. Constans enĩ fama etiam apud barbaros erat, Saladinũ expertas tanti exercitus uires nunquã in urbe expectaturũ, in qua pauci pariter ex suis, ut clauderenr̃ adduci potuissent. Exemplo enĩ deterriti erant Ptolemaidæ, in qua suos Saladinus meliores quosq; inuitus perire permiserat, nec maior apparebat ea apud hostes defendẽdi desperatio, q̃ apud nostros potiũdi confidẽtia erat. Nihilominus fecit aliter Richardi regis mutatio ꝓpositi euenire. Qui concionatus, se uereri ne per hyemem breui affuturã, commeatus satis abundè subministratura esset Ioppe urbs maritima, præsertim si mare fuerit procellosum, differendã esse in uer proximũ obsidionẽ censuit, motisq; castris Ascalonẽ petijt, quũ & pariter Gazã urbem hyeme illa instaurauit, quanquã Gaza templariorũ, quibus attributa erat opera
est communita. Oddo autẽ cum Gallicis suis apud Henricum Campanũ etiam Gallicũ G
Tyri hyberna egit. Perseuerauntq; hyeme illa in Asia tot tamq; diuersarũ gentiũ Christiani omnes, præter Venetam & Pisanas classes, quæ tertio iam anno patria quum abfuissent, & nauium reparatione, & militum remigumq; supplemẽtis permaxime indigebant. Sed tanta inter sese æmulatione, tantis concertauerãt odijs, ut bellũ utrinq; mutuũ in patriam sit relatum. Quod malo Pisanorum successu prius terminatum pene, q̃ gestũ est. Pisana enĩ classis Polam delata Histriæ urbem Venetis tributa pendentem cepit, apudq; eam hyberna egit. Et Henricus dux Venetiq; hinc classem in patriã reducem exarmarunt, inde nouam triremium decem, nauiumq; sex cæterarũ raptim armatã emiserunt. Qua Polã ducta, & urbs ui capta, & Pisanorũ pars classis, quæ reliqua erat, incensa est: partem enĩ classis maximam Pisani reuocauerãt præsidio occursurã, sex eorũ nauibus onerarijs, quæ mercimonia à Tanai fluuio, & mari Pontico aduehebãt. Venetiq; Polæ muro ita aperto dirutoq;, ut in eam ultra Pisanis receptus esse nequiret, Mothonũ
suam Peloponnesi urbem se contulerunt, apud quam Pisanis aperto uenientibus con- H
gressa classis Veneta, & prẹsidiũ repulit malè habitũ, & duas ex his sex mercimonijs plenas intercepit, paxq; breui maximo cum Pisanorũ damno composita est. Iam uer aduenerat, Richardusq; Anglicus, & Oddo Burgũdiæ dux, hic ex Tyro cum Gallicis, ille ex Ascalone cum Anglicis, & cætera Christianorũ colluuione Bethlemibilem ad solita ac penè integra prẹteritæ æstatis castra se cõtulerãt. Annona nãq; destinata urbis Hierosolymæ obsidioni necessaria undiq; contracta erat, quũ derepentè Richardus rex & multis seorsum & breui post omnibus palàm dixit migrandũ sibi in Europã, ut periclitaturus in Normãnia à Philippi regis Frãciæ insidijs machinationibúsq; & uiolẽtia nisi subueniret rebus suis præsidio accederet: fratrẽ quoq; suum Ioannẽ nonnullis amicioribus secretè innuebat ad regnũ Angliæ aspirare. Quod quidẽ Christianæ expeditionis ducum, procerum, atq; commilitonũ animos cõsternauit. Ad ipsiúsq; rei famam barbarorum animi in spem uictoriæ certissimã sunt erecti. Nec damnatum est hoc prẹceps Raimundi consiliũ alia ratione magis, q̃ quod imprudenter tam cito fuerit disseminatum. Oportuit nanq; prius induciarum aut pacis fœdera cum Saladino intentari, quæ ille ad præscriptum fuerat accepturus. Quod enim de Philippo rege Francorũ supra est dictũ,

multo

A multo magis hoc tempore futurũ constabat, ut Saladinus Hierosolymã, eiusꝗ regni ur-
bes ac oppida æquis cõditionibus fuerit redditurus: sed fœdera quęcũꝗ hostis dare uo-
luit, Richardus in profectionẽ pendẽs accipere est conatus, quæ in hãc maxime formã
cõclusa fuisse accepi, Diruerẽt Christiani, & omnino immunitas linquerẽt quascũꝗ eo
bello instaurauerãt ciuitates Ascalona, Clarã, Gazam, & Ioppen, urbes tãtũmodo duas,
Tyrum, & Ptolemaidam cum omni agro, qui inde ad Ioppen protendit, & castella per-
pauca, ac oppida possessuri, cætera accederẽt Saracenis. Secundũ quæ cõstituta Richar
dus rex cum suis Anglicis, quos tamẽ multi alienigenæ sunt sequuti, in Europã traiecit.
Eum tamẽ breui diuina ultio est sequuta. Nã cùm in Austrinis de itinere ageret, captus,
& in Alemanniã perductus, in carcerẽ est coniectus. Per quod tempus primum Philip-
pus rex Franciæ Normanniã inuadẽs, populationibus ac incẽdijs latè cõmissis Ghisor
tium castrũ, & plurima de Normãnis partim ui cepit, partim sponte & metu deditionẽ
B facientia in potestatẽ accepit. Quæ Richardus post annũ ingẽti redemptus pecunia, ut
reciperet diutissimè cõtendit. At in Asia Otho Burgundię dux cũ copijs cęteraꝗ Chri-
stianorum turba haudquaquã contemnẽda, Ptolemaidã, Tyrumꝗ post Richardi profe
ctionẽ, & cõstituta cum Saracenis fœdera se receperãt: à quibus sæpenumero Hẽricus
Cãpanus, maximis rogatus est precibus, ut regni Hierosolymę titulos acciperet. Quod
nulla ratione alia, sicut ostendimus, renuit, ꝙ quia labores bellorũ homo delicatus de-
clinãs, in patriã redire & optaret & quæreret. Sed deo aliter uisum est, qui labores illius
opinione celerius finiuit. Nam cum supremã aulæ suæ partẽ Ptolemaidæ incautior cir-
cuiret, delapsus fracta ceruice interijt. Et fortè per eosdẽ dies Guido Lusignaneo Cypri
rege defũcto, regnũ Almericus frater acceperat. Qui Isabele Hẽrici relicta in uxorẽ sibi
copulata regni Hierosolymæ titulos ad illam hæreditario iure, sicut ostẽdimus, spectan
tes, & simul Tyri & Ptolemaidæ principatũ accepit. Nec tñ satis firma aut diuturnior fu
tura uidebatur in Asia res Christiana, nisi per id quoꝗ tẽporis Saladinus interijsset, uir
C omniũ eius seculi uirtute gestarũ rerum gloria & potentatu facillimè princeps, qui uni-
co, quod in funere circũferre iussit elogio, suam moderationẽ, suam spernẽdis rebus hu
manis magnitudinẽ animi ostendit. Interulam eñ qua suum cadauer cõdiendum indui
testamento disposuerat, lancea sublimem circunferens seruus suus per cõmpita uicosꝗ
clamauit, Saladinũ Asiæ dominatorem nihil aliud ex tanta opum affluẽtia secum ferre.
Restituit autẽ ea mors nostrorũ animos, ut etsi parua recipiendæ Hierosolymæ relicta,
magna retinendę, quam possidebant terrę, addita spes ac confidẽtia uideretur. Saladini
eñ frater filijꝗ perniciosissimis rei suæ odijs decertãtes, Turcos, Saracenosꝗ, & Arabes
in sua dissidia laceros diuidebãt, ut Biblium nostri pecunia redemptũ à Saracenis reci-
pere cõtra fœdera nõ sint ueriti. Interea apud Siciliã Tancredus rex & filius infans, cui
Rogerio inditũ erat nomẽ, & ipse regio insignitus titulo diem obierãt. Henricusꝗ Ro-
manorum Imp. Germanicus, à tertio Celestino põtifice Romano uocatus, magnum in
Italiam exercitũ duxerat, ueneratꝗ secum Constantia uxor, Fredericum filium afferens
quàm primũ, quem præter omniũ opinionẽ nimis annosa pepererat. Isꝗ secundus Fre-
D dericus postea uir factus ecclesiã ꝑsequutus est, paruoꝗ negocio Neapolis primo, post
quicquid in Italia Siciliæ regni uocabulo censet, & ipsa subinde Sicilia in eorũ potesta-
tem sunt facta. Constãs uerò tunc fama fuit, Henricũ Panormi agentem thesaurum in-
gentem à Normannis regibus tanto prius tẽpore, tantaꝗ in successorũ prosperitate cu-
mulatum, clàm expilatũ in Germaniã transiuisse. Is à pontifice accersitus, uxore & filio
Panormi relictis Romã se contulit: cum eoꝗ pont. Celestinus multis egit ut recuperan-
dæ Hierosolymæ curam susciperet. Quod quidem munus, quum per se noluerit, per le-
gatos exequi spopondit, prius ꝙ Roma & Italia decederet, nauigium ex omni Siciliæ
regno, & imponẽdas uere proximo copias parari curauit, pariterꝗ Alpes trãsgressus ar
chiepiscopum Maguntinũ, & Saxonum ducem legatos declarãs, onus illis iniunxit co
pias ex omni Germania cõtrahendi. Qua tẽpestate Saraceni Africã Mauritaniamꝗ in-
colentes, ingenti classe in Hispaniã ulteriorẽ delati, congressum prælio Castellæ regẽ su
peratumꝗ ceperunt. Et plurima tunc ea gens barbara de Hispanis subegit, quorũ partẽ
Bethicam olim, nunc Granatã usꝗ in hæc tempora tenuerunt. Nec in Vngaria tũc quie
tæ res erant. Nam Belæ regi mortuo, duorũ filiorũ natu maior Emericus ritè & ordine

in regno successerat, Andreasq; minor cõspiratione cum magnatum parte inita fratrem E
deijcere anhelabat. Ventum erat apertis utrinq; odijs ad bellum, cuius ratione cõtractas quisq; copias sub signis in campestria produxit, ut qui prælio superior euasisset, regno quoq; quietior potiretur. Iamq; cohortes armatæ in aciem utrinq; prodierant, quum Emericus armis depositis, omni destitutus comitatu, regale manu gestãs sceptrum per fraternas acies est delatus, & obuijs quibusq; aperta dixit fronte, quis ille tandem foret, qui regio sanguini arma manumq; inijcere sit ausurus. Frater deniq; inuentus à uiro forti imbecillior obtruncatus est. Vere nouo, quod reditum Henrici in Germaniã est sequutũ, illius copiæ Magũtino episcopo, & duci Saxoniæ præsidẽtibus, hinc mari ex Italia Ptolemaidam delatæ sunt, inde ex Alemannia per Vngariã Thraciamq; Cõstantinopolim peruenerũt, quas Isach Imp. Græcus in Asiam transmisit: hicq; copiosus exercitus, & uiri fortes per impacatam hostilemq; terram Ptolemaidam Tyrumq; peruenerũt, ubi nihil prius accuratiusq; egerunt, quàm ut inducijs Christiani abrenunciarent, quas cum barbaro hoste ad eam diem integras conseruauerant. Qua die Germanorũ cœptis fortuna F
hinc applausit, quod Berinthũ urbem imposita à Saladini filijs præsidia, & ipse populus territi, quã Christiani frequentatam ubi oportere uisum est, munitionibus repararũt. Secundam postmodũ expeditionem Germani duces duxere Turonium. Quod oppidum Turensis agri munitissimũ, nostris post perditam Hierosolymã nequiuerant expugnare. Quũq; oppugnatio aliquor diebus cõtinuata esset, custodes & incolæ proclives uisi sunt, si per diem qua deditionis mentio fieri cœpta erat, fuisset æquis illorũ petitionibus satisfactũ. Sed duces Germani negligentia usi, rem in crastinũ distulerunt. Eaq; die tantus superuenit Barbarorũ exercitus, ut Christiani prælio repulsi, obsidionẽ soluere sint coacti. Quo Saracenorum exercitu in Berinthũ conuerso, Christiani ad primũ agmen conspectũ, urbem sicut & barbari prius fecerãt, liquere desertã, solamq; Ioppen tunc agens in Asia Romani expeditio Imperatoris & instaurauit, & ad primum hunc à barbaris factum impetum cõseruauit. Interea apud urbem Romanã tertio Celestino pontifice uita functo, tertius Innocentius patria Ananinus papatũ obtinuit: quo urgente atq; G
impellẽte, Simõ de Monteforti Gallicus, uir fortitudinis fama clarus, cum aliquot militum Francorũ cohortibus, à Cõstãtinopoli Tyrum classe delatus est. Germani autem quorũ multitudinis spe fretus, Simon res magnas gerere cõfidebat, sub eius diem accessus in migrationẽ ex Asia pendere cœperãt, eo em̃ de Imperatoris sui Henrici morte allatum erat. Is Missanæ in Sicilia agens, quũ grauiter ægrotaret ad Innocentium pontificem Romanũ mittens, uxorem sibi & Fredericum filium puerũ commendauit. Philippum uerò sibi germanũ fratrem, cui totius Hetruriæ dominium sub ducatus titulo contulerat, quantũ in se fuit Romani imperij, & simul gubernationẽ regni Siciliæ quousq; filius adoleuisset administrationem retinere quæsiuit. Idq; maximè Maguntinũ archiepiscopũ & Saxoniæ ducem, ut inchoata in Asia erumperent, mouit, quod nouo & pessimo exemplo imperium dimitti hæreditariũ, iniquo animo paterentur. Ea igitur Henrici mors & rem in Asia Christianã, & simul omnem Germaniã, maximis inualuit motibus, quos primos infelicissima urbs Ioppe sensit. Nanq; Germanis nullo ordine, ut est H
ea acris furentisq; ingenij gens, à Ptolemaida Tyroq; soluentibus, qui apud Ioppen agebant Christiani, à Ptolemaida, sicut docuimus, remotissimi, nec migrare cupientes, nec præsidia annonãq; manẽtes habere aut petere potuerũt: in quos Saraceni Turciq; furentes ilico duxerũt, cinctáq; obsidione urbs tãdiu oppugnata est, quoad spreta, quę sępius oblata est deditione, uiribus capi potuit. Sequitúmq; tunc primum acerbe in Christianos ad unum occisos, & urbs à fundamentis murorum ubiq; euulsis in aream est æquata. In Germania autem electorũ pars, Othonem ducis Saxoniæ, qui in Asia fuerat, germanũ fratrem delegit: pars Philippum, qui ab Henrico institutus erat, cẽsuit conseruandũ. Ea res bello diffidiũq; diutissimè acta, q̃d Philippo rex Franciæ, Othoni rex Angliæ fauebat. Innocẽtius autem in ea pontificatus nouitate nondũ potuerat tantas sedare discordias. Qui uir doctissimus, & omni ornatissimus uirtute, eo pontificatu sese dignũ breui ostẽdit. Nam inter cæteras decretales, quas extãtes reliquit, tres eo põtificatus sui initio edidit, ad hanc de qua agitur rem plurimũ facientes. Primam, quæ in inducijs habetur, quoties orbis principes alter in alterũ delinquerent, correctionem ad pontificẽ Romanum

A num spectare. Et uenerãdos esse principibus, quãtumuis maximi sacerdotes, secũdam.
Tertiam, quæ extra de electione habetur, singularis fuit: declarãs duorum, qui in cõtro-
uersia electi erant, Othonem Imperatorẽ habendum esse, quẽ apud Aquisgranium co-
rona imperiali de more coronari noluit. Nec tñ destitit ab incœpto Philippus, sed He-
truriam in Italia, Sueuiamq; in Germania, & maximã regni partem confirmauit. Con-
stantia uerò Frederici secundi filij sui adhuc pueri Siciliæ regnum utrobiq; administra-
uit. At in Asia post importunã Alemannorum profectionẽ Barbari infideles Ioppe so-
lo æquata, petitis cũ Tyro & Ptolemaida inducijs, ideo faciliter accesserũt, quod & ipsi
dissidijs inter se conflictabãtur. Quamobrem Simon de Monteforti rem Christianã in
Asia tutã uidens, cum suis cohortibus in Europã se recepit. Nec erat eodem anno salu-
tis primo & duodecies centeno Cõstantinopoli maior, quàm aut in Asia, aut in Germa Anno salutis
nia quies Isach Imperatori, quo Christianos amicissimè usos fuisse sæpius est dictũ. Fra- 1201.
B ter erat Alexius ætate minor, cum quo indulgẽtissimè agebat, adeo ut nihil sibi ad sum-
mam administrationis, præter imperatoriũ deesset nomen: eumq; à Turcis sua temerita
te captũ, Imperator magna ui pecuniæ impẽsa redemerat. Qui pessimo uir ingenio pijs-
simum indulgentissimumq; fratrem dolo captum excæcatumq; trusit in carcerem. Ea-
demq; impietate Alexium nepotem Isach genitũ, annos duodecim agentem, nisi fugà
elapsus fuisset, excæcare aut interficere quæsiuit. Fortè eodẽ anno ad prima ueris signa
Bonifacius marchio Montisferrati, Balduinus comes Sabaudiæ Venetias accesserunt,
nulla alia ratione, q̃ ut uia ad Constantinopolim propter uarios pridẽ in Germania, &
nuper in Constantinopoli exortos motus interclusa, opem à Venetis peterẽt, transmit-
tendis in Asiam copijs, quas Christianorum subsidio dicturi erant: pactiq; erant cum
Henrico Dandulo duce, quales, quotq; naues habere, quantum pro naulo pecuniarum
dissoluere deberent, quingẽtos quatuorq; millia equites, octo millia pedites, & cõmea-
tus necessarios traducturi. Militibus uerò ad edictũ tardiusculè cõuenientibus protra-
C cta est diutius procerũ opinione Venetijs mora, ut æstate iam in Autumnum uergente
pecunias proceres expectãdo consumptas, à Venetis mutuas petere sint cõpulsi. Fortè
per id temporis Iadera quintũ à Venetis ad Vngaros defecit, cuius recipiendę cura du-
cem Hẽricum & Venetos adeo urgebat, ut nauigium importuno tempore proceribus
pœnituerit promisisse: quã ut reuocarent promissionẽ nullo adduci incommodo patiẽ
bantur, quũ melior in re ardua & difficili disceptantibus occurrit sententia, dãdas dono
petitas maioresq; proceribus pecunias, si inita societate illi recipiẽdis Dalmatiæ urbib.
oppidisq; rebellibus, sibi opem afferre animũ induxissent. Initaq; sunt in annum fœdera
educendas esse à Venetis in expeditionẽ triremes sexaginta, & præter Dalmatiã quic-
quid urbium, oppidorũ insularumq; & omnifariã prædæ caperetur, æquis inter utrosq;
portionibus diuidendũ. Henricus itaq; Dãdulus Venetorum dux cum expedita trire-
mium classe primus omnium idibus Octobris soluit, cæteri postridie sunt sequuti. Quã
classem pręter armatas iam ducibus dandas triremes, urserios quoq; quibus equos defe
runt uiginti, & centũ onerarias naues septuaginta cõstat habuisse. Primumq; Thergesti
D ni & Muglenses mare latrocinijs infestãtes domiti, & Veneris tributarij sunt effecti. Ia-
deram uerò delati diutius ad eam opinione sederũt, quam sæpe oppugnatã multis labo
ribus, & multo effuso sanguine receperũt. Et quia eius quę iã quater rebellauerat respe-
ctu, liberari uoluerunt, Veneti muros urbis in mare uersos aperuerũt. Actumq; est inter
socios, ut hyemem planè inchoatã, & crebris iam insæuientem tẽpestatibus ibi agerẽt.
Quare Iadrenses quiq; ditiores, & urbis primores Venetorum clementia desperantes,
sponte migrarunt. Interim Alexius ille puer quẽ Isach Imperatoris Cõstantinopolitani
in carcere agẽtis filium manibus Alexij fratricidæ tyrãni elapsum fuisse diximus, Iaderã
se contulit, cõsilio fretus nonnullorũ paternæ amicitiæ procerũ, à quibus Venetias du-
cebatᷓ: petentẽ uerò afflictis rebus opem, & multa pollicentẽ Alexium socij bello exau-
diendum duxerũt. Suntq; in hanc maximè formam fœdera constituta. Reductus in pa-
triam Alexius, Imperatorq; aut solus, aut cum patre, si superstes inueniretur, cõstitutus,
Græcanicã ecclesiam & religionẽ, Romanæ ecclesiæ, aut catholico ritui subijceret. Pro
damnis insuper quæ tam Venetis, quàm Francis ubiq; cõstitutis Hemanuel Imperator
pridẽ intulerat, triginta millia auri marchas dissolueret. Principibus uerò expeditionis

nauli impensæ satisfaceret, in qua erãt Venetis obligati. Soluerunt q; Iadera, ad uerũ ini B
tia bello socij perpetuo cursu Cõstantinopolim petituri. Et interea Iaderẽses patria pro
fugi Histris finitimisq; piraticam infestissimam exercuerunt, in quos noua à Venetis e-
ducta classis, & præsidium Iaderæ imminenti insulæ impositũ est, cui Malconsilio indi-
ta est appellatio: quod quidem præsidiũ Iaderenses patria extorres opibus Vngariæ re-
gis freti triremibus decem apud Caietam armatis diruerũt, quamobrem nouam atq; in-
gentem Veneti classem parare cœperunt. Id quũ Iaderenses rescissent, pacem à Venetis
suppliciter petitam impetrauerũt, ut datis obsidibus primatum filijs in patriam reuerte-
rentur, comitem qui magistratus urbi præesset, & Archiepiscopũ qui Gradensi patriar-
chę deferret à Venetis habituri, & tres insuper mille cuniculorũ pelliculas Veneto duci
in tributum annuum trãsmissuri. Classem interim bello sociam Bosphorũ ingressam ad
Magna locum Galathis eregione haud longe à Constãtinopoli distantẽ, remota est ca
tena, quam Alexius fratricida densissimã prȩsidijs ad utrunq; latus tetenderat commu-
nitam. Ad quam dum tantus hæret exercitus, Cretenses duabus uecti triremibus publi- F
co consilio insulam Alexio puero dediderunt, qua ille Bonifacium Montisferrati mar-
chionem paterna sibi atq; auitaq; affinitate coniunctum donauit. Catenaq; interim nõ prius
perrumpi potuit, quàm aquila nauis cetea uento impulsa ualidissimo est immissa, for-
cepsq; simul immensus illam eodem iuuante impetu succidit. Ea superata peregrini, nã
eo se nomine is totus exercitus appellabat, urbi propinquant, proceresq; terrestres co-
pias ducentes, primi excensione facta ad urbis mœnia portasq; ferri cœperant, quum
Theodorus Laschera adulterini Imperatoris gener, & copiarũ ductor, eruptione subita
impetum fecit, & prælium utrobiq; cruentum atroxq; commissum, tandemq; Græcus
intra mœnia est repulsus. Eodemq; tempore classis Veneta ad portum urbis circuma-
cta, quã & catena item altera retardauit. Eam enim inclusæ triremes uiginti pro uiribus
defensabant, continuato tamen perpetuo duorũ dierum prælio, & scissa est forcipe ca-
tena, & in portu triremes uacuæ, nam Gręci in terrã profugerãt, sunt inuentæ. Portu ca-
pto peregrini partitis munerib. illi terra portas, hi de nauibus mœnia perpetuis agitare G
oppugnationibus cõstituerũt. Venetiq; uineas ad promurale in portum uergẽs quàm
proximas adegerunt, binis insuper nauiũ malis supernè ad caueas colligatis pontes im-
positi sunt, de quibus muros altitudine superantibus, oppidum sagittis, catapultisq; &
fustibalis feriebant. Quinetiam ignis de pontibus caueisq; nauium in proxima cõtinen
tiaq; mœnibus urbis ædificia sæpenumero iactus est, qui tandem amplissima corripiẽs
ædificia latissimũ commisit incẽdium, ut eo territi metu crebris insuper icti uulneribus
murorum defensores eos linquere sint coacti, quos scalis innixa iuuentus Veneta occu
pauit. Ad eumq; tumultũ in urbe concitum, Alexius fratricida territus nocte concubia
fugiens, ingẽtem thesaurum, quod postea rescitum est, apud Hirenem filiam uirginem
in monasterio defossum reliquit. Ea perditi uiri fuga per urbem uulgata, Isach cæcus car
cere deductus, & puer Alexius maximo populi fauore patentibus portis in urbẽ est re-
ductus. Exinde factis utrinque Imperatori de more acclamationibus, Isach pacta à filio
cum peregrinis fœdera sponsionesq;, & pecuniarum obligationem præsente ac cõsen- H
tiente populo approbauit, quorum exequutioni quum probus Imperator Isach gratissi
mè intenderet, morbo ab acris, ut creditum est, insolentia cõtracto interijt. Nec segnior
erat, illo in ostendenda gratitudine puer Alexius, quem & satis debito facturum, & in-
gentia insuper peregrinis in Asiam traiecturis auxilia allaturum apparebat, nisi ingrata
& seditionibus per eam tempestatem innutrita ciuitas omnia illius consilia euertisset.
Tumultus enim in populo incertis autoribus est exortus, & incursu ad imperiale pala-
tium facto, conuicia in Imperatorem iactata sunt, quod puer ignarus rerum, pecunijs a-
uaræ & semper ante inimicæ genti Latinæ dandis urbem expilare, ac omnino intende-
ret exhaurire. Et puer Alexius sibi timens prudenti supra ætatem consilio, alta inclama-
uit uoce, sese in eorum potestate dirigendis huiusmodi alijsq; rebus de cætero perman-
surum. Hæc noctu de prima uigilia fiebãt. Mane Imperator consilio paucissimis cõmu-
nicato ad Bonifacium misit Monteserratensem paterna sibi atq; auita affinitate, sicut
ostendimus, coniunctum, admonetq; ac orat, ut de tertia uigilia cum armatis cohorti-
bus ad portam, quæ clanculum pateret, delatus in palatium aduolaret: fuit eius consilij,
consti-

A cōstitutiꝗ facinoris conscius quidam & ipse Alexius cognomine Murtillus, uel, ut alij
qui habent scriptores, Morchulsus, quem Isach Imp. ex infima plebe in patricium pro-
touestiariumꝗ primariam Imperialium aulicorum dignitatem extulerat. Is malo uir in-
genio ad tyrannidē anhelabat. Quare primarios factionū, & in plebe audentiores allo-
cutus, tumultū ad primam uigiliam priori similē cōcitari curauit. Quo tumultu uixdum
exorto Alexium puerū titubantem, ut in penitiora sordidioraꝗ palatij delitesceret, ad-
monuit, curauitꝗ perductum ad locum à suis satellitibus custodiri: exinde in publicam
delatus est aream, & multa concionabundus dixit, ostendens præsentem urbis cōditio-
nem, imminens ab extrema, auara, ambitiosa, & semper hactenus inimica gēte periculū
uiro nō puero indigere. Effecitꝗ q̄d in primis anhelans satagebat, ut incōditis uocibus
cum populus pars gubernatorē, pars ducem, pars Imperatorem acclamauerit: secundū
quas acclamationes magna stipatus caterua in palatium se proripuit, & puerū Alexiū,
quem datum bis uenenū nō occiderat, eliso gutture manu propria necauit. Tumultu ex
B inde sedato, copias contraxit quantascunꝗ urbs tunc populo frequentissima dare po-
tuit, & suis iam urgētibus fatis, hinc defuncti Imperatoris pueri amicos tollere, inde pe-
regrinos pellere animū adiecit. Primum tamen in peregrinos ducendæ acies sunt instru
ctæ, & accersiti sacerdotes in pompam prodeuntes, iconamꝗ portantes gloriosæ uirgi-
nis dei genitricis, quæ in sacrario seruabatur, diuina ituros in prælium armatos carmina
prçierunt. Secundum quæ rite facta eadem icona in uexillum & pugnæ signū præmissa
est. Fortè impetus primū factus est in Balduini comitis Flādrensis stationes, quæ ad suæ
legationis tabernacula quotidie seruabantur. Itaꝗ dux nō magis corpore quàm animo
præsens paucis accurrens furentis Græci imperū tam diu moratus est, quoad omnis le-
gio arma rapuit, quæ in prælium tota cum irruisset, pseudoimperator in portam usꝗ re-
pulsus est, Iconaꝗ casu à peregrinis capta, parum abfuit, quin tyrānus cum multitudine
sua pro murali exclusa fuerit interceptus. Iconā peregrini apud se māsisse in eam accepe
runt partem, ut uictoriā sibi de perfido hoste maligno homine à deo sponderi, in spem
C maximam sint adducti. Quare in consultationē est positum, quid plurimi & quiꝗ maio
res natu melioresꝗ censerent à peregrinorum exercitu faciendum, uicitꝗ sententia tol-
lendum esse, deijciendum esse perditissimum tyrannide hominem, qui tam multa in se;
tam horrēda in puerum Alexium commisisset. Fœderaꝗ primum omnium inter eos in
hanc formulam renouata sunt, ut urbis captæ, & imperij Romani urbium ac locorum;
quæ in potestatē fierēt, dimidia proceribus peregrinis, altera pars daretur Venetis pos-
sidenda: urbsꝗ ab his mari, ab illis terra uariatis per duodeseptuaginta dies prælijs op-
pugnata est. Et licet magna Græci à peregrinis terra pugnātibus incōmoda acceperint,
muro tamen Veneti in portum uerso, supernè de nauium malis, caueisꝗ sicut aliàs ex-
pugnatu priores urbe potiti sunt. Tyrannusꝗ noctis umbra tectus, cum pellicibus, uxo
re, & thesauro fugiens euasit. Ciues uerò hinc ad capti ab hoste muri uoces, inde tyrāni
fugam uno atꝗ eodem tempore sunt exterriti. Sed dante ingenium necessitate, conuo-
catos in solennem pompā sacerdotes secuti inermes, & crucibus iconisꝗ ad fidem com
D parandam præmissis, tenentes murū armatos ueniam supplices orauerūt, qua facillimè
impetrata portis ubiꝗ patentibus Latini nominis multitudo undiꝗ est ingressa. Quie-
te urbi data proceres in concilio decreuerūt, quindecim uiros ex omni exercitu seligen
dos, quibus creandi Imperatoris, deligendiꝗ patriarchæ potestas esset irrefragabilis at-
tributa. Quod quum placuisset ad Veneti petitum impetrauerūt, ut nisi Imperator esset
Venetus, patriarchā ipsi possent ex arbitrio declarare, à Romano pont. confirmandum:
partitióque electorum in hunc maximè modum æquata est, ut quinque uiros externi
proceres Flandrensis & sancti Pauli Comites, totidem Montferratensis Sabaudien-
sisꝗ, Veneti reliquos deputarent: Balduinusꝗ Flandrensis summa concordia in Impe-
ratorem sublimatus, & Thomas Maurocenus in sacris agens in patriarcham Constan-
tinopolitanum à Venetis declaratus est. Qui nouo Imperatori ex more inuncto diade-
ma imposuit, & breui post pro confirmatione obtinenda, Romam ad tertium Innocen-
tium pontificem se cōtulit. Vsi uerò sunt expeditionis huiusce principes magna in no-
uum Imperatorem liberalitate. Nam ut onera imperij commodius tolerare posset, di-
midio illum partis eos ex fœdere tangentis, tam urbis quàm prouinciarum uectiga-

liumq; & portoriorũ imperij donauerũt. Inde ad nonam captę urbis diem Veneti classe, E cæteri omnes terra recipiẽdis Balduini Imp. nomine prouincijs, urbibus & insulis eduxerunt, primusq; omnium Bonifacius Monteferratensis, & Henricus Imperatoris germanus frater omni Thracia, quæ Adrianopolim & Constãtinopolim dierum trium itinere quaquauersum interiacet, mirabili uictoriæ cursu potiti sunt. Quæ omia ut Imperatoris potestate solidius firmarent, castra duces ad Adrianopolim sunt metati, quũ in urbem Gręci nobiles & potentiores quiq; Latinorũ exosi imperium copias cõtrahebant. Manserat apud Imperatorẽ Constantinopoli Henricus Dandulus Venetorũ dux, quo quartã partem imperij se tangentem certioribus discretã terminis ac locorũ nominationibus nosceret. Et quia Ægei pelagi, Archipelagum nunc appellãt, insularum pars maxima, & adiacẽtes Creta ac Aulis, Euboia, nũc Nigropõtus in ea adnumerabant quarta parte, classem suam illis primũ recipiẽdis intendere curauit. Sed quũ ad Cretam est uentum, omnis ea insula in Bonifacij Monteferratensis potestate pacifica est recepta. Quã ob rem Imp. Balduinus concordiam in expeditione, & fœderum publicẽ ictorum iustitiam conseruandi cupidus Bonifacium in Thessaliæ regem declaratum, ut Cretam Venetis dimitteret est hortatus. Missiq; sunt ad castra in Adrianopolim firmata cũ Imperatoris decreto, Marcus Scãnutus nobilis Venetus, & Rabanus de carceribus Veronẽsis, Veneti ducis oratores, qui imperialis decreti, quod exhibuerũt autoritate regẽ Thessaliæ appellatũ, ut accepta à Venetis pecunia haudquaquã modica, ius illis ex Alexij pueri, extorrisq; donatione quęsitum cederet, facile in sententiã perduxerũt. Thomas interim Maurocenus Romæ fuerat, quem tertius Innocẽtius pont. liberiore quàm petitum fuerat animo in patriarcham Constantinopolitanum confirmauerat, quod ea ecclesia tunc uerẽ Romano pontificatui subiecta erat. Isq; patriarcha quũ Venetijs paruo fuisset tempore, Constantinopolim ad suam ecclesiam reuerti uoluit, cui nauigaturo senatus Venetus triremes quatuor duci Dandulo & eius classi addẽdas tradidit. Qua fretus armatarum triremium occasione patriarcha Ragusium urbem, quæ à Venetæ reipub. fœderibus desciuerat, recepit. Et Dyrrachio, quã urbem Gręci Imperatoris desertã liquerant instaurato præsidia imposuit. Exceptus uero est Constantinopolĩ patriarcha summo applausu, quod pontifex Balduinum Imp. à patriarcha confirmato iusserat autoritate apostolica coronari. Eaq; dies celeberrimo totius penẽ Græciæ nõ magis Latinorum quàm Græcorũ cõuentui lætissima fuit: per annum enim qui ab urbe Cõstantinopoli capta tũc finitus erat, quicquid Isach & Alexius fratricida possederãt terra & mari unica Adrianopoli excepta, in Latini Imperatoris Latinorumq; procerum potestatem actum erat: sed perturbauit tantos Latinorum successus, tantã lætitiam breui subsecuta Balduini Imperatoris mors. Cuius successor summa concordia declaratus est Henricus frater obsidionẽ continuans Adrianopolis, cum Monteferratensi Bonifacio inchoatã. Nec erat castris profectus ad imperium Constantinopoli accipiendũ accessurus, quum hinc Henricum quoq; Dandulum Venetum ducem obijsse nũciatum est, inde celeberrimi continuatiq; rumores attulerunt hostiles exercitus maximos aduentare. Valachi olim gens Romana, ulteriorẽ Danubij ripã accolentes, Bulgaris citerioribus cõiuncti, H à Græcis prece magis quàm precio solicitati cõstituerãt Adrianopolim ne in potestatẽ Latinorũ ueniret, conseruare. Quorum aduentu non magis ab exploratoribus cognito quàm uiso, nouus Imp. Hẽricus, nouusq; rex Bonifacius obsidione soluta, Cõstantinopolim petiere. Quinetiam per eadem Balduini Imperatoris, & ducis Venetorum obitus tempora, Soldanus Iconij Saracenus ad Satelliam delatus est Græcam Europæ urbem, ex qua Christiani sępenumero in Asiam traiecerãt: quam ui captã spoliauit, omnibus qui in ea reperti sunt, Græcis Latinisq;, & alijs Christianis immanissimẽ trucidatis: nec quicquã à Christianis in Asia apud Tyrum Ptolemaidamq; agentibus, ac cõtra eos gestũ memoratu dignũ inuenio, quod motus in Saladini morte, sicut ostẽdimus inchoati inter illius fratrẽ & filios magis indies magisq; inualuerũt, & nostris satis superq; erat, quæ tenebãt pacificẽ possidere. Qua tẽpestate in Hispania ulteriore, Castellę regnũ appellant, ad annũ tertij Innocẽtij pontificis Romani quintum, maximi periculosissimiq; motus exorti sunt. Ilmamolinus enim Saracenõrũ Africam incolentiũ Imperator, quẽ Tunetim Soldanũmq; appellarunt, ingentes in Europam traiecit copias, primãque ad

Toletum

A Toletum fixit castra, in quibus dum ageret, bellũ publicè indixit omnibus qui Christia
no nomine censerentur. Innocentiusq; pont. salutem æternam publico pollicitus est e-
dicto, cunctis cruce insigniendis in illam barbariẽ pugnaturis: cõuenerũtq; ad edictũ
post Hispanos primi omniũ Gallici eo plures paratioresq;, quò cæteris sunt nationibus
propinquiores. Sed cognita in uicinis populis elatio, eos ita disiũxit, ut Hispani soli po-
tius periclitari, quàm Gallorum auxilio salui esse uoluerint: in quorũ caput sua ilico im-
patientia conuersa est, quod Ilmamolinus inaudito usus uictoriæ cursu utranq; Hispa-
niã peruagatus est, latissimis omia incẽdijs populationibusq; fœdauit, adeò ut hinc Are
latum, inde Auenionẽ Gallicas urbes illud idem afflauerit incendiũ: & ut summa rerũ,
q̃d nostri est ꝓpositi, fastigia sequamur, quatuor Hispani reges, Castellæ, Aragoniæ, Por
tugalliæ, Nauarræ unitis in castra unà copijs Saraceno congressi sunt, in cuius exercitu
ingentẽ ediderũt occisionẽ. Fugiensq; Ilmamolinus in Beticã, nunc Granatã, se recepit,
quã regionem postea semper solã de terra Hispaniæ obtinuit Saracenus: hisq; successi-
B bus Christianæ religioni maiores per eandem Innocentij tẽpora accessere, quod Liuo-
nia regio amplissima, cui hinc Dacia, inde Polonia & Sueuia cõtinet, eo curãte põtifice
ad fidem Christi conuersa est. Et quum in Tholosana Albiensiq; Galliarũ regione hęre-
sis pullulasset, ac latè ac lõgè cœpisset serpere, beatus Dominicus tũc primũ fama nosci
cœptus, ad eas extirpandas se contulit. Erant uerò qui armis eam sectã tueri adniteren-
tur, qua Comes Tholosanus notabatur infamia. Quare datus est ab Innocentio pont. &
à Francorum rege Simon de Monteforti beato Dominico adiutor, qui cum cohorte ab
Hierosolymę expeditione reducta, à sancto uiro aduersariorum arma conatusq; retudit,
tantisq; ea hæresis defixa erat radicibus, ut quæ septimo inchoauerat, uix tãdem ultimo
pontificatus anno potuerit extirpari. Ad annum quoq; pontificatus Innocẽtij octauũ,
Otho ille, quem Romanorum regem Imperatoremq; instituerat, Philippo, sicut osten-
dimus, intruso ubiq; succubuerat. Agrippina enĩ Colonia Germaniæ urbs præclara, O-
thonem pulsum postrema omnium cõseruauerat, quam urbem Philippus arcta pressit
C obsidione, Othoq; facta eruptione, congressus superatusq; à Coloniensibus est expul-
sus, qui tempori cedentes Philippo Imp. debitam obedientiam præstiterunt. Nec tamẽ
diuturna fuit Philippo in adepto ubiq; per arma imperio quies, quod Lancherauius eũ
Palatinus Comes appetitum in insidijs interfecit, electusq; à Germanis Otho eius no-
minis quintus, Saxonum dux, ab Innocentio tertio sequenti anno in basilica S. Petri co-
ronatus est. Ad quem etiam annum Henricus Imp. Latinorum secundus Constantino-
politanum augebat imperium, ut nihil fermè esset reliquum præter Adrianopolim, quã
Vattaris quidam Commo Græcus obtinens, usurpato imperij titulo cõseruabat. Et Ve
neti expeditionisq; proceres partẽ de imperio, quæ in partitione obuenerat, unusquisq;
recipiebat. Quanquam Petrus Zianus Henrico Dandulo in Venetiarum ducem suffe-
ctus, liberum suis fecerat, ut pręter maiora reipublicæ reseruata, quæ caperent ciues sin-
guli retinerẽt. Primiq; omniũ Marcus Dandulus, & Iacobus Viadrius Galliopolim in-
uaserunt. Marcúsq; Sannutus, & confœderati aliquot ciues, Naxo, Paro, Melo, Herinæ
D & eodem tempore Marcus Dandulus Andro Ægei pelagi insulis, quas tum Cyclades,
tum Archipelagum uocant, potiti sunt. Rabanus uerò de carceribus Veronensis, & ne-
potes Euripum, Andreas & Henricus Gisij, Timas, Micolas, Scyron, Scopelũ, & Scya-
thum, Philocalus Nauigosus Stalimineum sibi dominio subegerũt. Per quod idem tem
pus classis Venetorũ unius & triginta triremium, persequẽdis piratis à Venetis missa,
Corcyrã, Corphi nunc dictam, & eodem uictoriæ cursu Mothonũ ac Coronum reipu-
blicæ Venetæ rebelles subegit, domínúsq; Della Rosa Campanus ex Gallia, reliquijs
Athenarum & Achaia potitus est: nec tamen deerant Græci in latrocinia coeuntes, qui
uarios pro posse motus intentarẽt. Henricus nanq; cognomento piscator Maleæ Co-
mes Genuensium classe fretus, Cretam insulam Venetis, sicut ostendimus, subditam ut
caperet est adnixus. Veneti autem classe uigintiquatuor triremium immissa, & suam tu-
tati sunt insulam, & quatuor Genuensium triremes interceperunt. Ea Latinorum apud
Constantinopolim uictoria animos Christianorũ in Asia agentium excitauit. Almeri-
cus tunc rex Cypri, regni quoq; Hierosolymitani titulum, uxoris ratione, sicut ostendi-
mus, tenebat: cui rem Christianam frigidè administranti, alium regem subrogandum,
qui in

qui in Asia agebant proceres constituerũt, Ioannesq́ de Bregna celebris famę Gallicus E
ann. 1211 miles in Hierosolymæ regẽ magno cõsensu declaratus est, q̃ per solẽnes accersitus ora-
tores cum multis copijs Cõstãtinopolim est delatus. Et Latini regis Hẽrici nauigio fre-
tus, nonis Septembribus anno salutis nono & duodecies cẽteno Acconẽ Ptolemaidã
peruenit, accepitq́ illico in uxorẽ ad id reseruatã Conradi olim Montisferrati marchio
nis & Hierosolymæ regis filiam, cui id regnũ iure hæreditario debebãt. Per diem uerò
Michaelis archãgeli festiuitate solennẽ, & diadema utriq; regium Tyri est impositum,
& nuptiæ pompa regia celebratæ sunt. Perq; id temporis Innocentius tertius pont. quũ
in Asiam copias mittere anhelaret, in nouas incidit molestias. Otho em̃ quintus post ac
ceptum ab ipso pontifice diadema, iurisiurandi, quo se de more obligauerat, religione
posthabita terrã ecclesiæ hostiliter inuasit: nanq; Radicofanũ montem Faliscum, siue ut
corruptè appellãt, Flasconẽ, & totam penè Romandiolam per diuersas legiones, diuer
sosq́ legatos occupauit, & ad regni Neapolitani regiones conuersus, ut eas quoq; cape
ret est adnixus, Frederico secũdo, quem Romani pont. autoritas & promissa protectio F
securũ redderet, nihil tantis motibus suspicante. Eos uerò motus pontifex Innocentius
iniquo ferens animo, ad Othonem misit, qui eum suadendo, hortãdo, admonendo per-
uincere conaretur, ut capta de ecclesiæ terra feudatariã redderet: qui peiora indies mo-
liebatur, unde pontifex eum anathemate primũ percussit: deinde perseuerãtem, & uias
omnes Romanas latrocinijs infestantem imperio & Alemanniæ regno priuatũ dispositũq́ pronũciauit. Secutus eum prælatos & proceres ac oẽs alios imperij & regni popu-
los eatenus sacramẽti religione, qua illi obligabantur absoluens, ut non magis possent,
q̃ deberent, ab eius imperio, reuerentia, & obedientia se subtrahere. Quamobrem rex
Bohemiæ, Lanthgrauius Toringij, & archiepiscopi Magũtinus Treuerensisq́, dux Au
striæ, & ex militibus præstãtiores quiq; eum deseruerunt: quũ etiam Germani electores
imperij Philippo suadente Francorũ rege quàm primum de priuatione Othonis certio
res facti sunt, Fredericũ secundum Siciliæ regem uigesimũ agentem annum in Roma-
norum regem declauerunt. Philippus em̃ Franciæ rex Othonem Ioannis regis Angliæ G
ex sorore nepotẽ debilirari, ac potentatu deijci exoptabat. Quibus tandẽ deterritus ma
lis atq; periculis Otho, in Alemanniam se recepit, & quæcunq; de Italia ceperat in Ro-
mani põtificis Fredericiq́ Siciliæ regis potestatẽ rediere. At in orientis partibus Cretẽ-
ses quũ animum in Venetos rebellem ostendissent, miserũt Veneti naues sexcentas, to-
tidem triremes, & gubernandæ Candiæ ducẽ, ac Motoni & Coroni cõseruatores, quo-
rum magistratuũ uirtute & urbes insulæq́ retẽtæ sunt, & Genuensiũ tres naues rebelli-
bus fauentium interceptæ. Quinetiã Rabanus de carceribus Veronensis nepotes, cum
Nigropõtis insula sese Veneto feudatarios subegerũt. Pariter Gothfredus de Villa Gal
licus, qui in Achaiæ principatu domino Della Rossa successerat, & Michael Cõminos
Grecus nobilis cum Pelopõnesi parte feudũ Veneto obediẽtiamq́ prestiterũt. Annoq́
qui secutus est quartodecimo duodecies cẽteno Veneti motus Cretensiũ rebellionesq́
compescere cupientes, equites ex suis, & plebeios pedites, eò in Coloniam deduxerũt,
prædiaq́ insulæ maiora, melioraq́ tum equestri ordini, tum plebeis diuisa. Primúsque H
pro republica Veneta dux Candiæ fuit Iacobus Teupolus, qui paulo antè quum pretu-
ram in Adrianopolim gessisset, inducias cum Vattari Commino Græcorum Imperato
re Constantinopolim obtinente in quinquẽnium, & cum Soldano Turcorum in bien-
nium pro republica Veneta constituerat, quæ quidem induciæ ab Impetatore Cõstan-
tinopolitano pariter constitutæ sunt. In Italia interim uocatus ab Innocẽtio Fredericus,
Romam uenit, & quum se uidisset à pontifice, à Romanisq́ omni curia benignè exce-
ptum, coronationem, benedictionemq́ ad Imperium papalem poposcit: quam blan-
dè respondẽs pontifex, ea ratione renuit facere, quod is magno uir animo, sicut Otho-
nem prius, hunc quoque pariter quæreret Italia deturbare. Iuit itaque in Alemanniam
Fredericus, quem primus omnium Maguntinus archiepiscopus, & in suam admisit ur-
bem, & Alemanniæ regni diademate insigniuit. Agentem Magũtinæ Fredericum, Lu-
douicus regis Franciæ primogenitus in Lothoringiam accersiuit, & ad Vallemcoloris
oppidum Mosæ amni propinquum collocuti principes fœdera inierunt, per quæ belli
pacisue societatem inuicem spoponderunt. Pariter Otho priuatus Imperio, auxilia sibi

ac

A ac belli ſocietatem cum Ioanne auunculo regis Angliæ, cumq́ Reginaldo Boloniæ ur-
bis maritimæ comite quęſiuit. In comitem uerò hunc prima ſocietatũ damna cadere in-
cœperũt, quod Philippus rex Frãcorũ Bononia eundẽ ex eius comitatu, Moratanijq́
Abbaculæ oppidorũ regni Frãciæ poſſeſſione deturbauit. Ioãnes uerò rex Angliæ ini-
ta per id temporis cum Ferrãdo comite Flãdrenſi ſocietate, ad Bononiam cum ingenti
claſſe recipiendã ſe contulit: quumq́ partem eius claſſis tempeſtate auectam aliquãdiu
expectaſſet, mutato propoſito prius q̃ illa ueniſſet ad Granaringas Flandriæ oppidum
ſe cõtulit, quò & tota claſſis ſua eum ſubito eſt ſecuta. Philippuſq́ rex Frãcię in Ferrãdũ
primo duxit, & caſtello Ipra Brugiaq́ dedẽtibus oppidanis potitus eſt. Ex eo autẽ loco
relicta apud Damportũ claſſe, Gandauum oppidum regis opulentiſſimũ obſidere per-
rexit. Quo oppido breui per oppidanorũ deditionem capto, Reginaldus Bononiæ co-
mes Ioannis Anglorũ regis nauigio fretus, claſſem Philippi clàm cum modico pręſidio
incendit. Vnde eo factũ eſt incendio, ut Philippus Gãdauo Ipræ & Brugiæ pręſidio in-
B genti relicto in Pariſios ſit reuerſus, claſſe ubiq́ in ſui regni dominijs iuſſa, quã futura æ-
ſtate in Angliã inducere cõſtituerat. Tunc Ioannes Anglorũ rex uires ſuas regi Frãco-
rum potentatui longe impares fore ueritus, ad tertij Innocentij Pont. Romani miſeri-
cordiam protectionemq́ cõfugit: nanq́ Angliam Hiberniamq́ Romanæ eccleſiæ feu-
datarias ex fœdere conſtituẽs centum auri marchas pro utraq́ inſula quotannis ſoluere
eſt pollicitus, quod quidẽ aliquor poſtea ſeruatum fuiſſe inuenimus. Dum tamẽ ea Ro-
mæ apud pontificẽ agerẽtur, Otho cum ingenti exercitu ex locis Germaniæ ſibi paren-
tibus, ex Saxoniaq́ patria cõtracto ad Valentiniana Flandrię oppidũ deſcenderat Fer-
rando comiti ſuppetias allaturus. Quo audito Ioãnes rex Anglię, Comitem Marchiæ,
& cæteros Aquitaniæ proceres ſibi uarijs artibus, datiſq́ pręmijs cõciliauit, quorũ ope
Andegauos in ſuas partes traduxit. Ligeri amne paulo poſt tranſmiſſo, Rupeſmonachi
oppidũ obſidebat, quũ Ludouicus regis Franciæ filius potentiſſimum ducẽs exercitum
obſidionem ſoluit, adeò ut Ioannẽ ultra Ligerim oportuerit retrocedere. Otho interea
C Philippo regi ad pontẽ Bouinarũ prope Tornacum eſt congreſſus, præliumq́ ingẽs ad
diem ieiunij quintã geſtum fuit, in quo Philippus equo deiectus, ac ſuorum æquè ac ho-
ſtium cõcurſu oppreſſus penè interijt, tandemq́ ſubleuatus uictor euaſit. Eſtq́ rata eius
prælij apud Gallicos ſcriptores memoria, ut multa de eo carmine heroico ſcripta extẽt:
nec tñ magna fuit cædes edita, quũ Otho ad duo milia, Philippus uix trecẽtos deſidera-
uerit. Sed gloriæ Gallis datum eſt, fractũ à ſe fugatumq́ eum, qui Romani imperij titu-
lum præ ſe ferẽs, aquilas amiſerit imperiales. Delapſus fuga hoſtis Otho in Saxoniã pa-
ternæ hæreditatis prouinciã ſe recepit, ubi mœſtus languenſq́ animo breui obijt. Tulit
uerò caſus, ut quo die prælium id apud Tornacũ in Gallijs eſt geſtũ, eodem aut poſtero
Henricus Imp. apud Cõſtantinopolim obierit, cui gente Gallico Petrus Comes Antiſ-
ſiodorẽſis pariter Gallicus eſt ſuffectus. Et per id tẽporis Fredericus poſt habitã Magũ-
tiæ regum Alemannorũ coronam in Sueuia gentilitatis ſuę regione deſederat. Is audita
clade qua Otho apud Bouinas afflictus erat, Aquiſgranium imperatoriam urbem obſi-
D dione preſſam recepit, ubi tertij Innocẽtij Romani pont. autoritate regiam iterũ de mo-
re coronã accepit, & ut aliquã erga deum oſtenderet gratitudinẽ, cruce inſignitus, uoto
ſe tunc publicè obligauit ſubſidij Chriſtianis in Aſia agentibus afferendi: ne etiã ponti-
fici quoq́ Romano ingratus eſſe uideretur, comitatũ de regno Siciliæ permiſit feudari
perpetuo eius donationis iure à Romana eccleſia peculiariter poſſidendũ. Per hyemẽ
uerò quæ ſecuta eſt, Innocẽtius papa conciliũ apud Lateranẽſem eccleſiã generale atq́
ampliſſimũ celebrauit, cui patriarcha Hieroſolymitanus, & Metropolitani Septuagin-
ta, epiſcopi duodecim, & quadringẽti abbates & primores cõuẽtuales octingẽti inter-
fuere. Quũ legati pariter eò cõuenerũt, Imperatorũ Germanici ac Cõſtãtinopolitani, &
regũ Hieruſalẽ, Frãciæ, Hiſpaniarũ, Anglię & Cypri, in quo quũ multa ſunt cõſtituta in
patrũ decretis extantia, tum maxime ſactoſanctũ promulgarũ edictum opem rei Chri-
ſtianæ in Aſia agenti populariter afferendã. Et quia hinc Piſani Genuenſeſq́, inde Lõ-
bardi bello inuicem cõflictarẽtur acerrimo, urbe põtifex uere primo profectus eſt, loca
petiturus, ad quæ bello contendẽtes uocare, & pacẽ quũ cõmodius, tum celerius con-
ſtituere poſſet. Sed apud Peruſiam de itinere mortuus ac ſepultus eſt. Extãt Romæ duo
huius

huius pontificis opera, situ, utilitate, & usu longe distantia, hospitale S. spiritus in Saxia à Lombardis & Saxonibus ibi solitis habitare appellatum, quod in Vaticani suburbio celebre & ditissimũ hospitalitati amplissimæ deseruit unum, & alterum turris appellata Comitis Vrsini operis, quę muro omnium totius urbis rarissimo sublimitate surgit eximia. Estq; ad forum olim Neruæ ad ueteris Suburæ principium, quæ per ætatem nostrã & diu antè inhabitata, nullo omnino usui est aut fuit. Legimus uerò ipsum pontificem, quum talis tantæq; argueretur impensæ ecclesiam sancti Sixti, quæ extat in Auentino celebris, tunc dirutam instaurasse. Ea autem quæ ad pręclari præstantissimiq; huius põtificis mortem secuta sunt multi facienda, & diligentiorem postulantia narrationem, in decimum septimum librum, quod hic satis creuerit, duximus reseruanda. E

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLInatione Imperij Romani, Decadis secundæ, Liber septimus.

Onorium Almerieo ciue Romano genitũ, tertio suffectum Innocentio, & ipsum eius nominis tertium Perusię cardinales in Romanũ põtificem creauerũt, qua in creatione ad sextum prædecessoris diem obitus facta, maior solito adhibita est festinantia, quod Perusini ciues difficultatem Hierosolymæ rerum, & bellorum Italiæ fedãdorum necessitates perpenderunt, & coacto in conclaui collegio penuria cibi per dies singulos maiore facta, ut properarent, uim honestissimam attulerunt, consecratusq; pontifex destinatum à prædecessore pacis in Italia constituendæ tractatum per oratores legatosq; continuauit, ipse Romam intra primum creationis mensem per Sabinos se contulit. Solicitabat enim eum Petrus Antissiorensis electus Imp. Cõstantinopolitanus, quem paulo post & Iolem simul uxorem idem pontifex in basilica S. Laurentij, quæ uia Tyburtina extra muros insignis uisitur, imperiali diademate decorauit. Et rebus Christianorum in Romania consulturus, quæ Hierosolymis profuturæ uiderentur, Ioannem de Columna cardinalem Romanũ Portuensem episcopum apostolicæ sedis legatũ declarauit, qui ad nonum coronati Imperatoris diem urbe profectus Brundusium se cõtulit, quò Imperator Imperatrixq; accesserũt, omnesq; simul Venetorum nauigio accepti, simulq; soluẽtes prima uelificatione in conspectũ Dyrrachij substiterunt. Promiserat enim Petrus Imp. Venetis, si Constantinopoli in Italiam delatus, eòdem reducerent, Dyrrachium Venetis reddendã, uel obsidione pressam oppugnatamq; recipere. Theodorus nanq; dux Epirotas urbẽ ipsam dolo captã ueteri Græcorũ iuri innixus ut retineret armis, litigio cõtentionibusq; adnitebaẽ. Eamq; expeditionẽ ut uxorio liberatus impedimento, ac cardinalis respectu cõmodius exequereẽ, Imperator Iolem uxorẽ cum parte classis Cõstantinopolim præmisit, quã paulo post cardinalis est secutus, inchoataq; est obsidio & oppugnationes per dies pene singulos intentatæ. Sed urbẽ ueteri muro, quem Venetus instaurasset munitã Theodorus milite abundãs ex Epiro fideli facile defensabat, adeo ut Imperator potiri desperãs sibi cõstituerit abeundũ, & quod mediterraneas Macedoniæ urbes inuisendi desiderio teneret, petitã inter soluendum obsidionẽ à Theodoro fidei publicæ securitatem accepit, secundũ quã scripto sibi datam ad Aretæ amnis portũ excensionẽ in Macedoniæ littora primã fecit, inde ad nemorosa Tẽpe delatus, cùm ad saltus peruenisset, montium syluis tectorum structas à Theodoro duce insidias incidit, & abductus in teterrimum carcerẽ est cõiectus. Interea principes Christiani, quos tertij Innocẽtij diligẽtia & Lateranẽsis cõsilij decreta ad Hierosolymæ liberationẽ inflammauerãt, in magnũ conferant exercitum, qui partim terra, partim mari Constãtinopolim, & inde cardinale de Colũna sedis apostolicæ legato deducente, Acconẽ se contulerãt, fueruntq; primarij inter eos proceres Andreas Vngariæ rex, Venetorũ nauigio fretus quod libẽter dederãt, quia ius eis cessit, quod in omni Dalmatia regnũ Vngariæ ad eam diẽ habuerat, & dux Austrię, Henricusq; Niuerusis Comes, & Gualterius regis Frãcię camerarius. Quibus Ioãni Hierosolymę regi cõiunctis, in concilio actum est, Damiatã Ægypti urbem Nilo cõtiguam, ut primã omnium caperent, adnitendũ: ea enim in potestate facta apparebat Cayrum & Babylonem cõtiguas urbes amplissimas & cõmodè obsideri posse & interclusas cõmeatu facillimè expugnari. Quo F G H

A Quo Soldanorũ gẽtis Saracenæ principũ domicilio in Christianorũ potestatẽ facto, fu
turum confidebant, ut omnis ea barbaries Saracena nõ solum Hierosolyma & terra san
cta, sed orbe ipso terrarum exterminaretur. Itũ est itaq; non magis cupientissimis ꝙ con Anno sal.
fidentibus procerum militumq; animis, & mense Maio anni salutis duodeuigesimi & M.ccxviij.
duodecies cẽteni Damiatę obsidio inchoata: ea ciuitas olim Heliopolis à Pertinace He
lio cõditore appellata, triplici murorum latericio densissimorũ munimento cingit̃, quã
Nili amnis particula ad Romani Tyberis magnitudinẽ ambit, ut insulam, sed oblongã
arctamq; efficiat. Turris erat Pharea, non quidem crassitudine & celsitudine illi similis,
quã ad Pharon & Nilum stante Romano imperio fuisse legimus: sed quæ suburbiũ &
mercatorũ apothecas ac publica horrea à piratis nocturnisq; prædonib. tutaret̃. Quã-
obrẽ sub nostri exercitus accessum addidit Soldanus suburbio utriq; præsidia, & muni-
tiones undiq; instaurauit. Eas dũ nostri oppugnant munitiones, turrimq; undiq; machi
nis quatiũt, multi per dies singulos cecidere, quũ tñ ea maior in barbarie occisio cõmit-
B teret̃: euicitq; fortissimorum ex omni prouincia alternis pugnãtium nostrorum uirtus,
& superatis munitionibus acceptũ cædis damnũ in decuplo hosti redditũ. Annona ue-
ro in horreis, mercimoniaq; reperta in apothecis cũ militi cõcessa fuere, opulentia Chri
stianorũ castra simul & lætitia sunt repleta: hyems iã planè media erat, & nilus quem à
cõsueta inundatione per id tẽporis timeri nõ oportuit, ab maris inflatione, quã Eurus
maximã inuexit, ripas egressus est, adeò ut unda maris immensum sublata, inde amnis
redundantia nostrorũ castra peruaserit. Vnde impedimentorũ iactura facta, & cõmea-
tuũ pars maxima corrupta est. Cui malo remedia desuper à deo cardinalis, legatus, & e-
piscopi, sacerdotesq; quærenda esse iusserunt. Eoq; finito ieiunio, maris tranquillitas est
secuta: quo itẽ die maior dei benignitate uictorię spes Christianis ex improuiso affulsit.
Soldani castra quæ suũ nostro maiorẽ exercitum seruabant, à Christianorum castris &
ab ipsa urbe Damiata fluuio, de quo diximus, tenuiore dirimebant̃, quæ tamen ad mille
passus ab ipso distãtia fluuio Nili integri ripæ erãt opposita, unde præsidia in urbẽ nun-
C ciosq; mittẽdi facultas Soldano maxima erat, quod scaphæ in fluuio dispositæ, & ex ur
be in illius castra dimitterent̃, & uenientes noctu ac interdiu introducerent, quas illico
subductas nullo nostri nauigio poterãt intercipere. Ea re intellecta, incessit nostros mi-
lites libido incipiẽdi, si qua posset urbs unica obsidione ultra citraq; fluuiũ circundari,
quos cũ uidisset in alterã traductos ripã Soldanus, amẽtia potius ꝙ pauore perterritus
est, paucisq; dimissis exploratoribus quà ꝓgressus inspicerent, sibiq; renunciarẽt, castra
fugiens impedimentis cõmeatuq; plena reliquit. Videntesq; fugientẽ cõtinuato agmi
ne densissimo barbarum Christiani milites trans amnẽ agentes, pars quidnã sibi uellet
profectio inspecturi propius accessere, pars commissam ab hoste fugã, & castra ut erãt
integra capi posse Christianis ducibus renũciarunt. Qui ratibus ad id pridẽ paratis am-
nẽ transmiserunt, & reperta in hostiũ castris annona impedimentis quoq; ac ditioris ap
paratus supellectile, exercitus Christianus magis ꝙ prius ad turrim Pharеam est reple-
tus. Alteris subinde castris ad eam partẽ positis, quæ prius ponte iunxerunt, Damiata
D undiq; est obsessa. Eam Soldani fugã, eos Christianorum successus quum audisset Cor-
radinus Saladini olim filius, Hierosolymę ultra retinẽdæ spẽ abiecit. Quã ne Christiani
captã retinere possent desolare cõstituit, quinetiã à sepulchro domini nostri Iesu Chri-
sti uiolando scelestas cõtinuit manus: causam uero sepulchri tẽpliq; intacti, quam non-
nulli afferũt, delatæ tãtisper Christianæ religioni ueneratione omittimus, magisq; credi
mus Surianos, Ethiopas, Armenios, Georgianos, & alios Asiæ Christianos Hierosoly
mã incolentes multos numero, & magis subditos Asiæ & Aphricę principibus ea loca
dirui cõminuiq; prohibuisse, quorũ ratione & causa eã incolerẽt ciuitatẽ, eorumq; de-
siderio sic Saracenos uel inuitos acquieuisse, sicut eosdẽ suspectissimos inuisosq; omni
tẽpore coguntur tolerare. Castris ut diximus, ad Damiatã undiq; terra communitis, Ni
loq; fluuio classis est addita, & uineæ adactæ, castella excitata, machinisq; oppugnatio
ne sæpissime intẽtata, nec magis probe agitata extrinsecus urbs prævalida, ꝙ fortiter in
trinsecus defensata est. Primaq; æstas & hyems, uerq; subsecutũ. Eo modo ad Damiatã
actũ. Ad Iuniũ uero alterius æstatis mensem, Soldanus medio inter Babylonẽ Damia-
tãq; spatio castra habuit cõmunita innumero exercitu redũdantia, nec ullis adduci po-

terat irritationibus,nullis nostrorũ artibus,ut pugnæ copiam uellet facere. Tandem soli E
ex Christianorũ exercitu Gallici proceres hostis ignauiam aliquo ut dixerũt,ingẽti dedecore aut dãno afficere cõstituerunt.Ioannes Hierosolymæ rex tanquam Gallicus magis ꝗ̃ dux exercitus illorum audaciam temeritatemq; secutus est. Facti in conspectum hostes structa acie Gallici,ꝓbra in hostẽ dictis gesticulationibusq; iactauere. Vallũ aliquando scandere cõminati,& partẽ esse nostrorũ exercitus minimam,Saraceni de propugnaculis in campestri solo faciliter recognoscebãt. Quare facta de repẽte & magnis clamoribus,ut est gentis mos,eruptione Gallorũ insolentiã leuitatẽq; castigauere multis eorũ cæsis,plurimis interceptis,in queis Gualterius regis Franciæ camerarius,Milo Mantoliensis,& Vicecomes sanctæ Susannæ ditiores potentioresq; fuere. Et Ioannes rex igne,ut appellant Græco afflatus,qđ facibus tragulisq; Saraceni immittere cõsueuerũt,manus faciẽq; cõbustus est.Quieuere postmodum Christiani,fuitq; exẽplo Gallorũ,ut neminẽ ultra nostrorũ militum libido ceperit, nedũ in Soldanũ,sed ne in obsessos pugnã ineundi.Ea enim urbs,sicut docuimus,munitissima,nunquã ui oppugnatio F
nibusq; capi potuisset,quæ & cõmeatibus abundabat:sed pestilentia ingens ipsam mirandũ in modũ populata est.Quod quidẽ Christianos,latuisse, ut credã,adduci nequiuissem,nisi apud oẽs scriptores id cõstare uiderem.Fortè ad quintum mensem ꝗ̃ Gallici in Soldanũ male pugnauerant,pauci milites Christiani Damiatæ portas propius accesserunt,quid in urbe agereť exploraturi: silentioq; quid ubiq; in propugnaculis esset admoniti sunt,aut custodes altũ sopitos esse, aut aliũ per errorẽ omnino abesse. Quare pedetẽtim referentes socios aduocant, scalasq; semper in prætorio ad id paratas cõportant,quibus in propugnacula portæ faciliter est conscensum.Et nemine obsistente, aut clamore eos ꝓdente cohors integra portam tenuit,quã dum securibus malleisq; refringunt,accurrentes qui ex Saracenis strepitum sonitumq; primi exaudiuerant, confossi. Christianiq; interim patente ingressi porta, urbe potiti sunt anno tandẽ dimidio atque integro,postquã fuerat obsessa, quẽ nonarum Nouembris sextum diem fuisse constat, Ingressi urbẽ Christiani,insidias primo dolum'ue ab hoste structum suspicabanť, quod G
neminẽ in plateis obuium,neminem in tectis aut ad fenestras se ꝓspicere uidebãt. Sed intellecta est statim urbis desertę calamitas,quod plateę passim,uiciq; oẽs,& ædiũ atria cadaueribus utriusq; sexus, omnisq; ætatis hominum cõtegebanť,& qui in domibus ui ui sunt reperti,aut ipso languebant morbo,aut salutẽ sibi à lãguoris simulatione quærebant.Fuere autem omnes tam integra ꝗ̃ mala ualitudine uiuentes, tria uirorum milia, quũ obsidionis principio fuissent septuaginta. Portis ubiq; munitionibusq; Christiano militi ad custodiã attributis, uicit in cõcilio sentẽtia, tamdiu in castris commorandum, quousq; purgata cadaueribus emundataq; urbs uisa esset salubritatẽ aeris recepisse.Cõcessaq; est ob eam maxime rẽ Saracenis salus,ut purgationis munus curãq; susciperent. Prima uero omniũ Machonaria urbis primaria in gloriosæ uirginis dei & saluatoris nostri Iesu genitricis ecclesiã instaurata, ac in episcopiũ dedicata est.Eam urbem captã esse intelligens Soldanus, castris incensis Cayrũ se Babylonemq; recepit, & Christiani sub ipsum ueris initiũ urbẽ ad aeris sanitatẽ redactam kalendis Februarij sunt ingressi. Po- H
sterоq; die Cardinalis Columna legatus cum episcopis & ingentis numeri clero solẽni pompa gloriosissimæ uirginis purificationem ardentibus non magis in ecclesia ꝗ̃ per uicos & plateas candelis & cereis celebrauere.Habuit per id tẽporis Damiata amplissimæ opulentissimæq; ciuitatis speciẽ, repertamq; in ea rerum omnium copiam auri argentiq; & ditissimæ supellectilis uim maximã legatus regesq; & duces exercitus militi Christiano æqua distributiõe largiti sunt, quin etiã de agrorũ diuisione in tẽpore faciẽda actum est,cũctis existimantibus fore,ut Soldano Babyloniã deturbato, milites qui domos supellectilemq; accepissent in eius Colonia dato nomine ascribi paterenť. Duobus interim annis quib. Petrus Antisiodorẽsis imperator Cõstãtinopolitanus in Theodori ducis Dyrrachini carcere agebat, Ioles uxor imperiũ administrauerat,quæ ad eos fermè dies,per quos Damiata in Christianorũ potestatẽ facta est diẽ obijt. Et Latini ꝓceres Cõstãtinopoli & in Romania agentes,Robertũ Petri ipsius filium ex Gallijs accersitum in imperatorẽ delegerunt.Romæ interim Honorius pontifex beatũ Domini cum audiẽs schismaticos apud Tolosam domuisse, eius præsentisq; ordinẽ cõfirmauit.

Quo

A Quo in tēpore secundus Fredericus in Romanorum regem electus, Othone defuncto,
Romā rediit, quem Honorius imperiali diademate insigniuit. Obierat paulo prius Con
stantia eius mater, præstantissima mulier, nō magis annorū quàm prudētiæ plena. Quæ
uisa filium adolescentiā supergredi incipientē, qui duosdetriginta ageret annos, ad eā
diem in uirtutum uia cōtinuisse, quod ea de medio sublata, mores usq; quaq; mutauit. In
pontificē enim spreta iureiurandi religione, anno coronationis primo multa & quidem
enormia est aggressus: quē ut à flagitijs, à perfidia, à rebellione temperarer, admonentē
magis magisq; indies spreuit, unde eū duxit pōtifex anathemate, nisi resipisceret, & ab-
lata redderet, deterrendū. Et quum sperneret primā excōmunicationem, iterato ponti-
fex priuationē imperij regnorumq; addidit, tertioq; in contumacē exasperatus pōtifex
oēs imperij & regnorum olim suorum subditos à sacramento, in cuius uim fidē illi ser-
uare tenerent, absoluit. At apud Damiatā interea res Christiana per singulos dies ma-
B gis magisq; floruerat. Cardinalis enī Columna legatus apostolicus, & Andreas rex Hun
gariæ, & cæteri proceres in bonā uenerant spem, fore, ut Soldanū Saracenosq; breui cō
ficerent, quibus intentandis rebus id solū morę intercessit, qđ Ioānes Hierosolymę rex
plus sibi q̃ deceret arrogans, parū considerabat, & si urbs Damiata suo subijcienda erat
regno defendū tñ à se cardinali & Hungarorū regi aliquantisper esse, nec omnia illis
præsentibus incōsultisq; ex arbitrio imperanda: cuius rei cum esset aliquando à cardi-
nali modestissime admonitus, Hierosolymā breui, ut dixit, rediturus accessit, quē multi
milites sunt secuti, nec priusquā terq; quaterq; rogatus, ut rediret adduci potuit. Interim
æstas ac hyems prima habitata à nostris Damiata exacta est. Verū ad eius reditū in alte
rā æstatē abibat. Eo postea præsente, quū de rebus agendis consiliū haberet, placuit om
nibus in Cayrū Babylonemq; ducendum. Ad quas urbes Soldanus omnes propè Sara
cenorum copias cōtraxerat. Facta tamē apud Damiatam diuturnior mora utilis uel ea
ratione uisa est fuisse, qđ captæ illius fama multos ex Europa milites illuc traxerat à Ve
C neta, Genuensi, & Pisana classibus transportatos. Ductū est in hostem ad ipsas Iulij mē-
sis idus. Nilo amne præter illū, de quo sæpe diximus, Damiatæ proximum priusquā Ba-
bylon à Damiata adeat, alter deriuat fluuius, cui Soldanus pontē imposuerat nauibus
cōstructū, quo posset facilius in nostros Damiatæ agentes ducere. Eum pōtem modico
seruatū præsidio cum nostri occupassent, paululū progressi sunt. Postridie apostolorū
Petri & Pauli natiuitate celebri castra sunt posita, passus tria milia à Babylone Cayroq;
semota, & quū annonam in duos suffecturam mēses carris secum iumentisq; detulisset,
classis etiam aduerso ducta Nilo tantundem adduxerat. ut innumeri apud Babylonem
Cayrumq; amplissimas urbes coacti Barbari ab annona priusquā Christiani milites ui-
derent laboraturi: spes itaq; uincendi nostros solidissima hortabatur inde futura, ut ui-
debat, certior, quò celerius cōtingeret depugnari. Hic tentatus sæpe hostis, sæpe ad pro
deundum in aciem prouocatus est, qui metu & pauore simulato per dies singulos maio
re, perniciē in nostros inauditā machinabatur. Nilum amnem cum Babylonē Cayrūq;
præterlapsus est undiq; coercēt ripæ eleuatiores alicubi pro soli necessitate, alicubi de-
D pressiores, cataractæq; certa spatiorū proportione in regionibus sunt dispositæ, de qui-
bus agri constituto tēpore inundant. Postquā igit Christiani duos in castris desederant
mēses incursionibus populationibusq; satiati, occasio diu expectata Soldano obuenit
Nili in summas ripas solito citius tumefacti: qua fretus occasione catarractas undiq; nō
magis amoueri, q̃ ripas ad amnis fundū defodi curauit, cooperueruntq; illico regionē
aquæ, ut Christianorū castris ubi solū natura aut cōgesta terra eleuatius erat, cubiti alti-
tudinē superarent. Iumētis uero sublata imprimis pascēdi facultas, & qđ in castris para-
tū erat, destructum est stramen, tñ nec aliquid fuit saluū, quo mortales potuerint uel tri-
duo sustētari. In eā adducti terū difficultatē Christiani alia quoq; angebant maiore, qđ
redituri Damiatā altiores alicubi depressis in locis aquas incedere uerebantur, ut nulla
uia nisi per Nili aggeres tuta ab aquarū periculo uideret, quā hostis armatus & alicubi
aggere & fossa cōmunitā ita obtinebat, ut prelio uideret periculosissimo deturbaturus.
Petitā itaq; missis oratoribus pacē Christiani his cōditionibus impetrauere, ut Damia-
ta cū rebus in ea repertis Soldano dimissa, partemq; ligni crucis quā ille haberet redde-
ret, & captiuis uicissim liberatis Christiani Acconē Tyrumq; redirent. Quibus urbibus

& earũ oppidis pax octo annis esset cũ Turco Saracenoq́ seruanda. Quæ igit̃ in glorio E
sæ uirginis purificatione habitari cœpta est Damiata, ad eiusdẽ natiuitatis diem redita
barbarorũ spurcitie inquinãda. Is annus salutis erat primus uicesimus duodeciesq́ cẽ-
An. sal. M.cc.xxi. tenus. Quo anno Tartari gens Scythica Georgianã Armeniamq́ maiorem diseptas, ua
statasq́ suo subiecerunt imperio. Inde Ripheis mõtibus transmissis, ad eas delati uastis
simas regiones, quæ Transyluanã cõtingunt; in Poloniã, & post in Hungariam pene-
trarunt, quas Christianas regiones populationibus incendijsq́ late cõmissis, magno af-
fecerunt incõmodo. Sed ad rẽ Asiæ Christianã. Damiata Soldano Babyloniæ reddita
cardinalis Columna legatus, rexq́ Hungariæ Andreas, & dux Austriæ, ac cæteri fermè
oẽs illius expeditionis Christiani in Europã quà uenerãt, sunt reuersi. Et anno q secutus
est, Ioannes Hierosolymæ rex Tyri Ptolemaidæ securitate fisus, à pace cũ Soldano cõ-
stituta Romã uenit, quẽ Honorius pont. Romanus benigne acceptũ, muneribus nõ mi
nimis donauit. Isq́ breui post in Franciã, ut dixit, nauigaturus, Pisas primo se cõtulit, &
aut promissam prius, sicut fama postmodum uulgauit, cum Frederico excommunicato F
& pontificis hoste affinitatẽ confirmauit, aut tunc primum à casu inijt. Nanq́ filiam quę
sibi ex Iole, sicut ostendimus, uxore erat, illi in matrimonium despondit: cui in dotẽ no-
minati ius cõtulit, quod eidẽ filiæ materna hæreditate in regnũ Hierosolymæ compete
bat: estq́ hæc occasio, qua freti postea oẽs qui Neapolitanum rite habuerũt regnũ, Hie-
rosolymæ quoq; regni titulis sunt abusi. Delatus inde in Franciam Ioannes rex bona ex
alieno incõmodo fortuna est usus. Philippus eñ rex Frãciæ tunc fortè obiens, testamen
tũ magnificentia legatorũ suo dignissimum regno fecit. In quo sexaginta librarũ argẽti
Parisiensium milia Ioanni regi, totidẽ militiæ templi, tantundẽ magistro hospitalis Hie
rosolymæ legauit. Voto postmodũ Ioannes rex se exoluturus memoriã sancti Iacobi a-
postoli, quæ est apud Cõpostellã Gallitiæ inuasit: à qua peregrinatione dũ tertio redit
mẽse, Berengariã regis Hispaniæ sororẽ cepit uxorem. Quo item anno salutis tertio ui
1223 cesimo & duodecies centeno, beatus Dominicus Bononiæ est defunctus, & ordinem
beati Francisci Honorius cõfirmauit. Sub ipsum Fredericus imperio priuatus, ut rebus G
cõsuleret Alemanniæ, quibus ob noui imperatoris subrogationẽ timebat, Henricũ filiũ
decẽnẽ illi dedit in regẽ. Tribus abinde annis superuixit Honorius, quo in tẽpore Chri
stianam rem in Asia quieuisse satis cõstat. Sed quid Fredericum inter & pontificẽ Ho-
norium fieri contigerit, apud scriptorum neminem tradi uidimus. Extant uero Hono-
rij põtificis, cũ decretales multæ, tũ Romę opera sancti Laurentij extra muros urbis re-
An. sal. parata cũ cœnobio basilicarũ sanctasanctorum ad Lateranensem ecclesiam instaurata,
M.ccxxvi. celebris sanctimoniæ oratoriũ. Is pont. moriens ad annum salutis sextum uigesimũ &
duodecies centenũ, successorem habuit nonum Gregorium patria Ananinum, & Inno
centij tertij comitũ prosapia oriundum. Qui & Laterano ubi creatus fuerat Ananiã per
æstatis caumata se contulit. Vnde Fredericũ monuit, ut expeditionẽ in terram sanctã,
cuius uoto pridẽ cruce signatus se obligauerat, tandẽ iniret, fore cõminatus, ut nisi in
breui exequeret̃, excõmunicationis priuationisq́ sententias ab Honorio prædecessore
in illũ promulgatas, confirmatas etiã atq; etiam aggrauaret. Promisitq́ Fredericus sese H
quod uouerat, quod intendebat, quod pont. uolebat, ut exequeretur properaturum: di-
ctumq́ est ueris tẽpus ad cõueniendũ Brundusij, quo ex portu tunc soluere est pollici-
tus. Põtifexq́ Romam reuersus cruce signatos, qui in orbe Christiano multi erant, ut ad
diẽ cõuenirent, dimissis quaqua uersum tabellarijs, admonuit: cõuenit uero ingens mi-
litũ multitudo, quorũ genere & potentatu præstãtior fuit Asiæ ex Germania Lanthe-
rauius. Ver autẽ iam planè exactum erat, quum expectatus requisitusq́ ægritudinẽ in-
cidisse simulans Fredericus in Sicilia se cõtinuit. Malo enim uir animo, mala mẽte, nun
cios quod postea rescitũ est, expectauit à Soldano Babyloniæ redituros, cũ quo fœde-
ra rei Christianæ perniciosissima inierat, quibus etiã respõdebat fœderibus clades per
eã inuectã morã in Christianos milites Brundusij desidẽtes. Nãq́ superuenientia æstatis
caumata occidẽtales milites, pręsertim Germanos sub cœlo frigidiori nutritos, grauissi
mis afflixerũt morbis, quorũ acerbitate multi, in queis Lãtherauius fuit interiere, pluri-
mi lãguorẽ morti penè similẽ incidere. Ad eũ Lantherauij necis nuncium Fredericus
ex insperato Brundusium aduolauit, ditissimiq́ principis equos, arma, aurum, argentũ,
& lautis-

A & lautissimã supellectilẽ diripuit: põtifex interim crebris illũ nuncijs, oratoribus, episto
lisꝗ in profectionẽ propellere est adnixus. Tunc, ut factæ prædæ contentiones declina
ret Fredericus, tandẽ ad tertium idus Augusti cum omni classe Brundusio soluit, sed cæ
teri ad destinatũ in Acconẽ cursum uelis ardentissime remisꝗ contendunt. Fredericus
noctu cũ trireme dilapsus Brundusium est reuersus, quem sic omnes admoniti eadẽ no
cte secuti sunt. Ad eã accessus Frederici imperatoris famã mouẽs ex Gallia Ioãnes Hie-
rosolymæ rex cũ Berengaria uxore Bononiam usꝗ peruenerat, & ipse in Acconẽ Ve-
netorũ nauigio traiecturus. Quẽ audita Frederici perfidia Bononiæ desidentẽ, põtifex
Gregorius Romandiolæ & exarchatus Rauennatis gubernatorẽ ducẽꝗ instituit. Con
tulerat iã se Acconẽ Ptolemaidam Christiana militia, quum requisitum desideratumꝗ
imperatorẽ germani milites, qui postremi omniũ Brundusio soluerant, illum in Italiam
reuertisse primi renunciarunt. Destitutiꝗ duce primario milites Christiani aliquod in-
cõmodum capere formidabant, nisi eos recreasset Conradini mors quondã filij Saladi-
B ni, cuius filiorũ tutor inducias eũ illis in duos annos petitas cõcessit. At Gregorius pon
tifex quamprimũ intellexit Fredericũ omissa nauigatione in Italiam reuertisse, malignũ
hominẽ cõfirmatis sui prædecessoris Honorij promulgationibus quãtis potuit maledi-
ctionibus ꝓsecutus est: ad quas illico est secutus uxoris Frederici Ioãnis Hierosolymæ
regis filiæ obitus, cui Cõradus filius puer superstes fuit. Secundus Gregorij põtificatus
tunc erat annus, in quo certior erat factus, Hispaniaꝗ solito firmiora Christianitatis fun
damenta iacere cœpit. Nanꝗ Arragonũ rex Ferdinandus Saracenis Maiorica insula, et
Valentia urbe pulsis eas ad Christianos ritus moresꝗ perduxit. Valentiaꝗ opibus &
uiris præstantissimis cõtinuato felicitatis cursu in hæc usꝗ tẽpora est adducta. Fecerat
Fredericus quo tẽpore interrupta nauigatione in Italiã redierat, spẽ ꝓceribus, q in Ac-
conẽ nauigauerant, sui accessus. Quo quidẽ desiderio illos per annũ integrũ est frustra-
tus. Et tandẽ põtifice, sicut pridẽ facere cõsueuerat, spreto, cuius reconciliationẽ negle-
xit, nauigationẽ ingressus est, de qua Cypri substitit, Senescallo militiæ suæ magistro cũ
C copijs Ptolemaidam præmisso, qui nõ magis militiæ Christianæ, ꝙ Soldani Babylonis
conatus apparatusꝗ inspiceret: tantumꝗ abfuit, ut Italia soluere & nauigare intendens
Fredericus põtificis benedictionẽ postulauerit, qđ Rainaldũ quendã Theutonicũ cõ-
stituens regni Siciliæ administrationẽ, illi aperte iussit, ut pontificẽ ecclesiasticosꝗ qui-
buscunꝗ posset modis opprimeret. Isꝗ suo, quod aperta dicebat frõte, domino satisfa-
cturus, Marchiã Anconitanã cũ exercitu est ingressus, & Montemulmi Maceratamꝗ
occupauit. Perusinos uero cũ pertentasset, in rebellionẽ promissa ingenti pecunia pelli
cere nequiuit. Obierat per id tẽporis beatus Franciscus, cuius per dies singulos miracu
lorũ multiplicantium magnitudo Gregorium põtificem mouit, ut Roma Perusiam pe-
tens, inde Assisiũ sit delatus, ibiꝗ cum crebrescentia inspexisset miracula, eundẽ in san-
ctorũ Christi numerũ retulit. Vixꝗ Perusia reuersus erat pontifex, quũ Conradus Gui-
scardi alter Frederici satelles in uallẽ Spoletanã duxit exercitũ, quem Fulginatum con-
iurata factio introduxit: nec tñ diu ea urbs in rebellione perseuerauit, quod fidelis eccle
D siæ populus, & Cõradũ & perfidos cõciues eiecit. Interea Senescallus Frederici in Ac-
conẽ missus multa Christianis ibi agẽtibus damna intulerat, quos ęgre cerneret ferre no
cturna cum Soldano Babylonis colloquia, in quibus ipse aliquando fuerat deprehen-
sus. Quamprimũ tñ Soldani fœdera satis habuit cõstituta, Fredericus ab illo accersitus,
Ptolemaidã adnauigauit. Nec mora, oratores Romã dimittens, absolutionẽ à pontifice
reconciliationemꝗ cõpositis uerborum lenocinijs implorauit. Pontifexꝗ qui omnia
rescisset, quæ Senescallus in Asia cõmiserat, perfidia domini in oratorũ faciẽ exprobra-
ta, petitionibus eorũ repulsam dedit, & hospitalarijs tẽplarijsꝗ in Asia ꝓ crucis honorẽ
militantibus, ut Frederico tanquã hosti publico fauores detraherẽt iniunxit. Quamob-
rẽ Fredericus cõfusione simul & indignatione plenus, consultius sibi duxit in Italiã na-
uigare. Pontifex interea, cũ admoniti excõmunicatiꝗ Rainaldus Marchiã Anconita-
nã, & Conradus uallem Spoletanam infestantes, ut captas de terra ecclesiæ urbes & op
pida redderent, adduci nõ potuissent, Ioannẽ Hierosolymæ regem ex Romandiola ac-
cersiuit, qui paratissimũ in Marchiã duxit exercitũ, Ioannesꝗ Columna sanctæ Praxe-
dis presbyter cardinalis ad eã Marchiæ expeditionẽ sedis apostolicæ legatus fuit. Pan-

dulfus aūt de gente Sabella Romanus pontificis cubicularius copias ex urbe Roma ex E
omniq; terra ecclesiæ cōtractas ad Ananiā coegit, pariterq; eò se cōtulerunt Beluacēsis
Claramontensisq; episcopi cū copijs ex Gallia ductis, pōtifici aduersus Frederici cona-
tus præsidio affuturis, fecitq; prima is exercitus castra ad Insulā finiū regni oppidū, qd'
aliquādiu oppugnatū pactione in potestatē uenit. In Casinēse uero Castellum monaste
rio circūdatū difficilis impeditusq; pōtificis exercitui ascēsus fuit, qd' regni Iustitiarius
à Frederico impositus ea seruaturus claustra copias illuc cōtraxerat ingētes, in queis ma
gna pars Saraceni Frederici milites mercenarij. Deturbati tñ sunt Mōte Iesu Christi &
ecclesiæ hostes penè pariter infideles, Casinēsisq; castello ui capto, Germani incolę de-
ditiōe facta saltū aperuere, nullo deinceps labore, nullo sanguine effuso, quicquid oppi
dorū ad Capuā intercedit cū ipsa urbe pōtificis Gregorij cubiculario manū dedit. Quo
lætatus nūcio pont. Romam Perusia est reuersus. Per id fermè tēporis pressi in Marchia
& ualle Spoletana Frederici satellites eorū quæ in regno fiebāt certiores facti, terrā om
nē ecclesiæ suo destitutā pręsidio reliquerūt, qua utrobiq; recepta, legatus rexq; in rebel F
lionū conuictos animaduerti, sed mitius q̃ erant meriti curauerunt. Et tunc uno eodēq;
tempore Ioannes rex in Romandiolā est reuersus, & Fredericus à Tarētino portu, quē
primū de nauigatione attigit, Neapolim anxius aduolauit. Iuerat Ptolemaidā cum ex-
peditione Brundusii coacta, quā Fredericus destituit nauigantē, magister militiæ Theu
tonicæ Prutenorū, qui rē in Asia Christianam per inducias Damiatæ constitutas, perq;
perfidiā Frederici torpescere uidens, cū ipso Frederico in Italiam redijt. Eo itaq; & Me-
sanensi archiepiscopo oratoribus Romā missis pacē Fredericus ueniamq; supplex ora-
uit. Pōtifexq; mitior q̃ oportuit decuitq;, his conditionibus est assensus, uiginti centūq;
milibus auri uncijs eo bellorū compendio cōsumptis in ecclesiæ ærariū relatis, Frederi-
cus benedictione apostolica restitutus imperator & rex utrobiq; in Sicilia & Aleman-
nia appellaretur, terrāq; de Neapolitano regno amissam noua in feudatione reciperet. Ea
quæ secuta est æstate, Gregorius pont. Ananiā se cōtulit, quò & Fredericus imperator
accessit, & benigne acceptus ad pōtificatus mensam, qd' rarissimū est, discubuit. Quūq; G
pont. hyemē ageret Romæ, Perusini extorres armis in patriā reducti multa in conciues
alterius factionis crudelitate sunt usi: ad quos motus cōpescendos pont. præmissum Io-
annē Columnā, sanctæ Praxedis cardinalē breui est secutus. Profugis itaq; in patriā re-
ductis, ciuitas pacificata nouē milibus auri publicè donata, & multi priuatim pro indi-
gētia, & cuiusq; cōditione data pecunia recreati, utq; ipsam urbē opib. repleret, in ea cū
omni curia duos & uiginti mēses desedit. Per qd' tēpus Romani pōtificis benignitate
abusi, omnia eis etiā præter prædecessorū cōsuetudinē permittēs, in rebellionē pepēde
rūt. Cœperāt paulo ante Romani exploso cōsulū, de quo iā diximus, magistratu, senato
res quandoq; unicū, quādoq; binos creare annuos, qbus eadē penè quę prius cōsulibus
fuerat, custodię urbis dicēdiq; iuris potestas esset attributa: cū tñ ærarij cura nō satis inte
gra dato à pōtifice magistratui linqueretur, ut ad plenariā reipub. administrationē pręter
urbiū arciūq; & pūinciarū urbi adiacētiū subiectionē nihil deesse Romanis uideretur: Hā
nibalq; ex Hānibalda gēte Rom. nobilis senator hæresi cōsentiebat, in quā multi inci- H
derāt sacerdotes, hiq; pōtificis reditū formidātes, senatore usi cōplice, populū in rebelli
onē tumultūq; cōcitauerāt, cū deus peccato respōdens suppliciū inflixit. Tyberis eñ eā
in alluuionē excrescēs, maiorib. quę aliàs unq̃ fuerāt, parē, infima urbis submersa aliq̃t
tenuit dies, & cū domos impulsu aqua euerterit, multa in mare abstulerit, plurima in ci-
uitate corruperit, tū maxime Romanorū uesaniā hinc humiliauit, qd' subsecuta est tātā
humilitatē tabes, ex qua cū multi obierūt, tū nullus penè ab ęgritudine intactus fuit. Ve
nit tñ in Lateranū pont. & publicè oēs priuatimq;, etiā distributa pecunia cōsolatus est,
præter Hānibalē q excōmunicatus depositusq; Ioānē de Poli habuit successorem, præ-
terq; sacerdotes & clericos de hæresi cōuictos, q dignitatibus beneficijsq; priuati sunt:
Qd' uero physici tūc cēsuerūt, tabē illā nō ex Tyberis alluuione, sed ab aquis, quę in cō-
cauis cauernosisq; in urbe locis resederant, pcessisse, cloacas pont. ueteres purgari, no-
uasq; plurimas substrui curauit: sed quāprimū ciuitas cessārib. p hyemē morbis recreari
cœpit, senator inscio primū, post frustra reclamante pont. armatus Romanorū cohortes
in Viterbiēsem agrū duxit, magnāq; in eo edidit uastitatē. Missi aūt à pont. quatuor car
dinales

A dinales compositis Viterbij rebus, senatorē cohortesq; in urbē reduxerūt. Accessit post ad urbem Reatinam pōtifex, curiā in ea aeris salubritate cōseruaturus. Qua in urbe beatum Dominicum in sanctorum numerū retulit. Et eodem fermè die senator infestas ducens in Campaniā cohortes apud Montemfortinū de itinere primum substitit. Eum enī à Frederico imperatore in retum nouarū studia pro missis fauoribus incitatū fuisse post ea rescitum est, sed accedentes derepente cardinales quatuor, quorū unus fuit Ioannes cardinalis Columna, senatorem à proposito deterritum in urbē redire fecerunt. Fredericusq; ex Ceperano, ad quod oppidū motus Campaniæ urbisq; expectauerat, petijt Messanam. Spoletū postea æstate pontifex quum diuertisset, beatum Antonium Portugallia Hispaniæ oriundū, cognomine Paduanū, ob innumera quæ ad illius sepulchrū facta erant miracula, sanctorum Christi confessorū collegio aggregauit. Inde profectus Ananiam, Pallianū oppidū, quod Romani machinationibus capere adnitebantur, pecunia à possessoribus redemptū, & pariter Fumonē Serronumq; curauit ecclesiæ præsidijs custodiri. B Romæ interea ad apertā rebellionē uentū erat, quod senator mores imitatus prisce reipublicæ uetustissimos legē rogauerat, populumq; struxerat pascua, uectigalesq; prouentus omnes, non magis Romanæ urbis, quàm prouinciarum Romæ undiq; adiacentium reipublicæ iurium censeri. Et ne aliquis ab Hetruria legi officeret Montaltum oppidum turri addita à Romano populo cōmunitū est. Nec tñ temperauit dissentientibus etiam cardinalibus pontifex ab accessu in urbem, in quā à populi multitudine more solito obuia est deductus. Paucos ibi moratus dies, quum se nihil proficere intelligeret, Reatinam repetijt ciuitatē: quò & Fredericus imperator ex improuiso se contulit, multa edomandis uel dura obsidione Romanis, adeo uehementi assertione pollicitus, ut Henricū filium ex concubina susceptū, quem Sardiniæ regem declarauerat adstantem, nisi recusasset pontifex, uoluerit dare uadē. Iussus itaq; imperator legatū pontificis adijt sanctæ Mariæ in Cosmodi diaconū cardinalē Montefiasconi cū ecclesiæ copijs agentē, quò & ipse suas ex Hetruria accersiuerat, primusq; in Romanum hostē Viterbiensium uastantē agrum imperator protulit signa, & quum Rispampanū esset decertādum, Romani imperatorijq; milites in unam aciem sunt coniuncti, non quidē dimicantes, sed constituta etiam inter utrosq; fœdera ostendentes: nec prius de eo itinere substitit Fredericus, quàm recta Pisas, & inde Lombardos attigit fines, procedensq; paulopost in Alemanniam se cōtulit. Forte tunc pontifex ad eam concitus rebellionis Frederici nunciationē Reate Perusiam accedens Theutonicos nobiles uiros habuit obuios, qui ductas in Italiam copias aliquā in Asiā Christianæ rei auxilio futuras traducere cupiebant, hisq; operā suæ intētioni haudquaquam dissimilē Christianis rebus nauaturi sese facillimos hortāti requirētiq; pontifici exhibuerunt. Ductaq; est breui cohors Teuthonica Viterbium, & Romani prælio congressi magnū acceperunt incōmodum. Inde legato pontificis ducēte, quū in Sabinos uentum esset, capta in ea regione à Romanis de terra ecclesiæ oppida & castella in potestatē deditione sunt facta. Agentē Perusiæ pontificē Ioannis Vattari Adrianopolitani imp. oratores, & Soldani Saracenorū Iconij nuncius adierunt, quorum simulata intentio nullos sortita est effectus, sed eam attulit Christianæ rei opē, quòd inde admonitus rerum Asiæ pont. ipse Christianos multis in Europæ locis, ut nouerat, cupientissimos ad suscipiēda de more ad spē futuræ beatitudinis æternæ crucis signacula sacrosancto decreto impellere est adnixus, dimisitq; in omnē Christianorū regionem sanctorum Francisci & Dominici religiosos, qui deuotionis ardore prædicationisq; instantia, multos ad pia arma sanctissimāq; expeditionē ex Gallijs atq; Italia conciuere. Fortunatusq; sanctis exornādis pont. ad ipsum crucis proclamatæ tēpus sanctā Elizabet regis Hūgariæ filiā, & Lantherauio desponsatā, sed uirginē miraculis post obitū coruscantē in cœtū sanctarū paradisi uirginū adscripsit. Qua tēpestate scelus ad Constantinopolim emersit, cuius causa Latinū inde nomen postea breui est pulsum. Robertus Antisiodorensis imperator Latinus lasciuia magis uir senex quàm necessitate ductus, uirginē insignis formæ Grecā, nobili ortā progenie despōdit uxorē, nō nescius eā Burgūdioni proceri ordines in Latinorū exercitu ducēti à genitrice matrona diuite prius fuisse despōsatā. Burgūdio itaq; ira & furore accēsus amicos cliētesq; & suos cōmilitones cōtraxit, & noctu puellæ palatiū ingressus cubilis forib. ui refractis eam naso detruncato deformauit, genitrixq; in proximū

mare demersa est, nec ausus est imperator ad iniuriam mutire, Latinis omnibus iniustiti E
am eius, & Burgundionis audaciam pari indignatione contumaciaq́; damnantibus. Per
opportune uero uisa est accidere Roberti ipsius imperatoris mors breui subsequuta, cũ
ctis formidantib. ne Burgundionis audaciam neglectamq́; à Latinis ultionẽ una eadẽq́;
aliquando plecteret castigatio. Suffecto exinde fratri Balduino exagonarũ ad mare Põ
ticum, imperator curãtibus Venetis, filiam obtulit in matrimoniũ, fore pollicitus, ut Ro
maniæ imperiũ terram omnẽ insulasq́; Vatari pulso in generi sui ipsius redigeret pote-
statem. Latini uero proceres ueriti ne Balduinum imperatorẽ additę soceri uires ulciscẽ
da fratris iniuria facerent audentiorem, ætatem adolescentis obiecerunt, quæ nec im-
perij administrationem, neq; coniugiũ, præsertim quod à potentissimo inimicissimoq́;
offerretur socero, satis tolleraret. Euicitq́; concors omniũ sententia Ioannẽ Brennũ Hie
rosolymæ solo titulo regem ex Italia Romandiolaq́; euocandũ. Qui permittente ac sua-
dente Gregorio pontifice Cõstantinopolim est delatus, eiusq́; filia nomine Martha Bal
duino quũ esset desponsata, constitutũ est post soceri mortẽ imperium genero permittẽ F
dum. Ioannesq́; quàmprimũ inijt imperium, nihil duxit antiquius, q̃ illũ in Gallias mit-
tere auxilia imploraturũ. Eã imperator exagonarũ repulsam ægerrime tulit, & quod sæ-
pe antea rogatus facere noluerat, eandem filiã Theodoro Vatari filio despondit uxo-
rem. Qua iuncti affinitate Græci imperatores pellendis Latinis, non minus arma q̃ ani
mos iunxerunt. Pressumq́; est ilico terra & mari imperium Romaniæ, & quũ aliqua Ve-
neti, tum maxime plura imperator Latiniq́; amisere. Quid uero Fredericus occidentalis
imperator interea egerit in Italia, dictu multa non parũ digna duximus altiusculẽ repetẽ
da. Erant ætate illa in marchia Taruisina familiæ nobiles cæteris præstantiores Ecelinus
Alberinusq́; de Romano apud Bassianũ Carrarienses & marchiones Estenses Veronæ
monticuli, & in eius agro sancti Bonifacij comites: & quũ cæteri haberent uetustiorem
prosapiæ originẽ, Ecelinus loco natus erat subobscuriore, cuius auus eiusdem nominis
Theutonicus miles gregarius cũ Othone tertio uenerat in Italiã: hic uero sub Frederico
secũdo, quũ esset uita & moribus perquàm adsimilis, auctus est opibus adeo magnis, ut G
tyrannidẽ sibi cõstituerit maiorem cæteris omnibus, quas absq; imperij aut regni titulo
Italia raro alias pertulerit. Durauerat ad id temporis integra societas, quã populos Lom
bardiæ Frederici primi tẽporibus inijsse ostẽdimus urbes complexa potentissimas, Me
diolanũ, Brixiam, Mantuã, ac maiorem Romandiolæ partẽ: & in Transpadanis, Vero-
nam, Vicentiam, Paduam, & Taruisium: quibus Veneta urbs tunc penitus dominio ma
ritima cõsentiebat. In Frederici partibus Cremonenses, Bergomensesq́;, Parmẽses, Rhe
ginenses, Mutinenses, & in Alpibus Tridentũ persistebant: cæteræ urbes & oppida Lõ
bardię, Romãdiolæ, & marchiæ Taruisinæ pro uarietate fortunæ alternis fauebãt. Quo
itaq; anno Fredericus pontifice apud Viterbiũ data spe frustrato ac planè decepto abijt
in Alemanniã. Eodem reparatis copijs per Tridentinum mense Februario in Italiã est re
uersus. Primaq; urbs Verona in illius partes Ecelini opera est reducta. Inde Fredericus
Mãtuanum ingressus agrum, Marchariã Gazamq́; oppida ui capta direptaq́; incẽdit, &
Cremonã accedens nouẽ mensibus apud eam moratus est, ex qua quũ esset moturus ob H
sidendã sibi Mantuã cõminatus, flexit de itinere in Vicentinos, qui ex improuiso copijs
circundati, cœperunt deditionis facere mentionem. Eaq; fretus occasione Fredericus,
dum ultra citraq; cõmeant oratores, urbẽ dolo captã ipso calendarũ Nouembrium cele
bri die diripuit atq; incendit: ad eamq; tantisper moratus, quoad exercitus populatur, de
uastatq; Paduanum propinquũ agrum, in Taruisinos duxit: circumsessamq́; cepisset ur-
bem, ni Patauinus immisso milite subuenisset. Dum aũt in Taruisina obsidione agit, qđ
uerum fuisse constat, rescijt Henricum filium paternã abominatum in ecclesiã impieta-
tem, fœdera cum socijs bello Lombardis constituta habere, quorũ primores regni Ale-
manniæ fuerãt suasores. Itaq; ueritus, ne ducẽti aduersus filium proceres populiq́; Theu
toni aduersarentũ, impudentia usus inaudita, pontificem per nuncios orauit. Pontifex, ut
uidetũ, fœderis ignarus concessit literas apostolicas, quarũ ui regno subditi Alemãno pa
tri aduersus filium paruerunt. Accersitũ tñ fide publica & rogantibus regni procerib. ue
nia donarũ atq; impunitate Henricũ crudelis pater in Apuliã relegauit. Vbi postea eo iu
bente in carcere publico est necatus. Quinetiã per eosdẽ dies cũ Fredericus cõcupitã re
gis An-

A gis Angliæ sororem affinitatis gradu obstante uxorem nequiret accipere, pontificis dispensatione uoti compos est factus. Anno qui sequutus est salutis septimo & trigesimo supra duodecies centenũ Theobaldus rex Nauarræ, proceresq; è Gallia, Almericus comes Montisfortis, Henricus comes Bari & Campaniæ comes, per Germaniam Hungariamq; Constantinopolim peruenere. Inde Ptolemaidã delati prosperis successibus illico sunt gauisi, populationibus longe lateq; cõmissis, qua præda omnifariam rerum copiosissima exercitũ ditauerunt. Fuitq; eius prædæ exemplo atq; spe, ut Almericus Henricusq; comites ad Gazam usq; prædando urẽdoq; cum multis cohortibus penetrarint. *Anno sal. M.ccxxxvij.* Intercedit uero Ptolemaidam Gazamq; priusq; ad culta sit uentum, oblonga regio plenaq; harenosa, quam properantes in prædam Christiani, minus q̃ oportuit cõsiderarũt. Sed quàmprimum fessi de longo itinere, prædaq; facta tardati, redeuntes hostẽ sequi furentem uiderunt, sese inuicem cœperunt dementiæ temeritatisq; damnare: nec satis eos iuuit, quod sæpenumero alibi fuit saluti, prædam pugnando simul reijciendoq; dimittere. B Almericus enim, Henricusq;, dum alijs fugæ spatium pugnando hostẽq; reprimendo præbere nituntur, in duorum dierum fuga cum suorũ quibusq; melioribus cecidere. Abiectioresq;, quibus nulla fuit decoris cura, Ptolemaidã cladis acceptæ nuncij sunt reuersi. At pontifex Gregorius quum Perusia Interamniam, inde Ferenulli monasteriũ, postmodum Ananiam accessisset, Romam à populo desideratus rogatusq; redire cupiebat: redijssetq;, nisi Petrus Fraiepanes pecunia à Frederico corruptus, custodia pro portis habita prohibuisset. Diuertitq; Viterbium pontifex in illius hæreticos processurus. Composita interim Alemãniæ re, Fredericus in Italiam reuersus est, firmo ut postea apparuit proposito, socias bello urbes pro uiribus edomandi. Sed primi omnium Patauini blanditijs dolosisq; libertatis retioendæ factis ab Ecelino pollicitationibus decepti partes imperatorias sunt sequuti. Quibus euestigio Ecelinus frenũ seruitutis iugum imposuit, Zobardo uiro Germano cũ Theutonica Saracenaq; cohorte ita immisso, ut Saracenis portas Alemannisq; palatiũ seruantibus in apertam seruitutem Padua sit redacta. C Præsertim quia Carrariensium odio atq; inuidia Azxo Estensis marchio, Frederici, uel potius Ecelini partibus adhærebat. Pontifex uero de Frederici in Italiam reditu apparatuq; quẽ maximũ faceret, certior redditus, Gregorium Montelongum sedis apostolicæ protonotariũ ad illũ misit, orans obtestansq;, ut si pacem ecclesiæ, uel potius Iesu Christi, si suã ipsius beniuolentiã, quã proximis diebus in fauore aduersus filiũ, & uxoria dispensatione testatus fuerat, tanti faceret, quanti certe Christianus princeps facere debet, constituta cum Lombardis à Frederico auo suo fœdera, quæ Henricus pater inuiolata uoluerat, conseruaret: & quum assensum Fredericus præstare uideret, misit pontifex unum, et breui post tres cardinales, qui re infecta uel potius exasperata Viterbiũ sunt reuersi. Põtificẽ namq; magis Fredericus, q̃ Lombardos deprimere anhelabat. Prius autem q̃ Lõbardia decederent cardinales, Fredericus in Montemclarũ duxit Brixianorum oppidũ, & expugnatũ direptumq; incendit. Brixianos exinde quũ non posset trahere in suas partes, duxit in Mediolanenses, qui cum exercitu & charrotio illi in itinere apud Curtẽnouam D obuiarunt. Pugnatũ est utrinq; animis ardẽtissimis, & spe neutrobiq; inferiore. Sed quàmprimum sanguinem effundi, cadentesq; utrinq; calcari conspexerunt Mediolanẽses, acie plurimi sunt dilapsi: quorum exemplo socij quoq; bello populi uias in patriam ducentes, uel notas ingrediebantur, uel stantes in aciem proximos ita interrogabant, ut uiderentur impendentem perniciem expauescere. Itaq; quod plerumq; adsolet, factum est, ut maior pars minorem, exercitatiorq; inexpertiorem superarit. Melioresq; è Mediolanensi populo & sociorum auxilijs, quos pudor & uirtùs in prælio continuit, partim cecidere, partim ad charrotium conglobati, Frederico præsenti exhortantiq; sese armis depositis permisere. In queis Petrus Teupolus Venetiarum ducis filius Mediolanensium potestas, & copiarum ductor primarius fuit: nec cessit Frederico uictoria incruenta, tam multis è suo exrecitu interfectis uulneratisq;, ut omissa Mediolani spe potiundi, quæ haudquaquam tenuis apparebat, Cremonam redierit. Vnde Petrum Teupolũ Pisas, & inde in Apuliam misit, ubi in uinculis trucidatus est. Et sub ipsum uictoriæ nuncium, Paduam allatum, Ecelinus ocij pacisq; impatiens Azonem Estensem proditionis insimulatum Estensi oppido per arma eiecit: receptumq; oppidũ Saracenis attribuit confer-

conseruandum.Cupiebat eo tempore,quærebatq; Gregorius pontifex in urbem Romã E
reuerti,populum à quo rogaret exauditurus,Ioannesq; Cincij tunc senator,plebeio atq;
sordido natus loco,pecunia à Frederico corruptus obstitit,custodia portarũ complicib.
attributa,quos pariter corruperat Fredericus.Sed ecclesiæ studiosi occupato Capitolio
Ioannẽ deijcientes,legationem amplissimam,cuius princeps fuit Iacobus Capotius mi-
serunt,pontificem reducturam ueniensq; lętitiam populi per se magnã, dispersa per ui-
cos qua incederet pecunia,& annona paulo post in plebẽ distributa effecit maiorẽ. Nec
defuerũt ad eos distributæ annonæ dies,seditiosi pecunia itẽ à Frederico corrupti, quos
machinationis in pontificem conuictos,à Ioanne Iudicis tũc senatore, populus iusserat
relegari.Perq; eosdem dies pontifex auditam Mediolanensium cladem molestissime tu
lit:& tamen in meliorẽ solito spem erectus est, ducẽ Venetorũ existimans illatam in filij
nece iniuriam aperta in Fredericum inimicitia prosequuturum: hinc magna usus prudẽ F
tia pontifex, Venetum Genuẽsemq; timore belli potius & suspiciõe, q̃ bello inuicẽ exo
sos,ad solida pacis fœdera perducere curauit. Vocatiq; Romã cum publica rei utriusq;
publicæ autoritate,legati ad præscriptam diem præsto affuere.Dedit autẽ pontifex,con
stituit atq; iussit accipientibus pacem annis nouem his cõditionibus duraturam:bella u-
terq; populus susciperet gereretq; cõmunia,nec pacem,amicitiã,bellumue alter sine al-
tero cum Vattari Græco imperatore habere,aut inire posset, & utriusq; populi nauigia
amborũ simul deferrent insignia.Obtestatusq; est pontifex, quod decreto sancitũ pro-
mulgari fecit,partem quæ huiuscemodi constitutæ paci contraria primum faceret,excõ
municationẽ cuius sententia tunc est lata, interdictumq; à sacrificijs incursurã. Secũdũ
hanc pacẽ magna omniũ lætitia constitutam,arma pontifex spiritualia & sacerdotij pro
pria in Fredericũ exercuit,excõmunicatione in illum ad diem cœnæ domini promulga
ta,& omnib.iureiurãdi religione solitis,qua imperij regnorum'ue ratione illi tenerẽtur
astricti.Et quidem ea pax alioquin laudabilis,uel ea ratiõe maxime fuit necessaria, ut bi G
præpotentes Italiæ populi,hinc Frederico,inde Græcorũ imperatori Latinos apud Cõ
stantinopolim opprimenti possent resistere. Ioannes enim Brennius imperator ad eos
obierat dies,& Balduinus ex decreto acceperat imperium. Ioannes item Vattari apud
Adrianopolim orientalis appellatus,& alter apud mare Ponticum exagonarum Gręco
rum occidentaliũ imperatores partim diuisis,partim coniunctis copijs,Latinos, sicut su
pra diximus,ut Græcia eijcerent,adnitebantur.Et Vattari continuatum ab Adrianopo
li Smyrnã usq;,& Sataliã urbes maximas,obtinebat imperiũ. Cui & suberant aderantq;
in bellis assidui Marcus Ganutus Ægei pelagi,& Leo Gualla Rhodum insulas tyranni
de obtinentes.Fregerunt Veneti aliquot ante constitutam pacem annis utriusq; Græci
imperatoris audaciã,conatibus illorum,quotquot intentauerant,inanitis. Cretenses in
rebellionẽ pendentes cõprimere cupiens dux,eam insulã pro Venetis gubernans,Mar
cum Ganutũ mercede conductũ auxilio aduocauerat,quum accersitus à rebellibus Vat
tari tres & triginta in expeditionẽ adduxit triremes, & quem solũ reperit cum triremib. H
octo resistentẽ,Ganutũ in patriã prodito Veneto redire curauit,obtinuitq; tunc de insu
la Creta Vattari Rethimum,Mille Pothimum, Castrum nouũ.Sed quum ulterius pro-
gredi Græcus imp.obsistente Veneto nequiret,relicta oppida cũ imposito pręsidio ami
sit,tresq; de sua classe triremes apud Cythereã insulã naufragio periere.Tunc educta Ve
netijs ad eius rebellionis Cretę famã classis,Ragusinos,q̃suasionib. pollicitationibusq;
Gręcorum Vattari studentiũ deducti desciuerant,data uenia in solitã fœderationẽ ami
citiamq; recepit.Neq; uero potuerũt Latinorum debilitatẽ Veneti adeo adiuuare, quin
Constantinopolis tanta bellorũ acerbitate sit pressa,Balduinus imperator Philippũ fili-
um infantẽ accepti ęris alieni pignus tradiderit mercatoribus,quem illi proprię cõsulẽ-
tes securitati,Venetias miserunt in custodia retinendũ.Detractũ quoq; ędium publica-
rum,& basilicarũ culminibus plumbũ,uenit:nec erat alicunde auxiliũ, pręter opẽ, quę
multa à Venetis suo ipsorum impendio obueniebat.Tandem Gręci imperatores rebus
elati ꝓspere patratis,Cõstantinopolim terra mariq; cinxerunt arctissima obsidione. Vn
de in salutis desperationẽ adductus imp.Balduinus, Venetos suis grauatos periculis &
laboribus magna euicit precum instantia,classem ab illis triremium uigintiquinq; armã
dam,cui pro dimidia communis utriusq; fieret impensa: & ne fraudẽ in solutione peri-
culum

A culum'ue amissi forte imperij Venetus timens impendiũ recusaret, pignora imperator
dedit omniũ preciosissima, lanceam, spongiamq́, quib. dominus & saluator noster, hinc
potatus, inde uulneratus, & crucis ligni, in quo ea pertulit partem. Immissæ ilico Vene-
torum decretæ uigintiquinq; triremes, expectantem in portu, & ipsa urbis mœnia infe-
stantẽ insolentissimum hostem Græcũ prælio superarunt, & quatuor uiginti de inimi-
ca classe interceptis triremibus, Constantinopolis obsidione liberata est. Quinetiã Leo
Gaualla, qui Græcorũ dictæ obsidionis classi præfuerat, eadem die Rhodũ insulã & se-
ipsum Veneto per fœdera subiecit. Et hæc quidem Constantinopolitanæ urbis libera-
tio eodẽ erat facta anno, in quo pacẽ Genuensi cũ Veneto pontifex Gregorius esse uo-
luit. Quare pontifex ipse maiora indies aduersus Fredericũ intentare dispositus fœdera
cum Venetis inijt, per quæ classis triremiũ item uigintiquinq; communi pariq; impen-
dio est armata, quam adhiberi uoluit pontifex Frederico Siciliæ uiribus expellẽdo, qui
interea post instinctã Mediolanẽsi cladẽ Cremonæ aliquãdiu fuit, ubi exercitũ & repa
B ratũ & auctũ maiorẽ solito coegerat, animo, ut creditũ est, Mediolanẽses, aut Bononien
ses, & Romandiolos ex composito inuadendi: quia tñ dominicæ resurrectionis solẽnia
imminebant, ea apud Paduam, tunc sibi primum omnino per Ecelinum subditam cele-
brare constituit. Vnde factum est, ut tertio ipsius Paschatis die adeuntẽ ecclesię Padua-
næ dominicã domum accelerans, tabellarius constitutæ apud urbem pacis, & suæ pro-
mulgatæ excõmunicationis fecerit certiorem. Cuius tamen rei fama Paduam prius to-
tam peruaserat ciuitatẽ. Is itaq; facie ad simulatam animi quietem cõposita, de sua iusti-
tia, deq; rei ipsius indignitate multa disseruit, Petrumq́; Vineũ suarũ magistrum epistola
rũ, magna ut in illa ætate facũdia uirũ, sermonẽ habere iussit, suis laudibus, suisq; de Ro
mana ecclesia deq; Romano pontifice meritis redundantẽ, & tamen exercitu in paruã
tunc palustremq; Venetorũ terram ducere iusso, ipse furens frẽdensq;, uel potius amẽs
præcessit. Itum est in sancti Hilarij monasterium. Et terra omĩs Veneto subdita Pataui-
no contigua agro uix sustinuit operientẽ se Romani olim imperatoris exercitũ, in Be-
C basq; turrim exiguã, quum non esset terra accessus, conuicia sunt iactata. Superueniens
interim à Venetijs cymbarũ sagittarijs plenarũ multitudo, quæ aquas, sicut equites ter-
ram cõpleret, Fredericum re infecta redire compulit. Reuersus Paduã Fredericus præ-
stantissimos usq; per auxiliorũ speciẽ eduxit in obsides, & Vincẽtiã accedens monticu-
lum maiorẽ in arcẽ captã Saracenis attribuit custodiendũ. Clusis inde Veronensis agri
pręsidio munitis, ne liber cuipiã se ignaro in Germaniã esset accessus, & auxilijs Verona
accersitis, in queis multi essent obsidũ loco habendi, in Mantuanũ agrũ signa edixit cra
stino educenda. Iussum tamen de nocte media procedere agmen Padũ qua traijcitur, in
Parmenses petere curauit: tuncq; de continuato per agrum Parmensem itinere, nunqꝫ
prius qꝫ in Lucensibus est quietũ. Nec magis iter id suum Fredericus conficere, qꝫ Eceli
nus marchiã omnẽ Taruisinã sibi subijcere accelerauit, magna ubiq;, sed omĩũ maxima
apud Paduã usus crudelitate, de qua aliàs dicendũ erit. Decedens Luca Fredericus Pi-
sas se cõtulit, eo cõsilio, ut non prius amicissimã linqueret urbẽ, qꝫ rebus Hetruriæ cõpo
D sitis urbe Roma, & omĩ ecclesiæ terra potiri adniterẽt. Annus paulo prius inchoauerat
salutis quadragesimus duodeciesq; cẽtenus, quũ pont. Fredericũ audiens Apenninũ es- An sal.
se transgressum, rebus Lõbardiæ atq; Romandiolæ cõstituit subuenire, quo iubẽte Gre- Mccxl
gorius Montelongus sedis apostolicæ legatus, Mediolano ubi præsente Frederico con
stiterat, Bononiã se cõtulit. Eodẽq; tẽpore Iacobus Teupolus Venetorũ dux, classem du
cens amplissimã aduerso Pado Ferrariã est delatus, quò & Mãtuani terra & Pado ꝓpe
populariter accesserũt. Et his se socios addiderũt, Albericus Ecelini frater, Azoq; Esten
sis, quos affinitate cõiunctos pari Ecelinus odio ꝓsequebaẽ. Eas postea copias ad ꝓtini
cis præscriptũ cõuenisse audiens legatus, & ipse adueniẽs magnũ exercitũ Bononiensis
populi copijs auctũ effecit maximũ. Ferrariã urbẽ tunc Frederici autoritate fauoribusq;
obtinebat Salinguerra Ferrariẽsis honesto natus loco, qui Ecelini sororẽ diu antea ha-
buerat uxorẽ, adeo illi amicitia magis qꝫ affinitate coniunctus, ut quã ille gubernaret, ci
uitas uideretẽ in Ecelini arbitrio cõstituta. Isq; senex, ac propè decrepitus uir laudatę pru
dentiæ, Estẽsis familię, nisi priuata obstitissent Ecelini cũ illis dissidia, uoluntati in omnẽ
euẽtũ fuisset assensus. Obsessa est igiẽ, ac diu oppugnata Ferraria, diutius resistere parata
nisi Salin-

nisi Salinguerram alioqui prudētem ad colloquium ab amicis euocatū legatus interce- E
pisset, quia duce Venetorum Teupolo post receptam urbem, Venetias ductus, & liberaliter habitus, quietissimum habuit uitæ finem. Ferrariam uero pontificis Gregorij legatus Azoni marchioni Estensi attribuit pro Romana ecclesia gubernandam. Er per id se rē temporis classis Venera, quā dimidia Gregorij pontificis impensa armatam fuisse docuimus, ad Garganū montē delata est. Vnde obuias duodecim Frederici triremes custodiæ eius oræ præfectas fugauit, Thermolas inde, Rhodūq;, Vestinā & Vesticē oppida de regno cepit: dūq; milites excensione facta Vesticē spoliāt diruuntq;, nauis Cetea in sinū Sipōtinum tēpestate est acta, quā mille uiris pugnatorib. armatā, & Frederico militantē Veneti expugnarunt. At Fredericus aliquot interea mēses Pisis egerat, de qua urbe discordijs contentionibusq; omnem repleuit infecitq; Hetruriam. Singulas enim ciuitates, singula oppida pertentans, qui suas, qui pontificis Romani sequerētur partes uoluit intelligere. Pisanis quos uel Genuensium, Venetorumq; odio sibi omnino deditos nouerat, statum asserere maximū adnixus, ut essent se absente, à quib. præsidia Romani imperij Hetruria, à quibus directiones gerendis rebus, à quibus consilia peterentur. Fue- F
runtq; Lucæ, quam primā de itinere ciuitatem adijt, fuerunt Florentiæ, Pistorij, Volaterris, Aretij, atq; Miniati, quos siue deprimendi conciues suos libido, siue temeritas in notorias Frederici aduersus ecclesię ac solitæ quietis prouinciæ studiosos partē factionēq; seduxit. Serpsitq; adeo longe & late id malū omnem Hetruriā breui infecturum, nt nulla ciuitas, nullū oppidū, nullus pop. ea labe perniciosissima manserit intactus. Florentini tñ præter admodum paucos & ipsos nobiles, maiore fuerunt constantia, ut quietē, ac pęnemodum libertatem florenribus Romanorum pontificum rebus consuerā pro uiribus cōseruarent: & quum Fredericus urbem ipsam memorans imperij iurium esse, eā in suis partibus reneri contenderet, ausam illi fauere nobilitatē omnem pop. per arma Florentinus eiecit. Eam itaq; ciuitatē sæpe pertētatam Fredericus, quum precibus pollicitationibusq; nequiret, armis territam in sententiam perducere est adnixus, præsidio ex Germanis Saracenisq; singulis partium suarum dato, cuius fauore contraria sentientes exter- G
minarent: primiq; omnium Pistorienses cancellarij, idem familiæ nomē, Panzaticos eiecerunt: Volaterrani deinde, post Miniatenses, Aretini & Lucenses scelus in ciues cōsanguineosq; admisere. In multis enim ac penè in omnibus populis eò tunc demētiæ impietatisq; processum est, ut quem pater filium, frater'ue fratrem uideret contraria sentientē, pelli patria sit passus, aut confodi repugnantem. Quo infortunio quum sola caruerit Sena, in aliud maius seipsam præcipitauit. Amicitia namq; Pisanorum, uel potius odio faciente Florentinorum, Senēses nedum partes Frederici sunt sequuti, sed illi sese per fœdera subiecerunt, pariterq; Perusinorum odio Aretini, factumq; est stupenda celeritate, ut studia partium, factionesq;, & populorum sectiones, per omnem Hetruriam penè dinoscerent. Cui infectioni à Frederico, ut diximus, disseminatæ, nomina quoq; aut ipse, aut ex suis Germanis aliqui indidere. Verbo enim quod certe Germanicū est, studiosos ecclesiæ Guelfos, & imperatoriæ factionis Gibellinos placuit appellari: faciliterq; adducor, ut credā Ptolemæo Lucēsi episcopo, qui paulo post ea tēpora scripsit, ea infausta rebus Italiæ nomina, primū apud Pistoriū fuisse audita, quę paulopost omnē Italiā, pręter H
unicā urbem Venetā infecere. Tantaq; rabie ducentis, & eo amplius annis ad hęc usq; tempora sub infausto eorū nominum titulo sęuitū est, ut peiora inter seipsos scelera quādoq; Itali cōmiserinr ijs, quę à barbaris iam cessantibus fuerāt perpessi. Vrbs enim in urbem popularirer, prouincia in prouinciā, populi pars in alterā, nulla impellente alia q̄ harū partiū causa gessere bella, quorū nullus uictorię finis, nullus modus, nisi in sanguinis effusione & exterminio est petitus, nec uicini inter se cohabitantesq; solū ea debacchati sunt insania atq; impietate, sed quingentis seiuncti passuū millib. pauperes, egeni que, ac diuites & factiosi, quū forte obuij fierent, nefaria inuicē cōmiserunt. Nō modo enim diuisa sunt insignia in prelijs preferenda, sed colores, terrę fructus, uestiū habitus, ipse hominis incessus, digitorum concrepitus, & oris hiatus suam habuere partiū significationē. Brixiani, Bergomēsesq;, apud q̄s ea maxime inualuit calamitas, alliū cuius apud eorū plebem plurimus est usus, quo scindas modo plurimū à ratione partiū existimant interesse, auditumq; aliquando exhorrui, fuisse in Bergomensiū montibus, qui aduenas ex Cala-

Guelfi et Gibellini

A ex Calabris Apulisue aut Hetruscis uiatores in hospitiū receptos, alliū quod suo ipsius
hospitis indicio in nucleos natura distinctos diuidi oportuit, gladio scindentes, tanquā
diuersarū partium interfecerint. Sed ad Fredericū. Is postquā suos ubiq; notos habuit,
eorū qui aut diuersarū censerentur partium, aut qui neutris cōsentire uellent, expugna-
ta oppida locaq; populatus est: & diuersarū partium patria pulsos omnes qui in suam sā
ctisunt potestatem: nōnullos euestigio interfici, quosdā oculis effossis in Apuliam rele
gari, quosdā per diuersa cruciatuū genera ad mortē usq; lacerari fecit. Et Pisani interea
tanti Imperatoris præsentia, tanto fauore animis tumefacti, nihil æquè adnixi sunt, q̃ ut
Genuenses aliqua insigni clade afficerēt. Armauerunt q; classem triremiū supra cētum,
adeò etiam milite ex Frederici copijs sumpto refertā, ut & celeritati pondus, & pugnāti
bus obfuerit pressura. Eam parari classem quàm primū rescijt Genuensis, Venetū admo
nuit, suppetias ex fœdere allaturū. Classisq; triremiū sexaginta, præfecto Andrea Teu-
B polo ducis filio Venetijs subito est educta. Quæ prima uelificatione Polam delata, eam
ciuitatē, quę suā triremē nullā nō dederat, imperata pecunia & muro alicubi aperto, pu-
niuit. Cōtinuata exinde nauigatione Teupolus Dyrrachiū est delatus, ubi à nūcio in id
missō certior est factus Frederici & Pisanorū classem à Genuensi apud Corsicā fuisse su
gatam, quā subduci, in portuq; cōtineri uoluerit Fredericus. Quare Andreas præfectus
classe in Polam conuersa, quā intellexerat iterum defecisse, eam ui receptā spoliatamq;
igni ferroq; uastauit. Per quod temporis Ioannes Vattaris Imp. Græcus senio confe-
ctus, moriens, Theodorū filium habuit successorem, & Ludouicus Frācorum rex per-
mittente, uel, ut uidetur, curante Balduino Imp. Constantinopolitano, pignora retulit
preciosissima Venetis, sicut ostēdimus, ab ipso Imperatore cōcessa, lanceam spōgiamq;
& partē ligni crucis dominicæ passionis. Classe Pisana quo ostēdimus modo subducta,
quantū oportuit reparata, cōstituerat Fredericus in regnum Siciliæ transmittere, quum
hinc Fulginates, inde Viterbienses eum mutare sententiā coegerūt, uterq; ēm populus
C nō magis suam ipsorū quàm prouincialiū rebellionem est pollicitus. Quare plenus spei
& furoris Entium filiū Sardiniæ regē attributa copiarum parte præmisit Fulginatibus
satisfacturū, qui Perusino quē ingredi intendebat, agro per arma prohibitus per Tifer-
nates, & Eugubinos: & prius q̃ aditi fuerint, Nucerini receptus Fulginei mœnibus, rex
Entius pertētatos, & uastato agro agitatos, Perusinos, Assisinates, Treuianos, Tuderti-
nos, & Spoletinos à fide pōtificis & ecclesiæ nequiuit auertere. Spellani, Meuaniates,
Bittoniēsesq; Fulginatū perfidiæ cōplices sunt effecti. Fredericus interea Viterbij erat,
cuius ciuitatis maior fuit, q̃ quæ feliciter narrari possit culpa, quod eam ex castello pōt.
Gregorius in ciuitatē dato primū episcopo extulerat, repulsoq; aliàs ab ipsius dānis eo-
dē Frederico, impēdentē quoq; sibi à furētibus Romanis cladē auerterat. Sed & Viter-
biēses secuti sunt in perfidia Ortani, Thuscanēses, Cornetani, ac Mōteflascōnēses, quin
etiam urbem Romā eadem peruaserat in ecclesiā pontificemq; impietas, ut nihil ad fa-
cinus, prȩter acceleratiorē hostis aduentū defuisse sit uisum. In quam difficultatem om-
nium periculosissimā perductus pōtifex, ab eo in quē sperabat prȩsidia protectionēq;
D inuenit. Cardinalibus ēm & clero omni cum curia & populo in solennē pompā de mo-
te Christiano ducendā conuocatis, capita ipse apostolorū gestanda accepit, & cruce ar-
gētea, cui ueræ & uiuificæ crucis portio inest præmissa, à Lateranēsi episcopo apostolo-
rum principis basilicā petijt. Vbi ambone conscenso orationem habuit, doctrina, cōmi
serationibus, & ad fidem, religionē, pietatemq; colendam, spectātibus locis argumēta-
tionibusq; refertam: & quū porrecto ostensoq; brachio capita apostolorum ostendens,
cui ea committeret conseruāda, cui cōmendaret, flens, suspirās, ingemiscens interrogas-
set, multos uidit lachrymulā abstergētes. Quare nihil moratus decretū promulgauit sa-
crosanctū, gloriæ salutisq; æternæ præmia illis pollicitus, qui aduersus scelestissimū dei
& ecclesiæ suæ sanctæ hostē Fredericum pugnaturi crucis charactere insignirentur. Mi
rum uerò ijs, q superius scripta perlegerūt, sicut & nobis futurū nō dubitamus, potuisse
pontificis ter quaterq; pulsi uerba populum Romanū in suam defensionem armare, in
ea hostis potentissimi propinquitate, cuius largitione corruptos, atq; etiam coniuratos
esse primores quosq; potentioresq; constabat, ut nulli dubiū esse debeat, diuina ope &
opera datam tunc ecclesiæ pontificiq; salutē. Properanti nanq; etiam, ut portas murosq;

perrūperet, amplissimo Fredcrici exercitui cruce signata cohors cominus est cōgressa; B
ad cuius aspectū adeò territus, adeo in furorem uelaniamq; est cōmotus Fredericus, ut
capros ad se uiuos perduci cruce signatos in prima ipse pugnās acie exclamauerit. Inde
perductos ad se Romanos, partim quaternis ad crucis formā confodit uulneribus, partim caput in crucis modū quadrifariam scidit, partim in fronte eandem ferro crucē reddidit insigniros: clericos uerò detonsam in uerticem coronā ferro cæsim in crucē uulneratam, ut dicebat, ornari iussit: quorū unus inflictum uulnus nimis patienter tolerare uisus, in palcarū cumulū funiculo est pertractus, & quū benedicere ac laudare deum perseueraret, igni supposito est crematus. Eam quū uidisset Fredericus populi Romani cōstantiam, tertio quàm aduenerat die mœrens frendensq;, & omnia urens deuastansq; in itinere obuia, transit in Campaniam. Vnde breui post Beneuentū duxit, quā urbem partim dolo, partim ui captam direptamq; reliquit mœnibus immunitam. Et in Picentes marchianos delatus, Asculā obsedit: in cuius fortiter resistentis agro magna uastitas est
commissa: inde in Romandiolos ducere cupiens, Etium Sardiniæ regis filium, agitādis F
sibi de Piceno aduersantibus subigendisq; dimisit: à quo adolescente patri simillimo direptiones ubiq;, incēdia, & uastitates sunt commissæ, ut quicquid resistere ausum est, ad calamitatem maximam sit perductū: quū tamen miræ sint, & rarò aliàs auditæ crudelitates, quas per id tēporis Fredericus exercuit per legatos in regni Siciliæ ecclesiasticos, q multos archiepiscopos episcoposq; partim occiderit, partim carcere tenuerit, partim relegauerit. In queis Cathaniēsis fuit episcopus, à quo ab infantia educatus fuerat. Quū interea pōtifici satis supraq; esset eius cauenti insidias, rem ecclesiasticam reformare. Eo enī tempore decreuit, Salue regina, certis diuinæ rei horis addi, campanasq; ad eucharistiæ confectionē, & laudes uirginis dei genitricis speciali oratiōe in matutinalibus celebrari, quibus ecclesiasticis rebus, ad rerumq; suorum salutē necessarijs intētus fuit. Nam Iacobum Columnā Prænestinum episcopū cardinalem ad regem Franciæ, & Othonem
Montis ferratensi marchionum genere oriundum, S.Nicolai in carcere Tulliano cardi- G
nalem, in Angliā misit oratores, præsidia afflictis ecclesię rebus imploraturos. Eaq; dum curat pontifex, Frederici rem in regno Siciliæ administrātes, in nullum sacrum locū magis desæuierunt, quàm in celebre S.Benedicti monasterium Cassinense, aurea cuius & argentea uasa fregerūt, quæ Fredericus conflata redegit in nūmos, & monachis inde ui ac conuicio deturbatis, satellites sunt in habitationē ruinamq; præfecti. Per quod tēpus Sora, Samnitū quondam urbs, ad Lyris fluuij fontem sita, quod exactionibus oppidani nō sufficerēt, incendio ferroq; uastata est. Parq; Frederici satellitibus cura fuisse est uisa, Hierosolymorū templi ac hospitalis loca subuertere, tanquā in illos accuratè desęuientibus quos nouerāt in Saracenos Asiæ depugnare. Et quidē Saracenos adeo fouit Fredericus, ut eos mercede conductos, magis quàm cæterā e Christianis militiā charos habere sit uisus. Præterq; arma tractātes, multi ex ea barbarie amplos Italiamq; per Siciliā gessere magistratus. Eiusq; gentis amore in Christianos eousq; debacchatus est, ut Luce
riam Apuliæ ciuitatē, eiectis populariter Christianis Saraceno dederit inhabitandam: H
cuius facti memoriā hinc ad nos peruenisse uidemus, quod etiā ea urbs Saraceni Luceria appellatur. Quacunq; autē ratione sit factum, pietate in Lucerinum episcopum uir scelestus est usus, quem cum Christianis duodecim permisit episcopū habitare. Sed legem in regione promulgauit, qua Saracenos adeo uoluit saluos esse, ut cōtendentes cū illis impunè occiderētur: cæsorum autem Saracenorum quæstio, si captus non esset, qui uim attulerat, in uicinæ regionis populos haberetur, qui æris summa, ac totidē capitum supplicio punirentur. Quin etiā alia impietate atq; insania, ut Saraceno non magis sibi militanti, quàm in Africa agenti inseruiret, est usus: qui mulieres forma prȩstātiores per Siciliam & suum Italiæ regnum concupitas uirgines à parentū sinu, matronasq; à uirorum complexu rapi & passus fuerit & curauerit. Tunetis Saracenorum Africæ regis fratrem baptizari uolentem Panormi prohibuit, eadem ratione rentum, ne Romā ad pōtificem accederet. In eo autem itinere, quod ab Asculo in Romandiolā fecit Fredericus, multo maior, quàm regiones illæ unquā à barbaris sint passæ, uastitas est cōmissa. Fortè per id tēporis Rauennę obierat Petrus Trauersarius, uir nobilitate gētis & uirtute propria potentissimus, cuius filia eo mortuo Andreæ regi Vngariæ in matrimonium data

fuit,

A fuit. Isq; Rauennam frequētem populo ditissimamq; tunc diu in Romanorum pontifi-
cum obedientia non magis gubernauerat, quàm possederat, nec unquā Frederici parti
bus uoluerat consentire. Quare fretus mortis illius occasione Fredericus, & accelerauit
iter, & urbe ex improuiso adita faciliter est potitus: inde in Fauentiā est ductū, quā ciues
Bulgarelli cognomine in urbe primarij partibus ecclesiæ cū Petro Trauersaria cōsenti-
re assueti constantissimè defensarūt. Et erat in Lombardia Gregorius Mōtelongus pō-
tificis legatus, qui à Fauentia Mediolanū usq; quicquid urbiū oppidorumq; uiæ impo-
situm est Æmiliæ, in pōtificis Gregorij & sociorū bello partibus cōtinebat. Omissa sunt
pridem à nobis, quæ Christianis in Asia agētibus tunc temporis acciderūt. Pauca tamē
& paruifaciēda fuerunt, quod Conradino Saladini filio rebus humanis, sicut docuimus,
exempto filiorū eius tutores cōstitutas cum Christianis inducias seruauerūt. Quas pau-
lopost cōfirmauit Richardus regis Angliæ frater. Is enim exercitū haudquaquam con-
B temnendum in Asiam transportauit, & Ptolemaidę Tyroq; appulsus rem illarū urbium
Christianā repperit opibus tenuiorem esse, quàm quę sua ope & opera subleuari posset.
Vnde prudenti usus cōsilio easdē inducias in aliquot annos firmari curauit, & Babylo-
nis Soldanus, post cōstituta cū Frederico fœdera in nullos ꝓruperat motus. Sed ad pō-
tificē est redeundū, magis Frederici persequutione solo nomine Christiani laborātem,
quàm Accon Tyrusq; tunc laborauerint à Saracenis. Is pontifex suadentibus Frāciæ &
Angliæ regibus, ad quos miserat, ut diximus, cardinales, conuocauit oēs orbis Christia
ni prælatos ad conciliū celebrādum pro reformatione ecclesiæ & pręsidio in Asia apud
Constātinopolim laborantibus afferendo, primiq; omniū cardinales legati Romam si-
mul redituri multos ex Gallijs Hispaniaq; & Anglia prælatos, & uiros excellētes acce-
perāt socios cōcilio affuturos. In queis Petrus de Collemadio Rothomagēsis archiepi-
scopus & abbates Cluniacēsis Cisterciēsisq; fuere. Senserat Fredericus cōcilium esse in-
dictum, itineribusq; per Italiā à se ubiq; obsessis, futurū intelligebat, ut mari omnes accē
C dere cogerentur. Quamobrē Entium regē filium Pisas missum Pisanas ubiq; mari stru-
ctas habere curauit. Pisaniq; quā rogati fuerunt suo infortunio operam præstiterūt. Al-
to nanq; nauigātes mari cardinales atq; prælatos cum immissis præsidio à Genua trire-
mibus, rex Entius apud Sardiniam inuasit, & fugiētes simul resistentesq;, & ut apparuit,
euasuros superueniēs Pisana classis intercepit. Qua die Pisani ruinæ suæ causam & ini-
tium dederunt. Cardinales autem & prælati ad Amalphiam urbem ducti sunt, ad quam
postmodum in custodia sunt tenti. Dum autē eo tardatus captorū cardinalium & præ-
latorū impedimēto desistit à cōcilio pontifex, mense Augusto & primo quadragesimo Anno salutis
salutis anno supra duodecies cētenū obijt: & Gaufredus ex Castillonea gēte Mediola- 1241.
nensis Sabinensis episcopus in quartū Celestinū pontificē est creatus. Timuisse inueni-
mus Fredericum, ne pontificē patria ardentiorē defuncto sibi hostē efficeret, qua item
ratione pontifex ętate grandiusculus prudentia, quæ in illo plurimū eminebat, est usus.
Ad Fredericum enim mittens obsidionem Fauētiæ continuantē multis illum de futura
pace pollicitationibus delinire conatus est. Sed priusquā Fredericus respōdere potue-
D rit, Celestinus ipse duodeuicesimo pontificatus die defunctus est. Cui ut successor daretr
uno & uicesimo mense laboratū est. Causam eius diuturnæ uacationis apostolicæ uariè
tradi uidemus. Sunt eñ qui Frederici partim persecutiones, partim subdolas pacis pro-
missiones, partim factas cōminationes uelint affirmentq; cardinales ab electione faciē-
da deterruisse. Sed eadē ratio Celestini electionis tēporibus integra erat. Nos uerò ma-
gis theologo Parmensi ordinis minorū, qui uidisse omnia scribit de Frederico à nobis
scripta credimus, tētos Amalphitano carcere cardinales, ne ipsis absentib. electio fieret
protestatos fuisse: quibus & collegas faciliter assensisse crediderim, uidētes omnē Italiā
Frederici motibus quassatā esse, & imminere per singulos dies periculū, ne urbem Ro-
mam caperet, cuius agrum de multis locis populationibus pene perpetuis agitabat, ma
iore tamen cura ubiq; adhibita, ut maria undiq;, undiq; itinera latrocinijs infestarentur,
ne prælato cuipiam, aut uiro excellēti à regibus principibusq; Christianis ad urbem es-
set accessus, creando pontifici auxilium suasionesq; adituro, adeò ut nostro credamus
theologo affirmāti turbinibus Italiæ à Frederico illatis factā esse uniuersam in illa famē,
quæ potius rabies potuit appellari. Fauētia interim anno obsidiōis ꝓpè in Frederici po

testatem pactione est facta, inde in Bononiã ducẽs, studio eam priuauit, quod tunc primum Paduam est translatum: & quum potiri posse non speraret, peruastato agro duxit in Mutinenses atq; Rheginos, nec diu apud eos moratus sola agrorũ uastitate cõtentus fuit, presertim quum properaret ducere in Parmenses, à quorum nonnullis odio Placentinorum tradendę urbis spes oblata erat. Secundus iam annus cõfluxerat latæ in Fredericum excõmunicationis, quo in tẽpore sicut ex superioribus facile apparet, sedis apostolicæ nulla aut tenuis autoritas, aut minima potestas fuerat, Gregorio ad postremos uitæ suæ annos uarijs afflicto persecutionibus, & sede ipsa postmodũ per duodeuiginti menses propter uacationem uiribus inanita. Qua tempestate Balduinus Imp. Constantinopolitanus, & cæteri Latini in Romania agentes meliora quæq; amiserãt, adeò ut de retinẽda Cõstantinopoli desperarẽt, quam sæpe apparuit in Græcorũ potestatem redituram, nisi proprio Veneti impendio succurrissent. Nec erat apud eos obscurũ auxilia à Christianis frustra expectari, aut peti posse, quibus mittendis Romani pont. deesset & opera & autoritas. Dedit itaq; Balduino, sicut & sæpenumero plurimis laborãtibus, ingenium necessitas. Qui Raimũdo sociatus comite Tholosano in Italiam est delatus, primumq; sicut debuerunt principes ipsi adierunt Fredericũ. Is enim Parmam urbem à factione suatũ partium introductus, aduersarios numero plures, q̃ sui erant eiecit, hiq; populariter in Placentiam cõmigrarunt. Impetrarunt uerò Imperator & Raimũdus a Frederico cardinales prelatosq; Amalphitano carcere liberari, fore polliciti ut illis ad collegium perductis, ad optatissimã pontificis electionem ueniretur, cum quo ipsi curam imperij & ipsius Frederici iurium & solidę pacis haberent exactissimã rationem. Venientibus inde Romam Balduino & Raimundo, quicquid in urbe fuit cardinaliũ, prælatorum, curialium atq; Romanorum obuiam prodijt. Et quia missus Amalphim Frederici nuncius, præcesserat tertio principis Constantinopolitani in urbem aduẽtus die, subito rumor urbem peruasit liberatos cardinales Ananiam peruenisse: unde nõ magis ex cõposito collegiũ eò accessit, quàm effusam omnẽ curiam, & Romanos ciues primarios est secutum. Quò quum Balduinus Raimundusq; accessissent, ilico de electione agi cœptum. Quæ Iunio mense quarti-quadragesimi, & duodecies cẽteni salutis anni apud sanctæ Mariæ basilicam celebrata est. Et Sinibaldus S. Laurentij in Lucina presbyter cardinalis Fischea comitum Lauaniæ Genuensis in quartum Innocentium est creatus. Placuisse ferunt Frederici nuncijs apud Balduinum Imp. agentibus illius uiri exaltationẽ, Frederico omnium eius collegij, & citriæ amicissimi, certatimq; Parmam dimissi sunt equites acceleraturi, à quibus læto Fredericus nuncio afficeretur. Is autẽ mentis suę conscius fertur ex cõposito respondisse: bonũ se amicum cardinalem in acerrimum hostem Romanũ põt. permutasse. Ab Anania in urbem cùm esset reditum, de pace agi placuit. Quæ cura Imperatorem Balduinum & Tholosanum comitem æquè ac ipsum pontificem cupientissimum totos menses quatuor die noctuq; exercuit, Frederici oratoribus nuncijsq; per dies uariãtibus, & nulli satis formulæ, nulli oblatæ cõditioni sine scrupulo acquiescentibus, & rescijt interea põtifex Fredericũ in eius caput cũ Romanis ciuibus machinari: cuius quidem machinationis ea erat ratio constituta, ut accedẽs ciuitatẽ Castellanam pontifex Fredericum ad se uenturũ expectaturus in itinere caperetur. Quare põtifex ueritus ne si petitas denegasset cõditiones, coniurati ad facinus in ipsa urbe prosilirent, & petitæ pacis cõditioni uerbo est assensus, & diem sui accessus pusillũ remotiorem ex formula cõstituit. Interea petitas à Genua triremes ad Centumcellensem portũ applicuisse certior factus, noctu adequitãs ad illas delatus est, & nauigãs Genuam incolumis peruenit, ubi periculosissimã incidit ualetudinem, ex qua cùm cõualuisset, ad Philippum regem in Franciam se contulit. Ingressum Rhodano amne aduerso Franciæ regnum pont. Innocẽtium rex summa ueneratione excipi curauit, deduciq; Lugdunum. Quam in urbem concilium pontifex quũ celebrare constituisset, fuæ primum consuluit honestati. Quotiens em̃ sermonem ad populum homiliamq; habuit, quod unoquoq; solenni die fuit, Fredericũ alta inclamauit uoce, illum admonens, ut ad ea respondeat quæ aduersum se pro iuribus ecclesiæ consequendis habebat, Lugdunum se conferret, futurum protestatus, ut si non accessisset, satisq; postulatis fecisset, ipse patrum uetere instituto concilium conuocaret. Quumq; aliquot elapsis mensibus, nil ab illo responsionis haberetur,

A berer, accersiti sunt ad synodũ patres de iure & cõsuetudine affuturi. Inchoauerat q; tũc sextus, quadragesimusq; duodeciesq; cẽtenus salutis annus. Conuenerãt uerò maxima ex parte conciliũ inituri, quũ Fredericus Taddeum Sinuessanum iureconsultum, & qui dem præstantissimũ misit oratorem, omnia ut postea cõstitit disturbaturum: cuius legationis apparens summa, & quam præ se tulit ea erat, Fredericum de re sua, de sua iustitia coram patribus dicturũ, breui affuturum, quem expectandũ & rogabat, & de iuris pontificij rigore cum aduersantibus cõtendebat. Nec morã grauiter pontifex patresq; ferebant, quousq; rescitum est, Fredericum Parmæ agentẽ id maxime moliri, enitiq;, ut Brixianos, Mediolanensesq; bello diu præmeditato paratissimus inuaderet. Erãt põtifici in Parma urbe consanguinei, & affines multi nobiles in regione primarij, quorũ salutis ratione dum fuit cardinalis amicitiam cum Frederico, de qua diximus seruauit. Eos itaq; pontifex clàm admonitos iussit uel nudos Placẽtiam commigrare. Quod quamprimũ An.sal. M.cc.xlvi.

B est factum, sententiã pontifex in Fredericum excõmunicationis, depositionis, priuationisq; pronunciauit, omnibus iuramẽto absolutis, quo illi tenerẽtur, & potestate electoribus attributa nouum quẽ uellent principem deligẽdi, prout in sexto de iudicijs nunc habetur. Ad eam nunciationem iracundia, cuius erat impotens, adeò excãduit Fredericus, ut profugorũ pontificis necessariorũ ædes Parmæ & uillas rure speciosissimas funditus euerterit: paulo post à duce, ut creditum est, multa etiam in põtificis oppressionẽ pollicente suasus, Lugdunũ accedere proposuit, mouitq; Parma comitatũ ducens non armatorum magis quàm togatorũ, qualem quantumq; post stãtis Romani imperij tempora nullùs aut domi habuerat, aut in itinere duxerat Imperator. Lõbardiæ autẽ & rerum Italię administrationem Entio filio regi Sardiniæ commisit, ea iniuncta cõditione, ut sese apud Parmã continẽs, quæcunq; ingruerent remotius gerenda, per legatos ministrosq; curaret. Iamq; Taurinum Fredericus attigerat, quũ regem Entium pepulere Cremonenses, ut oblata Quintiani Brixianorum oppidi furto, aut prima oppugnatione

C capiendi occasione per suam ipsius solitam celeritatem diligentiamq; uteretur. Sed illo haudquaquã impigriores fuere Parmenses patria extorres. Qui Placentinorum allata populariter ope freti, iter ad recipiendã patriam sunt ingressi. Inerat Parmæ prætor Hẽricus Aretinus, cui dicendo iuri à Frederico pridẽ imposito, Entius in Brixianos ducturus, urbis præsidijq; regimen demãdauerat. Isq; factionis Imperatoriæ Parmensibus impulsus, structa acie extorribus ad Tarum obuijs cominus est congressus. Et præliũ odio hinc inde uiribus maiore cõmissum est, in quo Testa prætor & pręsidij primores interfecti sunt. Parmensium autẽ Frederico studentium non magna magis, quàm crudelissima cædes commissa fuit, minimoq; postea negocio extorres in patriã sunt reducti. Ingressum iam Alpes Fredericum, is auditus Parmæ casus ad reditũ traxit. Futurum enim existimauit, ut eo in Gallijs remotissimo Parmensiũ si incolumes mansissent, exẽplo multi de Italia rebellarent, ususq; est conatu cæteris antehac omnibus maiore, copijs undique cõtrahendis. Venit enim cum omnibus Marchiæ Taruisanæ neruis Ecelinus, aduenere ex Sicilia Apuliaq; Saraceni, & millium sexaginta copijs Parma est cincta. Præuenerat

D autem consilio & prudẽtia furentem Fredericum, etiam priusquã Taurino mouere posset, Gregorius Montelongus sedis apostolicæ in Lombardia legatus, quẽ Innocentius pontifex Aquileiensi patriarchatu ornatũ apud Mediolanenses Placentinosq; iusserat permanere. Eo enĩ curante hinc Placentini, Mediolanenses, inde Bononienses, Ferrarienses, Rhegini, Mutinenses præsidia Parmam immiserant sceletissima, ut Fredericus illorum eruptionibus propè quotidianis agitatus, castra remotius cõmunire fuerit coactus: quæ quidem castra in magnũ circuitum fossa ualloq; primum casu & præter intentionem munitissima Fredericus in urbem ædificata linquere constituit, ut Parma q̃ primum caperet funditus diruta, hæc in eius locũ suffecta maneret: nomenq; urbi Victoriæ fuit inditũ, & tutelaris sanctus de more Christiano martyr Victor in basilica cathedrali est nuncupatus, Victoriniq; moneta in urbe cusa fuere dicti: continuatum postea est duos fermè annos bellũ atrox uariumq; & Lombardiæ ac omni Italiæ perniciosissimum, omnibus quos per Italiam partiũ Gibellinæ & Guelfæ labes infecerat, auxilia nõ magis militum, quàm pecuniarum odio partium utrinq; contribuentibus. Et fuit planè urbs Victoria uario gentiũ & rerum inusitatarũ cõmercio ac multitudine frequentata;

quod ꝑ singulos penè dies ex Africa, Mauritania, Asia, Ægypto noui homines, noua ue E
ste, nouis moribus sunt uisi. Animalia etiã uidit urbs Victoria, quæ post theatrales stãtis
Rom. imperij ludos Italia nõ uiderat, elephãtes, dromedarios, pãtheras, leones, pardos,
lynces, & ursos albos: quũ canes tũc uidisse asserat noster Theologus hinc magnitudine
aspectuq; horribili, inde extrema pusillitate. Aues quoq; & rapaces & cicures, Frederi-
cusq; curauit preter usitatas in Italia multas, in queis falcones, chiluonesq;, astures & gir
falchi albi, & q̃d eã decuit maiestatẽ imperialẽ immẽsæ magnitudinis barbati bubones
fuere cõspicui. Contraxit eò Fredericus habitas prius, & tunc primũ raptas speciosissi-
mas mulieres, quibus à spadonũ grege custoditis, uiridaria, uineas, hortos, & cõsitiones
cum uillis apud Victoriã urbẽ lautissimam curabat. Interea põt. Innocẽtius apud Lug-
dunum degens post concilium dimissum Oddonem Thusculanum cardinalem episco-
pum ad regni Frãciæ prouincias legatũ misit crucesignãdos excitaturũ, qui Philippum
eorũ regem sequerẽtur, in Asiam traijcere intendentem. Id ipsum sub pont. Innocẽtij in
Franciam aduentum graui & periculoso implicitus morbo rex uouerat se facturum. Et F
quidem eam Philippi regis expeditionẽ peroppottunè tunc destinatã, paratamq; appa
rauit. Quod anno antè tertio Tartari in exercitum coacti innumerũ, bipartito agmine
in Asiam Europamq; descenderãt. Et qui in Asiã duxere, Georgianã Thomitathonorũ
olim regionẽ primũ, & post superiorẽ Armeniã peruagati, ad Iconiã usq; Turcorum re-
giam peruenere. Alia uerò manus Batone duce Poloniã & Vngariã excursionibus po-
pulati ad mare Ponticũ deflexerũt, ubi Russiam, siue Rutheniã & Gazam amplissimas
regiones uastitate maxima afflixere. Per idq; tẽporis Grossoni gens Arabica eorũ deuo
ta superstitioni Soldano Babylonis impellẽte Christianos in Asia habẽtes diuersis agi
tarunt in locis, congressosq; tẽplarios & hospitalarios sæpenumero malè mulctatos re-
presserũt, demumq; Hierosolymã delati, tunc sicut ostẽdimus immunitam, eos ex Asia-
ticis Christianis, quos à Saladini filijs intactos diximus esse seruatos, ipsi maxima cõfece
runt occisione. Sepulchrũ uerò dominicũ ad ea intactum tempora seruatum, quãta ma-
xima fieri potuit ignominia & simul uastitate fœdatũ est. Eadem etiam tempestate dum G
hic Tartari, inde Grossoini tam multa gerũt, res Germaniæ pariter inquietissimę, quòd
Germani electores imperij factæ de Frederico priuationi, & simul autoritati ab Inno-
centio pont. eis attributæ innixi Lantgrauiũ Thuringiæ, Alemannorũ Romanorumq;
regem designauerãt, & Conradus adolescens Alemanniæ rex à Frederico genitore pri-
dem institutus illũ regni ingressu & possessione armis prohibebat, sed prædicata iubẽte
põtifice in Conradũ, Fredericiq; fautores crucesignatio, multos in noui regis Lãtgrauij
An. sal. præsidia fauoresq; conciuit: breui tamẽ mortuus est Lantgrauius, cui electores Guilel-
M.ccxlviij. mum Hollandiæ comitem suffecerunt. At Philippus rex Francię ad annum qui iam in-
choauerat duodequinquagesimũ & duodecies centenum ad pont. Innocentium Lug-
duni agentem se contulit, eiusq; benedictione habita iter suum in Asiam destinatum
persecutus est. Rhodano enim secundo ad Augusti mensis idus in mare inferum dela-
psus, primam de perpetua uelificatione terram attigit Cypri regnum, in quo hyemẽ &
ueris principium egit. Soluturũ inde ad Maij nonas multi ex Cypro crucesignati arma- H
ti in id nauibus sunt secuti. Et tantus exercitus, quem magnũ fuisse cõstat, ad destinatam
mutua consolatione urbis Damiatæ obsidionem primum omnium intentandam se cõ-
tulit. Tenebat uerò Babylonis Soldanus Nili ostia firmissimo triremium nauiúmque
præsidio custodita, & maris littora armati exercitus undiq; contegebant. Sed milites
Christiani quàm primũ naues ceteas, & triremes terram attigisse senserũt, scaphis myo-
paronibus atq; lintribus in tantam manum, quantam illæ potuerunt ferre, ad littus de-
lati sunt, & unusquisque ut scapham maris altitudo destituit, in aquam sabulúmue desi-
luit, ut qui maioribus uecti erant myoparonibus, nõnulli obierint unda absorpti, quam
uiolentiorem nauigium id fecerat raptim ductum. Sed tamen instructa in aquis acie
Christiana cohors pugnantes de sicco littore barbaros sensim repulit, quousq; alia su-
per aliam delata scaphis manus in iustum creuit exercitum. Qui terra quam ceperat ad
Nili ostium ferri cœpit: & pariter eodem tempore Christianorum triremes ad classem
hosticam cœperant nauigare, quum illi aduerso Nilo remis uelisq; contendentem fu-
gere est conspectum. Facta in continentem excensione, Philippus rex tentoria ad littus
firmatida

A firmanda, & nemine ulterius inexplorato progrediendum edicto iussit. Sed ad Frederi cum est redeundū, qui dum tanta tam multaq; hinc pontifex Lugduni, inde rex Frāciæ in Ægypto cū gloria & dignitate reipublicæ Christianę gerūt, Christianos ipse in Lombardiā omnimoda crudelitate persequitur. Postquā enim Parmæ ui expugnādæ spem abiecit, & famæ illam in deditionē cogere est adnixus, multa truculētissime sunt cōmissa. Captos nanq; diuersarū partium Rheginenses, Mutinenses, Placentinos, Bononienses, atq; etiam Hetruscos ante urbis Parmæ portas, promuralia q; trūcari laniariq;, & balistis maioribus, quas appellāt bricolas, in urbē semiuiuos proijci curauit, nec à mierculiarum pudore est temperatū, si quādo pauperculæ clàm in agrum delatæ Saracenorum & Frederici satellitū manus incidere. Tandē anno obsidionis secūdo propè exacto, Gregorius Montelōgus legatus, & Philippus uicedominus Placētinus ciuis Lombardorū presidio prefectus, oblata, quā diu expectauerant, occasione sunt usi: sagittarij German & Saraceni in magnum coacti numerū ad Parmæ portas fossasq; cōglobati sunt, id ma-
B ximè adnixi, ut cōgredi ausos, aut si nullus apparuisset stantes in propugnaculis q̃ plurimos uulnerarēt. Tum legatus præfectusq; structis in urbe aciebus, quāta maxima possunt celeritate erūpūt, nulla cōficiēdis sagittarijs, quod facile erat, mora adhibita. Id em̄ solum, quod constituerāt, adnitebātur, ut urbem Victoriā ex improuiso aggrederētur. Et in ea securitate, quā Frederici potētatus, & simul obsessorū Parmæ credita debilitas tam diu præstiterat, uiā quæ à castris in urbē rectā lataq; ducebat, ociosi milites Frederici inermes deambulando cōpleuerāt, Frederici exemplo, quem noster Theologus, qui interfuit, scortorū gregi lasciuientem tunc per nemora collusisse affirmat. Ortus tamē à sagittarijs ad prima eruptionis signa clamor in uiam subito portamq; relatus est, quē acceptà à furēti hoste uulnera morientiumq; gemitus, & fugientiū trepidatio ingeminarūt; cōcursus ad urbis Victoriæ portam quàm frequentissimus fuit: sed inermes uisendi studio se inculcantes, hostē aduentare furentem sanguinolentumq; cōspicati, dum arma arripere properāt, portā reliquere hostibus indefensam, & confugienti sagittariorū alio-
C rumq; inermiū immixtus globo hostis eam ardenti animo tenuit occupatā. Nec mora, ad omnes in eam perducētes uias & uicos pugnari truculentissimè cœptum erat, quum Fredericus altero super alterū portę occupationē & hostem Victoria urbe potitū nunciante, unicam in fuga spem salutis arripuit, qui prẹter alia acceptæ cladis damna, prẹter dedecus & ignominiam, aurea quoq; & argentea, ac penè maiora q̃ imperatoria perdidit ornamenta. In queis corona fuit mirabili preciosissimoq; iaspidum ornatu. Eam em̄ pondere & forma maiusculā, q̃ quæ capitis de imperatorio nostri temporis more gestamen esset: ad diuitiarū, quas certè maximas habuit, ostentationē in cubiculo cōspiciendam semper habebat. Ditatus tanta præda, quā particulatim referre operosum fuerit, ecclesiasticorū exercitus, Victoriā urbem gloriosè deuictam solo æquauit, nulla re magis alia domandus, quàm quod in sanguinis humani, nō magis barbari, quàm Italici effusiōne modū excessit. Fredericus autē in Cremonensem agrum de fuga se cōtulit, nec Cremonā rogatus accedere est ausus, maximè ueritus, q̃d faciliter contingere potuit, ne po-
D pulus tanta clade eius lasciuia atq; imprudētia afflictus pœnas ab eo suppliciumq; sumeret. Cremonēsis em̄ militiæ flos cum carrhotio in urbe Victoria amissus, & odio partiū in primores quosq; sæuitum erat. Reparauit tamen breui exercitū Fredericus, & in Placentinos ducens, monasterium S. Columbæ secus Dominum oppidum demolitus est: Inde mouens, ut per Bercetium transmisso Apēnino duceret in Hetruriā, Entium regē filium Fauētiam cum parte exercitus misit, eam urbē Rauennamq; in potestate, & proximas in obedientia retenturū. Nam Foroliuienses liberi, quibus omnia inter Apenninum Maticlamq; fluuium, & uiam Flaminiā parerent, libras centū Imperatori tributum dissoluebant: pariter Ariminenses Vrbinatesq; faciebant: & Marchia omnis Aconitana Frederico parebat, quū Perusini, Assisinates, Tudertiniq; partes pontificis sequerētur, Hetruriaq; pariter tota, præter unicā urbem Florentiā Frederico magis subdita esse uidebatur, quàm eius partes amicitiamq; fouere. Quare hoc in suo aduētu nihil ardentius concupiuit curauitq;, quàm ulcerati apud Parmā urbem animi dolorē iracundiamq; in Florentinorū excidio euomere, nec multi fecisset Gibellinæ partis suæ iniuriā in publico accipiendā exterminio, quòd illam nimis Guelfę nouerat inferiorem. Idq; quū utriq;

Bb 4 parti

parti pariter notum, accedēs ad mœnia portasq; Florentiæ Fredericus, nō est in urbem B admissus: sed postulanti cōcessum, ut Guelfis eiectis, Gibellina factio rerum in Florētia potiretur. Eiectiq; pars magistratibus paritura abijt in exilium, pars uaga & dispersa in Frederici potestatē facta, immanissimē ab eo est habita, pars in qua nobilitas præcipuā fuit, comitē Rodulphum de Vrsaria, & Rainerium Bōdelmontem sequuta cōtulit se in Vrsariā: quos insecutus est Fredericus, & castello ui capto Rodulphus in aqua enectus. Rainerius cum melioribus quibusq; excæcatus, & sub custodia in Apulia relegatus est. Dum tamē hæc sceleſtissimus ageret, Fredericus infelicissimo sibi percussus est nūcio. Entium enim allatū est filium suum, quem Romandiolæ præsidio relictū fuisse ostendimus, prælio à Bononiensibus superatū, & cum copijs penè omnibus captū esse, quem postea Bononienses diutissimè tenuerūt. Fredericum subinde in Apuliam se contulisse apud omnes cōstat. Sed Rolandus Albertinusq; Mussatus Patauini, quos uideo per ea tempora scripsisse, illum dicunt Panormi fuisse defunctū ad diem, quæ diei respōdebat, in qua secūdo ante tricesimo anno Romanorū Imperator fuerat designatus. Ptolemeus F uerò fuit Lucēsis, q & ipse hoc in loco incipit, à se, ut paulopost dicit, uisa scribere. Fredericum Martini testimonio affirmat, in Apulia apud Ferensulā graui & periculoso laborasse morbo. Ex quo quū iam conualesceret Manfredus adolescēs filius suus, ex concubina nobili muliere susceptus, cōpresso iacentis in strato ore eum suffocauit. Quicquid uerò de morte Frederici ueritas habeat, satis cōstat Fredericū paulo prius q̄ moreretur, Manfredum instituisse Tarentinū principem, multis illi additis oppidis & castellis, quæ principatus titulo prius nō consueuerāt contineri. Voluisse eñ uisus est Fredericus ingentis spiritus acerrimiq; ingenij adolescētem, forma speciosissimum, & literis exornatum, quē non minus ipse diligeret, quàm ab omnibus amari sciret, partē suam habere, in qua uitā uirtute sua dignā duceret. Verebatur eñ ne fratris Conradi auaritia & ingratitudo, quod plerunque in similibus adsolet, illi officeret. Ad Conradum enim legitimò genitum matrimonio, quē ex Iole Ioānis Hierosolymitani regis filia susceperat, regnorum potentatusq; omnis successio deuoluebatur. Isq; Conradus à Gulielmo rege Ale- G manniæ, quē Lantherauio diu antea suffectum ostendimus, continuato pridē agitatus bello post Frederici patris mortē, in Sueuia gentis suæ patrimonio parum per se continuit. Quo in tēpore Manfredus Neapolitanis sibi illegitimo & nullis freto regni titulis consentire recusantibus, bello & illatis damnis infestissimus fuit. Quū enim omnes populi Conradum breui, ut dicebatur, affuturum sperantes, Manfredo fratri libenter parerent, existimarunt Neapolitani fore, ut ipsis in potestate habitis, Mãfredus acerrimi ambitiosiq; adolescēs ingenij, regnum sibi excluso fratre conaretur retinere. Tandē Conradus amicitia fretus, Ecelini de Romano Transpadanā Italiæ regionem uniuersam tyrannide obtinentis, Veronam, & inde Tisanam se contulit. Ex quo portu paratissimum amplissimumq; exercitum in Apuliam transportauit. Erat uerò quod rerum euentus & gesta docuere, Conradus genitori Frederico inclemētia, ambitione & malignitate perquam assimilis: sed morum elegantia & facilitate, quā ille artificio quodam præ se ferebat, carens, ut prudentia illum, uel potius patris astutia destituisse uideatur, idq; statim H ad suum in Apuliam aduentum ostendit. Nam licet Manfredum, quod statim postea apparuit, suspectum odiosissimumq; duceret, Neapolitanorum rem peruersa ac debuit uia tractare aggressus est, qui eos læsæ maiestatis crimine postulatos ad satisfactionem deditionemq; per oratorem faciendam compellauit. Nec satis audire uoluit oratores defensionem aduersus Manfredi ambitionem, non rebellionem aduersus legitimum Frederici successorem quæsitam ostensuros, & Neapolim furens, minarumq; redundās obsedit. Sed iam temporis ratio admonet ad Ludouicum regem Franciæ redeundum. Copijs Christianorū in Ægypti littus ad Nili ostia, sicut ostendimus, expositis, Saraceni Damiatam incolentes, urbe populariter migrare constituerunt. Accepta enim Ioāni Brennij Hierosolymę regis temporibus clades, eos à resistentia deterrebat. Noctu itaq; commigrantes, ignes plerisq; suppositos in locis reliquerunt. Sed missi à Philippo exploratores quid ageretur ab hoste, aut ipse posset agere in circuitu contēplaturi, populum in migratione, & simul ignem in flammas erumpere, ad tertiam uigiliam cōspexerunt. Quod quū esset in castra celeriter allatū, accurrentibus Christianis ignes rapidum

sunt

A sunt extincti, & subsecuto agmine Christianorũ exercitu ciuitas est repleta. Inerat exercitui sedis apostolicę legatus patriarcha Hierosolymitanus. Inerãt & ex Gallijs episcopi & abbates, quorũ prima omnium fuit cura cum solenni pompa undiq; ducta urbem lustrare, Machoarniamq; barbarorũ primariam in gloriosę uirginis Marię basilicam, sicut aliás factum fuerat cõsecrare. Edoctus uerò aliorũ mali exemplo, Philippus rex in concilio decreuit expeditionẽ, inde nõn prius ineundam, quàm Nili incrementorũ tempora pręteriissent. Sicq; prima æstas ad Damiatã in ocio est exacta. Ad idus uerò Octobris Robertus comes Pictauiensis eius regis germanus frater, nouas ex Gallijs Damiatã copias transportauit. Et Nouembri proximo ad exitũ propinquãte, Ludouicus Damiatã mouens ad Ferramniam urbem duxit, apud quã Soldanus coactas undiq; barbarorum copias continebat, diremptiq; paruo amne tanti exercitus in alterã usq; hyemem cõstitere. Et quanquã leuibus sæpenumero certatum sit prælijs, nunquã tamen in rerum discrimen totis copijs est depugnatum. Ad hyemem uerò mediam Robertus Pictauiensis
B magis ausus, quàm sine toto exercitu perficere potuerit, in prælio captus fuit. Interim in Italia Cõradus Sueuus Neapolim fame ad deditionem octauo mense cõpulsam, muro penè in circuitu euerso immunitam reddens, meliores quoq; urbis ædes quasq; euertit. Inde in Capuam conuersus, quæ Neapolitanis ante ipsius in Italiã aduentũ cõtra Manfredum consenserat, eam quoq; muro diruto diripi fecit: pariter Aquinum nobile oppidum ui captum, spoliatumq; incendit, & tandẽ secũdo quàm aduenerat anno omni potitus Trinacria & Siciliæ regno, obijt ueneno, qđ Manfredi, ut creditũ est, opera medici pecunia corrupti propinarũt. Testamento tamẽ Conradus Conradinũ ex fratre Henrico nepotem regnorũ instituit hęredem, datis illi ex Germania tutoribus, quibus regni Siciliæ administratio in primis demandata esset. Fuitq; is Henricus, quem Cõstantia regis Castellæ sorore uxore sua susceptũ Fredericus in carcere, sicut ostẽdimus, interfecit. Nec tamen ausus est Manfredus res ad Cõradi mortem nouas inrẽtare. Sed acutissimo uir ingenio testamentum à Conrado factũ imprimis suppressit cõscijs quibusq; ueneno
C sublatis. Et populos ad Cõradini pueri nepotis sui in Alemãnia agentis fidem hortatus est, quos magna ex parte dubios, uacillantesq; in rebellionẽ si qua offerrẽ occasio pendentes esse cernebat. Interea Innocẽtius ea Conradi morte audita, nono tandẽ accessus sui anno, Gallijs & Lugduno, ut in Italiam rediret, mouere cõstituit, quẽ Gallici omnes magno honore, magnoq; fauore prosecuti sunt. Suauissimus enim erat in Gallijs famæ odor grauitatis, sanctitatis, ac rerum gestarũ eius pontificis, qui præter acta in concilio nunc extantia, libros doctrina plenos apud Lugdunũ & scripsit & edidit, commẽtarios in uetus Testamentũ, apparatus, nouellasq;, & authenticas decretaliũ, & de iurisdictiõe & autoritate imperij: Petro de Vineis respõdẽs apologeticos libros fecit: & sanctũ Edimundum Cantuariensem in sanctorũ numerum retulit. Lugduniq; ab eo põtifice, quod seruatur, primum est constitutum, ut Romanæ ecclesiæ cardinales in publicum adequitaturi galero rubente insignirentur, nõ solum quo à cæteris sint inferioribus conspicui, sed ut ipsi admoneantur debere, qui illa post pontificalẽ maiore omniũ ornentur digni-
D tate, ad effundendũ pro fide catholica, & Christiani populi salute sanguinẽ paratos esse. Delatus Genuensium classe in Italiam, Innocẽtius pont. Romam ideo nõ accessit, quia requisitos nuncijs & literis Romanos, ut attributã senatoribus, quos tunc annuos creabant binos, proximã regiæ uel potius tyrannicæ potestatẽ, ut abrogarent, aut se præsente moderatiorem tolerabilioremq; curarẽt, euincere nequiuerat. A Genua itaq; per Mediolanum Laudam quũ uenisset, eam urbem in Frederici filiorũ partibus perseuerãtem Mediolanensibus conciliauit, & inde rectà concessit Perusiam, quæ urbs, sicut ostendimus, in suis aduersus Fredericum partibus durauerat. Et quia Manfredũ principẽ Tarentinũ audiuit ad regni Siciliæ tyrannidẽ diuersis artibus machinationibusq; aspirare, copias apud Perusiã quantascunq; potuit cõtraxit. Interea uerò beatũ Petrũ Veronensem ordinis prędicatorũ, Mediolanum inter & Comum urbes ab hæreticis cõfossum in sanctorũ Christi martyrũ numerũ collegiũq; retulit. Deinde parato exercitu præmisso petijt Asiam, in qua urbe sanctũ Stasilaum Cracouiensem episcopũ miraculis coruscãtem in sanctũ Christi confessorẽ haberi ascribiq; curauit. Aderãt uerò frequentes apud pontificẽ regni Neapolitani & ipsius urbis proceres numero potẽtatuq; plurimũ faciẽdi, quorum

di,quorum ſuaſione & conſilio primū inductus,tunc ad acceſſum impellebatur.Ad pri- E
mamq́ ſibi & Romanæ eccleſiæ deditam Neapolim urbem muro inſtaurato munitiſſi-
mam de eo itinere ſubſtitit.Quē omnes ferè principes,in queis Mãfredus fuit,& popu-
lorum oratores ſalutatum reueritumq́ Neapolim adierūt, adeò ut regno eum utrobiq́
breui potiturū eſſe conſtiterit.Sed dum multa tãtæ rei neceſſaria curat moliturq́,impor
Anno ſalutis tuna Italiæ & eccleſiæ rebus morte ad annum ſalutis quartū quinquageſimum duodeci
1254. esq́ centenum inchoantem menſe Ianuario præreptus eſt.Alexandrum pont.eo nomi-
ne quartum ex Rainaldo cardinale Hoſtienſi natione Campano cardinales,qui omnes
Innocentium in expeditionē ſequuti erant, in urbe Neapolitana breui creauerunt.Nã
conclaue ea fuerūt ingreſſi conditione,ut omni poſtpoſita longiore debito mora rebus
eccleſiæ à Manfredi uiolētia inſidijsq́ alioquin periclitaturis per noui põtificis creatio-
nem prouiderent:& eos Batolinus iuuit Tauernarius eques Parmenſis,quē Innocētius
pontifex ſororium ſuum Neapoli prætorē præfectumq́ præſidio impoſuerat. Is eñ uir
prudēs honeſta ac cõſueta ui adhibita, illos cibo per ſingulos dies immunito,ut aliquē F
concordarēt,impulit,potius quàm hortatus eſt. Nanq́ Manfredus quàm primum pon
tificem Innocentium nouit in ualetudinē incidiſſe,inſcijs omnibus Tarentū,& inde Lu
ceriam concedēs Apuliæ urbē,Saracenos illius incolas faciliter in ſcelus traxit.Erat Fo
giæ in Apulis ducti ab Innocētio Neapoli maxima pars exercitus,qua põtifex Neapoli
tanos in tanta rerum quiete,quãta in eius aduentu apparuerat,leuare uoluerat.Eas itaq́
copias incautas aggreſſus cū Saracenis Mãfredus & occidit cepitq́, & rebus omnibus
ſpoliauit,accerſitiſq́,quas ipſe prius occultè cõparauerat copijs,tumultum ubiq́ maxi-
mum cõciuit,utq́ maior ſuo facto accederet autoritas,tutorum Conradini nepotis præ
ſe ferens nomē,quæcunq́ adijt loca illius nomine recepit. Diximus ſuperiori loco Ro-
bertum comitem Atrebatenſem dum incautè, & paucia fretus copijs in Saracenos pu-
gnaret,fuiſſe captū. Deinceps Chriſtianorum exercitus mora diuturniore apud Farra-
riam urbem facta, graui peſtilentia eſt infectus, quæ & in gregarijs & in præſtãtioribus
quoq́ militibua pari debacchata colluuione alioquin maximū cõminuit debilitauitq́ G
exercitū. Et Saracenus interea fluuium à Nilo ſciſſum, quo ad eam diem commeatus in
caſtra Chriſtiana comportabatur,claſſe tenuit occupatū, cariſtiaq́ primum mox fames
in caſtris ualida eſſe cœpit.In eas perducti difficultates omniū maximas Chriſtiani prin
cipes,ut Damiatã redirēt tentare coacti ſunt.Primuſq́ omnium patriarcha ſcaphis & a-
ctuarijs nauibua,quæ in fluuio multæ erant,turbam ingentē impoſuit,triremea Sarace-
nas ad oſtium amnis, quo in mare ſe onerat,in ſtationē poſitas aut fallere, aut ſpernere,
aut irruendo perrumpere meditatus. Sed nõ potuit tantas uires dare imperioſa neceſſi-
tas,quin hoſtiles concatenatæ triremes, eum tanquã in retia delapſum fruſtra adnixum
repugnantemq́ interceperunt.Philippus uerò rex eadē die Aprilis quinta ſtrictis acie-
bus,magia quàm dēſo agmine, terra iter ingreſſus obuios habuit Saracenos, tantã bar-
barorum colluuionem,quantã ſibi oppoſitam nullo prius tempore intellexerat,nihilq́
Chriſtiana dignum militia eo die magia cõmiſſum eſt,q̃ quod Philippus ipſe rex Fran-
ciæ,& Alfonſus Pictauiēſis,ac Carolus Andegauēſis comites Germani illius fratres in H
prima pugnantes acie,primi penè omniū uictori barbaro manū dare coacti ſunt, cæteri
penè omnes,paucis admodū fuga prolapſis,partim cæſi,partim fugientes,magis quàm
prælio decertãtes fuere capti.Nec erat cuipiam dubiū,quin Saracenus Chriſtianã gen-
tem omi Aſia fuerit pulſurus,niſi à deo factū eſſet,ut Soldano cui ea obuenerat de Chri-
ſtianis uictoria,à ſuis interfecto,alter fuerit ſuffectus,qui rem ſuã principio firmiorē pa-
ce & accepta pecunia,quàm bello fore ratus,Philippum fratreſq́ & patriarcham ac om
nes ad eam diem ubiq́ captos, etiam in ſeruitutē redactos Chriſtianos reddita Damia-
ta,& ingentis pecuniæ ui diſſoluta,Ptolemaidã perduci curauerit:ut tamen aliquid cõ-
modi pius Chriſtianæ rei ea expeditione uideretur addidiſſe, fratres dimiſit in Franciã,
& apud Ptolemaidam tam diu moratus eſt,quoad Cæſarea, Ioppe & Sidon inſtauratæ,
præſidijs firmarētur.Eas enim urbes uacuas Chriſtiani Philippo Soldanum bello diſti-
nente receperūt. Tandē Philippus anno acceſſus ſui in Aſiam ſexto,rebus in eum, quo
diximus,modū geſtis in Franciam eſt reuerſus.Sed iam ad Alexandrū pontificē reuer-
tamur.Scribit theologus noſter gente Vbaldina Florentinū cardinalē inſpiciēdis uotis
ſuffra-

A suffragiisq;, quæ in conclaui pro creando pontifice nouo ferebantur, propositũ cõfecta
electione primũ fuisse, qui Alexandrum pont. gratulabundus applaudendusq; adora-
uerit: cui Alexander ipse ilico responderit, sese quidẽ nomine, sed illum subeundis one-
ribus pontificem futurũ. Qua ratione factum uideretur, ut profecturus Neapolim cum
collegio & curia Alexander Ananiã petiturus Octauianũ sedis apostolicæ legatũ Nea
poli cum exercitu dimiserit bello Mãfredi conatibus aduersaturum. Ipse autẽ quampri-
mum Ananiæ fuit, Manfredum publica in concione excõmunicauit: & parãdis copiis,
quas Octauiano mitteret legato suo, operã adhibuit intentissimã. Sed de Manfredo al-
tiusculè repetendũ est, qui uigilãtissimi uir ingenii tribus potẽtissimis Italiæ prouinciis,
Hetruria, Lombardia, & Transpadana, in suis partibus retinendis magnã adhibuit dili-
gentiam, adeo ut plus penè in illis certo tẽpore, quàm in Neapolitano Siciliæ regno po
tuerit. Quod quidẽ gesta in ipsis tribus ꝓuinciis post Frederici mortẽ ordine relata ostẽ
dent. Mortuo Frederico Florẽtini utraq; pars sese in libertatẽ uindicarunt. Quam tamẽ
B plebs exclusa nobilitate administrabat. Soli enĩ Gibellinæ factiõis nobiles urbi inerãt,
quibus multitudo maiori ex parte Guelfa parum fidebat, quinimo quũ eos magistratus
in reipub. moribus & disciplina continere difficillimũ ducerent, pro remedio prouisum
est, eiectos Frederici tẽporibus Guelfos nobiles reducere, sicq; factũ est, ut nobilitas in-
uicẽ diuisa sibiipsi in urbe opposita fauor fuerit crescentis reipublicæ initiis, quibus una
quæq; per seipsam sola pro posse fuerat aduersatura. Creatisq; tunc primũ Florentiæ ma
gistratibus, Antianos appellauere: forma reipublicæ dari cœpta. Creuitq; mirũ in modũ
sub ea libertate populi Florentini simul cum potẽtatu audacia, adeo ut finitimos Hetru
riæ populos cõtraria sentiẽtes, aut fœderibus sibi cõiungere, aut uiribus domare cœpe-
rit, tertio anno ꝙ reipublicæ status fuerat inchoatus, quem satis cõstat secũdũ quinqua-
gesimum salutis fuisse, duodeciesq; centenũ. Guelfi enim Frederici temporibus Pisto- An. sal. M.cc.li
rio eiecti, ut reducerent, prima à Florẽtino in Pistoriẽses expeditio educta: nec id extor
rium amore magis, ꝙ ut reducti Cõradi Frederici filio tunc Italiam ingresso, in omnem
C euentũ aduersarent. Nec defuerũt tunc in Florentia nobiles Gibellini ducẽdæ in Pisto-
rium expeditioni aduersantes, qui uocati signa sequi reipublicæ recusarent. Et quidẽ Pi
storienses resistere prodierũt. Sed de Guelforum reductione nihil tunc est actum. Erant
tamẽ animi populo Florentino bene gesta apud Pistorium re aucti, adeò ut minores ex
plebeis quiq; in libera urbe maiores spernere ex sua nobilitate cœperint, quib. subesse
ac in cũctis obsequi consueuerãt. Vnde nobiles qui signa in Pistoriũ ducenda sequi no-
luerant, armis eiecti ad Senenses Pisanosq; suarum partium confugerũt. Quo tempore
primum Florẽtinus populus partes Guelfas adeo apertè cœpit præ se ferre, ut oẽs pro
hostibus duxerint, qui per Hetruriã contraria sectarentur. Hinc Aretinis Guelfarũ par-
tium Frederici tẽporibus patria eiectis præbita sunt auxilia, bellumq; Aretinis ex Ron-
dina castello, quod obtinerẽt Guelfi, à Florentino extorribusq; est illatũ. Quinetiã Flo-
rentini parum ducentes Guelfos ubiq; reduci, dedita opera curarunt singulorũ Hetru-
riæ populorũ Gibellinos patria exturbari. Quibus uno ac eodem tempore quatuor po
D puli consenserũt, Lucẽsis, Miniatensisq;, Alcinas, & remotior Vrbeuetanus: quorũ Mi-
niatensis Pisano, Alcinas Senensi hostibus, absq; dato à Florentinis auxilio resistere ne-
quiuissẽt. Pariter in Mugellano agro, Gibellini Vbaldinis dediti nobilibus primũ domi
ti, & ex ipsis qui in Montariã gentis Vbaldinæ castellũ confugerũt, diurina obsidione
sunt capti. Interim Pisani bellũ Lucensibus acerrimum intulerunt, per quod tempus se-
cunda à Florẽtino in Pistorienses expeditio facta est: apudq; Montoporium eõ gressus
à Pisano Lucensis planè superatus, omnes amisit copias, quibus spoliãdis colligẽdisq;,
& Pisas uersus abducendis, dum intentus est Pisanus, fama cladis sociorũ ad Florẽtinos
in castra perfert, qui agmine raptim dẽflore iusso accelerare, in uiã semitis peruenerũt,
qua uictori Pisano in urbẽ reditũ esse nouerant: assequutiq; eos ad Eram Fluuiũ, & dissi
paro agmine incedẽtes ex improuiso adorti primo impetu terruerunt. Pisanus tamẽ re-
assumptis animis in ordines redit, repugnatq; eò acrius ardẽtiusq;, quò calẽtes ex recẽti
uictoria animi, præsentiores singulis fuere. Nec opus erat Pisano militi adhortatore in
Florentinũ hostẽ antiquũ, & recentis uictoriæ æmulũ pugnaturo. Florentinus econtra
nec Pisanũ uincere omnium de Hetruria inimicissimũ, nec Lucensem recẽs fœderatum

succum-

succumbere pati poterat. Itaq; maioribus utrinq; odijs, quàm uiribus est pugnatū, finem E
tamen prælio dedit ingens Pisanis accepta clades: multis nanq; cæsis, tria illorum millia Florētiam in uinculis sunt perducta, Lucensisq; cū raptis de hoste spolijs in patriam est reuersus. Tulerunt quoq; eadem æstate Florentini opem Alcinatibus, ab oppressione Senensium laborātibus. Et idem exercitus ad inchoantem hyemem Florentiā est reductus. Veris postmodū initio tertiam Florentinus in Pistorienses expeditionē habuit, in qua tandē quęsita diu de Pistoriensi uictoria est obtenta. Nanq; reductis Guelfis Pistorienses pacē bellumq; ex Florētini pręscripto posthac habere per fœdera spopōderunt. Ea item æstate Senensi bellū intulit Florētinus, quod quidem bellum prius penè quàm ostensum est, ictis fœderibus est sedatum: per quæ perpetuam Alcinati pacem Senēsis, & Florentinus exulibus repulsam spopōdit. Nulla ad id tēporis Volaterrano cum Florentinis belli aut iniuriarum causa, uel occasio inciderat, præterquā quod Pisano Volaterranum magis, q̄ Florentino cupere & fauere constabat, & tamē Senensi expeditum bello exercitum Florētinus in Volaterranorū fines duxit. Dumq; populatio de more in F
agro ederet, Volaterranus nullos, sicut Florētini quęsiuerāt sperauerātq; oratores, nullos misit nūcios, qd sibi ea uellet nouitas sciscitaturos: sed tuens de celso mōte Volaterrana iuuentus in prædatores primū, post effuso cursu in Florentinū exercitum ad ipsas montis radices expectantem impetū fecit. Quam occasionem ex improuiso oblatā Florentini ductor exercitus retinendā esse ad suos alta inclamabat uoce, & parē esse dictitans eis hostiq; ascendendi difficultatē, suos Volaterrano in prælium commiscuit, geriturq; res pari fugientium insequentiumq; anhelitu, ut cursu magis utrinq; ascendēdo certari quàm armis decerni appareret. Quū est ad portā urbis peruētum, pariter fessus, pariter defatigatus, pariter pallēs Florentinus Volaterranusq;, urbē pariter sunt ingressi ut nulla utrorumq; maior eo in loco q̄ numeri fuerit differentia. Vrbsq; Volaterra, quā in suas partes perducere quæsiuerat Florētinus, suo in hunc modū imperio fuit subdita. Nam supplicāti inermiū etiam mulierum puerorumq; multitudini, & culpā in iuuentu- G
ris temeritatē à publico cōcilio auertēti pax & impunitas est concessa, Guelfisq; extorribus reductis, & paucis numero, sed potētioribus quibusq; Gibellinis in exiliū actis, ciuitati quies est reddita. Soli ex Hetruscis reliqui erāt Pisani Florētino infensi, q apparatu territi quē Florentinos maximū facere intellexerant, petitam pacem iniquis cōditionibus impetrauerūt. Nec tamē satis tunc Florētino fuit, populos per Hetruriam integros habere fœderatos, sed Guelfos ubiq; sicut Florentiæ rerū potiri, ac planè dominari data enixè opera quæsitum. Hinc missi per speciē ferendæ Volaterrano opis quingēti equites Guidone Guerra equite Florentino duce, Gibellinos Aretio à Guelfis quiescētibus ejici curauerūt: quia tñ id mali exempli facinus Pistorienses Volaterranosq;, apud quos maxima Gibellinorū pars cum Guelfis māserat, auersuros à se Florentini suspicaretur, missus est in Aretinos exercitus, & culpa publici cōcilij in Guidonē Guerrā auersa, cōpulsi sunt Guelfi Gibellinos in patriā reducere. Expressa tamē est ab utrisq; nouorū cōditio fœderū, ut prætorē Aretini acciperēt Florentinū, pacem ut dixerunt inter utrosq; H
nutriturū. Secundum quæ fœdera cum Aretino icta, Senenses quoq; territi fœdus cum Florentino nouum pepigerūt, in quo maximè actum est, nō licere utrinq; alterius partis extorres fouere, & belli pacisq; cum omnibus societatē utriq; populo ita fore, ut requisitus à Florentino Senensis, & illi pariter Florentinus petita copiarū afferret auxilia. Et hęc quidē in Hetruria fuere gesta. Quo tempore post Frederici obitū, Cōradus filius partim in Germania desedit, partim recipiēdos Siciliæ regno usq; ad obitus diē intētus fuit. Per quod omne tempus, nec pont. Innocentius Lugduni agens, neq; Conradus suo ipsius negocio impeditus, ullam susceperunt Hetruriæ rerū curā. Quod uerò Florentinus tradit Ioānes Villanus, nullis Cōradus moriēs Conradino filio datis tutoribus regni Siciliæ administrationē artiumq; curam reliquit, & qui testamento dati erant, quod Manfredus supersessit, id penitus ignorarūt: nec ad Conradi mortem aliqua Māfredus cum pōtifice Innocentio percussit fœdera, per quæ aliquas in regno cōcessiones habuerit, unde illū in regnū suo fauore perduxerit. Sed quæ superius à nobis sunt scripta, Cōrado Manfredi opera mortuo, & pontifice Lugduni agēte, Manfredus multos, ac penè omnes regni populos bonis uerbis in Cōradini nepotis fide ac potestate cōtinuit, quos non igno-

A non ignorabat sibi spurio pro se agēti nullatenus parituros. Itaq; Mãfredus, quod su prà diuertentes ostēdere quæsiuimus, pont. Alexandro Ananię agente, Octauianum legátum pauciores ipso Imperatoreq; copias habētem clausum Neapoli desidere coegit. Interim missis Pisas & in Lombardiā nūcijs, paternæ factionis & amicitiæ Gibellinos fouere ac in uarios motus concitare curauit. Primiq; omniū Pisani spreto fœdere cum Florentinis paulo antè, sicut ostēdimus icto, bellum Lucensibus intulerūt, magna inde prudentia usi, quòd cum paucioribus multo q̃ oportuit copijs ad usq; Lucæ mœnia peruenerunt. Et quidē ingens populatio, & maxima ubiq; uastitas est cōmissa. Sed Florentini milites Lucensibus cōiuncti Pisanum redire ad suos fines parātem in pugnam uel inuitum sistere coegerūt. Vicit uerò instructior ardentiorq; in prælium socius bello exercitus, & de Pisanis partim Auseris fluuij uorticibus, in quos fugiētes se præcipites agebāt, absorpti, partim in pręlio cęsi, partim capti, tria millia desiderati. Ductusq; postera die in B Pisanos exercitus acceptā in Lucēsibus uastitatē accepta reddidit uillarū castellorumq; incendia, & usq; ad urbis muros mortaliū pecorisq; populatio ingens facta. Qua affecti clade Pisani, petitā pacem perniciosissimis, & plenis ignominia cōditionibus accepere. Mutronum enim arx præualida cum adiacenti undiq; maris littore Florētino deditum, & mercimoniorū libera cōportatio permissa portorio uectigalibusq; exempta. Quod uerò Senenses fœderibus & ipsi spretis bellū moturi uiderētur, Bonitiū, cuius fidei cōstantia erat dubia, Florētinus aperto alicubi muro reddidit immunitū. Quo adducti exemplo Aretini Cortonięses suspicati, Gibellinos Mãfredi fauoribus & instigatione res in puincia nouas molituros, in eos duxerūt, captaq; urbs mœnibus alicubi dirutis præsidio imposito tādiu custodita, quousq; arx ualida in summo uertice ędificata est. Rebus in hunc modū per Hetruriam dispositis, Florentini partis Guelfæ primores, quod apud alios factitari curauerāt Hetruriæ populos, urbem suā aduersa factione Gibellina purgare constituerūt. In primisq; omniū Vbertos gentem nobilem & ditissimam sequitum. C Hi eņi quibus esset magnus in populo fauor, territi iniurijs atq; ignominijs, cum patriā nō excederent, armis sunt pulsi, quos & cæteri oēs plebei æquè ac nobiles Gibellini facto agmine secuti uia, quæ ex eo semper Gibellina est dicta cōmigrauere, ac Senas peruenere. Id cū ęgrè ferrēt Florētini, missis Senas oratoribus illos ex fœdere pellēdos esse contenderūt. Vnico autē argumento Senenses adhibitam extorribus conseruādis constantiam uisi sunt ostēdere honestissimā. Vtrosq; enim dixerunt, & qui seruari uelint, & qui pelli reijciq; postulētur, eosdē esse illos, quibus cum Senēsis fœdera percusserit, Florentinos. Quibus altercationibus cū aliquot cōsumpti essent dies, bellū Senensi Florentinus indixit. Multis interea literis opem à Senensi rogatus, cùm nullā ostenderet Manfredus, oratores ad eū ex Florētinis extorribus sunt missi, quorū princeps fuit Farinara equestris ordinis gente Vbertus, quē magnanimū multæ fortitudinis uirum, Mãfredus benignè audiuit. Erat uerò Farinata, quod plerunq; in spiritus ingentis & multū robustis cōtingit uiris, res magnas & arduas gerere, q̃ diffuse & ornate multa dicere paratior. Itaq; pauca de utrorunq; supplicantiū audientiūq; progenitorum amicitia præfatus pauciora ad conclusionem subintulit, fore ut nisi prostratis ad genua amicis sectatoribusq; D suis subueniat, Manfredus nō magis desertos perditū eat, quàm nomen, famā omnemq; Hetruscorum amicitiā ipse amittat. Respōditq; paucioribus Mãfredus, breui fore ut re in suorū concilio discussa eis grata simul respōdeat & efficiat. Quia uerò alia tunc & omniū maxima rebus suis meditaretur moliretur q; Manfredus, oratores absoluere distulit. Resciuerat nanq; nōnullos de Germania proceres legitimos, Cōradini tutores ducēdo in Italiā exercitu parādo intētissimos esse. Quamobrē nōnullos subornauit, qui è Germania uenisse simulātes atra induti ueste Conradinum obijsse diem magnis singultibus affirmarūt, & ipse atro item procedēs indumēto iusta nepoti per basilicas de more persoluit. Nec tamen mora, regio amictus paludamento regē se appellari adorariq; ac coronari ex ritu moreq; maiorū curauit. Quo cum distineretur incepto, & multis ad tantam rem indigeret copijs, absolutos in bonā spem maioris pręsidij erectos Florētinos extorres una tantū turma Germanorū equitum iussit esse cōtentos: crediderimq;, quod solus in hac parte tradit Villanus, spretam fuisse à Florentinorum cœtu præsidij paucitatem, & delinitos à Farinata oratores acquieuisse. Quod uir præstās prudentissime futurū di-

xerit,ut potentissimus animorumq; plenus, ac ambitionis rex uictoriā parui præsidij,si E
quà succederet,maioribus cōtinuaret copijs,qui acceptā aliquo casu ignominiam totis
uiribus summoq; conatu esset restauraturus.Iamq; Florētini oñes partis Guelfæ copia-
rum neruos nō magis sui quàm aliorum Hetruriæ populorū in unum contraxerāt exer-
citum,cum eoq; exercitu maiore omniū, quos post cōstitutam rempub. habuissent,Se-
nensem agrum ingressi erāt. Quumq; ingēs populatio ubiq; esset,castellis ui expugna-
tis & uillis,incēdia,direptiones,& ruinæ hosti adusq; urbis mœnia ostendebātur.Senē-
sesq; Florētino uiribus impares sese mœnibus continebāt, expectantes si qua à Manfre
do cum oratoribus præsidia mitterētur. Successit interim ad portā Florētinus, castraq;
uix extra iactum machinæ est metatus. Senis uerò cùm esset cōspecta dari à Manfredo
quod aduenerat præsidij paucitas, dolor ubiq; & salutis desperatio fuit,à qua torpescēs
ciuitas periclitatura est uisa,nisi eā unus Farinata suasiōe & adhortatione, & cōsilio sub
leuasset, futurū pollicitus, ut ea Germanorū paucitas,si Senēsis bene urat̃,deleta magis
& cæsa q̃ salua & integra Florentino & Guelfis Hetruriæ excidium afferat.Quod cum F
ubiq; per urbē concionabūdus diceret,suadenti exorantiq; cōcessum, ut magistratuum
dicto quicunq; arma ferre possent ad portā in hostium castra uersam adessent illius im-
perij excepturi:omnibus aurē in urbe arma ut expedirent intentis,Farinata Germanos
suis immixtos Florētinis extorribus assumpsit nocte illa ex ingenio disponēdos,indul-
tumq; noctu & mane epulis,indultū uino undiq; per urbem maxima diligentia cōquisi
to,ut nedū Germani natura & cōsuetudine procliuiores ebrij furētesq; sint redditi, sed
ipsi etiā moderatiores Florētini inculcata illis de industria ebrietate sint tacti.Solis ortu
postera die uixdum inchoante Farinata Senenses ad portam armatos allocutus, nihil
accuratius secum agit,q̃ ne facta eruptione castris hostium propinquarent,cùm potius
quo tunc erant modo sic portā à dextra circunstarēt, sicut ad eam intus se audiēdo con-
stipati erāt,& signo eruptioni dato,porta ipse patēte primus omniū est egressus.Senen-
ses secūdo loco euocatos per aciei struēdæ speciem ad portam hinc inde explicat, suos
deinde Florētinos maiori ex parte equites castris propinquare iussos tam diu à prælio G
continere pręcepit,quosq; eum signa inspexissent turmis hostium inferentē:extremi o-
mniū Germani equites inter exeuntes Florentinos Senensesq; præcipiti erumpētes im
petu prius penè in hostē delati sunt,quàm portā patere,& illam exisse multitudinem ab
hoste conspectum est, stragemq; & cædem ubiq; magnā quocunq; iuit fortissimorū &
simul furore amentiū cohors edidit Germanorū: & Farinata cū equitatu uexilloq; Flo-
rentino subsequi ordine cōspectus,terrorē uel ea addidit ratione,quòd Senensis propè
populariter porta effusus,magni cuiuspiā exercitus speciē præ se tulit:iamq; suos in or-
dines cōiunxerāt in castris Florētini,& pars Germano repugnare,pars extorriū sustine
re imperū parabat,cùm sistens gradū Farinatæ equitatus,& ad portam se continens Se-
nensis,Germanorū temeritatē solam esse ostendit,quæ castigata tumultū sit terroremq;
in subitum sedaturū,cinctiq; armatorū globis Germani equites,& si multos repugnan-
do interfecere,ad unū ipsi omnes cęsi,ac per iracundiā laceri iacuere. Vexillumq; Man-
fredi in Hetruria notissimū,q̃d Germanos principio reddiderat terribiliores,per igno- H
miniā tractū sordidatumq; partis Guelfæ signis ad dedecus est suffusum. Reuocatiq; in
urbem Senenses Florentiniq; extorres,nō nihil alieno periculo factū esse gauisi sunt.In
telligebāt enī quod prius dixerit Farinata tūc primum iacta esse in cohortis cæde & ue-
xilli ignominia Manfredi in nomē Guelfum odij fundamēta.Itaq; constituerūt tam diu
se mœnibus cōtinere,quousq; admonitus admissi à Florētino flagitij,rogatusq; Māfre-
dus missis maioribus copijs subuenisset.Et Florētini tot cladibus hosti uastando primū
urendoq; & demū prælio inflictis,re bene & feliciter gesta in patriā sunt reuersi.Erat in-
terea Manfredi res meliori ubiq; loco, quòd seruatā de more Panormi regiā prædeces-
sorum pecuniā rex declaratus acceperat,cōductiq; mercede Saraceni in Siciliā ex Afri-
ca se cōtulerant:nec multū illi infestus esse poterat Octauianus cardinalis Romani pō-
tificis legatus, quē primarij quiq; ecclesiastici exercitus duces pecunia à Māfredo cor-
rupti deseruerāt,adeò ut sese Neapoli penè clausus cōtinere cogeretur:quanquā pręter
amissi casu & suo infortunio damnū,cardinalem infamia attigit fauoris in eum modum
Māfredo præstiti,quo Vbertinis cōsanguineis, & Vbaldinorū sectatoribus Florētinis
posset

A possetrex cõmodius subuenire. Itaq; Manfredus ad primã Senensium oratoris exposi-
tionem mille & quingẽtos equites Germanos duce quodã Iordane dedit, ea illi iniũctà
cõditione, ut tribus in Hetruria mensibus præstita Senensi & Florentino extorri operà
in Apuliã se reciperẽt. Eo Germanorũ equitatu in Senensem agrũ perducto, omnes dè
Hetruria parte notati Gibellina, & patria extorres, & illa euocati Florentinorũ extorriũ
diligẽtia atq; opera Senis cõuenere: nec satis cõstabat, aut prudẽtiores in cõsilijs elicere
ac explicare poterãt, quid moliendũ aut intentandum esset, dignum uel aliqua ex parte
fructũ tanti exercitus opera allaturũ, & angebat præscriptus à rege terminus continuã-
da ad alicuius urbis si qua intẽtaretur obsidione exiguus. Tandẽ Prouincianus Saluani
Senensis potẽtia inter cõciues, & gratia in populo pollens, prudentiã quoq; maximam
sibi esse tunc ostẽdit, prædã dicens rapinas, incẽdia, & uastitatem quæcunq; in Floren-
tini hostis agro cõmitteretur, nõ satis dignã fore rem quæ tantis Mãfredi regis, & suarũ
partiũ Hetruriæ Gibillinorũ conatibus respõdeat, quin potius aliquà curandũ, ut sedu-
B ctus in pręliũ Florẽtinus deleri cõficiq; possit, cui capiẽdæ occasioni maximè sit accom
modum, expeditionẽ in Alcinates ostendere, quem populũ Florentinus uel inde dile-
ctissimũ, quòd Senẽsi est infensissimus, nulla ratione, nullo sit deterritus periculo deser-
turus. Disseminatum itaq; primum occultè tanquã inuitis partibus emanauerit, ducen-
dam esse in Alcinates expeditionẽ, quæ postea primis diebus publicè est indicta. Et plà
nè q̃d præuiderat Prouincianus, Florẽtini ad eius destinatæ expeditionis famã publicè
cõmoti, priuatis quoq; omnibus Alcinati subueniendũ, quibusdam maturiore consilio
apparatuq;, nõnullis prępropere iudicãtibus, cum alio Prouincianus astu uaframẽtoq;
usus pendentes ad arma impulit Florentinos. Subornauit eñ ex Senensi populo uiros
mercatores ocij & pacis ut cõstabat amatores, qui Florẽtiæ ad Antianos noctu sicut ac
cesserãt, perducti, multos quod uerũ erat Senis esse iureiurãdo affirmarũt, quib. quietis
amatoribus bellũ displiceret, & ueris falsa immiscendo eo usq; progressi sunt, ut multos
melioresq; populi Senensis quoq; inita cõiuratione ostẽderint statuisse, Prouincianum
C uel interficere, uel patria eijcere, qui unus bellũ alat, à quo tyrannidis accipit alimẽta, ni
hilq; cõficiendæ rei deesse aliud, quàm ut ostensę per speciẽ occasionemq; opis Alcina-
tis ferendę Florentini populi copiæ capiẽdę arma populo Senensi afferãt occasionẽ: &
cum Antiani tanta re satis credẽda subdubij uiderẽtur, adactis sacramẽto ne efferrẽt, &
se proditos in capitis periculũ adducerẽt, sigilla illi protulerunt, quæ coniuratos ad fidẽ
astruendam dedisse iurarũt. Et inflammati spe Antiani, sentientes quoq; contraria ciues
hoc argumẽto in suã flexere sententiã, & summo omniũ consensu expeditio est indicta,
Guelfiq; de Hetruria oẽs auxilia sunt rogati. Et ne parti Gibellinę cupientes qui Florẽ-
tię etiã nõ deerãt, domi manẽtes aliquid incõmodi absente exercitu machinari possent,
omnes signa Guelforũ præcedere est iussum, & diligẽtia est curatũ. Conuenere ad eam
diẽ Lucenses, Miniasq; & Pistoriẽses. Aretinus uerò iussus ad fines agri Senensiũ expe-
ctare, postq; omnia satis parata erant, delatus in Senẽsem agrũ exercitus ad Arabię am-
nis pontẽ qui quarto à Senis miliario uia est Aretia, cõsedit & præsto fuere Aretini, pa-
D ratissimus equitũ peditumq; exercitus, ut Guli. Ptolæmeusq; affirment XL. in eo omni
exercitu armatorũ milia fuisse. Cauerat uerò alia, quàm Florentinus ratione domesticis
periculis Aretinus, q eiectis patria Gibellinis, portas urbis unica excepta, muro & mate
ria liquerat obseratas. At Senenses re ad eum qui maximè desiderabat locũ perducta,
cupientissimũ Iordanẽ impulerũt, ut structis in urbe aciebus quãta fieri posset celeritate
erumperẽt. Cum aũt est in Florentinorũ exercitu propius cõspecta Germanorũ equitũ
cohors, quã Iordanus primã immiserat, ad se ut ea in certamen ex more committendum
crediderũt exercitus duces, altera deinde post alterã subsequi iussa dolũ à Prouinciano
structum tandẽ sero intelligi fecit. Subito eñ qui erant conscij inuicem uno tenore dixe
runt, promissum noctu à peierante Senensi in Prouinciani perniciem tumultũ, à die nisi
deus ipse auertat, calamitatẽ Florẽtino populo & Guelfis Hetrurię importaturũ: nec tñ
mora alacri animo in certamẽ itum, & malè mulctatus, qui furẽs impetierat Germanus,
secundã aciem Florentini extorres Senensisq; equitatus habebãt, quæ ad hostẽ ardenti-
bus quidẽ animis, sed gradu pressiore cum accessisset, omnes Guelforũ exercitus nerui
in eam sunt conuersi, & prelium conseri cœptum, multũ cædis & sanguinis habiturum,

nisi Iordanus quicquid peditatus Gibellino inerat exercitui ꝑ colles uiæ, pōti & fluuio E
imminētes ita dispersisset, ut à dextris sinistrisq́;, & à tergo Guelfi repugnare coacti sint,
nec ordines à principio per subitā hostis inuasionē malè structos seruare, aut restituere
potuerint. Eaq; necessitas Guelfo addita tot tamq́; diuersis in locis repugnādi multis cō
modo cessit, quòd iussi à ducibus in pugnā ire, simulātes per riuulos & nemora dilabe-
bātur: & eos ferūt ex Gibellinis, qui Florentia ob suspicionē educti fuerāt, partim fugæ
effusioris initiū dedisse, partim ubi sese obtulit facultas pugnātes Guelfos à posteriorib.
cecidisse: quin certum est quendā ex illis nobili oblatū familia oriundum Pactiæ gentis
Guelfæ nobilis, fortitudinis fama celebrē, primariū Florentini populi signū prælio infe
rentem manu qua hostilē gestabat gladio detruncasse, & ad signi casum fugā à Guelfis
fœdissimā fuisse cōmisā, ut nullo postea in loco præterq́; ad maiora signa carrhotio in-
herētia fracti dissipatiq́; Guelfi, pugnā ut restituerent sint cōnnixi. Ad carrhotiū uerò cū
multus sit effusus sanguis, tandē Iordani interuētu deditio est accepta, quā uictoriæ inso
lentia, & animorū exasperatio reijci faciebat. Cædes eius diei à nullo scriptore maior tra F
ditur facta, quàm trium miliū de Guelforū exercitu, cùm de Gibellino multos nō dubi-
tē cecidisse, & quod certius est, quatuor milia captiui cū carrhotio, spolijs, & signis mili
taribus Senas fuere perducti, cūctis qui prælio superati effugerāt in patriā reuersis: ma-
gna apud quosq; Guelfos Hetruriæ animorū cōsternatio, sed apud Florētinos maxima
fuit, quibus nec extorres expectādi cōsiliū, nec urbē ab illis defensandi cōfidentia erat.
An. sal. M.cclx. Itaq; undecimo post pugnā die, quā Septēbris sextādecimā anni salutis sexagesimi duo
deciesq́; cēteni fuisse cōstat, omes Florētini Guelforū sectatores, partiū pars Lucā, pars
Bononiā migrauere, urbēq́; Florentiā paucis habitatā, nullius partiū cōtagiōe infectis,
uenietes Iordanus extorresq́; patēte porta ingressi in Māfredi dominatū subiectionēq́;
ceperūt. Nā Guidoni Nouello comiti attributa portarū custodiæ cura, Iordanus præsi-
dio præfectus, omnia ex arbitrio administrauit. Et hæc quidē nunc satis de his quę Ale-
xandri pont. Romani tēporibus Māfredi opera, uel potius malignitate in Hetruria sunt
gesta. Ad illa nunc ueniemus, quæ eiusdem Manfredi fauore atq; instigatione per illud G
idem pont. Alexandri tempus in Lombardia & Italia Transpadana fuere commissa.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINA-
tione imperij Romani, Decadis secundæ, Liber Octauus.

Celinum de Romano secundi Frederici Imperatoris, cui esset uita &
moribus similis, fauore fretum rem Transpadanam ita euertisse, ut eius
dominio ac tyrannide sit potitus, satis suprà ostensum est. Frederico &
Conrado filio uita functis, & Manfredo per Innocentij pont. tempora
quiescente, primi omnium Tridentini iugum Ecelinum tyrannidis ex-
cusserunt. Isq́; copijs in illos per uallem Suganam missis, ingentem edi-
dit crudelitatem, & pressos obsidione compulit ad deditionem. Exinde Brixiani Guel-
fos ecclesiæ studētes Gibellini, partim cæde confectos, partim eiectos in maximam ca-
lamitatem miseriamq́; coniecerunt: nec tamen pati uoluerūt, ut Ecelinus in urbem cum H
exercitu ingrederetur, cuius capiendæ urbis desiderio permaximè tenebatur. Quo an-
no pont. Alexander constituit laborātibus in Lombardia & Transpadanis à tyrannide
Ecelini ecclesiæ partiū studiosis opem ferre, præsertim cùm Venetos haberet ad id cu-
pientissimos, qui recipienda urbe Padua nauigium & copias pollicebantur. Creatusq́;
Philippus ex nobili Fontanensium Ferrariensi familia, archiepiscopus Rauennas sedis
apostolicæ legatus, contulit se Venetias, qua in urbe armis primum usus ecclesiasticis,
quæ uitæ æternæ præmia repromisit crucesignādis omnibus qui in bello aduersus Ece-
linum tyrannū barbaris truculentiorem signa pontificis & ecclesiæ sequerentur. Preme
bat tunc Ecelinus Mantuā obsidione multis ac maximis fretus diuersarū gentiū copijs,
qui præter Germanos equites, prẹter accepta à minoribus urbiū oppidorumq́; populis
auxilia, duodecim milia Paduanos & militum simul & obsidū loco eduxerat, cùm tamē
Veronenses, Vicētiniq́; & Brixiani totidē uolūtarij attribuissent. Et prędicta unicus su-
perabat auxilia Vbertus Pelauicinus, qui suos Cremonenses Placētinosq́; & cęteros de
regione Gibellinos in eadē Ecelini castra cōtraxerat. Parantem Venetijs exercitū pon

tificis

A tificis Alexandri legatum extorres, Padua, Vicentia, Verona, & omni Trāspadana atq;
Lombardia ecclesiæ partiū adierunt, paritérq; adit Aazo Estensis marchio Ferrariā Ro
mana permittēre ecclesia administrās, cuius copię Venetorū balistarijs & crucesignatis
additæ conflatū ex Bononiensibus Romandiolisq; legati exercitū reddiderunt ingen-
tem, adeò ut Ecelino uideretur uel in cāpestribus obuio ardētissimè cōgressurus. Et prę
bitæ sunt omnib. à Venero naues, præbitæ machinæ, & quicquid bello terra gerēdo op
pugnationibusq; usui fore uisum est, à Venetis comportatum. Itaq; ductū est primo, ab
eis in Corregiā uicum. Quò & Ansedinus Ecelini ex sorore nepos Patauij prætor cū co
hortibus se cōtulit. Is enim quamprimū parari tantum Venetijs exercitū intellexit, flu-
uios omnes siue Timauū, Brintā, siue Bachilionē, naturales, siue fossis ab utroq; ductos
manufacto auerterat alueo deriuatos, ut aqua stagnorū deficiēte, exercitus in terrā ne-
quiret exponi: & quidem maiores, & militū pondere grauiores destitutum flumē aquā
Corregiolæ hostiū naues nō pertulit, sed ducti lembis minoribus milites maximè bali-
B starij prohibentē excensione Ansedini militē repulerūt. Omni exercitu in terrā expo-
sito Plębessacci oppidum est inuasum, quod magno firmatum præsidio Ansedinus ipse
præsens cōseruauit, & legatus inde infecta re profectus Cōcadalbari Caputsiluę, & Bu
bulentam uillas potius cōminutas, quàm castella ui cepit. Id quū resciisset Ansedinus op
pido Plæbessacci relicto Paduā accessit, & legatus Saccensi oppidanorū deditione po-
titus fugientē Ansedinum ad Paduā est secutus, cuius suburbium ad Pontiscurui por-
tam oppugnatū eodem die aditum & receptum est, audaciórq; uictoria redditus legati
exercitus pontis Altinatis portā dura & cruenta utrinq; pugna recepit: nec ultra perre-
xit resistere Ansedinus, sed fuga sibi suisq; consulēs urbē Paduā reliquit, quæ illico facta
est in legati & exercitus potestatē: pariter quarto inde die arx in urbis angulo munitissi
ma, pariter eodem tēpore cuncta agri oppida & castella fecerunt legata pōtificis impe-
rata. Ecelinus interea quicqd Paduæ agerec, ignarus, Mātua cuius potiri desperauerat
relicta, Veronā redire pergebat, traieceratq; Minciū, statiua ad eius amnis ripas triduo,
C ut dixerat habiturus, cū mala sibi Paduæ amissæ nunciatio est allata. Sed ea dissimulata,
Veronā properè cum copijs est ingressus, primúq; omniū crudelitate ibi debacchatus
est omniū maxima, quas unquam alias à tyrāno quopiam, aut perditissimo homine cō-
missas esse legimus. Eos nanq; duodecim milia Patauinos non quidē gregarios milites,
aut diuersi generis mercede cōductos, sed ciues & maiori parte optimates, & equites di
uersis cruciatibus interfecit. Dumq; tanta cōmittitur impietas, tantū scelus, curauit Ece
linus Bachilionē fluuiū repagulis clausum alueo sub urbe Vicentia deriuari, quo Padua
undiq; aquis priuaretur, quæ fossis deductæ manufactis & urbē cōmuniunt, & cum plu
rimis usibus, tum maximè molis sufficiunt cōuoluendis. Curauerat item interea legatus
Paduæ suburbia fossis circūductis ita cōmuniri, ut conatibus Ecelini quantūuis impe-
tuosissimis de illarū aggeribus resisti posset, earumq; opere uixdū perfecto, aquas redu-
cturus apprime necessarias magno impetu maximoq; omnium copiarū apparatu in Ba
chilionis clausurā duxit, ad quā urbis Vicentiæ prætorem cum Ecelini copiarū robore
D obuium habuit, & pari utrinq; animorū ardore, pari cōfidentia decertatū est. Eratq; pla-
nè superior legati exercitus, cū Bachilionē amoto obice in iustū redijsse alueum clamā-
tibus operarijs prælium est diremptū. Reuerso Paduā legato cunctorū in exercitu pri-
morum cōsilio in Vicentiam expeditio destinata, quę & ad Custodiā usq; uicum dedu-
cta est. Quo in loco cū signa Bononiēsis militia deseruisset, multi eorū exēplo etiā sine
commeatu in patriam sunt reuersi, ut legatū omissa Vicētiæ potiundi oblata spe, Paduā
reducere exercitū oportuerit. Ecelinus interea secūdo amissæ Padue exacto mēse ingē-
tem coegerat exercitū, cuius fama legatum terruit: unde accersitis Ferraria, Venetijs &
Mantua auxilijs, ecclesię exercitus est adauctus, & cōtulit se Paduā cum copijs Grego-
rius Montelongus, quē prius Innocētio pont. legatum patriarchatu Aquileię ornatum
fuisse docuimus, eoq; cordatissimo uiro præsente Ecelini, cuius audaciam sæpe repres-
serat, mores callēte spes ecclesię exercitū firmissima tenuit fore, ut Ecelinus ueniēs cum
damno & ignominia pelleretur, quod & propediem est factū: cùm enim multis à Vicē-
tia castris pręter consuetudinē Paduam duxisset ad fossam corona armatorum cinctam
substitit, ostēsæq; sunt plerumq; oppugnationes, & tamē nulla intētata, signis ad octauā

dicm derepente cõuersis exercitus ille pergrandis re infecta Vicētiam & inde Veronā E
est reductus:ubi eũ diu tenuere animo suspēsum motus in Germania exorti, quib.aliq̃d
suspicaretur incommodi.Nanq; Guilelmo quē in Romanorũ regem diu antea electum
fuisse ostēdimus à Frisonũ gente interfecto,electores Germani discordes in alterius fa-
cienda subrogatione omnem ad arma Germaniam cõciuere : & tandē nominatione fa-
cta nullum habitura effectum,hinc Alfonsus Castellæ Hispaniarum rex,inde Ricardus
Cornubiæ comes regis Angliæ germanus frater in uanā spē imperij sunt adducti.Et ar-
chiepiscopus Rauennas legatua interea Mantuā se cõtulerat,unde theologi Minoristę
Brixiam ab eo sunt missi,quorũ prædicatione & suasionibus Brixiani extorres Guelfa-
rum partium ecclesiæ studiosi sunt reducti, carceribus etiā ex ipsis tentos dimitti impe-
tratum,& in unũ perducta cõcordis ciuitatis regimē Brixia ecclesiæ partes,ut cõsueue-
rat est secuta,cum breui post legatua sua præsentia cõfirmauit.Noua autē pauloante re-
bus Lombardiæ calamitas inuecta erat, quòd Vbertus Pelauicinus copias à Mãtuana
Ecelini expeditione reduxit,Cremonæ & Placētię omisso quē gerebat capitaneus titu- F
lo accepit.Quē partis Gibellinæ factio omnis de Lõbardia nõ ut ducem magia quàm ut
dominum est sectata.Sed erecti animia Brixianorũ exemplo Papienses primi,post Pla-
centini se in libertatem uendicauerũt ecclesiæ & legati fauoribus protegendam. Quo
item tempore,Monssilicia,& Calaonum,quæ oppida omniũ regionis Paduanæ muni-
tissima in Ecelini partibus durauerāt,Azoni Estensi pro ecclesia & legato recipienti de
ditiõe permissa sunt.Et Albericus de Romano, quē legatus Ecelino fratri,ut simulabat
hostē in Taruisio cõseruauerat,hostilia tunc in Paduā facere occœpit. Tantis igitur mo
tibus exciti Vbertus Pelauicinus,&Ecelinus quē Germania discors terrere desierat,ser
uanda tyrannide fecerunt quātoscunq; potuerũt maximos apparatus.Quod cùm esset
in regione notorium,Brixiani omnium primi rebus suis consuluerunt : accersitis nanq;
à legato copijs , quas Ludouicus S.Bonifacij comes à Mantua introduxit , Gibellinos
Guelfi patria eiecerũt,& urbs planè ecclesiasticis est permissa. Ei reformādæ ciuitati cũ G
legatus aliquot impēdisset dies, cõtulit se Mediolanũ,cuius ciuitatis cõponendis moti-
bus in rebellionem fatiscentibus plurimos dies cõmoratus est. Et eo ibi agente Cremē-
sea fide Mediolanensibus falsa,quib.diu fuerāt subditi,sese Cremonensibus patronis ue-
tustioribus permiserũt,quorum errati uenia dari potuit,si Cremonēsi & nõ Placentino,
qui præsidiũ induxit deditio facta esset. Potitus Crema Pelauicinus, Quintiano & Cal-
uisiano Brixianorũ oppidis proditione captis præsidia imposuit, Ecelinusq; Piscariam
Veronensis agri in Brixianum uersi castellum accedēs, paratum pridem exercitũ eò se
iussit subsequi Pelauicini copija cõiungendũ.Et legatus interea Mediolanũ profectus,
Brixianus secũ traxit copias,hicq; Mãtuano,qui accersitus aduenerat, exercitui cõiun-
ctis castris ad Ollium amnem Gambaræ proximũ sunt firmata. Viderant uerò Gamba-
renses oppidani utrunq; Pelauicini & legati exercitum , & quia in ecclesiasticas partes
Guelfas procliuiores animis essent,legatum enixè orauerāt,ut apud eoa diuertēs maio-
res ex suis copijs manēs,in oppido expectaret.Isq; ueritus ne q erant ad sua signa coacti H
diuersarũ urbium milites se à castris absente delaberētur,non censuit abeundum,& no-
ctu sibi renũciatum est ab exploratoribus Pelauicini exercitum copijs Veronensiũ esse
auctum. Nec tamē satia rescijt legatus Ecelinum fuisse, qui eas copias hia maiores quas
Pelauicinus habebat,Pischeriam adduxisset, dumq; legatua ad eam nunciationē solici-
tus quid agendũ esset cum sui exercitus primoribus disputat, hostes rapidum aduenta-
runt,coactiq; ad repagula castris ęratis nostrę atq; etiam illius more apposita decertare,
ecclesiastici milites nullum seruare ordinem,nullas struere acies potuerũt,ut prius penè
omnes capti fuerint quàm armati. Captos legatũ & Brixianum episcopũ Ecelinus Bri-
xianis partium Guelfarum coniunxit pariter interceptis,& cum suo mouēa exercitu ca
ptiuos omnes præeuntibus legato & episcopo in longũ agmen uinctoa ad Brixiæ por-
tam præmisit.Nec uerò expectarunt qui ad urbis custodiam permāserant Guelfarũ par
tium Brixiani,sed portarũ claues pilo in uexillum præferētes pueri & mulieres sacerdo
tibus immixti ad exorandā Ecelini misericordiā sunt effusi, quos benignè præter solitũ
ac blandè cùm excepisset,ad urbis dominatũ magnis plausibus introductua est.Et Pela
uicinus Mantuanos in partē prædæ adducens Cremonam se cõtulit.Milites uerò quos
de

A de Venetis, Ferrariẽsibus, Romãdiolis & Paduanis legatus duxerat, quotquot fuga pro An. sal.
lapsi sunt in Vrcios oppidũ cõfugerunt. Annus is erat salutis undesexagesimus duode- M.cclix.
ciesq; centenus, quo in tẽpore Manfredus regni titulo elatus, & Octauiano pont. lega-
to in Neapoli propè clauso prima Senensibus & cęteris de Hetruria Gibellinis pręsidia
dederat: qui de cõflictu apud Gambarã certior factus, Ecelinum ad prosequendum ui-
ctoriam est hortatus, parua usus prudentia, qui Pelauicinũ per obliuionem prætetitum
spernere sit uisus, quem pariter aperta cõtumacia spernere cœperat Ecelinus, oppidulis
de Brixiano Cremonẽsi cõtinentibus, quæ Cremonẽses in partẽ uictoriæ tenuerãt, per
insidias furtumq; receptis. Erat Cremonæ hostis Bosus Douarius nobilis præstantissi-
musq; ciuis, quo in regione gratissimo curãte Cremenses à Mediolanensi, ut ostẽdimus
defecerãt. Is indignatione cõmotus Ecelini rapacitatis, cui nulla esset sociorũ commodi
& utilitatis ratio, Pelauicinum Cremonensesq; facile traxit ineundam esse quã ipse con
fideret redintegrare, cũ Mediolanensi amicitiã & fœdera, cum illo Mãtuanoq;, & cæte-
B ris ecclesiæ studiosis in Ecelini perniciẽ accipiẽda. Et planè Bosi Mediolanũ missi ope-
ra Martinus Turrianus præpotens in Mediolano ciuis, eam ciuitatẽ Cremonensi con-
ciliatam ad arma simul cum cæteris de Lombardia ac Trãspadana in Ecelinũ sumenda
impulit. Gregorius interea Mõtelõgus patriarcha Aquileiẽsis nõ modò cõtinuerat in
fide Paduã, sed copias Venetijs Romãdiolaq; accersiuerat Mãtuã trãsmittẽdas. Et ade-
rat illi assiduus Azo Estẽsis marchio, quẽ patriarcha iusserat euocatas Ferraria coactasq;
undiq;, ut diximus copias, Mãtuã perducere. Annus interim à subdita Ecelino Brixia a-
ctus erat, quo in anno copias ille nõ magis auxerat, q̃ pridẽ habitas noua disciplina ar-
mis equis & milite expedito instruxerat, ut essent pauci multorũ operã pręstaturi: & no
ua per id tẽporis redintegrata à Martino Turriano cũ Cremonensibus amicitia Gibel-
linos Mediolanenses ab inuidia in proditionis scelus impietatemq; in patriã concitaue
rat. Fueruntq; proditionis autores capitanei, & Valuasores, quos Fredericus secundus
eo cognomine notatos potius q̃ honestatos suarũ partiũ primores uoluerat recogno-
C sci. Hi nanq; missis occultè nuncijs, & primorũ filijs in obsides datis, Mediolanũ Eceli-
no, si properè duceret, prodere spopõderũt. Et iam hinc Ecelinus Vrcios obsidione pre
mebat, inde Martinus Turrianus demandatũ sibi à populo Mediolanensem exercitum
eduxerat, Azoni Estensi, & Ludouico Bonifaciensi ac Cremonensibus apud Soncinũ,
quò illi cõuenerant coniungendũ. Itaq; Ecelinus tantæ spei fœderibus constitutis, agrũ
Vrciorũ uastat inceditq;, & impedimenta iubet festinanter in Brixiam cõportari. Inde
nocte cõcubia per pontem Palatioli cum expeditissimo quinq; milium equitatu profe
ctus ad pontem Cassiani Abduæ impositũ primis substitit castris, ubi quum nullus esset
repertus, quod in fœdere ascripserat, à Mediolanensibus coniuratis missus, malo se au-
gurio mouisse domo dixisse fertur, & sublatis derepẽte signis in Modoetiæ suburbia est
delatus: effecisset uerò quod cõcupiuerat Ecelinus, nisi nouo deus auxilio illius aduersa
rijs subuenisset. Bergomẽsis nãq; uir quispiã parti Guelfę cõstitutam, cuius erat cõscius,
proditionẽ Martino Turriano per celerem nuncium manifestauerat. Et uno eodemq;
D die hinc Ecelinus ab Vrciana obsidione mouit, inde Martinus Mediolanũ reuersus co-
pias, ne dilaberentur, in Romanæ portæ suburbio continebat. Qui uerò Soncini erant
Estensis, Pelauicinusq;, & Bonifaciensis duces Ecelini uestigia sequuti, quo die ad pon-
tem Cassianum peruenerant, eademq; die Modoetiam Ecelinus oppugnatam, quum
non cepisset, Tricium duxit, cuius oppidi suburbia ui capta diripuit ac incendit: & cum
arcis ualidissimæ custodes non solum resisterent, sed illi iaculis saxisq; supernè dimissis
infestissimi essent, uicum accessit mercatum populo frequentissimũ nulli molestus, qui
annonam equitatui præberet. Nam angi mœrore cœperat, & planè incommodũ perni-
ciemq; extimescere, Martino quod nouerat in Mediolani suburbio copijs agẽte, & cæ-
teris hostiũ copijs reditũ in Brixianos prohibere ac intercludere paratissimis. Et iam ex
suis Italicum quenq; in fugam desertionemq; signorum pẽdere cernebat. Quamobrem
desperatione ductus, tanquam hostes inuasurus duxit in pontem Germano equitatu
media sui exercitus parte præmij ingentis pollicitatione onerato, ut uel tantisper hostẽ
ponte deturbatum auerterent, quoad ipse transgressus suæ saluti fuga armisq; consule-
ret. Sed durum atque impossibile fuit Germano ferocem ponte militem deturbare, qui

apertis illis cāpis par pugnādo superiorq́; fuisset. Et Ecelinus dum instat urgetq́; sagitta E
in incertum missa ad crus infimū saucius homo decrepitus, qui annum ageret octogesi-
mum laxari cœpit, & tamen timore uires addente, omissa pōtis pugna, amnem paulò su
perius uado traiecit. Et prælio leui cōmisso captus uir malignus, Sonciumq́; perductus
interijt, hicq́; finis tyranno fuit, qui quatuor & triginta annis Tridentū, Feltrum, Ciuita-
dum, Taruisium, Paduam, Vicentiā, Veronam, & demū Brixiam oppressas tenuit. Quę
urbes ad eius mortis nuncium sese in libertatē Romanę ecclesiæ obnoxias uendicarūt,
Taruisina urbe excepta, quā Albricus frater, sicut docuimus obtinebat. Eūq́; Taruisini
patriarcha hortante, ac præsidia pollicente, ut caperent occiderēntue intentarūt. Quod
cum ille rescisset, uel potius esset suspicatus, ad S. Zenonis castrū in regione munitissi-
mū, uxorē filiosq́; & filias cum suppellectile thesauroq́; pręmisit, & nocte subsecutus o-
mnia diligērissime & copiosissime parauit perferendæ obsidioni q̄ diutinæ necessaria:
quem longe fefellit opinio, quod quatuor tantummodo mēsium perpetuis penè oppu-
gnationibus defatigati cōmilitones sui facta deditione eum uxoremq́; & filios ac filias F
uinctos in manus hostiū perduxere: quos omnes mutuo se conspicientes, ac uitæ antea-
ctæ uicissim culpātes diuersis tormentorū & quidem exquisitorum generibus, qui pa-
rentibus filiisue, aut fratribus ab Ecelino, & ipso Albrico orbati erāt, excarnificatos in-
terfecere: nec uerò minores fuerūt motus, qui pōtificis quoq; Alexādri quarti tēporib.
hinc Cōstantinopolim inde Christianas Asię urbes & insulas agitauere. Cupiuerat Ale-
xander ipse ad prima assumptionis suæ tēpora Christianis Asiæ rebus subuenire, q̄d ut
inrētaret, nedū perficere posset à Manfredi agitationibus est prohibitus. Erant em̄ Pto-
lemaida, Tyrusq́; urbes opum amplitudine, populorumq́; frequētia adauctæ, utpote in
quas Veneti, Genuēses & Pisani per annos iam quatuor & sexaginta quot à Christianis
fuerant possessæ, omnē orientis occidentisq́; cōtraxerant mercaturā. Qui tres de Italia
populi separatas quiq; areas, & uicos domibus cōtinuatos, separata habebāt prætoria,
in quibus iudicia in suos tam ciuilia q̄ criminalia exercebant, nihilq́; erat duobus eo-
rum populis in eadem urbe præter ecclesiam cōmune: de qua tamē apud Ptolemaidam G
Veneti, Genuensesq́; altercationibus sæpenumero cōtenderūt, quod Veneti tertia eius
urbis parte in uim fœderū pridem cum Balduino rege Hierosolymo ictorū donati, mo
nasterium S. Sabæ eius urbis primariū sibi propriū tenere quæsiuerāt. Hisq́; auditis con-
tentionibus, Alexāder pont. censuit iussitq́; monasterij illius collationis ius, & omnem
dispositionem utriq; populo fore cōmunes, cuius cōcessionis apostolicas literas ne ab
altero occultarētur eodē utriq; tenore dedit. Sed Genuensis pręueniēs literas Philippo
Mōteforti Gallico Ptolemaidæ urbi tūc de more expeditiōis Christianę prefecto ostē-
dit, & eius amicitia fretus monasteriū in arcem castellúmue communitum sibi, excluso
Veneto, tenere cōstituit. Suborta exinde contentio tumentes prius nō inuidia magis q̄
illatis hinc inde iniurijs & damnis duorum præpotentiū populorum animos exacerba-
uit, quos tantū abest, ut demulcere ac mitigare quæsiuerit Philippus, quod Venetos ter
tiam urbis partē dominij, ut dicebāt, sibi arrogātes, populariter Ptolemaida abire iussit.
Eam iniuriam, id damnū dedecusq́; indignè tulit Venetus, & Tyro quò se receperat, Pi H
sanos allocutus facile in sententiā duxit, & spreto fœdere quod cū Genuensi pauloante
fecerāt, societatem ipsi nouam in communem utriq; hostē Genuensem inierūt. Perq; id
tēporis alia item pacis belliq; fœdera cum Manfredo regem se appellante pont. Alexā-
dri quinto anno cōstituta sunt, in quib. id expresse actū est, ut in solos de Italia Genuēses
classis Venera regiæ adiungeret. Dū eis Veneti fauoribus cōparandis intenti sunt, Pla-
cētia Cypri regina, duxq́; Antiochenus, & tēpli Hierosolymi magister, ac Ioānes Ibelini
comes, quib. esset assidua Ptolemaidę Tyriq; cōuersatio, Mōtefortē insolētię, temerita-
tisq; & iniustitiæ increpauerūt, fore dicētes, ut nisi re in integrū restituta, Venetos cōci-
liet, rē in Asia Christianā id erratū, id scelus suū euertat. Cumq; elatū, & q̄d cōstat semia-
mentē hominē in peruicacia perstare Veneti rescissent, triremes tredecim, quæ sibi tūc
Tyri erāt, raptim educūt, Ptolemaidam aduolant, catenā qua portus claudebatur refrin
gunt, ilicoq; naues Genuensiū tres ac uiginti, triremesq; binæ exarmatę incēdio absum-
ptæ, ac S. Sabæ castello monasterium impositum est destructū. Genuenses uerò interea
apud Tyrum & ipsi duas & uiginti triremes armauerant, quę Venetorum auctæ in dies
classi

A classi sępenumero cōcurrerunt, ut nullis per id temporis Saracenis, aut Turcis euertēda
re in Asia Christiana fuerit opus, successit tamē paulisper Veneta classis in mare Pōticū
delata, quę Mesembriā urbē de Saraceno expugnatā diripuit. His quę apud Ptolemaidā
gesta diximus, Genuę nūciatis, classem ea respublica ingentē armauit, triremes quadra-
ginta, naues ceteas decē, quæ Tyrū sunt missę, & pariter Rainerius Zenus dux triremes
Venetijs quindecim, taredas decē, & qui ex Venetis Ptolemaidæ agebāt, undequadra-
ginta uachetas naues ceteas decem parauere, pares'que potētatu & armis in Asia Veneto
Genuēses hoc uno erāt inferiores, quod Tyrū uterque cōmunē habebat urbē, in qua quātum
claudebat portus, hostilia à Latini nominis magistratu inuicē facere prohibebāt. Ptole
maida uerò Genuēsis cum suo Mōtesorti erat exclusus, unde Veneto cōmoda præsidia
accedebāt. Alexāder interim pont. Romanus his quę apud Ptolemaidā malè inchoara,
peiores apud Genuā, Venetias'que progressus habebāt, auditis, oratores ab utraque repu. &
pariter à Pisana ad se mitti curauerat, pacē'que inter eos cōponere erat connixus, quæ iam
B pro clausula habebātur: cùm ad annū salutis sexagesimū, duodecies'que centenum, ex Asia An. sal. M.cclx.
est allatū, ingētes, & nisi Veneto Pisanus accessisset, pares eas classes, Ptolemaidā inter
& Tyrū acre præliū depugnasse, cuius uictoria duobus cōiunctis populis cōtigisset: &
hinc Genuēses quinque & uiginti de suo amissis nauigio in Tyri portū cōfugit, inde uictrix
Veneta Pisanaque classis Ptolemaidā est reducta: abusus'que est uictoria Venetus, qui pu-
blica tūc primū ac priuata Genuēsis populi in Ptolemaida ędificia demolitus est, turrim
ingētē cū prętoria cui erat apposita, & horrea, mercatorū'que apothecas, quinetiā uiatores,
præco & apparitores, qui de Genuēsi ad eam diē manserāt Ptolemaidę sunt expulsi. Cùm
itaque Genuēsis resp. suos à Romana curia reuocasset ad pacē tractādā missos oratores, id
à Venetis pōtifex impetrauit, ut captos in prędio dimitterēt Genuēses. Erāt itē ea tēpe-
state res apud Cōstantinopolim in pessimū adductæ locū, adeò ut Balduinū Imp. cæte-
ros'que Latini nominis in Romania agētes retinēdi ea quę erāt reliqua desperatio inuasisset,
quib. & uires & animos restituit ducta in Aegeū primo, post in Pōticū mare Veneta clas
C sis, quam ex uictoria in Ptolemaidæ portū reductā fuisse docuimus. Et fortè tūc accidit
Theodorū Vattari Grecorū, ut appellabāt, Imperatorē mori, duob. filijs superstitibus, qui
bus pueris Michaelē Palæologū sibi affinitate cōiunctū testamēto dederat tutorē. Qua
ut apparuit securitate per Imperatoris Latinorū rebus addita, classem Veneti à Pontico
reuocarūt. Sed Michael Palæologus uir ingētis spiritus multa in Latinos est aggressus,
quę Vattari penè decrepitus dimiserat intētata, primumque omniū Gulielmo Frācigenæ
Achaiā, & proximas Gręciæ regiones obtinēti prędio cōgressus eum superauit, captūque
Adrianopolim perduxit: inde uersam in mare Ponticum regionem, ut reciperet, misso
exercitu curare cœperat, cùm Balduinus Imp. copias quę sibi erant omnes nauibus im-
posuit, quas præfecto classi prætore Cōstantinopolitano gēte Veneto, ad ipsius Pōtici
oræ defensionē uoluit circūduci. Interea qui erant Cōstantinopoli uetusta origine Græ
ci odiosum pridē, ut est gentis natura, Latinū nomen inde cōstituerāt eijcere. Inita itaque
cōiuratione Palæologus de recipienda urbe per idoneos est admonitus. Classe igitur im-
D peratoria, quæ omnes asportauerat Latinorū neruos, in Pōtico iam agente, aduenien
exercitu Palęologus, refracta à coniuratis porta nocte cōcubia est admissus. Balduinus
uerò Imp. & Pantaleo Iustinianus patriarcha nauigio derepente cum suis omnibus &
rapta supellectile ad Euripum sese profugi receperūt. Potitus urbe Palæologus ea iecit
rebus suis impietatis sceleris'que fundamēta, quibus postea respondit omnis sua successo-
rum'que ex ea cognatione Imperatorum uita, qui tātum imperium, tantam Romani olim,
post Græci, demum Latini nominis dignitatem suis leuissimis perditissimis'que moribus
in manus Turcorū dedere, potius quàm peruenire, aut prolabi permiserūt. Is enim tutor
crudelissimus pueros fidei suæ sub affini nomine ab eo qui eum extulerat cōmendatos
cùm interfecisset, imperium assumpsit. Finis'que fuit Latinorū in Constātinopoli imperio
per annos duo de sexaginta cōtinuato. Qua itē tēpestate Octauianus cardinalis Vbal-
dinus, re Neapolitana, & illius regni, quàm parum feliciter administrauerat omnino de
relicta, ad Alexandrum pont. Viterbij agentem rediit. Nam postquam is pontifex Cla-
ram uirginem anno pontificatus sui tertio Ananiæ in sanctarum collegiū retulit, Viter-
bium ad pacē, de qua suprà diximus, inter Venetos & Genuenses tractandā se contulit.

Vbi

Anno sal. Vbi anno salutis primo sexagesimo, duodecies ꝗ cẽteno diẽ obijt, uaria & maiore parte E
M.cc.lxi. aduersa cũ omni põtificatus tẽpore, tum maximè extremo anno fortuna usus, qui omne
regnũ Siciliæ contra atꝗ sciuerat, & urbem Florentiã in Manfredi hostis ecclesiæ pote-
statem uenisse, Cõstantinopolim à catholicis amissam, bellum inter potẽtissimos Italiæ
populos Venetũ Genuensemꝗ, & Pisanũ esse inchoatum, eodem quo obijt anno uidit,
ut sola, sed solida, & multifaciẽda eum cõsolari potuerit felicitas illa Transpadanorum,
Lõbardorũꝗ ecclesiæ deditorũ, quos eodẽ quoꝗ anno Ecelini Alberiniꝗ fratris exci-
diũ ab immani horrẽdoꝗ seruitio liberauerat. SuffectũAlexãdro Vrbanũ eius nominis
quartũ pont. Romanorũ ex Trecensi Gallica urbe oriundũ, tribus annis & mense uno,
quibus uixit, eadẽ Manfredi tyrannidis, quæ & Alexandrũ ussit cura, ut eisdẽ penè di-
uisionibus rerũ diuersis in locis gestarũ, quas ꝓximè secuti sumus, utẽdũ esse ducamus.
Primumꝗ locũ res habebit Hetrusca. Gibellini Florentiã reducti Guelforũ, qui patria
excesserãt, inter se cũ diuisissent, multas illorũ ædes, turresꝗ, & uillas demoliti sunt. Idꝗ
impetu & furore factũ, inde missi sunt ad Mãfredũ oratores accepti ab illo beneficij gra F
tias acturi, & magnis oraturi precibus, ut Iordanẽ cũ equitatu præfixo termino diutius
apd' eos sineret permanere. Interim Hetruria om̃is motibus turbata erat, Guelfis alicubi
illos uictoriæ cõfidentia & fauore patria deturbãtibus, Guelfi tamẽ Aretini omniũ pri-
mi quàm primũ, qui prælio ad Arabiam cõmisso superfuerant, in patriam peruenerunt,
quicquid erat domi reliquiarũ Gibellinæ gentis malè habitos expulerũt: pariter Minia
tenses Pistorienlesꝗ fecerũt. Lucenses uerò cõfisi pręsidio, quod Florẽtini apud se exu-
lantes præstabãt, intentauere. Et à Manfredo interea Florentiã redierãt oratores, id ma-
ximè nunciãtes paucorũ mensiũ moram Iordano equitatuiꝗ, & ea quidẽ difficulter re-
gem concessisse. Anxius nanꝗ animi esse cœperat ab Vrbani pont. apparatibus, quos
eum ingẽtes facere intellexerat. Crucesignãdos enim ex omni orbe Christianos, sed ex
Gallijs accuratius sacrosancto de more decreto exciuerat, ꝗ ductos à Mãfredo in Italiã
Siciliãꝗ, Saracenos, & ipsum ecclesiæ hostẽ armis pergerẽt deturbare. Ea itaꝗ oratorũ
denũciatione nõ magis Florẽtini, ꝗ̃ cæteri de Hetruria Gibellini sunt territi: quippe qui G
intelligerẽt se eo carentes præsidio certaminibus ubiꝗ implicandos, in quibus succum-
bere timebãt. Vt ergo quid agendũ esset, prouidendumꝗ discutere possent, cõuentui lo
cus apud Emporium oppidũ est indictus. Ibi cùm multa & uaria essent à singulis dicta,
Pisani, Senensesꝗ facilè in eandẽ sententiã uenerũt, nil salua urbe Florentina prouideri
discerniꝗ posse, quod solidã diuturnamꝗ allaturũ, cõseruaturumꝗ sit Gibellinis Hetru
riæ salutẽ: ea autẽ sublata urbe, & Guelfis illis Hetruria omni, quod facile foret pulsis, ni
hil posse incõmodi uictoribus impẽdere. Intererat cõuentui Farinata Vbertus, nullum
interea uerbũ, ut eius hominis naturã ac mores diximus fuisse locutus, qui eandẽ diruẽ-
dæ Florẽtiæ sententiã refricari audiẽs, tunc aspectu cõmotior assurgẽs dixit, Florẽtiam
urbem, quã ipse nõ ędificasset, se uiuo dirui nõ passurum: hisꝗ dictis cõsilio se proripuit,
quod ilico dissolutũ est. Post paucos exinde dies profecturus Florentia Iordanus omni
bus bello socijs Hetruriæ Gibellinis facilè persuasit, cõductos stipendio equites mille, H
quibus in cõmuni omnes soluerẽt, Guidoni Nouello attribuẽdos: quẽ præfectũ præsi-
dio administratoremꝗ Florẽtiæ pro Mãfredo relinquebat. Isꝗ uir celsi & ipse animi eo
equitatu cõscripto, & ciuitatib. oppidisꝗ Gibellinis copias ad se mittere iussis, conflatũ
inde exercitũ in Lucẽses duxit, apd' quos exules Florẽtinos frequẽtiores ꝗ̃ alibi esse no
uerat. Iãꝗ Nouellus nõnulla ceperat de Lucẽsibus castella, cũ illi à Florẽtia nunciatũ est
Florẽtinos exules Signiã furto occupasse, quo ex oppido natura loci munitissimo Flo-
rẽtinus pariter & Pisanus agri maximè poterãt infestari. Irruerũt igit̃ propè populariter
Pisani, & eò ducturus signa cõuerterat Nouellus, cũ sibi est celeritate relatũ, noctu ꝓfu-
gos occupatores oppido excessisse, maximũꝗ is ausus Lucẽsi simul & Florẽtino exuli
attulit incõmodũ, ꝙ eo Signẽsi facto elatiores redditi, pręlio quoꝗ presũpserãt cũ No-
uello decernere, à quo fracti fugatiꝗ ac multa cęde cõfecti sunt, agerꝗ Lucẽsis tũc om̃is
in Nouelli potestatẽ est factus. Ea affecti clade Lucẽses, pacẽ quibus petebãt libertatis
retinẽdæ cõditionibus nõ impetrauere. Et Aretini interea, Guelfarũ partiũ bello à suis
extorribus Gibellinis à Senẽsibusꝗ agitati ægrè resistebãt. Qui Nouellũ quoꝗ ductu-
rum in se audientes spõte patria migrauerũt. Quam qui sunt reducti extorres Gibellini
acceptis

A acceptis à Nouello magistratibus pro Manfredo tenuerũt, eorumq; exẽplo Pistorienses Gibellini Guelfos quũ eiecissent, facti sunt in Manfredi magistratuũ potestatẽ. His deterriti aduersariorũ successibus, Lucenses fœdera clandestinè cum Nouello inierũt, per quę Mãfredi dominio sunt subiecti. Inde improbati, quod Florẽtinos apud se exulãtes, consiliũ fœdusq; cum Nouello ictum celatos de repente pelli oportuit, quibus uxores, paruosq; filiolos in fugæ modũ trahentibus, nihil quod domi esset præter indumentum asportãdi facultas est præbita. Hiq; omnes facto agmine transmisso Apẽnino Bononiã peruenere. Sicq; omnis Hetruria tũc Mãfredo, aut subdita fuit, aut eius magistratuũ uoluntati, omnesq; Hetrusci Guelfarũ notati partium patria pulsi Bononiã ad Florẽtinos exules confluxerũt. Quæ omnia quarti Vrbani primo pontificatus anno fuerunt gesta. Quo item anno motus prędictis similes ac prope maiores Lombardia pertulit, & regio Trãspadana Ecelini morte audita, quod suprà diximus, quæ siuerãt omnes, cœperantq;
B libertati studere, quã Romanæ fauor & umbra ecclesiæ protexisset. Brixianos tñ omniũ primos inchoatã paucissimis diebus quietem continuare prohibuit tyrãnus: cùm enim Gibellini urbẽ administrãtes Guelfis reducẽdis suspẽsi animis deliberabũdiq; pẽderẽt, Vbertus Pelauicinus id fieri dissuasit, per cuius facti speciẽ cõseruãdi copias urbi admouit, de quo loco clãdestina cũ extorribus Guelfis machinatus est, remq; in eũ perduxit locũ, ut urbi administrãdæ ab utrisq; pręfectus eã sibi dominio subegerit. Mãserat ad eã diem in carcere archiepiscopus Rauennas Romani pont. legatus, quod eum Gibellini ne Guelfis faueret dimittere noluerũt. Quẽ postea Pelauicinus in carcere iussit diligentius custodiri, ne prouinciã in pace, & põtificis obediẽtia liberatus cõseruaret, quã ipse turbatã euertere & sibi subijcere intẽdebat: hic epistolas spreuit, quas Vrbanus põtifex pro liberatione legati multas ad eum dedit. In quã liberationis desperationẽ cum se adductum cerneret archiepiscopus, ingenio est usus. Nanq; corruptis re pecuniaria datis à Pelauicino custodibus fugiẽs Mantuã se cõtulit, quæ urbs simul cũ Verona, Vicẽtia, &
C Padua inchoatã ad Ecelini mortẽ concordiam ac pacem cõseruauit. Veronenses enim accersitum Mantua Ludouicum S. Bonifacij comitem ciuem suum nõ ut dominum, sed tanquã publicorũ directorẽ executoremq; consiliorũ uencrabãtur. Et Mantuã Rauennas archiepiscopus sua præsentia tutã reddidit, prout Gregorius Montelongus Aquileiensis patriarcha, Paduã, Vicentiam, Taruisiũ, Feltrumq; & Cenedã tutabatur. Pelauicinus uerò præter Brixiã, Cremonamq; subditas sibi urbes, Placẽtiam, Parmã, Papiam, & ipsum etiã Mediolanũ ita suis infecerat partibus, ut alter Ecelinus uideretur effectus. Parmensibus aurẽ Pelauicini partes sectãtibus, Murinẽses & Rhegini, Ferrariensiũ, Bononiensiumq; cõsilio ecclesiæ partes tenuerũt, quod ut solidius certiusq; facere ac cõtinuare possent, Gibellinos ex utraq; urbe armis eiecerũt. Ad quã rẽ eõficiendã accersiti Bononia exules Florẽtini, maximo fuerũt auxilio, q̃d hi armis tractãdis similibusq; gerẽdis rebus innutriti, odio quoq; Gibellini nominis operã suã ardẽtius nauauere, & eos rerũ inopes familia extra patriã grauatos, prædæ auiditas incitabat. Bona eñ illorũ, qui Mutina primũ, post Rhegio pellebãtur, ipsis Florẽtinis in præmiũ stipendijq; locũ pro-
D missa affatim sunt cõcessa, adeò ut inde ditati, equos, arma, & famulatũ sibi parauerint, in cohortemq; creuerint splẽdidissimi equitatus. At apud Cõstãtinopolim eodẽ primo pontificatus Vrbani anno Veneti Palæologũ bello agitare non desierãt, quem ui & armis tyrãnide deturbassent, nisi illũ Genuẽses summis conatibus protexissent. Nãq; belli societate secũ inita classem cò perduxerunt omnem, quã post acceptã prælio cladem ad Tyrum maiorem prima instructioremq; babebãt. Guilelmus ille Gallicus, Achaiæ, & Bithynię princeps, quẽ in furorẽ se agentẽ superatũ captumq; fuisse ostẽdimus, castrum Maluasiæ munitissimũ obtinebat: quod cũ Palęologo permisisset, carcere liberatus, isq; Venetis fœderatus bellũ acre in Cõstantinopolim subditasq; Palęologo prouincias gerebat, ut Creta, Euripoq;, quæ & Nigropõtus, Motonio, Coronioq; & Nauplio, siue ut dicũr, Neapoli, Romaniæ, Venetorũ locis Guilelmi principatus, regio bello cõiunctis tanto Palæologus indiguerit præsidio, quantũ uexerat Genuensis, Venetæ eñ classi in Põtico fuerat: ad primos nunciare Palæologi tyrãnidis motus septem & triginta triremes, Rainerius Zenus dux addiderat: quæ dũ Ionio mari nauigat, sexaginta Genuẽsiũ Grecorumq; triremibus ad Thessalonicensem finem obuiauit. Illisq; nihil mouentibus,

Veneta

Veneta classis minor maiorem impetere nõ est ausa. Sed hac noua classe Nigropõtum E appulsa, tres aliæ Venetorũ triremes Constantinopolim prædatum iuerunt: dumq; factam ingentẽ asportant prædam nauigio, quod apud Thessalonicam, Genuensem Græcumq; habuisse diximus in Bosphoro obuiæ fuerũt captæ, & partem uirorũ qui inerant Genuensis interfecit, partem aliam omnẽ Constantinopolim ductã Palæologus excæcauit. Eadẽq; Genuensis & Græca classis paulopost egressa Bosphoro ad Veneti dãna circũacta est, cui dux & triginta Venetorũ triremes fortè apud Potros insulam sunt cõgressæ, præliũq; potẽtissimæ classes magnis utrinq; animis decertarũt: & Venetus superior quatuor ex hostili classe captas abduxit, cæteræ cõnixæ remis uelisq; in portũ Maluasiæ confugium habuerũt. In Asia uerò interim Ptolemaidã urbem incolentes hospitalis Rhodi magister, cæteriq; nominis Latini proceres ita Venetis fauebãt, ut ipsorũ ea urbs iuris potius quàm omnium Latini nominis populorũ esse uideretur: econtraq; Tyrum incolẽtes Genuensi fauores pro uiribus supraq; præstabãt, ut hæ urbes tanto captę retentæq; Christianorũ sanguine, detestãdo affligerentur bello, quæ à Saraceno interea F quiescebant. At Manfredus Hetruria, sicut diximus, penè omni potitus Marchiã quoq; Anconitanam dubia utriq; fide uacillantẽ suis partibus cõsentire coegit, moxq; moliri cœpit, si quã posset pont. Vrbanum cæteris ecclesiæ prouincijs expellere, cumq; machinationes intentatæ satis nõ succederẽt, uim apertã adhibuit. Saracenos enim ex Africa mercede cõductos ex Sicilia accersitos alijs cõiunxit Saracenis, Luceriã, sicut suprà docuimus, Friderici patris sui dono decretoq; incolentib. Hisq; nihil ab excõmunicatione morati Fursinonem usq; Campaniã populati, pariterq; Guido Nouellus ex agro Senẽsi mouẽs, terrã Hetrusci ecclesiæ patrimonij populabũdus impetijt. Præuiderat diu pontifex hæc futura, miseratq; S. Clementis cardinalẽ in Gallias, quo curante prædicata crucesignato ingentem exciuerat militiam in Manfredum complicumq; de Italia, & in primis in Saraceni excidiũ pugnaturã, Guidoq; Antisiodorensis episcopus, Robertus comitis Flãdrensis filius Caroli prouinciæ, & Andegauorũ comitis gener, & Ricardus co- G mes Vindociensis crucesignati eam sibi prouinciã assumpserunt: quorũ edicto crucesignatis, qui suas uellẽt sequi copias, dies ad conueniendũ apud albam Pompeiam Italiæ sub Alpibus urbem dicta. Cõtractum inde exercitum in Hetruriã ducturi duces Gallici Lombardia iter facere constituerũt, non ignari Pelauicinũ Manfredo consortẽ, ut transitu eos intercludat pro uiribus enixurũ. Cùm est in Brixianos uentũ, Pelauicinus paratissimas opposuit copias, quæ prælio leui comisso fractæ ac dissipatæ sunt, alterq; exercitus Pelauicini maior se præsente ad Ollium amnẽ oppositus nõnihil moratus est crucesignatos, quòd ad amnis uada pugnandum fuit obicibus cõmunita: destitit tamen incepto Pelauicinus, Mãtuanos à tergo instare ueritus, quos nõ dubitabat pro exercitu suppetias allaturos. Progressi Mãtua, & inde per Bononiã, Romãdiola crucesignati Perusiam peruenire, quos ad benedictionẽ ad se cõuocatos põtifex à Viterbio per Sabinos, Marsiosq; in Campaniam deduci curauit. Romani eñ & si nihil aduersus ecclesię terras per ea tempora moliti erant, pontificẽ tamen Vrbanũ sicut nec defunctũ paulo prius H Alexandrũ ut in dominum admitterẽt, adduci nõ potuerant: & tamen omissa senatoris ex Romana gente pridẽ solita creãdi consuetudine, senatorẽ tũc primũ externæ originis habere cœperãt, Brãcaleonem quendã Bononiẽsem, qui ut integer magnanimusq; promissam iureiurãdo iustitiam cõseruare, ac furta, rapinas & homicidia punire cõtenderet, à factiosis magistratu deiectus est. Bononiẽses uerò Romanos ciues casu Romãdiola iter facientes cùm detinuissent, pont. Alexandro intercedente, mutua utrinq; liberatio est cõcessa, & Brancaleo liberatus iterũ senator à Romano populo cõstitutus est. Hisq; populi magnatũq; cõtentionibus est factũ, ut Romæ senatoris exploso nomine, Brãderesij tunc primũ creati sint, qui numero plurimi ex omni regione sumpti, urbẽ ex arbitrio administrarent: perducti in Campaniã crucesignati paruo negocio Saracenos nullo penitus effuso sanguine expulerũt, quòd illi fuga sibi consulẽtes, intra Liris fluuij, siue ut appellãt, Gariani claustra ac munitiones se cõtinebãt. Fuissetq; magno & diuturno bello opus, tantis fretũ uiribus Manfredum sui regni claustris, & quidẽ munitissimis deturbare. Maiorẽ etiã interea solidioremq; rebus suis ecclesiæ opem Vrbanus pont. afferre cogitauerat, cuius rei cõficiendæ spes quàprimũ est allata, crucesignatos cẽsuit dimittendos.

A mittendos. Nam oratum Franciæ regem Ludouicum facile in sentētiā duxit, ut Carolus
prouinciæ & Andegauorum comes ipsius Ludouici cōsobrinus ac gener Siciliæ citra
ultraq; fretum rex creatus copias duceret, cum quibus concessis regni iuribus potiretur
Carolus q; pontifici & regi facilem se præbens omnia disponere ac parare cœperat, tan
tæ expeditioni, tanto muneri exequendo necessaria, cū Vrbani pont. renunciatā mortē
creditū est constitutū Caroli facinus turbaturam: duos eius pont. tempora tulerunt cele-
bris famæ uiros, Thomam Aquinatem prædicatorū, & Bonauenturā minorum ordinis:
Thomamq; hi motus regni Siciliæ, de quibus nunc agimus, ad doctrinæ ac religionis ui
am traxisse uidenť. Quo in tempore Conradus ex gente hac Sueua imperator, Aquinū,
sicut ostendimus, uastans, Thomā Petrū parentes eius genere nobiles, & in oppido pri-
marij patria profugi Cassinensis cœnobij monachis cōmendatum reliquerunt alendū:
ubi literis ac religioni operā dare cœpit, ad eamq; peruenit doctrinæ excellētiam, ut ne-
mini philosophiæ & theologiæ scientia secundus habeatur. Vrbano ad quarti anni pon
B ficatus sui initiū apud Viterbiū defuncto, cardinales Clementē eius nominis quartū ab-
sentē subrogauerunt. Is Guido prius Fulcodij appellatus est, qui uitæ consultorū totius
Galliç primarius, præstantis quoq; aduocati causarū in regū Franciæ curia laude orna-
tus est, uxoremq; & filios habuit, qua defuncta Podiensis primo episcopus, post Narbo
nēsis archiepiscopus, demum & cardinalis & Sabinensis simul episc. fuit. Eum itaq; cele
bris famæ & magnæ rerū experientiæ cardinalē pont. Vrbanus cōponendis inter Hen-
ricum Angliæ regem & Simonē Montisfortis comitem illius cōsobrinū contentionib.
legatū miserat, de qua legatione pontificalis eum addita dignitas reuocauit: raroq; aliàs
quicquā oportunius accidisse uisum est, q; eius pont. in Italiā aduētus, quē Manfredi in
sidias timentem nauigio quidā mercatorio religiosi mendicantis habitu terra uenisse as-
serunt: quod constat, Perusiā primo cū aduenisset accersiti cardinales eum deduxerunt
Viterbium, de qua urbe amoliri & parare cœpit, quæ Caroli propediem affuturi conati
bus accōmoda iudicauit. Quanquam Carolus paulopost Massilia soluens cum triginta
C triremibus in Tyberim est delatus, Romamq; peruenit. Non possum hoc loco non dam
nare eorū qui pont. Vrbani tēporibus ætate proximi scripserunt ineptias, apud oēs em̄;
qui numero multi sunt, consimilis est traditio, Carolū benigne à Romanis acceptū, pōt.
decreto senatorē urbis fuisse creatū: quem magistratū anno penè administrauerit, suas
expectans copias, quæ ex Gallijs ducebanť. Ptolemæusq; Lucensis præfatus se quicqd
rerum eius tēporis gestarum scripsit uidisse, cum prædicta de Carolo nude, sicut & alij,
dixerit, quosdam adijsse cardinales à Clemente pont. missos, Carolū in Lateranensi ec-
clesia Hierusalē & Siciliæ regē, & Beatricem uxorē reginā declaratos coronasse: nec est
qui dicat qua ratione aut causa factū sit, ut pontificem Romani nō admiserint, cuius ius-
su talem tantūq; senatorē accipiebant: aut cur is Romæ potius præsente amicissimo re-
ge noluerit esse, q; Perusiæ aut Viterbij, sicut & prædecessor suus Vrbanus exulare. Qđ
nobis constat, Carolus dictorū regnorū corona ornandus, per solennē stipulationē cō-
scriptaq; quæ extāt, annuos duodequinquaginta mille aureos in feudi pensionem subie
D ctionisq; & recognitionē Romanæ spopōdit ecclesię. Hisq; in fœderibus actū, nec suc
cessorum cuipiā licere Romanū imperiū, si etiā ab electoribus demādatū esset, accipere
administrandū. Nam etsi terrebat pontificē Frederici primi & secūdi imperatorū memo
ria, pręsentis quoq; temporis motus formidabat. Alfonsus enim rex Castellę imperiū, ad
quod in controuersia electus erat, armis & largitione adnitebatur accipere, & comitem
Cornubię fratrē regis Anglię illius aduersariū parui facientes Germani electores, in Ca
rolum faciliter consensissent, nec id ęquo tulisset animo Alfonsus, quē constat in Italiam
ducturum fuisse, nisi eum distinuisset Henrici & Frederici fratrū suorū suspicio motuū,
quos regno pulsos extra Hispanias exulare coegit. Henricus em̄ in Gallias, Fredericus
in Africā accesserant, ut Saracenos hic, Gallos ille ad Castellę regni incōmoda concita
rent. Et erat Henricus pecunijs ditissimus Hispania asportatis. Interea Caroli copiæ trā-
census Alpibus in Lombardiā uenerunt, quibus Mutinam appulsis cohors Florētinorū
exulū factis apud Mutinā Rhegiumq; rapinis, sicut ostēdimus, ditata se adiunxit, eos q;
Gallici proceres, q nouerāt acerrimos Māfredo hostes esse, libēter in cōsortiū admiserūt,
ductiq; Romādiola Vmbriaq; siue ducatu Spoletano tantū exercitū Carolus per Sabi-

nos in Campaniam flectere iussit, ipse paulopost cum eo, quē Romæ contraxerat, haud E
quaquam minore exercitu est profectus. Richardus namq; Vindiociēsis comes cū co
pijs crucesignatis in Saracenos, sicut docuimus, ductus: & multi de Hetruria, alijsq; Ro
mā circunstantibus prouincijs Guelfi eum cupientissimi sunt sequuti. Quum est uentū
ad Lirim fluuium, Manfredi præsidia Ceperano imposita oppidū absq; certamine dedi
derunt, maiorem inde conatū Carolus superando Cassinensi ad Germanū oppidū saltu
adhibuit qd' præsens ipse Mā fredus locū natura operibusq; munitissimū magnis quoq;
copijs defensabat: superauit tamen Carolus non magis uirtute aloquin egregia, q̄ ho-
stis negligentia: qui Carolum in patentibus, ut dixi, campis expectaturus, Beneuentum
usq; retrocessit: & paucis apud Germanum relictis cū uirtute & audacia oppidū aliquā
diu seruatum est. Quū est ad campos uentum Beneuento proximos, Manfredus hosti
obuius exercitui pugnæ copiā fecit. Cōstitit tñ uterq; exercitus, & duces in manifesto eo
rum discrimine anxij omnia uicissim contemplauere. Ferunt Manfredū Caroli copiarū
obstupefactum Italica quæ essent cōspicua multis in turmis arma admiratū, quinam hi F
essent interrogasse, & quum Guelfos esse ex Lombardis, Hetruscisq; & cæteris de Italia
regionibus collectitios responderetur, dixisse, neminem ad se uenisse Gibellinum, iure-
iurandoq; cōminatū, se Gibellinam si uicisset sectā aduersariæ prostraturū. Pugna dein-
de atroci cōmissa, ducum uirtus conspicua fuit, qui in longo certamine uicissim superas-
se, ac uicti esse sæpenumero sunt uisi: primusq; Carolus cū laboranti suorū turmæ subue
nisset, prostratus occubuisse est creditus. Eaq; uox undiq; in utroq; audita exercitu Man
fredū impulit, ut extra ordines audentius pugnans ipse Carolo iam cōparenre fuerit in-
terfectus, tūcq; certa Carolus uictoria est potitus. Cecidere in Mā fredi exercitu ex Ger-
manis meliores quicq; ingens numerus, & propè totidē Saraceni, Italici generis paucio-
res ideo interfecti sunt, quod subsidiariā ipsis aciē Manfredus attribueret, quā repenti-
nus in prælīū, ut diximus, aduolans nō immiserat: sed ex propè integra exercitibusq; præ
lio superatis magna militū ducūq; multitudo est capta. In queis Iordanus Hetruriā pro
Manfredo administrare solitus, & Petrus Hubertus exul Florentinus primarij fuere: nec G
cessit incruenta Carolo uictoria, qui cædis in suo exercitu factæ damno haudquaquā ui
cto fuit inferior. Ingressus admittente populo Beneuentū Carolus, regionis populos in
deditionē cōfluentes multos ibi excepit. Progressusq; primā ex omnib. rebellē Luceriā
urbē reperit, in quā se noui & ueteres receperant Saraceni. Ad eam itaq; oppugnandā
subsistens Carolus in rem Hetruscā primū respicere cœpit. Marescallū em, ita ordines in
exercitu ducentes Galli appellant, cū equitibus quingentis mittens, Guelfos illū Florē
tia extorres Guidone Guerra duce aduersus Senas Pisasq; ducere iussit: sequutiq; sunt
Florentinos cæteri de Hetruria Guelfi, quos Carolo diximus militasse. Scribunt autem
Ptolemæus Lucensis, ac Gulielmus monachus ad primā accedētis regij equitatus famā
in Hetruria disseminatā Gibellinos Florentia populariter demigrasse, qui Pisas se cōtu-
lerint, & aduenīētes Marescallū Guidonemq; Florētiā cum Guelfis extorribus introdu
ctos: quanquā Villanus facit Guelfos à uictoria reduces tertio ante equitatus Caroli ad
uentū mense à Gibellinis in urbē fuisse admissos, q multa cū illis ad constituendā remp. H
inchoauerint, quæ sub marescalli accessum interrupta fuerint, & Gibellini tūc patria de-
migrauerint. Refert uero per id tēporis Clemens pont. Conradinū adolescentē Conra-
do genitū Sueuo copias in Germania parasse ingentes in Italiā traducendas, quò pater-
nā in Italia, auitamq; tyrannidē resumeret & imperij, de qua sæpe diximus, uacatio, fauo
res Conradini conatib. uidebaт maximos allatura, qd' Gibellinos duce solito carentes,
cōstabat illū in dominū imperatoremq; admissuros. Quare qd' aliàs Leo tertius Magnū
Carolum primū imp. creaturus facere ausus fuerat: Clemens quoq; pont. uacantis impe
rij curā assumplit: & hunc Carolū regē suū in Hetruria uicariū instituit: & rex alias ad ma
rescallū copias mittēs Pisanos & Senenses partib. studentes Gibellinis bello iussit q̄ fie
ri posset acerrimo agitari: hæcq; manus militū quos oēs Gallos fuisse constat perpetuo
itinere Florentiā perijt: quò & Guelfos oēs de Hetruria auxiliares copias cōtrahere cu-
rauerat marescallus. Dū tñ Guelfi apud Florentiā cogunt, Gibellini ad retenta agri Flo
rentini sanctillarū, pximaq; castella è Pisis aduolant. Bellūq; inde in Florētinū agrū ciēt
acerrimū, ut destinatā in Senēses expeditionē primā, marescallus sub ultimæ cohortis re
giæ

A giæ aduentum in Sanctilarũ ducere sit coactus,prælia'q; ad illud crebra fuerunt cõmissa,
utrisq; odio partium supra uires hostilem haurire sanguinẽ adnitentibus. Succubuerũt
tamen numero pauciores Gibellini male à Pisano adiuti, & Guelfus in eos penè omes,
quot ibi sunt superati præsertim nobiles desæuit,cui minus postea negociũ fuit possessa
ubiq; in agro Florentino castella de Gibellinis recipere,in quibus diuersa,& uarijs acta
diebus cædes haudquaquã minor quã unius diei Sanctilarũ est cõmissa. Habita uero de
Gibellinis uictoria Guelfos inter se Florentinos ad seditionẽ ea quæ cũ Gibellinis erat,
periculosiorem perduxerat,quam ægre Marescallus potuit sedare. Ad prædã enim do-
mosq; omniũ,qui Gibellino notarent nomine,discursum est,quorũ nonnulli Florentię
latitabãt,& dum unusquisq; ad libidinẽ rapit,certamina ad meliora preciosioraq; fuere.
Potiorq; in Campaniã erat,qui uiribus præualebat:multis iam occisis, plurimis uulnera
tis bellũ in Guelfis ciuile breui futurũ apparuit,quod armis sedatum Marescallus in hũc
maxime modum sustulit:creati nanq; sunt ciues duodecim,quib. Guelfarum partiũ capi
B taneis fuit appellatio. Hisq; potestas attributa, sine prouocatione omnium maxima, ut
quicquid facerent,iuberent,decernerent,sacrosanctũ in Florentino haberet:mansitq; in
ætatẽ usq; nostrã ea potestas,censoria tñ magis, q̃ iuris ad qd' creata fuerat distributiua,
qd' ciues aliquando non ullam ob aliam rem, q̃ quia Guelfi uiderent,pro hostibus qui-
dam habiti,quidã dignitate,& reipublicæ administratione priuati sunt. Tumultu in hũc
modum sedato destinatam pridem in Senenses expeditionẽ Marescallus inijt. Excursio
nibusq; late factis ager Senensis populationib. incendijsq; fœdatus est. Peritus tñ auxi-
lium Pisanus tunc primũ Gibellinos Florentia extorres simul & Senenses cõfouere per
rexit:eorum enim trium populorum copiæ in unum coniungendæ exercitũ Bonitij cõ-
uenere,quod oppidum Senas inter & Florentiam medium natura loci munitissimũ erat
imperatoris partibus cupientissimũ. Eoq; statim inclinata est omis Hetrusci belli moles,
quod Marescallus Florentino se agro introcludi ueritus,illuc reduxit exercitũ,diuq; Bo
nitium hinc à regijs Guelfisq; copijs oppugnatum,inde à socijs bello Gibellinis defen-
C sum est. Et Conradini aduentus in Italiã fama increbrescebat. quamobrẽ Carolus ex om
ni Siliciæ regno citra ultraq; fretum præterq; unica urbe Nuceria potitus, fœdera Sara-
cenis illã tenentibus concessit,per quæ tributo grauiore imperato suis legibus & mori-
bus uiuere sunt permissi. Er Roma Viterbiũ perens,ijs quæ tempus postulabat cũ pon-
tifice cõstitutis in castra Bonitiana se contulit. Angebantur eo tempore Clemens ponti
fex & Carolus rex curis,sed multo q̃ oportuisset,si omnia rescissent incũbẽtia, leuiorib.
Hinc aliqua altius repetere libet, à cardinali Arragone rerũ eius tẽporis, quib. interfuit
scriptore certius tradita, q̃ ut Guilelmi Remensis monachi Ptolemęiq; Lucensis atq; e-
tiam Villani ciuis Florentini scripta censuerim imitanda. Henricus Fredericusq; ab Al
fonso eorũ fratre ulterioris Hispanię, Castellã appellant, rege ꝓfugi,diuersas sicut osten
dimus petierunt regiones,id maxime adnixi,ut aliquos in fratrẽ reges aut populos cõci
tent hostes. Fredericusq; in Africã ad Saracenos, Henricus ad regẽ Frãciæ se cõtulit. Re
ge aũt Frãciæ affinitatẽ,qua tribus ipse fratrib. pariter iunctus erat,ad pacificationẽ præ
D tendente, Henricus in Angliã traiecit,nec satis potuit cõtendentẽ de imperio cũ Alfon
so fratre Cornubiæ duce,ad conatus illi propositos incitare. Hinc Germaniã petijt, ubi
Conradinũ è sorore Cõstantia pronepotem suo consentaneũ desiderio repperit, cõstitu
tumq; est inter eos clandestine fœdus,ut rebus ad machinationẽ,quam Henricus adole
scẽti sæpenumero uerbis depinxit,& quæ infra à nobis describent,ordine inchoatis Cõ
radinus in Italiã cũ exercitu aduolaret. Veniẽs uero è Genua Pisas Henricus, Pisanos in
cõstitutã cũ Conradino machinationẽ facile traxit,& inde Viterbiũ ad pontificẽ tanq; à
fratris superbia atq; ambitione profugus,ac omnino errabundus se cõtulit, magnaq; cũ
omnibus largitione usus,eo usq; liberalitatis & munificentiæ est progressus, ut põtificẽ
quoq; data mutui nomine pecunia,sibi obnoxiũ reddiderit. Qua fretus largitiõe discor-
dẽ tũc etiã magis solito ciuitatẽ Romanã reddidit pariter in sua studia desideriaq; procli
uem,adeo ut dissimulanti concupitũ illi senatoriũ obtulerint magistratũ. Idq; quũ satis
habuit cõstitutũ,reuersus Viterbiũ pontifici ea narrauit uerborum simulatione, ut uitã
apud Romanos proteruos efferatosq; homines ducendã prorsus abominari ac omnino
spernere uideret. Carolus interea Viterbiũ ueniens Henricũ sibi affinẽ,sicut & Franco-

rum regi hominē à fortuna afflictū amicissime cōsolatus est, autorq́; apud pont. fuit ut ti E
tubanti in omniaq́; prolapsuræ quæcūq; primo se offerrēt pericula urbi Romæ is præfi-
ceret, regia ortus stirpe uir magnanimus, q aliena nō indigens pecunia rem Romanā ui
deret in meliora pacis & quietis studia redacturus. Vno igit atq; eodē tempore Henri-
cus Romanū accepit senatū, & Carolus in Bonitiana, ut diximus, castra se cōtulit, fecitq́;
quātos maximos potuit recipiendo oppido apparatus, qui oēs redditi sunt inanes, ut se
dendo fameq́; oppidanos domādo uictoriā illū oportuerit expectare. Henricus interea,
cui iacta essent machinationis fundamēta, Cōradinū ut ꝑperaret admonuit, Pisaniq́; pa
riter ab eo admoniti classem triremiū triginta, quā in belli Venetorū aduersus Genuēses
societate paratā habebāt, eduxerūt. In eāq; e portu Romano receptus est Capitius qui-
dā Neapolitanus in regno Siciliæ citra rerū gratiosus, Hērici cōsiliorū machinationisq́;
omnino cōscius: quo imperante triremiū gubernatores, ut erant Pisis à magistratib. iussi
cū tota classe ad Africæ littora nauigarūt, affuitq́; promptus audito de Capitij aduentu
Fredericus senatoris germanus, & Saracenis mercede conductis magna manu nauigio F
impositis ad Siciliæ littora nauigatū est. Fredericus aūt quocūq; accessit, Conradini ne-
potis titulū præ se tulit, quē breui affuturū omnib. affirmabat: & iā Conradinus Veronę
erat, qui Carolū audiens magnū in Hetruria exercitū habere, dubius quid ageret tres ibi
desedit menses. Per qd' tēpus maxima copiarū pars Germania eductarū, Tyralli comi-
te desertorū eiusmodi principē se faciente, in patriā est reuersa. Perq; id tēporis Carolus
Bonitio, deditione ab oppidanis facta potitus, in Pisanos duxit, & populationibus incē
dijsq́; late cōmissis castella aliquot expugnata diripuit, turresq́; Pisanū cōmuniētes por
tū, dirutas solo ęquauit: inde ductū est in Mutronium, quā arcē munitissimā ingenio ma
gis q̄ uirib. captā rex deditissimis sibi Lucensib. possidendā cōcessit, maiora ꝑfecto, ac
potius quæcūq; uoluisset in Hetruria gesturus, nisi uariæ eū & quidē malæ nuntiationes
ad regni sui custodiā reuocassent. Fredericus nāq; omi penè Sicilia, Panormo, Syracusis,
& Messana duntaxat exceptis, ꝓ Conradino potitus erat: & Saraceni, spreto fœdere cō
stituto, quęcūq; Luceriā adiacent, excursionib. latrocinijsq́; infestabāt, quib. incidit incō G
modis reginæ mors apud Neapolim subsequuta. Eāq; reginā dū funere q̄ sumptuosissi-
mo Neapolitani ornare curāt, Capitius Pisana uectus classe Conradini nomen in portu
Neapolitano clamabat. Inde maritimā regni orā circūuectus, ptētatos plerisq; locis po
pulos in rerū nouarū motus cōcire cœpit. Quāprimū uero Carolū mouere, ut in regnum
se reciperet est cōspectū, Senēses omniū primi, post Pisani, inde senator Cōradinū nūcijs
ad iter ineundū epistolisq́; impulerunt, q Verona mouēs, Papiā se cōtulit, ubi & multos
moratus est dies. Nā præter Veronēses & Papienses Lōbardi oēs Carolo cupiebāt. In-
de adnitentib. deducētibusq́; Papiensib. ad Carretensiū Liguriæ oppida est delatus, quē
Pisani classe exceptū Pisas lætissimi detulerunt. Addiderunt se Cōradini copijs Lōbar-
diæ Gibellini parua militū manus, q exercitus in Lucēsem agrū expositus maiore odio
& furore, q̄ ꝓ quātitate sit creditū, uastitatē ubiq; & incendia cōmisit. Agrū uero Florēti
nū uastare aggressus, à Marescallo ꝓhibitus est, quem Carolus cū solitis copijs dimiserat
Florentinis & Aretinis præsidio affuturū. Carolus interea per agrū Sabinū Cāpanumq́; H
in Apuliā delatus, Nuceriā obsedit oppugnauitq́;: & quū potiri uirib. nequiuisset, castel
lis in circuitu ad oēs uiarū exitus excitatis gentē barbarā, ne erūpere posset, clausit, ut eo
rū cōspectu liber Cōradino aduenieti posset occurrere: pręsidia quoq; Messanijs, & alijs
in Sicilia de fide persistētib. aduersus Fredericū immisit: & Cōrad. interea marescallo a-
pud Aretiū cōgressus est, ubi facta in Guelfis illū comitātib. ac Gallico milite ingenti cę
de, marescallus quoq; suis copijs omino superatis occubuit. Cōfluxerūt ꝑ id tēporis ad
Cōradinū, alij à Lōbardis Romādiolisq; Hetruscis Gibellini maior militum manus ea
quā Germania is eduxerat, Lōbardisq; Romādiola iter faciētib. & ipsis Romādiolis Gui
do Feretranus partiū ꝓsequutor Gibellinarū acerrimus sese ab Vrbino ductorē addit.
Nec fuit tūc dubiū, quin si morā ibi uel paruā fecisset Cōrad. Aretio primū, post omi He
truria fuerit potiturus. Sed trahebat ipsum senator Hēricus q animorū in citeriori Italica
regni parte à Gallis ad Cōradinū inchoatos in Sicilia motus habens exploratos, illū ꝓ-
perare ad certā, ut apparebat, uictoriā anhelabat. Itaq; Conrad. ea potitus apud Aretiū
uictoria, Senas deflexit, ubi aliq̄t moratus est dies. Inde rectā in Viterbiēses cāpos quar-
tis ca-

A ris castris se cõtulit, nihil ueritus præsentẽ inspicientemq́ põtificem lædere, quẽ paterna
auitaq́ imitatione omni ea in expeditiõe nouerat se spreuisse. Tradunt uero Guilelmus
Ptolemæusq́ Lucensis Clementẽ pontificem sanctitatis suæ diuulgatã opinionẽ eo in
Conradini negocio cõfirmasse, qui spiritu ut uidet̃ prophetico cõtra ac omnes opinabã
tur, adolescentem tanto comitatũ exercitu prædixit tanquã uictimam ad exterminiũ cę
demq́ deduci. Propinquanti Romæ Conradino senator Henricus pompã educens im-
peratoribus introducendis adhiberi solitã, illũ ad pontẽ Miluiũ excepit. Selectiq́ ex om
ni ordine & dignitate primores quiq́ Romani Conradinũ circũfusi in equo sedentẽ pe-
dibus sunt secuti, & præcedens ac subsequens longo & cõposito agmine populus in Ca
pitoliũ usq́ deduxit. Cõduxerat uero Henricus senator mercede Hispanos cohortẽ ar-
mis equisq́ instructissimam, pecunijs abunde datis, ecclesiarũ urbis direptione contra-
ctis, Romaniq́ partim à magistratib. iussi, quos senator eadem adiuuit pecunia, partim
spe ducti prædæ in Conradini castra cõfluxerant, & barones urbis nonnulli, capitaneos
B tunc appellabãt, studio partiũ se cõiunxerãt senatori. Moturi itaq́ cũ tãto exercitu Con
radinus & senator Guidonẽ Feretranũ attributis in præsidiũ copijs Romæ & capitolij
custodẽ reliquerunt. Erat uero animus Casinũ petere, & ea uia agmen præcedere impe-
ratũ. Sed ab exploratorib. nunciatũ est Carolũ præsentẽ curantẽq́ saltũ obtinere copijs
repagulisq́ munitũ. Quamobrẽ iudicantib. Romanis, idq́ sibi assumentib. oneris, ex Ty
burtino in olim Equicolorũ, nunc Tallocotij montes, & inde in Marsorũ cãpestria per-
uenit exercitus. Quũq́ dextero lacu Fucino ad ueteres aquæductus aqua olim Martia
Romã perducenda excitatos, qui & nunc quoq́ uisunt̃, ductũ esset, agmine duces qua-
drato incedere inchoarunt, qđ Carolũ in propinquis agere nunciabãt̃ frequẽtissimi ex
ploratores. Cãpi sunt, Palentinos appellãt, hinc lacu Fucino, hinc montib. circundati al-
tissimis, quaq́ finiunt̃ cãpi, collis excipit ab oppido Alba decẽ ꝑductus stadijs, cuius ob
iectu uallis concaua mille passuũ ambitu ita claudit̃, ut à Palentinis campis in eam profe
ctus undiq́ adimat̃. Quũ itaq́ Conradinus quatuor milia passus in hos patentes proces
C sisset cãpos, Carolus decimo inde stadio ad cõcauæ uallis fauces primã suorũ aciẽ osten
tauit. Erant Caroli copiæ Cõradini exercitu multitudine inferiores, idq́ hosti notissimũ
esse nõ ignorabat. Nanq́ copias eũ cõstabat Messanensib. à Frederico obsessis, & diuer-
sis regni urbib. à Capitio, Pisanaq́ classe tentatis præsidio immisisse, quũ certius scirẽt o-
mnes, quantũ idẽ apud Arretiũ amiserat equitatũ. Quare Carolũ paucitas ipsa utendum
esse astu & prudentia admonuit. Alardus illi comes erat Neapolitanus, qui ætatẽ à pueri
tia ad senium usq́ in militia egerat. Is sub Germanis regibus militare solitus, facile dixit
fore maiores multo ijs, quas Conradinus ex diuersarũ gentiũ colluuione cõtraxerit, co-
pias delere, si modo loci, quẽ insederãt, opportunitate omniũ maxima Carolus uti sciat.
Copias eñ, inquit, has oẽs si in campos deducis, furor Theutonicus à iuuenili ducis ar-
dore, & ignara rerũ multitudine impulsus illico conficiet, pariterq́ & celerius fiet si par-
tẽ uel maximã obieceris. Sed sint tibi in hoc mõtis uallisq́ recessu meliores quiq́ in subsi
dijs collocati, quos quũ in hostẽ nostrorũ spolia legentẽ fugientibusq́ insequendis dissi
D patũ immittes, uictor ꝑculdubio è uicto euades. Struentem acies Conradinũ ferunt Hi-
spanis Italicisq́ in fronte locatis Germanos sibi equites tria milia cũ signis in subsidiaria
acie retinuisse, Henrico senatore nulli obligato ordini, ut omnia prouidens, disponẽsq́
laborantib. subueniret. explicuit uero extenditq́ parentib. his cãpis utranq́ aciem Con
radinus, Carolus aũt tanquã spe uictoriæ & cõfidentia fretus, prima suorũ acie stadijs cir
citer decem in cãpos prodire iussa, quicq́d erat sibi roboris ex Alardi cõsilio in ualle cõ-
caua post collem cõtinuit in insidijs: ipse gregarij militis sagulo cõtectus in tumulo sub
stitit, unde pugnantes locatosq́ in subsidiaria acie pariter ꝑspectaret. Marescallus inde
suus regio conspicuus ornamento, factæ ab hostib. pugnandi copiæ obuius processit, a-
deoq́ militũ Caroli paucitatem Marescalli iuuit peritia, ut tribus cõtinenter horis par cę
des, par sanguinis effusio utrinq́ fuerit, nec satis apparebat cui eius uictoria prælij cessu-
ra esset, quin Marescallus dũ hostile sinistrũ cornu audẽter urget, locum sensim mutauit,
quo illos relictis ordinib. dissipatos facilius cõficeret: quũ hostis solito cõglobatior in
illũ q rex Carolus esse credebat̃, prout etiã ipse Caroli militia esse credebat, delatus est.
Tantaq́ fuit Hispanorum & Italicorũ Conradini exercitus tunc facta impressio, ut glo-

bus cum Marefcallo pugnans fractus fuerit,ipſe uero cum equo ꝓſtratus iacuerit cõcul E
catus.Tunc ſubitus & undiq; cõſonus clamor auditus eſt,uictos Gallos Carolũ cecidiſ-
ſe:ad quã uocem Caroli copias in fugã cõuerſas Conradini exercitus partim eepit: par-
tim fugiẽtes inſecutus eſt,nec ullus iam ordo,nulla in utroq; exercitu erat acierũ alarũq;
ſtructura.Id quũ Romani equites aſpexiſſent,Conradino cũ ſignis & puerorũ,debiliũq;
multitudine deſtituto,ad prædam & ipſi quaquauerſum curſu effuſiſſimo diſſipati ſunt.
Tunc Carolus Alardo memorante inſidijs erũpens magna ꝓcella in Conradinum fert,
obuios quoſq; ſternit, ac diſſipat: Conradinus ecõtra cõſtipatũ ad integra Caroli ſigna
cuneũ in ſe ferri lõgo ꝓſpiciens interuallo,obſtupefactus,quidnã id eſſet, unde hæc uis,
unde hic nouus hoſtis interrogat,fitq; illico patẽtib.in cãpis ſubita mirabiliſq; mutatio,
multis q captiui aſſeruabant cuſtodes ſuos in oſtentationẽ gloriæ adducentib. Conradi
nus interim & Auſtriæ dux adoleſcentes,ætate ſicut & infortunio pares,ſigna, ubi toto
prælij tẽpore fuerant,relinquentes ſeceſſerunt. Eſtq; locus in quo eccleſia extat ſancta
Maria inde de uictoria appellata. Anxij inde,& qd in ea fuga agerẽt animis ꝑplexi,prin F
cipes agaſonis cuculione cõtecti per deuia latitarunt. Henricũ ſenatorẽ affirmat Arago
cardinalis,deducentib.per notiſſimã regionẽ Romanis incolumem euaſiſſe, quẽ Ptole-
mæus,Guilelmuſq;,& Villanus ſcribunt de fuga apud Reate retractum in Caroliq; po-
teſtatẽ factum,diẽ in carcere obijſſe. De Cõradino Auſtrinoq; duce apud tres prędictos
ſcriptores cum cardinali cõuenit eos apud Aſturã die ab accepta clade octauo recogni-
tos ad Carolum fuiſſe perductos,quos ille publico iudicio interfici iuſſerit: ſed perductos
de fuga Romã perueniſſe,& à ſtudioſis Guelfarum partium repulſos,ſolus inter prædi-
ctos Villanus facit:q & alterum per errorẽ Romanũ dicit fuiſſe uirũ pecunia corruptũ,
à quo ipſi adoleſcentes in uinculis ad Carolũ ſint perducti,quum piſcatorẽ fuiſſe aſſerat
cardinalis,quẽ ingenti promiſſa mercede adoleſcentes quoq; precib. euicerunt,ut piſca
toria eos ſcapha in Senenſis Piſani'ue agri littora ꝑduceret: & quũ pecunia carens Con
radinus annulũ in pignus dediſſet,nautã per ſimulationem cõmeatus in ſcaphã deferen
di ad ꝓxima delatũ caſtella,peritiores ſuæ patrię annuli ualorem interrogatos,qd agere G
ſpopondiſſet edocuiſſe,eumq; multa ſubinde locutũ de adoleſcentiũ facie liberali & ſor
dido indumento,ſuſpicionem audientib. iniecisse Conradinũ eſſe, quem inter cæſorũ ca
dauera nõ inuentũ fama eſſet Carolũ maxima diligentia perquiri facere. Ab hiſq; oppi-
danis,q cũ piſcatore iuerint,aſſerit cardinalis,infeliciſſimos adoleſcentes fuiſſe captos.
Illorũ q in poteſtatem Caroli de hoſtili exercitu ſunt facti, & cæſorũ numerũ nullus ſcri
bit:& qd' ab eorũ aliquib. uarie eſt traditũ,cõſtat nobis prælium hoc quinto kalendas ſe
An. ſal. M.cclxviij ptembris duodeſeptuageſimo,& duodecies centeno ſalutis anno fuiſſe geſtũ. Certa po
titus plenaq; uictoria Carolus ſuas copias penè oẽs in regni citra ultraq; regiones dimi-
ſit,à quib. maximo labore,maximiſq; populorũ ſtragib. etiã poſtquã in deditionẽ acce-
pti fuerãt factis,rejecti ſũt hinc Capitius,inde Fredericus,oẽſq; urbes,oẽia oppida utro
biq;,præter Luceriã Carolo paruerũt. Ipſe exacta iam hyeme Romã accedens,benigne
à populo introductus,oblatũ deniq; ſenatorium munus adminiſtrãdũ accepit. Vnde &
fluctuãtes uarijs ſicut pridem motib. Hetruriæ res cõponere eſt aggreſſus, ea præſertim H
ratione qd' Clementem põtificem ſanctũ certe uirum,ægre nouerat ferre cõmiſſas in re
gni populos crudelitates. Vnde ab immutato in ſe illius animo aliquid incõmodi expa-
ueſcebat. Primi uero omniũ Senenſes Mareſcallũ paucis ſociatũ militib. uia, ut Carolus
iuſſerat,tendentem Arretina accerſitũ pro magiſtratu regias gerente uices admiſerunt:
quo curante Senenſes inter & Florentinos pax æquis fœderib. cõſtituta eſt. Molientem
interim multa in Piſanos Carolũ quarti Clementis Romani põtificis mors,& ſubſecuta
cardinaliũ in ſucceſſore deligendo diſcordia retardauit. Quanquã eum Ludouici fratris
ſui cõſobrini Francorum regis deſtinata expeditio haud quaquã minus, q̃ pontificatus
Romani uacatio à rebus Hetruriæ,& oĩs Italiæ dirigendis auertiſſe uidet̃. Ludouicus
nanq; nõ deterritus laborũ periculorũq; memoria, quib. in Aegypto apud Damiatã fue
rat agitatus,nouã in barbaros infideles expeditionem pridem inire decreuerat, ad quã
Albanenſis cardinalis à põtifice Clemente ſedis apoſtolicæ legatus fuerat deſtinatus. E-
ratq; magnanimo regi animus maiora aggredi,q̃ quæ oẽs ad eã diem principes intenta
uerãt Chriſtiani,Saracenos eam Africã incolẽtes,quod factu faciliimũ apparebat, prius
domare

A domare ac cōficere, ꝙ in Asiam se cōferret. Quum itaq; audisset Ludouicus Carolum uictoria potitū esse, illū fraterna requisiuit cōfidentia, ut suam in deū tantæ uictoriæ autorē ostensurus animi gratitudinē, in eandē & ipse expeditionē copias, tormēta, cōmeatusq; cōferret. Dictaq; est ad cōueniendū ijs qui Gallijs Hispanijsq; mouerent, Massiliæ calendarū Martij dies. Cōtinuauerat interea Viterbij cardinaliū in pont. electione contētio, quæ etiā omnē Hetruriā in motus cōtētionesq;, & solita pridē dissidia cōciuerat. Nā Bononiēses Pisanis in cētoribus adiutoribusq; cōfluētes undiq; perditos in magnā periculosamq; manū armauerant. Et Senēses Colle oppidū ad Elsæ amnis supremū caput opulentissimū obsidētes, incōmodū à Florentinis acceperāt. Accedēsq; itaq; in Hetruriā Carolus Collēsi Bonitianaq; re cōposita cū Pisanis quoq; prudēti cōsilio trāsegit: cōtra em̄ ac oēs præsertim Florētini fuerāt opinati, atq; etiā precibus cōtenderant, pacē eis honestissimā dedit: qđ quidē nulla eum ratione magis fecisse cōstat, ꝙ quia nauigio illū in expeditionē barbaricā & magno & paratissimo adiuuerūt: nec tñ maiore danda
B Pisanis pace prudētia rex, ꝙ leuitate atq; impietate in re Bonitiana usus est: nāq; ut Florētinis applauderet gratificareturq; Pisanā dānantibus pacē, Bonitij oppidi destructionē illis uēdidit, q alterū postea oppidū lōge priori populo opibusq; impar ad collis in ꝙ prius fuerat, radices infimas ædificarunt, quale nunc exstare uidemus. Soluentē Massilia Ludouicū, ut in Africā traijceret, tres filij adolescētes, rex quoq; Nauarræ, Theobaldus Cāpaniæ comes, pariterq; apostolicū legatū multi ex Frāciæ regno prælati in expeditionē cupientissime sunt sequuti. Vsiq; prospera nauigatione ꝓceres, ad Carthaginis olim, nunc Tunetis portū mēse Martio peruenere. Facti uero erāt à gēte barbara ad resistētiā maximi apparatus, & populi ad ea littora cōfluxerāt infiniti, quibus summo conatu resistentibus difficilior Christianis opinione fuit excensio. Tādē portu diutina obsidione potiti, Tunes Christiani terra mariq; obsederunt. Factæ sunt æstate iā media frequētes in mediterranea excursiones, ut ad Hipponē terq; quaterq; peruenerit populatio. Per Iuliū interea mēsem caumata solito etiā maiora sub mitiore alitā cœlo gētē Gal
C licā lāguoribus primū affecere, q in apertā illico pestilentiā eruperūt, editaq; iā à morbi sæuitia in multitudinē clade, primus in uiris principibus Ioānes Ludouici regis filius Niuernēsis comes interijt: illū paulopost sequutus est cardinalis legatus, et Augusto iā mēse in finē ꝓducto Ludouicus ipse rex immatura tātis gerēdis rebus morte subtractus est, cui iure & ordine in Frācorū regē Philippus filius est suffectus. Ad idq; Carolus Siciliæ rex, cōposita, ut diximus, re Hetrusca, & Ruso Anguillariæ comite præfecto omnis Hetruriæ instituto cū magna classe in castra peruenit, ꝙ consulente & flagitātibus barbaris pax est data, cuius fuere cōditiones, ut captiuis utrinq; liberatis, Tunetis rex solēni gētis more tributū quotānis Carolo regi soluere spōderet, liberūq; simili spōsione faceret Christianis in suo diuersaturis regno fidem Christi dei priuatim & publice laudibus adhortationibusq; ad Saracenos factis extollere. Eā classem, eas copias in Siciliā reducturi reges, quū Drepani portū petituri essent, ualida tēpestate suborta multas amiserūt naues, pars tñ eorū maxima portū Drepani sunt ingressi. Quibus in excēsiōe prima omniū
D cura fuit euitāda cōtagione, gētes in plurima admissas oppida dissipare, nec adeo ꝓfuit diligētia qn rex Nauarræ, & Cāpaniæ comes apđ Drepanū interierint. Quāobrē Philippus Carolusq; intētiōe sua, & omniū opiniōe celerius in Italiā nauigarūt, in Cētūcellensemq; ciuitatis ueteris portū delati Viterbiū uenere, ubi cardinales esse nouerāt in pōtificia electiōe faciēda, sicut & antea dissidētes. Euicitq; regū exhortatio atq; instātia, ut ingressi cōclaue patres in Theobaldū cōuenerint Placētinū Leodiensem archidiaconē in Asia tūc agētē. Quo em̄ tēpore Ludouicus rex Frācorū, sicut ostēdimus, Masilia soluit, Hedoardus Henrici regis Angliæ filius, qđ cū prędicto cōstituerat Ludouico, cū ingēti classe ex Anglia ꝓfectus, nauigauit in Asiā tādiu expectaturus, quousq; Ludouicus re Africana, ut sperabat, ꝓspere gesta, uictorē eò exercitū trāsportasset. Theobaldus itaq; in rē Christianā animo & tota mēte deuotus apud Ptolemaidā agebat, cū hinc apđ Viterbiū in pōt. delectus, inde ex Hedoardi casu ingēti mœstitia est affectus. Arsacida qdā ex suo qđ docuimus instituto tā multis apđ Hedoardū se insinuauerat blādimijs atq; artib. ut illū regiōis gestorūq; in ea pitissimū familiari cōsuetudine in colloqū sæpe admitteret. Ea fretus occasiōe uir immanis prelio, qđ ueste occultauerat, Hedoardū in cubiculo solū trino cōfodit uulnere, quē & cōfecturus fuit, nisi ꝓualidus iuuenis cōpressā sicarij

dexterã tãdiu ab ictu cõtinuisset, quousq; accurrẽtes clamore & strepitu exaudito famũ B
li nõ repulerũt magis Arsacidã, q̃ fœde laceratũ cubiculo extraxerũt. Cõualuit tñ Her-
bardus, & Theobaldũ ad põtificatus obeunda munera uenturũ dato nauigio, additisq;
in societatẽ, qui secũ in expeditione erant, prælatis abunde iuuit. Simile etiã per eosdem
fermè dies Viterbij facinus inopinato casu accidit. Venerat ad põtificẽ Henricus ado-
lescens Ricardi regis Cornubiæ olim comitis tunc defuncti filius, multa paterni olim re
gni negocia apud sedẽ apostolicã tractaturus. Dumq; nouũ creari põtificem anxius ex-
pectat, Guido Mõtefortis & ipse adolescens cũ Ludouico Francorũ rege eodẽ se cõtu-
lit: forte accidit utrunq; ad rẽ diuinã sancti Laurentij ecclesiã, quæ Viterbij est celebris,
eadẽ hora petere, alterq; alterũ adesse ignorabat. Sed Guido posterior ingressus cõspe-
ctũ remotiore loco liberali ac regia potius facie adolescentẽ caterua famulatus stipatũ,
quodã ex suis indicante Ricardi filiũ esse didicit, à quo Simon pater in Anglia per dolũ
fuerat interfectus, nullaq; loci tentus reuerentia, incautũ aggressus interfecit, Equitibus
inde suis, & pariter Philippi regis deducentibus ad Rufum Hetruriæ præfectũ incolu- F
mis peruenit. Põtificis declaratione facta, & oratoribus ad eũ Syria accersendũ missis,
reges diuersi, Philippus Franciã uersus iter ingressus, Carolus Romã, & inde Apuliam
petijt, cõtinuauitq; Luceriæ obsidionẽ paulo ante per legatos inchoatã. Quo tempore
copiæ ex Africa sunt reductæ, duraq; & pertinax hinc oppugnatio, inde resistẽtia fuit,
qđ omni alia liber cura rex potentissimus omnia adhibuit tormentorũ machinatumq;
genera. & pręter Saracenos salutẽ & misericordiã à christianissimo rege desperãtes, per
fugæ & perditi capite dãnati quotquot præterita regni habuerant disturbia, in id asylũ
diu anî ea tutissimũ se receperant. Quare ut suorũ parceret sanguini & cędibus rex pius,
oblatã à Saracenis deditionem ea accepit cõditione, ut perfugis perditisq; christiani no
minis quotquot inerant deditis, illi duplicatũ pensuri tributũ, urbẽ in magistratuũ regni
obedientia retinerent. Per qđ tempus Theobaldũ pontificẽ ad Sypontinũ, & nouę ur-
bis Manfredoniæ portũ uenisse Carolo Capuæ agenti nunciatũ est, quẽ ille summa ex-
ceptũ ueneratione Ceperanum usq; deduxit, ꝓgressusq; per Marsos & Sabinos Theo- G
baldus Viterbiũ peruenit, ubi reiterata, ac si noua fieret, à collegio creatione sua deman
datã põtificatus dignitatẽ & simul Gregorij decimi nomẽ accipiens inuẽtus est. Philip-
pus Francorũ rex interea Cremonã cum peruenisset, opẽ Hierosolymæ rebus, quam in
Africa nequiuerat, alia ibi uia afferre adnitebaẽ. Cõtinuauerant ad id usq; tẽporis Vene
ti & Genuenses bellũ pridẽ, sicut ostẽdimus, apud Ptolemaidã inchoatũ, de quo aliqua
Anno sal. repetere ad hoc tẽpus perducentia ducimus necessarium. Ad annũ tertiũ sexagesimum
M.cc.lxiij. duodecies q; centenum Rainerio Zeno duce Veneti quinq; & quinquaginta triremes
ad Siciliæ oram miserunt, quæ classis Genuensi, ut sperauerant, nõ inuenta, in Asiam na
uigauit, easuq; apud Tyrum obuia Genuensium nauis cetea est expugnata. Portũ dein-
de Venetus eadẽ qua nauim ceperat lęticia ingressus, Tyro ut potireẽ adnixus est, au-
xilijs ad expugnationẽ terrestribus Ptolemaida & Accone accersitis, Cessit tñ conatus
inanis. Quæsitã interim reddendi incõmodi uicẽ Genuensis inuenit, qui nauim onera-
riã, tardasq; decẽ Venetijs soluturas, quo in Asiam mercimonia deferrẽt certior factus, H
triremes sedecim ad Gulphi fauces curauit post scopulũ in insidijs expectare. Sed moni
ti ab exploratoribus Veneti expositis in littus mercimonijs ab Epirotis protecti, naues
uacuas amisere, Tertio abinde anno classis Veneta quatuor & uiginti triremiũ, tribus
Genuensiũ triremiũ, quarũ pręfectus erat Lanfrancus Borbonius, apud Lilybeũ fortui
tu obuia eas cepit. Quod quũ Genuã est perlatũ, educta aduolauit duodetriginta trire-
miũ classis, quę perquisitã accuratissime Venetã ad Drepani portũ repperit, cõflictusq;
habitus est acerrimus, in quo maximũ Genuensis Respu. accepit incõmodũ. Nanq; tri-
bus ex suis triremibus in prælio crematis, cęteræ oẽs prælio superatæ utrinq; crudelissi-
mò fuerunt captæ. Quæ clades accepta à Genuensi effecit, ut Michael Palæologus illi-
us societate spreta inducias cũ Venetis cõstituerit quinquennales. Eodemq; anno trire
mes Genuẽsiũ uiginti qnq; Admirbato ac præfecto Auria, Venetis triginta apud Mo-
thonũ cõcursuræ quũ uiderenẽ, retrocessit Genuensis, & naui oneraria mercibus Vene
torũ magni ualoris plena apud Euripũ expugnata potiti sunt. Eadẽq; Genuensium clas
sis orã Cretæ circũuecta, Caneã illius insulæ oppidũ cepit, spoliatumq; penitus diripuit:

Exortus-

A Exortusq; per id tēpus Venetijs tumultus rempu. in discrimen adduxit, dum eñ multi-
plicandi uectigalis moliturę cura patres in cōsultatione detinet occupatos, clamor, per
urbē, post popularis concursus ad palatiū est factus, pdiensq; in publicū Rainerius dux
populū uerbis mitigare aggressus, ictu lapidis uiolatus est, domosq; nobiliū nonnullas
plebs diripuit. Tandē sedato tumultu, auctores quiq; incentores & se plebi duces osten
derant, in eculeū sunt appensi. Vrebat tunc Venetos acceptæ in naui oneraria & caneę
ruina cladis aliqua ulciscendæ cura. Miserunt itaq; Ptolemaidā tres in uiginti triremes,
occasionē ibi aliquā gerendæ rei expectaturas, quæ casu Ptolemaidā inter & Tyrū duo
de triginta Genuensiū obuiæ cōflixerunt, fecitq; locorū euiq; suorum propinquitas ani-
mos, & in rerū discrimen utrinq; audentius depugnatū est. Inferior tñ Genuēsis quinq;
triremes amisit, parabantq; per singulos dies hi præpotentes populi talia uicissim infer-
re damna, ut nullo amplius Saraceno, nullo externo hoste affligenda, pessundandaq; in
Asia re Christiana opus esse uideret. Quū Clemēs quartus pont. Romanus utrunq; po-
B pulū per nuncios, & epistolas monuit, ut belli inducijs cōstitutis, oratores ad se acturos
de pace Viterbiū mitterent. Id ipsum etiā dictos orarunt populos reges Franciæ & Sici
liæ, suā utriq; opē operamq; in pacis, quo fieret, conseruationē stabilimentūq; polliciti.
ueneruntq; Viterbiū oratores, & re aliquot mēsibus tractata nihil est cōclusum. Fames
ea tēpestate ualida Venetias affligebat, frumentatumq; Apulia & Sicilia, ut cōsueuerat,
absq; classis præsidio importandi facultas Genuēsi bello adimebat. Oratos tūc magna
precū instantia Taruisinos, Patauinos, Ferrarienses, ut annona iuuarēt, Laurētius Theu
polus dux Rainerio Zeno defuncto suffectus, pecunia etiā excessiue pmissa emollire
nequit. Noua itaq; mari Adriatico nauigantibus tunc primū uectigalia, & ut certiore di
cā uocabulo, frena imposuit: lex eñ tunc superinde lata in hanc usq; diem seruata est, ut
intra Histrū phanatici ad Polā promontoriū, & Rauennatiū plagā nauigantes ad uecti
gal soluendū, mercesq; & onera, si magistratibus collibuisset deponendū, Venetias se
cōferrent. Creatusq; magistratus cū barchis attributis, ne legi fiat fraus, die noctuq; u-
C triusq; littoris plagas portusq; perlustrat: quæ ratio præter Genuēse bellū Venetos im-
pulit ut cū Pisanis Carolo regi apertis hostibus fœdera in quinquenniū renouarent. Fu-
it annus in quo Cōradinū à Carolo superatū Philippūq; regi Frāciæ in Africa defuncto
Ludouico fuisse suffectū ostendimus, quē & diximus Cremonā appulsum utillimā reb.
Asiæ Christianis operā nauauisse. Qui à Genuēsi, Veneto & Pisano prope pariter à Cre
mona distātibus uocatos oratores diu apud se habuit, & eius cura atq; precibus inducię
in quinquēnium cōstitutæ sunt. Eodēq; anno salutis uno septuagesimo duodeciesq; cē
teno Bononiēses magnā Romādiolę partē dominio prementes clausam à Veneto Ro
mādiolis p Adriaticum mare nauigationē, ui adaperire conati sunt. Parato eñ uarijs si- *Anno sal. M.cc.lxxi.*
mulationibus exercitu cū Veneto per oratores egerunt, ut abrogata lege, custodibusq;
amotis, pristinā sibi Romādiolisq; nauigādi Adriatico redderēt libertatē: mouit pariter
cū oratore exercitus. Diuersi uero hic Rauēnā ille Venetias petiere. Sēserat dolū Theu
polus dux, pariq; fuerat uersutia usus, nouē eñ eius triremes pximū Rauēnę Primariū
D Padi ostium ingressę Bononiēsem exercitum mare inter & Padum, ut locum occuparet
accelerare uiderunt: & subito præsidia duo, unum Bononiēsis ad Primarium, Venetus
alterū ad Sanctalbertū summis conatibus excitauerunt: duxitq; post breui Theupolus
dux terra & mari copias, q̄ Bononiēsium opera impediret. Cōtinuatum uero est bellum
in tertiū fermè annum, & crebra cōmittebant prælia, in quibus sæpe Bononiēsis superi
or euadebat. Quippe in cuius exercitu quadragenûm millium copiæ militarēt, & erant
maiori parte Romādioli bellis tumultibusq; innutriti. Tādē uno superati prælio Bono
niēses, pacē ea acceperūt cōditione, ut suo exciso ad Primarij ostium castello, libera sibi
quarundā rerū edictio custodi Padi ostiorū Veneto linqueret. Anconitani aūt quū Bo
noniēsium exēplo Venetis bellū inferre nō possent, ad Gregoriū decimū pōtificē Ro-
manū querelas detulerunt, quibus pont. motus, mare à Venetis liberū linqui iussit. Ve-
netiq; tunc minime paruerunt, ea nuncijs prætensa ad cōtumaciam excusatione, qđ An
conitani maledictis mēdacijsq;, & falsa suggestione usi, pōtificem seduxissent. Et per id
temporis Gregorius pont. destinatum triennio ante cōcilium Lugdunēse accessurus
Florentia iter fecit. Quem Carolus Siciliæ rex, & ipsius Florentiæ sicut & penè omnis
Hetruriæ sub uicariatus ecclesiæ titulo dominus, cum magna principum honoratorūq;
uirorum

uirorũ ſocietate deduxit. Agentẽ Florentiæ pontificẽ pulcherrimam contemplatũ ur- B
bẽ cepit, qua erat bonitate, compaſſio illorũ ex ciuibus qui malignis gẽtis Sueuæ impe
ratorũ operibus ea urbe extorres exulesq́ agebant, & Carolo rege in ſuã perducto ſen
tentiã, illis reducendis operã cũ præſentibus dare cœpit: à quibus duris renitentibusq́,
tandẽ extorſit, ut ſeſe eius fidei & ut dixerunt, diſcretioni permitterent, fore ſpõdentes,
ut ſuo cõſtituta arbitrio ſeruarent: omnibus paulo poſt reductis, primorum ex ipſis filij
aliquot & nepotes Guelfarũ partium magiſtratui obſidum loco honeſte per municipia
habendi à pontifice ſunt permiſſi. Profectus inde pont. perpetuo itinere Lugdunũ per-
uenit, ubi attentiore in primis cura atq́ diligentia de afferenda Hieroſolymæ rebus ope
eſt actũ. Cõtulit uero ſe ad id cõciliũ Michael Palæologus Græcorũ imperator, & unio
ni orientalis ad occidentalẽ eccleſiã tredecima tũc eius gentis peierationi cõſenſit, ſecu
tiq́ illũ nõnulli Tartaræ gentis Scythicæ proceres ſacro baptiſmatis charactere ſuperfu
ſi Chriſtianos ſe & catholicos fore ꝓfeſſi ſunt. Sed & Rodulphus Haſſiæ comes ab ele
ctoribus Germanis in Romanorũ regẽ imperatorẽq́ declaratus ea cõditione à Grego F
rio põtifice in cõcilio eſt acceptus, ut ſequenti anno in Italiam pacificus ueniẽs Romã
ad coronã inunctionemq́ accipiendam ſe conferret, exinde rebus Hieroſolymæ quan
tã poſſet maximam opem ferret. Florentini interea Guelfi quo primum tẽpore Grego-
riũ pontificẽ Italia exceſſiſſe crediderunt, Gibellinos non quidem armis, ſed uarijs affe-
ctos territosq́ incõmodis & cõminationibus ad fugam pepulerunt, his quos à pontifi-
ce in obſides acceperant arctiore cuſtodia conſeruatis. Quod cum intellexit pont. urbi
Florentiæ ſacris interdicens incolentes anathemate damnauit. Secutiq́ Florẽtinos, uel
potius eorũ acti inſtigatione factioſi quidam Piſani, res & ipſi nouas intentauere. Ioan-
nes enĩ Gallura cauſidicus, & eius ſectatores nõnulli Piſis pulſi Florẽtiã confugerunt,
quos Florentini Luceſeſq́ ad motus in Piſanis cõcitãdos copijs proſecuti ſunt. Gallu
ra autẽ morte ſubtracto, Vgolinus comes eadẽ rerum nouarum ſtudij ratione Piſis eie-
ctus eſt, quẽ Lucenſis Florẽtinusq́ inde maiori cõfouit auxilio, quod plures ipſum no-
bilẽ in urbe agroq́ cõplices ſtudioſosq́, q̃ cauſidicum habere conſtabat. Itumq́ eſt ma G
gnis utriuſq́ populi copijs ad Piſarum uſq́ mœnia, & cum nihil in urbe moueret, caſtel
lis quibuſq́ immunitis illata uis & præda, hinc Lucam, inde Florentiam comportata.
Quinetiã per id Lugdunẽſis cõcilij tẽpus, Bononienſes Guelfi equitatus Florẽtini præ
ſidio freti Lambertanos, Aſinellosq́, & eius factiõis familias ſexdecim præſtãtiſſimas,
imperatorios, ut appellabant Gibellinos, urbe eiecerũt. Per cuius tẽpora tumultus rex
olim Sardiniæ Entius, quẽ Frederici ſecundi filiũ à Bononiẽſibus captum fuiſſe oſtẽdi
mus, Bononiæ confectus ſenio in carcere obijt, Gibellini uero Bononia eiecti oẽs cum
uxoribus & filijs benigne à Foroliuiẽſibus ſunt excepti. Quamobrẽ Foroliuiũ & Ari-
minũ Bononia per eã tempeſtatẽ ſolas in Romãdiolis aduerſarias habuit. Pulchre uero
tũc, & ꝓ utriuſq́ populi inſtigantis Florẽtini, & crudeliter obſequẽtis Bononiẽſis mali
gnitate pœna, ut uideẽ, diuinitus eſt inflicta. Venetorum nãq́ monumẽta omni ſuſpici-
one uel in hac una re carẽtia habẽt, Bononiẽſes Guelfos & Florẽtinos equites magnũ
exercitũ obſediſſe Forũliuiũ, in qua urbe cõficere quærerẽt extorres Bononia Gibelli- H
nos, factaq́ ab obſeſſis eruptiõe fractos fugatosq́ Guelfos octo milia amiſiſſe, quorum
nõnulli pars maxima ſunt occiſi. Qđ aũt aliũde nobis cõſtat, Bononiẽſes à Foroliuiẽſi
obſidiõe repulſi, amplũ in Romãdiola dominiũ ꝑdiderũt. Primaq́ omniũ Ceruia, maxi
mũ Bononienſi uectigal ex ſale ſolita præbere, Venetis ſe permiſit. Acta eſt etiam tunc
temporis in Lugdunenſi concilio Anconitanorum cum Venetis cauſa, abbasq́ Neruſ-
ſiæ, cui eam pontifex commiſit Gregorius cognoſcendam. Anconitanos nil ſatis ſoli-
de probantes reiecit, permiſſa pontificis auctoritate Venetis cura, eam de qua diximus
maris Adriatici oram à Saracenis piratisq́ ſimul cum uectigalium portoriorumq́ ſuo-
rum iuribus defenſandi. Quo tempore pontificis Gregorij cura induciæ Venetos in-
ter & Genuenſes Cremonæ ſicut docuimus cõſtitutæ in biennium prorogatæ ſunt. Re
in concilio bene geſta pontifex Gregorius iter ad Italiam eſt ingreſſus. Cũ ueniſſet Bel
locadorũ expectantẽ ibi Alphonſum Caſtellæ regem audiuit. Qui multis eſt queſtus,
pontificẽ ipſum male & perperã facta Rodulfi electione accipienda, nullam ut debue-
rat, habuiſſe electionis ſuæ ad imperiũ rationem. Eum uero pontifex tam multis placa-
uit rationibus, ut prætenſum ius ſuũ nouo imperatori deſignato cedere cõſenſerit. Inde

per

A per Viennā Lausanāq; transmissis alpibus Lōbardia Hetruriaq; pont. iter fecit, quē Florentini pro sua ad ecclesiæ cōmunionē cōciliatione frustra in cōcilio oratū, secus Florētiæ mœnia transeuntē placare nequiuerunt. Cūq; Arretiū peruenisset sanctus & summa dignus ueneratione pont. diem ibi obijt. Ad cuius celebre etiam nunc sepulchrū sanctitas sua quanta fuerit, miraculis crebrescentibus est ostensum. Sed interrupta pontificis Gregorij morte rebus Hierosolymæ afferendæ opis spe maxima, trium ex pōtificibus Romanis intra quintumdecimū mēsem defunctorū incōmoda, uacatio quoq; sedis sex cōtinuata mēses sequūr. Primusq; decimo suffectus Gregorio apud Arretiū Petrus Tarantasiēsis episcopus Hostiēsis, Romā illico se cōtulit, cui in beati Petri basilica cōsecrato fuit Innocentio nominis ordine quinto nomē. Per cuius tēpora bellū Venetos inter & Genuēses prope innouatū est. Iacobo eñ Cōtareno eodē quo & hic pont. anno salutis quinto septuagesimo, & duodecies centeno in Venetiarū ducē creato, dux Genuen *An. sal.*
sium triremes taridā unam mercimonijs onustam de Venetis apud Messanā ceperunt. *M.cclxxv.*

B Ad cuius rupti fœderis famam Michael Palæologus imperator Græcus, suū & ipse fœdus, ut apparuit, uiolaturus ad arctā usq; Acarnaniā classe peruenit. Veneti uero xxv triremiū classe intra dies xv armata, oratorē Genuā ad res repetendas miserunt, quæ si nō essent redditæ, bellū indici iussum: satisq; fecit Genuēsis, & orator in reditu fœdus cū Pisano in quinquenniū renouauit. Et si aūt Carolus rex omnē penè Hetruriā uicariatus imperij titulo sicut pridē obtinebat, Lucēses tñ eo, ut uidetur, instigante bellū aduersus Pisanos pōtificis Gregorij morte audita mouerant, quod & ab illis acerrimū referebatur. Quare prima huius pōtificis cura fuit, sumptis ab ipso rege nūcijs duos addere, q in Hetruriā simul delati, dictos populos ad pacis fœdera perduxerūt. Ea Pisanis iniuncta cōditione, ut Vgolino comite, cæterisq; secū exulibus in patriā restitutis bona redderent omnia, quæ prius cōsueuerāt possidere. Sub ipsumq; tēpus Florētini legatione solenni Romā missa, absolutionē ab excōmunicatione, & interdicti amotionē ab ipso pōtifice Innocētio impetrarūt. Qui secunda die sexti mensis, q fuerat designatus, in Lateranēsi

C palatio defunctus, Othobonus ex Fischea gente comitū Lauaniç Genuēsi in quintū Adrianū pōtificē est assumptus: hic pont. præsente Carolo rege Romano senatore Laterani electo Viterbiū priusquā esset consecratus accessit. Quod quidem nulla potius ratione alia uideē fecisse, q ut se tantisper à regis subiectione subtraheret, cuius nimiū excessiuumq; potentatum cuperet imminuere. Ad Rodulfum eñ illico miserat, qui contra ac Gregorio decimo promiserat uenire in Italiā distulisset. Sed is bello aduersus Bohemiæ regē implicitus imperij iura, & pariter debitos ecclesiæ fauores spernere uidebāē. Et accedebat tūc Caroli regis magnitudini, qđ paucis innixus uel urbibus, uel oppidis, quorū umbrā potius q dominiū in Achaia habebat, & Cōstantinopolitanū aspirabat imperiū, cōstituerat per id tēporis bello Palçologū agitare: quç & alia dū magno Hadrianus molīē animo, ad quinquagesimū, uel ut aliqui habēt quadragesimū pōtificatus diē Viterbij obijt, habuitq; successorē Petrū Portugalensem Thusculanū episcopū cardinalē, q uigesimusprimus Ioānes uoluit nominari. Is uir alioquin doctus, & uirorum doctrina

D cultorū amantissimus, uita & moribus leuis fuisse diciē. Primā uero in pōtificatu curā suscepit Michaelē Palæologū ad promissam cōstitutamq; in Lugdunēsi cōcilio unionē ita hortari, ut nisi eā seruasset Carolo ipsi regi fauorē fuerit præstiturus. Per eiusdem pōtificis tēpora Veneti Anconitanos bello mariq; acerrimo prosecuti sunt, qđ ad orā Histriæ & Romandiolæ nauibus clandestine cū mercimonijs penetrātes, latæ Venetijs legi, & uectigalibus portorijsq; fraudē facere præsumpsissent, delectoq; ad id bellū præfecto sex & uiginti triremes dux attribuit Cōtarenus, & machinæ ad urbis oppugnationem onerarijs nauibus comportatæ. Dum aūt portus magno oppugnaē conatu, tempestas derepente coorta nauigium in altū pelagus transuersum egit. sexq; triremes impactæ litoribus Senogalliæ perierunt. Immiserūt paulopost Veneti supplemēto naues taridas & triremes, quibus aperto nauigantibus mari Anconitanus perbelle struxit insidias: omnibus eñ quæ sibi essent nauibus & triremibus Venetorum, & præfecti classis insignia sunt aptata, ad quas applausu nautico occurrentes, cū duæ declinassent Venetorum naues captæ, & Anconā magno gaudio sunt perductæ, cuius cladis bifariam acceptç indignatio senatū perpulit Venetum, ut reuocatus cum classe prima prçfectus in

carcerem

carcerem sit cõiectus, & noua instructior expeditio in Anconã ducẽda paulo post Ve E
netijs est educta. Eodẽ quoq; tempore templarij Tyrum urbem pro expeditione Chri-
stiana administrantes solitã ante bellũ Genuense iurisdictionẽ & portoriorum exem-
ptionẽ Venetis in ea urbe redintegrauerũt. Tergiuersatus est interea uerbis Palęologus
cũ Ioanne Romano põtifice, qui pont. ruina oppressus cameræ, quã ædificari curabat,
octauo põtificatus mẽse exacto, Viterbij interijt. Cardinalesq; illico Romã accesserũt,
nouũ in Laterano põtificẽ delecturi. Et Carolus rex senatorio functurus munere cõcla
uis custodiæ curã habuit, quæ rebus ecclesiæ multũ, sibi plurimũ obfuit. Dum eñ aper-
te pertinaciterq; Gallicum potius q̃ Italicum creari põtificẽ cõtendit, electio sextũ pro
pè mensem cũ magno rerũ orbis Christiani damno atq; incõmodo est dilata, & ipse ma
ximũ inde nõ magis patrum, q̃ populorum Italię odiũ incurrit. Subsecuta aũt est eius er
ratum tam repentina q̃ digna correctio, Ioanne Caietano Cardinale sancti Nicolai in
carcere Tulliano in tertiũ Nicolaum pontificem declarato. Is eñ gente oriundus Vrsi-
na in Romanis præstantissima, animi dotibus corporisq; ornatissimus fuit, adeò ut mul F
ta fecerit, plurima intentauerit, suã prudẽtiam & animi magnitudinẽ ostendentia. Nihil
tñ in põtificatu duxit antiquius, q̃ Caroli potentiã imminuere. Idq; sua ingenij dexte-
ritate intentatum atq; perfectũ est. Vicariatũ eñ imperij in Hetruria illi obligaturus Ro
dulfum in Germanis designatũ imperatorẽ excusationi suæ prætendit, quem simulauit
opẽ Hierosolymæ rebus ex cõstituto adferre, requisitũ respondisse, Id à se nec fieri pos-
se nec debere, nisi usurpatã in Hetruscis autoritatẽ Carolus dimisisset, quã simulationẽ
pont. utrinq; cõtinuauit. Rodulphus eñ hoc ipso Hetruriæ à Caroli uicariatu liberatæ
facto delinitus Romandiolã & Rauẽnatũ exarchatũ põtifici & ecclesiæ reddidit. Nãq;
post fractas apud Forumliuiũ, sicut ostendimus Bononiensiũ Florentinorũq; copias,
omnis Romãdiola imperatorias secuta erat partes, & minima quæ singuli darent popu
li tributa percipiẽs Rodulfus, eos priuilegio sub imperij titulo liberos esse dixit. Cuius
rei gestę ordinẽ in Foroliuiensiũ monumentis extare uidimus. Nicolaus itaq; pont. Ber
toldo Vrsino nepote in Romandiolæ Comitẽ declarato, cũ nuncijs & literis Rodulfi G
misso, omnẽ Romandiolã ꝓ ecclesia recepit, cui & Bononia tũc pariter fuit dedita, post
quẽ Latinus cardinalis alter Nicolai põtificis ex sorore nepos in Hetruriã uicariatu im
perij liberã sedis apostolicæ legatus accessit. Is eñ cardinalis præstantissimus, & auun-
culi põtificis uirtuti respõdens, omni Hetruriæ ad pacẽ quietẽq; perductæ, Gibellinis
Florentiã ac in cæteras urbes reductis, ecclesiæ magistratus imposuit, à quibus Hetru-
ria quãdiu is põtifex uixit, ꝓ ecclesia est recẽta. Venerat tñ paulo ante põtificis mortẽ in
Hetruriã uicarius à Rodulfo missus, quẽ utrũ pont. fuerit admissurus mors eius incertũ
fecit. Senatus uero officiũ regi abrogaturus pont. oportere dixit Romanos cõciues su-
os in ecclesiæ fidei integritatẽ, à qua pridẽ deuij fuerãt, alliciendos ab ecclesiasticis gu-
bernari. Et seipsum ꝓnuncians Senatorẽ, magistratus munera pluries per se q̃ per aliũ
obiuit. Venerũt ad eius creationis nouitatẽ de more Veneti oratores, q diu spreti quũ
ad salutationẽ reuerẽtiãq; sicut & alij nõ admitterent, à Cõtareno duce suo reuocati ur-
be profecti sunt, sed eos de itinere reuocatos pont. admisit, multis & dulcissimis uerbis H
de Anconitanę urbis Romanæ ecclesiæ iuris oppressione redarguros, & respõdere ꝓ-
hibitos reiecit. Siue aũt interea parauerãt eduxerãtq; Veneti, siue postq̃ intellexerant,
quæ suis apud põtificẽ cõtigerant oratoribus, certũ est octo eorũ triremes q̃ die orato-
res Venetias attigerũt, ad cęterã classem Anconã obsidentẽ ꝑuenisse. Miserũt ꝑ id tẽpo
ris Anconitani Venetias legatos de pace acturos, quæ ꝓpemodũ cõstituta erat, cũ est
allatũ duas Anconitanorũ triremes tardã de Venetijs secus Sicilię litora prędatas esse:
quã ob rẽ & dimissi sunt re infecta legati, & triremes quatuordecim Venetijs eductę in
Anconitana castra expeditionẽq; aduolarũt, quarũ duas paulo post incaute ab alijs sepa
ratas Anconitanus silentio inter custodias dilapsas cepit, in portũq; perduxit. Et paulo
post æquis cõditionibus cõstituta est. Scribit Ptolemeus Lucẽsis, Nicolaũ põtificẽ, nisi
eius cõsilia mors occupasset, reges duos unũ Lõbardiæ, alterũ Hetruscis fuisse daturũ,
quo regib. Siciliæ atq; Germanis imperij titulo abutẽtibus euertẽdi Italiã sicut sæpe fe-
cerant, facultas adimeret. Innuitq; Vrsinos eum potius fuisse, q̃ alios ad id fastigij eue-
cturũ. Quinetiã cõstat põtificẽ ipsum deturbãdo Sicilia Carolo nonnihil initij dedisse

Petro

A Petro Arragonū rege Ioannis Porcbitij opera ſuaſo, ut iure hæreditario Cōſtantiæ uxo-
ris ſuæ prætenſo, id regnū recipere adniteretur. Cōſtituit uerò is pontifex lege promul-
gata, neminem regio ſanguine ortum, ſenatorē urbis de cætero fieri, & alijs quicunq; fie-
rent anni tempus in magiſtratu concedere, nullius etiā futuri pōtificis autoritate licere.
Qui opera Romę reliquit, ut in ea ætate conſpicua, erecta inſtaurataq; apud S. Petri ba-
ſilicam, apudq; Lateranum palatia, & Suriani in Cunino monte oppidi arcem commu-
niuit, in qua tertio pōtificatus anno, ppè exacto, apoplexi correptus uitā interrupit, mul
tis uirtutū operibus, ſi longior fuiſſet, glorioſiſſimè decorādam. Delecturi nouum pon-
tificē cardinales in Viterbio coacti, tēpore debito cōclaue ingreſſi ſunt, cuius cuſtodiæ
cura Richardo demādata eſt Hānibalenſi Romano proceri, apud Viterbienſes ita gra-
tioſo, ut illi potius, q̃ eccleſiæ ſubditi uiderent. Iſq; malo exorſus initio, quod electionē
turbauit, Vrſum Nicolai pontif. defuncti nepotem Viterbienſi prætura eiecit, ſibi à pa-
truo pontifice demādata. Tulerunt id grauiter, ſicut debuerunt, Mattheus cognomēto
B Rubeus, & Latinus cardinales, quorum hic ex ſorore, ſicut oſtēdimus, ille ex fratre pōt.
Nicolao fuerant nepotes, & aliorū ex Italia cardinalium conclaui incluſorum, quos pe-
nè omnes Nicolaus creaſſet fauori innitētes, fieri electionē, niſi Vrſus reſtitueretur, im-
pediebāt. Quod quū intellexiſſent Viterbienſes, conclaue irrumpētes, eductos ui & fu-
rore Vrſinæ factionis cardinales in cuſtodia habuerunt. Et Romę interea Hannibalen-
ſes factio potētiſſima cōtractis undiq; auxilijs tumultū in urbe cōciuerāt, nihil aliud ad
nixi, q̃ ut eiectis, ſicut dicebant, dominio Vrſinis reipub. forma in urbe conſtitueretur.
Aliquotq; cōmiſſis cædibus & incendijs, tandē Vrſini cum omni factione ſua Prǫneſte
ſeceſſerūt, quos factio Hānibalenſium eſt inſecuta. In Capitolio autē Apulus quidā no-
bilis uices tunc ſenatoris gerebat, cui & creatus pōtifex uicariatus urbis autoritatē con-
ceſſit. Sed & is illico in Hānibalenſiū caſtra ſe cōtulit, geſtaq; ſunt eo præſente ſub Præ-
neſtinis mœnibus prǫlia, & regio undiq; eſt uaſtata. Nam Viterbij interea patrū cōcor-
dia erat ſecuta, qui ad quintū & dimidiū indiuiſionis menſem Italicis Vrſinorum abſen-
C tia ſuperatis, Gallicum pontificē creauerūt Simonem tituli S. Clementis presbyterum
cardinalem, fuitq; quartus Martinus pōtificatus nomine appellatus, uir bonę ut cōſtitit
mētis, & oīa probè in pōtificatu geſturus, niſi Gallicos reges nimijs fauoribus ꝓſequi
curauiſſet. Noluit tamē Viterbij pōtificalibus inſigniri, quod Viterbienſes cēſuerit ob
factam in cardinales Vrſinos uiolētiam excōmunicatos, & Vrbemueterem delatus, ibi
coronam accepit. Scribit Ptolemeus, quem & nōnulli poſtea ſecuti ſunt, Carolum Sici
liæ regem, quū in noui amiciſſimiq; pontificis amplexum cucurriſſet, oblatā ab eo ſena
toriam dignitatē adminiſtraſſe, quod quo fieri potuerit modo, Lateranēſis eccleſię mo-
numenta, quæ ſumus ſecuti ſupra oſtenderūt. Hannibalenſes eīn poſtquā Vrſinos mu-
nitiſſima urbe Prænestina deturbādi nullā ſibi facultatem adeſſe uiderūt, nouuſq; illicò
cōcitus eſt tumultus, in quo Ioannes Cincius Latini cardinalis Hoſtienſis illius qui Vi-
terbij tentus fuerat, germanus frater, in Romani populi capitaneum eſt creatus. Apulò
illo pont. Martini uicario, & ſenatōris uices gerēte, in publicum carcerem furentiū hu-
D meris cōportato, ad primū ipſius Ioānis Cincij regiminis tēpus ſtudia partiū Romæ re-
cruduerunt, multiſq; in locis cædes & incēdia ſunt cōmiſſa, & ad infimas Capitolij col-
lis radices, qua parte nunc eſt, ut cliuus in urbē ducēs, ædibus frequentatiorē, mercatum
nūc appellāt, domus aliquot crematę, aliquot ferro ſunt dirutæ, quas ruinas eo loco nūc
deformes eſſe uidemus. Pontifex interea Montis faliſcorū oppidū aduenerat, in quo cō
ſpectu lacus Volſinenſiū, & cōſitionum multitudine amœniſſimo æſtatē egit: nec eius
uicinitate ueritus eſt Ioannes Cincius, qui Romanas cohortes in agrum Viterbienſem
duxerit, quo illatam Latino fratri ſuo ulciſceretur iniuriā, uaſtitaſq; in Viterbienſi agro
ingēs, & cędes in defenſantes rem ſuā Viterbienſes ſunt cōmiſſæ. Capitaneo Romā re-
uerſo, Martinus pont. Romanis rebus prudentiſſimè conſuluit: Mattheum nanq; Vr-
ſinum cardinalē Romam mittens, paci ut ſe facilem pręberet admonuit, quam Ricardū
prædixit Hānibalenſem à ſe humiliter petiturū, & Ricardū quod diu per nūcios popo-
ſcerat contractū à conclauis uiolatione excōmunicationē remitti à pōtifice reſcijt, dum
modò humiliatus Mattheum placare curaret, paruoq; amicorū negocio factū eſt, ut Ri-
cardus capite pedibuſq; nudatis, corrigiam deferens in laqueum à ceruice pendentē ad

Matthei pedes procidẽs, & amicitiã redintegrarit, & ab excõmunicatiõe fuerit absolu E
tus. Id quamprimũ factũ esse intellexit pontifex Romano populo per nuncios & literas
liberũ fecit, ut à duobus ex nobilitate Romana in populo gratiosis grauibusq; uiris pu-
blico concordiq; ciuium inermium cõcilio in senatores annuos delectis, autoritate etiã
apostolica gubernarent. Populusq; Hannibalem Petri Hãnibaldi filium & Pandulfum
Sabellũ creauit, quorũ magistratus tempore res Romana quietissime simul & iuste gu-
bernata effloruit. Affectauerat quod supra innuimus, Carolus Sicilię rex Cõstãtinopo-
litano imperio manus inijcere: quare põtificis Martini fauore nimio abusus eũ impulit,
ut Michaelẽ Palæologũ sponsiones seruandæ unionis in Lugdunensi cõcilio factas nõ
implentem excõmunicauerit. Quod quũ Petrus Arrago rex intellexit eodẽ Ioãne Pro-
chitio qui cũ Nicolao tertio inchoauerat, & Benedicto Zachariæ Genuense operã na-
uãtibus belli pacisq; societate cũ Palęologo sociatus est. Classemq; illico Petrus ad Tar-
raconem cõmuni utriusq; impensa armare cœpit. Ferunt Martinum pont. Carolo insti-
gante Arragonem quid ea sibi uellet parata classis per nuncios interrogasse, cui ille mi- F
nori q; pontifici debuerit reuerẽtia respõderit, interiorem se qua uteretur tunicam lace-
raturum, si cordis sui cogitationẽ cõsciam esse suspicaretur: potuit nanq;, quod breui post
primaria ipsius cordis sui cõsilia tecturus fecit, respõdere, se eã in barbaros Africæ Sara-
cenos destinasse. Duxit nanq; in Africã tam diu ibi futurus, quoad Panormitanos rescis
set rebellionẽ inchoasse cum Ioãne Prochitio constitutã, & ad Hipponem usq; delatus
mortalium rerumq; prędam ingentẽ abegit. Inuolutæ tunc etiã erant Hetruria, Vmbria
& Romandiola motibus ad Nicolai tertij pont. mortẽ inchoatis, & apud Mediolanum
Turianos, gentem in urbe nobilẽ potentissimamq; uicecomites Luchinus, Mapheus &
Ioannes germani fratres ui armisq; expulerãt. In Hetrutia uerò missus tertio Nicolao ui
uente à Rodulpho Imp. designato uicarius apud Miniate oppidũ se à principio conti-
nuerat, qui per tentatos ad Nicolai pont. mortem Florẽtinos Lucensesq; Imperatori o-
mnino rebelles repperit. Quare Germanorũ equitatu, sed paruo quem habebat fretus,
quũ castris nequiret ad urbes metatis, bellũ factis incursionibus utrisq; intulit. Vnde re- G
nouata sunt in Hetruria Guelforũ inter se fœdera, & cõiunctæ Florẽtino Lucẽsis copię
in Pisiẽses uicario imperiali, ut uidebãt fauẽtes sunt ductæ, pressumq; obsidione, & prę-
lijs agitatũ nobile id ditissimumq; tunc oppidũ expugnatum est, quod à militibus præ-
dæ auidis direptũ duces exercitus, ne tãta affectus iniuria Pisiẽsis populus uires resume
Anno salutis M.cclxxxi. ret, dirui curauerũt. Hæc primo pont. Martini anno salutis primo octogesimo & duode
cies cẽteno gesta fuere. Eius qui secutus est anni principio, Perusini in Fulginates d elati
post editã in agro uastitatẽ obsederũt urbem, quæ ui capta muro alicubi diruto reddita
est immunita. Excõmunicauit põtifex illico Perusinos, sacrisq; eam urbem incolẽtes in-
terdixit: sed missi oratores tã multis apud põtificẽ institerunt, ut eos pecunia ingẽti mul
ctatos ecclesiæ cõciliauerit: quinetiã ut mulctæ damnũ ciuitati restauraret, ad eam se cõ
tulit multo ut dixit tẽpore habitandã. Apud Romãdiolos interea res cũ ecclesiæ & põ-
tificis dignitate successerãt. Guido nãq; de Appia Gallicus, Carolo Sicilię rege militare
solitus ea cõditione in Romandiolã est missus, ut rebus ecclesiæ in ea restitutis, in Gal- H
lias sibi redire liceret. Erãtq; sibi equites octingẽti, quibus & magnũ põtifex reddiderat
peditatum: Guidonẽ enim Feretranũ, qui rebellionis in ea prouincia post Nicolai tertij
mortẽ autor fuerat, omnino pelli uolebat, fore sperãs, sicut & fuisset, ut eo pulso Romã-
dioli omnes ecclesiæ & põtificis obedientiæ subderẽtur: & Feretranus quidẽ singulari
uir astutia nullo in oppido, nulla in urbe expectauit, ad quã Guido Appia ducere cõsti-
tuerit, pariterq; nullũ oppidũ, nulla ciuitas pręsentia Feretrani destituta, parere ac subdi
ecclesiæ distulit, pręter unicã urbem Forumliuium, ad quã pręsente Feretrano põtificis
accessit exercitus, qui & magno usus furore suburbiũ recepit, tũc populo frequẽtissimũ
portę appositũ, quę rectà ducit in mõtes, suburbioq; cõmissis crudeliter cędib. spoliato,
urbẽ Guido Appia sedẽdo, & simul oppugnando capere cõstituit, nec flecti potuit à ci-
uibus deditionẽ pulso Feretrano pacificam offerẽtibus, quin urbem ui captã diruere mi
naretur. Dum ea Foroliuij cõtinuatur obsidio, cõstitutæ cum Siculis à Ioãne Prochitio
aduersus Carolũ regẽ suosq; Gallicos machinationes in facinus memorabile eruperũt.
Panormitanis enim ducibus Siculi multarũ urbium & oppidorũ quiq; primarij Gallos
exoll

A exosi, quorū insolētiā, auaritiā, & inauditā in quasq; mulieres lasciuiā tolerare nequirēt,
ad unū tollendos cōiuratione inita inuicē spopōderūt, dictaq; est patrādo facinori cer-
tæ diei hora omnibus cōiuratis in tanta urbiū oppidorumq; distātia pariter responsura,
ut quāprimum uespertinā diuinę laudis horā esse cāpanis ritu Christiano significari per
ecclesias audiret, singuli populi Gallos apud se repertos & ubiq; obuios obtrūcarēt: nec
defuit, aut fraudē fecit publicæ spōsioni, adeò ut Gallis, q in Sicilia ubiq; erāt cuiuscūq;
ætatis crudeliter sublatis, in eos quoq; sæuitū sit, q utero clausi materno semine cōcepti
Gallico credebāt: Cui ppè diei alterā in Gallis cōmissam apud Forumliuiū cędē, respō
disse uidemus. Erat Foroliuij Guido Bonatus astrologorū suæ ætatis primarius, extātes
cuius libri cęteris eius facultatis & doctrinę libris facile pręferunt. Is patrię amātissimus
cōciues admonuit, ut omni certamine aliquot diebus omisso, à se designatis dieb. parati
armis, promptiq; animis, quū iussisset eruptionē in hostē facere properarēt. Quanquā
Lateranēsis ecclesiæ monumēta literis scripta ad diem Kal. Maij secundā populū erupis
B se, & Guidonē de Appia cum Gallis prope omnibus interfectū indicāt. Eiusq; rei gestæ
Dātes Florētinus poeta uulgaris nostræ patriæ honoris gratia meminit. Quanq; porta
suburbijq; locus ab eo facto rupta in hęc tēpora nomē seruāt. Redijt in urbē paulo post
Feretranus, & multa de Romandiolis, ut cōsueuerat, possedit. Carolū regē quādo sui ad
internecionē in Sicilia cæsi sunt, solus inter scriptores in Hetturia fuisse Villanus dicit.
Ptolemeus uerò locū omittit, narratq; regē ipsum ad subitū mali nūciū ex prouincialib.
Gallicis sibi militare solitis, ex omniq; suo de Italia regno atq; ab Hetruria ingētē cōtra-
xisse exercitū, quem Rhegiū usq; præmiserit tādiu expectarurū, quousq; nauigium illò
transportādo cōtrahere potuisset: nāq; quicquid fermè nauiū prius habuerat, circa Sici
liam amiserat. Transmittens postea Messanā terra mariq; obsedit, cuius capiendæ urbis
spes omnis uel inde subitò est sublata, qd suis Galli clamoribus in cœlū sublatis interne-
cionē Messanijs cōminabantur reddere, quā eos cōdonandam abolendamq; uel iureiu
rādo & omi restatiōe oportuit polliceri. Arrago rex interea in Sardiniā ex Africa se cō-
C tulerat, nauigiū tādiu reficere, quoad à Siculis uocaret. Quare dum Carolus freto traij-
cit, à Panormitanis festinare rogatus, eodem penè tēpore, quo Carolus Messanę, Panor
mi fuit: nec mora, titulo coronaq; Siciliæ regni quo cæteri antea cōsueuerāt reges more
& apparatu appellari insignirIq; est passus: inde acceptis quę ex omi Sicilia cōfluxerant
copijs, terra & mari mouēs in Carolū ferri cœpit. Vix dumq; prima liquerat castra, quū
est renunciatū, Messana obsidiōe liberata, Carolū in proximis Calabrię littoribus cōse-
disse. Et per id tēporis Carolus Salerni princeps uelocissimis à rege Carolo patre nūcijs
accersitus, aliquot ex prouincia Narbonēsi cohortes in Italiā traduxerat, qui per Florē-
tiam genitori deditissimā, perq; urbē Romā primū in Neapoli de itinere quieuit. Petrū
interea Arragonē omni Sicilia potitū Carolus ex Calabris cōpellatum literis perfidiæ
coarguerat, quod affinis cōsanguineusq; dolis quæsitū machinationibusq; regnū subri-
puisset. Cui Arrago causæ suæ honestati pręte̅derat hæreditariam Cōstantię uxoris suc-
cessionē, quæ illi à Māfredo patre, & Cōradino auunculo cōpeteret, addiditq; multa in
D literis extātia, quas uidemus de Siculorum precibus, quas exaudire homo pius & regio
ortus sanguine à calamitosis & inaudita pressis miseria nō potuerit. Qua ex uerborū cō
trouersia cōuentum est, ut duello & armis decertata orbi publica & notoria per alterius
uictoriā eorū iustitia ostenderet. Et præter duellū, quod reges ipsi depugnarēt, centum
quilibet eorū milites ducere debebat, qui pariter inuicē decertarent. Locus per cōmu-
nem utriq; affinē Angliæ regem indifferēter tutus, Burdegala urbs Vasconiæ est dicta.
Iuitq; ex Italia in Vasconiā Carolus, & Ioannē Gryllū conueniens regis Angliæ in Va-
scouia Marescallū, sese cum aduenisset Petrus cōstituta exequi paratū obtulit. Arrago-
nem quidā scribūt noctu accessisse incognitū, à Gryllo illi regis Frāciæ propinquātem
ad iustum sibi metū prætendisse, cuius ratione à loco nō tuto sese detrectati certaminis
purgatū esse prædixerit. Quidā uerò ipsum regem ultra regni sui fines nō accessisse cō-
tendūt. Miserat pōtifex Martinus, quo tēpore Carolus in Gallias Burdegalamq; acces-
sit, Gerhardum Parmēsem cardinalē sedis apostolicę legatū, & Caroli illius filij, & regni
gubernatorē. Petrusq; Arrago Rhogeriū de Loria Siciliæ & classis instituerat Admir-
thatū, qui duelli cōstitura euanuisse intelligēs in portū usq; Neapolitanū classe delatus

est. Contraxit illico Carolus princeps quicquid triremiũ nauiũq; ubiq; habuit, prælioq; E
à cardinali legato ꝓhibitus decertare, paululũ destitit: mox uerò illius spreta autoritate
atq; resistentia, adeò præceps ruit in præliũ, ut nullo penè cõmisso certamine, cũ magna
nauigij parte captus, in Siciliã & breui post in Arragoniã fuerit perductus. Carolus pa-
ter interea huius rei ignarus, datas à rege Frãciæ, acceptas ingentes copias mari terraq;
in Italiã ducebat. Iamq; Corsicã præteruectus Italiæ littora prospectabat, quũ fortè ob-
uius mercator Pisanas de naui uociferatus, eũ filij casum paucis edocuit uerbis, quẽ eo-
dem die de industria missi à legato plurimi nunciarũt. At Martinus pont. nõ magis Pe-
tri Arragonis iniustitiam ægre ferens, q̃ Gallicorũ damni & iniuriæ acceptæ impatiẽs,
Petrum excõmunicatum, regnis quoq; hæreditatis paternæ priuauit, in quibus regẽ in-
stituit Carolũ secundũ, regis Frãciæ primogenitũ, eademq; regna quãdiu in Petri Arra-
gõis potestate & obediẽtia perseuerarẽt, ecclesiastici interdicti incõmodo sunt dãnata.
Quinetiã ne quid deesset mali, quod ab irato põtifice posset infligi, æternæ beatitudinis
præmia illis sacrosancto decreto ꝓmissa sunt, qui cruce insigniti in Petrũ Arragonẽ ho- F
stilia intentarẽt. Et suus põtificis dux belli Guido Mõtefortis in Romãdiolã cum exer-
citu missus, rem interea bene gesserat, nõ magis ui & armis q̃ Feretrani prudẽtia, qui suis
Mõtisferetri oppidis pactione retentis, cętera de Romãdiola in põtificis potestatẽ fieri
curauerat, inter quæ Forumliuij fuit, quã urbẽ Mõtefortis in Guidonis Appij & Galli-
corum necis ultionẽ mœnibus spoliauit, Vrbinũ uerò cùm recipere pergeret Mõtefor
tis, cõmisso prælio est repulsus. Qui eam exercitu cinctã Foroliuio parem reddere cõmi
natus est. Agri tñ, oppida & castella à Feretranis remotiora breui in potestatẽ deditione
sunt facta: nec dubium cuipiã tunc fuit Guidonis Feretrani mores callenti atq; ingeniũ,
quin urbem ipse, sicut & uicina sibi oppida, spe præbita & immissis noctu præsidijs su-
stentaret. Sed dum ea protrahit Vrbini obsidio, Rubeus Anguillarius in Hetruria Co-
mes Mõtefortis socer obijt, ad cuius retinẽda comitatus oppida in Saonã, & eam mari-
timam, nunc Senensem oram urgentia cum parte exercitus aduolauit. Partẽ uerò illius
maximã Comiti Iuuenatij attribuit, cũ quibus obsidionẽ cõtinuauit. Eodem quoq; tem G
pore bellũ inter Genuenses Pisanosq; ad Corsicã inchoatũ est. Et Carolus rex Neapoli
appulsus ciuitate cõfirmata, quã repperit titubãtem, in Apuliam se cõtulit, copias inde
nauigiũq; cõtracturus, quo in Siciliã trãsportaret exercitũ, sed febre correptus interijt.
Cardinalisq; legati opera & diligẽtia Carolo secundo in Arragonis carcere agẽti, regnũ
id cõseruatum est, Philippi uerò regis Frãciæ filium comitẽ Atrebatẽsem ad eius regni
custodiã accelerare iussum, paucę è Gallijs copiæ sunt secutę, ꝙd plurimis pater ad desti
natum in Arragoniã bellũ indigeret. Id eñ regnum filio primogenito acquisiturus, cui à
Martino pont. cõcessum erat, maximos fecerat apparatus. Et quartus Martinus põtifex
morte interim subtractus, suũ regẽ Carolũ est secutus. Ad eius mortis nũciationẽ Gui-
do Feretranus Iuuenatij comitẽ copiarũ ecclesiæ Vrbinatiũ urbẽ obsidione prementiũ
ducẽ aperto impetijt bello, quẽ & repulit prælio superatũ. Eaq; ciuitas in Feretrani po-
testatem facta excidium euasit, quod illi à pont. Martino, si superuixisset, certissimũ im-
minebat. Nec fuit diuturna sedis apostolicę uacatio, ꝙd cardinales motus ueriti, quos a- H
lias diuturnior sedis apostolicę uacatio dederat, Iacobũ Sabellum ex uetusta procerũ fa
milia Romanũ in põtificem, cui quarto Honorio fuit nomen declarauerũt. Erat tũc Ro
mæ alter senator Pãdulfus Sabellus, põtificis germanus frater: per cuius tempora magi-
stratus Romana res iustè & quietissimè fuerat administrata. Quare pont. Honorius ad
Anno salutis M.cclxxxv. annum salutis quintũ octogesimũ, duodeciesq; centenũ Romã accedens apud sanctam
Sabinã in Auentino habitauit, quas ab eo tunc ædificatas ædes nunc desertas dirutasq;
uidemus, fouitq; hic pont. Gallicorũ regum ubiq; partes. Rodulphus aũt solo titulo tũc
Imperator cãcellarium suum in Hetruriã mittẽs, principalẽ de fisco suo Genuensem oẽs
qui pecuniã attribuerũt in libertate dimissos imperij fideles pronunciauit. Per quã occa
sionẽ Lucenses duodecim milibus auri datis, libertate donati sunt. Et Florẽtinus popu-
lus ad quietẽ iam perductus, nouã inchoauit saluberrimãq; regiminis formã, quę in no-
stra quoq; tempora, licet aliquãdo prout ostẽdemus, à Gallicis regibus interrupta perue
nit. Creati eñ sunt sex magistratus bimestres futuri, quib. artiũ primorib. fuit appellatio,
& septimus breui additus uexillifer iustitiæ uocatus. Interea Philippus rex Frãciæ bellũ
Arragoni

A Arragoni illaturus per terrā Rōcillionis Pyrenęos mōtes trāſmittere eſt adnixus, à quo rū clauſuris ualido Arragonū pręſidio firmatis repulſus cùm eſſet, flexit in Gerundēſes, eamq; urbē cinxit arctiſſima obſidione, cōmeatibus tāto exercitui neceſſarijs ad proximum caſtris portū nauigio in id parato à Narbonenſibus cōportatis. Dum ea obſidio tertiū iam protrahiť menſem, Petrus Arrago cōmeatum, qui tunc maximo conatu deſerebať, ut interciperet intentauit. Selectos itaq; duces quingētos milites terrā, quę portū & caſtra intercedit, medio occultus ſpatio inſedit. Pręſidio inde calonibus à Frāco rege datis, ſubita eruptione cōgreſſus, prælium decertauit acerrimū, in quo maior utrinq; pars meliores quiq; aut occiſi, aut cōfecti uulneribus ſunt proſtrati. Accepitq; Petrus & ipſe uulnera, ex quib. male, ut ferūt, curatus, uel potius quia laboribus militiæ citius q̄ oportuit, ſe periculis expoſuit, eſt defunctus, regnūq; Arragonū Fernādus natu maior, Siculorum Iacobus ex teſtamēto accepit. Gerūda urbs interim pactione à ciuibus dedita eſt in regis Franciæ poteſtatē. Per quod item tēpus laboranti ex uulneribus Petro Arrago
B num regi nunciatū eſt, Honoriū quartum pont. Romanum excōmunicationem à quarto Martino pont. factam in eum Fernandumq; & Iacobū filios, ac Cōſtantiam uxorem innouaſſe. Sed & Philippo Francorū regi ſua etiā per id tēporis inſortunia euenerūt. Cū enī multa & magna apd' Gerundā in Arragones moliref, ſubita ac aliàs inaudita morbi uis ſuū inuaſit exercitū. Aeris nanq; craſſitudo ſuā adeò oſtendit corruptionē, ut muſcis nō uolantibus magis q̄ inſidentibus omnia uel in cibum ſumenda obtegerenť, febriſq; paſſim, & mortes ubiq; exercitū inuaſere: quā afflictionē dū animo æquè ac corpore iā æger pergit declinare, Philippus & in febrē ipſe corruit, quæ Perpinianū petentē oppidū, uſq; adeò indies augeſcēs comitata eſt, ut eò appulſi incolumitate medici deſperare ſint uiſi, tūcq; alia ſuper aliā, quod plerunq; rerū habet cōditio humanarū, infelicitas ſubſecuta eſt. Eam claſſem, quā diximus cōmeatum à Narbona ad Gerundā obſidēte exercitum cōparaſſe, Philippus à Piſanis Genuenſibuſq; maiori ex parte cōduxerat, & Gerunda potitus, dimiſſam abire permiſerat, cuius maximā partem Fernādus rex in ſua re
C ceptā ſtipendia claſſi addidit, quā Rogerius de Loria Siciliæ Admirrhatus audita regis Petri morte, ſubſidio Arragonēſibus tūc adduxerat, cōgreſſaq; utraq; claſſis deſidēti in portu Narbonēſi Frācorū nauigio uictoria facillimē eſt potita, quę clades accepta Philippi regis Francorū mortē acceleraſſe credita eſt. Eodē etiam tēpore claſſes Genuenſis Piſanaq;, & publica ipſarū ciuitatū impenſa armatæ apud Lamellū inſulā Piſano portui uicinā cōcurrerūt, præliūq; fuit ſicut numero nauiū uirorumq; ingens, ita deſideratorū multitudine eximiū. Piſani enī poſt cōtinuatā perpetuo die pugnā, ſole in occaſum uergente, in portū ſe recipere adnixi, ad eam prorſū conuerſionem fracti ſunt, in fugamq; cōuerſi, unde quinquaginta triremes partim ab hoſte abactas, partim ſubmerſis amiſere. Qua in clade duodecim milia uirorū magis occiſa, enectaq; q̄ capta traduntur. Eaq; cladē accepta factū eſſe ſcribit Frāciſcus Petrarcha, ut nō modò uires ęquoreas, ſed animos nauigādiq; propoſitū Piſani amiſerint. Quieuerunt interea noui Francorū Arragonūq; rēges, pariter adoleſcētes, & Angliæ rex Odoardus utriq; affinis in Vaſconiā ſe cōtulit;
D pacem inter eos ea maximè cupiens ratione cōponere, ut Carolum Salernitanū principem, cui regnū deberetur Neapolitanū, carceribus liberaret. Turbauitq; eam pacē ſemi cōſtitutam factus in Siciliam tunc tēporis impetus. Nanq; Gerardū Parmenſem cardinalem, Martinus quartus ſedis apoſtolicæ legatū conſeruādo Gallicis Neapolitano regno inſtituerat. Is itaq; & comes Atrebatenſis regis Franciæ filius, eiuſdē regni cōſeruationi poſt mortē, ſicut oſtēdimus, Caroli deputatus, inſulam Siciliæ ut reciperent intērarunt. Nauigio enī à Venetis mercede ac amicitia contracto & copijs ab Hetrurię amicis ciuitatibus accerſitis, ingētē cōflarūt exercitū, cuius partē legatus præfecto & duce Reginaldo Duelini Comite ad Catinæ urbis portū duci iuſſit. Eaq; urbs eueſtigio eſt recepta. Māſerāt uerò Neapoli & per uicina Italiæ littora milites multi, q̄bus ad reliquū trāſportādis exercitū Reginaldus Cotina potitus, ſuū quo euectus erat nauigiū, redire curaret. Et eodē tēpore Guido Mōtefortis uicariatus Hetruriæ titulū in ſuis oppidis maritimæ Senenſiū regionis retinēs, Comeſq; Bononienſis, & Philippus Comitis Flādrenſis filius Comitis Atrebatēſis militię focij cū ſuo & ipſi nauigio ab ora Hetruriæ maritima ſoluerāt, copias & ipſi in Siciliā nō minimas, & legati exercitū cōportātes. Sed quo tem

pore classis Gallica soluit, ut diximus, à Catina Italiā repetitura, Rogerius de Loria Sici E
liæ pro Iacobo rege Admirrhatus à Narbonensi rediens uictoria, ad tumultū se confere
bat, quē intellexerat in Sicilia excitatū, q̃ uisam à longe Gallicā classem, effusa assecutus
nauigatione nullo labore defensoribus uacuā intercepit, & eadē qua à Narbonēsi expe
ditione mouerat, fortuna usus, alteri item obuiauit classi, quā Mōtefortis Bononiēsis &
Flādrēsis comites ad Gallicanū & ipsi exercitū ducturi erāt, cōgressusq; huic, sicut & su-
periori ex improuiso Rogerius ipsam uiris armatā fortibus sicut & uacuā cepit. Nec me
liore q̃ hæ classes fortuna usæ sunt Gallicorū copię, Catinā, ut diximus, deditā obtinen-
tes. Arragonis nāq; regis copię, quas urbiū Siciliæ pręsidio liquerat, Siculis populariter
accersitis, Catinā urbē obsidione cinxerūt, quā sępenumero oppugnatā ui cepissēt, nec
erat dubiū quin eandē superati occisionē subituri fuissent obsessi, qua Gallicos oēs in
prima insulę Carolo regi Gallico facta rebellione ostēdimus occubuisse. Quare Aueli-
nus Reginaldus dimissi importunè ac temerè nauigij sui, quo in Italiā reportaret incō- F
modū tunc primū intelligēs, deditionē ea fecit cōditione, ut cū omni exercitu, qui terra
iter fecit in Italiā redire permitteret. Sed & Bononiēsis Flādrensisq; Comites cū primo-
ribus ex sua classe captis pecunia redēpti Neapolim rediere. Solusq; Mōtefortis in car-
cere tētus obijt. Motus itaq; in Sicilia malo omine à Gallicis inchoati, pacē ab Odoardo
rege, sicut ostēdimus, inchoatā turbauerūt. Interea quartus Honorius anno pōtificatus
sui secūdo uix dum elapso, in Auētino mōte apud S. Sabinam obijt: cardinalesq; inclusi
eisdē in ędibus noui pontificis electionē facere nequiuerūt. Suborta enim derepēte per
Aprilē aeris grauitas, eos penè omnes in malam ualetudinē prostrauit: quorū nōnullos
interfecit, q uerò superfuerāt, ut erant ægroti, ad diuersa loca perlati sunt, qui post ęstatē
hyememq; exactā Februario reuersi in eodē loco pōtificē creauerūt fratrē Ioannē Ascu
lanum ordinis Minorū, cui Nicolao quarto inditū est nomē. Isq; illico se cum curia ad ur
bem transtulit Reatinā, & post annū Romā reuersus, apud S. Mariā maiorē curiam te-
nuit. Per eius uiri alioquin boni tempora multa in orbe Christiano infelicissima accide- G
runt. In primisq; urbs Roma ciuiū agitata dissidijs incēdia atq; cædes plurimas pertulit.
Vnicum tamē secundus habuit pontificatus prædicti annus lætissimū, pacē Arragones
inter & Gallicos reges constitutā, licet eandē multo peioribus, q̃ quæ principio oblata
erat cōditionibus, ut rex Carolus acciperet, motus Sicilię effecerint. Nāq; pacius est suis
impetrare sumptib. Iacobū Arragonē à pont. Romano, sicut Carolus genitor suus fuit,
feudatariū Trinacriæ regē institui ac coronari. Quod si triennio nō impetrasset, in carce
rem unde dimittebat, redire promisit, deditq; filijs sponsionis seruādæ obsides, Carolū,
cui postea Martello regi Vngariæ fuit cognomentū, & Loisium, qui post actā in beati
Francisci religione uitā in sanctorū numerū est relatus. Ea uero constitutæ pacis lætitia
haudquaquā fuit Christiano populo diuturna. Tripolis nāq; urbs Asiæ insignis secūdo
itē pōtificatus quarti Nicolai anno obsidione & uiribus facta est in Soldani Babylonię
potestatē, quā quidē urbem ditissimā post cōmissam in mortalib. cædē maximā, postq;
abactā asportatamq; omnifariā rerū prædā, igni primū, post ferro absumi diruiq; curauit. H
Progressusq; eodē furoris impetu barbarus Tyrū, Sidonē, Barutū, & earū urbiū oppida
intra tertiū pōtificatus Nicolai annū cepit, & sicut Tripolim incensa diruit. Isq; princeps
astu & prudētia ęquè ac uiribus & potētatu pollens, ne ea clade accepta nominis Chri-
stiani principes occidētis in Asiā cōciret, induciarū fœdera in duos annos Ptolemaidæ
habitatoribus Christianis cōcessit. Nicolaus tamē pont. per crucē de more assumēdam
edicto statuit, afflictis Christianorū Asiæ rebus subueniendū, iussaq; eius maioris fuerūt
efficacię, q̃d mille quingētos ipse eqtes ex publico ecclesiæ fisco curauit primos omniū
Ptolemaidā cōportari, quos & multi in magnū exercitū sine certo præstantiq;, ut opor-
tuit, aliquo duce secuti sūt. Qui quò plures, eò fuerūt pniciosiores. Ptolemaida urbs po-
pulis tunc frequētata innumeris, quātos nūc nō temerè alat aliqua urbs Italię, à septē di-
uersis sibiq; ipsis inuicē contrarijs premebat potius lacerabaturq;, q̃ gratulabatur magi-
stratuū gētiumq; generibus. Patriarcha eī titulo Hierosolymitanus sibi tēporalē ęquè
ac spiritualem uindicare quærebat gubernationē: eandē hinc tēplarij, inde hospitalarij,
& pariter Theutonici ab armatorū tractatione, & sanguinis, ut dicebāt, effusiōe repete-
bāt. Suā ad se solū spectantē rex Cypri uel ea ratione uolebat, q̃d tertio antè anno regni
Hierosolymæ

A Hierosolymæ titulos in Comitis Atrebatēsis cōtentionē spōte sua, & paucis temeritati astipulātibus assumpserat. Rex quoq; Carolus secūdus Neapolim ex carcere reuersus, nihil ducit antiquius, ꝙ Ptolemaidā mittere, qui de Hierosolymæ regni titulis cum Cyprio rege cōtendente, paterna auitaq; & proauita in illa urbe iura uel armis & uirib. cōfertarent, qua in re usq; adeò exarsit animis, ut tēplariorū hospitalariorūq; quos Cyprio regi magis cupere audisset, prædia in regno suo Neapolitano direpta uastauerit. Cōsulē quoq; ibi habuere Pisani, qui maiore usus est ambitione, ꝗ ibi quoq; Genuēsis aut Venetus utebaẽ. Milites itaq; nouos Nicolai pōt. iustum in exercitū sine duce & rectore eius quæ requirebaẽ autoritatis impudēter missos, nullus q cōtinere sciret & posset, nullus erat q uellet à flagitijs & sceleribus ꝓhibere. Eaq; militū multitudo in Christianorū cædibus, rapinis, adulterijs, uiolationib. & incēdijs aliquādiu debacchata, in agrū Soldani aliquandiu, post parū interdiu ꝑ furta & latrocinia penetrauit, atq; eo usq; progressa est, ut prædas iumētorum mortaliumq;, & rerū omniū tanquā iusto bello propalā abigeret.

B Tulit tñ patienter iniuriā, dissimulauitq; diutius omniū spe Soldanus, resq; per nuncios & abactā prædā terq; quaterq; repetijt: & quādo tandē nō sunt redditæ, terminum præfixit, intra quē nisi fieret satis, se cōminatus est Ptolemaidę excidio postergatis, quas ipsi uiolasset, inducijs accessurū. Alterum interea superiori simile pont. Nicolaus cōmisit erratum, ꝙ unicā de qua diximus, sui pōtificatus felicitatē labefactauit. Carolo nāq; secundo gratificari cupiēs, pacem interrupit, quā ille & Arrago cōstituerāt. De qua re dicturi nōnulla in gestis rebus Hetrurię memorāda, à Dante poeta, qui interfuit, diuersis in locis scripta altiusculè repetemus. Guidone Feretrano rem Pisanā administrāte, & Galura iudice cum suis cōplicibus in exilium acto, Vgolinū Comitē præstantissimum ea ætate ciuē suū cum duobus filijs, totidemq; nepotibus Pisani diuersarū partiū carcere tentum, inedia mori coegerūt. Quæ res Florētinos, Lucēses, Senēses, Pistoriēses, Volaterranos, Pratēses, & eius sectę urbes & oppida Hetrurię in nouū aduersus Gibellinos bellū, quāto nunꝗ aliàs studiosos suscipiendū incēdit. In Arretinosq; primus belli impetus est destinatus, exulibus maximè id poscentib. Arretinis, qui aliquot circa Arretiū obtinētes, nisi

C subueniret, amittere timebāt. Guilelmus Petramalus ea tēpestate pręsul, Arretio dominabaẽ, cui bonus Feretranus Comes ex Vrbino, nōnulliq; ex ꝓximis regionibus, & extorres Florētia Gibellini cum copijs auxilio aduenerāt. Fathiscēs uerò ad bellū prędicti secūdi Caroli carcere, sicut suprà docuimus, liberati reditus in Italiā tepescere fecit. Nāq; is ad pontificem Perusij agentem pro cōfirmatione regni accessurus, per mediā Italiam ueniens, Florētiam se cōtulit, ubi paucos moratus est dies. Senensi inde uia proficisci parantem, Florētini deterruerunt, exploratū sibi esse dicentes struxisse Arretinos insidias, quo illū in Senensi agro cōficerent, per quā ducendi regis occasionē accersiti sunt Florentiam Guelforū Hetruriæ omniū copiæ. Et Florentini propè populariter eductis omnium ordinū signis ad id regis præsidium prodierunt. Erant tamē regi Gallorū equitum cohortes duæ in armis expeditæ, quas duce & pręfecto Almerico Narbonensi, oēs Hetruscorū copias præcedere uoluit. Fama interim & à redeuntibus, q pręmissi erāt explo-

D ratoribus rex certior est factus, Gibellinum quidē à Florentinorū apparatibus cauentē, copias tenere paratas, sed Arretij mœnibus se cōtinere, multisq; dixisse, honores se regi quātos posset exhibiturum, si fortè sibijpsi magis ꝗ hostium suorū calumnijs credens, illac iter facere animū induxisset. Cōsilio igitur Florentinorū rex Cesentinati uia iter ingressus, Pupium peruenit Comitis Nouelli oppidum, quem cōstabat Arretinis cupere, quibus tunc tēporis militabat: nec tamē fuit ea in regione, qui ad regis aduentum quicquā hostile fecerit aut ostenderit. Florentini nihilominus omnem regionem lōge lateq; populati, incēdia quoq; aliquot cōmisere. Ad posteram quæ secuta est aurorā, rex cum equitatu mouens, per ipsa Apennini iuga in Tifernatem, nunc Ciuitatiscastelli agrū ire cōtendit. Et eodē tempore Guilelmus præsul, motuū quos superiore uespera & per noctem Florentini intentauerāt, à profugis Casentinatibus manu hostiū dilapsis, certitudinem habens, Bibienā uenit, quē equites noningentos, octo milia pedites habuisse Villanus affirmat. Prælij ordinē, ut cōmissum est, à Villano mutuari licuit. Sed ad alia ꝓperanti maiora, satis fuerit cū Dāte, qui interfuit summatim rem colligere. Cāpi in quibus res gesta est, Cāpaldinū quod tūc erat, retinēt nomē. Victores primo cōgressu Arretini

in Florentinorū equitatu fuſo cædem maximā commiſere. Sed dum uictoriam temerè B
pręſumūt,ordinib.ſpretis,& pugnādi ardore ſenſim intermiſſo primū à latere & à tergo
circūuenti,paulo poſt in fugā conuerſi,cuius primū inchoatæ Nouellū Villanus notat.
Guilelmū præſulē cōcordāt ſcriptores ſuis in fugā cōuerſis,ut Bibienā cōfugeret hortā
tibus reſpōdiſſe,cōmunē ſibi omnino futurā aut ſalutē,aut mortē cū tot præſtātib. ami-
ciſſimiſq; uiris,quos in id periculi perduxiſſet,&his dictis inſtaurato pręlio nō inultum
inter ſuorū cadauera cecidiſſe. Dātes uſq; adeò Florētini & Guelforū,in queis tūc adnu
merabaſ,uictoriā extollit, ut hoſtes penè ad internecionē cecidiſſe uerborū magnificē-
tia ſignificet. Villanus uerò tria milia cū Guilelmo & in his Pheretranū deſideratos,ca-
ptos ad duo milia aſſerit. Sed ad Nicolaū quartū pōt.Romanū.Is ſecundū Carolū regno
honeſtaturus,q̄d paterna ſucceſſiōe habiturus erat, regē eum utriuſq; Sicilię, & quæ eſt
ultra Fretū,& eius quæ citra diciſ appellauit.Quod cū audiſſet Iacobus Drago,ſpe quā
in fœderib.cū Carolo ictis cōceperat, fruſtratus, illū bello agitare cōſtituit, & claſſe in-
genti per tumultū educta in Italiā nauigans Caietā obſedit, ut coactus ſit Carolus diſſi- F
patas in ea regni nouitate uires magno labore,magniſq; impēdijs cōtrahere. Sed q̄ pri-
mā inter eos cōpoſuerat Odoardus Angliæ rex per oratores pacē iterato cōſtituit, Ca-
roluſq; Iacobo pont.cōſenſu nouo ſe obligans ſacramēto,primo factas ſpōſiones intra
bienniū ſeruare ac implere promiſit, &huius quidē belli paciſq; negociū pōt.Romanū,
&eos reges per annū occupatos,à Ptolemaidę periculi cogitatiōe auertit:quo itē anno
bellū graue atq; difficillimū inter Philippū Frāciæ & Odoardū Angliæ reges inchoatū
eſt,ut neuter quoq; eorū rei in Aſia Chriſtianę curā,ſicut aliquādo cōſueuerat,ſuſcipere
potuerit.Quare Soldanus anno ipſo,quē rebus reddēdis pręfixerat,exacto,centū quin
quaginta armatorū milia in Ptolemaidā duce filio immiſit. Ipſe em̄ morbo fortè p̄ id tē-
poris implicitus tenebaſ,filiuſq; animis per ætatē ardētior,ampliſſimę urbi &multis re-
dundāti paratiſſimiſq; copijs obſidionē opinione Chriſtianorū arctiorem admouit:qui
poſt repreſſas multo ſuorū ſanguine primorū dierū eruptiōes, quę ab obſeſſis fiebāt,ad
munitiones oppugnādo ſucceſſit. Dumq; hæc duobus iā mēſibus magno gerit animo, G
genitori defuncto Soldanus ab exercitu eſt ſuffectus. Quo elatus ſucceſſu urbis Ptole-
maidæ prædā per edicta,præconūq; uociferationes,quæ etiā Chriſtianis intra munitio-
nes exauditæ ſunt exercitui donauit,& accuratiori ſolito uſus oppugnatiōe,eo uſq; p̄-
ceſſit audacię,ut foſſā uirgultis materiaq; cōplere tētauerit.Retulit tn̄ par temeritati in-
cōmodū,tam multis de infinita,quā immiſerat multitudine cōfoſſis,ut Chriſtiani per ca
dauera ſuorū uirgulta materiāq; obtegētia erūpentes ad eius tentoria pugnādo perue-
nerint. Sed tantū id damnū alioquin ingēs à barbaro acceptū,ſui ipſius fortuna, uel po-
tius noſtrorū faciēte ſocordia & infelicitate hinc inſtauratū eſt, q̄d diſcordes in ciuitate
noſtros deſperatio cepit,multiq; partim nulla uſi timoris ſimulatiōe, partim captatis ab
eundi cauſis,partim clandeſtina per noctē fuga deſertores effecti ſunt.Ad eamq; paulo
poſt animorū cōſternationē eſt uentū, ut publico oēs cōſilio mulieres primū paruulos
& debiles cū ſupellectili emiſerint,deinde cōſtituerint duodecim milia armatos in urbe
retinēdos,qui defenſioni ſufficerēt,cęteris emigrandū.Manſeruntq; ex primoribus rex H
Cypri,patriarcha Hieroſolymæ,& hoſpitalis tēplariorūq; magiſtri. Rexq; Cypri igna-
uia,quæ certiore uocabulo perfidia appellari poteſt,uſus,ilico per fugā multitudinē eſt
ſecutus.Fuitq; exēplo eius,ut oēs quibus nauigij facultas nō defuit,Ptolemaida emigra
rēt.Poſtremi omniū Hieroſolymę patriarcha,magiſtriq; nō prius urbē deſeruere,q̄ Sol
danum uiderūt,ſiue à caſu, ſiue quod fugæ à Chriſtianis cōmiſſæ certior eſſet factus, op
pugnationē ſolito maiore impetu oſtētare.Hiq; dromone in id ſeruato portu delapſi,ſe
cunda primū nauigatione ſunt uſi. Sed uēto poſt parū in ualidā tempeſtatē mutato,ſub
ipſam Cypri plagā naufragio periere.Soldanuſq; eadē die & hora Ptolemaidā à paucis,
quos nauigij carētia detinuerat, Chriſtianis malè defenſatā ui cepit, & mortalibus in ea
repertis ad unū cęſis,prędā quidē militi ſuo promiſſam,iterato cōceſſit edicto.Sed tāto
tenebaſ illius excidēdę urbis deſiderio,ut perproperè ſuppoſitus ubiq; eo pręſente atq;
incitante ignis,maximā prædæ ipſius partē aſſumpſerit.Mœnibus inde,& urbis parieti
bus paſſim ſolo æquatis,duriore Saracenus miles Soldani imperio eſt oneratus,q̄d fun
damēta ita ubiq; cōfodi diſſipariq; iuſſit, ut nullum poſthac ædificij ueſtigiū appareret.

A BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE Imperij Romani, Decadis secundæ, Liber nonus.

Nnus erat salutis nonagesimus duodecies centenus, quando tandem reliquias amisimus uictoriæ illius celeberrimæ, quã anno ante quarto de ducentesimo Vrbani secundi põtificis Romani auspicijs & uirtute Christianorum expeditio inchoauerat. Saluę tamẽ manserũt per id tempus Cyprus insula, & Armenia minor, dicta prius Cilicia, quas per eiusdem expeditionis occasionem ceperãt Christiani. Quarto deinceps Nicolai pont. anno, Rodulphus solo nomine Imp. Germanus obijt. Adulphus Hassię comes, uir strenuus, sed pauper, à Germanis electoribus in eiusdem imperij spem, titulum assumptus est. Quo item anno idem pont. Nicolaus apud sanctam Mariam maiorem Romæ interijt, cardinales incõmodi, quod ad Nicolai ipsius creationem, à morbis in urbe Roma apud Auentinum acceperunt, memores Perusiam cõmigrauerunt, e- An. sal. M.ccxc.
B lectionem in ea urbe eo meliorem futuram rati, quo mente & corpore per lætam ualetudinem quietiores tractare possent. Non enim deerant, qui, ut sunt hominum mentes, aucupandis malorum causis superstitionem tam multa, quæ Nicolai pontificatus uiderat, uel ut dicebant, orbi Christiano inuexerat infortunia, à sua electione uitio inter morbos facta calumniarentur: siue autem eam ob accurationem solito adhibitam diligentiam, siue ob turpem impendentem ambitionem sit factum, menses tres, annos duos in deligendi contentionibus perseueratũ est, quæ diuturna sedis uacatio, multum rebus Christianis attulit detrimẽti. Palæologum Michaelem Constantinopolitanum Imp. per id temporis mortuum clerici, sacerdotes, & monachi eius gentis in sacro sepeliri prohibuerunt, quod occidentalibus catholicis in Lugdunensi concilio cõsensisset. Andronicus filius successor suus, si pont. Romani auxilia tunc parata habuisset, unionem in paternæ iniuriæ uindictam conseruaturus uidebatur, quã semper postea recusauit, bellum inter Anglicum Francum reges inchoatum pont. Romani interuentu faciliter
C sedari potuit. Quod postea multiplicatis hinc inde iniurijs & damnis, horrendas diuturnis temporibus cædes calamitates habuit. Fuerat interea in Narbonensis Galliæ prouincia secundus Carolus rex Neapolitanus, qui in suum reuertens regnũ per mediã Italiam Perusia iter fecit, ubi aliquot moratus menses, hortãdo, orãdo, cardinalibus electionis conclusionẽ persuadere conatus est. Eam uerò regis instantiã unicus cardinalis Bñdictus Caietanus patria Ananinus adeò ægrè tulit, ut cõuitijs appetitũ petulãter redarguerit, nõ debere dicẽs illũ rogare, cuius preces tãtopere iteratas uim oppressionis oẽs cernerẽt habituras. Cõtulit se ergo Neapolim Carolus, & breui post cardinales in ullum anachoritã cõuenerũt ætate grauẽ, ac propè cõfectũ, sed uitæ sanctitatis fama celebrẽ Petrũ Morronẽũ Eserniensem, q cœnobiũ incoleret, secũdo à Sulmone miliario ad Maielæ mõtis radices, Pelignæ gẽti religione præ cæteris uenerãdũ. Isq decreto de sua electione facto hortãte Carolo rege assentiẽs, Celestini tertij assumẽs nomen Perusiã à collegio rogatus ut accederet, adduci nõ potuit: q accersitis ad se cardinalibus Aquilã
D urbẽ accessit, ubi cõsecratus, duodecim creauit cardinales. Venit uerò ad eum à Perusia ultimus omniũ cardinalium Benedictus Caietanus, regem Carolũ, ut uidebatur, timẽs: quẽ Perusię, ut ostendimus, asperioribus uerbis læserat: effecit tñ Benedicti ipsius astutia, dexteritas ingenij, ut apud pontificẽ regem ipsum, & apud curiales primũ agẽdo obtineret locũ. Seruauit eandẽ uitæ normã austeritatem Celestinus, in qua tot ante annos fuerat maceratus, paucis extrinsecus dignitati concessis, cui inseruire ac se accõmodare pro uirib. est adnixus. Sed partim eũ parua ac omino nulla destituit experiẽtia, partim calliditas & importuna aulicorũ decepit auaritia, partim effœti senectute corporis imbecillitas ab actiõe phibuit, & multa illico omitti, pleraq pperã & sordidè cõmitti cœpta: propter quæ põtificis prudentiã primũ desiderari nõnulli ex primoribus assentiebant, subinde perniciosas esse uiri insensati ineptias plurimi propalã uociferati sunt, quæ sancto uiro renũciata sua ferũt, ut malè populo Christiano, sibi & animæ suæ peius assumptũ pontificij muneris onus abrenunciãdo dimitteret. Id quum multis communicatum ad Caroli regis aures peruenisset, eum perpulit, ut pontificem amantissimum regni sui decus Neapolim duceret, qua in urbe facilius auerti posse à põtificatus dimittẽdi

proposito

proposito uideretur. Itum est, & hinc nihil amisit, quod põtificatus retinendi uoluntatẽ E
Celestino adderet. Inde omnia nõnulli cardinales, quo abijceret intentarunt. Vsusq; rex
argumento, quod efficacissimũ arbitratus est, solennem cõuocari etiã ex regni urbibus
cleri processionẽ curauit. Quæ quũ om̃ia urbis Neapolitanæ sacra perlustrasset loca, ad
ædes substitit, quas põtifex inhabitabat, primusq; archiepiscopus põpæ ductor, alta in-
clamãs uoce, saluberrimã põtificis benedictionẽ populo poposcit. Quod quũ ter qua-
terq; factũ esset, prodiẽs ad fenestrã duobus episcopis comitatus, põtifex populo bene-
dixit. Vix dumq; uerba carminis finierãt, cum altiore inclamãs uoce archiepiscopus cle
ri & populi, atq; etiã curiæ totius iussu orare, obtestari, adiurari illũ, dixit, ne põtificatum
bene ac feliciter in se locatũ dimitteret, in alterius manu fortassis periclitaturũ: alterq; e-
piscoporũ à latere põtificis eo iubẽte euestigio respõdit, futurũ in rẽ, q̃d deus pro salute
populi disponere dignaret̃. Ferũt Benedictũ Caietanũ cardinalẽ Ananinũ gratia dolo-
se usum, qua apd᷑ põtificẽ cęteros antecedebat, iuris põtificij decreta, quę excellẽter do F
ctus erat, undiq; ad suam intentionẽ selecta, ea ratione illi ostendisse, ut impositũ sibi sa-
lutis animarũ totius orbis onus uir timoratus suas uires superaturũ existimãs, dimittere
statuerer. Quod quũ esset facturus, cõstitutionẽ edidit declarantẽ, pont. licere Romano
põtificalẽ dimittere dignitatẽ. Post parũq; cardinalibus collegialiter cõgregatis, põtifi-
catu, quẽ paulo minus sex mensibus administrauerat, se abdicãs, alterius subrogãdi po-
testatẽ illis arbitriũq; permisit. Nec multi intercesserũt dies, cũ Benedictus ipse in põtifi
cem est delectus, cui octauo Bonifacio fuit nomẽ. Interea dum cardinales curiaq; om̃is
põpę noui põtificis celebrandæ intenta est, Petrus Morroneus ad priscã anhelãs eremi
uitã clandestinè Neapoli est profectus. Quod quũ Bonifacio põt. est renuntiatũ, missis
equitibus retractũ de uia illũ in custodia haberi iussit. Verebat̃ enĩ uir ipse astutus, q̃d &
futurũ breui apparuit, ne populi Petrũ potius sanctitate recognita cõspicuũ, q̃ se doctri
na, fastu, & elatione redundantẽ pro Romano pont. pro Petri successore Christi uicario
sequerẽt̃. Primo autẽ põtificatus anno nõdũ exacto, Bonifacius Neapoli Romã petẽs, G
Celestinũ apud Fumonis Cãpaniæ arcẽ tã arcta teneri custodia iussit, ut inde mortẽ illi
accelerarã fuisse sit creditũ. Damnarunt oẽs Celestini custodiæ uiolentiã, adeò ut morte
audita, uoces opprobrijs & ignominia plenæ in Bonifaciũ pont. propalã in urbe & cu-
ria iactarent̃. Sed eam à multis & meliorib. quibusq; illatã põtifex iniuriã solis imputa-
uit Iacobo & Petro cardinalibus de Colũna, cũ quibus priuata exerceret odia à regiõis
& patrię dissidijs oriũda. Nobilis nanq; potẽtissimiq; generis familia Colũnensis partes
Gibellinas nõ modò in proprijs Cãpanię urbibus & oppidis, sed in Anania quoq; foue
bat, cũ in Guelfis Bonifacij genitor, & agnati ciues Ananini numerarent̃. Quare uocati
ad põtificẽ, malo q̃d resciuerãt in se animo cardinales, Nepesũ secesserũt, quã urbẽ Ioã-
nes patruus obtinebat, Bonifaciusq; furore in illos excandescẽs, quũ nullas tũc haberet
copias per crucesignatos raptim edicto cõgregatos, Ioãnẽ Columnã eò cõpulit necessi
tatis, ut nepotes à se iusserit demigrare, q̃ Pręneste alterius patrui Sarræ Colũnẽsis urbẽ
cõfugientes, sese tãdiu in ea cõtinuerũt, quousq; pressi à crucesignatis Prænestini, Sarrã H
quidẽ & cardinales saluos emiserũt. Sed urbẽ fide põtificis publica dediderũt, quã iratus
populo ęquè ac principib. põtifex dirui curauit. Sed & Zagarolũ primo, post Columnã
oppida, in quæ cardinales & Sarra se de fuga cõtulerũt, ui ad deditionẽ cõpulso, solo si-
cut & Pręneste ęquari fecit: plapsiq; fuga mẽtito seruorũ habitu, pceres diuersi, cardina-
les Rheate, Sarra Antiũ petiere: tũcq; põtifex ppetuã, quãtũ in se fuit, notã Colũnẽsibus
inurere satagens, pulpitũ, q̃ extat ad Lateranensem ecclesiã dextrorsum euntibus mar-
more ornatissimũ fabricari curauit, de quo cardinales ille capello & dignitatib. priuauit.
Sarrã uerò & fratres ac cõsanguineos anathemate dãnatos, ppetuò Roma & eius terra
exules fore iussit. Miramq; Frãciscus Petrarcha narrat Sarrę Colũnensis calamitatẽ, qui
nullis hominũ cœtibus se cõmittere audẽs, à quibus põtifici posset dedi, per nemora ali
quãdiu delituit, cibo à pastoribus sustẽtatus, quousq; in Catelanos incidẽs piratas per lit
tora in prędã discurrẽtes ad Rhemigiũ est abactus. Neq; immerito Sarra põtificis crude
litatẽ timebat, qui tanta efferebat̃ rabie, nõ magis in Columnensis familiæ q̃ uniuersum
factiõis Gibellinę nomẽ, ut oẽs apud quẽ quẽpiã illorũ latere suspicatus est, Gibellinos
acri odio inimicitiaq; psecutus fuerit. Iacobo de Voragine Genuẽsi pręsuli suffectus est
Porchetus

A Porchetus Spinola minorũ ordinis, qui pro cõfirmatione ad ipsum Bonifacium ponti-
ficem Romã se cõtulit. Forte dies aduenit capitis ieiunij Cinerum appellati, adeuntesq;
dũ res fieret diuina, quosq; põtifex ipse finciput pollice cinerib. intincto sacris in crucẽ
tetigit. Sed Porcheto Genuẽsi archiepiscopo ad pedes ꝓcedẽti mutato carmine cęteris
dici solito secũdũ sincipitis crucesignationẽ dixit, Memẽto quod Gibellinus es, & cum
Gibellinis in cinerẽ reuerteris, iniecitq; in oculos cineres, & eũ archiepiscopatu eadẽ die
priuauit, quẽ & paulopost restituit, certior factus, cardinales Columnẽses, nõ Genuam,
ut suspicabat, sed Reatinã urbẽ cõfugio petiuisse. Erat inde annus salutis terdecies cen- An.sal.
tenosecundus, in quo Bonifacius pontifex beato Ludouico Franciæ regũ stirpis ex se- M.cccij.
cũdo Carolo Neapolitano rege beati Frãcisci ordinis in sanctorũ numerũ relato sextũ
edidit codicem iuris põtificij celeberrimũ, & ciuitatẽ Eugubiã, quæ Gibellinorũ ductu
ab ecclesia desciuerat, per Neapolionẽ Vrsinũ cardinalem sedis apostolicæ legatũ recu
perauit. Adulpho enim Saxoniæ Imperij Romani titulũ tenente in bello, quod cum Al-
B berto duce Austriæ gessit, apud mõtẽ Germaniæ Basemuchel interfecto, electores prę
dictum illi designarũt in imperio successorẽ, à Bonifacioq; põtifice, ut eum de more cõ-
firmaret, missis retrq; quater oratoribus, impetrare nequiuerũt. Erãt eo tempore secũdo
Carolo regi Neapolitano nati post S. Ludouici mortẽ superstites ex Maria uxore regis
Hungarię filia mares sex, fœmellæ quinq;, eorumq; maior natu Carolus Martellus Hũ-
gariæ regnum materna: secũdus Robertus Calabriæ dux Neapolitanũ paterna hæredi-
tate expectabat, tertiusq; Philippus Tarentinũ obtinuit principatum. Natarum prima
Clementia nomine, Carolo Philippi regis Frãciæ primogenito nupta erat: secundã no-
mine Blancã, Iacobus Arrago Sicilię rex dimissis anno ante quinto Carolo Martelloq;,
& Ludouico postea sancto, quos tenebat, sicut ostẽdimus, obsides in matrimoniũ acce-
perat: cũ eo item ex pacis fœdere Leonorã tertiã Fredericus Arrago Iacobi frater, titu-
lo & ipse regni Siciliæ ornatus uxorẽ habuerit. Quũ itaq; anno undetrecẽtesimo & mil Anno salutis
lesimo Iacobũ Arragonẽ Siculũ regem obijsse diem fama increbuisset, Robertus Cala- M.ccxcix.
C briæ dux, Caroli genitoris iussu in Siciliã traductis copijs, Cathina urbe potitus est. Phi-
lippusq; Tarẽtinus dux, frater suus cũ paratissima classe illico est subsecutus. Siculi inte-
rea correptis populariter armis, sese aduersus exosum Gallicũ nomẽ ut tuerẽt terra ma-
riq; parauerãt, & Fredericum Arragonẽ ea uocauerũt ratione, ut regnũ Trinacrię sibi e-
tiam tardiusculè aduenturo conseruandũ esse plenè confisus, copias ex Hispanis tradu-
cendas uel adhibita lõgiore mora cõtraheret. Nauigauerat interea solutiore disciplina
classis Philippi principis Tarentini eam præ se ferens securitatẽ, quã ne excepta à Ro-
berto fratre omni Sicilia debuit ostẽtare. Quin etiã Roberti classis ex Cathinensi portu
soluens illi quamprimũ elonginquo apparuit absq; bellici appatatus armatura obuiam
est progressa. In utranq; igitur classem pari socordia, sed motu uẽtoq; dispari uicissim se
petentẽ Siculorũ classis magno ordine, maioriq; apparatu, maximo animorũ ardore de
lata est: primaq; impetita, quę posterior nauigare cœperat Roberti ducis classe armamẽ
tisq; destituta, nullo Siculorũ labore dissipata est: quę partim demersa est, partim interce
D pta est, partim ad hostiles portus abducta est, adeò ut paucæ triremes remigio usæ acce-
leraciore Cathinã ad Robertũ fuerint reuersæ. Durius postea fuit Siculis cũ Philippo
classe prælium, q̃d his præsens & tũc primũ quãdo cladẽ prospicit fraternæ cladis memor
effectus cõgrediẽdũ esse hostibus, quos salutis desperatio una audere faceret, nõ minus
suorũ arma, q̃ animos in rerũ discrimẽ curauerat præparati. Quacũq; tãdẽ ratione à nul-
lis tradita sit pugnatũ, id nobis cõstat Philippũ prælio superatũ in Panormitanũ carcerẽ
fuisse coniectũ. His duob. incõmodis paucarũ horarũ interiecta mora acceptis, Rober-
tus dux animi anxius, & q̃d ageret dubius, in fugã ea ratiõe sententiã inclinauit, q̃d Fre-
dericũ resciuit propediẽ cũ classe & copijs affuturũ. Cathina itaq; in ciuiũ potestate relí-
cta cũ paucis, quæ ex utraq; classe supfuerãt, triremib. in Italiã est reuersus, Fredericusq;
paulopost uictorię Siculorũ utriusq; de Gallicis habitę media in nauigatiõe certior fa-
ctus, cursũ ad Messanã tenuit, quò cũ & Siculi terra mariq; ad diẽ cõuenissẽt in Calabros
est ductũ, quę regio penè oĩs breui uenit in regis Siculi potestatẽ. Dũ ea esset in regno
Sicilię ultra citraq; Fretũ agitatio, in Hetruria q̃q; uarij fuerũt motus ꝑ trienniũ cõtinuati,
quos unico cõtextu & ordine referemus. Sociæ bello Guelfarũ partiũ ciuitates, renouato
cum

cum Genuēsibus aliàs habito fœdere, Pisas terra mariq; inuadere statuerũt, Genuēsesq; B
triremibus usi quadraginta, Lyburnũ Pisani portus præsidiũ ui captũ, incensumq; solo
æquauerũt: quin & Pisanos exitu ingressuq; maris, præsertim cũ nauibus mediocris etiā
magnitudinis prohibituri, naues onerarias lapidibusq; grauatas in portus ostio demer-
serũt: terra autem Guido Feretanus castella ad Herā fluuiũ de Pisanis à Florētino occu-
pata recepit, & paulo post pontē ad Heram item fluuiũ, quem Florētini in arcem oppi-
dúmue sumptuoso opere cōmunierāt, furto obtinuit: cuius oppidi amissio Florētinos
adeò stimulauit, ut gentili Vrsino non magis opinione uirtutis, ꝙ partis Guelfæ studij
spe, in belli ducē assumpto, socios bello & partibus populos opē enixissimè flagitarint,
per Iuniumq; mensem quãdo uastandæ segetis facultas fuit maxima, ad Pisana usq; mœ
nia populabundus peruenit exercitus. Cupientē erumpere, & in prælium dimitti iuuen
tutem Pisanam, Guido Feretanus dux omnium ætatis suæ prudētia clarus intra mœnia
portasq; cōtinuit equitũ ad mille, quos mercenarios habebat, eo tũc ut ducere postea so
litus fuit, maximo fructu capto, quod eorũ auxilio nimium cōprimendo ciuium pugnę F
ardorē, hostes mora & cũctatione edomuit. Nanq; tot populorũ alluuio expectationē
per messis tempora extra patriā diuturniorem nō ferens, dilabi quũ cœpisset, Florētini
incendijs & uastitate in agris pro tēpore satiati, in urbē rediere: expeditio quũ primum
est reducta ciuilibus dissidijs initium dedit, quæ in ætatem usq; nostrā sæpius innouata
perdurat. Nobilitati eñ infensa plebs, eam mirum in modũ depressit. Eiusq; facti auto-
rem Ianum quendā, cui genitricis Bellę nomē cognomēti loco fuit, Villanus timore, ut
uidetur, magis ꝙ iudicio laudibus immeritis effert. Is tamen in mali exēpli re uexilliferũ
iustitiæ primus, utilem postea ciuitati instituit magistratũ. Fuit autem insignis ea rerum
in urbe Florētina mutatio, ut plebs rerum potita pacem à Pisanis petitā cum publico &
concordi Pisanorũ consilio, macra, ut aiunt, daretur. Pinguem postea ac prope sordidā
à Pisana impetrauerat plebe, suā & ipsa nobilitatem ut deprimerēt adnitente. Vgolinus
eñ Galluta nobilitati infensus, cum eius sectæ exulibus est reductus. Guido Feretanus
magistratui plebeio, quē plebs externũ delegisset, cedere iussus, & pons ad Heram deie G
ctis munitionibus in uillæ formā redactus est. Quiescente per eam pacem, & pontificis
octaui Bonifacij protectionē ciuitate, eximia quędā Florentiæ opera eodem penè duo
detrecentesimo terdicies centeno solutis anno inchoata sunt S. Ioannis & castri Franci
oppida in superiore Arni ualle, & intra urbem palatiũ, quod sedētes ad reipub. clauum
primores artium, & uexillifer iustitię inhabitāt. Pomeriũ urbi productum, & mœnia su-
perducta, & carcer amplissimus in arcis speciē ædificatus. Annus aduenerat salutis mil-
lenus, terdeciesq; centenus, in quo octauus Bonifacius pont. Romanus prudenti pioq;
usus cōsilio, patres imitatus ueteris testamēti, annum instituit Iubileũ, cēteno inde quo-
quo futurũ anno: cuius ea fuit ratio, ut qui ex trāsalpinis, ultramarinisq; ueniētes, octo ꝗ
ex Italia & eius insulis quindecim diebus sacra urbis loca orãdo obirēt, plenaria pecca-
minũ uenia donati essent. Magnũ ea summi pōtificis indulgētia alicubi fructũ attulit, ꝙ
diffidētes aliqui & acerrimis etiā capitalibusq; inimicitijs publicè & priuatim usi in pa-
ce beneuolētiaq; cōciliati sunt. Et secũdus Carolus rex Neapolitanus Saracenos annis H
ante circiter quinquaginta à genitore & seipso sub tributo in urbe Luceria toleratos, tũc
primũ ita uexauit, ut qui ex eis Christiani noluerint effici interficerentur: qui uerò Chri-
stianam professi sunt religionē, retentis diuitijs mansere: quæ pars fuit minima, & eo mi
noris facienda, quo eorum plurimi ita perfidiam retinuerũt, ut eorum successores mēte,
animo, & occultis uitæ omnis actibus, Saracenā in hæc usq; tēpora impietatē redolere
dicātur. Multi quoq; per id temporis in salutē animæ suæ deuoti, si ducē nacti essent ido
neum, in expeditionē Hierosolymā accessissent. Et fortè accidit Carolum Valesij comi-
tem, Philippi Francorũ regis germanũ fratrē, Catharinā Balduini Constantinopolitani
Imp. ultimi filiam accipere uxorem, qui ueniens anno iubileo Romā, fauores illi recu-
perando imperio à Bonifacio pontifice impetrauit. Quos quidē nulla ratione alia pon-
tifex spopondit, quàm quia alterā ipse expeditionē recipienda Hierosolyma destinaue-
rat, sperabatq; ducē ei pręficere, qui acceptis in exercitũ cupiētissimis ex toto orbe Chri
stianis utriq; negocio satisfaceret. Prius uerò quàm destinatũ huiusmodi ducem pōtifex
declararet, Carolum iussit Valesium copias in agrum Romanũ quantascunq; posset ex
Gallijs

A Gallijs traducere, quas eo qui iubileũ secutus est anno, Valesius in mediocrem exercitũ ad Hetruriã cum perduxisset: pontifex eũ instituit in patrimonij sancti Petri in Thuscia defensorẽ, cuius opera peropportune Florentinus populus, si uoluisset, utilissima uti pŏtuit. In urbe Pistoria, sicut olim Guelfarũ Gibellinarũq; partiũ, sic & nouę alterius pestis anno iubileo initiũ fuit. Cãcellarij gens ditissima, & numero multiplicata nimio, quod apes faciunt emisso examine, est diuisa: nec id paci suæ, sed per sanguinẽ & uulnera clientibus utrinq; & Pistoriensi populo in fauorem ut erat affecto cõcurrentibus, & ut actos scelere nomen quoq; ostenderet, albos unã, alteram partẽ nigram placuit appellari: crescensq; indies malũ Florentini sedare intendentes, seipsos infectum fœdatũq; fuerunt. Primores eñ capita diuisionis Pistoria Florentiã educti, Florentinam quoq; ciuitatem in albos nigrosq; sciderunt, q uiros locupletissimos aliqui pecunia corrupti, nonnulli affinitatis iure, alij inclinatione, ut fit, animi uel iuuerũt, uel deprimi cõculcariq; curarũt; sicq; Florẽtia Gibellinis Florentia exterminatis nouã inuenit labẽ, qua Guelfi bifariam
B sunt diuisi. Duæ familiæ æmulatione pridẽ & odio cõiendẽtes, Donati nigrorum, albõrũ Circuli sese factionũ capita exhibuerunt: nihil uero magis ab hoc exorto recens malo timuerunt magistratus, q̃ ne Gibellini exules ab altera partiũ educerenĩ. Hic missis oratoribus legatũ à Bonifacio pŏtifice cardinalem Ostiensem cõponendis rebus impetrauerunt, qui à Circulorum factione spretus, urbi factis interdicto irarum plenus in terram ecclesiæ redijt: pŏtifexq; facinora correcturus, quæ indies maiora Florentiæ cõmittebanĩ, Carolum Valesium ab Hetrusco sancti Petri patrimonio illuc cum copijs accedere iussit. Prius uerò q̃ Florentiam is attingeret, Pistorienses albæ factionis, Andreà Girardino equite Florẽtino instante, nigros urbe expuleru nt, omniaq; in eorũ rebus & bonis nefaria cõmiserũt. Et Lucæ, quam urbem id quoq; incẽdium afflauerat, Intermi nelli alborum duces Obiciorũ familiæ nobilis primario interfecto nigros, quibus prgeerat, ut pellerent armis annixi sunt. Sed hi armis de repẽte correptis, uictores illos patria præcipites eiecere. Veniẽs Florentiã Carolus, hinc à multis cũ honore acceptus, hinc à
C nõnullis penè repulsus est. Vnde eo uocante reuersus est Ostiensis Florentiã, cui præsente Carolo prima fuit cura ciuitatẽ in unicã, ut paulo ante fuerat, partẽ Guelfam cõiungere, & Circulis Donatisq; pacificatis primores ex utrisque pari numero delegit, Corsiq; Donatis & Nigro aperta cõtumacia restiterunt. Quare his etiã nominatim ecclesiastico suppositis interdicto rẽdijt ad pontificem. Mansit tñ Carolus, nec prius inde abijt, q̃ ad quintum moræ apud Florentinos factæ mensem, albę factionis ciuibus per arma pulsis maiora Florẽtiæ & per agrum cõmitti scelera uidit, q; quæ mitissimi & uere regij uir ingenij inspicere posset. Bonifacius interea pont. destinato mente & animo sui exercitus accersendo duci manũ apponens Appameensem episcopũ ad Philippum Francorũ regẽ miserat oratorẽ, qui episcopus pŏtifici à quo missus erat, uehementia atq; etiam fastũ adsimillimus, postq; suasiones precesq; parum uisæ sunt mouendo regi, & in sententiã ducendo efficaces, quæq; extrema excõmunicationem regniq; priuationem nõ timuit cõminari. Sed par fuit illius arrogantiæ regis leuitas, in carcerem eñ cõiectum iussit pa
D rum ciuiliter custodiri. Sed alter à pŏtifice ueniẽs nuncius Narbonensis archidiaconus, postq; dimittendo episcopo regẽ durum uidit, duriora & ipse pŏtificis mandata ptulit. potestatus eñ regnum Francię ad Romanã spectare ecclesiam, illum monuit, ut à regalibus abstinẽns gerẽdis muneribus, quicquid à regno in id tẽpus sibi quæsitum erat pŏtifici & ecclesiæ conseruaret, quinetiã adstantes q forte salutatum regem conuenerant prælatos principesq;, & cæterã nobilitatẽ atq; militiam archidiaconus pontificis uerbis à iuramento absoluens, quo regi fuerant aliquando obligati, iussit ut primo quoq; tẽpore & ipsi & cæteri, ad quorũ aures ea admonitio peruenirer, Romã ad pontificẽ se conferrent, pronunciauit: & paulopost archidiaconus indulgentias, concessiones, indulta, & gratias quotquot id regnũ ad eã diẽ à pontificis Romanis habuerat, tãdiu suspensas censeri, quoad singulas quiq; à Bonifacio pontifice denuo impetrassent. Liberauit itaq; rex Appameensem episcopũ, & regnicolas edicti monuit, ne Romã quis se inscio, aut accederet, aut pecunias quacunq; causa transmitteret. Secundus iã erat à iubileo annus, in quo Carolus Valesius rẽ consobrini regis secundi Caroli Neapolitanã, ut erigeret ex Hetruria in Apuliã cũ copijs omibus se contulerat: nec fuerat id octauo Bonifacio pon

tifici molestũ, postq̃ sua de spe auxilij regis Franciæ deciderat. Et Valesius in Calabriã E
ducens, prædã quidẽ animalium ingentem abegit, sed neminem armis resistentem ob-
uium habuit. Fredericus em̃ congredi prælio non ausus, pacis primus fecit mentionem,
quæ in hunc maxime modũ cõstituta est. Redditis nanq; & urbibus & oppidis de Italia
captis, & captiuis hincinde liberatis, ꝑmissus est Fredericus à Gallicis rege Carolo filijs
& Valesio comite iureiurando spondentibus, quamdiu uixisset Trinacriã obtinere. At
apud Florentiã pulsis albarũ partiũ ciuibus, & Carolo Valesio ob eã indignitatẽ, ad Bo
nifaciũ, sicut ostendimus reuerso, multa sunt secuta, quæ Dantis Aldegerij poetæ Florẽ
tini uerbis dictata certioris noticiæ sunt, q̃ à Villano Ptolemeoq; Lucẽsi referri uidea-
mus. Dantes in Alborũ partibus annumeratus, urbe Florentia extorres ad eũ confluxe
runt, acceptusq; est ab utraq; in belli ducẽ Scarpeta Ordelafus uir nobilis, & Gibellino
rũ in Foroliuio princeps: eò quoq; uocatus accessit Huguitio Fagiolanus multa tunc in
Apennino, q Foroliuio est proximior, castella possidens, peritissimus ea ætate exerci-
tuũ ductor, Bononiẽsesq; parti tunc fauentes Gibellinæ Foroliuium accessere. Et canis F
grãdis Scaliser, Veronæ tunc primũ dominio potitus à prædictis omnibus Foroliuij a-
gentibus ꝑ Dantis legionẽ oratus auxilia equitũ peditũq; concessit. Innuunt aũt nobis
peregrini Calui Foroliuiẽsis Scarperæ epistolarũ magistri extãtes literæ crebrã Dantis
mentionẽ habẽtes, à quo dictabant, fuisse prædictis animũ in agrũ Mugellanũ ad Vbal
dinorum terram, & inde Florentiam se conferre, fueruntq; aduerso fluuio Anomone.
sed siue casu, siue resciuerint, Florẽtini Lucensiũ auxilio freti Pistoriensem primo agrũ
populati sunt: deinde Mugellanam delati uallẽ, Vbaldinæ gentis quæq; meliora occu-
pauerant loca, cũ extorrũ exercitus transmisso Apennino ad Pollitianũ decedens castra
firmauit, à quibus fame magis q̃ hostiũ metu, cũ proficisci inciperent, Florentinus, Lu-
censisq; exercitus superuenit, ꝓfectioneq; in fugã cõuersa, capti sunt extorrũ & quidem
ex primoribus nõnulli, de quibus Florentiæ sumptũ est cũ crudelitate supplicium, & dis
sipatus potius q̃ maximo affectus incommodo, tantus extorrum exercitus in Roman-
diolã est reuersus. Celebrauerat interea Philippus rex Francorũ apud Parisios prouin- G
ciale cõciliũ, & ecclesiasticis simul ac nobilitatis seculariũ primoribus æque cẽsentibus,
ad sedẽ apostolicã in se mitiorem ęquioremq; appellauerat. Forte paucis ante mẽsibus
Sarra Columnẽsis Romanus, in Gallijs fuerat à rege sustẽtatus, q horrẽdo illũ remigan
di seruitio liberauerat. Cũ em̃ Cathelana triremis, in qua miser Sarra detinebat̃, littori-
bus magis q̃ portui Massiliæ adhæsisset, Sarra nobilis casu prope in scapha adnauigãtẽ
paucis & perpropere allocutus quis esset admonuit, & facie ipsa, oculisq; magis q̃ uer-
bis liberationẽ suã, salutemq; orauit. Quod cum rex resciisset fama uiri & pontificis odio
adductus, multas immisit triremes, quæ repertũ Sarram his qui detinebãt etiã dum libe
rarẽt incognitum eduxerunt. Eum rex pontificis perniciem machinari cupientem non
prius exaudiuit, q̃ ex Italia est allatum, pontificem ipsum Alberto Austriæ duci à Ger-
manis electoribus declarato imperij Romani titulum prius multotiẽs denegatũ ita spo
pondisse, ut rex quoq; Francorum fieri paterẽt: quod cum Albertus cõsensisset, põtifex
una eademq; celebritate, hinc Philippũ Frãciæ regno priuatũ, inde Albertum Romano H
& illo ornatũ pronunciauit. Philippus interim à Sarra edoctus, Guilelmũ quendã No-
garetiũ equitem sibi fidum, ea per omne regnũ disseminata profectionis causa Romam
petere iussit tanq; appellationis apud Parisios cõcilio à se factę libellum ferret pontifici
uel à cardinalibus sibi amicioribus exhibendũ. Accepisse aũt cõstat Nogaretiũ Romæ
appulsum ad ducẽtos equites Gallicos, ꝓ Carolo Valesio militãtes, q desidia potius q̃
perfidia remorati ducẽ suum subsequi differebãt. Sarra interim eodem quo abiret men-
tito seruuli habitu in Latinã redierat regionẽ, qui Nogaretium quid acturus esset, eum
certiorẽ factum Ferentini tanq; ex improuiso adesse iussisset, Ananiam ingressus est, &
Ananinis ueteribus amicis operã nauantibus, Bonifaciũ pontificem in paterna domo,
& in eodẽ in quo genitus fuerat cubiculo ualuis ui refractis obstupescentẽ, & unde à q-
bus'ue imperus fieret ignorantẽ primus Iosue propria manu cepit. Perductũ Romã põ-
tificẽ intra quartũ uigesimum diem interisse satis cõstat, genus mortis cum uarie tradat̃,
nõ nisi uiolentũ, ut credamus fuisse inclinat animus. Territi eo põtificis casu cardinales
Perusiã accessere, ubi ad duodecimã mortis Bonifacij diẽ, Benedictum undecimum, na
tione

A tione Taruisinū & ordinis prædicatorū pōtificē creauere. Qui Guilelmum cum quinq ciuibus Ananinis excōmunicatos pronuncians, eadē actione Ioannem & Iacobum cardinales tanq iniuste damnatos ad dignitates patrimonijq & beneficiorū possessionē ea restituit cōditione, ut capello cardinalatus insigni aliquādiu abstinerent: regi autem Franciæ titulū & libertates & priuilegia restituit, quæ abstulerat Bonifacius. Habuit is pont. curæ Florētini populi pacificationē, Nicolaumq Pratēsem Romanæ ecclesiæ cardinalē ad id misit, q plebis fauori in primis captando, prudenti astutoq cōsilio est usus. Plebē em in uiginti distribuens partes, signiferos unicuiq attribuit, à quibus in oppressorū defensionē, aliam'ue ciuitatis necessitatē cōuocari dirigiq possent. Qua fretus pacata sibi in multitudine gratia exules in patriam ut reduceret, intentauit. Eaq in re usq adeo progressus est, ut illi Aretio & Romandiola ab eo accersiti agrū attigerint Florentinū. Quod cum est in urbe scitum, arma nobilitas æque ac plebs cepit tanto tumultu, ut sibi timens cardinalis Pratū perpropere se cōtulerit, ubi similis intētata exulū reductio

B cum non successisset, ad pontificem reuersurus, Pratum & Florētiam ecclesiastico supposuit interdicto: post cuius profectionē pluribus inter se cædibus & incēdijs q unq ante debacchati sunt. Et pont. Nicolaus his quæ legatus retulerat, & alijs quæ postea Florentiæ gerebanť auditis, duodecim ex primoribus ciuitatis ad se per litteras & nuncios accersiuit. Sub quorū aduentū pont. ipse nono pontificatus sui mense obijt, ciuesq ipsi non modo re infecta, sed nec etiā intentata in patriam sunt reuersi. Sede apostolica uacante extorres Florētini albarū partiū, & Gibellini, quos in Romādiola secessisse ostendimus, siue sua spōte, siue à Nicolao cardinale Pratense, ut ferebať, admoniti, clandestino impetu in patriā reuerti intentarunt. Ex agro em Bononiensi mouentes occultis per Mugellanos tramitibus ad portam propè urbis, quę est uia Bononiensi, prius peruenit, q eorum accessus fama & subito allatus, ut sit nuncius, incredulos primo, post territos ciues, & ipsos magistratus ad arma cō mouerit. Nec erāt per id tēporis excitati perfectiq satis muri, quos nunc extantes perducto ad ultimū pomœrio superimponere cœperant.

C Itaq extorres nouem milia pedites, mille ducenti equites irruperunt. Eo primum loco ad uias, quæ in urbē ducunt ædibus frequentiorē, ciues uisi sunt, repagula obijcientes, armaq ad resistentiā ostentantes: & erat primum noctis crepusculum, quod quidē animo firmis circunstantibusq extorribus tēpestiuū esse potuit, intrinsecis omia in noctis umbra suspicaturis peiora, & uictoriā facillime concessuris. Sed cum urbē ingressi trepidā, partim ducibus incōsultis ac omnino inscijs ad prædā, partim uindictam, partim ad amicorum colloquia dilabunť, cōspecti per uicos uagabundi populum uicatim conglobatū in se cōciuere, paucisq cū plurimi præualerent, refugientiū strepitus clamorq multis simul locis ad signa relatus exercitum aduenā omnē uarijs cōflatum ex populis in urbe aliena pauore impleuit. Ita nullo pellente præpotens exercitus paratā ac propè partā tantæ urbis uictoriā fugiēdo amisit. Maior uero postea Florentinos magistratus timor ac urbis seruandæ desperatio cepit. Itaq cum nullus tunc pont. Romanus esset, à quo præsidium & opē, ut cōsueuerant petere possent, ad secundū Carolum regē Neapo

D litanum cōfugerunt. Qui Robertum filium Calabrię ducē, cum mille equitibus ea concessit expressa pactione, ut fœderatorum Florētinis Guelforum Hetruriæ populorū, q & ipsi opē ab eo flagitauerāt, exercitus oēs simul cum Florentinorum copijs ductitans, bella quæcunq incūbentia uel spōte suscepta ex suo ipsius arbitrio administraret. Eūq cum equitatu Florentiā appulsum, Lucenses Florentiniq ad premendā obsidiōe Pistoriā impulerūt: sed defensabať ab extorribus, nō magis Florētinis q cæterarū Hetruriæ urbiū Albis & Gibellinis, q Robertū adusq Prati mœnia oppidi repulerūt, de eoq ibi obsidendo & minas iactauerunt, & audax aliquādo magis q efficax cōsilium inierunt. Dum ea in Hetruscis geruntur, coarctati in cōclaui à Perusinis cardinales tādē in Bernardū Burdegalensem episcopū tunc agentē in Gallijs cōuenerūt. Is decreto electionis de se facto apud Burdegalā accepto Lugdunū se cōtulit, & Clemētis quinti nomine assumpto, cardinales illuc ad se literis accersiuit, q omnino facta parēdi mora mēse Augusto anni salutis qnti, terdeciesq cēteni accesserūt. Fuitq ea curiæ trāslatio annis septuaginta quatuor duratura, quæ multas dei ecclesiæ preuaricatiões, multa inuexit Christiano populo detrimēta. Interfuerūt Luguni pōtificis coronationi, Philippus rex Franciæ, Ca *An. sal. M.ccc. v.*

rolusq; frater suus in Franciã ex Italia reuersus, Ioãnes dux Britanniæ & quicquid nobi E
litaris omnis Gallia tunc habebat. Dumq; põpa eius celebritatis ex more & p urbem du
cerẽ, muri pinna gentiũ pressura incubantiũ impulsa corruit, cuius casu dux Britãniæ,
multi ignotiores oppressi interiere. Carolus regis frater debilitatus, & pont. ipse adeo in
turbã præceps deturbatus est, ut mitra ex capite excussa iaspidẽ preciosissimũ amiserit.
Creauit uero Clemẽs cardinales ex Gallijs tã multos ut facile tunc coniectura oẽs asse-
qui potuerint, pontificẽ Romanũ deinceps non nisi ex Gallicis creari posse. Italiæ autẽ
& urbi Romæ uisus est satisfecisse in duobus, Iacobo & Ioanne Columnensibus, quos
ad capellũ & integrã dignitatem restituit. Ne autem Romani curiæ absentiam diuturni
orẽ, sicut sibi conscius erat, futuram ægre ferentes omnino rebellarẽt, tres cardinales at-
tributa senatorij muneris potestate, Romã accedere curauit. Et cũ Sardiniã Saraceni Pi
sanorum à bello Genuensi laborantiũ dominio subtraxissent, eã pont. ea cõditione Fre
derico Siciliæ regi concessit, ut illi recipiendæ ilico manũ apponeret. Forte per id tem-
poris Veneti societate belli cũ secundo Carolo Neapolitano rege inita, imperium Con F
stantinopolitanũ inuadere cõstituerant. Quod cum timeret futurum rex Rassiæ, nunc
Despotũ appellãt, Clementem Romanum pontificem legatos poposcit, quibus sese &
populos sibi subditos dedere spopõdit in catholicæ ecclesiæ unionẽ. Sed cum Carolus
rex, Venetiq; à belli motibus refrixissent, legatos ad se missos Rassus rex de prisco gen-
Anno sal. tis more delusit. Eodẽq; anno salutis septimo terdecies cẽteno in rebus Christianis uarij
Mcccvij. motus agitationesq; inciderũt. Dulcinus quidam & Margarita uxor sua hæresiarchæ a-
pud urbẽ Lõbardiæ Nouariã sectatores utriusq; sexus ad mille nacti, uirus diffundere
cœperãt, eò perniciosius, quò sacerdotes & religiosos in populorũ inuidiam adductos
spernentes, simulatã puritatẽ quandã, & innocentiã uitæ proponebant, secundum quã
immixti fœmellis mares lasciuia ad libitum debacchabant. Eos itaq; immissi à Clemẽte
Romano põtifice nuncij in montẽ coactos excelsum Alpibus cõtinentẽ fame & frigo
re cõfectos ad unũ sustulerunt. Et maioris mali fomes tẽplarij multis antè annis in Asiæ
bellis, quæ aduersus infideles gesta sunt cõuicti omniũ perniciosissimi, Christum enim G
spernentes blasphemantesq; ac penitus deridentes, pro quo pugnare cõsueuerant, eos
Turcis & Saracenis cõsensisse & nostrorum expeditionibus fuisse aduersatos constitit.
Vnde multis eorũ uario affectis supplicio, cæteri oẽs prædijs redditibusq;, & bonis quę
possidebant amplissimis spoliati sunt, quæ partim cõcessa sunt Rhodijs Hierosolymæ
Hospitalarijs, partim nouis attributa religionibus in Hispania aduersus Saracenos, Beti
cã olim, nunc Granatã incolẽtes à põtifice institutis. Et forte eodẽ anno accidit Rhodũ
insulã à Saracenis capi Turcis, quã Hospitalarij nouis aucti opibus receperũt. Albertũ
etiam imperatorem ex Austria Romanum nepos ex fratre appetitũ insidijs trucidauit.
Per id quoq; temporis magni quæstus & prædæ piũ facinus cõmisit Philippus rex Fran
ciæ, pulsis ex omni regno Iudæis, quos diuitias possidentes eximias cum singulis uesti-
mentis abire permisit. Fecerat Romani imperij, quo ad rem Italicã uacatio, ut oẽs penè
urbes solitæ imperio parere, tyrannis eodem penè capitaneatus titulo appellatis subes-
sent. Nanq; tres de quibus supra est dictũ imperatores ab accessu in Italiã abstinuerant, H
ut non absurde imperiũ uacasse dicamus: hinc Verona Scaligeros, Mantua Passerinos,
Padua Carrarienses habebat, & Marchiones Estenses, quos anno ante sexagesimo Sa-
linguerra eiecto, Ferrariã p ecclesia administrasse ostendimus, Mutinæ & Rhegio urbi
bus post annũ Iubileũ frena imposuerãt, ad tantũq; deuenerant potentatũ, ut secundus
Carolus rex Neapolitanus, Beatricem filiam ex Maria regina uxore susceptam, Azoni
tũc Marchioni dederit in uxorẽ: cuius matrimonij honore & lætitia, Azo haud quaq;
diu gaudere potuit: anno enĩ quinto à Iubileo & eius matrimonij primo Friscus quidã
adolescens, quẽ ex aliena uxore sibi filium esse dicebat, eũ dolo captum, in carcere mori
coegit. Et Ferrariensibus nõnullis, episcopoq; in primis adnitẽtibus Ferrariæ, Mutinæ,
& Rhegij dominiũ obtinuit. Rogatiq; Veneti copias Frisco auxiliares cum nauigio im
miserunt, castellũ enĩ Thealdũ nomine ponti erat impositum, quo Padus ab urbe in ri-
pã transmittitur, uiæ continentem Bononiam perducenti, quod castellũ absq; nauigio
capi posse Friscus diffidebat. Eos motus cũ intellexisset cardinalis cognomine Pelagu-
ra, quẽ Clemẽs pont. Bononiam legatũ miserat, Venetis sub anathematis cõminatione
iussit,

A iussit, ut à re Ferrariensi abstinētes, copias inde deducerēt. Hicq; machinis interea Castel
lo thealdo appulsis, & nauibus Ferrariensiū, q proposito de uulgi cōsuetudine mutato
populi & ecclesiæ dominiū acclamabant: ubiq; incensis, partē quoq; urbis ponti conti-
guā ceperant, nec prius exaudiri inter prælij tumultum legati iussa potuerunt, q̄ pons à
Venetis igni ferroq; interruptus, & Castellum thealdū fuerit occupatū. Friscus interea
populū sibi rebellē domare aggressus, Rinaldo quodā de Marchatia equitum ductore
operā crudeliter nauante fretus, Ferrariā penè mediā incēdit: sedato parumper à Vene-
tis tumultu, deditionē illi excluso Frisco facere cōsenserunt. Tuncq; Ferrarienses tanq̄
in subiectionē accepti à motibus tēperarunt, Pelagura legatus interim crucesignandos
ppositis autoritate apostolica uitæ æternæ præmijs, Venetos, Ferrarienses q; Bononiā
cōuocauerat. Et pont. Clemens quintus Venetis publice apud Auenionē excōmunica
tis interdixerat sacris, quos ubicūq; reperirent capi iussit, p seruisq; uenundari. Quāob
rē factū est, ut apud Londonū Flādrensesq; & Galliarū loca multi ualoris Venetorum
B mercimonia in prædā à locorū dominis fuerint direpta. Miserat itē Clemens pont. Ro-
manus præter Pelagurā legatū duos quoq; in Hetruria cardinales, ut eius puinciæ mo-
tus bellaq; cōponerent, illiq; à Pistoria inchoantes, quam oppressione Guelforū libera-
re quærebāt, Roberto duci Calabriæ, Hetruscisq; simul omnibus, ut eā urbē obsidione
leuarent anathematis & interdicti cōminationibus edixerunt, Robertū dicto legatorū
parentem oēs Hetrusci præter Florentinos & Lucēses secuti sunt. Interdictū itaq; est sa
cris Lucæ & Florentiæ ciuitatibus, & Robertus nouū pontificē salutaturus, Auenionē
accessit. Paulopost Pistoriēses obsidionis longitudine fatigati, & fame pressi deditionē
his fecerūt cōditionibus, ut exulib. Florētinis aliarūq; puinciarū Gibellinis, q præsidio
pauci inerāt permissis abire, ciuibus à uictore irato esset impunitas. Potiti urbe Florenti
ni Lucēsesq;, à ciuiū quidē sanguine tēperarunt, urbis uero mœnibus solo æquatis, fos-
sas quoq; ab ipso Pistoriensi populo cōpleri curarūt, agroq; eius urbis duabus ipsis ciui
tatibus applicato, redacta in rus Pistoria, utriusq; iurisdictioni subiecta mansit. Erat is an
C nus pōtificatus Clemētis secūdus, quo itē Florētini re Pistoriēsi cōfecta, priusq; copias
reducerent, gētis Vbaldinæ in agro Mugellano reliquias persecuti ad Accianicū duxe-
rūt, qđ oppidū arduo supra uiā Bononiēsem loco sitū, male à discordibus inter se Vbal-
dinis defensatū, & pecuniaria pactione receptū diruerunt, ex eiusq; populo in plana ad
uiæ Bononiēsis tabernas hospitatorias perducto extans oppidū Scarparia, sicut & Ta-
bernis erat nomē, appellatū, paruo tēpore ædificatum est. Cum reuersi ad pontificē car-
dinales ea retulissent quæ in Hetruscis fiebant, is reformandæ puinciæ auidus, Neapuli
onē Vrsinum cardinalē eò legatum misit, fore sperans, ut apud Florentinos Lucēsesq;
suarū studiosis partium cardinalis multum autoritatis momentiq; haberet. Sed is haud
secus q̄ primi duo spretus, & cū copijs, quas accurate cōtraxerat repulsus, interdicto à
primis duobus in Florentiā Lucāq; denunciato per aggrauationes processuū cōfirma-
to ad pontificē est reuersus. Tantū uero absuit, ut interdictū timuerint Florentini, quòd
religiosos ecclesiasticosq; suorū locorū maioribus q̄ possent cōferre tributis grauatos
D crudelissime ab exactoribus uexari exhaurirìq; permiserūt. Quamobrē magna deus ca-
lamitate Florentinos afflixit, Cursium em̄ Donatū ciuem amplissimū, & de eo populo
in primis benemeritū patria ut eijcerēt, diu multumq; in urbe tumultuatum est, ut cædes
in prælijs incendiaq; cōmissa sint. Tandē Cursius dū fugeret est cōfossus, nec aliā æmuli
prætenderūt ei facto causam, q̄ q Huguitionis Fagiolani, de quo supra diximus, filiam
uxorē duxerat. Et per id temporis Aretinus populus simili ingratitudine usus, Tarlatos
ciues suos de ciuitate optime meritos, Guelfis exulibus in patriā reductis per arma eie-
cerūt. Apparuitq; exinde Florentinos Aretio per Guelforū reductionē fuisse potitos:
nec paruo ipsi etiā Florentini tunc in Lucenses socios scelere sunt usi. Pistoriā em̄ fossa
coactæ multitudinis labore dies noctesq; cōtinuato purgata, & portis ualloq; dū muri
reficerent circunductis cōmunita, sibijpsis, posthabito Lucēsi propriā retinuerunt: nec
multi intercesserūt dies, cū Huguitio Fagiolanus generi iniuriā in Guelforū damnis ul
cisci cupiēs, Tarlatos in Aretinū redire adiuuit. Pelagura interim crucesignatis apđ Bo
noniā ingētē exercitū coactis, Florētinos opē poposcit, qui equitatū haudquaq; paruū
sub signis quatuor miserūt. Qđ cū rescissēt Ferrariēses, Venetis & Frisco rebellātes, eas

omnes legati copias in urbẽ admiserũt, ductũq; est ad Castellitheáldi oppugnationem, E
multa utrobiq;, sed in Venetis maior cõmissa est cædes. Vnde factũ est ut Veneti, quod per oratores ad põtificẽ missos facere quærebãt, coacti uiribus, urbe Ferraria prius, post eius Castellotheáldo excesserint. Quibus pont. absolutionẽ ilico & pacẽ dedit, & Pelagura legatus Florentiã urbẽ pariter ob datos equitatus fauores interdicto leuauit. Octauo dehinc terdecies centeno salutis anno secundus Carolus rex Neapolitanus diẽ uitæ clausit extremũ, Robertusq; filius à põtifice apud quẽ erat, regni cõfirmatione in Italiã rediit. Sed dũ is in itinere agit, Lambertus Bernardinusq; fratres de Polenta Rauennæ tunc primarij ciues, ac prope domini castrũ Marcomama, quod ad sanctum Albertum in Padi ripa Veneti tenebant, Ferrariẽsium opera inscio Pelagura cardinale præstita ceperunt. Quæ causa impulit Pelagurã, ut Roberto regi Bononiam detinere appulso Ferrariã cõmiserit pro pontifice & ecclesia gubernandam. Isq; Degum de la Rapta Hispanũ, siue ut appellant Cathelanum, multa in Beneuẽtanis oppida & castella tenentẽ eius urbis præfectũ prætoremq; cum Cathelana cohorte reliquit. Nondumq; Bononia Robertus erat ꝓfectus, cum Ferrariensis populi pars maxima in tumultum cõcita, pars dominiũ populare, pars reductionẽ nobiliũ Estensium acclamauit: tunc dimissi a Castellotheáldo, qui inerant præsidio Cathelani, cõprehensos ex plebe duodetriginta in furcas suspẽderunt: de cæteris numero multis pariter in tumultu captis, Degus nullũ aliud supplicium sumi uoluit, q̃ in carcerẽ coniecti, tantum pecuniæ in redemptionem penderent, quanta ingenio posset ab eis & uiribus extorqueri. Eius etiã anni initio electores Germani apud Francofordiã cõuenientes, Henricũ Lucẽburgensem in Romanum imperatorẽ delegerunt. Quẽ & Aquisgranum Germani regni corona & insulis decorarunt, legatiq; ipsius regis cũ Romanum põtificem Auenione agentẽ adissent petitum Romani imperij confirmationẽ, ea impetrarunt cõditione, ut intra bienniũ Italiam ingressus, Romã coronandus accederet. Nõ autẽ præfixi termini finem expectauit Henricus, sed præmissis in Italiã oratoribus ad propinqua Alpibus regni Germaniæ loca Italiæ continentia uenit. Primiq; ex Italis aditi sunt ab imperatoris oratoribus Florẽtini, quos imperator creationis suæ initio apud Francofordiã didicerat nominis imperatorij in Italiaq; G
cæteris omnibus hostes esse. Nã multos fuisse cõstat Italos patria pulsos, præsertim Gibellinos nõ Hetruriæ magis q̃ omniũ Italiæ regionũ, qui noua deligendi creatione etiã apud electores expectata, illũ in magnã uictoriæ & amplitudinis spẽ erectũ, quid agendum ꝓuidendũq; esset subito edocuerũt: tripartita fuisse tradit imperatoris oratorũ ad Florẽtinos expositio mandatorum, quòd primo loco imperatoris omnium sapiẽtissimi potentissimiq; tunc creati barbararũ numerus gentiũ, quas traducturus sit in Italiã, pro maximo ac ꝓpè infinito relatus est, petitus secũdo loco intra Florẽtiã urbẽ cũ aduenisset receptus, & cessatio ab iniurijs uicinorũ, præsertim Aretinorũ iussa est. Dãtes Aldegerius Foroliuij tũc agẽs, in epistola ad Canẽ grãdẽ Scaligerũ Veronensem partis albæ extorrẽ, & suo nomine data, quã Peregrinus Caluus scriptã reliquit, talia dicit de respõsione supra dictæ expositionis, à Florẽtinis urbẽ tenẽtibus tũc facta, ꝓ quæ temeritatis & petulãtiæ ac cæcitatis sedẽtes ad clauũ notat, adeo ut Beneuenutus Imolẽsis, quẽ Peregrini scripta legisse crediderim, Dãtẽ asserat, hinc cœpisse Florẽtinos epitheto cæcos H
appellare: respõsum eñ fuisse innuit, nõ esse satis quæ oratores primo loco dixerint uero similia ac sibi inuicẽ cohærẽtia, imperatorẽ Romanũ sicut illi dixerint, & ipsi sperent sapientissimũ barbaros immanẽ gentẽ in Italiã esse ductũ, qđ alij cõsueuerint Romani principes Italis in barbariẽ extra Italiam, nõ barbaris semper perniciosis & Romano nomini hostibus in Italia uti. De receptu quid expediat deceatq;, posthac & in tẽpore respõsuros. Aretini cessationẽ belli cõtra imperatoris officium peti, cuius in primis partes sint eiectos patria, qđ populus in eo bello quærat Florẽtinus, ut reducat eniti. Profecti Florẽtia oratores Aretiũ petiuerũt, & firmos ꝑ se Tarlatos, Fagiolanũq; in spẽ opis imperatoriæ erectos reddiderũt firmiores, adeò ut repulsi prælijs Florentini in Henrici aduẽtus timorẽ suspensi, tũ à Bononia Robertus rex Neapolitanus eos recreauit. Is eñ qui Henrici in Italiã aduentũ formidaret præsidia sibi aduersus eum cõparare studebat. Quare moratus aliquot dies Florẽtiæ, omne Guelfum Hetruriæ nomẽ in pristinã cum Florẽtinis societatẽ restrinxit, cuius ipse caput principemq; constituit, pollicitus sese copias

Anno sal. M.ccc.viij.

A pias, quamprimum Henricus appropinquare cœpisset præsidio immissurũ. Transgresso
interim Alpes Henrico, Tautienses, ad quos primũ descensurus erat, populatiter obuiã
profecti sese & urbẽ eius arbitrio permisere. Pariter paulopost fecerũt Astenses quibus
urbib. rex dedit uicarios, iubens ut populos in primis inter se pacificos cõseruarent: exin
de Philippus Papiæ comes, Simon Collubianus Vercellarũ, Antonius Visceragus Lau
dæ, urbium primarij ciues, uel potius tyrannuli Henrico concurrentes, datos ab eo uica
rios, in urbẽ quisq; suã acceperunt, & Alboinus Canisq; grandis Scaligeri Veronenses,
obedientiam Henrico per oratores, subiectionẽq; polliciti sunt. Mediolanũ urbẽ fami-
liæ duæ, Turriani & uicecomites potẽtatu pares, & hostes magis aperti ꝙ æmuli preme
bant, potius ꝙ aut ipsi gubernarent, aut à populo permitterent gubernari. Guidoq; Tur
rianus Guelfæ, Matthæus uicecomes Gibellinæ factionũ principes erãt. Itaq; & si Gui-
do capitaneatus populi magistratum tunc gerens, Henrici in Italiam aduentu lætatus e-
rat, ꝙ eum Guelfis fauturum spectabat: tamẽ ueritus, ne Matthæus gratiam occupaturus
B aliquid machinaretur, cum copijs accurate contractis in agri Mediolanensis finib. se cõ
tinuit. Matthæus uero uicecomes ad Lupoldum Austriæ ducem diu sibi notum mittens
per eum Henrico spem fecit, fore ut appulsis Mediolano copijs, plenum illi dominium
à populo traderetur. Quod cum rescisset Guido in urbemq; redijsset, ad arma cõcursum
est, eranti q; prælio factiones decertaturæ, cum Henrici exercitus urbi appropinquans u-
trosq; terruit, pariter ueritos, ne in alterius fauorem Henricus ꝓcliuior aduenisset, Guel
fi tñ & numero & magistratus, quem gerebat Guido fauore præstabant, quos constabat
Henricum studio partium libentissime admissuros: hinc nulla ratione alia sumi ab eis ar
ma apparebat, ꝙ ut cæsis pulsisq; Gibellinis, nouarum quæ fieret rerum mutatione soli
quietioresq; gauderent. Ea intelligens Henricus pacis cõstituendæ auidus, urbem ab u-
trisq; publico consilio in dominatum accepit, & Guidonem insigni munere honestatũ,
ut sibi obligaret, Vercellis donauit, Galeatio spondens Matthæi uicecomitis filio, quem
secum Romã ducere cõstituisset, equitum præfecturã, Lupoldusq; Austriæ dux cũ Ger
manorũ cohortibus in uicecomitũ gratificationem urbi præsidio est impositus. Audita
C Mediolani deditione Henrico facta, oẽs Lõbardi circumstantes, præter Alexandrinos
fidelitatis seruandæ sacramẽto sese imperio obligarũt, & cũ singuli uicarios accepissent
regios, nullus fuit, aut populus liber, aut in ciuitate aliqua tyrãnus & factiõis primarius,
qui eiectos prius aduersæ factionis principes, atq; multitudinẽ in patriã iussus à uicario
nõ admiserit. Soliq; tunc è remotioribus Patauini nõ satis parituri uidebant, ꝙ eos uici
ni Ferrarienses atq; Bononiẽses à rege Roberto admoniti incitarẽt. Hẽricus interim fer
reã imperij coronã, nõ Modoetiæ, ut debuit, sed Mediolano recepit: cuius muneris exe-
quendi celebritas maiore facta est impẽdio, ꝙ cui ærariũ Mediolanense sufficeret. Vnde
hinc Matthæo, inde Guidone certatim adnitentib. tributo etiã insolito ciuitas est graua
ta. Fuit id plebi molestissimũ, & murmur primo, post clamores sensim exaudiri, gemina
tã & auctã esse Mediolanẽsi populo seruitutẽ, nõ introductam diu expectatã ab impe-
rio libertatẽ, & manũ rapinis Germani apposuerãt, ꝗs factiosi rerũ nouarũ & tumultus
pariter auidi adiuuarent: tandẽ ad arma est uentũ, Germaniq; principio territi, cũ cædes
D in suis & uulnera ederẽt, introductis quę in suburbijs & agro erãt dispersæ copijs, aper-
to in utrãq; factionẽ prælio decertare cœperũt. Sed Galeatius uicecomes magno usus
astu, Matthæo genitore domi tanquã ad arcẽ suorũ seruandã relicto, duci Lupoldo, &
Germanis ad eũ cõglobatis adhæsit, tumultus & plebis audaciæ, ac temeritatis causam
omnẽ & culpã in Turrianos referens tyrannidẽ affectantes: nec fuit difficile furentes ꝑ
se Germanos accendere, paresq; odio Germani & Gibellini in Turrianos sunt. Erant hi
cũ magna populi parte cõstipati, in platea ędi subiecta uirginis, quã Nouã uocant, quid
agerent dubij, ꝙ imperio & populo aduersari pariter nefariũ esse ducerent. Ad primum
itaq; impetũ admirabundi ac propè amentes dissipati sunt. Pugna deinde ad uicos rela-
ta, cędes utrinq; ꝓmiscua fuit. Guido omniũ primus uicecomitũ insidias recognoscẽs,
cum filijs in fugã est uersus, quem suorum pars maxima est secuta. Profectiq; Vercellen
si porta omnes cũ pueris & uxorib. Vercellas petiere, debacchatiq; in diuersam factio-
nẽ uicecomites ad triginta illius primores in queis quatuor ex Turrianis fuere, impera-
toris militũ Germanorũ auxilio interfecerũt. Ad eũ exciti tumultũ nõnulli Lombardiæ

populi à promiſſa Henrico fide receſſerũt, primiq; & eodẽ ſimul die Cremonẽſes ac Cre E
menſes impoſitũ à rege uicarium,& Gibellinos armis non ſine cædib.expulerunt, Ma-
gijq; Brixiani Guelfarum partiũ duces,Theobaldum Burſatum aduerſæ factionis prin-
cipem pauloante iuſſu regis reductũ,cum interficere quęſiuiſſent,is de fuga cõtulit ſe ad
Henricum,Pariter Parmæ Rubei pauloante Henrico iubente à Giberto Corrigienſe in
patriã redire permiſſi,ab eodẽ patria ſunt eiecti. His quæ tot in locis fiebãt,rebellionib.
auditis,Henricus urbe Mediolano uicecomitũ curæ & cuſtodiæ relicta exercitum tunc
ptimum ſimul coactum in Italia uiſum in Cremonenſes duxit:cuius urbis Guelfi reſiſte-
re diffiſi,Brixiã cum uxorib.pueris,& aſportata leuiore ſupellectile emigrarunt,Cremẽ
ſes uero ſeditione facta,mitius ſecũ agi ſupplices impetrauere.Sed Cremonæ à Gibelli-
nis deditæ mœnia portasq; & Guelforũ domos cum Germani euertiſſent,Cremã quoq;
reddiderũt minore excidio immunitã.Ad eius facti terrorẽ Parmenſes Gibellini eiectis
Guelfis accerſitũ & precibus impetratũ regis uicariũ habuerũt.Duxit paulopoſt in Bri-
xiam Henricus,ad quã urbẽ à proprijs alienigenisq; Guelfis probe defenſarã aliquãdiu F
ſedere coactus eſt, editaq; in agro omniũ,quæ excindi, uti, euertiq; potuerunt uaſtitas,
adhibitæ oppugnationib.machinæ,cuniculi ſunt acti, & tandẽ fugientibus in montana
Guelfis,dedita à Guelfis urbs murorũ portarũq; munitiones amiſit:nec aliter ibi q̃ Cre-
monæ à Guelforum ædibus uel excidio uel incendio temperatũ eſt. Ad Placentiã uero
cum ducere pariter iratus pararet Henricus,cardinale de Fliſco intercedente,Placentini
eiecto armis Alberto Scoto Guelforũ duce contraria ſentiente, imperialẽ uicarium ad-
miſere.Papiã nõnulli in partib.Henrici cõſtanter duraſſe, & fœdera à principio per Phi
lippum comitem cum illo icta obſeruaſſe,nõnulli poſt rebellionem afflictã fuiſſe cõten.
dunt.Interea dum Henricus primũ oppugnãda poſt euertenda Brixia occupatus eſt,ora
tores quos ad Venetos miſerat redeuntes paratã eſſe retulerunt eã rempublicã nauigiũ,
qđ poſtulaſſet præbere, quo ad regiones urbi Romæ ꝓpinquiores cum omni exercitu
trãſportaret.Per qđ item tempus, Veronenſes, Vicentini, & Patauini, & Taruiſini miſ-
ſos ad ſe uicarios accéperũt,præſidia pariter,quæ dãda eſſe crediderãt admiſſuri.Sed Hẽ G
ricus copias integras ad urbem Romã ducendas retinere maluit, & Varneriũ Hauſper-
genſem comitem,Lõbardiæ præſidem inſtituẽs copias ſibi modicas attribuit,quib.eam
ꝓuinciã cõſeruaret.Ipſe deducentib.qui apud eum aſſidui erant, Amideo Sabaudiæ co
mite,& Piſanorum Genuenſiumq; oratorib.per Placentinos Genuã ſe cõtulit qua in ur
be eum adijt Ricardus Gambatoſa Roberti regis Neapolitani orator. Adieruntq; pari-
ter Frederici Aragonis Siciliæ regis nuncij,amicitiã & fœdera aduerſus Robertum regẽ
utiq; hoſtem offerentes,quib.benigne Henricus reſpõdit,oblatis aſſentiens fœderibus,
quæ cum eſſet Romæ initurum ſe ſpopõdit.Gambatoſa igit̃ pro uanis ſimulatiõe redun
dantib.quæ retulerat uerbis,ab Henrico ſimulata recepit. Certum em̃ Hẽricus habebat
à Genuenſib.Piſaniſq; relatum,regẽ Robertum Romæ, & per Hetruriã præpedimẽta,
& aduerſarios ſuis conatib.ſuæ coronationi pro uirib.pręparaſſe.Nã præter cõfirmatas,
ut oſtendimus,per Hetruriã Guelforum ſocietates,quã primum Neapoli agens Henri-
cum Brixiã obſidere intellexit, ueritus ne illa urbe potitus per Bononiã duceret in He- H
truriã,Digotionẽ mareſcallum attributo duorum millium equitatu miſit, qui Ferrariã,
Bononiãq; primo poſt Florentiã & Hetruriã defenſando, prout neceſſarium in tẽpore
duceret,in partib.cõſeruaret.Digotioq; Henricum intelligens Genuã acceſſiſſe,Floren
tiã & inde Lucã cũ copijs eſt delatus.Per eundẽ undecimũ terdecies cẽtenum ſalutis an-
Anno ſalutis M.cccxi. num,Clemens quintus pont.Ro.cõcilium apud Viennã Narbonenſis Galliæ urbẽ cele
brauit,in q̃ ad alterius anni medietatẽ ꝓtracto, templariorũ nomen omnino extinxit, de
ſubueniendoq; Hieroſolymæ multa fecit uerba,quæ in irritum cecidere, & decreta pro
mulgauit extantia,quib. de ſuo nomine Clementinis appellatio ꝑſeuerat. At Henricus
cum menſem tertium Genuæ egiſſet,maris quã expectauerat tranquillitate oblata trire
mib.quadraginta Genuenſiũ,Saonenſiumq; Piſas petijt,equitatu terra ꝑ Lucenſes præ
miſſo,quib.uaſtitas maxima eſt cõmiſſa.Digotionis uero & additę à Florentinis ſocijsq;
bello Guelfis copiæ numero Germanis longiſſime inferiores,minori q̃ erat opus præſi
dio Lucenſib.fuere.Præmiſit ex ipſis Henricus Ludouicum Sabaudienſem Amidei fili
um quingentos equites ducentem,qui Romam ad Stephanum Columnam accedens in
ædibus

ædibus Lateranensi palatio cõtiguis se cõtinuit. Idq́ gentem Vrsinam in inuidiã, nouiq́
A imperatoris suspicionem plurimũ cõcitauit. Et Florentini in Italia post Henrici in Italiã
aduentum maximam exulum suorũ partem in patriã reuocauerant, confirmandisq́ so-
cietatib. à Roberto institutis fuerant intentissimi. Quare agentis apud Pisanos Henrici,
& uastantis Lucensem Miniatensemq́ agrũ Germani equitatus pericula ut cauerent, ne
minẽ extra urbẽ & agri oppida ac castella conspici curauerunt. Varie à scriptorib. quæ
sequunt̃, tradita uidemus. Vilianus, & Ptolemæus ambo Hetrusci, ambo his temporib.
ætate proximi contraria scripsere. Ille Robertũ regẽ & Vrsinã gentẽ Romanã in Henri
cum Romã ingressum armat, prælia dicit tribus mensibus Romæ gesta, & multa ad hæc
addit, quæ aliunde q̃ à Ptolemæo falsa esse deprendimus. Hic quod uerũ fuisse nobis cõ
stat, tres cardinales dicit à Clemente Romano pontifice legatos Romã uenisse Henricũ
apostolica autoritate coronaturos, ad quos ilico Robertus rex Ioannẽ Germanũ fratrẽ
suũ magno stipatũ, sed inermi comitatu uenire curauit, ut nouo imperatori uel simulate
B congratulaturus, pompã redderet sua præsentia ornatiorem: itaq́ Ptolemæi sensum no-
stris suisq́ uerbis ordine explicauimus. Profectus Pisis Henricus secus Plumbinũ per o-
rã Hetruriæ maritimã Viterbiũ se contulit, ad quẽ clerus omnis & Romani populi pars
maxima quũ uenisset, deduci inde cœptũ est pompa in similibus consueta. Perductus in
Lateranense palatiũ Henricus, quod Viterbij uiderat, de Vrsinorũ à se & Columnensi-
bus equitũ alienatione uoluit intelligere. Omnes itaq́ urbis primores, & honesto natos
loco, inferioresq́ ad conuiuiũ inuitauit, ut qui malo in eũ essent animo absentia notaren
tur. Veneruntq́ præter aliã multitudinẽ Stephanus Columna, Nicolaus Miletus, Han-
nibal Hannibaldus, Ioannes, Sabellus, Theobaldus de campo Floræ, ut sola lex eius se-
culi primatibus defuerit gens Vrsina, quæ sub ipsum Henrici aduentũ partẽ urbis infi-
mam ædibus suis circũadiacentẽ Tyberi pontiq́ Traiani continentẽ ad uiarũ exitus re-
pagulis cõmuniuerat, magis uerita, ne aduersa factio quicq̃ in eos machinaretur, incau-
tosq́ inuaderet, q̃ quia motus intentare quæsiuerit. Ad epuli finẽ Henricus de suo aduẽ
C tu in hanc sententiã est locutus, iussu se & pactione à pontifice Romano Clemente coa-
ctũ uenisse Romã, cũ aliàs certo sciri à Romanis posse, tum maxime triũ cardinalium ibi
præsentiũ testimonio, qui & cõfirmationi electionis de se factæ pręsentes Auenione fue
rint, & Romã ad eius coronationẽ legati uenisse conspiciant̃: non tamen tã longi itine-
ris laborẽ sibi fuisse grauẽ consideranti suos se Romanos amantissimũ sibi populũ esse
uisurũ, cũ quo lætos iucundosq́ aliquot dies, cũ quo ludos & conuiuia amicissime age-
ret: sed falsum se iudicio & opiniõe, hostes in ea & sine causa aduersarios inuenisse, quos
nedũ uerbo nunq̃ aut facto lęserit, sed inter primarios urbis ut sunt, habere & in amiciti
am recipere constituerit: hinc quos uideret inimicitias secũ gratis ostentare, eorũ insidi-
as quin caueat ac pro posse repellat tẽperare nõ posse. Quę quũ dixisset ad suos qui cir-
cunstabãt cõuersus, adigendos esse fidelitatis sacramẽto, qui aderant, Romanos oẽs,
poscẽdasq́ & in custodiã recipiẽdas arces urbis, demumq́ tenẽdos oẽs imperauit. Iura-
runtq́ oẽs, & solus Theobaldus de cãpo Florę cũ affines & cõsanguineos sua sequi cõsi
D lia solitos, sicut & cęteri fecerãt, Romanos ciues tenere ac obligare id iuramentũ uoluis
set, solos excepit Vrsinos: de quib. cõsanguineis ignominiose locutus est, nec satis illi ꝓ
fuerũt maledicta adulanter in suos iactata, ut quotquot quærebat cũ Stephano Colũna
datis obsidib. abire permisso liberarent̃. Arces uero urbis, quas Ptolemęũ secuti impera-
torẽ petiuisse diximus, ędes erant in Theatris, Thermis, & uetusti operis ędificijs in arcis
formã, qđ etiã nunc facile intelligit̃ cõmunitę, quibus tũc Germanorũ pręsidia sunt im
posita. Vsus est etiã tunc alia maiore imperator imprudentia ac fatuitate, qui pręter ten-
tos de quib. est dictũ ciues, tributũ à populo poposcit solito semper antea uel uicatim,
uel dispersas in multitudinẽ pecunias ab alijs qui coronabant̃ accipere. Cõmota est itaq́
in tumultũ, & omnis utriusq́ factionis populus ad Vrsinos confluxit, primũq́ in detur-
batos occupatis arcibus, post in alios urbẽ perambulãtes Germanos impetus cũ cęde &
sanguinis effusione factus est. Eo exaudito tumultu Hẽricus, datos à Pisanis sagittarios
è nauibus uocari iusserat, quib. paulò prius fuerant adducti: in quos à naualibus quę sub
Auẽtino sunt, ut Lateranũ accelerarẽt mouentes, Ioãnes Roberti regis frater turmas na
uales impetũ facere iussit, quę eadẽ die Neapolim uenientes in eadem naualia attractis

triremi-

triremibus se receperant. Ioannesq́ oppressis dolo Pisanis, turmas suas oẽs eo uectas na E
uigio, & equitatũ prius in id propinquo urbi loco paratum in urbem Hẽrico rebellẽ du
xit. Angebaẽ interim cõmeatus inopia Henricus, & pecuniarum carentia in pop. Rom.
odium, sicut ostendimus, adductus erat. Quare cardinalib. facile assensus, coronã cuius
in basilica apostoli de more accipiendæ spes omnino sublata erat, in Laterano accepit,
Tyburq́ migrauit. Eò cũ copijs urbe ꝑfecto cardinales, Ioannẽ quoq; Roberti regis fra
trem cum suis copijs quæ multiplicari cœperant, urbem purgare iusserũt, paxq́ & quies
urbi Romanæ reddita, tertiodecimo die postq; Henrici imprudẽtia, atq; auaritia tumul-
tuari cœptum erat. Agentem Tybure Henricum nuncij adierũt Frederici Arragonis Si
ciliæ regis, cum quib. ꝑmissa apud Genuã fœdera tã cupide cõstituit, ut affinitatẽ quoq;
regi Siculo honestissimã ultrò obtulerit. Actumq́ in primis, ut bellum Fredericus subi-
to uicinis Siciliæ Calabris inferens classem educeret q; posset ingentẽ Pisanæ & Genuẽ
si classibus cõiungendã, quas imperator ab illis ad se potentissimas nauigare curaret. Ip-
se paulopost Tybure ꝑfectus per Sabinos Vmbrosq́ Perusiã, & inde Aretium amicissi F
mã tunc sibi urbem delatus, uallis Arni superioris oppida & castella nemine omnino re
sistere auso cepit. Cõfluxerant ẽm ad eum omnes Gibellini, & Albæ partis Florentini,
ac cæteri Hetruriæ exules, quib. deducentib. edocentibusq́ bellum illud imperator gere
bat. Ductum est inde ad urbem Florentiã, & castra ad montuosam illius partem nõdum
muro cinctã firmata sunt. Erat tñ fossa & uallo firmissimis planeis, & materia spisso urbs
tam cõmunita, ut facile à multitudine, quæ inerat defensaret. Nam Lucenses, Miniaten-
sesq́, & Senenses copias immiserant, Bononiensib. autem & Ferrariensibus regis Ro-
berti uenerat equitatus. Quare imperator oppugnatione abstinens, quã cerneret ineffi-
cacem futurã, incubatione potiri & obsidione cõstituit: hinc sede ad sancti Salui mona-
sterium tertio ab urbe stadio sibi in prætorium sumpta, Mugellanos Cassentinates, & de
cætero penè omni Florentinorum agro seditionem facientes bene acceptos nullo gra-
uauit onere alio, q; ut cõmeatum abunde in castra perferrent. Ad mensem inde unum &
dimidium hyemis aduentu rerum penuria laborari in castris cœptum, & quum homini G
sustentationi necessaria ingenio & industria importandi spes aliqua ostenderet, nullus
alendi iumenta & equos in ea soli sterilitate modus apparebat. Motis nãq; per Nouem-
brem castris imperator ad Donatianum oppidum uia Senensi octauo à Florentia milia
cõsedit, & præfecti ex Gibellinis extorribus & Florentinis duo, unus apud Scarpariam,
alter apud Incisam attributis Germanorum copijs cohortibusq́ relicti, capta de Floren
tinis ferrare, & simul urbem incursionib. infestare curarunt. Moratus apud Donatianũ
menses duos imperator, postquàm sementis faciendæ spem omnino præterisse, & agrũ
omnino uastatum uidit, excedens dixisse fertur, Florentinos uel sociorum urbi incluso-
rum auxilio satis sufficere indigentiæ & fami ita accrescendæ, ut ante æstatis initium, se
qui in deditionem recipiat, pariter uocare & orare cogant. Profectus Donatiano impe-
rator primis ad Bonitium castris peruenit, ubi oppidum restituit, quod diu ante Carolus
rex, sicut ostendimus, exciderat: dumq́ hiberna ibi ducit, Senenses & proximiores sibi
Geminiatenses Collensesq́ uastatione agrorum & illatis quandoq; in erumpentes cla- H
dibus agitauit. Intellexerãt interea Florentini abesse non posse, quin uel fame coacti ini
mico imperatori futura æstate dederent ciuitatem. Quare petitum sæpenumero auxilio
Robertũ regem, quum ut amicis subueniret, euincere precibus nequissent, deditum ur-
bis dominiũ ut conseruaret impulerunt, nihil in subiectitios conditionib. actum expres-
sius, q; ne exules quouis tempore, quacunq; causa & ratione reduceret. Nec tamen alia
tunc præsidia Robertus rex immisit, q; quæ à Bononia, ut ostendimus, Ferrariaq́ adue-
nerant, nouo enim ipse bello agitari cœperat. Quod Fredericus Siciliæ rex transmisso
cum copijs freto & capto Rhegi tunc intulerat. Agentiq́ ad Bonitium imperatori, de
Frederici in Calabros aduentu & Genuensium Pisanorumq́ parata, ut iusserat classe fue
rat nunciatum. Quare ut cum Roberto in Neapolitanum regem à Romano põtifice in
stituto iure ageret, Pisas se contulit. Quam urbem præclaram & ut dicebat liberã Robet
tum regem se ab obiectis purgaturum edicto ter repetito admonuit. Interea tamen Lu-
censes Miniatensesq́ tantis affecit cladibus, ut Lucenses amissis agri oppidis apparue-
rit eo anno simul cũ Florentinis in deditionẽ fuisse uenturos. Acta igitur in hunc modũ
Pisis

A Pisis maxima æstatis parte imperator, per Senensem agrum ubiq; uastatum contulit se
Aretium, qua in urbe cum magnis honoribus esset acceptus, Robertum regẽ priuatum
regno pronũciauit, & hinc classem in illũ nauigare iussit, inde in Senẽses ipse profectus
est, confisus dum eam obsideret ciuitatẽ, Florentia per deditionem Lucaq; potiri. Quũ
esset uentum ad montẽ apertum, Senis ad tertium lapidem proximum, & Florentina, si-
cut docuimus, clade nobilitatum, imperator incidit in ægritudinem, ex qua ut conuale-
sceret, medicorũ consilio balnea adijt Maceratẽsia: quo in loco certior est factus, Clemẽ
tem Romanum pontificem censuisse, & literis declarasse, regno priuare Robertũ nõ po
tuisse, qui ad loca non tuta fuerat citatus. Quum aũt Henricus ea balneorum lotione mi
nus recreari, ac conualescere uideret, medicis item consulentibus purioris aeris loca pe
tere uoluit, itumq; est Bonconuentũ, quod oppidum duodecimo à Senis miliario distãs
dum obsidione incipit premere, diem obijt. Signa ueneni in cadauere apparuisse multi
scripsere. Ptolemæus uero Lucensis affirmat ueneno eum perisse, à prædicatorũ ordinis
B fratre in eucharistia dato. Aliusq; addidit, id Florentinorum industria factum esse. Quic
quid eius rei ueritas habeat, satis supraq; certum est, non magis Florentino, & Lucẽsi, ac
cæteris eius sectæ Hetruscis, ꝗ Roberto regi salutem in ea morte quæsitã esse. Multis ue
ro econtra ea mors incommoda perniciemq; attulit. Fredericus Siciliæ rex omnium pri
mus & copias terrestres, & classem in Siciliam reduxit. Pariter Pisani & Genuenses suas
& ipsi classes subduxere. Populi tamen Hetruriæ imperatoris sequuti uictoriã in rebel-
lione perstiterunt. Pisani paulopost quum à Florentino & Lucensi iratissimis fauori re-
gis Roberti innixis, maius ꝗ cui satis resistere possent, bellum sibi impendere non dubi
tarent, prudentissimo rebus suis consilio prouiderunt. Isq; paruo quẽ adduxerat, equita
tui Germanos ad quingentos addidit, Henrico solitos militare. Fama erat, & multi per
singulos dies nuncij afferebant, Florentinos & Lucenses uerbis tumẽtes elatis, extermi-
nium magis ꝗ bellum Pisanis cõminari. Quare præoccupans bellum Huguitio utrisq;,
sed Lucensi ardentius intulit, eam per singulos dies ostenderis, cuius fama pridem clarus
C fuerat, rei militaris peritiam: maiora namq; crebrioraq; sub eo mille, ꝗ diu antea sub Hẽ
rico triginta millia utriq; populo damna intulerunt: amisitq; Lucensis oppida, ex ijs etiã
quæ Henrico urgente fuerant retenta: fefellerat autẽ utrumq; populum diu ante accepti
regis Roberti spes præsidij: quod Henrici etiam & Frederici timore liberatus, sæpe pro
missum mittere negligebat, ut Lucenses ea præsidiorũ regis desperatiõe oppressioni ad
dita, Fagiolani pacem petitam iniquis acceperint conditionibus. Ager namq; Lucensis
mutilatus Pisano additus, & exules Gibellini Albiq; in patriã sunt reducti. Cõuersum in
de in Florentinos, integrum à Fagiolano bellum indies crescebat, adeo ut anno iam ab
Henrici morte elapso, nullis à Roberto rege copijs apparentibus, maiora in illos Fagio
lanus audere inciperet, quũ ab exorto Lucæ tumultu reuocatus est. Reductis ẽm in pa-
triam, agros, & extantes, certasq; repetentibus res suas, qui occupauerant, proterue quũ
responderent, uerbis primo asperiorib. & conuicijs altercatũ, deinde ad uerbera ac uul-
nera uentum erat. Vocatũ itaq; ad res cõponendas Huguitionem quum urbi appropin
D quare est uisus, hinc Gibellini audentius agere, inde Guelfi primores partim patria emi-
grare, partim delitescere cœperũt. Et ingressus urbẽ Fagiolanus, magna uocis & uultus
acrimonia utrosq; à contentionib. deterrebat. Nullus uero satis, qđ aiunt, suspiciosos æ
mauerit. Guelfi nihil boni à Gibellino principe armato sperare ausi, in fugã populariter
uertunt. Gibellini in propria primũ ruentes aliena quoq; derelicta alicubi diripuere, ꝗs
& sequuti sunt milites Pisani, ut nullus uicus, nulla in urbe platea direptionib. caruerit,
quales in capta ab hostib. urbe spolianda edi consueuere. Quod quũ cernerent Germa-
ni milites, ad prædã & ipsi discurrentes, nullo Guelforũ Gibellinorumq; discrimine sua
faciebant, quæ defensorib. carebant. Nec potuit furens frendẽsq; Fagiolanus tam celer
accurrere, quin permissa Guelforũ direptio: Gibellinis ex parte aliqua fuerit cõmunis.
In huncq; modũ Luca semispoliata Pisanorum, uel potius Fagiolani dominio mãsit sub
dita. Receperunt se profugi Luca Guelfi in agri castello, quæ non occupauerat Fagiola
nus: & Florentini eorum protectioni copias etiã supra uires immiserant. Nouo ẽm per
eosdem dies bello implicıti erant aduersus Aretinos, qui Tarlatis adnitẽtibus ita Fagio
lano eorum, ut docuimus, in patriam reducturi fauebant, obsequebanturq;, ut illi Are-
tium,

tium, sicut Pisæ Lucaq; subesset. Peropportune uero tunc Robertus rex audita Lucẽsiũ E
clade Petrũ Grauinæ comitem germanũ sibi fratrẽ, natu omnium minorẽ cum equitatu
in Hetruriã immisit. Qua tempestate multa quoq; alibi uarie sunt gesta, quorũ ratio est
habenda. Philippus rex Franciæ à Clemente Romano pontifice, postq; is Auenionem
à Viennensi concilio se receperat, per cardinalem ad se missum suasus, conuentum apud
Parhisios habuit, in quo & ipse cum filijs duobus, Ludouico Nauarræ rege, & Carolo
Valesii comire, & Angliæ rex Edoardus uoto subueniendi Hierosolymæ rebus emisso,
cruce signati sunt. Et ne legenrem in uana spe detineamus, ea uota in irritũ cecidere. Cle
mensq; pontifex quum Petrũ Morroneum, qui Celestinus fuerat, in numerum retulisset
beatorũ, fato est functus. Post quẽ sedis uacatio diuturnior est sequuta. Interimq; in Ger
mania electores Aquisgrani conuenientes, duos in cõtrouersia ad imperium delegerũt,
inter se consobrinos, Ludouicum Bauariæ, & Fredericũ Austriæ duces. Hiq; copijs de-
repente contractis prẹlio cõcurrerunt, in quo cædes utrinq;, sed in Austrasiis maior fuit:
Fredericusq; superatus & captus in carcerem est coniectus. Ludouicus uero ea elatus ui F
ctoria ꝓ imperarore illico sese gessit, multa disponẽs cõcedensq;, quæ confirmarũ coro-
natumq; decuit, Romani pontificis consilio iudicioq; subijcere. Ardẽtibus eñ dissidijs
atq; bellis Italiæ ciuitatibus, faces imperatoriæ autoritatis adulterinæ addidit, nulla pon
tificis Romani autoritatis habita ratione. Primum tamẽ omniũ ex Lombardis Mathęũ
uice comitẽ, Galeatiumq;, Marcum, Luchinum, Ioannẽ, & Stephanum eius filios ira fo-
uit, ut ad urbis Mediolani tyrãnidem tunc primum impudentius cœperint aspirare. At
in Hetruria Petrus Grauinæ comes, etsi adolescens erat, pro sua tñ prudentia rẽ Floren-
tinã adeo collapsam esse intellexit, ut magis pace restitui, q; bello erigi posset & uiribus,
quas ipse paruas, illi tenues habebant, dissidijsq; infirmas. Incipiens igitur ab Aretinis fa
cile Guidonem Petramalam episcopum in sententiã duxit, qui Tarlatos & ipsos Gibel-
linæ factionis primarios per Huguitionis Fagiolani amicitiam potentes, nisi per pacem
cum Florentinis constitutã ita deprimere nequibat, ut sicut anhelabat urbis tyrãnide po
tiretur: fœdus eñ ea uerborum forma conceptũ est, ut licet dominij nomen Roberto re- G
gi sit permissum, episcopo Petramalæ urbis administrandæ, & creandorũ in ea magistra
tuũ potestas arbitriumq; manserit. Habuitq; eam uim cõstituta cũ Petramala pax, ut om
nia quæ sub imperatoris Henrici aduentum in Mugellanis, Casentinatibusq;, & Floren
tino agro rebellasse ostendimus, uenerinr in Petri Grauinæ comitis potestatem. Nec in
terea rei suæ deerat Fagiolanus, qui post Petri aduẽtum, crebriores solito incursiones ad
portas usq; Florentinas fecerat. Quum tñ Pistorienses Miniatensesq; & Volaterranos
redderet inquietos, ac ea interdũ de Lucensibus quę Guelfos exules retinuisse diximus,
circunferendo castra obsidione oppugnationibusq; infestaret. Dũ tanta dux impiger, tã
uariaq; agit ac intentat, libido cepit montis Catini uel uirib. capiendi, quod oppidũ re-
bus gerendis, præsertim in Pistorienses in primis duceret opportunũ. Quumq; intenta-
ta magno conatu incautos oppugnatio nõ successisset, castella in circuitu subitaria exci
tauit, materia & cespititio opere munitissima, tamq; proxima, ut cum machinis oppida-
ni præsidiumq; à Florentinis impositũ terrerent, & dies noctesq; infestarentur, tum etiã H
pauci milites de illis obsidionẽ eo absente continuarent: qua eñ utebat̃ uigilantia, & ra
ro aliàs audita celeritate, quũ aliquando male inchoatã Catini oppugnationẽ parũ cer-
neret successurã, derepente mouens Pistorienses, Florẽtinos, & Miniatenses eadem die
populationibus infestauit. Dum ea montis Catini cõtinuat̃ obsidio, Philippus princeps
Tarentinus fratrũ octo Roberti regis ordine quartus, Florentiã ueniens, maiorẽ equita
tum eo quẽ Petrus duxerat, secum traxit. Quo anno salutis decimosexto terdeciesq; cen
An. sal. teno Romanæ ecclesiæ cardinales Philippi Pictauorũ comitis Ludouici Frãcorũ regis
M.cccxvi. Germani fratris opera, uel potius uiolentia apud Lugdunum inclusi pontificatus uaca-
tioni supra duos annos cõtinuatæ finem imposuerunt. Iacobus eñ Cantuariensis episc.
Portuensis in pontificẽ Romanum, cui secundo uigesimo Ioanni fuit appellatio, est crea
tus: qui primo pontificatus anno requisitus, Ludouicũ Bauariæ ducẽ confirmare ideo
recusare dixit, qđ præter admissum in cõsobrino secũ in cõtrouersia electo scelus, multa
præsumpserit facere & concedere, imperatoris Romani, legitime per gradus oẽs institu
ti excedentia potestatẽ. Erant interim Florẽtini, & socij bello Guelfarũ partium populi
aduentu

A aduentu Philippi & eius accessione equitatus in eã adducti elationẽ, ut præsumpta de
aduersarijs uictoria, nullo sibi ordine, nulla gerẽdis rebus diligẽtia opus esse opinarent.
Hinc cõtractis Florẽtiam auxiliaribus omnium copijs, Philippus nõdũ satis rerum He-
truriæ præsertim Huguitionis Fagiolani uirtutis & potẽtiæ gnarus, in errorem pernicio
cissimũ præcipitatus est. Ductus enim qui ductor esse debuit, ad soluendã montis Cati-
ni obsidionẽ accessit, firmataq; sunt exercitus castra hostium castellis, & circũductis Ca
tino munitionibus tã proxima, ut ab inuicẽ prospicientibus, quid utrinq; ageret haud
dubie nosceret. Sub ipsum aduẽtantis regij exercitus initium, & ea quæ sequuta est die,
leuia aliquot cõmissa sunt prælia, quorũ certã nullus retulit uictoriam. Id tñ inde conie-
ctura Huguitio existimauit futurũ, ut regij fratres bellis usi maioribus sedẽdo ipsum cõ
ficere pergerent, qui cum eorum Hetruscorumq; partis maximæ uiribus se imparem in-
telligeret, hinc Lucã reuerti cõstituit, qua in urbe sedendo ipse uiceuersa hostem per oc
casiones lædere, & si fortuna iuuisset cõficere meditabat. Nocte itaq; quæ est sequuta,
B modico in castellis ad destinendũ hostẽ relicto præsidio, impedimentisq; præmissis ag-
mine quadrato ꝓfectus est, quum à relicto in castris milite ne hostis illa ingrederet in-
censa sunt. Quod quum de regijs castris cõspectum est, Hetrusci animis ardẽtiores Phi-
lippum perpulerunt inuitum, ut fugientẽ Fagiolanum breui, sicut dicebant prædã futu
rũ insequeret, tãtaq; celeritate mota sunt castra, ut nec satis quadrari exercitus, nec strui
acies, nec imperiũ dari potuerit, ut quod dabat à male ꝓperantibus sit acceptum. Sensit
tñ mouentis furentisq; exercitus strepitum Huguitio, & dum suis propior ardentibus
castris hæret, incõpositos qui omnium primi fuerant assequuti, nõ magis in ignis castro
rum splendore uisos, q̃ à uernaculo uocis & uerborum sono recognitos, Senenses, Vo-
laterranos, Miniatensesq; intellexit esse, in quibus spoliorũ primirias ea celeritate quæ-
rentibus principium occisionis, ad cõmilitones cõuersus, edendum esse uociferatus est.
Pugnans itaq; in prima ut erat acie, quod conuersus de itinere ordo faciebat, Huguitio
in tribus populis præcursoribus cædẽ ac ꝓpè occisionem cõmisit: quo prælij initio te-
C dacta erat in proximũ castris ardentibus collem pugna, & uenientes sicut & primi fece
rãt alij de Hetruria milites à Fagiolano pessime mulctabant. Quã dum peritissimus rei
militaris dux tenet oblatã occasionẽ, uincendo simul & accelerãdo ad regios fratres in
fugã pendentes, suos in aciẽ dirigentes, simulq; adhortãtes peruenit, ut iã dies crepuscu
lo acto exorta, duorum exercituum robur concurrisse ostẽdit: nec satis diffinire ausim,
utrum ne stirpis regiæ iuuenes, quorũ alter multa retulerat uictoriarum decora, quẽq;
domesticæ potentiæ & gloriæ fastus incendebant, impendentis periculi accipiendæ cla
dis metus, an Fagiolanũ nõ ignobilẽ multis sæpenumero honoris & gloriæ muneribus
usum, & duarũ Hetruriæ urbium dominio felici uictoriarum cursu auctum inchoatæ ui
ctoriæ spes urgentioribus stimulis expugnabat. Certatũ est una utrinq; acie, uno utrinq;
equitatus peditatusq; globo, ut qđ euenit, apparuerit eam partẽ unde primum pedem
referri cœptũ esset, nulla reparabilẽ subsidiaria acie in fugam clademq; conuertendam
esse. Duces ipsi unusquisq; unũ habebãt in prælio adolescentes, Petrum Philippus fra-
D trẽ, Franciscum Huguitio filium, quos nulla potuerũt diligẽtiæ, nullis fauoribus conser
uare: ceciderunt eñ, & hinc metum tremoremq;, inde Franciscus irarũ & audaciæ faces
addidit, fugiens cũ multitudine Philippus in tuta euasit. Huguitio uictoria usus et cædẽ
in nobilitate ac primarijs cõmitti, & qui capiebant post uictoriã seruari iussit. Cæsorum
numerũ Florẽtini scriptores uix duûm millium referunt, quẽ quatuor penè millium fu-
isse noster Caluus affirmat: captos multo plures cæsis fuisse, & deditum eadẽ hora mon
tẽ Catinum ab eodẽ Caluo est traditum. Terruit is casus Florentinos, & adeo à Rober-
ti regis beneuolentia auertit, ut præstantiorẽ fortunatiorẽq; dominũ, si usquam loci re-
periri potuisset, in regẽ sicut obloquebant infaustum fuerint cõmutaturi. Peruasitq; ea-
dem fortuna regis desperatio omnium etiã sibi per Italiam deditorũ animos. Deghide-
lito, quem diu ante Ferrariam Roberti regis nomine docuimus gubernasse, commilito
Castelanus Bochinpanæ Ferrariensis familiæ adolescẽtẽ occiderat: nec erat animaduer-
sionis in facinorosum magistratibus cura, quæ res Ferrariẽsis populi animos in Bochin
panæ gentis fauorẽ solito longe maiorẽ erexerat. Quum itaq; Bononiã & inde Ferrari-
am eius cladis in Hetruria acceptæ maior etiã ueritate fama est allata, Ferrariensis popu

lius Rainaldi Bochinpanis instigatione arma cepit, asserendamq; libertatē oēs princi- E
pio acclamauerunt. Deghus & q secū publica urbis loca seruabant, in areā palatio sub-
iectā descenderunt. Quumq; maiorē, quàm cui resisti posset fauorem populi uidissent,
in Castellithealdi & clausam ad pontē ciuitatis partē sese cursu effusissimo receperunt.
Nec mora, Rainaldus Obitio & Azo Estensis ex Rodigio accersiti, Ferrariā aduolarūt.
Quibus ducibus in Castellithealdi arcē, & subiectam pōti ciuitatis partem, quā Cathe-
lani tenebant cōmunitam, ordine est ductum. Repugnantes uero & urbem per arma re
cipere sperantes Cathelanos ciues ad pōtem clauli, quorum fidei uerbisq; illi crederēt,
in exterminiū perduxerūt. Proditis namq; munitionibus quum Estenses & populus ar-
mis instructior perrupisset, aditus ad pontē fugientibus à proditoribus est præclusus, cę
desq; magis in dissipatos q̃ prælium fuit. Erant ponti, ut assolet, scaphæ & lintres alliga
tæ, ut plurimum piscatoriæ, quarum nōnullas Cathelani, porta pontis ad castellū perdu
cente exclusi, dum tumultuarie cōscendunt, prægrauante armorum pondere demerse-
runt: aliæq; ad Castellumthealdum fugientē turbā delaturæ, ab his qui pontem obtine- F
bant, & portā Ferrariensem, materia superne deiecta in Padū obrutæ sunt: ut plureis ijs
qui ferro occisi erant Cathelanos Padus absorpserit, fecitq; ea militū accepta clades, ut
Deghus, relicta Castellithealdi arce paucis defendenda, Bononiā migrauerit: deditāq;
Anno sal. pactione arcē, Estenses quū anno salutis duodeuigesimo terdecies cēteno recepissent,
M.cccxviij. pleno urbis dominio sunt potiti. Multos interea menses Florētinum populū ea mœstū
habuerat præsidij & salutis Bononiæ desperatio, qua ad Catinensem cladē imbuti erāt,
eū sua, sicut aliàs faciente fortuna, uel potius Pisanos suo trahente fato, salus Hetruriæ
Guelfis & in primis Florentiæ urbi, unde nō sperabāt, est facta. Pisani eñ nobilitatis pri
mores patriæ suæ successus prosperos, & amplitudinem diutius pati nequeuntes, inui-
dia in Fagiolanū exarserunt, quē inita cōiuratione, aut confodiendū, aut dolo eijcien-
dum esse cōstituerunt. Resciuerat id Huguitio, & à Florentinorū damnis tantisper ab-
stinens, ac domi se cōtinens, dissimulādo blandiendoq; durissimos omnium Italiæ gen
tis illius animos mollire, & ad bonam mentem reducere nitebāt, quum prorupturos in
scelus amicorū de Pisana plebe cōsilio non quidem, ut debuit primarios, sed audaculos G
leuiores quosdā publica animaduersione coercuit. Nerium ille filium, cuius nos natum
eodē nomine senē adolescentes hæc narrare audiuimus, Lucæ administrationi & custo
diæ præsidio equitū atttibuto prefecerat, qui partim à genitore admonitus nouerat, par
tim suapte resciuerat diligentia, Lucensis primores nobilitatis eadē coniuratione à Pisa
nis infectos esse, rēq; pro omnibus gerendā unicum suscepisse Castrutium adolescentē
nobilitate diuitijsq; primarium, quem ætate & cōtubernij consuetudine dilectissimum
hortando, admonendo, orando, in beneuolentia & fide aliquandiu conatus fuerat reti-
nere, & quū satis nequisset ab incœpto reuerti, per occasionē abactæ à Lucensibus prę-
dæ coniecit in carcerē. Id Lucenses adeo ferebant grauiter, ut quē teneri captum quere-
bant, multo ægrius educi ad suppliciū passuri uiderētur. Quod quum Huguitio rescijt,
parte equitatus Pisis præsidio relicta, cum reliquo Lucam, ut peteret, est profectus. Ea
cōiurati occasione freti correptis armis, portas Pisanæ urbis derepente clausas, suo cu-
rarunt præsidio custodiri. Pręmiserant uero celertimos Lucā nuncios, qui nunciata Pisa H
norū rebellione Lucenses cupientissimos, ut pariter facerent, pariter impulerūt, hincq;
coniurati ad portas occupandas delati, inde plebs immissa impetu in publicas cædes fa
cto, & Castrutio refractis carceribus educto, populi dominiū acclamauit. Eo tumultu
exaudito Nerius, quū hinc cōcitæ & furenti resistit plebi, inde portas per suos retinere
conatū, utrobiq; repulsus, porta ad quā ipse pugnabat, cui Pisanæ est appellatio, ꝓlapsus
euasit. Nec lōge Pisas aduolaturus Luca aberat, quum aduenienti paterno equitatui, &
mox ipsi factus est obuius genitori, rēq;, ut gesta erat, narranti, unus & alius super aliū à
Pisis superuenit, tumultū populi portas nobiliū præsidio teneri, rebellionem nuncians
repentinam. Eumq; in modū uir rei militaris peritia præstantissimus captus & triennio
priuatus, potius q̃ dominium, maiore eorum, qui facinus scelusq; admisere, q̃ suo detri
mento amisit. Intellexit eñ ilico fortunæ mutationē Huguitio, & qua in cæteris urebāt
celeritate Lucā prætergressus, ad Malespinas marchiones amicissimos Lunensem pe-
tijt regionem: longo inde circuitu ad sua Romandiolæ oppida rediens cōtenuit, filiosq;
moriens

A moriens & nepotes reliquit, q̃ nostra ætate paternis Sasinatensis Bolorū olim agri castellis à Florentino populo sunt pulsi. Lucā urbē qua hora Fagiolanus fugiens Nerius reliquit, eductus ex carcere Castrutius in dominium tyrānidemq; cepit, & Pisani petitam per legatos à Roberto rege pacē eodē anno impetrauere. Notata ēm qua ad Catinēsem acceptam cladem, & Ferrariensi rebellione collabi eum apparuerat fortuna, rem suam rex Robertus, nec quæsita quidē, nec opinata felicitate augere cœpit. Qua de insigni rerū humanarum fluctuatione diligentius est dicēdum. Ludouicum Bauariæ ducem post datos Matthæo uicecomiti, nimios in Mediolano constituenda tyrannide fauores, post subleuatos in rebellionē in aduersariorumq; cædem Lombardiæ Gibellinos, Ioannes pont. Romanus petentem imperij confirmationem, & repulit, & ut ab imperialibus abstineret muneribus, anathematis cōminatione deterruit: legato etiā Romanæ ecclesiæ cardinale in Lōbardiam à pōtifice misso, uicecomites pater & filij, ut omissa tyrannide Mediolanum sibi relinquerent gubernandū, petiit quum non paruissent, urbi sacris interdicto excōmunicati sunt. Parumq; post perseuerans in eorūdem fauoribus Bauarus
B Auenione publico primū consistorio, post in cathedrali basilica anathematis spirituali mucrone ab irato pōtifice est cōfossus, quod quidē usq; adeo uir impius spreuit, ut missis in Italiam nuncijs rem ecclesiasticam omnino euertere ac pessundare cōtenderit. Primam tñ Italiæ regionum Lombardiam eius faces incendij impleuerunt, quibus & Liguria est afflata. Gibellini namq; Genuenses Lombardorum suæ factionis fauore Guelfos multis affecerūt incōmodis. Hiq; ut resistere possent Robertum regem promisso urbis dominio auxilia petiuerunt, quæ illis ab Hetruria quū dedisset, breui post paratiore præmisso exercitu mouens à Neapoli cū nauigio est subsequutus. Contraxerant interim in urbē ad eiusq; Pulseefre suburbia Gibellini Lōbardorum auxilia, & terra paribus utrinque uiribus decertatū est, quum muri Guelfus per classem regiam superaret: tertium iā diem pugna dies noctesq; cōtinuata erat, in qua nullus incēdio, nullus cædi fuerat modus, quum Gibellini præmissis mulieribus puerisq; Saonā populariter emigrarūt. Hāc
C urbis Genuæ calamitatē Franciscus Petrarcha duci & concilio Genuensium scribens memorat in hæc uerba: Sensim inde ad illud tempus animos memoriāq; reuocate, quando felicitatis comites luxus, liuor & superbia ciuitatē beatam & uictorem populum per itasit, & quod externis manibus factum foret, in tantas impulere miserias, ut deserta, inculta, & fœda ciuitatis facies, & littorium illud decus, ꝓ ædium magnificentia in totidē speluncas latronum uersum, horrorem atq; metum prætereuntibus incuteret. Postremo urbs ipsa suis ab exulibus obsessa Mediolanensiū auxilio diuq; bello grauissimo uexata est. Dū in ea tunc Robertus almæ memoriæ rex Siculus, q̃ ad præsidiū eius accesserat, anno propè integro est inclusus, quotidieq;, quod pro monstro monstrandum est, et nunquā aliàs auditum, nō solum terra simul & pelago, sed aere etiam & sub terram uno tēpore pugnaretur. Idq; nos explicare pergemus, anno salutis tricesimo terdecies centeno Nouembris mense Gibellini Genuam obsidētes cuniculis sub terrā actis, q̃ ad Sabinæ prædandā ædē penetrabāt in urbem, ea potituri erant, quū Guelfi alijs in oppositum An. sal. M.cccxxx.
D cuniculis ab intra suffossis sese obuios dederunt, prælia q; sub terra multis diebus acerrime sunt cōmissa, in quibus quū Guelfi superarent, armis omissis aquam in cuniculū deduxerunt, quæ hostiū opera inundauit inessum cessura, nisi suppositus derepente ignis pontes cōbussisset, quibus ad quadraginta murorum urbis cubiti aliquādiu fuerāt substētati, ceciditq; murus, ad cuius casum irruptio in urbē à Gibellinis intentata, & à Guelfis econtra multis utrinq; commissis cædibus est prohibita. Excitatusq; tumultuarie ab omni sexu & ætate murus Guelfos in urbe tutatus est, fessiq; Gibellini & potiri patria desperātes, Clauarū cōcesserunt. Robertus rex Genuę dominio potitus, priusq; cœptus uictoriæ calor refrixisset, Saonam terra mariq; obsedit, ubi primo obsidionis die maior multo ea quę triduo Genuę commissa est, cædes fuisse refertur, Gibellinisq; eiectis, Saonam quoq; rex Robertus obtinuit, ilicoq; eōtulit se in Gallias, & pōtifice Ioanne, apud quē aliquot diebus fuit, suadente Carolum Valesij comitem regis Frācię Philippi filiū in Italiam cum copijs misit, Guelfis Lombardiæ Tercellis apud Guidonē de Turre congregatis præsidio adfuturum. Ingressusq; Vercellas Carolus, dominio quod tamen paruo retinuit tempore, est potitus. Coacti enim Mediolani iubente Bauaro totius Lom-

bardiæ Gibellini duce Galeatio uicecomite, Vercellas adeo arcta cinxerunt obſidiõe, E
ut Guelfi cõmeatus primũ caritudine, poſt fame cõpulſi, urbe ſimul cũ Gallicis emigra-
uerint, quam Galeatius ſibi dominio ſubegit. Per quod tempus Gibellini in Lõbardia,
Bauati, Guelfi in Liguſtinis regis Roberti auſpicijs & auxilio præualuere. Caſtrutius
quoq; Caſtracanus Lucenſis, & Guido Petramala præſul Aretinus, tyranni partium &
ipſi Gibellinarũ Florentinos hincinde, & ſocios bello Guelfos agitabant, Caſtrutiusq;
prior incurſionibus in Florentinũ agrum factis, caſtella quædã & oppida cepit occurre
runt illi cum exercitu Florentini apud Victolinum primo, poſt apud Fucetiũ, quos ita
repulit, ut ſatis duxerint laceras quidẽ, ſed nõ uſquequaq; fractas intra urbem copias cõ
trahere, Piſtorienſesq; tunc Philippi Tiditij ciuis eorum primarij ſuaſione & opera Flo
rentinorum amicitia poſtergata Caſtrutio fœderati ſunt. Et Petramala interim Voca-
mano, quod oppidũ obſidione premebat, ſubſidiarijs Florentinorũ copijs ui repulſis illi
co eſt potitus. Ad eius quæ ſequuta eſt, æſtatis finem Florẽtini cum ſummo niſu copias
comparaſſent in Caſtrutiũ ducendas, Genuenſes quoq; Roberti regis iuſſu claſſem ad F
proxima Lucæ urbi littora immiſerunt. Agitatus hincinde terra & mari Caſtrutius, co-
pijs & ipſe ſummo conatu reparatis in Florẽtinos duxit, quod parua manu orã eius agri
maritimã tutari poſſe cõfideret, iuuitq; audacem Caſtrutium fortuna. Ductor nãq; Flo-
rentini populi copiarũ uir externus pecunia ab eo corruptus, quum ad eum transfugiſ-
ſet, diſſipatas illi copias intra mœnia reduxerunt. Caſtrutiusq; nihil ultra ueritus in Fu-
cetianis primo, poſt transmiſſo Arno in Miniatenſibus Montoporianisq; magnã edidit
uaſtitatẽ, dũq; Petramalanus interea Rudinenſes de Florentinis expugnat, Caſtrutius à
Miniatenſiũ, de qua diximus, & aliorũ uaſtatione in Lucenſes reuerſus, nõ quidẽ dimi-
ſit exercitũ, ſed ad aliã agri Florẽtini partẽ conuerſus, Pratenſes uaſtare cœperat, quum
Florentini nõ magis territi q̃ irati, correptis propè populariter armis urbe egreſſi ſunt:
uocatiq; in expeditionem undiq; exules, promiſſa, ſi probe pro patria egiſſent, reductio
ne in magnam manum ſigna populi ſunt ſequuti. Itũ eſt ad proxima Pratoloca, ad quæ
Caſtrutius uaſtando populandoq; peruenerat, eoq; qui noctu retroceſſerat, non inuen- G
to, proceſſit exercitus uſq; Fucetium, Exercitu reducto exules ex fœdere in patriã reuer
ti parabant, qui per ignominiam repulſi, paululum per diẽ recedentes furto noctu por-
ta Feſulana ingredi intentauere. Erantq; uiri in armis duo millia cognationibus in urbe
affinitatibus clientelisq; potentes. Quibus facile fuit, ſi ex improuiſo impetijſſent, ingre
di ciuitatẽ. Sed dum multos pertentant, acceſſusq; ſui reddunt gnaros, proditi fuere. Por
ta enim à magiſtratibus cuſtodita, ut ſperauerant, nõ admiſſi, maiore q̃ unquam ſuæ re-
ductionis deſperatione per Italiã diſſipati ſunt. Caſtrutius uero & Guido Petramala, di
uerſi ut erant agrum Florentiæ diuerſis populationibus uaſtationibusq; infeſtabant.
Guidoq; quum multa de Aretinis oppida & caſtella quæ diu poſſederant Florentini re
cepiſſet, Ciuitatemcaſtelli ſociã bello Florentino urbem dedentibus Gibellinis, q Guel
fos eiecerant, ſibi ſubegit. Id ægerrime tulerunt Peruſini, & Florentinorũ inſtigatiõe ac
equitatus auxilio bellum epiſcopo Aretinisq; intulerũt, & Philippus Tiditius Piſtoriẽ-
ſis tyrannidẽ in patria ſua affectatã, quũ poſſe ſatis retinere diffideret, Caſtrutio permi- H
ſit. Qui Piſtoriam cum copijs patente ingreſſus porta, arcẽ in illa curauit iuuitq; ab inco
lis communiri. Florentini tunc Caſtrutium uicinæ & bello eis ad eam diem ſociæ urbis
Piſtoriæ dominio auctum magis ſolito formidare cœperunt. Quare orati magna precũ
inſtantia bello ſocij, Senenſes, Bononienſes, Peruſini, Miniatenſes, Volaterrani auxilia
res quũ dediſſent copias, Florentiæ & per agrũ quanta nunquam ante diligẽtia habitus
eſt delectus, Raimundusq; Cardonius gente Hiſpanus, ſed bellis aſſuetus innutritusq;
Italicis in ducem belli mercede acceptus, conuenitq; Prati ad dictã diem exercitus, q fa
cta leui & repentina in Piſtorienſibus excurſione, flexit ad infima Lucenſis Piſtoriẽſisq;
agrorum loca in paludes uerſa, quæ Caſtrutius obtinebat. Galeatius uicecomes interea
poſt eiectos Vrcellis Guelfos Acciũ filiũ natu maiorẽ cũ iuſto exercitu urbibus Lom-
bardiæ, apud quas Guelfi præualebãt, bellum inferre curabat. Isq; adoleſcens reductõs
Parmã Gibellinos fouebat, quum admonitus uicinitate Caſtrutius, eũ factionis iure &
amicitia, & mercedis interuentu auxilia popoſcit: nec prius aut arcem Piſtoriæ imperfe
ctam linquere, aut Florẽtino reſiſtere uoluit, quàm Accius ſicut promiſerat aduenîſſet.

Inerant

A Inerant aūt Florētino exercitui equites tria, pedites uiginti millia, à quo Lucēses Pisto-
rienſesq; Caſtrutio præſente, quod nunquam antea cōtigerat, uaſtati, & oppida Cappia
num, Topalſum, Falconūq; ſunt capta. Procedensq; prædando urendo Florētinus exer
citus ad uſq; urbis Lucæ mœnia peruenerat, quū excitus Caſtrutius hoſti ad Sextima-
nas aquas obuiū ſe cōtulit, ſtatiuaq; uterq; exercitus aliquādiu locis cōfuſus cōmunitis
ꝓpinqua habuit: leuia uero per ſingulos dies prælia ſunt commiſſa, quorum uno tandē
caſu inchoato totis undiq; copijs eſt cōcurſum, longeq; inferior Florentinus multos ac
meliores quoſq; partim cęſos, partim captos deſiderauit. Caſtrutius ipſe nō immunis co
piarū detrimenti, ſaucius quoq; prælio exceſſit: hærebat tñ in Lucēſi agro Florentinus,
qui Caſtrutium uidēs ſe in ſtatiuis cōtinere, ad Fucetium receſſit: Caſtrutiusq; Accium
appropinquare intelligēs, timore ſimulato, ſubſequi diſtulit, quouſq; illū quid facturus
erat admonitum, ad proximū hoſtibus locum de uia flectere curauit. Exinde Caſtrutius
equites mittēs, quia ad leue certamē hoſtes de more laceſſerēt, cum toto exercitu eſt ſe-
B quutus. Cōſtat Florentinos de aduentu uicecomitis leue ad quod prouocabant, certa-
mē detrectaſſe, ueritos quod euenit, ne ſi incœpiſſent cū uicecomite ac Caſtrutio ſimul
uel inuiti decernere cogerent. Sed dum pēdentes in receſſum quid agerent dubij cōſul-
tanteſq;, partim ſententias dicunt, partim muſſant, ingerentes ſe præcipites Caſtrutiani
milites, alios inuenerunt de Florentino exercitu, q omniū ignari conſiliorū, decus, ut di
xerunt, patriū ſeruare uoluerunt, prœliumq; eſt cōſertum, in quod uterq; exercitus incu-
buit. Dura aliquādiu & atrox fuit pugna, nec facile apparebat, ad quē uictoria inclina-
ret, quū hinc alā ducēs equitū Raimundi commilito facta audentius impreſſione cum
ſuis omnibus interceptus eſt: inde Accius, ut erat admonitus, ex inſidijs ꝓuolauit, & e-
rāt ei mille quingēti equites, quos ex omni Gibellino Lōbardiæ ſelegerat equitatu. Ad
cuius ꝓcellam cū robore Caſtrutij copiarū illatā, Florentini exercitus ordines ſunt con
fracti, fugaq; ilico cōmitti cœpta. Accio aūt uictoriā in fugientes ꝓſequente, Caſtrutius
prælio ſe ſubtraxit, circūuectusq; per colles ad arcta peruenit, paludes monteſq; interia
C centia, quibus ſolis in amplā planitiem eſt acceſſus, cædem Accius, quam in fugiētibus
nequierat, tunc primū maximam edidit: quum parem ac maiorē ederet Caſtrutius, nulla
re magis tardatus eſt, q̄ quod uiuentes potius capi, q̄ cadauera, ut dixit, fieri cupiebat.
Capta itaq; eſt maxima pars Florentini exercitus, & Raimundus primo ad Caſtrutium
perductus, paulopoſt eius filius impedimentorū cuſtodiæ præfectus in Accij poteſtatē
cū illis peruenit. Huius uictoriæ ſpolia quę fuerunt multa, partim Lucā, partim Piſtoriā
ſunt relata. Caſtrutiusq; dierū ſex quiete exercitui data, agrū Florētinū ad eā partē euer
ſum terribili uaſtitate potius q̄ populatiōe fœdauit. Inde Signiā delatus eſt, quod oppi
dum inferendo Florentiæ bello idoneū, impoſiti præſidio à Florentinis milites relique-
runt. Eo potitus oppido Caſtrutius, nihil moratus cupientiſſimū uicecomitem duxit ad
Florentiæ urbis mœnia de ꝓpe inſpicienda, & ſole in ueſperā uergēte, tantus exercitus
ad ſtatiua in celebri uico Piritula ſecūdo ab urbe milliario aliquot, diebus habēda peri-
ductus eſt, per quos dies nihil ludorū, nihil iucūditatis omiſſum eſt, quo lætitia in caſtris
D oſtenſa, ſpectantē de mœnibus ciuitatis multitudinē redderet mœſtiorem. Equaria eſt
ad eā ciuitatis portā publice inſtituta, & carcere dimittendos equos Piritulæ continent
magiſtratus: ad eā itaq; publici ſolennis ludi ſimulationē Caſtrutius, propoſitis pręmijs,
equos, uiros, mulieres, publice trino miſſu à Piritula ad portā currere curauit, Dū Piritu
læ duces agunt, turmæ in circuitū dimiſſæ cædes, incendia, uaſtitatē in Florētino Praten
ſiq; edebant, & adibant equites peditesq; portā, ſi fortè prodiret in pręliū pertentantes.
Triduo Piritulæ acto quum nemo portis obſtinate clauſis exiſſet, Caſtrutius Signiā re-
duxit exercitū: noctemq; unam tantum modo commoratus, orantem Accium uiceco-
mitem ad inſpiciendam parte alia Florentiā, in Arni uſq; fluenta comitatus eſt. Primaq;
hæc tyrocinia atq; præludia uicecomitū genti Florētino populo bellis agitādo, quę ra-
ro ad hoc uſq; tēpus intermiſſa, Philippus tertius Mediolanenſiū dux continuat. Accio
datis ſtipendijs, & ſpoliorū maxima parte donato, in Lombardiam redire permiſſo, Ca
ſtrutius Pratū obſedit, & quum potiri deſperaret, in circuitu uaſtauit. Dum hæc in Italia
agerent, Ioannes uigeſimus ſecundus pont. Romanus multa probe egerat, rem eccleſi
aſticā concernentia. Multis namq; creatis cardinalibus, in queis duo tantum Itali fuere,

Ioannes Columna, & alter Ioannes Vrsinus Romani proceres, Thomã unũ Erphordẽsem episcopum, & alterũ Thomam Aquinatem prædicatorũ ordinis anno põtificatus septimo in numerũ retulit sanctorũ Christi domini Cõfessorũ. Eoq; q secutus est anno salutis duodetrigesimo terdecies q; centeno Bauari electione abrogata, in illũ tanquã ecclesiæ rebellẽ ac schismaticũ censuras exercuit. Erat eñ omnis Italia illius instigatiõe armis dissidijsq; inuoluta, & quicquid pont. faceret, Bauarus destruere adnitebat. Guidonem Petramalã post occupatã Tiphernum Ciuitatẽ castelli appellatam Romanæ ecclesiæ iuris urbẽ pont. præsulatu sacerdotioq; exautorauerat, Ioãne Biordi Vbertino in Cortonensem episcopũ declarato: id eñ ad eam diẽ Arretinæ diœceseos oppidũ in episcopalẽ erexit sedẽ, cui præter attributã perpetuo mansurã portionẽ, cætera quoq; subiecit, quæ ad ecclesiã spectauerant Arretinã. Concitusq; in iram Bauarus instigãte Guidone in Vbertinorũ castella ducens, Laterina Sabinumq; euertit. Tenebatq; per id temporis Rauennã urbẽ Almericus ecclesiæ illius præsul, & comitatũ Romandiolæ ꝓ Romano pontifice etiã in Bononia administrabat, in quẽ Bauarus Rainaldũ Obitionẽ, & Nicolaũ Estenses Ferrariæ tyrannos copijs adiutos adeò incitauit, ut Argentã Rauennatis ecclesiæ oppidũ, Guidonis Truncaduri Gibellinorũ principis proditione primũ, post omnẽ Rauennatis agri Riperiã Padi Argentæ contiguã occupauerint. Passerinus enim Bonacosa, cui Bauarus ad Mantuæ tyrãnidem animos copiasq; addiderat, sorore Estensiũ in matrimonũ accepta, sese cũ copijs illorũ exercitui & pariter furori sociũ addidit. Qui in magnũ cõiuncti exercitũ, castella de Mutinẽsibus Romano pontifici subdita, & ipsam urbẽ Bononiã ut inuaderent ad sancti Felicis oppidũ sunt delati. Cõtraxerat interea Romandiolę Comes Bononiã copias, & Florẽtini quãuis à Castrutio premerenẽ, petitos ex fœdere ducentos equites Bononiensibus auxilio miserãt. Quarũ ecclesiæ & põtificis copiarũ dux Beltrandus Aledosius Imolensis cũ ad sanctũ Felicẽ hosti obuius processisset, fracti Estẽses & Passerinus, fugatiq; maximũ acceperũt incõmodũ. Ferrariaq; ecclesiastico supposita interdicto, Estẽses & Bonacosa extra cõmunionẽ ecclesiæ sunt ꝓiecti. Castrutius interea Florẽtinos ex Signia adeò premerat, agitaueratq;, ut eliciendis à Roberto rege domino suo, quas neglĩgẽtius subministrabat copijs, nouo usi fuerint argumẽto. Carolũ eñ filiũ illius Florentiã in dominũ mitti per oratores ciuitatis primarios postularũt. Sed dũ oratores Neapolim uadũt, Castrutius Mõtimalo per frequẽtes ac propè multorũ dierũ labore & periculo cõtinuatas expugnationes capto præsidiũ imposuit. Signiãq; ea diruit ratione, qđ Carolo cuius aduentum nouerat, præsente illam retinere diffideret. Quam tñ sibi prius habuerat belli sedem transtulit Carmignanum. Sub ipsum Caroli aduentũ Ioannes Romanus pontifex Ioannẽ Vrsinum cardinalẽ in Italiã legauit, cui factionis gratiã multos in Italis fauores sperauerit additurã, amboq; principes de rebus gerendis cõmentaturi Florẽtiæ cõuenerũt. Quantumq; hi Guelfos, tantundẽ Galeatius uicecomes Gibellinos de Hetruria in spẽ uictoriæ adnitebaẽ attollere: per quod tẽpus factionis Gibellinæ principes Itali omnes per Bauarũ in Italia precibus pollicitationibusq; uictũ descẽdere coegerũt, qui superatis Alpibus Tridenti subsistens nullis precibus, nullis promissionibus ut progrederet ulterius adduci poterat, nisi eò delati Galeatius uicecomes, Guido Petramala, Scaligeri, Carrarienses, Estenses, Bonacosæ, & Castrutij oratores ui ꝓpemodũ adhibita attraxissent. Brixiã itaq; Mediolanũq; peruenit. Qua in urbe celeberrimo multorũ populorum cõuentu, prisco more Guido Petramala præsulatus autoritate præsumpta coronam illi ferreã imposuit. Bauarus uero contrà ac oportuit pecunijs indigentissimus, Mediolanẽses ac cæteros sibi fauentes populos adeò exhaurire cœpit, ut oẽs sibi reddiderit inimicos. Quumq; Galeatius eũ principẽ, & ut appellabat, imperatorem suũ ab exactionibus nimijs orando suadendoq; retrahere conaret, Bauarus nõ magis iracundia q̃ auaritia ductus illum & filios ui adhibita cõiecit in carcerẽ. Abradenda exinde commodis Mediolanensi populo pecunia, Bauarus noua est usus machinatione: ciuibus eñ solo libertatis nomine donatis permisit, ut uigintiquatuor ex omĩ populo creatis reipublicæ administratio pmitteret, quibus præsidẽ seu præfectum addidit, ea ut dixit solummodo imperatoria autoritate gesturũ, ad quę externi magistratus cõsueuerũt in liberis ciuitatibus deputari. Donatus inde à Mediolanensibus ob tantũ munus pecunia ingenti Bauarus in Brixianos ducens,

A ducens, apud Vrcios Soncinumq́ desedit. Quibus in oppidis quũ multi adessent eum
secuti principes uiri, populorũq́ oratores, multa disseruit de importuna uicecomitũ pa-
tris & filiorum tyrannide, qua etiam se pergerent cõculcare: & placatis si nõ omniũ, cer
tè multorũ animis in Hetruriã iter ingressus est. Carolus interea cõpositis his, quæ cũ car
dinali fuerant Florentiæ cõponenda, exercitum emisit in Castrutiũ & eius dominia du-
cendũ, à quo oppidũ Mõs appellatũ Fucetianis paludib. proximũ est expugnatũ. Idẽq́
exercitus breui post Arceminium tenue opib. ac propè immunitum in Pistoriensib. ca-
stellum expugnauit. Aberat eñ Pistoriensi agro Castrutius, qui Bauaro Lunẽsi uia qđ
nouerat uenturo, obuius ire cœperat. Qua item ratione Carolus copias oẽs intra Florẽ-
tię mœnia reuocauit. Ingressum Lucã Bauarũ, Castrutius honore ꝓsecutus est, qui sum-
mus posset imperaroribus exhiberi. Cupientẽ inde Pisas accedere ciuiũ discordiæ prohi
buerunt, quorũ nonnulli tyrannidem libertatis nomine obtinentes uicecomitũ facti ex
B emplo, territi, illum uel ingenti donatum pecunia excludendum censebãt, quũ plebs ip-
sa & nobilitatis pars cõtraria sentiens, introducendum duceret muneribusq́ donãdum.
Eaq́ dissensio Guidonẽ Petramalã Castrutio discordẽ, hostemq́ apertũ fecit, utroq́ di-
spari quidem forma, sed eadẽ fide & affectione cũ Pisanis pro Bauaro adnitente. Appul
sis itaq́ urbi copijs Pisani tãtisper deditionẽ sunt morati, quousq́ cũ his qui cõtraria sen
sissent, ciuibus uerbo & animo placatus princeps nihil molesti in illos rẽtare ꝓmisit. Qđ
quum esset Castrutij & Guidonis licet dissidentiũ opera factũ, pleno Bauarus Pisarũ do
minio est potitus. Guidoq́ Arrenium, à qua urbe diu abfuerat, petiturus, ora accedẽs ma
ritima, febri apud Nigrummontẽ correptus interijt. Cõmoratus Pisis duos fermè mẽses
Bauarus, efflagitanti Castrutio cõcessit, ut Galeatiũ uicecomitẽ, Acciumq́ & Marcũ fi-
lios carcere liberatos Lucæ foueret, ipse ad urbẽ Romã iturus per maritimã tetẽdit orã,
quẽ Castrutius mille quingentos pari penè numero equites peditesq́ ducẽs secutus est.
Quot numero fuerint Bauari copiæ nullus tradit. Sed ingẽtes fuisse hinc certũ sumit ar-
gumẽtũ, qđ Robertũ ille regẽ potius bello agitare, q̃ ad coronationẽ petere anhelabat.
C Hinc quo primũ die Bauari & Castrutij copias Viterbiũ attigisse Carolus intellexit, Flo
rentia & ipse cũ copijs ꝓfectus ad genitoris regniq́ prẹsidia pergere incœpit, fecitq́ iter
quadrato agmine per Arretinos, quã ciuitatẽ Saccon Petramala Guidone suo fratre de
functo, armis & factionis prẹsidio obtinuerat. Inde Perusiã accedẽs ꝑ Spoletinos & Mar
sos regnũ ingressus est. Ac Bauarus ingẽti Romæ exultãtiq́ acceptus fauore coronatio
nẽ tãdiu distulit, quoad ꝓceres & urbiũ Italiæ oratores, q̃ cõtinuo cõfluebant, oẽs adue-
nissent, quoad'ue põpa pridẽ ad omnia templa basilicasq́ urbis destinata, & ad eius ac-
cessum inchoata Laterani die præfixa quiesceret: quo die kalendarũ Iunij nona nõ qui-
dẽ Sarra Colũnensis, qđ Florentinorũ habent monumẽta, sed Stephanus senior, & Sar
ræ tũc pueri genitor iussu cleri & populi corona illũ insigniuit. Vrbẽ eñ Romã duo pri
marij nobiles ex ijs quos nunc Barones appellãt, sese regis Romanorũ uicarios dicẽtes,
gubernabãt. Eratq́ is annuus magistratus à Romano senatu creatus, gessit tñ magistra-
tum illũ quandoq́ unicus, qui dũ abesset alius sustinebat. Hincq́ per Ioannis xxij. tẽ po-
D ra uidemus Hannibaldũ de Hannibaldis, & Ricardũ Vrsinũ fuisse uicarios. Paulo post
Frãciscus Comes Anguillariæ solus fuit, & Steph. Colũna senior, cũ quinq́ annis eũ con
tinuasset magistratũ, Nicolaũ Stephani de Comite sibi aliquãdo substitutũ reliquit. Ea
ornatus adulterini imperij corona Bauarus, rem aggressus est omniũ nephariã, & cæte-
ris uitæ partib. respondentem. Electum enim in antipapã Petrũ Corbariensem ordinis
minorum, agri Reatini, rusticũ hominem, qui uxorem habẽs iuuenem, renitentẽq́ pseu
doreligiosus debita Romano pontifici reuerentia adorauit, nec defuerunt flagitiosi, &
illi similes apostatæ dãnati capite, & alia perditorũ turba, qui & secuti sunt idolum, & ab
eo adulterinas cardinalatus præsulatusq́ & sacerdotij dignitates acceperint. Quo in pa
trando scelere nil aliud à Bauaro quæsitum est, q̃ ut Ioannis Romani pontificis autorita
te cõminuta, liberius ipse rem Italicã perturbaret. Sed ad rem Hetruscã. Abiturus Florẽ-
tia Carolus Philippũ Carnotensem uirũ rei militaris peritissimũ, & qui copias regis Frã
ciæ nõ modicas duxisset, præsidio Florentiæ cũ equitib. mille Gallicis reliquit. Pariter
reliquerat Castrutius Lucæ & Pistorij copias in omnẽ euentũ præsidio affuturas. Baua-
ro itaq́, & ipso in primis Castrutio, quẽ omnes Itali Romã cõfluẽtes pluris penè q̃ ipsum

facerẽt Bauarũ, ducendas in Robertũ regẽ copias, & cætera bello necessaria parãtib. Ro E
mã nuncius est allatus, Carnotẽsem per altã ut tũc erat hyemẽ glaciei, quæ Pistorij fossas reddiderat permeabiles, cõmoditate eã urbẽ furto ingressum esse, quã post prælia uarie ab impositis præsidio Castrutianis militib. & factiõis Gibellinæ ciuib. cõmissa, obtentã nullo partiũ amicorũ inimicorũue respectu ac discrimine totã militi diripiẽdã ꝑmiserat: & cũ alter post alterũ cladis nuncius Romã uenisset, nõ prius inde Castrutius proficisci potuit, ꝙ arcẽ quoq; factus est certior, captis in prælio q hosti in urbe perrexerant repugnare, custodib. uenisse in Carnotẽsis & Caroli potestatẽ. Suia itaq; pꝛmissis mille quingentis, quos Romæ habuerat equitib. peditibusq; Castrutius, cũ parua & ipse manu Pisas, & inde Lucã festinantissime peruenit. Quibus in urbibus paratæ sunt celeritate & diligẽtia copiæ, cũ his cõmeatus, & cætera expeditioni necessaria sunt educta. Quinto eñ die postꝙ Castrutius tanta uelocitate Lucã attigerat, sub ipsum copiarũ ab urbe Roma aduentũ exercitus est ꝓfectus. Inerant uero exercitui Galeatius uicecomes. Acciusq;, et Marcua nati ducẽdis ordinib. à Castrutio præfecti, tãto apud se loco habiti, ut eorũ suæ F
in castris æquauerit potestatẽ. Adita à tanto exercitus nõ militũ magis numero ꝙ ducũ ꝓbitate plurimi facienda, Pistoria in circuitũ est cincta, ut exeũdi clausis admittẽdiue ueniẽtes facultas pariter sit adẽpta. Spoliatã eñ urbẽ, carentia rerũ, ac ꝓpè iam fame nouerat laborare. Intẽtauit tñ oppugnationes nõ magis potiundi spe, ꝙ ut Simoni Tosæ nobili Florẽtino, quẽ Carnotẽsis præsidio præfectũ reliquerat, præstaret occasio deditiõis celerius faciẽdę, ꝙ fames cõiuncta periculo suaderet. Nec usi sunt Florẽtini Philippusq; ignauia ope obsessis pro uirib. afferẽda. Cõtractis nanq; uiginti peditũ, trib. equitũ milibus cõmeatũ ut importarent copiosissimũ, adusq; Castrutiana castra duxerũt, tẽtataq; in Castrutij munitiones castris obductas irruptio, tandẽ Florentini conatu & spe frustrati, deposito Prati cõmeatu, Lucensem Pisanũq; agrũ factis incursionib. populati sunt. Et interea Simon Tosa suos subueniendi spe amissa, recessisse uidens, cũ ꝓprijs cõmilitonũ rebus abire permissus, Pistoriã tertio ꝙ capta fuerat mẽse uix dũ exacto spoliatã reddidit. Fecitq; is Pistoriæ casus Bauarũ à destinato in Robertũ regẽ bello tepescere, qđ Castrutio præsente uiro omniũ impigerrimo ad ueris initiũ fuerat initurus. Accessit quoq; ad G
orã Siciliæ regis Frederici classis, quã Petrus duceret, eis tardatus, quia Genuẽses quoq; Guelfos patria extorres sequi oportuit. Classem eñ diu ante in id bellũ paratã absq; classe regia mittere noluerũt. Inchoata erat, ac propè media æstas, quãdo Bauarus omissa eius belli dictas ob causas intentione, Tudertũ usq; se contulit: in Florentinos nanq; ducere cõstituerat, nec ulli etiã Florentino dubiũ apparebat, quin esset Florentia potiturus, præsertim cum hinc factio Petramala ex Artetio, inde Castrutius & Pisani, & alia parte Vbaldini ex Apennino & Romãdiola in eius castra fuerint cõfluxuri. Ducebat uero secũ Bauarus antipapã, quo eũ se præsente à populo uel inuitus faceret adorari. Dũq; Tuderti copias cõtrahit tardiuscule subsecutas, classis Sicula & Genuensis ad Tyberina ostia, & illo iubẽte Cornetũ uenit, ad quã cũ Bauarũ relicto Viterbij Idolo se cõtulisset, euinci à Petro Genuensibusq; nõ potuit, ut ad Neapolitani belli molẽ redire uoluerit. Erat eñ in Florẽtinũ ardentior, ꝗd firma potiũdi spe ꝓpediẽ inchoatũ ad uotũ cõsummasset, nisi eadẽ quæ aliàs fortuna Florentino pręsidiũ opẽq; tulisset. Castrutius eñ morbo à H
Pistoriensis expeditionis labore cõtracto uita migrauit, cuius filiorũ Arrigi & Galerani nomine, cũ Pisis præsidia essent imposita, Bauarus illuc delatus, urbẽ à nobilitare deditã ꝓ se & imperio, ut dixit, Romano gubernãdã accepit. Tarlatumq; Petramalã Guidonis fratrẽ in illa præsidẽ præfectũq; reliquit, Lucãq; accedens eiectis simili impietate Castrutianis recepit, quã Germano cuidã attribuit gubernandã. Lucẽsem uero populũ Castrutij filijs minua multo ꝙ oportuit fidelẽ pœna quã meriti erant, breui subsecuta est. Tributa nanq; solito grauiora illico imperata sunt. Florentini interea Carmagano obsidione oppugnationibusq; potiti, altero itẽ felici nuncio per id tẽporis sunt lætati, Caroli regis Roberti filij eorũ dñi uita functi: & ne quid inchoatę eorũ felicitati deesset, Bauari uires à Germanorũ equitũ defectionib. cõminui acceperunt. Valida eñ illorũ manus quũ Lucam occupare cœpisset, nec satis successisset conatus, proximum ei urbi collẽ statiuis cepit. Erat tunc in Pistoriensi agro cum copijs Bauarus, quod eiecto eo iubente à Pistoriense populo milites Castrutiani Pissiam Bugianũq; oppida tetinere, & Castrutij filijs

salua

A salua reddere adnitebantur. Quare trāsfugis propere, cū soli pecunijs deliniri uiderent, eas in hūc modū habere curauit. Galeatio uicecomite paulopost Castrutiū Pistiæ mortuo, Accius Marcusq̧ filij ad Bauari misericordiā confugerāt, hiq̧ pecuniā multo maiorem ea, quā milites Germani petebant ea cōditione Bauaro spoponderunt, si in patriā reducti essent. Vnde Accius Marco fratre apud transfugas pro obside relicto cū Germanis quatuor nobilibus ea ratiōe est missus, ut autoritate imperatoria reductus pecunias illis dissolueret Bauaro deferendas. Iuitq̧ Accius & nullo resistente Mediolanū introductus, pecunias amicorū collatione habitas Germanis deductorib. dedit, cum quib. illi in Germaniā trāsfugerunt. Frustratus pecuniarū Mediolano afferendarū expectatiōe Bauarus, & transfugarū, quos persequi cuperet, adductus indignitate in Lombardiā se contulit, Petro Corbario cū sectatorum sentina, Pisanis, apud quos manserat per literas commendato. Ingressus Lombardiā Bauarus, omnia peiore q̄ crediderat, loco repperit. Accius nanq̧ uicecomes ingratitudinis & perfidiæ memor, qua in genitorē Galeatium usus fuerat, Mediolano illū omnino exclusit, & Germani milites Accium intelligētes Bauaro rebellasse, Marco illius fratri fidere cœperunt, adeò ut ex obside illū ducem habere uoluerint, cuius retenta diu cū ueteranis Castrutianorū effecit gratia, ut arce sibi tradita Lucæ urbis dedente populo acceperit dominatum. Quo tempore & ꝓpemodum die pistorij Pisisq̧ ad arma concursum est. Pistorienses tn̄ priores eiecto Bauari præsidio, pacē cum Florentinis ea fecerunt cōditione, ut reductis exulibus cōflata ex utraq̧ factiōe respublica cōstitueret. Pisani autem Tarlaro benigne emisso id curauerunt solum, ut iugo Bauari excusso, rem ipsi suā ad libitum gubernarēt: nec potuit inchoata in Hetruscis per ciuitatum liberationem pax diuturna esse. Veterani nanq̧, Castrutiani, Catinum, & paulo post Victolinum, quę oppida sub mortis Castrutij tempus Florentini receperāt, occuparunt. Et Germani milites ductu Marci uicecomitis Lucā obtinentes, eam urbem Spinulæ Genuensi uiro nobili ac ditissimo, qui classi extorrum Genuensium ductor erat, accepta ingenti pecunia uendiderunt. Exarsit illico in Spinulæ inuidiā odiumq̧ Florentinus, & illi bellum intulit subitarium. Qđ cum magno Spinula excepisset animo, accersitæ sunt ex Lunēsibus copiæ, & ueterani in societatē belli mercede asciti, quibus auxilijs fretus Spinula, non magis repulit quàm bellū intulit Florētinis, qui ad Catinū delati pręsidio, quod Spinula Lucā accersiuerat, destitutum obsederunt, duxeruntq̧ ad illud miro opere & labore, ac ingenti impēdio munitiones aduersus Spinulę impetus, quos die noctuq̧ maximos faciebat, tandemq̧ potiti sunt. Bauarus interim ignominia & cōfusione onustus redijt in Germaniā. Per quod ferè tempus Petrum Corbarium pontificis Nicolai quinti fœdantem nomen, Bonifacius Comes cognomine Donantico Pisanus captū, Auenionemq̧ perductum uero pontifici Romano Ioanni uigesimo secundo, in munus obtulit, à quo minus ille q̄ merebat, male habitus est, uitā enim in carcere breui, sed nulla adhibita ui finiuit. Post Bauari in Germaniā reditum, Ioannes pontifex Philippo Frācorum rege instante, generalē in Saracenos Hierosolymam tenens expeditionem sacrosancto de more decreto edixit. Philippusq̧ eius expeditionis dux declaratus est, cui pōtifex fructuum regni Franciæ ecclesiasticorum decimam partem ea reseruauit ratione, ut expeditionis impendio sufficere posset. Sed & sibi pōtifex cæterorū orbis Christiani fructuum ecclesiasticorum decimam pariter portionē uoluit reseruari. Quæ dum agerētur prædicto rege Philippo hortante, Ioannes Bohemiæ rex Hērici filius Brandeburgēsis, quem apud Bonconuentum ostendimus obijsse, ad pontificē mittens, sequestiē se exhibuit, ut Bauarus ecclesiæ reconciliatus, iuri quod imperij electio prætenderet renūciaret, alterq̧ Henricus, & ipse dux Bauariæ imperator ordine crearetur. Idq̧ licet pontifex parum exaudierit, Roberti regis Neapolitani animū offendit, qui non ullū tunc imperatorem creari uoluisset in Italiā transiturū. Florentini interim potiundi Luca auiditate flagrantes, eam obsedere, qua breui fuerāt potituri, nisi nouus in Italiā turbo post emissam Bauari pestem incubuisset. Ioānes enī Bohemiæ rex à Brixianis accersitus Gibellinis, in Italiam ueniens, eā urbem Bergamumq̧ cepit, quē quum Spinula & Lucenses præsidiū opēq̧ poposcissent, immisit ille equitū duo milia, peditū paulo minus, solutaq̧ obsidiōe Luca, Florentinus ager populationib. & incendijs est fœdatus. Parmam, Rhegiū, Mutinam per id temporis sicut & prius post Bauari discessum cardinalis Ostiensis Romani pontifi-

pontificis in Bononia legatus bello pressas pro ecclesia capere nitebatur. Sed earũ urbiũ E
populi regis Bohemiæ dominũ præeligentes, sese illi missis oratoribus dediderũt. Nec
tulit id Bononiæ legatus indigne, quin potius amicitia, & fœderatione cum eo rege ini-
ta Bononienses Florentinis cõtrà ac consueuerant esse, reddidit inimicos. Qđ quidẽ cõ
scio Ioanne Romano põtifice factũ apparuit, quũ is Bohemo regi nulla in re postea fue
rit aduersatus, mutataq́ est exinde rerũ in Italia cõditio, ut quib. pontifex Rom. rexq́ Bo
hemus aduersaret, eosdem Robertus rex Florentiniq́ nullo Guelfi aut Gibellini nomi-
nis discrimine fouerent. Fuit uero Ioannis Bohemi regis in Italiã aduentus quibusdã ex
ijs etiã qui Bauaro fuerant aduersati, in primisq́ uicecomitib. qui nullũ uoluissent Ger-
manũ in Italia potentẽ esse, formidolosus. Quare inita cum Mastino Scaligero Veronẽ
se, Philippino Gonzaga Mantuano, Carrariensibus, Patauinis, Estensibus, Ferrariensi-
busq́ tyrannis cõfœderatione Roberti regis Neapolitani per icta cum Florẽtinis fœde
ra partib. adhæserunt, in quos oẽs pontifex Rom. censuras ecclesiæ ꝓmulgauit. Eius ue-
ro societatis cum tot Lombardis principibus à Florentinis initæ fama effecit, ut Pistori F
enses libertate postergata urbẽ pleno dominio ipsis permiserint Florẽtinis. Quæ cũ Bo
hemus rex intellexisset, Carolo filio cũ copijs Parmæ, Rhegij & Mutinæ urbiũ custodię
relicto, in Germaniã se cõtulit, maiores, & tãtis necessarias copias conatib. cõtracturus.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLI
natione imperij Romani, Decadis secundæ, Liber decimus.

LATI animis regio fœdere primi omnium ex socijs Estenses in legatũ
Bononiæ & partes Romani pontificis res nouas tentare cœperũt, cau-
saq́ uidetur remotiuscule repetenda. Post occupatam, ut diximus, ab E-
stensibus, Argentam Rauennatis ecclesiæ oppidũ, Ferrariæ urbi sacris
à legato fuerat interdictum: quod dedecus animarumq́ periculum non
prius est sublatum, quàm fatigati Ferrariensium querelis Estenses oppi
dum reddiderũt. Sed quo tempore Bohemus rex in Germaniam abijt, G
Estenses fœderis confidentia superius dicti, & Alberti Scaligeri, quem Mastinus frater
cum copijs misit auxilio castris sancti Felicis agri Mutinensis obsidione perrexerunt,
quod oppidum Manfredus pius Carpensis cum Carpo & castellis ad uiginti Carolo Io-
annis Bohemi regis filio cõmendauerat, adeò ut eius defensioni fisus nihil ab Estensib.
formidaret. Quare parum abfuit quin oppidum nullo custoditum præsidio, Estenses im
petu primo ceperint: cuius repentinæ obsidionis, quum primum certiores facti sunt Ca
rolus Manfredusq́, quicquid copiarum siue externarum siue prouincialiũ Parmam in-
ter & Immosam fuit, in unum coegerunt exercitum, qui ad Felicianum ductus expecta-
re ausos Estenses, Scaligerumq́ confregit. In eaq́ fusi exercitus pugna octingentos ce-
cidisse Ferrariensium monumenta legimus affirmare: captorum numerum, qui uidetur
fuisse ingens, adhibita in præstantiorum enumeratione diligentia ipsis in monumentis
supprimi fecit. Nãq́ Nicolaus Estensis Rainaldi Marchionis frater, Theobaldus de Co
stabilis, Iacobus de Algerijs, & pleriq́ ciues nobilitatis Ferrariæ nobiles primores in eo H
numero fuere. Secundum eam uictoriam curauit legatus contrahi à comite Romandio
læ copias, quæ in urbem Ferrariam ducerentur, ad quas Rauennæ congregatas cubila-
rium in primis charissimum legatus equitatum ducere iussit ingentem, partim mercena
rium ecclesiæ militantem, partim à Carolo Bohemo datum, & Rauennæ ad Comitis e-
dictum conuenerant Galeotus Malatesta Ariminensis, Franciscus Ordelafus Forliuien
sis, Richardus Manfredus Fauentinus, Ostasius Polotensis Rauennas, qui quatuor re-
bus usi nouis, quas Bauari cum ecclesia inimicitiæ prius tantopere conciuerant, urbium
quique suarum tyrannidem sub capitaneatus titulo inuaserant. Tantis copijs proxi-
mè ad urbem Ferrariam Argentæ uia appulsis, proditione à ciuibus aliquandiu prius
condita, pons Comiti Romandiolæ patefactus est, qui peninsulam, in qua est Argenta
ei coniungit peninsulæ, in qua urbs Ferraria haud longe ab ipso ponte se iungit: &
ingressus noctu exercitus eo in spatio, quod urbem pontem'que interiacet, sancti
Antonij uocant suburbium, castra habuit: continuata est obsidio menses duos, & fre-
quentibus intentatis oppugnationibus, ægre aliquãdo à Rainaldo Marchione mœnia

sunt

A sunt defensa. Tandem Philippus Gonzaga Mantuanus, Mastinus Scaliger Veronēsis,
Vbertinus Carraria Patauinus copias cū dedissent auxiliares, Rainaldus Marchio ipsis
idibus Aprilis, die in uesperā procliui erupit. Dissipatus uero est opinione celerius eccle
siæ exercitus, & quū cædes magna nō cōmitti nequiuerit, tū maxime seruandis ducib. &
in exercitu primorib. ea ratione Marchio intentus fuit, ut essent captiui, quorū permuta
tione Nicolaū fratrē, & cæteros ex suis prælio captos Feliciano faceret liberari. Et à Ca-
stellothealdo delapsæ naues in dromonū formā armatæ, multos de ecclesiæ exercitu ce
perunt, scaphis lembisq; fugere adnitentes. Captū Romandiolæ Comitē legatus & cu-
biculariū suū in Nicolai Estēsis, Thebaldi de Costabilis, & Iacobi de Algerijs, aliorūq;
prælio captorū Feliciano liberationē permutauit. Galeotū aūt Malatestā, Franciscū Or
delaphū, Richardū Manfredū, & Ostasiū Polotensem Marchio hospitaliter ac honeste
habitos ea dimisit pactione, ut obedientia reuerentiaq; legati & ecclesiæ posthabita, ci-
uitates quisq; suas alijs de Italia socijs bello urbib. & principib. cōsentire curarēt. Inde in
B pontis ꝓditores animaduersum est, ut liberata tāto periculo Ferraria, exercitus ut erat tā
ta præda ditatus, Scaligero Gonzaga, Carrarioq; iubentib. duce Rainaldo Marchione
in agrū Bononiensem hostiliter sit ductus. Ioannes rex Bohemus interea equitatu Ger-
manorū quē haudquaq; ingentē adduxerat, Parmæ relicto, Bononiā se contulerat ad le
gatū, & Carolū filiū, qui Lucā uisendi studio accesserat, eò redire curauerat: hiq; dum le-
gato die noctuq; assistunt, de Romandiolæ urbiū rebellione, & copiarū Marchionis in
agrū Bononiensem facto impetu anxiè consultanti, peiore perculsi sunt nuncio, Brixiæ
& Bergomi rebellionis. Eas eñ urbes Mastinus Scaliger deditione ciuiū occupauerat,
nec prius potuit rex quid agi oporteret deliberare, q̄ Papiā quoq; allatū est urbē sibi ami
cissimā, Acciū uicecomitē ingressum esse, arcemq; oppugnare, quā præfectus ꝑ rege ip-
so asserat cōseruare. Ioannes itaq; Carolo filio cum modicis copijs ad Mutinæ custodiā
relicto Parmā, & inde accepto exercitu Papiā duxit, qui circūductas ab Accio arci mu-
nitiones, cū superare nequisset, in agrū cōuersus Mediolanensem magnā edidit uastita-
C tē, uixq; Parmā redire potuerat, cū Lucæ urbis audita rebellio eū coegit raptim trāsmit-
tere Apēninū. Almerius eñ Castracanus Castrutij genitor Amiorū ope Lucā ceperat,
impositusq; paulo ante Carolo regis filio arci præfectus eā seruabat: appulsis eò copijs
Lucenses publico delicto per oratores ecclesiasticos uiros in paucorū culpā auerso ue-
niā impetrarunt. Rex tñ, cui satis est uisum à cæde proditorū temperare, ingentē uim pe
cuniæ à Lucensibus extorsit. Inde Bononiā reuersus, legato frustra dissuadere conato, in
Germaniā redire cōstituit: mutationū eñ Italiæ ciuitatū uoluntatis fastidio simul & peri
culo fatigatus, ad quietē sibi in Germania paratā anhelabat. Mutinæ igiť & Rhegio ur-
bibus præsidia Germanorū, & præfectos quū imposuisset, Parmā & Lucā Petro & Mar
silio Rubeis fratrib. in Parma potentissimis reliquit custodiendas, & eisdē nobilibus si-
mulq; urbiū populis in spem adductis maiorū copiarū, quas se adducturū est pollicitus,
Alpes transmisit. Interea cardinalis Ostiensis Bononiæ legatus, Bononienses Florētino
rum suasione in rebellionē procliues uidens, in arcē confugit, quā aliquot ante annis ad
D Feliciani Mutinensis uiæ portā ædificari curauerat. Conuertit uero Bononiensis popu-
lus furorē in legati militiā mercede conductā, quæ partim agri castellorū aduersus Fer-
rariensem, partim urbis præsidio intenta erat, & hinc Marchionis Estensis, inde Floren-
tinorū copijs auxilio accersitis, arx uallo, fossaq; cingi cœpta. Nōnihil tñ humanitatis &
reuerentiæ erga cardinalē ostenderunt Florentini ciues, à quibus auxiliares copiæ Bo-
noniā sunt ductæ, quod eorū interuentu arcē à legato populus recepit. Isq; Pisas Floren
tinis itē deducentib. accessit, quò pariter deducentib. Florentini, Ioannes Caietanus car
dinalis, Vrsinus parū felici minusq; fructuosa legatione usus se contulit, Ostiensisq; cele
rius Pisis profectus, Ioannē Romanū pontificē in Auenione repperit sospitē. Qui tñ bre An.sal.
ui post anno salutis quarto tricesimo terdeciesq; centeno defunctus est. Ad diēq; abin- M.cccxxxiiij
de sextumdecimū, Iacobus agro Tolosaico oriūdus sanctæ Priscę cardinalis in pōtificē
Benedictū duodecimū est assumptus. Qua celebrata legatiōe cardinalis Vrsinus Aueni
onē applicuit. Benedictusq; in pōtificatu nihil duxit antiquius, q̄ ꝓmulgatas à Ioāne in
Bauarū cēsuras, abrogationeq; repetere ac cōfirmare. Per quętēpora principes populiq;
in Italia bello socij, hinc pōt. morte audita, in urbis Bononię ad suas partes accessiōe elati
omnia

omnia præsumebãt. Quare urbes quatuor, quas solas in Romanæ ecclesiæ reuerẽtia Bo E
hemus rex præsidijs conseruabat, inter se constitutis fœderib. sunt partiti, ut Parma Sca-
ligero, Rhegiũ Gonzagæ, Mutina Estensi, Luca cederet Florentino. Quinetiã Germa-
ni Bohemo regi militare soliti mercedis magnitudine corrupti, dictis bello socijs stipẽ-
dia facere ꝓmiserunt. Quæsiuerant uero eas socij bello copias suis singuli uestib. dispar-
tiri, & cũ Mastinus ad inchoatã Parmæ obsidionẽ plurimos illorũ adhibuisset, Florẽtini
aliã & ipsi manũ ad suã expeditionem in Lucenses destinatã trahere contendebant. Tu
lerunt id ægre Germani duces, & Petrũ Rubeũ fratresq; longa cõsuetudine notos stipẽ
dia ꝓmittentes aliquandiu intermissa duxerunt exaudiendos, quibus præter reditum ad
urbem instaurandũ cum Bohemo rege gratia, Scaligerum interficere sunt polliciti. Idq;
tentatum quia perficere nequiuerũt, Rubeorũ opinione celerius in urbẽ Parmã se trans
fugio receperunt. Scaligerq; intermissa derepẽte Parmensi obsidione Pado ad Bryxillũ
transmisso in Vicentinos reduxit exercitũ. Ea etiam Germanorũ defectione factum est,
ut Lucense bellũ à Florentinis fuerit intermissum. His ut acciderant intellectis, Ioannes F
rex Bohemus Lucã urbẽ Philippo Francorũ regi dono dedit: qui Florẽtino populo per
oratores in Italiã missos, ne Lucę urbi suę deinceps molesti essent monito, cęteros quoq;
& Florentinos, & eorũ subditos mercaturã in regno Franciæ exercẽtes, edicto certiores
fecit fore, ut quæcunq; Lucensibus à Florentino populo inferrent damna, ab eis repete
rent in carcerem detrudendis. Dum hæc apud externos reges longo gerunt tractatu, &
Germani equites Parma profecti Italia discesserant, & Mastinus proprijs ac Gonzagæ
Estensisq; copijs fretus, noua expeditione premebat Parmam. Florentini uero regis Frã
ciæ minis posthabitis Lucã cœperãt obsidere. Quinetiã Nicolaus Estẽsis Beatrice Gui
donis Gonzagæ filia in matrimoniũ accepta, suarũ copiarum auxilio, & paruo Rainaldi
Marchionis fratris sui equitatu innixus, Mutinam incursionibus, & aliquãdo oppugna
tionib. pertentabat. Nam Rainaldus Marchio cum maioribus copijs Argentã oppidum
terra Padoq; premebat, tulitq; sors, ut ferme eodem tempore tribus his in locis, sed diuer
simode, qui bellũ intulerant uictoria sint potiti. Primus enim Nicolaus pro Marchione G
germano fratre Mutinã deditione ciuiũ absq; aliqua graui & onerosa pactione recepit.
Rainaldus uero pontem, qui Padũ apud Argentã iungebat, Rauẽnatibus onustũ defen
soribus, cum igni ferroq; interrupisset, ob factã eius pontis casu cædẽ, oppidũ ui cepit, &
Parmam Petrus & Marsilius Rubei fratres germani ea Scaligero conditione dederunt,
ut dedendã quoq; tertio eorum fratri Rubeo Lucam sibi retineret. Eoq; in sociorũ bello
principũ uictoriæ cursu destinatã sibi Philippus Gonzaga Rheginensem urbem ciuib.
ultro dedentibus accepit. Turbauit prædictã Ferrariensium lætitiam Rainaldi Marchio
nis mors breui subsecuta, cui paulo post accessit Nicolai obitus tam repentinus, ut Mar
chionatum, qui ei debebatur, Obitius frater minor acceperit. Mastinus Scaliger interea
postq; Lucæ urbis dominium à Rubeis Parmensibus habuerat, Paduã quoq; Vbertino
Carraria ob ciuiũ dissidia permittente recepit. Scaligeroq; omnia tunc temporis adeo fe
licia successere, ut qui Bauaro primũ, post Ioanni Bohemo regi diu paruerãt Feltrẽses,
Bellunenses, & Cenetẽses, suo quoq; dominio se subiecerint: nec erat tunc, aut post Ece H
lini tẽpora quisquã fuerat tyrãnus plura q̃ Mastinus Scaliger in Italis possidẽs, adeò ut
Florentini nõ magis Lucæ dominio fraudatos se indoluerint, q̃ potentem tyrannum à
Lucæ uicinia formidabant. Tantũ ẽm abfuit, ut Mastinus factum suũ acceptæ cõtra fœ-
dera Lucæ aliquibus, ut fit, uel simulatis uerborũ purgauerit argumẽtis, qd' illorũ à que-
relis non temperantiũ castella & agrum incursionib. agitauit. Veneti tunc unicã in con
tinenti Italiæ solo Taruisiũ urbẽ tenebant, cui à Scaligero nõ timere nõ poterant. Et Gõ
zaga uicecomesq; in illius inuidiã magis à potentatu aucto q̃ à fœdere Florentinis nõ
seruato adducti erant. Quare Florentino populo facillimũ tũc fuit exoptata æque ac ne
cessaria aduersus potentissimũ Scaligerũ hostem nouum præsidia inuenire. Orati enim
legationibus Veneti primo, post Gonzaga & uicecomes, Obitius Marchio, & Bononi
enses in fœdera & belli societatẽ sibi aduersus Scaligerũ cõsenserũt. Sed primũ maiusq;
belli onus Venetis incubuit: hi ẽm peditatui equitatuiq; quatuor miliũ numero merce-
de cõducto, totidem urbanos magna parte sagittarios addidere, cui exercitui in Taruisi
nis cõtracto, Petrus Rubeus in ducẽ præfectumq; attributus est. Nam paulo post quàm
ipse

A ipse & Marsilius fratres Parmam, sicut docuimus, Scaligero dederãt, eos ille dolo pri-
mũ, post ui aperta quæsiuerat interficere, & in Pontremulano sui patrimonij oppido, in
qđ cõfugerant, arctissima presserat obsidione. Petrusq; relicto ad perferendã obsidionẽ
Marsilio Florentiã se cõtulerat, autorq; & adiutor fuerat Florentinis, ut se Lucæ ac Lu-
censium instigatore auertenda à Mastini tyrãnide Luca uterent̃. Qđ quamprimũ inten
tari cœptũ est, Mastinus Pontremuli obsidione relicta, Lucã ducere cõstituerat, cum &
Petrus à Venetis accersitus Florentinis facile assentientib. Venetias demandatum susce
pturus imperiũ se cõtulit, duxitq; secum datos à Florentinis equites octingẽtos, & à Bo
noniensibus trecentos, cũ quib. ad quadringentos Estensis quoq; trãsmisit, omnesq; hæ
copiæ terra per Ferrarienses Clugiã usq; ductæ, Taruisiũ inde nauibus trãsportatæ sunt:
acceptis cum prædictis simul Venetorũ copijs Petrus Paduã primum omniũ constituit
ostenso bello & factis populationib. pertentandã esse. Etenim Albertus Scaliger Masti
ni frater cũ mercenario Germanorũ equitatu & peditatu ꝓuinciali tã inepte eã & auare
B administrabat, ut Vbertinus Carraria à cuius nutu plebs Patauina æquè ac nobilitas pẽ
debat, illum oblata occasione uideret̃ cupientissime eiecturus. Substititq; primũ Bubu-
lentæ Rubeus, ad quem uicum castra illico in diuturniorẽ morã ideo cõmunita sunt, ut
Mastinus quid ageret prouideret ue ex eo loco prius intelligeret̃, q̃ aduersus tñ princi-
pem temerè duceret̃: & alius interea parabat̃ exercitus, cum quo Luchinus uicecomes
defuncto nuper nepoti Accio in Mediolani dominio suffectus, simul cũ Philippino Gõ
zaga Veronã præmiserat obsidere. Suasus etiam, & pecunia à Venetis adiutus Carolus
Bohemus expectabat̃ ad Feltri Cenedæ bellũ ad urbiũ receptionẽ cũ exercitu transmis
surus. Primi tñ Luchinus uicecomes: & Philippinus Gonzaga copijs aucti, quas Marsi-
lius Rubeus è castris à Petro fratre missus addiderat, ad Veronã castrametati sunt. Subin
de ac propè eodẽ die Bohemus quũ in Italia desedisset, urbib. illis sponte deditis priusq;
essent aditæ potitus est. Pressus eodem tempore tribus in locis Mastinus, audacia sibi ipsi
subueniendũ esse cõstituit. Eruptione igit̃ præter Luchini Philippiniq;, & Marsilij opi-
C nionem facta eorũ repulit potius q̃ fudit exercitum, pluresq; in eo cõflictu capti quã oc
cisi fuere. Liberatus Veronæ obsidionis respectu Mastinus Pataulum se cõtulit, habens
in exercitu quẽ secũ duxit equites tria milia, pedites multo plures, ut si saluæ sibi fuissent
quas Paduæ præsidio fratri dederat, copiæ, Petrũ Rubeum haud secus q̃ Luchinum, &
Philippinũ fuerit cũ incõmodo repulsurus. Sed quo tẽpore apud Veronã uictoria poti-
tus est, eodem in Patauinis par penè detrimentũ accepit. Germani nanq; equites, quib.
plus q̃ Alberto fratri suo Paduæ custodiã crediderat, corrupti pecunia ad Venetos trãsi
uerunt. Acceptis tñ ex Vicentia Patauioq; quotquot educi potuerunt siue equitib. siue
militibus castra Mastinus Rubei castris duob. passuum milibus propinqua cõtulit. Quę
ideo ad inferiorẽ amnis partẽ habuit, ut Petri Rubei exercitũ intercluderet cõmeatu, q
ea tantummodo uia poterat à Venetijs cõportari, magno id quidẽ cõsilio, sed parua, ut
effectus docuit, prudentia. Si eñ Paduã inter & Bubulentã cõsedisset, adempta ꝓfecto
erat Marsilio Rubeo, & cæteris apud Mantuã coactis facultas ad Petrũ Rubeũ ducẽ so
D ciorum exercitus primariũ cum copijs ueniendi. Aliud etiã incõmodum sedenti ad infe
rioris amnis partẽ Mastino, Petrus Rubeus perbelle immisit. Herba est brassicæ folijs co
lore adsimilis, Gualdũ appellant, quæ per altã hyemẽ sata, quinis per æstatẽ senisq; uici-
bus siliceis molis conterit̃ ex ipsiusq; exsiccatæ puluerib. lanificij in primis tinctura con
ficit̃. Dimissa igit̃ fluuio supernè recens cõtritæ uis maxima aquæ usum sua amaritudine
& tetro colore hominib. iumentisq; Scaligeri adimebat. Interclusus tñ cõmeatu Rube-
us, castra mutare coactus est, quæ urbi ꝓpius sunt admota, & in ea illico Marsilius frater
cum suis & sociorũ copijs ex agro se cõtulit Mantuano, à Mestreq; oppido, & Taruisina
urbe cõmeatus in ea castra cõmode poterat cõportari. Admiratus hostis audaciã Masti
nus ad aliã urbis partẽ, qua ad Eustũ petit̃ oppidũ se contulit. Sed & alibi tunc Scaligeri
fortuna mutari cœperat. Brixiã enim Luchinus uicecomes tunc cũ maximis copijs cir-
cumsedit. Qđ cum in Scaligeri castris audiri cœptum est, Paduani in res nouas respice-
re cœperunt. Vbertinusq; Carraria cõditis cum Petro Rubeo fœderib. eum patẽte por-
ta cũ omni exercitu introduxit. Albertus uero Scaliger Mastini frater captus, Venetias
perducit̃, & in eius copias odio ducis à populo desæuitum est. Mastinus dimissis in mu-

nitiora quæq; præsidijs Veronã accesserat, opẽ oppressæ Brixiæ allaturus. Et Petrus Ru- B
beus interea dum Montemsilicẽ oppidũ infestiore urget oppugnatione, saucius Paduã
est relatus, ubi ex eo uulnere est defunctus, Marsiliusq; sub ipsum Paduanæ rebellionis
diẽ febre correptus Venetijs, quò se ad medicos deferri curauerat breui obierat. Nec po-
tuit tã festinus Scaliger accedere, quin Luchinus uicecomes Brixia, & paulo post Berga-
mo potiret̃. Et Venetus interea, sociorumq; bello exercitus Vincentiã obsidebat. Nulla
tunc erat Venetis augendi in cõtinenti Italiæ solo principatus cura. Quare postq̃ immẽ-
sus paulo ante Scaligeri potentatus in plures diuisus partes suspicione tyrannidis, ut fue-
rat prius formidolosę carebat, pacẽ sibi enixius petenti dare Veneti cõstituerunt, in qua
actum est, ut Carolo regi Feltro, Beluno, & Ceneda: uicecomiti Brixia, Bergomo: Car-
rario Padua absq; cõtentione dimissis: Veronã ipse, Vincentiã, Parmã, Lucãq; retineret.
Eã pacem Florentini, qđ Lucã ut uoluissent, habere nequiuerant, ægerrime tulerũt. Cu-
ius cõditiones, missis Venetias oratorib. quum mutari nequissent impetrare, tandẽ & ip-
si cõquieuerunt. Sed & Benedictus duodecimus pontifex Ro. interea dum id feruet in F
Lõbardis Hetruscisq; bellũ, singulos populos ac principes misso legato, in suas & eccle-
siæ partes trahere adnixus erat, qđ Ludouicũ Bauarũ post innouatã in eum ut diximus,
excõmunicationẽ rediturum esse in Italiã ferebat̃. Incipiens tñ à Romanis pontifex, eos
tantisper deliniuit, ut quem regis nomine diu gessetant magistratũ, ad ipsius & ecclesiæ
acceperint beneplacitum. Cõfirmatusq; in quinquennium Stephanus Columna, colle-
gas in senatu à populo Ro. accepit annis singulis uariatos. Iordanusq; de filijs Vrsi anno
An. sal. salutis undequadragesimo terdecies cẽteno Stephani absentis, quem pont. Auenionem
M cccxxxix. accersierat, & proprio nomine Senator fuit. Tertio deinde anno quum Stephanus Aue-
nione itẽ ageret, Vrsus Anguillariæ Comes collega eius Franciscũ Petrarchã poesis lau-
rea in capitolio insigniuit. Pace postmodũ Lombardiæ à Venetis data, pontifex pruden-
ti, ut tum apparuit cõsilio, sed pessimo in posterum euentu tyrannos è Lõbardis primo-
res in principes legitimos cõfirmauit. Luchino eñ uicecomiti, & Ioanni eius germano
fratri, quem Mediolanensem archiepiscopũ instituit, uicariatum Mediolani autoritate G
apostolica ita attribuit, ut quicquid urbiũ oppidorumq; tunc possidebãt, eiusdẽ uicaria-
tus titulo legitime retinerẽt: Pariq; forma Mastinus Scaliger Veronę & Vincentię: Guil-
elmus Gonzaga Mantuæ & Rhegij: Albertinus Carraria Paduæ: Opizo Estensis Ferra-
riæ, Mutinæ & Argentæ uicariatũ autoritate apostolica habuerunt, & quia portio Estiẽ-
si data iuriũ esset Romanæ ecclesiæ, censum illi decẽ milia aureos imposuit annis singu-
lis persoluendũ. Benedicto suffectũ defuncto Clementem sextum Luchini quidẽ & Io-
annis archiepiscopi confirmationẽ uicariatus fecisse inuenio: nec satis scio, an deterritus
sit à confirmatione alijs facienda, quod ueritus fuerit Bauarum exasperare, qui de suo in
Italiã reditu multa cõminatus est, atq; etiam Tridentũ usq; peruenit: tantiq; fuit is tyrãni
aduentus, ut oblatam multi in urbibus Romanæ ecclesiæ iuris tyrannidẽ autoritate im-
periali accipere nõ sint ueriti. Quæ quidẽ uersutia malo homine, malisq;, ut aiunt, auib.
in põtificẽ relata, successores in hanc diem suos multis ac penè perpetuis incõmodis tur-
binibusq; agitauit, Ioannes enim de Vico urbis Romæ præfectus nõnulla in Viterbien- H
sium finib. paterna possidens hæreditate, uicarius in Viterbio imperialis est factus. Eo-
dẽq; titulo Galeotus Malatesta, & fratres Arimini in Romãdiola, Pisauri Faniq; in Mar-
chia Anconitana. Antonius Feretranus Vrbini, Diolfus & Galeassus fratres Callij, Ale-
gretus Clauellus Fabriani, Bulgarutius Mathelicæ, Ismedutius sancti Seuerini, Gentilis
Varaneus Camerini, Michael Montismilonis, Paugonus Cinguli, Nicolaus Boscaretus
Esij, & in Romandiola Guido Poletensis Rauẽnæ, Franciscus & Sinibaldus Ordelaffi
Forliuij & Cæsenæ, Ioannes Manfredus Fauentiæ domina acceperunt. Eo aũt anno qui
pacẽ secutus est à Venetis cõstitutã, Mastinus Scaliger Lucæ paucis fuerat mensib. Flo-
rentini peste afflicti ualida, nihil minus q̃ bellum meditati erant. Quãprimum tamen ea
cessauit clades, quietam foris Florentiam dissidia domi periculosissima uexauere, Baldi
nanq; & Frescobaldi familiæ in primis nobiles, quum urbis statum in meliorem ut quiq;
boni existimarunt formam redigere adniterẽtur, multitudinis fauore patria suntexpulsi,
ædibus eorum in urbe superbissimis solo æquatis, hiq; cum clientib. magna manu Pisas
sunt delati. Et inde paulo post magnis patriã agitari incõmodis adiuuerunt. Et nouæ itẽ

in Lom.

A in Lombardis res per id temporis sunt exortæ. Guido enim Corrigiensis potentissimus
Parmæ nobilis, Rubeorũ, ut diximus, defunctorũ respectu liberatus, Mantuani Gonza
gæ Philippini fauoribus ac instigatione urbis Parmæ acceperat dominatũ, quem breui
post Accius frater suus Estensis Marchionis auxilio per arma eiecit. Factumq; est, ut Sca
liger Estensi confœderatus bellum intulerit Mantuano, & in Hetruria destitutã pręsidij
spe amissa Parma Lucã Pisanus pariter & Florentinus habere cõcupiuerint, tentataq; ab
utroq; populo urbis Lucæ coemptio ad licitationem à Scaligero est deducta, quũq; pe-
cuniaria sponsione præualuisset Florentinus, obsides ditissimorum in Florẽtino populo
mercatorũ filios Ferrariæ Scaliger accepit. Pergrandis enim promissa erat pecunia, quæ
quingenũ ducatorum milium auri summã quũ superaret, in urbe bellis morboq; diutissi
me fatigata nequiuerat paruo tempore inueniri. Pisani interim Baldis, Frescobaldisq; in
stigantib. Lucã obsidione cinxerunt: itum tñ est à Florentinorum omnibus, Mastiniq; a-
liquot copijs ad Lucæ receptionẽ, quibus Pisani acie obuij structa ut resisterẽt sunt adni
B si: sed dum hinc Florentinus instat urgetq;, inde impositum pridem à Mastino urbe erũ-
pit præsidium, Florentini pars copiarũ cum missis à Scaligero nuncijs alia parte urbem
ingressa est. Cõtinuarunt tñ obsidionem Pisani, in quos Florentini decimo captæ urbis
die summis conatibus eduxerunt: nec detrectauit pręlium Pisanus, sed structa obuius a-
cie in certamen ruit, cuius finis fuit omnium, quæ ad illam acciderant diem, Florentino
populo infaustissimus. Eorum em̃ exercitus facta est fœdissima profligatio, ad cuius nũ
cium Florentiã allatum mœsta ciuitas in abiecta quæq; & sordida deuenit consilia. Peti
tus em̃ opem Robertus rex, cum solis dedisset uerbis, ad Ludouicum Bauarum pontifi
ci Romano & ipsi Roberto regi apertum hostem spes omnis cõuersa est, qui pusillo uir
animo, nec precibus nec ingenti promissa pecunia ut Tridento moueret adduci potuit
& præter tyrannos in urbibus oppidisq; iuris ecclesiastici, ut ostendimus, institutos, Lu
chinum uicecomitẽ quoq;, ijs quæ põtificatus autoritate tenebat, ambiẽtem habuit sua-
sorem: qua destituta spe Florentini, equitibus ad quingentos à Scaligero Bononiensi-
C busq; habitis, & mille quingentis mercede conductis, Malatestã Ariminẽsem, cui Vnga
ro agnomen fuit, præfecerunt. Isq; peditatum ex urbe agroq; accipiens amplissimũ, Pisa
norũ impetijt castra ad pontẽ Auseris cõmunita, nec facta est pugnæ copia, Pisanis certã
capiendæ urbis fame laborantis spem in prælij discrimen adducere recusantib. Rober-
tus rex interim postquã Florentinos uidit omissa Bauari hostis sui spe, pprijs ad Lucę cõ
seruationem uirib. inniti, nonnihil illis præsidij attulit, Gualtero è Gallijs quodã q dux
Athenarum appellabat̃, cum paruo equitatu ad illos misso, qui acerrimo uir ingenio, si
uirib. & meritis nequiuit, Florentini populi gratiã artibus exquisitissimis aucupatus est:
Mouẽtem enim castra Malatestam, ut agro perpopulato Pisano & incendijs late lõgeq;
ostensis Pisanos auertenda à laribus clade castra cogeret linquere, quibus ui nequiuerat
deturbari imperitię militaris rei apud multitudinẽ damnauit. Eundemq; satis diu in Pisa
ni agri damnis uersatũ postquã ex Pisanis castris nemo mouerat, exercitum Florentiã re
ducentem, peioribus insectatus est maledictis, quẽ murmurabat rem Florentinã de indu
D stria perdidisse. Lucæ interim, qui inerant Florẽtini populi magistratus suã & præsidij sa
lutem pacti, exinanitam annona Lucã Pisano dedidere. Gualtero aũt usqueadeò detra-
ctiones ualuere, ut siue casus siue alterius iuuerit imprudentia, creditum palamq; in po-
pulo sit dictum: Si ductæ ad hostem copiæ prope Auserim illi fuissent traditæ, Lucã fu-
sis pulsisq; Pisanis potuisse faciliter cõseruari. Et erãt solito magis discordes Florentini,
adeo ut facile Gualterus quod quæsiuerat, sese equitatui urbiq; pręfici impetrauerit. Qđ
cum est factũ, mox uir animo ardens oblatã amplexus est occasionem. Multis em̃ partiũ
simultatumq; odio cõsentientibus, pluribus rerum desperatione facinus, in quod ruebãt
dissimulantibus, præfecturæ titulum in plenariũ transtulit dominatũ, & palatiũ ingres-
sus priores inde ac cæteros repulit magistratus. Secutiq; urbis Florẽtiæ casum Arretini,
Pistorienses, & Volaterrani Gualterum in dominum recognouerunt. Interea dum Flo-
rentini per suã capiendæ Lucæ auiditatẽ ad eam deducti sunt tyrannidem, Parmã urbẽ,
quã fratre electo per annũ unũ tenuerat Accius Corrigiensis, Opizoni Estensi Ferrariæ
uicario tradiderat pleno dominio possidendam. In eoq; quod Luchinum uicecomitẽ &
dictum Opizonem, aduersum Guilelmum Gonzagam suscepisse ostendimus, bello est

mutuæ in uicinos agros hinc inde factæ fuissent incursiones, Philippinus Estensem Ferrariã à Parma cũ copijs petentem in agro aggressus Rhegiẽsi prælio superauit, fugatũq; ad Padũ usq; persecutus est. Vnde factũ est, ut Opizo retinendę urbis Parmę desperatione Giberto hortante de sancto Vitale nobili Parmense, eã Luchino uicecomiti permittere cõstituerit. Accedentesq; Mediolanũ Opizo & Gilbertus ad annũ salutis sextũ quadragesimũ supra terdecies centenum Parmã ipsi uicecomiti tradiderunt. De qua quidẽ urbis Parmæ à tantis motib. liberatione Franciscus Petrarcha illius ecclesiæ archidiaconus qui interfuit, ad Ioannẽ scribens Columnam cardinalem congratulatus est, Guilelmoq; Gonzaga in eandẽ ascripto partẽ quies Lombardiæ solida tũc est parta. Per quod item tempus quũ Florentiæ alia super aliam in Gualterum ducem Athenarum coniuratio detecta esset, atq; in conuictos & suspectos plerosq; crudeliter animaduertisset, unius uiri uirtute ea ciuitas tyranni iugum excussit. Angelus Acciaiolus ex summa nobilitate urbis episcopus, conuocatis ad episcopiũ ciuibus arma in tyrannum capi iussit, qđ quũ fieri cœptũ esset, tyrãnus rescijt, fœdera cum populo sequestre episcopo inijt, per quę cũ proprijs, quas à Neapoli duxerat copijs & rebus suis migrare decimo tyrannidis mense permissus est. Sed breuis fuit recuperatæ libertati Florentię quies, qđ nobilitas de populo in recuperãda libertate benemerita, cõmunicata tũc ob id meritũ urbis administratione per uim priuata est. Qđ dum illi ne fieret resistere annitũt, expugnatæ multorũ ędes, direptæ, & nõnullæ igni ferroq; sunt absumptæ. Alia subinde pars Italię eodẽ fermè temporis cursu magnis motibus agitata est. Roberto regi duæ erant neptes ex Carolo filio, quẽ diu antea adolescentẽ ex Florentina reuersum expeditione in Neapolitano regno obijsse docuimus, & Carolo Martello Roberti Germano fratri Vngariæ regi paulo ante defuncto filius Carolo item nomine fuerat, cui uiuenti patre defuncto superstites fuerant Ludouicus & Andreas. Per hæc itaq; ipsa anni septimi quadragesimi terdeciesq; cẽteni tempora, quũ Robertus obijsset, relictarũ testamento hæredum, altera neptiũ Ioanna datũ eodẽ testamento maritũ Andreã consobrinũ ex Vngaria uenientẽ accepit. Qui adolescens, sicut Franciscus Petrarcha in epistola ad Ioannẽ Columnam tunc scriptã infrascriptis innuit uerbis, tali regno indignus erat. In illius Roberti serenissimi nuper regis locũ, qui unum decus ætatis nostrę fuerat, æternũ dedecus iste surrexit. Quacunq; autem causa sit factum, Ioanna talẽ exosa uirum in Auersana urbe necari quũ curasset, alteri item cõsobrino nupsit, Ludouico Tarẽti principi olim Philippi filio, quẽ Roberti fratrẽ fuisse docuimus. Conata tamen est Ioanna scelus suum apud Ludouicũ Vngariæ regẽ ab ignoratione & perditorũ flagitio purgare, cuius nuncijs atq; literis epistolã Ludouicus rescripsit, quã uidimus in hæc uerba: Inordinata uita præcedens, retentio potestatis in regno, neglecta uindicta, & excusatio subsequens necis uiri tui probãt te fuisse participẽ & consortẽ. Id uero facinus Roberti regis præstantissimi memoria adeo omnib. Italis exosum fecit, ut Ludouicũ ex Vngaria, multi de Italia ad ueniendũ hortati sint. Veniensq; in Italiã cum paratissimo exercitu, ingressus primos resistere ausos repperit Sulmonenses, quos ab eo captos fuisse Petrarcha ad Barbatũ Sulmonensem scribens quũ affirmet, fauores tñ illi oppido spõdet à tribuno plebis, qui rempub. Romę tunc restituere adnitebaĩ. Idq; præclarum & dignũ memoria facinus uideĩ altiusculè repetẽdũ. Sexto Clemente ad pontificatũ assumpto Romani sicut & prius ab institutis ex sua nobilitate Senatorib. pontificis Romani cõsensu gubernabanĩ. Nãq; post Stephani Colũnę quinquenniũ Rainaldus de filijs Vrsi, & Nicolaus Hannibaldus Senatores fuere. Quos alio secuti sunt anno Iordanis item de filijs Vrsi, & alter Nicolaus Hannibaldi de Hannibaldis filius. Et ad anni de quo nunc scribimus septimi quadragesimi initiũ Petrus Agapiti de Colũna, dñs Castri Zinazani, Robertusq; Vrsinus subsecuti sunt. Eodẽq; anno ad Iunij mensis finẽ Nicolaus quidã Laurentij ciuis Ro. & scriba in capitolio publicus celso, ut tunc uisum est animo, pulsis Senatoribus capitolium per arma cepit, tãtusq; illico affuit populi fauor, ut rem ad libitum Romanã quocunq; uoluerit flectere potuerit. Vsus tñ est modestia, titulumq; in hanc maxime formã, qui alicubi in urbe publicis actib. extat inscriptus, assumpsit: Nicolaus seuerus, & clemẽs, libertatis pacis iustitiæq; tribunus, ac sacræ Romanæ reipub. liberator illustris. Hunc uirũ adeò admirati sunt omnes Italiæ populi, ut pauci fuisse uideanĩ, qui non eum maiora gesturum esse, & pristinam Romæ

reddi-

(Margin: An. sal. Mcccxlvi. — beside "dragesimũ supra terdecies centenum"; An. sal. Mcccxlvij. — beside "teni tempora"; section letters B, F, G, H in right margin)

A redditurum rempublicā aut timuerint, aut optauerint: hinc nullus defuit principū, nullus tyrannorum, qui missis oratoribus gratiam eius, pollicendo, hortando, suadendo aucupari, & sibi parare non quæsiuerit: minores uero, de quib. est dictum, in Romani iuris ciuitatibus & oppidis in uicarios creati: ne populi eorum rebellassent, ueriti, obsequiū, fideiq; integritatē scripto & per oratores exhibuerunt, proximioresq; urbi plenariam immediatamq; subiectionem exhibuerunt. Quin etiā cōstat, externas Romani olim imperij prouincias ad reuiuiscentis Romanæ reipublicæ famam exultauisset. Quod quidem affirmaturi nō fuimus, nisi hæc omnia Franciscus Petrarcha qui interfuit sæpissime scriberet. Satisq; fuerit unius epistolæ particulam ponere, quā ad Carolum Lucemburgensem declaratū Cæsarē in hæc uerba describit: Ecce nudiustertius caput extulit quidā ex plebe Romana humili, non Ro. rex, non cōsul, nō patritius, & uix bene cognitus Romanus ciuis, nullis sociorū titulis, nullis maiorū imaginib. deniq; nullis ad id temporis uirtutibus suis clarus, qui uindicem se Romanæ libertatis assereret, obscuri hominis clara

B professio, ilico ut scis Thuscia cupide manus dedit, imperia excepit. Iam sensim omnis Italia sequebat̄, iam Europa, iam totus orbis in motu erat. Quid multis opus est? non legimus ista, sed uidimus iam adesse, iustitia & pax, & harum comites alma fides, tranquilla securitas, ad postremū aurei seculi uestigia uidebant̄. Ille tn̄ in rerum principio perarsit, nolo sibi culpam dare, nec alteri, nec cōdemno hominē, nec absoluo. In alia uero epistola ad dictū tribunum scripta de eius mutatione morū certius apparet. Suntq; hæc uerba: Dolens mœstusq; audiui, non te populū, ut solebas, sed partē populi pessimā amare, illi obsequi, illam colere, illā admirari: ubi nunc ille tuus salutaris genius, ubi ut usitatius loquar, ille bonorū operū cōsultor spiritus est, cū quo assiduo colloqui putabaris, neq; enī talia fieri posse per hominē uidebant̄: mirumq; est quonam modo hic uir destiterit à bono principio, intelligere. Ad septimū nāq; mensem, nullis, ut aliqui imperite tradunt, Romani pontificis, aut Romanorū persequutionibus est expulsus, sed sponte sua, & omnibus ex suis etiā domesticis omnino inscijs mutata ueste, Roma per obscuram noctē pro-

C fectus in Boemiā usq; ad Carolum se contulit Lucemburgensem Boemiæ regē Ioannis filium, de quo superius multa diximus. Eum enim literis & multarum linguarum peritia ornatū, Clemens pontifex ab electoribus in Bauari dedecus depressionemq; in Cæsarē fecerat declarari, ut existimarint nonnulli tribunum nostrū fœdera cum illo, ut cōstitueret accessisse. Is uero rex pusilli, quod effectus omnes postea docuerunt, animi, tribunū Auenionē in uinculis pontifici dono misit. Is Sulmone recepto Apēninū trāsgressus omni regno facillime est potitus. Ioanna enim & Ludouicus Tarentinus uir suus fuga sibi à principio consulens in prouinciam se receperant, relicto ad Neapolitani regni custodiā duce Dyrrhachino comitis Grauinensis Roberti regis germani fratris filio, quē cū relicto à Ioanna præsidio ausum repugnare Ludouicus Hungarus rex captū capitali supplicio affici iussit. Pestis interim ualida uniuersum penè orbem, & in primis Italiā depascebat̄, nec erat alicubi, aut cessatio, aut imparitas morbi, ut oēs una deus ruina populos ꝓstraturus uideret̄, quamobrem Ludouicus rex relictis in prçsidium regni Hungaris cum

D peditatu equitatuq; fidelissimo ipse in Hungariā tertio mense ꝙ aduenerat est reuersus. Luchino interim uicecomite defuncto Ioannes archiepiscopus frater suus dominatum atq; attributum pridē à pont. Romano Mediolani uicariatum accepit, uir prudentia singulari, regios spiritus humilitatis ac quietis ostentatione studens occulere. Genuēsesq; & Veneti eodē tempore bello inuicem digladiabantur acerrimo, cuius clades mari mutuo illatæ stragem exacerbabāt, quā ingentē pestis in utroq; populo, sicut & alibi per Italiam tunc agebat. Scribit Franciscus Petrarcha duci & concilio Genuensiū post uictoriam de qua superius in noni Gregorij gestis rebus est dictū, à Genuensi populo de centū Frederici imperatoris & Pisanorū triremibus habitam, Genuenses nauali prçlio cū Venetis depugnasse, per cuius uictoriā factū sit, ut nullus iniussu Genuensiū toto se pelago mouere auderet. Sed uariante deinceps fortuna, & aliàs uicerunt, & uicti sunt Genuēses quemadmodū suo tempore ostendemus. Nunc de tribuno urbis Romæ dicendū duximus. Perductū Auenionē, & summū asserendæ libertatis Romanæ ardorē animi ingenue fatētem, nullus qui palàm redargueerit est inuētus. Soliq; qui adstabant pontifici adulatores, ut domino gratificarent̄, aliqui tenendum carcere, aliqui ultimo afficiendū sup-

Is sulmone neapolis potitur ludouicus rex ungaris

plicio censuerunt. Variantibusq; sententijs autor est Petrarcha opinionē poesis tribunū E
nostrū solā cōseruasse. Erat enī Nicolaus planè non indoctus, qui poetas lectitasset, & hi
storicos cōmuni usu frequentatos: sed nec poeticā attigerat, neq; quicquā soluta oratio-
ne præter spectantia ab tabellionicā scribere aggressus fuerat, mitiori itaq; iudicio in car
cerem est coniectus. Suscepit item eo tempore pontifex Clemens regni Neapolitani re
rum curā, Guidonemq; Portuensem episcopū cardinalem ex Lemouico sibi affinē sedis
apostolicæ legatū in Italiam misit, quo curante Ludouicū inter Hungariæ regē & Ioan-
nam pax ea conditione cōstituta est, ut Ioanna reginali uia titulo in regnū restituta, qd'
Hungarus rex reddidit, Ludouicus Tarentini principatus titulo siue maritus, siue adul-
ter apud Ioannā uteret. Cōtinuata interim, auctaq; in sequentē annum pestis, maiore itē
q̄ inchoauerat colluuione Italiā populabat. Pontifexq; Clemens sextus interea petenti
bus Romanis concessit, ut annus iubileus, quem octauus Bonifacius sacra urbis loca ui
sitantibus cētesimo quoquo anno esse uoluerat, anno esset singulo quinquageno. Quā-
obrem factum est, ut Romani cōsenserint quatuor cardinales à pontifice deputari, quib. F
reformandi urbis Romæ statū potestas fuerit attributa. Franciscusq; Petrarcha ad eos
scribens cōsulit atq; orat, ut senatores ꝓmiscue sicut dederit casus ex plebe & nobilibus,
uel potius ex ipsa plebe solos deligi sumiq; constituant. Asserens nonnullos ex ijs, q̄ no-
biles dicerent alienigenas, ac multis esse in plebe annumeratis ignobiliores. Et erat Pe-
trarcha Colūnensi familiæ deditissimus, sed meliorē, ut existimabat, urbis statum prætu-
lit. Siue aūt cardinales cōsenserint, siue Romani aliud tolerare noluerint, uideo per sexti
ipsius Clementis tēpora, cui Sarræ fuit agnomen Colūnensem & Iordanē de filijs Vrsī
fuisse senatores. Quorū tñ titulo præter solitū morē additū sit, qd' essent ꝑ pont. declara-
ti. Dum ea Auenione apud pont. & Romæ agerent, pestis per Italiā tribus debacchata
annis id præstiterat beneficij, ut duo & uno dequinquagesimo annis, nihil fermè bello-
rum alicubi fuerit. Vix enī deni, ubi labes minus nocuerat, ex centenis superstites erant,
cum multis in locis quini superfuissent, aut seni. Auumq; ego meū Gasparem Blondū sę
penumero dicentē audiui, se qui septē tunc amiserat fratres, loca uidisse in Romādiolis, G
quæ penitus manserant populo inanita. Florentini tñ per id temporis Vbaldinam gen-
tem alicubi domuerant, Francisci Petrarchæ ciuis sui literis cōmoti, qd' duos in Apenni
no eius amicos uices Florentinos à suo dimissos consortio, & in patriā redeuntes latrun
culi oppidis egressi F. Vbaldinorū Apennino proximis interfecerāt, Collē quoq; & Ge
minianū oppida, Volaterrano proxima agro, facta sunt tunc in Florentini populi pote-
statem. Annus tunc aduenerat iubileus, quo tantā Romæ pressuram potius q̄ frequenti
am populorū Petrarcha q̄ interfuit, fuisse refert, ut nihil obfuisse pestē appareret. Sed ex
omni Europa Christianū professa nomen illò confluèbat diebus singulis multitudo. Eo
demq; anno Mediolani pestem solito maiorē cōtinuasse Petrarcha asserit. Nihiloq; mi-
nus Ioannes archiepiscopus, nec anni, ut appellant, sacri reuerentia, nec pestis terrore ab
stinuit, quin oblatā à factiosis Bononiā, ingenti per Italiā suo adiūxerit dominatui. Qua
cōmotus indignitate pont. Clemens legatū in Italiā mittens, Mastinū Scaligerū Vero-
nensem, & Florētinos, aliosq; de Italia, quib. ea archiepiscopi potētia esset formidolosa, H
in fœdus cū ecclesia colligari curauit. Sed ad primos legati conatus Scaliger est defun-
ctus archiepiscopus ingenio, & mala in potificē uersutia usus, Canemgrandē Mastini fi
liū ac dominatus successorem, cunctosq; Romandiolę & Hetruriæ Gibellinos in sua tra
xit fœdera, Bernaboue nepote Bononiam cū copijs ire iusso, qui Imolā ciuitatē unicam
pontifici & ecclesiæ subditam expugnaret. Dumq; Imolæ durat obsidio Florētini, Pisto
rienses, & Pratenses aggressi, quos dubitarēt ad Mediolanēsem inclinaturos armis sube
gerunt: Bononiā quoq; in rebellionē promissis aduersæ factioni præsidijs cōcitare moli
ti. Quāobrem archiepiscopus Ioannē Aulegium uicecomitē cū barbutis quinq; millib.
sic enī tunc bene armatos equites appellabant in Hetruriā misit. Qui Apēninum trans-
gressus, prima ad Pistoriā fecit castra: cumq; urbē præsidio firmatā, capiendi spē defore
cerneret, ad ipsa se contulit urbis Florentiæ suburbana, quæ cū satis uastata essent, nemi-
ne portis Florentiæ in pugnā prodeunte in agrum se contulit Mugellanū. Saccon Tar-
latus interea uicecomiti studens nōnulla in Aretinis cū recepisset sui olim dominij loca
Anguillariā de Perusinis sibi subegit, eiusq; frequēti auxilio, Burgi ad sepulchr. primarij

in

A in regiōe iuriū ecclesiæ oppidi incolæ uicecomitis archiepiscopi imperiū accepere. Ve
neti etiā eo anno triremibus triginta armatis, quarū præfectus fuit Nicolaus cognomi-
ne Pisanus, quatuordecim Genuensiū triremes inuaserūt in Italiā nauigātes, ex quibus
decē interceperūt, cæteræ Chiū de fuga petiuerunt, ubi renouata classis est nouē triremi
ūm, & datus ei præfectus Philippus Auria, qui Nigropontū aggressus Veneti insulā, cla
dibus illā nōnullis afflixit: Choum deinde Venetorū in Ægeo pelago insulā ducēs eius
populi est potitus. Clemens pont. per id tēporis Ludouicum Tarenti principē corona
regni Neapolitani insigniri cū fecisset, pax cum Ludouico Vngariæ rege cōsobrino re
nouata est. De qua re Petrarcha ad Philippū Caualicēsem episcopū in hęc uerba scribit:
Rex Siculus delatū diadema recepit, interq; eū & Vngaricū regnatorē pax nūc æterna
cōuenit: nec gratis id pont. fecisse uidet, urbē eñ Auenionensem à Ioanna regina, cuius
patrimonij iuris erat, in uenditionē accepit, precijq; dissolutio permutata est in pecuniā
feudi, quā Ioanna pridē coronata pro regno promiserat. Et Aulegianus uicecomes inte-
B rea Scarperiā Mugellani agri oppidum, quod est uia Bononiensi, de Florentinis diutis-
sime obsedit, quæ dum cōtinuaret obsidio, Senenses, Aretini, Perusiniq; in noua cū Flo-
rentinis aduersus uicecomitē fœdera coierūt, Pisaniq; licet animis cōsentirent, ut bellū
in Florentinos sociosq; susciperēt, nullis præsidiorū præmiorūq; & primatus in Hetru-
ria pollicitationibus adduci sunt passi. Aduersabat eñ sibi Grambacurtæ familia tūc Pi-
sis primaria, quæ cuperet Florētinis: Saccon tñ Torlatus multa Perusinis Aretinisq; dā-
na quum intulisset, Cortonā utrisq; solitā cōsentire, uicecomiti adhærere coegit. Oratū
inde per legatos Romanū pontificē socij bello Hetrusci, præsidiaq; aduersus uicecomi-
tē petitū flectere quū nequiuissent, ad Caroli in imperatorē electi præsidia, spem, cona-
tusq; uerterūt, cui tertiā tunc elegantē epistolā Petrarcha scripsit, ut in Italiā se cōferret.
Quod quū Clemens pont. rescisset, absoluto à cēsuris Mediolanēsi archiepiscopo, Bo-
noniā in uicariatū sub annua duodecim milliū aureorū pēsione cōcessit. Pariterq; pau-
lopost idē archiepiscopus eiusdē Caroli aduētus in Italiā metu adductus cupiētissimis
C bello socijs de Hetruria populis pacē obtulit, quā illi Bononiæ cōcessionē à pōtifice fa
ctā ægerrime ferentes facile sunt amplexi. Eaq; apud Sarasenā oppidū in hæc fœdera, ut
Mediolanēsis eductis Hetruria copijs Pisanos Lucensesq; linqueret medios, quos neu
tra partiū lædere, aut sibi subijcere posset. Reducerentq; socij conciues quotquot eo bel
lo patria eijci cōtigisset, Sacconi & agnatis Aretini agri paternæ hęreditatis castella red
derēt, & Cortona in Mediolanensis protectione retenta, Burgū id ad sepulchrū deducto
præsidio liberū esse permitteret. Dū ea in Italis uiget quies, sextus Clemēs pont. Aueni
ne obiēs aliū pariter Lemouicēsem, pariter sextū pōtificatus nomine Innocētiū habuit
successorē. Eratq; is salutis annus à quinquagesimo secundus terdeciesq; centenus. Isq; *Anno sal. M.ccc.lij.*
quum curiā purgasset prælatis in ea desidentibus, quos ad suas quęq; ecclesias iussit, ni-
hil duxit antiquius, q legatū in Italiam mittere, à quo urbes & prouinciæ iuris ecclesiæ ty
rānis ui deturbatis reciperent. Legatusq; fuit Ægidius de gente Carilla nobili in Hispa
nis, Sabinorū episcopus cardinalis, uir quo ad uires potentatū licuit, Traiano, Hadria-
D no, & Theodosio uirtute æquiparandus, quos principes Hispania Romanæ reipublicę
præstantissimos pridē saluberrimosq; dederat. Venetorum interea, Genuensiūq; bellū
cōtinuauerat, in quo imperator Constantinopolitanus & Aragonum rex Venetorū so
cietati accesserant, de qua quū primū Genuenses facti sunt certiores, sexaginta triremi-
um classem præfecto pagano Auria emiserūt, imperator uero quadraginta, quadragin-
ta Veneti Nicolao cognomine Pisano ductore. Et Catelani præfecto pontis de sancta
Paula triginta armauere. Quūq; in Bosphoro tribus à Cōstantinopoli passuū millibus
tantæ cōcurrissent classes, imperatoria primū intacta secessit, Venetosq; & Catelanos
clade magna Genuensis afflixit, quo in prælio Catelanorū præfectus cecidit, de quo prę
lio Petrarcha ad ducē, & conciliū Genuensis populi scribens, pacem cum Venetis sua-
surus, sic dicit: Vicistis, cōquiescite, ne quis uestrorū morum putet oblitos, spumantē ho
stiū uestrorū cruoribus Bosphorū uidimus, quando ad uesperā uiolentissimo flante au-
stro inter Cōstātinopolim & Chalcedonē triū ualidissimarū gētiū in uos factus incursus
est, illis à meridie ueniētibus, Agalipoli eñ soluerāt & Veneto adiunctis, atq; ideo uela
facientibus uobis contra hostes, cōtra Venetum, cōtra mare pugnantibus, pernox etiā

prælium fuit, postremo proximā in lucē pugna sine intermissione protracta est, & quo E
magis posteritas mireř, nox brumalis fuit. Ad secundū uero Innocētij pōtificis annum
Veneti Catalaniq́ bello socij Genuensiū classe ingenti apud Corsicā superata triremes
ex suis, sicut Genuensiū monumenta habent, unam & quadraginta captas, uiris ut erant
armatis plenas demerserunt. Præerat uero Genuensiū classi Antonius Grimaldus, Cate
lanæ Bernardinus de Cabreta, Venetæ Nicolaus nomine Pisanus. Et eius cladis acce-
ptæ causa factū est, ut Genuēses Ioāni archiepiscopo Mediolanēsi se suaq́ submiserint.
Quā rē Francisci Petrarchæ uerbis epistolæ ad Guidonē Scutē archidiaconū Genuen-
sem narrare libet: Sed, ut uideo, iacēt, uictiq́ sunt: quibus stātibus & inuictis de nulla for
tunæ iniuria desperandū erat, audioq́ nullū magnificis uocibus locum esse, cecidisse ani
mos uictis, & agitari apud eos humiliora dicā an cautiora consilia: & quum infra dicat
Petrarcha, Genuenses misisse ad archiepiscopū oratores, subinfert, princeps legationis
in hāc sententiā uerba fecit: Se iussu populi, urbē, ciues, agros, mare, terras, oppida, spes,
opesq́, fortunasq́ suas, postremo diuina & humana omnia in fidē eius dominij commit F
tere: suscepitq́ archiepiscopus aduersus Venetos bellū, & Veneti ecōtra Pataiuinos. Ve
ronenses, Mātuanos, & Ferrariēses, & in Hetruscis Florētinos, cęterosq́, quibus uiceco
mitis potētatus formidolosus erat, in belli societatē se offerentes cōstitutis fœderibus
acceperunt. De qua etiā re scribens ad Andreā Dandulum Venetorum ducem Petrar-
cha, pacem pariter suasurus sic dicit, Vidisti faciem utriusq́ fortunæ, uicti fuistis atq́ uici
stis. Quamuis ut est mens hominū indomita uincēdi pręcupida, primum forte negaue-
ris, nō cōtendo: ut uiceris semper, computa quæso quid tibi, quid reipublicę è uictorijs
accesserit, minus profecto auri, minus est sanguinis: putabas igiř cū Genuēsibus tibi rem
esse, quod ipsum flebile nimis ac miserū erat, & iā cum tota penè Lombardia bellum ge
ris: & quod inter hæc mala non ultimū posuerim, ab hoc etiam tali uiro tamq́ pacis ama
tore disceditis, cuius nescio an uirtus, an fortuna mirabilior sit. Annus interim aduene-
rat salutis quartusquinquagesimus terdeciesq́ cētenus, in quo Paganus Auria Genuē-
Anno sal. siū classis triremiūq́ uigintiquinq́ præfectus, Nicolao cognomine Pisano Venetorum G
M.ccclıııj. classis præfecto apud Sapientiā Pelopōnesi promontoriū cōgressus superior & plene
uictor euasit. Captusq́ Nicolaus cū millibus ad quinq́, Genuam in carcerem est perdu
ctus. Quo item anno uocatus à Venetis socijsq́ de Italia populis Carolus rex Boemus,
tandē in Italiā ueniens, Paduæ copias è Germania expectabat: cū altero q sequutus est
anno Ioānes Mediolanensis archiepiscopus diem obijt, nepotibusq́ ex Luchino fratre
Bernaboui & Galeatio dominatus ubiq́ in Italia, præterq́ Genuæ saluus mansit: prius
ramen q̃ Genua rebellarit. Bernabos & Galeatius prædicti inter Venetos Genuēsesq́
pacē æquis cōditionibus composuerunt. Perq́ id temporis Carolus Ioannes Constan-
tinopolitanus imperator in patriā redijt, pulso per arma Catacusino imperij imperato-
re. Estq́ actū id facinus Frācisci Gatellusij Genuensis triremiū auxilio. Quamobrem il-
lū imperator Lesbo insula, quæ & Mytilenum dicta est, donauit: in cuius nepotū pote-
state nunc etiā durat. Et Carolus rex Boemus per id temporis ducentem Gonzagā Gui
donē sequutus, Mantuam se contulit, motus ibi expectaturus, si qui in dominiū uiceco H
mitū cōcirentur. Et Romæ Ioannes Vrsinus, Petrusq́ dictus Sarra Columnensis senato
res erant pōtificis Innocētij consensu & autoritate à populo cōstituti, quos rem Roma-
nā probe administrantes ad sextum pontificatus Innocentij mensem Franciscus Baron
cellus per arma deturbauit, tribunatumq́ inuasit, cuius fuit titulus, Frāciscus Baroncel-
lus scriba senatus, dei gratia almæ urbis tribunus secundus, ac Romanus consul. Quod
quū pont. intellexit Romani insaniā furore alterius repercutere est aggressus. Nicolaū
enī Laurentij carcere Auenionensi liberatum ad suū restituit tribunatum: cui Romam
cum ampla cōmissi à pōtifice magistratus autoritate uenièti fauores à nobilitate, & etiā
secuta plebis parte impēsi sunt. Et deiectus capitolio per arma Barōcellus, in carcerēq́
coniectus, post uariante inter utrosq́ populi fauore eductus, ac cōfossus est. Sed Nicola-
us immemor se illū fuisse, q primo tribunatu in tantā de se orbē olim Romanū adduxis
set expectationē, mira cœpit insania debacchari. Nobilitatem nāq́ edicto pellere exor-
sus, cū ea qua uoluerat celeritate nō pareteř, armis rē cōficere cōstituit in primisq́ in Co
lūnēses eo plus daturos sibi glorię, q potētiores erāt, impetus est factus, paruissentq́ illi
edicto,

A edicto,si furens tribunus nō magis hæsitantes opprimere uoluisset, q̄ tolerando permit-
tere,ut in ampla,quæ in Prænestinis & Campania possidebant dominia se conferrent:
& iā emigrabant armati clientium famulatusq; multitudine cōstipati, quum ad portam
Esquilinā,quæ tunc sicut & nūc sancti Laurentij diceretur,tribunus plebeiorum & ipse
stipatus turma illos impetijt:consertoq; prælio Ioānes Stephani senioris filius,duoq; ne
potes cōfossi cecidere.Tumultu inde per urbē exaudito,qui aliquot cōtinuatus est ho-
ris,ciuium multitudo in Columnensium fauorē incubuit,cædesq; in plebeis tribuni par
tium cōmissa est.Repulsusq; tribunus quum in Capitolium se saluū recepisset,mox ob-
sideri timens mutata ueste fuga prolapsus est,quē qui recognouerunt forte obuij ciues
ad infimas cliui nunc Capitolini radices lacerū potius q̄ cōfossum interfecerunt.Fuerūt
qui scripserunt , Stephanū seniorem eo in prælio cecidisse: sed Petrarcha diu post ad eū
in hæc uerba scripsit:eodē anno ferali illo primogeniti tui,ac nepotū casu.Fuere itē scri-
ptores ex Gallijs,qui hæc omnia in sexti Clementis tempora coniecerunt.Quod si fuis-
B set,Petrarcha Columnensi familiæ deditissimus,nunquam extantes,quum alibi, tum in
fine titulo epistolis in Laurentij Auenionis carcere agentis fauores scripsisset, quarū a-
liquæ ad Iacobum Columnensem cardinalē inscriptæ sunt.Post eam tribuni cædē Gui-
do Iordani de patritijs officiū senatoris primi anni pōtificatus Innocētij solus expleuit,
quū alio qui sequutus est anno pōtificis permissione,Lucam de Sabello,& Franciscum
Iordani de Sabellis Romanus populus fecerit senatores , quos postea in magistratu se-
quuti sunt Sarra Columna,& Nicolaus de filijs Vrsi Nolanus comes. Traxerat interea
Carolus rex diuturnā Mātuæ morā,cuius præsentiæ timor uicecomites cōtra ac ille ex-
pectauerat,cōcordes effecerat.Quare ad solā anhelans coronationē socios belli de Lō
bardis cū uicecomitibus per inducias quietos reddidit, & Mediolanū delatus ferrea de
more corona insignitus est.Inde Romā petiturus substitit in Pisanis, receptusq; in urbē
factiosos utriusq; partis,à quibus introductus erat,pari ingratitudine depressit.Senēses
ilico sese illi absq; ullo fœdere permiserunt,pariter Volaterrani,pariter Miniatēses fece
C re,nec abesse poterat,quin Florentini iugū fuerint accepturi,nisi pecunia uictus sese fle-
cti,ac eis subijci prosternique permisisset,unde Petrarcha in epistola,quā ad Neriū Morā
dum Foroliuiensem tunc imperialē secretarium data,sic perbelle iocatus est.Quod ue-
ro de patria mea scribis,læte admodū audiui,nihilq; miror qd' de auri potestate facetissi
me cauillatus es,auro em̄ omnia obediunt.Quo in loco Petrarcha si quicquā,unquā au
ri uiribus fieri cōtingit,fama celebratum accumulat.Tandē peruenit Roma Carolus,&
à duobus cardinalibus,quos ea de causa Innocentius papa miserat , coronatus est, ea tū
præscripta conditione,ut nec Romæ,nec in Italia moreret̄.Quod quidem Petrarcha ad
suprascriptū Foroliuiensem Neriū sic scribit: Omnis potestas impatiens consortis erit,
cuius rei si quæ antiqua nō sufficerent , uereor ne recens nobis exemplū casus attulerit,
neu iam pont.Romanus principem Romanum Romæ esse uetuerit, quod fama loqui-
tur.Is nūc diademate contentū,ac imperij titulo Romano non solum patitur, sed iubet,
& quem dici imperatorē sinit,imperare nullo modo siturus est. Ad ipsum uero Carolū
D Petrarcha sic dicit: Nescio quid Romano pontifici pollicitus iureiurando interposito,
quasi muro ualido,seu monte inuio eò mane urbis aditu prohiberis: quænam ista super-
bia est,principē Romanum publicæ libertatis autorē libertate priuare,ut cuius esse de-
bent omnia,ipse non sit suus: At primis quatuor Innocentij pontificatus annis Carolus
imperator,his de quibus diximus , per Italiam gestis rebus Romæ coronatus in Hetru-
riam,inde in Lombardiam,moxq; in Germaniam redijt, & omnia ubique concessit, ex
quibus pecunia abradi potuit.Alterum uero eodem pariter quadriennio uiderat,sense-
ratq; Italia ex Hispanis uirum,cuius fama in ætatem usque nostram uirentissima floruit,
Egidium cardinalem pontificis,ut ostendimus,legatum.Is enim omnia de Romandio-
la,Picenoq;, seu marchia Anconitana , & patrimonio sancti Petri , quæ tyrannos Baua
ro instigante diximus inuasisse,receperat,paucis admodum exceptis , quorum uicaria-
tum facientibus imperata possessoribus concessit.Hiq; Galeotus Malatesta, & Guido
Polentensis in Romandiola, & Varanensis in marchia fuere: nec inuentus est obstina-
tioris quispiam rebellionis , Francisco & Sinibaldo fratribus Ordelaffis , quos perpe-
tua duorum annorum obsidione Foroliuio, Foroq; Popilio , & Cesene urbibus , atque
castellis

castellis supra eas ad Apenninum undiq; pertinētibus deturbauit. Qua obsidione quū E
hi premerent, legatos ad pontificem mittentes, intercessione usi sunt Iacobi Columnensis Romanæ ecclesiæ cardinalis, qui studio partiū Italiæ illis fauens, eò rem deduxerat, ut si partem dominatus uel minimam dimittere uoluissent, reliqua potuerint, sicut Malatesta Poletensisq; retinere pro ecclesia & pontifice gubernanda. Sed Franciscus præceps ingenio respondit, sese nunquam oppidū Salutare, erat em̄ omnium exile, ut dimittat adduci peruinciq; passurum. Paulopost quū urgeretur Franciscus, fatumq; recognosceret suum, ab eodem cardinali pariter orato id breue habuit ex psalterij carminibus responsum, Defecit in salutare tuum anima mea. Petrarcha uero, quē Cecchus Melleti Foroliuiensis epistolarum Frācisci Ordelaffi magister uir doctus, binis extantibus epistolis, metro eleganter scriptis opē tū rogauerat, in epistola admonuit extāte his ex Comico uerbis. Ita fac, quasi quū ludas tesseris: si quod opus est actu non cecidit, id ut arte suppleas. Dilexit uero postea Egidius cardinalis patriā nostrā in qua ærarium habuit, quod potius peeuniarum horreum dici potest. Nam oēs pecuniæ, quibus tanto bello legatus F
ipse excitandisq; ubiq; arcibus indiguit, Auenione deferebantur. Easq; agasones in sarcinis haud secus, quàm frumenta consueuere, Forumliuium comportabant, deponebanturq; in gentis Spinutiæ ædium parte, quam nos postea pueros ob facti memoriā inuisere delectabat. Arces autē legatus extruxit, quas per omnē terram ecclesiæ iuris extare uidemus. Dedit etiā cardinalis Egidius extantes in prouincijs constitutiones omniū salubertimas, & alia fecit ex quibus uir excellentissimus optimusq; est habitus, & nihilominus pont. illi dedit ad anni legationis quinti initium successorem Adrianum Burgundionē abbatem Cistersiensem, qui prædecessorum uirtutibus & famæ parum respōdisse uidet. Deductus uero est Egidius à Malatestis, Spoletensibus & nobilibus plurimis ad Hetruriæ Lucensium fines, unde Auenionē rediturus terra iter ingressus est. Interea Carolo imperatore primum, post Egidio cardinale Italia profectis uicecomites caput attollere cœperant. Ioannes ille Aulegianus, quem ab archiepiscopo in Hetruriam cum quinq; millibus Barbutis missum fuisse ostendimus, pace, ut docuimus, ab archiepiscopo Hetruscis data, Bononiam acceperat gubernandam, passiq; fuerant Bernabos et G
Galeatius frater, quamdiu imperator & Egidius Italiæ incubuerāt, Aulegianum armis instructissimum, & ingenio audaciaq;, quod nouerant, præstantissimū, urbē illā haudquaquā minori custodia indigentem conseruare: quàmprimū uero tāta liberati sunt externorum suspicione, Bernabos Bononiam ab Aulegiano petitam, priusq; ille potuerit respondere, armis est aggressus, Aulegianusq; etsi primo restitit insultui, suas tñ metitus uires, & imparem se agnatis dominatu recognoscens, fœdera cum Cluniacensi abbate pontificis legato inijt, per quæ Bononia ecclesię permissa, Firmanā ipse urbē Piceni accepit uicariatu perpetuo possidendā: nec destitit Bernabos, quin suam, ut aiebat, urbem repetens bellum legato in ipsas usq; urbis Bononiæ portas intulerit, quod magno utrinque nisu est gestum. Qua item tempestate Florentini Pisaniq; subortis ob portoria contentionibus bello graui diuturnoq; confligtari cœperunt, in quo Pisani cōductis mercede Anglicis equitibus ad quatuor millia, & totidem penè gētis eiusdem peditibus su H
periores fuerunt: uenerunt Anglici ex Gallijs, ubi diu latrocinia exercuerant, quos cū Pisani partim mercenarijs, partim domesticis copijs in eo bello prius habitis coniunxissent, ductum est ad Florentiæ mœnia, castraq; in Piritulano firmata sunt, quæ dum quatriduo continuantur, & ad portas insultibus factis, & præda undiq; abacta, & uillarum incendia sunt commissa, nulloq; ex urbe in prælium prodeunte, itum est in superiorem Arni uallem, Fichinoq; expugnato, maxima eius regionis castellorum pars uenit in Pisani populi potestatem, nec prius fuit direptioni incendijsq; modus, quàm ubi ea committerentur deesse cœpit. Quum tamen interea Anglici milites hinc deorsum uersus in Mugellanos, inde penetrarent in desuper proximos Aretinos ad eius, quam insederāt, uiæ portam Florentiæ totis copijs duplicatis, ad quam agri partem eò frequentioribus, quo maior suppetebat copia uillarum incendijs debacchatum est. Erat Florentinis tunc ductor exercitus, sed modici Pandulfus Malatesta Ariminensis, quem uirum bello egregium paucitas copiarum hosti contemptibilem, ciuitati uero reddidit odiosum, adeo ut is, si denegatus fuisset cōmeatus, sibi aliquādo cōstituerit abeundū. Sub ipsum hyemis

A hyemis aduentũ Pisani ditatum præda exercitum, Pisas ingenti lætitia reduxere. Altera
quæ sequuta est æstate, Pisani tribus millibus aucti Germanis equitibus maiora uri gere
rent intentarunt. Et Florẽtini pariter equitatũ peditatumq; maiorem acceperant merce
nariũ, sed non tñ ut esset hostium exercitui cõferendus. Pisani itaq; ueris initio per Lucẽ
ses in Pistorienses Pratensesq; urendo uastandoq; delati, in agrum Mugellanum æstate
iam media peruenere, transgressiq; ad aliã Florentini agri partẽ ad sextũ paulisper con-
sedere, quibus in locis maior solito uastitas fuit, circunducebatq; Pandulfus, & quum ali
ud per copiarum tenuitatem sibi non liceret, hostem liberiore discursu ꝓ uiribus prohi-
bebat. Florentini uero suã tantæ cladis ante oculos inflictæ iracũdiam in ducem sui ex-
ercitus euomebant, quamobrem Pãdulfus petito uehementiori animo cõmeatu impe-
trato dimissus, Ariminum se cõtulit. Pisaniq; liberiore peruagati discursu, ad Florentiæ
portam qua itur Boniã duxerunt, oppugnationibusq; ostensis maximus Florentino
populo timor incussus est: quæ dum fieret ostẽtatio, Pisanus exercitus in eo urbis circui
B tu, & in Fesulani mõtis radicibus parte Florentini agri omnium amœnissima nihil inta-
ctum integrum'ue reliquit: & ut ager omnis penitus fœdaret, ad uiam transgressi, qua
Pisæ petunt, parem illam agri partem reliquis per ruinas & incendia reddiderunt. Inde
per Arni superiora in Aretinos quum esset ductum, populationibus incendijsq; late cõ
missis ad æstatis finem exercitus abunde ditatus in lætã exultantemq; patriam est redu-
ctus. Per eos Pisanorum cum Florẽtinis duos belli, de quibus dictum est, annos uiceco-
mes Bernabos Bononiã bello agitatã castellis & oppidis in Mutinensem agrum uersis
spoliauerat. Immissæ aũt à Cluniacensi abbate Bretenorij se cõtinente ad defensionẽ co
piæ Bononiã ægre seruassent, nisi nouum interea Bernabos cum Mantuano Gonzaga
Ludouico bellum gerere aggressus esset. Rhegio itaq; copijs cincto, ut eam urbem Gõ
zaga summis conatibus uix potuerit retinere. Sed Gonzagæ Canis Scaliger Veronen-
sis, & Nicolaus Estensis, marchio Ferrariensis quũ fauerent, copias quoq; legatus Man
tuã misit, coactæq; huius societatis copiæ, in Brixiam duxerunt à dominatu uicecomitũ
C auertendã. Quare Bernabos omissa Bononia ad Brixiæ defensionem cum omnibus co
pijs se contulit. Redierunt uero obuiã bello socij, & in Montisclari cãpis prælio decerta
tum est, in quo Bernabos fractus fugatusq; ex maximo detrimento id accepit cõmodi,
ut Brixiam postea defensarit, in quam ipse cum paucis de fuga se cõtulerat. Tertia dein-
ceps Florentinorum & Pisanórum belli æstate mutata est utriusq; populi fortuna, quod
Florentinus ad ingenium conuersus, maximam exercitus Pisani Anglicorum æque ac
Italorum mercede conductorũ partẽ pecunia auerterat, ut unicus illi Ioannes Aucuch
cum equitibus ad mille Anglicis, & paucis ex Italia eum sequutis remanserit. Nec fece-
runt hi perfugæ Florentino stipendia, qui alias petiere dispersi, atq; alias Italiæ regiões,
Florentiniq; Galeotum Malatestã ætate grandiusculum, sed rei militaris scientissimum
eo anno in belli ducẽ habuere, qui nõnullas superioribus acceptas æstatibus clades Pisa
nis ex parte reddiderit, in quarum una quũ multi fuerint cæsi, supra mille Pisanos Florẽ
tini captos carris magna ostentatione Florentiã importauere. Referebat uero Pisanus
D populus perfugarum de Anglicis, & Italis culpã in Gambacurtos, qui subtractas furto
ærarij pecunias militibus nõ persoluerent. Quamobrẽ reductus exilio Agnellus, parti-
um Gambacurtis aduersantium princeps in dominium est assumptus, eumq; nulli erat
dubium Bernaboui, sub quo militauerat, adhæsurum. Itaq; sextus Innocentius põtifex,
quẽ Bernabouis potentiæ in Italis cura ureret, missis in Hetruriam nuncijs, cupientissi-
mos ad pacẽ Florentinos Pisanosq; perduxit. Qua cõstituta Ioannes Aucuch Pisanorũ
stipendio dimissus, ad multos ex Anglicis, qui Romanæ ecclesiæ terrã deuij pererrabãt
se cõtulit, non paruumq; in Tudertinis, Vrbeuetanis, & Aretinis coegit exercitum. Ro
mani interim suã continuantes libertatem, id solum ecclesiæ præstabat obedientię, qđ
selectos è nobilitate, prout fieri consueuerat senatores impetrabant à põtifice confirma
ri. Post annumq; de quo diximus, Sarræ Columnensis, & Nicolai comitis Nolani de fi-
lijs Vrsi, alter ex Vrsi filijs Vrsus nomine, & Petrus Capotius fuerãt senatores, ad quo-
rum anni finem discordia in plebe orta, unicus in alterum annum Ioannes de comite est
suffectus, pontifexq; Innocẽtius earundem populi dissensionum occasione fretus ob-
tinuit, senatorẽ urbi deinceps à se alienigenã immitti. Quo ãno undesexagesimo salutis
terde-

Anno ſal. Mccclix.

terdecieſꝗ cẽteno Raimundus de gẽte Ptolemea Senis nobili, primus externorũ ſena- E
torũ munus geſſit, & altero q̃ ſequutus eſt anno Ludouicus de Rocha Piſanus & Hun-
garus Saxoferratenſis ſemeſtrẽ uterꝗ ſenatũ habuit. Quibus poſtea anno ſexageſimo
ſucceſſit annuus ſenator Thomas quidã Spoletinus, ad cuius anni finem exorto Romę
tumultu, creati ſunt ſeptẽ reipublicæ reformatores, q̃ ſenatus poteſtatẽ magiſtratumꝗ
geſſerunt. Demulſit aũt Romanos tantiſper Innocentius pontifex, ut ſi Spoletinum ex-
oſi fuerant ruſticũ hominem, Hugonem ei dederit Luſignaneum Cypri regem, ab expe
ditione, de qua diximus in Turcos ducta reuerſum, & maiora à Chriſtianis autoritate o-
peraꝗ põtificis præſidia expectãtẽ, ad cuius anni finẽ euicit Spoletinorum honoris re-
ſpectus, ut ea ex urbe Paulus Argenti comes Campelli, ſenatum altero anno gerẽdum,
adminiſtrandũꝗ acceperit. Quo itẽ anno Innocentius pont. eſt defunctus, cardinaleſꝗ
apud Auenionem coacti, Gulielmum Griſant Lemouicenſem ſancti Victoris Maſſili-
enſis abbatẽ legatione tunc ad Vicecomites in Italia fungentẽ in põtificem delegerũt,
cui Vrbano quinto fuit põtifici appellatio. Iſꝗ pro ſua prudentia callens, nihil accepto F
pontificatu duxit antiquius, ꝗ Egidium cardinalem Hiſpanũ Italiæ legatũ de latere cre
atum ilico tranſmittere, qui rerum & itinerũ Italiæ experientiſſimus Tridentina uia in-
greſſus eſt. Inuentumꝗ Veronæ Scaligerum Canem, deinde accerſitos Gonzagam, Lu
douicum, Nicolaum marchionem Eſtenſem, & Franciſcum Carrariam, in ſua & eccle-
ſiæ fœdera aduerſus uicecomites cõiunxit: & gerebant oẽs tunc in Mutinenſi aduerſus
Bernabouem, qui hinc Rhegium de Mantuano, & Mutinam de Ferrarienſi agitans a-
pud Salariam uicum caſtra habebat præſidio cõmunita, tulitꝗ Egidij cardinalis fortu-
na, Bernabouẽ ilico eodẽ in Salarię uico à ſociorum bello copijs ſuperari, adeo ut multi
ex fortiorib. ſui exercitus ceciderint, & plurimi fuerint capti, in queis fuere Ludouicus
uicecomes Bernabouis ipſius ex pellice filius, Andreas Pepulus Bononia exul, Sinibal
dus Ordelaffus, Paulus Mirandulanus, Guido Folianeus, Azo Corrigiẽſis, Gulielmus
Caualcabos Cremonẽſis. Bernabos aũt manum ſaucius Creualcorẽ ſuũ de agro Bono-
nienſi Caſtellum de fuga ſe cõtulit. Egidiuſꝗ legatus quum Bononiæ, poſt Rauẽnæ, & G
inde Ferrariæ fuiſſet, acceſſit Ceſenã, in qua urbe palatio prima legatione & arce inſigni
à ſe ornata plurimũ diuerſatus eſt. Ad finẽ uero quarti legationis ſuæ mẽſis Francorum
Angliæ, & Cypri regum oratores, quẽ agentẽ Ceſenæ Egidium adiſſent, ut pacem uice
comitibus daret, orauerunt, quæ uocatis bello ſocijs eccleſiæ ſtudentibus, de quibus ſu-
pra diximus, obnixius menſe Iunio cõſtituta eſt. Angebat eñ animo Egidium Ioannes
Aucuch Anglicus, qui Bernaboui ad eã diẽ militans Florentinorum copias, apud Mi-
niate uicecomitis oppidũ profligauerat: & ex pacis fœdere ita dimittebaẽ, ut eius delen
di ſpẽ legatus maximã cõciperet. Is eñ cum eo exercitu, quem in Aretinis eum & Tu-
dertinis Vrbeuetaniſꝗ oſtendimus coegiſſe, oẽs eccleſiæ hoſtes ſpe auxilijſꝗ fouebat.
Egidius Thomæ Obitio Lucenſi, rei militaris perito, per eã ætatẽ claro, in ducem copia
rum eccleſiæ creato, tria equitũ millia attribuit mercenaria, rẽꝗ ab eo in Anglicos geri
iuſſit: delatus Peruſiam Obitius, & copijs auctus extra eccleſiæ in Aucuch duxit, ſeſe in
Aretini Cortonẽſiſꝗ agrorũ finibus cõtinentẽ, qui & ipſe magno uir animo pugnæ co H
piã fecit. Decertatũꝗ eſt horis quatuor priuſꝗ uictoria quò inclinatura foret, duces po
tuerint intelligere. Iuuit uero Obitiũ peditatus multitudo, quę per riuos penetrans colli
bus interiectos, de quibus pugnabaẽ, Anglorũ equos lãceis ſuffodebat, & parta eſt du-
ci copiarũ eccleſiæ ingens uictoria, qđ ex ſenis equitum millibus duci Anglico militan
tibus pauciſſimi euaſere, Aucuchꝗ ipſe princeps factus eſt per deditionẽ in Obitij po-
teſtatẽ. Cuius uictoriæ fama expectationi, quam Egidij legatio ubiꝗ in terra eccleſiæ fe
cerat, addita, oẽs qui rebellauerant, ultro in ſubiectionẽ uenire fecit, ut intra primum ꝗ
redierat annum ea pacifice poſſederit, quæ legatione prima Romanæ eccleſiæ acquiſi-
uerat. Ea quum eſſent Vrbano pontifici nunciata, Romam & Italiam inuiſere cõſtituit,
uenitꝗ ad quartũ pontificatus ſui annum, quem Corenti de itinere agentẽ Egidius ad-
ijt, ꝓuincijſꝗ, urbibus, oppidis, & arcibus ſibi traditis, legatione qđ petijt eſt dimiſſus.
Inde quũ pontificẽ in Lateranũ uſꝗ deduxiſſet, Viterbium reuerſus eſt, ubi tertio poſt
mẽſe obijt, corpuſꝗ ſuũ magna deductum eius prouinciæ populorũ caterua ſepulchro
illatũ eſt, quod in Aſſiſinate ſancti Franciſci operis proximi eccleſia ſibijpſi uiuẽs extru
xerat.

A xerat. Gesserãt senatum urbis semestrem per Vrbani absentis tempora externi nobiles, primũ Rubeus Titius Florẽtinus iustitia seueriore clarus, post Guelfus ex Prato Bulsensis, deinde Bonifacius Ricardus Pistoriensis, ad cuius semestre finitũ septem reipublicę reformatores successerunt, qui ad põtificis usq; aduentũ retinuerãt magistratum. Venit uerò ad Vrbanum pont. Romæ agentem anno duodeseptuagesimo terdecies centeno Carolus Imp. uxorem secum trahens & filios, fecitq; Padua & Bononia in Hetruriam iter. Et dum Pisis ageret Lucanos Pisanis, & Miniatas Florentinis rebelles in deditionẽ pro imperio accepit, nõnihilq; pecuniarum extorsit à populo Florẽtino rebelliones timente, in quas subiecti eis de Hetruria populi procliues etãt si modò princeps pręstitisset assensum. Sed is Romã delatus, & paucis propter quæ uenerat, cum põtifice expeditis, inter tertium q̃ aduenerat mensem Italia excessit. Agentem Romæ Vrbanus stimulauit, ut apostolorũ Petri & Pauli capita perquireret, quæ dei fauore inuenta, locello cõdidit eminente in Lateranensi ecclesia extãte, multo argento auro undiq; gẽmato pluri An. sal. M.ccclxviij.

B mum exornata: dumq; ea Romę agit in Vrbeueteri & Mõtefalisco palatia construi curauit, curiales Transalpinos, quorũ in Italiam ducendorũ firmã cõceperat sentẽtiam, inde cõsolaturus, qui loca scirent esse parata, ad quæ Romani grauitatem aeris per æstatis caumata declinarẽt, sed reuersus in Gallias apud Massiliã interijt, sanctitatis uitæ fama cõstanti opinione celebratissimus, cõtinuatoq; more pridẽ inchoato cardinales, Petrũ Belfortis Lemouicensem in Gregorium undecimum pont. crcauerunt. Profectus Italia Vrbanus pont. Ioannem Haucut Anglicum carcere liberatũ copijs præfecerat Anglicis, quas Ægidius cardinalis legatus prælio captas Aretino sub diuersis ducib. cõseruauit, cũ quibus Anglicis Haucut Bononiæ præsidio relictus legato suberat, Romãdiolã pro ecclesia administrãti. Tres item legati, Perusiæ unus, in Marchia alius, & in patrimonio tertius erat apud Viterbium cõstiturus. Nam Romę datus singulo semestri à pontifice senator ius dicebat, & urbis custodiæ totius administrationis Banderesij gerebãt curam. Ea em̃ regiminis forma inchoauerat, ex quo senatores à pontifice externos habere

C cœperãt, dictiq; fuerũt Banderesij à uexillis Gallico uel potius Germanico uerbo bãdis longè prius in Italia appellatis. Singulæ em̃ decuriæ suo interno secebantur signo, & qui sub illis cõscripti erant statum amantes præsentẽ, pariter cum decurionibus Banderesij appellabãtur. Sed ad Gregorium, ad primum sui põtificatus annum bella inter se Lombardi innouare cœperunt. Eratq; eadẽ redintegrata societas, quę aduersus uicecomites pugnare cõsueuerat, legati ecclesiæ in Romandiola, Scaligeri, Gonzagæ, Carrarij atq; Estensis. Primus itaq; sociorum bello impetus ad Rhegium est factus, quã urbem Estẽsium Marchionũ, Nicolai & Alberti fratrum ductor copiarum Lucius comes Theutonicus proditione introductus ceperat, præter arcem, & duas illi subiectas portas, quum Bernabos superueniens, per arcemq; ingressus, Lucium pecunia, ut creditum est corruptum, facilimè expulit, nihilq; postea duobus in annis, qui secuti sunt eo gestũ est bello memoratu dignum. Sed alias inter Italos, & quidem omnium potẽtissimos Venetos & Genuenses dissensio orta est, momẽti plurimũ habitura. Petrinus rex Cypri Petro suffe

D ctus patri corona ex more insigniendus celebrẽ apud Famaugustã habuit conuentum, cui Venetus Genuensisq; baiulus cum suorũ quisq; comitiua interfuere. Sed cùm in ducenda ad palatium pompa ad dexterã regis eorum uterq; ambiret incedere, suborta cõtentione, Genuensisq; à Cypris æquè ac Venetis deturbato, honoratiorem locum Venetus obtinuit, quę contentio & inter cœnam reuocata est, Genuensesq; non deturbati conuiuio magis quàm uerberibus cędibusq; afflicti sunt. Anno itaq; qui secutus est, tertio septuagesimo terdeciesq; centeno, Petrus Fregosus, Dominici Fregosi duci Genuæ germanus frater educta triremiũ trium & quadraginta classe Cyprũ inuasit, quã classem machinis abundẽ munitam, quatuordecim uirorum millia habuisse cõperimus. Venissetq; planè id regnũ in Genuensis populi potestatem, nisi rex multa cernẽs iam amissa, ad misericordiã cõfugiens, pacem poposcisset, per cuius datæ fœdera Famaugustã Genuensis in hæc tempora retinuit, & promissum quadraginta auri milium rex tributũ aliquot annis postea persoluit. Duobusq; qui secuti sunt annis fames ualida Italiã omnem, ac multis orbis prouincias pressit. Anno autẽ pontificatus Gregorij quatto, Petrus Biturricensis S. Mariæ Transtyberinæ cardinalis legatus in Italiam ueniens, quum Ferra- An. sal. M.ccc.lxxiij.

riæ subſtitiſſet, conuenerunt ad eum comes Sabaudiæ, Nicolaus Gregorij pont. frater, E
Ioannes Haucut, Guido Polētenſis, Otho Brūſuicenſis copiarū dux, comes Gebēnen-
ſis dicti legati frater, & cum Bernaboue Galeatioq; uicecomitibus biēnij induciæ cōſti-
tutæ ſunt. Ad quarum quidē induciarum finem anno Gregorij quinto expirātem nihil
fermè turbationū interea eccleſiæ poſt eius pontificis creationē acciderat, præterquam
Peruſiæ, quā urbem libertatis portionem cōſuetam recuperare adniſam legatus tumul-
tuoſe, ſed paruo negocio compoſuerat, Florentiniq;, quibus eſſet cum pontifice fœdus,
ſimul cum Senenſibus, Piſanis & Lucenſibus ab initio creationis illius conſtitutum, &
ipſi quæſiuerant nullis impliciti bellis, præterquā cum Vrbianis, quos per eam quietem
omni Apennino in Hetruriā urgente, paruo tamen negocio deturbauerant: ſiue autem
interim nouis Florentini exactionibus ſubditos grauarint populos, ſiue eadē manſerit,
quam ſub ultimum Caroli Imp. in Italiam aduentum fuiſſe docuimus, rebellionis auidi-
tas, Pratenſes illorū excutere iugum anno pontificis quinto cum legato Bononiæ quæ-
ſiuerant. Iiſq; copias per aliam ſimulationem quum trans Apenninum miſiſſet, Florenti- F
ni pecunia corruptas auerterunt, & coniuratione detecta Prati in nōnullos animaduer-
ſum eſt, nec fecerūt Florentini eius cōceptæ iniuriæ pontifici aut legato querelā, cui po-
tuit facillimè ſatisfieri, ſed facinus ad uindictam, uel potius, ut apparuit, per ambitionē
aggreſſi ſunt omnium, quæ uſquā gentium audita ſunt, nefarium. Vexilla enim perpul-
chra literis cubitalibus aureis, unicis Libertas uerbis inſcripta Florētiæ in publico pluri-
ma pependerūt, quæ nuncijs tradita ſingulas ducentibus cohortes quaqua uerſum per
terram eccleſiæ ſunt geſta. Primiq; Tifernates Ciuitatiſcaſtelli populus introducta cum
libertatis uexillo cohorte præſidiū eccleſiæ expulerūt: pariter, ut paucis abſoluamus, Pe-
ruſiæ, Tuderti, Spoleti, Eugubij, Viterbij, & in Marchia primū Aſculi, poſt uniuerſa in
prouincia pariter in Romādiola Foroliuij factum eſt. Populi enim in res nouas ſemper
procliues, & pont. Romani eiuſq; curiæ relegationem in Gallias ægrè ferentes, Floren-
tinis libertatem oſtendētibus, & ad eam uel ui retinendam præſidia pollicentibus facilè
crediderunt. Aſtorgius erat Manfredus in Romandiola nobilis Fauentinus, qui pregu- G
ſtatam à genitore Bauari temporibus Fauentiæ tyrannidem ambiret, iſq; cum Granari-
dum proditione cepiſſet, legatus Bononiæ ad eum ſubito opprimendū Ioannem Hau-
cut cum omnibus copijs ex Bononia immiſit. Sed præſtò fuere cum libertatis præſidio
ac uexillo Florētini & Bononienſes Haucut reſpectu exoneratis armis derepētè captia
libertatē & ipſi exoptatiſſimā acclamauere. Excluſus eo modo Ioannes Haucut Fauen-
tiam in rebellionē, ut exiſtimauit procliuem ingreſſus eſt, quā urbem efferata gens An-
glica crudeliter diripuit, cędibus in armatis inermibuſq; uiris ita editis, ut ſoli tūc de Fa-
uentibus fuga prolapſi ſuperſtites ſint relicti. Fauētiamq; ſpoliatā, Ioannes Haucut, Ni-
colao & Alberto Eſtenſibus Marchionibus pro uiginti millibus aureis cùm uēdidiſſet,
retinuit ſibi de Fauētino agro Bagnacauallū, quo in oppido aliquot poſtea mēſibus de-
ſedit, nec tamen aliquot inde annis ita dimiſit, quin ſua in eo impedimēta cum præſidio
conſeruauerit. Ea quæ in Italia gerebanť, cùm eſſent Gregorio pont. nunciata, cardina-
lem unum appellatione Gebennenſem legatū in Italiam properare curauit, ſex milibus H
ex Britannia militibus equitibus ei attributis, qui pari cum legato celeritate uenerūt. In-
greſſi autē ſunt ſimul per Taurinos Italiam, nec priuſquā in Bononienſi agro, & ad ur-
bis portas de itinere ſubſtiterunt. Dumq; urbs obſidione premiť, legatus agro ab incen-
dijs & rapinis cōſeruato, & ciuibus blandè appellatis, æſtatem ibi fruſtra cōſumpſit. Im-
miſerant eñ in urbem Florentini Rodulfum Varaneum ducem ſuum, & copias quarū
præſidio factioſi rebellionis autores Bononiam conſeruarunt. Ad ipſum itaq; autumni
finē legatus Ceſenam in hiberna conceſſit, quæ dum parua in urbe ferus & numero ni-
mius ducit Brito, coacti rapinis obuiare Ceſenates, ſubitaq; in Britonibus ſexcentorum
cædes cōmiſſa eſt, cæteri Britones extra mœnia ſunt compulſi. Continebat ſe in palatio
ab Ægidio Cardinale Hiſpano in arcem cōmunito, Muratam appellāt, Gebennēſis le-
gatus, qui cōmiſſam à populo in Britonibus cædem ulciſci per iracundiam properans,
illos per ſuperiorē arcem Ceſenam introductos debacchari in multitudinem permiſit,
cædeq; Ceſenatibus in quadruplo reddita, & urbe miſerabili modo direpta, mulieres ſo-
læ ſunt retētæ, quas ſuæ libidini idoneas cenſuerūt, cæteris poſt pfugos urbe mares cō-
uicio

A uicio deturbatis, ut melius quam Fauētini & Cesenates fecisse sint uisi Foroliuienses, qui ad prima ostensæ à Florentinis, sicut docuimus, libertatis signa, Sinibaldū, Cecum, Pinum, Ioannem, Theobaldum, Ordelaffos, in dominos accersiuerāt. Gregorius interea pont. cum esset in Italia cōuersatus, qui Baldi iurecōsultissimi Perusię diu auditor fuerat, prudēter considerauit suum in Italiam reditum præ cæteris posse rem ecclesiasticam instaurare. Et fortè eo sic cogitāte, episcopus quem de reditu ad suam ecclesiā admonebat, familiaritatis confidētia, Et tu, inquit, pater sancte, cur non ad tuam ipse accedis ecclesiā? Quare Gregorius instituit properare. Sed cū Agnatis & Gallicis id in primis odiosum fore cernēs, triremes in Rhodano cælatis omnibus causam paratæ sunt, & breui post pōtifex cum illis qui præsto iubenti affuere delapsus est, perpetuaq; nauigatione tēpestatibus sæpenumero agitata cum triremibus una & uiginti Genuam primo, post Cornetū, inde terra Romā Ianuario peruenit. Anno salutis sextoseptuagesimo terdeciesq; centesimo, qui pōtificatus sui septimus, & relegationis in Gallias Romanę ecclesiæ septuagesimus annumerabatur. An. sal. M.ccclxxvi.

B Fuit ea dies populo Romano lætissima, Florētino autē terribilis, quòd omnes existimauerūt pontificē cum Britones Anglicisq; tanto numero militarēt, rem ecclesiasticam breui cum tyrannorum excidio instauraturum. Egit tamē principio aduentus sui pontifex natura mitis & optimæ mētis de pace cum Florētino populo cōstituenda, quā illi ob errati magnitudinem non satis tutam fore suspicati artibus declinauere, & ad Bernabouem cōuersi antiquum hostem, sed cui pontificis in Italiam reditus esset formidolosus, intercessione eius Ioannem Haucut pecunia corruptum ad suas partes inclinare fecerūt. Erat enim Bagnacauali ad pontificem quū iussisset accepta pecunia accessurus. Eiusq; præsidij accessione in eam Florentini superbiam sunt elati, ut spretis quibus ad ea paruerant tempora censuris, contraq; interdictū diuinis ubiq; in eorū dominio operā à sacerdotibus dari iusserint. Reddidit tamen Florentinis pontifex sua prudentia par incommodū, Varaneo in suas partes perducto, cui Britones duo mille ducēdos attribuit, & Bononienses urbē in sua & ecclesiæ obedientia administrare permissos

C conciliauit. Eodē uerò aduētus Gregorij pontificis in Italiam anno, ac propemodū tēpore belli omniū memorabilis, quæ multis ante seculis gesta sunt, semina sunt iacta. Kaloiannem Cōstātinopolitanum Imp. Andronicus filius cum Genuensium auxilio pepulisset, Veneti in patriam per arma reduxerunt, profugusq; patria Andronicus Tenedon insulam Genuensibus promiserat, cuius oppidum nobile appellatum Kaloiannea Venetis quū dedisset, insula quoq; omnis in eorum potestatem retenta est. Tulerunt id ægerrimè Genuenses, nec tamē ad arma prosilire cum celeritate uoluerūt, qui alio in urbe premebātur incommodo. Gregorius nanq; pontifex quòd Florentini quibus sacris interdixerat, non in patria magis quàm ubicunq; gentiū commorantibus Genuæ sacris interesse permittebātur, urbem quoq; Genuā simili supposuit interdicto: per quod tēpus à Bernaboue cum Florētinis sequestrē se ingerēte, ut pontifici gratificaretur, pacis mentio fieri cœpta est: sed importuna nunc Italiæ, imò orbis Christiani rebus mors Gregorium pōt. octauo anno Romæ extinxit, & maiora dolorum initia sunt secuta. Cardi-

D nalibus ad S. Mariam, nouam appellāt, ut iusta de more Gregorio pont. soluerent conuenientibus, Romani ciues blandè prius appellatis exoratisq; cardinalibus, ut Romanum, aut saltem Italicum pontificē crearent, ad eam postea temeritatem, non quidē malignandi animo, sed imprudētia adducti sunt, ut eandem petitionem circum ecclesiā inconditis uocibus acclamauerint, eisdemq; postea patribus in conclaue ad S. Petri basilicam coactis clausisq;, & si pariter est clamatū, nihil tamen ita uiolentum aut terribile dictum factúmue est, ut impressio potuerit appellari. Sed distinebat interea clausos patres dolus à quo dissidij mala postmodum eruperūt, Gallici eñ numero tredecim unum ex corpore suo, ut haberent pontificē enitebantur, & inter quatuor Italici Romaniq; generis unus gente Vrsinus papatū ambiebat. Tulit uerò casus Gallicorū partem ob Lemouicensium ex ipsis inuidiam, qui papatum diu continuauerant, ita Italicis consentire, ut Bartolomæum Barensem archiepiscopū patria Neapolitanum creari pontificē Vrbanum nominis ordine sextū sint assensi, prius tamen quàm aperto conclaui nouus introduci potuerit electus, Gallici cardinales pœnitētia, ut apparuit, ducti, simulato timore à

Romanis,quibus in Romano nō esse satisfactum cauillabātur,pars in molem Adriani, E
pars in montes extra urbem confugerūt. Et cardinalis ipse Vrsinus spem in dissidio reti
nens Vicumuariū se contulit. Accepto tamen à populo post in pontificē Vrbano, & à
cardinalibus,qui māserant,ac Romanis populariter cum gaudio accurrētibus adorato,
cæteri cardinales ex latebris prodierūt, à quibus omnibus per tres menses Vrbanus in
pontificē ritè purè & ordine creatum est habitus. Superuenientibus inde æstatis cauma
tibus optata Gallicis occasio est oblata,oratum nanq; pontificē facile in sententiā addu
xerunt,ut mutādi aeris prætextu,Ananiā eis licuerit se cōferre,unde breui Fūdos trans-
fugerūt,Ioannæ fisi regimine,cum qua gēte,ut ostēdimus,Gallica de securitate perfugij
constituerant.Erant autē octo cardinales,qui uiciosam fuisse Vrbani electionē causati,
alium in pontificē delegerunt Gebennensem illum,quē in Romandiola legatum fuisse
docuimus.Eiq; septimo Clemēti indita est appellatio.Hęc uerò quæ in pontificatu sub-
orta est diuisio, terram ecclesiæ atq; omnē ferè Italiam ad tempus reddidit quietissimā.
Omnes enim tyrāni in occupatis de ecclesiæ terra urbibus libentissimè quieti fuerūt.Et F
Genuēses bello intēti,quod in Venetos propter Tenedon occupatā destinauerāt, cum
Ludouico Vngariæ rege belli fœdera constituerūt,in quæ paulopost Franciscū Carra-
riensem Paduæ dominum,cui seniori fuit appellatio traxerunt. Quo suadente dux Au-
striæ,& patriarcha Aquileiensis passi sunt in eadē fœdera colligari.Sed & Petrinus Lu-
signaneus Cypri rex Bernabosq; uicecomes Mediolanensis in Venetorū partes per fœ
dera concesserunt.Prima Genuensis populi expeditio in tantum ducenda bellū,Ludo-
uico Fischeo nobili Guelfarū partium Genuensi commissa est, qui decē eductis triremi
bus cùm ad orientales nauigaturus partes litora attigisset Romana,ad Antij portū Ve
netorum classi quatuordecim triremiū obuiauit,quā Victor duceret cognomēto fami-
liæ Pisaneus.Et prælium ex improuiso commissum est,in quo triremes quinq; de Genu
ensi Venetus cepit,unam inter pugnandū ruinis Neroniani portus afflictā mare absor-
buit,quatuor de fuga prolapsæ Genuam redierunt.Quæ belli alea infeliciter à Genuēsi
icta,q̄d plerūq; assolet,infelicis quoq; sibi exitus prognosticon fuit,& paulo prius mar- G
chiones Carretēsis Ripariæ occidētalis Genuę nobiles à Bernaboue uicecomite,ac Ve
netis quorū partes in bello sectabātur,copijs aucti Albiganam, Naulū, & Castrumfrā-
cum de Genuensibus occuparāt. Quibus impulsi cladibus Genuenses ad felicitatē con
fugerunt ciuium ex suis,qui in bellis aduersus Venetos aliàs gestis uictoria usi erāt,Lu-
cianoq; Auriæ præfecto classis quē Admirrhatū appellāt declarato,duæ & uiginti trire
mes ex Genua attributæ sunt.Perq; id tempus Dominicus Fregosus, qui Genuēsiū du-
catui diu & gloriose præfuerat, fraude & armis deiectus, captuiq; cū Petro fratre carce-
ratus est,Nicolausq; Guarcus in ducē assumptus,Bernabos uicecomes Petrino Cyprio
regi filiam in uxorem sponsam per triremes duodecim misit,quarum sex Cathelanę,sex
fuerunt Venetæ à piratis armatæ, sponsaq; accepta rex triremes has mercede cōductas
ad Famaugustæ obsidionē mittēs,ipse cum terrestri paratissimo exercitu est profectus,
oppugnataq; aliquandiu terra & mari urbs uentura erat in illius potestatē, si maritimæ
terrestris oppugnatio pares animos,parem audaciā habuissent : eoq; exercitu dissipato H
re infecta,sex Venetæ triremes in patriā redeūtes,cum Victori Bisaneo Venetiæ classis
præfecto triginta ducētæ triremes obuiassent, ab eo retentæ sunt. Pariterq; per id tēpo-
ris Lucianus Auria Genuensis præfectus classis uiginti ducens triremes,Iaderā se con-
tulerat regis Vngariæ urbem, a cuius uicinia Veneti maiora cæteris omnibus incōmo-
da,& Genuēses econtra summam opportunitatem eius belli tēporibus acceperūt. Cō-
tulit se tamē Iaderam Venetus Pisaneus Genuensem Lucianum in prælium prouocās,
qui se tam diu in portu cathenato cōtinuit, quoad ille in ancoris ad sagittæ iactum cōsti
tit.Abeuntem postea Venetum Genuensis insequi simulās, ad ipsum portus exitū sub-
stitit.Pisaneus uerò cum retracta classe,Dalmatiæ oram legēs, Catarum regis Vngariæ
urbem captā diripuit incendiiq;. Pariter paulopost Sibinicum eiusdem regis ciuitas,ab
eodem Veneto ui expugnata,& direptione incēdioq; uastata est.Sed aditi Arbēses op-
pugnationibusq; territi,oppidum & insulā dedidere, Carolum interea Zenum Veneti
cum triremibus nouē ea ratione maria circuire ac perlustrare iusserūt,ut hosti ubiq; infe
stum

A stum suorum tutelæ promptum se paratumq; exhiberet, munus ea uigilantia, ea uirtute
uiro dignissimū. Is enim ad inferum delatus mare, illud ubiq; Genuensibus infestū red-
didit. Malæ tamen aleæ, quā Genuenses huius belli initio iecisse diximus, melior breui
fortuna arrisit. Cathelani nanq; omissa Venetorum societate, pacem cum illis constitue-
runt. Et Galeatius Bernabouis frater, ac dominiorū pro medietate particeps obijt, reli-
cto filio Ioāne Galeatio hærede ac in dominijs successore. Subsequētisq; ueris initio an- An. sal.
ni noni septuagesimi rerdeciesq; cēteni marchiones Carretēses ijs quæ ceperāt, redditis M.ccclxxix.
oppidis & castellis in gratiam pacemq; cum Genuensibus & patria rediere. Per mēsem
dehinc Maium Lucianus Aurius Genuensium classis præfectus Venetam classem Po-
lensi in portu sedentē impetijt: præfecto Pisaneo una & uiginti erāt triremes, cùm duas
plures duceret Lucianus, conflictuq; magno hincinde habito succumbēs Venetus duo
deuiginti triremes amisit. Sed Aurius Lucianus præfectus, dum uictoria propemodum
cōsummata plenis, ut aiūt, oculis perfrui cupit, uultu casside reducta aperto, lācea ictus
B cecidit. Vtraq; classe uictrice & uicta Iaderam perducta, captiui de Venetis præter re-
miges ad duo millia sunt inuenti, quum præter cæsos mare multos fugere natando ad-
nisos absorbuerit, plures Polensiū scaphæ fugiētes exceperint. Delata exinde ad Piceni
oram Genuensem classis, multa Venetis incōmoda intulit, nauibus multis commeatu
onustis, partim terrore ne Venetias peterent auersis, partim captis. Et Genuæ suffectus
Luciano Petrus & ipse Aurius triremes nouē, naues minores, barchas appellāt, triginta
Iaderam duxit. Premebantur interim terra etiā Veneti. Nam Franciscus Carrarius oppi
dum nomine Romanum de Taruisinis arcta cinxerat obsidione, in quę castra & Ludo-
uici regis Vngari & patriarchæ Aquileiensis copiæ confluxerāt: copiarumq; regis Vn-
gari ductor erat Carolus eius nepos, & Veneti tutanda re sua Taruisina unicū opposue
rant Albericum Cunij comitem, rei bellicæ omniū eius temporis peritissimū. Appulsus
Iaderam Petrus Aurius triremes & nauigia tam de hoste capta, q; Genuensium uetera
instaurat sexaginta triremium, & aliorum paris numeri nauigiorū classem instruit, cuius
C pars Venetorū urbis littora, & ipsum etiā portum irrumpere sæpius est adnixa. Sed ha-
bebant Veneti intentissimas pro littore, proq; portu custodias, hostem spiculis, & re cō
minus gesta repellentes. Petrusq; interea cum maiore classis parte Foroiulianum circū-
uectus, Gradum tunc communitam urbem, deinde Humagum, post Ruinū, & demum
Caprulas cepit, in quæ spoliata ferro igniq; sæuitū est, adeò ut māserint immunita, addi-
deruntq; tunc portui suo cathenas Veneti, præsidijs hinc inde firmatas ex materia, & ad
dita sunt eidem littori trecentorum equitum peditatusq; conductitij præsidia: quum
tamen proxima in fossa barcharum, lemborumq; & scapharum omnigenū multitudini
præfectus Ioannes Barbarichus custodiæ frequens & propè assiduus interesset, nihilq;
minus in urbe ad ipsam S. Marci aream terra & canali, ut appellant, magno nauigijs no-
ctu æquè ac interdiu custodiæ sunt habitæ. Quare Genuēses Venetæ urbis aliquā inua-
dendæ omissa spe Clugiam se contulerūt, cuius portu & suburbijs, Clugiā paruā appel-
lant, euestigio sunt potiti, ad proximā inde Venetias uersus insulam cui Palestinæ fossæ
D uetus appellatio est, delati substiterūt. Quem in locū Carrarienses ex agro Paduano cō-
meatum abundè trāsmisit. Perq; id temporis Bernabos uicecomes, quā maritimo bello
afferre nequiret opē, Venetis terra attulit, societate militū, quos à uexillo Stellanos uo-
cabāt, in Genuensem Riperiā immissa. Et erant equites quatuor millia, qui ad Harenē
usq; Petri sacellum in Pulceferam delati uallem prædam uastitatemq; commisere, tam
subitusq; fuit impetus, ut agentes rure per Iulij mensis caumata de more ciues cū uxori-
bus & familia nonnulli fuerinr intercepti: nec prodijt ex urbe in prælium quisquam ue-
titis magistratibus, ne si arma populo essent permissa, discordi plebe & nobilitate tumul
tuaretur. Sed cauponās bellū societas bene gerendæ pro Venetis & Bernaboue rei oc-
casione spreta, acceptis à Genuensi undeuiginti aureorū milibus, cum facta ingēti præ-
da septimo die in uicecomitis agrum redijt. Per quos item dies Carolus cum nomen tri-
remibus in alterā delatus orientalē Genuę Riperiam facta in portu Veneris excēsione
omnia undiq; ferro igniq; uastauir. Coniuncti interea per Palestinæ opportunitatē Pa-
duanis Genuenses maiora animis præsumere cœperūt. Vocatis nanq; quotquot ubiq;

in sinu Adriatico Genuensis habuit triremibus, oppugnata est crebro insultu Clugia, a- E
deò defensoribus siue incolis, siue Venetis munita, ut eius capiendæ spē nullā principio
Genuensis habuerit. Capta tamē est multo partis utriusq; cruore fuso, q; sex milia utrin-
que uicti & uictoris exercitus, maiori tamen parte Clugienses & Veneti cecidere, ma-
gnaq; uictor Genuensis modestia usus seruandæ mulierum pudicitiæ curam adhibuit.
Capti uerò ex Clugiensibus ac Venetis ad nongentos quinquaginta sunt missi. Quæ
cùm essent Venetijs nunciata, cōsternatos omniū animos pauor inuasit, ut sedentes ad
clauum eductos carcere captiuos è Genuēsibus faciēda pacis mētione Clugiā miserint
oratores, nullis ut præfertur præscriptis conditionibus, spretis nullis quas uictor dādas
iniungendasq; censeret. Genuensi uerò sicut & multis alibi plerunq; contigit, ut oblata
uti nescius occasione pacem recusauerit, quacunque parta uictoria opimiorem. Id cum
Venetijs maximo omnium mœrore auditum est, ad defensionē animi sunt cōuersi, pri-
mumq; omnium murus à portu, ad Nicolai cōfessoris ædem excitatus est, quo saluo Ge-
nuenses si littore in Methamaucum uerso quod quærebant potiti fuissent, perruptione F
in urbis intima prohibebantur. Sed tum nullus erat patritius, qui classi necessario armā-
dæ tam periculoso bello præfici pateretur, & si quē destinari animis uulgo disseminari
audiebatur, plebs obstrepēs daturam se in expeditionem nomina negabat, adeò patres
plebemq; non magis pauor, quàm desperatio inuaserat: casu tamen & nemine certo au-
tore clamores in publica area inconditi sunt auditi, unicum fore Pisaneum Victorē, cu-
ius ductu Veneti uincere assueti in hostem pugnaturi sint. Eo exaudito fremitu dux se-
natu deducente ad infimum descendens palatium, Victorem carcere, in quē re ad Polā
malè gesta, fuerat coniectus, eductū manuq; cōprehensum bello maritimo præfecit. Ac
ciditq; quo die Victor Pisaneus cum classe Venetiarū portu egredi cœpit, Bebas caput
aggeris & S. Lazari unicum fieri in Genuensium potestatem, quorum classis Metha-
mauchum delata, uicum omnē igni supposito cremauit. Lauretumq; subinde accidens,
oppido multis oppugnationibus est potita. His factis captorum circa Clugiam locorū G
fundamentis Genuenses in urbis Venetę oppugnationē conatus cogitationesq; euerte-
runt, triginta enim triremes ad portum urbis delatę, quum se à munitionibus, renitenti-
busq; ui militibus arceri aditu conspexerūt, in proximū regressæ Mathamaucensem in-
teriore fossa Pupillā petiere, uicum tribus ab urbe miliaribus distantem, ad quē Ioannes
Barbadicus centum minimorū nauigiorum, gonzarolos, barchas, & lembos appellāt,
classi præfectus sese illis obuium dedit, pugnaq; natura loci inæqualiore præualuit Bar-
badicus, grauiora eīm Genuensis nauigia triremes & barchæ nusquā nisi alto canali po-
terant agi, quū suos Barbadicus gonzarolos, suam lemborum scapharumq; turbam per
æstum omni cāpo faceret uolitare, & fuerunt ei iam tum usui nouum bombardæ instru-
mentum, quarū singulas quælibet etiam scapha habuit, nec fuit ea in nouitate instrumē-
ti aliqua tam exilis, quæ nō binos & ternos unico ictu conficeret armatos, partim etiam
iussu eductis urbe tribus ceteris nauibus ad Marthæ ædem submersis, cathena ibi fossam
clauserunt pręsidijs undiq; custodita, & ad S. Spiritus binis clausa repagulis nauibus itē H
demersis obstructa est, ut postea semper ad Methamaucum se cōtinuerint Genuenses.
Quo ex loco per integrum littus, quū ad urbem terrestri conatu penetrare quærerent,
dolo prius & astu res intentata est: structis nanq; in nemore quod Methamaucū & por-
tum urbis pari penè intercedit spatio insidijs, præmissi sunt acie structa, q̄ nouū de quo
diximus littoris murum ut effringerēt, aggredi simularunt: in quos equestris turma quū
prouolasset prælium fuit, quale apertis campis in cōtinenti acerrimum cōseri cōsueuit.
Sed erumpentibus magno numero ex insidijs præualere incipiētibus Venetorū equita
tus multis acceptis illatisq; uulneribus intra murū saluus euasit. Cōtinebat uerò se Pisa-
neus classi Venetorū maiori præfectus intra portus fauces, cathena, ut diximus, cōmu-
nitas, in hostē quacunq; siue aperto mari, siue intrinseca fossa premeret educere paratas.
Ea dum sic aguntur, Andreas Cōtarenus dux, quod euenit futurū ratus, ut maximo ge-
rendis rebus sua præsentia adiumento foret, petitū in totius belli sententiā imperium à
patribus accepit. Sub quo Victor Pisaneus, & Dominicus Michael, tanquā magistri mi
litum tē gesserūt, omnisq; classis summo parata conatu quatuor & triginta triremes ha-
buit.

buit.

A buit. Et Bernabos uicecomes interea diuertēdis à Clugiēsi bello Genuēsibus, Stellano
rum opera iterum utebat. Hi Fauētino Astorgio Manfredo duce quatuor equitū milia
ad seraphici Frācisci ædem, quę est in Bsamne Genuam proximè accesserūt. In quos po
stridie quàm aduenerat erupit populariter Genuensis, fractiq; castellani & fuga palātes
acti in eo montiū riuorumq; anfractu penè omnes capti sunt, & Astorgius agricolæ cu-
culione contectus euasit. Pariter per id temporis Kaloiannes Græcorum Imp. debitam
ex fœdere præstitit operam, uicina Constsntinopoli Pera Genuensium urbe incursio-
nibus oppugnationibusq; agitata: sed intentum defensioni eius urbis Genuēsem maxi-
mè adiuuit Andronicus Imperatoris filius patri æquè ac Veneto hostis, cuius adolescē-
tis Turcorum Bulgarorumq; opibus & societate freti timore is Imperator fide Venetis
falsa in tāta belli difficultate Genuensium partes secutus est. Multa interim uarijs locis
utrinq; accepta illataq; sunt damna in hoc opere omittenda. Quæ Venetis à commeatu
laborantibus plurimum obfutura, quū intelligeret Franciscus Carrarius, Genuenses se-
B dulo hortatus fuisse dicitur, ut Clugię cura custodiæ sibi demsndata naues quotquot o-
mnis generis ierant, eductas auertēdo Venetijs commeatu, Iaderam inter & Anconem
dispartirētur, alioquin fote affirmans, ut audacior redditus à desperatione Venetus eos
omnes Clugiæ clausos opprimat. Et dum classem dux Venetus in urbe parat, uel potius
gerēdæ rei tempus accommodū expectat, Carolus Zenus à Genuēsi Riperia in Aegeū
delatus mare, ditissimæ Genuensium naui insidiatus, quam ab Alexandria senserat ad-
uenturā: uector eius erat Genuensis, cognomine Bachignonus, qui nauis magnitudini
trecentis communitæ armatis fisus, per medios nauigare hostes ausus est, ante portum
Cretensem ancoras iecit. Sed affuit illico qui cum triremibus quindecim insequebatur
Zenus, & nauem cepit diutissimè oppugnatam, cuius mercimoniorū ualore trecento-
rum fermè miliū aureorum res Veneta maximè recreata est. Acciditq; felicem eam nun
ciationem primū Venetias afferri ab Anconitanis quatuor in triremi captis apud Brō-
dulum, quas species Alexandrinas Patauium importabant, missusq; est à Venetis, qui
C ducis & senatus urbis Zenum in patriam reuocaret. At Florētini quorum narratio ge-
storū superius nos tāto opere fatigauit per primos schismatis ecclesiæ annos, in quibus
bellum quoq; à Venetis Genuensibusq; geri cœptū est, proprijs inter se laborauere dis-
sidijs, quousq; Vrbano sexto, cuius partes in diuisione ecclesiæ sequebantur, sublato in-
terdicto recōciliati sunt. Vrbano enim omnes Italici præter Ioannam reginam Neapo-
litanam, comitemq; Fundorū, & Franciscū de Vico Viterbium occupantē, natio quoq;
Germanica, regna Portugalliæ & Angliæ, Gebēnensi antipapæ, oēs Galli, Hispanię ci-
terior & ulterior patuere. Itaq; Vrbanus pont. Ioannæ auidus domandæ cupientissimū
in eam Vngariæ regem impulit, ut Andreasij fratris mortem uel se adiutore ulciscere-
tur. Quod facinus cùm rex aggredi constituisset, Carolo filio in Taruicinis aduersus Ve
netos bellum gerenti iussit, ut ab eo discedens bello, nouum in Ioannā pergeret inten-
tare, Carolusq; per simulationem componēdæ Genuensiū pacis uocatos ad se Veneto-
rum oratores, quid animo moliretur edocuit, & nulla pacis mentione uerbo uel scripto
D facta, ipse cum pacis iter ingressus est tanta celeritate, ut tumidior fortè tunc Plauis flu-
uius ad octoginta eius comites in uortices rapuerit. Ianottum uerò Salernitanū sui exer
citus ducem, cum his quæ in Taruisinis erāt copijs omnibus ad partes Hetruriæ eo cō-
silio iussit properare, ut præda interim dum ipse rediret, ditaretur. Et Veneti occasione
oblata usi, Albricum Cunij comitē suarum in Taruisinis copiarū ducē dimiserunt. Qui
altero Venetis militante Ferabach quodā Germano cum equitibus quadringētis secū
ducto Barbianum in Romādiolam accessit. Et Ianottus utrunq; ducē uerbis & pecunia
Caroli in societatem cùm recepisset, uia Ariminensi trāsmisso Apennino, nō prius q̃ in
Senensi agro de itinere quieuit. Habuerāt interea Florētini omnes dicti exercitus etiā
diurnos progressus exploratos, in eam adducti diligentiā sollicitudinemq;, q multos ex
suis extorribus in ea castra intellexerāt conuenisse. Hincq; Ioannam Haucut ab ultimo
pōt. Gregorij tēpore parua in Bagnacauallo pecunia substētatū addito maiore stipēdio
in Hetruriā accersiuerāt. Qui eqtes ad quatuor milia pedites penè totidē secū traxerat.
Sed ad rem Venetā, Caroli Zeni aduentu in Histriam renunciato mota est in Clugiam

 expeditio

expeditio Kalend. Ianuarij duodecimo. Primiq; omnium Pisaneus, Tadeus, Iustinianus E
cum triremibus quatuordecim nocte cōcubia silentio accedentes ceteas ingentes duas
remulco attraxere, qui nullis ad Clugiæ portũ custodibus inuentis ingressi sunt, priusq;
quàm è Clugia quisquam contenderet repugnare, cetearum una ad continētem appul-
sa, alteram egerunt transuersam, ut duabus his tanquam ualuis clauso portu Genuense
nauigium exitu arceretur. Erupit tamen ilico Genuensium uix maxima armatorũ ignē
facibus furentium, & cùm ad diluculum subobscurum iam fatiscens armis, hincinde nō
nulli rem gererent, tum Genuensis multitudo nauibus cremandis, Veneta perforandis
mergendisq; intentior fuit, ornatioreq; nauium parte cōtignatione suprema superemi-
nente tota ardente, ac omnino igni absumpta nauium corpora subsiderũt. Aderat cum
classe tota dux Cōtarenus, qui quernis palis lōgissimis in altum machinationibus actis
naues circumsepsit, eaq; septa portum arctiore obstaculo claudebāt. Tertium iam diem
Venetus iactis ad Clugiæ portum repagulis solidè confirmādis intentior, crebra die no
ctuq; commiserat in hostem prælia, in quibus ceciderant utrinq; multi, plurimi fuerant F
uulnerati, quũ maiore solito Genuensis impetu, maiore militũ numero, in Clugiam de-
latus est nouam, præsidium ut ostentabat, demoliri aggressurus, quod Veneti clausuris,
Lupā uocant, munitissimũ imponebant, per quā simulationē Genuenses oculos inten-
tionemq; Venetorũ auersum iri quærebāt, ne triremes cernerēt suas, quas alia circũdu-
ctas uia per Brondulensem portum tertio à Clugia miliario educere moliebant. Diesq;
ea erat natalis domini uigilia celebris. Intellexit tamē dolum dux Venetus, & Pisaneus
cum triremibus aliquot accedēs, Fredericoq; Cornario cōiunctus est, qui Brōdulensis
portus custodiæ & stationi præerat: unde Genuēsis eruptione & fuga prohibitus est, tri
remes nanq; suas Genuenses arctiore canali & uix minora tolerante nauigia machina-
mentis trahere cogebātur. Monasterium erat S. Michaelis portui proximum Brondu-
lensi, paucorum capax monachorũ, quod Genuensis dux exercitus Petrus Aurius plā-
cato & aggere circũducto cōmuniuit, ex eo hosti tam diu repugnare conatus, quousq;
triremes eò attractas educendi prǣstaretur occasio. Et in ea Genuensiũ castra per Athe G
sim fluuium, qua in Adriaticum labens, portum efficit Brondulensem, Patauinis pate-
bat accessus data enixè opera conantibus ne hostis Venetorum à commeatu laboraret.
Nec poterat eos sicut superiore ad Methamaucũ loco fecerat Ioannes Barbadicus, cum
suis centum scaphis & lembis per paludes stagnaq; uolitans prohibere. Dumq; ea ge-
runtur, postridie natalem domini Carolus Zenus ab Histria Venetias delatus in maio-
ra ad Clugiam castra uenit. Quo narrante dux senatusq; primum plenè didicit, quanta
is præstans præfectus præclarè in hostes gesserat. Submersa de hostibus septuaginta
uarij generis nauigia, captos in Barchignona, præter remiges & armatos, mercatores è
Genua trecentos, & relstas in urbem merces ualoris trecentorũ milium aureorum. Ere
cti animis Zeni aduentu Veneti, eum ad Brondulensia castra cum triremibus quatuor-
decim, quas adduxerat properare iusserunt. Quo simul cum Pisaneo curante præsidia
quatuor ad portum excitata, & cetea sicut in Clugiensi, demersa est, quæ & quernis pa-
lis in altum depressis circumsepta est, spatio in sinistro portus latere oriētem uersus solē H
relicto, per quod triremi pateret accessus: immissæ enim eò triremes quatuor, ad Laure-
tumq; delatæ oppidum triduo oppugnatum ui ceperunt, quo oppido in potestatem fa-
cto, & addita statione firmato peropportunum Genuensi in Ferrarienses effugium est
ademptum. Ea ad Blondulum attentius dum geruntur, Genuenses maiora ad Clugiam
castra perrumpere ac dissipare aggressi sunt, impetu enim conatu maximo in præsidiũ
ad Lupā facto, terra ibi & lembis scaphis, ratibusq; ad mersas naues incubuere: sed cun-
ctis apud ducem senatumq; Venetum nihil tale opinātibus, ideoq; nimium negligēti-
bus peropportunè Zenus affuit, qui maiora in concilio belli negocia cum sedētibus ad
reipublicæ clauum acturus, triremem ad præsidium eo momento per ipsam appulit Lu
pam, quo Genuenses illud furore & audacia impetierũt. Nec mora, Zenus suos omnes
etiam remiges in littus iubens hosti cōgreditur, furentē reprimit, & hinc accuratissimo
ordine Venetorum multitudini ductorem ex suis non deesse, inde pleno spei & conce-
ptæ uictoriǽ Genuensi nō defore qui resistat ostēdit. Gesta est res multis utrinq; uulne-
ribus,

A ribus, multis cædibus. Sed euicit numero & iaculorū bōbardarumq; in propugnaculis
dispositorum opportunitate superior Veneta multitudo, Genuēsisq; posthac erumpēdi
eo portu spem omnino abiecit. Conatos postea canali ad Blasij martyris ædē ducēte, &
falsis custodibus Brōdulēsi portu perrumpere, Pisaneus ferro illatisq; uulneribus repu-
lit. Adducto in eam rerum difficultatē Genuensi Frāciscus Carrarius nullo deerat loco;
qui præter commeatus copiam utrisque castris abunde subministratam, præter tyrones
fossotesq; datus, quadringentos quoq; lectissimos milites armis egregie munitos, pro-
uisionatos tunc appellabāt, Clugia immisit. Ecōtraq; Veneti duobus uirorum milibus
equestria facere stipēdia assuetis, qbus singulis alter adesset uirtute par, & quatuor item
milibus ex suis extra naues pugnare solitis, Carolū Zenum prefecerūt, ut una eademq;
præfectura & triremes suas quatuordecim, & hos octo milia ductitaret. Eo ornatus in-
iuncto munere Zenus præsidium Brōdulensi monasterio à Genuēsibus impositū per-
tentare statuit, nulla ut cōstat potiundi spe, sed manum cum hoste conferendi auiditate.
B Proditq; in certamen audax & ipse Petrus Auria Genuensis exercitus Imperator, gere-
baturq; ad ipsum Brondulí portum utrinq; mari & terra prælium, uel ea ratione sola di-
spar, q Zeno quatuordecim, Auriæ decem triremes erant: idq; nauale inchoatum, quia
canalis hostium qua desinit in portum, unica utrinq; triremi usus erat, intermiserunt, &
terra totis uirib. est cōcursum, preualuissetq; Venetus nisi à Clugia nauibus, & terra Ge-
nuensi suppetiæ aduenissent. Quod cùm intellexit Pisaneus, & ipse in prælium nauigio
aduolās ad triremes Auriæ est delatus: sub cuius aduētum Petrus Auria, dum Zeno re-
pugnat, bombarda ictus interijt. Eiusq; casu cōsternati animi Genuenses igne triremes
suas decem circumquaq; subiecto cremare cœperunt, quibus iam ardētibus excepti in
terram, qui confecerāt milites, prælium & ipsi cum terrestribus copijs inierūt. Qum etiā
relicta à Petro Auria, dum præliū inchoauit, monasterij castello præsidia illo derelicto
ad suum exercitum confugerūt. Exinde Genuensium exercitus omnis pedem in paruā
Clugiam referre cœpit. Vrgebat autē impiger Zenus, Pisaneusq; Genuēsium triremes,
C quas cupiuerat cōseruare: arsisse uidens, turmis in littus expositis, Zeni copijs se cōiun-
xit, ut Genuensem Venetumq; scriptores, quos attentè obseruo, uideam pariter affirma
re, ad tredecim milia Genuēses, Venetos tria milia plures eo prælio decertasse. Nouā ue
teri Clugiæ pons iungebat ex materia longiusculus, ad quē prælij uis maxima hæsit, &
dum Genuensiū resistere nequeuntiū fuga per eum committitur tumultuosior, qui po-
stremi erant hosti repugnare cōpulsi, ferociores à desperatione sunt redditi, adeò ut uul
neribus cædibusq; haudquaquā paucioribus q inferret, acceptis Venetus urgere desie-
rit. Et interea cùm pellētes sese inuicem Genuenses ponte multos deijcerent, deijceren-
turq;, tum plurimi natando, & pars illos amplexādo euadere confisi, in canale tuentes;
aut mergebantur, aut à munitioris Barbadici classis, qui aduolarāt militibus cædeban-
tur, quin tāta Genuēsis calamitas casu pontis pondus ferre nequeuntis accumulata est:
Qua in ruina Thomas Goanus prestās Genuēsis occubuit, intercepti sunt eius diei pre
lio Genuenses ad sexcentos: cum penè totidē Petrus Auria cædis socios habuerit, Bar-
D badicusq; interea cum Cēterea classe sua repertas in fossa uinearum appellata triremes
Genuensiū quinq; & in eis milites ad octoginta, qui cæteros uiso hoste fuga prolapsos
sequi nescierāt, integras cepit. Quo in tanto uictoriæ cursu aliud quoq; Veneto cōmo-
dum, quo maiori multo Genuensi fuit incommodo accessit. Ignarus enim eorū quæ die
illa fiebant, Pasauinus onerarijs nouem nauibus commeatū omnifariam Genuensibus
in utraq; castra mittebat, quas à longe cōspectas Barbadicus classe aduolās ad Veneto-
rum castra perduxit. Vere interim nouo ad Februarij exitū inchoāte eruptiones uariæ
à Genuensibus intētatæ, debiles Clugia & sexu ætateq; defensioni milites ut augescēti
in dies caristiæ succurrerent emissi, quorū intercepta pars maxima in urbē redire com-
pulsa est. Sed & simili ac propè maiori, qua urbs Veneta premebatur, indigētiæ consul-
turi magistratus, Tadeum Iustinianum cum triremibus sex, ut expediret annonam ab
Apulia comportandā, nauigare iusserūt. Et Genuenses paulo prius audito Petri Auriæ
casu, Mattheum Marusum nouem præfectum triremibus emiserār Clugiam uersus suis
præsidio accessurum, qui medio iam Aprili Iustiniano apud Manfredoniā obuius eum
prælio superauit, cepitq;. Quod uerò res gesta in portu est Spontino, ducentis ex classe
Veneta

Veneta cum Tadeo in Genuensis potestatē factis, cæteri in cōtinentem profugi euaserunt, Marusus Venetas triremes, & multas quæ ad Tadeum conuenerāt mercatorum onerarias incendit. Carestia interim ac prope fames Venetos & in urbe & in castris, pariter Genueses in Clugia male habebat, nisi furto & magno manifestoq; periculo aliqd Clugiam à Patauio importari. Per quod tempus accedens Genuam missus ab Vrbano pont. Romano, Agapitus de Columna cardinalis, Genuensibus frustra de pace tentatis Romam rediit. Et Marusus Iaderam delatus multis triremibus, & omnigenum nauigijs Genuensium undiq; cōtractis cum ingenti classe ad Clugiæ littora usq; ad Venetorum castris interiacētia se cōtulit, & quū nihil moueri cerneret, ad Fossiones est delatus. Veneti uerò ueriti ne dum Clugiā obstinatius obsidēt, incommodū in patria à nouo hoste Maruso incurrāt, portum urbis addita densissimi muri turre quę extat decreuerūt communire, ductusq; est in stationem nouus in eo littore equitatus, cui Iacobus præfuit Caballus nobilis Veronēsis, turrisq; septimo die inchoata, Marusus cū triremibus uiginti duabus ad ipsa portus hostia nonis Iunij se contulit, ubi horas ad octo in prælium paratus cōstitit, & quū nihil aut ipse auderet intentare, aut ab hostibus moueri cerneret, Methamaucū, & inde ad Piceni oram adnauigauit, naues intercepturus onerarias, quę annonā importaturæ non minus auidè quàm necessario à Venetis expectabantur. Subsecutæ uerò sunt Venetorū triremes quinq; & uiginti, quæ Maruso nusquam inuento cum annona incolumes redierūt. Earumq; aduentu erecta est mirum in modū ac recreata res Veneta, per quos dies Iunio iam medio, Franciscus Carrarius ut Venetos à rebus Clugiæ diuerteret, castra ad Taruisiū est metatus, & ne Veneti uia faciliore subuenirēt, Silū amnē clausura sepsit, excitatis undiq; præsidijs cōmunita. Quæ dum ad Silum aguntur, & Veneti immissis lembis, barchisq; conatus hostiles magis intelligere, quàm propulsare quærūt, Genuenses Clugiam captiuis, & mulieribus penè ducentis exonerauerunt. Quibus ad ducem Venetum perductis, compertum est fame Genuenses clausos parum diu tolerabili laborare. Et Carrarius & si aliena inuaserat, proprijs timere incipiēs Plebēsacci oppidum Patauini agri in stagna uergētis arce cœpit ualidissima cōmunire. Auctus interim à Genua triremibus septē Marusus classem unius de triginta triremiū ad ueteris nouęq; Clugiæ littus duxit, nil magis sperās expectansq;, quàm ut Venetis ex alteris siue utrisq; castris in prælium prodeuntibus clausi erumperent, Veneti interea ex Lupensi præsidio bombardas in illos & pariter in clausos eruptionē, ut apparebat molientes iaciebāt, nec aliter ut moueri ēt adduci poterāt. Tum Marusus clausis significare, & illi ecōtra signo simili respondere, quod cōmuni utrinq; consilio agendum ducerent. Erat ēm in turri Clugiæ cāpanaria uelum maiori antenna in sublime, sicut in nauigio substentatū, quod uarijs interdiu modis extensum cōtractūmue quū teneretur, unico item de prætoria triremi uelo Marusus signis paribus respōdebat: quæ quum cernerent Veneti maiorem adducti in suspicionem, accuratiores & in omnē euentum paratiores reddebantur. Tandem quid utrinq; Genuenses molirentur apparuit. Ad centum clausi barchas lembosq; maiusculos ad Pareschermi magnitudinē abiete Clugiensium domibus detracta fabricauerant, in quibus si esset à Venetis in Marusum prælio cōcursum, erumpere intendebant: triremes ēm paucas habebāt saluas, & eas per repagula difficilius fuisset educere, quod ita totiens uicissim significatū erat, Marusus immissā in Lupæ pręsidiū triremi castellis circumquaq; munita ipse cum reliquis classe in prælium ruit, in quem dum omnis conuersus est Venetorum exercitus, clausi in barchis nauigantes cōtra clausurā mersis nauibus ceteris additam conuolāt, ferrisq; trabes quernas clausuræ, ut secent rapidè adni tunt. Sed bōbardæ ex castello Lupę, hinc Marusum inde secātes clausos crebris ictibus conficiebāt. Maruso itaq; cui cum solis bōbardis erat certamen sensim recedēte, facillimū fuit septuaginta barchis à duce Veneto in clausos immissis eos facto impetu frāgere & fugare, quorū ad sexaginta lēbos interceperūt, præterq; captos interfecti sunt eo prælio Genuēses multi, & qui superfuerūt animis cōsternatis, adeò ut Marusi classe nōdum ab oculis inspicientiū euanescēte, de faciēda æquis cōditionibus deditione clausi in cōcilio egerint. Sed immissis oratoribus dux senatusq; eodē semp tenore respōdit, deditione se, si fieret, nullis fœderibus, nullis pręscriptis cōditionibus accepturos. Quæ Kal. Iunij decimo anni salutis octogesimi terdecies cēteni & facta est & nullo fœdere accepta.

An. sal. M.ccclxxx.

Venerunt

A Venerunt in Venetorũ potestatem ea deditione quadragesies quater cẽteni & quadra-
ginta, quorum duodeseptuaginta fuerũt Patauini. Abituri ab expeditione Andreas Cõ
tarenus dux, & qui cum eo erant senatores, Victori Pisano in supremũ belli ductorem
declarato curam rerum demandarũt, Bucintorumq; nauem prætoriam ad Lupam con-
scendens, dux per triumphi speciem in urbem rediturus captiuos omnes in Venetũ car
cerem præmisit, prodijtq; obuiam ornatioribus scaphis, & Ganzarolis ordo omnis &
ætas ea lætitia & exultatione, quã præ se decuit ferre eos, qui se à tanta calamitate, à tan-
tis periculis emersisse uidebãt. Triremes unamdeuiginti Clugiæ repertas habuit in præ-
dæ partẽ respublica. Clugiensibus sua, quæ domi recognouerũt, reddita, militibus mer-
cennarijs cætera diripere permissum est. Nec tamẽ propterea quieuerũt Genuenses, sed
coactæ in sinu Tergestino triremes eorũ duædequadraginta, Tergestinos Venetis re-
bellare coegerũt, qua ciuitate Genuẽsi recusante subijci, Aquileiensis patriarcha poti-
tus est. Pauloq; post Iustinopolim, quod oppidum caput Histriæ appellãt, aggressa Ge-
B nuensiũ classis ui captũ diripuerũt incenderũtq;, cuius arx Venetis mansit salua. Exinde
aucta in duas dequinquaginta triremes classis nonis Iunij ad Venetum portum se con-
tulit, quæ littus æquè ac portum armatis machinis completũ cernẽs in Histriam reuer-
sa, Polam urbem ui captam spoliatamq; incendit: cui econtra apud Parentium contigit,
ut dum eam oppugnat urbem, multis acceptis uulneribus sit repulsa. Pisaneus interea
cum Veneta classe turrium Bebis expugnatione exceptis Piranũ adnauigauit. Et Iusti-
nopoli per arcem recepta præsidioq; cõmunita, in Apuliam trãsmisit. Per quod tempus
Genuenses Arbensi oppido post uarias oppugnationes ciuium deditione recepto, Si-
gniam delati & ui ceperũt, & incẽdio absumpserũt. Dum in Spõtino portu apud Man-
fredoniam Pisaneus decẽ Genuẽsium triremes per legatum persequitur, ignauaq; eius
ut opinatus est opera nõ potitur, ab iracundia sicut existimatũ est, in languorem incidit.
Et præter omnium opinionem ad Augusti mẽsis dimidium obijt, cuius Venetias delati
funus solenni apparatu publico celebratum est, Zenusq; Carolus ei suffectus, eadẽ qua
C delatus fuerat triremi ad classem accipiẽdam nauigauit. Continuauerat uerò obsidionẽ
Taruisij Carrarius, qua ciuitate à commeatu laborante quũ potiri sperat, Veneti à clau-
sis admoniti, scaphis lembisq; Silum complent armato milite, æqua portione commea-
tuq; onustis, adnauigatũq; est aduerso amne tãta celeritate, ut prius ad claustra à Carra-
rio imposita, q̃ ille terrestri urgens obsidione senserit, sit peruentũ. Pugna tamen acris à
præsidiorum custodibus adhibitisq; in stationem quotidianam militibus est commissa.
Sed præualuit bombardarũ, iaculorumq; scorpionibus immissorum multitudine iuuen-
tus Veneta, & reiectis dissipatisq; ui repagulis in urbem nauigio ui penetratũ est: repel-
lendoq; terrestri Carrariensis exercitu copias cum magno cõtrahere impendio Veneti
quærerent, Iacobus Caballus Veronensis à littorea statione Mestrum ire est iussus, hisq;
planè iustum in exercitũ cõtractis, Britones magna eius pars perfidia usi, ad Carrarium
transierũt, quorum accessione factum est, ut Castrofranco de Taruisinis diu obsidione
presso Carrarius sit potitus. Hyemis interim aduẽtu terra & mari ubiq; præterquam ad
D obsessum Taruisinũ est quietum. Vixq; dum appetierat uer, quũ tãtis fretus copijs Car-
rarius Nauale oppidũ in Taruisinis opulentũ deditione ciuium fame laborãtium cepit.
Eamq; ob rẽ Veneti, quã amissuros se intelligebãt Taruisinã urbẽ, misso ex senatu Pan-
taleone Barbo, ducibus Austriæ, quorũ pridẽ fuerat, permiserũt. Idq; Carrarius quũ au-
disset, dolens mœstusq; obsidionẽ soluit. Carolus Zenus interea cum triremibus sexde-
cim ad Piceni & Apuliæ oram delatus, onerarias annonã mercimoniaq; in patriã defe-
rentes saluas redire curauerat. Inde in Genuẽses ducẽs ad portũ Venetis substitit, haud-
quaquã diu moratus, quòd Isnardus Guarcus ducis Genuæ frater germanus cum trire-
mibus una & uiginti à sinu Adriatico, quẽ aliquãdiu perlustrauerat, in eandẽ Riperiam
est reuersus. Agebanturq; iam eo bello omnia negligẽtius, utrisq; quod cupiebãt sperã-
tibus, ducẽ Sabaudiæ per dies singulos pacem quã diu quæsiuerat conclusurum, prout
tandẽ uicesimaquarta Augusti, anno salutis primo octogesimo terdecies cẽteno in hãc
maximè formã conclusit rex Vngariæ, neminẽ piratam suis in Dalmatiæ locis tutũ esse
p̃mitteret, neq; sal fieri sineret. Venetus singulo quoquo decẽnij anno septẽ milia aure-
os p̃solueret, patriarchæ Aquileiẽsi eadẽ maneret, quæ ante bellũ esse cõsueuerat pacis
amicitiaq;

amicitię q; cõditio. Genuẽſis, Venetuſq; ablatas undiq; & direptas res, quę loco moueri E
poſſent, retineret, captoſq; ante om̃ia liberaret. Nihil uerò magis in ſuſpicionẽ Genuẽſi
uertebat, q̃ ne cęteris maximo Veneti incõmodo ſeruatis dimittẽda Tenedo inſula bel-
li cauſa fraudem cõmitterent. Quamobrẽ orati Florentini ducentis milibus utrinq; ua-
dati ſunt, ſecundumq; id uadimonium dux Sabaudiæ caſtellũ inſulæ Tenedi exciden-
dum ea cõditione pronunciauit, ut à neutra partium ullo unquã tempore ędificari lice-
ret. Patauinas arces turréſue ad fluuiorũ oſtia, ſtagnorumq; in agrum Patauinum exitus
excitatas demoliretur, & finium utriuſq; Patauini & Veneti dominiorũ, terminos miſſi
à Sabaudienſi ad arbitrium regerent, partibuſq; pręfigerent, ſeruata à cupientiſſimis, &
planè feſſis omnibus pacta, præter unũ caſtelli Tenedon, quod Zanatus Mudacius no
bilis Venetus ſuſpicione iniecta, ne dirutũ Græci reædificarẽt, iuſſu ducis, ſenatuſq; ſui,
ut redderet principio adduci nõ potuit. Bernabouem uicecomitẽ pace excluſum fuiſſe
Genuenſium monumenta habẽt, quod à Veneto ſcriptore omiſſum fuiſſe miratus ſum.
Dum ea tãto in bello tam optataq; cõſtituenda pace gerunt, Senenſes & Piſani Ianno- F
tum Salernitanũ regis Vngari, & Caroli eius nepotis copiarum ducem ad prædandum
in ſe miſſum data pecunia auerterãt, Florentiniq; eorũ exemplo pecunia, & ipſi quæſiue
rant liberari, quã niſi reductis exulibus Iannottus accipere recuſabat. Quę dum protra-
hitur cõtentio, & agrum prementes Florentinũ Iannotti copias Ioannes Haucut repel-
lere enititur, redijt ex Vngaria in Italiam Carolus, octo milia equites Vngaros ſecũ tra-
hens. Iſq; ſuorũ ueſtigia Ariminenſi uia ſecutus in Arretinos peruenit. Quam ciuitatem
ciuili agitatã Guelforum Gibellinorumq; factione deditã accepit. Moxq; ad Iannottũ
Albricum & Ferabach delatus, apertũ Florẽtinis uia Senenſi bellum intulit, quod Ioã-
nes Haucut copijs à Florẽtino tumultuarijs, equitatuq; à Bononienſi miſſos adiutus, ex
Stagia repellebat. Meliore tamẽ uſi cõſilio Florẽtini, quadraginta millibus auri datis pa
cem à Carolo impetrauerũt, qui Romam & Vrbanum pont. quarto quàm is creatus e-
rat anno cum eo exercitu maximo eſt delatus. Eodemq; anno ſalutis primo octogeſi-
Anno ſalutis M.ccclxxxi. mo, terdecieſq; centeno regnum ingreſſus eſt Neapolitanũ. Et Ioannes Haucut Bagna G
cauallum oppidũ, Nicolao & Alberto Eſtenſibus uendidit. Qui marchiones emptã pa
riter ab eo Fauentiam amiſerãt. Aſtorgius nanq; Mãfredus eam furto & ciuium prodi-
tiõe ingreſſus obtinuit: fuit uerò mirabilis Caroli regis uictorię curſus, qui ſuperato diſ-
ſipatoq; uarijs pręlijs Ioannæ reginæ exercitu, Neapoli ciuium deditione potitus, illã in
Caſtonouo obſedit, moxq; regnũ exoneraturus tanta receptũ celeritate, Albricũ Cunij
comitem primo, & paulopoſt Ferabach Germanum ea ratione dimiſit, ut pręda copias
ſicut aliàs ingenio & uiribus uſus cõſeruare ſtuderet, agebatq; Albricus in Tudertinorũ
finibus, quũ eſt renũciatum Aretinos furore debacchatos, datum à Carolo rege præſi-
dem, ad arcem profugum obſidere: reliquerat eñ Carolus principio in regnũ ducturus,
Aretij præſidem epiſcopũ Virdimenſem, qui uir Gallicus ciuiles exoſus Italiæ diuiſio-
nes, Guelfos uoluerat Gibellinis in patria pares degere, & utraq; pars ſeorſum delatio-
nibus factis à Carolo impetrauerat, ſucceſſorẽ illi Italicũ dari, quẽ Carolus immiſerat ea
rum diuiſionũ à Guelfo & Gibellino nomine omnino ignarũ Iacobum Carazolã Nea- H
politanum. Iſq; uir dum ueſtigia ſecutus Virdimenſis epiſcopi ciuitatẽ iuſtitia & æqui-
tate concordẽ ſtudet retinere, concita in furorem plebs Guelfa nobilitatem Gibellinã,
ut eijceret intentauit. Sed profugi in arcem cum præſide nobiles arma & ipſi parabant,
quum agere in Tudertinis Albricum Carazola certior factus, illum perproperè accer-
ſiuit, qui Aretium ingreſſus, copias in cõceſſam à præſide Guelforum direptionẽ dimi-
ſit. Sed quod ſæpe aliàs cõtigiſſe cõſtat, inchoata ordine interdiu in ſontes direptio, no-
ctu uniuerſalis utriuſq; factionis & ſectæ omnium ſecuta eſt, à cædibus tamen & uiolẽ-
tia mulierum, quod ſolum potuit Albricus temperatum eſt. Secutus fuerat lentiore gra
du Albricum Ferabach pabuli & cõmeatuum indigẽtiæ cõſulturus, quod facturi exer-
citus eodem coniuncti itinere uidebantur. Quamprimum tamen quid Albrico conti-
gerat intellexit, deuorato itinere, quod Albrici copijs fuerat reliquum in Aretio abraſit.
Quumq; parum eſſet quod Aretij inuenerant Ferabach cõmilitones, in agrum Floren-
tinum ex improuiſo delati, prædã inde nõ exiguã prius q̃ à Ioanne Haucut pelli potuẽ-
rint, abegere: Carolo interim regnum ut cõponeret, & Vrbano pontifice, eccleſiam ut
reforma-

A reformaret,adnitentibus,turbo in Italiã nouus maximusq; incubuit. Ludouicus em̃ An
degauensis à Francorum rege & Clemente antipapa impulsus adiutusq; in Italiã se con-
tulit,non magis ut Ioannã,sicut dicebat,liberaret,Carolumq; repelleret, q̃ ut Vrbano p
arma eiecto pontificatus Clementi assignaret̃ Romæ & in Italia uniuersalis,ingressusq;
per Taurinos Andegauensis,triginta trahens equitũ millia in agro Bononiensi de cõti-
nuato itinere ꝓximum substitit,Carolus interea Albrico Ferabachq; Aretium nobilita-
ti dimittere iussis,in regnumq; reuocatis, ea parabat quæ tanti aduentãtis exercitus adsi
stentiæ duceret necessaria. Venientem interim per Marsos Andegauensem Ioannæ fau
tores Cassinensi saltu introduxere,& Florentini ab Vrbano pontifice rogati,Ioannẽ Au
euch in pecuniarum pro absolutione ꝓmissarum cõpensatione ad Carolũ transmiserũt.
Genuenses interea castellum Tenedon Sabaudiẽsi nõ esse redditum adeo ægre tulerãt,
ut de bello in Venetos resumẽdo sępius agitauerint.Intentata tñ prius mitior uia.Et Flo
rentini oẽs quotquot Genuæ & in eius dominijs inuenti sunt,cum mercimonijs sunt de
B tenti,uadimonio,qđ pro Venetis promiserant satisfacturi:sed Veneti Zacharia Conta
reno,Michaele Mauroceno,& Ioanni Gradonico oratoribus Genuã missis,qđ sæpe e-
pistolis disseruerant Genuenses corã edoceri fecerunt Zanatum, qui imprudentia , non
perfidia,aut priuata,aut publica erraret,mandatis pariturum,quod & fecit.Nuncij enim
Sabaudiensis redditum nobile oppidũ demoliti sunt.Et Florẽtinus incõmodo,Genuen
sis suspicione,Venetis inquietatione deserta præstanti insula sunt leuati. Secundũ iã an-
num Ludouicus Andegauensis in Italia agebat,quum alia Gallorum manus duodecim
millia equites duce Andegauio à Francorũ rege immissa illi auxilio aduenit,quæ quum
Placentiæ paulisper substitisset,Apenninum transgressa per Lucensem,Florẽtinũ & Se
nenses agros in Aretinum delata est. Variauerat aũt post Albrici profectionẽ in Aretio
uictoria,nec satis adhuc integra solidaq; factionũ alicui quies cesserat, quũ introductus
à Guelfis Andegauius resistentium intus extraq; Gibellinorũ fastidio urbem tertio post
Albrici cladem anno diripuit. Sed tenebat̃ Guelforum præsidio arx illius munitissima,
C quæ diebus quadraginta probe defensata est,breui tñ,ut cõstabat,in Gallorum potesta-
tem futura,quũ Florentinos Andegauensis regno,ut apparebat potituri hostis sui mors
consolata est:quæ item fecit,ut Aretio potirentur. Andegauius em̃ illius morte intelle-
cta,Aretinis in arce obsessis hortantibus eam urbem illis uendidit, in Galliasq;,quà ad-
uenerat est reuersus,Ludouici Andegauensis defuncti copias, q casus dissipauerint nul
lus tradit scriptor.Sed maiores referre audiuimus binos raro,plures nunquã fuisse uisos,
quum per Romandiolã transeuntes in Galliã soli,& propè nudi,potius q̃ inermes,men
dicata hostiatim ad uictum stipe longitudinẽ Italiæ sint emensi. At põtifex Vrbanus,ut
capti à Carolo regni felicitatis portione gauderet,cum tota curia contulit se Neapolim,
ubi qđ cardinales Gallici principio creatiõis suæ crediti sunt per calumniã obijcere,cri-
mini & culpæ sibi posse dari ostendit,se ea esse peruicacia, ut sub iusti honestiq; tenacita
tis specie,ea morũ duritie,ac rusticitate,ut nemini amabilis esset, nemini gratiosus : nãq;
quum Neapoli paucis fuisset mensib. nepotem suum creari principem Capuanũ à rege
D cõtendit: qđ denegatum minis & uiolentia obtinere adnisus est, adeo ut quũ rex urbis
atq; palatij exitu adhibitis custodibus ne aliquid malignaret̃,prohibere coactus sit:dissi
mulata tñ iniuria pontifex acerrimi uir ingenij à rege impetrauit,Nuceriam urbẽ per æ-
statis caumata sibi & curiæ inhabitandã cõcedi,in qua ilico pręsidijs cõmunita,Cardina
les nouos ingentem turbam creauit,septem ex ueteribus coniectis in carcerẽ,quos dice
ret coniurationẽ aduersum se cum rege & antipapa inijsse:maiori inde debacchatus insa
nia,processus in regem priuationi futuræ præuios inchoauit , præmissa de more citatio-
ne,cui rex facilius,sicut dixit,ut respõderet,cõtractis tumultuarie copijs,Nuceriã circũ-
sedit,ea uel diuturne sedendo potiturus,nisi Raimundus Baltianus gente Vrsinus comi
tis Nolani filius,qui postea fuit princeps Tarentinus,copijs fretus,quas sub rege ducta-
bat,Vrbanũ & curiam omnem ingenti accepta pecunia ad mare proximum deduxisset.
Genuensium etiã triremes magno item cõductæ precio in tempore affuerunt,quæ pon
tificem cum omni cura Genuam detulerũt,ubi quinq; & septẽ cardinalibus Nucerię ca-
ptis inuolutos saccis in mare demergi curauit. Carolus rex interim, postq; ea pontificis
Vrbani molestia liberatus erat,maiorẽ inciderat.Ludouicus em̃ Hungariæ rex patruus

suus eo defunctus erat tempore, quo Ludouicū Andegauensem ostendimus obijsse, & E
proceres Hungariæ regni Carolū in regem per nuncios & literas accersierāt. Quare im
pedimento pontificis, a quo rentus fuerat, amoto, in Hungariā se cōtulit, reginaq; cū dis
simulatione odij illū admisisset, celebrantē postea cōuētum interfici curauit. Per eadem
An. sal. quoq; tempora quinti octogesimi terdecies centeni salutis anni Bernabouē uicecomitē
Mccclxxxv. Ioannes Galeatius ex fratre Galeatio nepos captū in Modoeciæ arce ad mortē usq; cu-
stodiri curauit, parsq; urbium & oppidorū, quā Bernabos in diuisione cum Galeatio fra
tre pridē facta tenuerat, in nepotis potestatem ilico peruenit. nam paulo prius q̃ Berna
bos, quod supra ostendimus, Bononiam de terra ecclesiæ sibi subijcere intentauerit, cū
fratre Galeatio hanc fecit diuisionē, ut Galeatius Papiam, Vercellas, Nouariam, Terdo
nam, & cætera in Apenninū Alpesq; uersa, ipse Placentiā, Cremonā, Parmam, Laudā, &
Brixiam, Bergomumq;, Mediolani uero æqua diuisi portione dimidiā unusquisq; tene-
tet. Facta est itaq; Ioannis Galearij utramq; habentis partē formidabilis in Italia opinio
potentatus, ut erat is tenera adhuc iuuenta, uultu, gestu & omi uita indolē regiā præ se fe F
rens. At Vrbanus pontifex anno uno Genuæ acto Lucam se contulit, quam urbē quàm
primum ingressus est, rescijt Florentinos maiore q̃ prius unquam cura damnis & ruinæ
ecclesiasticis incubuisse. Bononiēses eñ, aliosq; rebelles dato in præsidiū equitatu foue
bant, Perusinos missis oratoribus, & facta pecuniarū præsidiorumq;, & nouæ societatis
pollicitatione adnisi auertere à sua, quam præ se ferebant, intentione, pontificē cū curia
Perusiam accersendi. Tulit id pontifex ægerrime, firmaq; fuit intentione iniuriā, si data
fuisset occasio, ulciscendi, & ad sextum aduētus sui mensem, Luca mouens, per Pisanos,
Senenses, cōtulit se Perusiam. Egit in ea paucos menses, qđ desiderio teneret Neapolim
repetendi, statum euersurus Ladislao admodū puero & Ioannæ sorori, ad quos regnum
Caroli patris hæreditate peruenerat. Multi enim proceres Ludouico Andegauēsi stude
re soliti, ut proprię regis utilitati cōsulerent, q̃ quia pontifice afficerent, spem illi si acces
sissent maximā fouebant: sed magna usi fide Caietani, pueris seruatis regnū quoq; serua-
runt. Pontifex eñ Ferentinum usq; delatus, quum nullas rebelliones puerorum supersti G
tum metu, ab his qui fieri ꝓmiserant, intellexissent, Romā uenit, in quam magno de mo
re applausu introductus est, & tamen multas ilico à Banderesiorum audacia insidias est
perpessus, à quorum periculo & molestijs eum liberauit, unde triginta cardinaliū ordina
tio ibi facta, in quibus maiori parte Neapolitani, quorū tres fuerunt Romani, & curia est
repleta, & Banderesii quieuerunt. Per quæ tempora Antonius Scaliger Veronensis, Frā
ciscusq; senior Carrarius Patauinus bello inuicē acerrimo, & utrinq; exitiali cōflictabā-
tur, Ioannesq; Accij Vbaldinus Carrariēsis, Ioannes Ordelaffus Scaligero uterq; rei mi
litaris peritia clarus militabāt, quorū ducum pari uirtute factum est, ut quū dāna utrinq;
pariter grauia inferrent, ad neutrū satis uictoria inclinauerit, quousq; Ioānes Galeatius
uicecomes Patauino fauores maximos attulit, qui tñ eum habuerunt finē, ut pulso Scali
gero, Verona Galeatius Vicentiaq; sit potitus. Et paulopost probe uisus est fecisse, qui
seniorem Franciscum & Padua spoliauit, & captū ilico curauit Modoeciano carcere cu
stodiri. Franciscus autē filius delapsus est. Florentini interea Politianum Licianūq; oppi H
da de ueteri Senensium dominatu, & Cortonam urbem liberalē suis partib. ingenio ma-
gis & arte q̃ uiribus adiuuarunt. Qui auctum paruo tēpore Verona Vicentia & Padua
uicecomitē solito magis formidantes, copias in ecclesiæ prouincijs pontifici rebellibus
cogere curauerunt, in quib. Carolus filius Bernabouis, & Antonius Scaliger cōuenere,
omnesq; hi sub ipsum obsidionis Paduæ tēpus in Senensem usq; agrū ad quinq; equitū
peditūq; millia parauerunt. Senenses eñ cōstabat superioribus à Florētino oppidorum
subreptionib. irritatos, clam uicecomiti adhæsisse, quē uiderent oblata occasione ad bel
lum in Hetruria gerendum enixissime impulsuri. Et Galeatius Padua potitus, acceptos
in stipendia à Florentinis Carrarium & Scaligerū, impetitosq; sibi amicissimos Senēses
hinc apud eos per oratorē est questus, inde eorum subditos sub ipsius imperij locis expu-
lit, eaq; palam parare cœpit, quę aperto in Florentinos bello breui assumendo necessaria
uiderent. Dilatum tñ est opinione diutius bellum mentione pacis à Petro Gambacurta
Pisarū domino, Florentino permittere, talibus facta uerbis, ut assensum Galeatius cœpe
rit adhibere. Quæ dum tractat̄ pax, Vrbanus sextus obijt, & patres maiori parte Neapo
litani

A litani unum ex suis Petrum Thomacellum, qui Bonifacius fuit nonus, pontificē creauere. Quo anno salutis nonagesimo terdecies cētēto tractatu pacis in irritū omisso, Galeatius bellū Florentinis indixit, epistola extante, quā Pasquinus scripsit Capellanus epistolarū eius magister per feciales uisos idoneos Florentiam, ita ut quid ea sibi uellet, oēs per Italiā intellexerint. *Anno sal. M.ccc xc.* Intulit uero bellū primo ex Senis Ioanne Acci Vbaldino, & Iantedesco Petramala ducibus, & in uallē Arni superiorem discursum, inde præda ingēs abacta est. Per qđ fermè tempus alter Galeatij copiarū dux Iacobus Vermes socios belli Florētini Bononiēses bello agitare cœpit, cuius initio statim castella aliquot de Bononiēsi facta sunt in uicecomitis potestatē. Florentini tunc unicum habebāt uetustū ducem suum Ioannem Haucut Anglicum ex Appulis accersitum, quē Carolo uicecomite Bernabouis filio, & Antonio Scaligero sociatū Bononiam misere. Erantq́ equites quatuor milia pedites dimidio pauciores. Sed de transalpinis hinc Stephanus Bauariæ dux cū quo Frāciscus erat Carrarius iunior, inde Iacobus Armeniaci Comes ingenti à Florentino cōdu

B cti mercede expectabantur. In Hetruria interim Ioanne Acci defuncto Iantedescus Battifolle oppidū ceperat, unde Arretiū tertio distantē milliario agitabat. Carrarius interim Franciscus Italiā mutata ueste ingressus, Venetorum in primis fauore sed archane dato, Paduam est ingressus, cui dux Bauariæ cum copijs subsecutus recipiēda arce affatim cōmunita fauori astitit. Cōmissaq́ tunc est à Veronensibus perniciosa temeritas, quod Antonium non ignari Scaligerum per id tempus in Hetruria obijsse, Siliumq́ unicū prima pueritia superstitem esse, ad rebellionis Patauij famā arma corripuere. Quo in tumultu Scaligerum nomine acclamato in uicecomitis præsidia, quæ in arces consugere nesciuerunt, sæuitum est. Et forte copias uicecomes in Cremonensibus coegerat recipiēdæ per arcē Paduę immittendas. Veronensium itaq́ primates q̄ opportune tanta res à plebe infima ac sordida esset inchoata cōsiderantes, præcipitato & ipsi cōsilio subuenire perrexerunt. Mittentes nanq́ ad copiarum uicecomitis duces, quorū Vgolottus Biancardus princeps erat, nulla impetratæ errati publici ueniæ fœdera poposcerunt. Sed eos maiori

C q̄ accersiti erant insania patentib. in urbem portis introduxerunt, à quib. tanta urbs tāq́ tunc opulenta triduo est direpta, quousq́ cladis quæ cōmittebat, certior facta Galeatij uxor, sibi à uiro impetratā urbem ultrà spoliari affligiq́ ꝓhibuit. Dum arcis Paduanę durat obsidio, dux Bauariæ defectū pecuniæ à Florentino nō missæ causatus in Germaniā redijt. Florentiniq́ Ioannē Haucut ex Bononia immisere, fauoribus maxime freti Ferrariensis Alberti Estensis, qui à Galeatij societate pridē inita discedens cum Florentino Bononiensi Paduanoq́ fœdera tūc percussit, Haucutq́ accessu Patauina arx recepta, & copiæ Galeatij, quæ ad recuperationē cōuenerant in Vicentinos recedere sunt cōpulsę. Et iam comes Armeniaci in Italiā per Taurinos descenderat, habens in exercitu uiginti milia maiori parte equites paratissimos. Eiusq́ aduētu territus uicecomes, copias ex Vicentinis accersitas in Alexandriæ urbis suburbio iusserat cōtineri, Gallicis sese quacūq́ pergerēt opposituras. Nec torpescebat & ipse Ioānes Haucut, quin aduentus Armeniaci comitis fama primū, post Florentinorū litteris, demū uicecomitis copiarū præcipitan

D ter à Vicētia ꝓfectarum certior factus, in Mediolanū ducere cōstituit, sese data occasione Armeniaco cōiuncturus: Per Vicentinos itaq́ ad Athesim delatus amnem ad Portiliā rus uado trāsmisit, Agro deinde Veronensi multis afflicto cladibus Minciū, post Ollium amnē (erat enim æstas media) trāsgressus, apud Aduā primum constitit, cuius uadādi magis spem hostis aduersam insidens ripā ademit, q̄ aquę altitudo uisa fuerit prohibere, Armenaicus autem Castellatio Alexādrinorum oppido ui capto spoliatoq́, Alexandriā quoq́ se spoliaturum comminatus est, & impetu ad ipsam delatus, castra pro portis metari parabat, quum uicecomitis militum pars in aciem prodiens impetum repressit. Cæteri omnes auersis exeuntes portis ad extremā hostium aciem occultis itineribus circumacti sunt. Galli interea dum cohortes eorum prælio leui cum hoste decertant, ante portas armato, non magis arma, quàm uestes exuunt, parsq́ per herbā strata, pars in amnis Tanari ripa deambulans auras captat, pars in fluuium ruens natat: & qui ultimā claudentes subsidiariam aciem postremi aduenerant, armis & ipsi exuendis intenti erant, quum à tergo à lateribus undique ex insidijs conuolatum est. & parua admodum facta ab his qui arma retinebant resistentia, prius penè cæsi captiq́ omnes quàm fracti es-

ſent ſunt uiſi. Ad eum nanq; qui à tergo tãta uiolentia factus eſt impetus, ciuitas tota cũ E
lixis, calonibus, atq; ipſis mulieribus à fronte erupit. Comes Armeniaci captus uulnera
tusq; eodẽ die interijt, capti quoq; ſunt Renaldus Inanfiliatius, & Ioãnes Ricius equites
Florentini, à quibus publice miſſis Armeniacus fuerat eductus, Mediolanũ eorum cõſi
lio inuaſurus. Ea potitus uictoria Galeatius eiſdẽ quibus Armeniacũ copijs Ioãnẽ quo-
que Haucut conficere ſperauit, quib. celeritate immiſſis, Haucut iam de Armeniaci cla-
de certior factus in Cremonenſi apud paternũ rus caſtris ſe continebat natura loci & o-
pere cõmunitis, & q priores celeritate aſſecuti erant hoſtes, impetũ facere auſi male mul
ctati ſunt. Mouit inde ad Olliũ amnẽ caſtra, quẽ cum audacia aſtuq; uſq; trãſiſſet illæſus,
Minciũ quoq; minori periculo tranſmiſit: Ad Atheſim cum eſt uentum, nullos ac rebatͬ,
uidit factos eſſe ad reſiſtentiã apparatus, ſed quamprimũ alteram attigit ripam dolũ ſen-
ſit uiditq;, quo confiſus hoſtis, eum haud ſecus q̃ in carcere & cauea clauſum habere ſpe
rauit. Aggeribus enim fluuium in alueo continere ſolitis, lõge deſuper ſucciſis regio in
Patauinos uſq; fines aquis in ſtagnũ contecta erat. Obſeruabãt autẽ Ioannis Haucut ca- F
ſtra uicecomitis copiarũ duces, ne progrediendi deſperatione retrorſum abiens aliquà
euaderet. Qđ cũ ipſe à captiuis intellexiſſet, ſigna præter ſolitũ de ſublimiori arbore ali-
quot diebus conſpicua eſſe curauit, quib. eodem in loco relictis, noctu profectus, hoſtẽ
feſellit: dies eñ ſubſecuta in ueſperũ inclinauerat, priuſq; eum mouiſſe hoſtes à profugis
intellexerint. Vadentes aquis etiam alicubi altioribus ducẽ peditatus omnis, & debilio
re uecti equo deſeruere. Tandẽ mutilatus parte exercitus maxima, apud Montognanã
primum in ſicco conſtitit: Quẽ pecunia ingenti adiutum Florentini in Hetturiã reuoca
runt. Per idq; temporis uictrices in Lõbardia copias uicecomes duce Iacobo Verme ea
ratione curauit tranſmittere, ut cũ illatas Senenſi iniurias ulciſcereť, tum Florentinos pe
cunijs exhauſtos & copijs, quod facillimũ exiſtimauit, opprimeret. Erantq; Vermi equi
tes duodecim, pedites quatuor milia, cum alij quoq; ſibi parituri tres mille equites Senẽ
ſibus militarent, Moratusq; æſtate integra in Hetruſcis Vermes longis quidẽ factis cir-
cuitibus, ſubiecta Florentinis loca uaſtitatibus fœdauit, ſed nihil cõmiſit memoratu di- G
gnũ Ioanne Haucut oẽs eius conatus in irritũ repellente, Ad autumniq; aduentum Bo-
nifacio nono pontifice Romano hortante, & Antoniotto Adurno Genuenſiũ duce ſe-
dulo operã præſtante, de pace agi cœptum, cuius cõſtituendæ cõuentus Genuæ fuit ha
bitus, & cum uaria, ut aſſolet à bello contendentibus fierẽt poſtulata, placuit in arbitros
cõpromittere, Ricardũ Carazolam Neapolitanũ Rhodi magiſtrum, quem pontifex ad
eius pacis tractatum miſerat Antoniottũ Adurnum ducẽ, & ipſam rempublicam Genu
enſem, à quibus ipſa pax æquis conditionibus conſtituta eſt: Altero qui poſt pacẽ ſecu-
tus eſt anno, cũ omnia in Italis quieſcerent, duobus in locis nouæ res exortæ ſunt. Nam
Franciſcus de Vico urbis præfectus Viterbiũ Bonifacio põtifici proditione abſtulit. Et
Petrus Gambacurta Piſanorum dominus à Iacobo, quem omnium cõſiliorũ principem
directoremq; dicauerat, & plus æquo extulerat, cum filijs interfectus eſt, Appianusq; Pi
ſarum & agri dominatum accepit. Quo item anno pontificatus Bonifacij quarto Albri
ci Eſtenſis Ferrariæ Vicarij mors nouos in Ferrarieẽſibus exciuit motus. Accius eñ & ip H
ſe familia Eſtenſi genitus, patria pridẽ pulſus ad Cunij Romandiolæ oppidi comites cõ
fugerat, quem illi in agrũ Ferrarienſem uia Argentẽſi cum perduxiſſent, tumultus ingẽs
cõcitus eſt. Nam Ioannes Cunij comes magni ductor equitatus præſidiũ illi, ſed paruũ
dederat, q à Conrado comite Theutonico tutorib. Nicolai Marchionis pueri cũ equita
tu militante repulſus eſt. Nec eo bello quicquã eſt geſtũ memoratu dignius, q̃ quod pue
ri tutores Cunij comites fraude altiuſcula decepti fuerunt. Lucũ enim præſtans oppidũ
Cunij propinquũ & Concilice caſtellũ tutores Ioanni comiti pro Accij morte polliciti
ſunt. Ioannesq; compoſita fallacia cum Accio ſimilem uirũ interfeciſſet, impoſitis Luco
& Conſilici præſidijs, Accium ſocordiã illorũ decidentem produxit in publicum. Sed
ad Bonifacium pontificem redeundum eſt, primi cuius quinquennij geſta ideo referre
neglegimus, quod parua inſeliciaq; fuerunt. Nihil enim interea præter Viterbij de qua
diximus, amiſſionem geri contigit, cũ uarias interim perſecutiones à Bandareſiis ſit per
peſſus, adeo ut baſilicæ principis apoſtolorũ Petri canonicos alienationem facere enor
mem recuſantes à Bãdareſiis expetitam, & propterea in põtificis cubiculo latitãtes, illũ

per

A peruim refractis ualuis eduxerint. Eodē anno cum septimus Clemēs antipapa Auenione obiisset, alter in eius locū prophanatus est, Petrus Hispanus de Luna uir doctissimus, & uita omni, si ab ea tēperasset ambitione præstantissimus, cui Benedicto tertiodecimo fuit à suis sectatorib. appellatio. Obierat etiā pauloante Carolus Bohemiæ rex, & imperator Romanus, Ladislausq; filius in Romanū pontificē electus erat, ad quē Ioānes Galeatius uicecomes, Petrū Philardi Mediolanensem archiepiscopū, qui postea fuit Alexāder quintus pontifex Ro. misit oratorem, obtinuitq; Galeatius ingenti magis data pecunia & tanti suasiōe oratoris creari in ducē Mediolani, primus ea familia, eo titulo insignitus. Erant tempestate illa ex Cunij comitibus uiri duo rei militaris peritia insignes Ioannes de quo diximus, & Albericus, cui in primis acceptū debet Italia, si ab annis inde sexaginta minus eā domestica lædunt arma. Nam qd' longe supra operosum singulis in locis referre ducentes, in hęc distulimus tempora, externā ipse militiā Italia omni expulit. Paulo enim post captū à nepote Bernabouem, cui militauerat, Italos arma diuersis in regio-
B nibus tractantes, in unā coegit societatem sancti Georgij appellatā, quæ licet nōnullos per Italiā populos, præsertim Florentinos uexationē pecunia redimere coegit, agitādis tñ pellendisq; Italia Theutonicis, Britonibus, & Anglicis, intentiorē adhibuit operam. Fuerantq; illorum ultimi militantes Ioanni Haucut Anglico à Florentino populo, ut ostendimus, conseruati. Sed Britones sex equitū milia, quos à Genuensi cardinale Gregorij papæ undecimi temporib. ductos in Italiā docuimus, ardentiori Albricus animo atq; odio insectatus est, q; pręter clades alibi per Italiā inflictas, ad sexaginta circa urbem Romam oppida & castella non magis diripuerunt q̃ ferro & igni fuerant demoliti. Itaq; Albricus primū Theutonicis, post Britonibus, & demū mortuo Haucut, Florētieq; sepulto, Anglicis Italia pulsis a Ioāne Galeatio Mediolanēsi duce in primarium exercitus sui ductorem assumptus fuerat. Qui cum intellexisset Ioannē sibi propinquum à Florētinis lacessitum esse, præsertim quo tempore Acciū ille Estensem in patriā reducere quæsiuerat, à Mediolanensi duce dimitti curauit, in Romandiolamq; delatus est, duoq; hi præstā-
C tissimi ductores per opis Appiano ferendæ, quē Florentini bello agitabant, simulationem in Hetruriā transmiserunt. Dux quoq; Mediolanensis eadem & ipse fretus occasione, bellū in Florentinos destinauit, quod tñ alios prius q̃ Albricum inferre uoluit. Hinc præmissi sunt Paulus Vrsinus, Othonus Parmensis, Ceccolinus Michelottus, Brolia, & Brandolinus Foroliuiensis, magnas singuli ducentes copias, in agro cōstiterant Pisano, quum Albricus Paulo Sabello, & Lucanali subsequutis copiarū ductoribus, ad Senēses se cōtulit bellū in Florentinos capessere exoptantibus: Florentinis uero post mortē Ioānis Haucut ductor primarius esse cœperat Bernardō Aquitanus in re militari Italica nutritus. Sub ipsum Albrici aduentū, qui Pisis erant Senas accersiti sunt. Et profectus cū eā to exercitu ductor per Arni fluuij uallē ad Florentiæ mœnia est delatus, habens in exercitu equitū decem millia, peditum paulo minus. Erat is annus salutis de quaterdecies cēteno tertius, in quo pont. Bonifacius Perusiā se contulit, ciuitatemq; discordem pacificare aggressus nobilitatē plebeis, Raspantes appellant, cōciliauit. Sed hi præsente pōtifice *An.sal. Mccccxcij.*
D falsa enormiter fide insurgentes, ad octoginta illorū interfecerunt. Biordusq; Michelottus plebeiarū princeps partium urbis dominatū accepit, qua cōmotus indignitare pōt. contulit se Assisium. Et nouū dux Mediolani bellum in Mantuanū principē est aggressus, Mantuaq; urbs undiq; terra & aqua magnis copijs est obsessa, Albricus interea quū ad Cartusiense monasteriū se continuisset, & si partem copiarū per singulos dies ad Florentiæ portas miserat, maiori tñ studio uastitatem in circuitu curauerat tam diu cōmitti, quousq; uillas ædificiaq;, in quibus incēdia & ruinæ edi possent, deesse audiuit: inde in uiam transgressus Pisanā, ad portamq; delatus Florentinam urbis oppugnandæ apparatus tumultuarie ostentauit. Quibus e uestigio omissis Arnū transmisit, unde copiarū partem aduerso iussit Arno properare, Politianenses, Cortonienses q; pro uirib. oppressurā. Dumq; Albricus in Florētino agit suburbio, Paulus Vrsinus ad hostes transit, Ceccolinusq; Michelottus à fratre Biordo Florentinorū opera in patriā reuocatus est: quare in Pisanū recedens agrū, Paulū Sabellum, Nicolaū diuersum equitatus unumquemq; ductorē Appiano reliquit præsidio affuturos. Ipse cū reliquo exercitu paucioris. opiniōe castris in agrum se contulit Mantuanum, à Galeatio enim reuocatus erat in bello aduer-

sus Mantuanum suscepto grauiter laborante. Nam & Veneti triremes, aliaq; diuersi ge- E
neris nauigia ad Mantuanũ miserant, quorum aduentu Galeatij conatus omnis aqua fa-
ctus, in irritũ cessatus est. Carolus Malatesta uir bello & pace præstantissimus Mantua-
ni sororius, petitã à Florentinis equitatus peditatusq; opem quũ adduxisset, Galeatij co
pias primo repulerat, post ita fregerat, ut hinc Venetis aqua, inde Carolo terra urgenti-
bus impedimenta, apparatusq; bellicos & copiarum partẽ Mediolanensis amiserit. Da-
tas interim Appiano in præsidiũ Albrici copias, ne insolẽtius ageret Pisanus populus,
maiori parte diripuit. Existimarunt ilico Florentini, quod & uero simillimũ erat, Appia
nũ & Pisanos, uicecomitẽ ob illatã in præsidio iniuriã formidaturos. Quare pertentatos
in fœdera quũ nequirẽt suadendo perducere bello agitauerunt, sed id parũ diu cõtinua
re prohibiti sunt, nouo ipsi bello agitati, quod Puppei Balneiq; comites, & Vbertini re-
belles uicecomitis freti copijs intulerunt. Apparuitq; Florentinos pluribus agitãdos fo
re bellis, quã ut rempublicam repugnãdo fuerint retenturi. Sed Veneti post illatas in Mã
tuani defensione iniurias ad ducẽ Medialoni mittentes, illum in hanc sententiã impule- F
runt, ut aut se hostes Florẽtinis ac Gonzagæ socios expectaret, aut pacẽ cũ illis cõstitue
ret, per quã Italiæ aliquando à uicecomitũ motibus quiescere liceret: breuiq; post sequu
rum est, ut quum pax difficilior propter excessiuas singulorũ postulationes uideret, in-
duciæ fuerint cõstitutæ. Quo anno quũ Iacobus Appianus, & Vannes filius natu maior
uita excessisset, Gerardus iunior filius Pisis dominatus est, q altero deinde anno insidijs
à Florentino appetitus, retinendi urbẽ spe destitutus, eam accepta grandi pecunia uẽdi
dit Galeatio. Plumbinũ uero magni prouẽtus oppidũ, quod etiã esset firmissime cõmu-
Anno sal. nitum sibi in domicilium conseruauit. Quo anno salutis undequaterdecies cẽteno, Bior
M.cccxcix. dus quũ esset à domestico insidiatore occisus, Perusini ut libertatẽ resumerent sunt adnĩ
si: & pontifex econtra moto per Hugolinũ Trinciũ Fulginatẽ uicarium suum bello Pe-
rusiam urbem ut reciperet intentauit, quam seducti precib. pollicitationibusq; Perusini
Galeatio dediderunt. Et intra duos, qui sequuti sunt menses, Bononia Galeatius Lucaq;
pariter pollicitationũ magnitudine est potitus: quib. uallati à uicecomite urbibus Florẽ G
tini salute magis quã unquam ante desperantes ad ueteres socios Patauinũ Ferrariẽsemq;
legatos miserunt, ut cõmune & in primis solidum eis præsidium Venetos secum opẽ tu
telamq; orarent. Agentẽ Assisij Bonifaciũ põtificem Romani populi oratores multi nu
mero adierunt, enixe postulãtes, ut in urbẽ, sicut dicebant, suã, cum curia se reciperet. Ve
rebantur enim ne si anno qui tunc instabat iubileo, extra urbem moraretur, celebritas illa
aliquid acciperet detrimenti, pauciORESq; in illã ex orbe Christiano ducerent cõmean-
dum, quibus defutura esset in primis exoptata pontificis benedictio. Ostẽdere uero cœ-
pit tunc Bonifacius maiorẽ sibi, quã quę ad eam apparuisset diem adesse prudentiam: dissi
mulans enim magnũ quo tenebatur redeundi Romam desideriũ, aliqua memorauit, ꝓ-
pter quæ morandum sibi extra urbem Romanorum culpa & uitio constituerat. Non ac
ceptos ultimis Vrbani prædecessoris sui annis, sicut aliquandiu prius consueuerat ex no
bilitate externa senatores, sed cameræ conseruatores uiros plerumq; parum idoneos id
exercuisse munus, qui Banderesijs omnia quum permisissent, urbem Romã in mera ty- H
rannide cõculcauerant, seq; eundẽ morem suis quoq; temporibus seruatũ esse, etsi præ-
sens dissimulauerat, non posse nec uelle diutius tolerare: habuitq; eum finẽ acta magno
animo pontifice cõtentio, ut senatorem à Bonifacio acceperint Malatestã Pandulfi filiũ
Persaurensem, uirum doctrina & multa uirtute conspicuum, Banderesijsq; abrogãdam
autoritatẽ spoponderint oratores: quinetiã pecunia adiutus est pontifex, qua fretus præ
sidia sibi quũ modestissime cõparasset, urbem ingressus plenario sensim dominio est po
titus. Molem namq; Adriani castellum Crescentij, siue sancti Angeli appellatã, quæ diu
ante corrosa undiq; & dumis obsita in caprarũ pascua fuerat destituta, additis circa mœ-
nibus & turri in medio excitata restituit in eam, quæ nunc, arcem omniũ munitissimam.
Anno salutis Annus enim interea aduenit quaterdecies centenus iubileo celebratissimus, in quo tan
M.cccc. tis ab uniuerso orbe Christiano frequẽtata est urbs Roma populis, ut solis Romani quæ
stibus inhiantes, maiora quoque pontifici fuerint permissuri: multas tñ is annus in Italia
res nouas habuit. Albricus Cunij comes, & Bononienses secũ bello socij Astorgiũ Man
fredum Fauentinum bello agitabãt acerrimo, quum Ioãnes Bentiuolius ciuis Bononiẽ
sis in

A lis in ea urbe gratissimus dominatū accepit, & bellum in Astorgium retenta eō Albri-
co societate cōtinuauit, pariterq; Paulus Guinisius Lucēsis in ea urbe ditissimus patriæ
suæ uim & ipse afferens effectus est dominus. Pestis uero tunc illi penè par, quæ secūdo
ante quinquagesimo fuerat anno Italiā, cuius uti uidet causa Ioānes Bētiuolius quietio
rē reddere cupiens Bononiensem populū, pacē cum Fauentino cōstituit. Quam adeo
ægre tulit Albricus, ut Bononiēses cōtinuato cū Fauētinis bello pariter agitauerit: sub-
ministrabat eñ copias pecuniasq; Galeatius uicecomes, quanquā & Astorgio Carolus
Malatesta, & Bentiuolio Florenrini copias ꝓ uiribus trāsmittebant. Quare quū Galea-
tij in Florentinos Bentiuoliūq; bellū fatisceret, Robertum Bauariæ ducem Romanorū
regem Ladislao Bohemo tanquam inutili ab electoribus suffectum Florētini ea in Ita-
liam conditione accersiuerunt, ut non prius promissam ingentem pecuniam acciperet,
q̄ uicecomitis terram cum exercitu attigisset. Venitq; extremo autumno imperator, &
agrum, ut pecunias à Florentinis acciperet, Brixianū ad Benaci Gardæ lacus orā ingres
B sus est. Sed parte pecuniarū iam percepta Galeatij copijs cōgressus fractusq; Tridentū
rediit, unde uocātibus Venetis Paduā est delatus, ad quē Florentini oratores sumptuo-
sissimo quidē apparatu, sed copias illius desiderio minores, ut bellum resumeret, trāsmi
serunt. Ductoresq; earū copiarum fuerunt Sfortia Attendulus Cutignola Romādiolæ
oppido oriundus, tunc primū nosci cœptus, & Baldasar Mutinensis: quumq; copiarum
tenuitati pecuniarū quoq; paucitatem addidissent Florentini, austerus re infecta rediit
in Germaniā. At Bonifacius pont. Romæ urbis ad ecclesiæ subiectionem reductæ, glo
ria & pecunijs iubileo anno perceptis auctus, rem aggressus est nouam, quæ pontifices
Romanos successores suos non minus orbis Christiani, q̄ Romæ dominos reddidit. Le
ge enim promulgata constituit, non licere cuiquam sacerdotij ad quod promoueretur,
beneficium adipisci, prius q̄ primi illius anni æstimationis pecunias pontificali ærario
dissoluisset: soliq; Anglici cū legi in cathedralibus paruerint, in minoribus beneficijs ius
sa pontificis cōtempserunt. Quo anno salutis primo quaterdecies centeno pont. Ladis- Anno sal. M.cccci.
C laum adolescentem Carolo, ut ostendimus, Neapolitano rege genitum ad regnum resti
tuit paternū à tyrannis occupatum, & populos quos Ludouici Andegauēsis partes se-
quutos fuisse docuimus. Et quia tā urbis Neapolitanæ, quàm cæterarum regni partium
occupatores priuationē Caroli suo delicto prætendebant, quam sextus Vrbanus Nuce
riæ cōstitutus fecerat, ea pōtifex Bonifacius abrogata, Ladislaum per cardinalis Floren
tini manus in Caieta curauit coronari. Sola eñ hæc urbs, quod supra item diximus, La-
dislao & sorori Ioannæ fidē constantissime seruauerat. At Mediolani dux quàmprimū
uocatus à Florentinis imperator nouus, quē non formidare non poterat, in Germaniā
est reuersus, copias illius respectu in Lōbardia retentas ad Albricum misit, Bononiā &
Bentiuoliū oppressuras. Fueruntq; earū ductores copiarum Mātuanus marchio, illi in
beneuolentia & fœdere cōciliatus, Pādulfus Malatesta Caroli frater, Othobonusq; Par
mensi, Bononiā uero Florētini Bernardonem primarium ducem suum, & Franciscus iu
nior Carrarius duos filios cū copijs illum equestribus, hunc pedestribus, sed scuto arma
D tis chalybeo præuenire curauerāt. Itaq; Albricus Cunij comes copijs à uicecomite mis-
sis in una cū suis castra coactis ad Cassaledū duxit, rus flumini imminēs, ubi septis coar-
ctatus amnis partē sui nō minimā fossa deductam manufacta in urbē Bononiam dimit
tit: eo eñ succiso ductu, qđ Albricus in primis curabat, & molarum usu, & multiplicis
opificij auxilio destituta ciuitas deditionē breui factura erat. Id quum Bentiuolius, Ber
nardonq; nullatenus ducerēt expectandū, ad hostem ductum est, qui & ipse cupiētissi-
mus in præliū ruit, ad pontēq; res gesta est, amnē secus septa lapideo opere cōiungentē.
Nec diuturna fuit pugna, quos necessitas magis in id temeritatis impulerat, quàm consi
lium duxerat, adeo fractis fugatisq;, ut Bentiuolio cum paucis per urbis uicinitatē fuga
ꝓlapso, Bernardon cū omni penè equitatu, & Carrarij fratres cum armaro insigniter pe
ditatu uenerint in uicecomitis potestatē, à q̄ liberaliter ac laute, sed munito carcere sunt
seruati. Ea potitus uictoria Albricus, Bononiā penè in circuitu obsedit, tā propinquus
muris, ut pluribus locis oppugnationes fuerint intētatæ, fuitq; populus ilico erectus, ut
notū diu uicecomitis reciperet dominatum. Sed Bentiuolius, quem uetustus multorum
amor usquaq; nō desereret, rem suam armis probe tutatus est, quousq; nimia sui iussus

confidentia in globũ præcipitatus est penè, à quo nocte obscurissima præter repugnan E
tiũ intentionem, uulneratus occubuit, Bononiamq; statim patentibus portis Albricus
cũ exercitu introductus est. Trepidatum est eo tẽpore magis quàm unquã antea à Flo-
rentinis, quanquã nullus fuit tunc in Italia populus, princeps nullus cui nõ formidolo-
sum Vicecomitis nomẽ esset, sed ipsos proximiores incendio Florentinos, nulla magis
ratio aut causa protexit, q̃ quod cupientẽ Albricum potentiores æquo sui exercitus du
ces ad daturã ilico manũ urbẽ Florentiam subsequi recusarunt, & pacẽ paulo post quę-
rentes Venetos, cũ Galeatius libenter audit, febre correptus apud Malegnanũ interijt.
Signa eius mortis nondũ perlatæ in publicũ ego puer aspexi, à genitore obnixius in me
moriã admonẽte in humeros eleuatus fuit, comes amicior fusiorq; cæteris quos ætate
mea cõtigit apparere: nec etiã in patria mea per Pini Ordelaffi dominatũ illi fauentem
quispiã ętate & prudentia notior, qui nõ amici principis, etiã quũ bene crederet ualere,
obitũ ab infami suspectoq; magis principibus sidere expauesceret. Et iã Albricus in Ro
mandiolã reuersus Fauentinũ agitabat, illum quoq; breui cõfecturus, nisi à Ladislao re F
ge in magnũ creatus comitẽ regni sui stabilẽ, & multis ab eo donatus pecunijs, quas põ
tificem Bonifacium inopi tunc adolescenti dedisse creditum est, Caieram se cum ingen
tibus copijs cõtulisset. Fratrẽ enim suum põtifex Neapolim in regis fauores missum, &
à Neapolitanis repulsum Perusiam cũ exercitu ire iusserat, quæ urbs ilico uenit in põtifi
cis & ecclesiæ potestatẽ. Quinetiam per id temporis creauit Bonifacius diaconẽ sancti
Eustachij cardinalẽ, Baldasarem Cossam Neapolitanum, q̃ Bononiam sedis apostolicę
legatus quũ esset missus eam urbem libertati post functum uita ducẽ Mediolani studen
tẽ obsidione recepit, quo in bello primũ nulli subditus ductori militare cœpit Brachius
Montonensis, ab Albrico, quẽ Romandiola proficiscẽtem liquit familiariter educatus.
Et Albricus interea Neapolim urbẽ obsidione pressam pro Ladislao receperat, quũ in
terea omnes regni principes urbesq; ad Ladislai obedientiã amici ueteres certatim ho-
stesq; cõfluerent. Sed is rex priusq̃ dictũ satis regnũ cõfirmasset, ad regnum Hungariæ
suscipiendũ à principibus populisq; accersitus iuuenili impetu est ꝓfectus, Albricusq; G
in Romandiolã cum omni exercitu se cõtulit. Ladislaus uero dum Iaderam urbẽ obsi-
dione premit recipitq;, festino perculsus est nuncio, Neapolitanos cõiuratione cum ali-
quot regni ꝓceribus inita & populis, in rebellionẽ animis apparatibusq; pẽdere. Quare
is rex Iadera Venetis, quorũ pluries fuerat uendita, Neapolim redijt, & reuocato itẽ Al
brico seueriori q̃ prius disciplina usus neminẽ in regno esse permisit, qui uel oppidi aut
arcis retinuerit dominatũ. Et quũ multos patria ejcerct principes uiros, tũ in Seuerina
tis familiã crudeliter animaduertit, quorũ primores capitali iudicio sunt affecti: multi ꝑ
ea tẽpora sicut & semper post schismatis originẽ de unione ecclesiæ tractatus sunt habi
ti, quibus dum intendit, nonus Bonifacius uita est functus. Suffectusq; illi in septimum
Innocentiũ Cosmas Sulmonensis, iureiurando cardinalium collegio spopondit, quàm-
primũ esset ꝓ unione requisitus pontificatui renunciare. Eoq; itẽ defuncto qui successit
Gregorius duodecimus ex gẽte Corraria Venetus ad eandẽ renunciãdi promissionem
astrictus: sed cum Innocẽtius renũciare requisitus noluisset, Gregorius uero expectãda H
Benedicti renũciatione rem ꝓducere uideret, cõgregatũ apud Pisas Hetruriæ ciuitatẽ
nationũ, quæ Bonifacio paruerãt, cõcilium, Gregorio & Benedicto priuatis põtificem
creauit Petrũ Philardi Cretẽsem ex ordine Minoritarũ summũ ętate illa philosophum,
excellentissimũq; theologum, & Romanę ecclesiæ cardinalẽ, cui Alexãdro quinto fuit
põtificatus nomen: & post breue tẽpus mortuo successit Baldasar Cossa Neapolitanus
tunc cardinalis sancti Eustachij, & dominus Bononiæ potius q̃ ut præferebatur titulo
apostolicæ sedis legatus. Is cui Ioãni uigesimitertij fuit appellatio, uir prudẽtia & rerum
gerendarũ experientia singulari, alioquin à moribus põtificis sub ea præsertim, quã prę
se multi tulerunt sanctimonia põtifices, omnino alienus, nullã unionis ecclesiæ curam
principio suscepit. Sed iã plura in hoc cõgessimus uolumen, q̃ quę eius ad alia propor-
tio tolerare ualeat. Et uarij mirabilesq; motus ad Ioãnis Galeatij ducis Mediolani mor-
tem in Italia exorti nouos requirunt libros, quibus ordine referantur.

DECADIS SECVNDAE FINIS.

A BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE ROMANI IMPERII, DECADIS TERTIAE, LIBER PRIMVS.

AETANTI IAM MIHI ET EXVLTANTI NON
obſcuram magis ꝙ ſepultam mille annorum hiſtoriã uiginti
librorum uoluminibus in lucem, certumq́ ordinẽ reduxiſſe,
& faciliore curſu per notiſſima ætatis noſtræ geſta procede-
re meditanti, multæ ſubortæ ſunt ac uariæ difficultates, quas
B noſtrorum qui felicioribus ſeculis ſcripſerũt, nulli affuiſſe cõ-
ſtat. Quum nãq; ad hæc uſq; tempora rerum uarie & obſcure
traditarũ lucidatio nos fatigauerit, à uerborũ proprietate &
ipſa latinitate in poſterũ laborare cogemur. His namq; poſte
rioribus hiſtoriarum noſtrarum annis, maxima eſt facta pro-
uinciarum & Italiæ urbiũ publice adminiſtrandarũ, ac priuatim uiuẽdi, ſed maxime ge-
rendi belli rationis mutatio. Ideoq́ qui priſcis ſcriptoribus in promptu & tanquam ex
quotidiano loquendi uſu facillimi erant, modos dicendi à nobis magna ex parte ſerua-
ri nõ expediat: quum tñ ab illis ſi elegantiæ erit inſeruiendum, uſq;quaq; diſcedere nõ li
ceat. Grauat eñ nos ſuſcitata per noſtrã ætatem, quæ multis iacuerat ſeculis, priſcorum
ac felicium olim temporũ eloquentia, quod noſtri homines Liuij Patauini, C. Cæſaris,
Saluſtij Criſpi, Q. Curtij, Cornelij Taciti, Suetonij Trãquilli, & Iuſtini, quorum ſcripta
& ipſa quidẽ Liuij & Criſpi parua ex parte ad noſtrã peruenerunt ætatem, eloquentia
C & ornatu delectati, illũ non immerito requirunt: quos ꝓfecto oportet æquiore animo
conſiderare, eiſdẽ in mille annis raros fuiſſe, qui aliquo in genere ſcribendi nedũ elegan
ti, ſed uix Romana uſi fuerint oratione: nulliusq́ extare ſcripta, ꝗ uel attigerit, uel hiſto
riã ſcribere ſit profeſſus. Vnde primis & præſenti tempore ſolis incumbet nobis onus
periculum faciundi, quo pacto barbaris & omnino inſolitis uerborũ ineptijs Latinitas
poſſit elegãtia'ue ſeruari. Erunt uero multa in quibus nos circũloquutio adiuuabit, ſed
rerũ ſingularũ, quas omnino ut ſunt, intelligi oportet, uocabulorum mutatio talis eſt fa
cta, ut ſi uetuſta illis exponendis attulero, mea ipſe relegens ſcripta nõ intelligã. Si autẽ
noſtratia hæc ſcribo, & omnẽ peruertãt cõpoſitionẽ, & nauſeã bilemq́ cõmoueant. Vt
eñ pauca de multis dicã, eum qui omnibus in bello præeſt, ſiue ꝓprium, ſiue alienũ mer
cẽnarius adminiſtrat exercitũ appellaturus, ſi more uetuſto imperatorẽ dixero, in æqui
uocũ incido illius, quẽ Cæſaris loco habemus. Et ut capitaneũ dicens ipſum ab alijs co-
hortũ ductoribus, urbiũ & caſtellorũ præſidio præfectis, qui eo nunc appellantur nomi
D ne separẽ, addi generalẽ neceſſitas coget. Si itẽ dixero eum ducẽ, dubiũ facio, an quem-
piã intelligi uelim è multis quos habet ætas noſtra prouinciarum urbiumq́ principes.
Propriorum autem multorũ militum geminationem, aut abſurdã nominis poſitionem
caſtellorũq́ & oppidorũ uel urbium nominibus ſancti aut montis factam alienationẽ
quã nunc habent, quis ſine ſtomacho leget? Niſi uero ingeniũ reperiri credimus poſſe,
quod Petrum Ioannẽ, Paulum de Vrſinis, Ioãnem Franciſcum de Gonzaga, capitaneũ
generalẽ, mõtem ſanctæ Mariæ in Georgio, caſtrum ſancti Ioannis in Perſiceto, & ſimi
lia, alicui poſſit oratiõis cõpoſitioni cũ elegantia applicare. Copiarũ uero comparanda
rum, metãdorumq́ caſtrorũ, oppugnationũ & præliorum expoſitio ꝗ multas afferunt
ſcribendi abſurditates, quũ nullus habeatur delectus, nõ adigatur ſacramẽto iuuentus, in
legionesq́ & cohortes ac manipulos diſtribuatur. Quæ & ob uirtutis ſpecimen lectorẽ ꝑ
ſeipſa alliciũt, & uerba ex trito uatũ uſu ſumpta, magnũ ſcriptis afferũt ornamentũ. Ca-
ſtra eñ nec muniũt aliqui, ſed numeroſior hoſtiũ copijs multitudo, per uicos aut ſub ten
torijs diſperſa, uallo, foſſaq́, ideo muniri negligit, qđ ubi hoſtẽ ad prælia erumpere, ne-
dũ collatis ſignis decertare paratũ intelligit, fuga ſibi, aut paulo remotiore cõſulit rece-
ptione.

ptione. In oppugnationibus autem etsi non minor est ꝙ maioribus fuerit nostri seculi E
hominibus industria, quia tñ nouis quæ inuenta sunt instrumentis, noua, ut par fuit, in-
dita sunt nomina, eorũ insolentia ideo multos fastidit, quod nisi arietem, fallaricam, scor
pionẽ, fundasq́ʒ slico legentes offenderint, nullam aut ineptissimã fuisse oppugnationẽ
existimant. Quos tñ si attente præsentis tẽporis scripta legent, ipsa ingenij nostrorũ &
industriæ uis maiorum peritiæ & fortitudini comparata, poterit delectare. Quanquã &
cuniculos agũt nostri, a quisq́ʒ fossa deriuatis, pluteos, uineas, musculos, & testudines, &
turres, ac castella excitant, quibus & alijs utemur uerbis, nobis cũ uetustate cõmunibus,
& ubi rẽ extare, nomẽ uero mutatum esse intelligemus, descriptione supplebimus. Sed
Bõbardas, nouũ certe instrumentũ, ꝗ Venetos in Italia primos bello Clugiensi, qđ cum
Genuensibus gesserunt, Germanis ministrãtibus usos fuisse ostẽdimus, scribi, ęquanimi
ter tolerent uerbi offensionẽ illius utilitate maxima cõpensantes. Quis em̃ & non legat
libenter, & nõ uehementer admiretˀ, uas æneum fusile, ferreum'ue, oblongũ, tãquam ca
uo ex gutture in orbẽ dedolata librarũ sexcentarũ, septingentarũq́ʒ saxa, ignis ad interio F
rẽ partẽ sulphureis admoti pulueribus, & uaporis cõcludi impatiẽtis uiolentia euomẽs
densissimos quosq́ʒ muros perfringere, & opera quæq́ʒ solidissima dissipare, cũ nullam,
adhiberi opus sit, quã arieti necessariã fuisse cõstat, militũ turmam, quod fabrũ uidemus
ætate confectũ, duobus ministrãtibus seruis, cũ pluteo fuerit ab hostium telis tutus, eã
abũde operã exhibere. Eius autẽ instrumẽti usum uetustioribus nequaquã fuisse, certis
simũ illud haberˀ argumentũ, qđ siue Iulij Cæsaris & Crispi uetustis, siue Vegetij & Frõ
tini, quos anno post illos quadringentesimo scripsisse cõstat, libris diligentissime inspe-
ctis, nullũ præter fundã, balistã, catapultam, fustibalũ, & onagrũ facile reperietˀ instrumẽ
tũ quò saxa seu parua seu magna fuerint missa, quum tñ illa ligneo fuste uel trabe ex lo-
culis funibus fabrefacta fuisse ipsorũ descriptio, & quæ etiã extant marmoreę triumpho
rũ apud urbẽ incisiones ostẽdant. Licet uero Marcũ Regulum legamus haud ꝓcul à
Bragada miræ magnitudinis serpentẽ, cuius corium Romã delatum fuerat centũ uigin
ti pedũ, ea ratione interfecisse, qđ saxum murale balista missum spinã bestiæ fregerit, cõ G
pagemq́ʒ corij soluerit: & Cæsarianos milites scriptum sit apud Massiliã maximis usos
balistis, ipsis etiã instrumẽtis iacula cõstat fuisse cõtorta, quã uarietatẽ missilium superio
ra quæ enumerauimus omnia præter fundã habuisse, historias legẽtes facile cognoscẽt.
Hincq́ʒ ad nostrã ætatem peruenisse existimo, ut quod tormentum prisci dixerunt scor-
pionẽ, posteritatis abusus appellet balistã, & tñ forma à uermis simulacro tracta, scorpio
nis nomen tormento debuit conseruasse, qđ chelas arcus, corpusculi lõgitudinem teni
lc, & tetortã scorpionis caudam scrula ad infima tenilis depẽdens effigiet. Quod tñ mil
le annorum obtinuit abusus, ꝓ scorpione balistam scribere cõpellemur. At prælia nostri
seculi puerilibus adsimillima ludis, quam admittent scribendi elegantiã? in quibus quũ
nullus seruetˀ ordo, nulla etiam adhiberi poterunt uocabula prisci moris. Nã neq́ʒ colla-
tis dimicarˀ signis, neq́ʒ acies ex cõposito struunˀ, sed cũ tribus aut quatuor in locis pau
ci dimicẽt, quàmprimũ inspectantes exercitus inclinatam ad alterum uictoriã cõspexe
rint, hic rapidũ fugit, ille aut satisfecisse existimans, qui hostem recedere cõpulerit, ouãs H
in patriã redit: aut si uictoriam prosequirˀ, hoste illæso diripiendis equis impedimentisq́ʒ
inhiat. Etsi aliquãdo maiorib. est cõcursum uiribus, magnos exercitus fractos captosq́ʒ
sine sanguinis effusione uidimus, aut satis supraq́ʒ fuerit ex mille singulos cecidisse. Has
tantas seruandæ in historia quũ latinitatis, tum etiã dignitatis difficultates, maior sequitˀ
ꝓuinciarum, urbium, oppidorũ, locorumq́ʒ descriptio. Si em̃ incognita antehac in regio
ne referrẽ gesta, qualiacunq́ʒ essent, uel barbara scriberem uocabula. Sed Italia mihi ex
omni Romano olim imperio sola est relicta ꝓuincia, scriptis priscorum in primis cele-
brata, ubi nonnulla uetustam seruant nominationem, quum tñ plurima illam amiserint:
ideoq́ʒ aut uetusta ubiq́ʒ accipiens obscurus ridiculusq́ʒ, aut si nouis perdite inseruiã, in-
eptus & antiquitatis ignarus uidebor, quanquam maior inest perplexitas, quod cum tri
na, quaterna, aut plura immutata sint regionũ quibusdã nomina, difficillimũ est qđ se-
qui oporteat iudicare. Qui em̃ ætate nostra plures sunt, ꝙ anteacta lõge uiderint secula,
docti uiri elegantiã scribẽdo seruãtes bella quæ apud Mediolanũ, Laudam, Brixiã, Cre
monã, Veronã, & Mantuã geruntˀ, appellant Gallica, non satis aduertentes quod muta

uit ea

A uit ea regio appellationes. Nam ut de Hetruscis, qui illa loca prius tenuerunt, taceā, qui sunt Mediolani, & eiusdē ducatus incolæ, Insubres, q; Brixiæ & uicinæ regionis, Cenomani prius sunt dicti, quum tū ambas & circunstantes ultra Padū regiones, rū Galliam Cisalpinā, tum Italiam Transpadanam appellauerint maiores. Et Romana ecclesia cuius inueterata iam & maxima autoritas nō parū habere debet momenti, quicquid Venetia olim dicebaī, quod Padum inter Abduamq; fluuios, lacum Benacum, & pelagus Adriaticum ad Alpes pertinet, Histriā superum mare appellat. Vulgus autē nescio qua ratione id etiā penè totū quandoq; marchiam Taruisinā, quandoq; nominat Lombardiā. Neq; tū sola est Lombardia, quæ tam multas habuit nominum mutationes. Qua ratione descriptionis Italiæ quam diu elaborauimus accuratissimam capita hic referre ducimus necessariū, ut quæ scribentes sequemur nomina, quæobrē ex cæteris selegerimus, legentes recognoscāt. Primū Liguria, Varū inter & Macram prisci præsentisq; nominis flumina, & Apenninum ac inferum mare sita, nec uetustum seruat, nec nouum habet re

B gionis nomen: sed quū in magnā amplitudinem aucta sit Genua, quam ea regio penè in centro habet primariam ciuitatē, quæ regionis pars orientem uersus sita est, orientalis Genuæ Riperia, quæ ad occidentalē spectar solem dicit occidentalis. Quum tamē pauca Lunā urbem uetustissimam solo æquatam adiacētia, & Genuensibus maiori ex parte subiecta, extra Liguriam, & in Riperia orientali, Lunēsium patria uocitentur. Hetruria uero illi cōtigua, priscos Apenninum inter & inferum mare, Tybrim & Macrā fluuios, cum nomine seruat fines. Et si Tybrim inter & Pilliam Senensis agri finiū torrentē quicquid ea pars in mare uergens, cui Viterbium, Tuscanella, Cornetū, & plurima insunt oppida, beati Petri patrimonium dicit, à gloriosa Matildi, ut ostendimus, dono datū, semper additione in Thuscia declarar. Vltra Tyberim quæ Romæ cōtinenr regiones, hinc Latij, inde Sabinæ, intra sexdecim ad summum uiginti millia passuū uetusta retinēt nomina. Ab Illariano autem oppido per Sulmonetos, Vetulanos, & Soranos, ad dexterā Vfentē usq; prisci nominis flumen Terracinæ: & ad sinistram per Fortinenses, Signen-

C ses, Cecanēses, Ceperanū, usq; Campania: & infra mare uersus per Priuernates, Coranos, Sitinos q; maritimas regiones, quicquid Volsci, Laurentes, Hernici, & magna ex parte Equicoli quondā tenuerunt, cōplectunī. Ab Vfente aūt & Ceparano, & quicquid longissimo tractu maria circūdat, Tyrrhenum ad dexterā, Ionium in fronte, & Adriaticum ad sinistrā, Troentum usq; Asculi Picentum flumē, & intus Reatinos usq; Sabinæ fines, appellationem habet regni Siciliæ, citra fretum, quod tū aliquando Apuliæ, quandoq; Neapolis nominamus. Quo in celebratissimo à scriptoribus regionū cumulo, multæ, ac penè oēs perierunt priscæ uocationes. Nā & Campaniæ uetus ac opulentissima regio, Capuā, Neapolim, Theanū, Calenū, Sinuessamq;, & alia olim cōplexa, nunc Terra laboris dicit. Et pro Brutijs, Lucanis, Calabrisq;, nunc Calabriam: pro Salētinis, terrā Idrontipro Samnitibus & Pelignis, Marutinis, Ferentanis, Furconensibus, & Albensibus, Aprutium habemus: ut sola Apuliæ pars, suum retineat nomē. Piceni fines prisco more intra Troentum Isaurumq;, Apenninū & Adriaticum seruamus: sed mutauir id nomen

D marchia Anconitana. Et Vmbria, quæ olim Sabinæ, Samnitibus, Hetruriæ, Piceno & Flaminiæ cōtinebat, nūc ducatus Spoleti nomē mutauit: cui Spoletū, Fulgineum, Assisium, Eugubium, & alia insunt oppida. Quanquā multo pauciora, q; olim Vmbriæ fuerit, habet is ducatus, quoniam quæcunq; hinc apud Interamniam sine certo regionis nomine, & à magistratibus Romanæ ecclesiæ gubernanī, Vmbriæ partes fuerunt: & quæ ultra citraq; Apēninū à Tiferno, quæ est Ciuitascastelli, usq; ad Saxinā Plauti comici patriā, Forolinij ad sextūdecimū lapidē uicinā, partim in Massæ Trabariæ, partim in Romandiolæ nomina cōcesserūt, sub Vmbria olim adnumerabanī. Ab Isauro, qui nūc est Folia Pisauri fluuius incipit Romandiola, quæ Flaminiæ & Æmyliæ nomina, & partem Vmbriæ, ut ostendimus, in se habet cōfusa. Apenninū inter & Adriaticum mare, Ariminum, Rauennā, Cesenam, Forumliuij, Fauentiam, Imolam, Bononiam, Mutinam, Rhegium, Lepidū, Parmam, & Placentiam, sicut ostēdimus, complexa. At Lombardiæ qui sunt fines nec ausim affirmare, nec quēpiā legisse aut scire opinor. Quod cōstat rebus à Carolo Magno Francorū rege in Italia restitutis, data est Lōgobardis, quam habuerant primariam apud Papiam sedes. Et quum nulla præterq; ab Rauennate exarchatu, & ab

inde Romã uersus habeatur pulsę gentis notitia, possedisse eos etiã Romanorũ & Galli regis permissione, magnã Italiæ Transpadanæ partem existimo: eaq ratione crediderim factũ esse, ut tractus ille pulcherrimus à sinu intimo Apennini & Alpium per Augustam, Iporediam, Taurinum, Albam, Vercellas, Mediolanum, Laudam, Bergomũ, Brixiam, Mantuam, Veronã, Vincentiã, usq; Paduã, & Taruisium, Lombardia nunc appelletur, cui etiam imperitũ uulgus addit Ferrariam, & quicquid cis Padum ad Rheni Bononiensis fluenta, Padũ inter & Apenninum habetur. Huic itaq; nos etiam accedentes errori, quẽ annos iam sexcentos tota seruauit Italia, eadem omnia cum uulgo Lombardiã appellauimus. Primas tantũmodo in sinu intimo partes, ut nunc habet usus, sub Ferratensium & Pedemontanorũ uocabulis excipientes. Quæcunq; enim Alpibus Graijs, & Pado ad sinistram quousq; eum Dorica fluuius illabitur cõtinentur, Pedemontiũ regio nunc dicunť. Cui regioni primaria insunt Augustapretoria, Pinaroleum, Suxia, Ripolle, & Taurinũ. Cætera Alpes inter Apenninum & Padum, Valentiam, & Alexandriam usq; sita Montisferrati regio dicunť: cui notiora insunt oppida, Monsregalis, Cunę, Salutiæ, Sauilianũ, Monscalerius, Carmagnola, Chorium, & Casale, & ultra Tanarum amnẽ præclarũ, Alba. Sed licet amnes Lombardiæ maiori ex parte prisca seruant nomina, lacubus tñ facta est nominum insignis & absurda mutatio, magno futura, scribenti & legentibus, nisi declareť, impedimento. Qui enim nunc dicitur Gardęlacus, Benacus est, ex quo Mintius. Qui Isei, Sebuinus, ex quo Ilius. Qui Comi appellať, est Larius, ex quo Abdua. Qui Lugani est Eupilus, ex quo Lãbrus, q Maior dicitur, est Verbanus, ex quo Tocinus. At ultra Paduã, & Taruisium, usq; adeo magna alicubi facta est mutatio, ut clarus ille Virgilij descriptione Timauus, q nunc sit fluuius ignoreť: & in intimo Adriatici sinu, in qua stagnorũ parte prisci septem maria appellauere. Dum interijt in Padi ostijs Adria illa, uel ideo celebris, quod pelago adiacenti dedit nomen, tum noua est condita, sed opibus præpotens & fama celebrior Venetiæ urbs, originẽ & incrementa cuius in Romanorũ imperij inclinationis historia præsenti supra narrauimus. Intus aũt Altinum, Opitergiũ, Aquileia, Cõcordia, penè interierunt. Et ꝓ Forijulij oppido quod est excisum regio nomen habet, in qua Vtinum creuit, ut ostendimus, nouũ oppidum. Ex fluminibus uero nomina retinent, Silus, Liquentia, & Taliamentum, cætera intelliget ad Italiã ueterẽ nouamq; spectantia, qui descriptionem nostram accurate perleget. Tantas itaq; scribendi difficultates quo superemus modo, sequentia demonstrabũt. Ioanne Galeatio uicecomite, ut diximus, mortuo, duorum qui ex legitimo matrimonio superstites illi fuissent liberorũ, unus Ioannes Maria minoris prudentiæ adolescẽs, à ciuibus est trucidatus. Alter Philippus Maria, cui Anglo fuit cognomen, post stupẽdã quæ facta erat paterni principatus euersionem, ad eã deuenit rerum inopiam, ut arcis Papiæ præfecti beneficio, uitã inibi tutatus singula educationi necessaria, à singulis mendicauerit amicis. Eo tunc uix Vicenni in ipsa arce agẽte, obijt Facinus Canis, maximus tẽpestate illa bellorũ ductor, potentissimusq; tyrãnus, ut q Vercellas, Alexandriã, Tertonã, Nouariã, plurimaq; per eam regionem obtinuerit oppida, ingentes insuper possederit diuitias, ciuitatũ oppidorumq; Lombardiæ direptionibus quæsitas. Is cui nulli essent liberi, moriens Beatricẽ uxorẽ reliquit hæredem, egitq; cum amicis ut Philippo illã ætate imparẽ, quæ annũ nata esset supra quadragesimũ, sub uxoris uinculo matrem darent principatusq; assertricẽ. Quod cum esset factũ Philippus ea paterni principatus parte potitus, quã Facinus tenuerat, & ingenti pecunia gazaq; ab uxore donatus, legionẽ in diuersa studia scissã, Francisci Carmagnolæ, & Sicci Montagnanei opera sibi cõciliauit. Vim nanq; iuramenti in cuius uerba Beatrici simul cũ Facino pari formula se obligassent, Carmagnola Siccusq; militibus cæteris ad suasionẽ prætẽderunt. Eãq; legionẽ prisalieni superiori tẽpore cum Facino cõtracti donatã, & pecunijs à Beatrice in stipendia impensis, nouo sibi adactam iuramento, Philippus Mediolanum duxit, quam ciuitatẽ Astrogius uicecomes Bernabouis filius ab Ioãnis Mariæ interfectoribus accitus, in dominiũ occupauerat. Admotis igiť arci quę in fide perstiterat copijs, munitiõibusq; quas opposuerat Astorgius nõ sine difficultate superatus, Philippus à Vincẽtio Melegnano præfecto introductus, Mediolano potiť. Astorgius fugiẽs in Modoetiã se recepit, quò cũ esset ductus exercitus, omnium primus Carmagnola præclarã pręstitit operam, dum fortitudinis

A fortitudinis fama apud exteras nationes celebri Aſtorgio cōgreſſus, illū prælio ſupera-
tū, intra munitiones fugientem ſub ipſis mœnibus uulnerauit. Effectū uero eſt eius diei
facinore, ut Philippus exhibitæ cōcilianda legione ab Carmagnola operæ memor, illū
attollere cœperit, cuius ductu magna quæ ſumus relaturi potentatus fundamenta iecit:
Is humili apud Carmagnolā Taurinorū oppidū, à quo patriū ſibi fluxit cognomē, natus
loco, uir fuit fortiſſimus, quē primos in legione ducentē ordines Facinus ornatū laudi-
bus bello clarū alioquin ſocij paris'ue impatientē futurū, ſi aliquando dimiſſus ſuā tētaſ
ſet fortunā ſæpe prædixerat: Quāprimū itaq; Aſtorgius Carmagnolæ modo etiam op-
pugnanti reſiſtens, crus Bōbarda ictus occubuit, Canturiū ille oppidū quod Ioannes Pic-
cininus alter Bernabouis natorū occuparat primo, deinde Comum, quā urbem Frāchi
ni Ruſchonis nati, rebus Philippi afflictis, pro illo ut dicebat retentam, non ſatis reddi-
turi uiderent, recepit. Et Laude Pompeiana Zaninum Vignatenſem, Tricio Collionen
ſes eiecit: Nati erāt Vignatenſi duo, qui paternæ tyrannidis comites, Laudenſem cum il
B lo arcē incolebant, eorū natu maiorē Iacobum, ſubornatus à Carmagnola Perrinus Va
denſis, pedeſtria apud Melegnū ſub Philippo ſtipendia faciens, magno pellexit aſtu, ut
aliqua quę ex Mediolano clam eſſet ſibi renunciaturus, paternā ſuamq; rem plurimū cō
cernentia, audiendi ſtudio noctu arce deſcendēs ſecū intra promurale locutus fuerit. Id
cū adoleſcēs ſæpenumero feciſſet, prænūciatas à Perrino equitū incurſiones in Lauden
ſem agrū euentu probari Philippus curauit, quibus ex rebus plurimū fidei apud Vigna-
tēſes cōparauit Perrinus: Itaq; Carmagnola quod cum Perrino cōſtituerat equeſtri comi
tatu ad quatuor fermè ſtadia ab arce relicto, & peditibus perpaucis ad teli iactū poſt ſe
iuſſis ſubſidere, Zanonē Iuſtinopolitanū & Placentinū Cēturiones, ſibi ſocios aduoca-
uit, quibus comitātibus leui pede agiliq; motu Laudenſis arcis uigiles fallens, ligneum
extrema promuralis receptacula claudēs, trāſiuit raſtrū, & in ebulis urticiſq; quas herbas
feracis ſoli pinguedo denſas proceraſq; in obſoleto nutriuerat iacētes delituerunt, Perri-
no autē quamprimū raſtro adhæſit, lapillis in arcem ex more iactis de aduētu ſuo ſigni
C ficante, deſcendens arce Iacobus in promurali à cuſtodibus deſtituit. Qui luſtrata ocu-
lis in circuitu per paxillorum intercapedinē regione, ſtantē ad raſtrum Perrini facie re-
cognitū comiterq; exceptū, cū cerneret ſolū eſſe, admota clauibus ſera introducere in-
tendebat: ſed eo inter ſubeundū raſtri motū manibus impellente, emicantes herbis Car
magnola ſocijq;, Vignatenſem mediū cōplectunt, & ualide reluctantē, fruſtraq; auxili-
um implorantem, extrahunt è promurio: Nec tñ prius adeſſe auxilio Carmagnolæ & cē
turionibus potuerunt pedites, quàm à crebris quos immittebāt ex arce cuſtodes, lapidibus
raptores cum rapto penè obruerentur. Iacobo Mediolanum perducto, Philippus indu-
cijs cum Zanino patre cōſtitutis, ipſum etiam fide publica Mediolanum accerſiuit, quē
paulo poſt perfidiæ inſimulatū, unà cum Iacobo filio, ad alterum ex filijs qui Laudem te
neret Ludouicū nomine, pro arcis deditione impetranda, perduci iuſſit: Sed dum fœde
ribus ille pro genitoris fratriſq; uita cōſcribendis intentus Carmagnolam ex arce allo-
quit, Philippenſes cōſcenſis parte auerſa mœnibus urbem ceperunt, & ad ſubitam arcis
D oppugnationem illico intenderunt. Ludouicus autem dum relicta arce ſibi per fugam
cōſuleret interceptus, cruci & ipſe cum genitore & fratre Iacobo eſt ſuſpenſus. Caſtris
poſtea cōtra Triciū poſitis Carmagnola muniſſimū natura loci oppidū, quod ſaxo ſi-
tū eminenti Abduæ imminet fluuio, longa obſidione parauerat recipere: ſed cū obſidio
nē ea ratione inefficacē intelligeret futuram, quod pontis ſtupendi fornicis, qui Abdu-
am iungebat, opportunitate, ex Martinenſium ualle cōmeatus ſubuehebant, pontē diſ
rupit & altero tyrannulorū inter pugnandū capto, datis primori muneribus, deditio eſt
facta. Leuco exinde oppido, quod ſitū ad Abduā ex lacu Lario Comi uocāt emiſſoriū,
ponte itē Abduam amplectit potitus, Cremam recepit, Georgij Bentioni oppidi illius
tyranni nepote ad proditionē pecunia pollicitationibuſq; pellecto. Pacatis ea celebrita
te omnibus quæ Pado, Ticino, Abdua, & alpibus continent, tātus erat uectigaliū Phi-
lippi neruus, ut Carmagnolæ innixus ductori, maiora quæq; nō dubitaret audere. Eum
itaq; cōſilij primatu, & cognationis Vicecomitum cognomine honeſtatū, uxore inſu-
per ex ea ſtirpe ſibi tradita, equitū quatuor milium, peditum mille legioni præfecit, quā
contra Philippū Arcellanum Placentiam tenentem duci uoluit. Poſt uarios tamen qui

bello inciderunt casus, priusquã urbe arcibusq; potitus esset, Beccarienses multa in Papi- E
ensi & Genuensi agris oppida tenẽtes, & Genuensiũ dux Thomas Fregosius, societate
cũ Arcellensi inita, Philippi uires, magnosq; Carmagnolę conatus, lõgo tẽpore occupa
uerunt. Sed paulopost Placentia urbe recepta, & arci qua se tueret Arcellanus aggere,
munitionibusq; ad obsidionẽ circunductis, Beccarienses Carmagnola cõfecit. Nã Lan
celotto in Serraualle Genuensiũ oppido per obsidionẽ expugnationẽq; capto, ac truci
datis prius in Papia fratribus, per suspendiũ necato, Gauij oppidi pecunia ꝓditi est po-
titus. Prosecutus exinde uictoriã, contra Genuensem, extorrũ maxime nobiliũ multitu
dinis præsidio fretus duxit, dũq; urbẽ premeret & uallem Pulceferam esset peruentum,
Arcellani duo Bartolomęus Philippi frater, & alter filius, deficientibus ad hostes inco-
lis, in prælio capiunt. Præuiderat interea Pandulfus Malatesta, qui Brixiã Bergomũq;
tenebat, Philippi amplitudinẽ sibi, nisi occurreret, exitio futuram. Hinc coacto exercitu
societati & ipse cõtra Vicecomitẽ accesserat. Sed dũ parat Arcellano recuperãdæ ꝑ at-
cẽ Placentiæ opem ferre, mittens Philippus cum fluuiatili classe Georgium Valpergen F
sem, Placentinos iussit cũ gaza & suppellectili Laudã Papiamq; populariter emigrare,
eoq; tẽpore Genuensi parcens, Carmagnolam cõtra Placẽtinam arcem ducere curauit.
Nã Pandulfus patentes Placentiæ portas ingressus, cũ urbem circuisset rerum uacuam,
pauca Arcellensem allocutus, Brixiã reuerterat. Carmagnola uero perductos ad Philip
pi fratris genitorisq; cõspectum, captos à se Arcellanos manus post terga reuinctos, illi
ostẽdẽs, ut suæ suorumq; saluti per arcis deditionẽ cõsulat, suadet & exhortat. Quo ob-
stinatius renuente, & cõtumelias insuper addente, iuuenes Carmagnola patibulo suspẽ
sos necauit. Erat in arce Philippi genitrix, quæ pẽdẽtes filiũ ac nepotẽ cernẽs, in hora il-
li oculos si posset effossura, furẽs ferebat. Quare Philippus cõtumelijs fastiditus nihilq;
spei reliquũ fore intelligẽs arce relicta nauigauit ad Venetos. Reducto Placentiã popu
lo, oẽs qui ea cis Padum obtinebant loca Vicecomitibus quondã subiecta deditionem
spõte fecerunt: Primus omniũ Orlandus Pelauicinus Burgum dominiũ reddidit, cæteri
deinde Rubei, Peregrinensesq; sese Philippo cum oppidis permisere. Qua in tẽpestate G
Philippus Beatricis annosæ uxoris molestia liberatus est. Subiectum eñ quæstionibus
egregia forma adolescentẽ, qui uxoris pincerna erat, cõmissum cũ ipsa stuprũ inter tor-
menta cõfessum, capitale supplicium subire iussit. Ea uero cuius insimularet flagitiũ à
se admissum cõstantissime negans, cũ ad supplicij locum perducta, truncum adolescen-
tis cadauer, à carnifice tracta præteriret, ad illud conuersa inferas in eius animam furias
excerata est, quod suã pudicitiam in id senectutis religiose custoditã, polluisse mẽtiri au
sus fuerat, & multa in eam sententiam locuta capite & ipsa cæso uitam finiuit. Tum Car-
magnola rãtis asserendo Philippi principatu iactis fundamentis cõtra Pandulfum Ma-
latestã duxit, & Bergomensi agro fame oppugnationibusq; magna ex parte ad deditio
nẽ cõpulso, urbẽ præfecti arcis perfidia recepit. Inde ducta in Brixinianos legione, forti
ter resistentẽ Pandulfum breui cõfecisset, nisi illũ Veneti pecunia ingẽti, datoq; cũ equi
tatu Martino Fauẽtino ductore bellicosissimo iuuissent. Forte interea accidit Martinũ
quintũ Romanũ pontificem, ex Germania ubi apud Cõstantiam fuerat creatus, Romã H
petiturũ in Italiã descendentẽ, Mediolani ex itinere residere, cuius autoritate pacẽ Phi-
lippus Pandulfo dedit, & tributo qđ singulis penderet annis imperato, Brixiæ domina
tũ quoad uixisset, illi permisit. Erit ex re hoc loci põtificis istius Romani creatio qualis
fuerit uel ea ratione diffusius narrare, quia origo cõciliorũ ex quibus multæ fluxerũt in
rebus Europæ agitationes, nõ minima historiæ nostræ pars inde sit ducta: infiniti uero
operis fuerit singulas cõcilij actiones, ut gestæ habitæq; sunt, referre. Quãobrẽ ea attin-
gimus sola, quæ susceptam illustratura uideant historiã. Diximus supra quo pacto post
Gregorij undecimi mortẽ schisma in dei nostri ecclesia apud Fundos fuerit inchoatũ, et
põtificũ uniuscuiusq; Christiani orbis uel obediẽtiæ uel sectæ gesta suis scripsimus tẽpo
ribus. Eã ecclesiæ & orbis Christiani labẽ, ægre ferens Sigismundus Vngariæ rex, impe
rator designatus, dignũ imperatore, dignissimũ Augusto facinus, magno aggressus est
animo. Peragratis nãq; omnibus Europæ ꝓuincijs, Ioannẽ pontificẽ apud Cremonam
& Laudã, reges uero & principes domi singulos cõuenit, effecitq;, ut ex omni triũ pon-
tificum sequela, apud Constantiæ Germaniæ ciuitatẽ generale cõcilium haberetur. Ad

quod

A quod Ioānes ipse personaliter se cōtulit. Gregorius Carolū Malatestā uirū ingenti uirtute misit, ꝓcuratorē. Benedictus uero & ire & mittere recusauit. In eo totius Europæ potentū insigniumq́; uirorū cōuentu celeberrimo, in quo supra xl hominū milia aliquādo simul fuere, Ioānes pōtificatu priuatus & carceri mācipatus, Benedictus pro cōtumace & hæretico damnatus fuit, Gregorius uero per Carolū renunciauit. Inter plurima autē quę trienio illo summa cū grauitate sunt à patribus cōstituta, illud accurate fuit decretū; ut q eo in cōuentu pōtifex crearet̄ quinto, & successores deinceps singuli, septimo quoque anno, ꝓ seruāda unione, generalia haberēt cōcilia, in quibus liberū foret quæcunque in rem Christianæ fidei uiderent̄, corrigere, arcere, immutare. Creatus itaq; summo omniū cōsensu Oddo Columnēsis, patritius Romanus, cardinalis sancti Georgij in pōtificē nomine Martinū quintū, anno pontificatus sui primo, Mediolanū, ut diximus, ex Germania cōcessit: quo exinde Mantuā & per Forumliuij Florentiam profecto, Philippus instaurandi principatus paterni cupidus, omniū crudelissimū Cremonæ tyrannum

B Caprinū Fundulū tollere statuit, nec futurū facile uidebat̄ bellum, quod cum audacissimo esset gerendū diuitijs affluente, quas in ea Lombardiæ colluuione, nō ex Cremona solū, sed undiq; cōpilauerat. Quamprimū tamen cōtra illum Carmagnola duxit, Pixilones primi, deinde Soncinēses, in potestatē uenere. Quamobrē cōfugiens ad Pādulfum Cabrinus, Cremonā cū Salodio, & Benaci lacus quę ad Brixianā pertinēt oram castellis quæsierat permutare. Id exploratū habēs Philippus, cū Cabrino mitius agere cœpit; permissumq; munitissimū Castellionē oppidū, quo oēs cōportauerat diuitias retinere fœderatū cœpit. Nihil tum esse uidebatur reliquum q̃ ut Pādulfus rupti fœderis pro ut Philippus illi ꝓstatus fuerat, pœnas daret: quæ res licet unica eū maxime angeret animo, tñ ueritus ne accelerato nimis recuperandæ Brixiæ Venetos studio cōciret hostes, in Mantuanū principem Franciscū Gonzagam destinasse simulat, oppida castellaq; repetit, quæ genitore mortuo ille occupasset, Pischeriā Vitellianā, & Cremonēsis agri aliqua, plurima Brixiani. Id ægerrime tulerunt Veneti. Pischeria naq; in Philippi potesta

C tem facta, propè actum de Verona & Vicentia existimabant. Quare Gōzaga primū ne aliqua redderet monito, oratores ad Philippū mittunt, tandemq; uarijs effectū est 'conatibus, ut fœdera Veneti cū Philippo in decenniū inirent, cōmunem fore utrisq; & socijs hostē alienigenam omnem quicunq; alterū bello lacessisset, modo Veneti nullo Pādulfum præsidio tutarent̄. Ad ea nanq; fœdera Venetos Philippumq; ideo libenter descendisse cōstat, quod Sigismundū Vngariæ regem, Romanorum imperatorē designatum, cōmunem utrisq; inimicū, in Italiā uenturum suspicarentur: nec parua ad suasionem Venetis accessio fuit, odiū cōtra Pandulfum, ex nece Martini Fauētini cōceptū, quē ut diximus ductorē bellicosissimū, sibi præsidio datum, nullo ut ipsi opinabantur demerito interfecerat. Fœderibus cum Veneto Senatu ictis Carmagnola Brixianum aggressus agrū, minora aliquot castella recipit: Deinde Monteclarum eo cōsilio uel lōga obsidione parat recipere, qđ sola inde Pādulfo pateret uia, copijs si quæ uenirēt pręsidio admittendis. Interea Carolus Malatesta afflictis fratris rebus subsidia queritabundus Florētinos,

D nos, periculi quod rei suæ superato Pādulfo immineret, admonitos opē petiuit, cūq; id nō satis successisset quātas summo conatu potuit cōtraxit copias, & coactæ ex illis equitū quinq; peditū duorū miliū legioni præfectū Ludouicū Melioratū Firmanæ ciuitatis uicariū, per Veronenses, Mātuanosq; ducere iussit. Venit itaq; in Mantuanos Ludouicus, & fossam patētes Montisclari campos scindentē, quæ ad similē arcendam à Brixia uim, ab oppido Monteclaro, in proximas paludes dudū fuerat ducta, ad aurorā traijcere est aggressus, ubi Carmognolæ obuiāti cōgressus, fusis direptisq; copijs superatus in Philippi ducis potestatē uenit. Nec tñ ea attonitus clade Pādulfus deditionē fecit. Vnicus ea tēpestate Nicolaus Marchio Estēsis, prudenti consilio futuris occurrit periculis, Parmā etenim sponte Philippo reddidit, quam aut per uim postea fuerat amissurus, aut maximo cū dispēdio retenturus, cū illo tamē pactus, Martino pontifice Romano intercessore, ut Rhegiumlepidū, quæ ciuitas itē uicecomitū fuerat iure feudatorio retineret. Paulo exinde post, Brixia Pādulfus excedēs, in Romandiolam ad propria se cōtulit. Rebus Philippi ad eā amplitudinē perductis, cū reuersus Mediolanū Carmagnola, ciuili ocio quiescere cœpisset, noua īngētis glorię materies est suborta, Philippus nāq; Bellin

tionam &Domussulam, Alpinos in Germaniã ex Lõbardia tramites, quibus olim Vice E
comites potiti fuissent quẽadmodum furto subtracti fuerãt, furtiue item receperat. Qđ
cum ægre, dissimulato tñ dolore ꝗ eas incolunt alpes, Suitios appellant, certo tulissent
tẽpore, subito tumultu ad octo hominum milia, Bellintionam inuadunt. Ea re Philippo
nunciata, Angelũ Pergulanum, quem tunc primum ad sua cõduxerat stipendia, pręmit
tens, Carmagnolã cũ maiori exercitu sequi iubet. Egressa finibus gens effera, nullo ordi
ne, nulla ducebatᷣ militari disciplina, sed gloriæ ducentes, ꝗ primus quisq; agrum hostilẽ
lõgius ingrederetᷣ, aut primus in hostem ferretᷣ, palantes ex Alpibus ruebant. Quampri
mũ uero occurrentes structa acie, Carmagnolam Angelumq; cõspexerũt, qui primi de
scenderãt ad quatuor milia sublato clamore ad Philippenses delati illos terruerũt. Tum
Pergulanus, prior adhortatis in pugnã militibus, qđ uesaniam furoremq;, barbari pun-
ctim icti, cũ sanguine depositurí essent, equum cõcitat & denso suorũ globo in illos ua-
dens, aliud pugnæ genus, ꝙ apud Italicos inire consueuissent, sibi adesse intelligit. In ea
nanq; multitudine nullus loco nisi cadẽs cessit, fueruntq; qui media transfixi uiscera, per F
hastã peterẽt hostem: alij cum pugnantes ex equo gladijs ferire nequirent, equi pedibus
gladio succisis, collapsum militẽ uulneribus cõficiebant. Quãobrem Pergulanus equi-
ratu pedestrẽ pugnam inire iusso, Placentino & Iustinopolitano Zanone Cẽturionum
ductoribus, ad se accitis, primus pedestre prœliũ redintegrauit. Carmagnola uero qua-
drato agmine, ab lateribus & à frõte cũ peditatu urgente sustinuere Suitij, & multis cadẽ
tibus, plurimis ac pene omñibus uulneratis pedem referentes, ꝗ erant integri sese in uici-
nũ collem recepere. Quibus fixa in terram mucronum cuspide deditionem ex gẽtis mo
re significãtibus, Angelus primo parcẽdũ est ratus: sed cum uidisset aliam Carmagnolę
sententiam esse, primus item in eos ferť, palantesq; & in proximum amnem Ticinũ sese
præcipitantes insecutus, nõ paruã illorum etiam partẽ cæcidit. Cecidere eo prælio plu-
res, ꝙ tot tantisq; per multos annos instaurando Philippi principatu feliciter à Carma-
gnola gestis: ad duo nanq; milia desideratos fuisse cõstat, reliqui, quos auersi à suis itine
ris error saluos reddidit, cõperto de clade intra Alpes sese receperunt: nec tñ incruenta G
aut utilis Philippensibus fuit uictoria, multis lectissimisq; militibus primo insultu truci
datis, equis insuper ad quadringẽtos suffossis. Reuersis ab eo facinore præclaro, ad Phi
lippũ ductoribus, cũ nihil esset in circuitu reliquũ, Genuensesq; extorres ex primoribus
ciuitatis, Raphael & Baptista Mõtaldi, Teramus Adurnus & Frãciscus Spinula perma
xime apud illũ instarent, in Genuam cõuersa sunt arma. Missus itaq; Carmagnola Sauo
nã, quę ab uiro ingentis animi Spineta Fregosio defensabatᷣ, diu frustra oppugnauit: in-
de ad agrũ Genuensem se cõtulit, eoq; paucorũ dierũ spacio potitus, nobiles oẽs exce-
pta Fliscorũ gente in partes Philippi exulumq; traduxit. Duo autem maxime Philippo
Genuæ per obsidionem potiundæ spem adimebant, qđ ducem magni uirum animi &
prudentiæ Thomã Fregosium fratribus clientelisq; & populari fauore potentissimum
mare pacatũ ad cõmeatus subuehendos, pręsidiaq; admittenda habere intelligeret unũ,
alterũ qđ Florentinos, quibus amplitudinem suam nosceret fore suspectissimam, præsi
dium illi afferre suspicaretᷣ. Quamobrem missis Florẽtiã oratoribus, numero sex, de pa- H
ce quã uiginti antea per annos integre seruassent, in futurum cõstituenda multis agi cu-
rauit. Fuerũt uero quib. innixi sunt oratores, suasionis loci, docuisse olim utriusq; partiũ
clades, sensisse Italiã, quãto cõstitisent dãno Florẽtini populi cũ Vicecomite bella, Phi
lippũ quia summa rerũ calamitate, principatu quem oprauerit quemq; meritum se du-
ceret maiore eset onustus, nil aliud desiderare, ꝙ ut suo ductu Italia quiesceret, floreret,
dulcedine pacis lætaretᷣ, nec se latere qđ summa prudentia Florentinos intelligere cer-
tum haberet, Venetis qua esent diuina humanitate potius ꝙ ꝓ fœderum uinculis sin-
gulari illũ ꝓsequentibus amore futurum, ut si Florentinus suæ accederet societati, nulla
eset tanta uis quæ Italicã gentem uexare auderet, cũ præsertim quarto loco Romanus
pont. Martinus quintus, pacis & ipse amantissimus, optatæ huic potentatuũ ad pacem
cõuentioni, sine fœderibus cõtinuo accesurus uideretᷣ. Proinde fœdera iungerent ma-
ximam quietis paratæ Italicis perpetuamq; gloriam habitura. Vocatis in Senatum ciui
bus Florentinis factaq; singulis dicẽdi potestate, nõ defuerunt, qui oblatam à Philippo
quietem maximas populo Florentino uexationes prædixerint allaturã, quàm primum
subtracti

A subtracti huiusmodi blādicijs Genuēsi fauores, uicinæ & mari terraq; potentissimæ ur-
bis illum reddidissent dominum, cēsuerintq; quo maiora melioraq; polliceret, cum eo
cautius esse agendum. Vicit tñ imperitæ multitudinis cæcitas, bella sibi præparantis in
tolerabilia, dū prætensa pace oculos præstringi patiē:& ad fœdera uentum est, securita-
tis plurimū si diuturno durassent tempore, Florētino allatura, fore utriusq; finium termi
nos, ultra quos bella gerere, aut socios belli pacis'ue habere nō liceret, fluuios Macram
Crustolūq;, q auerso e regione in Apennini iugis fonte oriundi, infetū primus mare, al-
ter Padū illabunē. Summa interim cura bello Genuensi intentus Carmagnola, Fliscorū
gentē Thomæ affinem pellexerat ut uictrices secuti partes Philippo exulibusq; adhęre
rēt,& tripartito exercitu, partim in Bisamne, partim in Pulcefera, partim in Granariolo
uicino mœnibus uico, castra habebat. Erāt uero nō Fregosi principis menti solū sed uni
uersæ etiā ciuitati infestissima quæ apud Granariolū erant, ex quibus ingenti pōdere la-
pides interdiu & per noctem à bōbardis in monasterio diuæ Margaritæ firmatis, in ur-
B bem iaciebanē. Nec tamē fractus animo Thomas principatu in ea rerum difficultate de
sperabat, quandiu orā maritimam, cui Genuenses maxime inniterenē, tutari posset. An
gebaē uero plurimum rei pecuniarię indigentia. Quamobrem apud Florentinos, ut bel
lū susciperent & opem sibi afferrent uarijs legationibus sæpe instituit, cumq; parum profi
ceret, Liburniū Pisanorum portus arcem, quam Genuenses diu obtinuerant centū & ui
ginti aureorum milibus ipsis uendidit Florentinis. Et cū extorres classem triremium no
uē apud Barchinonam precio ingenti cōparatam audiuisset cōtra se ducere, classem &
ipse totidē triremium, præfecto illi Germano Baptista Fregoso parat: quod uero huma
narum rerum fert cōditio, cōtracta ex Liburnio pecunia, rerū Thomæ contra ac ille fue
rat ratus, excidio fuit, Philippo aūt sicut conficiendi Genuensis auxilium, ita inchoandi
sub aliquo honestatis uelamine Florentini belli occasionē attulit. Nā congressus exulū
classi Baptista superatus, & cum plurimis popularium Genuensiū fratris studiosorū, in
potestatē hostium factus, omnē Thomæ potētiam eneruauit, ut paulopost Sarzana op
C pido, cum castellis sex per fœdera retentis Genuæ deditionē facere sit cōpulsus. Et Phi-
lippus Florentinū fœderibus fecisse contra, qui hostem suum pecunia iuuisset, dictitare
usurpans, eam destinato quidem cum bello illis causam prætendit. Quam tñ causam ne
ipsos ad maturandā resistentiā excitaret, in apertæ cōtentionis tempora reseruauit: quin
etiā ne fines in fœdere ascriptos transgredi uidereē, oblata occasione Forliuij occupan-
di, urbis Florentino uicinæ, in quā per soli feracitatē maximos posset exercitus alere, id
pergratū cōcupitumq; facinus, maximis dissimulationibus integumentisq; suscipere est
aggressus. Georgio nanq; Ordelaffo Foroliuiensi uicario per articularē morbum defun
cto, Lucretia eius uxor Lodouici Aledosii Imolensis uicarij nata, Thebaldū filiū tūc de
cennē Imolæ cōtinebat, & tanquā Forliuienses uel indignos duceret uel infidos, quibus
rerū pueri cura demandareē, per Imolenses omnia administrabat. Id ægre à Forliuiensi-
bus ferri exploratū habens Catharina Ordelaffeæ gētis, Bartholomeo Fregosio Genu
ensi nupta, Bolognesiū oppidū ab Antonio Bentiuolio Bononiensi ciue, patria eiecto,
D pecunia redemit, ut loci ꝓpinquitate freta, abalienatos animis à Lucretia Forliuienses,
ad rebellionē incitaret. In maxima uero Forliuiēsiū cōcitatione, pars ad Catharinā, pars
muliebre malū non satis per mulierē arceri posse rata, ad Florentinos respexit. Sed cum
ij sæpenumero requisiti Imolensem eis deditū lædere noluissent, Forliuienses ad Philip
pum uerterunt animos. Is ingentis princeps animi Genuensis regni uetius dixerim, q̄
urbis accessione elatus, qđ rerum euentus docuit, quodq; uulgo ferebant oēs, Italiæ re-
gnū affectabat. Intelligebat uero difficillimū id sibi futurū per respublicas Venetā Flo-
rentināq; potentissimas, quibuscum pacis fœdera, ut ostēdimus pauloante percusserat.
Nā Martinum pōtificem Romanum, bellis per id tēporis ab Alfonso Arragonū rege,
circa regnum Apulię & Braccio Montonensi, circa Aquilam agitatum, uel necessitate,
uel amicitia, cōniuenti oculo quieturum opinabaē. Quia uero Florētinos minus multo
tunc q̄ Venetos sciret resistendo sibi potentes fore, & fœdera uiolasse diceret, qui Ge-
nuensium ducē, ut docuimus, hostem suum pecunia iuuissent, in eos primum destinaue-
rat. Quos tamen suam, ut nouerat suspectam ducentes potentiam, ne rei nouitate prius-
quam solida bello iecisset fundamenta excitarenē, duplici astu rem conficere est aggres

ſus. Nuncios nanq; primum ad Lucretiam mittit, qui memorent, etſi Ordelaffea gẽs Vi E
cecomitibus ſemper amica fuerit, Georgium tamen ſibi quod illa nouerat fuiſſe deditiſ-
ſimum, ſuamq; ubicunq; ſit neceſſaria opem, pro rerum naui tuitione polliceantur. Illa
uero, cui eſſet unica ſpes in populo Florentino, nihilominus uerba reddens uerbis, nihil
renuit oblatum, quin ſeſe pollicitationibus cum tempus poſtulat uſuram reſpondit. Et
nactus occaſionem dux Philippus Nicolaiq; Marchionis Eſtenſis amicitia fretus, qua-
dringentos equites ductore Sicco Mõtagnaneo, Lugum mittit, quod oppidum Ludo-
uicus Cunij comes, ſub ipſius Marchionis protectione tenebat. Et miſſis Forumliuium
oratoribus, hinc ſtupenti Lucretiæ & nihil tale expectanti, promiſſum obtulit cõtra Ca
tharinam præſidium, hinc coniuratis Foroliuienſibus, contra Lucretiam adeſſe auxili-
um nunciauit, Lucretia autem cui eo ſuſpectiores eſſent ducis copiæ, quo Forliuienſes
illi per communem partium Italiæ ſectam, affectos nouerat, oblatum primo renuit præ-
ſidium, deinde accepto à genitore peditatu ſeſe intra palatium munire, & quibus fide-
ret ciuium abiectioribus cõſilia credere cœpit. Interea Alfonſus Carillo Hiſpanus, Ro- F
manæ eccleſiæ cardinalis, in Bononia põtificis legatus, Antonio Bentiuolio & Catha-
rina Ordelaffea per uim eiectis, Bologneſiũ recepit. Vnde ſublata quam Philippus præ
tenderat cauſa, cum Siccus ut antea, ſe Lugi cõtineret, maior iniecta eſt Lucretiæ & Lu
douico genitori ſuſpicio, Philippum res nouas in Foroliuio attentare. Eam purgaturus
ſuſpicionẽ dux ſimulat, & à ſuis propalam ferri iubet, neceſſaria Rõmano pontifici con
tra Braccium præſidia, quæ longinquo per ſubiecta Braccio loca itinere niſi augeãtur,
traduci tuto nequeant, deſtinaſſe. Longiore autem quàm par eſſe uideretur augẽdis tra
ducendiſq; à duce copijs intercedente mora, & Forliuienſium præſertim coniuratorũ,
qui eſſent ciuitatis principes gliſcente in dies rebellione, quos pluris faceret ſuſpectio-
reſq; duceret ciues, Lucretia in cuſtodia habere, ad priſtinum iduum Maiarum meridi-
em cœperat, cum ad ueſperam ſubito tumultu Thebaldum acclamans dominũ, plebs
arma corripuit, palatioq; igni & ferro undiq; expugnato nullus eſt inuentus, qui clauſæ
Lucretiæ opem ferret. Capta cum Imolenſibus mulier, in cuſtodiam traditur, magiſtra-
tuſq; eueſtigio creantur ex ciuibus, qui Thebaldi Ordelaffi nomine, rerum ſummæ præ G
eſſent. Coniurati interea clàm cæteris Siccum acciri iubent, eoq; cum turma ad auroram
urbis mœnibus appulſo, priuſquam introduceretur conſtituere uoluerunt ciues quæ fu
tura eſſet forma regiminis. Duo aduenerant cum Sicco ad conſtitutam ſimulationem
ſubornati, Aldroandinus Ioculus Ferrarienſis uir cùm apud ſuos nobilis, tum bonitatis
fama commendatus, & Loiſius Crotus Mediolanenſis, Philippo fidiſſimus. Itaq; ciui-
bus Siccum ad conuentiones poſtulantibus, illico reſpondit ſe duci Mediolanenſium
militare conſuetum, nunc Marchionis Eſtenſis ſeruitio mancipatum eſſe, petendum Al
droandinum, qui ſe & quas adduxerat copias habere uelit: uocatuſq; eueſtigio Aldro-
andinus huiuſmodi uerba fecit. Nullus eſt ueſtrum Foroliuienſes uiri, quem uiſa res &
magnitudine clara poſſit latere, illuſtrem Nicolaum Marchionem anno ante quarto-
decimo urbem hanc, cuius curam cuſtodiamq; Ioannes ſummus pontifex illi deman-
daſſet, Georgio Ordelaffo per manus tradidiſſe. Id quàm feliciter uobis ſucceſſerit, H
uoſipſos adduco teſtes, quos patria extorres in eas Georgius reduxit domos, quæ mi-
litum ſtabula contignatione exuſta parietibus undique perforatis uobis redditæ,
nunc opibus mercimonijs refertæ in ampla creuerunt palatia. Eum uobis morte ſub-
tractum eſſe, pium perhumanumq; principem, ægre magis ueſtra cauſa tuliſſet Mar-
chio, niſi puerum indolis egregiæ Thebaldum uobis filium potius quàm dominum ſu
perſtitem eſſe audiſſet, qui paternam facilitatem comitatemq; imitatus, optime inſtitu-
tam rem ueſtram confirmaret augeretq;. Cum uero plurimis poſt defunctum Georgi-
um menſibus, Imolenſes uobis pro Thebaldo dominos datos eſſe, Thebaldumq; uix
tandiu uiuum aſſeruari, quoad tyrannidem Imolenſis confirmaſſet, audiuit, quam ani-
mo concepit moleſtiam tulit tacitam, & quia nullis in tanta rerum ſuarum pace merce-
narijs uteretur copijs, has minus etiã de ſe ſuſpicionis habituras, ab duce Mediolani im-
petrauit, quarum præſidio Thebaldum reducere, arces illi uobiſq; ſubtractas recupera-
re, & rẽ ueſtram in priſtinã felicitatẽ aſſerere poſſit: ea eſt Marchioni mens, is animus. Si
per uos licuerit introduci, rẽ Thebaldi ueſtrãq; bono curabimus animo. Si minus, iuua-
bit marchio-

A bit marchionem, suam erga Thebaldū uosq; uoluntatē optimam ostēdisse. Tunc e uestigio probantibus qui aderant frequētes ciuibus copiæ admittunť. Et Aldroandino marchionis Estensis uices prætendenti, creatisq; ex ciuitate octo consiliarijs, summa rerū ꝓ Thebaldo demādať. Tres in Imolēsem fide perstiterāt arces Foripopilij, Aureoli, & Raualdinū in urbe, quā prius placuit oppugnari. Interea rumor Ludouici Aloisii industria disseminatus, urbē permanauerat, Bracciū Montonēsem à Florētinis impulsum, soluta Aquilanorū obsidione, præsidio Imolensibus aduenturū. Et Lucretia fenestris cubiculi in quo adseruabať, noctu dilapsa Forumpopilij concesserat, qđ oppidū quatuor distans à Foroliuio passuū millia, & arce uallo fossaq; duplici munitissimū, populo frequentatur morib. incondito, sed omniū Italiæ militarib. rebus aptissimo. His solicitati causis Foroliuienses arcem magna expugnatā industria receperunt. Qua præsidio ducis Mediolani munita primū apparuit, & per urbē prouinciamq; circūferri est cœptū, fictā esse de marchione & Thebaldo fabulā, solumq; ducē Mediolani Foroliuio dominari. Quū hęc Flo-
B rentiā à uicino Castricari magistratu nunciata essent, cōmoti animis ciues, Lucretiam enixe tutandā, ducemq; nisi Foroliuio decederet, bello persequendū, inconditis per urbē sermonibus propalam dicere occœperunt, quoniā octoginta ille passuū millia, ultra fines in fœdere ascriptos, urbem ad se nullatenus pertinentem præsidio teneret. Erat tempestate illa Bononiæ, ut ostendimus, Alfonsus Carillo cardinalis Hispanus, cui aperta cū Philippo confœderatio erat. Qua de re Florentini tam multis pontificē pulsauerūt querelis, ut Gabrielem Condulmariū cardinalē Senensem natione Venetū illi dederit successorem, qui eum uia Flaminea iter à Piceno Bononiā faceret, intellexissetq; Foroliuiēses non satis æquo animo belli, quod imminere uidebant, motibus implicari, in spē uenerat, si quouis modo dux repelleretur, facile futurū, ut Foroliuio ipse pro ecclesia potireť. Quare eū Florentinis secrete sentiebat, eosq; ad uim ostentādam crediť incitasse. Erant item tempestate illa uiri excellentes, belli pacisq; gestarum rerū gloria celebres, Carolus & Pandulfus Malatestæ Ariminenses uicarij, quos, ut supra ostendimus, Brixianū nego-
C ciū Philippo reddiderat inimicos, hos etiā cōsultos cōstat bellum Florentinis suasisse, & fœdera insuper operāq; ad illud fuisse pollicitos. Tantis Florentini iactis bello fundamētis, magistratū in primis decemuirilem, Bailiæ uocant, cui summa rerū sine prouocatiōe demandata est, ex uetusto ciuitatis more creant. Eorū natu & autoritate maiores fuerūt, Nicolaus Vgiannus, Ioannes Medicius, Pallas Strocius: qui priusq; bello discernereť aperto, pari in Philippo uicē simulatione parant referre. Christophorū em̄ Lauellensem, & Ludouicum Obicium, quos solos habebant stipendio conductos, cum sexcentorum equitum copijs Forumpopilij ad Lucretiā mittunt, iubentq; ut congredientes Philippēsibus, unicū semper Thebaldi nomen proferant, illiusq; signis à Lucretia acceptis in prælio utantur. Dū hęc lento utrinq; geruntť apparatu, mittit Ferrariensis marchio, Nannem Strocciā equestris ordinis natione Florentinū, quem apud se nutritum & Ferrariensi ciuitate donauerat & opib. auxerat maximis. Summa legationis fuit: si bello abstinere uellent Florentini, paterenturq; marchionē Forumliuium uel proprio uel Thebaldi nomi-
D ne retinere, copias Philippi quas tātopere formidarent, in Lombardiā redituras. Per eos item dies redeuntē ab urbe Roma archiepiscopū Genuensem, uerba iusserat Philippus apud Florentinos facere. Quicquid apud Forumliuij gereret, pontificis Romani gratia fieri, ut copiæ quas ingentes illi uarijs agitato ac penē oppresso bellis mittere decreuisset, in tanta Mediolanensis urbis à Romana regione distantia, uel hanc unā transeuntes operaq; pontifici nauata redeuntes, haberent sedē, ubi lāguidos fouerēt, impedimēta deponerent: & si quis emersisset aduersus belli casus, cōfugio seruarenť. Proinde benemeritū de populo Florentino, deq; nomine Italico pontificē, aliena permitterent ope iuuari, nec cōmittere pergerent, ut ob suā hanc inanē suspicionē pontifex à tyrannis Arragonēsi Montonensiq; ad exterminium cum cōmissa sibi ecclesia adduceret, & dum suam ipsius, quæ tenuis ad pacemq; uicinis dandam continuo exposita est, potentiā frustra timerent, maiores alerēt, Italicum nomē & suam in primis libertatem pessundaturas, uel si rē secū certius uellent è sententia cōponere, oratores ad eū mitterēt, quib. nihil esset negaturus. Eas Florētini diuersas oratorū sentētias, pro fallēdi ut erāt artib. acceperūt. Hinc ambiguis cū respōsionib. dimissi oratores, nihil aliud publica ciuitatis sentētia audiuerūt. ꝙ

Florentinos, qualia forent quæ Philippus machinaretur intelligere, cui per oratores ut E
suadebat, uel per maiores quàm opinaretur rerum motus in tempore satisfacerent: priua
tim uero, ut est arguto sermone gens, nusquam ubi Philippi nomen memorassent, ab mi
nis in illum conuitijsq; temperatum est. Sed tantæ huiusmodi reipublicæ uerborum ma
gnificentiæ, quam Philippum constat magni duxisse, belli initia plurimum mométi sem
per habere solita, minime responderunt. Qui enim Forumpopilij aduenerat, Ludouicus
Christoforusq; Lucretia impellente, cum ijs quas adduxerát copijs, Forliuiensem discur
rentes agrum uiginti agricolarum, armentorumq; perpaucorum prædam abegerút. Ea
tantæ molis tantarumq; minarú belli alea, tam paruo damno iacta, ducem Mediolani
suosq; in spem audaciamq; erexit. Institutæ tamen insistens dissimulationi Philippus, Fa
britium Capuanú sexcentorú ductorem equitum ex agro Brixiano mittens eundem si-
bi ad Neapolitanum bellum simulare iubet, Franchinumq; Castellionensem iureconsul
tum præstantem, Florentiam mittit oratoré, qui iniectam ex Foroliuiensi facto suspicio-
nem purget, offeratq; sese pacem ex animo petentem, quibuscunq; Florétinus populus F
iusserit conditionibus, summi pontificis, & Venetorum autoritate interuentu testimo-
nioq; firmatis accepturum. Hunc etiam Franchinum de mittendis ad ducem oratoribus
egisse constat. Ei item legationi quo maiora attulerat, minus fidei est habitum, & oratori
responsum, Florentinos qui ueram pacem à fucata internoscere consueuissent, oratoré
ut suadebat missuros, pacis bellíq; quantum habere animum dux induxerit exploratu-
rum. Magni interea alienigenarum ut est ætatis nostræ mos, exercitus Florentiæ coge-
bantur, nulli equestria pedestria'ue facere uolenti stipendia dabatur repulsa: cóductum
uero in primis Pandulfum Malatestam belli ductorem ex Cesena opem Lucretiæ, sed
clandestinam quousq; iustos ipsi conscriberent exercitus, ferre iusserunt. Varia interim
Siccus & qui aduenerat Fabritius, cum Obitio & Lauellensi prælia cómittebát, & licet
Pandulfum Florentinis militare non ignorarent Philippi magistratus: non satis tamé ex
ploratum habere poterant, quod nuncijs aliquando & Philippi literis ad eum missis, sci-
scitati fuerant: utrum'ne terras ecclesiæ quas gubernabat, bello cui se addixerat expone- G
re, & se tunc bello statueret implicare. Eam rem noscendi studio Siccus immaturam à
Foroliuiensibus uindemiam fieri curat, & tanquam plurimorum dierum laborem equi-
tatui tolerabilem facturus, partitur cum Fabritio uices, ut alterno quisq; die Foroliuien-
sibus præsidio exiret, parem enim uterq; quingentorum equitum, peditum ducentorum
cohortem ducebat. Per nonas itaq; Septembres, quum resciuisset Siccus Pandulfum ex
ploratius obseruasse, quanta superiori tempore singulo quoq; die educta essent Foroli-
uiensi populo præsidia, quod euenit futurum ratus, ut præsidium Pandulfus & Foroliui
ensem populum aggrederetur, Fabritio cui obuenerat dies dat negociú, ut medio, Bre-
tenorium inter & Forumpopilij supra uiam Flaminiam spatio, acie structa cósistens Fo
roliuienses iubeat Popiliensium uindemiam populari: ipse cum lectis ex equitatu pedita
tuq; optimis quibusq;, & iuuentutis Foroliuiensium robore, de quarta uigilia Russiano
in rure, quod auersa parte sub uia Flaminia ultra Forumpopilium est, uacuas agricolato
re casas insedit. Die igit in uesperá declináte, cum effusis late in alieni agri uindemia Fo- H
roliuiensibus, per duplicati qđ sciebant præsidij confidentiam, quantus nunquam antea
fuerat cerneretur à speculatoribus carrorum numerus, tum dato quod constituerant ex
eminenti arce Bretenoriensi signo, hinc Lauellensis Obitiusq;, patenti porta Foropopi
lio erumpentes, Capuanú inuadunt. Hinc rectà per Flaminiá Pandulfus cum trecétis ad
uolat equitibus, ægre primo substinuit Fabritius, tú de industria qđ alioquin fecisset in-
uitus, pedé referens, uindemiatores carrosq; hosti reliquens indefensos, in Flaminiá se
recepit. Pugna utrinq; atrox cómittebatur, & nisi Florentinus miles ad prædá, cuius ex-
posita erat uis maxima, discurrisset, facile fuit deletis Fabritij copijs Siccum tardiuscule
subuenienté postea opprimere. Florentino aút milite circa carros, ubi se Foroliuiésis tue
batur, captiuisq; uinciendis occupato, spe magis Montagnanei Fabritius, q suorum uir
tute fretus ad eam deuenerat resistendi pertinaciam, ut hastis quibus præualent equites
perfractis, mucronibusq; magna ex parte manu delapsis, pugionibus nonnulli, pugillis
plurimi rem gererent, maior tamen circa bidentis fluuij ripam, ad Ronchum uocát, col-
luctatio erat, quum prætergressus fugiendo Fabritius, insequensq; Florentinus crebra,

hic de

A hic de capiendo, ille de retinendo ponte prælia cõmitterent. Tunc Siccus fessos ad pon
tem pugnantes à tergo inuadens Florentinos fundit fugatq;. Capti ex illis fortior quisq;
recepta boum carrorumq; præda e uestigio dominis restitura, Pandulfus, qui cedentẽ Fa
britium apud Forumpopilij destiterat persequi cũ paucis, Ludouicus Christophorusq;
soli auersa à loco pugnę porta sese in oppidum receperunt. Veritus tñ Pandulfus à uicto
rib. in Foropopilio obsideri, ad distantem secundo milliario Bretenorium raptim se con
tulit. Incendit ea dies populi Florentini animos, & quẽ suspicio ad id bellum uel ostentã
dum induxerat, rei fœde ad eã diem gestæ pudor, ad maxima quæq; intentanda concita-
uit. Vndiq; igit̃ dimissi oratores quib. esset cura quoscunq; poterant socios, prece pre-
cio'ue in bellum accire, primus omnium Thomas Fregosus uir spectatæ magnificentię,
quem ostendimus in deditione Genuensi Sarzanam, & castella pleraq; Ligusticæ Ge-
nuensis Riperiæ orientalis retinuisse, paucis in sententiã ducit̃. Per ea tẽpora obierat Lu
douicus Cunij comes, quẽ Sicco Montagnaneo cũ copijs in Lugo, ut ostendimus, reten
B to, ꝓferendi ad tam remotas Italiæ regiones potentatus Philippo facultatem primum di
ximus præstitisse. Et licet illi superessent, Albricus, Ioannes, & Malatesta liberi, quos do
minij & rerum omnium instituerat hæredes, tñ Philippi magistratus per simulationẽ o-
pis ferendæ Ioanni & Malatestæ pupillis arcem Lugi munitissimã occupauerant. Albri
co tum uiro forti apud Venetos stipendia faciente: qui quũ id rescisset cõmeatu à Vene
tis multa prece impetrato, Lugum se contulerat, & cum præsidia arci aliena uidisset im-
posita, se uero uix solum admitti, Mediolanum se cõtulerat ad Philippum, operãq; suam
& paternæ amicitiæ imitationem pollicitus orauerat, ut arx Lugi oppidumq; in suam &
fratrum restituerent̃ potestatẽ. Quumq; dudum uerba sibi dari, & arcẽ Lugi quo minus
in stipendia conduceret̃, utq; in tanta belli trepidatiõe à Philippo sperneret̃ efficere per
uidisset, clam abscesserat, & cum oppido Masca castellisq; Zagonaria & Sãctagatha, ad
Florentinorum partes cõcesserat. Qui eum rei militaris peritia clarum, septingentorum
equitum, peditum ducentorũ fecerunt ductorem. Solus in regione Romãdiola, ubi futu
C ra erat belli summa cõtentio Guidantonius Manfredus Fauentiæ uicarius, ad Philippũ
inclinaturus uidebat̃. At magno per id temporis tumentes apparatu Florentini, ne bel-
lum potius superbe, q̃ necessario appetere uiderent̃: quod alias petenti Philippo factu-
ros se ꝓmiserant, oratores ad eum tunc primo miserunt, quando in alterutram belli & pa
cis partem tuto poterant inclinare. Legationis princeps fuit Bartolemeus Valorius uir
magnæ apud suos autoritatis. Eos dux, quib. securi accessus literas misisset, Laudã appli-
cuisse audiens, mittit qui renunciarent, se nullum à locis pestilentia, ut tunc erat Hetruria
contactis aduenientem, intra Padum & Abduam & Ticinum prius admittere consue-
uisse, q̃ dierum quadraginta spatio in nouo salubri aere purificentur, pollicitusq; est se
præstantes quospiam uiros missurum, quibus secreta quæcunq; possint sibi tuto referen
da cõmittere. Ad ea Bartolemeus, mandata sibi ad Philippum à populo Florentino, nec
ad alium quenquã esse, si eum Philippus admiserit ad cõspectum, uel quãto spatio exau-
diri possit, pacem se non pestẽ allaturum. Postquàm uero missis ultro citroq; nuncijs nõ
D sunt admissi oratores Florentiam redeuntes, in senatumq; uocati, paucis rem notissimã
narrauerunt. Postera die ꝓ senatu datis ordinum quorumcũq; magistratibus, & facta di
cendi potestate, Bartolemeus cõcitatiore per iracundiã qua erat uehementia, huiusmo-
di orationem habuit. Si obscura essent gentis uicecomitum in Florentini populi nomen
odia, aliunde mihi ciues sumendum fuit orationis exordium, ut quẽ nuper tam multo-
tiesq; audiuistis, de pace à nobis, de Italiæ, ut dicebat, quiete petentem ultroq; offerentẽ
intelligeretis, uel morum leuitate, uel alio ingenij uitio mentem nunc à uerbis, quorum
primum amplam fecerit copiam habere alienam: sed nullũ mediusfidius uestrum adesse
uideo, qui non mecum sentiat, Philippum uicecomitem per ingenitã ac permanus tradi
tam à maioribus in nostrã libertatem, in nomen Florentinum rabiem, nec cupere, nec, si
uellet, posse, prius pacem uobiscum habere, q̃ per fractas uires bellum nequeat inferre.
Primum omnium, ut uos expectatione leuem, nedum ad illius conspectum non admis-
si, sed Abduam fluuium transire prohibiti fuimus: pestilentẽ inquiunt contagionem ex
instituto declinans dux orat, obsecrat quæ ad illum uobis erant mandata, nobis exponā-
tis: id nos, licet indigne, ut par erat, ferremus: modestiæ tamen uestræ habita ratione, ut
eum

eum adire nos finerent pacē non pestem allaturos sæpenumero institimus. Hoc est con E
ciues,hoc est quod dudum Philippus pro infinitis quib.redundat rerū uerborumq; falla
cijs,simulationibus,uersutijs,ambagibus machinabat̄, ut in ea quæ nunc est Italiæ gentium principum & populorū belli istius expectatione oratores ad pacem æquis fœderibus quærendam mitteremus, quos ludibrio habitos,quos reiectos, ad deprecandā rerū extremam calamitatē,ad se missos prædicaret:quanquā si uera pro temporis necessitate sunt dicenda,paruā illi crediderim curā fore,quid cæteri existiment de nobis quos ꝑ superatis adeo spernit,ut iam audire negligat oratores.Sed si me Florentini audieritis,si uestrā,si hostis uestri conditionē,si pericula quæ torpescentibus imminent,si spem, quæ erectos animis manet,cōsiderare uolueritis,facile confido futurū,ut quod ab suasuris audire noluit oratoribus,ab strepenti circa se armato,pacem dum fuit liberū accipiendam fuisse audiat Philippus,oculisq; tandē illa mœstus uideat,quæ auditis oratorib.potuit euitare.Parantē multa prosequi strepens pede senatus de orationis fine admonuit, uultu gestuq; suscipiendi belli animorū flagrantiā significans. Quare conclusionē paucis absol- F
uit Bartolemeus,aut Philippo sine contentione succumbendū,aut uiribus animi & diligentiā tuendā sibi uideri, quā illi euertere & pessundare sit in animo,Florentini populi libertatem. Se pacis hactenus & quietis populi quoad è republica fuit autorē,se qui ad pacē quærendā fuerit missus,belli necessarij autorē cōcitatoremq; reuertisse.Senatu dimisso uulgi uoces propalā exaudiebant̄,bello incumbendum,tyranni superbiā uiribus retundendā.Coactoq; postridie ut constituerant ex ciuitatis more populi cōcilio, bellum summo omniū consensu,contra Philippū decernitur.Tunc suffecti sunt primis decē uiri Balie, Laurentius Rodulphus,Bartolemeus Valoreus,& alij ciues quiq; præstantiores. Magno interim animo maiora Philippus ordiri cœperat,rebus namq; Foriliuij ex sententia firmatis,ut nullā crederet tantā fore hostiū potentiā,qua inde sua pellerētur præsidia, magnos quosq; Italiæ potentatus sibi conciliare studebat.Et licet Martinū pontificē Romanum sibi affectū existimaret,nihil à sua potentia formidantē,uel conatus suos fauore prosequi uel tacitū dissimulantemq; negligere,eum tñ beneficio statuit deuincire maxi- G
mo,in cuius facinore pelleretur Neapoli ac eius regno Arragonū rex Alfonsus,& Ioanna tunc regina à maxima eriperet̄ calamitate,& Ludouicus ex celeberrima Francorum prosapia sibi affinis in auiti iuris regnū reduceret̄, demūq; omnis illa Italiæ ora, cunctis bello necessarijs rebus abundās suis etiā partibus adiungeretur. Id factū narraturi altius repetentes,magno cōstitisse malo,muliebrē leuitatem ostendemus.Ioanna namq; secūda per Roberti regis suæ ætatis regū primarij originē,regiæ Francorum gentis soboles, regni Apuliæ,qđ Siciliæ circa fretū,& quādoq; Neapolis uocant, Ladislao fratri hęres relicta exercitū accepit florentissimū,& equitū numero magnifaciendum,fuisse etenim constat equites sexdecim millia, quorū partē maximā Ladislaus distribuerat gubernandā ductoribus,Sfortiæ, Laurentio & Michelotto Attendulis ex oppido Romandiolæ Cutignola,Iacobutio Caudolæ,Odrosii Troiæ & Carrariæ comitibus Cecolino Perusino,Iulio Cæsari,& Fabritio fratrib.Capuanis. Regno deinde uix dū firmato regina summā rerū & sese permiserat Pandulfello iuueni uix adolescentiam supergresso,quē forma H
speciosum moribusq; suauissimū non sine prostrati pudoris infamia educauerat. Curia uero illius inuidia exardescente,eam & qua laboraret infamiā regina tollere optimū rata,coniugē habere constituit,ex tribusq; sibi propositis, Iacobū delegit marchiæ comitem,qui ex Francorū stirpe regia, sibi esset remotissimo gradu agnatus. Eū tamen præscriptis acciuit cōditionib.ut sine regij nominis mentione, aut spe aliqua Tarētinus appellaret̄, siue dux,siue princeps,siue comes mallet,& permisso comitatus dominatu contentus ipsam,ut antea regni curā gubernationemq; tacitus habere permitteret: sed lōge aliter ac rebat̄ mulier,infaustū illud contigit matrimonium.Supradicti namq; ductores omnes cæteriq; regni proceres,intolerabili in Sfortiā & Pandulfellū, quos regina cæteris præponeret,odio accensi,nuncios quisq; ad Iacobū secreto miserunt, si aduenies animum afferat regiū,nullatenus qui regnū illi afferāt defuturos.Appulsum itaq; Mãfredoniā,Neapoli cōtendentē,qui obuiā salutatū accesserant, regē appellarunt: solus Sfortia apud Beneuentū obuius,saluū aduenisse comitē cōgratulatus est.Eū Iacobus ira concitus in Beneuētanā arcē cōijci,illiusq; equitatū diripi euestigio iussit: exceptus inde sum

mo

A mo Neapolitanorũ applausu Iacobus rex ubiq; salutatur. Et arce quam Castellum nouũ
appellant, custodum perfidia illi tradita Pandulfellus capite cæso, plurimis diebus ad o-
stentandam regis in perfidos iram inhumatus remansit, in Sfortiã uero oẽs citra mortem
intentati sunt cruciatus: nec dubiũ quin uita illum etiã rex fuerit priuaturus, nisi Miche-
lottus coactis in Tricarco inexpugnabili oppido Sfortiæ qui erant delapsi cõmilitonib.
belli apparatu regem terruisset, uel minimos motus in eo rerum suarum initio formidan
tem. Saluti etiam Sfortiæ plurimũ conduxit, Laurentij Atenduli obedientia, quam regi
na iubente Iacobo regi exhibuit. Eo enim intercedente, Michelottus Tricarco reddito,
regni finib. excedere hac passus est conditione, ut Sfortia illęsus tolerabili carcere uiuus
asseruaref. Potitus regno Iacobus Gallos ubiq; præfecit, urbib. illos & oppidis donauit:
Neapolitanis etiã & cæteris regni procerib. omnino spretis regnũ consilio armisq; Gal-
lorum administrauit. Nec cum regina maiori q̃ cum cæteris humanitate usus est, quã re-
gni muneribus, & quod muliebrẽ animum asperius uulnerauit, thoro sæpius ablegatã,
B quandoq; cõtumelia affecit. Eam indignitatẽ, regni magnates, urbiumq; primates, haud
quaquam taciti ferebant. Regina uero e contra, muliebri astu omnia ferre, oĩa æquani
miter, omnia dissimulanter tolerare: & quo uirum luxu ipsaq; rerum opulentia effœmi-
natum titillaret, per iocum, ac quoties illũ suos'ue serio adloqueretur, optime secũ prædi
cabat factũ: quæ rerũ omni molestia, quibus dudum oppressa fuerat, per uirum liberata,
animo esset & corpore quietissima, neminẽ læderet, neminem formidaret: ut aũt uerbis
responderet uitæ institutio, uultu gestuq; semper blanda, semper hilaris, saltationib. cho
reisq;, quibus maxime Galli essent dediti, dies noctesq; ad insaniã exercebatur. Multi in
terea illã partim nutu signisq;, partim fressis inter labia uerbis ad uim contra regem, cõtra
Gallos exhortabanf. Sed Iulius Cæsar Capuanus uir audacissimus, quũ se à Gallis æque
ac cæteros sperni cerneret, eò temeritatis processit, ut reginam ipse etiam de cæde regis
tentare non formidauerit. Immemor enim tunc fuit sese Iacobũ in Pandulfellum Sforti-
amq; uehementissime cõcitasse. Sed ea iniuria reginæ animo tenacius inhæserat. Quare
C astuta mulier mariti animum quo tutius falleret, maximo de se beneficio securũ reddi, et
de perfidi, quẽ oderat, iniurijs, uno eodemq; in negocio ultionẽ sumi posse rata: quũ Iu-
lius de regis nece iterũ ageret, scelus primo uerbis detestata est, sermone postea longius
producto, tam multis miserãdã regni procerumq; cõditionẽ flebili deplorauit querimo
nia, ut cõcitum per se iuuenẽ ad facinus inflãmauerit. Quumq; iterato Iulius prima de re
gis nece uerba repetere pararet, Quin tu, inquit illa, omitte uana & impossibilia per ira-
cundiã fari: ad octauã diẽ adesto, meliora ac certiora pensato attentius cõsilio allaturus.
Abeuntiq; & de facinore sententiã stare uultu ac gestu significanti, nutu & ipsa tacens si
gnificauit. Vixdũ arce digressus erat Iulius Cæsar cũ regina mœsto uultu, quietẽ suã sce-
lestissimis hominib. inuisam esse præfata, rẽ uiro aperit, orat, obsecrat, obtestaf, cæteros
huius nece ab simili audacia deterreat. Cõstituta igif die octaua, introductus in cubicu-
lum Iulius, quæ in caput regis Gallorumq; meditatus fuerat, quo tẽpore, quo ordine ge
ri oporteret reginæ edisserit. Et quũ multa in barbarorũ ingluuiem, superbiã, inhumani-
D tatemq; inuehi cœpisset, desilit quo latuerat strato post cortinam rex, eumq; ad primã se
quuti uocem dispositi in secretiori cubiculo armati Iulium corripiunt, & extractum ad
arcis propugnacula securi percutiunt. Nec multi intercesserunt dies, quũ regina per tan
ti indicij fidẽ regi acceptior facta, arce præter solitũ permittif exire. Tandẽq; Octino Ca
raczolo, & Anichino Morimillo, nobilitatis Neapolitanæ uno, plebis altero primorib.
animos addentib. in urbe remãsit: & populo arma corripere iusso regni habenas recipit:
magno enĩ impetu, maxima cũ celeritate in Iacobi magistratus præsidiaq; facto Sfortia
primũ liberaf: Galli ubiq; capti, opibusq; quas cumulauerãt ingentes nudati, pars abire
iussi, pars trucidati, pars in carcerẽ sunt cõiecti. Regina exinde renouatis cũ Iacobo fœ-
derib. per quę accitus uenerat, alterã Oui arcẽ recepit: cuius aulã postea Iacobus uxoris
fraude iterũ captus pro carcere habuit, hac una donatus libertate, ut quoties esset libitũ
in reginæ concubitũ, uel ensem ad alienã de qua suspicaref uim propellendã, accinctus
admitteretur. Cõmiserat uero regina rempublicam Marino Bosse equiti Neapolitano.
Sed cum insano illa amore alterum Seriannum Caraczolam deperiret, Marinus Sfortię
operam Serianno nauantis uiribus excluditur. Seriannus magno senescallatu, quam re

gnum

gnum habet supremam dignitatem decorat. Is nobilitate generis, & permissa rerum om E nium potestate elatus, Sfortiam qui solus uirtute & potētatu & maximis erga se meritis par esse uideret, eijcere ac tollere statuit. Iussum itaq; trans Vulturnum contra Seuerinatem comitem ducere in angulo ad Stiphata circūuenire ac cōmeatu interclusum opprimere meditabatur. Quod cū resciisset, Sfortia, obsidione comitis soluta, pontē Stiphatis decepto custode occupat. Et Octini Caraczolæ, ac Francisci Morimilli equitū Neapolitanorū senescallo infestissimorū coniuratione fretus Neapolim ad aurorā ingredit, circumlatis reginæ signis, nulla repugnante in foro cum armata legione subsedit. Tum populo frequenti circumfuso quocunq; plurimos uidisset cōglobatos, concionabundus se rebat, se reginæ uelit nolit, se nobilitati, ac populo Neapolitano deditissimū, ea aduenisse causa dicens, ut oppressam, obrutā cōculcatā magni senescalli fastu, fastidio & peruerso auaroq; Christophori Caitani, ac illi similiū consilio, reginā liberaret, regni calamitates, multorū rapinas prohiberet: proinde rempublicā ipsi capesserēt Neapolitani ciues, probos integros ab regina Serianno & Christophoro eiectis suffici curarent, reginæ, re F gni, suo regnicolarū honori, saluti, indēnitatib. prouiderent. Ea populus magno accepit applausu, nam quū illius nocturno cum structis in pugnā aciebus ingressu præterito omnia misceri formido maxima incessisset, ea deliniti oratione, & in spē maximā quietis adducti, sublato clamore fauores illi publicos sunt polliciti. Quamobrē Sfortia missis p urbem Bisello Branchatio, & Francisco Morimillo, cū equitatus parte reginā populi Neapolitani & Sfortiæ ductu dominā fore iussit acclamari. Illi autem per quosq; urbis uicos circumlati neminem inuenerunt contraria sentientē: tanto populi fauore audentior factus Sfortia, admouit exercitū Castronouo, in corrigiisq; uico urbis celeberrimo resedit, interim turba plurima ad reginā cōfluxerat. Cui illa: Ite, inquit, amici familiæ Dyrrhacensis, fidelis populus, proditorē Sfortiā rusticū hominē interficite, lacerate, equitatū diripite: eius etenim liberate oppressione tunc primum reginā tūc primū sociam uobis & beneficā mihi licebit esse. His accensa uocibus plebs prædę simul inhians arma corripit, & Sfortiā cui nulla de ui suspicio esset, ex improuiso adorta, legionem prius q̄ acies strui G posset dissipat, palantē agit. Amissis tn̄ Sfortia equitib. ad sexcentos uia Puteolana quæ dicitur Pedagrota in agrum delatus, cum legione periisset, nisi Acerarum comes reginæ infensissimus, insano sibi consilio illum intra oppidum admisisset. Eo namq; oppido potitus Sfortia, bello & quidē acerrimo Neapolitanos agitare cœpit, per nuncios epistolasq; protestatus, se qui reginā ut ante dominam duceret, populumq; Neapolitanū diligeret, pessimis reipublicæ gubernatoribus bellū intulisse, quibus eiectis prædonib. fidelem ut antea illis operā subiectionemq; exhiberet. His compulsi malis Neapolitani nobiles plebeiiq; summis hactenus odijs dissidere soliti, consensu unanimi, regina inscia, uiros ex omni ordine deligunt, quib. reipublicę cura esset demandata. Hi reginā minis prece apud illā efficaciorib. coegerunt, ut fœdus cum Sfortia ferret, per qđ damna restaurarent Sfortianis illata. Singulis præterea principibus Italiæ cū de fide, integritate, cōstantia Sfortię scriberet regina, quę multas prius de illo calumniosas scripsisset epistolas: restitutus deinde ad magni cōnestabilis dignitatē Sfortia, in gratiā cum regina eo redijt pa H cto, ut in uim iuramenti quod solenniter interuenit, uterq; delatores nedum non exaudiret, sed delata alteri renunciaret, & pro cōmuni partium tutela impositus ē Castronouo præfectus, cui Sfortia plurimū fideret, Franciscus Ortonēsis reginæ pariter fidelissimus, permissa sibi ex formula facultate, ut nullo utrosq; admitteret tutareturq; discrimine. Actus demū in exiliū Seriannus & Iacobus rex Martino pontifice Romano, per Iordanū Columnensem sibi Germanū, Sfortiæ precibus impetrante a regina liberatus est, primo item fœdere renouato, ut comitis nomine, ac permisso Tarentino comitatu contentus, Ioannā permitteret dominari. Is tn̄ regni, qđ degustatū anxio affectaret animo, cupiditate ardens eò processit ingratitudinis, ut Sfortiæ exitiū quęreret, reginā pariter in illis qui delendo Sfortia necessario intercessissent rerū motibus, fallere meditatus. Ipsa item quæ acceptū eiecti Serianni uulnus corde gestaret, ultionē de Sfortia sitiens, marito cōsenserat, & cunctos ferme regni primates in Sfortiæ caput curauerat cōiurare. Ea Sfortię quū patefacta essent, animo anxius perterritusq; quo pacto tantis euaderet insidijs suos cōsulebat. Cæteris aūt salute desperata abeundum censentibus, Ioannes Arcolanus Fauentinus, uir

Riccardus

A nus uir celebratæ in eo regno prudētiæ, paratā esse uictoriā si Sfortia annueret hoc pacto ostēdit: Reginā, inquit, qui tibi aduersam & implacabili odio inimicā reddidit, Seriannus à complexu eiectus propitiā fauentissimāq; faciet restitutus. Efficax uero suprà spem fuit Ioannis consilium. Seriano nanq; petente atq; efflagitāte Sfortia, ab regina ea conditione in patriā reducto, ut duos qui essent illi liberos Sfortiæ daret, fidei & recōciliatæ gratiæ obsides, regina ambos eodē penè loco habere cœpit. Id quum uidisset Iacobus, coniurationē fraude uxoris detectā intelligēs, de fuga cœpit cogitare. Forte in anchoris stabat ad Neapolitanū littus Genuensis imperialium nauis ingens. Ea secretè cōducta Iacobus simulata per littus deambulatione scaphā conscēdit, ad nauimq; delatus Tarentum adnauigauit. Quā urbem quum regina potenti obsedisset exercitu, Iacobus paulòpost uēdidit Ioanni Antonio Vrsino, quē postmodum regina ornauit illius principatu. Deinde Iacobus in Gallias delatus, religioniq; addictus anachoritę pallio utebatur. Interea quū Braccius Mōtonensis in Perusio, Tuderto, & plerisq; ciuitatibus ac op-
B pidis ecclesiæ, tyrānus & belli dux ætate sua excellētissimus Romanā agitaret ecclesiā, Martinus pont. Romanus ad opes regni, quod feudatorio iure suū esset, cōuersus, Ioannam coronauit: cum illa pactus, ut trium millium equitū præsidio sibi & ecclesiæ opem ferret. Datum est e uestigio id negociū Sfortiæ, quē Serianus quàm longè cuperet ablegari. Is ad comparandā autoritatem uexillifer ecclesiæ à Romano pont. declaratus, cōtra Braccium duxit, agros & urbem Viterbiensium infestantē. Oppositis parua intercapedine legionibus, duces collatis signis prælio decertare statuerāt: sed quū Sfortię cōsilia perfidi Braccio pdidissent, & Mōtisfaliscorū oppidani ecclesiæ subditi nec promissos suppeditassent commeatus, nec ut iussum eis à pōtifice fuerat, illum intra oppidū admisissent, prælio superatus maiorē legionis partē amisit. Quod quū esset reginæ & Serianno nunciatū, aduenisse tempus rati, in quo Sfortiam inimicum hominem ulcisci possent, nullo ecclesiæ aut pontificis damni respectu habito, cū hoste Braccio fœdus iunxerunt, uectigaliaq; regni, ex quibus stipēdia Sfortiæ impendi, eò proficiscēti fuerat cōsti-
C tutum, nouis & omni obligatione liberis redēptoribus locauere. Eam mulieris perfidiā ægrè, ut par erat, ferens summus pont. pace cum Braccio quibuscunq; potuit conditionibus firmata, Ioannaq; regni feudo ac dignitate priuata, Ludouicū Andegauensem, ex regia Francorū stirpe, Sfortia instāte accersitum, regem Siciliæ declarauit. Tum Sfortia à pontifice pecunia adiutus, pręterq; hostium spem in regnū reuersus, signa militaria remittit Ioannæ, & se illi hostem denunciat adfuturū. Eo impulsa metu Ioanna, Alfonsum Aragonum regem, qui se tutanda per Trinacriæ uicinitatē, & regnorum potentiam idoneus sit uisus, in filiū adoptauit: nec tremulo, ut aiūt, parieti regina incubuerat, si nouos hostes atterere, non hunc etiā regē, quemadmodū antea omnes, quibus cum aliqua sibi fuerat amicitia, muliebri leuitate instituisset deludere. Is enī impiger adolescens animorū plenus, res magnas gerendi cupiditate accēsus, medio tunc expeditā pelago classem in armis habebat, quam ab famosa Bonitij Corsicæ castelli oppugnatione reduceret. Id quale pactum fuerit nō ab re existimo recensendū, ut cuius principis uiri multas & cum
D Genuensi populo & cum plerisq; Italis externisq; habitas cōtentiones editasq; pugnas, scripturi sumus, audaciæ & fortitudinis tyrocinia referamus. Cōtraxerat classē ex omnibus citerioris Hispaniæ Arragonēsi, Barchinonensi & Trinacrię regnis suis, onerariarū tredecim nauium, triremiū uigintitriū, & armamentis bellicis & cōmeatibus munitissimam, & ad eidus Augusti mensis Bonitium Corsicæ Genuēsium insulæ castellum obsederat improuisus. Est autē ad meridionalem Corsicę plagam maritimus sinus, qui mille passuum longitudine, tortuoso tamen canali protensus, stadij unius latitudinē habet: & quum uasta sit aquarū altitudine, ingentes ferēte ceteas naues, nullas per montiū spondas admittit maritimas tempestates. In eius sinu ad ingredientiū dexterā Bonitium oppidum in saxosa & ab tergo inuia situm rupe, eam ad partem, qua maritimos attigit fluctus, mœnibus propugnaculisq; eminētibus est munitū: huc loci cum classe delatus rex, postquā se primo conatu frustratū uidit, ducta in medio canalis tractu, ab utraq; ripa abiegnarū trabiū triplici ordine connexarū catena, & Genuenses ab ferendo clausis pręsidio arcere, & oppidanos longa obsidione cōstituit ad deditionem perducere. Ea Genuēsis dux & ipse impiger Thomas Fregosius cōpertū habens, classem parat onerarią-

rum ſeptem nauium maximarũ præfecto illi Ioanne Fregoſio fratre ſuo, circiter annos E
uiginti nato. Sed quũ earum nauium quæ forte aberãt, quibuſdã expectantibus cõſcri-
bendis turmis, cõmeatuq; imponẽdo Septẽber elapſus eſſet, tãtiſper menſes Octobrẽ,
Nouembrẽ, ac maximã Decembris partẽ, tempeſtatibus deſæuit mare, ut Genuę portu
claſſis exire nequiuerit. Interea Bonitienſes quũ nulla apparere præſidia cernerẽt, datis
obſidibus primorũ filijs uiginti, oppidum intra Kal. Ianuarias, niſi Genuenſes ſubueniſ-
ſent, reddere pacti erant. Borea poſtmodũ per Chriſti natalem ſecũdo in Corſicã impe-
tu perferẽte, ocyus delati Genuenſes, ante ipſas canalis fauces paululũ in ancoris cõſti-
tere, & ſub ipſum diei poſteræ meridiẽ, uentos nacti cum æſtu maris ſecundos, corpori-
bus curatis uela dãtes in hoſtẽ nauigauere. Primus omniũ Iacobus Beniſianus, uelis cre
pitãte malo plenis, ferrato proræ pectore, impetu facto irrũpẽs, diſiectas repulit catenæ
trabes. Subſequutus inde eſt cũ maxima omniũ quas ætate noſtra pertulerint maria na-
uiũ, cui ab ſpecie Mõſniger fuit nomẽ Raphael de Nigro. Tertius & tanti auſus poſtre-
mus fuit Ioãnes Fregoſus, naui item maxima Babiliani de Nigro inuectus, cæteræ qua- F
tuor non prius ancoras ſuſtulere, q̃ primas conſerta hoſtibus manu audacter reſiſtere
perſpexerũt: nec tñ ullo cominus præſidio ſocijs affuere, ſed inanibus clamorũ minis, &
proiectis eminus ſpiculis territauere hoſtẽ. Reiecto trabiũ obice rex Alſonſus maiores
ex ſuis decẽ naues, triremes tredecim ad ſiniſtrã ſinus partẽ contrahens, reliquis oppidũ
inter & prælij locũ arcẽdis à pugna oppidanis conſiſtere iuſſis, hoſtibus eſt congreſſus.
Curauerat uerò is quoſdã manipulos, partim de minoribus nauigijs, partim de montiũ
quæ prominent criſtis, ubicunq; opus eſſe intelligerent, laborantibus opem ferre, ho-
ſteſq; latera inter pugnandũ detectos miſſilibus uulnerare: multa quoq; diſpoſuerat ad
eam ripæ partẽ machinarũ genera, quæ nauibus cõtineri ſolita, ictu ex ſolido potẽtiore
naues hoſtiũ feriebãt, ut integris penè quernis texta trabibus Mõſniger, plurimis bom-
bardarũ ictibus colliſa, ęgrè per diem illã ſupra undas fuerit ſuſtentata. Mortes, uulnera,
incendia, ſanguinẽ, uiros mari ſubmerſos, & partis utriuſq; ſtragẽ referre operoſum fue
rit. Quod conſtat, quũ ſeptem horis inceſſanter eſſet pugnatũ, feſſus confractuſq; uterq; G
exercitus, uiciſſetne, an uictus eſſet dubius, ſine claſſico, ſine imperio præliũ diremit, &
plurimis affectas dãnis, ſed gloria cumulatas maximas tres primas Genuenſium naues
ſubſecuti quatuor ignaui gubernatores ſimul Bonitiũ petiuere. Quò appulſi cum fame
cõtectos omnifariã rerum cõmeatu iuuiſſent oppidanos, die quinta cõſtituunt Genuã
reuertendũ. Quia uerò maximos apud regẽ apparatus ipſis exitu prohibendis uidiſſent
fieri, nouo & antea inaudito telorũ genere uiam ſibi hac ratione per repugnãtes hoſtes
medios inuenerũt. Veternoſam etenim quæ apud Bonitiẽſes pro derelicta erat nauicu-
lam arida cõplentes materia, picem ſulphuraq; in puluerẽ cõtrita affatim ſuperfundũt,
& paucis qui uela temonẽq; ꝑ canalis tortuoſitate dirigerẽt impoſitis militibus ſcaphã
puppi adligãt, qua ſe illi ad integras naues, quũ urgeat neceſſitas ſaluos reddãt: uentos
exinde ad aurorã ualidos nacti, unà omnes ſoluunt, & tanquam præcedẽtis uiam ſingu
li ordine ſtatuiſſent tenere, carioſam pręmittunt minorẽ. Eos ſoluiſſe & plenis aduẽtare
uelis Arragonenſes conſpicati, ſtructas prius è regione ad utramq; canalis ripam duas H
nauium triremiumq; acies coniungũt, ut nullus Genuenſibus in altũ mare, niſi per arma
& fractam hoſtium claſſem exitus linqueretur. Tantiſq; uirorũ pugnam poſcẽtium cla-
moribus, tantis buccinarũ ſtrepitibus, tantis crepitibus bombardarũ, inibat præliũ Ar-
ragonenſis, ut tacitũ in retia & carcerem perduci diceres Genuenſem. Quamprimũ au-
tem hoſti appropinquauit nauicula, tum iniecto ſulphuribus igni milites retro in ſcaphã
ruerũt, cõflagrauitq; ilico nauicula, & flammas quaquauerſum quàm longas e uomuit,
ardẽtibus tamẽ uelis pro incœpti curſus impetu in hoſtẽ ferebatur: tũc elingues ad eam
horã Genuenſes terribili ſublato clamore, pugnã popoſcerũt: ſed territi amẽteſq; Arra-
gonenſes, priſtini acierũ ordinis obliti, quà cuiq; tutior apparuit ad alterã riparum uia,
diſſipati fugerũt: facta tanto auſu uia, ſine obſtaculo tranſeuntes ſeptẽ naues cũ ingenti
gloria Genuã rediere. Et Alſonſus rex ſoluta poſt quatriduũ obſidione datos adducẽs
obſides ad Trinacriæ littora ſe cõtulit. Vbi cũ pauciſſimis ſubſtitiſſet diebus ab Ioanna
ſecũda pręſidio aduocatus, & per cõſcripta ſolẽniter fœdera, ut ſuprà diximus, fuit ado-
ptatus. In cuius ad ciuitatem Neapolitanã aduẽtu, Braccium regina in ſtipendia cõſcri
pſit. Et

A pſit. Et pont. Romanus Tartaliam Lauellenſem equitum mille quingentorũ ductorem
Sfortiæ adiunxit, pari aliquot menſes fortuna bellum eſt geſtũ: ſed Tartalia, quẽ hoſti-
bus cõſentire cõpertum eſt, ſecuri percuſſo Sfortia pecunijs exhauſtus, quas nullus diu
ſubminiſtraſſet inferior eſſe cœpit. Quã nactus occaſionẽ Braccius magno uir animo,
maioriq; conſilio, pacem ea ratione cõſtitui curauit, ut cõtinentes Peruſio Tifernates, ci
uitatẽ caſtelli uocãt, ſibi ſubijceret, & deſtinato regni Apuliæ, quod affectaret bello per
opportunã urbem Aquilam Furconẽſium recipere poſſet. Paucis poſt firmatã eam pa-
cem elapſis menſibus, rex Arragonũ Ioannæ reginæ inſtabilitatẽ, Iacobi illius uiri cęte-
rorumq; exẽplo edoctus, arces Neapolitanas mari expoſitas prẽſidijs firmauit, & Seriã-
num magnum ſeneſcallũ in uincula coniecit, reginæ proteruiam pariter, ne talia in po-
ſterum cõmitteret cõpreſſurus. Quod cum aſtuta & fallendi artes callens mulier prẽui-
diſſet, apertã de rege ſuſpicionem præ ſe tulit. Quãobrem Alfonſus rex, illam in Neapo
litana arce, quã uocant Capuanam, quò ſe cõtulerat obſedit. His coacta Ioanna Sfortiæ
B auxilium denuo implorauit. Qui cum e ueſtigio affuiſſet, Arragonenſem cum apparato
exercitu extra urbis mœnia obuiũ fudit fugauitq;, & reginã caſtro eductam, ad auerſam
urbẽ perduxit incolumẽ. Neapolitanis uerò dubiã regi & reginæ exhibẽtibus obedien
tiam Arragonẽſes paratiſſimã adduxerũt claſſem, cuius copijs urbi per Caſtellum nouũ
admotis inter utroſq; diu acriter eſt certatũ. Tãdem factionis alterius ciuium fauore ad-
iutus ſuperat Arragonenſis. Qui ciuitate potitus, partem mari expoſitã diripuit incen-
ditq;. Tunc regina Alfonſo ob ingratitudinẽ adoptione priuato, Ludouicũ Andegauẽ-
ſem à Martino Romano pont. Sfortiæ ſuaſionibus, ut oſtendimus, pridem accitum, qui
Romæ ſubſtitiſſet, in filiũ adoptauit. Et bello renouato Braccius ciuitate Caſtelli poti-
tus, ad Anxanos Samnites, quorũ oppidũ dicunt Lãcianum, cum legione ſe cõtulit, cui
Sfortia fuit obuius, ducibuſq; magno animorũ ardore, ac pari potentatu oppoſitis, poſt
leuia quæ ſæpenumero cõmiſſa ſunt prælia, collatis ſignis eſt pugnatum. Inferior ea pu-
gna Braccius retroceſſit, quẽ Sfortia paribus inſecutus eſt caſtris. Nec multi interceſſẽ-
C runt dies quum fortunã magnis tentaturi animis iterum apud maritimã Freutanam uil-
lam, quæ dicit̃ Franchauilla, cõgreſſi ſunt. In quo prælio Braccius itẽ inferior, trãs Ater
num, qui fluuius eſt Piſcharia, ſe recepit. Eum inſecutus Sfortia, uictoriã in manibus cer
tam habere confiſus, ad Aternum ſe cõtulit, amnẽ præaltum qui nullo loco niſi ad oſtia,
cum recedentia per fluxum maria illum exonerauerint, uadari poteſt: fortè tunc incertũ
erat, cederéntne, an reuerterẽt aquę, & leni motu intumeſcebat mare. Id cõſpicati primã
ducẽtes aciem milites Sfortiani in ripa ſubſtiterãt, nec erat qui prior ut uada tẽtaret ad-
duci poſſet, quũ aduenięs ardenti animo Sfortia, mare inter & fluuiũ, qua ripæ in littus
abeunt, amne traijcit: nec prius ulteriorẽ attigit ripam, q̃ eadem reuerſus eſt uia. Id cum
ſecundo feciſſet militem redditurus de tranſitu ſecurũ, parumper ſubſtitit, & cõuocatis
qui ordine ſequerent̃, puerum præmiſit criſtatã illi præferẽtem, qua in prælio utebatur,
caſſidẽ precioſam. Exinde ſubſecutus ipſe puerũ alta uoce quà pergeret dirigebat. Iam
medium amnem puer ſuperauerat, quũ ſiue timentem deſtituerat cerebrũ, ſiue uortigo
D equũ parte abſorbuiſſet poſteriore, ſupinus in clunes equi ſola galeæ criſta aquis emine
bat. Tũc clamore illũ ne timeret exhortatus Sfortia, p medios fluctus equo prẽteruolat
tõcitato, puero manu ſubleuato, ipſe ab fluctu, q in tempeſtatẽ creſcere occeperat ſub-
merſus occubuit: nec moriẽs tũc uiſus, aut poſtea mortuus ab diligẽti cura requirẽtibus
eſt repertus. Exercitu illius tunc tẽporis in diuerſas lacerato partes, Braccius Aquilã ili-
co ſecurus obſedit, & Arragonenſis rex reginã inermẽ, ac auxilio deſtitutã faciliimè op
preſſiſſet, futurumq; propediẽ apparuit, ut pont. Romano regina & Ludouico malè ha
bitis, Arragonenſis Bracciuſq; ea parte dimidia Italiæ, quæ à Peruſio protendit̃ in Ca-
labriam, potirent̃. His impulſus cauſis rationibuſq; Philippus Mediolanẽſiũ dux quod
lõgè digreſſi ſuperiore diximus loco, ingentis gloriæ facinus, fauores ſibi in Italia cõpa
raturum maximos eſt aggreſſus: tectarũ nãq; tredecim nauium, triremiũ uiginti unius,
& biremium quos uocant brigãtinos quatuor, præter aliam nauigiorũ multitudinem,
claſſem apud Genuã armauit, & præfectũ illi Imperatoremq;, ſiue ut Genuenſes appel-
lant, quoties magnorũ uigintiquinq; nauigiorũ claſſem armãt, ammirrhatũ dedit Gui-
donem Torellum origine Mantuanũ, terreſtris rei militaris peritiſſimũ: maritimæ uerò

ignarum.Fuit ea classis potentissima,& quã Genuẽses si admirrhatũ habuissent ciuem, E
ad debellandã Trinacriam ducturos cõstat.Sed cum uiro parendũ esset peregrino, mœ
sti imperata facessere negligebãt.Atq; constat plurimos ex primoribus ciuitatis,q Car-
magnolã tunc Genuæ gubernatorẽ,à quo classis parata fuerat, credidissent eius admir-
rhatum Imperatoremq; futurũ,ob eam mutationẽ admirrhati militiã detractasse: nanq;
audita ducis Mediolani de Guidone ad id recipiendo uoluntate,adolescẽtes imperitio
resq; uiros in cõmissa sibi nauium triremiumq; gubernatione substituerũt. Appulsi Ga-
ietã quæ Aragonensi parebat,illico receperũt,delati exinde Neapolim,Iacobi Caudolę
q Aragonẽsi militabat,& ad eos defecit,auxilio urbe sunt potiti,& arce intrinseca,quæ
dicitur Capuana uiribus expugnata,alias mari expositas,quòd essent Aragonum pręsi-
dio firmissimę,nullatenus attigerũt. Vrbe uerò liberata oram Apuliæ maritimã circũla-
ti Genuenses omnia in Ioãnę deditionem redigi curauerũt.Interea Thomas Fregosius,
quẽ primum Florentinis consensisse ostendimus, cõcitatis in magnamq; manũ coactis
Riperiarũ Genuæ oppidanis colonisq;, & Florentino peditatu munitus omnia circum F
Genuã infestabat.Cui sese adiunxerat Ioannes Aloysius aliiq; familiæ Fliscorum poten
tissimæ primores,patria exulantes. At Aragonum rex Alfonsus,acceptã apud Neapo-
lim iniuriam,in Ludouicum Andegauensem referens, quasi uerò oblatam reginæ ado-
ptionem, oblatumq; item à Philippo classis præsidiũ renuere debuerit, Massiliã Ande-
gauensium familiæ subiectam,cum classe quã ex mari infero reduceret, ex itinere defle-
xit. Et urbem in qua nihil tũc hostile timeret, improuiso aggressus,primo impetu prius
occupauit,quàm unde à quibúsue fieret uis,Massilienses scire potuerint,ablataq; pręda
ingenti, præsertim uasorum sacris deputatorũ, cum ipsis sanctorũ reliquiis Valentiam
contendit. Variè etiam per ea tempora apud Forumliuii pugnatũ erat, discursionibusq;
frequentibus agri uicissim uastati. Sed aquis limoq; altissimo,ut est regionis natura, per
hyemem omnia obtinẽtibus,utriusq; partis miles sese oppositis cõtinebat. Aucti tamẽ
copiis erant Florentini, & Angelum Pergulanũ cum sexcentis equitibus in Romandio
lã miserat Philippus.Eo tũc Lugi,& Sicco Forliuii hyberna ducẽtibus,Fabritio in Lõ- G
bardia reuocato, motuum huiusmodi in Romandiola concitatorũ autor pœnas dedit,
Ludouicus Aledusius, Lucretiæ genitor,quẽ retẽto Reobaldo, & Imolensibus cupidè
nimis Forumliuiũ missis rebelliõis illius causam fuisse, principio diximus.Is etenim Lu
douicus licet se Philippo inuisum sciret,qui Florẽtinis dudũ consensisset,& pollibilem
filiæ opem tulisset,bello tamẽ apertè nondũ erat implicitus.Nam quia Imolã uicariatus
ecclesiæ titulo gubernaret, sub põt.Romani & eius legati umbra, ab incursionibus Phi
lippensium illæsus seruabatur.Eam in tantis rerum turbinibus quorũ ipse diceretur Flo
rentiæ autor, sibi callidè paratam securitatem, indignè ut par erat, ferentes Florentini
nullo q̃d postulasset præsidio illum iuuare uoluerant.Hinc nulli partiũ apertè inimicus,
nulli item satis charus,sese ut dicebat medium,& utriq; communem exhibebat:forte ac
cidit,militem natione Anglariensem, qui faber ferrarius,in arce Imolensi fecisset stipen
dia,& simul fabrilem præstitisset operã dimissum à Ludouico,& debitis,ut dicebat frau
datum stipẽdiis,Forumliuii diuertisse.Eum de Ludouico palàm obloquentẽ,forte exau H
diuit Philippo militans quispiã,asserentem si quãdo Ludouicus sese bello immisceat, fa
cile futurũ,ut patria pellatur, qui omnia per auariciã negligeret, artesq; in primis haberet
penè derelictas.Quod cùm Sicco renunciatũ esset fortunam tentari placuit.Et Pergula
no in uiam Flaminiam secus Bolognesium ducere iusso, ipse cõstituta nocte fabrum &
perpaucos adducens cõmilitones silentio ad arcẽ duxit.Dies illa erat nonarũ Februarii
quarta,& per hyemis frigidissimũ sydus aquas in altam glaciẽ cõcreuerat gelu. Tum ad
eam, quæ in nimia custodum raritate minus asseruaretur arcis partẽ, ciuitati imminen-
tem,per communẽ arci & ciuitati fossam alta glacie permeabilẽ, ingressi muro adhæse-
runt,& perticæ infixum procerissimæ ferreum harpagonẽ, ab quo penderet, cõtorti in
scalam funiculi admouerunt : quã ferrea manu propugnacula mordicus capiẽte decem
cum fabro milites obrepẽtes,mœnia scandũt,& magno ingressi silentio sedẽtes ad ignẽ
uigiles,cùm improuisos adorti cepissent,arce potiti sunt. Exinde Siccũ Angelũq; prius
cum copiis admiserant,quàm sibi ineptè securus quid apud illam fieret intellexit Ludo
uicus. Die interim appetẽte Angelus dispositis circum urbẽ stationibus, ne aliqui emi-
grarent

A grarent, Ludouicum ad se uocari in arcem iubet. Renunciauerāt uerò illi sæpenumerò qui circum urbis mœnia dispositi ea nocte fuerāt uigiles, strepitum armorū hinnitumq́ equorum circa urbem maximū exaudiri, quibus obstinatè responderat, cōmissum ipsi uigiliarū munus diligenter exequerētur, cętera sibi ut antea relinquerēt curāda. Quamobrem ad nuncij à Pergulano missi uocem subito pauore attonitus currētes ad arma ciues conuocat, Angelo autem qui dudū sibi fuisset notus, eum iterato blādè si obtemperasset, & minacibus uerbis si uim aliquā pararet, acciri iubēre, sese captiuum Ludouicus exhibuit, pauca præfatus ut ciuitatis nullatenus demeritæ misericordia illum caperet, se uerò q̄ maturò perduci curaret ad Mediolanensium ducē, quem sibi nō dubitaret misericordem propitiumq́ futurū. Supersunt quàm pristinæ huius diei cœnæ Ludouici interfuerint uiri graues. Eum ferūt qui apprime doctus, semper cum esset à muneribus publicis ocium, libros in manus sumeret, codicē multa cōtinentem, qui semper in triclinio lectitaretur, de Beltrādi Aledosij manibus petitum aperuisse, & penultimā eius paginā B legi iussisse. Beltrādo autem, ut erat iocundus, notam nimis esse fabulā quæ milies auditoribus reperita fuisset, respondēte, quin tu, inquit, uelim accuratè legas. Nā quod tacēs primo mecum reputabam, parum abfuit, à ueritate astrologus, quē uides genitori meo de me tunc uix bimulo, nō astrologiæ iudicium, sed prophetiam scripsisse: quē enim scriptura hæc astrologi illius rerū mearū excidij fatalē prædixit, cùm forem id ætatis, cuius me nunc esse nō ignoras, dies is fuit, qui Lucretiā unicam mihi natam, in Foroliuiensiū furorem incidere fecit: nec paruā censeri doctrinā astrologi dixerim, qui paucorū mensium errore facto tam remoti temporis rem futurā prenunciauerit. Factus itaq; in potestatē Angeli Pergulēsis, Ludouicus, oppida & agri arces euestigio reddi iussit, & in Lōbardiā perductus, in famosumq́; Modoetiæ carcerē cōiectus, astrologi de rei suæ excidio iudiciū tūc certius, quàm Beltrādo respōderat, in Lucretiæ incōmodo adimpleuit.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLInatione Romani imperij, Decadis tertiæ, Liber secundus.

C

AVdita Ludouici clade Florentinus populus uehementiori quàm unquam antea animo ei bello cœpit incumbere, & ut omnes curas cogitationesq; in id solum ciuitas conijceret, plebiscito edixit, capitale ciui priuatóue, magistratúmue gerenti fore, qui de pace cum Philippo ineunda referenti, aut proponenti externo censeret respondendum. Admonuerat etiam Imolense factum, cardinalem Senensem Bononiæ legatum, ut sibi magis quàm Philippo omnia audenti crederet, quamobrem qui Bononiense ærarium aliena præsertim potius quàm rei ecclesiasticę causa supra uires exhaurire nollet, fœderibus cū populo Florentino propalàm initis, illorū præsidia per agrum Bononiensem disposuit, ut quas in posterum Philippus in Romandiolam mitteret copias, accessu prohiberet. Id cum Philippus intellexisset recētis beneficij, quod pont. Romano in Neapolitano negocio præstiterat, memoria confisus, multa apud illum de cardinale Senensi legato Bononię queD stus, quòd se de ecclesia bene meritum Florentinis postponeret, imò illos haberet belli socios, se inimicum orauit communem utriq; iuberet fore, alioquin bellum quod ecclesiæ legatus iniustè simul & ingratè inferret, non in ecclesiam referre, sed in subiectum legato Bononiensem populum comminatus. Annuēs Philippi precibus pont. maximus in uerba postulationis eius, legato dat epistolas, quibus perlectis, cum mandata ille pōtificis sibi curæ futura respondens, agro Bononiensi Florentinis æquè ac Philippensibus interdixisset, reclamauit Philippus, nequaquā pariter utrisq; utilem uel damnosum fore transitum, quo interdiceretur partibus à legato, cum unicus, uel quàm accommodus suis copijs per agrum Bononiensem in Italia intima sit accessus, & illo econtra sine incommodo careat Florentinus. Tandem cum legatus aliquādiu Philippo obsecūdare tentasset, subornatum pōtifex Arelatensem archiepiscopū, quem in Gallias oratorem destinasse simularet, Bononiā misit. Quo gubernatore rē Bononiensem ex Philippi sententia gerente, & Guidātonio Manfredo suis adiuncto partibus, fuerunt illi quæcunq; Mediolanū Forumliuiumq́; interiacent expedita. At Florentini Mediolanensem regni Apuliæ fauoribus, & pontificis amore, ob illius recuperationem auctum, uires etiam in

Romandiola geminasse uidētes, omnia summis conatibus intentarūt. Sed cum illū ma- B
ximè inniti Genuæ uiribus intelligerent, summā illa ad rebellionem cōcitanda adhibue-
runt curā. Exasperatum itaq; in eum, ardentemq; animis Arragonensem ingēti adiutum
pecunia, in belli Genuensis societatē facile concitarūt, qui Germanū dignitate ex gen-
tis more infantē Petrum nomine, cum paratissima triremium uigintiquatuor classe im-
misit. Quo apud Liburnū expectante, Thomas Fregosius, Nicolao ac Ioanne Aloysio
Fliscis plurimisq; Genua extorribus, ad se clàm uocatis, eam cōscendit classem, Florēti-
norum item copijs munitissimā, quæ ad diem iduum Aprilis quartam soluens, posteræ
noctis conticinio Genuæ est appulsa. Tunc uario tibiarum cantu, & nautarū applausu,
qualē reduces in portu edere consueuerunt facto, clamores subsecuti sunt ingentes, ad-
uenisse Fregosium nunciantes. His auditis uocibus concurrunt ad portus molem ciues
alius alium exhortantes, ut Arragonensi Florētinoq; acerrimis hostibus resistatur, edu-
ctisq; ex nauali in portus ostia, quæ inerant nauibus, & bombardis in hostem proiectis,
conuicia in extorres opprobriosa dixere, qui adduci potuerint, ut Arragonensiū classe F
aduecti redire in patriam affectarint. Sole autē orto Thomas nihil tumultus in ciuitate
suscitatū intelligens, concitandis ad rebellionem agrestibus Riperiæ orientalis, classem
circunduxit, & capto portus Delphini castello, illius opportunitate fretus, utrāq; Ripe-
riam æstate illa uarijs plurimisq; affecit incommodis. Itaque Fregosis Fliscisq; Genuam
terrestribus locis acriter prementibus, Philippo duci proculdubio rebellaturam fuisse
constat, nisi acerrimo hosti Gothelano se permittere ueriti fuerint Genuenses. Florētini
uerò licet tanti circa Genuam conatus non satis ex sententia successissent, illis tamē nul-
latenus neglectis, bellum Romandiolæ instaurarunt. Carolum nanq; Malarestam, qui
ad illa usq; tempora, nulli partium apertè consensisset, in sua conscriptū stipendia, supre-
mum declararunt, cum Pandulfo fratre nouis item aucto stipendijs, belli ducem. Et Ca-
rolus quidem copias quas ubiq; respublica Florentina haberet equestres, pedestres ue-
rò quæ Genuensi superessent bello cōtraxit sex milium equitum, totidemq; peditū mer- G
cenariorum, atq; agrestem multitudinem alium similem exercitum numero confectu-
ram. Hisq; copijs ad pontem Ronchi coactis, castra apud Forumliuium ad primum la-
pidem Carolus est metatus. Solū tunc Philippus Siccā Mōtagnaneum, cū primis quos
adueniēs duxerat equitibus quadringētis in Foroliuio habebat, cæteros omnes paucis
apud Lugum Imolamq; sub Bonioanne Troto, & Perrino Turco retentis, in Lombar-
diam, acsi Romandiolæ bellū sperneret, reuocauerat. Fauentinus uerò cōquirendis cō-
scribendisq; militibus intentus, segnem tunc Philippo, aut nullam operam exhibebat.
Premebat Forumliuij Carolus, & cum multa in urbem ex agro cōmeatus importaretur
copia, motis castris Flumanā Saturanumq; castella ceperat ui expugnata. Deinde cum,
pestilentia graui ciuitatem laborare intellexisset, castra solito propius admouens minis
apparatu quàm poterat maximo illā terrebat. Crebræ tamen per singulos dies fiebāt ab
obsessis eruptiones, nec ulla erat populi Florentinū Lucretiamq; odiētis suspicio rebel-
lionis, qui tamē hactenus hostes superare consueuissent. Foroliuienses ægre obsideri fe- H
rentes, subsidia à Philippo mitti, frequētibus nuncijs flagitabāt. Lugum item eo tempo-
re, ex propinquis circunstantibusq;, Massa, Zagonaria, & Sanctagatha castellis, quæ ca-
strorum de industria metatorum speciem haberent, Albricus fermè obsidens, Imolen-
sem agrum continuis excursionibus prędabatur. Ea Philippus si diutius negligeret, ne
aliquam parare classem ueritus, Angelum Pergulanum cum quatuor equitum milibus,
peditibus mille è Lombardia dimittens, in Romandiolam contendere iubet. Qui pro-
fectus Parma, quartis castris apud Lugum consedit, eoq; consilio prius contra Albri-
cum ducere statuit, ut uel solum imparemque uiribus, in paruis opprimeret castellis,
uel si Carolus, qua erat magnitudine animi, opem ferret, Foroliuienses obsidione inte-
rea leuarentur. Comperto de Angeli copiarumq; aduentu Albricus, qui sese cum co-
horte ad eam diem in Massa oppido, contra uim quantumuis maximam munitissimo
continuisset, se cum paucis contulit Zagonariam castellum, decem ab Lugo stadia di-
stans, quod ambitu breuiusculum, uallo ueteri & fossa erat tenuissima immunitum. Id
autem imprudentérne, an perfidè, ut postea censuerūt Florētini factum fuerit, in utran-
que partem inclinās fama, dubium facit quicquid fuerit. Insecutus illum e uestigio An-
gelus

A gelus cum omnibus copijs circũsedit, & ne eruptione facta etiam solus euolaret, accitis
ex propinquis Imolæ agro & Lugo fossoribus, repagula portæ opponẽs, fossam castris
latissimã circundedit, uiam exinde rectissimã, quæ Lugum à Zagonatia perducit, fossa
undiq; cõmuniuit, ut si qua maior quàm tolerare Philippenses possent, ab hoste uis fie-
ret, tuto in Lugense oppidum se reciperẽt. Dum tamen operi fossores uacant, Angelus
partitis copijs castellum diu noctuq; oppugnat: & quum solo aquarum, quæ in fossis
altæ erant, munimini Albricum inniti uidisset, eas per cuniculum deriuauit. In eam itaq;
adductus erat difficultatẽ Albricus, ut aut deditionem facere subitam cogeretur, aut si
diutius repugnasset, in manus hostium per castelli debilitatẽ uenturus uideretur. Et de-
ditio quidem ignauiæ atq; perfidiæ notam, captiuitas uerò capitalis penè periculum o-
stendebat, quod nuper ad hostes transiens Philippum à se animo abalienasset. Has inter
difficultates quod consilij fuit tertium cepit. Oblatas enim ab Angelo dierum quatuor
inducias pactus, Carolum cõmonefacit, nisi opem interea afferat, nisi circunsedentẽ re-
B pellat hostem, deditionis necessitatem mœsto inuitoq; imminere. Secũda iam penè ef-
fluxerat induciarum dies, quũ Carolus qui comperto de Albrici obsidiõe illi subuenire
disposuerat: eo solicitatus nuncio, castra postero die mouẽda fore edicit, & Venturinũ
Bentionẽ cum sexcentis equitibus, ad exercitum uenientem, ab Cesenatico portu, ubi
aduectus naui primũ consederat, adesse iubet. Venturino autẽ per eam diem accessum
differente, Carolus ad uesperã distulit proficisci. Sole postea in occasum uergẽte subla-
tis signis in hostem ducere cœpit. Tãtus tunc euestigio hymber cœlo effusus est, qui &
perpetua durauit nocte, ut dẽsis obducta nubibus luna tum pernox nullũ fermè exerci-
tui lumẽ daret, equitiq; impeditum cœno iter, pediti difficillimum redderetur. Euntem
ea noctis malignitate exercitũ riui torrentesq; quibus ea abundat regio, plenis redun-
dantibusq; excipiebant ripis: multiq; quorum in subitario exercitu multitudo esset ma-
gna, tyrones laboribus inlueti, perfidiq; & desides plurimi, dum uada patentia, aut põ-
tes perquirere simulãt, latitabãt. Accessit noctis error, quò ducti ex melioribus nõnulli
C prius pugnatum esse audiuerũt, quàm cupientes ad exercitum redire potuerint. Sub so-
lis exortum traiecerat Carolus Anomonis uada, quæ uocant Rafanaria, sexto ab hoste
milliario distantia. Itaq; omnibus in ordinem redire iussis, exercituq; oculis lustrato, et-
si multos abesse cognoscit, signa tamẽ procedere iubet. Pergulanus interea de hostium
aduentu exploratum habens, canalis qui ad Malas regionis torrente Senio deriuatur,
aquis in fossas castris circũdatas deriuatis pluuia adiuuãte nocturna, omnes inundaue-
rit uicinos Zagonariæ campos. Quum factus in conspectũ Carolus castris hostium ad-
mouit exercitum, & quia nullum esse, ubi in sicco cõsisteret exercitus, hosti propinquũ
cerneret locum, constitutiq; inducijs laberentur dies, nulla fessi aut corpora incurati mi-
litis ratione habita, pugnam cieri iubet. At Pergulanus qui Carolo dudum militauerat,
eiusq; pugnandi audaciam, & animi ardorem nouerat, id futurum ratus, quod postea
euenit, pugnãdi copiam facit. Primus ex Florentino exercitu Arditio Carrariensis, ma-
nu conserta adeò ferociter primum militare signum intulit, ut quatuor Philippensium
D acies in unum redactæ globum, sustinere nequiuerint: facilisq; illi fuerit, si cœpta prose-
quutus fuisset audacia, in hostium munitiones irruptio. Sed agrestis, quam facillimum
fuerat euellere, uiminea sepes illum remorata est. Tum Nicolaus Tollentinas, Vrsiniq;
duo ab urgente Carolo impulsi, acies immiserunt. Pergulanus uerò castrorum uada in
portam relicta, paruo & bene corpora curatorum militum numero, ab fessa cœnoq; im-
pedita multitudine tuebatur. Qua in pugnæ pertinacia fessus Florentinus miles, sensim
acie excedebat: multiq; ab ducum oculis remotiores, signa & exercitum deserebãt: pu-
gnatum est pro castrorum fossa & sub ipsis Albrici oculis, ad horas quinq;: quũ obsessi
contra, ac eis tunc licuisset, postea indicatum est, nullum subuenienti Carolo præstite-
runt auxilium. Tandem Angelus rarefactam hostium aciem, labẽtemq; quaquauersum
ab ferociter pugnãtis Caroli tergo militem uidẽs, signa furens infert, fractosq; in eo im-
petu Florentinos in fugam cõuertit. Carolus qui inter pugnandũ equo fuerat deiectus,
stans in cœno capitur. Pandulfus equo uectus uelocissimo Rauennam, & inde Arimi-
num, Tollentinas Cesenam contenderũt. Vrsus, Montisrotundi comes, ex gente Vrsi-
na, equo super uerticem collapso, & cristata galea caput deprimente, in limoso humore

potius quàm aqua decubuit. Alter Vrsinus & Gentilia & Arditio uenerũt in hostiũ po- E
testatem, ex ea fusi exercitus, qui iustarum legionũ duarum numerum impleret multitu
dine, minor para à Philippẽsibus capta fuit: uigesimo em̃ per eam regionem in circuitu
milliario, partim in latebris qua uenerãt transfugę, partim palãtes ex fuga ab circunstã-
tibus amicis inimicisq́, & Lugensi etiã muliercularum plebe capiebãtur: facile tunc Phi
lippo fuit nudatũ copijs Florentinũ libertatis gloria priuare, si trepidãti, & spe omnimo
do destitutæ urbi, signa immisisset: sed cũ arce septus Mediolanẽsi om̃ia gereret per le-
gatos, prius uictoriæ illius refrixit hasta, q̃ satis oblatã intellexerit occasionẽ. Prosequu
tus uictoriã Pergulanua, Cesenatẽ Ariminensemq́ agroa inuadẽs, oppida in primis ce-
pit maiora, Veruculum, Sanctarchangelũ, & repugnãtes Sauignanenses cõcessit milidi
diripiendos. Cætera quæ numero sunt mulra, illorũ exẽplo deterrita sese missis oratori-
bus dediderũt. Inde illatis in Ariminũ signis, ciuitate breui fuerat potiturus. Sed perdu-
ctum interea ad se Carolum Philippus, ut tutorẽ potius à genitore sibi quondã relictũ
quàm superatũ nuper hostẽ exceperat. Nulla etenim sub custodia habitũ nullo adactũ F
iuramẽto aut fidei pignore, amœna quæq́ Cusaghi, Biagrassi & Ticini loca, pro libito
uenantẽ aucupantẽq́, per dies singulos lustrare permisit, accersitis ab uictrici legiõe, ad
eumq́ missis nobilibus, uernaculisq́, quos eodẽ superatos captosq́ prælio charos, aut in
delicijs habere cõsueuisset. Fuit uerò Caroli uirtua tãto de se Philippi iudicio dignissima:
uir em̃ Marco Catoni adsimilis, in re militari strenuus egregie doctus, celsi inuictiq́ ani
mi, liberalis, cõstãs, iusti integritatisq́ ad pertinaciã tenax erat. Itaq́ factus de Angeli cir
ca Ariminũ uictoria certior, Philippus illo ne ulterius prosequeretur monito, Carolũ fi-
de adstrictũ, ne hostibus ultra cõsentiret, muneribusq́ oneratũ, in patriam restitutumq́
dominiũ dimisit. Ducturus postea in Florentinorũ socios subditosq́, qui trans Apenni-
num incolunt Pergulanus, siue auaritia ductus, siue ut fama tum uulgauit Caroli cõsilia
secutus, Pisaurensem Malatestã, quẽ ad Florentinos inclinare diceret, cõpescere est ag-
gressus, Gradariãq́ inermi multitudine sociatus accedẽs Galeatium Malatestę filiũ, qui
cum uxore & familia in amœnã illam diuerterãt uillam, in põtem ad se uocatũ, manuq́ G
quã amice porrexisset ad se pertractum cepit, & arcem diripuit diuitijs refertissimam. Id
cum Philippo renunciatũ esset, Galeatio & genitori Malatestæ parci, uillãq́ & direpta
quę à milite extorqueri possent reddi iussit. Post acceptã apud Zagonariã cladem Flo-
rentini, nouas cõscripserunt quotquot ingẽti etiã mercede haberi potuerũt copias. Dif
ficillimũ uerò erat probos ductores in tãtis quibus Italia tunc agitabãt motibus, reperi-
re omnib. uel in regno Apuliæ uel isto in Philippensi bello implicitis, nisi accepta apud
Aquilã ciuitatẽ à Braccio clades aliquot parauisset. Nam cum pulso Italia Arragonẽse
classem Genuẽses reduxissent, Martinus pont. Romanus se altera Braccij molestia libe
Giacomo Caldora
rare cupiẽs Iacobũ Caudolã, & Franciscũ Sfortiã indolis egregiæ adolescentem, quem
Sfortię genitoris cõmilitones illo defuncto secuti fuerãt, accepit mercenarios belli du-
ces, eosq́ coacto quinq́ millium equitũ, peditum duorum millium exercitu cõtra Brac
ciũ Aquilã obsidione premẽtẽ ducere iussit. Qui collatis signis Braccio cõgressi, Aqui-
lanorũ opem eruptione facta ferentiũ, auxilio illius copias nõ sine ingẽti utriusq́ exer- H
citua cæde fuderũt. Braccio interfecto, Oddonẽ filium secuti sunt illius commilitones,
magna, ut cõstat, spe adducti: futurũ ut Perusio adolescẽs cęterisq́ genitori subiectis op
pidis potiretur. Verum Perusini, factionis quam Nobilium uocãt, quos Braccius in pa-
triam reduxerat, Romani pont. autoritatem, ut par fuit, adolescentis gratiæ prætulerũt,
& ciuitatem Romanæ ecclesiæ ea dediderũt conditione, ut Montone oppido Oddoni
permisso, ipsi ut antea in ciuitate salui essent, & aduersæ factionis Raspantes tunc extor
res, nullo unquã tẽpore reducerentur. Qui ergo legionia Braccianę primi fuerant, inter
quos Nicolaus Piccininus patria Perusinus honoratior erat, adolescẽti reuerẽtia cõmi-
litones, rerum gerundarũ cura, patres fuerũt. Nam postquã principatus spe destitutum
uiderunt, illum potentẽ per arma facere cõtenderunt. Quũ itaq́ à duce Mediolani pete
rentur, Florentinorũ quos dilexerat Braccius stipendia accipere maluerũt. Has fama &
uirtute præstãtes copias, populus Florẽtinus Ludouici Mãfredi acerrimas cum Agna-
to Guidãtonio Fauẽtino inimicitias exercẽtis ductu in Anomonis uallẽ transmiserant.
Nã eius uallis supiora sub Apẽnino castella Marate, Gattariã Castellionẽq́ idẽ tenebat
Ludo-

A Ludouicus. Sed hęc etiā legio infausta Florentinorum fortuna, pręlio apud Brasghelā
cum agrestibus cōserto loci iniquitate superata, & paucis fuga prolapsis fuit intercepta.
Oddo autē agrestiū manu circūsessus, dum utri de se cōtendētium globo captiuus esset
interrogatus, illū qui se pugnātem superauerat digito indicasset, ab altero confossus, in-
gentis quā indoles & paterna gloria dabāt, spei uitā abrupit: perductus cum reliqua ca-
priui exercitus multitudine Fauentiā Piccininus, per ea quibus carcere asseruabāt tem-
pora, Guidantonio suasit, ut Florentinæ reipublicæ potius fractam tunc fortunā, quàm
Philippi integrā sequeretur, fore affirmans, ut quam sua accessione faciliter restauraret
rempublicā uicinam potentissimā, & ut dudum in maioribus longe difficultatibus cer-
nere fuit insuperabilem, tanto obnoxiam beneficio, sibi & posteris obligaret. Fuerat eo
tēpore Mediolani Guidantonius Carolū Malatestā secutus auunculum, & quum fortè
apud Philippū ducem frequenti in procerum cōuentu multa per iocum & sensim, ut fit
serio de Romādiolæ bello dicerētur, Philippensiū uirtutem extulit Guidātonius, se itē
B illarū partiū laudaturus. Quē probris Carolus lacerauit acerrimis, quod in subito exor-
tis, puincię motibus, nullo Philippi adductus ueteri beneficio, nec aliqua impulsus uici
norum iniuria, peregrini principis studia, uicinis affinibus & agnatis optimè de se meri-
tis pręposuisset: Philippo autē quæ à Carolo in adolescentē ex sorore nepotē dicerent,
uel nuru non improbāte, taciti consensus iniuriā ægrè tulit Guidantonius, & rebus qua-
rum causa accesserat tardè à Philippo confectis, cōmeatu importunè impetrato reuerte
rat in patriā. Accedentibus itaq; taciturnitatis Philippi indignitati, quā animo concepe
rat, & Piccinini suasionibus Florentinorū pecunijs promissionibusq;, quibus illū onera
runt, ad eos desciuit. Nec ullę fuerūt ea tēpestate opes, quibus ęquè inniterer respublica
Florentina, quibúsue adeò Philippi frangerētur uires, quippe quem distantia undiq; ab
Fauentia decem passuū millia, Forumliuij, Imolā, Lugumq; præsidio postea oportuerit
defensare. Eādem etiā ob Guidātonij ad hostes transitionē spes maxima destituit Phi-
lippēses Mugellanæ Florentinorū agri ditissimæ regionis, per saltus Anomonensiū in-
C uadendæ. Profectus Gradaria Pergulanus, partitis bifariā copijs ipse Salsubiū quod est
Castrumcarū obsedit, cæteri ductores in uallem Ballineam cōcessere: nec eidem, ut con
stat, magna gerendi occasio uiresq; defuerūt, si modò secū uictoria prosequēda, quæ pa-
tāda fuerat pręstitisset: direpto nanq; Porticu oppido in quod natura loci munitissimū,
agrestes proximi oppidaniq; Mutilanenses nō paruam congesserāt gazam, & Douadu
la, Cassiano, Petrapioq; castellis primo accessu captis, Castrumcarū recipere neglexit.
Qui uerò in Ballineā uallē se contulerāt militis Pergulani oēs regionis accolas deditio
nem uoluntariā facientes æquè ac repugnātes nullo diuini uel humani iuris respectu ha
bito pręd abātur. Quumq; Gerardum Gambscurtā castella pleraq; obtinentē, auectam
Pisana permutatione, ingentē gazam & auri argentiq; uim maximā comportasse Gor-
zanum intellexissent, eam arcem maximo obsederūt apparatu. Quā cum natura loci &
turritis mœnibus munitissimā Gerardus spretis multorū dierū oppugnationibus pro-
bè & impauidè defensaret, pugnās incaute Zanonus Iustinopolitanus peditatus Philip
D pi ductor, tragula ictus cecidit, Zanono sublato quies regiōi parta est. Pergulanus uerò
re Castricari infecta, in Lōbardiā reuocatus, copias in hyberna dimisit. Auxerāt interea
copias Florētini, & Bernardino Vbaldino, Piccininoq;, cui copias Oddonis Fortebrac
cij ducēdas dederāt in Herruria, Guidātonio Manfredo in Romādiola inuisi, rem tuta-
bātur suam. Miserat uerò Philippus trans Apenninum in Burgi ad sepulchrum Caroli
Malatestæ oppidū, copias agrum Aretinum, & eam Thusciæ regionem uexaturas. Ap-
parebatq; in ea copiarū paritate, bellum de industria utrinq; duci, quamobrē Philippus
Guidantonij Fauentini spe, quā conceperat maxima frustratus, nouā per Burgum ad se
pulchrū inferēdi ad mœnia Florentiæ belli uiam aggredit, & datis quas reduxerat Per-
gulanus, maioribusq; itē copijs, Guidoni Torello, quē classis Neapolim ductæ præfe-
ctum fuisse diximus, ad Burgū traducere iussit. Franciscū item Sfortiam, quem genitore
in Aterno, ut ostēdimus, enecto, illius cōmilitones sequebātur, tunc primū suæ ascriptū
militię in Romādiolā acciuit, maioribusq; aucto copijs prima iniūxit in Fauētinos mili
taria obeunda. Redintegrato binis ad Burgū & cōtra Fauentiā distātibusq; locis bello,
prælia utrinq; cōmittebātur crebertima. Primus tamē Torellus Bernardinū Vbaldinū
ferocem

ferocem uirũ domauit. Is nanq; Bernardinus copijs Florentinorũ, quibus præerat apud B
Anglatiam in legionẽ coactis, ferociens multa de se pollicebatur, quẽ Torellus discur-
sionibus primo per agros factis lacessere cœpit, cõcitatũ deinde & singulos per dies in
prælia quotquot fierẽt descendentẽ cõtendit ingenio uiribusq; cõficere. Cõstituta itaq;
die cũ Philippẽsibus quos adduxerat nullis subiectos ductori, eorũ paucos ad medita-
tum facinus ex ore præmisit, qui leue inirent certamẽ, & licet maior fieret uis locũ perti
naciter retinerẽt. Alios itẽ paruo ad adliciẽdum hostem numero, sed lectissimũ quemq;
subsequi iussit, opem laborãtibus allaturos, ipse paulopost cum signis subsidiariaq; acie
est sequutus. Cõserto apud Angliariã prælio, Florẽtinus miles, ut quẽq; casus priorẽ de-
dit in hostẽ ruit, quo uiriliter obsistente effusi portis sine ordine plurimi, priorũ ignauiã
incusantes irruerũt, tum maiore quàm quod negligi posset certamine rem geri audiens
Bernardinus, ex oppido & ipse prouolat, eiusq; aduẽtu Florẽtinus superior cedẽtes Phi
lippensiũ turmas effuse est insequutus. Tũ ilico ex insidijs se ꝓripuit Torellus & Philip- F
penses, qui fugã simulauerãt, conuersi uergere cœperunt, ac Florentinos insequi fugiẽ-
res. Tum Bernardinus in primã delatus aciem conatus est ordines quàm potuit extem-
pore diligẽtius instaurare: sed nulla poterat tam subito perculsam irruẽtiũ furore multi-
tudinẽ autoritas, nulla peritia cohibere, fracti eñ animis rei militaris ignari agrestes plu
rimi, primo cõgredientis Torelli clamore exaudito præcipiti fuga amẽtes dilabebãtur.
Ipsorum eñ plurimi studio uidendi potius quàm pugnandi ardore, ex oppido cõfluxe-
rant. Quare ea multitudo nec peditatũ redire in ordines, nec equitatũ aciem struere per
mittebat: magnus tamẽ apud Bernardinum coactus erat fortium uirorũ globus, pariq;
certamine diu est acriter pugnatũ. Tandem sole in occasum uergẽte, qui pedem referre
noluerat, Bernardinus ui repulsus fugiẽs capit̃. Cecidere in eo prælio inermes ex pedita
tu & agrestes multi. Nec uerò magna apud Zagonariã accepta clades, Florẽtinam rem
magis quàm hæc minor afflixit. Quãdoquidẽ aduersi huius prelij fama, Tifernates, Ca-
stellanos, & Petramalẽses Philippo cõsentire fecit, omnisq; illa Hetrurię ora, ad uictoris G
fortunã adeò inclinauit, ut nisi Picininus, qui apud Aretiũ præsidio erat, prẽsto singulis
affuisset in locis, de Aretinis Cortonensibusq; actũ esse apparuerit, cõstiteritq; maiorem
Hetruriæ partẽ eorum exemplo Florentinis rebellaturã. Interea tamen dum inferẽtem
signa & audacter urgẽtẽ singula Torellum Picininus fortiter substinet, Florẽtini Nico-
laum Tollentinatẽ, qui post Zagonarię conflictũ multos cõscripserat equites, eò duce-
re curauerũt: nec rebus suis aliqualiter deerãt, qui nullis parcẽtes impẽsis, cõfractos in-
staurare, nouos cõtrahere exercitus, omnia deniq; ingẽti cura diligẽtiaq; & maiore ani-
mo prouidebant, ut nulli esset dubium, quin post acceptas clades, nedũ rempublicã, sed
agri Hetrusci minima quęq; redderẽt salua, nisi nouum inopinatũq; incommodũ emer-
sisset. Picininus nanq;, seu stipẽdijs abunde prout identidẽ asserebat emeritis, seu ampli-
tudinis quod Florentini de illo dixerũt ambitione seductus, ad Philippũ transiuit. Idem
paulopost fecere Ioãnes Camertinus Arditio Carrariẽsis & Antonius Pisanus. Tot ue-
rò ductoribus tantisq; nudatos copijs Florẽtinos quod in lõga affectis ægritudine cor- H
poribus cõtingit, adeò recẽs grauabat iactura, ut uiribus debiles, animisq; cõsternati, pa
rum à uictis abesse uiderẽt, appareretq; paruas nec satis resistẽdo efficaces futuras Tol-
lẽtinatis, & quotquot reliquæ illis essent copias, si modo Philippẽses belli ductores, for
tuna & quas auxerãt uiribus usi, quãtũ oportuit institissent. Sed eos auaritia luxuq; ener
uatos, inuidia insuper malè cõcordes reddiderat, maiorq; singulis peruertẽdi quæ alios
destinasse cognoscerẽt, ꝙ ope cõsilioq; prosequẽdi cura erat: hinc paruo se impar prę-
dio fessus, ęquè sustẽtabat Florẽtinus, ac pari prius exercitu integer tutatus erat. Distine
bant interea Philippi animũ, ductorũ consilia diuersis prorsus & sibi repugnãtibus mo
dis bellũ geri oportere suadentiũ, quousq; in hyemem est peruentũ. Tum Florentini im
pendens exitium, si bellũ instaurasset Philippus prospiciẽtes, Venetos qui pridẽ uarijs
exorati legationibus societatẽ belli secum inire recusauerãt, assiduis obsecrarũt preci-
bus, opẽ integris afferrẽt, quibus oppressis futurũ dicebãt, ut alieno ipsi præsidio, quod
nullus possit prẽstare, postea indigerẽt. Illi uerò ꝑ fœdera, quibus Philippo, ut diximus,
astringerent̃ societati belli accedere, duos fermè per annos obstinatè renuerant: & eo ta
men in tempore senatorios uiros, Andream primo Contarenũ, & Laurẽtium Bragadi-
num,

A num, deinde Nicolaum Maripetrũ, & tertio loco Andreã Moenigum, & postea Fran-
ciscum Segam epistolarũ scriptorem, ad illum miserant oratores, quorũ legationis sum-
ma fuit, ut bello abstineret, tyrãnidis affectatæ calumnia nõ carẽte. Philippo autem tem
uerbis ducẽte, tam multis apud Venetos institerunt Florentini, ut eorũ periculo admo-
niti de re capessenda & societate belli ineũda cœperint cogitare. Dubios tamẽ penden
tesq; animis, in belli suscipiendi sententiã flectere cœpit Frãcisci Carmagnolæ transitus
ab Philippo: qui quas ob res, quóue pacto fuerit, nõ ab re duxerim referre, ut q̃ ingẽtes
rerum moles mirandũ in modum uel attollere, uel deprimere fortunã culpamus, alieno
id errato, q̃ cæco, ut ferunt, uersatiliq; illius ductu, sæpius fieri intelligamus. Post tanta,
quæ suprà ostendimus, Francisci Carmagnolæ facinora, post instauratum tanto laborẽ
principatũ, tunc primũ cœpit Philippus illius æmulis auscultare, cum re Genuensi au-
ctus existimauit omnes Italiæ principatus suo inferiores fore. Suggestum eidẽ ferunt à
Carmagnolæ æmulis, Oldrado Lãpugnaneo, Zãnino Ricio, & eius factiõis cœtu, quę-
B cunq; ad illa gessisset tẽpora, Carmagnolæ non sibi gloriæ iri ductũ, nisi uariatis in po-
sterum doctoribus ostenderet suam esse prudentiã, suam rerum omniũ peritiã, per quæ
præclara & multis inaudita seculis absens gererer per legatos, imperata ex amussim ex
pręscripto & sentẽtia adimplentes. Hinc factũ fuisse uidetur, ut classi quã ingentẽ Arra-
gonum regi ex regno Apuliæ eijciendo, uel maximo, ut ostẽdimus, cum incõmodo mi-
sit, Guidonẽ Torrellum præfecerit etiã reluctantẽ. Carmagnola autẽ qua erat iracũdiæ
impotentia, eam repulsæ indignitatẽ iniquè tulit, atq; prosecutus est acerrimis maledi-
ctis. Vnde eius æmuli nõ ultra gloriæ obscurationẽ Philippo proponere, sed uiri quem
potentissimũ esse sineret, audaciã prælati Guidonis iniuria concitatã, non sine ingenti
periculo ali, dies noctesq; insusurrabãt. Præualebat tamen rerum à Carmagnola gesta-
rum apud Philippũ memoria, ut nihil asperius in eum decerneret, & tamẽ quũ omnem
illius potentiam in re militari administrãda consistere sciret, Genuę illum gubernationẽ
continuare faciebat: futurũ ratus, ut quũ à militia cessasset, abundè humilis redderetur:
C qua ratione Philippus belli Florentini primordijs à Foroliuiensibus enixè rogatus illũ
pręficere noluit. Id patiẽter supra ingenij ferociã Carmagnola ferebat, fore sperãs q̃d ali
quãdo amicis dixerat, ut maximis quas Philippi cõsultores, reiq; bellicę ductores ordi-
ti erãt, extricandis perficiendisq; rebus, sed fortassis sero nimis rogatus mitteret. Literis
interea Philippi admonitus, ut postquam à militia uacaret, trecẽtos equites sibi militã-
tes missos faceret, concitatiore in inuidos exarsit animo, & Abbiate oppidũ quò Philip
pus diuerterat se cõtulit. Ingressus uillæ septa, quũ arcis põtem attigisset, iussus à primo
ianitore paululum expectare, iniquiorẽ sibi Philippũ ab aduersarijs redditũ ilico intel-
lexit: nanq; priori tẽpore cõsueuerat, quoties Philippũ etiam cubantẽ salutare aut adlo-
qui uellet, à nemine aditu prohiberi. Quum uerò subiratus ianitorẽ perpulisset, ut Car-
magnolam adesse nunciaret, qui ducẽ Philippũ adloqui aduenisset, reuersus ille respon
dit, principẽ maioribus impeditũ iubere, ut Zanino Ricio quæ uelit explicet, sibi post-
modum referẽda. Tum replicat frendẽs ac propè insaniẽs Carmagnola, pauca esse quæ
D uelit domino aperire: nõ sic consuesse ducem, nõ se meritum qui pro illius salute & rerũ
amplitudine, nec sanguini pepercerit suo, ut ęmulis ludibrio prosternaĩ, ianitores idẽti-
dem acri compellãs uultu: properẽt, eant, Franciscũ Carmagnolam adesse, duci nec cui
piam alteri nunciẽt, quod principẽ uel mutus si querela interdicatur, nutu salutare inrẽ-
dat. Ianitoribus uerò ut erant iussi Zanino exponẽda esse quæcũq; dicturus aduenerit,
obstinatè respondẽtibus faciem cõuertit in arcem. Aderat uerò propinquus ad rimulã
Philippus, & quicquid ille indignãs furẽsq; diceret exaudiebat. Tum cõmotior Carma-
gnola satis supraq; sibi cõstare dixit, Philippũ Mediolani ducẽ tanti principatus qui re-
gna æquaret dominum à se constitutum, obsoletis ganeonibus proditoribusq; inimicis
suis triumphum de se destinasse. Sed longè aliter quàm machinati essent hominũ igna-
uissimi, res breui processuras, futurum ut quem Philippus audite contemniat, præsentẽ
fidumq; desideret. In equũq; conscendẽs, cum paruo quẽ adduxerat comitatu septis uil-
læ se proripuit, & ad Ticini uada properè delatus, Iporediã, deinde Carmagnolã oppi-
dũ cõtendit. Insecutus e uestigio fuerat Oldradus, uadis Ticini illũ prohibiturus, sed ui-
ro inermi ac penè solo, cõtracta ex domesticis agrestibusq; multitudine sociatus, eõgre
di homi-

di homo ocio q̃ armis aptior expauit. Eo ductus furore Carmagnola, Amedeū Sabau- B
diæ ducē cōuenit, & multa de Philippi erga se ingratitudine, de perditis illius moribus,
q̃ uilissimo cuiq; mācipatus, probrū se adeuntium ferre nequiret conspectū, apud quem
nullus fidei, honesto, uirtuti locus esset, prçfatus pericula aperuit, sibi pridē, ut dixit, no-
ta, quę illū manerent tyrāno uicinū potentissimo, cui fastu & insolentia debacchāti ani-
mus esset, neminem uicinū dimittere illæsum. Si Amedeus animū induxisset consilium
accipere, breui fore, ut Vercellis, Terdona, Alexādriaq; sibi cōfinibus ciuitatibus poti-
retur. Amplexatus hominē ex uicino oppido oriundū, cuius celeberrimā nosset famam
Amedeus, postquā ea resciuit quę diu à Philippo timuerat, facile in sententiā uenit, sua-
sitq;, ut ad Venetos se cōferret potentatus, quorū solus uæsanam Philippi superbiā fran
gere posset, pollicitus se quàm primū per dispositas undiq; cōtra Philippū uires, è re sua
fore consuleret, bello etiā cum alijs incūbere. Profectus inde Carmagnola, trāsmissis Al
pium iugis tātisper deflexit, quoad Suiciorū, quos, ut ostēdimus, magna occasione sibi
cōsciuisset hostes, finibus q̃ longè abesset, & per Tridentū Italiā ingressus Taruisium se F
contulit. Recognito exinde Philippus periculo q̃d immineret, si Venetos ad suscipien-
dū pro Florētinis bellū inclinatos resciisset, Carmagnolę accessus, præcipites, ut uereba-
tur, in id fecisset ruere, Cabrinū Fundulū tollere statuit, quē euertendis Cremonæ & re-
gionis finitimę rebus idoneum fore nō ignoraret, quemq; rebus etiā Carmagnolę inte-
gris, Venetorū motus cupienti animo nouerat expetisse: perdifficile uerò, & quādo no-
uum à Venetis apparuisset bellū, impossibile uidebat̃ munitissimo Castellione oppido
illū pellere, in quod pridē diuturnę obsidioni perferēdæ, necessaria quęq; homo astutus
peruigilq; cōgesserat. Quamobrē Philippus ad ingeniū conuersus Oldrado, cui Cabri-
nus Christiana cōpatris affinitate esset coniunctus, negociū dedit, ut aliqua illū fraude
interciperet circūuentum. Itaq; Oldradus per recēsendi custodis arciū Cremonēsis agri
simulationē plerosq; armatos secū sumpsit, Cremonāq; remotiori uia prætergressus, ar-
ces quæ Castellionē circūstant, non signe insigni quorūdā correctione inspexit, ut eius
ingenij fama per regionē uulgata ad Cabrinū undiq; perferretur. Tandem cum omnem G
circuisset Cremonensem agrū, quo die Mediolanū uidebatur reuersurus, rectà secundū
Castellionē iter instituit. Armatis uerò inermibusq; ut quęq; ferebat casus, partim illum
sequētibus, partim prçcedētibus, quū iam omnes Castellionē stadio prætervecti essent,
sonipedē qui se præcederet Oldradus aduertisse uociferat̃, anterioris sinistri pedis ferrū
ægerrimè retinere, & multa ut omnes exaudirent magistro stabuli cōminatus, s duolare
iubet, qui fabrū ferrariū ex oppido Castellione cum fabrilibus instrumētis deducāt, pe-
detentimq; oppido appropinquās uia deflexit. Ingressi oppidū qui fabrū anxij quærita-
bant, Cabrino obuij, quænā esset tantæ anxietatis causa interroganti, Oldradū esse nar-
rant, quē sonipedis dilecti cura longius iterū remorari coegerit. Tum Cabrinus missis
qui compatrē ad se inuitēt, & renuentē precibus cogāt, ipse molli gressu cœpit fieri ob-
uius aduenturo. Plurimis autē qui missi fuerāt altero post alterū, Oldrado ea die prope-
rādū fore ab illo renūciātibus paucis ut erat in oppido comitatus, uir scelestissimus tra-
hēte fato ad Oldradū exiuit, quē inter cōplexus manu retentū, ille ab armatis retinendū H
e uestigio significauit, & alijs ad portā ꝓperare iussis, oppido potitus incredibilē in illo
reperit gazā, quę Papiā cū Cabrino & duob. liberis est aduecta, & Cabrinus prętori tra
ditus, quęstionibusq; subiectus, cū plurima nefariè ab se cōstituta cōfessus esset, Medio-
lanū ꝑductus securi ꝑcussus fuit. Maior interea belli conatus apud Genuā fuerat. Quàm
primū em̃ portu Delphino potitā esse extorrū classē uiderūt Genuēses, & ipsi octo na-
uiū, triremiū decē & octo, classem Antonio Auria illi præfecto parauerāt: cuius freti tu-
tela mare ciuibus aperuerāt: & exposita mari loca à fatiscēte rebelliōe, ꝑ magnā ęstatis
partē uiribus cōtinuerāt. Vicit tñ Fregosiorū gratia, ut ad æstatis finē Ligusticę oriēta-
lis Riperię castella, Rechū, Guelfiū, Rapalliū, Segestrū, Morelia, & Castellionū ad eos
defecerint, & q̃d maioris momēti fuit, Clauarū Philippēsi peditatu munitissimū diutina
& ꝑtinaci oppugnatiōe captū Fregosius retinuit. Missi aūt fuerūt ex Genua ad Clauarij
oppugnationē Antonius Fiscus Agnatis, Nicolao & Ioāni Aloisio extorrib. tūc infen-
sus & Vrbanus Alexius cū potētissimo terrestri Philippēsiū exercitu: & Antonius Au-
ria classē applicuit arci, quā Thomas nūq; expugnare potuerat, unde Fregosi extorres

uarijs

A uarijs molestijs agitati sunt: cumq; tñ parum in eo loco Philippenses pro fecissent, Ra-
pallum delati, Thomā Fregosi, aliquotq; ex Germanis qui triremibus incōtinentem ex
cēderant improuiso aggressi, fuderunt fugaruntq; multis ex Fregosa legione trucidatis,
plurimis mari enectis: quo in prælio Ioannes Fregosus fratrū Thomæ natu minor, quē
expeditionis Bonitiū ductæ præfectū fuisse ostēdimus, multa accepit uulnera. Cautior
exinde rebus suis Thomas insulā Segestri ad quam se ex fuga contulerat undiq; cōmu-
niuerat. Philippenses uero illū ut antea incaute illic agere opinati, turmas miserunt, quę
Segestrū oppidū terrestri prælio oppugnarent, cæteri classem intrantes, undiq; Frego
sios obsederunt. Sed cum Thomas paucorum militū opera insulam ab inimica classe tu
tarer̃, terrestres copias effusa audentius legione aggressus, magnam edidit illorum stra-
gē. Florentina interim res plurimum inclinauerat, ciues nanq; pecunijs exhausti erāt, &
milite in prælijs aduerse cōmissis amisso, perfugarum accedēre perfidia paruas habebat
respublica copias. Quamobrē Florentini debiles erant non ad tuendam modo dignita-
B tē, uerum ad nomen reipublicæ retinendum. Vnicam itaq; rebus suis relictam opem, ab
Venetis identidē propè continuis legationibus implorabant: & licet qui ad id missi fue
rant præstātes uiri parū profecissent, quo maior in dies urgeret necessitas, eo uariatis ex
omni ordine legationibus, apud illos instabāt magis, ut senatus populi & plebis Floren
tiæ cōcordi affectione, nō factionis cuiuspiā instinctu rebus afflictis præsidium quæri,
senatus populusq; Venetus intelligeret. Erat uero perdifficile Venetos ad id bellū tra-
here, qđ cū eo principe geri oporteret, genitori cuius & familiæ nulla hactenus cū ipsis
odia, nullę intercessissent inimicitiæ: econtra uero ingens erat odium Veneti in populū
Florentinū, qui præter cōmunem utrisq; mercimoniorum Italiæ consuetudinem, diffi-
dia inter coniunctissimos parientem, damnosa Venetis æmulatione ex Pisano portu in
Asiam trāsmittere cœpisset. Nec satis cōcitando senatu efficaciæ habebāt cōsilia, suasio
nes, ingentesq; paratę uictorię pollicitationes quas faceret Carmagnola, quem nōnulli
intolerabilis arrogantiæ, si rerum summa illi demandaret̃ futurum, nonnulli à Philippo
C subornatum, nonnulli suopte ingenio perfidū suspicarentur. Itaq; in eam adducti erant
difficultatē Veneti, ut aut elati animis, potentissimiq; principis Philippi, cuius ambitio
ni incētiuum superatos Florentinos cernerent fore, audaciā quiescendo alere, aut maxi
mo cum dispendio ius fœderum uiolare cogerent̃. Quare licet Franciscum Segam quo
uterent̃ epistolarum scriptore apud Philippum diu habuerant oratorē, nouam legatio-
nem ad illum decernunt. Missus ergo Paulus ex gente Corraria patritius magnæ apud
eos autoritatis, qui uulgari facundia & ob singularē grauitatē clarus erat, huiuscemodi
uerba fecit. Neminē iure, ut mihi uidet̃, optimo dixerim esse princeps illustris ex omni-
bus orbis terrarū regibus, principibusq; uiris, qui plures deo gratias q̃ tu debeat, si ea re
cte mecum pensitaui, quæ tibi cum cæteris sunt cōmunia, quæq; partium alteri minora
adesse appareat uel maiora. Nam quod leuis & inconsyderatus quispiā primo obijciet
impetu, si uastis aliqui regnis regionibusq;, si immanibus dominant̃ populis, tu eam ob
tines Italiæ partē, quæ ambitu minor, tot tantisq; frequentat̃ urbibus, oppidis, castellis,
D populis, tot tantisq; abundat opibus, tot talibusq; decorat̃ uiris, belli & pacis artibus e-
gregijs, ut ingēs illa immanitas collata sordescat. Sed nobis eisq; cōueniat, ut sua illi am
plitudine delectent̃, nos tua ut sunt preciosa & ampla satis plurimi facientes, nullā desi
deremus permutationem, hac una in potentatus parte, par tibi est apud immortalē de-
um cum illis obligatio, quam parte altera maiorem tibi effecerunt uariati pro tempore
rerum casus. Nullum em̃ eorum mihi dabis, qui non præsentibus penè parem rebus po-
tentatum, paterna hæreditate per manus acceptū, & ꝓpè tuo cursu seruatum, minorem,
aut parua auctum parte retineat. Tu inclyto quidem & potentissimo principi Galeatio
genitori hæres relictus, quā tanti principatus portionē adolescens tenueris, quātis olim
affluxeris opibus, imò q̃ non omnibus egueris sustētanda uita necessarijs, q̃ nedū prin-
cipatu, uerum etiā uita desp eraueris, tu ipse tibi optimus certissimusq; ades testis. Qui
autem inpræsentiarum sit rerum tuarum status, quæ opulentia, quæ adsit tibi sublimitas
consyderans, neminem maioribus quod dixi reddendis deo nostro gratijs obnoxium
magis fore intelliges. Nec tamen eò pertinet oratio mea, ut qui deo tuam felicitatem at-
tribuo, te minus dignum, quod fert sæpenumero rerum humanarum cōditio, illa dona

tum existimem, quin tuã uirtutem, tuam animi magnitudinem, tuam prudentiã, diligen
tiam, ingenij ad omnia uersatilis perspicaciam, & esse & fuisse maxima sentio, asseuero. E
Quibus effectum est naturę dotibus, ut datum desuper patrandis, quas gessisti maximis
rebus patrocinium nulla ex parte per torporem, ignauiam socordiãq; perierit. Gessisti
Philippe magna, & uel eo maiora quod iuste geri sunt uisa, cum paternæ hæreditatis ur-
bes oppida, regiones recuperaturus, tyrannos latrunculos diuini humaniq; iuris uiola-
tores plurimos substuleris, nõ modo pulsos patria ciues, sed populariter aliquas reduxe-
ris ciuitates. Quæ ratio quondã apud Venetos iusti & æqui amãrissimos ualuit, ut spre-
ta multorũ societate, urbibus & oppidis quæ sibi sponte ac precario debebant, tibi reli-
ctis, cuius optimo erant iure, fœdera tecũ iunxerimus: quæ quidẽ fœdera eã habitura es-
se uim senatus luculẽte peruidit, ut per Veneti nominis societate tecũ iuncti famã, quę-
cunq; parta erant ex proprijs labantia cõfirmares, quæ reliqua erãt cõficeres, & insuper
Genua urbe mari terraq; potẽtissima, quæ ad te nullatenus spectaret potireris. Ista sunt
princeps illustris, ista sunt quę tibi amplissima cõtulit senatus Venetorũ, q paternã in te
imaginẽ, paterna pacis & quietis studia contemplatus Lõbardiæ principatu & Genuæ F
dominio, æque nõ est ueritus te nõ ꝓhibere, ac illi Veronę, Vincẽtię, Taruisii & Padue,
uicinarũ & ꝓpè suburbanarũ nobis ciuitatũ dominia permittere nõ expauit. His inquã,
rationibus adducti, fœdera tecum Philippe iniuimus, non decennio, ut dictant tabulæ,
sed perpetuo duratura, si quib. ad ipsa fœdera inducti à te fuimus, pacis, iusti, boni, æqui,
quietis & ocij artibus illa seruare, si iuste parta tueri, opibus augere perges, si uicinos Ita
liæ populos afficere iniuria, lacessere bello, si Italiã armis, incẽdio, motibus uastare, con
cutere desistes, si externũ hostẽ, tibi nobisq; cõmunẽ, cũ lacessierit impetierit, repelle-
re adiuuabis. Sed per deũ, quid sibi uolũt occupata Romãdiolæ oppida, quid ductus in
Hetruriã exercitus, quid à te demeruit Florentinus? Confictã nobis aliquando narrant
fabulã, quos tenes Venetijs nuncij tui, fœdera illi inquiũt uiolauit populus Florẽtinus,
Liburniũ oppressæ Genuæ & Philippi uires effugere nullatenus ualentis partem surri-
puit, & hostẽ simul data iuuit pecunia. Pio exinde affectu Romano põtifici opem latu-
rũ prohibere illum sint conati. Hæc qualia sunt Philippe, hæc quorsum tendant Veneti G
peruident, ꝓbe intelligunt. Enimuero tritum apud nos est prouerbium, perspicacius q
decipi, q̃ fallentem ipsum cognoscere. Iã aliud item creuit prouerbium: Fraudis dam-
na in autoris caput redũdare. Sancta est nobis ac proximo religioni loco respublica, &
cui nescio an mortaliũ rerũ quippiã æquiparemus. Quæcunq; enĩ bona fiunt, dicuntur
existimant, pietatẽ, castitatem, libertatem, clemẽtiam, humanitatem, & quæ dicunt his
similia, reipublicæ nomen cõtinet, cõplectitur, custodit, adeoq; late patet & suas diffun
dit uires, ut amicis, æmulis, hostibus, notis, ignotis paria penè afferat cõmoda. Si nãque
Mediolanenses, si Lombardos oẽs diligenter interrogaueris, tutam esse illis apud nos,
& nescio an nõ tutiorẽ, certe fructuosiorem q̃ in patria conuersationem inuenies. Nos
patritij pericula, labores, impensas seruanda republica subimus: illi parato gratis fruun
tur miseriarum, inopiæ, calamitatum, cõfugio opum, lætitiæ, iucũditatis asylo. Eosdẽ, ut
opinor, apud Florentinos multis populis nationibusq; fructus affert reipublicæ cõmu-
nio, quã qui tollere, labefactare, pessundare quærũt, optima generis humani instituta ui H
olare pergũt. Tu quos ames tui similes uideris, Venetis certe ea fuit affectio, eritq; ut cõ
fido ꝑpetua, ut si etiã honestæ libertatis æmulationi mercaturam nauigationẽq; adiecit
Florentinus, si aliqua inde priuata simultas, si cõtentio est suborta, integrã cũ illo gratiã
uel cũ iactura seruare studuerint, ne quã apud se sanctam ducerent libertatem, alienam
læderent. Maximus adest tibi principatus Philippe, optimi maximi dei nostri munere,
uirturis tuæ mirãdo quodã modo breui tẽpore accumulatus, multã es à deo misericor-
diã cõsecutus, & cũ tãtis præclare gerẽdis emicuerit uirtutis tuæ specimẽ, tum illud ma-
xime illustrauit, q nefarijs, sicarijs, oppressoribus ad internecionẽ deletis amplã cui pin
gui est cognomenrũ Lombardiam, ex direpta, scissa, & miserandũ in modũ afflicta, opu
lentã per pacis, ocij, & quietis studia in rẽ propè publicã, te optimo duce gubernatã red
didisti. Ob quæ fœdera dixi tecũ percussa fuisse tã diu duratura, quoad ipse quibus nos
allicuisti bene uiuẽdi artibus insisteres. Quare cũ Florẽtinos nullo eorũ demerito maio
re, q̃ q uiribus suis uti nesciuerint, à te opprimi, nec boni ducãt, nec tolerare constitue-

tint,

A rint, Veneti nisi Romandiola, nisi Hetruria decedas, nisi intra cõstitutos in fœdere Flo-
rẽtino fines te cõtineas, nisi parato exuberãti dono dei principatu quiete perges frui, te
tyrannum ducẽt, reipublicæ libertatẽ utrisq; populis, imò Italiæ cõmunem, saluam fore
ꝑ uiribus enitenẽ. Ad ea Philippus paucis respondens, non esse apud se dubiũ, inquit,
quin Veneti summa grauitate, cõstantia, integritate ad extremũ usq; tempus fœdera ser
uaturi sint, solenni ritu cõstituta: quos si nullo etiã tenerenẽ fœdere, suã amicitiam nullo
unq; tẽpore uiolatã, pluris q̃ Florẽtini populi, cuius fraudes, insidias, furta, rapinas pub
lice & priuatim exosas dudũ habuerint, facturos fuisse opinẽ, se qui mutua genitoris, &
Veneti senatus beneficia, suam erga illos obseruantiã, pietatẽ ante oculos dies noctesq;
proponant, nihil ab illis ineõmodum suspicari. Quantum uero attineret ad Florẽtinos,
& si pessime de eo essent meriti, facillimumq; factu cõsideret, ut prius meritas dederint
pœnas, q̃ uniuersus orbis eos protegere possit, se tamẽ Venetis tribuere paratum, si Flo
rentini pariter assensum præbuerint, has oẽs belli contentiones, ipsorũ & Nicolai mar-
B chionis Estensis arbitratu, linquere cõponendas: eiusq; rei causa oratores Ferrariam mi
sit, quò cum primos ex senatu uiros Veneti misissent, Florentini hortantibus illis suos
pariter legauerunt. Duobus interea locis res summis gerebaẽ conatibus. Nam Philippẽ
ses Aretinũ agrum, & ea quæ cõtinent superioris uallis Arni castella uexantes, ad Florẽ
tiæ mœnia ferri quotidie uidebanẽ. Et Franciscus Sphortia Fauentinũ penè obsessum
asperrime uexabat. Erat per id tẽporis Venetijs, Laurentius Ridolfus equestris ordinis
iureconsultus uir præstantissimus, quem postremũ Florentini miserant oratorem. Is mo
nendo, orando, singulos prensando Venetos propemodũ impulerat, ut societatẽ cense
rent cum Florẽtino populo ineundam. Quamobtẽ Corrario in senatu audito, cum idẽ
omnibus esset iudicium, uerba Philippum tamdiu daturũ, quoad Florentinos adeo con
fecisset, ut bellum sibi in eos integrum linqueretur, fremere omnes & prope bellum pu
blice deposcebant. Tulit uero reipublicæ Venetæ fortuna, ut qua tẽpestate hostẽ habi-
tura esset, cui uirtus fortunæ ac potentiæ par adesset, ducem etiã nacta esset præstantissi-
C mum Franciscũ Foscarũ, cuius prudẽtiã ætate nostra singularẽ eloquentia ornaret, gra-
uitas comitate mirabili mixta adeo adiuuaret, ut quam tuẽdæ libertati adhibẽt Veneti
seueritatis legum obseruantiam, & caste custodiuerit, & quotiens è republica uisum fue
rit, primus principũ soluisse dicaẽ. Is qui rempublicã temporibus suis fines protendere
cuperet, eius ciuitatis principatum nactus, cui mercaturæ propemodũ mancipatę, quan
talibet etiã certa sordesceret uictoria uel paruo impendio constatura, publice & palam
suadendo bello postremus erat, & clanculum primus omniũ uehementissimusq; Florẽ
tinis fauebat. Et quãquã res diu protracta esset, plurimiq; falso emanassent rumores, Ve
netos fœderibus cũ Florentino iunctis, Philippo bellum indicturos, reditus tñ Corrarij
effecerat, ut quotiens cogereẽ senatus de confœderatione constituta senatusconsultum
fieri crederet. Ea motus fama Philippus oratores ad Venetos mittit, ornatu pompaq;
splendidos, Oltradũ Lapugnanensem & Ioannem Aretinũ, qui Galeatio genitori fue-
rat epistolarum scriba. Quibus ex more salutatum principẽ adductis, paucos dies sum-
D psit senatus, rebus quas secũ agi oporteret grauiter cõsultandis. Videres interea, ut sunt
uaria hominũ ingenia, diuersos oratorũ mores, Oltradus elatus & fiducia plenus, urbẽ
tunc primũ uisam, nouo stupendoq; situ, ubiq; maritimam ubiq; terrestrẽ, admirabun-
dus perlustrabat. Laurẽtius ætate moribusq; grauissimus patrię calamitatem, libertatis
occasum uultus mœstitia præ se ferens, singulos prẽsare obuios, domi conuenire pluri-
mos, nihil publice uel priuatim omittere intentatũ. Rebus exinde eò loci perductis, ut
diuturniorẽ morã pati nequirent, placuit utranq; legationẽ quo tẽporis ordine aduenis
sent audiri. Ita nanq; fore existimauit senatus, ut partis utriusq; iure iniuriaq; ante omni-
um oculos propositis, quid è republica foret decerni posset. Introductus in senatũ Lau-
rentius Ridolfus præcisa replicationis spe, iussus est quæcunq; in suam tẽ ducerent Flo-
rentini explicare, qui uerba in huiuscemodi sententiã fecit: Quid Florẽtinę rei apud tuã
rempublicã negocij sit hoc tẽpore, princeps illustris, quid sibi uelit oratio mea, nedum
tacentes & me audire intenti intelligitis oẽs, uerum etiam norunt mecũ quicunq; proxi
mis diebus Florentia profectũ concito gradu uenientem in itinere uiderunt, opem affli
ctis rebus, libertati tutelã, reipublicæ incolumitatẽ, à libero populo petere Florẽtinos,

per tyrãni potentissimi uestris etiã imminentia ceruicib. ambitionẽ oppressos. Eò itaq; E
pertinebit oratio mea, ut patriæ quæ genuit, educauit, honestũ inter primores locum ha
bere uoluit, salutem quãta potero ui, quibus potero suasionibus, dicẽdo implorẽ, impe-
trẽ. Si me Veneti exaudiueritis, si Florẽtinis adiumento, si ꝓtectioni affueritis, me felici
functũ legatione patria ouantẽ excipiet, me amplexabunt, colent, obseruabunt conci-
ues mei: hac spe, hac fiducia fretus, libẽs huc loci cõscenderim, nec est cur spe ipsa, cur fi-
ducia destitui uerear, mihi cõscius apud eos orationẽ haberi, ꝗ callent, peruident, intelli
gunt, dũ postulata cõcedunt, dũ cadẽtem sustentant rempublicã Florentinã, sibijpsis rei
publicæ suæ libertati ꝓspectũ iri. Enimuero princeps illustris, cum multos diu per eam
quæ mihi adest senectutẽ, adiuuerim populos, neminẽ uidi mẽtis cõpotem, ꝗ rei bonæ
à mala discretionẽ, delectũ per ætatẽ habere posset, cui nõ persuasum esse cognouerim,
inimicos, æmulos, hostes, inuidos esse populis, libertatibus, rebuspublicis, nõ eos solũ ꝗ
infami sunt tyrãni nomine notiores, sed sub honesto principũ & regũ uocabulo tyran-
nidẽ exercẽtes. Possum multas historias percurrẽs exempla adducere, qualis Athenien F
sibus & Lacedæmonijs, qualis Romanis Philippus Macedo, qualis populo Rom. Mi-
thridates, Antiochus, ꝙ nullis de causis fuerint hostes, sed sola dominãdi libidine, sola li
bertatis inuidia ꝓuocati. Sunt uero in prõptu plurima quæ pertulimũs singuli, adeo re-
cẽtia, ut uestras nostrasq; calamitates, quibus interfui memoria repetẽs, nullas desidera
re cõsueuerim Romanorũ historias, ponendis qđ sæpenumero in uestra republica feci,
ante oculos periculis quę imminẽt à tyrãnis. Quis eñ est uestrũ, ꝗ aut uiderit adolescẽs,
aut maiores audiuerit narrantes, quẽ nõ terreat Clugiensis, ut appellatis, belli memoria
Carrariensis Francisci cõciuis, & uicini perfidia cõcitati: cũ ꝓpè factũ est, ut supra non-
gesimũ cõtinuata annum libertas, & nullã interim noui regiminis formã passa respubli-
ca, parum esse iudicauerit tyrãnus, si dominiũ acciperet, quam diripi, incendi, ab funda-
mẽtis euerti quæsiuerit. Quæ ab uicino rege Vngariæ Sigismũdo totiens pertulistis, re-
centiora sunt, ꝙ ut illa memorari oportere existimem. Pertulit item populus Florenti-
nus ab uicecomite, ut alios omittã, tam multa, ut tot difficilia numeremus reipublicę no G
stræ tempora, quot annis uicecomites tyrannidem tenuerunt. Luchinũ etenim & tyran
nide apud illos cõstituenda, & inferendo nobis bello, ex ea gente primũ Ioãnes excipit
archiepiscopus, Bernabos illũ, Bernabouẽ Galeatius nostri huius genitor, sub ꝗ perpe-
tuo, uerius ꝙ ut aliquãdo dicimus, trino & quidem periculosissimo laborauimus bello.
Est princeps inclyte, est hoc natura cõparatũ, ut cum libertate apud suos cõculcanda ty
rãni nomen induant, uicinã & quoad manus extendere possunt, proximã libertatẽ alie
nã oderint, insectent, & quã sibi subijcere nequeant euertere conent. Astuto sanè cõsi-
lio qui te, opera, fructu, usu, ꝙ uerbo suauis libertatis nomen oppressis, quos in seruitu-
tẽ redegerũt, populis ꝙ lõgè cupiãt abesse, ne renouata in nostra imagine libertatis pri-
stinæ memoria, in illorũ caput, miseros armet, faciat audaces. Felix uero & fortunata fu-
it uestra respublica, cui datũ est per ipsa oriẽtis Italiæ incendio & rerũ publicatũ exitio
Philippi uicecomitis pueritiæ tempora, Carrariensem Franciscũ iuniorem tollere. Nã si
ingenio, uiribus, audacia, ambitione paratus, hic noster Philippus, illũ belli sociũ nactus H
esset, nõ Clugiæ, nõ apud Bebas uictoriæ impetũ per desidiã deflaccescere permisisset,
sed terra, mari, fluuijs, paludibus, stagnis, armato inermi re, uerbo, minis, terrore, qua est
uigilãtia, ꝗ est astu, pressos breui in miserãdã redegisset seruitutẽ. Felix Veneti fortuna-
tũq; rebus uestris Paduani illius tyranni excidiũ fuisse, & dixi & sentio, nisi maxima &
utinã ne nimia securitas exinde uestra in maius, qđ nescio an cũ immineat per eã ipsam
securitatem intueri uelitis, periculũ labi faciat. Hostis Veneti, hostis imminet, ante hac
incognitus, ꝗ & si plura inermis, pauper, & ut erat nouus, gessit ꝙ quisquã è multis quos
ætate nostra uidimus, paratos furentesq; tyrãnos, & si nos opibus, pecunia tumentes, ad
hãc redegit humilitatẽ, ac penè saluti desperationẽ, arras ut facile dat intelligi, potenta-
tus sui exhibuit: horreo quæ gestit animus expromere, ausus est Philippus uicecomes,
cũ quinq; equitatus, duorũ miliũ peditatus, tãtillis copijs eã quæ erat nominis Florenti-
ni potentiã, illas opes, illas pecunias inuadere, duplos illi, quãdoq; triplos opposuimus
exercitus, oẽs ille prius cõfecit, attriuit, ꝙ uisos fuisse à suis crederemus. Nec gigantes il
li, aut qđ fabulæ narrant, centauri truces militãt, uiros habet nostris similes, sed ab fidu-
cia

A cia ab ſpe diſpari meliores, quibus pingues nobilium Lõbardiæ uillas, quibus oppreſſo
rũ, occiſorũ filias uxores in matrimonium iunxerit, quibus Lombardiæ tyrannidem ra-
pinã permiſerit. Et quid tãta illos dulcedine illectos ſperare credimus, ſi, ut dicunt, præ-
dicant, cõfidunt, Venetis poſt Florentinos ſubactis Italiæ dominũ regẽ imperatorẽq;
Philippũ cõſtituẽt? Tanta princeps illuſtris militũ illius ſpes, feroces, indomitos, armis
noſtris inſuperabiles reddit. Sint qui ſpẽ feriãt, præcidant, tollant: ſint qui quietas luxuri
antesq; in Lõbardiæ uillis, agris, caſtellis, uxores, filios, curatores diſturbent: ſint qui cõ
geſtas eò Romandiolæ agrorũ noſtrorum prædas armenta abducant, cadet ferocia, ſu-
perabiles & noſtris reddentur pares. Sin diutius ſalua & integra re familiari, in agro pu-
gnabunt alieno, q̃ nulla hactenus uel pauca à Philippo perceperũt ꝓ ſtipendijs æra, tri-
butũ illi erogabũt menſtruũ, ut integris, intactis uectigalibus ærarioq; Philippus abun-
det: & ad perfidiã perfugiũq;, eos qui nobis militant cum Picinino & Lauellano per pe-
cuniã ſolicitandis paratior reddat. Horreo inquam princeps quæ geſtit animus dicere.
B Si paruo adhuc deſtituimur tempore, eò loci ſubacta Florentia Philippum adducet, ut
nullo Carrarienſi, nullo peſſundanda rerũ noſtrarum opulẽtia indigeat adminiculo. At
fœdera Veneto ſemper hactenus ſancta, ſemper inuiolata fuerunt. Ego princeps incly-
te, immortalẽ orauerim deũ, ut quibus pietatẽ dedit promiſſa ſeruandi, in mentẽ uenire
faciat ſanctũ ac religioſum fore, humanã diuinãq; dictare iuſtitiam, quæ interceſſerunt,
ꝓmittẽdo cauſas rationesq;, icti fœderis fundamẽta fuiſſe: ijsq; ſublatis & fœdus tolli et
pacta ceſſare, pacẽ uobis Italicam, populorum ſibi uobisq; ſubiectorum quietem, ſecu-
ritatẽ, felicitatẽ ſummã pelliciendis ad fœdera prætendit. Vos illo aſtu, illa fallendi arte
tã diu quietos deſidesq; reddere quæſiuit, quoad Pãdulſum Malateſtam permiſſa à ge-
nitrice, & ab ſe pueritiã ſupergreſſo inſolutũ, Brixia quam ille ditauerat ejceret: quoad
Genuenſi duce per fraudes, & rupta bis fœdera pulſo patria, nos itẽ cõſcriptis fœderib.
innixos, opprimeret incautos. Qui igit̃ toties pactis ſolẽniter fœderibus non abſterret̃,
quo minus diuino humanoq; iure poſthabito, aliena inuadat, dominãdi libidinẽ rabi-
C emq; expleat, is princeps illuſtriſſime inſtruit, edocet, habẽda ꝓ infectis fœdera, quæ re
rũ in circuitu potitus, nec ſancta ſit, nec religioſa ducturus. Sed iã finẽ orationis deſide-
rari uideo, nec ero dicendo ꝓlixior, poſtq̃ facit tacitus cõſenſus ueſter, ut cõijciã, intelli
gã perſuaſum uobis eſſe, nõ meam dignitatem, non reipublicæ Florentinæ præſidiũ ma
gis hac oratione peti, q̃ dignitatem, ſalutem, amplitudinem uobis quæri, quibus fallax,
perfidus, ſagax, aſtutus, rei bellicæ peritia, fideli milite, tenui impenſa, ærario uectigali-
busq; opulentus, tã paratus q̃ audax imminet, impendet tyrãnus: nõ ultra gladiũ in uos
diſtringere dilaturus q̃ nos oppreſſerit, ſi deſtituimur, ſubijci paratos: ſi ueſtræ ſocieta-
tis ꝓtectionisq; ſola acceſſerit præſidio fama, integris repugnaturos uiribus, illũ Romã
diola Hetruriaq; electuros. Quanquã enim magnas profuderimus opes, maiores tamẽ
ſuperſunt, futuræ indies maximæ, quia ciues noſtri rebus ſuis ab ueſtra prudẽtia, ſapien-
tia, fortuna, uirtute, potentia, ſalutẽ affore cõfiſi, quas nũc abſcõdunt, negãt, aſportãt pe
cunias, ſpõte reipublicæ offerent, incolumitati patriæ erogabunt. Iungite arma, iungite
D fœdera, ueſtrã noſtrãq; libertatẽ, rempublicam, dignitatem, patriam uel per nos ſaluam
facite. Nullas damus cõditiones, dandas recuſamus nullas. Quũ finem dicendi feciſſet
Laurentius, audiendam ſibi prius Philippi legationem, q̃ eius orationi reſponderetur,
dux de ſenatus ſententia dixit. Varia uero ſenatu dimiſſo nõ ciuis cõtra ciuẽ modo, ſed
intra ſe ſingulorum erat ſentẽtia, hinc potẽtatus Philippi & Florẽtini nominis odio, in-
de rerũ ſalute & impendij magnitudine animũ diſtrahentibus. Ne uero Philippi orato-
res quid Florentinus dixiſſet ignorãtes, uel amicabili, ut cõſueuerãt, inſiſterẽt orationi,
uel impertinentibus in Florentinũ nomen inueherent̃ uerbis, datũ eſt ſenatorũ plerisq;
negociũ, qui priuatæ neceſſitudinis ſimulatione, Mediolanenſes quæ fuiſſent uerborũ
Florentini uires facerent cõſcios. Vnde factũ eſt, ut dato ſenatu, Ioãnes Aretinus qui ab
humanitatis ſtudijs nõ abhorrens, patrio itẽ adiutus ſermone, non infacundus eſſet, col
lega permittente, talem habuerit orationẽ. Quæ ratio, quæ cauſa, Philippũ Anglũ Me-
diolani ducẽ impulerit, ut nos hoc tẽpore ad uos mitteret, requiri audiuimus, ab huma-
ni generis rerũ curatoribus Florentinis, quibus ſatis ſupraq; faciẽt, & quũ reſciuerint in-
iucũda erunt, quę nihilominus hoc principio dicturi fuimus. Nullos eorũ exemplo mo-

tus cōcitare, nulla diuinū humanum'ue ius aliquod instigatione aduenimus euertere. E
Has Philippus illis natura insitas relinquit artes, sibi est ut certe perpetuo erit curæ, quæ
studia à maioribus tradita accepit, attente in hāc diē custodiuit, amicitiæ, societatis, ob-
seruātiæ senatui Veneto intemerata exhibere. Et quādo optimi maximi dei nostri beni
gnitate factū est, ut in tāta tamq; perpetua inter uos & illum coniunctione animorum,
nullas quęri expediat nouas pacis cōfœderationisq; leges, cōcedant Florentini, sit eorū
uenia Philippo permissum, humanitati, urbanitati, bonis moribus tribuat, Philippo si-
ne calumnia liceat hos sibi amātissimos patres, hūc senatū salutare, & quādo sic expedit
cōcedat dicere, ualet Philippus, uestræ reipublicæ dignitati, cōmodis, amplitudini pri-
stino cupientissimus animo. Cumq; ꝑ uestra erga se beneuolētia, ꝑ fœderum iure com-
munes huic reipublicæ successus suos, cōmunem ducat gratulationē, confractos, malę
habitos nunciat Florentinos, qui sua in eum proteruia, in oēs petulantia intolerandaq;
superbia, bello eū ut graui ita nisi celeriter occurrisset, periculoso implicauerant. hæc pa
tres optimi, hęc erat nostræ legatiōis summa. Nec noua, qđ supplicati sunt, fœdera quę-
rere aduenimus, q memores simus uetusto & nulla unquā labis suspicione inquinato, F
Venetorū cū uicecomite amori accessisse pridē fœdera, quę integra illibata perdurāt et
Florentinorū pace dixerim, perpetuo durabunt. Quod uero gentem hanc garrulationi
natā, miserabili querimonia, nō in senatu solū, sed per areas & cōpita Philippus audiue
rat deplorare, belli motus ab eo prius cōcitatos fuisse, uestro ut hactenus iudicio, uestra
cognitione transigendū relinquit, præscriptas quantū ad se attinebit conditiones à ue-
stra æquitate, à uestra iustitia accepturus. Eo se Florētini tribunalis uestri campo in Fer-
raria tueant, quibus iniusta causa in bello succumbere dedit, neq; infanda inaudita exco
gitent, neq; fraudes machinent, uestra grauitate, uestra sanctimonia, cōtra uetustum ius
amicitiæ, cōtra fœdera in Philippum armanda. Timendum, inquiunt, à Philippo si uires
auxerit, hostes sunt, ęmuli sunt, inuidi sunt rebuspublicis reges, principes, tyrāni. Mithri
datē, Philippum Macedonem, Antiochum exemplo adducunt, quibus perferendis, &
ad extremū tollēdis laborauerit respublica Romanorum. Quàm uellem Hetrusci regis G
Porsenę in mentē uenisset, qui restituendis in patriam regibus nascentem rempubliaam
penè euertit, funditus sustulit. Eum credo quia reipublicę hostes etiā ex Hetruscis reper
tos notaturus fuerit, de industria omisisse. Sed quādo historiarū exēplis innitimur, Hie-
rones ex Sicilia, Iubā ex Libya, maximeq; Ptolemæos memoret ex Ægypto, qui Roma
nos singulari amicitia, constanti societate prosecuti augenda republica illis adiumento
fuerunt, Attalum memorent populo Rom. amicissimū regem, qui humanis rebus exce
dens, Romanos suo in regno hæredes constituit, primūq; in Asiam illis aditū patefecit.
Et quando tam diligentes sunt, nostris post externa exempla perquirendis, uicecomitū
gentē, quæ maximis dudū floruerit opibus adducat Laurentius. Eam quæ potens pol-
lensq; centesimo ab hinc anno fuerit, uobis exemplo ante oculos ponat, nō Alpibus nō
Pado, nō maris tractu à Venetijs diremptam. Sed noluit astutus uel attingere locū, qui
nugas, fabulas, figmenta, calumnias Florentinorū detegit, omnem euacuat, tollit inuidi
am: noluit dicere, documento uobis irrefragabili exemplo fore certissimo, q nihil à Phi
lippo Venetis sit timendum, cuius maiores, & quidem potentissimos, nedum tolerabi- H
les uicinos, sed benignos affectuosissimosq; sensistis amicos, cuius genitorem tantū ab-
fuit, ut potentē timueritis, ꝙ potentatu augendo iuueritis. Cui Verona, Vicentia, Pata
uio capiendis, utq; fines Dalmatiam usq; & uestri maris undas extenderet, adiumento
fuistis. Hæc, inquā, Laurentius optimus sanè prudentissimusq; uir, alioquin iureconsul-
tus causidicorum astutias callens, suppressit, de industra declinauit. Ductam princeps
illustrissime, per tot uiros, per tot secula uicecomitum cum Venetis amicitiam, nec ulla
posset ambitio labefactare, nec ullæ ut cōfidit Philippus iniectæ suspiciones, nullæ po-
terunt conquisitæ fraudes tollere: ad ipsos ueniamus. Singulos enumerat à primo qui
principatum in hanc familiam attulit. Omnes, inquit, accepta per gradus cum Florenti-
no populo bella gesserunt, & cum de singulis dixerit, præsentia cōplorat tempora. Be-
ne uero habet, quòd similē huius noui causam alijs omnibus intercessisse, hoc loco in-
cautus protulit, Forumliuium, inquit, contra fœdera occupauit, quasi uero nuper eam
audiueritis querimoniam, quos cū sæpe alias, tū nuper arbitros, quos iudices uel solos
uel

A uel cum marchione Estensi Philippus postulauerit. Dicendum itaq; dicendũ est hoc tẽ-
pore, quod in iudicio accuratius ostendet, Macra Florentini termino per fœdera prohi-
biti Genuã urbẽ, quæ à Philippo obsideret nullas immiserunt præsidio copias, nullo ob
sessos fouerũt cõmeatu, sed rerũ inopes solis innisos maritimis præsidijs, quæ magno es-
sent precio cõparanda ingenti iuuerunt pecunia, & tanta impensa tantis quæsitæ diutur
ni belli laboribus uictoriæ partẽ Liburnum surripuerũt. Has princeps inclyte, has rupti
fœderis surreptæ arcis iniurias bello persequi Philippus potuit, iure debuit. Sed pacis, o
tij, quietis studia indignitati prætulit. Quærentẽ exinde oppresso à tyrãnis Romano põ
tifici Martino quinto Columnẽsi uiro sanctissimo, cui omnia debeat Italicũ nomen, opẽ
afferre, Foroliuio Florentini disturbare, unicũ illud iter abrumpere sunt conati, nec ullis
adduci rationibus, nullis se exorari precibus sunt passi, ut prius cõcessurũ omnia Philip-
pũ exaudiuerint, q; bello illum necessario implicauerint: tm̃ dabat insolentiæ pecunia,
quã auarissime cumulatam, temeraria effusione dissipatã tantis deflent eiulatibus. Has
B belli causas quod nunc Philippus, similes olim à populo Florentino uicecomites habue
rint suos ipsi mores, suã accusent superbiã, iustum principem, pacis, gloriæ, quietis Italiæ
studiosum, libertatis, beneficentiæ hospitẽ Florentini inuidiæ, rapinarum, dissensionum
fomes, probris lacessere apud benemerẽtem de se uestrã rempublicam lacerare desinãt.
Deditus huic reipublicæ obnoxius studiosius nos miserat Philippus, neminẽ re aut uer-
bo læsuros, amicitiarũ fidem salutationis officio cõmunione omniũ rei bene gestæ nun
cio ostensuros. Prouocati, princeps optime, uicem rependimus, ex multis quæ iure opti
mo dici poterant, pauca respondimus, sed uera sed solida. Paratum hactenus Philip-
pum fuisse, paratum dispositumq; fore, & diximus, & identidem dicimus, rem omnem
uestro iudicio, uestræ æquitati, uestræ sapientiæ cognoscendam moderandamq; relin-
quere. Hæc Florentinos parui, ut hactenus semper ducturos non ambigimus, quando-
quidem qua angebantur molestia liberati sunt, quando nulla aduenimus innouare fœ-
dera, quæ uetustissimæ à maioribus acceptæ, indies adauctæ amicitiæ, quemadmodum
C pro uinculo, pro indissolubili nexu, pro utriusq; contra calumniatores, susurrones, æmu-
los, excusatione accesserunt, quemadmodum pacta, conclusa, & solenniter firmata sunt,
pari modo illibata, inuiolata persistent, ad extremum perseuerabunt, obseruabũtur. Cũ
dicendi finem fecisset Aretinus, dimissi sunt à senatu oratores. Varias tunc in senatu mẽ-
tes, diuersa esse studia faciliter apparuit, quibusdam præpotenti audacissimoq; tyran-
no, uerbis rem ducenti, quoad Florentinos oppresserit, aperto obsistendum bello uoci-
ferantibus: quibusdam pensitandum esse contendentibus, quanta rei moles futura sit,
quam adeo præcipitanter aggredi pergerent. Substiterat per ea tempora Taruisii Car-
magnola, quò primum ex fuga in Italiam delatũ ostendimus diuertisse. Illum uero dux
Venetorum multiq; eius sententiam pedibus semper inire consueti apud ciues summis
efferebant laudibus, famam uiri, rei bellicæ gloriã, seruatam ingrato domino fidem præ-
dicantes, futurumq; asserentes, ut tanti uiri ductu, faciliter Philippum opprimant, quo
regnante perpetuo rei Venetæ impenderet exitium: nec tamen deerãt qui tantas lauda-
D tiones in contrariũ retorquentes sensum dicerent, quo maiori auctus sit gloria homo nõ
uus, & uti constans erat fama, intolerabili fastu tumens, eò diligentius cauendum, ne cũ
rei Venetæ, quod necessitas belli suasura uidebatur, summa illi esset credita morosis ci-
uibus, & singula quæ occurrerent per senatus consulta decernentibus fieret, aut intole-
rabilis tutor, aut perniciosissimus inimicus, quem scirent se Philippo onerosum reddi-
disse, omnia e uestigio concedenti quantum ad seruatam fidẽ attineret: uideri oportere,
ne absens etiam seruet, & illa maximo Venetorum malo seruanda ad eos trãsiuerit. His
uocibus curia & forum perstrepebãt. Ipse uero animi uir inquietissimi licet oblata à fau-
toribus spe sustentaretur, suspicionis quam de se multis infectam audiuerat dolore, ac in
dignatione æger cõsternatusq; animo sese Taruisii cõtinebat. Pendentes uero dubiosq;
in tanta rerũ prolixitate Venetorum animos nouus traxit casus, ut omni sublata dubieta
te Franciscũ Carmagnolam Philippo crederent odiosum. Fuerat Taruisii aliquot annos
Ioannes Luprandus Mediolanensis. Is Varentinam Bernabouis uicecomitis filiam in
matrimonio habebat, & Astorgio quẽ apud Modoetiam dum à Philippi exercitu obsi-

deretur, interiſſe oſtendimus, fauiſſe inſimulatus fuerat, quare Philippum timens in eo ſe E
ceſſu ſecurus uitam ducere conſtituerat. Eos uero ampliſſimis præter reditum in patriā
pollicitationibus pellexerat Philippus, ut Carmagnolā per cōmune ſui odium, familia-
riter conuiuentem ueneno inficerēt. Quod cum ancillæ indicio eſſet patefactum, ſubie-
cti quæſtionibus Ioannes Varentinaq́;, rem alioquin certam magiſtratib. confeſſi ſunt,
& maritus ſecuri fuit percuſſus, uxor ob ſexus infirmitatē, cui uiro parendum fuiſſe cen-
ſuit ſenatus, abſoluta inde migrauit. Carmagnola uero irarū & ſpei plenus, Venetias ac
cedens pudoris, ut dicebat, leges diſſoluit, contra tyrannum qui ſummæ erga ſe ingrati-
tudini tantā adiecisſet crudelitatē, & omnes priuatim ac publice allocutus, orat, admo-
net, oblata utantur occaſione, ſeſe tyranni periculo dum licet liberent, Lombardiā ſe ad
miniſtro, ſe belli duce ſubijci pararam, recipere non differāt, prenſantem ſingulos & pro
pe concionabundū Laurentius Ridolphus ſequebatur. Qui à precibus quandoq́; ad mi
nas conuerſus futurum dicebat, ut ſpreti, deſtituti à Venetis Florentini, fœdera percute
rent cū Philippo. Et quando ęquis conditionibus id fieri nequiret, ſe ſubiectos illū regē F
facturos, quē ſubacti poſtea Veneti ad imperiū orbis eſſent ſublimaturi. Diſcordes ue-
ro, ut diximus Venetos, Carmagnolæ periculū unanimes reddidit, eaq́; factum eſt cau-
ſa, ut plurimi ſenarorū, qui à bello etiam neceſſario, ne ſuſpecto ductori ſumma rerū cō-
mitteretur, abſtinendum ſentiebant, ardentiores in belli ſuſcipiendi ſententiam ruerent.
Quamobrē primo, qui habitus eſt ſenatu, quod in rebus grauiſſimis difficillimisq́; tēpo
ribus apud eos conſueuit liberū magiſtratibus eſt factū, ut cum è republica uideretur de
ſocietate cum Florentinis ineunda, & bello ſtatim Philippo Mediolanenſium duci inſe
rendo referrent: placuit tamen prius q́ ſenatusconſultum de prædictis fieret, oratoribus
Philippi in hanc ſententiā reſponderi, Venetos pridē cum per alios oratores, tum maxi
me per Paulum Corrarium, qui nec balbus eſſe, nec timidus conſueuerit, mentem ſuam
Philippo aperuiſſe, futurumq́; ut niſi intra Lombardiæ terminos, intra quæſitum pridē
per ſuā patientiam, per ſua adiumēta dominiū, quietius ſe cōtineret, Venetos ex amiciſ-
ſimis, hoſtes ſibi factos ſentiat acerrimos. Vix ſtagna ex urbe digreſſi oratores traiece-
rant cum Franciſcus Carmagnola in palatiū perducit̄. Qui iuſſus frequentiſſimo tū ſe- G
natu dicere, uir literarū omnino ignarus, ſed qui Genuæ & Mediolani uerba in cōuenti
bus facere conſueuiſſet, multa in hanc ſententiā non inſacunde diſſeruit. Fortaſſis exiſti
mant princeps inclyte ſplendidiſſimi ciues iſti, me qui poſt digreſſos urbe Philippi ora-
tores, ad dicēdū ſim perductus, illorū uerba, quæ per hos dies hoc in loco multa dixerūt
repetiturum, & ad trutinam, ut aiunt, examinaturū: quaſi uero uobiſcū ignorem, q́ nulla
ſit Philippi uerbis adhibenda fides, qui ſolitus dicere ſit, & iurare & peierare, polliceri et
promittere, aſſerere & negare, eſcas fore principū, quibus in cōcinnata pro rerum tēpo-
rum & locorum conditione area, bene diſpoſitis, irretitos omniū generum homines ca-
piant. Non uerba illius magnifici patres, ſed facta, mores, aſtutiā, fraudes, inſidias diſcu-
tere, & uobis ante oculos ponere aduenì: neminem etenim hominū, nec ipſum etiā, ſi à
tortoribus laceret̄, Philippū non præteriti temporis facta ſolum, ſed præſentis cogitatio
nis ac futuri conſilia, pari mecū intelligentia poſſe uobis patefacere cōtenderim, qui tot H
per annos, quæcunq́; aut recte aut perperā excogitauerit, concupiuerit, uirtute, diligen
tia, uiriū robore, animi magnitudine fuerim executus, & id quidē tanta integritate, ut q̄d
impoſſibile multis uideat̄, quæ improbe fraudulēter fieri uoluerit, quæ crudeliter & ne
farie mandauerit, ſi ꝓhibere non licuit, ſine mea labe, ſine infamia perfecerim. Quib. effe
ctum eſt artibus, ut principatum illi maximum aſſeruerim, ut tanto illum nomine, nobis
etiam tremendum effecerim. Dicerem hoc loco, quantis ingratum hominem affeci be-
neficijs, ni tanta eſſent & tam multa, quibus referēdis ſoleo ab nauſea in ecſtaſim inſa-
niamq́; concidere, quod ab extrema eductum calamitate hominē exercitu Facino Cani
militare cōſueto donauerim, ſubiectarum ipſi Facino urbiū, Alexādriæ & Nouariæ per
deceptam blanditijs meis miſeram Beatricē dominum conſtituerim, quòd exinde Mo-
doetiam, Laudam, Comum, Tricium, Bergomū, Placentiā, Parmā, Cremonā, Brixiā, &
ad extremū Genuam, per cuius potentiā nomen ſuum ultramarini etiā contremiſcūt q
eidem inquā, homini tantū ſubiecerim principatum, & is poſt inauditā omnibus ſeculis,

quā

A qua mecum est usus ingratitudinē, me insuper, me omnibus insitæ sibi à natura crudelita
tis artibus persequitur. Fuit uero, dixerit quispiam, fuit olim tibi apud illū supremus ho-
noris locus, te familiæ uicecomitum cognomine, te consanguinea honestauit uxore. Ea
autem ut facile ab euentu conijcere datur, nõ uirtutis acceptorumꝙ; beneficiorū præmia
contulit, sed pignora esse uoluit, quibus tamdiu astrictus, obnoxiusꝙ; illi nauarem operā
quoad rebus è sententia constitutis, me oppressos ab iniuria releuantem, bonos protegē
tem, proteruis impudicisꝙ; curialibus frena imponentem, tolleret, extinguere, & cum lu
dionibus, mimis, ganeonibus suis sine tutore, uel quod illo in odium mei adducendo, sui
dicere usurpabāt correctore, effrenatius lasciuiret, Oltrados, Zaninos, Thedeschinos, li
centius in subiectos populos debacchari sineret. Hæc fuit Veneti tantæ cõmutationis
causa, hæc ratio, quæ perfido, ficto, simulato omniū leuissimo homini suaserunt, ut post
tantæ dignitatis umbram, post cumulatos in me alienigenam hominē honores, me per-
deret, quē ne cfidū integrum boni & iusti consultorē, tolerare posset, nec humilem abie-
B ctumꝙ;, sine maximo ut credebat periculo, auderet reddere. Bene uero ĥabet, & quantū
uaticinat animus, nõ meæ sed uestræ reipublicæ saluti, incolumitati, amplitudini, & ma-
ximo illius malo seruatus sum. Mihi enim satis supraꝙ; fuerit ganeonum insidias, pericu
la capitis euasisse, consolerꝙ; pro fortunis quas abiēs magnas dimisi, patriam mihi apud
uos, ut confido, cõparasse, iusticię, integritatis, uirtutum alumnam, & quod docuit hacte
nus experientia, quod beneficijs affecti maximis ostendūt plurimi, optima, perpetua e-
meritis præmia tribuentem. Ea subleuatus consolatione princeps inclyte, non amisisse,
sed quæsiuisse diuitias, non me infortunio afflictū, sed optima diuinitus donatū esse for-
tuna, opinor, existimo. Nisi forte retenta cū filiabus uxor effœminatū Carmagnolæ ani-
mum ægre habebit, & ubicunꝙ; sit terrarū Philippo mancipatū tenebit. Sed nimis multa
de meipso per dolorē, per indignationē dixi: de re uestra statim dicere est animus, si pau
ca prius de Florentinis dicentē tolerabitis. Bellū est illis cum Philippo, quem rebus inte
gris per eas quibus abundant pecunias, per maximū potentatū, intra Lombardiæ septa
C repugnare faciliter coegissent, nisi rei bellicæ ductores quibus sunt usi, eos perditum ire
per exercitus maximos tanquā armēta in pascuis diripiēdos, hosti oblatos perrexissent.
Nam quo tempore apud Zagonariā est pugnatū, si aut obsidio Foroliuiensiū continua
ta postquā itum erat ad hostium castra, quod imbre effusi facere suadebant, à pugna ces-
satum esset, qui furentes eò loci contulerant Philippēses, concitatiore ꝙ aduenerāt, gra
du, Parmā retinuissent, tantus timidissimū principē pauor incesserat, posteaquā Carolū
Mediolani, Pandulfum Brixiæ & Bergomi dilectissimos tanti exercitus cõtra se ducto-
res audiuerat creatos. At iam sero errata reprehendimus, quando attonitos, animo con-
sternatos Florentinos, sola uincentē fama Philippū oppressisse uidemus. Nec risum cui-
piā moueat, qđ dixi sola fama Philippū uincere, imò etiā quod dicā, qui uolet cachinne
tur, Philippū dico, qui fama, opinione, specie uicerit, re ipsa propius uicto ꝙ uictori esse,
cuius æraria penitus exhausta, consumpti sunt ciues, uectigalia exinanita. Cognita hæc
mihi quē nulla illius rerū uel minima pars latet: scio ductā contra Arragonēses classem,
D quingentis illum auri milibus exhausisse, noui impēsas ædificiorū, extra rationis modū,
noui uanam illius euisceratamꝙ; sine delectu largitionē, qua etiā Gallicos proceres lau-
dis suæ præcones fore satagit: scio expertus, unde maxima in caput meū prohibēdo con
ciui odia, quantū est æris illud qđ obsessi uel dissipāt uel surripiūt. Ex quibus plurimisꝙ;
quas enumerare longū esset, necessarijs, certissimisꝙ; mihi causis effectū est, ut quo tēpo
re bellū à Thoma Fregoso, & ab Arragonensi Florentinorū ductu, cõtra Genuā est rela
tū, quod pridē magna industria, maximaꝙ; parsimonia parari curauerā, in Papiensi arce
thesaurū effundi oportuerit. Referūt mihi ꝗs nuper meā secutos fortunā ab illo abscessis
se audiuistis, milites olim sui, annū iam effluxisse integrū cum nulla eis data sint stipēdio
rum æra. Nec est quam male aliqui interpretantur militū liberalitas, qui spolijs, rapinis,
ut uos creditis redundantes dominum ea liberent stipendiorum impensa, sed illius in-
opia, qui uictorem exercitum, debita destitutum pecunia, uel inuitus cogar in captis pri
mo impetu Hetruriæ castellis inertem uitā ducere, cuius impetu si per data stipēdia coa
ctus simul militare potuisset, facillimum fuit destitutum milite Florentinum conficere.
Quid uero futurum existimatis, si fuerint qui inopes & pendendis supra uires tributis fa

tigatos Lombardiæ populos bello uexarunt, ſi fuerit pręciſa mercatorib. Lõbardiæ uia. E
qui quæ ad uos coactos intra mœnia, abducto pecore, uillico, aratore, uel marceſcentib.
in agro, uel direptis ab hoſte frugibus uectigalia attinẽt, exinaniant, quẽ uictorẽ nũc di-
citis quẽ pro fama cõtremiſcitis, Veneti Philippum non uiciſſe, ſed uictũ eſſe uidebitis,
Nec item repellẽdo ab paratiſſimis Venetis bello feſſus erit, qui inſerẽdo imperatis Flo
rentinis integer fuit. Diſpares etenim ſunt Veneto & Florentino uires, diſpar eſt ueſtra
inſultantiũ fama, uiribus cõfidentia munitiſſimorũ conditio ab ea quæ diſſipatis, attoni
tis feſſis, Florentinis erat: diſparia itẽ ſunt bella, ſi unũ in alieno, alterũ in ſuo geraſ ſolo.
Non parua aũt, ut fert animus fortunæ ueſtræ erit acceſſio. Carmagnola quæ omnia ha-
ctenus, quod nõ erubeſco dicere, ſuſcepta bella feliciter cõſummaui, oẽs cõgredi auſos
prælio ſuperaui. Quã uero cõſtituendo ingrati hominis principatu, in ea tẽporis diutur-
nitate, tantis periculis, laboribus, acceptis uulnerib. didici militiæ diſciplinã, eodẽ euer-
tendo libens oſtenderim: & quod ſubleuando tyrannorũ iniquiſſimo contraxi ſcelus, il
lo perſequendo, deprimendo diluam. Itaq; audenti animo oblatã benegerendi facinoris F
maximi, oblatã non ſeruandæ ſolum & tutandæ, quod erat optabile uobis, ſed amplificã
dæ reipublicæ, tollendi hoſtis nõ minus potentis q̃ audacis occaſionẽ, dum licet ample
ctamini. Socios & per cõmune libertatis nomen fratres iuuate Florentinos, quorũ auxi
lio, quorũ opibus futuris eueſtigio per ſolã ueſtræ confœderationis umbrã, ingentibus,
magnã tantæ rei partẽ conficiens. Meo aũt ſeruitio ubicunq; uſui fore iudicabitis, ueſtro
utemini arbitrio: quod enim in primis faciendum plurimi cenſeo, ſi multos etiã uirtute
ſuperiores, neminẽ fide erga uos, odio in cõmunem hoſtẽ pari inuenietis. Cõmotos ac
penè ſuaſos ea oratione ſenatorum animos, dux Venetorum intelligens non ultra diffe
rendum, quod pridẽ conſtituerat, ratus, Carmagnola dimiſſo in hanc ſententiã uerba fe-
cit. Quæ duo publicis in rebus prima intentione ſunt & iure optimo potiſſima, pax, & à
publicis impenſis uacatio, nomine ipſo & re dulciſſima, multas ſæpenumero, uel ſi oẽs
dixero, non errauerim, inuehunt calamitates, dum longe proſpecta, diu intellecta, & an
te oculos poſita pericula cõtemni faciunt, ut prius malis circumueniare intolerabilibus, G
q̃ per horridũ odioſum belli nomen, inuidioſam, ſtomachantẽ, infandã impendij men-
tionẽ, ea nondũ iactis alte radicibus, leuia reijcias, propellas. Id & ſi noſtris uel maiorum
uel ætate noſtra acceptis incõmodis, reminiſci eſt facillimũ, exẽplo nunc documento'ue
certiſſimo Florentinorũ, intelligere, peruidere & maxima, ut exiſtimo, cum animi anxie
tate, mecum ſentire debebitis. Florentinis nanq; certiſſimum neceſſariumq; ab origine
hoſtẽ in oculis creſcentẽ, facile fuit per exhibitã, aut Arcellano, aut Funduli, aut Pandul
fo, aut Genuenſi Fregoſo opẽ, opprimere: ſed quia minimũ illis adiuuandis tyrannis im
pendium facere totiens rogati noluerunt, quas tunc amentes per ocium & pacẽ cumu-
labant pecunias, inutili profluuio poſtmodum effuderunt: Sicq; duorũ quæ in primis de
ſiderabant, altero, pace ſcilicet proculdubio non fruuntur. optatã uero ab impenſa uaca
tionẽ, ideo magna ex parte habent, quia quod ſaluti, quod extremæ rerũ calamitati auer
tendæ impendãt, nihil fermè eis eſt reliquũ. Proſpicienda ciues proſpiciẽda ſunt quæ im
pendere poſſint damna, ut cum ſuadet, iubet neceſſitas, incõmoda, impendia principio H
ſemper faciliora priuſquã creſcant & multiplicentur, tolerari propelliq; poſſint. Eadem
em̃ ratio in nauigantibus, & reſpublicas gubernantib. uel ſalutis uel euerſionis eſſe uide
tur. Malũ nanq; & inertem nautã gubernatorem'ue ſcitis eſſe, qui tranquillo, & ut dici-
mus, lacteo mari, ſecundis ac leniter propellentib. uentis lætatus, futuræ aliquando pro
cellæ immemor ſomno & deſidiæ eſt deditus, quid cũ malo, antennis, carbaſis, ancoris,
temone agaſ nõ ſatis cõſiderar, quiq; quantũ ſpatij ſingulis emetiaſ horis, qua uia altũ te
neat, ſaxa & ſcopulos declinare debeat, quãdo deniq; aut per anni ſydus, aut per cœli di
ſpoſitionẽ tẽpeſtas ingruere poſſit, ſcire negligit. Si itaq; talẽ hominẽ naui ſubito & im
prouiſa perculſa nimbo, dũ male hęrentes rudentibus ancoras primo perderet iactu, dũ
ab languide cathenato deſtitueret temone, in uicina quæ ignoraſſet ſaxa impactũ audi-
retis, nõne eum ſocordẽ & calamitate accepta dignũ iudicaretis? Itidẽ Florẽtinis hoc tẽ
pore euenit, ipſi etenim parãdis prouidendiſq; cõtra manifeſtũ hoſtẽ certiſſimam tẽpe-
ſtatẽ & rerũ ſuarũ perniciẽ Philippũ Mediolani ducẽ, præſidijs negligentes fuerũt, illum
notiſſimã reipublicæ ſuæ euerſionẽ futurũ uires augentẽ, ſiue id per auariciã ſiue factũ
ſic

ſit per negligentiā prohibere noluerunt: hincq; eò calamitatis ſunt perducti, ut quæ ma
A lis ſemper cumulo accedit, ſola redundet ignominia, pro acutiſſimis, ut dicebant ịnge-
nio, cæcutientes, pro aſtutiſſimis hebetes, pro prudentiſſimis reputent amentes. Proſpi
cienda inquā, ciues, & ab alieno intelligenda malo, quæ nō impendent modo, ſed prope
modū premunt pericula. Enimuero ſentiant alij quicquid uolūt, ego ſi in Aſia, ſi apud In
dos eiuſmodi populū libertate quā diu retinuiſſet, per uim, per fraudes, per tyrannidem
priuatū iri audirē, ſi nullā illi opem afferre daretur, animi mœſtitia, afflictione mentis ſi-
bi cōmunicarem. Nunc uicinā, contiguā, germanā, quę in cōmuni parente terra Italia, &
genita ſit & alita, libertatē Florentinā, aperta fraude, manifeſtis inſidijs, ui notoria oppri
mi, ſegnes irridentesq; patimur, non ſatis aduertēres, quod ſubiectū eſt oculis, quod he-
betes obtuſi peruident omnes Italici, quod pridem ueſtrū plurimi hoc in loco dixerunt,
affirmarunt, diem quæ Florentinæ libertatis ſubiugandæ finem faciet, primā noſtræ in-
uadendæ Philippo futurā. Sed tanta quoſdā è noſtris ſui impotentia eſſe miror, ut cū im
B minentia noſtræ reipublicæ pericula intelligere ac peruidere fateant, expectanda poti-
us perferenda quæq; ducant mala, quàm illis occurrendo uelint cōmittere, ut inuido Floren
tino nauigationis æmulo auxilient. Mala eſt ciues, mala eſt iactura quæ fit magna, ut ma
iore atq; etiā maxima boſtē afficias: quanquā optimi maximi dei noſtri beneficio factū
eſſe opinor, ut qui petulans hactenus omnia ſibi per pecuniam arrogabat Florentinus,
ueſtrā uobis mercandi induſtriā nedum in Aſia & Africa, ſed nec in urbe noſtra, in Riuo
alto non ſubripiat, qui inopem Hetruriā, intra Florentinum agrū libertatē tutari gloriæ
& felicitati ſit ducturus, nec Aegei aut Mauri marium uelificationibus uobiſcū ultra cō
tendere appetat, hincq; non æmulū, non inſidiatorem, non quæſtus ſubreptorem popu-
lum tueri ſaluū facere pergemus, ſed libertatis nomē, alteram quæ eſt in Italia rempubli-
cam defenſantes, reipublicæ noſtræ uires munimenq; adijciemus. Nec uero deterreat
qđ multos circumferre audiui, Florentinos omnino eneruatos, ducē Mediolani uſque-
quaque integrū uiribus eſſe, cui facilimū ſit futurū Florentinorū reliquias ſimul cum no
C ſtro potentatu conficere. Quod nanq; ad Florentinos attinet, ſcio illorū quæ nunc appa
ret pecuniæ exilitatē nullā, aut multo minorē futuram, quàm primum Florentini ciues præſi
dij noſtri ſpe ſubleuati, de patria ſibi, de libertate, de rerū incolumitate ſperandum intel-
ligent. Niſi enim me noſtri ciues, quibus cum illis eſt cōmercium fallūt, niſi patriæ ſibi &
mihi una impietate mentiuntur, facillimum erit populo Florentino cum uoluntarius &
animo erectus bello incumbet, tantū æris contribuere, quantum mediā belli impenſam,
longo etiam temporis tractu opinamur expoſcere. Eos aūt non ignoraris mecum, con-
ditiones quæ dabuntur accipere paratiſſimos. De ducis Mediolani uiribus, de diſſemi-
nata maiore illius rerum fama, quàm res ipſa, quàm ueritas habeant, plura & dicenda eſſent & di
ci poſſent quàm tempus iſtud patiatur, & niſi futuros eſſe uererer, qui Carmagnolæ uerbis
pluſquam deceat me credere dicerent, quæ uobis oblata ſit ex eo bello ſpes, quid de Bri
xia, Cremona, Bergomo, quid de omni antiquæ Venetiæ terra, ſpei nobis ſit explicarē.
Quæ omnia & ſi ad bellum iſtud audenter ſuſcipiendū non leuia ſunt incitamenta, ma-
D iores tū ſcio nobis incutere ſtimulos imminens periculū, cui ueſtram prudentiam in pri
mis obuiare diſpoſitam non ambigo. Nam qui olim Piſcheriam ab Mantuano, quē no-
bis fœderatum eſſe non ignotaret, cum multo eſſet potentia minor, petere auſus eſt, Ve
ronā, Vicentiā, & quicquid terreſtri Italiæ dominio obtinemus, quàm primū Florentinos
ſuperauerit, à nobis reperet. Si illa reddere ſedet animo, claſſem ab Genua & ſecūdo Pa
do quantā perferre nequeatis, paulopoſt ad portus Venetiarū turres, in ducatus ueſtri
canalibus expectetis. Nullā itaq; impenſam cui tolerādæ dei munere eſtis potentiſſimi,
nullas meo cōſilio formidabitis belli agitationes, maximā uobis quietē, ſecuriſſimā pa-
cē parituras, & cū Florētino ſocietatē inibitis, fœdera iungetis. Bellum contra Philippū
ſuſcipietis neceſſariū, quod tū parata & ad manus expoſita amplitudo ſuſcipiendū fore
ſuaderet. Duce poſt factū uerbis finē, aliorū ſentētias expectāte, cēſuerūt ſex illius in do
minio collegæ, propoſitis in utranq; partē ſuffragiorū tabellis intentandū, quid è repu-
blica fo patribus uideret, & ut qui uellēt iuberēt ſocietatē cū populo Florētino iniri,
ac Philippū reipublicæ hoſtem iudicari, redditis ex more in dealbatam uiatoris urnam:
quib. cōtraria eſſet uolūtas, in nigrā tabellis de ſentētia ſignificarent. Itaq; urnis eminēti
in

in suggesto quod ab omni inspicitur consessu ad principis pedes euacuatis, paucissimos contrariæ duci sententiæ esse constitit: tumq; accito in senatum Laurentio Ridolpho fœdera sunt in hanc sententiam facta: Conscriberēt & ad consummatum usq; bellum retinerent communi utriusq; populi impensa, Venetus & Florentinus sedecim equitum, peditum octo milium copias, pari item impensarum cōmunione armarent classes, quas in Pado Venetus, Florentinus in mari infero, contra Genuam destinassent, nec prius alter'ue q̄ Venetus curasset iussissetq;, pax cum Philippo quouis modo constitui posset. Si urbium oppidorumue quicquam, quod in Philippi potestate esset, caperet, Florentino cederent quæcunq; in Romandiola prouincia continent, cætera Venetorum reipublicæ aut quibus ipsi iudicassent acquireretur. Postquam prædictis ut erant scripta assensum præbuit Laurentius, ad principis genua prolapsus, sponte sua in hæc uerba iureiurādo q̄ potuit alta uoce dixit, nullum unquam futurum diem quo Florentinos huiusce beneficij obliuio capiat, eosq; si aliquo unquam tempore difficultatis quippiam Veneto ingrueret, promptos ac obuios retribuendæ pro uiribus operæ affuturos. Paulopost Nicolaus marchio Estensis, & Ioannes Franciscus Gonzaga Ferrariæ unus, alter Mantuæ principes, ab Venetis quorum pridē fuerant socij, in eisdem fœderibus pro cōmunibus Florentinæ ac Venetæ rerumpublicarum socijs sunt ascripti, actumq; est Venetorū cōsensu, ut Parma ciuitas si reciperetur Estensi cuius olim fuisset, daretur. Missi item sociorum belli oratores, cum Carmagnolæ nūcijs literisq;, Amedeo Sabaudiæ duci facilitet suaserunt, ut permissa sibi Mediolanensi urbe, si quouis caperet modo eisdē etiā ipse ascriberetur fœderibus: & Alfonsus Aragonum rex, quem à Florentinis pecunia adiutū ostendimus, germano cōntra Genuam cum triremibus misso, se solito acrius in bellū incumbere, ac reducendo in Genuam Fregosio, ut cœperat, assistere promisit, quoniā uiceuersa socij bello populi illum recipienda per uim Corsica, iuuare per fœdera se obligarunt. Senenses item quibus cum Florētino societas bellorum pacis'ue dudum fuisset, noua hæc fœdera secum inire non recusarunt: quanquam uero tam multos populos principesq; Veneti contra unicum concitassent Philippum, nō tamen arma subito capere uoluerunt, sed Franciscum Segam quo uterentur epistolarum magistro, quemq; Philippo notum ac quàm familiarem, ex longa consuetudine scirent esse, mittentes iusserunt, ut illi persuaderet, quòd intra ascriptos in fœdere Florentino Lombardiæ terminos copias cōtraberet, & restitutis quæ ubiq; ceperat oppidis, pacem cū eo populo firmaret, cui etiā ipsi accedere promittebant: quod si facere recusasset, bellum illi pro caduceatore iterato indiceret. Dimissusq; Venetijs est post Franciscum Segam Carmagnola, ut conscriptas dudum paratasq; per agros Vincentinum & Veronensem copias ad propinquiora Brixiano agro loca traduceret, apertum contra Philippi dominia bellum undiq; ostēsuras. At Philippus nec tantis contra se paratis motibus, nec Carmagnolæ minis conatibusq;, nec Francisci Segę uerbis aliquantisper deterritus, magno id bellum animo accipere statuit, quod eò celebrioris gloriæ futurum existimaret, quo maiori cum periculo gereret. Nec tamen pristinis mutatis regēdi moribus, ut multi futurum crediderant, aut sese reb. præsentem exhibuit, aut plures solito meliores'ue ad consilium admisit: quin potius Oltrado & Zanino innixus, per quos omnia administraret, nunquam à ciuibus, nunquam à tam multis, quibus dominaretur proceribus, raro ab ijs quibus uteretur consiliarijs est uisus, in amœnisq; Cusaghi & Biagrassi uillis se continebat: aut cum Mediolani esset, arcis claustro quando feras agitare cōstituisset, exibat. Nullā item apud exercitus loca'ue hosti contermina, insignem fecit mutationem, & cessantes interea à bello sui exercitus effœminabantur. Quam enim in Thuscia habebat legionem pecuniarum egenam, per capta, ut diximus, castella diuisam, torpescere permittebat: & Franciscus Sphortia Romandiolæ bello, quod contra Fauentinum gerebat acerrimum intermisso, Mediolanū cum paucis commilitonibus se cōtulerat. Vnico autem in tantis motibus nouo auctus est Philippus fauore. Nam Alfonsus Aragonum rex, post conscripta quæ supra ostendimus fœdera, pacem cum eo firmauit, receptis in præmium portu Veneris, ac Ericis castello in Genuensi Riperia orientali.

A BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLInatione Romani imperij, Decadis tertiæ, Liber tertius.

ESTINATO interim bello Veneti suscipiẽdo intẽtissimi, id expectabant solũ, ut præclari terribilisq; alicuius facinoris initiũ magnis
darent rebus quas animo molirent. Et Carmagnola q tam multa suadendo illis bello fuerat pollicitus, omnia amplius explorare, nihil in
tentatũ relinquere, ut factæ uerbis ingenti de se expectationi, pari rerum magnitudine responderet. Illexerat is primo pecunia arcis Brixiæ custodes, ut præfecto noctu dũ uigiles recẽseret interempto, immissas ab se admitterent copias. Sed cũ parũ successisset, infensę Philippo factionis Guelfos Brixianos tentare aggressus est, in quib. duos, Petrũ & Achillẽ
cognomine Aduocatos inuenit, q per refracta urbis mœnia illũ nocte quã diui Benedicti natalitiorũ dies est secutus, cũ legione introduxerunt. Qua itẽ die Nicolaus marchio
B Ferrariensis, quẽ Florentini generalẽ exercitus sui præfectũ paulo antè declarauerãt, immissis ex Rhegiolepido copijs magnã ex Parmensi agro abegit prædã. Resciuerat uero
Philippus aliquot antea diebus, Carmagnolã quãdoq; ex Veronẽsib. quandoq; ex Mãtuanis mouentẽ & Bergomensem Brixianũq; agros adeuntẽ multa moliri. Quamobrẽ
Brixiæ magis timẽs, Oltradũ cũ cohorte miserat, q curaret, ne quid paterent res Brixiæ
detrimẽti. Sed ipse in nouis urbis munitionib. ciuitatulã uocãt, ad quas adueniẽs declinauerat, se cõtinebat. Tumultu aũt de nocte media exaudito, nõnullos factionis Gibellinę
ex urbe ad eũ cõfugientes admisit, datamq; à Philippo cohortẽ ad tumultũ pro posse cõprimendũ, exire cupientẽ accurate, phibuit. Quare mœnia ingressus Carmagnola, cũ nemine repugnãte, nõnullos primis cõspiratorib. nactus esset fautores, portis omnib. e uestigio, & ea urbis parte maxima quæ à munitorib. excludit, faciliter est potitus. Est nanq;
Brixia in tres partes diuisa, in montis ẽm cui adiacet summitate arcẽ habet uetusto opere munitissimã. Ab ea in subiectã cõtinentemq; in planitie urbis partẽ muri ducunt duo
C densissimi: quorũ qui ad sinistrã est, urbẽ ipsam ab extra munit: q uero pertinet ad dexterã, intersecãs urbẽ sub uetustæ ciuitatulæ uocabulo Gibellinã claudit factionẽ. Huic particulæ cũ recipiendo præsidio parua esse uideret, nõ paruũ anno antea tertio Philippus
fecerat additamentũ, qđ ab muri superbissimi altitudine crassitudineq;, & circũdata ad
eã partẽ quæ spectat in urbẽ fossa, inexpugnabile credidit futurũ. Eidẽ itẽ particulæ cui
nouæ ciuitatulę indiderũt nomen, suburbiũ est adiunctũ urbi continẽs, qđ muro fossaq;
similibus circundatũ turrim, pilarem portam uocãt, in fronte qua in urbẽ spectat lapide
quadrato habet uastissimã, quam sperauerint opifices omnia machinarũ genera frustraturam. Igitur Philippus audita Brixiæ rebellione, & si admiratio eũ cepit id Oltrado præsente fieri potuisse, tamen postq; arcem munitionesq; saluas esse intellexit, rẽ in eã accepit partem, ut occasionem oblatam crediderit, & quos haberet in Brixia perfidos suspectosq; perdẽdi, & Carmagnolam ab cæteris ausibus deterrendi. Nec tamen solus eã conceperat opinionẽ. Existimarunt nanq; Itali omnes ad quos munitionũ Brixiæ præsertim
D nouarũ fama peruenerat, futurũ ut repulsus cum ignominia Venetorũ exercitus, quod
infausta bellorũ primordia sæpenumero faciunt, nihil in posterũ feliciter intẽtaret. Omnibus itaq; quos in Lõbardia retinuerat equitib. numero quadringentis, Francisco Sphortiæ, qui se ut diximus salutatum aduenerat datis, illũ iubet id negocij solũ suscipere, ut rebellibus noceretur, & tãdiu munitiones redderẽt saluas, quoad suos ex Hetruria Romãdiolaq; exercitus reuocaret. Interim Carmagnola quicquid munitionũ ad urbẽ spectat,
fossa circundederat subitaria & repagula aggerib. cõfirmata portis obiecerat. Quamobrem ingressus munitiones Sphortia, & si crebris per noctẽ interdiuq; factis eruptionib.
augendo cõfirmandoq; operi intentos disturbauit Venetos, nullo ciues affecit incõmodo. Augebant uero in dies Venetorũ copiæ, nam dimissi per omnẽ Italiã conquisitores
æra cũctis pedestria equestria'ue stipẽdia facere uolentib. psoluebãt. Quare Carmagnola, postq; aduentu Sphortiæ nihil immutatũ uidet, Ioannẽ Franciscũ Gonzagã marchionẽ Mantuanũ, qui cõtinuo adfuisset paratis ab se munitionib. præficit, ipse oppugnandæ
Pilari porta, omnes adhibet uiriũ conatus: decẽ subito, & quandoq; postea plures bombardæ ad ipsam turris fossam adactæ sunt, minima quarũ lapidẽ trecẽtenũ, eũ maior quadringentenũ cõtineret, in illã iaciebant. Et tamen ratiõe adhibiti oppugnationũ periti,

fillarũ iactus moderabant͂,ut nulli prius immitteret͂ ignis, q̃ præcedens illã ordine suũ la E
pidẽ euomuisset. Vnde factũ est,ut cũ exonerata concrepuisset posterior,prima acceptũ
denuo lapidẽ fulminaret.Obstinatæ huic oppugnationi dies noctesq́ insudanti Carma
gnolę accepta apud Taruisiũ ex casu equi neruorũ clades recruduit:& q̃ per morbi regij
speciem,exinde neruos primo debilitatus fuisset,febri laterisq́ dolore correptus,senatu
exhortante,Patauinas Aponi balneas accessit.In cuius absentia & si omnia minore cum
feruore fiebant,Gõzaga tñ curante in dies crescente,& primo cœptæ cõtinuabant͂ mu-
nitiones,& nouæ ubi maiorẽ ab hoste fieri uim posse existimaret͂ quotidie instituebant͂,
cœptumq́ est per copiarũ multitudinẽ,dispositis extra urbẽ stationib.adhiberi curã, ne
clausis Philippensib.cõmeatuum quippiã ab agrestib.importaret͂ . Sed Sphortiæ auda-
cia crebræ in nouas munitiones fiebant eruptiones, frequentibusq́ circa urbẽ certabat͂
pugnis.Quare saluandis ciuib.& tuendis operibus occuparo , tutus in arcẽ ciuitatulæq́
ex mõtibus,quẽadmodum pacatis antea rebus patebat accessus. Iusserat interea Philip-
pus & frequentib.curabat nuncijs,ut oẽs copiæ munitis peditatu ijs quæ in Hetruria ce F
perant castellis,se illis adiungerent cohortib.quæ in Romãdiola militabãt, mox in Lõ-
bardiã recuperanda Brixia traiecturæ. Quo adducti terrore Veneti, Carmagnolã q̃ ma
gna ex parte bonã reassumpsisset ualetudinẽ,in castra accedere curauerunt.Eiusq́ aduẽ
tu omnia adeo cõfirmata,adeoq́ hostes repressi sunt,ut quas Sphortia aperto extra mœ
nia cãpo,& in operũ stationes edere solitus esset pugnas,pro ipsis ciuitatulæ mœnib.pu
gnare quãdoq́ sit coactus. Vnica per id tẽporis Venetos angebat cura , ut reuocatas ab
duce in Lombardiã copias , transitu ꝓhiberẽt:nulla uero ipsi erãt Appenninum inter &
Adriaticũ pelagus,siue Padũ loca,apud quę id posset intẽtari.Quare Nicolao marchio-
ni Estensi negociũ dederunt,ut ipse in agro Mutinensi,cuius fines Apennini iuga & Pa-
di fluentia attingunt,ad expositã Mutinẽsi agro Scultẽnę amnis ripã,& saltus montiũ in
terscinderet,& planitiẽ subiectasq́ paludes cõgestis ad meatus oẽs arborũ truncis,ac di
spositis stationib.asseruaret.ipsi uero Victorẽ Barbarũ genti patritię Venetũ ciuẽ, cum
equitatus peditatusq́ lectissimi,sex milib.mittẽtes,iusserũt , ut apud Vignolã oppidum
Scultẽnę contiguũ legionẽ cõtinens perpetuas noctu ac interdiu stationes secundũ am G
nis fluẽtia disponeret,quę quãprimũ hostes uada irrumpere exploratũ haberet , uel eos
sua pręsentia absterreret,uel nullo coercitos ordine opprimeret transeũtes. Est enim Vi
gnola medio fermè Apẽninũ inter & Padũ tractu, & licet sit primis sub collib. ad stadia
decẽ in planitie sitũ,exitus tamen equitatui in ripæ altitudinẽ peruij ad superiorem illius
partem ex amnis alueo sunt rarissimi.Qui uero subiacet oppido ad uiginti stadia amnis
alueus,ubiq́ patulos maiore anni parte meatus habet , quousq́ in arctum coactus adeo
in canali restrictas cõtinet aquas,ut raro,nisi per maximã æstatis siccitatem, priusq́ palu
des attingat uadari possit. Ab ipso aũt paludum initio,qua Creualcorio Bononiensis a-
gri castello appropinquat,per inferiora quibus à Pado distat,uiginti passuum millia,nul
lo unq́ tempore,securum sine nauigio uel pediti,uel equiti transitũ præbet. Coactæ igi-
tur ad superiorẽ sub collibus Bononiensis agri partem Vignolam è regione respicientẽ
Philippi copiæ,diebus fermè triginta, quibus per ea loca remoratæ sunt , uarias per no- H
ctem quandoq́ interdiu intentare transitus uias sæpenumero simularunt. Sed cũ se mar-
chionis quandoq́ Victoris copiæ opposuissent retrocedentes , in gubernatoris Bono-
niæ,qui illorũ susceperat curã prouidentia quiescebant. Tandẽ ponte fabricato in Persi-
ceti oppido ad Creualcorij paludes Scultennam kalendis Maijs sub lucis exortũ transi-
uerunt. Pontis instituendi ratio hęc fuit: Vasa uiginti oblonga, quibus uindemiam plau
stris deferunt,ordinibus duobus reste cõiuncta utriusq́ ripę arboribus alligarunt, & cũ
cratibus unaquęq; alterius parti supposita esset ab prima in secundã fluminis ripã ordi-
ne dispositis,superiecto tenui stramẽro sabuloq́,tutũ ac solidum iter equitatui prębue-
runt. Amne superato Philippenses,dispositas in proxima sylua Venetorũ statiões,adeo
sublatis terruerũt clamoribus,ut nullus pedẽ loco mouere sit ausus. Erant uero reducib.
propinqua receptui,Mirandulę & Cõcordiæ loca,& succisę syluestri in regione per se-
mitas ac aduerso ab inuicẽ casu in obicẽ positę arbores itinera oppleuerãt,ut licet fugiẽs
legio remouẽdis obicibus impedita,lente progrederet͂, difficilis tamen persecuturę uia
uideretur futura. Forte per id temporis Guido Fabrianensis nouo à Venetis conductus
stipendio ad augẽdas Barbari copias , cum cohorte dimidia mittebatur. Is de quarta ui-
gilia

A gilia, ab oppido finali mouens, exaudito transeuntiũ strepitu quos ex Venetis excubias
seruantib. credidisset esse, ad eos delatus cũ omni equitatu interceptus fuit. Tũcq; copijs
intra Lombardiã receptis, Philippus Forumliuij Imolamq; ecclesiæ ciuitates, quas in ho
stium potestatẽ uenturas dubitauerit, ad eidus Maias gubernatori Bononiæ pro Marti-
no pontifice consignauit. Et postq; ubiq; tunc temporis in rebus ecclesiæ feliciter ageba
tur, decẽ eodem mense pontifex ipse creauit cardinales, quorũ duos ex Bononia tũc ac-
cepit petentẽ efflagitãtẽq; unũ Arelatensem illũ Bononiæ gubernatorẽ, alterum enixis
sime reluctantẽ Nicolaum Albergatum Bononiensem & ciuẽ & episcopũ maximæ ui-
rũ sanctimoniæ, cui ecclesia rarissimos ętate nostra habuerit prælatos adsimiles. Eodem
item tempore idem pont. Alfonsum regẽ Arragonũ damnatũ anathemate iudicauit, qa
is rex ægre ferens fauores præstitos ab Romana ecclesia Ioannæ secundæ tunc regni Si-
ciliæ citra fretũ reginæ & Ludouico Andegauẽsi illius adoptiuo, antipapã idolũ in Pani
sculo Arragoniæ promontorio cõstituerat. Duo inter Brixiæ rebellionẽ, & copiarũ Phi
B lippi in Lombardiã reditũ, menses intercesserant, cõstansq; fuit apud omnes rerũ milita
rium peritos opinio, si aut prius aduenissent, aut quo tẽpore agrũ attigerunt Brixianũ,
intra Ciuitatulæ munitiones, quod illis facillimũ fuit, sese recepissent, & possibiles in ur-
bem obiectasq; munitiones fecissent impetus, Brixia eos Venetorũ copias non sine cla
de maxima electuros. Illi uero quàmprimũ in Brixianis fuerunt, munitionibus quidẽ &
arci ad stadia duo appropinquauerunt: sed paulopost loco castris munito apud Brixia-
norũ oppida constiterunt, si fortè hostis pugnandi copiam faceret expectantes: interim
Carmagnola, cui unica Ciuitatulæ expugnatio esset curæ, operi intentus copias intra ur
bem seuera districtione cõtinuit. Et Veneti maximo pecuniarum profluuio potiusq; im
pendio cõtractas undiq; copias cõscribentes, exercitũ per singulos augebant dies. Po-
stremus omniũ fama notorũ, quos Veneti Florentiniq; ad Carmagnolam miserunt, fuit
Nicolaus Tollentinas, is qui ducendis equestrib. copijs, & alijs imperatorijs obeũdis mu
nerib. esset clarus, oppugnandarũ tñ machinis urbiũ & claudendorũ hostiũ peritia excel
C lebat: qui primo quo in castra se contulit die cũ hostiũ Venetorumq; munitiones diligẽ
ter inspexisset, frequentatoq; ex hostium castris in arcẽ itinere cõmeatũ importari uidis-
set, Carmagnolã & Venetos admonuit, opera quadã grandi, sed pernecessaria opus esse
qua sine perpetua fieret obsidio, aut summi quicquã incõmodi oppugnationis diuturni
tatẽ, quod adsolet, parituram. Eiusq; cõsilio coacti sunt ex omni Venetorũ ditione, fosso-
res fabriq; lignarij, quorũ opera id totũ spatij, quod auersam ciuitati arcis spõdã inter, &
postremã ciuitatis portã, munitionibusq; propinqua iacet, cœptum est cingi fossa, quæ
claudendis de industria pratis, episcopi uocant, longo circuitu, passus ad tria millia est ꝓ
tensa. Eo aũt in tempore, Angelus Pergulanus qui Philippensium exercitui præerat, ut
Mantuanũ marchionẽ, Venetorumq; copias illius rerũ curã habituras ab opis obsidio-
nisq; intentione auerteret, duxit ad uastãdos cõtinentes agro Brixiæ Mãtuanos. Sed ni-
hilo itẽ minus Carmagnola & marchio ipse, cœpto extrinsecus operi intenderunt. Ingẽ
tis huiusce operis labor impẽsaq;, & perficiendi celeritas inter se uisa sunt pugnare, ut cũ
D magna in uno uis & multorum iudicio impossibilis fuerit, in alijs maior apparuerit. Du
plex etenim fossa pari utrinq; spatio ducta, pedib. triginta latũ aggerẽ medium relinque
bat: cuius ea instituta est ad summũ usq; ratio, ut cũ superiectæ fossorib. glebulæ, pede ex
creuissent uno aspersi desuper arborũ ramusculi, ueprium q; stipites, eum natura soli gla-
reosum sabulosumq; aggerẽ cõtineret, fossisq; pedũ duodecim latitudinẽ perductis, ag
ger itẽ quantum sat Tollentinati uidebatur excreuerat. Tũc fossorib. ad ulteriora iussis, fa
brorũ erat cura, trabibus decẽpedalibus, quarũ caput operi immissum, palo altũ demer-
so innitebatur quino abinuicẽ distantib. pede, ꝑ aggere stratis longurias superiacere, quib.
ternas ex ipsis trabibus ferreo cõprehendentib. clauo, superimpositæ crates, nullã agge
ris extremitati sinerent fieri ab superexcubante milite læsionẽ, & ꝑ ipso cratum folio la-
borans faber extremis trabium capitib. pede uno extra aggerẽ ꝓminentib. uallum affi-
gebat. Ducto utrinq; uallo media pedũ duodecim equiti peditiq; patebat ꝑ aggerẽ uia,
& dispositę in utraq; ualli parte pari inter se spatio distantes, quatuor ꝑ singula stadia tur
res ligneę, magno in pugnę euentũ erãt munimẽto, portę etiã meliorib. munitę ligneis
turrib. In secundo quoq; erãt stadio ad utrãq; aggeris partem copias cum licuisset ponti-

bus dimissuræ. Eã operis insaniã inchoatam esse audiẽtes Philippo assistentiũ quosdam E
ferunt dixisse, nihil æque optandum fuisse, q̃ ut Venetos huius fatuitatis libido incẽde-
ret, quã ipsi existimarent intelligerentq́; Xerxis illius potentissimi quondam Asię domi
natoris, opes exhausturã. Et Pergulanus postq̃ multis in Mantuano agro editis incen-
dijs, nullã ab operibus diuersionẽ factã esse uidit, castra primis propinqua iterũ cõmuni
uit. Nec Piccinino, qui tũc ei suberat, Francisco Sphortia, Christophoro Lauellano, Sic-
co Montagnaneo, & Arditione Carrariensi hortantibus efflagitãtibusq́; adduci potuit,
ut impediendis perfringendisq́; operibus impetum faceret. Sibi enim Philippo obediẽ
dum, hortantibus singulis, & poscentibus simul omnib. respondebat. Opere interim pe
nè cõpleto, quod primos attigisset colles, Carmagnola asseruãdis munitionibus repagu
lisq́; Ciuitatulæ obiectis, attribuit quãtũ peditatus uisum est satis, & ilico oẽs copias tũc
primũ in patentia uallatũ aggerem inter & urbem Ciuitatulamq́; iacentia, quæ ob hoc,
uti ostendimus, de industria clausisset prata eduxit. Insuper dispositis pro aggere balista
rijs quinq́; millib. pręcepit, siue absens exercitũ eduxerit, siue pręlijs oppugnationibusq́; F
intendat, datæ insistant aggeris custodiæ, nec se etiã ab hoste circumuẽto accuratius uo
cante deserant stationes. Reliquerat ad Philippẽsiũ castra trãsiens Sphortia in munitio-
nibus mercenarios pedites lectissimos mille quadringentos, & frequentes inerant par-
tim illas inhabitare consueti, partim qui prima rebellionis nocte illuc confugerãt factio
nis Gibellinæ Brixiani. Ei peditatui centuriones præerant quatuor, solo cognomine pa
trio noti, Brixianus, Placẽtinus, Bergominus, & Andreas Taruisinus. Quos Carmagno
la prælijs ꝓpè cõtinuis infestabat. Nã sibi de multitudine ex Venetijs in castra cõfluente
fisus, scalis quãdoq́; muro applicitis, quãdoq́; subductis uineis, multos morti periculisq́;
obijciebat, quò Philippenses assidua lessos pugnãdi necessitate, ad deditionẽ faciẽdam
adduceret, aut repugnantes à balistarijs, quorum multos in castris haberet, certo ictu de
stinato ferientes uulneratos occisosq́; ad facile superabilẽ redigeret paucitatem. Quod
& si magna ex parte effecit, ad mille etenĩ hominũ intra munitiones, partim occisos, par
tim debilitatos fuisse constat, centuriones tñ quos toto obsidionis tempore maxima uir G
tus reddidit saluos, omnia sunt tutati. Quassauerãt diu cõtinuis propè bombardarũ ictĩ-
bus Veneti postremã, quæ admittẽdis præsidijs instituta erat, Gargetã uocant Ciuitatu-
læ portã, & disiectis propugnaculis, muriq́; summitate nõ leuiter corrosa, tãtus excreue-
rat in fossa ruderũ cumulus ut facile apparuerit Veneto militi futurũ adacta scalarũ mul
titudine murũ cõscendere, tam multosq́; uno impetu in resistentẽ ac mœnia defensantẽ
hostem immittere, ut iusto prælio ꝓ ipsa muri latitudine res cominus gererẽt, quamob-
rem magistratus Brixiæ decreta oppugnatione præmiũ ascensuris ordine ꝓposuerũt, ut
qui primus esset quadringentis, trecentis secundus, tertius ducentis, decem subsequẽtes
centenis, alijq́; numero uiginti, denis quisq́; aureis donaretur: tuncq́; tantis clamorib. tan
tis hinc inde illatis uulneribus, per horã est pugnatum, ut ascendentiũ ne & morti se obij
cientiũ, an paucorũ audacissime mœnium defensioni inuicẽ succedẽtium, admirabilior
fuerit uirtus inspectans dubitarit exercitus. Amissis tñ multis centuriones hostem repu-
lere, diuturniorem ac perpetuã pati obsidionem parati, nisi ab multarum sustentandis te H
nuiter corporibus necessariarum rerũ penuria, ad famem esset peruentum. Qua urgente
inducias ea cõditione sunt pacti, ut nisi infra diẽ decimã subueniret Phil. cum armis abi-
re permissi dederit munitiões: tunc Carmagnola postq̃ opere perfecto cæteris uacabat
curis, attentiorẽ adhibuit diligentiã, ne clausi minimũ quippiã acciperent cõmeatus. Fre
mebant interim, & magnis inuicẽ iurgijs decertabant, exercitus Philippi ductores pro-
ditam magis esse ductorũ ignauia, quã à perfidis ciuibus Veneto Brixiam, q̃ in propte
sit ab tanto exercitu recipi, si modo in ea re uterenẽ animis, quos inuadẽda Hetruria pri-
dem ostenderant. Pergulensis aũt ira percitus ita aiebat, fossa munitum altissima, dupli-
ci uallo, eminentib. castellis coronatũ spisso milite frequentatũ, machinis, bõbardis, bali
stis plenũ perfringite uallũ, uel si durã materiẽ pugnis unguibusq́; nequibitis disiicere,
acceptis ab auib. superuolare alis, præstaret mea sententia clausos per fœdera & deditas
munitiones præsto educere probos uiros, quib. præsenti exercitui accedentib. futurũ est
ut urbẽ recuperemus, Venetorũq́; copias aut fugiẽtes persequamur, aut ubicunq́; consi
stant obsideamus clausas. Si enim diutius per uim liberare cõtendemus, hũc exercitum
hosti

A hosti offeremus diripiendũ,quo sublato obice,aperta quaqua uersum uia Veneti Lombardia ocyus potient.Ad hæc ira excãdescens Piccininus,ergo socij inaudito hactenus exemplo quæ nobis sunt munitissima abijciamus, illa postmodũ quæ tenere nesciuerimus ab uictore exercitu per uim erepturi,quin me ducẽ,me sequant prima inferentẽ signa,quicunq; præstiti iuramenti,quicunq; honoris sui memores gratã Philippi operam cupiunt exhibere.Eũ exhortatus & subsequi pollicitus Sphortia suos cõuocat, Piccinino aũt structa acie,in aggerẽ tantisper ferri cœpto,ut iaculis ab uallo peteret, & Sphortia,ut ductores alios qui circa Pergulensem hærebãt,induceret accessum differente,trãsmisso ponte Carmagnola emittere cœperat,qui Philippenses summouerẽt,& cæteris in aciẽ descendere iussis cõspicit Piccininũ, cũ aliorũ sequela esset destitutus , sese intra castra ocyus recepisse.Ea tunc destituti spe centuriones, qui oẽs Philippẽsiũ motus de munitionũ mœnib.ꝓspectabant Pilarẽ portã & Gargetã destituẽtes, potiusq; in uim fœderũ dedẽtes,ab hoste recipi permiserũt,& intra secundũ ueteris Ciuitatulæ orbẽ,clausi ali
B quot itẽ dieb.nullo fœderũ respectu habito restitere,quousq; famis acerbitate coacti illã itẽ quemadmodũ & primã reliquere potiusq; dedidere. Ad arcẽ exinde ab Veneto itũ est, quã ingressus cũ selectis quinquaginta peditib.centurio Placentinus,adiuuit à præfecto uiriliter defensari.Sed cũ Veneti appulsis undiq; bõbardis,illã assidue quaterent,cõfracta exterior uetusti muri sponda,ad oppugnantiũ munitiones corruit : qđ cũ Philippo esset renunciatũ,reluctantẽ præfectũ arcẽ saluis ꝑ fœdera socijs dedere iussit. Sed primũ ea Brixiæ munitionũ oppugnatio mensem est ꝓtracta, qua ad finẽ perducta, Veneti maximo leuati onere Carmagnolã ad recipienda agri oppida iusserũt ducere.Sed primi omniũ Salodienses,& cõtinentes undiq; populi,qui Benacũ attingũt locũ nullis coacti armis in potestatẽ uenerunt. Postq; itaq; copijs Philippi apud Brixiã coactis nec deletus fuerat,nec repulsus Venetorũ exercitus,Martinus pont. Ro. diffidentes ad pacem perducere anhelabat.Quãobrem missus Venetias,summus uir, & præstantissimus Romanæ ecclesiæ cardinalis sanctæ Crucis,cum Venetos ad pacẽ satis inclinasset,Mediola
C nũ est ꝓfectus.Eoq; curante missis partiũ oratorib.ad pacẽ cõcludendã mandata habentibus,Ferrariæ cõuentus est habitus.In quo tandẽ post tertiũ q̃ inchoatus fuerat mẽsem, sub ipsis Ianuarij kalendis pax his fœderũ cõditionib.est cõclusa . Daret Venetis Philippus q̃cquid agri Brixiani,excepta ualle Camonica erat reliquũ,illisq; ꝑmitteret agri Cremonensis ad perpetuã Ollij fluminis ripã,quæ agrũ Brixianũ à regione respicit,latitudinẽ passuũ quadraginta.Dux Sabaudiæ quæ receperat oppida retineret. Ea adimpleri ꝓut ab oratorib.essent ꝓmissa & Philippi sigillis munita , solicitus cardinalis Mediolanũ se cõtulit.Offendit uero cardinalis Philippũ multa in Florentinorũ superbiã inuehentẽ, qui se põtificis & ecclesiæ honori, quieti,saluti cupientẽ Foroliuio disturbare uoluissent, pluribusq; Venetorũ perfidiã execrantem,quib.non sit satis dolo ac fraude captã cũ magna agri parte Brixiã retinere,ut reliquũ agri,ut Cremonensis partem uelint per fœdera subripere.Et tñ tanti uiri grauitas sapientiaq; iratũ principẽ nõ sine ingenti labore deliniuit,effecitq;,ut quæ oratores sui Ferrariæ in cõuentu ꝓmiserant, ipse idibus Ianuarijs ap
D probaret.Sed cũ missos ad oppida recipienda Venetorum magistratus se præsente cũ ignominia repulsos uidisset cardinalis,Romã ad pontificẽ re infecta est reuersus. Tantæ Philippi mutationis causam fuisse creditũ est, factas sibi occulte de quibus tñ Veneti exploratũ habuerint,ab Amedeo duce Sabaudiæ pacis & fœderationis secũ ineundæ pollicitationes.Mouisse tñ eum magis crediderim Mediolanensiũ uoces. Illi enĩ de pacis factæ cõditionib.certiores redditi Philippũ publico præter cõsuetudinem cõsilio adeuntes,multa in hanc sententiã uerba fecerunt: Tui Mediolanẽses Philippe aduenimus,mãdata exequi quæcunq; duxeris danda paratissimi,nec quicq̃ graue,durũ, impossibile existimaturi,qđ nomini tuo decus,qđ rebus salutem,quod lætitiã tibi iocunditatemq; afferat.Hanc uero mentem,dispositionem,uoluntatem inesse nobis , & si opera hactenus quotiens nostri usus fuit ostendimus , tñ hoc tempore ideo uisum est coram memorare, quia maximis in rebus,quas præsentia afferunt tempora,aut populi Mediolanensis opũ magnitudinem,aut quoad ipsis uti possis,ignorare es uisus , qui post illatã ab Venetis ꝑ dolũ,per insidias,machinationes,per fraudes,iniuriã,ad eã animi cõsternationem es perductus,ut impositũ summa cũ ignominia iugum patiens accipias.Quid enĩ est aliud munitissimas arces,frequentissima populis agri Brixiani oppida Veneto dedere, agri Cre-

monenſis Ollij ripã permittere, ꝙ Brixiæ furibus, Cremonã largiri, ꝙ ſuperbo ambitio- E
ſo hoſti, opprimenda, cõculcanda per uim Lõbardia anhelanti, ſtimulos, animos, cõfidẽ
tiã addere? Enimuero ſi nullæ adeſſent tibi, uel quas habes copiæ ab hoſtibus ſperneren
tur, cedendũ tempori tecũ ſentiremus. Sed cũ magnũ, paratiſſimũ, florentiſſimũ habeas
exercitũ, cui hoſtes laceſſiti nuſq̃ congredi ſint auſi, nihil aliud cauſæ reliquum fore exi-
ſtimauimus, cur infami & ꝑnicioſo fœderi acquieueris, ꝙ ꝗ dandis lõgiori tempore ex-
ercitui pecunijs, facultates tibi addubitaueris defuturas, poſtquã adempta tibi Brixia, a-
gitatas bello proximas ciuitates pendendis uectigalib. deterioratas eſſe intellexiſti. At
tibi ſunt ingentes quib. uti poſſis Mediolanenſiũ pecuniæ, tibi ſolito opulentiora, ſi ſer-
uis credes tuis, erunt uectigalia, ut quas habes copias perpetuò retineas, & maiores cũ li
buerit cõſcribere poſſis. Tantũ oramus, nobis utere, & periculũ facito, petulanténe Ve
neti & Florentini augenda ſub libertatis nomine ſua tyrannide, an Mediolanenſes ſoli-
da, quę ſibi tua indulgẽtia adeſt libertate cõſeruanda, ſint ardentiores. Ad ea Philippus
ſumma comitate paucis ita reſpõdit, ut belli culpã in Florẽtinorũ ſuperbiã, Venetorũq́ F
perfidiã reijceret, ſe aũt diceret pro accepta à maiorib. quã imitari uoluerit, in eccleſiam
Romanã pietate, ad eas rerũ difficultates perductũ eſſe. Quantũ uero attineret ad fœde
ra, rẽ eò loci adductã eſſe, ut aut pax accipiatũ quæ offeratũ, aut nouũ de integro bellũ, ſed
maiore apparatu ineatur: proinde cõſulerent, dicerẽt, opem qua poſſent ſe iuuare offer-
rent, ſeſe fideliũ ſuorũ cõſilio obtemperaturũ. Egreſſi arce Mediolanẽſes, cõuocatos cõ
ciues quid cũ Philippo egerint edocẽt, hortanturq́; ut in ea rerũ difficultate benemerẽti
de populo Mediolanẽſi, de nomine Lõbardo principi cõſilio opibusq́; aſſiſtant. Multa
inter eos eo in cõuentu ſunt dicta, de Mediolanenſiũ dignitate, de Venetorũ inſolentia,
quib. ſit in animo nõ modo Philippũ tollere, ſed Mediolanũ Lõbardiãq́; ſubiugare plu-
rima atq; & tẽpori parũ accõmoda dixerũt pleriq; de priſca Mediolanẽſiũ potẽtia, indi-
gnũ horrendũq́; fore, Lombardiã Venetis inſulanis cõculcãdã per ignauiã, ꝑ auaritiã re
linquere. Tandẽ uotis ſingulorum ſcrutatis Philippo reſpõderi placuit, bellũ de integro
Venetis inferret, Mediolanenſes decẽ miliũ equitũ totidemq́; peditũ cõtinuata per quo
tannos ſtipẽdia exhibituros, ſi urbis Mediolani uectigalia ciuib. adminiſtranda permitte G
ret: quicquid uero tributorũ ex reliquo principatu eſſet, ſibi retineret, à quib. ipſe ſtatuiſ-
ſet ut antea gubernãdũ. Voluiſſe ferũt Philippũ poſtulata Mediolanẽſibus cõcedere, ni
ſi ſuſpicioſum natura principẽ deterruiſſent Palatinorũ ſuſurratiões, periculoſum fore aſ
ſerentium, in eo qđ cũ liberis populis gereretũ bello, illos tanq̃ libertate donatos publi-
cis præficere munerib. Cũ itaq; nec cõſultis accedere, nec illa palàm denegare cõſtituiſ-
ſet, miſſos à populo qui deliberationẽ referrẽt nũcios, ad Zaninũ Ricciũ repulit audien
dos. Quamprimũ aũt intellexerunt Mediolanenſes, nõ admiſſos eſſe ad principẽ nunci-
os, feruore quo ferebantũ extincto, ab inceptis deſtitere. Et Philippus oblatã æris uim, ni
hilo ſecius ingenio & artib. extorquere cõſiſus, bellũ inſtaurare meditatus eſt, & oppida
arcesq́;, ut diximus, reddi ueruit. Poſtq̃ uero cardinalẽ ſanctæ Crucis Romã periuiſſe cõ
pertũ habuit, ut auctos ſibi aliqua ratione animos hoſtib. oſtentaret, ſubitã in agrũ Man
tuanũ incurſionẽ fecit. Literis aũt quas cardinalis ſanctæ Crucis Brixiæ agro excedẽs de H
derat, in ſenatu lectis, cõciti ira Veneti bellũ priore maius accuratiusq́; occulte cõſtitue
runt gerere. Qđ uero pacis fœdere apud Ferrariã primũ icto, nõ paucas dimiſerãt copi-
as, quas Philippus mercede cõduxerat nouos cõquirere milites ductoresq́;, & quos re-
tinuerat numero ex Carmagnolę ſentẽtia diffinito, augere prima fuit cura, impetũ poſt-
ea in Mantuanũ agrum à Philippenſibus factũ audiẽtes, cõſulto palàm facto decreuerũt
Philippũ bello omnibus uiriũ conatibus perſequendũ. Reuocati in bellũ Florẽtini, etſi
pacẽ feſſi optabãt, prima ſecuti ſunt fœdera. Amedeus aũt Sabaudienſis dux, etſi elapſo
tẽpore nihil geſſerat memoratu dignũ, renouãdo huic bello intẽtius ꝓmiſit incumbere:
cuius ductu Mõtisferrati marchio, noua cũ Venetis cõtra Philippũ accepit fœdera, Ale
xandrinã ciuitatẽ ſibi uicinã, pro ſe pactus retinere, ſi q̃n illã Philippus amiſiſſet, Orlan-
dus itẽ Palauicinus, cui plurima eſſent in Cremonẽſibus, Placẽtinis & Parmẽſibus caſtel
la, Venetorũ fœdera eſt ſecutus, & Genua extorres, bellũ quod maritimo Alfonſi Ara-
gonũ regis auxilio, ut diximus deſtituti, terra cõtinuo geſſerãt, ſolito acrius gerere pro-
miſerũt. Tantis tñ circũdatus implicitusq́; bellis Philippus triplici expeditione, primus
laceſſere hoſtem cœpit: claſſe enim in Pado apud Cremonam coacta, Turricellas cepit,
caſtel-

A castellũ Parmensis agri, ostio Tari fluminis propinquũ, quod Veneti eo donari dudum
tenuissent. & peditatu in Brixiæ mõtanis eqtatuq́, duce Angelo Pergulano, ꝑ planiciei
oppida disposito, Brixiã infestabat. Carmagnola nanq; q̃ sciret maiores copias in futurã
æstatẽ à Venetis magno cum impẽdio cõparari, interim ad Patauinas Appani balneas,
iterũ se cõtulerat, cõtractã ex casu eq, ut ostẽdimus, neruorũ mollicię sanarurus. Tertia
& cæteris primo impetu felicior Philippi expeditio contra Genuæ extorres fuit. Nam
Sphortia Genuã ducere iusso, optatã prius uictoriã, q̃ ille applicuerit, est adeptus. Tho
mas em̃ Fregosius extorrũ agrestiũq; numerosa manu, & Florẽtinorũ pedestribus eque
stribusq́; aliquot turmis fretus, castra in uallibus Vulturi Pulcefræ & Pisanis diu habue
rat, urbẽq; aliqñ oppugnare ausus multipliciter affligebet. Is Sphortiã aduentare intelli
gẽs, Abraã fratrẽ impigrũ iuuenẽ, ad Pulcefrę uallis exitũ misit obuiũ: interea Florẽtino
rũ turmæ, ob pecuniarũ carẽtiã quas illi pacẽ habere cõsisi mittere neglexissent, partim
insalutato Thoma, partim eo frustra renitẽte, magna ex parte signa deseruerãt: quare ad
B eã copiarũ tenuitatẽ peruenerat Thomas, ut q̃ die fratrẽ misit uix octingẽti apud se mili
tes in castris essent. Id cũ in urbe esset renunciatũ, Genuẽses quos Sphortiæ accessus red
didisset solito audaciores, eruptione facta, Fregosios primo impetu fuderunt: Thomas,
Baptistaq́; frater cũ paucis fugiẽtes, Bauarũ, Rechũq; petiuere: cæteri oẽs eqtes pedites
que q̃ remãserãt, & agrestes numero sexcẽti uenerãt in Genuẽsiũ potestatẽ, præda quæ
ex militũ impedimẽtis agrestiũq; rapinis, eò pridẽ cõtractis, fuit magna in urbẽ cõporta
ta, & Sphortiæ accessus, ac diminuta ob acceptã cladẽ extorrũ extimatio, præsentẽ Ge
nuæ statũ plurimũ cõfirmarũt. At Piccininus dispositis, ut diximus, ab Angelo Pergulẽ
si ꝑ agrũ Brixianũ reliquis Philippi copijs, suas ipse ad Padũ duxit, & classe iussa descẽde
re, Casale maius opimũ agri Cremonẽsis oppidũ terra & Pado oppugnatũ recepit. Inde
traiectis copijs Brixillũ, qđ oppidũ etiã Pado alluit, undiq; oppugnauit. Eo per oppida
ni unius ꝓditionẽ breui potitus, arcẽ cõportatis ex Mediolano Cremonaq́; machinis et
bõbardis die noctuq; quassauit. Quãobrẽ diruptis undiq; ꝓmuralibus ꝓpugnaculisq́,
C præsidiũ Venetorũ oppidaniq; cogebant̃ de ruinis quæ fossas penè cõpleuerant repu-
gnare. Interea classis à Venetis armata in agri Mãtuani finib. Pado attrahebat̃. Cui cũ Pi
sanus, Eustachius, Papiẽsis classis Philippi ductor, soluta Brixilli oppugnatione obuiã-
dũ cẽseret, Piccininus ecõtra oppugnationẽ noluit intermitti. Ipsisq; ductorib. ob eã sen
tẽtiarũ diuersitatẽ animo abalienatis, & oppugnationi negligẽter insistentibus, missæ à
magistratu Brixiano turmæ aliquot, clàm à Brixillẽsibus accitæ, classis quæ apꝓpinqua
uerat auxilio oppidũ receperũt. Magnã exinde machinarũ armamẽtorũq; oppugnatio
ni adhibitorũ iacturã fecit Philippus, quã maior paulò post est secuta: etenim recepto à
Venetis Brixillo, Pisanus classe supra Casale cõtracta substitit, in quẽ Veneti subito na-
uigarũt. Maior nauiũ numero & robore armamẽtorũq; multitudine, ductoris quoq; &
utrorũ peritia superior erat Venetorũ classis. Nã cũ triginta naues Philippicæ Veneto-
rũ classi sex inerãt plures, cũ lõgiores amplioresq́, tũ castellorũ fastigio celsiores. Vene
tæ Frãciscus Bẽbus, equestris ordinis, uir maritimis in prælijs tũ ꝓbatus fortunatusq́, tũ
D etiã audacissimus, Philippicę Pisanus Eustachius pręerat, uir Pado innutritus, ubi unicã
nauẽ prius bello Mãtuano, qđ Philippi genitor cũ Frãcisco Gõzaga Mãtuani genitore
gessit, gubernasset, nec ullis prius postea'ue interfuisset prælijs, fluuiatili aut maritimo
bello gestis, remigesq; & milites Venetę inerãt bellis maritimis innutriti, Philippicę Lõ
bardi, q̃bus uel raro Padũ lintribus traijcere cõtigisset: abhorret uero à scriptorũ usu ga-
leoni nomẽ, q̃ eas naues fluuiatili adhibitas classi appellãt, suntq; naues ipsæ illis adsimi
les quas Gręci dromones cõsueuerãt appellare: itaq; quales ij fuerint describemus: Ob-
lõgas apte planis alueis fabricatas, q̃b. deuehẽdis flumine aut stagnis paludibus'ue, fru-
gibus & mercimonijs utunt̃, naues binis, ternisq; & quãdo pluribus integũt tabulatis,
& bina ꝓ puppi proraq; erigentes ꝓpugnacula, tertium in mali cacumine, in orbem du
ctum disponũt, sub cauee uocabulo ꝓpugnaculum, unde deni quãdoq; plures, si exigat
necessitas, milites, missilia tela, sudes, lapidesq́, & palos ferreos in hostem mittãt, unaq;
in naui milites, machinas, armamenta, & ipsos deuehunt cõmeatus, ut quũ medio uide-
ris in Pado hærentẽ ancoris, arcẽ munitissimum'ue castellũ, non nauẽ existimes. Classe
ergo ad quartũ lapidem Cremonæ appulsa, Franciscus Bembus Philippicã cõspicatus,

ſtructis terreſtrium præliorũ more aciebus, primos octo galeonos in fronte poſitos cõ- E
cathenat. Paſinus itẽ ſtructa pariter acie ſuis iuſſis in claſſe primoribus, ut ſenſim fluuio
laberenť, & quamprimũ hoſtem pugnandi copiã facere uidiſſent, cõcitato remis curſu,
quò naues amnis defluẽs deferebat, impetũ facerẽt, quò euerſæ ut exiſtimauerat naues
hoſtium mergerenť. Quamprimũ autẽ Piſanus in cõſpectũ eſt factus, primi ex ſuis gale
oni quatuor, datum negligentes ordinẽ, in hoſtemq́ delapſi, uiam aperuerunt per eõca
thenatos hoſtiũ galeonos. Inde proris eueſtigio cõuerſis, aduerſum amniscurſum remis
ſuperãtes, hoſtiũ puppes, ſi cęteri Philippenſes in frõte pugnarẽt, petere intẽdebant. At
Bẽbus eos qui præteruecti erãt galeonos pro captis ilico reputauit, ſuasq́ acies ea ratio
ne in orbem redegit, ut cũ Padi alueũ fermè cõpleret, tum deſuper pugnantes, ſi incauti
us in bellũ ruerent circũſiſtere poſſet. Pugna aliquandiu atrox fuit, in qua quatuor alios
galeonos Veneti interceperũt. Aderat in ripa equo inſidẽs Nicolaus Piccininus, ſuisq́
quã operam & armis nequiret, cõſilio & clamoribus opẽ afferebat. Nam cum quatuor
primos quorũ audaciã uociferatione laudaſſet, hoſtilẽ perfringẽtes claſſem, à ſocijs de- F
ſeri proſpexiſſet, alios ut uel ignauo ductore Paſino ꝓhibente ſequerenť, ut ſimilem fa-
cerent impetũ hortabať. Sed Paſinus ſuã hoſtiũ claſſi imparẽ eſſe tardiuſcule intellexe-
rat. Quare Venetis ꝗ in frõte pugnabãt, dimittendis ad inferiora galeonibus quatuor,
quos ceperant intentis, cõuerſa in hoſtẽ puppe Cremonã redijt, claſſemq́ reductã eue-
ſtigio tumultuarie exarmauit: eam ſuorũ fugã cũ primo fieri cœpta eſt, intelligentes ꝗ
primos gubernabant temerario impetu ꝓlapſos quatuor galeonos, illos armamentorũ
plenos, in Pado reliquere, & in agrũ Parmẽſem cũ turmalibus exceſſere. Inſecutus fugiẽ
tem Paſinũ Bembus, cum ſubductas naues nuſq́ uideret, nouo pugnę generi obuiauit.
Philippus nanq́ Padũ apud Cremonã tribus caſtellis tabulatorum quatuor excitatis ea
ratione ſepſerat, ut nullã fore tãtã crederet claſſem, quę aut urbẽ circũſiſteret, aut in Lõ-
bardiæ intima duceret. Eorum è regione urbis Cremonæ poſitorũ duo cum utranq́ mu
nirent Padi ripã, tum palis altũ dimerſis innixa in alueum ꝓminebant, tertiũ pro medio G
amnis curſu, ſpiſſis fundatum palis tantũ relinquebat utrinq́ ſpatij, quanto nauis dextra
læuaq́ interlabens iactis ſuperne lapidibus peterer, Bembus extremum, quod lõgius à
ciuitate abeſſet, oppugnare aggreſſus, primo cepit impetu, minimũ itẽ negociũ illi fuit
mediũ capere, tertiũ tardius ideo recepit, quia cuſtodes ſpe ſubſidij Cremonenſiũ ſuſtẽ-
tati, pertinacius reſtiterunt. Cum tñ Bembus circundatum prima die, & uarijs tentatum
modis obtinere nequiuiſſet, aliã de quarta uigilia pugnæ inijt rationẽ: etenim diſpoſitis
circũquaq́ galeonibus, milites ꝓpugnacula, quæ malis ſupereminere diximus cõſcen-
derunt, quibus fuit cura repugnantẽ de caſtelli tabulatis militẽ à defenſione ſudibus la-
pidibusq́ arcere. Alios uero impigros iuuenes, ſcaphis lintribusq́ Bẽbus impoſuit, qui
hoſte ſuperioribus caſtelli partibus in pugna, quę gereretť cominus tutandis occupato,
ignẽ facibus ſubiecerunt, cõſertaq́ per obſcurã noctem pugna, obſeſſi licet intolerabili
telorũ iaculorumq́ multitudine peterenť, quia tamẽ oppidanorũ eruptionis ſpe ſuſten
tarenť, oppugnationẽ in crepuſculũ pertulere, tandẽ igne tabulata palis affixa corripi-
ente, & Veneto raptim galeonos prælio ſubducente, obſeſſi præſidio excedẽtes, in op- H
pidum cõfugerunt: eõ ſumptis igne caſtellis, eorũq́ palis ne alia ſuperædificari poſſent
euulſis, Bẽbus uictoria abuſus, haud quaq́ tenui iactura militũ nautarumq́ & remigum
eſt affectus. Expoſiti nanq́ in id ſoli, qđ Cremonam Padumq́ interiacet, nullo ordine,
nullo duce, ut quęq́ uini quod in prælio epoti erãt, aut uictorię calor tulit, diſſipati ſunt.
Vnde Chriſtophoro Lauellano, ꝗ præſidio Cremonæ impoſito præfectus erat animos
addidere, ut quod tutandis Padi caſtellis nõ fecerat, præſidium in diſſipatam multitudi
nẽ immitteret. Illyrici erãt ipſæ turmę Dalmatæ agreſtes, genus hominum nullius capax
diſciplinæ, qđ cum uino, cuius eſt auidum, incaluerit, ſanguinem animam'ue amittat an
retineat parũ curet. In hos delatus eques pedesq́ Lauellanus, ſupra trecentos confecit
ſubita occiſione. Execratus gubernatorũ inobedientiã quos ſuo iniuſſu illos expoſuiſſe
diceret Bẽbus, claſſem in ſuperiora perduci iubet, & caſtello, quod ad Abduæ fluminis
oſtia Pado imminet expugnato, per Ticinũ aduerſo flumine nauigauit. Sed Papiæ ap-
propinquãti ſolitudo undiq́ cõperta & nimia in pauore quẽ aduẽtus huiuſmodi claſſis
facere debuiſſet, omnium taciturnitas, obtendi inſidias ſuſpicioſo, ut Cremonam reuer-
teret,

A teret, suaserunt. Additus erat interea præsidio Cremonæ cũ cohorte Nicolaus Guerreri
us, quod cũ Bẽbus ignoraret tot exposuit copias, quot irruituro, ut pridẽ Lauellano ob
sistere, & acceptã notã posse diluere existimauit. Sed maioreq́ sustinere possent pedites
equitatu irruente, paucis amissis receptui signũ dedit. Æstate iã appetẽte, & copijs quas
Veneti ingẽtes mercede cõtraxerãt, in agro Mãtuano paratis, Carmagnola ualetudine
roborata, ꝓfectus est Padua. Qui traiecto per Lagiseum Salodiumq́ Benaco, ad quin-
tũ lapidẽ Brixiæ appropinquauerat, eũ Albericus Cunij comes, Perinusq́ Tortonẽsis,
cui Turco est cognomẽ, ex Gottolengo, qđ oppidũ octauo à Brixia distat miliario mo
uentes agrũ discurrerãt Brixianũ, in ipsasq́ urbis portas delati, pabulatores ad quadrin
gẽtos cũ iumẽtis & calonib. abigebãt. Erat tẽpestate illa, Brixiæ summa potestate à sena
tu permissa, Petrus Laureanus, uir artibus belli pacisq́ clarissimus, q incursione hostiũ
exaudita, equo inermis uectus nobis comitãtibus, Nazarea porta, rapidus se ꝓripuit, &
inermes armatosq́, ex decẽ milibus equitũ, q tũ Brixiæ inerãt, passim hosti sine ordine,
B sine duce cõspicatus occurrere oẽs cõtinuit, quoad accurrens inermis Perusiam Paulus
Vrsinus, sese præsente arma indueret. Eum uero cum omnibus, qui tum aderãt numero
ad trecẽtos, remota ab hoste, cuius tumultũ exaudiebamus uia circuire iussit, quoad me
dia ab Gottolengo qua illi aduenerãt uia substitisset, exinde cæteros insano impetu por
ta exeuntes hosti obiecit, iussitq́ ut hostes prædam sibi euestigio futuros, pugnando eo
usq́ distinerent quoad ceteri sequerent. Nec fefellit peritũ rei militaris prudentia, Albri
cus nãq́ & Perrinus, dũ abigendis quos capiebãt occurrẽtibus intentissimi essent, uisis
ab lõge hostibus, q ipsos duce Vrsino excludere oppido intendebãt, nõ prius se potue
rũt recipere, q̃ irruens à Brixia multitudo, ipsos fudit, Turcumq́ intercepit fortius relu-
ctantẽ. Capti sunt cum Perrino equites centum quinquaginta, Albricus effuso cursu ad
alia Brixiani agri castella cõfugit. Ingressus ea die Brixiã Carmagnola ægre tulit, primũ
post captã Brixiã secundũ equestre prælium alienis auspicijs gestum esse. Postq̃ uero
omnia circunferendis æstate castris destinata quẽadmodũ ꝓfecturus mandauerat, pa-
C rata esse cõperit, ductores centurionesq́ undiq́ cõuocauit, & coactis Maio iam medio
apud Brixiam quatuordecim equitũ, peditũ sex milibus, carrisq́, iumẽtis, fossoribus, &
auxiliorũ tyronibus undiq́ accitis, prima castra ad Montemclarum ea ratione posuit, ut
maiores quæ in dies parabant copiæ cõuenirent, & machinæ aliaq́ bellica armamenta
carris imposita portarent. Consumptis ea in expectatione potiusq̃ obsidione aliquot
diebus, cum oppidum natura soli & defensoribus munitũ capi nõ posset, auctus copijs
Carmagnola Gottolengum petit. Inerant pręsidio equites mille Philippi familiares, op
pidũq́ Carmagnola unica expugnatione sperauerat expugnare. Sed qua nocte moue-
rat Monteclaro, se præsidio Gottolengi addiderant cum centũ cohortibus, Guido To-
rellus, Christophorus Lauellanus, & Nicolaus Guerrerius, qui quo tutius eruptionẽ fa
cerẽt ac priusq̃ à tãto exercitu circumuenirent ad suos redirent, sine ostentatione taciti
quiescebant. Dies erat religione celebris dñicæ ascensionis, q̃ in tẽpore ꝓ primũ æstatis
sydus caumata incendebant. Facto itaq́ in cõspectu castelli Venerorum exercitu, pars
D abiecta incondite armis, solo sternit, pars ꝑ herbã fusa somno reficit lassitudinẽ, pars cu
randis corporibus intẽta erat, pauci ductore Nãne Strocia equestris ordinis Florẽtino,
quẽ marchio Ferrariẽsis ex fœderũ forma cũ equitibus quadringentis in castra miserat,
stabãt in equis ad cõmissam in oppidũ stationẽ, cũ ad horã fermè nonã Philippẽses im-
prouisi erũpunt. Delatus in eos Strocia impetũ sustinet, maius tñ euestigio apud eũ, q̃
ꝓ equitũ numero ferre posset, cõserit prælium, ut qui nec hostẽ reprimere enixus posset,
nec cedere loco uellet, à cõferta hostiũ suorũq́ multitudine pressus, exanimis ceciderit.
Excitus inde à somno inertiaq́ Venetus miles turmatim accurrẽs, fractus fugatusq́ dis
sipabat, quousq́ coactis ad Carmagnolã cohortibus, illata sunt signa, diu tñ Philippẽses
substinuere impetũ, & maiore q̃ cui obsistere possent ingruẽte exercitus mole, lituis q̃
tenore uictores ouãtesq́ cõsueuere, receptui canẽtib. retrocessere. Amissis eo in prælio
eqtib. mille quingẽtis, Carmagnola tãdiu substitit, quoad expositæ itineri cohortes plu
rimæ, quas interea Veneti apud Paduã cõscripserãt, cõuenirent, nouãq́ tũc mouẽdi &
metãdi castra rationẽ exorsus est, singulis nanq́ carrorũ bubulcis, qui magno prouincia
lium sumptu contracti inerant exercitui, numero ad duos mille præscripsit, cui ductori
militiue

militiue parerãt,ut cũ mouẽda essent castra facilior certiorq;, foret machinarum & com B
meatuum cõportatio, militumq; quibus deuehendi impedimẽta carris adesset facultas,
plures essent in exercitu expediri.Metãdi uero cũ illis ratio hæc fuit, ut cum loca castris
certo designasset spatio,cohortes positis in orbẽ carris exercitũ clauderẽt, adhærerẽtq;
suis stabulãdo singulæ illos ꝓ uallo,si quis ab hoste fieret impetus habituræ, insuper cer
tiore loco, sine imperio pugnaturæ.Erãt uero multa in Brixianorũ agro,parẽtia Philip
po oppida & castella,quorũ oppugnationẽ Carmagnola censuit omittendũ, fore cõfi-
sus,ut si Cremonã obsideret caperetq;, oĩa post tergũ relicta sine oppugnationibus ca
perẽt.Ollius amnis, Cremonẽsem à Brixiano Mãtuanoq; agris disterminãs, qua in par
te Brixianos à Cremonẽsibus diuidit,duobus iungit̃ põtibus munitissimis, uno secũdũ
Bergomẽsis agri colles,Põtoliũ uocãt,altero in planitie infima,cui loco Bina est nomẽ.
Hũc igit̃ Carmagnola prius ideo statuit oppugnare, quia cõmeatus ex agro Mãtuano
in castra eò facilius perferrent̃, essetq; uicinus Padus ꝑ quẽ minore ac fermè nullo cũ la-
bore aut periculo oĩa oppugnatiõi & bella usui futura possent nauibus importari.Ex F
pugnatis paruo tẽpore,sed maximis laboribus impẽsaq;,Binæ arcis põte potitus,turres
Bõbardis semidirutas instaurauit,ne illis ab hoste receptis reditu arcerent̃.Castris postea
secũdũ Padi ripã,sexto ab Cremona miliario metatis substitit.At Philippus audita exer
citus hostiũ magnitudine, rebus suis timuit,quodq; nunq̃ antea aut postea, tantis totq;
in bellis ut faceret adduci potuit,Mediolanẽses coràm allocutus est, prefatusq; aduenis
se tẽpus,in q̃ ueros à simulatis recognoscat amicos, ut se oẽs sequant̃ quicunq; rei mili-
tari erãt assueti,orat & præconis uoce edicit.Inde multis comitãtibus, plurimisq; ex Me
diolanis ac Papia subsecutis,Cremonã cõcessit.Quã urbẽ cũ applicuisset, emissum solẽ
ni põpa exercitũ,castra tertio ab hostium castris miliario iussit cõmunire.Coactæ tantil
lo in Cremonensis agri spatio copiæ,cæteras oẽs numero superauere, quas superiorum
temporum bella ex Italis cõciuerunt.Sociorum nanq; populorũ equitatus decẽ & octo
mercennarij,peditatus octo milia fuere, & carrorum bubulcis agasonibusq; ac fossori-
bus cum popinarijs & scortis numerosa imbelli turba omissis, collectitij ex agris oppi- G
dis'ue bellis assueti milites,alia sex uirorum millia sunt secuta, cum tñ parũ tunc distans
illorũ Bembeia classis supra decẽ uirorum millia haberet. Erantq; duodecim equitatus
Philippi,peditatus sex uirorũ millia,cũ supra quindecim millia equites, peditesq; illum
Mediolano ꝓfectum,ut ostendimus,sequerent̃.Prima ut sæpe aliàs hoc tanto etiã in ap
paratu nouo emicuit Philippẽsium uirtus. Qui aduentus Philippi nouitate animis ere-
cti,certatim inter se audendum aliquid, q̃ imperatorem castris interesse hostes intellige
rent,contenderunt. Carmagnola nanq; ea ratione apud rus Sumum nomine castra erat
metatus,ut cum nulla fossa,nullo præterq; carrorum uallo,uasta in planitie muniri uide
rent̃,tum maxime suum munimen in paulò remotiori fossa cõsisteret, riuo scilicet, q eã
intersecans planitiem nulla in parte nisi per distantem stadijs tribus põtem structã aciẽ
in pugnã admitteret.Eductis ad pontem illum aciebus, Philippenses pauxillum substi-
tere, expectantes si forte Carmagnola,quem nõ dubitarent motus suos ex castris explo
ratos habuisse,in multitudine cõfisus ultra pontẽ decernere statuisset. Ipse uero structa H
acie in subiecta castris planitie trãsituris ultra pontẽ hostibus pugnandi copiã faciebat.
Tandẽ cũ Pergulensis Torellusq;,ne sui pontẽ primi transmitterẽt diu obstitissent, uicit
Sphortiæ, Arditionis, Carrariensis, Lauellani & Mediolanensis Antonelli audacia, qui
bus preliũ ultra põtẽ cõserere aggressis, ceteri ordine quẽ semper seruabãt, partim in pu
gnã ruerũt,partim pontẽ subsidio tenuerunt.Pugnatũ est ab nona diei hora, usq; in sum
mã uesperam, tantaq; in soli ariditate, quam extremis, ut erant tunc Iunij diebus, ea sub-
stinet regio,exorta est pulueris nubes, ut caligãtibus omniũ oculis, nullo preterq; uocis
signo internoscendis ab hoste cõmilitonibus duci possent. Fuit eo die apud Sumũ rus,
summũ utriq; parti periculũ.Fuitq; liberũ cuiq; etiã mẽtiẽti sine reprehẽsione gloriari, si
gna hostiũ pugnando petijsse, aut retentũ equi habenis ductorum quemq; intercepisse,
cũ multi ex Philippẽsibus, qui suorum signa ad pontem petere credidissent, sese ad ho-
stes recepisse tunc primum intellexerint, cum sedentem pro carris inermem turbam, ex
alieno gentis uernaculo uocis sono recognouerunt. Signis tñ utrinq; receptui canenti-
bus pares discessere. Solitus autem dicere fuit Carmagnola, se qui plures ex suis pugnan
do,

A do, q̃ de hostibus manu captos, & reddito nomine recognitos, indignans dimiserit, sæpius si ab hoste cognitus fuisset, intercipi abduciq; potuisse: pariter Sphortię, pariter Piccinino, & singulis Philippensium ductoribus euenit. Lætatus his quæ in cõspectu penè suo erãt gesta, Philippus fit certior Amedei Sabaudiæ ducis, & marchionis Montisferrati cohortes circiter tres, quæ agrũ attigissent Vercellensem, ad portas usq; Mediolani tumultu & pauore omnia impleuisse. Quamobrẽ relictis apud Cremonã stipendio militãtibus, Mediolanũ est reuersus, facta potestate auxiliarijs quos adduxerat, cũ esset libitũ in patriã cõmeandi. Reprimendo aũt tumultu, Ladislaum Guinisiũ, Pauli Luccẽsis ciuitatis domini filiũ, quẽ tunc ad sua cõduxerat stipẽdia, cũ una cohorte cuius pars dimidia ex domesticis fuit, misit Vercellas. Carmagnola interim, q̃ tot proborũ militũ legionibus oppositis nequiret Cremonã obsidere, ad recipiendũ Casale maius retrocessit, iussitq; Bẽbum eò classem adducere. Insecutus aũt est Carmagnolã castra mouentẽ Sphortia cũ totius Philippẽsium exercitu roboris legione una, qui postq; clausum lectissimis
B aciebus hostilẽ exercitum nõ posse detrimento affici uidit, ad sinistrã flectens, Binã obsedit, eaq; illico expugnata ac præsidio munita, in suorũ castra reuertit. Ea cõpertum habens Carmagnola, ocyus signa in illum ferri iubet, quem cum euolasse ex itinere intellexisset, ad Binã ꝓfectos, arces breui oppugnatione recepit: quoniã uero Sphortia, eisdẽ expugnatis arcibus, præfectus custodiæ captos turribus præcipitasse audisset, & ipse impositos ab illo in Olliũ pręcipitauit. Inde Carmagnola ad Casalis obsidionẽ reuersus oppidũ undiq; terra Padoq; tãto circundatum exercitu multis diebus frustra oppugnauit, qđ quidẽ accidit, quia illud præsidio tenebat Antonius Pisanus, acerrimo uir ingenio, q̃ cũ lectissimis quos de industria secũ adduxerat quadringẽtis peditibus, ꝓ ipso uallo, die noctuq; cominus repugnabat. Erat uero Carmagnolæ inefficacior oppugnatio, qđ nullo circundatũ muro oppidum dẽsissimis muniebat̃ eleuatioribusq; aggeribus: q̃ aggeres cum à Bõbardis nullã acciperẽt læsionẽ, tum quassaturos oppidi domos, illarum lapides uel exciperent uel præteruolãtes in castra suorum è regione posita cadere face-
C rent. Turris erat præalta portæ supereminens, quæ ducit ad Padum, ea Bõbardarũ qua parte à fundamentis attollebat̃ succisa, ictibus in subiectã fossam penè integra corruit, de cuius ruinis, cum ter quaterq; pugnãdo repulsus esset Antonius, oppidani eo inscio subitã fecere deditionẽ. Recepto Casali oppido maximas gerẽdo ei bello terra Padoq; cõmoditates afferente, statuerat Carmagnola, ea ratione ad metãda in ripis Abduæ castra ducere, ut fluuio põte iuncto, in Mediolanensem agrum traijceret: cum tñ maximo ad eã profectionẽ omnifariã rerum, præsertim cõmeaturum indigeret apparatu, paulisper ad Casale resedit. Interea Philippus, q̃ sui inter se duces dissidebant, nullusq; alteri quo se unusquisq; duceret diceretq; meliorẽ, subijci pateret̃, Carolum Malatestã Pãdulfi Pisauriẽsis filium, omnibus permisso rei militaris imperio, præfecit ductorẽ: cõstatq; multiplicẽ fuisse rationẽ, quæ Philippo id suaserit, tum quia existimauerit Pergulẽsem, Sphortiã, Piccininũ, Torellum & Lauellẽsem, militiæ suæ primos, aut humili aut mediocri natos loco, ipsi Carolo insigni ꝓsapia oriundo subijci patiẽtes rẽ suã cõcordes bene
D gerere, quã discordes pessundaturi erant: tum quia Mantuanũ Gonzagã, cui nupta esset Paula, ipsius Caroli soror mulier præstantissima, in inuidiã suspicionẽq; apud Venetos adducere sperauerit: tũ quia fuerit opinatus Brixianos, q̃ tẽporibus Pãdulfi Malatestæ eundẽ dilexerant Carolũ, si qua daret̃ occasio, eius ductu suasionibusq; ad rebellionem perduci posse. At Carmagnola cognito Carolũ accepisse exercitum, profectionẽ ineundam esse cõmeatusq; in multos dies cõportari edixit. Id plerisq; fecisset diebus, Philippensesq; armati diuersis quibus illum diceretur ducturum itineribus, in solis ardore insidias struxissent, tãdem mouens Maclodium ducit castellum paludibus magna ex parte circundatum. Aegre id primo taciti tulerunt Philippenses, alter in alterum susurrantes, se nimis ab hoste sperni, cuius ea fuerit audacia, ut in tanta oppidorum, Cremonensis, Bergomensis, & Brixiani agrorum frequentia id solum in conspectu penè suo perrexerint oppugnare. Postquàm uero pressas pudore uoces dolor erumpere fecit, turmatim fremunt conclamantq; omnes uadendum in hostem inepta fidentem multitudine, obuiandumq; accuratius, ne in oculis suis, uel debile castellum uincere occipiat, cui postea nullus sit futurus labor, munitiora quæq; suo & Philippi diffisa subsidio expugnare. Easdem uoces Sphortia, easdem Piccininus cæteriq; ediderunt ductores ætate
minores,

minores. At quibus ætas experientiaq; lõgior omia attẽtius circũspicere dedissent, Per- E
gulẽsis Torellusq; cõtra sentire, arctã qua hostis impetẽdus esset uiã, palustria quę in cir
cuitu essent itinera, pediti q̃ abũdaret hostis, maxime ꝑuia memorare, protestari, orare,
nihil deniq; omittere, quo cũ ignauiã metũq; ostenderent abesse, tũ exploratũ certumq;
sibi esse dicerẽt futurũ, ut qua die impetũ fecissent, insigni clade accepta, hostem cui sola
cõtatio possit officere, donarẽt imperio Lõbardiæ. Intẽderat Carolus oculos in Piccini
nũ Sphortiãq; quos Hectoras appellaret. Hi licet multitudini pręliũ poscẽti & ipsi assen
tiebanť. Carolo tñ sententiã interrogãti respõdebãt, eũ ducẽ imperatorẽq; omnibus da
tũ esse, diceret, iuberet, uel cæteros cõsuleret, si Philippi signa æquo ordine iussi essent,
uel præcessuros uel subsidio seruaturos: minores cæteri senrẽtia quã nõ rogarenť præci
pitata Carolũ impellebãt. Qui uocibus multitudinis adductus ꝓlata per tubicines tesse
ra, Angelũ Torellũq; signa sequi, & exercitũ subsidiarijs cohortibus claudere, Sphortiã
Lauellanũq; primas in hoste acies ducere, Piccininũ cũ ijs quas elegisset cohortibus, me
diũ signa præcedere, & Sphortiæ ac Lauellano adesse præsidio iubet, se uero liberũ præ F
dicãs futurũ, leuis armaturæ impeditoribus adiũgit. Sed Torellus Pergulẽsisq; magnã si
bi inustũ iri notã rati cũ lõge abdicati uiderenť a prælio, qđ tãtopere dissuasissent, in pri
mã ꝓuolant aciẽ, futurũ uociferati, ut quã uerbis & cõsilio auertere nequiuerint cladem,
hasta & mucrone ꝓ uiribus propellãt. Eis facile assentiť Carolus, & Picinnino illorũ ui-
ces supplere iusso, primus ipse qđ cõstituerat in hostẽ iuit, Guido illũ, Guidonẽ Sphor-
tia, & Pergulẽsis, dehinc cæteri sunt secuti. Obtorta inæqualisq; qua ibať ad hostium ca
stra, erat uia, nullis agri seminarij coercita fossis, qđ hyeme palustria, quæ æstate sunt pa
scua, pleraq; illa adiacẽt loca, uepres aliquã, biblus, scirpus, papirusq; multã ob tegũt par
tẽ, nec lõge est feracis agri patẽs cãpus, in quẽ de uia plerisq; locis aditũ præbebat solida
palustris herbositas. Posita erãt in eo quẽ uiæ tortuositas palusq; efficiũt agri sinu Vene
torũ castra, ad eã qua palus desinit partẽ palustris circũdata, & quẽcunq; palus per æsta-
tẽ exiccata ex castris in uiã præberet accessum, eundẽ aut succisum fossa munierat Car-
magnola, aut sibi cũ licuisset usui futurũ, obice sepserat tenuissimo. Delatus, ut ostendi- G
mus, in primã aciẽ Torellus, obcæcatis, iam pugnãdi ardore Carolo & Sphortiæ, quos
clauserat, quos aperuerat Carmagnola aditus in paludẽ ostẽdit, & solũ posse deũ eã cla-
dẽ auertere ad suos uociferatus, in præliũ qđ leuis armaturæ militi peditatuiq; succedẽs
Carolus inchoauerat, furẽs incubuit. Intẽtus pręlio omnibus in locis erat Venetorũ ex-
ercitus. Sphortia aũt quãprimũ in patẽtes cãpos exiuit, hostẽ, q Carolũ Torellũq; pepu-
lerat reprimente, subsequiť Pergulẽsis, & Piccininus euestigio signa infert: pugnabãt ea
in frõte audacter utriusq; exercitus milites. Sed Carolus sicut pugnã primus inijt, ita suo
rũ stragis initiũ dedit: cũ leui nãq; armatura & peditatus quẽ incõdite præmiserat parte
maxima interceptus fuit, summa tñ audacia pariq; innixi iuuentutis robore & Sphortia
& Piccininus, hostici exercitus mole repressa, loco nõ cessissent, nisi dispositis in palude
qui uepribus & herbidis stirpibus delituerat Venetorũ peditatus, ab latere ab tergoq;
Philippensiũ equos balistis, quibus abũdaret, lanceisq; suffodisset, ut Philippẽses qui in
frõte tãto premerenť exercitu, ad tutãda à peditatu latera aciẽ cõuertere sæpenumero H
sint coacti. Primus ut præcesserat Torellus ab hoste pressus, per subiectam uiæ castrisq;
auersam paludem, saluti suæ fuga cõsuluit, illũ Pergulẽsis & pleriq; minores sunt secuti,
post eos Sphortia cohortibus penè integris prælio potius excessit q̃ aufugit. Sepeũs in
terim hostiũ multitudine, cui nequiret resistere Piccininus, cõglobato circa se iuuẽtutis
robore fretus, per obsessam frequentissimamq; uictis & uictoribus uiã, oẽs sternẽs ob-
uios, in tuta euasit. Capta sunt eo in prælio Philippensiũ pari penè equitatus peditatusq;
numero octo milia. Nec ulla ijs etiã qui euaserũt salua fuerunt impedimẽta, maximũ in
militiæ ætatis nostræ luxu põpaq; detrimentũ, ut cõstet potuisse Carmagnolã illius diei
facinore, Philippũ principatu eijcere, si & captos retinuisset, & milites signaq; ocyus ꝓ-
tulisset. Qui uero multos in eo exercitu odisset, omes habuisset notos, reuersus in castra
neminem requisiuit, maxima certe coniectura illum quã postea morti suæ maximã Ve-
neti prætẽderunt causam, dedita opera oẽs liberari curasse, potiusq; ut uideri uoluit ne-
glexisse. Per eã nãq; noctẽ quæ secuta est, paucis qui abire neglexerũt, aut à uehemẽtio-
ribus partiũ ꝓsecutoribus capti erãt exceptis, oẽs ad Philippũ redire sunt permissi: quã-
q; hos etiã mane ad se ꝑductos, cũ uix trecẽtos esse uidisset, militiæ nostri tẽporis more,
ut

A ut dixit secutus dimitti iussit. Vnicus ex tāto numero Carolus ab Mātuano Marchione
sororis uiro, cui se dedidisset, non sine admissi flagitij suspicione, retentus fuit: nec intulit
Carmagnola, ut par fuit signa, aut ad premendā, obsidione Cremonā, uel iungēdā ponte
Abduā est profectus, sed tanquā hosti de industria spatiū respirandi, copiasq; instaurandi
daturus, ad Brixianorū oppida quæ post tergū relicta erant oppugnanda, cōuertit exercitū.
Interea dum tot impeditum carris sarcinisq; exercitū paucis passuū milibus
singulis trahit dieb. dū Monteclarū obsidet bōbardisq; oppugnat, & machinis maximā
instaurādo exercitui curam adhibuit Philippus. Nam cum iuuentus ductoresq; salui essent,
arma & equos facilime reparauit. Duos nāq; armorū fabros Mediolani inuētos fuisse
cōstat, qui tot uirorū milia armauerūt, equos uerò ex omnibus tanti principatus oppidis
ciuitatibusq; & agris conquisitos, ad exercitū perduci Philippus curauit, ut amissum
apud Maclodiū tanto cum periculo exercitū, prius instaurauerit, quàm Monteclaro
& aliquot minoribus castellis cāpestribus potitus Carmagnola, Pontolliū cepisset;
B quo multorū dierū negocio uiribus expugnato, Vrcios obsedit: nec tamē eas oppidorū
oppugnatiōes securus quietusq; peregit Carmagnola, Piccinino & Sphortia prius q̄
instauraret Philippus exercitū, aut castra illius, aut cōmeatū magno cum subsidio deuehentes,
die noctuq; impetētibus. Carmagnola Vrciorū oppugnationi intētissimo, Piccininus
& Centurio nomine Brixianus, Pontolium quod castellū scirent paruo muniri
præsidio, uiribus & ingenio recipere constituerūt. Longis itaq; itineribus profecti, Piccininus
noctu ad primū lapidem in concauis uallium cōtinet cohortem, Brixianus paruo
comitatus peditatu, in solis ortu subiecta castello diripit suburbia: tumultu inde ab
oppidanis exaudito, præfecti illius præsidio nullas in ꝓpinquis Philippi oppidis copias
esse exploratū habentes, effusis tanquā in latrunculos prædatoresq; copijs, portas pandunt:
sustinet impetū Brixianus, & pugna sensim in portam relata, cum suos hosti adeò
immixtos cerneret, ut simul omnes aut oppido excludi, aut mixtos illud intrare oporteret,
nuncium dimittit qui aduocet Piccininum: nec tamen oppidanos tam diu pugnan-
C do distinere potuit Brixianus, quin intra portā de qua pugnaret eleuatis subito pōtibus
clauderetur prius q̄ Piccininus aduolans opem ferret. Cum uerò circa eundē in castello
etiā repugnantem cōglobati pugnarēt oppidani, Brixianus saxo turri demisso ictus
interijt: cuius cadauer magnis precibus impetratū Piccininus asportās, iuxta illi ex Christiana
religiōe persoluit. Accepta apud Maclodium clade intellecta Philippus, etsi uultu
gestuq; omni trepidus erat, tamē cum saluis ductoribus cæterā dixerit iacturam paruipendere,
multa prudens industriusq; adhibuit ruinæ impendenti remedia, quæ anteà
cōtempsisset. Nam & cōmunem sibi Venetoq; hostem Sigismundū Boemum, occidentalem
Romanorū Imp. designatum subsidio implorauit, Brunorium Veronensem Scaligerum,
qui Venetos Veronam tenentes acerrimo prosequeretur odio, in Italiam cum
exercitu dimitti postulans, & cum Amedeo duce Sabaudiæ datis Vercellis primaria regionis
ciuitate pacem occultè constituit, & apud Romanum pont. Martinum quintum
qui sibi afficeretur institit, ut à socijs populis pacem quibuscunq; posset conditionibus
D impetraret. Quantū uerò Philippus ingenio conabatur, tantundē impugnabat, ut plerunq;
facere est solita cùm cœperit fortuna: quod enī solidæ aderat spei, ductores ex suis
nonnulli paruo post cōmissam aduerse pugnam tempore diem obierunt, Angelus Pergulēsis,
Fabricius Capuanus, Siccus Montagnaneus, Antonellus Mediolanēsis. In quā
infortunij tēpestate ea benignitate usa est secū fortuna, quod Zaninū Riccium substulit,
quo uteretur indignissimo consultore. Tunc in eam quærēdam pacem pronus pōtifex
Martinus cardinalē sanctæ crucis ei deputat muneri, cuius uocatu suasionibusq; coactis
apud Ferrariā partis utriusq; oratoribus, uariam cōstitit nō partibus ipsis bello cōtendētibus
modo, sed socijs inter se populis mentē esse. Florētini nāq; bellorū diuturnitate
fessi pacē quæcūq; offerebatꝰ amplectebanꝰ. Sabaudiēsis dux q̄ redijsse in gratiā cū
Philippo dissimulās, oratores & ipse miserat, quæ peteret Philippus parū ob honestatē
mutabat: & Veneti quos hinc uictoriæ & amplitudinis spes impelleret, inde accepta impensæ
detrimēta, quæ per innouāda si illud intermitteretur à Philippo bella formidarēt
suspectos redderēt, aut bellū cōtinuare, aut Philippi potentatū per fœdera imminuere
quærebāt. Per eos sex menses quibus ex paci cōstituendæ cōtentiones sunt protractæ,

Blondus. Pp &si

etsi multa fieri ꝓhibuit hyems fortè anteactis asperior, multa in Cremonensi, plurima in E
Brixiano agris, oppida cepit Carmagnola, obtinuit tamẽ constãs cardinalis pertinaxq́;
instãtia, ut quas denegãtibus ęquè ac petentibus declarasset partibus, cõditiones pacis,
ex arbitrio in hanc formulã promulgaret. Retinerẽt Veneti Brixiã, & quotquot in Bri-
xiano & Cremonẽsi agro cepissent castella, adderetq́; Philippus quicquid Brixiani agri
tunc retineret. Insuper Bergomũ, cum agri ad Abduã pertinẽtis omnibus castellis, Leu
co ad Larij lacus, Comi uocãt emissoriũ, & Triccio in ulteriori Abdue ripa exceptis. Flo
rentino nihil est additũ, prӕter ius pridẽ à Genuensi ademptũ, insignia propria triremi-
bus & nauibus imponẽdi, quos ad eam diẽ Pisana deserre fœdus coegisset cum Genuẽ-
sibus prius ictum. Socij pacis renouãdiq́;, si cõtigisset, belli sunt dicti, Veneto Ferrarien
sis, Mãtuanus, Palauisinus, & Montisferrati marchio, ac peregrinenses in Parmẽsi agro
comites: Florẽtino, Senẽses, & in Lugustica oriẽtali Genuę Riperia parui potẽtatus, nõ
nulli comites. De Lucensi Guinisio, cum sępenumero actũ esset, placuit uerbo potius q̃
scripto trãsigere: illũ scilicet cuius ea fuerit modestia, ut licet Ladislaum filiũ permiserit F
Philippo militare, Florentinos tamẽ nullatenus lӕserit, amicè habendũ: quamobrẽ pe-
tẽtib. Florẽtinis, ut Fregosi ac Flischi Malaspinӕ nõnulliq́; Ligusticӕ eius orӕ nobiles;
in suis partibus censerent, obstinatè renuit Philippus, eosq́; ipse etiã amicè pollicitus est
habere: expressum est item fœdere, ut uxorẽ cum filiabus Carmagnolӕ trãsmitteret Phi
lippus, cõparatasq́; precio uillas, & à fundamentis extructã in Mediolano superbissimã
domũ ab illo permitteret possideri. Pace ut cõtinebat formula, auidis ubiq́; populis da-
ta, quiescebat Italia, q̃d multis anteactis seculis raro cõtigisse cõstabat. Relicta est tñ prę
ter cardinalis intentionẽ, renouãdi belli ansa & occasio futura, finium agri Cremonẽsis
castellorũ quę Venetis adiudicata sunt cõtentio, cuius arbiter est ab utraq́; parte dictus
marchio Ferrariẽsis, prodijtq́; post parum in lucem pax quã à Sabaudiensi cũ Philippo
diximus occupatã. Etenim pace hac generali per impletas cõditiones firmata, Amedei
filiam uirginem Philippus in matrimoniũ accepit, & Vercellas impositis tũc primũ Sa-
baudiӕ magistratibus ostẽdit esse illius ciuitatem. Quatuor autem tãtummodo menses G
uixq́; integros fuit Italiӕ quies, quam, ut ostẽdimus, nacta erat: nam Bononienses qui in
illius uicini tot potẽtatuũ belli tẽporibus maximas cumulauerãt opes, nouos cõciuere
motus prorsus detestãdi, quas accepta à Romano pont. maxima beneficia à tãto scelere
nequiuerunt deterrere. Erat ciuitatis pro Martino pont. gubernator, Ludouicus Ale-
mãdi patria Sabaudiensis, Roman. ecclesiӕ sub titulo S. Ceciliӕ cardinalis, quem dum
aduenit Arclatensem archiepiscopum fuisse ostẽdimus. Is ut ӕrariũ maioribus liberatũ
impensis emũgeret uberius, Ludouicum Columnensem trecentorũ equitum, & Ludo-
uicum Seuerinatem sexcentorũ, ductores missos fecit, quorũ Columnẽsis etsi repulsam
ӕgrè tulit, quod tamẽ põtifici sanguinitate iungebatur, nihil molesti ad ultionẽ est me-
ditatus. Seuerinas uero cupidis rerum nouarũ Bononiensibus opem tulit. Causas rebel-
lioni prętẽsas breui explicabimus. Bononia multis ante seculis in Schacesiã Maltrauer
siamq́; factiones bipartita fuit. prima quӕ ab insignibus familiӕ populorũ cepit nomẽ
in tres scissa est partes, Bentiuolios, Zambecharios, & Cannitulos, quorũ Bẽtiuolij ori- H
gine nobiliores, à Ioanne qui urbi per annũ dominatus, ab duceq́; Mediolani primo Io-
anne Galeatio Philippi genitore superatus est, incrementũ acceperũt. Zambechariorũ
familiã doctissimus iurecõsultus Carolus Zambecharius, potentiorẽ primus reddidit.
Cannituli uerò à maioribus nullã accepere populi sequelã, sed ecclesię Ioannisq́; uigesi-
mitertij pont. Romani pecunia fauoribusq́; ditati, nouam & ipsi sectã quӕsiuere. Anto-
nius Bentiuolius patria exul, Romӕ apud Martinũ pont. honestissimè habebatur. Fra-
trum ex Cannitulia quatuor Baptista erat natu maior, ex Zambecharijs fratribus quin-
que, Cambius natu primus apud Philippũ Mediolani duce ӕrario prӕerat, cӕteri quo-
rum Bartolemeus abbas maior erat, Bononiӕ habitabant. Primus Baptista, qui opibus
afflueret, & sese ac fortunas ferre nequiret, Zambecharios rerũ inopes, & põpӕ splẽdo-
risq́; appetentissimos pellexit. His ab ciuiũ qui & legati mores fastidirẽt, & opes diripe-
re cuperent, fauore confidentissimis rebellionem cõtra pontificẽ potentissimum suasit
spes: quã postmodum inanem repererunt ciuitatũ Imolӕ & Foroliuij, quas eadem die
secum rebellaturas opinati fuerunt. Resciuit coniurationẽ legatus, facilimumq́; illi fuit

aut perfidos

A aut perfidos male perdere, aut illis resistere, Bētiuolia factiōe uti erat ab amicis monitus
aduocata, nisi magis perfidorū adulationib. q̄ dignissimorū fide testimonijs euidētissi-
misq; indicijs credidisset. Erat forte tūc Bononiæ summus uir & egregius Rom. ecclesię
cardinalis Nicolaus Abbergatus, tituli sanctę crucis, q pace, ut ostēdimus apd' Ferrariā
cōstituta, ibi restiterat, rebus suæ ecclesię cōsulturus. Is quū Bononiēsis esset ciuis, rem à
multis cōpertam quæ propè uulgata erat legatū edocet, oratq;, ut cautus palatio se con-
tineat, nec quenquā admittat inexploratū, fore præfatus, ut si saluus ipse palatium reti-
neret, Cannituli & Zambecharij nullos concitēt motus, ueriti ne hostibus suis Bētiuo-
lij se potentioribus arma publicè permittantur. Dies aduenit Kalend. Augusti, qua die
promiserat legatus Carolum Ghiseleriū militaribus insignire: cuius rei causa cum omes
ciuitatis primores de more acciti palatium ingressi essent, subsecuta est familiariū multi
tudo. Rogatus ad pompā cardinalis sanctę crucis nedum accessit, sed legati partes sup-
pleturus, Maltrauersios Bentiuoliosq; omnes accessu prohibuit. Postquam uerò lauda-
B tiones plurimæ in cōuentu fuerūt habitæ, in quibus ornādo militi destinatis, tollebatur
in cœlum legati uirtus, coniurati cōtra ac statuerant cōcupita perficere destiterūt, ueriti
quicquam insidiarū strui à Bentiuolijs, quos accuratè accitos cernerent abfuisse, profe-
ctiq; palatio cùm patefactam esse cōiurationem suspicarentur, maturandū censuerunt,
& sole iam in occasum inclinato arma corripiētes, subiectam palatio prætorioq; aream
occupauere, prælio illic conserto milites legati à multitudine repressi, sese intra palatiū
recceperūt. Conuenerāt eò armati Bentiuoliorū Maltrauersiorumq; factionis plurimi ci
ues à cardinali sanctæ crucis subsidio missi, quos cū legatus dimittere noluisset cōiurati
perfractis palatij posterioribus ingredi conabanī. Sed repulsi conatibus destiterūt, uia-
rumq; in aream exitus omnes obice muniuerūt, expectantes si fortè Seuerinas quē cō-
scium in agro expectantē admonuerant in tēpore aduenisset. Is enim stipendio, ut dixi-
mus à legato dimissus in agro Bononiensi sedebat, simulans pecunias à Venetis, quorū
stipendia sequi promiserat expectare. Vocatus autē à coniuratis accessu abstinuit, quia
C Nicolaū Tolentinatem timebat, qui ex Lombardia in Hetruriam accessurus in agri Bo
noniēsis finibus morabaī. Ea fatigatus expectatione Baptista, & quia uideret rem parū
ad uota succedere, Baldasare fratre saucio, æmulorū numero quàm extimasset maiore,
complicū uerò minore singulis apparēte horis, tempori, qua est astutia, sese accōmoda-
uit. Et postera die legato fraude circunuēto palatium ingressus iussit populi dominatū
ab immissa multitudine acclamari, legatoq; direptam supellectilem ditissimam deplo-
rāte electo, & magistratibus, Antianos uocauere, creatis, Seuerinas cum cohorte pręsi-
dio est acceptus. Rebus eò loci adductis, omia agri oppida castris, Petrio, Bolognesio,
Plebeio, & Cētio exceptis, sese spōte populo dediderūt. Rescijt interea cardinalis sāctæ
crucis effrenos debacchātesq; libidine Bononiēses, Plebei & Cētij, quæ castella ipse ꝓ
episcopio teneret pręsidio potiūdi auiditate, manus in eum uiolētas inijcere cōstituisse.
Quamobrē monachi uestitu suo dissimili indutus, falsis portarum custodibus, Mutinā
sine comite emigrauit. Titubauit illico Romādiola, rebellassetq; cū Bononiensibus ea
D ꝓuincia, nisi magna affuisset diligētia Dominicus Capranicēsis electus Firmanæ eccle-
siæ episcopus, cui Martinus pont. Romanus acceptas à Philippo, ut ostēdimus Forum-
liuium & Imolam ciuitates dederat gubernādas. Is nanq; nō modò fathiscentem Imolæ
tumultum compressit, sed circunferēti arma recipiendis Petrio & Bolognesio castellis,
populo Bononiensi obstitit, eo ṗijs fretus raptim undiq; cōtractis, quasq; Carolus Ma-
latesta fidelissimus ecclesiæ & pōt. in Arimino uicarius sibi mſit. Erat, ut diximus suprà,
motuū Bononiæ principio in agri Bononiēsis finibus Tollētinas, pace sociorū Veneti
& Florētini populorū cum Philippo cōstitutà, Florentiā accessurus: quem quia requisi-
tus Bononiensiū sequi stipēdia recusasset, improuisus impetijt Seuerinas, pugnaq; pro
tempore acriter est cōserta, Seuerinate ob prædam impigrè urgēte, Nicolao ob salutem
uiriliter resistente, tandem quod assolet, minorē maior pars superauit. Nicolao enī cum
paucis equorū uelocitate fretis, fuga prolapso, Seuerinas ingētē equorum armorumq;
& impedimentorū prædam perduxit Bononiam. Per id temporis Florentini Castellio-
ne sunt potiti oppido, quod sub Apennini iugis, uallem Anomonis in Romādiola clau
dit. Possederat illud Romanorum pontificū permissione multis ante seculis gens Man-

freda, & superiori bello Philippensi Ludouicum Manfredū, qui cum eo oppido in Flo- E
rentinorū partibus fuerat, quia Philippo cupiuisse insimulatus erat, Florētini in carcerē
coniecerāt: nec tamen propterea Florentini aduersum id oppidū natura loci munitissi-
mum quicquā molesti prius intentauerūt, quàm pace sua cum Philippo, ut ostendimus,
firmata uiderūt rem ecclesiæ per Bononiæ rebellionem in Romādiola titubantē. Igitur
Tollentinatis facinore patrato Bononienses elatiore ceruice rem suā gerere occeperūt,
Sed pontifex potentatus ecclesiæ uires exerens, cōtractis undiq; copijs sex milliū mer-
cenarij equitatus, peditatus quatuor millium, florētē immisit exercitū, & prouinciæ gu-
bernatorem electum Firmanū, Iacobum Caudolā præfecit copijs exercituiq; ductorē,
Militauere in eo exercitu Michelottus Attēdulus, Nicolaus Tollentinas, Gatta & Brā-
dolin, Andreas Serranus, Frācifcus Piccininus, Ladislaus Guinisius, Sācius Carillo Hi
spanus, & minores aliquot equitum ductores: ex centurionibus uero Riccius Mōtecla
rensis, Vetula Cisternēsis, Venerius Barbianēsis, Galassus Vitrianēsis notiores fuerūt:
addidit etiam pontifex castris Antoniū Bentiuoliū, cuius ope & gratia, agri oppida nul F
lo cum negocio sunt recepta. Bononiensibus etiā pōtifex sacris interdixit, cerimonijsq;
omni diuinatum rerū beneficio rituue è ciuitate sublatis: cuius interdicti ratio ea fuit, ut
quicunq; ex incolis arma induerent, aut sacris interessent, pro putrido & abiecto ab ec-
clesia mēbro haberentur: eademq; labe inquinādos censuit eos, quicunq; ex alienigenis
auxilio Bononienses aut ope aliqua prosequerētur. Etsi uerò qui inerāt ciuitati rebelliū
studiosi, spiritalem sententiā ea peruicacia spernebant, qua dominium pōtificis abiece-
rāt, maxima tamē populi pars paruit interdicto, nec erat ea ratione, & ꝓpter multa quæ
cōmittebantur nefaria ciuitatis forma, quippe in qua occiderētur multi, relegarētur plu
rimi, omnia ubiq; latrocinijs fœdarentur. Vastabat interea feracissimum cultissimumq;
& frequentibus ornatū uillis agrum pōtificis exercitus. Qui quū perpetua hyeme per-
seuerasset in castellis, nullā ad sextū lapidem reliquit domū, quam non uel à fundamen-
tis sustulerit, uel tegulis asseribusq; spoliauerit, qua ex materie casas stabulaq;, qualibus
in oppido est usus, sibi unusquisq; exædificauit, domorū iacturā, uineta cōsitaq; tertio in G
circuitu succisa milliatio æquasse, uel propè superasse creditū est: quandoquidē agri Bo
noniensis pars illa arboribus uitibusq; in quincuncē redactis operta erat, & partim casis
extruēdis, partim pellēdis igne frigoribus, illa dissipari necessitas coegit: pugnatū est ali
quādo pro ipsis mœnibus, quæ scādētes Bononię extorres Bētiuolio studiosi urbe po-
titi essent, si integra affuisset in castris ductorū fides. Binis item castellis uno ad pōtē na-
ualium, Curticellam uocāt: altero in prominente ciuitati mōticulo ad magnę matris dei
ędem obsessa est Bononia. Tandē anno uixdum exacto fessi Bononienses ciuitatē um-
bra potius quàm re pōtifici dediderunt: pacti nanq; Antonium Bentiuoliū cum studio-
sis ut ante fore exulem, ius creandorū in urbe magistratuū prætore excepto, & ciuitatis
pari cū pontifice præsidio tenendæ, sibi reseruātes, cætera illi permiserūt. Lucido comi-
te cardinali Romano, ad eam legationē misso pōtifex copias penè omnes dimisit. Quo
in tempore quū uita esset functus Carolus Malatesta, uir, ut suprà ostēdimus, ingēti uir-
tute, treisq; reliquisset nepotes, Nicolaus Tollētinas, qui familiæ afficeretur tutādis pue H
rorum rebus, in agrum Cesenatē duxit cohortē. Per ea item fermè tempora, Volaterra-
ni malo & Florētinis, nisi tāta tunc fuisset in Italia ab armis quies, periculoso exēplo tu-
multuati sunt. Nā quū Florētini exhausti pecunijs proximo bello grauiora subditis tri-
buta imponere statuissent, uocatos ad se ex singulis ciuitatibus oratores, impositū onus
accipere recusantes apud prætorē teneri iusserāt. Erantq; eum in locū coacti simul Are-
tini, Pistorienses, Pisani, Volaterrani, & Cortonienses. Eorum unus Volaterris oriūdus
cui iusto fuit nomen, temerarium facinus est aggressus: nanq; multa præfatus de iniuria
Florentinorū, qui acceptas principio in societatē ciuitates, parum duxissent in seruitutē
redigere, nisi eas pecunia exhauriant auarissimè imperata, cæteris suasit, ut referēdi mu-
nicipibus suis quæ audiuissent simulatione dimitti impetrarent & in patriam reuerte-
rentur: futurumq; dixit, ut consilia afferre solitū salubria tēpus amentes tunc impruden-
tesq; quid opus facto sit, institueret. Dimissi eodem momento omnes etsi exasperatū ani
mo iustum nō satis rectè de seruāda Florētino populo fide intellexerāt sentire, quid ta-
men moliretur ignorauerunt. Is in patriam reuersus multa in Florentinorū auaritiā cru-
delitatemq;

A delitatem q apud ciues publicè est inuectus, inde paucis ciuium quibus esset sanguinitā
te aut amicitia cōiunctior consilium aperuit, & multa de ciuitatū oppidorumq; Floren-
tino subiectorum consensu mentitus, rebellionem Volaterranis imprudētibus persua-
sit. Armis itaq; à primorib. correptis, multitudo tributi odio per se cōcita ad primos cla-
mores & ipsa furens accurrit, eiectisq; nō sine cōuitio Florētini populi magistratib. Vo
laterrani libertatē publicè acclamauere: tum creati ex populo magistratus nuncios qui
Hetruscos ad libertatem exemplo suo capessendam concitarent undiq; dimiserūt. Sed
cōtra ac Iustus futurum prædixerat, quicunq; ad eam pertinent urbem Hetrusci, tumul-
tu exaudito populariter accurrentes, inuentos in agris Volaterranos ciues cum agresti
bus capiunt, uillasq; diripiunt, & præda cum captiuis domum remissa, rebelles in oppi-
do obsederunt. Interea acciti undiq; Florentinorum milites per prouinciam in hybernā
dispersi, & subitarij ex oppidis collecti, castra undiq; ad iusti belli speciem sunt metati.
Anxios tamē ea res reddidit Florētinos maius quippiam periculi à subditis suspicatos.
B Quare leniendis Volaterranorum animis priusquā aliud excitaretur incēdium, aut no-
uam eo extinguendo impensam fieri oporteret, oratorē ad eos mittunt Pallantē Stroc-
ciam Honosrij filiū, præstātem equestris ordinis ciuem. Is Gambasum delatus oppidū,
accitos ad se magnis pollicitationibus Volaterranorū oratores, qui tamen publico ciui
tatis consensu accesserūt, faciliter in sententiam adduxit, ut iusto sceleris autore necato,
inustam populo notam delerent, eoq; pacto redirent cum populo Florentino in gratiā
perpetuò duraturā. Reuersi in urbem oratores, ciuibus pauore perculsis ad eos cōfluen
tibus, prætorium ingrediuntur, quò postremus fermè omnium Iustus accessit, tum ora-
tores temeritatē illius palā & in faciē incusarūt, qui perfidia & malignitate plenus men-
dacia exaggerando mēdacijs, populum in id calamitatis perduxisset amentē: nec prius
uerbis finem fecerūt, quàm in perfidum strictis gladijs delati sunt, & populū ultro pro-
secutum, ad placādos perditi hominis sanguine Florētinos impulerūt, Iusto multis cō-
fosso uulneribus in publicum protracto, Volaterrani sese Florētinis permiserūt. Apud
C Bononienses uerò etsi inerat legatus cardinalis, nulla tamen solito melior erat animorū
quies, quin factionis tunc præualētis primores Canneтuli & Zambecharij, alterutrū pā
tria eijcere tentabāt: sed cùm aduersam factionē lętis id expectare animis intellexissent,
Floriano & Loisio Griffonibus, qui essent utrisq; affines, sequestribus in gratiā rediere.
Quod uerò legatū qui ortas à principio inter eos discordias, de industria aluerat, huius-
modi redintegrationem animorum suspiciosam ducturū sciret, scelus aggredi cōstitue-
runt horrendū, per quod & legati & aduersariorum uiribus eneruatis, tuti redderentur:
similem nanq; recens constitutā cum aduersa factione pacem destinasse simulātes, opti
mos quosq; nulla etiam ciuitatis munera obire solitos in concilium per uiatores uocāt,
selectosq; ex ipsis meliores, nihil suspicionis habituros rogandis in cōcilium cōciuibus
nuncios mittūt. Fuit uerò animus triginta numero ex potētioribus, quibus cum uel mi-
nima intercessisset simultas, occidere: sed cōpertum est postea multos qui bonis conci-
uium uerbis sese paterētur adduci, retrahētibus filijs uxoribúsue, mala semper ab aduer
D sarijs formidantibus sese domi continuisse. Sex bonis allecti uerbis accesserunt, Eganus
Lābertinus, Nicolaus Maluicius, Bagarottus Blancus, Massius Caluus, & duo alij præ-
stantes uiri. Eos quamprimū aulam concilij fuerant ingressi Florianus Griffo summum
Vexilliferi magistratum gerens in remotiorem palatij cameram descēdere iussit, qui in
spectante, & carnificibus iubēte Ludouico Cannetulo trucidati fuerunt. Assuetā tamē
suo infortunio inspectandis eiusmodi cædibus ciuitatem, solito mœstiorem ea reddidit
crudelitas, omnibus cùm cæteros, tum maximè Eganū præstāti indole adolescentē, ino
pinata indignaq; obsidione cōfossos esse ingemiscentibus, fuitq; euestigio per urbem à
nullo indictum magistratu ferale iustitiū, quale nullū in ea urbe uisum antè fuerat uel au
ditum. Abiere uerò quaquauersum mœnibus etiā noctu delapsi ciuiū plurimi sangui-
nolentos perditissimorū ciuium gladios formidātes. Et legatus eo deterritus facinore,
omnia illos qui tanto sese efferauerāt flagitio, in se esse ausuros timens Imolam secessit.
Qualis autē tunc erat Bononiensibus cum Romano pontifice, solo nomine pax, talem
propemodū socij populi & Philippus Mediolanensium dux inter se pacem seruabant.

A magnatum consilia laterẽt, non solum Lucensis incommoda molestè nõ tulit, sed quod
illa sine populi Florẽtini calũnia aut periculo incidisse existimauerit iocũdè accepit, fu-
turum rata ut uicina ciuitas, intus extraq; à tyrannulis lacerata, facilè postmodũ suo ad-
iungeretur imperio: ciuium autẽ rempublicam administrare consuetorũ, pars Guinisio
ob largitiones affecta, Fortebraccij audaciam tanquam suspicione doli à Florẽtino cõ-
missi nõ carituram damnare, pars iudicate oblatam occasionem potiundæ urbis uicinę
nullatenus omittendam, pars à nouis motibus à quibus maiora respub. mala impẽderè
prospiciebant, contendere abstinendũ. Sed cum interea militum nulli stipendia facien-
tium latronumq; prædæ inhiantium, magnus apud Fortebraccium numerus esset coa-
ctus, plurimaq; is agri cepisset castella, illexit auidam concupitæ dudũ urbis multitudi-
nem belli, ut rebãtur, semiconfecti spes, & paruo magnatũ negocio Florentinus popu-
lus bellum suscepit. Id cum ex more sancitũ esset, legebãtur ad Fortebraccium Senatus
decreta, bellũ quod sua sponte Guinisio intulerat, ut gereret in posterũ pro populo Flo
B rentino. Conscriptusq; stipẽdio Bernardinus Vbaldinæ gentis Florentinæ, patria dudũ
electæ, uir impiger cum cohorte in castra mittiť: missus est & plurimus partim stipẽdia
faciens, partim ex subiecta Florẽtino Hetruria collectitius peditatus: at Guinisius post-
quam pontificem Romanum, Venetos, & Philippum illatam miserari iniutiã, eorumq;
neminẽ subsidium opémue aliam afferre nunciatũ est, apud tremebũdos suo ipsius ex-
emplo Senenses, sedulo instat, bellũ ipsi ostentent, quod aut Florẽtinos ab eius oppres-
sione auersutum, aut Philippum Genuensesq; in illos crederet impulsurum. Facile uerò
fuit cõmotos animis in ipso belli initio Senenses impellere, quibus esset exploratũ, Flo-
rentinos Luca in potestatem facta eundem exercitũ, eadem arma nõ prius deposituros
quàm Senas etiã subegissent. Magistratu itaq; cui summa rerum est demandata creato
tentari placuit Florentinos, Venetosq; per oratores: hos, qua mẽte animoq; laturi sint si
fortè Florentinis bella uicinis per ambitionẽ opprimendis, ex bellis ferentibus resistere
pergerẽt: illos, si forte ostensum ab eis bellũ, pacem Lucensibus dare posset. necubi satis
C felix fuit legatio. Antonio nanq; Petruccio, quẽ Senenses acri ingenio uirũ miserãt Flo-
rentiam, magna cum uerborum modestia est responsum, nihil populũ Florentinũ prius
intẽtasse, q̃ Guinisius ab iniecta calumnia Fortebraccij in se impulsi, ad minas omniũq;
Italię potentatuum in eos concitandorũ uesaniam proruperit. Veneti uerò duobus qui
ad se iuerãt oratoribus responderũt, etsi populi Senensis libertatem cuperet saluam esse
Venetus, nihil tamẽ ad se pertinere quid cũ socio sibi populo Florẽtino illi agatur, quo-
niam in fœderibus pridem ictis pro Florẽtini socio Senensis fuerit ascriptus. Forte tunc
factũ accidit in Venetis eo admirabilius, quo ducũ reuerẽtia apd' illos intemeratior fue
rãt ad id tẽpus. Andreas etem Cõtarenus perpetuæ phrenesis morbo laborãs, cum pr
fecturæ sinus Adriatici, quã ambire dicebat, spe ab omibus destitueretur, in adolescẽtes
incidit patricios q iocabũdi culpã repulsæ illius in Frãciscũ Foscarũ principẽ reiecerũt,
adieceruntq; nullã sibi obtinẽdæ petitiõis spẽ sub eo principe reliquã fore. Is morbo ab
iracũdia ingrauescẽte, obcæcatus furore, ducẽ in sacrã Marci ædẽ ad rẽ diuinã descẽdẽ-
D tẽ p secretioris alloquij simulationẽ adijt, & oratorib. Senensiũ, quorũ princeps medius
incedebat, modestè cedẽtib. exeruit quẽ ueste abscõderat cypresseũ pugionẽ, uulnusq;
in guttur destinatũ dedisset, nisi oratorũ alter eleuatã imprudẽter furiosi manũ ocyus re
trahere aggressus malè cõprehẽsam auertisset, & ab gutture in genã prelũ ascẽdere coe-
gisset: tũ patritijs q sequebanť frequẽtes clientũq; & apparitorũ quæ pręcedebat turba,
cruentatũ circũsistẽtibus ducẽ, furiosus à fuga quã pręceps parauerat retrahiť, & manu
e uestigio trũcatus de palatij fenestris laqueo suspẽsus pręcipitať. Fortebraccius interea
Vbaldinusq; Guinisiũ premebant minoribus quibusq; agri castellis arcibúsue occupa-
tis. Senẽses aũt oratoribus in patriã reuersis publicè priuatimq; mœsti attẽtius sibi psp-
cere cõstituerũt. Primũ uerò omniũ Antonio Petrutio impigrè accipiẽti atq; etiã am-
biẽti datũ est negociũ, ut delatis Romã quas Guinisius miserat pecunijs delectus q̃ pos
set maximos haberet, curaretq; milites Lucã nauibus importari. Fecit id sedulo Petru-
tius, odio plus quàm Senensis in Florentinos redundans. Alios item delectus curauit
Guinisius haberi Bononiæ, ubi Rainerius Frosinas Perusia extorris, Ludouicus Canis,

minoresq; aliqui magno æris impendio conscripti integrã & dimidiam coegerunt cohortem. Apparebatq; Guinisium nullo etiam accedẽte sociorum fauore, rem suam per se satis tutaturum fore. Cùm uerò difficile ac periculosum nimis uideretur, paucas huiusmodi copias per Bononienses Mutinensesq; Apenninum, cuius omnes saltus præsidio teneret Fortebraccius, traducere, aliam tentari placuit uiam, quæ etsi lõga erat, diuertẽdo tamen ab Lucensi obsidione Florẽtino efficax credebatur. Si nanq; dextra secundũ Apẽnini colles duxisset Frosinas in loca quæ ab Aureolo Foroliuiẽsi in Arretinos Cortonensesq; centũ uiginti passuum milibus possidet Florẽtinus, aut multa cepisset oppida, aut Fortebracciũ Bernardinúmue, ad illa tutanda copias ducere, & obsidione Lucã leuare cõpulisset. Sed quũ applicatæ Aureolo copiæ, oppidũ improuiso impetu oppugnatum capturæ uiderentur, Rainerius ad Florentinos defecit, & copiarũ quod erat reliquũ sublata ulterioris profectionis spe breui est dissipatũ. Fuit ea clades Guinisio magna, hostibus suo ex detrimento copiarũ adauctis, & spe ulterioris subsidij pecunia cõparandi ea ratione sibi inde præcisa, quod posthac uereri cogeretur, ne in alios incideret fraudulentos. Vrgebãt uerò asperiori in dies obsidione Lucam Florentini. Nam cũ portis singula opposuissent præsidia, cõmeatu quo oppidanos intercluderẽt, tũ urbis mœnia turresq; adactis fossæ supercilio bombardis quatiebãt, diuisisq; bifariam castris parte una Vbaldinus, Fortebraccius altera adiuncto sibi Frosinate, operibus intentissimi erant, fiebant tamen crebræ ab oppidanis eruptiones, & Guinisij filijs strenuè militaria obeuntibus, ciuitate quoq; Florentinũ acerrimè exosa, certior Lucensi retinẽdæ, quàm Florentino capiendæ urbis spes constabat. Maritimas etiã Senensis Petrutius submisit Guinisio copias, Cathelanis ex Hispania piraticã exercere assuetis mercede conductis, qui triremium sex nauigio Pisanum portũ adiacentiaq; hinc inde littora infestarũt. Vnde sublatis maritimis subuectionibus & in castris Florentinorũ erat penuria, & illis cõmeatu replẽdis, Pisis, Florentiã & alia Florentino subiecta Hetruriæ oppida oportuit exhauriri. In ea obsidionis lentitudine, expertũ crebra, sed debili eruptione hostẽ Fortebraccius Frosinasq; spernebant: Hincq; solutiori disciplina cõtinebant copias. Id cõspicati è mœnibus oppidani selectis ex ciuitate impigris quibusq;, & mercenario peditatu equitatuq; adesse iussis, duos mille armatos per noctẽ cogunt, sub ipsumq; solis exortum erumpentes tanta in Fortebraccij & Frosinatis castra incubuerũt procella, ut ductoribus in fugam conuersis nusquam loci fuerit repugnatum. Ventũ erat ad magistratus Florentini populi prætorium. Isq; hostibus parietem ut perrumperent obtundentibus, de supremis ædibus opem uociferãs ab exercitu efflagitabat. Bernardino aũt, quãprimum obsessos erupisse uidit, aciem in patentem urbis portã ducente, pedem retulerunt Lucenses, & bombardis quatuor in urbem raptim tractis, multisq; abductis cum præda militibus, sese intra mœnia incolumes recepere. Cathelani item cum ostia Arni quandoq; ingressi, quando immissis per stagna & paludes lembis, agrestes armentaq; Florentinorum abegissent, Liburnium sunt delati, & nauim onerariam, quæ sub ipsam arcem reducta fuerat, remulco tractam, oppidanis arcisq; custodibus enixè reluctantibus abduxere. At Florentini postquam Guinisium neq; obsidione, neq; oppugnationibus domare, aut ad deditionem perducere quiuerũt, modum intentarunt oppugnationis aliàs inauditũ. Auserim nanq; qui fluuius urbem præterlabitur, quo tempore effusi immodice in Apennino imbres illum auxerant, immittẽtes urbem submergere sunt conati. Curauit id opus Philippus Brunalicis ciuis Florẽtinus, maximo uir ingenio, qui suprema cupola perbissimũ in sacris Reparatæ ædibus fornicẽ absq; cẽtrico substẽtaculo, ad summũ usq; perduci, primus edocuit & curauit. Is regionẽ cõtẽplatus, insani operis fossas, ab fluminis alueo, q cõtra ciuitatẽ est, perduxit ad proximos torrẽtes, qui in Auserim deriuati & fluuiũ ipsi augebãt, & currẽtes illius aquas impetu suo remorati in mœnia retorquebãt. Aliãq; fluminis inferiori in parte claudẽdi, ut tumefacta alluuio urbẽ inũdaret, instituis rationẽ, quã cũ inefficax fuerit duximus omittẽdã. Expauerũt primo deductorũ in se riuorũ aspectu Lucenses, & aggerib. circũ muros cõportata populariter materia adauctis intumescẽtes aquas obstinato tridui labore à mœnibus repulerũt. Tandẽq; cũ aquas ad summũ pductas, aggerib. suis inferiores esse cernerẽt, liberatos ea solicitudine animos. ad aliud

A ad aliud facinus cōuerterūt, & Fortebraccium Fronisatemq; uidētes eo in spacio quod
Auseris alueū & nouos interiacebat riuorū aggeres castra habere, eruptione facta per-
fringunt opera, ut aquis patētes campos cōplentibus, alluuio nouum aggerē muris ad-
ditum destituerit, & castris mutatis cōpulsus fuerit recedere Florētinus. Appetebat tūc
hyems, & obsessis atq; obsidētibus à prælijs oppugnationibusq; quies erat. Senēses ue-
rò, quos Lucensium oppressionis ureret cura, cùm soli pro illis bellū suscipere nō aude-
rent, Philippū Mediolani ducem, Genuensesq; in id propellere satagebāt: eorum nanq;
iussu Antonius Petrutius Genuā se contulit, & multis apud Genuæ primores illis cōtra
Florentinū instigandis uariè intētatis accessit Mediolanum, ubi pleros q; dies occultus
fuit, à Philippo iussus, qui Venetos Florentinosq; oratores Andream Contarenū Lau-
rentium Medicem apud se habentes latere uoluerit, sese aut requisitum, aut spōte sua de
afferēda Guinisio ope aliqualiter cogitare. Quamprimū uerò intellexit Philippus, à Pe
trutio omnia quàm essent spondēte maiora: quantum esset æris quod Guinisius Senen-
B sesq; bello possent impendere, illico in illud procliuis redditus, Franciscū Sfortiam ad-
monuit, ut sese Petrutio facilē exhiberet, dimittiq; obstinatissimè postularet. Intereaq;
Philippus dum Sfortiam Lucensi dare studet, Venetos Florētinosq; quod exploratum
aduenerāt magna uerborū pompa cōtendit reddere certiores, nihil esse institutioni suæ
contrarium, nihil desiderio aduersum magis, quàm belli etiam uictoriæ propositā spem
habētis anxietatibus ultra implicari: proinde cōstituisse, quos habuisset ad eam diē du-
ctores bellorū, quo quisq; ordine mereri cœpisset, missos facere, & pactione cum Petru
tio clandestinè inita, Sfortiā in publicū efferre iubet, sese qui ociū desidiosamq; Philippi
pacē oderit, Beneuentū patriam & regnum Apuliæ bellis cōtinuò nouatis scatens, pe-
tere cupientissimū, peropportunè à Philippo dimissum esse. Accipiūt illico emerita sti-
pendiorū æra Sfortiani milites, repetūt publica admoniti buccina opifices, quas quisq;
cohortibus crediderat pecunias, perplexos ea res animo reddidit socios belli popu-
los, quibus esset suspectissimū Philippi ingeniū. Quoniam autē Sfortiæ ætas & proposi
C ta in Apulis, si eò se cōtulisset, spes maxima amplitudinis, ea simillima uero facerēt, q; ni-
mis ambo cupiebāt populi futurum facile crediderunt. Veris itaq; quod iam aduenerat
principio, profectus Mediolano Sfortia cohortes peditatumq; in Parmensibus cogere
simulans, sub primis Apennini collibus subsedit, adeuntesq; dimissos de industria à Phi
lippo diuersarum milites cohortium, in communem, ut dicebat, fortunam accepit. Cō-
uenerunt ad eum Veneti & Florentini, populorū ac Guinisij oratores, hi ut dissimulans
properaret, & necessariā laborātibus opem ferret, illi ut à Philippo dimissus, ad sua con-
duci stipendia cōsentiret. Fouit eos pari spe Sfortia, quousq; Philippus Venetos confi-
sus quieturos, quippe quos intelligeret nihil ab eo suspicari cōtra fœdera factū esse, fecit
traducēdi in Hetruriam potestatem. Tertium Sfortia in Parmensibus exegerat mēsem.
Quo in tempore Florentini Venetos renouādo bello duros renitentesq; uidentes, no-
tissimam Philippi machinationem intelligere dissimulabāt: attamen delectibus q; ma-
ximis onerosa habitis impensa & castra auxerāt Lucensia, & saltus Apennini Parmēses
D à Lucensibus dirimētes, frequenti ubiq; præsidio obtinebāt. Sfortia autem Pōtremula-
no saltu cum tribus paratissimis cohortibus peditibus octingentis traiecit in Ligusti-
nos & prima in Carfagnanæ uallis summitatibus fecit castra. Ibi Fortebraccio saltibus
arcēti cōgressus eum facile repulit, & aggrestibus Guinisio studiosis castella dedētibus
Carfagnana ualle illico est potitus. Tum Florentini eum tanquam imbrem supernè im-
minentem declinantes, soluta obsidione Luca in ripæ fractæ collē, qui medius Pisas in-
ter & Lucam natura loci esset munitissimus exercitum reduxerunt. Deductis in cāpos
copijs Sfortia non prius urbem Lucam introduci est passus, quàm opposita portis Flo-
rentinorum præsidia, magno expugnata militum Lucensiumq; ardore recipit incen-
ditq;. Ingressum urbem ouans excepit Guinisius, quod tamen ciuitati obsidionem per-
pessæ diutinam grauis esset exercitus, in hostem duci placuit. Cúmque essent qui ca-
stris hostium castra contenderent conferenda, Sfortia in Pistorienses, eo duxit con-
silio, ut in destituta militum præsidio frequentiq; uicis & Castellis regione ditaret ex-
ercitum, simul hostes coactas in ripa fracta copias auertenda à Florentino agro uasti-
tate compelleret superare. Appulsis itaq; Bugiano copijs Ladislao Guinisio Pauli filio
comitante

comitante castellũ cinxit, cuius suburbia ui expugnata & prædæ militibus exposita in- E
cẽdit:inde castris ad Pissiæ mœnia metatis,oppidi omniũ regionis opulẽtissimi illo bre
ui potiturus uidebatˀ,cum sublatis derepente signis retrocessit. Multiplex illius recessus
Sfortiæ fuit causa, quæ altiusculè repetita edocebit,id bellum maioribus ꝙ quæ illo ap-
paruerint tempore machinationibus gestũ esse. Expugnatis,ut ostẽdimus pręsidijs quę
Florentini Lucensium opposuerãt portis,Sfortia ingentẽ pecuniæ uim,& secũdi seme-
stris fœderum innouationẽ petere cœpit, & cum Guinisius respõdere distulisset, easdẽ
ille postulationes apud Bugianum fecit: fuit uerò in concedẽdo tardus renitensq; Gui-
nisius,ægre enim id impendiũ faciebat,quippe cui assueto quieti & seruãdis frugalitate
opibus,multo minor esset opinione omnium auri cumulus. Interim Florentini ingentẽ
pecuniæ uim, & continuanda in annos stipẽdia Sfortiæ offerebant,ad eamq; petitionis
modestiam descenderãt, ut si etiam sua recusaret stipendia, saltem institutũ in Apuliam
continuaret iter,ingentem æris summã in pręmium ab se itinerisq; uiaticum habiturus.
nec tamen ideo abstinebãt,quin Guinisio suadere conarentur, ut Lucã in Sfortiæ pote- F
statem breui futuram,secum permutaret,castella pleraq; in Romandiola & auri summã
in præmium percepturus. Quę cùm rescisset à Guinisio Sfortia,renunciauit Philippo. Is
uerò prius damnare cœperat hominis auaritiã,cui nõ fuerit satis fortunatũ & capitis pe
riculo liberari,ut liberatrices etiã copias alieno sumptu ali quęsiuisset. Quare his auditis
quæ Sfortia renunciauerat,magnã de Guinisij fide suspicionem cœpit præ se ferre. Tã-
demq; Petrutij uerba, de ingenti illius gaza multorũ sermonibus sæpenumero confir-
mata uoluens animo,ab indignitate & suspicionibus in odiũ est cõuersus, & tantis illũ,
quibus uideretˀ indignus diuitijs,statuit spoliare. Sed cùm eam ob rem si incautius esset
intentata,infamiæ labem,& simul belli à Venetis renouandi periculũ imminere cogno
sceret, consilium cepit in quo & utrunq; uitaret incommodũ, & Sfortiæ exercitusq; il-
lum secuti cõsuleret opulentię. Admonitos nanq; eius consilij Sfortiã, & Senensem Pe-
trutium iubet quamprimũ aliquod de Guinisio apparuisset suspectæ fidei indiciũ,cura- G
rent ne quid afferret hominis auaritia detrimenti: & Sfortia Florentinos postmodũ pe-
cunia quam offerebãt exhausturus inde abiret,inducias in aliquot mẽses pactus. Florẽ-
tini autẽ per id temporis auertenda quã timuissent ex Lucensi bello calamitate ingenio
usi erant, & licet magnis,ut ostendi, pollicitationibus Sfortiam Guinisiumq; conati es-
sent ad partes suas pellicere,illis tamen in odium inter se dissidiumq; adducẽdis,episto-
las disseminauerant confictas, tanquam serio missas, quarũ quæ ad Sfortiæ manus per-
ducebantur de fœdere cum Guinisio propemodũ icto,quę Guinisio tanquã ex impro-
uiso offerebantur de sua urbisq; proditione,quã breui facturus esset Sfortia, cõtinebant
uerò simillimas rationes. Interceptis qui has perferret literas, Sfortia Petrutium ut con-
stituta inter se ocyus exequatˀ admonet,qui aliquot ex ciuitatis primoribus, rerũ noua-
rum,ut nouerat cupidis,ad Guinisium in arce diuersis rationibus conuenire iussis,tyrã-
num nihil tale à Senensi suspicatum,cum altero filiorum comprehendit,& arce portisq;
urbis nouo munitis præsidio,Sfortiã admonuit,ut quod impigrè fecerat, Ladislaũ Gui H
nisium turmas genitoris in castris ductantẽ sibi datis custodibus mitteret carcerandum.
Eo itaq; Lucam perducto,coguntur ad capessendã rem communem Lucenses,& con-
stituta euestigio reipublicæ forma,designati magistratus,ingẽtem Guinisij gazã,multo
tamen opinione minorẽ sunt partiti:pecunijs nanq; à Philippi populiq; Lucensis quæ-
storibus,ex arce in ærarium cõportatis,supellectilis partem Petrutio, quicquid fuit reli
quum,& arma equosq; Sfortiæ permiserunt. Facturus ergo satis Philippi cõsiliorum ra-
tionibus Sfortia,ut profectionem in Apulos destinatã Florẽtinis suaderet,Senenses li-
teris nũcijsq; territos exorauit,castella redderent, Racicofinum aliaq; Sfortiæ genitori,
quo tempore apud Beneuẽtum carcere tenebatur surrepta:alioquin fore comminatus,
ut in ea,quam in regnũ Apulię instituisset profectione,illos male multatos,plurima uel
inuitos cõpelleret exhibere. Dumq; eam simulat profectionem, Florẽtinos incipit ex-
audire,& duodequadraginta auri milibus quæ genitori Sfortiæ populus debuisset Flo
rẽtinus acceptis, Mirandulã cõcessit Lõbardiæ oppidũ, pactus aut sex cõtinuos men-
ses illic moram trahere,aut si prius abscedere statuisset in Apuliam se cõferre. Lucenses
uerò profecturus uel ea ratione consolatus est, quod hyeme imminente in qua ciuita-
tem

A tem commeatu exhaustã, legio sua affectura erat, præsentis belli rationibus cõduceret,
& hostem dissoluẽda æris magnitudine grauatum identidem exhaurire, & suæ legionis
equos pabuli penuria isthic petituros reficere pollicitus sub ipsum ueris principiũ affo-
re, & renouato bello rem illorũ ad uota cõfirmare. Petrurius etiã & ipse Luca profectus
Guinisios genitorem & filios Genuã, & inde Papiam perduxit ad carceres. At destituti
Sfortiæ præsidio Lucenses, & si Philippi spe alebant apud Florẽtinos magnis precibus
institerũt, ut liberatum iam populum, uetustis quæ ante oppressionem à Guinisio factã
sibi cum illis fuerãt libertatis fœderibus, socium amicumq; reciperent. Sed Florẽtini ma
ximo & ciuitatis facultates exuperante impẽdio undiq; copias cõtraxerant, quibus ad-
motis sperauerũt afflictã & omnigenũ rerum inopia laborantẽ Lucam conficere. Qua
ratione copijs quo die Sfortia Apenninũ traiecit ciuitatis Lucę portis mœnibusq; obie-
ctis responderũt, Non esse eandem Lucensibus, quæ olim fuerat libertatẽ, sed factionẽ
nouo addictam tyrãno, rerũ in ea potiri, proinde si urbem in Florentini populi fidem si-
B ne ullis dederẽt conditionibus, futurũ ut sese sentiant optima donatos libertate, qui po-
pulo sanctissimis uiuenti libertatis legibus, parere libẽtes animũ induxissent. Renuerũt
conditionẽ Lucenses, & Florẽtinus urbem circunsedẽs præsidia primis munitiora por-
tis opposuit. Tum Philippus cui exploratũ esset, Florentinos pendẽdis tanto exercitui
stipendijs, adeò exhauriri ut breui ad extremã rerum exiguitatem uiderẽtur peruẽturi,
nouo illos bello Genuensiũ implicauit. Hi nanq; Lucensibus in fidẽ protectionẽq; Phi
lippo iubẽte acceptis, Lauẽtiæ & Petrasanctę castellis pręsidia imposuere, & missis Flo
rẽtiam Venetiasq; oratoribus curauerũt hos quid animi aduersum se habituri essent, ui-
cino & sæpe aliàs fœderato sibi populo Lucensi opem laturos interrogari, illos uerò ne
cõmissum fidei suę Lucẽsem ultra læderẽt admoneri. Veneti nulla usi uerborũ circuitio
ne responderũt, se quemadmodũ urbem Lucam nulla ratione aut oppugnare, aut pro-
tegere Venetorũ interesset, ita nullatenus quis protegat oppugnétue curaturos. Proinde
si Genuensis in ea quam cum Florẽtino sibi futurã suspicaretur intenderétue belli dimi
C catione, Venetos non læsisset, pacem amicitiamq; ex fœderum formula, ut antea statu-
ram. Florentini uerò cũ nimis uera oratoribus respõdissent, elatos natura uiros dimise-
runt furentes. Illis etenim multa de Genuensiũ moribus, magnanimitate, & erga socios
fideiq; suæ cõmissos pietate præfatis, & quid animi erga Genuensem populum Lucam
urbem protegere dispositũ haberẽt Florentini interrogantibus, respondit paucis ex se-
natus, populiq; sententia uexillifer iustitiæ qui summus est in ea republica magistratus,
Non esse liberũ Genuensem, cui aut talia quærere liceat, aut quęrenti cõueniat serio re-
sponderi. Abeuntes rapidùm oratores, quacunq; incedebãt in obuiorum faciem, futu-
rum propediem dicebant ut malo edoctus suo intelligat Florẽtinus, seruiat ne an liber
sit populus Genuẽsis, oratoribusq; in patriã reuersis, destinatus antea eidem bello Picci
ninus, ex castellis reuocatur, quæ illũ in Lugustica orientali Genuæ Riperia ostẽdimus
expugnasse. Florentiæ autem nouus accuratissimusq; habitus est delectus, in quo præ-
ter minores peditum equitumq; ductores, Guidantonium Vrbinatem unum, alterum
D Fauentinum ecclesię uicarios conscripserunt. Fauentino autẽ, qui esset in re militari ex-
ercitatior, quadringentorum supra mille, Vrbinati, quem ad summũ ductorem exerci-
tus creauerunt, mille equitum stipẽdia attribuerunt. At Veneti accersitum Lucã à Ge-
nuensi Piccininum audientes, penè in id ruerunt bellum, ad quod pridem à Florentino
maximis precibus trahebantur: placuit tamen priusquã quicquã intentaretur noui, Phi
lippum commonefacere, maiora ab illo contra fœdus ictum cõmitti quàm quæ diutius
pati possent aut oculis cõniuentibus pertransire. Ad quæ Philippus per oratorẽ respõ-
dẽs, nihil esse, inquit, cur fœdera ab se uiolari tam cõstanter debeãt affirmare, si Genuẽsi
Piccininum, si Lauellanum alióue ex suis populo optimè de se merito postulãti, & pro
pria impendẽti æra nõ prohibeat militare, facile tolli & ueritate ipsa euerti, q̃d illi argu-
enda fœderũ uiolatione in primis supponãt fundamentũ: quæcunq; scilicet Genuenses
Philippo subditi aggrediantur, in Philippũ accepta dominũ referenda, quoniã & liberi
aliqua ex parte sint Genuẽses, & bella pacémue ex arbitrio sibi quærere per eas possint
cõditiones, quibus se illi à principio dediderunt, docere id multa, & ultra formulã dedi-
tionis, quam tunc orator è sinu prolatã exhibuit, nõ obscuro, non conficto, nõ falso illis
argumen-

argumento esse debere, pacem quã Veneto populus Genuensis inuiolatam seruauerit, B
primo bello quod tãtis partiũ conatibus, tãtis undiq; imploratis auxilijs, Philippus Venetiq; gesserũt. Quantũ uerò attineret ad dimissas, uel quod in peiorem duceretur partem, datas quæ Florentino bellum inferrẽt copias, non ire inficias Philippũ dedisse petitas amicis Genuẽsibus auxiliares Piccinini & Lauellani cohortes, quibus propria Genuẽsis populi cõductis pecunia suis sociorũmue tutãdis rebus uterẽtur: pari item forma Venetis, si libitũ sit, licere per fœdera, suas Florẽtino mittere, quarũ ope & opera amicus sociusq; populus, susceptũ contra Lucam bellum ad uota cõficiat. Deterriti magno ad renouãdum bellũ Philippi apparatu Veneti, satis pro tempore Philippũ suspicionibus fecisse simulãtes, sese cõtinuerunt. Processerant interim Piccininus Lauellanusq; & Macra transmisso apud Petrã sanctã ea ratione subsederant, quod Florẽtini illorũ cursure tardando, montẽ cui Magno est nomẽ, unde itinera in Lucenses faciliter obsidẽtur, firmo præsidio obtinebãt: Cuius oppugnatio cũ nimis diuturna indigeret circunsessione, Piccininus subiectũ collem, castellis excitatis peditatuq; imposito cõmunitum cõmeatibus tutũ fecit. Florentini uerò castra pro Auseris ripa, quæ ad Lucã pertinet, paruo supra urbem spatio metati, fossam in hemicyclum ad amnem perductã exercitui circũdederant, ut quos fluuius per eam quæ tunc erat hyeme mediã, aquis cõtinuò tumẽs, à Piccinino tutaretur, fossa etiã à Lucensium eruptionibus saluos redderet. Maiores aũt multo quàm hostibus copiæ tunc erãt Florẽtinis, quippe quibus in eo exercitu sena equiũ milia, sub Vrbinate, Fauentino, Vbaldino, Frosinate, & Fortebraccio militarẽt, cũ ultra peditatus mercede cõducti milia quatuor non parua inesset castris auxiliorum & agrestium multitudo. Piccininus uerò, & adsistentes illi ad continuandã cœpti simulationẽ Genuensium præfecti, equites pedite sq; pari fermè utrorũq; numero, miliũ octo exercitum habuerunt. Dispar tamẽ longe fuit utriq; exercitui ratio commodorũ, quod Piccininum cõmeatu nauibus importato Genuenses abundare curarent, Florentinos clausi obsessiq; à Genuẽsi portus & subiecta hostiũ mœnibus castra in quæ difficilis periculo saq; erat cõportatio, ad commeatus carẽtiam famemq; perduxerint, ut multis castra deserentibus nõnulli ad hostes transierint, omnes obsidionẽ censuerint omittendã. Dum G
ea ratione mouẽdane essent castra duces cõsultabundi penderẽt, fortè Auseris paululũ decreuit: quod cum esset Piccinino renunciatũ, expediri perferriq; iubet à calonibus cõmeatum, quẽ Florentinis, ut rebatur, cedentibus, Lucã importaret. Factus tamẽ in conspectũ hostibus, cùm eos sese castris uidisset continere, sua & ipse castra secundũ Auserim cœperat designare, cum sole iam in uesperam declinante Florẽtini exercitus militẽ longo conspicit interuallo fluuiũ uado traijcere, ut armenta sub iumentis fluuij tutela liberius errãtia prędarẽt. Structis itaq; e uestigio aciebus, singulis quo procederẽt ordine implorauit. Nec tamẽ uadum cõplanare, & perpaucos traducere tãta potuit celeritate, quin præsto affuerint Florẽtini: quos cũ uidisset fossa, quæ ab urbis mœnib. in Auserim dudũ perducta est superata, in suos ferri militẽ adhortatus est, irent, immitterẽt turmas, hostem breui dissipandum pugnando distinerẽt: & ipse ad extremum instans urgensq; cum signis & toto exercitu est secutus: consertũ est illico prælium, uictiq; succubuerũt, H
quos præmiserat Piccininus, q sonipede inuectus eleuatiore, in ipso Auseris alueo aderat adhortator, irruerent, properarẽt, in patentes euaderẽt campos, hostẽ ignauum, pinguem, futurum prædã, quod & ipse accederet, pugnãdo ne fuga sibi cõsuleret retardarent. Tũc impulsos à subsidiaria cohorte pedites, equoq; usos debiliori equites multos absorpsit amnis, plurimos inuoluturus, nisi singulis qbus maiores melioresq; essẽt equi, illis retinendis subleuandisq; usus esset in alueo Piccininus. Descẽderat in apertã planiciẽ Antonius Pergulanus Angeli filius, & omnibus Piccinini equitibus peditibusq;, qui fluuium superassent in tumultuariã aciem cõglobatis Florentino militi resistebat, nullo item ordine impetendi, cum furentes pari animorũ ardore adolescẽtes Fauẽtinus Fortebracciusq; cõmisso acriori prælio illum ac quotquot repugnando audaciores fuderãt interceperunt. Vrbinas interim ad primos traijcientis fluuium hostis clamores cõcitus, armari exercitũ, quos deinde hosti subito obsistere, quos signa seq; uellet subsequi, imperabat. Dumq; strueretur ex eius imperio Florentinorũ acies, Piccininus ad eos qui facti erant circa Pergulani pugnã clamores, alueo excedens aliam & ipse ualidiorẽ struxerat

A xerat acię, cuius robore fretus, tamdiu cōtinuit hostis impetum, quoad omnis transmitteret multitudo, tum omnibus in ordines redire iussis, pugnā sensim in apertos campos ad dexteram retrahebat. Nec segnes eo in tumultu fuerant oppidani, selectos etenim ex mercenario & ciuitatis milite octingētos ad Piccininū miserūt, & tragulis missilibusq; ac bōbardis, hostem & ipsi eo in spacio quod Auserim & Lucam intercedit fruentę acies infestabant. Dum ea utrinq; magnis conatibus parabanť, Petrelinū Vermem, Nicolaumq; Guerrerīū Ottonis Russi Parmensis filium iussit Piccininus cuneo secundū Auserim, ex instructa cui prçerant cohorte facto, mediā hostis acię penetrare. Qui iussa inpigre exsecuti, Fortebraccio Fauentinoq; repulsis cæteros fugam cōmittere fœdissimā cōpulerunt. Ea cum renunciata essent Vrbinati, immittendis, ut diximus, in hostę ordine aciebus & reprimendis oppidanorū eruptionibus intēto, dubius quid faceret substitit, & pugna ab ultimis in fugæ specię retrocedētibus, ad id spacij qđ urbem Auserimq; interiacet reducta, à multis suasus pendebat in fugā: cum ex prima excedens in qua pug
B nabat acie, Vbaldinus illi gener uirū principatu opibusq; onustū, hosti potius audaciæ ob prædam stimulos, q̄ suis ex rei militaris peritia animos additurum, Pisas de fuga reduxit incolumę. Tanta interim procella incubuit Piccininus, ut terga ubiq; dātes Florētini nullo in loco prælių instaurare tentauerint: qđ cū ab ijs intellectū esset, qui de mœnibus ꝓspectabant oppidanis, nullo quin erumperēt cōtineri imperio potuerunt. In ea dissipati exercitus fœditate facta est omnifariā rerum præda. Nam & machinæ castris, balistæ, bōbardæ, ac cætera tormentorum inerant genera, magno cōparata precio, maioreq; impendio cōportata. Arma equosq; militum & diuitem impedimētorum suppellectilem, nō cōtemnenda spolia propè æquauit redemptio collectitij ex agro oppidisq; tyronis, quem exercitui inesse ostendimus frequentissimum. Cędes uero pro uicti uictorisq; exercitus magnitudine fuit parua, paucis uulneratis, paucioribus desideratis, præter agrestes aliquot, qui iacturæ si intercepti fuissent timore dum Auserim tranare cōsidūt, uitā in fluuiū abiecerūt. At ductores q ex Florētinorū exercitu integrioribus euaserunt turmis, Fauentinus Fortebracciusq;, ripā fractam, & cum loco dissiderent, hic Pi
C sas, ille Florētiā aduolarunt. Iniecto ubiq; de hostis accessu pauore, quę etsi magnus fuit, maiora secuturū mala cōstitit fuisse, si usus uictoria Piccininus, signa uel Pisas uel Florentiā intulisset. Quod aūt se à Philippo seruanda Luca, nec Florentinis aliter lædendis datum diceret Genuensibus, à nullo perpelli potuit, ut militem uel prædabundum Florentinos fines ingredi paterer. Spolijs hostium magno collectis diuisisq; populi Lucensis & militum applusu, prima fuit Piccinino cura cōmeatum egenæ laborantiq; fame ciuitati importare: exinde recipiendis quæ Florentinus præsidio tenebat, Lucensiū castellis intendit, quibus paruo recuperatis negocio, Pontremulum obsedit, cepitq;, qđ oppidū superiore, ut diximus, anno, obtinere nequiuerat. Afflictis ea clade Florentinorū rebus, Veneti nequaquā ultra differendum rati, sese ad bellum æstate futura suscipiendū parant, & delectu mercenariorū plerisq; in locis Italiæ habito, oēs in id bellum trahere sunt adnisi, quos Philippo cognouissent infensos. Florentini pariter exhaustā ære cōti-
D nuatis tot annorum bellis ciuitatem, nouis fatigant excruciantq; impensis, ut deletum instaurent, nouumq; cōscribant exercitum. Quod tū in primis Senensium formidarent bellum, oratores ad illos Venetorum suosq; mitti placuit. Quibus ea uerborū acerbitate respōsum est, ut nemini apparuerit dubiū, quin in bellū illi quamprimū iussisset Philippus tuituri essent: multa etem̄ in Florentinos & publice & priuatim sunt dicta, qđ Lucca prout sperauerant uel subacta uel excisa bellū in eos continuare decreuissent. Et paulo post Antoniū Petrutium, qui postq̄ Guinisios in Ticinensem perduxerat carcerem Genuæ substiterat, habita de eo extra ordinem ratione, populi capitaneū designarunt, iniuncta sibi decreto, qđ oratoribus legendū permiserunt, cura, ut ne quid respub. patereť detrimenti, ex sententia ꝓuideret. Oratoribus Florentinorū in patriam reuersis, nunciatum est Petrutiū à populo accitum inijsse kalendis Ianuarijs magistratū, & paulopost illum aduenisse Franciscum Spinulā Genuensem, q̄ curāte Senensis populus cum Genuensi fœdus percusserat, fore utrisq; belli pacis'ue cōiunctionę. In quę itę fœdera, post paucos dies cōsensit Ludouicus Planensis Plombini tyrānus, q multos ante annos, sub Florentini populi tutela ac societate degerat. Quæsiuerant interea Veneti, quæsiuerant

enixius Florentini, Frãciscum Sfortiã legionem apud Mirandulam, ut promiserat, con E
tinentẽ, permissa rei bellicæ summa datisq; quotquot petere animum induxisset in stipẽ
dia pecunijs, ad partes suas perducere: pependitq; aliquãdiu adolescẽs ad Florẽtinos in-
clinatus, genitori olim Sfortiæ amicissimos. Quę quũ rescisset Philippus, medicata pro
ætate motibusq; illo retinendo adhibuit remedia. Filiã nãq; Blancam Mariam nomine
quã habebat unicã, ætate tñ uiro immaturam, quæ uix octauum attigisset annum, illi in
matrimonium despondit, pollicitus nisi mascula augeret prole, hæredem illum princi-
patusq; instituere successorẽ. Tum bello quod tñ undiq; fathisceret, Philippũ inter Ve-
neros Florentinosq; nondum renouari cœpto, mors Romani põtificis Martini quinti,
partes ambas animis pendentes dubiasq; paulisper à nouis motibus retardauit. Is etẽm
põtifex ex familia, ut lõge supra ostendimus, Colũnensi Romanus ciuis, uir certe sapiẽs
prudẽtissimusq; fuit, cuius ductu & felicitate, Romana ecclesia miro floruit modo. Qui
cũ aliorum in Italia principũ populorumq; obtinere nequiret, suæ & Romanæ ecclesię
subditorũ paci cõseruãdæ intentissimus erat. Quàmprimum itaq; Venetum patria pon F
tificẽ suffectum esse auditum est, diuersa ilico hinc suspicio, inde spẽs inuasit partium ani
mos, cessatũq; est ꝓpemodum à bello utrisq; in maximam uoluntatis intentionisq; Ro-
mani põtificis expectationẽ adductis. Ostensuris itaq; nobis, quod permaxime uidetur
necessarium, quæ post creatũ põtificem nouum rationes cõsiliaq; partium fuerint reno-
uãdis tãtorum motuũ bellis, quanta uidimus Italiam suis lacerasse temporibus, nõnulla
altiuscule repetenda sunt. Martino quinto uita functo, Gabriel Cõdulmarius patria Ve
netus, cardinalis Senẽsis electus est in Romanum põtificem, cui Eugenio eius uocabuli
quarto, prout uoluit, nomẽ fuit. Habuit uero huiusce fastigij fortuna, qđ semper in reb.
cõtingit humanis, admixtã infelicitatis partẽ: & quod à multis ea tẽpestate nõ insulse est
iactatum, quæ res defuncti põtificis omnium iudicio sapientissimi, maximas cumulauit
laudes, eadẽ suffecti opulentissimam labefecit fortunam. Martinus nãq; qui omnia pa-
storis boni munera prudentissime obisset, & quam reperit rerum inopem ecclesiam eue
xisset ad summũ potentatũ, pecuniæ uim ingentem summa coaceruauerat diligẽtia: cui G
superstites fuerũt nepotes ex Rentio fratre tres, unus cardinalis Prosper nomine annos
natus duodeuiginti. Princeps Salernitanus alter, omnibus ætate superior Antonius no
mine, qui tñ nondũ attigerat quartũ supra uigesimũ ætatis annũ, & Edoardus natu mi-
nimus, uix infantiã supergressus. Hisq; patritia Columnensiũ familia oriundis, erant Ro
mæ amici & clientes multi uetustę familiæ gratia parati, quorũ tñ numerum Martini põ
tificatus adauxerat, & præter oppida à maioribus possessa oẽs illi terrarũ ecclesiæ arces,
in eorum potestate erant. Nouo itaq; pontifici declarato Adriani molem, sancti Ange-
li castellum, & arcẽ Ostiæ adolescentes restituũt, & magnã partẽ pecuniæ dono mittũt.
Bononiẽses interim qui Martino pontifici, prout ostendimus, dudum rebelles fuerant,
in spẽ noui põtificatus bonã adducti Eugenio Bononiam dediderunt. Videbaturq; res
ecclesiæ quę illi tradita esset opulenta quietaq; ad summam amplitudinem peruentura.
Oratoribus aũt principum liberorumq; populorum pontificem nouũ ex more uenera-
tũ aduenientibus, primi qđ fermè sunt cæteris propinquiores, fuerant à Florentinis, Phi H
lippo & Venetis missi, inter quos pacẽ cõponere quum rogaret põtifex, futurũ ꝓtesta-
tus est, ut se acrem experiret hostem, quicunq; illam renueret oblatam, uel postea quod
pridem acciderat uiolasset cõstitutã. Quod uero interim Florẽtini suę reipublicę copijs
post deletum apud Lucã exercitum denudatæ periculũ imminere dicerent, petentibus
dimisit põtifex Michelottum Attendulum ecclesię militantem. Hisdem etiã oratoribus
de Senensi populo querimoniã deferentibus, qđ neglecto fœdere secum perdurãte, ad
partes Philippi trãsierat, misit põtifex Senas cardinalem Bononiensem, ex gente Corra
ria Venetum, qui Senenses à bello cessare, & neutri partiũ cõsentire curaret. Ea tulit gra
uiter Philippus, & suspicatus põtificem odium erga se cõtinuare, quod legatus pridem
apud Bononiã cõ cepisset: illum, ut postea euentus docuit, tãquam hostem persequi sta
tuit. Cõcitauerant interim factionis Columnensi aduersæ Romani cardinales Eugeniũ
in Martini nepotes, quos nõ pecunia magis exhaurire q̃ omnino statu opibusq; cupe-
rent spoliare. Et cæteris ecclesiæ cardinalibus ob merita Martini & adolescentium inno
centiã id ægre ferentibus, ardere cœperat inuidia odioq; senatus. Eoq; loci iam adducta

res erat,

A res erat, ut Colūnensibus hostilem in se pōtificis animū intelligentibus, omnia in urbe Roma, & per prouinciā suspicionis plena essent. Quod cū Philippo renunciatū esset, aggressus est pēdentes in bellū contra pontificem Columnenses impellere, oratorēq; quem Romæ tunc Philippus tenebat, urbanus Iacob Stephanum Columnā nouo pōtifici ob sequentissimū, pridie ad principē Roma abduxit, qui simul postea rebellarunt. Nā princeps quē pōtifex patruus militari addixisset disciplinæ, quamprimum habuit exploratum, pōtificē Eugenium, illo pecunijs sibi relictis exhauriendo adiecisse animum, adauctis raptim quas habebat copijs, Germanū cardinalē qui Romæ apud pontificem erat, clàm domū reuocarat. Quare Stephanus Colūna urbanusq; Iacob, adolescenti stimulo addito illū ut urbē inuaderet impulerūt. Porta itaq; olim Capena nunc Appia furto occupata, die postero instante diui Georgij celebritate, princeps cū exercitu urbē ingressus, inter Auentinū & Capitolinū collē, ad ipsius diui basilicam consedit. Stephanus uero parte alia, columnā urbis regionem, cum turma accedens, circa ædes proprias per ho B rā obuersatus, à populo Romano curialibusq;, & Lodouico ac Ioanne Monstarda Forliuiensibus, q soli tunc pontifici militabant, paucissimisq; qui Romā eo aduenerant die, sub Tartalia militare cōsuetis, cōmisso ad diui Marci prælio, reiectus fuit: unde ad principē qua uenerat remeans, reinfecta abeūdū cōsuluit. Sicq; imposito portæ præsidio, q urbē aggressi fuerant die, marinum unde uenerant oppidum reuertuntur. Pontifex interea de parandis sibi copijs cogitabundus, comitē sancti Angeli, à Ioanna secunda regina Siciliæ feudatario iure obligata, cū cohorte una ad se mitti imperat, & Iacobū Caudolā potentissimū ea tempestate ducem belli, in Aprutio cōmorantē, mercede conducit, Cui post paucos dies aduenienti, Ioannē episcopum Recanatensem pōtifex Babucum usq; mittit obuiā, ut iunctis amborū & comitis sancti Angeli q aduenerat copijs, Colūnenses bello persequerent acerrimo. Satis interea superq; Venetis cōstabat, & pontificis autoritatem Philippo à bellis deterrendo nihil profuturā, & Florentinos ab se destitutos, ad extremam rerum exilitatem breui peruenturos. Philippum uero qua esset uigi C lantia prudentiaq;, tātis rem suā auctuurum fauoribus, ut Florentinorum pontificisq; rebus, hinc Genuensiū, inde Columnensiū & qui eos secuturi uiderentur tyrannorū opibus, ex sentētia debilitatis, arma cōtra se integer ac prope uictor assumeret. Quibus adducti rationibus Florentinisq; enixe instātibus, quarto post creatum Eugenium pōtificē mense, bellum Philippo inferre statuerunt. Distrahent uero scribentem, tam diuersæ inter sese, q frequentes ac propemodum cōtinuæ rerū Italiæ agitationes. Vtriusq; igit belli rationē, ea diligentia alternatim haberi oportebit, ut cum unius gesta paulisper attigero, quid id altero per id temporis sit actū cōmode explicē. Erectus accessu Michele ti populus Florentinus, destitutū, ut ostendimus, Piccinino, Lucensem haud secus antea premere perrexisset, nisi Bartholomeus cognomento Furnarius Genuensis, onerariarū duarū nauiū & triremium quinq; classi præfectus, ab Genuensi populo missus, Pisanū obsedisset portū, Florentinosq; de populo suspicatos Pisanos, partem copiarū eō mittere coegisset. Itaq; Veneti nō esse differendū ulterius rati, fœdera innouarunt cū po D pulo Florētino, duosq; quibus cū noua percusserāt fœdera, Montisferrati Marchionē, & Rolandum Palauicinū, pecunia adiuuerūt. Erat tunc cum copijs in Brixianis Carmagnola, cui Philippus de bello quod cōtra se pararet pridem certior factus, Nicolaū Tolentinatem, & Frācíscum Sphortiam, cum expedita florentiq; legione opposuerat. Cremonæ uero apud quā belli summa uidebat futura, præfecerat Lodouicum Columnam, cū selecta ex omnibus copijs cohorte, & peditatu cui plurimū fideret ueterano. Contra Ferratensem uero, paucis munitū copijs, Christophorū Lauellanū, Alexandriā Astāq; præsidio tenere curauit. Mirabat Philippus Carmagnolam quem sciret bellum illud & optasse ardenter, & ut antea inchoaret immoderatius quæsiuisse, multos dies post contractas apud Vrcios copias ab incursionibus tēperasse: quod itaq; erat futurū ratus, ut primi belli initio, simile ab furtiua alicuius oppidi inuasiōe, huic etiā bello principiū dare satageret, cura diligentiori adhibita tesciit, esse qui Laudēsem illi arcē prodere promisisset. In pditorem itaq; animaduertens, concitatoreq; in Carmagnolam odio exasperatus, suas in illum machinationes retorquere meditatus est, & Soncini præstātis Cremonensiū oppidi præfecto arcis subornato, diē illum iubet Carmagnolæ cōstituere, in ma

tutino cuius crepusculo accederet arcẽ precio recepturus. Id quum perbelle curatũ esse E
renunciasset præfectus, Tollentinatẽ Sfortiamq; doli admonitos, iubet Philippus, ut in
recipiẽdo opprimẽdo'ue Carmagnola, quem opinaret mediocres adducturũ copias,
bipartitã legionem & ipsi hora immitterẽt cõstituta. Accessit in tempore Carmagnola,
& præmissos ab eo pedites admisit præfectus, munitis multo milite superiorib. arcis fi-
sus: turmis aũt maioribus, q̃ quibus resisti posse crederet à Carmagnola subsequi iussis,
præfectus qđ Philippẽsibus dederat signũ, densos de turribus ostendit fumos, & clau-
sis carcere qui arcẽ intrauerant peditibus, Carmagnolã quãtis potest clamoribus appel
lans, se Philippo fidẽ seruare denunciat: tũ notis exciti significationibus, ex insidijs euo
lantes à tergo Tollentinas, Sfortia à frõte irruunt. Sẽsit ilico Carmagnola, se suis artibus
peti, & cohortibus utrobiq; distinendo hoste oppositis, celeri fuga prolapsus est: suis tũ
euestigio dissipatis, insequuti sunt eũ Tollentinatis cõmilitones, quibus ad prædam uel
reuocatis uel teuersis, consuluisse saluti Carmagnolæ Tollentinatẽ suspicio est uulgata.
Amisit ea die Carmagnola equites supra mille, & paucis itẽ diebus postea ad trecentos. F
Nã cũ statiua potius q̃ castra apud Cremonã orientẽ uersus solẽ Veneti haberent, effu-
sus liberiore licentia in prædã miles assueuerat, per eam intercapedinem quæ Cremonã
Padumq;, ut ostendimus, intercedit, aduersam discurrere agri partem, in qua clausa op-
pido armenta securior agricola duceret pabulatũ. Id aliquando cõspicatus Columnẽsis
Ludouicus, seculi militũ, ut cõstans erat fama ferocissimus, per ignauiæ simulationẽ, ho
stis aluit audaciã, tandẽ turmas paulò suis maiores, solutiori disciplina eadẽ qua accesse
rant Padi ripa prædã abigentes, aggressus fudit, & quos diximus tercẽtos equites inter-
cepit. Nec in Thuscia minor erat Philippi rebus fortuna. Piccininus nãq; postq̃ bellum
in Lõbardia renouari est cœptũ ex Flischorum Lucensiumq; castellis, quę receperat, in
Pisanũ delatus est agrũ, in quo primos subegit Calcentium uallis populos, & molis cor
ruptis ciuitati apprime necessarijs, quã clauso mari pistrinorũ labore ali necessum fuit,
Vetruculã totius agri munitissimã arcem machinis expugnauit, exinde Trebum Mar-
tamq; & pleraq; cepit de Pisanis castella, & in Volaterranos ducturus, Antonio adhæ- G
rẽs Pisano familiariũ Philippi cohortẽ, ac Pisanos qui undiq; cõuenerant extorres attri
buit præsidio Florentinorũ, qđ Pisis penè solũ inerat infestando. Pisanos et ẽm ciues mi
serabili ꝓposito edicto, ut oẽs à quintodecimo in sexagesimum ætatis annum, prius exi
rent q̃ ardens absumeret candela, per eos dies eiecerant Florẽtini: fuerunt tñ ex Raine-
rij Frosinatis militibus q Pisas Piccinino ꝓdere uoluerunt. In quos quæstionibus subie-
ctos, & Frosinatem ipsum culpa nequaquã carere cõtendentes magistratus animaduet
terunt. Potitus est breui Volaterranorũ agro Piccininus, Castellensibus exceptis, quos
simul cũ Volaterris aduentu suo fouit Michelottus. Tũ Piccininus postq̃ ab Liguſticis
in Lucenses, inde in Pisanos, tum in Volaterranos Senensi cõtinentes, Philippi imperi-
um ꝓpagauerat, Senensibus sua debat, ut tandẽ bellũ & ipsi inirent. Illis uero promissis
à Philippo Genuensibusq; duorũ milliũ copijs augeri postulantibus, spopõdit Piccini-
nus, tunc Philippũ promissa executurum, quando illos audiuerit uel prædabundos ho-
stilem agrum ingressos esse: itaq; paucos iacienda belli alea ex Senensi iuuentute in Flo H
rentino agro incẽdia edidisse audiens Philippus, Albricũ Cunij comitẽ cum duabus co
hortibus illis dedit, in cuius aduẽtu Castellenses Volaterrani, sese Philippo permiserũt.
Auctus Albrici copijs Piccininus, descenderat in Elsæ fluminis uallem uicis oppidisq;
frequentatã, omnibus paratis oppugnationi necessarijs: ea ualle potiturus uidebaẽ, cũ
oblata per dolũ Aretij deditio illũ auertit. Corrupta nãq; quã destinatis oppugnationi-
bus cõportarat materia in Aretinos ducens, omnia præsidijs cõfirmata, urbẽq; adeo re-
perit ad resistendũ paratã, ut nulla, si etiã lõgo sedisset tẽpore, illius capiendæ spes uide-
ret relicta: dum tñ oppugnãdis agri oppidis, quorũ pleraq; ui, nõnulla proditione sunt
capta, intentius uacat, Abrenses in potestatẽ inrequisiti uenerunt. Interea res pontificis,
aduẽtu Caudolæ erecta erat. Is etenim receptis Frascato, Molaria, Montecompatrum,
Rippis, Babuco, Colleferreo, Burgeto, & ad extremũ Paliano castellis, quæ à principe
tenebanẽ, & demũ castris contra Ginezanum positis, Columnensium rem breui profli-
gaturus uidebaẽ. Sed paulopost ad partes principis trãsiens, põtificem in maximas ad-
duxit difficultates, quibus tñ breui eum leuauit incommodum, quod Philippo Medio-
lanensiũ

A lanẽsium duci per eoſdẽ ſimile accidit dies. Nicolaus etenim Tollẽtinas, qui promiſſum
ut dicebãt in cęteros Philippi ductores imperiũ, nedum impetrare nequiret, ſed Sfortiã
ſibi parẽ, Piccininum uero ſuperiorẽ futurũ intelligeret, Philippum deſerẽs in Roman-
diolam ſe contulit, cuius præſentia ciuitates eccleſiæ, quarum arces tenebat princeps, in
fide pontificis perſtiterũt. Huic Veneti Florẽtiniq; quàmprimum Brixianũ attingeret
ſolũ, polliciti ſunt generalem copiarum Florẽtiæ reip. præfecturam. Sed cum diutius ac
ceſſum diſtuliſſet, Florẽtini interea Michelottũ quẽ à pont. ut diximus, habuerant, alio-
quin bellũ gerere recuſantem, ea honeſtauerant præfectura. Tollentinate igitur ſpe fru
ſtrato & ægerrime id ferente Veneti Florentiniq;, & quia põtifici afficiebant, & quia du
cis Mediolani conatus ubiq; cuperẽt euaneſcere, & quia Nicolao morẽ gerere optarẽt,
illũ põtifici permiſerunt. Cuius copijs comiti ſancti Angeli, Ioanniq; Camertino, & alijs
pont. militantibus, duce Recanatẽſi epiſcopo apud Ananiã cõiunctis, priuſq; principis
adirent loca, Caudolã quocunq; pergeret inſequi uiſum eſt, quoniã rerũ principis robo
B re qđ in illo cõſiſteret uel fracto uel qđ fieri poſſe cõſtabat repreſſo, de ſalute rerũ pont.
& Colũnenſiũ exitio, propè actũ eſſe apparebat. Caudola uero q̃ poſt rebellionẽ omnia
cõtra põt. lẽte egiſſet, aduẽtu Tollentinatis in Anania ciuitate, natura loci munitiſſima
ſe cõtinente, nulla inſignis eſt cõmiſſa inter exercitus pugna. Et paulopoſt pax de qua
pridẽ agi cœptũ erat, ſequeſtre & põtificis legato cardinali Cyprio, data eſt Colũnenſi
bus à pont. q̃ ſubito correptus morbo grauiter ægrotabat. In ea uero pace illud cernere
ſtupendũ fuit, opes maximas nepotib. à Martino relictas infra ſextũ q̃ obierat menſem
mirabili profluuio effluxiſſe, qđ princeps Salernitanus partim eas pont. Eugenio, ut di-
ximus, dono dederit, partim Caudolæ, & alijs quos antea cõduxerat militib. in ſtipẽdiũ
diſſoluerit, partim põtifici in pacis cõditiõib. reſtituere ſit cõpulſus. Acceſſerũtq; alia de
trimẽta, qđ ſimul cũ Narnię, Orti, Surani, Gualdi, Nucerini, Aſſiſij, Aſculi, Imolę, For-
liuij, & Foripopilij arcib. ex patrui ſentẽtia ſpõte redditis, pręter Salernitani principatus
amiſſi dãnũ, alia dimittere coactus fuit circa urbẽ caſtella. Quæ niſi æmulorũ obſtitiſſet
C malignitas ſibi & Colũnenſis familiæ bona põt. Eugenij & ſucceſſorũ gratia fuiſſent ſal
ua. Deſtitutus Tollẽtinate & cohortib. quæ illi erat duabus, Philippus Piccininũ ex He
truſcis reuocatũ, cũ cohortib. itẽ duabus in Cremonẽſes miſerat. Nam Carmagnola coa
ctis undiq; Venetorũ copijs, caſtra ad Cremonã bina metatus erat. Paucis tñ inter ſeſe
diſtãtia ſtadijs, quibus duodena equitũ totidẽ peditũ ſtipendia facientiũ millia inerant:
claſſem quoq; fluuiatilẽ omniũ quas in primo deſcripſerimus bello, maiorẽ armauerant
Veneti, galeonibus tribus ſupra uiginti turritis, & minorib. propè totidẽ nauibus ſine
turribus diuerſa ratione in bellũ fabricatis, quæ claſſis decẽ habuit bellatorũ millia. pre-
ter remiges & copioſam multitudinẽ, uenalia cõmeatũq; lyntribus deferentẽ. Præerat
ei nauigio Nicolaus ex patritia Triuiſanorum familia, cui magis Iacobi genitoris gratia
autoritasq; ut tanto præficeret muneri, q̃ res geſtæ fuerãt ſuffragatæ. Neq; impar nauiũ
multitudini armamentorũ fuit copia, & ſingulos galeones maſculos ſinguli gubernarũt
patritij, quibus fuit curæ milites ſelectos & futura belli uſibus ſuo arbitrio cõparare. Ar
D mauerat itẽ Philippus in Ticino claſſem hoſticæ numero nauiũ ꝓpemodũ parẽ, ſed mi-
litibus ex ea pugnaturis, apparatuq; lõge inferiorẽ, cæterũ præfecti peritia ſuperiorẽ. Is
fuit Ioannes Grimaldus Genuẽſis, maritima in re militari apud ſuos clarus, quo indican
te Philippus ꝓbos nauib. gubernatores, & ſelectos ex Liguſticis Genuę riperijs aliquot
impoſuit ſagittarios. Pendentibus tãto in apparatu apud Cremonã partibus cœpit Phi
lippenſiũ fortuna ſub ductore nouo flacceſcere in Hetruſcis. Albricus etẽ dũ Senenſi
importune urgẽti nimiũ credit, Collẽſem ingreſſus agrũ, prius Michelottũ ſtructa acie
impetũ facere ſenſit, q̃ de illius occurſu habuerit exploratũ. Diſpar fuit rẽ gerẽtibus pu-
gnæ locus, Florentinorũ peditatu de mõtibus quos nocte occupauerant, Albrici copi-
as in cõuallis fundo pugnãtes, ab tergo cedentibus. Itaq; coactus referre pedẽ Albricus
mille & amplius amiſit equites, fauſtaq; fuit Florẽtinis ſupra repreſſi hoſtis captiq; mili-
tis extimationẽ prælij illius, qđ Albricũ Philippus adhibitis, q̃ ſub fida deducerẽt cuſto
dia Mediolanũ ad ſe iuſſit accedere. Delatus etẽ fuerat nõ incidiſſe apud oppidũ Col-
les inſidias, ſed copias induxiſſe, ad hoſtẽ cum cohorte breui tranſiturus, ut quam Florẽ
tini apud Zagonariã primo bello eius cauſa acceperant cladem, eiuſdem etiã opera re-

ſtaurarent. Creuit illico Micheletti in Hetruria nomẽ, & ſi diutius ſecum perſeueraſſent E
quæ militabant Florẽtinis copiæ, facillimũ fuiſſet rem Hetruſcam illis in integrũ reſtau-
rare. Qui enim apud Senenſes remanſerant Philippenſes, ſub Vbaldino Bernardino &
Antonio Pergulano refrixerant. Sed Fortebraccius ardens odio inuidiaq; in Michelet
tum, quẽ ſibi uidiſſet prælatũ eſſe, impetrato, quem etiam minabundus poſtulaſſet, com
meatu abſceſſit, cõminutasq; Florentinorum uires hoſticæ debilitari reddidit adæqua-
tas. Ea Fortebraccij profectio pontificẽ etiam Romanum noua & magis q̃ tunc appa-
ruerit infauſta affecit moleſtia. Tifernates nanq; Ciuitatemcaſtelli diximus uocari, quã
Vrbinas Guidantonius ſine iuſto uicariatus eccleſiæ titulo gubernabat, improuiſo obſi
dere aggreſſus, eã pro eccleſia recuperare pontifici eſt pollicitus. Dederat interea pacẽ
Columnenſibus pontifex. Et poſtquã motus ſedauerat, qui magno cum eccleſię pericu
lo ſuſcitati fuerant, duos creauerat cardinales, Franciſcum Condulmarium nepotem ſu
um, cui titulus presbyteralis ſancti Clementis fuit, & Angelottum Fuſcum ciuem Ro-
manum, ſub titulo ſancti Marci. Multis quoq; ſibi militantibus ſtipendio dimiſſis, Nico F
laum Tollentinatem retinuerat. Qui cum petita in ſtipẽdiorum mercedẽ, Eſium Tuder
tum'ue oppida, nequiſſet impetrare, elatis in pontificẽ uerbis uti cœperat. Quare ipſius
& Fortebraccij nouas res appetentiũ periculo obuiare cupiens, cõpoſitis Caſtellanorũ
cum Fortebraccio rebus ſeptingentorum illi equitum ſtipendia dare cœpit. Tollentina
te aũt ad deſtinata pridẽ cum Florentinis ſtipendia reducto pontifex ut Fortebraccij o-
pera uteref, Iacobum Vicenſem urbis præfectum, bello uoluit laceſſiri, quia Columnẽ-
ſium bello uicina urbi oppida & Romam plurimis affecerat moleſtijs, nec uidebaſ ſatis
quieturus, quamprimum aliqua rerum nouarũ contra eccleſiam moliendarum occaſio
ſe obtuliſſet. Id munus põtifex Recanatenſi iniunxit epiſcopo, q patria Cornetanus, ex
familia Vitellenſi, partium eſſet in prouincia pręfecto cõtrariarum. Is igiſ rẽ uehemen-
ti aggreſſus animo, cũ Fortebraccio, Ranutio Farnetenſi, Minicutio Aquilano, & Ma-
ſio Fuſelano, oppidis illũ minoribus infra paucos ſpoliat dies, Vetrallã inde ducens, op
pidũ in uia olim Caſſia natura loci mœnibus defenſoribusq; munitum, machinis & diu G
turna expugnat obſidione: caſtra inde admouet ciuitati Vetulæ, q locus populo penè
uacuus, arcẽ habet munitiſſimã, & portũ infero mari celeberrimum, qui Centumcellen
ſis priſco tempore dicebatur. Feruebat uero ardentius eo in tempore apud Cremonam
translatum ex Hetruria bellum: etenim Piccininus Sfortiaq; intelligentes, quas ducta-
bant terreſtribus Venetorũ copijs longe impares eſſe, claſſemq; Philippicam Venetæ
nullatenus cõparandam, quod deerat uiribus, ingenio ſupplere conſtituunt: pauorẽ ita
que & diffidentiã ſimulatione audaciæ obtegentes, prælia per ſingulos dies equeſtria
cõmittebant, & tanquam nulla eis eſſet paratæ à Philippo claſſis cura, quo magis ea ap-
propinquauit Cremonæ, eo per diem caſtra obequitare frequentiores ab hoſte ſunt ui-
ſi. Per noctẽ uero crebra cũ Grimaldo conſilia agitabant, quouſq; prælio decerni cum
eſſet conſtitutũ, audax Genuenſis, miſſas à Nicolao Venetorũ claſſis præfecto ſpecula
torias lintres à lõge conſpicatus, illico ſoluit claſſem, ut de ſuo acceſſu ſpeculatores ho-
ſtem redderent certiorẽ. Exinde appulſus Cremonæ pomœrio, Piccininum ac diſtribu- H
tã ab eo in ſingulas naues accepit lectiſſimorũ militũ cohortem, armis omnibus rectam
quibus equeſtri in prælio utebanſ, & claſſem nullo remorũ impulſu actam ſenſim à Pa-
do perferri ſinens, hoſtem petere cœpit: Id cũ excubantes de caueis Nicolao Taruiſano
ſucclamaſſent cuſtodes, ocyus ille impelli remis, attrahiq; reſtibus naues iubet: quibus
pugnæ copiã facientibus, hoſtem exiſtimauerit ſeſe continere: inſtitit e ueſtigio Piccini
nus, & nauibus lõgo à cæteris diſtantibus interuallo congreſſus, acrem inijt pugnã. Ve
netus interea hoſtis audaciam miratus, & pugnantes qui uidebanſ armis fulgentes ho-
ſtium ineſſe claſſi intelligens, Carmagnolã aduolantibus orat nuncijs, præſidio & ipſe
adſit, quandoquidẽ Piccininus Sfortiaq; armatos, ex equitũ turmis, nauali prælio adhi-
buiſſent. Concitus ira ad eam nunciorum frequentiam Carmagnola errorem Venetorũ
alta uoce eſt deteſtatus, quod fide ſuis cõſilijs ęquo minus adhibita, eam impendij molẽ
terreſtribus copijs addere noluerint, & tantæ ſpei nauigio uirũ pręfecerint ignauiſſimũ,
qui cũ armati hominis faciẽ uidere tremẽs pauiduſq; horreat, natos in nauibus hoſtium
giganteas armatos hallucinans ſomniet. Præliũ interim atrox conſerebaſ, & ſole in occa
ſum uer-

A sum uergente,non immissis eminus bombardis iaculisq;,ut principio,sed cum Philippẽ
ses quatuor hostiũ naues harpagonis concathenassent,gladijs cominus uerutisq; & pa-
ratis in eam necessitatẽ securibus ac malleis pugnabãt. Tandem quatuor illis sub noctis
aduentum captis cæteræ Venetorũ naues,quæ hosti tunc occurrerant, ad alias confuge
runt.Piccininus uero captas subducens naues,detracta quæ prçlio usui futura cognouit
armamenta suis imposuit,& Francisco Sfortia cũ una ex suis item lectissima cohorte in
classem accersito,Grimaldum de quarta uigilia soluere & in hostẽ delabi iubet. Paranis
erat cõfligere Taruisanus,& quo magis Carmagnolæ præsidio desperauerat, eo intẽtio
ri cura expediuerat opportuna hoste,cuius audaciã fortitudinemq; suo cum damno ex-
pertus fuerat,repellendo.Factis itaq; prima luce in conspectũ classibus,præliũ horrẽdis
utrinq; uocib.poscebãt:occœperatq; Venetus structa ad terrestris prælij speciẽ acie bõ
bardas catapultasq; in hostẽ iacere,futurũ ratus ut suis magnitudine ipsaq; soliditate sal-
uis,minores hostiũ naues lapidum qui immitterentur pondere mergerentur:id etiam pa
B riter futurũ nisi aliqua obuiaretur industria intellexerant Philippenses.Quare cum om-
nis uictoriæ spes in militum fortitudine illis esset,Piccininus Sfortiaq; remis incumben-
dum,hostesq; ocyus impetendos esse gubernatores admonent.Flectunt ilico in cursum
naues,& cum eas singulæ in quas destinatæ essent,rostro impetissent, pari irruentiũ ex-
pectantiumq; auiditate,manicas utriq; ferreas iniecerunt.Pugna tunc qualẽ qui aderant
nullã uiderunt aliam,atrocissima cõseri cœpta est. Volabant emissa sine ulla mittentium
excipientiumq; certa ratione saxa,telaq; immittebantur,ardentes undiq; in ipsa etiã pu-
gnantiũ ora faces,telis cominus gladijsq; uulnera inferebant. Attulit uero parem utrisq;
molestiã facinus,pari Venetorũ Genuẽsiumq; maritimis innutritorum prælijs, ingenio
excogitatũ. Spargebant de summis malorum propugnaculis plenas densato bitumini-
bus oleo testulas,quib.in hosticã classem cadentibus,iungebant nauiũ tabulata:nec gra
du pugnans miles consistere poterat, nisi in aliud paratæ incõmodum uiuæ ardentisq;
calcis testulæ,dum obtenebrandis fumo pugnantiũ oculis immissæ essent, per tabulata,
C quibus cadentes impactæ erant,puluere ipso oleaginã sistissent unctuositatẽ: dispar aũt
Venetis longe fuit,alioquin par superiorq; futura pugnæ ratio,quod adhibiti ex militia
terrestri Philippenses fortissima & armis innutrita uirorum corpora ferro tegebantur,
nec illatis manu ictibus facile uulnerabantur:etiã aderant omniũ spectatores strenui du
ctores,Sfortia & Piccininus,qui & manu rẽ gerendo,æque ac uerbis adhortationibusq;
illos in pugnam acrius ruere compellebant. Veneti econtra armis maiori ex parte indue
bantur debiliorib.quippe quibus omnis propè esset in bombardis sagittisq; offensionis
& tabularis scutis'ue defensionis ratio constituta. Taruisianũ uero ductorẽ cum amissa-
rum pristino uesperi nauium quatuor damnum,tum ipsa denegati à Carmagnola subsi-
dij admiratio,attonitum reddiderat.Nam cum rebus apud suos integris,in mentẽ uenis-
set,dena auri milia prætoriæ qua uehebatur naui inesse,ipsam prætendens cõmilitonib.
causam quasi Venetæ reipub.summa illis cõsisteret in pecunijs,eas redditurus saluas sca
pham conscendit:nec fugit ipse magis,quàm suos in fugam conuertit,tum nulla omnib.
D qui aderant uictoribus uictisq; moles unquam altissimo etiam succisa monte,ocyor rue
re uisa, quàm maxima Venetorum classis pars & in fugã conuersa est & facta in hostiũ
potestatẽ.Quinq; è tanto Galeonorũ numero prolapsi celeri cursu sese ad fines Rolandi
Palauicini de fuga receperunt,ubi cũ male accepti fuissent paululũ cõmorati ad inferio-
ra cursum tenuerunt.Desiderati sunt eo in prælio ex utroq; exercitu ad duos mille, & in
ter sena quæ uictor abduxit milia,tredecim fuerunt ex nobilitate Veneta præstantes ui-
ri.Ex præda autem ingenti nihil Philippo fuit gratius ipsis nauibus, quarum duo de tri-
ginta maiores,aduerso Ticino Papiã adtractas subduci iussit. Armamenta uero partim
in castra,partim in propinquam Cremonæ arcem sunt perlata: æquauit quoq; cætera na
uigij præda direpti pinguis oppidi spolia, quæ cum militi Cremonensibusq; duces distri
buissent,consternati antea animis omnes in spem optimam sunt erecti. Tanto cladis de-
trimento,quod si ad pecuniarum referatur calculum, quadrincentena excessit aureorũ
milia,accesserũt maiora Venetis incõmoda,quod Rolandus Pallauicinus in officio nõ
mansit,& obstinate ab gerendis rebus cessauit Carmagnola,quem iniustæ sibi notæ con
scium,tanta ceperit,cuius esset impotentissimus,indignatio desperatioq;, ut cũ causas se

rens ex caussis torpesceret, satis superq; uisum sit Venetis, quod delinitã hominis uecor- B
diam solari, & ne in maioris damni erratum incideret, cõtinere potuerunt. In ea tamẽ ad
uersi euẽtus rerum turbatione nõ modo stetit animis Senatus, sed erectior propulsando
fortunæ impetu est factus: quod nanq; naualis in quo succubuerant prælij dedecus dam
numq; acceptũ referrent in Genuenses, qui ut ostendimus classem instruxerãt, guberna
uerantq; Philippicã, bello eos Genuæ mœnib. illato, lacessere statuerũt, & triremib. duo
deuiginti armamentario, Arsenatum illi appellant, eductis, classem decreuerũt, Petrũq;
Lauredanũ illius designarũt præfectũ, fama & partarum pridẽ uictoriarũ felicitate, om-
niũ seculi celeberrimũ. Qui circumacta celerius opinione omniũ, ex supero in mare infe
rũ Italia, Pisas adnauigauit. Ibi ad idus Augusti mẽsis, longã nauẽ unã, triremes quatuor,
quarũ una maiuscula, minores erant cæteræ, selecto milite, & armamẽtis cõmeatuq; mu
nitissimas addiderunt nauigio Florentini. Præmissos quoq; à socijs populis Iacobũ Ad
urnũ, & Antoniũ Flischũ, primarios Genuenses, patria extorres, Laureanus tanto exce-
pit cũ honoris pompæq; apparatu, ut sua illi classe, nõ aliena uiderent in patriã reducẽdi. F
Nã cũ Adurna gens, populariũ sit una, quibus ex solis Genuenses ducẽ creãt, Flischi ue
ro plurimũ apud nobilitatẽ possint, existimatũ est facillimũ fore, talibus uiris cũ potenta
tu oblatis, Philippi magistratus plebi nobiliumq; plurimis exosos eiectũ iri. Armauerãt
itẽ Genuenses ad primã eductæ Arsenatu classis Venetorũ famã, quatuor & uiginti tri-
remes, onerariã nauim unã, præfeceratq; classi Philippus Franciscũ Spinulã Ottoboni fi
liũ. Itaq; postq; omnia apud extorres parata fuerũt, Laureanus prima uelificatione in Ra
palli sinũ delatus, qui decẽ ab Genua distat passuũ milia, ancoras deiecit: quod cum esset
Genuã nunciatũ, Spinula uisus sese hosti ostẽdere, nauim onerariã & duodeuiginti edu
xit triremes, cæteris in tanta ꝑfectionis celeritate, per eam diẽ subsequi nequeuntib. Ine
rat Franciscus animorũ plenus, fiduciaq; quã faceret recẽs deleta in Pado Genuensiũ uir
tute Venetorũ classis, quamobrẽ prima quę illuxit aurora, ad sinus Rapalli ꝓmontoriũ,
Caputmontis uocant, in cõspectũ hosticæ classi factus, uentumq; in hostẽ flaturũ inuale
scere sentiẽs, facta de puppe prætoriana, socijs triremib. futuræ post parũ pugnæ signifi- G
catione, corpora oẽs iubet curare. Cumq; interim uentus flare prosperior occepisset, sese
offerentẽ ut dixit fortunã tentare cõstituit, & triremes agendas remis significans, nauis
uectorẽ ea ratione uela in summũ mali iussit attollere, ut cũ hostiũ triremes terreret dissi
paretq;, tum unã quæcunq; prima occurreret mergeret impetitã: Intellexit illico Spinu-
læ cõsiliũ Laureanus, & Adurno Flischoq; hortantibus, pugnã detrectare simulans, sinu
se proripuit, prosequunt illico tanquã fugientẽ Venetũ ingenti clamore Genuẽses. Lau
reanus uero cũ primũ celeri insinuatione, superiora uenti cuius impetu prolapsa erat na-
uis, potuit tenere, flecti in Genuenses temonẽ imperauit. Expectauit hostem impauidus
Spinula, & manu auide conserta, cum uarie congressu primo pugnaret, magnis utrinq;
animis præliũ gerebat, cadebantq; multi, cũ plurimi uarie gladijs telisq; cominus actis
& uolitantibus undiq; etiã in incertũ iaculis uulnerarentur: premebant uero à Genuen-
sibus tres Venetorũ triremes, quas primo illi circunsteterant in cõgressu. Eas paruo suo
rum accedente fauore, capi aut mergi posse ratus Spinula, concitis aduolat remis. Sed il- H
lũ desuper uentis æstuq; remiges adiuuantibus maiore cursu imperens nauis longæ Flo-
rentinorum uector ab omni pugnantiũ globo transuersum egit, parumq; abfuit quin in
clinata in latus prætoriana Spinulę triremis mergeret, quàm cum ductor cõmilitonesq;
er existent, Florentinus insilijt miles, pugnabantq; in eadẽ de prora Florentinus, Genuẽ
sis ex puppe, tantaq; animorum intentione res gerebatur, ut æstus solito concitatius fer
uens, in ea ad quã delapsi erant, littoris ꝓpinquitate, penè absorpserit ambas naues: con
cathenauerant autem harpagonis Veneti octo alias hostiũ triremes pugnacius resisten-
tes, quarũ uectores primum factã, ut opinati sunt in hostis potestatem prætoris triremẽ
abduci uiderunt, sese Laureano ipsi etiam permiserunt, cæteras fugientes & nauem quã
longe uentus rapuerat, fessi pugna multisq; confossi uulneribus Veneti destiterunt per
sequi. Appulsa Recho uictrici classe, recepit oppidũ Antonius Flischus à custodib. arcis
traditum, & Laureanus affectæ uulneribus multitudinis saluti cõsulturus, classem Pisas
reduxit. Nam cum octingenti partim undis submersi, partim ferro occisi eo essent præ-
lio, supra quatuor milia ex utraq; classe uulnerati fuerũt. Frãcisco exinde Spinula & octo
trire-

A triremiū gubernatorib. ac tribus cōsiliarijs cū selectis ex multitudine præstantiorib. captiuis, Florentiā & postmodū Venetias missis, Iacobus Adurnus & Antonius Flischus, Pisis manserunt, expectaturi classem quā superū uersus mare adnauigans Laureanus instauratā auctamq; cōtra Genuam reducere spopondisset. Qualis uero tūc fuit ad Rechū naualis prælij fortuna, pariter secūda in terrestri Hetruriæ bello utebatur per id temporis populus Florentinus. Nā Micheletus receptis Castellensibus, & de Volaterranis plerisq; oppidis, Trebū longiuscula obsidione ad Florentinos redire cōpulerat, tuncq; itinera rediturus à Pisis Florētiā secura, ad uicū cui Pisano est nomē, castra erat metatus. Ad erat tñ cōtra Antonius Pisanus, qui cū ea quā sibi à Piccinino datā ostendimus extorrū equitumq; Philippi familiariū manu, ex agro Lucensi illicq; cōtinentibus Pisanorū castellis, bellū cōtinuabat. Forte in ea quā Micheletti castra spondere uidebantur itinerū securitate, inuasit Adurni Flischiq; animū libido cōmigrandi, & Florentiæ potius q̄ in destituta tunc ciuibus Pisana urbe Laureanum expectandi. Paucis itaq; comitantibus, pfecti

B insidias inciderunt, quas Ruffectus Papiensis Philippi familiaris, Arnū per noctē quod nullus extimasset indigena natantibus equis transuectus secundū uiam struxerat. Eū sociosq; numero duodecim, rapidū ante retroq; insultantes cōspicati Genuenses, strictis gladijs in obuios sunt delati, ferro sibi uiā ad Micheletti castra patefacere meditati. Insequebatur à tergo Ruffectus qui Adurnū ab ornatu uestis equoq; præstantiorē cæteris esse cōijciens, hasta illū petens transfixit mediū. Simili euentu Flischus plurimo cōfossus uulnere equi pernicitate in hostis quidē nō est factus potestatē, sed prius q̄ in castra perferri potuerit expirauit, talemq; exitū, summi apud Genuenses uiri, infausto & ijs etiā qui patrauerant facinus, post ea lamentabili casu habuerūt. Perseuerauerat ad eam diē obsidio, quā pontificis Romani exercitū, cōtra Centumcellensem portū supra instituisse ostendimus, constabatq; obsidionē ipsam & oppugnationes terrestres uanas prorsus inefficacesq; futuras, nisi Petrus Laureanus Romani pontificis precibus, fuisset cū classe quā Pisis deduxerat adiumento. Nā cū præter armatos homines, multa etiā belli usibus necessa

C ria classis haberet, machinarū genera, quib. pontificis exercitus permaxime indigeret, arcē undiq; terra mariq; hac oppugnarūt ratiōe. Saxeus est scopulus à meridie in occasum porrectus, tanto maris alti spatio, Porticellū uocant, ab cōtinenti seiūctus, quantū uigin ti cōplent triremes, cū tñ eius Porticelli pars, quæ ad occidētē spectat solē, palustri limo, nec ullū nauigiū perferente attingat littus: alia orientē uersus spectās abrupta uirib. uia & quasi porta quæ uix triremē accipiat, à saxo dirimitur littori cōtiguo. In cuius dorso arx est fundata, & magnis dudū opibus, quadrato lapide adeo erecta, ut quantū exponitur cōtinēti sine fossa quātumuis maximos frustretur oppugnantiū conatus: ab arcis uero latitudine, ad scopuli caput mari immissum, iactæ quondā in gyrū moles maximæ Subsolanū & Austrū Africumq; arcentes, portū efficiunt, ab omni æstu maritimo tutū, in quo arx superba quietā securāq; nauibus ab hoste stationē præbeat. Huc delatus cū classe Laureanus, semotas ab arcis iactu triremes cōtinuit, & turmis in castra expositis, machinas iacula quoq;, quotquot inerāt classi eduxit. Inde Fortebraccio petenti cōcessit, ut triremis ex

D minorib. una, & scapha itē quæ classi erat maior, tabulatis desuper duplicibus tectę, ut uinex speciē haberent, Braccianis militibus cōplerentur, arciq; per portū subducerētur, quibus occidentali arcis angulo admotis, cathenas Bracciani portā munientes, qua arcis & scopuli saxis ut diximus intercisa in Porticellū est aditus perfregerunt. Episcopi interim & Fortebraccij copiæ, quas etiā ex Hetrusca patrimonij ecclesiæ prouincia cōtraxerat, adiunctis Venetorum copijs & bombardis circum arcem quā pedibus adiri poterat, ordine dispositis, illam alternis prælijs lacessebant, & scalis muro admotis defensorib. per tragularum imbrem nudato inanē incutiebant præfecto scandēdæ arcis timorē. Qui uero in Porticellū adducti erant Bracciani, subiectas arcis pmurali cauernas, scalis immissi carcerē sepulchra'ue intrauerant, ac si cū uiro & nō cum scortorum proco res illis fuisset: sed Iacobus præfect[illegible] siue Cathelanorum ut postea dixit q̄s habebat custodum perfidiā ueritus, siue effœminati animi imbecillitate adductus, sese & munitissimā arcē tertiodecimo oppugnationis die his dedidit cōditionib. ut auri milibus quatuor à pōtifice donatus, cum supellectili & mulierculis Senas abiret saluus. Rebus eo pacto cōpositis, Laureanus cum classe ad pridē institutā superi maris uiam nauigauit. Recanatensis uero Minicuccium, Fesulanumq; ad urbē præmittens, Farnetensem propria quæ illi erant in pa-

trimonio

trimonio loca cum ſuis petere, Fortebraccium autem in agro Vetrallenſi in hybernis eſ B
ſe iubet. Ipſe ad pontificem proficiſcitur, mala item ualetudine laborantem.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB inclinatione Rom. imperij, Decadis tertiæ, Liber Quintus.

ACTVRA erat tempeſtate illa omniũ opinione celerius res eccleſia
ſtica quietẽ maximã, diu duraturã, niſi ex minima tũc ſcintilla ingẽs
eſſet incendiũ ſuſcitatũ. Fuerat diu in Piceno etiam ſub Martino põ
tifice defuncto, gubernator Aſtorgius ex nobili Agneſiorum gente
Neapolitanus, & Anconitanus epiſcopus, eamq; prouinciã ſumma
cũ laude adminiſtrauerat, licet Iunio qui primus fuit põtificatus Eu-
genij, Malateſtas Piſaurenſes patria eiectos, uicariatuq; quẽ ꝓgeni-
tores multis cõtinuaſſent ſeculis, pontificis autoritate priuatos, per-
ſequi cœpiſſet bello: qđ illa tum illi, ex Foroſempronio Senogalliaq; & oppidis in fide F
manentibus propulſabant. Pacatis itaq; ut oſtendimus circa Romã rebus Ioannes Reca
natenſis epiſcopus, Aſtorgio eſt ſuffectus Anconitanæ Marchiæ gubernator, qui Mint
cuccio Aquilano ac Maſio Feſulano, cũ equitib. octingentis & Georgio Narnienſi cum
peditatu aliquot diebus præcedere iuſſis ad idus Martias ad ſuſcipiendã prouinciã eſt ꝓ
fectus, & Sancio Carillo equitũ trecentorũ ductore qui dudũ in ea ꝓuincia eccleſiæ mi-
litauerat, ad ſe uocato, montẽ Marianũ qui à cæteris ꝓuinciæ locis eſſet remotus oppu-
gnare occepit. Sed cũ locus foſſa & muro cinctus ualidiſſimo à militib. defenſaretur pro
bis, ut longa illũ obſidione uinci oportere cõſtaret, ad Senogalliã illiusq; caſtella, exerci
tũ prouincialib. auctũ cõuertit, quibus infra dies paucos potitus, aliquot de Piſaurenſib.
quæ in rebellione perſtiterant, recepit caſtella. Interea Fortebraccius, licet quo tẽpore ci
uitas Vetula oppugnabatᷣ, Burgũ ſancti ſepulchri à cardinalibus, põtifice ꝓpter ægritu
dinẽ inrequiſito pro emeritis habuerat ſtipendijs, nulla in re obediens erat, nihilo tñ ſe-
cius, quotidie petebat ſtipendiorũ pecunias, q̃ ſi fideliſſimã eccleſiæ operã exhiberent. G
Qua in fidei dubiæ perplexitate, cũ aliquãdiu perſeueraſſet, præter omniũ opinionẽ mo
tis à Vetralla eccleſiæ ſignis, ciuitatẽ caſtelli adijt, in eã à factioſis Braccianarũ partiũ ci-
uibus, ꝓ eccleſiæ duce bellico admiſſus, caſtellis quæ Vrbinas comes retinuerat recipiẽ-
dis incubuit. At in Lombardia poſt naualẽ pugnã lente proceſſerant omnia, nec quicq;
ante autumni tempora geſtũ eſt memoratu dignũ, præter intentatũ idibus Octobris ca
piendæ furto Cremonæ dolũ. Subrepſerant nocte cõcubia Veneti milites ad Cremonæ
pomœriũ, & cuſtodẽ falliturí accuratius excubantẽ, inter dumeta ruboſq; quibus obte-
gitᷣ foſſa tandiu quieti delituerant, quoad ſolis appetẽte exortu, ſolutus iniuncto noctur
næ ſtationis officio, excubitor locũ dedit ſcalas admouendi, tuncq; ſcandentes Veneti,
firmarunt præſidio ꝓpugnacula. Subſtiterat uero cum legione ad tertiũ lapidẽ Carma-
gnola, peditatumq; turmatim ad crepuſculũ magno præmiſerat cum ſilẽtio. Primis itaq;
quibus datum fuerat negocium muros habẽtibus, ſcalis quas unaquæq; attulerat turma
conſcenderunt plurimi, quorum qui audaciores fuerunt eiſdem quibus murũ ceperant, H
reuolutis intra urbem ſcalis deſcenderunt, & partim oppugnarunt, ceperuntq; munitam
ſtatione portam, partim acie ſtructa ciues repulerunt tumultuariè accurrentes. Capta e-
rat Cremona, ſi copias immiſiſſet ſubſidio Carmagnola, ſed dum nullum ſubſequi cerne
rent, qui intrauerant, ſeſe ad portam illiusq; munitiones receperunt. Cumq; turrim portę
duos defenſaſſent dies, nunquam præſidio acceſſit Carmagnola, uereri ſimulans ne latẽ
tibus in inſidijs Philippenſibus legionem obijceret opprimendam. Et tamen pauci pro
eorum numero qui intrauerant & portam tenuerant perierunt. Tum Carmagnola cre-
bris ſuadentibus per autumnũ imbribus, & quod equi morbo abſumebantᷣ multi, legio-
nes in hyberna dimiſit. Felici uero rerũ ſucceſſui, quẽ Laureana claſſis extorresq; Adur-
nus & Fliſchus, in Liguſtica orientali Genuę Riperia apud Rechũ, Auguſto habuerant
menſe, parũ reſpondit Octobri qui ſecutus eſt mẽſe, in altera occidentali Riperia Berna
bæ Adurni fortuna. Is etẽm trecẽtis equitibus, peditibus octingentis quos dederat Mõ-
tisferrati Marchio, tantillis fretus copijs, uicum cui Sexto eſt nomen ingreſſus, uallium
Vulturi Pulceiræ & Biſamnis populos contra Genuam armauerat, quem Piccininus in
caſtello Nauaro obſeſſum cum omnibus fermè copijs quas à Ferratẽſi adduxerat cepit,

A Ligusticos uero agrestes, inaudita nostrorũ tẽporũ bellis calamitate affecit. Nã cũ multos uarijs interfecisset prælijs, plurimos armis depositis ad misericordiã cõfugientes, cõfodi laceraríq; à carnificib. iussit: & cũ cædis cepisset satietas, maiores natu cũ matronis, uerendos quoq; religione sacerdotes subiectos hastę, ut eã religioni inureret notã, uenũ dari, ab inuitisq; contribulib. coemi curauit. Exinde cũ pacata tutaq; oĩa apud Genuã magna reddidisset celeritate, eodẽ excandescens furore in Ferratensem duxit, cuius frangendis opib. uastandis agris, affligendis populis, nec minori celeritate, neq; maiori usus est clementia: quandoquidẽ xxx. dierũ excursione potius q̃ bello castellis illũ oppidisq; ad triginta spoliauit, & nullã maiorẽ aliam'ue direptionib. dedit uacationẽ, q̃ cũ oblata nouæ prædæ spes inchoatã relinquere suasisset. Circumuectus per id temporis Italiã Pettus Laureanus, classem Corcyrę per Octobrẽ subduxerat, & supplemẽto à Venetis postulato illud ideo tardiuscule impetrauit, qđ Venetus populus post cõmissum feliciter apud Rechũ nauale præliũ classe potẽtissima cõtra Chiũ Genuensis populi insulã, duce
B & præfecto Andrea Mocenigo missa rẽ maximã intentarat. Habuit ea classis onerarias naues decẽ, triremes quatuordecim, & minora undecim nauigia, q̃s uocãt Brigantinos, nauesq; Latinas. Ea cũ nonis Nouembrib. appulsa insulæ, oppidũ eiusdẽ nominis, terra maríq; cinxisset, illud dies octo & sexagenos attentissime oppugnauit. Diruta & perpetuis bombardarum ictibus noctu æque ac interdiu immissis, solo æquata erat mœnium pars maxima, ut apertũ ea in parte oppidũ irrumpentẽ militẽ Venetũ, repugnantes cominus de ruinis cõportatisq; obicibus Genuenses sæpenumero eijcere oportuerit. Inerat etẽm Raphael Montaldus Genuensis, eò cũ trecentis militibus, quos de subducta naui eduxerat, forte delatus: insigni cuius opera, oppidũ Genuensis populus, & per illud insulam retinuit omniũ fructuosissimã, ac seruandis cæteris oppidis, quæ illi sunt in Ægei ponti & mediterranei pelagorũ littorib. opportunã. Nanq; Mocenigus Venetorũ præfectus, qđ classem apud Genuã armari ingentẽ intellexisset, & pertinaci in oppugnatione illa, milites cecidissent multi, cũ plurimi uulnerib. debilitati essent, ad eidus Ianuarias,
C nõ sine maxima ignauiæ nota retrocessit: prius tñ q̃ ab insula solueret, feracissimũ amœnissimumq; illius uastauit agrũ, uinetis consitisq; & lentiscis masticeis, unde magnos Genuenses perciperent fructus ubiq; succisis. Subducta uero prius est Venetorũ classis, q̃ ea appelleret Chiũ, quã eò subsidiariã miserant Genuenses. Qui postq̃ oppidũ Montaldi uirtute defendi intellexerunt, binis triremibus, deinde nauibus onerarijs tribus, & alijs itẽ triremibus binis Thomao Cebo præfecto hyeme pręmissis, maiorẽ postea æstate appetente miserunt classem, Venetorũ oppidis insulisq; & mercatorib. bello ac latrocinijs undiq; persequendis, delecto ex omni nobilitate uiro tunc ciuitatis primario, Petro Spinula Cypriani filio, cui Philippus onerarias naues quatuordecim, triremes septẽ, summa armari diligentia, & octo pugnatorũ milia dari iussit. Veneti pariter, quo tẽpore subducta est à Chio classis, de magno Genuẽsiũ apparatu certiores facti, maiora q̃ postulasset Laureanus miserunt Corcyrã supplementa. Soluerat Spinula à portu Genuensi eidibus maijs, & cũ apud Liburniũ paucos dies esset moratus, Hetrusca radens littora Caie
D tã concesserat, unde secundos nactus uentos, Siciliã adnauigauit, quã dum legeret insulam tẽpestatibusq; insæuientibus, superando remis Lilybeo diutius detineret, Laureanus rectà per Syllaceũ fretũ, secundo aduolans æstu eodẽ Maio Liburniũ cõcessit. Fuit uero classis sua triremiũ, quæ à Corcyra soluerunt triũ & triginta, duasq; illis maiusculas addiderunt apud Liburniũ Florentini. Sed cum ocyor Spinula q̃ Veneti existimassent, apud Corcyrã apparuisset, suspicioq; illis iniecta esset, ne prius aliquã inferret cladem, q̃ satis ꝓpere Venetijs prouideri posset, Laureanus epistolis admonitus, sex ex omni classe selectas triremes uiris armisq; paratiores, misit Corcyram: quibus cum quatuor alias Senatus addidisset, Syluestrum Maurocenum eius classis pręfectũ delegit, qui Genuensem quacunq; pergeret subsequi, & maritimum Venetorum imperiũ tutari curauit. Æstatis uero cuius gesta maritimis in expeditionibus scribere cœpimus principio, Piccininus euerso Marchionis Montisferrati principatu, in Cremonenses ducens, Turricellã oppidum Pado adiacens, Bordelanumq; de Cremonensibus recepit: cuius quidem rei eò maior cepit Venetos admiratio, quòd Carmagnola propinquis continentibusq; in locis, exercitũ quem æstate præterita Cremonæ admouerat continebat. Pendentes itaq;

animis

animis Venetos, quod in Carmagnolæ exitio diu parturiebant, id maturius parere per- E
suasit. Fuerant Senatorũ nõnulli, apud quos cõcepta, uti ostendimus ante declaratũ bel
li ducẽ Carmagnolã, suspectæ illius fidei dubitatio nedũ mutata, sed cum tempore aucta
erat. Alij uero penè oẽs non prius ut fidẽ hominis haberẽt suspectam adduci potuerant,
q̃ apparentes per dies singulos coniecturæ, & prodita in senatu indicia, eos adeo reddi
derunt certos, ut aliquando retulerint ad Senatũ aduocati plebis, & frequentissimi ordi-
nes, habendum in potestatẽ, sumendumq́ue de conuicto supplicium disseruerint. Quo in
negocio constantem Veneti Senatus taciturnitatẽ in primis cernere fuit. Coactũ nanq;
ex omnibus qui Senatum conficiunt ordinibus concilium quod dicunt togatorũ, paulo
plus minus' ue ducenti cum ad æstiui ęquinoctialis primã noctis horam conuenissent, di
sceptationẽ in mane lucidum perduxerunt. Erat tunc Venetijs Carmagnola, & Senatũ
ad ortum solis ex more salutaturus cum esset introductus, obuium hilari fronte principẽ
per iocum interrogauit, uespertinam ne, illi nondũ ad quietem post cœnam admisso, an
matutinã faceret salutationem. Cui cum subridens princeps respondisset, Senatum ma- F
gna animis uoluentem, longa in eius noctis cõsultatione illa, nihil magis attentiusq́ue in
ore q̃ eius nomen habuisse, sermonem ad alia conuertit. Nec per eos, qui in deliberatio-
nis diem intercesserunt, octo menses, uel minima periculi capitis tanti uiri, tantisq́ue redũ
dantis opibus, emanauit coniectura, cum ex ducentis quos Senatui interfuisse diximus,
nonnullos rei familiaris angustia premeret, nonnullos Carmagnola consuetudine atq;
amicitia haberet coniunctissimos. Postquam itaq; illius tollendi stetit sententia, acciti tã
quam ad pacẽ, cuius cum Philippo cõstituẽdæ mentio facta erat, ipse & Marchio Man-
tuanus, eodem die, sed diuersis itineribus Venetias applicuerũt. Delapso autem scafa ex
Patauino flumine, in stagna Carmagnolæ patritij frequentes ut erant assueti, sese obuios
addiderunt, illumq́ue omnes æque quid fieret conscij atq; ignari magna comitate ad pala-
tium principis deduxerũt. Subiectus inde quæstionibus, & literis quas suas esse nõ pos-
set denegare, testibusq́ue domesticis de perfidia cõuictus, undetrigesimo q̃ tentus fuerat
die, inter columnas securi percussus fuit. Capita perfidiæ quæ emanauerunt fuere desti- G
tuta subsidio, ut clades acciperetur, Taruisani classis, seruataq́ue Philippo, cui clàm consen
sere, Cremona, quando portam fuisse captam ostẽdimus Carmagnola in carceribus agẽ
te, dimisso in Lombardiã Marchioni Mantuano, & delectis prouisorib. Georgio Cor-
nario ac Marco Dandulo, exercitus bellíq́ue cura fuit demandata. Sed dum tardiuscule p
ficiscunt, Piccininus uictoriã præsente Carmagnola in Cremonensibus inchoatam pro
sequebatur. Et nisi pontẽ Ollio à Venetis impositũ oppugnans, tragula occiput inter &
neruos debilitatus fuisset, ut aut mortem illi appetendã, aut multo languendũ tempore
medici iudicauerint, omnia de Cremonẽsibus recepisset. Cuius inflictæ audacissimo ho
sti cladis nuncium effecit Venetis lætiorem aduentus in urbem Ioannis Iacobi Montis
ferrati Marchionis, quẽ principatu eiecerat Piccininus. Is nanq; Marchio quamprimum
fractas opes suas uidit, Alpes transgressus, & longo circuitu, per Austrinos Germaniã et
Taruisiũ delatus, ad Senatũ confugit. Cuius tantã inuenit liberalitatẽ ut patriæ principa
tusq́ue desiderium non deliniri solũ, sed auferri multotiens prædicauerit. Rebus aũt Phi- H
lippi apud Cremonã ex Piccinini uulnere torpescentibus, inclinare etiã cœperũt, qui in
Hetruscis dudum post reuocatum, ut supra ostẽdimus, Albericũ Cunij comitẽ apud Se
nas, in Pisanisq́ue illi militabant. Nanq; Nicolaus Tollentinas Romani pontificis stipẽdia
emeritus, etsi Florentinis militare promisit, in Tudertinis tamen moratus, ideo multorũ
mensium æra iners uacásq́ue accepit, quod ditionis Florentinorũ fines nisi permissum es-
set in Michelettũ cæterosq́ue ductores imperium ingredi recusaret. Æquarus tamen Mi-
cheletto, sed auctus stipendio Soanam concessit, oppidum Vrsinorũ, qui etiã militarent
populo Florentino, & maritimam agri Senensis partẽ Grossectũ usq; ac antiquã Popu-
loniam est prædatus. Exinde cõiuncti duces omnia cõmuni concordiq́ue consilio geren-
tes, multis de Senensibus captis, plurima ac prope omnia receperunt, quæ erant perdita
de Pisanis. Sed cum ad Montemtopulũ esset peruentũ, apud qđ oppidum Bernardinus
Vbaldinus & Pergulensis filius ductoresq́ue cæteri oẽs coegerant copias, prælio omniũ
quæ hoc in bello in Hetruscis sunt gesta insigniore cõserto, amiserũt Philippenses Vbal
dinum ductorem & cum eo equites supra mille. Et Antonius Pisanus cũ in Edereponte
paternæ

A paternæ originis castellum, quo eum donauerat Philippus fugisset, in potestatem uenit. Tempestate illa Sigismundus Cæsar Vngariæ & Bohemiæ rex Lucæ erat. Nam cũ hortante ac plurima spondente Philippo Mediolanẽsium duce, per Belentionam ingressus Italiam Varisium ad idus Octobres applicuisset, nouem in eo oppido moratus dies Mediolanũ à Nicolao Piccinino omnibusq; quotquot erãt apud Philippũ nobilibus, deductus fuit: cuius diei pompam Cæsare dignã, referre superfluũ ducimus. Per sextam uerò kalendarum Ianuarij diem, ex nouissimo non ultra inclinantis, sed collapsi Romani imperij more, ferrea corona Mediolani coronatus: post aliquot dies Placentiã, & inde Parmam se contulit. Ipsisq; in locis ad septem moratus menses, cum Philippi ducis optatum peritumq; cõgressum frustra expectasset, & promissi ab illo apparatus exercitusq; eũ uel pontifice inuito Romã deducturi nusquam cõparuissent, Lucã aduenit. Qui bella cum Barbaris gerere assuetus, cum audisset Florentinos duces exercitum apertis campis, put esset libitum circumferre, confisus est maximo afficere detrimento, & contractos ex om

B ni Lucensiũ suoq; quem in comitatũ habere equitatu meliores quosq; ad sexcentos immisit. Magnus uero fuit Vngarorum, in quales uiros ducerẽ ignorantiũ furor, ut ad Micheletti tentoria penetrauerint: nanq; eorũ unus corporis magnitudine insignis, & fortitudinis fama apud suos celebris, claua ferrea, qua in prælio uterẽ, in ductoris caput ictu uehemẽtiore incussa, illũ nisi chalybea obstitisset galea, interfecisset. Insurgens tñ Michelettus suffossum gladio Barbarum confecit. Et fusi fugatiq; cum Lucensibus Vngari nõ nullos ex melioribus amiserunt. Quinquagesimo aũt die, quàm Lucam attigerat Sigismundus, opis Philippi expectatione, ut ante fatigatus Senas se cõtulit. Quam ciuitatem cum odio in pontificem ideo concitatam reperisset quod Nicolaum Tollentinatẽ ægre tulerant Florentinis à pontifice datum esse, ad oblatã ultionẽ sumendam stimulauit. Senenses nanq; datis Iacobo Vicensi urbis præfecto Senis ut diximus exulanti peditibus quadringentis, naues etiam attribuerunt, quibus ille à portu Herculis ad palũ Portuẽsis

C Romani agri Viculũ aduectus, Verrallã oppidum nullis munitũ custodibus, cuiusq; oppidani rerum discrimen subire nõ sunt ueriti, recepit. Ea re explorata Fortebraccius Verallam cum pontificis & ecclesiæ signis aduolans, primo curauit ne aliæ quas Senenses missuros esse intelligeret copiæ ingrederẽt. Deinde machinis admotis, oppidanos breui ad eam adduxit desperationem, ut Iacobi suamq; salutem decẽ auri milium pactione, cũ oppidi deditione redemerint. Et inchoato pridem uitę instituto insistens Fortebraccius cum emeriti ad eam diem stipendij pecunias peteret, si quando offerebantur, dum tamen occupata restitueret ecclesiæ loca, pontificẽ simulatis ludificans uerbis rem ducebat. Qua indignitate cõmotus pontifex, par pari referre cogitans, Micheletũ Attendulũ, à populo Florentino petitũ ea re faciliter impetrauit, quod Tollentinati morem gerere cupiebant. Cum itaq; de stipendio quantum sat esset Michelettus cum pontifice cõuenisset, eundũ sibi in Calabriã, ubi nõnulla possideret oppida simulauit, præmissis cũ impedimentorum parte nuncijs, qui uiderent ratione itineris abituri. Paulo inde post mouens Aquapendentem adijt oppidũ, quod Sfortia pater filiusq; diu pontificum Romanorum indulgentia tenuerunt. Multos interea menses imperator Senis agens nullam ni

D si conciliato per pacis fœdera pontifice, uiam rebus suis repperit efficacem. Post uarios itaq; minorũ hominũ utrinq; missorũ conatus missi à pontifice ad eum summi uiri ecclesiæ Romani cardinales, Montisfortis, & de comite Romanus, alter Senis diẽ obijt, alter re infecta Romã est reuersus. Missi item à Cæsare Romam episcopus Curiensis, & Caspar Schlik cancellarius imperialis, & Laurẽtius Vngariæ Marescallus, ambo equestris ordinis præstantes uiri, re etiã infecta redierunt. Tandẽ missi iterato à Cæsare idem Caspar & Marchio comes, impetrauerũt ut Romã ueniret imperiali diademate ac fastigio sublimandus. Ingressum ad diem kalendarũ Iuniarum undecimã, populus Romanus illum maxima deduxit pompa, & pontifex ad scalas usq; basilicæ diui Petri, cũ cardinalibus & clero obuius comiter excepit, ac pridie earundem kalendarũ, solennissimis cærimonijs coronatũ imperatorẽ Augustumq; appellauit. At Michelettus cũ apud Aquampendentẽ, & diuersa patrimonij resedisset loca, nec Fortebracciũ quẽ sceleris conscientia fecisset suspectum, opprimere, neq; etiã illius sociales per prata in mappalib. esse solitos intercipere potuit. Sed cum res dudum fuisset protracta, nec stipendia pontificis diutius

dissimulare posset, quem potuit impetum fecit, & mappalia aggressus, equos cepit circi E
ter quadraginta, quos ibi haberent medelę potius ꝙ pabuli ratione. Fortebraccius uero,
qui dudũ multa latenter cõtra pontificẽ & ecclesiã fuerat machinatus, relicto in Vetral-
la peditatu, castrũ nouum Stephani Columnæ oppidũ accessit, quẽ Micheletus e uesti-
gio insecutus obsidere parabat, cũ omnes ille impiger fallens educta acie extra portam
quæ ducit ad Tyberim pugnãdi copiã fecit, metuq; simulato copias reducens, suos quid
facturus esset ignorantes, tandiu tenuit paratos, quoad sole tum ad occasum uergẽte, &
nox fieret, & hostes de ipsius metu gloriabundi armis quibus per æstũ fatigati erant exu
ti, somnũ capere occœpissent, quamprimũ uero noctẽ appetere uidit, auersa castris por-
ta erumpens, quo aduenerat itinere est profectus, priusq; ꝙ Micheletus structa acie ex
cõposito insecuturus inde mouisset, tam lõge præcesserat, ut nec postremum illius equũ
uiderint qui priores fuerant insecuti, parumq; abfuit quin Nicolaus è medio fugæ cursu
Vrbeuetanos, qui Michelettũ terga premere existimantes, postero die fugientẽ interclu
dere intentarunt, magno affecerit detrimẽto: Nullo aũt alio diutius insecuto, Ciuitatem F
castelli saluus est reuersus. Classes interim quarũ Genuensem in Ionio, Venetam in Ligu
stico pelagis esse ostendimus, sic diuersa usæ sunt fortuna, quemadmodũ auerso itinere
nauigarunt. Nam cum Pisas appulisset Lauredanus eam classem cõscendit. Abraam Fre
gosus Genuensiũ impigerrimus, qui cum ijs quinq; & uiginti quas Lauredanus retinue
rat triremibus Sigestri promontoriũ mense Iulio circunsedit. Penetrauerat item terrestri
itinere cũ aliquot peditũ turmis, in Lagonare & Castellioni uicos, ac inde in Sturlæ ual-
lẽ Baptista Fregosus, & Germano opẽ laturus Sigestrũ ipse etiã in cõtinenti obsidebat,
qđ oppidũ Veneti parte maritima machinis oppugnabant. Ea cum essent Genuæ magi
stratib. nunciata, tres maximas onerarias naues singuli, quarũ uni inessent pugnatores
quingenti, decernunt, Nicolao Nigrono præfecto classis tantisper quoad arma, milites,
cõmeatumq; obsessis perferret declarato: eas naues Veneti plenis aduolare uelis cũ pro
spicerent, acie structa triremes centenis pluribus'ue bombardis crepitantes, quà aduen-
turæ erant principio opposuerunt. Sed molem illã nullus contituisset obex: Solus nan- G
que qui impetuosum illarum perflueret cursum aquæ collis, triremes auertisset, quas at-
toniti gubernatores id futurũ rati remis ocyus retraxerunt. Peditatu armisq; & cõmeatu
in littus expositis, Nigronus naues Genuã reduxit incolumes, & Sigestrini Clauarensi-
bus Spediensibusq; opẽ ferentibus eruptione facta terrestres fuderunt Fregosiorum co
pias: quo in cõflictu Lauredanus q turmas classis terrestri addiderat oppugnationi ma-
gnum accepit incõmodum, ex Ligustinis uero captiui ad ducentos Genuã sunt perdu-
cti. Tum Fregosus Lauredanusq; postquã oppidi promontorijq; capiendi difficultas ꝙ
extimassent maior reddita erat, ad instaurandas cõmeatu triremes nauigauerunt. Exin-
de in sinũ Rapalli reuersi, agrosq; & uicos Clauarensiũ prædati, pleraq; incendio cõsum
pserunt. Quod aũt autumnus grauior tempestatibus reducendũ esse classem suaderet, ad
Genuæ portũ nauigantes, sese trementibus Philippi magistratib. ostenderunt: & cũ nul
la fieret in ciuitate cõmotio, excedẽtes perpetua uelificatiõe unà Liburniũ petiuere. Ge
nuensiũ item classem, quam tanto eduxerat apparatu Petrus Spinula, cũ nihil fecisset me H
moratu dignũ paulò post reduxit, eo peiori ꝙ Venetus sua fortuna, quod in illis, quas su
perandis Trinacriæ promontorijs, dum principio in hostẽ nauigaret, inciderat, tempe-
statibus, tres amiserat triremes cautibus allisas: & licet saluæ illarum fuissent turmæ, gu-
bernatores tamen, quorum ex Sabbatia unus, alter ex Albignano fuit, tertius ex Mauri
tio, mala ualetudine dũ supra uires fluctibus obsistunt correpti, post longam ægritudinẽ
decesserunt. Quæ autem Carmagnola occiso, Mantuanus Marchio, & Gregorius Cor-
narius ac Sanctes Venerius, Marco Dandulo petenti suffectus, prouisores ad gerendũ
Lombardiæ bellum missi gesserunt, facile ostenderũt, quanta si fidei affuisset integritas,
ductor unicus rerũ gestarũ fama hosti æque tremendus, ac suis erat uerendus facere po-
tuisset. Bordelanum nanq;, quod oppidũ Carmagnola præsente diximus ad hostes defe
cisse, illi subito expugnatum, in rebellionis ultionẽ funditus exciderũt: Et Ruminẽgum
ac Fontanellã opulenta munitaq; oppida, appulsis castris & ostenso oppugnationis ap-
paratu, deditionem precariam facientia, cum imperio addidissent, in Suncinenses duxe-
runt. Quod præclarum regionis oppidũ exercitu circumsessum, eo maiori diligentia im

pensaq;

A pensaq; & cura oppugnari necessum fuit, qđ præter muri eleuatioris crassiorisq; & fossa
rum munitiones, oppidanis populo frequentissimo lectissimi equitatus peditatusq; co-
hortē præsidio addiderant Philippenses. Adactæ autē sunt bōbardę quatuordecim, quà
rum minima saxū iacere trecentenū, & balistis maiorib. quas appellant machinas qua-
tuor, ac minorib. quinq;, quibus Bricolis est nouissima nominatio, æqua cū bombardis
proportione in circuitu dispositis, nullam murorū aut oppidi partem, cum publico tum
priuato carere periculo curauerūt. Cum nanq; muros, turres & propugnacula bōbardæ
die noctuq; immissæ quassarent, essentq; reparandis & ab hostis ingressu defensandis il-
lorū ruinis occupati ardentiores mercenarijs oppidani, tū uario atq; incerto atq; etiā cre
briore ictu missa tormētis saxa, maiores molestias attulere, quod in tecta, areā, plateasq;
oppidi passim dispersa, mortales plurimos mactauere. Quæ quidē oppugnatio magnis
Venetorū impendijs menses ferè duos continuata, oppidanos ea solū petita cōditione,
ut datos præsidio milites armatos emittere liceret, deditionem facere cōpulit: arx autem
B etsi erat munitissima, dedente præfecto pecunijs corrupto, breui est recepta rebus Vene
torū ductu prouisorū fœlici successu crescentib. Marchio Mantuanus in patriā secessit,
& inducijs cum Philippo constitutis quiescebat. Marchio item Ferrariēsis à Philippo re
quisitus, cum Venetias iuisset, & pacis mentionē magna cū instantia fecisset, obtinuit, ut
spectatæ uirtutis patritius Fantinus Michael orator à senatu ad ea quæ de pace afferren-
tur delectus, Ferrariā accesserit. Miseruntq; eodem in tempore Florentini à Venetis re-
quisiti, Pallantē Strocciā ciuem suum equestris ordinis spectatissimū. Et Francisco Gali
na Philippi partes istic agente, tractatus pacis præter omniū spem feruescere cœpit. Per
id tamen temporis Sanctes Venerius & Georgius Cornarius prouisores in uallē Camo
nicam ducentes, immunitos eius uallis uicos, qui etiam præsente Carmagnola defecerāt
receperunt, & castellis in saltibus qui ad proximos pertinent Saxinios excitatis, uallem
cōfirmare curabant, cum Tadeus Estensis paganorū Camonicensium suasionibus trecē
tos accipiens equites, pedites quadringentos, nocte intempesta Dorsum aggressus op-
C pidū, qđ in Tellinā uallē ex Camonica aditū præbet, furto obtinuit. Sed quo ardentius
res in montanis ꝓspere à prouisoribus gerebāt, eo maior circa Padū negligentia serua-
bāt. Nanq; postꝙ Carmagnola aut negligente aut dissimulante Torricellas Philippen-
ses ceperant, & prouisores acceptis Venetorū copijs, uires in montana cōuerterant, Ca-
sale Padi qđ oppidū Veneti in Parmensib. unicū tenebant obsederant Philippenses. Pe
ditatus aūt quē Veneti præsidio imposuerāt, postꝙ eos sex menses durauerat, cū frumē-
ti penuria laboraret, datis ad Senatū literis impetrauerat, ut Laurentius Attendulus mo
uens ex Brixianis cū mille equitib. peditibus mille quingentis accederet præsidiū allatu
rus. Sed qđ ducturū per Mantuanos passuū custodes prohibuerunt, nō prius potuit At-
tendulus à Gonzaga Marchione transitū impetrare, ꝙ fames præsidiū deditionē facere
cōpulisset. Et sextodecimo qui insecutus est die, Mantuanis per inducias quiescentibus,
qui Brixellū pro Venetis præsidio obtinebant, inducias secū nequaquā constitutas esse
immemores, laxata custodia ipsi etiā quiescebant. Quæ cum essent Philippo renunciata
D expeditos Pado terraq; immittens improuisò oppido est potitus. Dorsi arce, in quā se re
ceperant oppidani, expugnata descendens per idus octobres in Tellinā uallē Veneti ex
ercitus ꝓuisor Georgius Cornarius castella uicosq; & saltus omēs dierū octo oppugna
tionibus recepit. Cuius uictoriæ fama cum accolas terruisset, Sasinienses præsidio in ca-
stellis saltibusq; accepto, uallē Venetis permiserunt, ex qua cū aditus Comū usq; pateat,
& Abdua fluuius lacu Lario haudquaquā longe distanti emissus uado transiri possit, spe
rauerunt Veneti Philippū in Mediolanensib. agitare. Suffectus erat interea ꝓuisor San-
cti Venerio Daniel Veturius, uir cū grauitate, tū etiā integritate celeber. Quo in Telli-
na ualle Cornario collegæ cōiuncto placuit quod Senatū in primis optare scirent de Ab
dua transmittenda & ponte iungenda apud Breuium intentare. Iussiq; ductores per diui
Martini natalitia omnes copias traduxerūt: & tamen pauore ex incerta causa orto deter
riti, & solo hostium clamore fugati, ocyus ꝙ transiuerant reuerterunt. Tunc Philippus
frequentes per Abduæ ripā disponens stationes, custodiā in posterū adhibuit diligentē.
Sexta postmodum quæ insecuta est die, cum Cornarius ui animi & audacia redundans
Tellinam uallem, quod factio Gibellina Philippo fidelissima præualeret, trium milium

præsidio obtineret. Piccininus factiosorum ductu illam ingressus, cõmissoq; prælio re- E
pulsus, haudquaquã tenuem accepit cladem. Sed cum eo in conflictu regionem contem
platus, mores etiam Cornatij in discrimẽ præcipites, & exercitus uictorijs insolescentis
temeritatẽ intellexisset, postera die paratior reuertit. Prælio aũt tumultuarie uixdum cõ-
feri cœpto, quũ dissipatos hostes Piccininus in fugã conuertisset, rebellantes pagani un-
diq; incubuerunt. Capti sunt cum Georgio Cornario Thadæus Estensis, Cæsar Martinẽ
gius, Italianus Foroiulianus, Baptista Capitius, & Antonius Martinascus, notissimi du-
ctores. Ex cætera uero multitudine uix trecẽti equites per saltus ab agrestib. qui in prę-
lium descenderant, destitutos euaserũt. Quæ quum intellexisset senatus, & de imperato-
re ad id bellũ deligendo relatum esset propositũ, Franciscum Gonzagam Mantuæ mar
chionem uariantibus sæpenumero suffragijs declarauit. Is hyeme per Decembrẽ asperri
ma accepit exercitum, & hyberna in montibus ducens Ianuatio, qui est sequutus, Camo
nicam uallẽ Guelforũ ductu & auxilio recepit. Exinde Frederico Contareno insigni pa
tritio, qui Cornario suffectus fuerat, sibi in prouisorem addito, copias in propinquarum F
uallium hyberna dimisit. Quãtum uero partes belli curis detraxerant, tantundẽ conficiẽ
dæ paci addiderant diligentiæ. Et quũ marchio Ferrariensis Hugutioq; cõtrarius seque-
stres, hinc senatum Venetias adeuntes, inde ad oratores Ferrariã redeuntes, ter illud e-
mensi essent iter, pax Aprili mense in hunc modũ est conclusa. Decederet Philippus a-
gri Brixiani Bergomensisq; locis, post inchoatum pacis tractatũ captis, induceretq; Mõ
tisferrati marchionem, in amissi eo bello principatus integrã possessionẽ. Loisio quoq;
Vermi, castella hæreditatis paternæ in Placentinis possidenti, & cæteris Veneto militã-
tibus subditis'ue, prisca redderetur rerũ sub Philippo securitas. De captiuis quarto loco
actũ est, ut nobiles milites'ue præstantiores, uterq; sine precio liberaret. Et capta de Pisa
nis Volaterranisq; redderet Florentino Philippus, curaretq; Senenses capta eo bello in
fra mensem reddere: aut si recusarent, nullis eos in posterũ fauoribus adiuuaret. De Lucẽ
sibus Thoma Fregoso, & Ludouico Plombinate, id fœderis interuenit, ut redderẽt quæ
ademerant Florentinis, & tamẽ nec remaneret in Philippi partibus Plombinas, nec pos- G
set earum alteri Fregosus adhærere. De Pontremulo autem quum dura fuisset cõtentio,
conuenit, ut id oppidum Philippus retineret, & cætera de Ligusticis Lunensibus capta
redderet dominis, in Florentini populi partibus, ut antea permansuris. Pacis conditioni
bus prout erant constitutæ, cæteris in partibus impletis, quum non liberasset Philippus
Georgiũ Cornariũ, eò contentionum res ꝓcesserat, ut solũ ob eius rei defectum haben-
dam pro infecta pacẽ Veneti fuerint protestati. Sed Philippus missis Venetias, excellen
ti iureconsulto Andrea Bartholemęo imperialis familiæ Genuensi, & Frãcisco Galina
consiliarijs suis, qui iureiurando affirmarunt Georgiũ interisse, senatui satisfecit. Æstatis
illius principio Recanatensis episcopus oppidis omnib. de Senogallensibus, Pisauriẽsi
busq; receptis, Forumsempronij natura loci arce muroq; eminentibus munitissimã ciui
tatem, omni machinatũ genere, & longa obsidione aggressus est recuperare. Colũnensi
bus uero Prænestinis, qui sese Fortebraccio belli socios addidetãt, bellum in Cãpania &
circa Romã, partim inopia, partim ineptitudine parum acriter gerentibus, Fortebracci- H
us Antonium Pisanum, qui Senis erat, & Iacobum Vicensem urbis præfectũ sibi adiun
gens, Vetrallam reuertitur. Tum pontifex, Michelettum qui contra Colũnenses & iner-
mes & adolescentes bellicis rebus nequaquã idoneos, parum profecisset, Minicucciũq;
Aquilanum, & Masiũ Fesulanum, quos à Piceno reuocauerat, Viterbium mittit, Forte-
braccio repugnaturos. Siue autẽ casus & rerum ecclesiæ infelicitas ita tulerit, siue Forte
braccius ea audacia & fortitudine, ecclesiastici ecõtra milites ea fuerint ignauia, quũ põ
tifici duo milia & quingenti circa urbẽ essent equites, & totidẽ mercenarij pedites, nun-
quã destitit Fortebraccius, qui Vetralla egressus, quoties libuisset, partim castella eccle-
siæ oppugnaret, occuparetq;, partim prouinciã & agrum prædaret Romanum, adeoq;
malum illud late serpsit, ut Fortebraccius qui septingentos equites, pedites octingẽtos,
rerũ, ut constabat, omnium egenos adduxerat, parte copiarum Columnensib. data, parte
apud Castellumnouum posita, & milites pontificis ubiq; superaret, & usq; ad portas ur-
bis omnia redderet inquieta. Accessit põtificis & ecclesiæ rebus, magna ex eo bello cala
mitas illa, qđ nulli urbẽ adire, nulli poterant tuto exire, nisi quos ecclesię milites magno
perduce-

A perducerent præsidio, unde sensim factū est ut pontifice pecunijs exhausto & stipendia
minus abunde militibus persoluente, qui desides primo & ignaui fuerant reiecta in pōti
ficem culpa, qui sibi stipendia nō persolueret, curā omnem abijcerent militandi. Illaq; tē
pestate Fortebraccio, ut diximus, cōtra urbē impulso, dux Mediolani curis belli superio
ris per pacem liberatus, nouos adnisus est motus in Romandiola concitare. Cum nanq;
pontifex Fantinū Dandulū ciuem Venetum protonotarium, Bononiæ apostolicum gu
bernatorem cōstituisset, isq; seditionē à Zambeccarijs intentatam, compressos illos hor
tāte ac per arma auxiliū afferente Baptista Canidulo, urbe eiecisset, Baptistā itē patria pa
riter eijcere cupiebat. Et porta quā diui Stephani uocant munita, Gatam apud Forūliuij
ecclesiæ militantē occulte acciuerat. Cuius aduentum Baptista exploratū habens portā
ui receptam ipse muniuit, & nihil ultra molitus in ciuitate more solito inambulabat. Ea
permotus indignitate Fantinus, Bononia sine gubernatore dimissa, magno cū rerū pon
tificis periculo Venetias se recepit. Cui cū esset suffectus Marcus episcopus Auenionē
B sis, pontificis agnatus, dux Mediolani eiectos patria Zambeccarios, Antonio Bentiuo
lio etiā extorri cōiungens cum magnis copijs ad portas Bononiæ misit. Ciuibus uero in
pontificis fide cōstanter manentibus, castella illi pleraq; tentauerunt, & tandē solo Mō
teuelio per fraudē occupato re infecta in Lombardiā redierunt. Sed apud Picenū res pō
tificis interea nequaquam prospere gerebatur. Qui enim ut supradiximus dudum in illa
prouincia ꝓ Romana militauerat ecclesia, Sanccius Carillo à Patruele Hispano cardina
le iussus, ad Malatestas Pisaurenses desciuit. Et prætensis Basiliensis synodi literis cuius
se diceret belli ducē, Francisco Piccinino alijsq; Malatestarū copijs adiunctis subito in
Pisaurū impetu facto, ciuitate potitus fuisset, nisi gubernator Recanatensis episcopus, ra
pido sine copijs præteruolans cursu Pisaurenses sola præsentia in fide retinuisset. Nec tñ
abfuit quin perfidiæ suæ Sanccius dederit pœnas, quē à Francisco Piccinino longius re-
motum, & cum Luca Castellano alijsq; hostiū copijs cōtra Sorbolongū ecclesiæ castel-
lum castra incaute metatū Sigismundus Malatesta ad ecclesiæ stipendia conductus, me
C ridie aggressus fudit, fugatumq; omnibus copijs spoliauit. Paucis item interiectis dieb.
Francifcum Piccininū gubernator cum quingentis, & paulo post Iosiā Aquauiuensem
cum sexcentis, Ioannē Malauoltā Senensem cum centū conduxit equitibus, & qui ho-
stes lacessere fuisset solitus, tutandæ ab illis prouinciæ adiecit animū, quousq; Venetis q
pontifici afficerent intercedentibus, pax Malatestis Pisaurensib. eo cōsilio fuit impetra-
ta, ut gubernator afflictis apud urbem rebus ecclesiæ opē ferret. Fortebraccius nanq; de
militū pontificis, & eorū qui urbis curam gererent ignauia certior factus Castellonouo
cū copijs digressus, pōtem Miluiū noctu occupauit, & præda undiq; ab urbis muris ab-
acta, Lucanū etiā & Salariæ uiæ Anienis pontes cepit. De hinc nullo qui resisteret inuē-
to, Columnensibus uero quod poterant præsidiū submittentibus, Tyburi castra admo-
uit. Quā ciuitatem, cum paucis ut sperauerat diebus, nequiuisset capere, in Latinū urbis
agrū delatus omnifariā rerū abegit prædā. Inde admotis ad urbem castris paucos ad A-
gnetis moratus dies, Ananiam obsidere perrexit. Ea autem ciuitate constanter resisten-
D te, post triduum castra mouens, montana abbatiæ Sublacensis impetijt castella. Et eorū
multis duce Antonio Pisano potitus quædā diripuit, quædā solo æquauit, Romæ inter-
ea trepidatum est, & uigiliæ pro portis habitæ. Nec tamē defuerunt Romani ciues, q pri
us ꝙ Michelettus & alij subito acciti milites aduenirent, pontes Miluium Salariumq; ui
expugnatos reciperent. Cæterum aduentu Micheletti in urbem, res pōtificis nihilo ere-
ctior facta erat, cū interea in patrimonio adiacentibusq; urbi quibuslibet locis, oīa bel
li incendio cōflagrarent, pontifex etiam qui in Vaticano diui Petri palatio parū esset se-
curus, ad media Romæ loca, diui Laurentij in Damaso ædē se cōtulit. Cumq; milites q
sua apud urbem stipendia merebanť, paruo nimis præsidio esse cerneret, Recanatēsem
episcopū iussit dimisso in Piceni ꝓuincia Sigismundo, quascunq; habebat copias ad se
ducere. Cuius aductu pontifex ad diui Petri palatium est reuersus. Episcopus aūt castris
contra Marinū principis oppidū locatis, oppidorū quæ in circuitu rebellauerant nōnul
la etiam deditionem facientia accepit in fidē. Sed cum haberet exploratum, principem
Fortebracciumq; in Genezano esse castello parū ut ferebatur munito, copias eo cōsilio
eaq; spe raptim admouit, ut uel clausos ad deditionē compelleret caperetq;, uel si extra

munitiones repugnare pergerent,prælio ut minabatur cõfectos opprimeret: cui castra E
ad portas ut constabat metaturo,Fortebraccius ad primum lapidem factus quadrato a-
gmine obuius prælium conseruit. Dumq; hostem solito ferociorẽ conatur repellere, ca-
ptus fuisset,nisi ex oppido qui manserant accurrentes,Michelettũ,Franciscumq;,& Iosi
am paululum repressissent.Prelio autẽ acri conserto,quum neq; intra munitiones uellet
Fortebraccius se recipere,neq; aperto posset campo resistere,collem uiribus undiq; con
situm conscendit,& equitibus qui parum in eo ualerent loco,intra Genazanum magna
ex parte iussis,cum peditibus in pugnam adeo feroci incubuit animo,ut quem ecclesia-
stici uictum superatumq; sæpius acclamassent,atq; etiam de parta uictoria nuncios Ro-
mam misissent,uictorésne an uicti essent incerti,prælio excesserint.Qua die Vitellensis,
qui perspexisset quid exiguæ hostium copiæ aduersus suorum multitudinem possent,a-
nimi conciderunt.Positis itaq; in castellis quæ receperat & Tybure præsidijs,ad pontifi
cẽ Romam uenit,obuiauitq; in itinere renunciantibus, Pisaurenses urbe contra fœdus
Malatestis tradita rebellasse.Quamobrem ira percitus Franciscum Piccininum, Iosiam, F
aliosq; quos adduxerat,præmittens,duos apud pontificem dies moratus,Picenũ uersus
magnis itineribus properauit. Quod uero in uetustissimis & carie ipsa confectis quan-
doq; euenit ædificijs,ut dum unũ attollere uel stabilire insudas tignum,collapsa è regio-
ne muri pinna,trabes tigno attrahat immixtas: itidem in rebus ecclesiæ per ea tempora
contingebat.Tertium namq; à pontifice profectus diem Vitellensis,Assisinatensiũ arcis
maioris custodẽ,suorũ fraude occisum,arcemq; intellexit factã esse in Fortebraccij pote
statem.Dumq; ciuitati præsidium allaturus copias in itinere dispersas apud Spoletũ pa-
rat colligere,renunciatum est,minorem maiori arci cõsensisse,& ciues præsidij quod pa
rabatur ignaros,dedidisse Fortebraccio ciuitatẽ.Iisdem item diebus Franciscus Piccini-
nus spreto Vitellensis imperio,in agrũ Perusinũ secesserat,stipendia sibi,ut dicebat, de-
bita a pontifice expectaturus: quãquam non defuerunt qui euestigio intellexerint, qđ
rerũ postea docuit euentus,illum ducis Mediolani & genitoris Nicolai iussu, importu-
no ecclesiæ tẽpori esse subtractũ.Reuersis à prælio apud Genazanũ,ut diximus, cõmis- G
so,ad urbẽ pontificis & ecclesiæ copijs,& Recanatensi in Picenum properante,retinue-
rat Romæ pontifex Michelettũ.At Fortebraccius qui maximis Romani pontificis co-
natibus obstitisset, insani debacchabatur audacia. Laurentij itaq; Columnensis ductu,
Tybur adiens ciuiumq; perfidia introductus,Ludouicũ & Ioannẽ Mostardẽ Forliuien-
ses,cum copijs quas ibi præsidio diu habuerant cepit,& Montemrotundũ Vrsinorũ op
pidũ suis partibus cõpulit adhærere.Micheletto aũt ut illũ inde abduceret, & simul per-
dita in Campania recuperaret et Ferentinũ accedente,Fortebraccius per mediã noctẽ, pa
latiũ sancti Petri,quod tunc inhabitaret pontifex noctu irrumpere meditatus,ad secun-
dum ab urbe lapidem uia Aurelia substitit:sed quũ à calonibus quatuor,qui ligniatũ iue
rant interceptis,stationes diligenter palatiũ custodire didicisset, Rotundũ est reuersus.
Interea Vitellensis Picenũ ingressus,paruis quas sub Iosia Ioanne Malauolta & Roma-
no Cremonẽsi habebat copijs diffisus à Pisaurẽsi bello tãdiu statuit abstinere, quoad fa-
ctã esse intelligeret rem põtificis & ecclesię erectiorẽ.Nã post captas aduersa magis alio H
rum fortuna,q̃ propria uirtute Tyburtinã Assisinamq; ciuitates,adeo elatus erat animo
Fortebraccius,ut suos etiã contemneret cõmilitones ac scelerũ administros.Hincq; An
toniũ Pisanũ,cui Senis accito pollicitus fuerat prædæ quantacũq; fieret participẽ illũ fo
re,cõpulit ut retentis abbatię Sublacensis castellis,& Lucano,quę loca Fortebraccij no
mine receperat,ad pont.transiret:cuius aduentu facile apparuit futurũ,ut Fortebraccius
à magna meliorīq; militũ parte derelictus, agro oppidisq; ecclesię pelleretẽ, nisi Philip-
pus Mediolanensiũ dux,nouã & quidẽ maximã calamitatẽ rebus pontificis, & Roma-
nę ecclesię inflixisset.Franciscus namq; Sphortia,qui,ut superiora,ostendunt uolumina
annos supra decẽ Philippi stipendia sequutus erat, maximas cum Nicolao Piccinino si-
multates inimicitiasq; perpetuo exercuerat,quas tñ alter à Sphortia genitore,à Braccio
Montonensi alter hęreditarias habuissent. Eã itaq; simultatũ odiorũq; occasionẽ Philip
pus quũ satis fidei habiturã fallendo pontificẽ intelligeret,quod duos tantę potentię ui-
ros,tã acriter dissidẽtes simul teneri nõ posse uero simillimum uideretur, Sphortiam in
pont.mittere constituit.Is itaq; partim supplex,partim ut feruescere uidebat,ira indigna
bundus

A bundus sæpenumero petitum à Philippo impetrat commeatum. Creditores per præco
nem de repetendis à legione pecunijs facit admonitos, Manfredoniam Beneuentumq́;
quas ciuitates paterna possidebat hæreditate, famulos præmittit hyberna militib. para-
turos: impedimentorumq́; parte Anconam præmissa, ea ratione naues simulat præpara
re, ut quamprimũ eò applicuisset, sarcinas omnes peditesq́; & milites imponeret ægro-
tantes. Et quia ducentis triginta passuum milibus, ab Scultenna agri Mutinensis fluuio,
per Romandiolam & maris Adriatici littus, in ultimam agri Asculani partem, ad Tro-
entum fluuium, per ecclesiæ loca efferiter facturus, securi transitus litteras à pontifice
postulauit, sponsoremq́; dedit Michelettum ex gente Attendula cognatum, se nedum
hostem, sed mitissimum hospitem prouincialibus affuturum. Pontifex uero quem pri-
ma terruissent simulationis indicia, ut audiuit post disseminatam in Lombardia profe-
ctionis Sfortię famam, illum copias in agro Parmensi expedire, Venetos Florentinosq́;
fecit per nuncios certiores, magnum sibi alijs oppresso difficultatibus à duce parari ma-
B lum, quod nisi auertere secum illi pergerent, prouideret res illorum & ecclesiæ oppres-
surum. Extant quatuor pontificis epistolæ ad Venetos Florentinosq́;, prius quàm Sfor
tiæ Bononiensem attigissent agrum datæ, quibus omnem futuri temporis calamitatem
nisi subuenirent prænunciauit. Illis autem Gattam ecclesiæ, & Guidantonium Manfre-
dum Venetorum stipendia merentes, quorum alter Bononiæ, alter esset Fauentiæ, satis
magno præsidio futuros respondentibus, quod potuit pontifex gubernatores, ut rebus
ecclesiæ prudenter consulerent, admonuit, ipse datam à Sfortia fidem magnifacere nun
cijs ostendens, literas securi transitus obsignauit, cum ecce Sfortia Bononienses, Imo-
lenses, Fauentinos prætergressus apud Forumliuij cum legione consedit, ad decemq́; di
es moratus, nihil hostile molitus est, sed in sua perseuerans simulatione, nuncios præmit
tebat, qui an naues portum attigissent Ancomitanum ocyus nunciarent. At Piccinini
gubernator, Recanatensis episcopus, aduentu Sfortiæ in Romandiolam audito, etiam
à pontifice de cura prouinciæ habenda admonitus, Iosiam Aquauiuanum cum copijs
C Esium miserat, prouincialibus in fronte positis præsidio affuturum, & Recaneti quã fi-
delissimam sibi duceret ciuitatẽ, populorũ prouinciæ conuentu habito, eos hortatus est
huiusmodi oratiõe. Nouos in ꝓuincia rumores, noua fabularũ figmẽta per hos dies dis-
seminata esse audiui, quæ ꝓ uanis, ut sunt, ducerem reputanda, nisi tyrannorum ecclesiæ
inimicorũ, tyrannorum inquam quos breui tollam, uobis uicinorum tantam esse astuti-
am, tantas malefaciendi & nocendi ecclesiæ artes cognoscerem, ut suspicari licere existi
mẽ, ne fraudulentas admittatis susurrationes, & uano metu perterriti mala quæ nullate-
nus impendeant formidãda existimetis. Franciscũ, inquiunt, Sfortiã hostili contra eccle
siã animo breui affuturũ, omniaq́; ꝓ uiribus euersurum. De illius aduentu mihi explora-
tissimo non eo inficias, sed Eugenij pontificis maximi licentia, Manfredoniam Beneuẽ
tumq́; petiturus, pro data fide, pro transmissis Romam obsidibus, direpti à bouis ubere
uituli, & abactæ pecudis damna sponte restaurabit: quãquam si perfidus malignari per-
geret, si nulla ab ipso pontifex haberet pignora, non ea erit ferocia quæ nostris nequeat
uiribus retundi, ut & eũ qui aduenerit, & tyrãnos qui illũ cõtra ecclesiã sæuire ac machi-
D nari desiderant sataguntq́;, pœniteat. Bono itaq́; sitis animo, & illud curate solũ ne tran-
seunti & iter acturo longissimum, portis quispiam patẽtibus receptacula offerat, in qui-
bus per dura quæ nunc December habet mensis tempora apud illos quicunq́; tali age-
rent infortunio, libens fortassis legionem haberet in hybernis. Dissoluto cõuentu rede
untes in patriam oratores, omnia à gubernatore quietiora conciuibus nunciabant, cum
Sfortia ueri quẽ à Firmanis contra ecclesiam coniuratis expectabat, nuncij aduẽtu mo
uens prius in Piceno fuit uisus, q̃ eum ex Romandiola mouisse exploratũ habuerit gu-
bernator. Inde à Metauro per littus Adriatici ducens, Mondauiũ Senogalliamq́; oppi-
da dimisit illæsa. Exploratoribus uero quos præmiserat, Iosiam apud Esium esse renũci-
antibus, qui paribus castris subsequi destinasset, præsidiũ prouincialibus ostensurus, aci
es quatuor quæ in auersa oppidi parte insidias illi obtenderent præmisit, & exercitum
portis admouit. Vix loca insidijs, qua Iosiani castris auersum existimauerant exiturum,
Sfortiani ceperant, cum acies illę quas ciuitatem senserat præterisse, exercitũ fuisse exi-
stimãs, auersa quæ ad littus ducit uia egressus, parum abfuit quin Sphortiæ obuiaret cũ

exercitu aduenienti. Esinis uero Sphortiam quamprimũ signa intulit admittẽtibus, tecta E diutius cõsilia patuerũt. Nam patẽtes Basiliensis synodi literas, quibus Philippum Mediolani ducẽ, ipsius consilij & Romanæ ecclesiæ in Italia uicariũ esse aliasq; itẽ quibus se à Philippo duce substitutũ generalẽ belli ducem, contra pontificem Eugeniũ appareret, per prouinciã circumtulit. Quæ honestatis species, timentibus & nullo firmatis præsidio populis ostensa fecit, ut oppida quę circumstant cingulũ Seuerinũ, Monsfanctus, Corinaltũ, Mondauiũ, & tenuiora quæq; Esini & Senogallẽsis agri castella, subito pontifici rebellarent. Profectus, ut dixi, Esio Iosias, omnia post se sentiẽs rebellasse, Recanetum uersus copias ad gubernatorẽ ducere intendebat. Sed quũ Sphortianos insequi haberet exploratũ copijs derelictis, scalmũ qui primus ad fluminis Esini portum fuit obuius, cũ suis quos pluris faciebat cõmilitonibus cõscendens, ad propria in Aprutium nauigauit. Eam rẽ Sphortia compertã habens, aliquot mittere cœperat, qui palantes dissipatosq; interciperent Iosianos. Sed Firmanã ciuitatẽ, ut pridem erat constitutum, audiens pontifici rebellasse, cõsilio mutato cũ copijs aduolauit. Vitellensis uero Esium rebellasse, F fugisse Iosiã, aduentare Sphortiã, Firmanos tumultuari, uno audiens impetu, opis simul & cõsilij inops, quũ nulli satis rerũ posset prouidere, sibi soli quẽ prouinciales oderant prospexit. Erat tñ unica in tanto rerum æstu spes munitissimæ arcis Firmanæ, si nãque gubernator eò quæ superfuerãt copias contraxisset, Firmanã ciuitatẽ recuperasset, & prouinciæ partẽ quę à tergo remanerct, facile conseruasset. Is uerò quod Recanatenses, cuius ecclesiæ præsideret, in ea qua centũ annis usi fuerãt fide cõsideret perseuerare, apud illos constituit, quẽ longe fefellit opinio. Nulli namq; prouincialiũ maiori erga põtificem & ecclesiam perfidia sunt usi, cum uno eodemq; tempore equis suppellectilìq; ipsius episcopi, Sphortiæ in prædã permissis rebellauerint. Firmanæ arcis custodes, ciues suos, illã Sphortiæ præter spẽ dare curauerint, miserintq; per prouinciam oratores, populis suo exemplo ad perfidiam cõcitandis. Sicq; Sphortia undecimo, q̃ intrauerat die, tanta cũ tranquillitate Piceno est potitus, ut præter Luponenses, quos inter se dissidẽtes prædæ exposuit, nulla prouincialibus calamitas sit inflicta. Inchoatæ interea rerũ põtificis ruinæ, dux Mediolani acri insistẽs animo, Italianũ, Foroiulianum, & Antonel G lum Senensem cũ equitibus octingentis petenti & subsidia pollicenti Cõrado Fulginati ecclesiæ uicario mittebat. Ii in Lugẽsi castello diebus quatuor cõmorati, Antoniũ Ordelaffum noctu ad mœnia Foriliuij perduxerunt, & muros scalis ascẽdẽtes illũ in dominatũ recipi acclamabãt. Sed ciuibus fidẽ ecclesiæ cõstanter seruãtibus, armis repulsi, Picenũ uersus iter euestigio sunt ingressi. Quũ uero Sfortiam iniunctum à Philippo facinus iamiã aggressum esse, & omnia penè Piceni loca in illius potestatẽ audissent uenisse, castella aliquot uicariatus Mondauij, quæ in fide põtificis etiã persistebant, pro Guidãtonio Vrbinate ceperunt: quanquã plurimi tẽpestate illa sunt inuenti, quos nullus tenuit honesti fideiq; respectus, quin in rebus ecclesię grassarenĩ. Guidantonius namq; Mãfredus in Fauentia põtificis uicarius Imolensis agri castella quinq;, Ariminenses Malatestæ Ceruiã, & quibus per inueteratũ licere uidereĩ furorẽ, Fortebraccius Pergulã, Pisaurenses Malatestæ Senogalliã cũ agri oppidis & decẽ uicariatus Mõdauij castella oc H cupauerunt. Recanatenses tñ tantæ perfidiæ eam admiscuerũt moderationem ut petẽti Sphortiæ episcopũ suũ tradere recusarint. Qui rebus, ut tunc erant afflictis, in episcopio abditis, omnia negligere simulabat. Quoniã aũt Sphortia potitus prouincia celeberrimũ gloriosæ uirginis in Laureto sacellũ inuisurus esset, simulauit episcopus, ad quẽ spectaret ornamẽta excipiẽdo uictori necessaria præparare, & omnibus quæ essent sibi salua per noctẽ uicinæ quã occulte cõduxerat Latinæ naui immissis, ipse ad auroram Recaneto cũ clericis profectus, de ornamentisq; & apparatu solicitudinẽ præ se ferẽs, ædẽ perlustrauit, & reuersis qui nunciarẽt nauẽ uicino littori adhæsisse, ad illã fugiens auolauit. Delatus Venetias, quò capsas sexdecim spolijs Picentũ plenas detulit, Rauenã nauigãs, Thomã Traguriensem episcopũ ibi reperit. Eũ Foriliuienses nulla adducti necessitate uocato, quẽ prius Italiano Foroiuliano & Antonello Senensi cõiunctũ spreuerant, Antonio Ordelasso uiro omniũ egeno rebellantes ad diẽ Calendarũ Ianuarij quintã ceperant, & ludibrio aliquot diebus habitũ, rebusq; uacuũ dimiserãt. Quũq; ambo episcopi, aduersos uicissim cõmiserati casus multa dixissent, Vitelliẽsis Florentiã & inde Romam

A mam Tragurienſis Venetias petiuere. Secunda interim fortuna, ut eſt mortaliũ natura,
immoderatius ꝗ̃ par fuiſſet uſus Sfortia, nõ cõtentus Piceni dominatu, turmas aliquot
cũ germanis Ioanne & Leone permiſit in Tudertinos motisq́ꝫ ſignis ſubſecutus, audi-
uit Tudertinos prius ab eccleſia defeciſſe, & ſibi dominiũ detuliſſe, ꝗ̃ germani copias
admouiſſent. Hinc medio ſubſiſtens curſu, Cõradino Trincio Fulginei uicario, põtifici
& eccleſię inimico hortãte, ualidũ Nucerinũ eccleſię oppidum capit, & Spoletinis illo-
rũq́ꝫ arcis munitiſſimæ cuſtode epiſcopo Auximano fruſtra tẽtatis, Falcũ cõſtituit op-
pugnare. Peruſinis uero permittente põtifice curã eius oppidi cuſtodiãq́ꝫ ſuſcipiẽtibus;
Sfortia germanos cũ auxiliaribus Fulginatis copijs oppugnationi pręfecit, & Tuſcanel
lã ſe cõtulit, qua ſubito, & paulo poſt Suriano, qđ in Cimini montis cacumine ſitũ, uim
pati nequit, primo acceſſu Recanatẽſis cuſtodis perfidia eſt potitus. Tuncq́ꝫ germanos
re Falci infecta ideo ad ſe uocauit, ut iunctis eo in loco copijs Hetruſcum eccleſiæ patri
moniũ plurimas in partes partito exercitu aggrederet̃, eãq́ꝫ regionẽ Piceni exẽplo, ſola
B belli fama atq́ꝫ oſtentatione cõficeret. Incaluerat per id temporis Fortebraccij furor, isq́ꝫ
etiã prætẽſis ducis Mediolani, quẽ Synodi Baſiliẽſis in Italię uicariũ aſſerebat decretis,
ſeſe cõſilio dicebat & eccleſiæ militare. Cũq́ꝫ milites põtificis reliquasq́ꝫ uires omnino
cõtemneret, montẽ Faliſcorũ in patrimonio, maiorẽq́ꝫ Cãpaniæ & maritimæ prouincia
rũ partẽ ſibi ſubiecerat. Et demũ illius furore ac Sfortiæ in patrimoniũ aduentu, Sabelli
oẽs põtifici rebellauerãt, ut iã breuior narratiõis futura ſit ratio, quæ in fide perſtiterint,
ꝗ̃ perdita enumeranti. Viterbienſes eñ Sfortiæ cõſentientes, inane dominij nomẽ ec-
cleſię & põtifici reſeruabãt, pariter Cornetani faciebãt, pariter Sutrini, Anguilarię comi
tes, Ceretæ domini, & Rainutius Farnetanus: ſoli Narnienſes & uicini Interamnẽſes ca
ſtellani fidelis Iacobi Mellæ, cui poſtea Cõdulmario põtificis dono fuit cognomẽ, auxi
lio, Spoletaniq́ꝫ munitiſſimæ arcis præſidio Ortani, & qui Taliacoccio dominant̃ Vrſi-
ni, ac Imolẽſis in Romandiola, ea tẽpeſtate in fide põtificis perſtiterũt. Nam Peruſini in
ducatu, Bononienſes in Romãdiola, licet eccleſiæ & põtificis gubernatores retinuerũt,
C hoſtes fuerunt maximis fauoribus proſecuti. Magna itẽ Romanorũ ad eã diẽ fuit cõſtã
tia, quos armentis omnibus, peculij ſui fomite ſpoliatos, Micheletũ aliosq́ꝫ in urbe mili
tes perferre, hoſtẽ excubijs per noctẽ arcere, pecunias quandoq́ꝫ defenſioni ſuę per mul
tos menſes oportuit cõtribuere. Eo aũt in tẽpore uenerunt in urbẽ à Synodo Baſilienſi
Sigiſmundi imperatoris, & regis Francorũ ac ducis Burgundiæ oratores, ad põtificem
introducti. Frequenti tunc prælatis & Romanis ciuibus curia, cũ ſolitas ſinguli ab ſuis
principibus cõmendationes feciſſent, cõſtituiſſe dixerunt, ut ſpectatæ uirtutis Baptiſta
Cigala Genuenſis eques, imperatoris oratorũ alter uerba faceret quæ pari ſingulis for-
mula à ſuis dominis fuiſſent iniuncta. Is qui iurecõſultus eſſet, uir facundia ſingulari, hu
iuſmodi habuit orationẽ. Maxima, Pater beatiſſime, de inuictiſſimo imperatore Sigiſ-
mũdo tuæ ſanctitatis merita, maxima in eum congeſta cumulataq́ꝫ à tua beatitudine be-
neficia, nõ adeo ſunt obſcura, uel tractu tẽporis inueterata, ut hoc in loco iſtisq́ꝫ audito-
ribus recenſenda, aut uerbis multis lõgaq́ꝫ oratione uideant̃ illuſtranda. Quoniã eodem
D operimur tecto, hiſdẽ claudimur parietibus, hiſdem obuerſamur ædibus, in quibus non
multis anteactis menſibus, magna eorum qui nos corona circunſtant frequẽtiſſima in-
ſpectante prælatorum eccleſiæ Romanorumq́ꝫ ciuium parte, illũ qui uana illectus ſpe
in Italiã tibi adueniſſet hoſtis, opprobrio à fœdifragis habitum, ex hoſte amicum, ex in-
ſidiatore filiũ reddidiſti, & deſiderato dudũ fruſtraq́ꝫ aliter quæſito imperialis culminis
diademate, auguſta quoq́ꝫ appellatione inaudita omnibus ſeculis humanitate ac libera-
litate profuſiſſima exornaſti. Quàm uero hoc tantum quo nullũ maius excogitari poſ-
ſet beneficium, bene locatum, quàm fuerit grato homini impenſum & rebus ipſis oſten
dit hactenus Cæſar tuus, & paucis ego uerbis in hac publica multorum audiẽtia demõ-
ſtrabo, quouſq́ꝫ maiora quibus ſecrete tecum tractandis, ſummorũ Chriſtianitatis prin-
cipum oratores aduenimus, certo tibi erunt documento, nihil hoc tempore imperatori
uel maius eſſe uel antiquius, quàm ut parem ſanctitati tuæ beneficij rependat uicem. nõ
te Romanorum pontificem, ut tu illum imperatorem faciat, ſed ſummo olim cardinaliũ
conſenſu, & debita inſtitutionum eccleſiæ legumq́ꝫ ſacrarum obſeruantia creatũ, pro ui
rili ſua cõſeruet, augeat, tueat̃. Decedens Italia cũ multi, quos tuendæ ſedis apoſtolicæ
dignitati in cõſilio Baſiliẽſi pridẽ eſſe uoluiſſet, ſeſe multitudine oppreſſos ſuperatosq́ꝫ
renuncia-

renunciassent, affirmarentq; nihil esse spei reliquũ, quin scissa miserabiliter ecclesia cõci E
deret, atq; interiret honor tuus: nullis princeps meus alpiũ asperitatibus, nullis lõgi iti-
neris difficultatibus absterreri potuit, quin ætate grauis & podagra pene cõfectus, Basi
leã mirabili aduolauerit celeritate, & quorundã cõpresserit ora, q̃ tãta ducerenť cæcita-
te, ut maximo labore à sua maiestate dudũ apď Cõstantiã urbẽ quæsitã unionẽ ecclesiæ
paruifacerent tollere, dummodo sanctitatis tuæ officerent dignitati. Sed hęc Pater san
cte, omnibus nota prætereo, illa attingam quę & recẽtia sunt, & intentissima à maiestate
tua curanť diligentia. Lęti pridẽ ad nos attulerant quãplures nuncij, perditũ hunc Nico
laũ Fortebracciũ post uarios in rebus ecclesiæ cõcitos motus, post tãtas agitationes eò
loci adductũ esse, ut nisi fuga sibi cõsuluisset, ab ecclesiastico milite opprimereť. Dũq; à
iucunda oẽs tui status & nominis amantissimi penderemus expectatione, ista molestis-
sima nos perculit & exanimauit Frãcisci Sfortiæ in Picenũ irruptio. Cepit aũt admiratio
tot populos sub ecclesiæ libertate, quã successiuis olim à ꝓgenitoribus accepissent, secu
lis nutritos, à uiro fortunæ exposito, & sola rapinarũ fama cognito, celerius fuisse suba- F
ctos, q̃ tãtæ magnitudinis ꝓuincia potuerit peragrari. Quærentibus uero & diligenter
percõctantibus, qua arte, quibus adminiculis id esset factũ, nunciant ex Italia qui adue
niunt, epistolæ narrãt quotquot perferunť, cõcilij Basiliensis tanti factã esse in Italia au-
toritatẽ, ut unica eius epistola, imò illius exemplũ, qď Sfortia & Fortebraccius præ se fe-
rant, omnibus põtificis & Romanæ ecclesiæ copijs praualeant, ducẽq; Mediolani prę-
tenso uicariatus cõcilij in Italia titulo, Sfortiã Fortebracciũq; substituisse, qui ꝓfanarum
ecclesiæ rerũ statũ recipiant, põtificẽq; Eugeniũ ad exitiũ persequanť. Hinc populos q̃
ecclesię afficiunť, paucis uerbis in sententiã adduci, ut ecclesiam molestijs sub pontifice
agitatã deserentes, ecclesię per arma illius ducis potenti cõsentiant. Eũ uos pater sanctis
sime, uosq; q̃ circunstatis oẽs audite. Eũ ducis Mediolani dolũ audiens imperator, uehe
menti dolore affectus cõgregationẽ ex more uocãdi impatiẽs, uicos, cõpita, basilicasq;
percurrens, obuios accitosq; è domib. quosq; interrogat, sciscitať, quid nã hoc esset, qď
malo natus desolationiq; Italię & Christiani nominis Philippus Vicecomes, autoritate
cõcilij gereret in Italia, quis cõfecisset epistolas, & quia singuli sese inscios dicerẽt culpa G
uacare, cõgregatis ex more nationibus, ad deputatos retulit. Tãdẽ re nõ solum Cęsaris,
sed principũ Christiani nominis omniũ q̃ aderãt oratorũ, maxima cũ doloris indignati-
onisq; significatione accuratius exquisita, nullas à cõcilio duci Mediolani datas esse li-
teras, nulla uicariatus decreta fuisse cõcessa reperiri potuit. Hincq; maiora quæ secreto
acturi sumus tractare in Italiã uenturis, data sunt instante imperatore à cõcilio publica,
à singulisq; principũ oratorib. priuata, ad tuã sanctitatẽ mandata, ut conciliũ, principes,
nationes à crimine, qď eis falsò obijciť, ab inusti tãti sceleris nota purgemus, ut insidiæ,
fraudes, doli cõtra sanctitatẽ tuã, cõtra Romanã ecclesiã, ipsiusq; ꝓuincias, à quib. struu-
anť, fiant, pareanť in cõspectu sanctitatis tuæ audituris omnibus, & per loca Italiæ quæ-
cunq; redeũtes adire poterimus notũ faciamus. Quia tñ nec breui hinc discedere alia te-
cum acturis licet, nec singulas adire poterimus ciuitates, epistolas mittemus, quas ꝓfe-
cturis serenissimus dedit imperator, huiusmodi purgationẽ habentes, spemq; insuper à
sua maiestate inijcientes populis q̃ destinata ab eo tuæ sanctitati pręsidia cõstantes ex- H
pectabunt, nec fraudulentis credẽt ducis Mediolani artibus, aut prędonũ minis insulti-
busq; absterrebunť, q̃ minus sacrosanctã tuæ sanctitati & Romanæ ecclesiæ fidẽ seruẽt.
Cum finẽ dicendi fecisset Baptista, pauca in eam sententiam dixerunt collegæ, & ad po
pulos, q̃ aut fluctuabant, aut in fide persistebant, datæ sunt epistolæ imperatoris, illa pau
cis perstringentes, quæ prolixius ab oratoribus erant dicta. Tantis uero tunc urgẽtibus
malis, unica pontifici spes erat reliqua, si duorũ qui uetusta, & dudum multis exacerba-
ta iniurijs exercerent odia, inimicorũ alterum alterius placeret exitio. Sed cũ magnis ad
eam rẽ opus esset pecunijs, pontifex qui paucas tunc haberet, Venetos Florentinosq;,
quorũ inuidia adductus Mediolani dux Philippus, omnia hæc ut ostendimus, sibi & ec
clesiæ intulerat damna, de integro instãter pecuniarum opẽ peti, & hostes ambos eodẽ
tẽpore statuit attentari. Itaq; prius saluti suæ, si qua emersisset subita uis cõsulẽs, tertiode
cimo Cal. Martij die ad basilicę diui Chrysogoni palatiũ, Trãstiberynę regionis, se cõ-
ferẽs, portas undiq; armatis militibus cõmuniuit. Missis postea ad Fortebraccium, qui
Tybure morabať, Antonio Contareno, & Marcello Stroccia, quorũ alter Venetorum,
Floren-

A Florentinorũ alter erant in curia oratores, & Nicolao episcopo Tropiensi, ad Franciscũ
Sfortiã apud Calcarellam agri Tuscanensis uicum hybernantem. Missus est item ad Flo
rẽtinos Venetosq́, q multa apd' eos in hanc sententiã uerba fecit: Nisi præsidia afferent
subita, de rebus põtificis actũ esse, & milites q illi essent reliqui, in ducis Mediolani po-
testatẽ facillime peruẽturos, quibus ecclesię ciuitates, ut pridẽ Sfortię & Fortebraccio
fecerat, esset in prædã stipẽdiaq́ daturus, tantisq́ copijs sine impensa cõparatis, facile il-
li futurũ respublicas, Florentinã primo, dehinc Venetam, minori q̃ rẽ ecclesiæ negocio
pessundare. Tantis territi periculis Veneti, Gatã & comitem Brandolinum apud Fran-
chum Bononiensis agri oppidũ hybernantes cum equitibus mille trecentis, peditibus
ducentis cõducunt, ne ad ducis Mediolani, illos ad se pellicere cupientis, stipẽdia se cõ-
ferrent. Simulq́ ut oppido in fide retento Bononienses cogerent, quoad fieri posset põ
tifici obedire, & quatuor insuper põtifici ducatorũ millia pollicentur, Sfortiæ aut Forte
braccio per eum annũ singulis mensibus persoluenda. Quorum exemplo Florentini to
B tidẽ ꝓmiserunt. Ea dux Mediolani comperta habens, Imolenses põtifici & ecclesiæ de-
ditos, sed Guidantonij Manfredi bello agitatos, pristina deceptos arte tanq̃ Basiliensis
synodi in Italia uicarius pellexit, ut equitib. sexcẽtis, peditibus ducẽtis in præsidium ac
ceptis, sibi dederẽt ciuitatẽ. Fortebraccio aũt insolenti & stulta simul, ut postea dicere so
litus fuit pertinacia, quæ sibi à Venetis Florẽtinisq́ põtificis nomine offerebãt recusan
te, Sfortia sese Tropiensi episcopo faciliorem præbuit. Cõscriptus nanq́ ad põtificis &
ecclesiæ stipendia, Laurentiũ, Leonemq́ fratrẽ Attẽdulos, Romam cum cohorte misit,
quibus Micheletto & cęteris ecclesię militib. cõiunctis Mõtem rotundũ primo placuit
oppugnari: qd' autem Fortebraccius oppidũ natura loci munitissimũ facile defensaret,
Sfortiani motis inde signis ad Tybur castra sunt metati. Eos insecutus Fortebraccius, cõ
serto ad Numentũ prælio fractus fugarusq́, equites amisit circiter ducẽtos, & Sfortia ꝑ
id temporis mõtem Faliscum obsidebat, quod oppidũ Fortebraccij præsidio tenebat.
Nec ulla ratione hoc etiã tempore dubitãdum uidebat, quin Fortebraccius terrarũ pon
C tificis tyrãnide pelleret, nisi dux Mediolani de fœdere, quod Sfortia apud Calcarellam
cum põtifice inisset certior factus, Nicolaum Piccininum cum copijs immisisset. Quãq́
uero Sfortia mõtem Faliscũ obsideret, Michelettus, Laurentius ac Leo cõtra Tybur ca
stra posuissent, nihilo tñ minus q̃ antea Fortebraccius Hetruscũ ecclesiæ patrimonium
ex Vetralla & ex castro nouo à Columnensium oppidis, Romã discursionibus infesta-
bant, & siue diuturnitas belli fastidium fecisset Romanis, siue Nicolai Piccinini, quẽ du
cis Mediolani corculũ esse cõstaret, aduentus quosdam à põtifice abalienasset, in queri-
monias prorumpebant, à quibus ad illa usq́ tẽpora fortiter temperassent. Curialibus ue
ro eã ob rem põtifici migrandũ fore suadentibus, is forti nimis respondebat animo Ro
mã sibi nõ esse tam faciliter relinquendam. Cumq́ ab diui Grisogoni ędibus ad uirginis
transtybcrinæ basilicã à naualibus remotiorem se cõtulisset, multi sarcinulis caute præ-
missis, ꝓut cuiq́ sese obtulit occasio sunt ꝓfecti. Quamobrem põtifex pręsidia sibi pa
rare cupiens, quæ in Sfortia satis firma cerneret futura, si modo eũ posset datis pecunijs
D obligare, episcopũ Recanatensem Florentiã, nosq́ Venetias simul mittit, de stipendijs
Sfortiæ apud Calcarellã ꝓmissis acturos, curaturosq́ insuper ut Nicolaus Tollentinas
Florentinorũ dux belli, q in agro Aretino legionẽ in hybernis tenebat, & triremis quã
Florentini Pisis habebãt, sibi obuiã mitterent. Secundo nauigãtes Tyberi, in inferũ de-
lapsi pelagus dextrum radebamus Hetruriæ littus, & promontorium quod dicit caput
mõtis superantes, subiectũ Centũcellensem portũ insẽdebamus, trãquillo tũ forte ꝑ me
ridiẽ mari, multa in eo littore antiquitatis monumẽta, priscorũ scriptis celebrata, è pup-
pi biremis qua uehebamur episcopo ostẽdebamus, q ad turres locus, q sunt pyrgi uete-
res: qua grauiscæ, cũ sex de im,puiso triremes inflatis adesse uelis cõspicimus, quas duci
Mediol. è Genua esse docuerũt insignia. Guber. forte nobis erat Petrutius Verres pira
ta, quẽ maximo Genuẽses ꝓsequebant odio. Is prima hostiũ triremi dũ uisa fuit aduersũ
mõtis caput superãte reflexo remõe littus petere cõtẽdebat. Sed illã litt9, alias uero subl
to apparẽtes altũ petere uidẽs, ꝓprio magis metu, q̃ nostris impulsus uocib. uelũ quãta
potest celeritate suspẽdit, et flexa ĩ gyrũ biremi, Romã nauigãdũ, remis incũbẽdũ ad soci
os remigesq́ exclamauit. Nec pri9 cursũ magno incitata remorũ impulsu, aut uẽtũ uelis
accipere

accipere potuit biremis, q̄ hostē proras puppi lateribusq; admouisse conspicimus: ho- E
stibus uero ut uelis raptim dimissis remos fugientes suspendant inclamitantibus, & spi-
cula interim iacietibus, uitæ timens suæ Petrutius, latera q̄ potest melius puppimq; scu
tis muniens, spicula in hostē, ipse etiā immittebat: uento aūt quo hostes ferebantur fugi-
entiū pariter implente uela, biremis agilitate, & concitatiore remorum impulsu, paruo
prætervolans spacio, in Tyberina ostia est reducta. Securo postera die nauigantes mari
Ciuitatēueterem, deinde Cornetū petiuimus, & episcopo Pisas mari petente nos terre-
stri ꝓfecti itinere, rerū quæ apud pōtificem gerebanť Florentinos fecimus certiores, ut
Tollentinatē cū legione triremēq; aduentu episcopi admittendā pararēt, cogitarēq; de
pecunijs dandis Sfortiæ postulauimus. A Venetis uero literas ꝓ Tollentinatis & bire-
mis accessu, & pecunias Sfortiæ dādas faciliter impetrauimus. Tollētinatis ad Vrbeue-
tanā ciuitatē episcopo Recanatēsi instāte accessu impetrato, rem ecclesiasticā apparuit
paruo posse auxilio subleuari. Patrimoniales nāq; Hetrusci & Romani in primis Tollē
tinatē nō ut pōtificē educeret, sed ut rebus ecclesiæ præsidio foret, aduenisse credētes, in F
magnā spē erecti, Braccianos paruifacere, unicāq; de statu ecclesiæ cogitationem cœpe
rāt retinere. Eodē uero, cū nocte una in agro ecclesiæ fuisset, abeunte, noua destituti spe
oēs & pōtificis ꝓtectioni penitus diffisi, ad Braccianos Sfortianosq; ut erat cuiusq; pro
cliuior animus inclinarunt. Inflammabatq; illa tēpestate res nouas in urbe molientiū a-
nimos, oblata quāq; sibi persuasissent spes cōcilij Basiliensis, qď pōtifice dedito cōfide-
rent aduenturū. Ea perditos spe incitatos pontificem detinendum, curiam bene haben-
dā ut cōciliū postea Romam uocaretur cōstituisse constat. Sfortia interim dimissa Fali-
scorum oppugnatione, apud Rispanpanū morā trahente, Piccininus in agrum Viterbi
ensem se cōtulit, nouum & ipse incendium in prouincia excitaturus. Instabat ea tempe-
state apud pōtificē Sfortia, ut promissa sibi apud Calcarellam stipendia mitterenť. Sed
Veneti Florentiniq; eos fortiū uirorum exercitus, quorū duces capitali inter se odio fla
grarēt nullo inaccessibili monte, nullo prohibitos alto flumine, in eadē prouincia quie-
tos uersari audientes, ambos suspicabanť, clàm Philippo duci Mediolani ut pridem pu G
blice militare: nec adduci poterant, ut episcopo Recanatensi & nobis pecunias darent
cōquisitoribus, quos nobiscū miserat Sfortia dissoluendas. Multiplex etiā ab eodē duce
suspicio emerserat, quod Imola, ut diximus occupata sexcentos equites præsidio impo-
suerat, & cū Forumliuij & Lugum in potestate haberent, Bononia per Baptistā Cānitu
lū magisquā pōtifex aut illius gubernator Marcus Tarantasiensis archiepiscopus poti-
reť. Casparem insuper Cannitulum Baptistæ germanum à Venetorum stipendio mis-
sum, qui rectà Bononiā uenire simulasset in Parmensibus retinuerat, impuleratq; ut in-
de mouens castellū Persicetū agri Bononiensis, inscio atq; etiā inuito Tarantasiensi, cū
sexcentis equitibus occuparet. Quæ omnia Venetos in metū cōijciebant, futurū ut dux
ipse Cannitulorū ductu Taranrasiense eiecto, Bononiā obtineret, interclusaq; exinde
illis Florentinisq; esset, uia, ne ullo possent mutuo præsidio se iuuare. Id Veneti periculū
formidātes qď pridē à pōtifice admoniti rogatiq; facere recusauerant cōstituere, res pō
tificis in Romandiola defensare, & Tarantasiensi quæ pridem efflagitanti negauerant H
præsidia polliciti, Gatā illius imperio permisere. Erant tres in ꝓuincia arces munitissi-
mæ, quarū præfecti solo nomine illas ꝓ pōtifice & Romana ecclesia retinebāt. Eas nos
recipere aggressi, cū de Imolensi parū successisset, arcē Persiceti ingenio audaciaq; obti-
nuimus. Et Gata ac Brādolino equitū mille trecētorū ductorib. copiarūq; Tardei Esten
sis parte, per eā in oppidū immissis, Caspar Cānitulus cū sexcentis quos adduxerat equi
tibus intercipiť. Facillimūq; illa die fuit Bononiā Cannitulorū manibus ereptā in liberā
ecclesiæ ditionē recipere, si Gata & Brandolinus nostra secuti cōsilia, sese Bononiā cū
exercitu e uestigio cōtulissent, sed cū in diuidēda militibus præda tēpus triuissent, rēq; in
posterū diē distulissent Cānituli publicā Bononiæ areā armatis cōplentes, resistere cu-
piētes Griffonos affines, Aluisiū militē Hierosolymitanū, & Florianū Germanos pōti-
ficis rerū & ecclesiæ studiosos trucidauerūt, Marcoq; gubernatore, & Paulo Truno pa-
tritij ordinis Veneto, spectatæ uirtutis uiro, quē Veneti hortatū ad ecclesiæ & pōtificis
statū retinendū Bononienses miserant, oratorem in custodia habitis, ducisq; Mediola-
ni copijs Imola accersitis, aperto contra pontificem bello rem gerere incœperunt.

A **BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLI-natione Romani imperij, Decadis tertiæ, Liber sextus.**

AGNAS tantarũ tamq́ uariarũ, quas præsentia habẽt tempora, rerũ flu
ctuationes perstringenti, anxios terribilesq́ Romani pontificis casus,
noui libri principio apponere suadet, cũ superioris uoluminis ratio, tũ
correspondens temporis supputatio. Quo nanq́ tẽpore defecerunt ab
Eugenio pontifice Bononienses, Romæ etiam omnia pessime successe
runt. Romani enim duces Mediolani & Nicolai Piccinini apud Vetral
lam Sphortiæ oppositi, instigationib. impulsi, simul potentatus pontifi
cis desperatione adducti, ad diẽ kalendarũ Iunij tertiam, Ponceletto ciue Romano, pau
cisq́ perditissimis sese duces exhibentibus, capitoliũ inuaserũt, & populi libertatisq́ do
minatu ꝑ urbẽ acclamato, portas urbis præsidio firmauerunt, excepta Appia, quã Sphor
tiani, Michelettus, Laurentius & Leo, de tumultu certiores facti obsidioni Tiburtina o-
B cyus soluta, præmissis frumentatorib. occuparunt. Eaq́ præsidio munita, cũ à Valmon-
tone alijsq́ oppidis familiæ Comitũ acciperent cõmeatũ, ad diui Pauli basilicã cõsede-
runt. Postera die q̃ erat tumultuatũ, Romani põtificẽ adeuntes multis sunt questi de gra
uibus diuturni belli incõmodis, de ciuiũ inopia, de maioribus periculis quæ prospicerẽt
impendere, & aliã sibi regendæ urbis rationẽ ineundã, rem quoq́ publicã sibi capessen-
dam fore clamitantes, Adriani molẽ, quod dicũt Crescentij castellũ, arcemq́ Ostiensem
postularunt demandari custodienda ciuibus, quos ad id muneris publico consilio dele-
gissent. Quibus perficiendis cũ dilatio & mora temporis opus essent, Franciscum Con-
dulmariũ cardinalẽ Venetiarũ pontificis nepotẽ, camerariumq́ interea dari obsidẽ con
tenderunt. Pontifice uero mitius respondente, & ut curã ciuitatis ipsi susciperent permit
tente, atq́ etiã suadente, instare illi, & arces immoderatius petentes, camerariũ quousq́
redderent pro pignore efflagitabant. Eoq́ temeritatis & audaciæ sunt progressi, ut cum
perhumane responderet camerarius, ac maiora postulatis melioraq́ diceret à pontifice
C cõcedenda, aspere in eum licentiusq́ locuti, manus iniecerint, abstraxerintq́ illũ à sinu
pontificis, multis obortis lachrymis, ne tanto Romanã urbẽ coinquinarent flagitio ex-
hortatis. Pontificis post hæc domũ frequenti custodia sepientes, ripæ Tyberis curã eo
consilio efferatioribus cõmiserunt, ut quotquot appellerentur naues, tanquã asportatu
ræ pontificẽ mergerent. Eo exaudito Romanorũ tumultu, cardinalis Comes, qui in do-
mum Pauli Coccij Romani ciuis diuerterat, mutata ueste scaphã sub Flaminia porta cõ-
scendens, in Adriani molẽ Tyberi adnauigauit. Cardinalis uero Vrsinus deducente Vr-
sino fratre Nerulã petijt, castellũ qđ paterna hæreditate munitissimũ possideret. At Re-
canatensis episcopus, quo tempore Tollentinas ciuitatẽ se contulit, Vrbeuentanã mise-
rat etiã Florẽtinorũ triremẽ, qua pontifex posset securus Pisas prout cõstituerat nauiga-
re. Sed cũ paucis ante rebellionẽ diebus Romani illa in naualibus uisa, de pontificis fuga
obloqui occepissent, eam ipse multis quib. esset necessaria profectio, permiserat ad Ciui
tatemueterẽ perducẽdã. Quia uero insularũ Italiæ plurimi piratæ, quamprimũ curiales
D Romanorum fidẽ dubiã ducentes, supellectilẽ audiuerant emittere Romanum littus, &
portũ Ostię latrocinijs infestabãt. Eugenius pontifex triremẽ unã, cui præerat Vitellius
pirata Hischeus, mercede conductã, præsidio adhibuerat. Nec erant qui suspicarent il-
lum se tali cõmissurũ uiro, quem piratã stipendio omnibus, quicunq́ petiuissent, facere
solitũ audiuissent. Detentus eo custodiæ modo pontifex, Romanos benigne alloquitur
adeuntes. Multa in rempublicã, plurima in ecclesiasticã nititur suadere, breui futurũ affir
mans, si rem bono suscepissent animo, ut se urbis gubernandæ molestia liberato, curã ge
rente rerum ecclesiæ attentiorẽ, illis aũt Romanæ rei, quã in libertatẽ propriam putarẽt
uindicatam prudenter, & ex animo consulentib. Romę status constitueret optimus: spe
rariq́ licere, Romanã rem sub pontificibus talẽ denuo futurã, qualẽ sub principibus au-
diuerant floruisse. At illi uerba reddentes uerbis, enixius contendebant, ut Romã se con
ferret, apud sanctũ Apostolũ, faustam domũ prædecessoris sui moderaturis. Eam etẽ
uallo circundatã, honestum illi carcerem destinauerant, quousq́ à Basiliensi concilio, &
ab duce Mediolani, quid de ipso fieret, mãdaretur. Et tamen interea Piccininum missis
oratoribus ut legionem adduceret, rogitabant, pontificem illi & Romã pro duce Me-

diolani

diolani quamprimum aduenisset, dare polliciti. Domesticis uero & paucis qui in comi- E
tatu manserant prælatis, Blasio in ptimis Veneto, ex Demolina gente patricio, qui erat
patriarcha Hierosolymitanus, Astorgio Anconitano, Nicolao Tropiēsi, & Angelo Pa-
rentino episcopis, per singulos dies pontifici renunciantibus, instare illi omniū etiā Ro-
manorū qui sibi afficerent iudicio capitis periculum, & propterea ut fuga sibi cōsuleret
suadentibus, magnā ipse confidentiā, de ui minimā suspicionem præ se ferre, cæteros ad
hortari, fecitq; huiuscemodi magnitudinis animi rumor, cōcordi domesticorū ex senten
tia loquentiū uoce disseminatus, Romanos de ui in pontificē deliberabundos, quam cu
stodiendo adhibuerant diligentiā remittere, & sese ad parandū apostolorum basilicę do
mum intentius conuertere. Id cum esset pontifici exploratū, Nicolao episcopo Tropien
si dedit negocium, ut se à curia profecturum dissimulans, lembum suæ accōmodum fu-
gæ, in naualibus cōpararet. Sed cum nimia Massiotti nauiculatoris, cymbam cuius con
duxerat episcopus, lautitia, ripā nanq; naualium cui cymba erat alligata mūdauerat, cym
bamq; ornatius strauerat, consilium esset detectū, remis Romani,ueloq; Nauclerū spo- F
liarunt, & Tropiensem conuitiose redargutum, intra urbem à cōspectu pontificis remo-
uerunt. Ioannes interim Miletus ciuis Neapolitanus, pontificis, cui tūc quatuor & uigin
ti seruiuerat annis, Soldanus forte Transtyberinam perambulans regionem, Valentino
Neapolitano, qui Vitellio triremis gubernatori erat scriba obuiauit, inter loquēdūq; cō
perit, illum instauranda cōmeatu triremi, scaphā cum calonibus adduxisse. Blande igit
multa Neapolitanū conciuem de Massiotti imprudentia allocutus, intelligit Valentinū
postq; cōparando cōmeatu aduenisset facinus grande meditatum id offerre, quod ipse
& plurimi anxie quæritarent. Scapham itaq; paleis & cœno immundā, inter nauigia ubi
à casu fuerat alligata conspicatus Valentinū Soldanus iubet expectare, medio in Tybe-
ris alueo paratum, & calones cōmeatum interea à cauponibus cōparare. Ad pōtificēq;
e uestigio reuersus, oblatā esse fortuitu scaphā renunciat omnium maxime idoneam, nul
læ per ornatū apparatūq; Romanis suspicioni futurā, cuius ductor Neapolitanus ciuis,
& Vitellij scriba sese ultrò obtulerit, expectetq; medio Tybridis alueo accessuros. Dies G
erat nonarū Iunij prima, & hora tunc ab ortu solis septima. Quo in tempore Romani no
cturna fatigati uigilia, altum sub tectis & in umbra somnū capiebant. Pōtifici igitur Sol
danus refert, occasionē optimā esse oblatam, ut clam omnibus ad naualia ire possent. Tū
pontifex cui extrema quæq; ante oculos uersarentur, memor quamprimum aduespera-
sceret, eundum sibi fore ad sancti apostoli ædes, ubi aut uitā finiat, aut pontificatu nepha
rie spolietur, subito abeundi consilium capit. Ipse itaq; & Soldanus, nigris quas in domo
haberent monachorum sancti Pauli uestibus induti è cubiculo egrediuntur. Posteriori
exinde ædium parte descendentes, in inferiorem domesticis curialibusq; frequentatam,
ideo transeuntes se incognitos esse conijciunt, q nullum uident sedentem assurgere, uel
ex more in faciem se prosternere, & mulas conscendentes strigosissimas, quib. monachi
sancti Pauli consueuerāt uectari, porta egressi domus posteriore, ad naualia stadio distā
tia, à nullo recogniti peruenere. Erat forte tunc patriarcha Hierosolymitanus repentini
pontificis consilij non ignarus, & episcopi Anconitanus ac Parentinus, in aula simulan H
tes pontificis audientiā expectare, qs aduenies turba Romanorū stipatus regionis Tran
styberinæ princeps Romanus ciuis interrogat, quid apud pontificē ageretur. Cui respō
dit patriarcha illū cum primū ex meridiano somno excitatus fuerit in cōspectū omnibus
se facturum. Valentinus interim à pincerna quē præmiserat Soldanus in ripæ summita-
tem accitus, ægre depositū mula pontificē, Soldano adiuuante retinet, & per ripæ deue-
xum sustētat brachio descendentē. Cumq; scaphā per littoris iniquitatē sicco male uidis
set adhærere, medium amplexatus, per aquas ad femur uadis scaphæ imposuit resupinū.
Tunc remis ut iussi erant incumbentes socij, secundo Tyberi aduolauerunt. Conuerte-
rat in se multos per ripam naualium fusos, & in uicinis existentes nauibus, nouæ rei spe-
ctaculū, monachos qui citato aduenissent gradu, dimissis sine custode mulis, ripa præci-
pites actos esse, & alterū uiribus uegetū, scaphā ingressum arma remosq; raptim expedi-
uisse, alterum nisi tacuisset rapto & uiolēter abducto similē fuisse in scaphā humeris cō
portatum. Augebat admirationē scribæ omnib. noti familiarisq; præceps sine cuiusq;
salutatione profectio. Dū tñ cunctabundi alter ab alterius pendēt iudicio, Valentinus

naualia

A naualia turrimq; custodiæ præterlabitur. Reuersus interea domum pincerna patriarchæ
Hierosolymitano renunciat pontificē se uidente nauim ingressum abscessisse. Et cardi-
nalis sancti Marcelli, quē pōtifex capto camerario apud se retinuerat, à familiari suo cer-
tior factus pontificē ueste monachali indutum recedere futura formidans mala, fugā &
ipse intra urbē cōparat: ministris uero perterritis, & multa præcipitanter queritabundis
illū comitantibus, Romani qui regionis Transtyberinæ principē adduxerāt, illum in au
lam adeuntes anxij renunciarūt inferiorē domus partē per cardinalis sancti Marcelli fu
gam direptæ ab hostibus similē, curamq; diligentiorem de persona pontificis habendā
esse. Tuncq; apud naualia derepente noua incerto autore uox audit, pontificē esse qui si
mulato monachi amictu fugiens nauigarit. Resonat clamoribus Transtyberina regio, et
arma omnes raptimq; pontificē insequendum uociferantur. Quibus exauditis uocibus
princeps regionis, postq; pontificē comperit profugisse magno incensus furore patriar-
cham quem eius consilij consciū fuisse assereret, frustra rogantem cōprehendi & in Capi
B tolium duci, alios pontificē insequi, alios bona illius quæ multa erāt relicta populo Ro-
mano intacta seruare iubet. Anconitanus uero & Parētinus episcopi, alijq; pontificis do
mestici, partim Adriani molē, partim Romam fuga præcipiti petiuere. Eo perlato in ur-
bem nuncio Romani armati inermesq; in naualia concurrētes pars qua naui, quando au
fugerit, quo fure abductus, interrogant, pars insiliunt equos, pars pedibus quacunq; ca-
sus obtulit insequunt, pars expedita, quā à Massiotto acceperant cymba tergo instare p
fluuiū properarunt. Fecerat fortuna, quę difficillimis quibusq; nouos semper addit labo
res, Valentinū non scapham triremis ut consueuerat, quam agilē elegantemq; apud O-
stiam Vitellius habebat, sed oblatā forte piscatoriā fluuiatilemq; populeā adduxisse, cu-
ius carina picis ignara crassum pro ligni natura uillis accipiens limum, sudantes remiges
frustrabatur, ut Veneto etiā per meridiem à mari immoderatius reluctante, quo maiori
Ostiā petebant conatu, eò magis Romam referri uiderentur. His remoratus causis Va-
lentinus, non prius magnum tortuosi amnis reflexum, ad sancti Pauli octo passuū millia
C per aquæ cursum ab urbe distantem, præterlabi potuit, quàm Romani notis accurrētes
semitis, terrestri itinere dimidio breuiore præoccupassent. Erat tunc forte per æstatis tē-
pora fluuius aqua macer, ut sinuosos recessus aquis pleniores, scapha petere cogeret, &
Tyberis cōplenres ripas Romani, pars de infimo secundū aquas alueo, hastis in fluuium
iactatis, pars balistis & oblatis forte missilibus quibusq; telis desuper minabant. Eorum
terri aspectu Soldanus Valentinusq;, pontificē ut principio immissus fuerat resupinum
scuto tegentes, balistis quas etiā ipsi habebant in hostē uersis, scuta duo sagittis hostium
prætenderunt. Exortoq; Romanorū clamore, minas inter & multa quæ immittebantur
tela taciti sunt delapsi. Qui uero nauigantes insequi properauerant, cymba in subiectam
turri naualium glareā impacta, desides substiterūt. At pedibus equisq; insecuti, licet pri-
mo frustrati essent conatu, nequaquā insequi destiterūt, sed alijs itē semitis qua se flectit
amnis requisitis cōtumeliosissimas ubicunq; exaudiri potuerunt uoces in pontificē cla-
mauere. Quod tamen spei retrahendi pontificis principio habuissent, qui perniciore cur
D su præcesserant, ad anfractū quē porti dicunt in Portuensis agri ripa expectātes, scalmū
piscatoriū forte oblatum, expeditis iuuenibus cōpleuerunt, eosq; in Ostiensem ripam,
quæ est è regione traijciētes, iusserūt loca uirgultis biblisq; obsita insidere. Vt si forte pō
tifex scalmo in Tyberi uiso, armatis hostibus conferto, & ripā Portuensem multitudine
innumera tectā cernens, terrestri & breuiuscula Ostiam uersus uia, in qua nullus appare
ret hostis excendens iret, fugiens caperetur. Die interim ad uesperā declinante, qui pon
tificis scaphæ obsistebat uentus remisit, & mari cedenre Tyberis rapidior defluebat. Stās
igitur altiuscula puppi Valentinus, hostes primus omniū & inimicum conspicatus scal-
mum remiges hortatur, præmia spondet à pōtifice ingentia, gloriā memorat quæ obscu
rissimo natos loco & genus honestabit suum, qui Romanum pontificē sanctum uirum
faucibus canum eripuerint, q; omnes hactenus sanctissimi patris merito & miraculo, p
spiculorum imbres, per uolantia undiq; tela, per adactas cominus pectori lanceas illæsi
transiuerint, memorat. Scapha interim concitatius delabens, hostili appropinquat scali-
no. Videres Romanos ad scaphæ cōspectū per amnis ripas furētes, partim uoce & iacta
tis in aera brachijs minitabūdos, partim multa Valentino & remigibus, si pontificē tra-

derent pollicentes, partim spicula, lapides, tela, eminus iacientes. Tunc qui scalmis arma ti insederant, proram medio amnis cursu obijcientes, spicula & ipsi contorquēt, lanceas quaquauersum q̄ possunt lōge exerūt, ut nullus appareat securus remigi cursus, quin utrobiq; præterlapsurus uiscera transfigatur. In eam adductus difficultatem Valentinus, impetendum hostilem scalmum prorā prora, armis arma uociferat collidenda, lanceas subito Soldanus alijq; stantes quatuor, scuta duo, tres balistas sedentes expediunt, & medio ipse amnis cursu furibundus ruens Valentinus, hostium proram petere cōtendebat. Tum Romani carioso & putrido ut postea dixerūt diffisi scalmo, ac demissæ desuper rapido aquæ cursu remisq; ualide inpulsis fortiter irruentis scafæ impetu mergi timentes, cursu deflexerunt, & securū Valentino sine contentione transitum permiserunt. Exorto exinde uectorū pontificis clamore alacritate pleno, sedens ipse tunc primo qui orationū institutisq; erga deū officijs ad eam horā iacens, & magna itineris parte tacitus uacasset quo gesta essent modo omnia repetebat, Et laudatis pro uirtute omnibus, multaq; pollicitus, turrim adlabitur Ostiēsem. Ad triremem uero Vitelli delatus, Ciuitatisuetulæ portū nocte illa petere decreuerat. Sed uento qui portū quindecim clauserat dies etiam per flante, per noctē in ancoris moratus curię speciem reperit improuisam. Omnes nanq; curiales quos instantibus territos periculis urbe diximus migrasse, procelloso mari nauigatione prohibiti apud Hostiā uel in quibus aduenerant nauibus medio Tyberi, supra fauces tranquillā nauigandi tempestatē in ancoris expectabant. Reuersis in urbem qui pōtificē insecuti fuerant Romanis, etsi in curiales perpaucos est grassatū, ciues tamē inuenti sunt plurimi quib. perhumane fuerit cura, partim attonitos latebris tegere, partim sociatos urbe securos educere, partim prędonū eripere manibus, partim depositas diuitias cōseruare, nec tamē ea in pōtificē Romanorū impietas impunis fuit: Nam qui in Adriani molē se receperāt curiales præsertim pontificis domestici, iactis noctu interdiuq; bōbardis, usq; ad radices capitolij populū agitarunt. Et Baldasar Offidanus præsidij arcis præfectus per pontē Traiani subiectū impetu in urbē facto omnia circūstantia ferro igniq; uastauit, peditibusq; scafa Tyberim traductis cū prædā captiuosq; ex urbe sæpenumero abduxisset, omnia latrocinijs infestauit. Michelettus uero Laurentius & Leo Sfortia, qui ut diximus, urbis rebellione audita castris è Tybure motis ad urbē redeuntes portam ceperunt Appiā, apud celeberrimā diui Pauli basilicā castra metati, Latiū prædabātur. Sed cū Fortebraccius urbis rebellione audita, inducias cum Romanis fecisset, & ad Piccininū se cōtulisset, apud Viterbiū, ut diximus habentē, Sfortiani etiā porta Appia Romanis reddita, per pontesq; Transtyberinæ regionis abire permissi, ad Sfortiā contē derunt, tēpus in agro Tuscanensi quoad illi aduenissent de industria ducentē: cōiunctus Piccinino Fortebraccius laceratū publice probris Sfortiā uidebat horis singulis aggressurus. Id Sfortia exploratum habens, qua die suos ab urbe in castra uenturos sciebat, Masio Fesulano ecclesiæ militāti ex Viterbio cum auxiliarib. prouincialiū copijs accito, nocte cōcubia mouit, & acie structa Braccianos inuadere cōtendebat. Sed Piccininus quā primū leuis armaturæ præmissos à Sfortia milites prospexit, prælio detractās stadijs triginta præceps retrocessit. In eius tabernacula delatus Sfortia, cū per horā cōstitisset collem ad stadia decē proximum occupauit, quod eo itinere Braccianos cōstabat ituros si Romā petere uoluissent. Plerosq; dies quæ ceperant legiones loca cū tenerent, Philippi ducis internuncij rem summa diligentia cōponere satagebant, transactumq; propemodum credebant omnes, cū Sfortia compertum habens Fortebracciū inaniter iactabundum, obsoleto digna de se dicere, accensus militibusq; ad concionē uocatis, huiuscemodi uerba fecit. Ventos ego cōmilitones impetuose furentes, uoracissimos ignis exposita cōflagrantes omnia, sternentes subiecta quæq;, alueo dirupto effusos torrentes, sæpenumero uidi impetu & insania quandoq; demissa mitescere, nullumq; aut uidi aut à peritis rerū audiui bestiarū genus gigni, quod non aliquando feritate deposita mansuescat: Soli sunt Bracciani ætate nostra, quorū superbia immane in illis monstrū accessu temporis augeatur: id uero malū, quæ peperit, etiā aluit aliena pusillanimitas omniū quib. cū hactenus res illis fuit, dum famam attendunt, qua Bracciani plura quàm armis hactenus euerterunt. Soli sumus milites, quibus nec Braccianorū laruæ incussere terrorē, nec uani rumores nubē oculis obduxere. Potuistis me puero duce sternentem omnia Braccium, à quo

A à quo capite & fonte hi omnes fluxerunt, apud aliquam Aprutiorum ciuitatem ad internecionem delere. Cuius facinoris gloria effectum est, ut nos tota Italia ad unum oẽs capitali odio persequantur. Et postquam armis superare nequeũt, dolo & insidijs artib. sibi natura insitis ad nostrũ interitũ utuntur, se Hectorẽ & Achillem singuli iactitant. Vos lenones, ganonesq;, & infimos hominũ dicunt, obloquunt̃. Deum testor immortalẽ, si uester adest consensus, si eã pugnandi promptitudinem promittitis, qua semper hactenus congredi ausos quoscunq; obtriuimus, me insequenti die prima luce collatis signis pugnandi copiã Braccianis facturũ: & siue nostrum impetũ substinebũt, siue insequenti bus terga dabunt, non prius cędendo desistam q̃ ostendam uniuersæ Italiæ, Bracc‍ianos fraude hactenus, fallacijs iactãtiaq;, & nullis uiribus aut uirtute aliqua fretos, ad id famæ & nominis peruenisse. Memineritis uero in primis me qui hactenus ꝓ gloria uictoriaq; cum cæteris decertauerim, cum hoc latronum cœtu de uita & fortunis omnibus in certamen uenisse. Dici nequit quanta militũ alacritate oratio excepta est, & inconditus euestigio

B maximusq; sublatus est clamor, quem proxima montiũ iuga & syluæ saltusq; reddidere maiorem. Postera die sub lucis exortũ Sphortia legione educta in hostẽ ferri cœpit. Bracciani uero perterriti tam præcipiti secessere tumultu, ut equorũ lora plurimi male hærentia sueciderint. Delatus ex ea fuga Vetrallam Piccininus, metatur castra pro oppidi ripa, & ne perexiguus portæ aditus maiore hostiũ ui ingruente recipientem sese intra munitionis remoraretur legionem, circundatũ oppido murum, plerisq; perforat in locis: subsecutus euestigio Sphortia, cum Vetrallam applicuisset, ad eam partem in qua patentes uiderat campos, præaltũ, ut est prouinciæ natura, in planicie offendit riuũ, qui longissimo ductus tractu suã à propinqua hostiũ legione dirimeret. Constitere in equis armatæ acies, & paruo disiuncti spatio duces milites q; sese utrinq; ut erant cataphractis phalerisq; insignes hostibus ostentarunt. Dumq; secum Sphortia de re gerenda consiliũ capit, riuum'ne aggere complendũ an longiore ambitu uada foret requirẽdum, eõ sectis

C mœrore Philippi duces oratores tam multa illũ supplices orauere, ut in paucos petitas dies cõcesserit inducias. Eo aũt in prima collis statiua redeunte, Bracciani Romã uersus profecti, traiecto per pontẽ Miluiũ Tyberi pleraq; de Sabinis castella diripuere, & Mallianum Sabinæ regionis oppidum, quod Sphortiæ ad eam paruerat diem, oppidanorũ perfidia receperũt. Sphortia etiam quamprimũ Braccianos ab inducijs discessisse uidit, Montẽ faliscum iterum perrexit obsidere. Malliano potitus Piccininus Ocriculum obsidebat oppidum Sphortiæ præsidio firmatum: quod cum ægre substentari renunciatũ esset, Sphortia à Montefalisco mouens binis ad id castris peruenit. Cuius accessu explorato Bracciani, maiore q̃ unquã antea trepidatione sese in Malliani suburbia receperunt. Pontifice aũt maioriq; prælatorum & curialium parte securis ac propemodum libertati redditis, solus Venetiarum cardinalis ferreis uinctus cõpedibus, in custodia asseruabat̃, ægre magis ferens impurissimas perditorum hominũ in pontificem uoces q̃ carceris & compedum qua cruciabatur molestiã. Tranquillo ad aurorã mari pontifex è Tyberi sol uens magno curialium comitante cœtu in Ciuitatisuetulæ Centumcellensem portum

D se receperat. Eò appulsus alios item repperit qui urbe exiuerãt curiales. Sed maris tẽpestatibus remorati nequiuerãt nauigare, moratusq; in Ciuitateuetula dies duos, epistolas de sua liberatione ad uniuersos Christiani nominis principes dedit, & triremem Florentinorum tunc expeditam conscendens, trirememq; Vitelli dignioribus onerans prælatis biremibus paruis, quas uocat sagittiuas octo, curialibus etiam minoribus plenis consecutis nauigans, quarto postquã à Ciuitateuetula soluerat die, trãquillo mari lætus portum intrauit Pisanum. Volans interea tantæ rei fama multos Florentiã prætergressos, & per uaria Hetruriæ loca dispersos curiales exciuit Pisas. Et in primis cardinalẽ sancti Sixti qui dudũ pœnitentia ductus, & in gratiam cum pontifice reuersus, Senas se cõtulerat Romam si per uarias licuisset prouinciarũ agitationes petiturus. Florẽtini uero quos lõga ducis Mediolani bella dudũ pecunijs exhauserant, in magnam lucri spem adducti, simulq; quod rei suæ affectum pontificẽ cõmunis inimici manibus ereptum uiderent exultantes, maximis illum exquisitissimisq;, ut est eius populi ingenium consuetudoq;, põpæ apparatibus, ad diem uigiliæ natalitiorum diui Ioãnis Baptistæ, qui apud ipsos est solennissimus, Florentiam perduxerunt. At in Romandiola dum Venetorũ copiæ militã-

tes ecclesiæ,à quibus oppidũ Persicetũ fuerat recuperatum recepto Plumatio & Baza- B
no cõtra Oliuetũ agri Bononiẽsis oppidũ castra essent metatæ,Baptista Canitulus, quẽ
aduentus pontificis Florentiã terruisset,populi Bononiensis furorem timens, qui ut fru
menta in agris matura amitteret nullo uidebatur passurus modo, adnisus est fraude sibi
præsidiũ comparare.Oratores nanq; Florentiam mitti curans iniunxit,ut cum de aduen
tu & salute pontificis congratulati essent,multa de Gasparis Germani retentiõe & equi
tũ direptione,plurima de Venetorũ iniurijs quererent,ad extremũq; orarent, ut Bono-
niam uellet pontifex recipere à Bononiensibus,qui sibi illam & ecclesiæ à Venetorũ du
cisq; Mediolani armis, magno cũ rerum discrimine seruauissent,prælatos mitteret illã re
cepturos,agrumq; interea uastari à Venetorum stipendijs ꝓhiberet. Victus falsa & sub-
dola supplicũ humilitate pontifex, mittens Bartholomæũ Spalatensem archiepiscopũ,
Bononiæ gubernatorem,mandauit,ut pace Bononiensibus data,Gattã, Brandolinũq;
curaret ab iniurijs temperare.Dum tamen Florentiæ certum pontifex rerum Bononiæ
exitum,quibuscunq; poterat modis quæreret,Baptista rem uarijs ducebat artibus quan F
doq; oblatos renuens gubernatores,& alios petens quicunq; uiderent ineptiores,quan
doq; Gasparis Germani respuens oblatam cum Tarantasiensi,& Truno permutationẽ,
sine damni equitum restauratiõe,quam pro æris magnitudine faceret impossibilẽ,quo-
usq; frumenta,ligna,stramenta & quæcunq; belli usibus duceret necessaria, Bononiam,
affatim importarentur,& dux Mediolani ꝓmissas sibi copias immisisset. Nec tamen inte
rim pontifex Veneti & Florentini rem negligebant suam,sed copias in Romandiola q̃
poterant ingentes cogebant.Hincq; Petrũ Iampaulum Veneti cum mille equitibus, pe
ditibus ducentis,Guerreriũ Martianensem cum trecentis equitibus,& cum totidem Cæ
sarem Martinengum,suis Guidantonio,Manfredo,Gattæ & Brendolino, ac Tadeo E-
stensi adiunxerunt.Pontifex uero quas habebat reliquias copiarũ ad equites trecentos,
totidemq; pedites misit sub Recanatensi episcopo exarchatus Rauennatis, Romandio
læ ac Bononiæ si recuperaret gubernatore designato, Florẽtini aũt Tollentinatẽ unicũ
sibi ducẽ,qui omnibus,autoritate pontificis sub Recanatensi foret superior mittere pro G
miserunt.Profectũ ad legionẽ ꝓuinciamq; suscipiendã Recanatensem episcopũ Canitu
li nullum sibi gubernatorẽ dari passuros se profitebant,& alterũ subrogari postulantes,
rem ducebãt arte pristina,expectãtes Piccininum quẽ breui intelligerent affuturũ.Nam
postq̃ Sphortia Piccininusq; apud Mallianũ Sabinorũ unus,ad Ocriculũ alter, ut supra
docuimus,consederant,Sphortia à Philippo Mediolanensiũ duce persuasus memorãte
si Piccininũ deleret,& uictos simul & uictorẽ in pontificis liberorumq; populorũ pote-
state futuros,induciarũ in sex menses fœdera pontifice inscio percusserũt. Profectiq; ab
Ocriculo ductores Sphortia Tudertũ petens legionẽ dimiserat in hyberna, Fortebrac-
cius Romã accitus expugnaturis Adriani molis arcem Romanis auxilium allaturus,in
suburbio diui Petri consederat,Piccininus traiecto ad oppidũ Sepulchri Apennino per
Forliuienses Cesenatensesq; septimis castris Lugiũ,deinde Imolam se cõtulerat equites
ad duo millia quos dux Mediolani dudum sub Arasmino Triuultio ibidẽ habuerat suis
copijs adiuncturus.Ingressus Fauentina uia Romandiolã Recanatẽsis episcopus cũ Bo H
noniẽses se admittẽdo duros obstinatosq; intellexisset,armis illos & bello parauit inua-
dere. Venetorum itaq; copijs ad oppidum Bononiensiũ, quod arcis beneficio pridẽ re-
ceperat cõgregatis,Tollentinatẽ expectare cõstituit. Cũ aũt Florentini nõ prius illũ ex
Aretino & Cortonensi agro emittere statuissent,q̃ Piccininum copias Apenninũ traie-
cisse cognoscerent,prior Imolam Piccininus q̃ Tollentinas Bononiensiũ peruenit. Cõ
stabat aũt Piccinini copias in exhausta cõmeatu Imola ali nõ posse,nisi ex continenti a-
gro Bononiẽsi annona dietim fuisset importata. Hinc Vitellensis gubernator Veneto-
rumq; legati,à pontifice & socijs populis iussi à prælijs etiã leuibus abstinendũ duces sin
gulos admonebant,quousq; aduenisset Tollentinas,cuius ductu & copiarũ robore adiu
ti,aut collatis possent signis securi decertare, aut hostẽ frumẽtatiõe pabulationibusq; in
tercludere.Piccininus interea de aduẽtu Tollẽtinatis certior factus annonæ inopiã qua
se cõfectũ iri intelligeret,si bellũ hostes sine dimicatione ducerẽt,cõsiderans, simulq; ꝓ-
spiciens Imolã quamprimũ recederet futurã in hostiũ potestatẽ,Bononiẽses uero hostis
uictoriã secuturos,fortunã tentare constituit.Castra ecclesiastici, ut quemq; sors tulerat
nulli

A nullis circundata munitionibus circa Bononiensiũ posuerant, nulloq; ducti imperio as-
sueuerant, ut quęq; libido raperet aut necessitas impelleret, hostẽ lacessere, frumentatũ
ire, uel calones educere pabulatũ. Piccininus uero suburbio Imolensi fossa circũdato cõ
tinebat. Riuus stadia quatuor ab Imola diui Lazari uocant Emiliã intersecat uiã, in qua
recta & Romanis quondã opibus strata Bononiensiũ ætate nostra quinis ab Imola pas
suum millibus, est cõditum. Eumq; riuum altiori q; inter castigatos leniter colles appa-
reat fundo depressum, densissime uestiunt uepres, ut dextra læuaq; proximis uiæ parti-
bus, nullo nisi quo Emilia lateritio iungit̃ põte uadet̃ loco. Quà uero ad Imolam pons
pertinet in perpetuã planitiẽ, Vatreni fluminis alueus ad sinistram excipit, cum dexterã
colles immineant sinuosi. Itaq; Piccininus immissos ex suis qui hostem lacesserent iube
bat retrocedere fugientes, ut insecutus hostis cerneret põtem nullis obicibus cõmuni-
ri. Ipse collem trans riuum eminentiorem, ad Pinum uocant, unde in hostiũ castra despe
ctus esset, cũ paucis insidens speculabatur, quo hostes lacessiti ordine insequerentur, cõ
B tinuoq; copias ea ratione paratas habebat, ut etiã sine classico structa acie posset educe-
re. Prælijs tñ leuibus quãdoq; cõmissis, & si suos uidit inferiores, nullas eduxit subsidio
turmas, ut uictoria pellecti hostes assuescerent irruere prouocati. Nõnullis uero hostiũ
singulo interceptis prælio didicit, tãta ecclesiasticos inter se duces ardere inuidia, ut nul
lã essent oppressis opẽ mutuã allaturi. Aduentu itaq; Tollẽtinatis cõperto, priusquã ho
stes meliorẽ acciperent disciplinam maturãdum ratus, postera die sinuoso in colliũ qui
Emiliã supereminent recessu equitatum locauit, pedites uero supra pontem ueprιũ cu-
rauit cespitibus delitescere, & turmis duabus quæ castra hostiũ in solis ortu inuaderent,
præmissis ipse cũ tribus alijs medio, quod põtem castraq; hostiũ interiacet spacio apud
Sertã Bononiẽsii uicũ ea ostentatione in campis expectauit, ut speciẽ præ se ferret edu-
ctæ legionis & pugnãdi copiam facientis. Egerat uesperi adueniens Tollentinas cũ gu
bernarore ducibusq;, ut quod promissum sibi fuerat equitum sub gubernatore magister
præconis uoce declararet̃, ediceretur q;, uti oẽs dicto parerent suo. Sed cum Virellensis
C gubernator audacissimus uir illud ambiret in oẽs imperiũ, pates inter se duces facliter
discordes, & superiorũ mãdatis cõtumaces reddidit. Et primo qui tũc habitus est super-
inde cõuentu rẽ perendinatus, Tollẽtinati, ut suorũ disponeret metationi figendisq; tẽ-
torijs, respõdit, cætera tẽpore debito curæ sibi futura pollicitus: parumq; abfuit, quin rei
indignitate permorus ille, qua uia aduenerat, remearet. His sermonibus in multã produ
ctis noctẽ, oẽs magis q; unq; antea dubij tẽtoria repetierũt. Gata ad gallicinium magnam
suorũ partẽ pabulatoribus & oppidanis uindemiã facturis præsidio castris eduxit. Itaq;
postero die, q fuit kalẽdarũ Septembris secũdus, exortu solis, Guidantonius Mãfredus
ab exploratoribus qui castra hostiũ noctu obseruaturi fuerãt missi factus certior, hostiũ
equites ad sexcentos Serrã uicum Bononiẽsii aduenisse, Petro Iampaulo, clàm uocato,
& utriusq; militibus arma expedire iussis, nõ prius ambo equos ascendere potuerũt, q;
hostes magno incursare impetu cõspexerunt. Qui in eos cũ paucis delati cohortes iui-
serunt liruo in prælium cõuocari. Hostibus uero prout à Piccinino iussi fuerant simula-
D to per uices timori audaciã immiscẽtibus, & fuga quandoq; temperãtibus, uaria cõmit-
tebant̃ prælia, ut q fugientes suorũ partem amiseranr, audaci quandoq; resistẽtes uultu
Vrsinũ Fauẽtinumq; morarent̃ ferociter irruentes. Sensimq; factũ est, ut duarũ quæ ca-
stra ecclesiasticorũ impetiuerãt turmarũ, dimidia militũ parte intercepta, reliq insequen
tibus Vrsini & Fauẽtini militibus immixti ad Piccinini copias se reciperẽt. Eũ autẽ pe-
dẽ ex industria referentẽ Vrsinus & Fauẽtinus restitutis ordinibus insecuti, acriter insta
bãt. At Piccininus quẽ patulis in campis maior superatura esset hostiũ potẽtia, in uiam
Emiliã se recipiens, cliuo qui ad pontem lateritiũ ducit, in quo quaterni aut seni solũ pu
gnare poterãt, se tuebat̃, & fortes utrobiq; milites acriter pugnabãt. Tunc exciti castris
ecclesiastici milites pugnãtiũ uocibus ac strepitu & equorũ q ad Vrsini Fauẽtiniq; ten-
toria captiui ducebant̃ inuidia accensi, sine ordine armati inermesq; accurrerũt. Tollen
tinas autẽ castra deseri, milites sine ordine ut quemq; casus inuenisset in hostem uidens
irruere, inermis equũ cõscẽdẽs suos sequi iussit armatos, & in parte cliui infima pugnan
tes ecclesiasticos offendẽs, ut põte hostem disturbarent, ab illius uero transgressu absti-
nerent hortatus in summã cliui partẽ est reuersus. Dumq; ibi arma indueretur Vrsinum

Fauentinumq; & alios, qui accurrerant oẽs, põtem ui superatum transiuisse cõspicatus, E
de exercitu ecclesiastico, nisi ocyus illi pedem referrent actum esse exclamauit, & filius
qui circunstabanr Christophoro Ioãne & Balduino iussis ut cliuo abstinerẽt, seq; cũ co-
hortibus expectarent, cũ turmis ipse quatuor descendens eo consilio pontem transiuit,
aut cæteros reuocare illæsos, aut si dicto segnius parerẽt suorũ consulere saluti. Caloni-
bus interea relictis, Gatta Brãdolinusq; accurrentes Vrsino & Fauẽtino opẽ attulerãt,
pariter Guerrerius, pariter Estensis Cæsarq; fecerũt. Deiectus põte præceps Piccininus
insidiarũ quas struxerat, & uaframenti immemor suos oẽs ocyus cõuocarat, & intra Imo
læ suburbia se recipiens tolli impedimenta legionemq; in profectionẽ iusserat expediri
ut si maior ab hoste uis pararetur & partem copiarum, ut cœperat pugnando amitteret,
prius reliquã posset saluam educere, q̃ hostes duplicato numero superiores accessu ui-
ctoriæ elati uictum fugatumq; obsiderent in exhausta commeatibus ciuitate. Hostibus
uero minori, q̃ cœpissent ardore instãtibus, animos reassumpsit, & ad pristina cõuersus
uaframenta in Vatreni fluminis alueum, cum legione reuersus peditatum omnem per F
collis proximi sinũ superiorem riui partem ponti supereminentem occupare, & inde in
hostium præsidia, si qua ad põrem essent relicta, pugnare curauit, ut turmas hostiles etiã
in planitie pugnantes à tergo terrerẽt, redderentq; Tollentinatũ ad cliuum relictorum
subsidio destitutas. Perpaucos itẽ equites circumactis collibus noto, quod prouiderat
riui uado trãseuntes, sese hosti à lõgè iussit ostendere, ut deterrita in summo cliuo demis
sa ipsi etiã præsidia distinerent. Inde cõglobatis quas habebat duodeuiginti turmis, sele
ctũ parte dimidiata robur hosti opposuit temere irruenti, & cum reliquis præsidio futu-
ris, tã propinqua secutus est acie, ut unico simul oẽs congressu appareret crispato agmi-
ne pugnaturos. Tollentinas interim immixtos in alueo hostib. ecclesiasticos, primo ad-
uentu, uoce & gestu ipso adiutos, circumeundo singulos clàm hortaĩ, prælium dirimãt,
pedetentim secedant, nec exercitũ quẽ apud Bononiensium uidissent, sibi præsidio spe
rarenr futurũ, cum partem ipse minimã aduenlens prælio intentatam offenderit, reliqui
torã à Bononiensio ad põtem Emiliani complerent uiam fugientes, si coget necessitas G
impedimento potius q̃ pugnationibus subsidio affuturi. Clamor inde à tergo exoritur,
hostem de insidijs circumductum, cliuo Ecclesiasticos disturbasse, pontẽ occupasse, &
pugnãtes in alueo nisi præsto sibi cõsulant undiq; inuasurum. Ea territi uoce Fauẽtinus
Vrsinus, Gata, Brandolinus, Guerrerius, Cæsar Estensis, Tollẽtinatẽ tarde cœperãt ex
audire. Cũ subito totius legionis cõfertissimo robote Piccininus urgens, in fugam pen-
dentes, nullaq; ad tergũ subsidiaria munitos acie disturbat, palãtes agit. Qui uero ponti
occupando à Piccinino fuerãt præmissi pedites, hostẽ ex alto in fugã cõuersum, suos ui-
ctores esse cõspicati, pontẽ tunc primo occupãt, & ad eam partem fugientes præcluso
aditu intercipiunt: pauci etiã quos collibus circumactos riuũ diximus trãsiuisse, de suo-
rũ uictoria per hostium fugã certiores facti obuiam contenderunt, & Nicolai filios lo-
co cessisse intuentes, cliuum ipsi fugientibus plenũ ceperũt. Solus ex omni ductorũ tur
ba Fauẽtinus, per põtẽ qua uenerat Emilia uia sese recepit in castra, & suis subsequi ius-
sis, Fauentiã aduolauit. Gata & Brandolinus ancipiti certamine, cum sparsa acies esset, H
& multis locis Marte uario pugnareĩ paucis admodũ comitantibus prælio excedẽtes,
per notã dudum planitiem Solarolum, agri Imolensis castellum, inde Fauentiã sese con
tulerũt. Vrsinus, Estensis, Guerrerius, & Cęsar pugnãtes capti sunt. Tollentinas uero dũ
põtem repetens illũ à peditatu hostiũ uidit obtineri, in alueum præceps reuersus, & ho-
sti omnia sternenti obuius militare sagulum, quo esset insigni notissimus abiecit, & imã
riui partem Emiliæ subiectam equo in fundum præcipitanter acto superare adnisus, ad
mediam ripam, q difficili atq; arduo erat ascensu, equo substerniĩ in riuum reuoluto. Ti
more tñ uires atq; ingenium excitante, se attollens per cauum riui fundum fugere pedi-
bus cõtendebat. Sed dum armorum pondere simul & ætate grauis radicibus stipitũ in-
tricatas scrobes tardiore peruaderet gressu, à peditibus ueprium riuiq; latebras uestigã-
tibus, p abiecto extrahiĩ milite, & detracta casside recognitus, multa illis si se fecissent
saluum pollicitus, ad Piccininum Arisminumq; Triuultium est perductus. Capti fuerũt
eo prælio equites ad tria millia & quingentos, pedites mille, & ut in eiusmodi ætatis no
stræ rei militaris ludicro atque umbra euenire solet, interfecti sunt quatuor, uix triginta
leuiter

A leuiter uulnerati, ꝓsecutus uictoriã Piccininus suos ut fugientes quaquauersum hostes
persequanť, hortať, & in hostium tentoria delatus cõperit primos trans riuum missos,
aliosq́; leuis armaturæ milites illa diripuisse, gubernatoremq́; cum Gatta & Brandolino
dimissis in Bononiẽsio peditibus centũ, sese subita fuga Fauentiã cõtulisse. Dum hæc in
Romãdiola magno cũ rerũ ecclesiæ damno geruntur, Antonius Pisanus in Campania
& maritima, quas regiones magna ex parte occupauerat, grassabatur, & Ferentinũ, quę
unica ciuitas solidè in fide perstiterat lõga fatigatam obsidione kalẽdis Septẽbribus re-
ceperat. Inde cõtra Ptolemæũ Sublacensem ducens, Triuilianũ ui captũ diripuit, & ab-
batiæ Sublacẽsis loca Ptolemæo tũc parẽtia, incursionibus agitauit. Demũq́; pace inter
ipsos cõposita Triuilianũ, qđ per illã Ptolemęo restituisset, fraude iterũ recepit, sexq́; op
pidanorũ turri præcipitatis, cõtra Honoratũ & Iacobũ Gaietanos arma cõuertit. Et Fru
sione Verulisq́; bello agitatis aspetrimo, tributa inde & omni ꝓuincia exegit, quanta in
colæ rerum inopes coacti cõferre potuerũt. Fractis, ut ostẽdimus, aliena magis culpa, q̃
B ꝓpria uirtute felici ausu, põtificis & sociorũ populorum copijs, Piccinino facillimũ fuit
Florentinã rempublicã euertere trepidantẽ, & nullis firmatam copijs præterq̃ fuga ere
ptorum Tollentinatis filiorũ, quibus uix quingenti equites salui erãt. Sed dũ Bononien
sibus morẽ gerere, uel potius ut multi existimarũt rem Bononiẽsem ea ratione adnisus
est firmare, ut eã ciuitatẽ bello maxime opportunam haberet expeditam, consecutis in
dies factũ est causis, ut prius uictoriæ ipsius hasta refrixerit, q̃ Bononiẽsio, sancti Petri
Pulmatio & Bazano receptis, Francum oppidũ expugnare potuerit: cõsumpta nãq; in
ea obsidione per cõtinuos autumni imbres simul cũ tẽpore equorũ impedimẽtorumq́;
parte nõ minima, repetijt Lõbardiam. Quo in tẽpore res põtificis sociorumq́; populo-
rum ubiq; est cœptum fieri meliores. Franciscus nãq; Sphortia simul ac Piccinini uicto-
riã tepescere intellexit, cœptis dudum ꝓponi fœderis cõditionibus animũ intendebat.
Fortebraccius aũt quas tenebat in ducatu Spoletano ciuitatibus et oppidis à Sphortia
timẽs relictis sine præsidio Romanis Assisiũ cũ turmis omnibus se cõtulerat. Nõ parua
C itẽ rebus põtificis sociorũq́; populorũ accessio fuit, Cosmi & Laurẽtij Mediceorũ in pa
triã reuocatio. Hi anno uix dũ elapso Florẽtia per inuidiã pulsi, Venetijs quò fuerãt rele
gati, summa cõmorati modestia Nicolao Donato uexillifero & collegis, q per id tẽpo-
ris summũ magistratũ in ciuitate obtinebãt, sibi amicissimis freti, clàm egerũt, ut de redi
tu suo ad populũ referreť. Sed cũ in scissa & tũc flagrante inuidia ciuitate, id fieri usitato
& ueteri more ciuitatis, & legibus impossibile esset uisum, uicit tãtorum ciuiũ gratia, ut
posthabitis legibus, uexillifer & collegę singulos ex ciuibus, quos nouerãt fautores red
derent attẽtos, & palatio militibus armis, cibarijsq́; in aliquot dies munito, omnẽ in se le
gũ potentiã assumerent, restituendis in patriã ciuibus benemerẽtibus de populo Florẽ-
tino, quorũ diuitias summas priuatorũ quas in Europã cuipiã esse audiuerimus æquipa
rãdas, nulla ex parte ingẽtibus illorũ uirtutib. maiores esse, cõstãs apđ graues quoq; Ita
licos fama erat. Eos in palatio apparatus fieri, aduersæ factionis principes exploratũ ha
bẽtes, Rinaldus Albinus equestris ordinis, Rodulfus Petrutius, & Nicolaus Barbado-
D rus, suos in armis ingẽtẽ ciuiũ, & plebis numerũ habuere. Et nisi põtifex autoritate pre
cibusq́; intercessisset, maximo dãno sed peiore exẽplo, ciuili certamine, cędes, incẽdiaq́;
plurima fuissent cõmissa. Die uero diuorũ Cosmi & Damiani natiuitate festa, accito in
publicã palatij areã ꝑ cãpanã ex uetusto, sed ferè antiquo ciuitatis more, uniuersali qđ
parlamẽtũ uocãt, populi cõcilio, creati ciues trecẽti, q summã rerũ omnium potestatem
sine prouocatione haberẽt, de reditu Cosmi, Auerardi & Laurẽtij Mediceorũ, ac Ange
li Acciaioli equestris ordinis, deq́; exilio Rinaldi, Rodulfi & Nicolai, aliorũq́; ciuiũ cir-
citer quinquaginta, legẽ tulerũt, & noui in magistratibus suffecti sunt ciues, qui rebus ec
clesiæ Venetorũq́; cõsensu maximo studuerũt. Per bello etiã ijsdem diebus dolo, Roma
nos pontifici rebelles ludisicauerat Baldasar Offidanus. Miles etenĩ Hispanus nomine
Riccius, acri & subdolo uir ingenio Cãpania profugus, Romã cum latronũ turma acce
dẽs, stipẽdia petierat pedestria. Cũq́; minor q̃ peteret cõditio à ciuibus offerretur, indi-
gnatus cõstituit, dolo sumere ultionẽ. Arcẽ, inquit, urbis thesauro ut scitis rectissimam,
qđ tãtopere anhelatis ciues Romani, tradere uobis cõfido, si munera tanto facinore di-
gna me cõsequi posse intelligã, Cũ igiť ciuitate illũ donare, magistratu etiã septẽuirali,
qui

A tremiſcenti Romanos Recanatenſi,ſuſpicioſa uideret,datam ipſe portam cum cohorte
ſeruauit,& ingreſſus urbē Tropienſis,adducente populo Capitolium petijt.Tum came
rario magna populi caterua comitante ad caſtellū deducto,captiui educti,paxq; & ple-
na præter ſpē ac multorum opinionem delictorū uenia Romano populo poſt cōceſſa.
Fretus animo urbis receptione & camerarij liberatione pōtifex, aliā itē in ſpiritualibus
eccleſiæ rebus bonā ſpem,fiduciamq; cō cepit,duobus Romanæ eccleſiæ cardinalibus,
ſanctæ Crucis uno,& ſancti Petri ad Vincula altero,quorū hic Baſilienſibus conſenſiſ-
ſet,ille demādata legione ſumma integritate functus erat, Florentiā redeuntibus. Itaq;
cū rebus eccleſię tēporalibus breui cōfirmandis,nullū forte exiſtimaret efficacius admi
niculum,q̄ ſi Sphortiā ſolidioribus aſtringeret fœderibus, id ſumma cura & ſollicitudi
ne enitebatur:ſed cum Venetorum oratores Florentiniq; quibuſcum tractaretur nego-
cium,licet cupiētiſſimi eſſent,perficere nequiuiſſent,id etiā tētari à nobis uoluit, q apđ
Calcarellā illum in ſententiam duxiſſemus. Itaq; ubi Tudertum acceſſimus,tanta cōmu
B tatio inceſſit,ut Sphortia ſpretis ducis Philippi pollicitationibus,quas Franciſcus Galli
na & Marcus Siccus oratores feciſſent,Catabricā cōmilitonē,cui plurimum fideret, no
biſcū Florentiā miſerit,& breui in hæc fœdera ſit conſenſum,ut pontificis & eccleſiæ fo
ret uexillifer, annosq; duos equitū trium millium,mille peditum ſtipendia mereret. Pi-
ceni inſuper à ſummo pōtifice & cardinaliū collegio quoad uiueret Marchio declara-
tus,in Tuderto ac Tuſcanella ad trienniū,in Firmana ciuitate,perpetuus cū ſtirpis maſcu
linæ,& fratrum ſucceſſionis iure uicarius cōſtitutus eſt,acto expreſſe ut cæteris decede
ret quæ iuris eccleſiaſtici obtineret,formula huiuiſmodi perſcripta,& partiū ſigillis ob-
ſignata præcepit Sphortiæ pōtifex,ut Fortebraccio bellū inferre pararet. Sed cum pecu
niæ illi tardius eſſent miſſæ,hyems etiā per Decēbrē obſtaret aſpera, expediēdo exerci-
tui operā dare cœpit. Venientē interea ad Chriſti natalē Florentiā camerariū comitāte
epiſcopo Recanatenſi,qui illū ab urbe proſecutus fuerat,curiales & populus Florenti-
nus illū ducētes maximis ſunt honoribus ꝓſecuti. Cumq; per Ianuarium à motibus eſſet
C quies,Ioanna ſecunda regni,quod tñ Apuliæ,tum appellant Siciliæ,regina,quæ omnia
poſſediſſet à Syllaceo freto,Terracinā uſq;,& Reate,ac Troentū ſita,moriens maximas
reliquit in rebus Italiæ cōmotiones. Quibus cōprimendis cum pōtifex Romanus ani-
mū intendiſſet,Recanatenſem epiſcopū patriarchā Alexandrinum creauit,& in ipſo re-
gno recuperādis Campaniæ & maritimæ oppidis, quæ ad hoſtē defecerāt legatū ſedis
apoſtolicæ declarauit. Fefellit uero pontificē opinio, qui Neapolitanos exiſtimaſſet cō-
ſideraturos,prout tñ eos reginæ obitu audito fecerat præmonitos, regnū Siciliæ quòd
ad Romanā ſpectat eccleſiā nulli ſubijciendū regi,niſi quē ipſe ex uetuſto more cōſtitu
iſſet,& Romanæ eccleſiæ tributariū declaraſſet. Qua em̄ die Ioāna à rebus eſt humanis
exēpta,deleti ſunt ſexdecim ex regni proceribus & ciuitatis primoribus, quos appella-
uerunt conſiliarios,comes Puloini,comes Nolæ,comes Caſertæ,Ioānes Cicinellus,Ma
rinus Boſſa,Otinus Caraziolus,& decē alij,à quibus teſtamentū illius nomine,ſuborna
tis,q ſe notarios & teſtes ſubſcriberēt eſt cōfictū,in eo multiplicis ad fidē cōparandā cō-
D pleto legatis,regni & bonorū quotquot ſupereſſent hæredē fecerūt Renatū glorioſa o-
riundū Galliæ regū ſtirpe,cuius fratrē Lodouicū eodē anno uita functū,Ioanna pridem
adoptauerat. In legatorū uero parte ex reginæ theſauro,quē centū & quinquaginta au-
ri millia cōſtat ſuperaſſe,donauerūt ſeipſos Neapolitani,millibus ſeptuaginta,ciuitatis,
ut uerba teſtamenti dicebāt,uſibus impēdendis. Traxit uero in ſeditionem machinatio
hæc teſtamētaria,regni populos ꝓceresq;. Nā quos uaria ꝓ affectiōe ſpes dubios pēde-
re,ultimāq; pōtificis deliberationē expectare ſuaſiſſet,patefactus ad Gallicos reges in-
clinatior Neapolitanorū affectus,ſuas unumquēq; quibus pro illatis acceptisq; iniurijs
ducerētur animorum paſſiones,detegere fecit, hincq; diuerſa principes populiq; ſtudia
ſunt ſecuti. Primi omniū dux Sinuiſſæ, Iones Annonius Martianus, Chriſtophorus &
Rogerius Ganietanei, quorum alter ꝓtonotarius, alter erat regni magnus camerarius,
Frāciſcus Pādonus Laureti comes,& Antonius Piſanus cōfœderatione inita ad regem
Alfonſum in Siciliam miſerunt futurum polliciti,ut regno celeriter aduenieus potiretur.
Aprutini uero ecōtra fœdus ſpōſione mutua percuſſerunt illum pro domino accipien-
dum,qui à pontifice declaratus,& ab regni melioribus in regem fuiſſet aſſumptus. Qui
etiam

A dere animo uideretur, sed indigna episcopo, indigna oratore ad pacē quærendā misso,
cum Nicolao Piccinino, qui per id temporis apud balnea Senensis agri morā trahebat,
tractauerat scelera. Is etenim Riccius, quē capiendi per dolū in castello Crescentij Ro-
manos ciues autorē fuisse ostendimus, facinoris alicuius perpetrandi rabie exagitatus,
hūc adijt episcopū, & pōtificis camerarijq; erga se maxima ingratitudine falsò accusata
illi pollicitus est pontificē si uellet uinctum tradere, quē amœna Florētini agri per æsta-
tis incendia petiturū, & ad ædem S. Antonij quę extra muros est diuersaturum, facile si-
bi foret paucorū, qui occultè cōsentirent Florentinorū ciuium auxilio capere, dum mo-
do afferret opem præsto Piccininus, captiuo in Lucenses securius abducēdo. Riccio Pi
stolum ad faciendā fidē misso Florētinos allocutus ciues episcopus, rem perficere adeò
sollicitus & animo ardēs fuit, ut omnibus quę agebātur à Florentinis magistratibus de-
prehensis epistolisq; interceptis, quæ Piccinino mittebātur in Iacobū Caponem Florē-
tinum ciuem capite damnatū magistratus animaduerterint, & episcopi scriba qui mul-
B tas de re ipsa scripserat epistolas, quæstionibus subiectus cōuictusq; in carcerem sit cōie-
ctus. Vicerunt tamen cardinaliū preces, præsertim sanctæ Crucis, ut episcopus cōuoca-
tis quotquot tunc haberet curia prælatis principūq; oratoribus, ad pōtificis præsentiam
publico in loco perductus, causam diceret. Qui ad pōtificis pedes prostratus uoce uul-
tuq; reatū fatentibus, tarda tandē proferēs uerba, deprecatus ab misericordia facinus id
quo suprà retuli modo excogitasse, pertrectasse, & cōficere omni studio cōtendisse, cō-
fessus est. Ad quæ pontifex paucis respōdens, uitam, inquit, tuā qua es indignus, cardi-
nali sanctæ Crucis, cui nihil denegare possumus, cōdonamus: postera die ad memoran-
dam pacis Gallorū cum Anglicis cōponendæ legationem profectus, cardinalis prædi-
ctus eundem episcopū perduxit ad ducem. Et Riccius, re ut gesta erat, nō solum magi-
stratibus, sed omnibus ad necem illū perducētibus, sæpenumero narrata, uitam suspen-
dio finiuit. Tūc in Romādiola Sigismūdus Malatesta, Arimini, Fani, Fortunę, & Ceruię
Cesenęq; cū Malatesta fratre uicarius, cum sexcētis ut primū Pisaurienſi bello equitibus
C ad pōtificis & ecclesiæ stipēdia cōductus, Forliuiensem prædatus est agrum. Quamob-
rem accitus Forliuium Franciscus Piccininus eò impiger aduolauit, & urgentem obsi-
dione Assisium Frācis cum Sphortiā, summus pontifex, Venetorum, Florentinorumq;
consilio ea de causa in Romādiolam uocare cœpit, quod Nicolaum Piccininum cōsta-
ret, auditis quæ apud Forumliuium cōtra filij progressus facta essent, in eam prouinciā
cum exercitu descensurū. Sphortia uerò non prius sibi traijciendū fore Apenninum re-
spōdebat, quàm Patriarcha cū copijs quas habebat, & Leone Sphortia fratre, quē cum
equitibus quadringētis, ipse in Prouincia dimittere statuerat, illic præsidio futuris, For-
tebraccio opponeret, eaq; ratione cōtra Ciuitatemcastelli ac Burdumsepulchri hæsitā-
do, accessum de industria differebat, quousq; Nicolai Piccinini aduentū in Romandio-
lam exploratum habens, Apennino raptim traiecto, uix eadem hora Cesenā applicuit,
qua ille Forumliuij se cōtulerat. Itaq; oppositis tam propinquo locorū spatio partiū du-
cibus apud nullos erat dubiū, qui rerū Italiæ statum intelligerēt, quin illa succumberet
D pars cuius exercitū deleri cōtingeret. Maiores uerò erant Piccinino uires, qui ex omni-
bus ducis Mediolani copijs quatuor selegisset equitū millia, & pręter filij ac Sagramori
equites, pręter mille ueteranos pedites, qui duci Mediolanēsi plures militauerāt annos,
populū etiā Forliuiensem haberet, homines natura bellicosos & recētis damni stimulis
agitatos, Sphortia autē fratribus Leone in ducatu cum quadringentis, Alexandro in Pi
ceno cum ducentis equitibus relictis, uix duo millia equitum & ducentos secū adduxe-
rat, pedites octingentos, ut iunctis sibi Sigismūdo & Fuschino Attēdulo, quē è Piceno
præmiserat, tria millia tantū in equitatu habuerit. Superior item illi alia erat ratione Pic
cininus, quòd sibi ad quæsitam pro duce hostium uictoriā, satis superq; foret, illæso atq;
intacto etiā Sphortiæ exercitu in Picenū ducatumq; Spoletinum traijcere, quas prouin
cias Fortebraccio cōiunctus euestigio recepisset, rebus assuetas innouādis, paruoq; ad-
uersariorū pręsidio tūc munitas, & quadragesimo Adriaticum inter ac subiectos Apen
nini iugis colles milliario petebār tres uiæ diuersis distātibusq; ab inuicem itineribus ad
illas perductare. Patētibus planisq; cāpis, sub uiā Flaminiā ad maris littora, per Cesena-
tenses, Ariminēses & Pisaurenses, in Picenū una, per galeatā & balneorū Romandiolæ

conuallem altera,per Sapis fluuij mõtanam,quę diui Victoris dicitur conuallẽ,ad Sara E
ceni Emporij pontẽ, & inde ad fluenta Arimini fluminis,Maridã dicunt tertia,quarum
postremæ ad Burgũ Fortebracci oppidũ,facillimos Apẽnini trãsitus prębuissent.Et so-
liciti cura põtifex, Veneti & Florẽtini magnã utrobiq; hostibus spem eripere cupiẽtes,
Sphortiæ mãdarunt,ut prælio quocunq;,cuius etiã certa in manibus esset uictoria,absti
neret, Astorgioq; Anconitano episcopo,quẽ põtifex Romãdiolę gubernatorẽ creaue-
rat,ut eam contationẽ in primis curæ haberet imposuit,egitq; ut Sphortiæ copijs auge-
retur,quas Veneti è Lõbardia,Florẽtini ex Hetruria promiserãt mittere in Romãdiolã
traiecturo. Angebaẽ aũt animo Sphortia,& multiplex formidabat periculũ.Sed postq;
eò loci rem adductã cernebat,copias hostiũ quibus esset numero impar,uirtute & indu
stria aggrediẽ destinere. Fluuius Sapis à Cesena, cuius abluit latus,tortuoso in Adriati-
cum ductus aluco,ad Marturani uicũ tria à ciuitate passuum millia distantẽ,põte iungiẽ
ligneo,& licet leni per æstatem fluat aqua,spissis tamen undiq; arboribus uepribusq; ri-
pam tegentibus unico tantũ infra uadatur loco,ea uada incolæ, Castellionẽ uocãt. Quę F
itẽ pars ciuitatẽ põtẽq; interiacet,unico Flaminię uiæ loco,cui fermè ciuitatis superemi
nẽt muri,ripas undiq; aptas habet equitatui superabiles.Itaq; Sphortia positis ad eũ põ-
tem castris,subiecta Castellionis uada duplici aggere & congestis arborũ stipitibus cõ-
muniuit,ut nulla posset esse tanta fossorũ copia, quæ trium horarũ spatio, illa traijciẽdis
copijs redderet idonea. Et quia passuum uix quinq; millibus à põte distaret is locus,per
eius cui insederat,ripę semitas,cũ aduersa per incurui amnis reflexus lõgiuscula esset,sta
tiones à castris in uada disposuit frequẽtissimas, quæ suã in qua cõstiterat ripã, opposi-
tamq; asseruarẽt : & si forte aliqua per noctem aut interdiu à Piccinino attentaretur cõ-
planatio,sibi celeriter nũciarẽt.Qua uerò liber Flaminia uia in ciuitatẽ patet amnis trã-
situs,fossa item & cõgestis arboribus meatũ claudit, & attributis à Sigismundo ciuibus
iussit, ut solum oculorũ uocisq; impendẽtes operã, si hostem illac trãsiturum in patentẽ
Sapis alueum descẽdere peruidissent,se facerẽt certiorẽ. Cætera amnis fluenta, à ciuita-
te Cesena ad Apennini radices uiginti passuũ millia,ad eam quę ciuitati cõtinet partem G
suspensis natura, & ubiq; equitatui imperuijs rupibus muniuntur, & unico ad Emporij
Saraceni lapideũ pontẽ transeuntur loco. Itaq; missis ad Emporium ducẽtis equitibus,
totidẽq; peditibus,dat negociũ,ut põte propugnaculis munito,hostes si improuisi illac
cepissent iter,tandiu remorari ac repellere conarẽtur, quousq; accitus ipse posset cũ co-
pijs aduolare.Rebus eũ in modũ dispositis,ex tribus quas ad Picenum ducatumq; dixi-
mus patere,duas Sphortia pręcluserat uias.Tertia item illũ prohibebãt Florẽtini,missis
ab Aretino agro in uallẽ Balineã,& Galeatã Christophoro,Ioãne & Balduino Tollen-
tinatibus,cum equitibus ad octingẽtos, totidẽq; peditibus. Interim Piccininus qua die
Sphortiã à Cesena Marturanum cõcessisse habuit exploratum , à Villafrancha Forliui-
ensis agri,apud quã adueniens cõsederat,Bagnolum,& postera die se cõtulerat Camu-
ratam,agri item Forliuiensis uiculũ Castellioni ad tertium lapidẽ propinquũ,& nocte
insecuti præmissis ex more qui planas latasq; facerẽt trãsituræ legioni fluminis ripas,ca-
stra ad gallicinium mouens,trans Sapim ducere cõstituerat. Qui uerò præmissi fuerant H
ulteriorem uadorũ ripam accuratissimè præclusam armato milite custodiri,qui eo areie
cisset,renunciãtibus turmas furens in ordines redire, & structa acie põtem uersus iubet
properare,id Sphortia ab excubatoribus exploratũ habẽs suos oẽs ocyus in armis esse,
& Catabrigã Troiulumq; in equo sedentes,quia tunc forte uirum præstãtem Thomam
Michaelem, patritium Venetũ oratorẽ ad se missum adduxerãt, cum equitibus ducen-
tis trans Sapim hostis aduentũ progressusq; à longe inspicere, & ab omni cõgressu dili-
genter iusserat temperare. Piccinus uerò cõserendi cum Sphortia manus occasionẽ ca-
pturus,Franciscũ filium Sacramorumq; cum electis militibus trecentis pręmittẽs man-
dauerat , ut pontẽ usq; prædabundi discurrerẽt,& hostes si pontem insecuturi trãsirent;
retrocedẽtes in fugã simulãtes,q; possent lõgè à castris attraherẽt, cũ ecce ex improuiso
ad solis ortũ, Bracciani,Sphortianiq; secus pontẽ obuij,mãdatorũ obliti, cõserto pręlio
quãtis possunt uiribus pugnãt, & paruo temporis spatio Sacramorus strenuiq; triginta
milites cũ tyronibus ad quinquaginta capiũtur. Franciscus Piccininus inter pugnandũ
equo deiectus,nisi pugnãtiũ clamore exaudito genitor opem tulisset, uenisset in hostiũ
potestatem

A potestatem. Quod autē ex insperato cōferi cœptū erat pręliū, utroq; exercitu spectante
dirimitur. Sphortia nãq; suos, qui classica receptui canētia spernebãt, frequētibus q̃ po-
terat nūcijs reuocãs, primū omnes uictores uictosq; in castra coegit, repagulis ad pontē
ex more oppositis, aciem pro ripa structã renuit, q̃ diu Piccininū uidit structa item acie
pugnãdi copiã facientē. Id Piccininus prudēs Sphortię consiliū cōspicatus, ira percitus
furensq; ad pontē pugnare parabat, legionē cuicunq; rerū discrimini, ut illatam à Sphor
tianis notã abstergeret, obiecturus. Sed Arisminus Triuultius, cui dux Mediolani maxi
mã in rebus bellicis post illū dederat potestatē, pręceps importunūq; damnãs cōsilium,
oēs iussit ductores cōmilitonesq;, etiã Piccinino obstinatè cōtrarium mandante, prælīū
retractare. Tãdemq; lōga fatigatus expectatione ducis Mediolani exercitus, Piccininū
potius Camuratã ad meridiē reduxit, q̃ ab illo ex more fuerit reuocatus. Dies ea fuerat
Iunij penultima, & Veneti Florētiniq; nullos, ut pridē per mēsem Maium facere ꝓmise-
rãt, ad Sphortiæ castra miserãt milites, pręter balistarios Venetos ad centū & quinqua-
B ginta, quos eo die Michael secum duxit. Didicit uerò à captiuis Sphortia primū illa die,
quod prius audiēs nō crediderat, Nicolaū Piccininū optimos quosq; ex omnibus ducis
Mediolani copijs, nō turmatim uocatos, sed ꝓ uirtutis fama sigillatim selectos adduxis-
se ad millia equitū quatuor, quæ gregatim, ut solitus fuerat, accitis sex millibus pręuale-
rēt. Quare maxima quã dissimulare nequiuerat formidine adductus, impedimētis Cese
pã missis, pōtificē Venetosq; & Florētinos multa questus, ꝓmissum orat pręsidiū, ipsi fi-
dos quosq; & in primis Sigismundū Malatestã, in cuius dominiū prima sęuissēt uictoris
Piccinini arma, rerū discrimē, in quod perducti essent, edocēs, partitã in uices legionem
cōtinuo in armis habet. Rebus ut gestæ erãt Florentiã perlatis, maior ex periculo quod
ante oculos uersabaſ dolo, q̃ ex secūdo prælio lætitia erat. Quare cum nullæ essent aliæ
pōtifici & Florētinis copiæ q̃ Tollētinates, Christophorū partitis cū fratribus quas ha-
bebãt copijs, quadringētos equites, totidē pedites ad exercitū Sphortię raptim ducere,
fratres apud Galeatã curãt reliquos retinere, & frequētibus Venetos sollicitãt nūcijs, ut
C siue ducem Mediolani aperto in Lōbardia lacessant bello, Piccininū omnesq; alios præ
sidio quãtocyus aduocaturū, siue alias ex suis mittãt copias, quibus repellaſ Piccininus,
aut si aliqua Sphortiæ daretur occasio, deleaſ. Veneti uerò utriq; satisfacturi postulatio
nis parti, bello animū applicuisse simulãtes, marchionē Mãtuanū & Luisiū Vermēsem,
omnes copias Brixiã cōtrahere, & Gatã ex Francho, Guidantoniū Mansredū ex Fauē-
tina, sese exercitui Sphortię iusserūt adiungere. Per multos uerò, q̃ mittēdis ultro citroq;
nūcijs, & cōstituendæ in senatu tantarū rerū deliberationi intercederēt dies, multiplici
Piccininus astu ex Sapis, ut dicebat, arce, conatus est Sphortiã educere. Nã mutato ꝑ sin
gulos dies castris loco, quãq; metū simulabat, quãq; lōgo per mōtes circuitu, ex Forliuio
Cassianã arcē, & inde in ꝓxima Apēnini iuga uallē Balneã superare, Apēninūq; traijce-
re nitebaſ. Et tñ interea quotiēs utriusq; exercitus pabulatores lignatoresq; & pędato-
res, aut casu, ut assolet, fierēt obuij, aut leuibus ex ꝓposito decertarēt prælijs, Sphortiani
semper hostibus præualebãt. Camuratã linquēs secesserat Bagnolū Piccininus, inde iū-
D ctis sibi quotquot arma ferre posēt Forliuiēsibus, machinas cōportarat, & scalas ac bel
lica quæcūq; potuit instrumēta, Mallianumq; Forliuiēsis agri uicū, ad diem iduum Iulij
quintã cōcedens, Mendulã Malatestarū oppidū, stadia duodecim à Miliano distans eo
parauit cōsilio oppugnare, ut eius in potestate habiti adminiculo facilē expeditumq; ad
Saracenū Emporiū, aut Galeatã haberet trãsitū. Id exploratū habēs Sphortia, pręmissis
qui oppidū tutarenſ aliquot Sigismūdi cōmilitonibus, Marturanū inuitis ac multū reni
tētibus Anconitano, & sociarū rerū publicarū oratoribus tunc primū linquit, & in Bre-
tenoriēsis agri finibus, ad oppositã Malliano fluuij Vitis ripã, locū castris statuerat com
munire. Prius tamē q̃ de Bretenorij colle descēderet eminētiori, missos cū Ciarpellono
equites, quadringētos, hostē qui multitudine fisus, nullo per regionē ordine uagaretur,
incautum, inopinãtemq; adoriri iussit. Immissus qua erat audacia in securã multitudinē
Ciarpellonus, omnia perturbat, fractosq; obuios quosq; in Piccininum tētoria fugiētes
agit, ut cū eo attoniti inermes armatiq; cōsugisēt plurimi, q̃s abesse cognoscebãt crede
rēt ab hostibus interceptos. Piccininus uero Sphortiã quē audiuerat Marturano castra
mouisse, cū exercitu adesse ratus, uires q̃ poterat raptim colligere, impedimēta Forūliuij

mittere,& sensim retrocedere decreuerat, cũ Ciarpellonũ ausu fœliciter nauato, paucis E
quos ad suos redić̃s in amnis alueo ceperat, abductis equitibus recedere intellexit. Post
Sphortiæ ex ducatu Spoletano profectionẽ patriarcha Alexandrinus, quẽ põtifex sese
Fortebraccio cũ Leone Sphortia opponere iusserat, uel quia illum existimauerit cõtra
paruas Fortebraccij copias satis præsidij habiturũ, uel ꝙ superbus ipse effrenis audaciæ
adolescẽtis cõsuetudinem fugerit, uenire distulit, & Iacobũ Vicensem urbis præfectum
in Vetrala obsidebat. Leo autẽ ut Fortebracciũ ab iniuria Tudertinorũ arceret, Falcum
põtificis oppidum se cõtulerat. At Fortebraccius, quẽ patriarchæ qui sperabatur in du-
catum aduẽtus, & Leonis præsentia, ne Piccinino se cõiungere distinebãt, profectione
in Romandiolã simulata ad Apenninũ cõcessit. Quod cum Leo Sphortia intellexisset;
ex tuto quẽ ceperat loco in subiectã Falco planitiẽ descendit, & contractis ex Tuderto
Falcoq; auxilijs cõstituerat, quantã maximã posset uastitatẽ transmittenti Apenninum
Fortebraccio ab tergo ne auderet progredi ostẽtare. Quod cũ habuisset Fortebraccius
exploratũ, in Tifernates redijt, unãq; moratus diem à Cõrado Trincio Fulginate, de ho F
stis imprudẽtia certior factus, de quarta uigilia mouit, & iter obstinata festinatiõe emẽ-
sus, sole iã in occasum uergẽte, prius Leone Sphortia inermi capto castris est potitus, q̃
unde uis fieret pauci intellexerint Sphortiani: exinde Falcũ Fulginatis præsidio fretus;
acri pressit obsidione. Cumq; postulata oppidani à patriarcha expectatẽr præsidia, licet
fontẽ Fortebraccius ad murorũ radices uberrimis scatentẽ aquis, tuderibus oppleset,
omnesq; in oppido per ardentissimũ æstatis sydus cisternæ cœpissent arescere, uiriliter
resistebãt. Piccinino autẽ interea minis apparatuq; tumescente, Sphortiam ægerrimè fe
rentem, promissas sibi à Venetis copias nunq̃ aduenisse, nuncius pertulit, Leone capto
copias illi datas, & Tudertinos, qui in expeditionẽ ducti fuerãt, plurimos uenisse in ho-
stium potestatẽ, Fortebracciumq; ducatu Spoletano, & inde Piceno, nisi opem ipse affe
rat potiturũ. Quamobrem magno affectus dolore, tam multis apud Venetos institit, ut
Gattã qui Persicetũ agri Bononiẽsis oppidũ illa adusq; tempora relinquere recusasset,
donis precibusq; inductũ per ulteriorẽ Padi ripam, Guidãtonium Mãfredum rectà per G
Russium Tadeumq; Estensem ex Patauinis, per Ferrarienses Rauennã, & inde Cesenã
ad illum properare curauerint. Sed apud põtificem per id temporis pax, cuius mentio-
nem primo fecisset, Nicolaus marchio Ferrariẽsis, post tractatus diu habitos, ea ratione
ad diem quartã iduum Augusti est cõuersa, ꝙ Florẽtini mirãda celeritate resciuerãt, du-
cem Mediolani ingenti superatæ classis Arragonensium regis uictoria, quã tunc ignò-
raret esse potitum. Eius autẽ pacis sequestres à patribus cõstituti Branda Castellionen-
sis Placentinus, Ioannes S. Petri ad Vincula Romanæ ecclesiæ cardinales, & ipse Mar-
chio huiusmodi dixerunt cõditiones, pacem de cętero pont. Eugenio, Venetis Floren-
tinisq; cũ duce Mediolanẽsi, Philippo Anglo, & ecõuerso fore. In qua cõtinerentur etiã
subditi & partiũ studiosi, obligaretutq; dux, Eugenium pont. perpetuò in patrẽ, domi-
num, & colendissimũ pastorem habere, restituere pontifici & ecclesiæ Philippus Imolã
cum omnibus eius agri quæ teneret castellis: põtifex uerò agri Bononiẽsis castella recu
peraret, quibus Veneti per Gattã & Brandolinum præsidia imposuissent, Persicetum, H
Frãcum, Manzolinum & Sanctagatã, & illa pariter quæ in agro Imolensi Guidãtonius
occuparat, Tausignanum, Riolsiccũ, Mõtebataliam & Sasitelum. Reuocaret item dux
militãtes sibi in Romãdiola copias, Nicolaũ & Frãciscũ Piccininos, Arasminũ, Triuul-
tium, Bernardinũ, Vbaldinũ, Petrum Iampaulum Vrsinũ, & qui ad Mutinẽsem uenerãt
agrum, Antonellum Senẽsem, Christophorũ Lauellẽsem, Christophorũ Torellũ, Ame
ricum, Seuerinatẽ, Leonorũ Pergulanũ, Sacramorũ Parmẽsem, & Belmamolũ Pennen-
sem, pariterq; curaret põtifex reuocari trans Padũ à Venetis quotquot ex suis copijs in
Romãdiola sibi & ecclesię militatẽt: pręscriptumq; est Philippo, ne quibúsue causis, aut
exquisitis coloribus iura ecclesię uiolaret, néue ius aliquod in regno Apuliæ proprij no
mine, autoritate & uiribus, aut aliquibus etiã Genuensibus, qui sub eius ditione & pote
state tenerẽtur, subornatis quæreret, uel oblatũ acciperet, aut quærentibus quæsiturisq;
faueret. Cùm uerò minutiora quædam acta essent de partium studiosis, Nicolai Forte-
braccij cõditiones quibus cum paci includeretur reiectæ sunt, in summi uiri cardinalis
S. Crucis reditum ab Anglorum Gallorumq; pace, cuius à pontifice arbiter missus erat.

A BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLI natione Romani imperij, Decadis tertiæ, Liber septimus.

Dmonet superatæ classis Arragonensium superiori loco facta mentio, exigit item tẽporis ordo, quò facilius quæ sequuntur cognosci possint, id prælium literis mandari memorabile, & captorum regum principumq; uirorũ numero maioribus æquiparandũ, quę maritimis bellis intra superi inferiq; maris ambitum nostra uiderint secula. Post uarias multiplicesq; regni Siciliæ citra fretum populorum contentiones, quibus sexto ante id prælium mense afflictũ fuit, multa sunt gesta, uolumen si quis eò prosequi uoluerit, pergrande impletura, sed haudquaquã digna quibus labor fuerit impẽdendus. Difficillimum nanq; fuerit multo rum eius regni populorũ principumq; instabilitatem certis applicare partibus, qui ter quaterq; diuersa sequuti sunt studia. Nec satis ipsi intelligebant in quorum factionibus
B censebatur. Comperto de Alfonsi regis in regnum aduentu, Iacobus Caudola Antoniũ filium prosequendo, quod cum principe Tarentino in Apulia gesserat bello reliquit, statuitq; in Campaniam ueterem se conferre. Qua in regione belli summam consistere intelligebat, quod regni caput Neapolim opulentasq; illius ciuitates continet Salernũ, Capuam, Gaietam & Auersam, & regem inimicum proximarum Hischeæ & Procidæ insularum, castellorum quoq; Neapolis mari expositorum dominia habentem conatus in ea maximos facturum intelligebat. Prius uerò quàm Caudola ipsam attingeret regionem, Ioannes Caramanica Capuanæ arcis quæ Presbyterorum dicitur, præfectus eam prodiderat comiti Laureti Arragonẽsium studioso, & princeps Tarẽtinus Minicutium Aquilanum cum copijs adducens ad eam ciuitatem custodiendam se contulerat. Quãobrẽ Iacobus Caudola, reuocato ex Apulia filio, & accitis Micheletto, Atrẽdulo, Antonioq; Pisano mille & sexcentorũ equitum stipẽdia apud Neapolim merentibus, principem in Capua nõ minore diligẽtia quàm odio obsidebat. Rex interea Sinuessam aduenerat, & Antonium Columnensem Salernitanum principem, qui pont. Martini quinti
C fuerat nepos, comites Fundorum Christophorũ & Rogerium familiæ Gaieranę, Franciscum Vrsinum comitem Conuersani, Ludouicum Columnã, Franciscum Pandonum equitem Neapolitanum, comites Campibassi & dominos Leonessę, qui omnes fœdera cõtra Neapolitanos inierant, conuocarat, quorum consilio fauoribusq; cõtra Gaietam castra posuerat, duces autẽ præfectiq; castrorum, Franciscus Vrsinus & Christophorus Gaietanus, equitum peditumq; millia quinq; in armis habuere, classe quoq; quam adueniens adduxerat maximã, portum obsedere Gaietanum. Eam uerò urbem haud magno labore capi posse sperabant, quòd paruis præsidijs munita esset, & annonæ carentia laboraret. Nec deerat in tanta nobilium prædæ inhiãtium turba, qui extrema omnia experturi uiderentur, ut eam diriperẽt preciosissimis Genuensium mercimonijs refertissimam. Nanq; inclusi erãt plurimi Genuenses, qui mercimonia Genuã importaturi substitissent, mare opetiẽtes hostibus tempestatibusq; pacatum, & plurimi inerãt pugnato-
D res, partim quos Philippus Mediolani dux Renato regi ad eam diem fauẽs, seruãdæ ciuitati præsidio, adduci passus fuerat à Frãcisco Spinula ciue Genuẽsi, qui ad inuidiã declinandã sponte patria cesserat, partim qui importauerãt cõmeatus. Secuti fuerãt aduenientem regem fratres Nauarræ rex unus, & duo quos ex gẽtis more, appellãt infantes, S. Iacobi & Gellitiæ magister unus, Henricus nomine, alter Petrus plurimiq; ex regnis Arragonię, Catheloniæ, Nauarrę, Sicilię, & insularũ quibus dominarẽtur principes, nobilesq; & quidẽ potentissimi in patria uiri, bello tantum nauali operã nauaturi. Fuit autem classis tectarũ undeuiginti nauium eximiæ magnitudinis, undecim triremiũ, biremis unius. Eò Genuẽses suorũ in Gaieta clausorũ periculo solliciti simul quòd regnum Apuliæ in Cathelanorũ potestatem deuenire ægerrimè paterentur, duce etiã Philippo iubente, classem & ipsi parant, naues duodecim tectas, liburnem unam, triremes tres, & exploratoriam biremem unicam. Classem ipsam Genua soluisse cõpertum habens rex Alfonsus, classe etiã ipse pergit repugnare, & prèter eos qui nauibus aduecti erãt, principem etiã Tarentinũ & Minicutiũ Aquilanũ Capua excitos, aliosq; selectos ex terrestribus copijs præstantiores Italicos, Frãcisco Vrsino, Ludouico Colũna, & Christophoro Gaietano exceptis secũ duxit. Ne aũt Gaietani obsidione soluta cõmeatum, aliaq; acci-

perent præsidia, naues quinque onerarias terrestrib. copijs auxilio futuras dimittit in por- E
tu, põte littori iunctas, ut mutuo sibi præsidio copiæ inuicẽ utræque facilius subuenirent.
Fuit uerò singulis Cathelanorũ nauib. appellatio, qua ab hostibus æquè ac suis interno-
scebãt. Magnania quæ regẽ uehebat Alfonsum, paulo cæteris eminẽtior. Figaretæ quæ
regẽ Nauarræ, in Boscheta Hispanũ quempiã nobilissimũ in curia regias gerentẽ uices,
in Fugasotta infantẽ Hẽricũ, Incãtona infantẽ Petrũ. In Garone, in Coniglie, in Catalte
& Bottisomie mutati sunt sæpius per id tẽporis gubernatores. At Genuensiũ primæ qua
Blasius Agger[illegible]s classis præfectus uehebat Spinula, cæteris notiorib. Lomellina, Cal-
ua, Italiana Caroli, Aurea Iustiniana, Damari Denigro, Rabalda, Felamonica, Perdici-
na. Velis uẽto datis, Cathelani faucibus exeũtes Gaietanis, uelificatiõe prima insulæ Põ
tianæ ad quatuor stadia appropinquarũt: eã partẽ uersus quæ ad occidentẽ spectat solẽ,
cũ postera die ad ortũ solis inimica illis apparuit classis. Patẽti classes pelago fortuitu tã
tisper oblatæ, ut sese mutuo cõspicerẽt, occidẽtẽ Genuẽses, oriẽtẽ uersus solẽ Cathelani
dimissis cõsidebãt antẽnis: & pari fermè spatio utraque distabat à littore Gaietano, prima F
classis regia, ut crescẽtes per serenã cũ sole uẽtos, quamprimũ usui uiderent fore puppi
acciperet, ad meridionalẽ plagã altũ petit, inimicã classem, uẽtos inter & littus desuper
spectatura, & plenis cum libuisset uelis impetitura. Genuẽses uerò eodẽ fermè quo uisi
fuerant loco, lẽtis acti circuitibus, tabulis, puppes, prorasque munientes, & prælio usui fu-
tura expedientes certamen detractare primo simulauerũt die, adeò ut triremibus regijs
pugnatorũ numerum, nauigationisque modũ exploraturis, suam circundãtibus classem,
quieti desidesque perstiterint. Cum uerò classes lento per noctẽ motu de industria se petis
sent, sub solis ortũ ad quadragesimũ stadium coierũt. Tum Genuẽsis præfectus dimisso
in scaphã tubicine, regibus nunciauit, sese Gaietã petentem, ut clausos cõciues recipiat,
prælij cõserendi animo, nisi accessu prohibeatur nullatenus aduenisse. Retento tubicine
Hispani reges diẽ illã Non. Augusti diui Dominici natalitio celebrẽ cõsultationibus ap
paratuque, Genuẽses expectatione cõsumpserũt. Tertia postmodũ quã mari fuerãt cõiũ- G
ctæ classes, Cathelanus equestris ordinis tubicinẽ reducẽs, Genuensibus à rege Alfonso
prælium indicit, & negat illos Gaietã nisi armis sibi uiã fecerint petituros. Vix in scaphã te
uersus ad regẽ miles descẽderat, cũ Cathelani medio retẽtas malo antẽnas suspẽdere, &
uela pãdere a Genuẽsibus cõspiciunt. Nec prius uela ipsi etiã attrahere potuerũt, quàm ho-
stis affuit furibũdus. Prima nauis Magnania prætoriã Genuẽsem, Nauarræ rex Leomeli-
nã, Hẽricus infãs Caluã, singulæ dehinc singulas impetũt, ac ferreis harpagonibus cõca-
thenãt. Triremiũ præfectus infans Petrus naui Incãtona uectus, partim se opponit trire-
mibus Genuẽsiũ, partim classe circũdata, quas uidisset laborare suorũ manibus succurre
bat. Tres aũt Genuensiũ maximæ naues, sub ipsum prælij initiũ simulata secesserãt fuga,
& sinuato sensim uelo, ualidis quibus Cathelana classis impulsa fuerat uẽtis subrepẽtes
superiorẽ tenuerãt locũ. Nec mora cum acerrimo utrinque pugnaretur certamine, & globi
speciẽ cõcathenatæ præberẽt classes: illæ desuper uẽto actæ impetuosissimo in hostẽ rue-
rũt, & sinistra inimicarũ nauiũ latera cõcusserũt. Et quassata impetu Magnania nauis re- H
gia in dextrũ procũbens latus, sexcẽtorũ quos uehebat armatorũ in cõcaua prolapsorũ
põdere undas accipere, ac euestigio mergi uidebatur. Tãto Alfonsi regis timori horro-
rem addebãt Genuẽsiũ, quibus præualẽt tragulæ, balistis cõtortæ, armati hominis æquè
ac inermis uiscera uulnerãtes, & acta in latus Magnania, turbatos ordine milites, præto-
riæ Genuẽsis nauis bellatorũ ictibus exponebat. Ad eã perductus rerũ sortẽ rex, ut cæte
ris etiã suis nauibus uictoriã reportaturis, ipse cũ selecto procerũ & præstantiũ uirorum
ingenti numero mergeretur, mitius secũ agi, à Genuẽsibus sese uiuum uictũque recipi, ter
quaterque prius alta & miserabili uoce inclamauit, quàm per bellatorũ clamores & horrisonũ
pugnæ tragorẽ potuerit exaudiri. Cæteræ naues Cathelanæ sortem ignorantes regiam,
duro certabãt Marte, & atrocissimũ utrinque cõmittebatur præliũ: nec ulla fuere in tanti
apparatus cõflictu arma, nullũ machinæ genus, quod ignitis præualuerit calciũ globis,
quos fumiferã spargẽtes nebulã Genuenses in Arragonẽsium proijcientes classem, na-
ualibus insuetos prælijs Italicos milites excæcabãt. Tandẽ fractis Figaretæ antẽnis, naui
titubãte rex Nauarræ pacem & ipse inclamitãs capitur: & signo de regijs nauibus rece-
ptui dato, sole in occasum uergẽte præliũ dirimitur. Duo è tanta regũ procerumque turba
infans Petrus naui Incãtona funiculo delapsus, & Antonius Colũna Salernitanus prin-
ceps,

A ceps, scapha auectus triremem cōscendentes expeditissimā in castra redierunt, quæ cō-
tra Gaietā regē ostēdimus reliquisse. Parta ea insigni uictoria Genuenses, singuli singu-
los ad præfectū perducūt captiuos, Alfonsum regē Iacobus Iustinianus, Galeottus Leo
mellinus Nauarræ regē, Cyprianus de Mari Henricū infantem: fuere capti insignes uiri
numero trecenti. E quibus primi & regulis potentatu pares, Ioānes Antonius Vrsinus
Tarētinus princeps, Ioānes Antonius Martianus Sinuessę dux, deinceps multitudo in-
ferior, comites & equestris ordinis ac iurecōsulti pręter milites gregarios, nautasq; quos
fuisse cōstat quatuor milia & quingētos. Cęsi sunt eo in pręlio ex regio exercitu sexcēti,
quū ex Genuēsi uix centū quinquaginta fuerint desiderati: uulnerū tn̄ utrobiq; nō mul-
tum fuit, quod qui in eo armorū apparatu uulnerabātur, ut plurimum occumbebāt. Prę
da uerò rerū quas regali luxu pōpaq; reges imposuerāt, nō parua, in parte uictoriæ cen-
seri potuit. Atq; in terrestri Gaietana obsidiōe relicti fuerāt, Gaietaneus Vrsinusq; & Co
lumniensis Ludouicus regiā classem delatā audientes, dissipatū e uestigio exercitum, ut
B quēq; ad proprios lares ducebat uia, quaquauersum abduxere. Fecit iocūda simulq; ne-
cessaria formulæ pacis, & maritimi insignis prælij narratio, ut Piccinini & Sphortiæ ap-
paratuū finē referre distulerimus. Qua die classes ad Pontianā insulā cōflixerūt, auctus
Venetorū copijs, ut suprà retulimus, Sphortia prælio etiā ipse uidebatur decertaturus.
Quod autē Fortebracciū recepto Falcone oppido in Picenū suspicaretur traijcere, ser-
uando, ut iussus erat, exercitui diligentiorē, quàm antea curā impendit. Et tamen Italia-
num Foroiulianum, qui sub eo militabat, Picentibus præsidio futurū, cum octingētis e-
quitibus mittere cupiens, ab Anconitano pōtificis ac fœderatorū iussu retētus, tam diu
distulit, quoad pace facta induciæ sibi & Piccinino cōsensu partiū sunt inductæ: interea
Fortebraccius certior de pace factus accepta ad eidus Augusti scripto à Falcēsibus fide,
quod nec pōtificis & ecclesiæ, nec Sphortianorum partibus cōsentirent, & prætorē à se
acciperent, nō prius inde potuit mouere, q̄ à pacis arbitris & ducis Mediolani oratori-
bus literas acceperit soluendā sibi obsidionem, & Falcum, si post diem Augusti deci-
C mam recepisset, pōtifici reddendū, si pacis cōditionibus uti uellet. Eas ipse spernēs lite-
ras, & alia sibi pace opus esse per suas respōdēs, Treuium adijt ecclesiæ castellum, quod
Tollentinates Germani tres permissione pōtificis dudum seruauerāt: paucos tamen ibi
moratus dies, cō tractis ex ducatu Spolerano quotquot potuit copijs & Fulginatis Trin
tij filio tūc primū in expeditionē ductis, Apenninū aspertima & exercitui hactenus im-
peruia per Camertes traiecit. Secesserat interim per inducias in agrū Imolensem Piccini
nus, & Sphortia Falcenses se dedidisse cōpertum habēs, fortuitu qua die Fortebraccius
traijciendo Apennini iugo insudabat, Italianū expeditissimos equites octingentos du-
centem miserat: qui Arimino & Pisauros sextis castris in Picenū delatus cō perit Forte-
braccium castellis aliquot Camertinorū euersis, aliquot etiam receptis, mōtem Floridū
obsidere. Id castellū in edito situm collis cacumine duobus, quæ in Picenū spectāt late-
ribus, nullo aditū habet loco, quin proximis descēdētes collibus, & superato riui fundo
ascēsuri, sexto ubiq; miliario cōspici, & pro collium uicinitate ad unum ualeāt numera-
D ri. Vicini ergo collis in gyrū ꝓducti, summitates armatis cōpleri turmis, Fortebraccius
ipso prospiciēs interuallo, quod exploratoribus credere noluisset, Sphortianos Romā-
diola missos aduenisse murmurantibus cōmilitonibus assentitur. Italiano autē Alexan-
droq; turmas structa acie aduerso deducētibus collis deuexo, ipse itē castris ordine pri-
stino cōtra castellū dimissis parua comitatus caterua in mediū descendēs Floridi mōtis
cliuum, hostē ascensu mōtis prohibere cōtendit. Tum Alexander præmittens qui mō-
tem omnibus ascēderet locis, scuta habentē peditatū, lento gradu in Fortebracciū ferri
cœpit. Et quanquā inepta perdifficilisq; utrisq; esset alteri sursum, deorsum uersus alteri
ratio in equis pugnādi, manum tamen sæpenumero cōseruere. Verum Italiano magnis
quas adueniēs prouincia exciuerat copijs, aduersum hostibus cliuū & Floridi mōtis ra-
dices cooperiēte, iniectus Bracciano exercitui metus fecit, ut nedū pręsidia è castris For
tebraccio mitterenť, quin potius eorū quos descendēs adduxerat, militū plurimi illum
destituerēt hostibus repugnātem. Vnde urgentibus pedetentim cæteris, nō prius in ca-
stra se recepit, q̄ suos in fugam uersos, Alexādrumq; adesse cōspiciens, sese etiam fugæ
dedit. Dimissis tn̄ impedimētis postremus fugiētes claudebat suos, & quocūq; lapsum

aut tardius abeuntē ab hoste circūueniri uidisset, cum paucis secum pugnātibus subue- E
niebat. Superauerāt fugiētes Bracciani secundū, qui Florido mōti Apenninum uersus
adiacet, collem, facilisq; & tuta fuerat ad eos Fortebraccio fuga. Sed dum omes, quos in
fuga cōuersos ab hoste seclu serat, ad unū pertinaciter seruare cupit, fessus assiduis incur
sationibus equus in submissam prolapsus ceruicē, per subiectam crepidinem illum abie
cit pręcipitem, stans tamē euestigio Fortebraccius Foroliuiensi armigero Alexādri, qui
illum assidue fuerat insecutus, & quū primum equus cecidit pedes insiliens, ut sese Ale-
xandri captiuū, data diceret fide postulāti, ocyus factum esse respōdit, & gladio qui col-
lapso manu exciderat sublato, nudatā sub casside Forliuiensis faciē petijt cuspide infe-
stissima: illo autē reflexa paululum ceruice ictum chalybea cassidis gena excipiēte, & in
mutua proruente uulnera, Fortebraccius nasum inter & genā sub oculo transfixus ceci
dit, & ab Alexādro qui primus superuenit subleuatus, oculos adhuc uiuēs ne Sphortia-
nos uideret uictores, obstinatè clausos tenuit: nullisq; adduci potuit exhortationibus,
pollicitationibusq;, ut per duas quibus superuixit horas, uel adloqui Alexandrū uolue- F
rit, uel uidere. Fulginas, Carolusq; Fortebraccius paucis comitati traiecto rapidius q̃ ad
uenissent Apēnino, Fulgineū, & inde Assisiū petiuere. Italianus & Alexander Braccia-
nos insecuti, magnā eorum partē difficultate itineris retardatā interceperunt. Et castel-
lis Camertinorū recuperatis, in Vrsinos qui Fortebraccio fauissent in Picenum trāseū-
ti, copias duxerūt. Certo mortis Nicolai nuncio in prouinciā ducatus Spoletani præla-
to, Mōtefalcanēses primi, secūdi Tifernates, ad pōtificis & ecclesiæ ditionē rediere. As-
sisinas Carolus, Burgenses Puppi comes, cuius filiā Nicolaus in matrimonio habuerat,
quo minus eodem modo deditionem facerent, uiribus & accurata diligentia uetuerūt.
Dies erat calendarū Septembris secunda, quum agenti in Bononiensibus apud Clater-
nam torrētem Piccinino, molestissimus de Nicolai cæde allatus est nūcius. Is quū nulla
sibi uiribus aut arte alia superfuissent remedia, quibus perituros penitus Fortebraccios
sustentaret, pontificis iustitiā implorare cœpit, & Carolum Fortebraccium Nicolai iuri
bus succedentē illæsum in cardinalis sanctæ Crucis aduentū reseruari, pacis cōditioni- G
bus prætensis cōtendebat. Omnibus autē etiam duci Mediolani studiosis, qui aut arbi-
tri, aut oratores cōficiēdę paci interfuissent, proteruas Fortebraccij respōsiones, & post
Falcense negociū iniurias Treuiensium Camertinorumq; obijcientibus destitit Piccini
nus. At Venetis per id tempus ratificationē pacis mittere tardātibus, suspicabātur mul-
ti, Philippū ducem sumpta inde tergiuersandi occasione, confectā nuper pacē penitus
neglecturū. Existimabāt enim illum nauali elatū uictoria, magnis dudum quęsita labo-
ribus, impensisq; & maximo subijciendæ sibi Italiæ adiumēto futura, Imolā, & agri Bo-
noniensis castella nunquā rediturū, nec opportunos ei bello tyrānos relicturū suo prę si
dio destitutos. Siue tamē promissa nulla incōmodorum ratione habita, seruandum sibi
fore induxerit animū: siue ut gerēdo regni Sicilię bello, quod postea docuerunt tēpora,
expeditior foret: siue quātum elatio superatæ classis illū extulerat, tantundē animos de-
ponere fecerint extinctæ Braccianorū in ducatu uires, quæ omnē in se pōtif. & Sphor-
tiæ potentiā cōuersuræ, Venetorumq; & Florentinorū animos retenturæ suspēsissimos H
uidebant. Quum ultimi instarēt restitutioni fiendæ præfixi dies, & ratificationem pacis
Veneti elapso tēpore cōstituto misissent, ad octauum eidus Septembris profectus Flo-
rentia Lancelotus Crottus in Romandiolā se cōtulit, cōditiones in celebrata pace adie
ctas pro duce seruaturus. Et paucos moratus dies Imola cū castellis restitura, Romādio
laq; ubiq; per inducias quiescente, Piccininū, omnesq; alios duci militātes, in Lōbardiā
misit. Quibus trās Scultennā fluuium progressis, Sphortia tandē transmisso Sapi in Ra-
uēnatis Fauētini & Forliuiēsis agrorū finibus, aliquot moratus dies, sedē in agro Bono
niensi ad Medicinā oppidū cepit. Iussi interim à pont. Sphortia, Italianusq; & Alexāder
Sphortia, ex Nursinorū agro excedūt, ducuntq; in Assisiū cōtra Carolū Fortebracciū. Is
uerò adolescēs agrū Assisinatē in pōt. potestatē uenisse, & Sphortianos neci suę intētos
intelligēs, Perusinorū q sibi afficerent cōsilio ductus, oratores de ciuitatis deditione, &
rebus suis aliquo cōponēdis modo acturos, Florentiā misit. Assidua interim & grauissi
ma pressos obsidione Vetralenses patriarcha cōpulerat, ut cū deditione oppidi, Iacobū
Vicēsem in suā dederēt potestatē. In quē postea prouinciæ iudices ordinaria iurisdictione
capitali

A capitali sententia animaduerterũt. Omnibus itaq; Braccianorum reliquijs in Hetrusco ecclesiæ patrimonio deletis, patriarcha quũ paruas pro suscipiẽda regni legatione copias haberet, ad põtificem redijt. Quumq; Carolum Fortebraccium Florentiã aduenisse, & reddito Assisio, milites Nicolai reliquias põtifici cõmendasse inuenisset, eorũ ipse optimos quosq; selectos cõscripsit. Vrsinus uerò & Dulcinus Anguilariæ comes, quos pridem ad stipẽdia regis Arragonũ clàm diximus respexisse, eũ liberatũ esse audiẽtes, post meritã Iacobi præfecti necem, cuius obsidioni cõtinuò adfuissent, spreto Patriarchæ imperio, quum per põtes & uada Tyberis accessu prohiberentur, triremium regis auxilio, põtem ad ostia Tyberina fabricauerunt, & in Campaniam sese cum turmis cõtulerunt. Agro item Bononiẽsi, sola accessus Sphortiæ fama in põtificis & ecclesiæ potestatẽ penè recepto, miserũt Bonomienses Florentiã oratores, qui ciuitatem Bononiã, eiusq; populum põtifici & ecclesię spopõderunt. Postera die ueniens Florentiam Guidantonius Montis feretri comes, Vrbini uicarius, debitã põtifici reuerentiã exhibiturus, castellum
B Mõtonis, quod proximis ceperat diebus, castellaq; septem agri Tifernatis, quo tẽpore Nicolaus Fortebraccius eam cepit ciuitatẽ, retenta pontifici restituit, & Pergulã oppidum, q̃d audita Fortebraccij nece pro ecclesia, ut dixi, receperat, castellaq; Mõdaui tria, quæ item primo Sphortiæ in Picenũ aduẽtu ceperat, põtifici reddere promisit. Nudius uerò tertius Daniel Cõcordiensis episcopus, Bononiã pro gubernatore missus, pridie nonas Octobres ciuitatem summo ciuium cõsensu applausuq; recepit. Cuius ingressum summa prosecutus lætitia Baptista Canitulus, armatis cõtinuo stipabatur, & perpaucos quoad poterat à gubernatore introduci milites mercenarios curabat. Nec defuerũt q̃ illo cognoscerẽt die, Baptistã nõ anteactę uitæ pœnitentia, neq; instituendæ melioris intentione ductũ, licet præterita necessitati temporũ attribuens spem de põtificis clementia optimã præ se ferret deditioni ciuitatis præbuisse assensum, sed eam animo machinatum fuisse fraudẽ, ut postquã sese derelictum à Philipo duce, pontificem uerò suis & sociorum populorũ uiribus potentissimum uidisset, missum à pontifice gubernatorem, &
C alios illum adducentes põtifici charos, Sigismũdumq; Malatestã pręsidio Bononiæ deputatum caperet, & ciuibus qui aduersarentũ trucidatis, tandiu Bononiã obtineret põtifici rebellẽ, quoad Gasparis Germani cum episcopo Cõcordiensi, & Sigismũdo captiuis fieret permutatio, & cum expilatis inde diuitijs emigraret. Per dies nanq; nouẽ, quibus in ciuitate fuit, nunquã suasione, consilio, & ad extremum põtificis iussu adduci potuit, ut ducẽtos equites, pedites ad trecẽtos sibi antea & populo militare solitos eijcere uellet, quousq; gubernatorẽ postulato à Sphortia peditatu ciuitatẽ, ac seipsum seruare intentũ uidẽs, idibus Octobris fugã arripuit. Rebus ecclesiæ pro uarijs quibus dudũ afflictæ fuerãt, calamitatibus ad eam perductis felicitatẽ, ut maiora damna põtifex restaurasset, regni Neapolitani rebus curam constituit adhibere. Itaq; auctũ mille equitum, & circiter quingentorũ, peditumq; octingentorum copijs, patriarchã Alexandrinum iussit secundæ expeditioni necessaria cõparare. Sed quum tempora per Decembrẽ traducendo tam lõgo itinere exercitu nõ satis idonea uiderẽtur, illũ rectà ad legionem suam
D mittere simulans, coactas ad Thrasimenũ lacum in agro Perusino turmas, cõtra oppidũ Burgi ad sepulchrũ ducere impetrauit. Qui acceptis à Sphortia equitibus quingẽtis, totidẽq; peditibus, quũ Puppij comes nec prece adduceret, nec minis, ut aut redderet Burgum, aut inde præsidiũ abduceret, cõtra Puppium metatus est castra, oppidũ ad supremum penè Apennini iugũ, editissimo situm colle, & muro celsiore, cõmeatus copia, audacibusq; cõmitti fidissimis pugnatoribus munitissimum. Illis in castris ad dies quadraginta per mediã moratus hyemẽ, Pratoueteri, Valbonaq; castellis à comite ad Florẽtinos deficere cõpulsis, Puppium frustra aliquãdo oppugnauit, & tñ Burgi deditione, sequestribus Florẽtinis, à pręfecto pręsidij illius Baldacio impetrata, obsidionẽ ducebat. Vnde factũ est, ut quũ in propinquã Romãdiolæ prouinciã traijcere simularet, missis à põt. nũcijs castella agri Imolẽsis, Tausignanũ, Riolsiccũ, Mõtebatalliã, Sassitelũ & Bassadum, à Guidãtonio Mãfredo, & à Mõtisferetri comite Pergula, ac castella uicariatus Mõdaui, quæ pont. in Florentia spopõderat, ad eaq; retinuerat tẽpora, redderent. Nicolaus etiã Piccininus, quũ Bononiã ad ecclesiæ obedientiã deuenissent, omniaq; in Romãdiola quotidie pacatiora fieri audiuisset, acceptis à põt. quos sibi debere Bononiẽses dicebat,

dicebat,ducatis duobus mille,Bolognensiũ,& diui Petri oppidũ ipse etiã reddidit. Idẽ E
paulopost fecere Gattamelata & comes Brãdolinus de oppidis Persiceto,Sãctagatha,
& Manciolino.Per id tẽporis Baldasar Offidanus Bononiæ prætor in Antoniũ Bentiuolium & Thomã Zambechariũ Bononienses, causa indicta subito supplicio animaduertit:& nisi Daniel gubernator copijs in urbẽ recẽsendi militis simulatione cõtractis,
ciues in palatiũ cõuocasset,publicaq; interim loca præsidio tenuisset,fecisset eximius er
ga Antoniũ populi fauor, de pont.Bononiæ statu, & Danielis ipsius Baldasarisq; uita
sumi pariter subitariam ultionem.Rebus postea in Romãdiola quietissimis (Foriliuiẽse
enim negocium põtifex in sequentẽ reseruauerat æstatem)&receptis in Spoletano ducatu patrimonioq; Hettusco ciuitatib.ac locis, quotquot superiori tempore rebellarãt.
Sphortia uerò legionẽ in hybernis apud Picenum habente,nihil esse reliquum in rebus
Romanę ecclesiæ apparebat,quàm ut Cãpanię maritimę prouinciarũ recuperationi &
regni Siciliæ paci cõsuleretur.Quæ munera pont.patriarchæ Alexandrino,ut diximus,
cõmiserat obeunda.Cętera tunc fortè loca Italiæ quiescebãt,licet duci Philippo & Ve- F
netis à Cremonensis agri finium cõtentionibus, quæ post facta Ferrariæ pacem relictæ
erant,noua per eos dies litigia emersissent.Quibus cõponendis requisitus à marchione
Estensi partium arbitro,per nouæ pacis cõditiones põtifex operã adhibebat.Quũ ecce
subita omnibusq; inopinata Genuæ ciuitatis rebellio intonat, magnum in fluxa humanarum rerum conditione exemplum, quàm nulla satis consistãt secundissima, maiorq;
omnibus timenda sit ruina,quo rerũ successus habuerint cumulatiores. Nanq; apud nul
los uidebatur dubiũ, quin Genuenses per uictoriæ captorũ regum accessionẽ magnis
quas habent opibus,magnæq; gerendarũ præclari facinoris rerum opportunitati factã
regno Siciliæ quamprimũ potirẽtur, quod quidẽ regnum attulisset Philippo duci maxi
mum subigendæ Italiæ adiumentum. Nam paulopost factã Florentiæ pacem, quũ certus de classe Arragonensium superata,& principũ uirorum,qui cum regibus capti erãt,
numero Venetias allatus est nuncius,senatũ constat Venetũ, post uarias de summa rei- G
publicæ consultationes perpetuis habitas diebus,quod nunquã antea contigisse maiores natu affirmauerũt,sępenumero dubiũ,nullo qui è republica uideretur fore,cõcepto
senatuscõsulto discessisse,omnibusq; longa fessis mora abeũtibus,fuisse aliquãdo ex pri
moribus qui diceret,nullam superesse in rebus humanis spem reliquã, quin dux Mediolani rerũ in Italia potiretur,si parta per Genuenses uictoria uti sciret.Is uerò dum regum
fratrumq; potentatum extra Italiam maximũ,& regni Siciliæ opportunitatem considerans,supremo eos sibi beneficio deuincere,& cõculcandæ Italiæ administros cõparare
meditatus est,nec regum Galliæ,quibus ad eam studuisset diem, nec Genuensis populi
perpetua,& quidẽ capitalissima cum Cathalanis odia exercentis,ullã habuit rationem.
Nam post eductũ Genua urbe,si nõ bona,saltem simulata Genuẽsium uaria, Alfonsum
regem Arragonũ,Nauarræ etiam regem Henricum infantẽ, & plerosq; insignes captiuos,inuito ac cõtumacibus uerbis repugnãte populo Genuensi,Sabbatia eductos Mediolanũ perduci iussit. Qua indignitate permotus Genuẽsis populus,omia abiecto ma H
gistratuum metu, maxima rerum nouarũ cupiditatẽ ceperat præ se ferre. Vna uerò accessit properandæ rebellionis causa, quã uisum est repeti altius oportere. Nanq; Franciscus Spinula,quẽ classis Genuensium pręfectum,siue,ut ipsi appellant,Ammirratũ,
à Petro Lauredano classis Venetorũ præfecto captũ,& Venetias perductũ supra ostẽdimus:quo tempore carceribus tenebatur,hortãtibus aliquãdo Venetis,respõdebat futurũ,ut quamprimũ saluis rebus posset rem Genuensem à iugo ducis Mediolani ereptã
in priscam assereret libertatẽ.Illud idem polliciti fuerãt ex concaptiuis plurimi,quorum
Blasius Ageretus plebeio ortus genere,eò loci huiuscemodi tractatũ adduxit,ut per simulationem procurãdæ redemptionis cõciuium se liberari, & Genuam mitti obtinuerit:subornatusq; fuerit Venetorum nuncius, qui ad faciẽdam fidem secum adiret uirum
insignem Thomam Fregosum,sine cuius ope & opera omnes cõtra ducẽ Mediolani in
rebus Genuæ conatus inanes fieri cõstaret.Thoma autẽ uiro grauissimo Blasij fidẽ minoris faciente,quàm cui tanta res cõmitti deberet, & illius colloquiũ renuente, Blasius
ipse ducẽ Philippũ adijt,& sese plurimisq; ex captiuis per carceris necessitatẽ à pollicitatione Venetis facta purgatis, Franciscũ Spinulã adstipulatæ rebellionis est insimulatus.Inde

A tus. Inde factum est, ut liberatum per pacis cōditiones Franciscum dux cōtinuo oderit,
Blasium autē obscuro natum loco, summis extulerit honoribus. Ea impulsus causa Frā-
ciscus Gaietā secesserat, ut ducē absens om̄i suspicione liberaret, simulq; aliqua faceret,
quibus exasperatū illius animū deliniret. Gaietana aūt obsidione per classis Genuensiū
uictoriā, ut ostendimus, undiq; dissoluta, in patriā redierat, sperans ducem, audita ipsius
strenua, quā in defensione Gaietana exhibuerat opera, conceptam erga se inuidiā miti-
gasse. Cum uerò toruis eum oculis magistratus aduenientem excepissent, salutis suæ dili-
gentem curam in posterum habendam statuit. Etsi quādo ex more uocaretur, prætoria
nunquā adijt, nisi tāta suorū stipatus turba, quæ ipsum à magistratus uiolentia tutaretur.
Audiuerat autē hæc omnia dux Philippus, populiq; odiū erga se nouerat, quod à perdu-
ctis Mediolanū regibus inchoatum, illis libertate donatis exasperatū esse intelligebat.
Nec apud se dubium esse aliquādo suis dixerat, quin Genuenses breui rebellarēt, nisi fa-
ctionū capita tollerent, & frenis plebs durioribus teneretur. Hinc Aloisium Crotū per-
B mittens omniū quæ agi oporteret instructiones habentē, quas postea uidimus, præstan-
tem uirum Arasminū Triultiū, cum turmis subsequi iusserat. Nec ducis Philippi cōsilia
subtili indagine Spinula habuerat explorata, & Genuēses subreptorū regū principūq;
uirorū indignitate cōmotos, ad rebellionem concitare cùm decreuisset, in primis eum
Thoma Fregoso, cui secū asperrima dudū intercesserāt odia, in gratiam redierat, eumq;
rebellionis quā moliretur animo fecerat certiorē. Dimissus interea à duce Philippo rex
Arragonū Alfonsus, apud portū Veneris declinauerat, & licet triremes illi essent expe-
ditæ, multaq; in regno Apuliæ fierēt, quæ suā desiderarēt præsentiā, plurimos ibi resede-
rat dies. Et Petrus Iampaulus Vrsinus in regnū, ut dicebat, cum rege traiecturus, turmas
adduxerat in Riperiā Genuæ orientalē. Ea Frāciscus Spinula suo imminere exitio me-
ditatus, omnibus quibus fideret, in secretiorē coactis locū, huiuscemodi habuit oratio-
nem. Scio plerosq; uestrûm mirari Genuēses uiri, me cuius præclara & maxima in ducē
Mediolani extāt merita, qui illū uestro olim cōsilio uestra usus opera, potētissimæ huic
C urbi dominū fore summo cōtenderim studio, ad eam perductū esse rerum sortē, ut post
exilia sponte suscepta, post latebras extra patriam quæsitas, in patria etiam sinuq; uestro
delitescere, & à carnificis Opicini gladio uitā accurata tueri diligētia cogar. Et nisi apud
uos uerba facerē, qui durissimos mecū labores, qui pericula & rerū discrimina subijstis,
qui ex duce regē imperatoremq; illū facere, Genuēsis populi opibus, uestroq; in primis
sanguine, diu cōtendistis. Ea explicarem beneficia, quę malo omine in eum hominē cu-
mulaui. Ipsius uerò perfidia, ipsius solita erga om̄es ingratitudine summa est factū ciues,
ut quē infinita nostræ familiæ, si mea cōtempsisset erga se merita, ad grati erga me animi
significationē aliquam adducere nunquā potuerunt: concitauerint nunc & armauerint
in caput nostrū perditissimi hominis Blasij Agereti calūniæ. Decē, ni fallor, in hoc cœ-
tu egregij adestis Genuēsis patrię amātissimi, quos eodē cōflictu superatos, Veneti ma-
gna & aliud sibi uolēte, prout tunc dicebamus, humanitate carceribus optimè habitos,
ad patriæ libertatē, ad salutem uestrā sæpenumero hortati fuerunt. Eos non audire, nisi
D surdi essemus, nullo potuimus modo: nec tamen fuit nostrûm quispiam qui uerba red-
diderit integro uiro indigna, præter Ageretum, qui postmodū flagitij quod admiserat
culpa, in me uosq; reiecta exaudiri, & maximis à duce prælijs usq; adeò ornari obtinuit,
ut ab officina argentaria, cui ab incunabilis genitor eum innutriuerat, atq; tabellionaria
quam postea uir exercuit, ad classis nostræ præfecturam fuerit euectus: & quam ducen-
ti supraq; Genuenses nobiles plebeiq; ditissimi in paternis auitisq; clarissimis præfectu-
ris, triumphis, uictorijs, opulentissimisq; nauigationibus, maritimā edocti militarē disci-
plinam, sua & duûm millium quos singuli selegerūt ex Genuensi populo uirorū uirtute
pepererunt uictoriā, captorumq; regum & principū uirorum gloriā, ipse solus apud ex-
teros rerum nostrarum, & sortis nostræ ignaros sibi uindicet. Quo eīn momento, nostra
hæc uictoria celeritate stupenda, è medijs fluctibus, Gaietana prius intonuit littora, q̄
classes ipsas manu cōserta confligere satis posset constare, qui me nostratesq; in Gaieta
clausos gratulabūdi adibāt, nō Genuensis populi impensam, nō ciuium uirtutē, nō na-
uium triremiūq; apparatū laudabāt, admirabanť. Sed inclyti Blasij Agereti nomen usq;
adeò summis extollebant laudibus, ut nisi felicibus ducis Mediolani auspicijs, nisi illius
gloriæ

gloriæ detractum iri existimassent, Ageretū fuerint cūctis populi suffragijs in diuorum B
numerū relaturi. Ea concíues optimi stomacbatus indignitate, uix satis mihi poterā imperare, ut quas ego sanguine proprio tūc tutabar ducis Mediolani partes, à quibusq; salus pēderet mea, cuperē uincere. Postquā eò loci reciderat Genuēsis populi omniū hactenus populorū, omnium nationū uictoris potētia, ut domino subacta esset omnium ingratissimo, qui nulla nobilitatis, quā summe oderit, nulla meritorū ratione habita, tantæ ciuitatis decus uilissimo cuiq; prosterneret bomūcioni, quanquā Blasij tolerāda fuerit indignitas, si oculis subijciemus, quos dudū pertulerimus magistratus, nisi forte unus sit excipiēdus naturæ mōstrum Oppicinus carnifex immanissimus, scelesta manu cuius supra ducētos nobilitatis plebisq; nostræ Genuenses uiros meminimus laniatos, præter minoris populi multitudinē, in qua Tigride immitior sæuit. Quàm uerò ciues amātissimi angit me animo, q; facit mœstū, posita ante oculos nō mea, quā abscessu propellam, si per uos gladio nō licebit, sed uestra plurimorūq; cædes, qua efferatus sanguinolētusq; debacchabitē Oppicinus. Ægrè p hos dies ferebatis captos reges Italicosq; pceres. Mediolanū fuisse perductos, nec æquo animo id ferre debuistis. Qui captam Genuensis populi sanguine & periculo talem tātamq; prædā prius subripi uideritis, quàm satis meditari datū fuerit, quid super ea re cōstitui oportuerit, deliniti tamen promissionibus quas simulatus ille fallaxq; dux faciebat, eos Genuēsi carcere custodiri existimastis, quorum uinculis tāti principis pmissio accessisset. Hincq; à maledictis & cōuitijs ac murmurationibus tēperastis. Postea uerò quàm omnes ptofusa & nusquā gentiū audita liberalitate, reges germanosq; & proceres cæteros, nō libertate solum, sed ingentibus insuper donatos muneribus audiuistis, illū maledictis molestioribus tamē quàm par fuerit iactatum ea in nos meditari & destinare impulistis supplicia, quę illi si adesset à Genuensi populo deberentur. Non satis nanq; scio magna ne in patriā pietas, aut maximus in hūc cōcitatusq; meus ardor animi me falli faciant opinione, sed incōsiderata hęc liberalitatis amētia, quid sibi uelit ingenio cōiecturisq; & p audita aliquādo ab ipsius ore somnia uideor F
assequi. Duos hūc nostrum reges, germanumq; infantē, & uiros insignes plurimos, magnifaciendā multitudinem, in suas peruenisse manus, in sua positos potestate cōsiderantem, hæc secū dixisse & animo uolutasse existimo. Bellis ego Italiā annis hactenus duodecim ferè cōtinenter lacessiui, ut à plurimis laceratā latruculis, populariumq; in primis tyrannorū sub libertatis nomine illam oppugnantiū ambitione liberatam, in unam tandem regni formā redigerem, maximū Italicis futurū recuperandi imperij & perditę dudum monachiæ principiū. Et quū duos qui potētiores essent, hostes populos, adeo per cōtinuata bella exagitasse, ut paruo in posterum obstaculo uiderētur futuri, tertium qui illis cupiuerat pontificē Romanum uiribus ingenioq; ad tenuem redegi status cōditionem. Quarta in Italiæ rebus restabat pars, regnū Siciliæ citra fretū, quod equis, pabulo, armētis, tritico, hominibusq; rei bellicæ idoneis feracissimū maximo semper hactenus subigendæ per uim & arma Italiæ fuit adiumēto. Id ego regnū à Lombardia remotissimū, quia mihi ipse nō auderē, soli amicissimo affiniq; Renato regi affectabā. Nec ignorabam tamē quod iubebat necessitas, dubio nimis euētui operam impensamq; exponi, G
quę carceribus agenti nauaretur regi, nō satis fortasse in reddēda gratia responsuro, qui & gentis superbia, & affinitatis iure, debitā sibi & gratuitam, nō mutuatam existimaturus fuerit operā sibi exhibitā. Fecit interim fortuna, quæ fortes semp adiuuat uiros, tantam regum, principū, ducum, nobiliumq; uirorum multitudinē meo huic desiderio sum mè supraq; quàm optare ausus fuissem, accōmodam, siue externam regum potētiam, siue insularum Italiæ ciuitatumq; regni quas possident opportunitatē, siue singulorū potentias, uires, uirtutemq; cōsideres. Fecit inquā eos in meas peruenire manus, ut summa excepti comitate, uita insuper, libertate, regnis principatibusq; donati, maximis quoq; muneribus honestati, nō regni tantū Apuliæ auxiliū præstēt, sed Italiæ regnum & orbis imperium mihi cupiāt ardētissimo. Molestè uerò Genuenses id laturos scio, cū acerbissimo Arragonenses Cathalanosq; prosequātur odio. Quos lōge abest, ut mea cōfœderatione amicitiaq; augeri cupiant, quū illos Trinacria potius insulisq; Italiæ, quinimmo uita priuari exoptēt. At cōtraria mihi sedet animo sententia, & quos sublatus per potētissimorū regum, potentissimorumq; populorū uictoriam metus superbos facit, quos H
popula-

A popularium Italiæ tyrannorum exempla, in perditam dudum libertatem reſpicere faciūt,
addita mihi per liberatos reges maritimarū, ubi opus erit copiarum potētia faciet ſubie
ctiores. Tanta fratres optimi, quā ſibi ſpopondit dux noſter Philippus regnorum impe
rijq; amplitudine excæcatus, nec maxima ciuitatis noſtræ erga ſe merita, nec labores no
ſtros impenſas periculaq; cōſiderās, nos illis ſeruos pergit facere, qui prælio ſuperati, &
nobis ſeruirent, & regnū Apuliæ Trinacriāq; inſulā ipſi per manus noſtras cæco ſubie-
ciſſent duci. Quid multa? querelis fruſtra diē conſumimus, nulla unquam tātis malis re
media allaturis, ipſe crudeli efferatoq; in nos animo, quos ſaltē uerbis ſuaſionibusq; cō-
ſolari, & in aliquā meliorē ſpem erigere debuit, cōtumaces, ut dicit, petulantesq; doma-
re, & mites facere meditat̄: & ó utinā mites facere, nō ſanguinolento Oppicini gladio,
nō ſuſpendio necatos, ut ſæpe antea multos, uel mari ſubmerſos à parentum ſinu libero
rumq; & cōiugum amplexu raptos turpiſſima cæde ſtatuiſſet extinguere. Quid eñ per
immortalē deum ſibi uolunt peditatu nouo cōſtipata palatia? quid Araſmini cum equi
B tatu aduentus? quid Arragonenſium regis in portu Veneris lōgior mora? quid illū de-
ducturæ naues onerariæ, triremesq; apud Siciliam paratæ? quid Petri Iampauli cum tur
mis in orientalē Riperiam aduētus? Quid inquā aliud tam magni uolunt apparatus, in
tanta rerum ab externis ſecuritate, in tanto uictoris potentisq; domini apud oēs terrore
ac metu, ꝙ uictricem Genuam tantis talibusq; afflictam trucidatorum ciuium calamita
tibus, immani crudelitate mitem reddere, ut Arragonenſibus Cathalanisq; æraria ape-
rire, naues triremesq; armare, & miſerabili nefandaq; ſubiectione diſcat, tacita & ſine do
loris ſignificatione aliqua ſeruire. Eā ciues patriæ calamitatē extremā, eum tantę ciuita-
tis interitū, dum ſalua & integra res eſt, dumq; manus & ceruices à carnificū catenis ha-
betis liberas, auertite, ꝓpulſate, arma capite, accurſurumq; & ferociſſime irruiturum cō-
uocate populum, diutina ſeruitute, horrendis cædibus, & noua ereptæ faucibus prædæ
iniuria, odio, ira, furore cōcitatum, ac pene inſanientē. Cœpta deus ſequundabit, nō dee
runt auxilia nec fauores. Mari paratā claſſem, in urbe populū habemus quantum ſat erit
C ad palatia, portas, arcemq; expugnandam, ad tutanda ciuitatis mœnia facturū. A' furen
ti uero quē immittet dux Mediolani exercitu, Apennini hyemisq; aſperitas tandiu tuta
bit, quoad promiſſa parataq; à Venetis Florentinisq; aduenerint pręſidia. Quàmprimū
eñ à uoluntaria relegatione, Gaieta in patriā redij, totua magiſtratuū in me ora inimi-
cos ex oculis introſpiciens, animos ueſtræ & ciuitatis ſaluti libertatiq; conſulturus, nihil
deſtinato facinore ducens antiquius, ꝙ ſciſſam ciuitatem in unum amicitiæ corpus redi
gere, eum inſigni Thoma Fregoſo in gratiā redij, quo curāte tantæ nobis à ſocijs Vene
ta ac Florentina rebuspublicis, quibus ueſtra tertio loco erit ſocia, paratæ ſunt copiæ, ut
noſtra potius arma duci Philippo timenda credam, ꝙ ſua nobis formidanda ulla ex par
te ſuſpicer. Craſtino, ut audiuiſtis, die, aut ad ſummū poſtridie, Araſminus equitatū ad-
ducet. Oppicinus interea lōgiſſimis exectos reſtibus laqueos cōficit, quibus ueſtrā per
urbē paſſim, ut cuiq; fiet obuius frangat gulā: ſi fuerint qui libertatē acclament, me ſoci-
um, me comitem, me, ſi uolent, habebunt ductorē. Si per deſidiam, ignauiam, torporem
D patriam, uosipſos, parentes, germanos, liberosq; deſeritis, quod armis per ueſtram igna
uiam nequiuero, perfuga mihi & mea ſequentibus cōſilia conſulam. Itaq; quum ad diē
diui Ioannis euangeliſtæ per natalia Chriſti domini ſolenniſſimā Araſminum guberna
torē nouum, portæ ciuitatis appropinquare nunciatum eſſet, Franciſcus Spinula, quos
dudum antea & nouiſſime per cōcionem cōcitauerat ciues, timidos torpentesq; cōſue
ta uidens ſupplicia formidare, ad horā diei decimamoctauā, ſumpto militari ſagulo, in
ſubiectā Spinularum domibus aream proſilit: quo ſtrictum tenēte gladium, ad arma ci-
ues, hoſtes intrant, capite arma ciues, & repetite dudum amiſſam libertatem, uociferāte,
concurſum eſt undiq;, & Spinularum familiam Franciſcumq; in primis maximæ autori
tatis uirum cōcitatis pridem ſtipatum uiris arma cepiſſe uidentes, cæteri Genuenſes ar-
ma & ipſi raptim capientes, acclamauerunt nomen dulciſſimū libertatis. Intrauerat ciui
tatem Araſminus, Oppicino Algiatenſi, Aloiſio Croto, paucisq; cum Blaſio Agereto
Genuēſibus ex more deducentibus, cū ſubito exterriti tumultu, Araſminus, Blaſiusq;,
cui ſe ille permiſerat, & Crotus, caſtellum petunt, arcē in ciuitate munitiſſimam. Oppi-
cinus aūt ſolito crudelitatis timore, furorem ciuium comprimere exiſtimans poſſe, in pa

latium duobus peditum millibus munitum ardens iracundia ꝓperabat. Sed quàmpri- E
mum frequētata ciuibus loca attigit, subito irruentiū impetu oppressus confossusq; est,
& multas discerptū in partes, nudum deformatumq; cadauer in cœno iacuit prouolutū.
Exinde Genuenses palatio furibunda ui expugnato, pedites uinctos compeditosq; in
carcerem detruserunt. Portis etiam ciuitatis paulopost per uim captis & præsidio muni
tis, ciues maiori campana ex uetusto liberæ ciuitatis more, in prætorium acciti, iussu po-
puli octo creauere, quos populi & libertatis Capitaneos uocauere. Eorū quatuor, quos
primo adnotabimus loco ex nobilitate, reliqui fuerūt ex plebe, Franciscus Spinula, An-
dreas Auria, Matthæus Lomelinus, Andreas Marinus, Nicolaus Iustinianus, Ioannes
Nauonus, Petrus Bondinarius, & Marcus Cassina. Eodē etiam die Sauonēses, cæteriq;
Ripetiarum occidentalis orientalisq; populi, ad quos tumultus Genuensiū fama perue
nit, partim captis, partim eiectis Philippi ducis magistratibus præsidijsq; sese in optatā
uindicarūt libertatē, ut nulla infra triduum superfuerint Riperiarum castella, quæ non
recuperatæ à Genuensibus libertati consenserint. Oēs exinde uires, oēs conatus oppu- F
gnandæ arci impenderunt. In primisq; uias omnes quas subsidio arci uenturis Philippi
copijs patere intelligerēt, intercisas stationibus firmauerunt. Quūq; certus Genuā per-
latus esset nuncius, Piccininum cū legione & collectitijs circiter uiginti hominum milli
bus, in uallem Pulceferam descendere, Philippum quoq; ducē ex omni Lōbardia quot-
quot arma ferre possent, illum ocyus sequi iussisse, Thomā Fregosum excelsi animi uirū
summo populi cōsensu restitutum rei bellicæ præfecerunt. Qui cū millibus quatuor pe-
ditum, maiori ex parte balistariorū in munitissimis natura locis sese continens, furentis
Piccinini impetus per multos remoratus est dies, illius tn̄ audacia uiribusq; loco cedere
compulsus, & prelio decernere coactus, amissis peditibus ducentis, rapido cursu Genu
am se recepit. Piccinino aūt in propinqua urbi loca descendente, exterriti ciues proposi
ta ante oculos si superarent calamitate animos faciente, Castelletū incredibili expugna
tum fortitudine, trigesimo die postq; ciuitas duci rebellauerat, receperūt. Postridie Pic-
cininus spe destitutus potiundæ per arcē ciuitatis, traducto in Pulceferā exercitu, amœ- G
na diui Petri ad arenam uillarū loca ferro igneq; deuastat, & quindecim dies in ea regio
ne moratus, Galeotto Carretensi hortante, in occidētalē Riperiā cōuertit signa, per no-
nasq; Martias, contra Albinganum metatus castra, id oppidū in littore situm cinxit, ca
stellis uiginti in circuitu excitatis, ne aliqua oppidani siue terra siue mari admitterēt præ
sidia, Lōbardisq; maximopere per abrupta mōtium comportatis, si uiribus nequiret, il-
lud diuturnitate obsidionis statuit expugnare. Superato & capto nauali prælio, ut lōge
supra exposuimus, Arragonēsiū rege, Neapolitani qui Renatū regē carcere ducis Bur-
gundiorum retentū, diu expectatū habere nequiuerant, à Marsilia soluentes illius uxo-
rē reginā Isabelem cum natis duobus, per Septembrē in Italiam deduxerunt. Quæ Gaie
tā ex itinere diuertens, quum eā ciuitatem sub Renati regis nomine, pro duce Mediola-
ni uidisset teneri, magistratibus custodibusq; mutatis, administrationem ac omne ius im
perij in se suscepit. Regibus aūt captiuis & Italis omnibus à Philippo duce per Octobrē
dimissis, Tarentinus princeps dux Sinuesæ, Iosias Aquauiuanus, & Minicutius Aquila H
nus, in regnum reuersi maiores q̄ unquam antea motus parauere. Et infans Petrus arma
tis in Trinacria, quę nauali superfuerant prælio, triremibus nauibusq; regem Alfonsum
fratrē à portu Veneris deducturus, mari infero nauigabat. Cuius opportuna tulit sors, ut
prius q̄ de Genuensium rebellione Gaietā nuncius perferret, in illius portū prædæ po-
tius abducendæ, q̄ oppugnandę urbis animo declinauerit. Gaietani namq; penuria an-
nonæ coacti, se illi pro rege subegerunt, quem ducis Mediolani & Genuēsium uiribus,
ut opinabant, auctum, cæteris existimarunt regni ciuitatibus euestigio potiturum. Al-
fonsus uero rex quem hinc Genuæ damnū perculerat animo, inde capta erexerat Gaie-
ta, apud portum Veneris aliquot substitit diebus, ut enixissima cōtēdenti opera Philip-
po duci, Genua per uim recuperanda opē afferret, ubi esse usui uideret. Quum uero om
nes Piccinini conatus cassos, inanesq; fieri, Florentinosq; frumento Genuēses & pedita
tu iuuare audisset, Gaietā cōcessit. Genuensibus eīn frumenti carentia ac propè etiam fa
me laborantibus, & adeo recuperandæ arci ꝓpulsandisq; ducis Mediolani uiribus intē
tis, ut re frumentaria ab remotis procuranda operā nequirent impendere, Florētini Ve
netorum

A netorum cōſilio ſubuenerunt eosq́ insuper iuuerunt mercenario peditatu, nō immemo
res ea ſibi ex pacis cōditionibus non licere, niſi Philippus etiā fœdera uiolaſſet, qui om-
nibus quotquot potuiſſet modis regnū Siciliæ quæſiſſet inuadere. Caſtelleto recupera-
to & Nicolao Piccinino pertinacius Albingaunū oppugnāte, Genuenſes reuocādæ lō-
go poſtliminio in ciuitatē libertatis formæ cupidi, ad diem calendarū Aprilis quartā, Iſ-
nardū Guarum populi ſuffragijs, ex uetuſto ciuitatis more ducem creauere. Sed cū Phi-
lippo Mediolanēſiū duci nimis affectus poſtea eſſet uiſus, quippe qui retuliſſet ad ſena-
tum de inducijs cū eo faciendis, quę libertatem amantibus uiderent̄ inſidioſæ, Thomas
Fregoſius maximo ciuiū & in primis Frācīſci Spinulæ adiutus fauore, tertio nonarum
Aprilis die, illū armata manu palatio eiecit. Et cōuocatis ex more ciuibus populi etiam
ipſe ſuffragijs in ducē creatus eſt, & libertatis ac populi defenſorē. At per id tēporis pro
fectus Puppio per Burgū, Tifernum, & Peruſiā patriarcha Alexandrinus in agro Spo-
letano cōſederat, imperatas Caſſienis & Spoletanis tributorū pecunias percepturus,
B quū illi nunciatū fuit Reatinos tumultuaſſe, atq́ prætorem urbe eieciſſe. Itaq́ ducto ad
eam cōprimendam ſeditionem, aſpera, ſed breuiori per montes uia, ciuitatem minus q̄
renunciatum fuiſſet cōmotam conciliauit, Reatinisq́ rebus uixdum ſedatis, de nouo tu
multu Romæ ſuſcitato, nūcius eſt allatus. Senem etenim portæ maioris, quā itur Prene-
ſte, cuſtodē facile deceperat Pōcelletus ciuis Romanus, quē ſupra oſtendimus, primæ
rebellionis cōtra pōtificē fuiſſe autorē. Adfuitq́ illi pręſto Antonius Piſanus, qui quum
portā equitatus præſidio teneret, peditatū immiſerat proxima in urbe loca rapinis & in
cēdio fœdaturū. Sed Romani nouitate rei, & periculo cōmoti maximo, arma capiunt,
urbē defenſant, & cōuicinorū auxilia implorant, quæ illis nō defuere. Nā reuerſus An-
guillariæ Comes cū cohorte ſuccurrens, Antonianis militibus urbe eiectis, portam re-
cepit. Interea appropinquauerat patriarcha cū exercitu paratiſſimo, qui ut exercitū mi-
nori cū impēdio aleret, illos inſtituit perſequi oēs urbi uicinos, quos eſſe intellexit An-
tonij Piſani ꝓ rege Arragonū ſtudioſos, & ab imbecilliori incipiens cōtra oppidum Co
C læ Sabelli, Rocham priorem appellant, quod ſex à Preneſte diſtat milliaria, caſtra poſu-
it, quo bidui obſidione capto ac direpto, Viculū itē eius caſtellum urbi uicinum diripu-
it ac ſuccendit. Fama interim crebreſcēte, Franciſcum Piccininū, q̄ dudū in agro Senēſi
fuerat, eo cōſilio in patrimonium fore uēturum, ut Antonio Piſano coniunctus Arrago
nū regis ſtudioſos iuuaret, patriarcha cum paucis ad patrimonij fines ea ratione ſe con-
tulit, ut arcē Ciuitatis ueteris cuſtode Baptiſta Mazatoſta Viterbienſe mutato ſuæ man
ciparet cuſtodiæ. Inde Romā reuerſus contra Antonium Piſanū, qui magnā Campaniæ
& maritimæ prouinciarū partē dudū tenuerat, expeditionem parare cœpit. Inſtauratis
interim ubiq́ maiori ex parte rebus eccleſiæ, quas omnino cōfractas & ferè nullas Flo-
rentiā adueniens pontifex habuerat, Bononiā, prout publico edixerat decreto, ſe cōfer
re ſtatuit. Quartodecimo itaq́ calendarū Maij die mouens, ad diem earundē undecimā
applicuit Bononiā, qua in urbe cum cœptus Florentiæ de pace ex integro cōſtituenda
tractatus continuaret̄, inſtabant apud pōtificem Veneti & Florentini, Franciſcū Sfor-
D tiā ea ratione in Romandiolam ad fines Lōbardiæ è Piceno uocari, ut aut deterritus ad-
uentu ſuo Philippus, ad iniquiores accipiendas pacis cōditiones perduceret̄, aut eo du
ctore bellū utilius gereret̄. Sed pōtifex cui licere ſoli Sfortiam ad Romādiolæ ſibi ſub-
iectæ partes uocare, neq́ illis quod poſtulabāt, denegandū cenſuit: neq́ Philippum cui
ſe in cōſtituenda pace partibus cōmunē ſpopōderat futurum, animo alienandum. Acci
to itaq́ in Romandiolā Sfortia, eum in itinere apud Ariminum facit certiorem, conſti-
tuiſſe Antoniū Ordelaffum Foroliuio eijcere, cuius mādata exequutus Sfortia, & caſtris
ad portas Foriliuij metatis, quæq́ hoſtilia intentauit, & tñ licet nullæ Antonio copiæ,
nullus adeſſet maioris potentatus fauor, in meſſis maturæ tēpora obſidio eſt protracta.
Per id tēporis patriarcha Alexandrinus, inchoato in Volſcorum quondā, quæ nunc di-
citur maritima regione, in Antonium Piſanū bello, oppidoq́ Secia recepto, duxit in Pri
uernates, quorū oppidum Alſonſus rex Arragonū occupauerat, in Antonijq́ Piſani cu
ra & cuſtodia, quod lōge ab alijs quæ ſibi parerent ciuitatibus aberat, nullo munitū præ
ſidio reliquerat. Quamobrē ſubito perculſi periculo, Priuernates ut opē afferret Anto-
nius poſtularunt. Eoq́ ſubſidij ſpē maximam ſpōdente ſpernebant contumaciter patri-

srchã. Qui postq; munitissimum natura loci oppidum, aliquot prælijs infauste commis- E
sis recipere nequiuit, agros uastari, uineta & cõsita succidi curauit. Tum commoti dam
no oppidani, oratoribus missis, pacẽ petiuerunt quã patriarcha si certum auri pondus
persoluissent, pollicitus est dare. Reuersis in oppidũ oratoribus, ut populo cõditiões re
ferrent, certior fit patriarcha, Antoniũ Pisanũ cum exercitu aduentare. Itaq; motis loco
signis, eductoq; in proximũ campum exercitu, quà hosti intelligeret trãseundum, acies
struit: cingunt aũt campos montes altissimi, & amnis haud exiguus interfluit prisco no
mine Amasenus, ad cuius fluenta locũ castris patriarcha statuerat cõmunire, quum de-
repente adlatum illi de hostis aduẽtu nuntium Antoniani subsequunt milites, nullo or-
dine irruentes. Antonius nãq; occupato colle, qui proximior cãpo imminet, præliũ ea
ratione cœpit cõserere, ut paucis suorũ de collis summitate hostiũ multitudini præualẽ-
tibus, patriarchæ exercitũ tamdiu uexaret, quoad noctis interuentu fatigati, sese quieti
darent, & ipse uadato nocte intempesta Amaseno, latẽter in oppidũ penetraret, in quo
natura loci & cõmeatu munitissimo sese cõtinens, in proximam hyemem bellum trahe F
ret. At patriarcha cognitis illius cõsilijs, præliũ quod leuiter à principio esset consertum
instaurauit, & lectis ex omni exercitu fortissimis quatuor ductoribus, lectissimorũ item
militũ manipulos eis dedit. Quibus in frontem iussis signo pugnę acrioris dato, cæteri
sunt ordine subsequuti. Pugnatũ est primo cõcursu utrinq; fortiter. Antonius nãq; uiso
militũ patriarchæ pugnandi ardore, in primam aciem deuolauerat, cuius & imperatoris
& militis officium strenuè obeuntis uirtute est factum, ut sui hostilem impetum sustine
rent. Tandẽ quum ecclesiastici milites acrius instarent, & cliuum de quo pugnabant ho
stes ui superassent, Antoniani terga dedere, ac per excelsum & difficilẽ montẽ, in fugam
præcipites sunt cõuersi. Tunc clamore undiq; sublato, uniuersa ecclesiasticorũ legio, ho
stẽ difficillimis ascensu mõtibus oberrantẽ insequuta, paucis per præcipitia plapsis, cæ-
teros cepit. Impedimenta uero, & qui cũ illis in eminentiori colle erant agrestium pluri-
mos, diripere fuit facillimũ. Et Antonius postq; de re sua actũ uidit, clàm è pugna sece-
dens, ab ecclesiasticis militibus intercipit, qui patriarchę iussu, duplici funiculo cruci ap G
pensus, indignũ doctrina & multis quæ illũ ornabant uirtutibus, cæterum crudelitate,
cui miserabiliter erat deditus, dignissimũ habuit uitæ exitum. Vnicus tum circa urbem
põtifici rebellis relictus erat Laurentius Columna, uetustæ Prenestæ dominus, q eccle-
siæ stipẽdia faciens, ab Antonio seductus, qua die ad internecionẽ ille fuit deletus, agrũ
Romanum discurrerat prędabundus. Ea causa patriarcham impulit, ut omisso quę ad ul
teriora instituerat cursu Romã reuerteret, ubi paucos moratus est dies, & Castrũnouũ,
unde Stephanum Laurentij germanũ, & Nicolaum Fortebraccium in primo principis
Salernitani bello, magnos motus cõciuisse ostẽdimus, oppugnare aggressus, illud ue-
stigio recepit. Postea qđ nullus futurũ existimasset, Preneste, quã fama esset inexpugna
bilẽ fore, perrexit obsidere. Ea enim urbs in editi mõtis cacumine sita erat, cuius radices
planiciẽ inter & cliui initium, partim exesa rupes, partim altæ maceries in coronæ speci
em ductæ cingũt, ut nullis nisi de industria relictis ad uias aditibus, usquã loci pateat, in
agrũ qui fertilissimus in aliquot passuũ millibus urbem & planiciẽ interiacet, accessus: H
uiarum aũt exitus, affixa ordine quadruplici trabium repagula muniebant, à quibus re-
pugnantes paucissimi agrestes, magnos exercitus sæpenumero repulissent. Itaq; patriar
cha positis ad repagula castris, postq; plurimis editis pugnis irrũpere nequiuit, multos
leuis armaturæ milites in proximis rupi, quã nullus asseruaret cõuallibus, in insidijs lo-
cat, edicitq; ut hostibus prælio, quod acerrimũ cõsereret intẽtis, scalis ipsi lanceisq; ob-
repentes in superiora euadãt: qđ quũ esset factum, territi ad primum post terga editum
clamorẽ agrestes, sese in urbis edita recepere. Ingressus septa cũ exercitu patriarcha, ur-
bẽ uetustis altissimisq; mœnibus & natura loci munitissimã, longa obsidione constitu-
it uti se oppidani dederent fatigare. Sfortia interim, frumentis agri Forliuiẽsis, quàm pri
mum maturescere cœperunt, alicubi succisis, id bellum in amicam urbem negligere ui-
debat. Sed quũ socios belli populos, ut in Philippũ mitteret instare intellexisset, solito
acrius bellũ instituit. Assuefactos nãq; leuibus prælijs decertare Forliuienses, paruis ui-
ctorijs de industria præmissis, adeo audaces reddidit, ut nunquã lacessiti se intra mœnia
cõtinerent. Et cõstituta cum militibus suis die, cœpto ad portam quà itur Rauennam, le

ui primum

A ui primū certamine, in effuſum ſine ordine populum tantis incubuit totius legionis uiri
bus, ut fracti fugatiq; Foroliuienſes, qui poſteriores exeundo fuerant, primi intra portā
præcipites ſe proriperent, cæteri quos maior audacia, aut caſus in pugnā lōge duxiſſet,
porta à cuſtodibus de immixto cū fugientibus ciuibus hoſte timentibus clauſa, per foſ-
ſas in urbē redierint enatantes. Eorum tñ nonnulli altis foſſatum aquis enecti, plurimi
ab Sfortianis intercepti fuerunt. Factumq; eſt accepta diei illius clade, ut ciues paulo-
poſt de urbe pōtifici dedenda, & tyranno eijciendo cum Sfortia cōuenerint. Cōditioni-
bus itaq; quas inuicē tractauerant à pontifice conceſſis, Antonium ſub ipſis Iulij idibus
captū, ciues eiecerunt, & urbem pontifici reddiderunt. Tum Venetis Florentiniſq; ſum
mo petentibus ſtudio, pōtifex Franciſcum Sfortiam ad Poltranum agri Bononienſis ui
eum cum legione iuſſit ſe conferre. Et hinc Philippo neceſſitatē oſtētans, qua cōpelle-
ret Sfortiam cōtra ſe dimittere, hinc ſocios populos cōmonefaciens, parum profuturā,
in quibus tantopere fiderent Sfortiæ legionem, utroſq; ad pacem perducere contende-
B bat. Et tñ interea poſt quā omnis parebat Romandiola, Cunij comites Lugo ſtatuit eij-
cere oppido, unde multis dudum ea prouincia malis fuerat agitata. Conducto ad ſua &
eccleſiæ ſtipendia Petro Ianpaulo, Vrſino in Parmenſi agro tūc agente, ei muneri præ-
fectus eſt Baldaſar Offidanus, qui homo nouus ob nauatā egregie operam ſeruāda, qd
ſuperiore oſtendimus loco, Romanæ urbis arce Adriani mole erat pōtifici gratiſſimus,
ut nihil eſſet tā arduū, quin is cōficeret interceſſor. Quamobrē repentino elatus fauore,
magnarumq; gerendarū rerum cupiditate ardens, quicquid equitatus peditatuſq; pon-
tifici in Romandiola erat, quicquid etiā tyrocinij ꝓuincia mittere potuit, eò contraxit,
nec difficile fuit eijcere deſtitutos omniū præſidio adoleſcentes. Lugo recepto, & Bal-
daſare Bononiā reuerſo literas patriarcha laureatas pōtifici miſit, qd Præneſte cū agro
opinione celerius recepiſſet. Id uero factū eſt ob ingentē quā æſtas illa habuit ſiccitatē,
fontibus qui aquis antea redundare cōſueuiſſent Romanæ in regionis, ſed magis in Præ
neſte mōtibus arefactis. Potitus ciuitate patriarcha, miſerando & omnibus Italici nomi
C nis amatoribus moleſtiſſimo illius deſæuit excidio. Populo etenim cum rebus Romam
migrare iuſſo, & mœnibus primo pleriſq; in locis funditus dirutis, poteſtatē omnibus fe
cit quæcunq; ſiue ſupellectilis, ſiue materiei ædificiorū uellent infra diē ſeptimā expor-
tandi, quo elapſo termino quicquid erat reſidui mœniū, ac urbē arcemq; ab imis ſuſtu-
lit fundamentis. Pacata ubiq; Romandiola, quū nihil eſſet in quo Baldaſar creſcenti in-
dies erga ſe pontificis gratia facilius abuti poſſet, periculoſiſſimū eccleſiæ malo uit inge
nio facinus eſt aggreſſus. Nouerat pōtificē poſt recuperatas Romādiolæ urbes, poſt re-
ſtitutā alibi rem eccleſiaſticam, nihil æque ardētet cupere, q̃ Picenum, & alia iuris eccle
ſiaſtici, quæ Sfortia occupaſſet, loca recipere. Itaq; illum iuſſa, ut oſtēdimus apud Poltra
nū expectantē interficere, aut eius delere exercitum meditatus, multiplices ſtruxit inſi-
dias. Diſtat octauo ab urbe Bononia miliario Poltranus pōs ligneus, paruā Rheni flu-
minis partē manufacto canali deriuatam, quæ nauigia Ferrariā perferat iūgens. Quem
quia agreſtiū commodis inſeruiat, ne uiatoribus prędonibuſq; iniuſſu magiſtratuum ur
D bis pateat, turris paruo circundata promurio communit. Quum itaq; conſueſſet Sfortia
poſt meridionale tēpus, quādo turris eum obumbraret pontem, ſubtus labentium aqua
rū curſu delectatus, uarijs in ipſo ludis cōmilitones oblectare, duos in arcem Baldaſar
immittit ſagittarios, certo ictu quæcunq; deſtinaſſent petere cōſuetos, qui die ab ſe con
ſtituta illū de ſagittaria turris rimula incautū cōfodiant, ipſe interea expeditionē in ec-
cleſiæ uicarios Fauentinū Piſaurenſem, Vrbinatēq;, qui debita pōtifici tributa pendere
diſtuliſſent, parare ſimulans, quantaſcunq; poteſt copias apud Butrium agri Bononien
ſis caſtellū, eo cōſilio cōtraxit, ut ſi Sfortia ictu ſagittæ occubuiſſet, illius copias ab iniu-
ria prouinciæ & à Piceni præſidio ꝓhiberet. Quod autē eiuſmodi conſilia aut palàm fie-
ri poſſe, aut aliter ex ſentētia non ſucceſſura addubitauerit, uiribus poſtea eadē intētatu
rus, ſeſe copijs quacunq; poſſet munire ſtatuit. Perpulitq; pōtificē, ut à Philippo Medio
lanenſium duce, Piccininum poſt ſolutam dudum Albignani obſidionem, cum legione
apud Parmā habentem ſub incerta cauſa auxilio poſtularet. Fuit uero ea Baldaſaris le-
uitas, ut qui cuperet in illa ſuæ magnitudinis innouitate, oēs intelligere, nihil eſſe tā ar-
duum, quod non ſibi cōmitteret pontifex, iactando, minandoq;, & multa de ſe pollicen

do rẽ fecerit emanare, & tñ nihilosecius ac si oĩa summa ac necessaria texisset simulati E
one, Butrium se contulerat, facinus impleturus. Tum Sfortia qui aliquot ante diebus à
pontis accessu abstinuisset, mutatis à Poltrano castris duobus & ipse passuum millibus
apud Butrium constitit. Id quum uidisset Baldasar, siue ut maiorem confidentiam osten
taret, seu quod in castello obsideri ueritus fuerit, in Richardinam rus oppido propin-
quum ad eam partem quæ à Sfortiæ copijs erat remotior se recepit, & unica per quam e-
quiti pateret accessus uia, obicibus tanquam se inscio à calonibus muniri iussa, sese in cã
pis tamdiu statuit continere, quoad Piccininus adesse iussus, aut ueniret aut petitum mit
teret equitatum. Postera die Sfortia compertum habens, nuncium militem notissimũ,
qui sub Petro Ianpaulo Vrsino pontifici militaret, accersitum Piccinini copias accessis-
se, statuit non esse diutius expectandum, & structa acie impetu facto obicem momento
disrupit, obuiosq; fugauit. Conuocantem uero suos & in aciem tumultuarie educẽtem
Sigismundum Pandulfum Malatestam, qui & ipse in ea Baldasaris expeditione milita-
ret ecclesiæ, Sfortia ut à prælio abstineret, si cohortem cuperet fore saluam admonuit: F
quo in rerum subito turbine, Baldasar minarum & factæ ingentis de se spei immemor,
oppidum ingressus, armis & militari sagulo abiectis, sub fœmellæ inopis omni ut ratus
erat suspicione cariturae, lectulo delituit. Sed Sfortia quàmprimum fusis copijs, Baldasa
rem in oppidum confugisse audiuit, captam agrestium multitudinem perduxit ad por-
tas, oppidanosq; nisi perfugam redderent, extrema queq; comminatus perpulit, eductũ
è latebris Baldasarem exhibere, quem Cutignolam perductum, quæstionibus subiectũ,
quæcunque machinatus esset, fateri coegit. Perniciosam eam rem pontifici fore suspica
tum est, cunctis timentibus, Sfortiam iniurię atrocitate furentem rabidumq; die illa por
tis Bononiæ signa inferre: quod quidem si facere perrexisset, soporatus Antonij Bent
uolij mortis, cuius Baldasar autor fuisset & minister, dolor recruduisset: & rerum noua-
rum cupidi, quibus semper abundare solita ea ciuitas, tunc maxime redundabat, quæq;
asperrima intentassent: tanti efficacia sunt mali perditorum hominum cõsilia, quę prin-
cipum opes, sæpius quàm hostis euertunt. Cõtinuit uero impetum animi Sfortia, & Her G
molao Donato Venetiarum patritio, qui quum reipublicæ apud pontificem esset ora-
tor, ad eum se contulit, hortante, nihil asperius de Baldasare tunc statuere: & in Picenũ
sine aliqua rerum innouatione redire consensit. Apud Genuam interea res sine insigni
facinore aliquo, Thomæ nouo duci prospere cesserant. Nam leuato Piccinini obsidio-
ne Albignano, & si ex melioribus oppidanis quædam agri Genuensis in Philippi ditio
ne perseuerabant, nullo tamen in loco bellum gerebatur, quod pontifex pacem consti-
tuere confisus, inducias partibus ultrò assentientibus indixisset. Tria erant, ut longe su-
pra exposuimus, Genuensis Riperiæ orientalis castella, in Alfonsi regis Arragonũ po-
testate. Quorum Veneris portum, munitissimæ arcis eminẽtia, & portus nobilitate præ
stantius, noctu cum militibus decem clàm ingressis, Carmadinas peregrinus quum sin-
gulos Fregosis studiosos, ni oppidani, apud quem latebat, domum accitos, arma rapere
iussisset, inferiores oppidi partes, ad auroram recepit: & publicis locis, quæ Arragonen
sis obtinebat expugnatis, subiecta arci & eminentioribus oppidi partibus loca, per quę H
ad inferiora descensus patet, repagulis firmauit. Est autẽ arx illa in uetustissimi Veneris
templi, unde oppidum habet nomen, muris, sancti Petri castellum uocãt, summo edius-
simi montis cacumine sita, si fames & custodum perfidia absint, nulla expugnabilis uio-
lentia. Quamobrẽ recuperandi per illam oppidi spe adductus Piccininus, siue quod ru-
pta ab Genuẽsi, qui Arragonensem lęsisset induciarũ fœdera existimauerit, siue illa ru-
pere nõ multi ipse fecerit, ex agro Parmensi mouens, in Ligusticos Lunẽsis Riperiæ ori
entalis duxit: sed quũ asperos ascensu mõtes, portũ Veneris ad Septentrionem clauden
tes, quos peditatu munitos reperit, superare difficile nimis atq; impossibile intelligeret,
conuersis retro signis, Sarzanam obsidere perrexit: quã collapsis uetustate muris popu
loq; infrequentissimã, & nullo munitam præsidio, cepit. Arcem uero Sarzanellum ap-
pellant, in quo Thomas Fregosius maximas seruaret opes, qđ difficilimi aditus mon-
tem incubãt, & turritis munitur altissimis mœnibus, nec oppugnare quidem aggressus
est, sed ad uicina conuersus loca, Castro nouo prædæ exposito, alia quotquot ea habet
Riperia cepit castella. Exinde Lucam se cõtulit, compulsisq; Lucẽsibus, pacem quæ sibi
esset

A esset cum Florentinis rumpere, nonnulla cepit de Pisanis castella. Tūc sociæ respublicæ Franciscum Sphortiam è Piceno accitum Pisas miserunt. Simulabat uero & famam passim disseminabat Piccininus, sese qui Alfonso Aragonum regi præsidiū afferre intenderet, Arnum transire dispositum, & Sphortiā uerbis contemnens, qui ulteriorem asseruaret fluminis ripā, nulla ut hominū, nulla aquarū altitudine, nullis riparum, nullis aggerum munitionibus, transitu cum uellet prohiberi posse iactabat. In ea transeundi simulatione menses duos uersatus, cum capta in hostili agro & finitima Lucensium castella cōmeatus quantum satis esset militibus & pabuli equis subministrare nequirent, lōgius ab Arno recedens, ad cultiora Lucensium suburbia duxit, ibiq; per hyemē, partim in mapalibus, partim sub diuo tamdiu continuit legionē, ut arescentibus bruma pascuis quibusq; etiam uliginibus, unde aliquandiu pabulum quæsiuisset, cōgestisq; apud agrestes alendo pecori stramentis ubiq; deficientibus, olearū folijs ramusculisq; equos & iumenta coacti fuerint substentare. Adduxerat autē in admirationem multos, tanta illum hye
B mandi austeritate contra suos & ætatis nostræ mores usum esse, nulla præsertim rei cuiuspiam apparente causa, quamobrem duriore uti debuerit militiæ disciplina. Tandē factū apud Genuam motus, quid in ea esset simulatione molitus docuerunt. Baptista nanq; Fregosius, Thomæ ducis frater, affectatæ tyrannidis libidine impulsus, cū Philippo duce pridem tractauerat, ut quamprimum ipse, quod cum amicis agnatisq; diceret constituisse ducatum Genuæ occupasset, adesset sibi præsidio Piccininus. Vere itaq; nouo, cū Thomas dux diui Dominici templum per diem solennem adisset, ingressus nullo renitēte palatiū Baptista, sese ducem à militibus adstantibusq; qui acciti conuenerant ciuibus, salutari iussit. Id cum intellexisset Thomas, ciuium amicorum & agnatorum qui accurrerant frequenti stipatus cœtu, quid sibi faciundum illi censerent rogat: quibus ad arma, ut fieri cœptum erat, arripienda currendum, & amentem perditumq; Baptistam capite plectendum dicentibus: quin potius respondit ille, Ducatu me abdicare, quàm sangui-
C nem fraternum fundere patiar: tandem Baptista à ciuibus eiecto, Thomas maiore quàm unquam antea consensu dux acclamatur, & Baptista donatus impunitate quocunq; animum inducat ire permittitur. Eum Baptistæ motum cum fieri deberet exploratū habēs Piccininus, magnis confectis itineribus ad proxima Genuæ loca Nouiumq; perrexit, ubi multos frustra moratus est dies, & tunc Sphortia ductis trans Arnum copijs, cum perdita de Pisanis recuperasset, Lucensem populatus est agrum. Interea dum tantis ostentationibus tantisq; ducis Mediolani & sociorū populorū impensis, hinc Piccininus, inde Sphortia ingentes stipendiorū cum tempore terunt opes, neq; aliquod, ut ostendimus, patrant facinus memoratu dignū, partibus item tumoribus rex Aragonum & patriarcha cum regni populos atterunt, tum pauca eorū dignitatibus digna gerunt facinora. Recepta nanq; euersaq; Præneste patriarcha in Aquilanos eo duxit consilio, ut cum eam ciuitatem ab Frācisci Piccinini, Minicutij, Aquilani & Riccij Monteclarēsis, Aragonesi militantiū oppressione liberaret, tum maxime hostem repellendo alienis sumptibus aleret legionem: hostibus itaq; e uestigio repulsis, Amatricem est profectus, in quod oppidum
D se Franciscus receperat Piccininus, eiusq; agro ferro igniq; uastato Piccininum per iuga montium cautesq; præcipitem actū, intra Montisregalis mœnia confugere coegit. Quē cum diutius obsideri asperitas locorum prohiberet, eo relicto, & tamen agro Regalium prius uastato, cōtra Minicutium Ricciumq; duxit, quos in Theatino oppido clausos cū tridui obsidione nequiuisset capere, Aquilam est reuersus, ubi tributo exegit pro allato præsidio imperata, & Corbarium delatus Mareriorum castellū, illud ui expugnatum, diripuit, incendit: inde ex asperrimis Equicolorum quondā montibus descendens in Marsorum loca, partim Riccio, partim comiti Alberti subiecta duxit, & admotis Andriæ castris cū oppidanos nihil hostile timentes reperisset incautos, omniumq; bello necessario rū imparatos, oppidum ui expugnatum direptumq; ferro & incendio lacerauit. Omnib. exinde Albectiū castellis partim ui, partim metu receptis, Attinati oppido est potitus, ex cuius saltu & Cassinēsi octo passuū millibus distante, natura munitissimis, securus patet in ueteres Campanos & Apuliæ regnum trāsitus. His auditis Aquinates Apinatesq; Riccio rebellantes in potestatem uenere. Cumq; omnia in circuitu paterent, Germanū Casinensis saltus oppidū se contulit, & dimissis per abbatiæ castella militib. multas intra

quindecim dies quibus illic est moratus,in agrũ Gaietanũ incursiones fieri curauit. Nec B
dubiũ apparebat,quin erectis in accessus sui spẽ regnicolis,Arragonensiq; rege,cui mul
rò minores essent copiæ,territo,facile illi fuerit uictoria potiri,siue tamen ut Gallũ regẽ
Renatũ,cui pontifex regnũ asserere promisisset,postea conquestũ constat, id regnũ pa-
triarcha tunc recipere noluerit,siue commeatus & pabuli inopia,ut ipse præ se tulit com
pulsus fuerit,sublatis cõtrà ac omnes rebantur signis, Romã rediјt. Cumq; per totã,quę
secuta est,hyemẽ distributo in capita sale,pecunias inde ex uariјs quotquot potuit exa-
ctionibus ex urbe ac earũ regionũ locis contraxisset,multorũ mensiũ stipendio iuuit ex
ercitum,& motis sub ipsis kalendis Maiј signis aliã in Apulię regnũ iniјt profectionem.
Castris itaq; ad Pontiũ Ptolemæi Sublacensis castellũ firmatis,cum illud recepisset, ob-
sessum & aliquot diebus frustra oppugnatũ Ciperatũ,qui saltus est natura soli munitissi
mus,relinquens,Lirim fluuium,Garlianum uocant,ponte iunxit, & traducto per illum
exercitu apud Agneliũ Casinensis agri castellũ cum exercitu substitit,iussitq; exercitum
cõmeatus in octauam diem necessarios cõparare:quòd autẽ per furculas Venafrinas sal F
tum cæteris difficiliorẽ sibi esset transeundum, Angelũ Ronchonem cum peditatu cui
præerat,nocte intempesta præmisit,qui saltu occupato, Arragonensis peditatũ eadẽ de
causa præmissum, paruo temporis interuallo præuenit, Castris postero die ad Venafrũ
positis,patriarcha cũ id oppidũ hostili præsidio munitũ uidisset progressus,Aliphas ob-
sidere perrexit:quo oppido per fœdera recepto,Pedemontẽ munitissimũ natura soli op
pidũ obsedit: apud quod edita primo die atroci pugna,ad centum ex oppidanis interce
ptis grauiterq; sauciјs,inferior oppidi pars capta ac prædæ fuit exposita. Postera die cum
oppidani captiuorũ salutẽ libertatemq; pacti,deditionem fecissent, patriarcha motis ca
stris ad molas Capuæ duxit,tertio ab urbe miliario distantes. Vbi tres moratus est dies,
& cõmeatu omnino deficiente,missis turmis quæ hostẽ Capua in prælium euocarẽt, cũ
nullus exisset per Caiaciã progressus Vulturnũ traiecit exercitũ, & castris apud Aceras
positis,postridie sexcentis equitibus cataphractis phaleratisq; comitatus,ingenti pom-
pa Neapolim est ingressus,quẽ Isabelis regina muliebri item pompa excepit regio appa G
ratu.Cumq; triduo multa discordes collocuti essent, in castra reuersus,tertia quæ secuta
est die,ad mœnia Capuæ acie structa duxit.Sed cum facta pugnãdi potestate, Alfonsum
regem uidisset sese mœnibus continere,inde profectus apud Auersam constitit,& poste
ra die cum sese illi iunxissent copiæ, quas Iacobus Caudola misit, positis contra Sarculũ
castris,oppidoq; paucorũ dierũ oppugnatione potitus, illud prædæ expositũ cõbussit,
arcẽ uero munitionibus circunductis obsedit. Interea princeps Tarentinus, qui Arrago
nensis partiũ esset,cum equitibus mille quingentis, peditibus octingentis ad Fusculen-
sem delatus agrũ,duodecimo ad Sarculũ, & quarto ad Beneuentũ miliario in Sabbatiј
fluminis ripis castra posuit,fossa & uallo attentius communita. Riccius uero & Ioannes
Vintimiliensis cum maiore Arragonensis copiarũ parte ad Tochũ oppidũ tribus ab Sar
culo distans passuũ millibus consederunt,eo consilio ut obsessa hinc à principe, inde ab
ipsis uia,quæ à Beneuento Sarculũ ducit patriarchæ exercitum intercluderent cõmea-
tu.Ea compertũ habens patriarcha,calones sui consiliј ignaros misit,cum paruo ut con- H
sueuerant præsidio Beneuentũ,curauitq; turmas quatuor subsequi auxilio primis,si ali-
quis fieret impetus affuturas,ipse structã in castris reliqui exercitus aciẽ continebat. Ca-
lonibus cæterisq; qui Beneuentũ iuerant cum onere redeuntibus quamprimũ porta e-
gressi sunt,eos impetiјt princeps,omnibusq; iumentis cum cõmeatu captis, primã quæ
illis præsidio data erat turmã,frustra repugnantẽ cœperat dissipare,cũ sese ex insidiјs,pri
pientes ecclesiasticorũ turmæ,insultu post terga facto impeditã præda & nullo coercitã
ordine dissiparunt principis legionẽ. Constiterant è regione Riccius, Ioannesq; cũ tur-
mis in aciẽ expeditis,facillimumq; illis fuisset laboranti principi opem ferre,nisi ex colle
quẽ insederant,patriarcham item suos in acie uidissent cõtinere. Profuit tamen principi
multitudo:amisso nanq; maiori ex parte peditatu,prędaq; quam fecerat relicta,sese ex fu
ga colligens,paruã equitatus partẽ amisit. Ea uictoria audacior factus patriarcha, æquis
quas prius denegasset conditionibus arcis Sarculi prefecto concessis, signa intempestæ
noctis silẽtio moueri iussit,& mane prius à principis militibus castra cõtulisse castris est
uisus,q; eum mouisse habuerint exploratũ. Tunc princeps dispositis ocyus in castrorum
circuitu

circuitu stationibus, cum expeditis quibusq; militibus in opposita hostium castris parte
A structam tenuit aciē. Sed patriarcha Caudolanos, quorum opera plurimum die illa usus
est, cum suis militibus in prælīū urgēte, suos item principes quin undiq; irruerent nequi-
uit continere. Tracta est in multū diei uaria eiusmodi pugna. Tandem princeps dum la-
borantibus in uineto furibundus properat, equo sarmentis per Augusti quæ tunc erant
Nonas tenacibus irretito prostratoq; delapsus est captus, & turma quæ illum hostib. eri-
pere contendebat intercepta, sese cæteri intra castra præcipites recepere. Illatis tamen si
gnis patriarcha munitiōes uiribus irrumpere conabatᷣ, sed Gabriel Vrsinus, casu fratris
territus, de Cumana erumpens porta, amissis maiori ex parte impedimentis legionē ser
uauit. Oblata est diei illius facinore facultas patriarchæ regni Apuliæ, quod tantopere
concupisset pontifex, tantaq; quæsisset impensa potiundi, si modo quibus ad eam diem
usus esset amicos retinere, & principē cum multis quos haberet sui studiosos, ad beneuo
lentiam allicere uoluisset. Sed cum principē maiore ꝙ cōsueuisset hostes amplexus esset
B comitate, Iacobum Caudolā acerrimas cum illo exercentē inimicitias abalienauit: prin-
cipi etenim honeste primis diebus habito, & subito ad propria dimisso, iussit ut copias
quas posset contrahere, primo quoq; tempore ad sua perduceret castra, quarum copiarū
adiumento regni reliquias conficere confidebat. Caudola autem ad colloquium uoca-
to præmisit, qui sese ea ratione principem illæsum intactumq; dicerēt emisisse, ut cæteri,
quos id regnum haberet plurimos, tyranni illius exemplo allecti, faciliores subijci redde
rentur. Tantum uero abfuit, ut Iacobus ira & odio in illum concitus accesserit, quòd suis
cōmilitonibus qui egregiam in eo prælio præstitissent operā reuocatis, ipse in munitis
natura locis exercitum continebat. Acceptis uictoriæ illius literis pontifex Romanus,
patriarcham contra concilij Basiliensis decreta, quę tunc primo cœpit spernere, cardina
lem sub titulo sancti Laurentij in Lucina creauit. Sed is cui exinde Florētino fuit cogno
men tum, postea Caudolæ, ut ostendimus, subsidio destitutus, nec aliqua ex parte princi-
pis fauore adiutus, minora ꝙ unquam antea in sequēti autumno gessit facinora, adeo ut
C Alfonsus rex qui sese oppidis continere prius consueuisset, uarios quandoq; in illum im
petus facere sit ausus. Tandem hyeme media, cardinalis ipse, Salernū cuius ciuitatis po-
pulus ferè omnis ad proxima cōmigrasset, cuiusq; arcem munitissimā Arragonēsis præ
sidio tenebat, ingressus est. Id cōpertum habens rex cum exercitu ꝙ potuit paratissimo
profectus, saltibus in circuitu occupatis, commeatu illum undiq; intercludit. Nec erat re
medij quicquam reliquum, quin cardinalis in uacua ciuitate obsessus cum legione in re
gis fieret potestatē. Tum qui ad eam diem nulla moderatione adhibita, Caudolam inimi
cissimis uocibus fuisset insecutus, nuncios ad regem misit, sese qui pacis in regno consti-
tuendæ gratia aduenerit, sed prius perfidum Caudolam tollere, ꝙ regem ipsum exaudi-
re in animum induxisset, eò loci perductum, accederet inducijs rex, quibus constitutis
Caudolaq; sublato (nam eius rei magnā facilitatem eiusmodi induciæ exhiberent) fore
ut se intercessore pontifex omissa inani regis Gallici expectatione, regnum illi afferat, tā
tis periculis laboribusq; quæsitum. Inducijs summo cōsensu perscriptis excedens Saler-
D no cardinalis comperit Iacobum Caudolam, quòd ægre tulisset Arragonensem ea auge
ri uictoria, sibi prętidio aduenientē, haud longè cum copijs substitisse, paucorūq; interie
ctu dierū cum regē cardinalis à fœderib. discessisse diceret, q; ecclesię studiosos in sua fœ
dera cōpulisset, nō solum redijt cum Caudola in gratiā, sed eò inter ipsos amicitiarum est
peruentum, ut regē fraude dolis'ue cōstituerint opprimendū. Cum tamen hæc missis no
cte ultrò citroq; nuncijs occulte agerentur, minabatur, & præ se ferebat interdiu cardina
lis sese unico Caudolæ excidio animū adiecisse. Per noctē itaq; Christianis sacratissimā
natalitiorū Christi mouens cum copijs de prima uigilia cardinalis, Caudolā medio itine
re expectauit, quo licet cōstituto tardius ueniente, ambo de quarta uigilia sunt profecti.
Fuerat uerò consilium, si noctu impetum facere potuissent, regem dormientem cum co
pijs intercipere. Sed cū lux eos in itinere detexisset, & præmissos à Caudola leuis armatu
ræ milites, ex faucibus uallis unde in castra regis rem diuinā faciētis impetum fieri opor
teret, conspicati essent nōnulli milites regij, ad arma est conclamatū: neq; auulsis derepē
te signis tentorijsq; & omnibus in fugam conuersis, inde prius potuit rex mouere, ꝙ ho
stes irruerent furibundi. Et tamen amissis impedimentis, quorū preciosiora fuerūt sacris
deputata,

deputata,rapido aufugiens cursu, legionem Capuam reduxit incolumem. Quam uero E
subitam & absq; honesti ratione inierant duces amicitiam,ilico lacerarunt.Digressi nãq;
die illa cardinalis ad Sarculum,Caudola Neapolim uersus legiones duxere. Paruo post
tempore circum ea loca moratus cardinalis cum regem metuens propinquum nihil in-
tentare auderet,ad superum mare duxit,& Tranum urbem,cuius arx pontificis pręsidio
tenebatur,recipere statuit.Sed oppidani Arragonẽsium præsidio adiuti,arcem munitio
nibus circunductis claudentes,omnes illius conatus irritos reddiderunt.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLI-natione Romani imperij, Decadis tertiæ, Liber octauus.

IN EA quam instituimus diuersarũ inter se Italiæ rerũ narratione,ni
hil est operosius,quàm cum gesta in regione una scribere aggressi fueri-
mus,ita dicẽdi cursum moderari,ut eodẽ tempore,alibi gestorum ra F
tio habita uideaẽ. Cardinale etem̃ Florẽtino ad eã, de qua diximus,
difficultatẽ in Apulis perducto, maioribus item curis Romanus põ
tifex angebatur.Nã cũ multa in eam à Basiliensi concilio essent intẽ
tata,quib.refellendis alio concilio opus esse uidereẽ, cõcilium illud
Ferrariã transtulit,ad quod inchoandũ est profectus.Expectauit in-
terea principẽ Tarentinũ cardinalis, cuius adiumento oppidanorũ præsidijq; uires fran
gere,& munitiones superare sperasset,sed cum diutius ille quàm promisisset tardaret aduen
tum,intereaq; Alfonsus rex contra ducturus copias diceret,sibi timens cardinalis exer-
citu apud Vigilias,curæ Laurentij Attenduli Romano pontifici studentis dimisso, trire
mem cõscendit ueternosam ex traiecto in prima quæ oblata est tẽpestate Adriarico, se-
cundum littora Dalmatiæ & Liburniæ, Venetias & inde Ferrariã ad pontificẽ se contu-
lit.Per ea etiã tempora Renatus rex Gallicus carcere ducis Burgundiæ, in quo multos
egisset annos,liberatus,classis quã apud Genuam cõparauerat præsidio fretus; Neapo-
lim accessit,& Iacobus Caudola dimissorũ à cardinali Florẽtino in Apulia equitũ queq; G
optimũ seligens,copias auxit, acciuitq; Neapolim Renatus Michelettum Attendulum
mille equitum ductorem,qui proximo triennio Calabros in fide continuisset,ut tãtis co
pijs terra mariq; coactis,apparuerit regnum Neapolitanum in noui regis potestatẽ reda
ctum iri,futurumq; ut tantorum quæ illud afflixerant,malorum finis eo in tempore uide
retur.Sed eius item regis ductu,quemadmodũ priori tẽpore, afflicta sunt potius multa,
quàm aliqua fuerint restaurata. Receptis nanq; à Malphitanæ regionis maritimæ castellis,
quæ in Arragonensis potestate paruo fuerant tempore,classem Genuenses reduxerunt,
& Tarentino principe ad partes Arragonensis reuerso,paria,& eò populis perniciosio-
ra,partis utriusq; fuerũt arma.Breues hactenus si temporis prolixitatem attendimus, &
longi sermone pro parua rerum dignitate fuimus,dum hinc Romanæ ecclesiæ, hinc re-
gum duorũ uiribus gesta recensuimus,quæ dimidiã opum, dimidiamq; populorum Ita-
liæ partẽ atterunt. Pari item forma temporis & facinorũ habenda est ratio recensendis, H
quæ affligendo,quod est Italiæ reliquum,regio potentatu, hinc Philippus Mediolanen
sium dux,inde populi Venetus & Florentinus gerunt.Ingressus Lucensem agrũ Franci
scus Sphortia,prius omnia,excepto quod in Apẽnino est Castellione,cepit illius castel
la,quàm Nicolaus Piccininus spe motuũ,quos in Genua cõcitari sperasset,usquequaq; desti
tutus reuerteret præsidium Lucensibus allaturus.Postquam uero in agrum Parmensem
reduxit copias parandis commeatibus,quos per inimica iturus loca secum deferret,qui
busq; obsessam iuuaret ciuitatem longiusculam traxit moram. Nam eum frumenta in a-
gris,partim herbescentia equorum pabulo succidissent Sphortiani milites,partim matu
ra abstulissent,ea de causa coacti uastatores.Laborabat fame ciuitas Luca,cuius obsessæ
partis Florentini singula opposuerunt castella, ut in ea statione deputati milites, cũ illa
seruarent,tum prohiberent exitu oppidanos. Vnde ad eam rerum tenuitatem redacti
erant Lucenses,ut amissis frumentis,cum neq; ligna,neque autumno uuas, neq; interea
quicquam equis pabulo futurũ importare potuissent,Philippo deditissimi ciues, & Mo
retus Nazareus, quã primis belli temporibus à Philippo missus, turmæ unius equestris
trecen

A trecentorumq; peditum præsidio ciuitatem tenebat, de ea dedenda sæpe numero cogita
uerint. Substentabat uero illos Piccinini spes, quē per dies singulos expectarēt: quanq;
asseruerunt disseminaruntq; per Italiā Florentini, Venetos, cū uerbis publice, tum priua
tim literis Lucenses ut bono animo essent, neq; desperantes se Florentinos submitterēt
exhortatos fuisse. Exierant eñ priusq; adeo dura obsidione ciuitas premeret, iurecōsul-
ti duo, populi oratores, qui pontificē Romanū, Philippū Mediolani ducem, Venetos,
& ipsos Florentinos adeuntes, opem, subsidiū, fœdera, pacē ubiq; enixius implorabant.
Nec eis oratoribus, ut postea est compertū, facultas deerat, quęcunq; rescissent scribi di-
gna magistratibus per epistolas nunciandi. Pararo cōmeatu Piccininus montana Lucē-
sis regionis loca, Pontremulū Sarzanamq; interiacentia est ingressus. Tenebat uero sal-
tus oēs præsidio Sphortia, & si qui essent humiliores in ea montiū asperitate colles, per
quos aditū hostibus patere suspicaretur, eos fossa intercisos latissima custodibusq; adhi-
bitis cōmuniuit. Recepit tñ Piccininus nōnulla paucis habitata colonis castella. Sed cū
B Bergam munitissimū natura loci oppidū obsideret, neq; aut castra munisset, aut solita di
sciplina contineret exercitū, quoniam triginta passuum millibus ab Sphortia, collibus ri
uisq; primis interiacentibus, remotus nihil timeret, parum absuit, quin cladem acciperet
maximam. Missus nanq; ab Sphortia cum leuis armaturæ peditatu, Petrus Brunorius cē
turio fortissimus, cum obsessos noctu de accessu suo fecisset certiores, hinc mane sub so-
lis exortū, hostes nihil suspicatos aggressus, omniū castrorum multitudinem, eos latroci
natum aduenisse ratam, in se cōuertit: inde oppidani effuso agmine erūpentes, quicquid
erat militū circa inermem Piccininum, arma corripere coegerūt. Petro aūt acrius instan-
te, conuersi in fugam, qui accurrerant inermes omnē territauere exercitū, ut sine classici
signo, aut Piccinini imperio signa multi exercitumq; intrepidi deseruerint: forte erat die
illa stationis castrorū à Piccinino dispositæ ductor Lodouicus Gonzaga adolescēs, mar
chionis Mantuani filius, quē genitor Philippi stipendia se inscio secutum, quocunq; le-
C gum rigore poterat, successionis & hæreditatis iure priuauerat. Is ruentib. in dissipata ca
stra Brunorio oppidanisq; obuius, consertoq; prælio saucius, cū paucis captus fuit. Pic-
cinino autē medijs castris, quo in loco prætorium habere consueuisset, suos classico &
sublatis ex more signis cōuocante, tantus est factus armatorū concursus, ut suis diffisi ui
rib. Sphortiani direptis, quæ ad manū erāt impedimētis, sese in editiora oppido subiecta
receperint. Secessit tamē cū legiōe Piccininus, & Brunorius relicto oppidanis pręsidio,
Lodouicum perduxit ad Sphortiā. Instabant eo tempore apud Florentinos Veneti, ut
postquam ager Lucensis in eorū potestatem uenerat, & saltibus in circuitu munitis pe-
ditatu, nihil spei obsessis erat reliquum, quo minus fame confecti deditionem facere co
gerentur, dimitterent Sphortiam, cui in Transpadanam regionē delato, omnes suas sub
ijcerent copias, ut Abduam fluuium, quod facillimum crederent futurum traijcientes,
Philippum de agro Mediolanensi tutando, certare compellerent. Ei quam dicta de cau-
sa Veneti miserant legationi respondentes Florentini, & si magnas prætēderint difficul
tates, quib. ab dimittendo Sphortia iuste absterrerentur, id tamē Sphortiæ arbitrio relin
D quere ostendebant. Is uero ab eadem legatione de traijciendo admonitus, nō æquū esse
respondit, ut cum paria ab utrisq; populis acciperet stipendia, uni pareret altero reniten
te. Rebus per eas ambages diu protractis, Veneti qui audissent Florentinos propalam
queri, illā Sphortiæ Hetruria abducendi quæ fieret instantiā, eò solum tendere, ut Lucē
ses obsidione leuati, uires resumerēt, aliquid intentare statuerūt, cuius facinoris argumē
to intelligerent Florentini Venetā gentem quæ belli prolixitatem odisset, eam illius ge
rendi rationem instituisse, ut bellorū satietatem fastidiumq; Philippum capere facerent
coactum de patriæ penatumq; custodia cogitare. Cum itaq; staret eis sententia nihil frā-
gendis Philippi opibus æque idoneum, q̃ si opulentissimum Mediolanensem agrū, un-
de neruos ille potentatus sui pecunias contraheret, incursationibus latrocinijsq; uasta-
rent, Abduā quà is fluuius ad Bergomēsem pertinet agrum, ponte iungere statuerūt, ut
castello in ulteriori fluminis ripa excitato potestas fieret Mediolanū usq; copias immit-
tendi. Itaq; materia in ualle Martinensium clàm parata marchionem Mantuanum gene-
ralem copiarum præfectum eò noctu ducere curauerunt. Præmissus tamen est cum pri-
ma acie Gata, ex cuius ingenio pons fuerat institutus, qui uadato per noctem natantib.

equis

equis amne,cum lintribus quas plaustris cõpo ttarat,pedites traieci ssent,iaciendo ponti B
carris aduecto intentissimus insistebat. Incõmodo aũt fuere maximo nocturni imbres,
quos imis sub Alpibus immodice effusos nequaq; nõ sensit exercitus.Sed cum de quar-
ta uigilia Larius lacus illis subito intumuisset,auctus inde ad aurorã Abdua fluuius trãs-
uectas cum Gata cohortes reliqui exercitus præsidio reddidit destitutas, q lintriũ in ea
amnis rapiditate nullus fuit usus,& tranantes temerario ausu equites uorticibus sunt ab
sorpti.Sole interim exorto cum proximæ regionis agrestes montani Brigantienses eas
hostiũ cohortes traiecisse,cæteros è regione transeundo intentos conspicati,accitis Loi
sii Seuerinatis militibus,in ea regione hyberna ducentibus accurrissent,tamdiu impetũ
sustinuit Gata,quousq; ruentes in uada milites enatassent. Omnibus tñ ab hostis gladio
ereptis,cum plurimos ulteriorẽ ripam saluos attigisse,quosdam aquis absorptos esse cer
neret,suis qui secum hosti resistebãt præmissis ultimus adnatauit.Frustrati ea transmittẽ
di spe Veneti,postq; sopitũ renouauerant bellum,iubent Mantuanũ,Abduensis glareæ
subiecta Philippo oppida oppugnare.Quæ cum Piccinino renunciata essent,ex Lunen F
si Ligustica regione mouens,quartis castris ad Padum duxit,& cum diem unam traijciẽ
do exercitu consumpsisset,tertia quæ secuta est, in conspectũ hostibus accessit. Veneti
autem milites illius aduentum habentes exploratũ, in locis ad eam partem palustribus,
qua hosti unicus esset accessus,sese cõtinuerunt,unde nec pugnãdi copiã neq; impetum
facere potuissent.Siue tamen pudor, siue pabuli coegerit inopia, mutatis ad octauã diẽ
castris,apud Bulgheriam Bergomensiũ consedere.Eos lõgo circuitu per montana Ber-
gomensiũ,tertia insecutus die Piccininus, intra castellũ pontis ad Olliũ egit præcipites,
quingentis carris quos deferendis exercitus impedimentis deputatos habebãt,cũ com-
meatibus interceptis.Inde in agrũ Bergomensem ducens, pleraq; ad eam partem sita ce
pit de Bergomẽsibus castella.Tum Veneti rebus in cõtrariã,q; existimassent partem in-
clinatis,ut qui hostẽ agitare rati,bello lacesserent acerrimo,apud Florentinos,ut Sphor
tiam trans Padũ ad se mitterent uehementius institere.Qua in re cũ uarias hinc à Sphor-
tia,inde à Florentinis tergiuersationes fieri uidissent, illũ ea ratione saltẽ Rhegium lepi- G
dum mitti efflagitarunt,ut Parmæ timẽs Piccininus, Bergomũ qua iamiam premi cœpe
rat,obsidione leuaret.Is enim Calepio funditus demolito, eam uallem & Treschoriã pri
mo recepit,& diui Petri ponte castello tria à Bergomo passuũ milia distãte, expugnato,
prominenti arcem ciuitatis arci,Capellã uocant,bombardis admouerat.Tandẽ conces-
sit Rhegium Sphortia,cuius ex Hetruria fathiscentẽ motũ, quamprimũ Piccininus ha-
buit exploratũ,& ipse mouens Parmã se cõtulit. Qđ aũt de pontifice suspiciosus Sphor
tia uereretur,ne cardinalis Florentinus,qui paulo ante ex Ferraria profectus,Romã re-
uerterat,Piceno recipiendo intenderet,octingentos equites ductore Italiano Foroiulia
no in eam prouinciã pręsidio misit,ut cum cohortem unã fratribus Picenum administrã
tibus attribuisset,turmasq; aliquot ad continuandã Lucæ obsidionem dedisset Florenti
nis,Italiano ad extremum dimisso uix dimidiã apud Rhegium habuerit legionẽ. Postu-
lantibus uero Venetis,ut Sphortia pace, quã Ferrariensis marchio cũ Philippo duce du
dum seruauerat rupta,agrum Parmensem discurreret,nouoq; implicitũ bello Piccininũ, H
ne Padum ultra traijceret,destineret,promissis ille copijs augeri identidẽ postulabat,il-
lisq; nullas mittentibus quin ut Padũ traijceret instantibus,& cum obstinatius recusaret,
dimissam legionem dimidiam auersæ à gerendo bello uoluntatis cõiecturam facere im-
properantibus,stipendia quoq; interim petita lente dissoluentibus,cœperat de repenti-
no in Hetruriam reditu cogitare,sublatisq; per iracundiã signis iniussus abscessisset, nisi
eum precibus retinuissent Florentini, Venetos rati illũ ad Lucæ oppugnationẽ ab se re-
uocatum opinaturos.Egit etiam cum Venetis pontifex Romanus,quem tunc curiã Bo
noniæ ostendimus habere,ne latrunculorum eiusmodi excursionibus, paruam reipubli
cæ suæ dignitatem minimaq; bello cõmoda allaturis uellent Emiliæ uiæ itinera,quæ so-
la Gallicis Hispanisq; ad Romanã paterent curiam, reddi intuta. Et Nicolaus marchio
Estensis,qui Rhegium urbem feudatorio iure habuisset à Philippo,licet nihil denegare
auderet,moleste tamen ferebat eam sibi impositã esse necessitatẽ,ut pro bello minimum
habituro momentum perfidiæ notaretur. Interim Piccininus quem hostium consilia
multis cognita,extremũ non latuissent,relicto in agri Cremonensis & glareæ Abduẽsis
finibus

A finibus præsidij quantũ tutãdis incolis ab incursionibus hostiũ satis esset, omnesq; Phi-
lippi copias Parmã contrahit, commeatusq; ui maxima propinquis oppidis imperat, a-
gasones ad sexcentos cũ singulis iumentis ad se mitti curat. Et fabris lignarijs quotquot
haberet ciuitas, scalas pontesq; ligneos facere iussis, propalã edicit militibus, ea ut com-
pararẽt quæ opem Lucensibus allaturi, per abrupta mõtium & inter hostium tela ducãt
itineri necessaria. Quibus minis cũ aliquãdiu intumuisset præmisissetq; onusta cõmeatu
scalis & pontibus iumenta, petentibus Florẽtinis Sfortia in Hetruriam paribus cum ho
ste cõtenderet itineribus, faciliter assẽsi sunt Veneti, quippe quibus satis supraq; uidere
tur audacissimum hostem, & suum quo parum uti possent onerosum copiarũ ductorẽ,
in Hetruriam se transferre. Quamprimũ itaq; mouisse signa Piccininum Sfortia habuit
exploratũ, & ipse mouens prius recta per Mutinenses traiecit Apenninũ, quàm tunc de
industria incessu segnis Parmẽsi agro excesserit Piccininus. Oppositas postea ducũ co-
pias aliquãdiu diremerũt Appennini iuga, & licet Sfortia peditatus robore ac saltuũ op
B portunitate fretus, maximas Piccinini uires quotiẽs cõgrederentur faciliter repelleret,
uarios tamen bellorum casus cõsiderans, & si fortè Piccininus cuiuspiã fraude, aliquóue
astu uia ab sese auersa traiecisset, paruo quẽ retinuerat equitatu diffisus, à Florẽtinis au-
geri copijs flagitabat. Qui tanta illius coacti instãtia Venetos orauerũt, ut Guidãtoniũ
Manfredũ in Brixianis militantem, cui populus Florentinus stipendia solueret, dimitte
rent in Hetruriã traducendum, aut si eum propria impensa retinere mallẽt, illius stipen-
diorum æra cõscribendis quos supplemento peteret Sfortia equitibus impẽdi pateren-
tur. Secesserat interea in patriã Ioannes Franciscus Gonzaga Marchio Mãtuanus, mul
ta inter abeundũ odij in Venetos cõcepti signa præ se ferens, & Fredericus Cõtarenus
exercitum Venetorũ, cui à Senatu gubernator erat datus, acceperat. Venerat quoq; ad
exercitũ Paulus Trunus uir Patritius, qui cum ex Senatus, ut dixit, sentẽtia, ductores in-
solentius de negligẽtia atq; perfidia arguisset, quosdã animis pridem abalienatos, ut di-
mitterentur, postulare coegit, eorũ primus fuit Guidãtonius Mãfredus. Quo sine diffi-
C cultate dimisso, Veneti primarios ex cõmilitonibus suis retentos, honoribus extulerũt,
paulopost Astorgius Mãfredus Guidãtonij frater, & Borsius Estensis adolescẽs, eque-
stris ordinis Nicolai Marchionis filius, pari facilitate dimissi alter Philippi, alter Sfortiæ
stipendia sunt secuti. Auctus Guidantonio à Florẽtinis Sfortia instare cœpit, ut emerita
etiã ad eam diem darent stipendiorum æra, alijs quæ in promptu essent turmis suo exer-
citui adiungendis. Sed cum e uestigio dissoluta, quęcunq; illi deberent, essent perpauca,
ad Venetos misit, multorũ mensium stipendia debentes. Qui cum missum ad se quęsto-
rem audire diutius distulissent, admisso postea fore dixerunt, ut Sfortia Padum cum le-
gione transmittẽs copijs, armis, pecunijs supra quàm cuperet expleretur. Et cum literis
interea sollicitatus ab Sfortia quæstor in Senatu dixisset, proficiscenti sibi Sfortiã pręce
pisse, ut emeriti ad eam diem stipẽdij, si peteretur calculũ poneret, & datas reciperet pe-
cunias: nec aliud esse rerum genus, in quo possit uerbi aut facti reddere rationẽ. Respõ-
dit princeps, eum esse Venetorum morem, eam iustitiam, ut omnibus quicunq; promis
D sam scripto iureiurandoq; exhibeant operam, promissa ipsi dissoluãt stipendiorum æra,
proinde induceret animũ Sfortia, ut nullas ab se pecunias peteret, aut quod posceretur
promissam militiæ operam exhiberet. Quæstore autẽ acrius urgente, & emeritas Sfor-
tię pecunias dari, aut sibi liberũ fieri, ut fide qua illis astringeretur absolutus, suis cõsuleret
rebus postulante: princeps dixit, Quin liberum supraq; nõ inuiti facimus. Eo tum con-
tra ac rati fuerant urbe digresso miserũt Veneti Florentiam & ad Sfortiam oratores, qui
cum ęris dissoluendi nullum facerent uerbum, protestarentur Senatum existimare, non
potuisse uerba quæstori dicta Sfortiam liberare, quin quoad conscripta dictaret stipen-
diorũ eius formula, sibi quemadmodũ antea militaret. At siue Sfortia, quod multi existi
marunt, prioribus quãdo apud Rhegiũ erat tẽporibus Philippo Mediolanensium duci
aures diu occlusas accomodare cœpit, siue exasperatum reuerso quæstore in Venetos
odium pendentẽ prius ruere fecit, qui nouis Philippi fœderibus inhiabat, nihil oratori
respõdit. Quin illo Hetruria digresso, Florentinos ut integra dissoluerẽt pro se Venetis
stipendia, uel se quemadmodum & Veneti missum facerẽt, instare cœpit. Qui precibus

illum promissionibusq; demulcentes orarunt, tādiu patiens sustineret, quoad pecunias E
uel maximo cum incōmodo ab exhaustis ciuibus extorquerent, & interea Venetos ne
ea essent peruicacia admonerent. Cumq; ingenti angerētur cura, quibus aut dāda essent
Sfortiæ supra uires æra, aut illo dimisso, extrema rei desolatio subeunda, præstantissimū
ciuē, qui & Venetis gratior esse cōsueuisset, Cosmam Mediceum miserūt Venetias ora
torem, qui cum multa ciuibus Venetis priuatim in eam sentētiā dixisset, ut si admisso in
Senatū fieret lata dicendi quæcunq; uellet potestas, si itē Senatus illi quæcunq; molesto
de Florētinis ferrent tulissentue animo aperiret, fore, ut pernitiosæ, & alioquin maxima
pariturę mala simultates tollerenť: introductus huiusmodi habuit orationē. Quod sem-
per aliàs, postquā male cōcordis tunc Florētiæ ciuitatis iniuria eiectus, ad uos ueni, ma-
ximo duxi à deo nostro muneri, quod mihi ex eo tēpore felicitati & gloriæ duxi, ut ue-
ster Venetus, uestræ reipub. charus dicerer, existimarer, magno mihi princeps illustris
oneri apud ciues meos esse incipit: adeò ut quod uestro de me tali iudicio elatus cōtraxi
inanis gloriæ peccatū, mœrore animi quo excrucior potuerim abolere. Grauib. patres F
optimi, & quæ diutius nullo possit modo ferre impensarum oneribus premitur ciuitas
Florētina. Satisq; habeo exploratū, quod uos pariter nō ignorare scio, nullū esse aut usq;
loci unquā fuisse ingenij, artis, industriæ, genus excutienda, inuenienda, abradenda, ex-
torquēda pecunia, quod nō ciues nostros & necessitas inuenire & uolūtas fecerit exer-
cere. Sed quod militibus senio uulneribusq; cōfectis plerunq; uidimus accidere, ut quo
iuuenes integriq; plurimū ualuerint saltu prouocati, cum positum ab ijs qui præsilierint
signum, oculo pedibusq; dimensi superare & polliceantur & credant, conari postea nō
attingāt, & quo enixius repetierint eo eneruati corporis uitio lōgius recidāt: idem no
bis hoc tempore cōtingit, ut nostri erga uos officij nō immemores, pactas ex fœdere pe
cunias quemadmodū antè appendere cum posse cōfisi promittimus, tum etiam anhela-
mus, quo postea magis enitimur, eo possimus minimū. Vnde factū ut plenas querimo-
niæ literas à uobis sæpenumero acceperimus, ꝗd tardè nimis ac parcè data cōmunibus
stipendiarijs æra, uoluntati nō impotentiæ attribueritis. Factum est etiā ut quod neces- G
sitas attulit, Lucense bellū nec ad cōsummatā uictoriā perducere: nec quod pariter op-
tamus, cum rerū salute possimus intermittere. De necessitate uerò quod dixi, postquam
in eius rei mentionē incidi, cum explicauero, fortassis cætera quę huius diei intentio ef-
flagitat, reddenť intellectu faciliora. Meministis, princeps optime, quod omīs nouit Ita
lia, Nicolaū Piccininū, qui incognito tunc nobis astu, motus Genuæ operiretur, tandiu
in agro Pisano exercitū cōtinuisse, quoad direptis oppidis, exustis uicis, agro undiq; cō-
pilato, fames illum retrocedere compulit. Cum autē asperam sub diuo durasset hyemē
& damnosissimā populo Florentino simulationem detexisset, Baptistæ Fregosij in fra-
trē impietas, illo Lucensi agro excedēte, immissus est recipiēdis quę amiseramus castel-
lis Franciscus Sfortia, uobis nobisq; cōmunia faciens stipendia, quē auertendo à Pisæ
mœnibus, ab agri Florentini incendio communi hoste ex Piceno uocari fuistis offensi.
Eo nostris, quas propria cōscripsimus impensa, copijs freto, dum nostra quæ hostis pre-
sidio tenebat, reciperet plerisq; Lucensiū castellis potito, cum Piccininus spe sua frustra H
tus in Hetruriā rediturus uideretur, placuit, cōsilio est factum uestro, ut expugnatis Lu-
censium castellis, saltibusq; ubiq; uel intercisis, uel pręsidio firmatis, Piccinino in Hetru-
riam, unde in Apuliæ regnū crederetur iturus, præcluderetur aditus. Hinc eo accessum
differente, & nostrorum uictoria procedēte, ad Lucæ obsidionem nō alia quam ut dixi
necessitatis ab tēpore & à uobis impositæ causa est peruentum, qua ciuitate potiri facil-
mum dixerunt fore militarium rerum periti, & noster populus tunc sperauit. Quæ uerò
obstiterint, infortuniúmne nostrorū, an quæ ad manus peruenerūt literæ adhortationis
plenę à uestris ciuibus ad illos datæ, & data insuper Lucensiū oratoribus ab hoc Senatu
pacis spes maxima, haud affirmare ausim. Quod certū est nō dissimulabo, nisi Sfortiam
traijcere Apenninū, meliore ut reor iudicio quàm successu uoluissetis, quę nūc in rebel-
lione durat, quæ societatis nostræ uires nunc distinet, & utinā non dissipet, eneruet, Lu-
ca in potestatem iam diu uenisset, liberumq; esset factum, hostem qui diuisas tribus di-
stātibus in locis copias nostras uel superat, uel æquat, iunctis & in robur unum coactis

utriusq;

A utriusq; populi uiribus opprimere, exterminare. Quod autẽ attulerit fructũ Rhegiensis
illa expeditio, postquã huc loci ea est uentũ causa, ut homo patria Florentinus, fide, con
suetudine, affectione Venetus, quæcunq; in cõmunem rerumpublicarũ salutẽ sint mihi
nota aperiam, quæso attenti audiatis. Cum sibi ab Romano pontifice timens Sfortia,
quod uobis sępenumero dixisse memini, cõstanter proposuisset, nullas fore tãtas aut pe
cuniarum, aut precum, aut suasionũ uires, quibus adduci pateretur, ut trium dierũ itine-
re, longius à Piceno abesset, Padũ copias traducere à uobis requisitus, obstinatè recusa-
uit, nec ullæ fuerunt populi Florentini artes, nulla priuatæ rei cõmoditas, nulla capiẽdę
Lucæ auiditas, quæ illi transitũ dissuaserint: ductis postea Rhegiũ copijs, cũ obsesso ab
Romano pont. per Romandiolam itinere, difficilem sibi & impeditam in Picenũ uiam
cerneret, si patriarcha ut uerebatur in eam descẽdisset prouinciam, Italianũ Foroiulianũ
oborta per Ferrarienses uia, cum omnibus copiarũ neruis eò transmisit. Vnde est factũ,
ut qui Piccinino impar bellũ gerere iussus recusaret, cũ pecunias peteret, nullas à uobis
B impetrare potuerit. Quę hactenus dixi certa mihi sunt, princeps illustris, quę sum dictu
rus, talia sunt, ut licet restibus scriptóue aliquo, aut quia præsens adfuerim probare ne-
queã, ea ęque ac priora pro certis dici posse uerear, opiner. Destitutus stipendio à uobis
Sfortia, qui & famosas de se quorũdã ex ciuibus Venetis uoces in cõuentu cõmilitonũ
stomachãs iactaret, Philippi Mediolanensiũ ducis nũcios quibus uerba pro uerbis red-
dere prius cõsuesset, ea admisit, excepit, uultus gestusq; comitate, ut quod ab eo per ira-
cundiã quãdoq; per hos dies dictũ esse uobis scripsimus, tunc reipsa & per scriptam fœ-
derum formulam cõclusum fuisse rear, existimem. Si quãdo tamen missi ad eum ciuita-
tis nostræ oratores, meliorẽ de uobis spem fecerunt, si retenta hactenus stipẽdia in dies
à uobis parari dixerunt: sese debiti sui memorẽ respondit, nunquam honori suo, cuius se
dicit amantissimum si id fiat, quandiu obligationis suæ tempora durẽt defuturũ. Ea pa-
tres optimi, cum magistratibus & uocatis populi consilijs referũtur, eò iracũdię quosdã
ex nostris ciuibus prosilire faciunt, ut quæ de literis, de data spe Lucensium oratoribus
C disseminata sunt, hoc facto cõprobari argumẽtenť: quasi uerò ea ratione stipẽdia Sfor-
tiæ cessetis dissoluere, ut illius copijs destituti, nõ modò Lucẽsem deseramus obsidionẽ,
sed ab furẽti Piccinino miseri obsideamur. Eoq; amentiæ quãdoq; est uentum à nostris,
ut satis supraq; uobis futurum uideri cõtendant, si intẽtus nostræ obsidioni Piccininus,
recipiẽdi Abduensis glareæ castella uobis occasionẽ præstabit. Quos uerò subeã, qua-
les patiar labores, qua afficiar animi & corporis anxietate, leniendis qui ea sunt insania,
quę audiã de me ipso, quẽ Venetũ appellant, si dixero, & cõmuni periculo & laboribus
meis cum licet occurrere diligentius pergetis. Sed hæc satis in præsentiarum. Non sit a-
pud uos dubium, patres optimi, quod principio dixi populum Florẽtinum caruisse pe-
cunijs, ut nullũ illis inueniẽdis extorquẽdis prosit ingenij acumen. Bellũ Lucense quod
cõmunis periculi necessitas imposuit, eò loci est perductũ, ut paruo tempore, si in id li-
cebit Francisci Sfortiæ copijs incumbere, cõfectum eatur & maiora cõficiendi magnã
ac diu optatam afferat cõmoditatem. Orat itaq;, illustris Princeps, populus Florẽtinus,
D ego si quid hactenus pietas in hãc rempub. mea, susceptiq; pro ea maximis cũ periculis
labores mei sũt meriti, deprecor, obtestor. Date quę emeritũ se dicit, etiã immerito Sfor
tiæ stipendiorũ æra, neq; uelitis cõmittere, ut ea uel urgente causa, uel suadente occasio
ne, Philippo adhæreat. Quod nãq; iussus sum ad extremũ dicere, qui nihil solus per ino-
piam hac tempestate potest populus Florẽtinus à uobis destitutus, illum quocũq; ierit
non sequetur ducem, sed amplectetur uictorem. Cosmo, cum uerbis finem fecisset, lo-
co ubi tunc habebať Senatus deducto: & cum diu de respõsione altercati cõcordes fuis-
sent patres, reuocato in hãc sententiã dux respondit. Rectè omnes existimasse, qui Cos-
mam Medicẽum, tertio abinde anno postquã fuerit patria exul, pro Veneto habẽdum
censerint, cum ea fuerit patritiorũ erga se uoluntas, ea de ipso fides, ut omnia illi æquè ac
patritiorum primarijs aut grata cõcessuri, aut ardua fuerint cõmissuri. Venetos itẽ mul-
ta post reductos Cosmam & Laurentiũ Mediceos, cõcessisse Florentinis, quę alias fue-
rint negaturi, ut ex boni uiri fide, ex officio debuerit quęcũq; perpessum se & pati dixe-
rit, si etiã Florentinæ rei quã plurimum concernunt nullo conducerent modo, æquani-

mitet tolerare. Quantum attineret ad reipub. Florentinæ mãdata quæ exposuisset se ea B
ratione quid de literis ad Lucenses datis responderet non habere, quod eam rem tunc
primũ audiuerit, sed aduerteret ipse, multos esse Venetijs populares uiros, & quidẽ ditis-
simos Luca oriundos, quorũ & nullius patritij eas fuisse existimaret literas, si cõtrà esset
compertum, fore ut illius qui scripserit exemplo, cæteri posthac ab huiusmodi epistolis
deterreãtur. De spe oratoribus data ab Senatu, se haudquaquam inficias ire, quin etiam
uerborum quæ respõdisset hanc formulam nulla mutata sententia replicare. Redirẽt in
patriam, si minus per obsidionẽ liceret, suos per epistolas in spem erigerẽt, fore si a Phi-
lippo discederet Lucensis populus, ut Senatus Venetus, qui Lucenses diligeret Florẽti-
num populum ad transactionẽ aliquam suasionibus adduceret. Nihil postea ab Lucẽsi-
bus fuisset responsum, ideoq; datam eiusmodi spem nullum illis attulisse præsidiũ. Quæ
per insaniã diceret suos protulisse, partẽ esse ebullientis in stomacho ueneni, quod euo-
mere pridem dispertirent. Sed prætẽdere huiusmodi homines quã pridem parturiũt in-
gratitudini, perfidię, impietati negata Sfortiæ stipendiorũ æra. Quo in negocio dudum F
declarauerũt, Venetos item æque ac Florẽtinos, æris exhaustos, pendendis quibus de-
berent bene merẽtibus grauari. Irent ipsi quibus præstaret pręstitissetq; hactenus opem
Sfortia, penderẽt stipẽdia: nec tantopere ingemiscerẽt, si argentum aurũmue, quod sæ-
pe aliàs magna effudissent cum rerum iactura, nunc subijciẽda sibi uicina & quidẽ opu-
lentissima ciuitate impenderent. Senatum Venetorũ collata pridem in populũ Floren-
tinũ maxima beneficia, satis supraq; nũc ire cumulatũ, q debitas ex fœdere copias, ab il-
lo trãs Padũ mitti nõ petat: de habito ab Sfortia cũ Philippi nuncijs colloquio, de fœde
ribus nouis, de sua cum illo cõiunctione uiderẽt ipsi, memoresq; essent, paruo duratura
tẽpore, & malè interim iocũda fore, quæcũq; illa essent quibus faciẽdis, fidei, honesti &
iustitiæ respectus abfuisset. Expeditus ea expeditiõe Cosmus, cũ aliquot dies Venetijs
fuisset, multos ex patritijs, quorũ plurimis cõsuesset esse familiarissimus aduertit, nedũ
se, ut antea nõ cõuenire, sed cùm possent obuiũ declinare. Quãobrem Ferrariã ad ponti
ficem, qui pacem cõponi continuo laboraret, ea se cõtulit ratione, ut aut pacem iniquio G
ribus etiã reipub. suæ conditionibus cõcludi pateretur, aut Venetos ad solutionẽ Sfor-
tiæ faciendã induci à põtifice curaret. Decedẽti uerò ex iniuncta legatione subrogatus
est Iulianus Deuantiatus equestris ordinis Florẽtinus, qui omnibus quę Cosmo erãt di-
cta à Venetorũ duce, pro ultima respõsione habitis, cum sese etiam nulla exceptum co-
mitate à patritijs euitari cerneret, homo uehemẽtiori qua Cosmus omnino careret, iracũ-
dia, nihil quod Cosmus accuratè fecerat, magistratus & populum Florentinũ latere est
passus. At Piccininus per id temporis mora sub Apennino longiore facta, postquam se
transitu prohiberi uidit, in Mutinensis agri campos deduxit, & cõmeatu quẽ iumentis
cõportatum fuisse ostendimus, Castellionem Lucensium oppidum, quod esse diximus
in Apennini iugis, cũ peditatu misso, rectà per Æmiliã Flaminiamq; uias, iter ea ratione
instituisse simulat, ut per Bononienses ad dexterã, aut per Romãdiolæ saltus in Hetru-
riam, & inde Lucã se cõferat. Et cùm Bononiensem agrum, qui Romanæ ecclesiæ iuriũ
esset, põtifice inscio attingere sibi religiosum diceret uideri, ad eũ suosq; in Bononia ma H
gistratus mittit, qui illius sibi summè necessarij itineris ueniam petãt, polliceanturq;, suã
legionem agrestiũ rebus omnino intactis, pacifice transiturã. Pontifice quod alioquin
denegare nõ potuisset permittente, mittit ad illum Piccininus nuncios, qui hortẽtur, ut
cõstantem de se fidẽ habere disponeret, quia cum ipse Perusio ecclesiæ Romanæ subie-
cta ciuitate oriundus, nũquam antea læsisset ecclesiasticos, tum maximè ista tempestate
oppressam ab Sfortiæ tyrãnide ecclesiã cuperet liberare. Gratus fuit põtifici sermo, quũ
tamen Philippum lædere uereretur, aliquãdo respõdit, curaret cum Philippo, ut pacem
quę tolerabili offerretur cõditione acciperet: qua cõstituta se à Philippo dimissum Ro-
manæ ecclesiæ stipẽdijs honoraret. Erant apud Piccininum tempestate ilia Camertiorũ
oratores qui quod Sfortia eorum ciuitatem ecclesiæ fidelẽ aliquando læsisset, læsurusq;
uideretur, subsidium quod pontifex non duceret præstandũ, ab illo petebant. Hos Pic-
cininus ad pontificem ter quaterq; mittens affirmare iubet, sese qui Philippũ maximis
affecisset beneficijs, ab eius seruitio liberatũ, noua posse stipẽdia sequi, sed eã sibi ipsi le-
gem

A gem imposuisse, ut nihil prius intentet, q̃ clausos Lucẽses & obsidione liberet, & in pri-
stinũ restituat rerũ statũ. Motis interea castris Bononiensi appropinquat agro, & Sfor-
tia firmatis præsidio, quæ spectãt in Mutinẽses, Apẽnini iugis aditus omnes, qui Bono-
niensi uia in Hetruriã paterẽt scidit, peditatuq́, & obice firmissimo cõmuniuit. Guber-
nabat pro ecclesia & põtifice Bononiã Daniel Cõcordiensis episcopus, qui cum multà
aliàs Piccinino cõcessisset grata, maiore secũ usus audacia, nũcios ad eum mittit renun-
ciaturos, si ecclesiæ Romanę & põtifici amicaret̃, illac trãsiturus documẽta daret publi
ca, q̃bus innixi agrestes ruri adesse audeãt, nec suo in urbẽ oppidaq́ receptu eò loci res
adducant, ut tanquã hostem illũ oporteat expectari. Ad ea Piccininus dulcia quæcunq́
in buccam uenerũt reddens uerba, patẽtes nũcio dedit epistolas, sigillo munitas, quo in
solennibus cõscriptis cõditionibus uteretur. Summa epistolarum erat, se ducis Medio-
lani uices gerentẽ, illius & proprio nominibus, omnia quæcunq́ ditionis Romanæ ec-
clesiæ & Eugenij illius põtificis cẽserent̃, ciuitates, municipia, arces, castella, oppida ab
B sua & legionis cui præerat iniuria, salua intacta & illæsa redditurum. Et motis postridie
castris cũ apud Bononiã statiua habuit, & secundũ eius fossas iter fecit mitissimi hospi-
tis speciẽ præ se tulit. Castris exinde apud Idicẽ fluuium uia Aemilia firmatis, ad dexterã
Apenninum uersus iter flectere uidebatur in Hetruriam traiecturus. Sed cum quatuor
ibi fuisset dies, Astorgium Manfredũ cum duabus expeditorum militum turmis pręmi-
sit: Qui Aureoli Florẽtinorũ oppidi agrum, raptim populatus oppidũ obsedit. Secutus
postea cũ legiõe Piccininus Aureolo prima oppugnatione per uim capto direptoq́ fit
certior, noua Sfortiæ cũ Philippo fœdera, quę diu quæsita fuisse ostẽdimus, aut tũc fuis-
se primũ cõclusa, aut quod multi existimarunt, cum prius clàm essent firmata, tunc par-
tium consensu fuisse in publicũ deducta, quãdo apparere posset Florẽtinos necessitate
cõpulsos, id Sfortię uel inuitos permisisse, quod suæ iurisditionis oppida tam infestè ho
stes diripere occepissent. Noua fuit, & aliàs inaudita fœderũ quæ tũc emanauerit formu
la. Florẽtini nanq́ cum Philippo acerrimas, prout sæpe ostendimus, inimicitias secũ ex-
C ercentes, nulla tũc inierũt fœdera, nec aliqua ex parte à societate cum Venetis pridẽ ini
ta discesserũt, quippe qui prohibiti ex fœdere, nullam iniussu Venetorum pacem inire,
pacis mentionẽ nullatenus fecerũt, sed cum omnis esset de Lucẽsium obsidione cõten-
tio, fœdus, sequestre Sfortia, cũ Lucẽsibus iecerũt, fore utriq́ populo in decenniũ ea cõ-
ditione cõfœderationẽ, ut capta Lucẽsis agri oppida, & castella Florẽtini dñinio retine
rẽt, Lucẽsibus interea sex passuũ milia ius esset incolis dicẽdi potestas, & agri priuati, q̃c
quid esset ubiq́ dñis redderet̃, bello inuicẽ populi nõ se læderẽt, si q̃s uerò lacessisset, lę-
so auxiliũ afferret alter. Fœderum huiusmodi cõseruator Sfortia dictus. In cuius fœdere
cũ Philippo seorsum icto, illud primũ interuenit, ut Blanchã filiã diu, prout ostẽdimus,
spõsam illi ad fines agri Parmẽsis mitteret põpa solẽni in Firmanã arcẽ, locũ tãtis nup-
tijs idoneũ, traducendã. Quantum uerò ad sopitas attinuit cõtentiones, excederet Ro-
mãdiola Piccininus, nec ipse aut quispiã alter Philippo militãs, Florentinos quibus ipse
Sfortia quemadmodũ antea faceret stipendia, aliqua ex parte in posterũ læderet, si fortè
D cõtra fieret sibi etiã Philippi stipendia merẽti illis præsidio adesse liceret, Stipendiorum
partẽ quã Veneti pẽdere cõsueuissent, dissolueret Philippus. Florẽtinis itaq́ hac Sfortię
fœderũ formula bello liberatis, iussus à Philippo Piccininus, agro excessit Florẽtino, &
in Forliuiẽsem delatus, cũ Aureolũ palàm restituere nollet, sine præsidio dimisit, quod
uicini Mutilanenses uacuum pro Florẽtino populo receperũt, statiuisq́ apud Camura-
tam, qui locus Rauẽnates Cesenates & Forliuienses, cuius ager est ciuitatis cõterminat,
in castrorũ, quæ diu duratura esset, speciẽ firmatis suam cõtinuat simulationẽ, se nanq́ à
Philippo dudũ & nuper Luca obsidione soluta ab ea qua sibi spõte sua imposuisset, sub
ueniendi Lucensibus necessitate, liberũ prædicans, intolerandã dies noctesq́ ubi exau-
diretur eiulabat iniuriã, qua se affecisset Philippus, qui cum Sfortia implacabili sibi ho-
ste se inuito redisset in gratiam, fore cõminatus, ut Philippus qui præstãtissimos poten-
tissimosq́ Italiæ bellorũ duces duos habere existimet, nec se qui consulto non rediturus
abierit, nec Sfortia habeat, quẽ ipse bello agitatũ, aut Italia pelleret, aut de retinẽda Be-
neuento ciuitate sibi fidelissima coactũ pugnare, bellis perpetuis distineret. Et ad põtifi

cem Romanū mittens orauit, ut se pecunijs adiuuaret, quibus careret Philippi stipēdio E
destitutus, cogitaretq; aliquādo quo pacto cōsuleret rebus suis. Credidit pōtifex qđ in-
sinuatiōibus suggestū erat, & quinq; aureorū milibus mutuatis suasit, ut aut Romanæ ec
clesiæ mediocri cum stipendio militaret, ciuitatem aliquā sibi & filijs in maioris stipēdij
cōpensationem habiturus, aut si maiori pecunia indigeret, Venetorū stipendia sequere
tur, quibus ut nouerat permissuris, optatā nihilominus operā præstaret ecclesiæ, ab qua
munere aliquo, quod filijs foret perpetuū donaretur. Ierūt sępenumero redierūtq; nun-
cij hinc inde missi. Et eo in tempore cum firmā de se spem faceret pontifici Piccininus,
machinatio cum Philippo ab ipsis primordijs instituta, ad effectum quadruplicē proce
debat. Nam Veneti Florētina societate, & Sfortiæ adiumēto, quod maximū uel solus af
ferebat illius timor, destituti nullū interea quærebāt alium, nec oblatū acceptabāt equi-
tatū, & pōtifex de muniendis pręsidio prouinciæ ciuitatibus oppidisq; à plerisq; admo-
nitus, insidias Philippi quibus eū sæpenumero perniciose lęserat memorātibus, neminē F
exaudiuit. Fuit tertio loco spacium Philippo iniuriæ omnibus ostentandæ, qua pōtifex
illū afficere pergeret, qui ductorē belli uirū, nisi pōtificis autoritas corruptelæ interces-
sisset, fidelissimū, in quo omnis rei suæ salus cōsisteret, malo ab se animo alienaret. Quar
tus machinationis protractæ effectus à Spoletanæ ciuitatis calamitate pēdebat. Francis
cus nanq; Piccinini filius, quē suprà ostendimus à patriarcha fugatū, sese intra Mōtisre-
galis mœnia recepisse, cū multos in mōtana regione illa menses fuisset moratus, Pyrrho
abbati Casinensi opem laturus, in agrum Spoletanū descenderat. Ei Pyrrho, quē ponti-
fex Spoletanæ ciuitatis gubernatorem quatuor tenuisset annis, tāta cū Spoletanis ciui-
bus intercesserāt odia, ut ex Superba cui præerat arce cū ciuibus aperto cōtenderet bel-
lo: quod autē in arce alioquin inexpugnabili, cōmeatus penuria laboraret, ciues illū fa-
me cōficere rati, omnes uiarū, quæ in illā extrinsecus perducerēt, exitus intercisos pręsi-
dio cōmuniuerat. Et cum interea pont. Romanus pacem constituere, & debita illi abi-
turo stipendia dissoluere, multis longo tēpore habitis tractatibus distulisset, ad eam cō- G
meatus carentiā obsessi uenerant, ut caballinis carnibus multo tempore fuerint nutriti.
Quamobrem accitus ab Conrado Trincio Fulginate uicario abbatis affine, qui & ipse
pōtifici inimicaretur, Franciscus Piccininus in agrum, ut diximus, Spoletanū, se cōtule-
rat. Iunxeratq; copias Italiano Foroiuliano, qui Sfortiam deserēs, à quo, ut ostēdimus, in
Picenum præsidio erat missus, prædicti Cōradi instinctu, agrum Spoletanum aliquādo
fuerat depręDatus. His copijs & omi robori iuuētutis Fulginatū Nursinorūq; qui acerri
mas cum Spoletanis exercerēt inimicitias, coactis in planitie Spoletana, abbas Spoleti
norum multitudine obsidenda, ad decumanā portam arce intētius occupata, nōnullos
reperit in ciuitate perfidos, q porta inferiore ciuitatis prodita, eas noctu copias admise-
runt, quæ urbē ingressæ cùm obuios, qui domi manserant partim fudissent, partim obni
xius reluctātes trucidassent, in arcem est peruentum. Pertulerat interea immixtus pug-
nantium fragori mulierum uirorumq; clamor, & accurrētes mulieres uiriq; in stationes
attoniti nunciauerant, proditam urbem, hostes, muros portamq; irrupisse: quo metu ef- H
fusi sine ordine in ciuitatem, qui stationes seruabāt, cū hosti obuiassent uictori, uel repel
lebantur pugnātes, uel occumbebant pertinacius resistētes. Abbate aūt suos iniuria to-
leratæ famis exasperatos immittēte, perculsi metu ciues pręcipiti saltu per montiū deue
xa quaquauersum abiere, paucis q̄s aut periculi insolētia pplexos, aut alia detinuit mo-
ra capti, & in uincula sunt cōiecti. Direpta est eue stigio ciuitas, eo minori cū detrimēto,
quod pridem Spoletani mulieres puerosq; & aliam bello ineptā multitudinē, cū leui su
pellectile in uicina oppida cōportarant. Simulauerat uerò Nicolaus Piccininus filiū eò
loci se inscio perductū, binasq; à pōtifice reqsitus epistolas quas legissent, q perferebāt
nuncij, ad illū dederat, imperiosius mādās, excederet Spoletano agro, nec quicq̄ sibi cō
mune sineret cum ijs qui Romani pont. hostes essent. Ea tempestate unicus erat in Ro-
mādiola Ostasius Polentensis, Venetæ reipub. subiectus, qui Rauennā urbem uetustis-
simā, Tyberianū nobile oppidum, quod dicunt Bagnacauallū, ac Rusium, Fusignanūq;
castella p Romana ecclesia gubernabat. Ei quādoq; suaserat Astorgius Māfredus Pic-
cinino, prout ostēdimus militās, cuius sororē Zenibram haberet in matrimonio, ut Ve-

netorum

A netorũ fœdere omiſſo, adhæreret Philippo. Sed cũ is adoleſcẽs humilioris ingenij, Ve-
netos optimè de ſe meritos linquere noluiſſet, eoſq́; ut opem afferrẽt ſępenumero peti-
uiſſet, illi Ioannem Tollentinatem qui ad ſua ſtipendia tunc temporis cõductus Ceſenę
erat, eò cum equitibus trecentis ire iuſſerũt, quem ſuadente Aſtorgio, ne Piccininũ eam
ob rem cõtra ſe irritarẽt Zenſbra eiecit. Paulopoſt Bagnauallenſes ab Aſtorgio ſollici-
tati ſeſe illi prætẽſo Piccinini nomine dediderũt. Similiter Cuſſenſes, leui expectata op-
pugnatiõe, & tertio loco fecere Fulſignanẽſes. Inſtitit iteratò apd' Venetos Oſtaſius, ut
afferrẽt pręſidiũ perituro. Illi uerò etſi partim Piccinini uerbis in ſpẽ erecti, partim eiecti
Tollẽtinatis iniuria erant redditi tardiores, Franciſcũ Laureanũ patritij ordinis miſerũt
cũ tenuiſſimo peditatu. Interim Piccininus cognitis quę ab Aſtorgio gerebantur, cũ le-
gione mouẽs Rauennã acceſſerat: quod autẽ ea ciuitas torrenti cincta gemino, ad eam
partẽ, quæ ad cõtinentem pertinet, aggere altiſſimo & muro munitᷓ uetuſtiſſimo, altera
quę ad ſubiectã Paduſam ſpectat ſtatuit oppugnare. Sed cum hinc uetuſta, quę in Padũ
B nauigia perfert foſſa, inde amni quẽ iuncti ſub urbis mœnibus torrentes efficiũt, Bede-
ſum ueteres appellãt ſcriptores, prohiberetur, amnẽ quà paululum à mari recedens erat
ſtrictior, põte parat iungere ſubitario. Intrauerat uerò portum qua die Piccininus appli-
cuit, Ludouicus Demolinus patritij & ipſe ordinis à Senatu miſſus, cũ ſcalmis duode-
cim in maritima pręlia paratiſſimis. Quare cũ perpetuo tridui pręlio enixus pontẽ iace-
re intentauerit Piccininus, hinc ab repugnãtibus de aduerſa fluminis ripa Rauẽnatibus
Laureani peditatus prohibebatᷓ, inde à Demolino ex ea quã inſederat fluuij ripa diſtur-
babatᷓ, futurumq́; apparuit, ut amnis trãſeundi quã cõceperat ſpe fruſtrareᷓ, niſi Demo-
linus cum ſulphureo pulueri bombardã emiſſurus ignẽ admoueret, flamma correptus,
manuſq́; & faciem uſtulatus prælio exceſſiſſet. Eius nanq; caſu factũ eſt, ut territi naua-
lis pugnæ milites, & qui de ripa pugnabant Rauennates, prælio intermiſſo recedentes
pontis in utraque ripa firmãdi fecerint poteſtatem. Traductos ponte milites, quam in-
greſſi eſſent inſulã ab incolis edoctos, Piccininus qui oppugnationi urbis intentus erat
C cõtinere nequibat, quin expoſitam in patentibus campis armatorum prædam abactu-
ri, palantes uagiq́; ordines perturbarent. Ea nanq; inſula ad partẽ illam quæ urbi eſt con-
tigua, Montone torrente, & ſub eo Bedeſo amni, inde Adriatico pelago, poſt Pado &
Paduſa, ad uſque urbis mœnia circundato, millium fermè quinquaginta ambitũ habet,
quam, quia ſemper aliàs ab incurſu hoſtium tuta fuerat, eſtq́; in ea campi perpetuo anni
tempore paſcui amplitudo maxima, armenta populi Rauennatis & uicinorũ Roman-
diolæ oppidorũ innumera frequentabant. Dum itaq; prædatores à pugnaturis militi-
bus ſecerneret Piccininus, tunc agreſtiũ qui in urbe erãt importunitate & penè illata ui
adductus, Oſtaſius deditione facta in Philippi partes conceſſit. Auctus Rauennæ op-
portunitate Piccininus, patrati apud Spoletum facinoris certior eſt factus: quo nuncio
magna celeritate allato ab equite celociſſimo, qui patentẽ ingreſſos portam Franciſcũ
Italianumq́; fuerat per noctem comitatus, epiſtolam pontifici ſcripſit, haudquaquã uer-
bis, quę tam diu pontifici dederat, & ſenis uiri moribus reſpõdentem: feciſſe pontificem
D iniquè, qui ſe uirum in primis integerrimum ad perfidiam perlicere ſit conatus, adduxe-
ritq́; in capitis periculũ diſſeminatis paſſim rumoribus, & literis ad Chriſtiani nominis
reges principeſq́; omnes de ſuo ad Venetos perfugio datis. Proinde omnes intenderet
uirium conatus, ſe ut hoſtem perſequẽdo, quandoquidẽ ipſe pariter illius euertẽdis re-
bus per fas & nefas propoſuiſſet intendere. Epiſtola tamẽ quod conſtat ſcripta, ſed nun-
cio quem illi perferendæ deſtinauerat nõdum data, Imolam delatus cum perfidi, ut erat
cõſtitutum, pręſide intercepto turmam introduxiſſent, unam Forliuium miſit cohortẽ,
& Bononiã cum cæteris profectus epiſtolam dedit. Qua lecta põtifex qui illũ Caſamu-
rata mouiſſe prius intellexiſſet, tunc primũ à baiulo didicit Imolam rebellaſſe. Eodemq́;
momẽto uenerũt diuerſo itinere nũcij, hinc Benteuolienſes perfractis Donatianæ por-
tæ ſeris Piccininum Bononiam accepiſſe, inde apud Forumliuij, ciues paganis pontifi-
ci rebellare cupiẽtibus repugnare. Stupendum autem & rarò aliàs auditum fuit, tot ur-
bes, tot municipia, caſtella, oppida altero quàm rebellari erat cœptum die hoſtibus cõ-

sensisse. Sed maiori posteris miraculo futurũ nequaquã dubitauerim, ex uiginti quæ illi E
insunt prouinciæ arcibus, quarum primæ inter plurimas Italiæ sunt munitissimæ, nullã
octauo rebellionis oppidorũ die, fidem pontifici seruauisse, quũ tamẽ nec bombardas,
nec tormenta, neq; unius tragulæ ictum adhibuerit Piccininus, & lectis ex industria ui-
ris, quorum fides rem pontificis administrantibus cognita esse dicebatur, commissæ ac
cõmeatu & necessarijs perferendæ in multos mẽses oppugnationi munitę essent. Inter-
ea dum à Bergomensis capellæ, ut suprà est dictũ, obsidione reuocatus, tam multa cõfi-
cit Piccininus, Ioãnes Frãciscus Gonzaga Mantuanus marchio cõceptum in Venetos
odium plurimis præ se ferens signis, in patriã redierat. Et Gata quẽ Veneti suppresso ge
neralis capitanei nomine, rei bellicæ gubernatorẽ appellabãt, captas, ut ostẽdimus, hye
me quæ præcesserat à Piccinino ualles, & Bergomẽsis agri castella receperat. Quumq;
matura essent in agris frumẽta, in Cremonẽses ducẽs omnia ꝓsternebat. Quibus auditis
Piccininus, omnes quos in lõga simulatione illa cõparauerat, copias colligit. In primis
Italianum Foroiulianũ, quem Philippus castellis agri Terdonẽsis tribus donauerat, & F
Franciscũ filium à Spoleto reuocatos, illum sese in Lombardiã sequi iussit. Hunc captis
Romãdiolæ urbibus præsidio deputauit, & Petrum Ianpaulum pont. in Bononia mili-
tare cõsuetum præmisit. Ipse nullo præter Guidantonium Manfredum, qui se Fauentiæ
cõtinebat, quemq; Imola donare, & in stipendia cõscribere promiserat, in Romandio-
la relicto, quartis castris profectus, Padũ sub Cremona attigit, ubi quũ traiecisset exer-
citum, Casale maius obsidere perrexit. At Veneti quamprimũ de accessu illius in Lom-
bardiam habuerũt exploratũ, minora Cremonensis agri castella, quibus capiendis reti-
nendisq; magnas dudum impendissent pecunias, relinquẽtes oppidanis custodiendas,
Suncinum & Casale peditatu muniuerãt. Iusserantq; Gatam hosti, ne Ollium fluuium
transmitteret cum omni copiarũ robore se opponere. Quamobrẽ Gata castris apud Bi
nam positis, castellũ duodecimo ab Casali distans miliario, cuius arces in utraq; Ollij ri-
pa munitissimę, subiectum defensant pontẽ, Casale maius fouere, & hostes ne traijcerẽt
prohibere curabat. Gonzaga autẽ marchio sese interea Mãtuæ continebat, & quia nõ- G
nullas emeriti stipẽdij pecunias sibi Venetos debere dixerat, illorum uerò magistratus
partem eius pecuniæ in defectuum, quos militem recensentes repererant supplemen-
tum detrahi contendebant. Fama dudum emanauerat, ipsum Philippo ịctis clàm fœde
ribus consentire. Quod quũ suspicati essent Veneti, oratoribus illum ex senatu amicio-
ribus delinire conati, censuræ militaris pœna donauerunt, & integra quam prius postu
lasset data pecunia, ut sua stipendia quemadmodũ antea sequeretur, insuper copiarum
præfectura cum potestate solito maiore ornari pateretur, instabant. Is uerò cui cõtraria
animo sederet sententia, quandoq; imperitiam rei militaris, quandoq; pacis, ocij, quie-
tis desiderium, quo diu tentus fuisset, dum illis Brixia, Bergomo, & Cremonensis agri
parte maxima augendis insudabat, excusationi prętẽdit: petentibus uerò oratoribus, ut
postquam ocio animũ applicasset, Carolum Gonzagam filium sua sequi stipẽdia pate-
retur, nec uerbo abnuebat, neq; id re ipsa confici permittebat. De se tamẽ & palàm præ-
dicauit, & senatui per literas spopondit, nunquã prius fore, ut illorum hosti Philippo fa- H
ueret, quàm urbe Veneta undiq; oppressa, diui Marci palatium ab hostibus caperetur,
omniumq; quæcunque aut respondens oratoribus, aut alio in loco sponte dixisset, de re
illa uerborum cõclusio erat, se pacis auidum militiam abhorrere. Habitas autẽ sub Ve-
netis cohortes, quas renuerat, quũ indies augeret, id ea ratione dicebat facere, quod in
ea bello contendentiũ Philippi & Venetorum uicinitate foret consultius arma tenere.
quibus quum se tutaretur, tum etiam Philippi copias per agrum Mantuanum in subie-
ctos Venetis Brixianos ac Veronenses fortassis intentaturas, transitu absterreret. Picci
ninus interea Casale undeuigesimo oppugnauit die, attulitq; spem Venetis, tãta confi-
ciendi mora fore, ut illius impetus ibi repressus posthac refrigeret, & qui Padi uicini-
tate fretus machinarum tormentorumq;, quicquid Philippo erat, ei adhibuisset oppu-
gnationi munitissima in agro Cremonensi Suncinum, & multa quæ habet Brixianus a-
ger oppida à Pado remota, in cassum adiret. Oppidanis etenim Casalensibus, & ijs qui
præsidio inerant, impigrè resistentibus aliquando extrema quæq; comminatus fuerat
Piccininus,

A Piccininus, quamobrem multi in castris Venetorum sibi persuadebāt futurum, ut clausi
desperatione salutis animos faciente, illū diutius morarentur. Sed quum turris densissi-
mo extructa latericio, quę in oppidi angulo prominēs, duo hostis exposita latera defen
saret, bōbardis succisa, obsessos internecionē deprecari, & deditionem offerre cōpulis-
set, missos ad se Piccininus oppidanorum oratores, ideo primis spreuit diebus, quia & si
Gatæ cū Venetorū exercitu fraude intercipiendi, fœdera cum Mātuano inierat, tamen
incboatam cum Brixianis agrestibus machinationem, cōcludere satagebat: Gābaren-
ses nanq; Gotolengēses, cæteriq; eius planitiei agrestes requisiti, non solum oppida illi
permittere, sed cedentem retro cum exercitu Gatam, quū in illum fieret impetus à frōte
lateribúsue inuadere promiserunt: quod quū satis cōstituisset Piccininus, missos ad fa-
ciendam deditionem ilico exaudiuit, tantummodo nanq; pactus ne milites Venetorū,
qui præsidio oppidum tenuerāt, intra triduum proficiscerentur, quæcunq; erant petita
cōcessit: quibus cōscriptis fœderibus, quosq; primos ducētes in legione ordines admo-
B nuit, ut mouēda sine classico signa ocyus sequerentur. Quū primum autē deditio de pri
ma uigilia est facta intempestæ noctis silentio mouēs, Ollij ripā, quarto sub Bina milia-
rio ad aurorā attigit: sed quia uadis fluuij tentandis præmissi leuis armaturæ milites, re-
nunciarēt Gatæ turmas oppositā ripam seruare, subsistit, & castra ad binam ponere sibi
in animo esse ostentās, impedimenta quæ apud Casale remanserāt, iussit eò properè cō-
portari. Interim Gata ueritus, ne quod erat uero simillimū, Piccininus Ollium traijcere,
potius quàm durā nimis se præsente oppugnationem Binæ uellet intentare, frequentio
res solito stationes, in amnis ripa disposuit. Quod autē Mātuanus marchio milliū duo-
decim passuum, quibus à Pado distat Bina oppidum, inferiorē partē, quæ agri esset Mā-
tuani custodibus, ut spopōderat, muniturus: eò quicquid equitatus peditatusq; sibi adess
set, milia hominum tria contraxerat, facile fuit Gatæ superiorem partem millia passuum
quinq; stationibus frequētare. Cū omnibus tamen copijs mouēs, ternis quaternisq; per
noctem, & interdiu castris circūlatus, ubi cōsisteret incertum hostibus faciebat. Mātua-
C nus uerò cui cōsilia Piccinini erāt cognita, Gatā hortabatur iungere suis copias, & me-
dio quod Binā Padumq; interiacet spatio, castra eo cōsilio simul munirent, ut quacunq;
intentassent hostes Ollium transmittere, unitis ipsi copijs fortius repugnarēt. Quinetiā
curante Gata, ut Christophorus Ioānesq; Tollentinates, se Veronā cum cohortibus cō-
ferrent, urbem illam præsidio seruaturi, ægrè id præ se tulit marchio, & tanquā ex fide di
ceret eas copias cum alijs potius retineri, q̄ eò mitti, tectis magna uerborū grauitate ex-
hortationibus cōtendebat. Venetorum magistratus prouisores uocant, Gatæ assisten-
tes nihil à marchione sinistrū suspicari facile assentiebātur. Gata uerò seu casu, seu quod
alia resciisset talia, ex quibus nec illū magistratibus deferendum, nec tamē satis in eo spei
habendum censuerit, in sententia persistebat. At Piccininus postquā aliquot frustra cō-
sumptis fallēdo Gatæ diebus, multos traijciēdi apparatus, opposita illi ripa ostētauerat
pontē, qui diu paratus in Pado fuerat aliquot sustentatum lintribus, per Ollij ostium at-
trahi, & tertiam exercitus sui partē noctu præmissam traijcere iussit: quibus copijs mar-
D chioni adiunctis, ipse cum toto exercitu per Marchariæ & Cannedi marchionis Mātua
ni oppidorū pontes traijcere, & ex improuiso imperitas Venetorū copias capere con-
fidebat. Sed Gatæ id ignorāti peropportunè accidit, Berethā Gotholengensem Piccini
no militantem, quem pellicēdis ad perfidiam Brixianis agrestibus miserat, redeuntem
eadem nocte à pabulatoribus interceptū ad se perduci. Eo etenim si quęcunq; gessisset,
quæq; imminerent ab hoste pericula, e uestigio fideliter aperuisset, impunitate promissa
docēre didicit: marchionē eius diei, quod tūc appetebat diluculo, patefactis Marcharię
& Cannedi pōtibus, Piccininum in suas legiones subito immissurum. Quamobrē Gata
signis derepente motis ad proxima Brixiæ municipia se recepit. Aurora autē uixdum
apparente, cohortes à Piccinino præmissæ, sese illi apud Marchariā traijcienti iunxerāt,
quando nunciatum est, Gatam rapidū abeuntē millia passuum duodecim recessisse. Di-
uersa interim & prorsus sibijpsi cōtraria ecclesiæ & Eugenij pont. Romani rebus adfuit
fortuna. Quo etenim tēpore Bononiā, ut ostēdimus, Romādiolāq; omnē hostis habuit
Piccininus, certa sese obtulerat spes optatissimę & maximis p quingētos ferè annosque
sitas

sitæ laboribus unionis Græcorũ cũ Latina ecclesia faciendæ. Eam rem memoratu inter E
cæteras, quę multis ante seculis sint gestæ dignã, operęprecium fuerit accuratius narrare: neq; absurdũ fuerit eorũ, quæ suprà suis temporibus & locis diffuse narrauimus, particulas ad hãc rem facientes repetere. Quandiu Flauius Constantinus, & qui successerũt illi Imperatores Romani, per annos uno de septuaginta & quadringẽtos acceperũt ab urbe Roma summorũ pontificũ erga religionẽ Christianã dogmata, floruit uel magna uel mediocri ex parte Romana res, & plurimi atq; innumeri populi, apud Indos, Æthiopes, Arabas, Armeniosq;, & diuersas quũ aliarũ orbis partium, tum in p̃imis Asiæ, qui Romanos duces & uictrices Aquilas, aut ignorassent, aut penitus cõtempsissent, ideo Romanorũ acceperunt imperiũ, ut quã maiores eorũ longe antea ab apostolis imbiberant, per manusq; tradiderãt Christi fidem, sub Petri apostolorũ principis successoribus Romanis pontificibus retinerẽt. Postquam uerò imperatoribus ipsis Romam & sedem apostolicã deserẽtibus, ac in p̃dã barbaris relinquẽtibus, eò necessitatis est peruẽtum, F
ut Carolus Magnus Francorum rex, sicut suprà diximus, tutelam ecclesiæ ab Stephano & Adriano Romanis põtificibus uocatus crearetur Romanorum Imp. qui apud Constantinopolim successerunt, labefactato prius per ignauiã Asiæ & Africę imperio breui fuerunt spoliati, simul Europæ prouincias Constãtinopoli proximas, & Gręciæ insulas amissuri tunc, nisi catholicæ fidei unio, quam centum ferme & quinquaginta annis post scissum imperiũ cum ecclesia Romana seruarunt, illis retinendis p̃sidio adfuisset. Saracenis nanq; & Turcis, qui Asiam prius Romano subiectam imperio maiori ex parte ceperant, & sanctã Hierusalem idolis inquinatam tenebant, arma aliquãdo iungere, ut in Græciã contra Christianos traijcerent cupientibus, diuobstiterunt Armenij, gens tunc catholicè Christiana & p̃potens, quæ utramq; illã situ dirimeret barbaram nationem. Scythis item, qui nunc Tartari dicuntur, in Europã per Ripheos montes, Tanaim, & paludem Mœotidem trãsmittere uolentibus restitẽrũt Hiberi, gens item Christiana, quæ quum Christi nomẽ comminui nollet, tum etiam barbarum sibi uicinum iniquo animo G
uires augere patiebatur. Tãdem Græci nedum primis edocti malis intellexerũt quantũ detrimẽti rebus suis attulerat, sublatus sua culpa Romanæ rei fauor, sed in maius prorupẽrũt erratum. Et cum Romano pont. subesse indignarentur, orientalibusq; populis in Romanæ ecclesiæ obedientia, Græcorum magis quàm Romanorũ, ut ostendimus, cõmodo, persistẽtibus p̃esse affectarẽt, ab ecclesia catholica defecerunt. Multis autẽ populis quum Asiæ, tum Europæ ad urbem Romam sanctamq; sedem apostolicã, prohibente magis Græco hoste, quàm barbaro, accedere nequeuntibus, sensim factum est, ut Inde, Æthiopes, Armenij, Hiberi, alijq; populi, & si nomẽ retinuerũt Christianum, partim multos acciperent ex Græcorũ erroribus, in quos illi post scissuram se præcipitarũt, partim indignantes Græcis, quos oderant usquequaq; subijci, nouas & ipsi hæreses sint sequuti. Nec parum fuit Gręcis, tot regna, tot prouincias, urbes, oppida, & populos, sua culpa ab Romano imperio & fide Christiana esse alienatos, nisi recuperaturos omnia occidẽtis principes populosq;, partim quoad potuerint prohibuissent, partim captas & H
diu retẽtas urbes iterum amittere coegissent: quemadmodũ longa narratione factũ esse ostendimus in gloriosa expeditione Vrbani secũdi pont. Romani tẽporibus in Asiam ducta, & per annos octo atq; octuaginta quibus ea expeditio rerũ in Asia est potita, quẽadmodũ etiã alia in expeditione Bonifacij marchionis Montisferrati, Balduini comitis Flandriæ, Henrici comitis S. Pauli, & Ludouici comitis Sabaudiæ ductu & auxilio Venetorũ facta diximus accidisse. Satis ergo supraq; mala recensuimus, quæ secedẽtes per ambitionẽ superbiamq; ab Romanis põtificibus Romanaq; ecclesia Græci inuexerũt, quũ orbi Christiano, tum sibijpsis, quorũ res eò loci sunt adductæ, ut solam ac penè desolatam Cõstantinopolim Poloponnesumq;, & ea quidem Turco tributaria possideãt. Retinent tamẽ plurimi ac innumerabiles populi, & in Asia & in Europa Christianũ nomen, ea Grecorũ, quã post secessionẽ machinati sunt, labe inquinati, quibus ad catholicæ fidei unionẽ p̃ductis, spes adest maxima, pristinas quę illis fuerãt Ro. ecclesię Romaniq; imperij cõsilio opibus fauoribusq; adiutis uires resumpturos, pulsurosq; uniuersam infideliũ barbariẽ cùm ex Europa, tum ex illis etiã Asiæ p̃uincijs, quæ olim Ro. imp. pa-
ruerunt.

A ruerunt. Ei itaq; unioni faciendæ, ut ad nostram reuertamur historiam, iure optimo in-
tendit Ioannes Palęologus Cōstātinopolitanus præsens Imperator, magna & utinam
ne nimis sera erroris maiorum pœnitentia ductus. Quæsiuerunt uerò ipsam unionem
continuo postquam facta est scissura per annos ferè, ut principio diximus, quingentos,
plurimi pontifices Imperatoresq; Romani, & ducti in sententiam magno labore, maio-
riq; cum impensa Græcorum Imperatores quatuordecim uicibus rebellarunt. Non ta-
men propterea deterritus est, excellentis & magna appetētis animi Eugenius pontifex;
quin, quam cardinalis optauerat, & in pontificatu quamprimū creatus fuit quęrere cœ-
perat, nunc tandem anno pontificatus sui nono, perfici satageret unionem. Diximus a-
liquando Basiliense concilium, per Italici nominis inuidiam, infestissimis animis nihil
accuratius quæsiuisse, ac pro uiribus intentasse, quàm eo pontifice per nefas omne de-
posito, pontificatum uel multas in partes lacerum trans Alpis traducere, ad eamq; rem
eo astu processum esse, ut quum pessima esset & perniciosissima finis eorum intentio, tā
B lia tamen per simulationem aggressi fuerint, ex quibus in suas partes populos & prin-
cipes pellicerent Christianos. Hinc profecta est, alioquin præclari operis Bohemorum
reductio, inde item initium apud eos sumpsit hæc de qua agimus Græcorum unio cum
ecclesia occidentali. Miserant concilij primores Constantinopolim frequētes nuncios,
præstantissimosq; oratores, & Palæologo multa etiam supra uires suas polliciti fœdus
cum eo iecerant decretis firmatum amplissimis, fore ut quamprimum ipsi triremes mi-
litesq; ex Creta balistarios, & insuper auri summam tutanda à Turcis Constantinopoli
dedissent, aliasq; misissent triremes, in quibus cum septingentis ex omni Gręcia lectissi-
mis proceribus sacerdotibusq; in Italiam securus transmittere posset, nauem conscendé
ret in eo, cui pōtifex commodè posset interesse, alterius concilij, qui in Italia haberetur
loco tandiu futurus, quoad discussis quæ hincinde à partibus in contentionē adduce-
rentur, unio haberetur. Interfuit assiduus huic fœderi Christophorus Garetonus pont:
Eugenij secretarius, quem postea ob hanc rem bene gestam, Coronio Pelopōnensi op-
C pido episcopum dedit. Is qui ter quaterq; per aliquot annos antea Palęologum à ponti-
fice adisset, illi persuasit, ut quæ Basilienses eis impossibilia obtulissent, à pōtifice maio-
ra melioraq; spondente acceptauerit, ea tamen adhibita modestia, ut illius partium tri-
remes conscēdere, illiusq; destinatum consilio locum accedere promiserit, qui conuen-
ta & firmata decreto, quum uberius, tum etiam celerius adimplesset. Tum pontifex Ve-
netorum ei unioni apprimè studentiū auxilio fretus, triremes utriq; muneri necessarias,
& balistarios pecuniasq; ex cōdicto breui immisit, pariq; celeritate, sed longè dispari re-
rum omnium apparatu armatas apud Massiliam Auenionemq; triremes miserunt Basi-
lienses. Conscendit itaq; Imperator pontificis classem, pręlatis nobilibusq; illū deductu
ris, & apparatu possibili ornatissimā. Et in eo septingentorum hominū quos adducere
debuit numero, fratrem habuit Demetrium Palęologum Porphirij genitū Despotū, &
præstātissimos Græciæ prælatos, Ioseph patriarcham Constantinopolitanū, ac loca te-
nentes Alexandrini Antiocheni & Hierosolymitani patriarcharū, legatosq; Trapezun
D tij Imperatoris, Hiberorū & Valachorū cum metropolitis & clericis ac nobilibus plu-
rimis multitudine lectorum hominū copiosa, & classe post tertiū mensem, quàm à Cō-
stantinopoli soluerat, Venetias appulsa: eò item se contulit à Basilea cardinalis S Angè
li, Iulianus ex gēte Cęsarina Romanus ciuis, uir famæ celebris, qui perditos Basiliēsis cō
cilij abhorrēs mores, reductioni Græcorū quādiu anhelauerat, & ipse pro uiribus quæ-
siuerat, cuperet interesse. Eoq; iussu pontificis deducēte, Imperator cū Græca multitudi
ne Ferrariā, quò pontifex, ut ostendimus, se cōtulerat, est perductus. Aduenit item pau-
lo post cum equitibus centum terrestri itinere, per Germanos Pannonasq; &
Dalmatas Isiodorus Ruthenorum archiepiscopus, uir omnium
Græcanici ritus, qui ei interfuerint muneri post impe-
ratorem potentissimus: cui à Scythico lit-
tore in Danubij ostia gentes
innumeræ sunt
subiectæ.

natione Romani imperij,Decadis tertiæ,Liber nonus.

COpijs Philippi Mediolanensium ducis in ulteriorē Ollij amnis ripā Man-
tuani marchionis opera, ut ostēdimus,expositis, oppidani ex planitie Bri-
xiana machinationis conscij, quū Gatæ retrocedenti sese opponere nullo
illum persequente non essent ausi, Piccinino longe absenti oppida dedi-
dere: & accolas allatus subito de Gatæ recessu, & Piccinini aduentu nun-
cius adeò terruit, ut quum nulla præsidij spes appareret, frumenta autem per calendas
Iulij mensis,quæ tunc erant, demessa, nec in oppida tuto perferre, nec ut perderent pati
possent, sese aduenienti Philippensium exercitui patētibus permiserint portis: eo nan-
que primo accessus Piccinini quatriduo, plurima atq; opima quæ illa habet planities,
municipia nulla ui coacta ad hostes defecerunt.Monteclarenses enim Vrcienses & Pa-
latiolenses soli tunc fidem seruauere. Gata uerò quamprimū attigit Bagnolū rus, quin- F
to à Brixia distans milliario, copias eo in loco sese intra uallum fossasq; communire cu-
rauit,quæ proximum urbi agrum, magis quàm hostis remotissimū uastauere. Quo die
apparuit, quanto in periculo Venetorum respublica uersaretur, nam quum Gata par-
tem copiarum urbem ingredi statuisset, obstiterunt principes alterius factionis, arcesq;
portarum sub specie melioris custodiæ sibi seruandas dari efflagitauerunt, quibus cum
alij aut uerborum fallacijs decepti,aut id è republica fore rati cœpissent assentiri,præfe-
ctus præsidio cum imperio in ciuitatem Frācifcus Barbarus, uir ante id tempus sola in-
genij & doctrinæ gloria,uel solis,ut ita dixerim,pacis artibus clarus,obstitit,ostendens
si portæ melioribus quorum fides erga rem publicam nota erat,committerētur,eos qui
in diuisa ciuitate alterius factionis essent, eo facto pro hostibus iudicatos, omnia clàm
palamq; molituros,ut proderent hostibus ciuitatem: sin uerò illis demandaretur custo-
dia, qui fidei suspectæ essent, de republica actum esse. Eoq; in tempore, quum portas
retineri à magistratibus peruicisset, principes ciuitatis & factionum capita Martinen- G
gios Aduocatosq; noua affinitate coniunxit. In quo negocio Paridem Ludronium a-
liquot in Brixianis montibus obtinentem castella,Petro Aduocato, quo cum maximas
exerceret inimicitias, per Leonardum Martinengium maximo reipublicæ commodo
conciliauit.At Piccininus per id temporis Gata intra Mincium amnem Benacumq; la-
cum claudendo omnem adhibuit diligentiam, fore confisus, ut Venetorum exercitus,
qui illis apud Brixiā sub Gata esset unicus, aut accessu in Veronenses Vicētinosq; pro-
hibitus,fame in Brixia & Bergomo,aut congressus prælio conficeretur,& Venetos ra-
tus eo deleto exercitu omnia breui amissuros,quę in continenti Italiæ solo possiderent.
Benacus nanq; longior ualde quàm latus millia passuum ad triginta protēsus,ea in par-
te quæ ad Brixianos pertinet, Riuoltellam, Mineruium, Felicianum, Salodium, Ma-
dernum,& pleraq; minora babet castella, Venetis tunc subdita: quæ autem ad eandem
partem superiora sunt,& montibus Tridentinis, unde is lacus originis suæ fluuium Sar
cam accipit proxima,oppidum Rippa, Tiennium,& arcus castella episcopi Tridentini H
iurium sunt:inferiora & in agrum Mantuanum spectantia, Sermio & ad eius emissoriū
lacus Pischeria, per quod oppidum Mincius exit amnis, marchio possidebat Mantua-
nus,cętera quæ dimidiatam ab Mincio in Sarcam obtinent littoris partem castella,La-
gisium,Bardolinum,Garda,Turris,Marcesinum, Veronensis agri iure à Venetis obti-
nebantur. A Pischeria uerò in Padum quicquid utraq; in Mincij amnis ripa est,oppido
rum castellorumq;,& ipsa medio in fluuij tractu Mantua,marchionis dominio suberat.
Veneti solū tenebant Valegiū,cuius pons turritis munitus ualidissimis arcibus,eū am-
plectitur amnem.Itaq; Piccininus oppidis Brixianorū,quę in Venetorum fide diximus
persistere, post terga relictis, perpetuo quintæ diei, q; Olliū traiecerat itinere, Bidicio-
lum duxit,uicū qui Clesij amnis fluenta adiacēs,pari penè à Benaco Minciosq; & Brixia
distat spatio.Tunc illi sese oppositurus Gata Guardū primo cū mercenario equitatu pe
ditatuq; cōcessit,auxilia expectaturus,quæ ex Brixia adderētur: quamprimū nāq; per-
uasit urbem mōtanaq; rumor,iturū esse in hostem Gatam,illico Trompienses,Sabbien-
ses &

A ses, & Franciæ Curtani Guardũ iniussi aduolauere. Maximus uero in urbe factus est cur
rentiũ ad arma uirorum tumultus, & nisi præfectus pręsidio, cui urbis populiq; seruandi
curã ex officio incumbere ostendi, Franciscus barbarus clausis obstitisset portis, duode-
cim armatorũ millia, quæ tunc Brixiæ inerant, prorupissent. Selectam tamẽ is emisit ple
bis iuuẽtutem, ciuibus in aduersam pugnæ fortunã urbis defensioni custodiæq; retẽtis.
Auctus Brixiano huiuscemodi tyrone Gata procedens, omnẽ Pedemontis orã, ab Eu-
simiano in Guardũ millia passuum duodecim, eo compleuit exercitu, quẽ uigintiquinq;
milliũ fuisse constat, uirorum animis armisq; in pugnã paratissimorũ. Diremit tunc eos
florentes infestissimosq; animis exercitus amnis Clesius, ea in parte præaltus, & quũ ali-
quam expectantes pugnandi occasionem, octauo constitissent die, cõtulit se ad Piccini
num marchio Mantuanus, quaterna in equitatu peditatuq; millia secum trahens. Quam
obrem Gata magistratusq; Brixiæ ueriti, ne ex ductoribus suis Mantuano amicis aliqui
essent perfidi, & parua seditio rem in discrimen adduceret, solutis castris maximã copia-
B rum partẽ in urbe retinuerunt, cæteris per municipia quæ in fide perstiterant distributis,
liberumq; est factũ ex eo die Piccinino, castra quocunq; fuit libitũ circumferre: primæ ta
men claudendi exercitus Venetorũ intentioni insistens Salodiũ circunsedit. Sed quum
impositi præsidio milites cõstanter resisterent, castra in Felicianũ Mineruiumq; tradu-
xit. Defecere interea ad eum Sorolani in Pedemontibus, & Monteclarenses in planicie.
Salodium uero quũ multi confluxissent ex circunstanti agro Gibellinæ factionis Philip
po studentis Pedemontani, Piccinino absenti oppidũ prodiderunt. Et marchio Mantua
nus, quàmprimũ accessu suo ad Piccininũ territos hostes recessisse uidit, ex castris Bidio
ciolanis profectus, Mincium traiecerat, omniaq; agri Veronẽsis castella Atesim inter &
Mincium sita, primo impetu occuparat. Ad Valegiũ uero quum uenisset, illud custodũ
arcis perfidia prius recepit, q; eius rei rumor aut suspicio emanauerit. Vnde factum est,
ut Ioannes Malauolta, quẽ cum trecentis equitibus, Brixiæ magistratus, Veronæ præsi-
dio addere uoluissent, cum illo traiecturus ponte oppidũ intrasset à marchione interce-
C ptus & equitatu rebusq; spoliatus Brixiã inermis solusq; redierit. Postera die quæ fuit à
defectione duodeuigesima, marchio in ulteriorẽ Benaci plagam, quę spectat in Veronẽ
ses ducens, omnia eius oræ castella triduo cepit. Eo in tempore desciuerũt à Venetis ual
lis Sabbiæ montani, & Sabbij eorum oppidi arcẽ Brixiani funditus diruerunt. Potitus
Salodio Piccininus, Bagnolum se contulit, inde Carmagnonã & Palatiolum castra cir-
cunferens, primo Pontoliũ absens, postea Palatiolũ sine ulla oppugnatione recepit. Ge
rebant etiam interea rem alio in loco Philippenses. Nam ingressus Camonicã uallẽ An-
tonius Becharia cum duobus equitatus collectitij millibus, eam incolis sese dedentibus
e uestigio ceperat. In quos ex Brixia missi à Barbaro Ioannes Contes, Bartholemęus Co
lionus, & Leonardus Martinengius, cum Alpinis hominib. Martinengiæ factionis, ho-
ste primo impetu fracto, magnã ediderunt occisionẽ, uallem uero incendijs rapinisq; fœ
darunt. Quo in tempore Piccininus Clariũ à prodente populo introductus, Guererium
Martianũ, & Michaelem Gritum, cum equitibus sexcentis, trecentisq; peditibus præsi-
D dio à Gata impositos intercepit, & motis postridie castris, Roadum obsidere perrexit. Id
quum ægre ferrent Gata magistratusq;, quod oppidi in primis fidelissimi sortem, monta
ni omnes uiderentur sequuturi, opẽ ferre statuerunt. Accitis itaq; ex Trompianis Serclia
nisq; melioribus quibusq;, exercitum cui sese immiscuit populi iuuentus, eduxerunt, qui
bus copijs Passiranum Paternumq; & Bornadum ad uespertinũ crepusculum applicitis
Piccininus signis derepente motis, Colonium qui uicus tria à Roado abest passuũ millia
retrocessit: postridie Gata hostem summoturus qui supereminentẽ Colonio montẽ eo
consilio cœperat conscendere, ut Roado Venetoq; exercitui superior esset, partẽ copia
rum immisit, quæ hoste pulso in castra reuersę, armis depositis corpora curabant, cũ subi
to structa acie adfuit Piccininus, in patentioribus Roadi campis pugnãdi copiã faciens:
secreuerat uero in insidijsq; locauerat Piccininus, meliores quosq; partem tertiam legio
num, Gatam si in pugnam cum toto exercitu descendisset, à tergo de ipsis montibus cir-
cumuenturam. Sed quum integri quos Gata apud se in castris habuerat Piccinino primi
essent congressi, tamdiu illum repulsuri, quoad arma induerent cæteri, quos hostẽ dixi-
mus pepulisse, proruperunt immature ex insidijs Philippenses, & Gata montem retinere

te turmasq; ordine in pugnam immittente, commissum est prælium, quod ipsis quæ tūc E
erant Augusti mensis idibus ab ortu solis in occasum pari utriusq; exercitus, uel paulo
maiori Philippensium incommodo est productum. Secesserunt ilico auersis itineribus
ambo exercitus, hic intra urbis mœnia, ille Coloniū, & licet uicissent'ne, an uicti essent,
dubij utrinq; discessissent, Barbaro tamen autore, qui titubantes ob aduersi prælij famā
Brixianos in bonam spem erigere est conatus, emanauit in Brixia rumor, Gatam fudisse
copias Philippensium: cuius rei causa factum est Venetijs, ut quum magni noctu, quod
adsolet, rebus lætis fierent ignes, turmę Dalmatarum Histrorumq; ad eam classem armā
dam accitæ, quam temporis ratio describi oportere suadet, inaudito antea exemplo, tu-
multum Venetijs concitarint. Incaluerat mero, cuius est ea gens auida, & augendis igni
bus quamcūq; materiem, quæ primum ad manus ueniret ex proximis diui Marci arce-
factorum ceratiorumq; tabernis, prout libido raperet, discerpebant: quod quum prohi-
bere custodes nocturni accurrissent, illi spreto magistratu sese in globum tria millia ho-
minum coegere, & ipsas diripientes in tabernis clausas merces, missos ad se comprimen F
dos ducis & dominij nuncios, etiam ex senatu primarios contemnebāt, apparebatq; ma
gnum aliquod in urbe malum suscitari, nisi audito Petri Lauretani occurrentis nomine,
sub quo multas deleuissent hostium copias, sese illi permisissent, & impunitate donati in
cubilia secessissent. Fuit uero tanta Lauretani autoritas, multis maximisq; parta uicto-
rijs, ut quod nautarum turmas fecisse diximus, omnes Venetorum imperio ubiq; subdi-
ti, & ipsi in primis ciues Veneti, sese illi non tanquam tyranno aut factionis cuiuspiam
principi, sed tanquam clarissimo & optimo ciui fuerint permissuri. Quin ipsa respublica
quoties graue, aut difficillimum quicquam annis antea uiginti accidit, illum delegit, cui
rerum summa extra urbem incumberet, qui quum multos prius bellis fortiter gerendis,
& celerrime cōficiendis anteisset, hoc in tempore & consilij constantia & charitate in pa
triam omnes superauit. Fremebant senatores diffisi, ut par erat, posse cum ijs copijs quæ
sub Gata aderant tantum tamq; multiplex bellum gerere: & quum nullas constaret tan-
tas usquam loci, uel maximo cum impēdio haberi posse, quin Philippus marchione Mā G
tuano auctus, & oppidorum castellorumq; captorum opportunitate fretus, eas absterē
da ope Brixianis repelleret, classem maximam in Pado ea ratione nonnulli consulebant
armari, ut aut marchio Mantuanus, solus resistens uiribus suis, patria pelleretur, aut Pic-
cinino cum copijs aduocato, Brixiani interea respirarent, & cum persistentia tunc in fi-
de oppida seruarentur, tum alia quæ ceperat, hostis uictoriam & classis famā sequuta, fa-
cilius caperentur. Variantibus itaq; in senatu sententijs, Lauretanus, qui honores admi-
nistrationesq; fugere consueuisset, belli magnitudine admonitus, & classem armari per-
suasit, & sese illi imperatorē obtulit, senium, ut dixit, patriæ donaturus, quæ ætatem cæte
ram sibi antea mancipasset. Accepit libens atq; gaudens ciuitas, quod nihilominus nul-
lo deterrita pudore fuerat postulatura. Et declarato imperatori quicquid ille neruorū rei
publicæ in primis callentissimus petere induxisset animum, concedere est pollicita. De
stinata est itaq; ex illius sententia, & infra quadragesimum quàm erat cœpta diem, perfe
cta classis & numero nauium, & armamentorum instrumentorumq; bello usui futurorū H
multitudine maior omnibus quas fluuiatili bello nauali adhibitas fuisse legerimus. Fue-
runt naues centum & quatuor supra sexaginta, diuersos tamen in prælij usus, & diuersa
inter se ratione formaq; fabricatæ. Earū primæ à patritijs ductæ gubernatoribus, quinq;
fuerunt triremes castellis duobus, ad proram uno, altero ad puppim eminentibus muni-
tę. Galeoni dehinc duodeseptuaginta, quorum quinq; triremibus adsimiles gubernato-
res habuere patritios, cæteri ex plebe uel alienigenas mercenarios, & eos etiā subsequu-
tæ sunt pariter de septuaginta subductiores humilioresq; nauiculæ, burchellas uocant,
motu & agilitate celocibus comparandæ. Post illas ordine trahebantur Pado, sed in prę
lio ubi acies instruenda esset præcessuræ: duodecim his adsimiles, sed ad celeritatem re-
migio meliores, quibus ductor datus est à senatu Laurentius Lauretanus imperatoris fi
lius. Hæ quas numerauimus omnes, & si bombardas aliaq; habuere & tormentorum &
armorum genera, militum tamen usibus, & gerendo cum hoste cominus prælio destina
tæ erant, cæteræ in alios belli usus adducebantur. Quinq; etenim earum planis latisq; al-
uis, sed plancis tectæ densissimis, quibus barbottis fuit nominatio, bombardas duas su-

pra ui-

A pra uiginti mediocres singulæ habuerunt, quas pari distantia in circuitum positas tecti plancatæ nautæ medio ex Pado aut alteri appropinquantes ripæ, in hostem ædificiū'ue, aut in hostium naues poterant emittere. Fuit & unica duos fabricata in usus pari modo plancis tecta, sed cui latior firmiorq; superioribus esset aluus: si namq; palos hostes retardando nauium cursu altum dimisissent, quorum capita uel apparerent, uel aquæ supereminentes absconderent, demissæ ex hac naui catenæ illos circumductæ machinationib. & girulis in summum ocyus attrahebant, & forcipem habuit eadem tam uastum, ut solidissimam morsu comprehensam disiiceret catenam. Ei tamen inerant bombardæ sexdecim, quibus quum tuta undiq; ab hostium impetu redderetur, tum alios in usus esset pro futura. Tres banc usquequaq; adsimiles sequebantur, uoluos, girulos, & alias differentes machinationes, quibus per medium Padi cursum, uel per medios hostes binæ & ternæ ab ipsarum singula triremes, galeoni aut aliæ naues in aduersum amnis profluuium traberentur: quum namq; anchoras ipsi catenis adligatas demisissent, iactam medio amni

B molem potius quàm nauim dixisses, & tamen ultra tecti soliditatem, duodecim singulæ bombardis defendebātur. Nauiū ultima fuit oblongior, lintribus duodeuiginti armata, bombardis & frequēti remige ideo ducta, ut imperator eam uel laborantibus præsidio, uel longe absentibus consilij nunciam posset immittere. Claudebat hanc nauium aciem ratis eximia, quadringentis quinquaginta abiegnis piceisq; iustis in triremis malum antemnamq; trabibus ea ratione compacta, ut quum solida esset & quadraginta quinquaginta'ue perferens bombardas, lapidem quadrincentenum euomentes, tum flecti abduciq; posset, & tanquam nauis remigio gubernari. Multa buic seruandæ gubernandæq; adhibita sunt ferramenta: Nam & anchoras habuit decem triremibus adhiberi solitas, quæ totidem dimittebantur catenis, & quatuor ansæ fuerunt ferreæ, librarū singula quadringentarum, quibus aut adligata ripæ bærebat, aut machinationibus octo densissimis trahebatur. Ipsa autem in primis & tota classe ab incendio tutanda. Parauerunt Veneti antemnas quinquaginta, quæ laminis uestitæ ferreis, totidem ancboris singula adligatis

C catena tenebantur: & quum ligni porrositas leuitasq; laminarum grauedinem superans fluitaret, unci singulis ferrei erant superadfixi, quibus omnem materiem desuper incendia secundo Pado perferentem distinentibus, nullam subiecta classis ab incēdio pati poterat læsionem. Si cætera prælijs oppugnationibus'ue adhibenda describere uoluero armamenta, quæ ipsa babuit classis, nec temporis, nec libri rationem habuisse uidebor. Nā præter nauium usibus necessaria, rudentes, funiculos, uela, remos, anchoras, præter bombardas, balistas, arcus, spicula, iaculos, lanceas, scalpra, malleos, scuta, præter picem, sulphura, calcem terebinthinam, saponem, præter uaria tegendis corporibus armorum genera, castellis, illi turribus, uallis, pontibusq; subito iaciendis, tigna, trabes, longurias, plāchas, asseres, clauos, scalas, tantam comportarunt materiem, ut quanquam singulæ earū quas descripsimus nauium partem simul cum cōmeatu perferrent, sexaginta scaphas & longiusculas adhiberi oportuerit burcbellas, quib. opifices inerāt fabriq; lignarij quinq; supra septuaginta, & nauibus & domibus construendis assueti, quum tamen ferrarios fa

D bros, folles, & officinam, nonnullæ aliæ lapicidas babuerint, saxis in bombardarum lapides dedolandis. At Piccininus postquam fessus sauciusq; miles, quatriduo apud Coloniam, quo illum ostendimus Roadensi prælio excessisse, quieuerat, ad Roadi obsidionem reuersus, illud dedentibus oppidanis breui recepit: similiterq; deditionem ea die fecerūt Bomadenses, Paterniani, & Passiranenses, & postera quę insequuta est die Monticulenses, Guglagensesq;, Omianij & Brienses. Cuius uictorię sequutus cursum Piccininus, Trompienses, prius quàm adiret deditionem fecisse audiens, ad Iseum se contulit, quod oppidum repugnare ausum, uiribus expugnauit. Impendentem uero tunc Brixię rebus calamitatem peruidentes Gata magistratusq;, & quod Piccininum consilij babuisse diximus futurum prospicientes, ut obsessus in urbe exercitus famem potius ciuitati, & sibi ip si afferret, quàm præsidio esse posset, constituerunt ea etiam ratione migrandum Gatę, ut senatus eo ductore, quem baberet cęteros pręstantem, tantas compararet copias, quę & Veronam, Vicentiam, Paduamq; defensarent, & Brixiam obsidione leuarent, quam tamen satis diu, & quoad opus foret existimauerint perlaturam. Mouens itaq; Gata de tertia uigilia cum legione, quinq; millia selectorum uirorum in equitatu peditatuq; babente,

bente, accelerato itinere ad Mintium peruenit, cuius fluuij ripas quum attigisset, uada E
prospectans quæ in Veronēses spectant, nouis aggeribus communita, turmam, quæ ua
da inferius quæreret, dimittebat. Sed interea adhibitas in stationem à Mantuano tur-
mas, ad arma & eos aduenisse hostes exclamare audiens, tanta cum festinatione euesti-
gio retrocessit, ut qui aduenientes prope cursim accelerassent, ad horam quadragesi-
mam quàm erant profecti Brixiam sint reuersi: nec tamen cibum aut quietem aliquam
priusquàm urbem ingressi essent, capere potuerint. Ea compertum habens Piccininus,
suam execratus est ignauiam, qui recipiendis Iseo & castellis alioquin in potestatem pre
cario uenturis, tempus triuisset: prædæ uero, ab qua totius belli summa penderet, custo-
diam neglexisset, & Brixiæ obsidionem inchoandam ducens, apud Ronchatellum se-
cundo ab urbe miliario consedit. Sed quum obsidionis tempora iudicaret immatura, ur
be per id tempus præsidio commeatuq; munitissima, ad oppugnandum Vrcios oppi-
dum est profectus, fore ratus, ut si interim Gata Mintium iteratò tentasset traijcere, suas
nihilominus manus nequiret euadere. Interea Venetis classe illa ingenti instruenda in- F
tentis, Nicolaus marchio Estensis, quem sæpe ostendimus socijs eo in bello populis con
sentire, ad Eugenium pontificem Romanum, qui Ferrariæ concilium haberet, ex specio
sissima Belregoardi uilla mittens, talia exposuit, ex quibus suspicari ostendit, Venetos
classem illam in se potius nullo munitam præsidio ducturos, quàm in Mantuanum, quē
non ignorarent, & inexpugnabiles oppositurum in Pado munitiones, & copias quum
proprias, tum Philippi ad uim propellendam paratissimas habiturum. Coniecturas ue-
ro & causas, quibus in eam adduceretur suspicionem, huiusmodi afferebat, quod con-
stans de se infamia Venetijs uulgaretur, marchionem Mantuanum eius suasione, consi-
lio atq; impulsu, ab eorum fœderibus discessisse: quinetiam non deesse Venetijs, qui pa-
làm obloquerentur, eum quo die primum oblata erit occasio afferendi maximum ali-
quod reipublicæ detrimentum, ad Philippi partes euestigio transiturum. Et licet ponti-
fex eum uerbis solatum in bonam spem erigere sit conatus, noluit abstinere, quin suæ &
suorum saluti, ut dixit, consuleret. Guidantonio Enmanfredo Fauentiæ uicario cum e- G
quitibus mille quingentis, peditibus trecentis in stipendia accepto, Borsium Estensem
filium, qui Sphortię militaret, Ferrariam cum sexcentis equitibus aduocauit. Munienda
autem contra classem, si in eum descendisset, urbe Ferraria, soli intercapedinem, quæ Pa-
dum & Padusam paludem stadijs uix duobus intercedit, latissima ac præcipiti fossa suc-
cidit. Ciuibus etiam in suam tuitionem excitatis, & tributa eos ex inusitato censu confer
re, & arma comparare, & subitarium ex Mutina Rhegioq; Lepido militem rapidum, cō
uocare curauit. Sed pontifex missis Venetias oratoribus, marchionemq; sæpenumero
adloquutus, quum damna memorasset & incommoda, quæ utramq; manerent partem,
si ad bellum iusta etiam & urgenti ex causa prosilirent, effecit, ut Veneti omnia tunc cō
cedere proni, Rhodigio cum septem eius insulæ castellis, quæ tribusdequadraginta an-
nis pro pignore tenuissent, reddito, & marchione debita pecunia donato, iniuriam dolo
remq; dissimulauerint. Quin multis illi precibus cum marchione contenderunt, ut quas
parauisset copias retineret, sibi præsidio futuras, si Philippus marchioq; Mantuanus in- H
digne ferentes eam cum Veneto populo factam gratię redintegrationem, ipsum tā mul
tis in locis uicinum lædere intentarent. Quibus compositis rebus, classem Laureanus,
quo ostendimus ordine, aduerso Pado attrahi curauit, & eum marchio Ferrarienlesq; iu
uerunt abundantissimo commeatu. At in Brixianis interea repugnabant cōstanter Phi-
lippensibus Vrciani, nec ulla Piccinino spes deditionis offerebatur, nisi impositus præsi
dio à Gata Petrus Lucensis, ducentorum ductor equitum quartodecimo obsidionis die
oppidum prodidisset. Quo in tempore Franciscus Barbarus magnitudinis animi, & sui
in rempublicam amoris, ac gerendis in rebus ingenij dexteritatis, magnum dedit docu-
mentum. Nam quū post intentatam infauste à Gata per Mantuanos fugam, cæteri quib.
erat reipublicæ secum in Brixia administrandę ius, illum iteratò profectionem intenta-
re omnino dissuaderēt, ipse solus tanto in periculo, sine ulla spe solus deseri, quàm patriā
& rempublicam deserere maluit ac contendit, efficitq;, ut Gata modico Brixiæ relicto
præsidio emigraret: dū namq; is dubius partim segniter profectionē parat, partim à dis-
suasoribus retinetur, non prius ad portā alta in nocte legionem contraxit, quàm Barba-
rus Vrcio-

A rus Vrciorum deditionem resciјt,in uulgus euestigio emanaturam,quæ nisi prudẽs præ
fectus eam euestigio supprimi curasset,consilium tam necessarium euertisset.Gatæ uero
postremam aciem cum paucis claudenti non solum deditionẽ Barbarus aperuit, sed ho
stem insuper ad insequendũ se parare,accitis in testes,qui renunciauerant patefacit,hor-
tatus ut pontibus in concauis uallibus,pro suo transitu factis post terga rescissis omnem
profectionis & salutis suæ spẽ,in ipsa reditus desperatione,forti animo collocaret: tũcq;
apparere cœpit,quot qualiaq; commoda respublica Venetorum esset captura, ab ea cõ
ciliatione principum ciuitatis Brixię,quam ostendimus à Barbaro factam esse.Nam etsi
difficultatem maximam,montes altissimos superaturo equitatui datura uidebatur uiarũ
asperitas,maiori tamen impedimento futurus erat Alexãder Maclouiæ Polonorũ dux
& episcopus Tridentinus,quem maximam illorum montium partem ditione tenentẽ,
& Philippo Mediolanensium duci clàm cupientem , apertum in Venetos bellum tunc
moturum timebatur:mouitq; licet imparatus,& nisi partim improuisa exercitus profe-
B ctio,partim Paris Ludronius obstitissent,de eo exercitu actum erat.Gatę etenim per Sa
bienses iudiciariam uallem episcopo ipsi subiectam ingresso,montani, quibus esset epi-
scopi odium in Venetos exploratum,pro posse aduersati fuerunt,partim tramitibus ali
cubi intercisis,partim multis ex militibus ordines à Gata datos seruare negligentibus,
aut confossis,aut in præcipitia deturbatis.Dissimulans tamen iniuriam Gata quum tota
properasset die,milites de itinere fessos in supremo uallis monte corpora curare de secũ
da uigilia iussit,& signa ad auroram mouens,Paride qui sese obuium dedit, repulsis ho-
stibus,deducente asperrimos omnium Italiæ montes conscendit, quibus per eam diem
sine hostili metu,alioquin maxima cum difficultate superatis,etsi iumenta peditatumq;
in tuto amici hominis solo recreari oportere censuerunt comites , terram ipse hostilẽ ea
ratione noctu penetrare uoluit,ut ignaro accessus sui episcopo,parandi contra se maio-
rem uim adimeret facultatem:nec eum fefellit bona consilij fortuna , siquidẽ immissi ad
uesperam ab episcopo Poloni Maclouienses,tanto incolas montium concitauerunt im
C petu,ut nisi accelerassent Gatenses,qui iam medium confecerant iter, retrocedendi pro
grediendiue amissuri fuerint potestatem. Excelsis namq; in mõtibus illis tam ardui sunt
calles,ut quum erectæ supra uerticem sint rupes,quæ tamen in subiectum pedibus cliuũ
cernitur pars,adeo altum ostendit riui fundum,ut caligantibus oculis quæcunq; in infi-
mo posita magnitudinis suæ dimidio minima uideantur. Actiq; sunt præcipites ab iner-
mi pagano,qui rarefacta in acie lentius procedebant.Mœsti uero erant legionis milites,
confugio in nocte quæ iam appeteret desperantes:quod quum intellexisset Gata,exer-
citum in concauo montis recessu paulisper continuit, primores in cõsilium admissurus:
& Poloni ad desperantem,ut existimabant,accessu militem,missili saxo superne mactã-
dum spoliandumq; conuenerant,suis etiam qui saltus præoccupaturi præcesserant reuo
catis. Tum Gata Caualcabouem & Rangonum Guidonem, impigros iuuenes cum tre
centorum turmis quas ducebant,arma exuere,& gladio breuiusculaq; munitos hasta sal
tum occupare,leuatos exinde armorum pondere cum inermi hoste per cryptas saxosaq;
D montis supercilia congredi iubet:quod quum illi ocyus fecissent,hostibus partim con-
fossis,partim in fugam conuersis,securus fuit exercitui patefactus, & trecenti illius libe-
ratores,armis equisq; hosti relictis,quod occeperant, per eam noctẽ itinera saltusq; ex-
plorarunt.Tertia quę illuxit aurora,Tiennum appulsi oppidum,cuius tyranni episcopo
fœderati essent,etsi principio abire sunt permissi,oppidanis postmodum extrema carpẽ
tibus,impedimentorum partem & trecentos equites amiserunt.Et paulum progressi in
planicie Archi oppido subiecta,ea ratione uel inuiti consedere, quod tumẽtem tunc ex
effusis per eam noctem imbribus Sarcham fluuium transitu eos prohibiturum habue-
rint exploratum.Postera die quum Sarcham transmittere incepissent,sese ex improuiso
armati pedites obiecere,quos Ludouicus Vermes à Piccinino & marchione Mantua-
no per Benacum missus,uada fluminis curauerat insidere.Et cum Gata illos semoturus,
difficile periculosumq; inisset prælium,ostendit sese in edito aduersæ ripæ supercilio Pi-
losius centurio Venetorum cum quadringentis quos Veronensis magistratus iussu sub
sidio adducebat.Quare Philippensium peditatus hinc Vermis in Archi oppido torpen
tis ducatu destitutus; inde Pilosii animose in prælium descendentis aduentu deterritus

retrocessit, Gata amissis ea in profectione equitibus octingentis, cæteros Veronam perduxit. Creditū est tūc Venetos uel hostibus pares, uel si successissent conatus, futuros superiores, tanta erat expectatio classis quā Petrus Lauretanus ad summū rami eius, q primus se à Pado scindit, Ficarolū uocant, magna cum rerū gerendarū ostentatione perduxerat. Sed dum ille, cui pro bellatorū octo milibus à Senatu promissorum uix aderant tria milia, reliquas expectat copias, marchio Mantuanus Padum apud Hostiliam septū, dispositis ea ratiōe palis, ut quaterno ordini singula imposita essent, castella attentissime muniebat, cathenas opponebat triplices, & utranq; fluminis ripam tot cōplebat bōbardis, ut cum tuto statuerentur loco, nulla posset appropinquare nauis, quam non fuerint uicenis tricenis'ue ictibus confossuræ. Pariq; ratione Sermionē munierat oppidū, quod medio Ficarolū inter & Hostiliam tractu, ad Padi dexteram obtinebat. Contulerat se interea Mompianū Piccininus, & fistulis p quas fontes in Brixiā deriuātur succisis, fluminibusq; & riuis magnorū obiectu operū septis, omnes aquas auerterat. Eo in loco cū aliquot consedisset dies, primum ad destinatam Brixiæ obsidionem erexit castellū, quo pe- F ditatu munito, uias in illis mōtibus cōplanauit circumlaturo exercitū usui futuras, & ad proximiora urbi descendens castella duo, unū ad crucis, ad Floriani sacellum aliud excitauit. Erumpebāt interim singulis propè diebus oppidani dura cum hoste prælia cōmittentes, nec ullū fuit teli siue missilis genus, quod nō perlti eiusmodi rerū adhibuerint Brixiani, ut facile potuerit conijcere Piccininus, ingenti exercitu, perpetuaq; cū diligentia, tum etiā uirtute opus fore, domando populo, armis instrumentis & fide in primis resistere paratissimo. Incessit tñ fortis uiri excellētissimiq; bellorū ducis animū libido, urbis potentissimæ, cuius populus multa abundaret pecunia, aut uiribus expugnandæ, aut fame ac opis desperatione ad deditionē uel necessariam cōpellendæ. Et accitis omibus nedū stipendia facientibus, sed quotquot in Philippi imperio idonei uiderentur, ad superiorē urbis partē quæ montes orientē uersus solē attingit, castra est metatus. Maius tamen militiæ robur, ad diuorū Apollonij, saluatoris, Maffei & Andreæ ædes cepit stationes. Adlataq; sunt ex Mediolano bombardæ quindecim, quarum minima lapidē trecentarū li- G brarū emitteret. Prius uero q̄ metandis ratione castris Piccininus intentior certum prætorio locum designasset, Tadeus Estensis à præfecto præsidij Barbaro collegaq; suasus, omniū copiarū aciem in urbē struxit, illius populo in centurias decuriasq; distributo, & arma corripere iusso, quousq; delegerunt usu atq; exercitio meliores. Quibus eruptione facta in Apollonianam ędem in qua peditatū locauerat Italianus, horrisono clamore de latis, nō sustinuere impetū Philippenses, sed primis qui aut in uestibulo aut in prima sacelli parte erāt, partim occisis, partim captis, receperunt sese Italianus, & cæteri præstantiores intra paulo editiorē chori subselliorumq; suggestū. Veritus tñ Estensis, ne si obstinatius pugnando illos etiā conficere contenderet, maiorem in se, q̄ quæ sustineri à suis posset, cōciret hostiū multitudinē, sese in urbē recepit. Cuius rei indignitate pmotus Piccininus, Apollonianis militibus turmas euestigio addidit, & ea primum die bombardas quatuor in Mombellanæ turris oppugnationē figere cœpit, duas orientalē spondā, meridionalem alias quassaturas: quod autem r. œnium urbis, quæ ab ipso Mombellanæ ar- H cis angulo, in arcem pertinent stadia duo inferiora solo æquare statuerat, alias item duas bombardas cōtra propugnaculū, quod diui Andreæ ædes è regione spectat, totidē contra turris longæ arcē, binasq; irē in turrim Apollonianis ædibus oppositā: cui postea bōbardis demolitę, ciues repagula obducentes multa materie cōpacta, Rauarotti nomē indidere: & alias pariter binas quatiendo altiori muro, q diuæ Iuliæ hortis adiacet, adhiberi curauit. Quibus die noctuq; ipsa quassantib. mœnia, adeo territi sunt primis dieb. Brixiani, ut de urbe dedenda, accipiendisq; cōditionib. multi in circulis agitare, plurimi cœperint, cogitare. Cui difficultati in primis maxime magistratus cū occurrere statuissent, hac ratione inter se onera sunt partiti. Christoforus nanq; Donatus prætor uir pręstātissimus, domi se continens, ciues qui adirent, & accitos quosq; meliores hortando ac multa pollicendo, in bonā melioris fortunæ & pręmiorum spem erigere conabaī. Barbarus obeundo singula, egregio eius ingenio fretus, ad exhortādos milites ac multitudinē ita apre & tanta cum industria simulatis literis & nūcijs, spem affectis & ,ppè desperatis in rebus eliciebat, ut oēs uellent per uulnera & mortes bene de repub. promereri. Et quia

hostes

A hostes nõ solũ uiribus,sed insidijs omnia intentabant,diui Alexandri suburbiũ, & Ciui
tatulã ueterẽ incolentes , qui dicebanť esse rerũ nouandarum cupidiores,intra urbem à
munitionibus exclusam,cũ fidelioribus collocauit,fidosq; ad custodiẽdas extremas ur-
bis partes cõstituit,qui animis erecti urbis defensioni acriter intenderunt:bõbardis nam
que ad extrinseca turris Mõbellanæ fundamenta,& in turris lõgæ antemurali,ad Raua
rottũq; & sub arcis magnæ radicibus positis,multos in castris mortales mactauere. Et fu
turũ existimãtes,ut mœnia diu quassata,nisi intrinsecus aliquo sustentarenť obice, solo
æquarenť,ea ubicunq; labare cernebanť,adhibita populariter materia repararunt. Cui
muneri nedum sola ruralibus assueta muneribus plebs, sed omnis ordo sexus ætasq; in-
cubuit. Nanq; Brayda Aduocatorũ gentis mulier uirilis animi & primariæ aliquot fœ-
minæ,Barbaro suadẽte cæteras mulieres in decurias cẽturiasq; distributas nocturnis o-
peribus ea ratione adhibuerũt,ut cũ nec momẽto unquam ab opere quod facibus præ-
latis fiebat cessaretur,sed prius quàm cohortes labore cut somno fessę recederent,accitę
B militari classico aliæ succederent,quicquid die diruisset hostis,aliqua ex parte noctu suf
ficeretur. Cæterũ cum hostis ex ignibus noctu operarios adesse perciperet, ac sagittis &
tormentis deturbaret,Barbarus alio loco ignes fieri, & silentio ad opus instare curauit.
Laborauerat uero aliquãdiu ciuitas pestilentia,& cũ urbẽ defensoribus exhauriri cupi
ens Piccininus,nullũ prohibuisset petentẽ,pariter magistratus eã annonæ carẽtia breui
laboraturã,onerè multitudinis leuare cupientes,omnes quicunq; induxissent animũ mi
grare permiserant. Quã per occasionẽ quiq; animis fractiores,aut onusti familia grauio
re,tã multi excesserant uiri,ut uix duo milia mãserint Brixiani: ex mercenario aũt Esten
sis milite,cũ multi morbo interissent,aut ad hostes transissent,tenue pręsidiũ cernebatur
Ea re comperta fiduciam addente Piccininus ipsam paucitatẽ adeo spreuit,ut omnia tã
quam aduersus debellatos præsumpserit intentare,primũ tamẽ aquis à Mõbellanæ tur-
ris fossa in proxima naualia deriuatis,superiorẽ qua mœnia à bombardis quatiebantur
fossam,eodem delapsu reddidit exiccatam,quę fœno cœni humorẽ imbibente,& super
C iectis cratibus strata,in ueteris uix soliditatẽ milites perferebat. Exinde ductorũ aliqui,
ab diuorũ sacellis,quę ut diximus statiões tenerẽt, Piccininus ex Floriana, ex saluatoris
Seuerinas Ludouicus,& Italianus Foroiulianus ex Apolloniana singulos in eã fossam
cuniculos perduxerunt: quibus ad stratũ cratib. fossæ fundũ tactis,tectas plancis cœno,
ne ab igne corrũpi possent,superiecto uias in pomeriũ cõstruxerunt. Cadebant interea
in castris multi iaculis saxisq; oppidanorũ cõfecti,pręsertim inermis illa multitudo,quã
ex omni Lombardia in id opus coactã,milites uulneribus obijciebãt,& mœnia interim
frequentibus bombardarum ictibus tundebanť,quibus tamẽ oppidani singulis in locis
quantum cõminuebantur,tantundem addebãt cõpactæ in aggerem materiei. Id cũ ani-
maduertisset Piccininus , castellum è regiõe turris Mombellanæ,quę cõfracta decubue
rat,ea ratione erigi curauit,ut balistarij ex eo ciuitati supereminẽtes,nec cõportari agge
ris materiẽ nec ciues sinerent consistere in ruinis. Sed Brixiani tumulo pomerij sub ipsis
mœnium fundamẽtis perforato bombardã eduxerunt,cuius lapides nedum balistarios
D de castello disturbabant,sed illud per singulos dies adeo confringebant,ut nunquam sa
tis potuerit instaurari. Exarsit tunc animo Italianus,& cauerna cæteris maiore quæ esset
equiti peruia,ab diui Andreæ ædibus in fossam acta,uiam ad pomeriũ cratib. tectã per-
duxit. Conatum postea ut uiam in urbẽ sibi faceret,pomerij tumulum interscindere, op
pidani cominus cõgressi fortiter probibuerũt. Desperans itaq; eo scissuræ pomerij cona
tu,Italianus tramitem aggressus est fodere subterraneum , quo in cauernæ potius q̃ cu-
niculi latitudinem intra urbẽ passibus decem longitudine perducto, propugnaculũ su-
pereminens per cuius fundamenta penetrauerat,eo consilio ponte ligneo sustẽtauit, ut
si per eam cuniculi uiã ingredi urbẽ nequiret,cõsumptis igne pontis trabibus,ruinę mu
ri propugnaculumq; in foueam subsiderent, faciliorq; desuper exercitui præstaretur a-
scensus. Tunc qui in urbe manserant fideles , reliqui ad tutanda cum alijs aperta mœnia
concesserunt,stationumq; munus inter se partiti, tentoria à Mombellana turri , ad diui
Petri oliuetum tanquam castra metaturi fixerunt,nec unquã abfuit quin freqenutissimi
prælio instaurãdisq; munitionibus interessent , & cum Italianus aliquãdo intentauerit,
milites per eam cuniculi cauernam latenter immittere , occurrentes è regione Brixiani

in cuniculo obtruncarunt. Ingeminari tunc cœpit utrinq; obſtinatio, Brixianis timore, E
illis ſpe audaciam confidentiamq; addente, ut ſupra uires uel ſaccrent alternatim uel in-
iuriam propulſarent, nec momẽto unquam per eos dies eſt ceſſatum à prælijs: quæ ideo
Philippenſes crebra conſerebant, ut occurrentes pugnantesq; de ruinis oppidanos, uel
iaculis conficerent uel bombardis, ex quarum ictibus bini quandoq; trini ſtupẽdo mor
tis genere in multas confracti laceriq; partes, ante procumbentium ſub aggeribus con-
ciuium conſanguineorumq; cateruas iacebantur: ſuccedebant tamen illico in pugnam
integri Brixiani, male habito genitori filius, frater fratri, quodq; aliàs raro auditum cre-
diderim, concurſantes aut cibis deferendis, aut uulneribus alligandis mulieres, ſi curan-
tibus corpora ſuis datum illis à magiſtratu locum patere hoſti conſpexiſſent, ſcutis ipſæ
& telis armatæ, uirorum officia adimplebãt. Fuerũtq; plurimæ quibus charos ante ipſa
ora occiſos, non prius fuerit tollendi, aut ad ſepulturam efferendi cura, quàm hoſtibus
ternarum quaternarum'ue horarum pugnandi ardore defatigatis, pedem ciues ſine ur-
bis periculo referre uidiſſent. Adiuuit autem hãc mulierum fortitudinem Barbarus. Nã F
ne atrocitas cæſorum qui clypeis ad ſepulturam per urbem deferebantur terrorem ſpe-
ctantibus incuteret, debilibus qui prælio minus utiles eſſent demandata eſt cura, ut in
proximas ædes ſacras cadauera perſerrent, à nemine conſpicienda, ac ne ſolam in cada-
ueribus populi miſericordiam ſibi eſſe Barbarus oſtẽderet, decreuit, ut medici & medi
cinæ gratis publice exhiberentur, cæſiq; pro libertate pariter publice ſepelirentur: utq;
nihil relinqueret intentatum, quo uulgi leuarentur angores, quod in ea publicæ custo-
diæ perpetua ſolicitudine, paupéres unde uitam ſuſtentarent ęgre poterant reperire, nõ
ſolum militares, ſed precioſos cibos pugnatoribus miniſtrauit. Sed ad oppugnationẽ.
Hoſtibus pariter cruentiſſima erat pugna, multis gladio, contis, deiectoq; ſaxo, in ipſo
Brixianorum rem cominus gerentium conſpectu cadentibus, plurimis dum ad foſſæ ſu
percilium turmatim properarent in prælium deſcenſuri, ab oppidanorũ bombardis ra-
pide laceratis uigeſimum iam & ſecundum diem, eo in aſſiduo labore incommodoq; a-
gitati erant Brixiani. Quamobrem Piccininus ſore opinatus, ut adhibita ui maiore, aut
urbs caperetur aut ciues deterriti facerent deditionem, conſtituit die craſtina accuratiſ- G
ſime oppugnare. Primum ne hoſtis apparatu, qui in caſtris fieret, uiſo intelligeret, quo
in loco ea intentanda eſſet uiolentia, bombardarios omnes iuſſit cœptam ubiq; ad mœ
nium operturas diligentiam frequentiſſimis quàm poſſent immiſſis lapidibus gemina-
re. Italianus uero ponti quem ut oſtendimus ſub propugnaculo ſecerat ignem ſubiecit.
Mane poſtmodum diui Andreæ ſolennibus celebri, egreſſi tentorijs ut erant à Piccini-
no iuſſi meliores quiq; ad Mõbellanę turris tumulum ruinasq; rapidùm conuolarũt, pri
usq; ſtratam cratibus foſſam prætergreſſi, tumulum pomœrij licet aſcenſu difficilem cõ
ſcenderunt, quàm occurrentes ex tempore ciues prohibere potuerint. Clamoribus ex-
inde exciti ciues immixtiq; Eſtenſis milites, qui omnibus in locis intenti prælium expe
ctabant, in hoſtem ruunt. Concrepant utrinq; bombardæ, & rantis tympanorum tuba
rumq; clangoribus, ac uirorum uociſerationibus non in prælio magis quàm ab undiq;
ſpectatoribus adhortatoribusq; perſtrepebatur, ut nullus aurium ad excipienda impe- H
ria eſſet pugnanti uſus, oportueritq; manu duci aut ſignificatione alia dirigi, quos duces
retrahere aut impellere uoluerunt. Acceſſit etiam inermis multitudo mulierum ſenũq;,
cæſos uulneratosq; ſuos ne in prælio ſemiuiui aut exanimes calcarentur ſubleuantium,
quæ turba in caſtris quàm in urbe maior, omnia planctu eiulatibusq; repleuit. Eo nanq;
in prælio, quod ad meridiem eſt protractum, præter innumeram uulneratorum multi-
tudinem, quorum pars poſtea diem obijt, ducenti ſunt ex Philippenſibus deſiderati,
cum in oppido xx ciues & ferè totidem ex mercenario milite ceciderint. Id cum aduer-
tiſſet Piccininus paratas in prælium turmas, ſtantesq; in equis milites, quos oppidani
integros ſeſſis pugnatoribus ſucceſſuros ſuſpicarentur, in nouam ad Apollinianum op
pugnationẽ miſit, quare Mombellana ocyus intermiſſa, in illam totus incubuit exerci-
tus. Ea pari conatu principio intentata in ueſperamq; perducta eò fuit acrior, quod non
ijſdem, qui cœpiſſent militibus, quemadmodum prima ad extremum eſt continuata,
ſed cum primo immiſſi maxime enixi laſſarentur, alij inuicem integri ſuccedebant. Nec
tamen efficax fuit pugnatorum uiciſsitudo, quin parem Mombellanæ Philippenſium,
ſed

A sed oppidanorũ minorẽ hæc oppugnatio habuerit stragẽ, cum uulnera utrobiq; fuerint
plura, tũ frustrati ea binę oppugnationis spe Philippenses, tumulũ & mœniũ, qđ erat re
liquum, prius demoliri, ꝙ aliã intentarent oppugnationẽ, cõstituerunt. Castiganda ue-
ro Mõbellani tumuli summitate, tantã adhibuerant diligentiã, ut ea in fundũ maiori ex
parte tracta, facilis fuerit armato equiti ad mœnia cõscensus: & ne fossores ac postea itu
ri in præliũ milites, iactis superne lapidibus sudibusq; uulnerarẽtur, quantũ à fossæ fun-
do per singulos dies ipsa processit tumuli cõplanatio, tantundẽ cratibus pluteisq; inte-
gebant. Ad turrim aũt longã, quę urbis porta erat, uineas turresq; ea ratione egerunt, ut
aggerẽ, sarmentorum fascibus cõgesta alternatim terra, antemurali ob ductũ, ex quo op
pidani bombardis in Philippenses pro fossa secundũ mœnia pugnantes iaciebant, aut
captum retinerent, aut eo demolito sese illa molestia liberarent. Et Italianus postquã ꝓ-
pugnaculũ subiecto igne nõ satis, ut sperauerat, ruere uidit, tumulũ pomerij proximũ, et
ipse cõplanauit, adactisq; ad mœnia illa in parte integra uineis, ea primum aliquot in lo
B cis perforauit, deinde quod oppidanos cerneret alias intus munitiones opponere, suos
ipse milites mœnia scandere, & castellis, quæ in urbẽ ꝓminerent erectis, fossores ab ope
re iussit deturbare. Nã Brixiani defensioni aggerẽ passus xx. distantẽ à Mõbello ad Ra-
uarottũ, sed in ea parte, quæ Italiani conatibus erat opposita, densiorẽ eo duxerunt cõsi-
lio, ut mœnibus in hostiũ potestatẽ factis, sese eo munimento nihilominus tutarent. Dif
ficili uero ea in longitudine operi, cui tota inniteret ciuitatis salus, sese oppidani adeo
anxij adeoq; amẽtes populariter mancipauere, ut quantũuis multos, mulieres, puerosq;
æque ac uiros iaculis telisq; desuper immissis Foroiuliani milites, & ipse inprimis du-
ctor uulnerarent, nullo intermissum sit momento, quousq; trabes immixtaq; uinaria ua
sa ruderibus plena, in ualli speciẽ à ciuibus posita, mœniũ munimenta nullatenus deside
rari sunt passa. Id cũ perfectũ uidissent opus Philippenses, mœnia longo succisa labore,
quantũ denso opponerent aggeri, ligneis pontibus sustentarunt. Et quia pomerij tumu
lus, atq; etiã ipsa in eo sita muri fundamenta de soli natura uiam illis munitionibus à po-
C Brixiano oppositis cõtiguã, quæ ciuiũ agros & ipsa mœnia intercedit, supereminerent,
in spẽ uenerant, ut mœnibus supposito igne impulsu intra urbẽ cadentibus, & uia & fos
sa illis cõpletæ apertũ planumq; equitibus præberent ingressum ad ciuium stationes. Id
etiã quin accideret, nullo humani ingenij opere auerti posse existimarunt ciues, quorũ
plurimi impendentis ut rebant exitij pauore attoniti, post cõpressa aliquandiu dẽtibus
murmura, in audaciã proruperũt adhortando ciues, ut extremã deprecati calamitatem
sese hosti permitterent. Sed omnibus in locis aderat concionabũdus Franciscus Barba-
rus, quo inter tot cædes & uulnera intrepido suadẽte, ut nihil esset antiquius aut charius
libertate, cõpressæ sunt seditiones, ciuibusq; in pristinam animorũ magnitudinẽ sua prę
sentia ac singulari eloquentia adductis, atq; etiã eo & Estensi Tadeo instruẽtibus, ad in-
genium cõuersis, prouisum est, ut ille quemadmodũ & cæteri hostiũ conatus, inefficax
redderet. Postq; eo in duodecim dierũ opere satis omnia disposuerãt Philippenses, op-
pugnationẽ denuo intentare statuentes, bombardarios nocte perpetua assidua immit-
D tere eo iusserunt cõsilio, ut cũ maior fieret ex ictibus demolitio, tum etiam territi inten-
tiq; uigiliæ ciues lassarent, & futuræ quã ignorarent oppugnationi debiles redderent.
Accessitq; illorũ cõsilio maius oppidanis incõmodum, quod multi dũ refractas instau-
rant munitiones, isti uenientibus in incertum per noctis obscuritatẽ lapidibus occubue
runt. Cõstituerant uero Philippenses eodẽ tempore quatuor in locis, quæ stadiorũ duo
rum, ut ostendimus, longitudine comprensa essent, oppugnare, ad Mombellanam, ad
turrim longam, ad Apollonianã, ad propugnaculum Rauarotti. Sed resciuerant, & ua-
rio, qui fiebat in castris, apparatu prospecto, intellexerant Brixiæ magistratus, quantis
conatibus hostes iterum inuadere cõstituissent, quamobrem idibus Decembribus, qua
die uirgo colitur Lucia, magistratus post sacrificium laudis, uotis rite nuncupatis con-
uenerunt, ut Christophorus prætor urbem lustraret, unde minus periculum immineret,
inermes ac imbelles hortando, ut in muris essent, ne urbs per insidias caperet, Barbarus
uero summus rerum præfectus præsens periculis occurreret, Andreas Valerius patritij
ordinis in foro esset, ad tumultus, si qui exorirẽtur comprimendos, Tadeus Estensis cũ
equitatu ad forũ boarium, Rauarotti periculis præsto adesset, & Rauarotti munitiones
Gerardus

Gerardus Dandalus, uir & ipse fortis, patritij ordinis, defensaret. Mombelli uero custo- B
dia forti equiti Iacobo Hispano, & turris lōgę defensio Mucino Lugēsi, ac Andreæ Leo
ni demādatæ fuerunt: quo in defensorē delecto, cū Petro Grimanno ciuitatulæ nouę cō
missa esset custodia, eo munere se abdicauit. Igit cū Italianus nocte intēpesta casuri in-
tra ciuitatē, ut opinatus fuerat, atq; actis in aduersam partē trabiū brachijs curauerat, mu
ri sustentacula cōbureret, oppidani paratas clàm in id necessitatis, prout à Barbaro Estē
siq; edocti erāt, lōgurias adigentes, murū ad hostiū opera ruere impulerūt, cuius casu cō
planati sub Apolloniano tumuli, actiq; cuniculi, tantus Italiani labor euanuit. Et mane
uix dū exorto, Piccininus eductū tabernaculis tētorijsq; exercitū, accitaq; undiq; auxi-
lia, supra quindecim armatorū milia acie structa in ciuitatis cōspectu à Mombellano ad
Apollonianū tandiu cōsistere iussit, quoad dextera prolata, iussi in primā oppugnatio-
nē ordine descendissent, primisq; pugnantibus cæteri tēpus succedendi expectādo, de-
sides quiescebant. Ingressi fossam, qui in Mombellanā descenderant oppugnationē, ui-
ces & ipsi inter se partiti in tumulū euaserunt: quibus cum ab oppidanis impigre resiste- F
ret, succedebant integri fessis, uulneribusq; cōfectis. Id cū aliquandiu esset factitatū, in-
tellexerunt Philippenses, ea in uicissitudine spaciū respirandi hostibus, tanquā de indu-
stria datū iri. Quamobrē mutato cōsilio, cōcurrerunt densi oēs in globumq; coacti, pari
ter Brixiani, summo conatu eruperunt in ruinas: cumq; Mars atrocissimus insęuisset,
quos loci cepit angustia rem in fronte conto, ueruto, uncis, malleis, gladijs securibusq;
gesserunt, & feruentē aquā liquefactāq; igne picē mulieres propugnaculis demittebāt
cum tñ iaculi, sudes & lapides magno utrinq; nisu eminus mitterent. Vnicæ tunc ex om
ni bellico apparatu eo in loco bombardæ quiescebant, utrisq; ueritis ne suos cōficerent
hosti immixtos. Immiserant oppidani in Philippenses prius q̃ tumulū conglobati con-
scenderent, ex turris lōgæ promutio, aliquot bōbardæ lapides: nec intentos per ocium
oculis cauentesq; potuerant lædere. Illis aūt postea in tumulo eò aceruatis, & mentē o-
culosq; in hostium ora, aut in tela undiq; uolitantia defixis, siue casu, siue arte sit factum,
unicus inter cōfertissimos deuolans ex ea bombarda lapis septem corripuit lectissimos G
milites, quos, uisu horribile, in plurima singulos frusta adeo lacerauit attriuitq;, ut cuius
corporis fuerint crura, caput aut brachia, incertū fuerit perquirentibus. Quin graues ex
Brixia castrisq; Philippensiū uiros referre audiui, uolasse per aera armis, ut erant uiuen-
tiū tecta illorū membra, & in episcopi hortis, qui cētū supraq; à Mombellanis mœnibus
distant passus, binas illorū cassides, in quibus caro cum cerebro hæsisset, fuisse repertas.
Id conspicati milites nullo retineri potuerunt, Piccinini iurgia adhortationibus minisq;
immiscentis imperio, quin sese in castra referrēt: qui cum pugnæ deposito ardore mor-
tuos uulneribusq; affectos grauioribus deferri uidissent, periculum cui obiectati essent
animo metiti, grauia in imperatorem iurgia dixere, quod tot pręstantes uiros ob ineptā
libidinē suam, potiundi per uim eius oppidi, exposuerit internitioni. Altera per id tem-
pus gesta ad turrim longam oppugnatio, pauciores habuit Philippensiū mortes, qd' ui-
neis castellisq; recipiendo antemurali, licet frustra sint nisi, sed ideo anteq̃ aduesperasce
ret intermissa est, quod cessatum esse à Mombellana, iussu Piccinini, milites crediderūt, H
quos tamē in tertiam, quæ ad Rauarottum cōmittebatur acerrima traxit Piccininus. Ea
eñ ad aurorā cœpta, in serumq; diei perducta, tantis utrinq; animis, tanto ardore est cō-
missa, ut postq̃ hastis cōtisq; pugnauerant, gladijs frameisq; longiusculis, & demū pugi
onibus manu se prensantes, rē gererent. Cōflixerant eò ex ciuitate mœnium ab Italiano
succisorū, quibus urbem nudatam apparuerit fama attoniti omnis ordinis omnisq; æta
tis etiam inermes uiri & mulieres, quarū nonnullæ armis tectæ hosti repugnabant, cum
cæteræ saxis sudibusq; uel in incertum proijciendis possibilem operam exhiberent. Vsi
sunt etiam oppidani calce tritissima, quā cū fictilibus crudis impositam in hostium ora
superne immisissent, aut oculis per galeatū rimulas læsi, aut ipso obtenebrati fumo Phi-
lippenses, pugnæ inhabiles reddebant. Nec tamē satis ea profuissent omnia, nisi Scara-
mucia Forliuiensis Centurio, quem Barbarus Bergomo accersierat in tempore aduenis
set. Nam cum is in medio prælij ardore, ad portas Brixiæ inermis aduenisset, suis corpo-
ra curatis, collecta militum oppidanorumq; manu, ne paucitas eum faceret contem-
nendum, signis præcinere iussis incubuit in prælium, & hoste propugnaculis muri, in
quo

A quo erat fueratq́ per horã superior deturbato, adeo certamen restituit, ut non unus cen
turio cum paucis, sed magnum subsidium aduenisse intus forisq́ crederetur. Vbi uero
manu telisq́ tam pertinaciter à Forolíuiensi, & paucis quos adduxerat est pugnatum,
qui prius ægre resistebant Brixiani, non solum uim ui repulerunt, sed non mediocrem
quoque terrorẽ hosti intulerunt. Pluribus igitur utrinq; datis acceptisq́ uulneribus, ac
multis passim cæsis, Piccininus receptui canere iussit, & equitatu in hybernacula dimis
so edixit, ut armati mane ad easdem redirent oppugnationes, peditatum uero cõtinuit,
stationibus ad tumuli complanationes bombardarumq́ custodiam obseruandis. Exin-
de diluculo prodeuntibus, ut iussi erant equitibus, signa ad eum qui obuenerat locum,
pro fossæ supercilio ductores statuerunt, & canentes buccina tubicines turmatim singu
los conuocabant. Piccininus uero ira quàm spe plenior, nõ ductores magis quàm ipsos
adhortabatur milites, opimam caperent, diriperent ciuitatem, Guelforum matronas,
uirginesq́ pro scortis, aut cum paterna & uiri hæreditate habituri uxores, tempore ute-
B rẽtur & occasione, qua nullam in seculo maiorem habituri essent, quippe quibus non
Brixiæ modo urbis dudum opulentissimæ, sed ingentes detur diripere Venetorum pe-
cunias, quas illi maximo exercitu illic alendo, pridem impendissent. Se nihil, & ipsum
Mediolani ducem aliud uictoria ex illa expectare, quàm eo exercitu in ciuitatis inimi-
cissimæ excidio diuitijs oppleto, ducere ad subigendas propero cursu reliquas hostium
ciuitates. Tum prima ad turrim longam initur oppugnatio, uineæ turresq́ quemadmo-
dum pridie adiguntur. Vis maxima fit circunducto promurali aggere capiundo, nec
minore ui resistunt oppidani, cadunt ex Philippẽsibus multi, plurimi uulnerantur. Sed
tantam hora tertia quàm pugnari cœptum erat, Brixianorum fortitudinem suo incom-
modo intellexerunt hostes, ut re infecta ante meridiem mœrẽtes pedem retulerint. Ma
ioris autem nixus, maiorisq́ animorum ardoris martem, præsentia ducum, & in primis
Italiani manu plus quàm uerbo agentis ad Rauarottũ faciebat. Nam quingenti supraq́
selecti equites, q pro cristis quas triplici quadruplicíue uersicolori peniculo ornare con
C sueuissent galeas, tum entibus bombice & penna sacculis intexissent, ictus lapidum mol
lius excepturis, in fossa & sub pluteis Rauarottum inter & iacentem murum ab Italiano
succisum, in insidijs latitabant: dumq́ oppugnanti Rauarottum peditatui intentius op-
pidani resisterent, illi quantumuis armorum quibus toti tegebantur pondere grauati,
procurrentes per ruinas & ipsa perfracta mœnia penetrarunt, nulloq́ in ea, quæ murũ
inter & nouum erat aggerem areola occurrente, scutati se ciuibus de aggere iacientibus
opponebant, cæteri sequebantur, non hastis solum uerutis & malleolis ad uulnus, sed
impositis conto uncis ferreis, harpagonibusq́ attrahendis ex aggere Brixianis armati,
quibus item immixti erant, perforatæ in cannæ speciem fusilis æneæ manualis bombar
dæ, schopitum uocant, gestatores, armatum hominem emissa impellente igni cum glan
de plumbea transfigentes: pugna e uestigio conseritur atrocissima, illis in locis ubi impo
situm aggeri uallum male coniunctum, uiam in urbem habere uidebatur faciliorẽ, mor
tes crebræ, uulnera utrinq; inferebantur crebriora, & quantum hosti præualebat iaculis
D deijciendisq́ saxis oppidanus, tantundem maiori obijciebatur incommodo, quod op-
pugnantes de tenui ac propè ruinis completa aggeris fossa, illum stantem in aggere suf-
fodebãt, qua in corporis parte, aut nulla aut ad femur est debilis armatura: trahebantur
etiam nonnulli uncis per decliuem aggeris resupini, cum tamen plurimos confoderent
glandes plumbeæ schopitorum: nec loco ut cederent ciues adduci potuissent, nisi nouo
usi instrumento Philippenses sulphureis bombardarum pulueribus plena, sed costis cir
culisq́ male cõpactis rimulosa & casu ipso quaquauersum hiantia uascula, in aggerem
pijcientes, ignẽ e uestigio admouissent, quo dissipatum inter ipsa oppidanorũ crura pul
uerẽ, rapidissima corripiente flamma semiustulati sunt multi, & cætera turba illico sese
præcipitem ex aggere proripuit, liber tunc & defensore nudatus patuit Philippensibus
agger: nec tamen in tanta uiriliter oppugnantium multitudine quisquam cõscendit, fu
mo exinde sulphuris, qui caliginis dẽsitate, aggerem abscondera in aera sublato: matro
næ & inermis debilium puerorumq́ turba, quæ ciuibus dum pugnauerant arma submi-
nistrasset, denudatum propugnatore locum cõspicati, clamores attollunt, ac maximos
ululatus, matres filios, genitores filiæ, fratres propinquos & maritos singulæ compel-
lantes

lantes prenſare, flenteſq; orare, uitam'ne ſatis ſeruare ducerent, qui poſt parum ſe an- E
te ora in oculis ſuis ab hoſte uiolari, abduci, conſtuprari, ſupremo affici dedecore ſint
uiſuri: quibus exciti uocibus duri Brixiani in locũ redeunt, prælíũq; ſolito acrius inſtau
rãt. accurrit undiq; & ad Rauarottũ pugnare & ſtatiões alibi ſeruare ſolitus miles, facer
doteſq; & religioſi ſago militari ſumpto egregiã tũc operã præſtiterunt: & cũ parũ eſſet
decens, aduentantibus aggerẽ ſeruare, nouis & itẽ ipſi inſtrumẽtis uſi, congeſtas in faſ-
ces ſciſſulas flãmanti face immixtas ſuperne demittentes, fictilia etiã trita calce plena, in
ſubiectos pedibus deiecerũt. Quæ res quantũ Philippenſibus obſtiterint incredibile di
ctu, multis ipſo uapore cõpreſſo anhelitu conſternatis, plurimis atq; etiam omnibus ita
fumo obcæcatis, ut tela ictuſq; oẽs, uel in incertũ uel in ſuos mittere cogerent. Id cũ per
uidiſſent oppidani, in perplexos anxioſq; cuneo facto ꝑ decliue corruũt. Acer ibi Mars,
duriſſimũ cõmittit prælíũ, ſed multis utrinq; cadẽtibus, terga primi dedere Philippen-
ſes, quos oppidani ardẽtib. animis inſecuti, de ruinis deq; ipſo pomœrij tumultu præci-
pites expulerũt. Poſtera die Piccininus, Brixia per uim potiri deſperãs, bõbardis ad pro F
xima municipia cõportari iuſſis, exercitũ ſolitis in hybernaculis cõtinuit. Tũc magiſtra
tus defenſam tutatãq; ab hoſte potẽtiſſimo urbẽ, in optimum maximũ deũ Ieſum referẽ
tes, ſupplicationes publice in multos dies iuſſerũt, atq; ipſi poſtea præſentes haberi ſo-
lenniter curauerunt: cui muneri ineptior armis togatorũ ordo, cũ mulieribus intendit,
cæteri aut demoliendis corrũpendis'ue caſtellis, uineis, pluteis, cratibus ab hoſte in foſ-
ſa & pomœrio oppugnationi adhibitis, aut inſtauranda pro tẽpore mœniũ fractura, o-
perã impenderũt: nec tñ aberat quin audaces oppidani militibus Tadei Eſtenſis immi-
xti, cũ portis & magiſtratu fruſtra ꝓhiberent, quibus murorũ paterent fracturæ, laceſſi
tũ inter hybernaeula hoſtẽ redderent inquietũ. Quamobrẽ nudiustertius ꝙ fuerat op-
pugnatũ, Piccininus tentorijs euulſis hybernaculiſq;, & cætera quæ in caſtris ad oppu-
gnationẽ erat materie igni cõſumpta, obſidionẽ ſoluit, & tãquã diu, ac longe abſuturus
in Pedemontẽ primo ducere ſimulans, cohortes duas ſub collis recurui ſinu ad Petram
Galli uocant, in inſidijs reliquit. Quo die maiorẽ populus Brixianus ꝙ dura in omni ob G
ſidione illa calamitatẽ accepiſſet, niſi Barbaro reuocante, Tadeus Eſtẽſis copiolas edu-
xiſſet præſidio plebi, quæ & uiſendi ſtudio & lignandi neceſſitate, quin paſſis emitteret
portis, cõtineri nõ potuit: omnibus nanq; per caſtrorũ loca effuſis, præmiſſi ab Eſtenſi
exploratores, hoſtẽ in inſidijs uiſum, tanta celeritate nequiuerũt uociferantes renuncia-
re, quin Philippenſibus furibundũ irruentibus plurimi ciuiũ cõplanatis foſſarum meati
bus, ſeſe in urbẽ recipere ſint coacti. Id cũ parũ feliciter quemadmodũ & alios conatus
ſucceſſiſſe uidiſſet Piccininus, milites fecit certiores futurã plus minus decennio apud
Euſimianũ morã, proinde oẽs interea & uulnerati militis curam medelæ ſuſciperent at-
tentiorẽ, & cætera in nouã profectionẽ uſui futura cõpararent, ipſe perficiendis muniẽ-
diſq; caſtellis, quæ apud Monplanũ & ad Crucis Euſimianumq; inſtituta docuimus, ſe-
ſe rotũ dedit. Eo tẽpore cum ab otioſis Philippenſiũ ductoribus Brixianiſq; pariter no-
ſcendi occiſorũ numeri ſuſcepta eſſet cura, cõpertum fuit deſideratos fuiſſe ex ciuibus
octingentos, & ex mercenario eorũ milite ducentos. In caſtris uero cũ foſſores bubul- H
ciue occubuiſſent incerto eis numero, ſed ut exiſtimabant plus ꝙ quingenti, occiſos cõ
ſtirit ſupra duo milia mercenarios, in quibus fuerunt ducenti præſtantes rei militaris pe
ritia & originis nobilitate milites, quorũ nomina erant clara. Caſtellis abunde munitis
Piccininus exercitũ in Pedemontes hybernatũ dimiſit. Marchio Mantuanus in circui-
tu Benaci ſtatiua cepit. At Veneti, Gata quãprimum Veronã applicuit, in ſummũ belli
ductorẽ, capitaneum appellant, declarato, copias pro temporis breuitate repararunt, &
opis ferendæ Brixianis nõ immemores, illũ ſi forte quà aduenerat, cum importando cõ
meatu reuerti poſſet, intentare iuſſerunt. Qui Penetrã Turbulaſq;, ducẽs caſtella, quæ
Mantuanũ omnia in Veronenſibus & circũ Benaci oram capientẽ, æſtate præterita ob
locorum exilitatem ſpreuiſſe oſtendimus, ea primũ cõmuniuit. Exinde admonito Pari-
de Lutronio, ut obuius prodiret, frumenti uim maximã ibi coegerat, cũ Piccininus Mã-
tuanuſq; copijs ripam quod Tridentinorũ oppidũ Benaco adiacere oſtendimus, naui-
gio tranſportatis, præſidia impoſuere Archo Tiennoq; caſtellis, quę epiſcopo Triden-
tino diximus conſentire. Eodem etiam duxit per montes altiſſimos Italianus equites
ſexcentos

A tercentos, pedites mille, & tñ ausus est Gatta noctu immittere cum cẽturionibus quatuor cõmeatum. Sed cum hi superato Tienni saltu, in tuta euasisse crederent, Italianum in cauo riui fundo habuerunt obuium. Quamobrẽ cum in montis uicini cacumen, cum sarcinis sese recepissent: plurimis superati prælijs, parte cæsa, cæterisq; omnibus uulneratis post triduũ in potestatẽ hostium cũ sarcinis peruenere. Gatta aũt apud Turbulas hyberna ducente, & copias enixissime cogente, marchio Piccininusq; omnem præsidij etiam illa uia Brixiæ afferendi spem Venetis præcidere cupientes, ad Brixiæ suburbia sunt delati, & Sabiã uallem per idus Ianuarias, cum sex militum milibus concessere, necprius inde sunt profecti, q̃ tribus castellis ad Nucẽ, ad Cagios, ad Tosceciũ erectis ea præsidio firmauere: & ut omnis obstructa esset uia cõmeatibus Brixiam importandis, Cæsarem Martinengum artibus belli præditum, & ob familiæ dignitatem Guelfæ principem factionis Monpiani esse iubent: cui uallem Trompiã subiecere. Italianus uero ex Tridentinis montibus mouens, Lutronium petebat, quod cum esset nunciatum, sexcen

B tos pedites subsidio Paridi Barbarus cõsestim dimittit, qui ad eũ per uallem Trõpiẽsiũ ducibus Gerardo Dãdulo, & Diotesalui centurione properantes, cum ad supereminẽtem castello quod ad Nucẽ Piccininus excitauerat, collem applicuissent, equitum Piccinini cohortem forte cõspicati sine ulla hostilis impetus suspicione liberius quiescere, eos aggressi multos cęcidere, plurimos ab duxere captiuos. Tã multi autem ex factione Guelta Trõpienses secuti erant Dãduli peditatũ, ut qui ex urbe profecti erant sexcenti, ad Paridis cõspectũ mille concesserint. Coegerat pariter Italianus ex Mantuanis Theotonicisq; Tridentinis, & Gibellina Brixianorũ factione agrestes duo milia. Et eo cũ trium milliũ peditatu ac sexcentis equitibus sese Piccinino marchioniq; Mãtuano iungendi studio properans, primũ in Paridem ducere cœpit. Sed cum Sarchæ fluuij ponte, qui est in Romani oppidi agro, traductis copijs montẽ conscenderet proximum, Paris per notos uallium recessus sese insinuans præsidium quod ille ad pontem dimiserat, inuasit: quo magna occidione cæso, ut nec Italiani filius, neq; Petrus Capotia equestris ordinis

C Polonus, copiarum episcopi Tridẽtini ductor, uiui fuerint reseruati, ruentem in se Italiã nõ fortiter sustinuit. tũ pugna cõmissa est atrocissima, studiosis partium sanguinem magis q̃ prædam hostium sitientibus. Itaq; fessus, & inferior pugnando Italianus cum tribus loco certasset horis in montem quã aduenerat est reuersus, extremã cuius aciẽ nunquam pugnando destituit Paris: & nisi nox prope in fugam cõuersum texisset exercitũ, cladẽ eo die Philippus maximam accepisset. Mane uero cum orta dies pugnandi audaciam Brixianis & Paridi fecisset, in illos delati multo prius interfecere q̃ uoluerint terga dare. Tandẽ qui uiribus alioqui paribus à locorum inscitia se impares cernerẽt Philippenses, fugam attoniti fœdissimã cõmisere. Et captus est, ac de fuga retractus Galeatius archityrannulorum unus, ueneruntq; in Venetorũ potestatẽ ex eo exercitu circiter mille, cum totidem utriusq; diei prælijs cecidissent. Italianus aũt per aspera montium iuga, Ripam oppidũ reuertit inermis, quem diuersis itineribus secuti sunt trecenti ex equitatu, & mille pedites, qui manibus hostiũ prolabi potuere. Id cũ intellexissent Marchio

D & Piccininus, copijs quæ in Brixianis ubiq; hyberna ducebãt accitis, in suprema uallis Sabiensium, Idrum appellant, duxere: & locorum asperitatibus quæ sunt maximæ superatis, castra ad Ludronium metati, id oppidum dierum quindecim oppugnatione cepe runt. Exinde obsederunt Romaniũ Paridis item castellum, quod natura loci munitissimum, præsidioq; firmatum ualidissimo cum uiribus capi non posse intelligerent, & hyems asperrima per Februarij quæ instabant Calẽdas obsidionẽ continuari prohiberet, ad Benaci orã cũ copijs sunt reuersi. Interea Lauretanus cum expectata diu supplementa senatus nõ mitteret, Sermionẽ aliquãdo oppugnauit, quod oppidum cum Marchionis lectissimi milites defensarent cum eã copiarum paucitate nequiuit capere, nec caruerunt senatus principes infamia neglecti inuidia magis quã impotentia supplementi. Et tamen Brixiæ laborũ anxij, quã nisi opem præsidiumq; afferrent, uel fame ipsa compulsam, breui defectutã existimauerint, aliam in Benaco destinant classem, numero quidẽ nauium uel militię robore haud quaquã multifaciendam, sed quę posteris æque ac fuit nobis miraculo sit futura, quãdoquidem prima est, quam montibus trahi portariq; altissimis sit auditum. Est in sinu Benaci supremo, quã fluuius influit Sarcha, ad sinistram per

tenuis uicus piſcatorū paucorumq; colonorū habitatio quas diximus Turbulas appel- B
lari,ſuperincubatq; paſſus circiter mille Penetta caſtellum edito in cacumine montis ſi-
tum.Ea loca oſtendit primus Gatta fore idonea,apud quæ terreſtres copiæ ſeruarentur,
cū naues ſi quæ adeſſent,eum etiam in ſinum faciliter cogi poſſent.Triremibus itaq; iu-
ſtis duabus,tribus minoribus,& ſcaphis uigintiquinq;, aduerſo Atheſi ad Veronæ mœ
nia partim remis,partim funiculo ductis,eas naues ſexaginta paſſuum milia maiori mul
to labore ad terni muriq; pagos,binis quaterniſue iugatis bobus adhibitis attraxerūt.Si
quidē nullo hominū robore, nedum duci, ſed neq; contra fluuij rapiditatē poterant ſu-
ſtentari.In planicie uero quæ pagos & proximum lacū, diui Andreæ appellant,ſex paſ-
ſuū milia intercedit,triremes,ſubiectis lapſibus & lintres ac ſcaphæ uehiculis facile ſunt
perductæ,cū tñ lacū uix mille oblongū paſſus,cūctis ductę facilius nauigarint.Lacū tu-
mulus ducentos paſſus molliter faſtigiatus,ꝓpior adiacebat,& ſaxea rupes in muri ſpe-
ciē ſuſpenſa, riuo haud quaquā lato ab tumulo diuiſa illū quingētos paſſus ſupereminе
bat.Adhibitis itaq; ingentē in numerum lapicidis foſſoribusq;, tumuli dorſum in proxi F
mas lacus aquas ſarculis demoliti ſunt, quantū triremis exigeret latitudo, exinde ſaxo
rupis ſupercilio in riuum decuſſo,detruncatos arborum ramos, & uirgultorū faſces ma
gnopere cōportarunt.Qua ex materie poſtquā ab aquis ad ſummum ſaxi dorſum,facta
eſt paſſus mille leni faſtigio uia,eam ſuperiecta tellure ita æquarunt,ut lapſibus uehicu-
liſq;,quemadmodū in planicie ſuppoſitis triremes primo, dehinc naues cæteræ machi-
nationibus in monte ſummo firmatis fuerint attractæ. Inde ad Nagū rus planities bina
patens paſſuum milia,cum eſſet paruo tranſacta labore, in proximum Penetræ collem,
quingentos paſſus minime molliter ſurgētē,ſuperiore ratione ſummis laboribus eſt ſuc
ceſſum,nec minoris fuit aut curæ aut laboris,graues pondere & facile ſi ſaxo inpactę eſ
ſent diſſoluendas per cliuū paſſus mille in præceps uergentē dimittere ad Benacū.Tur-
bulas tñ deductæ,cum à peritiori nauiculatore eſſent diligenter inſpectæ,triremium al-
tera quā reſarciri oportere iudicauerint in littore retenta, cæteræ fuerūt aquis expoſitæ.
quod aūt marchio Mantuanus triremem in Benaco haberet,qua primo Brixiano bello G
Veneti traducendis copijs uſi erant,& ganzeras galeonoſq; apud Riuoltellā parari fa-
ceret, Gatta & prouiſores ſeruanda claſſe ea ratione Turbularum ſinū clauſere,ut palis
quernis triplici ordine in hemicyclū utrinq; ad ripam perductum deiectis caſtelloq; ad
portam quæ relicta erant impoſito tutus ab hoſtibus redderet̃. Viſum eſt Venetis eam
claſſem alendis ſpe Brixianis,cōſeruandaq; opportunitate nunciorum ad illos per mō-
tes mittendorū ſatisfacere,nec ignorabant,in ea quæ duci Philippo & Marchioni Man
tuano eſſet,cum copiarum magnitudine,tū penetrandi in eorum intima facultate,nedū
aliquam opis afferendæ clauſis Brixianis ſpem eſſe reliquam, ſed timendum ac prope
expectandum,ut de Verona Vicentia & Patauio,æſtate futura defenſandis laborandū
foret.Copijs itaq; cōparandis intenti,cū nullæ niſi collectitiæ,quarum quo maior eo o-
neroſior atq; infructuoſior futurus erat uſus,ſeſe offerrent:ad eam deuenerant animorū
conſternationē, ut de imperio terreſtri retinendo aliquamdiu fuerit deſperatū. Et licet
unicū proſpicerent præſtari poſſe à Sphortia præſidium, cuius recōciliandi nōnulla o- H
ſtenderet̃ ſpes,ſi Florentinis ſupplicare uellent,detinuit eos aliquot menſes pudor,ueri
tos ne ſi non ſucceſſiſſet,ignominiā adderent detrimēto. Vicit tñ ducis ſeniorumq; pru
dentia,& miſſus eſt Florentiā orator Iacobus ex Donata gente patritius:uir cū diues &
qui nullis unquā uſus magiſtratibus,ab omni faſtus ſuſpicione ꝙ lōgè abeſſet: tū quod
in rem fore peruidit ſenatus,Coſmo & Laurentio Mediceis eſſet amicitia coniunctiſſi-
mus.Cuius effecit humanitas,ut quem primo irridentes pene uiderant Florentini,pro-
pe diem exauditurі fuerint, niſi Sphortiā adduci poſſe in ſententiam dubitaſſet.Is enim
quādiu oppugnabat̃ Brixia,per ſingulos pene dies,Blancham Philippi filiam, ſe ut ſu-
pra oſtendimus alliciēdo ſponſam traducere ſperauit. Excitauit extruxitq; in Firmana
arce aulas,ac digna tantis nuptijs cubicula exornauit,pompam deſtinauit inſtituitq;, &
magno cum impēdio à populis parari curauit, omnibus qui honeſto in Picentibus nati
eſſent loco uiris mulieribusq; iunioribus,nouū iuſſis ſplēdidiorēq; amictū, uel publicis
municipiorū ſumptibus cōparare, quicquid ubiq; fuit tapetiorū, auleorumq; Firmum
& per ſingula itineris ſponſæ loca diſpoſitū,&,cū eſſet parum, quod habuere Picentes,
Venetos

A Venetos multi plurimi Florentinos cōmodū petiuere. Inuitati sunt publice priuatimq́ singulis in dominijs & populis Sphortię amici, turba ingēs, nec minores Philippus oſtētauit apparatus. Et tñ quamquam contraria illi uerbis animo federet ſententia, quippé cui cū Piccinino eſſet conſtitutum, Brixia recepta, Sphortiam totis perſequi uiribus, eā uxoris traductionē uarijs ducēs artibus, quandoq; aſpera nimis hyemis tempora quandoq; minus integrā puellæ ualitudinē prætendebat. Id cum nimis diu fieret ſuſpicatum antea Sphortiā, qualis impēdere poſſet machinatio, penſitare fecerat, cum forte reſcijt, Piccininū forti cuipiam ex Bracianorum ſecta militi, pericula improbanti, quæ capienda uiribus Brixia ſubirent, quoniā omnia Sphortiæ quæſitum irēt, quem Philippus datā filia hæredem imperijq; ſucceſſorem inſtituiſſe uideretur: reſpondiſſe quin hanc ad finē aliquando perducite oppugnationem, quæ à Sphortianorum moleſtia nos tandem liberabit. namq; potiti Brixia, Marchione Mantuano illius oppugnandis munitionibus dimiſſo, omnes copias prius in Picenū ducemus q̄ calamiſtratus ille ſponſus quid apud
B nos fiat potuerit intelligere: & cōficiendis quales mereī nuptijs, ſponſa ego, uos aſſeclę & ephebi ſaltatores eritis. Eo aūt in negotio afflictis & peſſum penitus abitutis Veneto rū rebus arriſit fortuna. Si eñ Philippus oblata occaſione prudēter uſus Sphortiā quibus pridē pellexerat retinuiſſet artibus, data illi in coniugem filia, Italiam ſibi potuit ſubigere. Sed cū Sphortia tātis faſtiditus deterritusq; uerſutijs, Florētinos intellexiſſet ad Venetos inclinare, Philippiq; ingeniū, ut antea ſuipectū ducere, qđ timide aliquando ſibi ſuaſerant, ut perficerent adhortari cœpit. Interea Eugenius pōtifex Romanus quod peſtis quæ autumno Ferrariam depopulari cœperat, per hyemem continuaret: ſibi curiæ & concilio, quod per annum illic habuerat conſulturus, per Ianuarium Florentiam cōmigrauit. Quo etiā ſuadente, Florentini Iacobum Donatum exaudientes, ad Nonas Februarias, prima cum Venetis & Sphortia in quinquenniū redintegrarunt fœdera. In quibus illud in primis interuenit, Sphortia utriuſq; populi ſocius ac belli ſupremus adminiſtrator foret, cui equitum quatuor, peditū uero duorū milium, ſtipendia penderen-
C tur: actūq; eſt ut copias uterq; populus quotquot haberet, quotq; ipſe cēſuiſſet mercede conſcribendas, ſibi bellū ex ſententia geſturo ſubijcerent. Aſcriptus eſt etiā eius ſocietati belli quartus Nicolaus Marchio Eſtenſis Ferrariæ uicarius: cū quo eſt actum, ut Guidantonium Manfredum Fauentiæ uicarium eum ſuis mille quingentis equitibus, peditibus trecentis, & Borſum Eſtenſem filiū cum equitibus mille, Venetorum Florentinorumq; ſtipendio & impenſa retineret, ſub Sphortia eum in hoſtem ducere ſtatueret militaturos. Quæ cum ad Piccininum eſſent perlata, non ultra differendum eſt ratus, quin Veronam, Vincentiam, Paduamq; prius capere intentaret, q̄ poſſent focij neceſſarias quibus indigerēt multis copias cōparare. Et à Benaci ora profectus, Ceredā Sanguinēdāq; agri Veronenſis uicos duxit. Quo in tempore Veneti, claſſem ſecundo Pado, qua aduenerat, reducentes, apud Clugiā ea ratione continuerunt, ut Mantuani de illius reditu ſuſpicaturi, copias apud Sermionem Hoſtiliamq; diſtinerēt. Cum autem Piccininus Atheſim uel uado uel adhibitis pontibus trāſmittere aliquando intētaſſet, iuſſi à ſenatu
D Andreas Donatus equeſtris ordinis, ac Hieronymus Cōtarenus, copijs freti tumultuarie coactis, eū prohibuerunt. Tunc Marchio Mantuanus, galeonos duodetriginta è Pado ubi apud Hoſtiliam claſſi Lauredaneæ fuerant oppoſiti, in ſtagna ꝑduxit paludesq; quas Atheſis & Tartari amnis inundationes, Lignacū inter & Padi aggeres, Hoſtiliæ & Melariæ ſubiectos efficiunt. Nā cū Tartarus amnis perexiguus haud longe infra Hoſtiliā Padū influat, modicū eius hoſtiū ac ſtrictum deinceps alueum, quoad opus fuit, non ſine ingenti opere dilatauit, & defoſſam quæ amnem ipſum dictasq; intercedebat paludes uliginē, eo conſilio effecit nauigabilem, ut per eos paludum meatus claſſe in Atheſim perducta, copias ipſe Piccininusq; in Veronēſem Paduanum'ue agros traduceret. Atheſis nāq; duobus in locis, uno ad uicum cui Caſtagnario eſt nomen, uiginti diſtante ab Liniaco ſtadia, altero ad Malopere locum, q̄ paulo eſt inferior caſtro Baldo, diſiectis pridē aggeribus tertiam penē ſui partem in ſubiectas effundit paludes piſcoſiſſimas omniū Italiæ primarias, ad quas continent paruæ ſub Hoſtilia ſuperiores. Sed Veneti ea Philippenſiū repellenda claſſe, Caſtagnarij & Malopere Atheſis uada obicibus primū, & iactis molibus obſtruxerunt, deinde claſſem celocium lintriumq; multarum immi-

erunt, quarum Marinus Demolinus, & Ludouicus Cōtarenus præfecti ductoresq; fuerunt. Et ne hostes Athesim aliquando ingressi liberum tutūq; in continentem haberent aditū: Andream Donatum qui Venetias interea reuersus Patauium prætor aduenerat, cum accitis raptim Patauinorum copijs curare iusserunt: cui Tibertum Brandolinū Foroliuiensem impigrum adolescentem, trecentos ducentē expeditissimos equites addiderunt. Nec tamen adeo potuit prope Andreas accedere, quin Philippenses opposita ad Castagnarium repagula euulsuri, classem appulissent. Resistebant uero Demolinus Contarenusq; audacissime: quamobrem Piccininus Gonzagaq; uisis Andreæ copijs, quæ præsidio accesserunt, & si maiores quàm antea conatus de prima uigilia ostentarunt, intempesta soluentes ad uada Maloperæ nauigarunt, & illico disiectis nullo prohibēte munitionibus Athesim cū octo galeonibus ingressi mille armatos, in quis sagittarij erant frequentissimi, exposuere. Tum Andreas eam hostiū paucitatem, quæ exposita erat, aliūq; peditatum qui educi classe posset, ea ratione contempsit: quod sine equitatu, qui nauibus illis adduci nequiret, nihil læsuri essent. & hostem si expectasset undique & à tergo & à fronte & à sinistro latere inuasurus, pontem sub castro Baldo in eam quæ paludes ab Athesi diuidit, salictorum uliginisq; potiusquam aggeris intercapedinē instituit. Pugnarunt interea fortiter in hostium galeonis Demolinus Contarenusq; de lintribus. Et Tibertus structa acie cum expositis est congressus, quibus in prælijs & Contarenus tragula ictus interijt, & Tibertus dextrum crus lapideo bōbardæ de galeonibus iacientis fragmento fuit grauiter uulneratus. Ponte Donati propemodū perfecto, Philippensium ductores loco diffisi retrocessere, & Ceredā Sanguinedamq; reuersi aliam intentarunt difficiliorem transmittendi Athesis rationem. Galeonos etenim ex paludibus in Tartarum quas aduenerant tractos in Bussam stagnum duxere: & fossorum milibus sex ex Mantuano Brixiano, Bergomensi & Cremonēsi agris, eo coactis, fossam instituerunt: quam cum ad Athesis ripam perduci esset cœptum, traducti lintribus per noctem quandoq; interdiu Veneti milites, sæpenumero repleuerunt. Tum mutato consilio Philippenses fossam ueterem quæ dudum desiccandis palustri humore agris, eonti nendaq; stagnantis Athesis alluuie instituta obsoleuerat, innouantes, torrentem Panigū & proxima quæque stagna in illam deriuarunt. Ne uero noua hæc fossa quemadmodū prima ab hoste impediretur, castra etiam ipsi pro Athesis ripa, ad Anglatium rus quinq; passuum milia ab Liniaco Veronam uersus distans sunt metati, fossaq; & Panego in Athesim perductis, galeonos maximis cum laboribus deducebant. Nam cum illos Athesi appropinquātes, aquæ destituerēt, Piccininus nudos milites cū lintribus subsequi curauit, qui aquas limo immixtas funditus eruentes, & post singulos galeonos renitentes, magis à puppi impellendo quàm restibus proram trahentes adiuuabāt. At Veneti quo tempore Philippenses in uada Maloperæ perruperant, classem destinātes Datium Maripetrum, non per scrutinia, prout in similiter difficilibus consueuerant, sed forte imperatorem declarauerant, Gattamq; apud Penetram feliciori successu aperiendis saltibus & immittendis Brixiam commeatibus intentum accersiuerant. Cum itaq; ad Idus Aprilis applicuisset Liniacum Maripetrus, quinq; & triginta galeonos ex ea adducens classe, quam reduxerat Clugiam Lauretanus, Philippenses bombardas circiter quadraginta locauerant in Athesis ripa cui insederant, paruo ab inuicem spatio separatas. earum autem minoribus deterrenda ab insultibus Demolini lintrium classe usi, maiores confodiendis galeonibus cum attraherentur, continuo paratas & plenas lapidibus habuere. Et impellebantur interea à Philippensibus nixu maximo per Panegum galeoni, quorū ingressum in Athesim expauescens Gatta, quod illorū usu hostes cerneret se inuito Athesim ponte iuncturos, & equitatum æque ac peditatum facillime traducturos, copias ipse omnes adduxit, equites octo, pedites ad sex milia: quibus omnem aggeris marginem aliquot milia passuum complentibus, classim præfectis Maripetro & Demolino, ut in superiora ducerent ostium Panegi occupaturi, suadere conatus est. hortatus est etiam pariter & senatus autoritate iussit Andreas Donatus: quamquam nulli fuerunt eo in exercitu tam hebetes ingenio milites, quin peruiderint dixerintq; futurū, ut nisi obstitissent Venetorum classis perductis in Athesim galeonibus transmitterent, & omnia euerterent Philippenses. Paruit autem dicto Demolinus, & mouit loco licet hæsitans Maripe-

A Maripetrus quod cum in ea uicinitate peruidissent Mantuani milites, bombardas confestim basibus euulsas in continentem retraxerunt. quo in tempore & superauit cum lintribus hostium castra Panegiq; emissoriorum Demolinus: & eius audaciam galeoni quinq; ex classe Maripetra sunt secuti. Darius uero ignauia plenus nullis adduci poterat suasionibus, ut timentem principio hostem, ipse non tremeret: quæ res hosti intellecta animos geminauit. & incumbentes operi etiam ex equitatu præstantiores Philippēsium, quinq; bombardas factis pridem imposuere sedilibus: ad quarum unius, dedita opera eum in finem in inane iacientis, crepitum Darius qui prece uictus & Gattæ minis prope accesserat, substitit, insidias sibi ab hoste, prout optime diceret peruidisse, uel ea ratione structas affirmans, quòd cum partem classis permiserit illæsam transire, bombardas in sua & commilitonum uiscera reseruasset. Tum datam tenentes occasionem Philippēses perductos ad Panegi ostium galeonos, in Athesim præcipitauere: quorum ductores non prius faciendo ponti uacare uoluerunt, quàm quinq; Venetorum galeo-B nos, quos superasse ostēdimus insecuti ceperunt, à gubernatoribus & milite derelictos. Quo tempore maior ab equitatu peditatuq; Venetorum commissa est, quàm à Dario ignauia, quando quidem nullus è tanto exercitu tamdiu expectauit, ut hostem traiecisset nec ne potuerit inspicere. Gattam multi, plures Donatum admissæ ea in fuga turpitudinis accusant: sed cum illum ab ea nota redimere uideatur anteacta probitas, tum huius factum damnat iudicium de eo publice factum Venetijs ab tribunitiæ potestatis populi aduocatis, qui senatu tunc amoto, magistratuum gerendorum'ue publicorum munerum ius illi in annum ademere.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB inclinatione Romani imperij, Decadis tertiæ, LIBER DECIMVS.

C TRADVCTI ponte Athesim Philippenses, ad portū Liniaci oppidi partem pene dimidiam, quæ Athesi diuisa spectat in Veronenses, castra mouerunt: & cū bōbardas adhibuissent frequentissimas, eo oppido breui obsidione sed uehemētissima oppugnatione potiti, arcem munitissimam adeo bōbardarū lapidibus quassauerūt, ut sibi diffisus qui inerat præfectus, eam subiectumq; ligneum pōtem utramq; iungentem oppidi partem excedens, corruperit incēdio. Tum Philippenses, reductis ad Anglarium qua aduenerant copijs, Liniacum ideo maiori obsederunt apparatu, quod munitissimo illo oppido, plurimum momenti eorum qui potirentur rebus allaturo Venetos præsidia imposuisse lectissima audiuissent. Siquidem principio motuum immissi fuerant Clugienses Veneta gens, & quorum multi maritimis assueti expeditionibus, probe aliquando operam præstitissent. & quo tempore ab Maloperæ uadis repulsus est hostis, accesserant delecti in senatu magna cum expectatione patritij, Fredericus Contarenus & Andreas Moceni-D gus, ambo maximæ autoritatis: sed inclinata in ruinam Venetorum res nulla satis prudentia aut fortitudine iuuabatur. Nam Liniacenses nulla expectata oppugnatione deficientes oppidum præsidiumq;, & eos à senatu missos cum alijs qui forte inerant patritijs quinque hosti prodidere. Paulopost apud castrum Baldum aliquamdiu est hæsitatum: quo pertinaci oppugnatione capto, cætera de Vincentinis Veronensibusq; Philippenses illico cepere, & ex his aliqua quę nedum adijt hostis, sed quo essent in loco penitus ignorauit. Primis uero quæ in potestatem sunt facta, Leonico, Brendulis & Suauio, Mantuanus, Piccininusq; pręsidia imposuere, quod Gattę apud Montagnanam & intra Brintæ claustra se continenti essent opposita. At apud Benacum eo in tēpore melior fuit Venetorum fortuna. Coegerat Philippus apud Foroiulianum, qui post fugatum Estensem Salodij se continuerat, quicquid equitatus mercenarijq; peditatus extra maiora castra reliquerat Piccininus: & Brixianis Gibellinis urbi rebellibus, multitudine maxima eò accitis, Madernum & inde Penetram Turbulasq; castella, quibus solis Venetos quàm primum esset res sua per Sphortiam restituta, præsidijs commeatuq; Brixiam immittendis, inniti posse constaret, recipi contendebat. Veneti uero, quod tunc

poterant, Petrum Aduocatū Brixianum, factionis suæ montanos non minorem rebelli E
multitudinem illuc miserant: & erat classis sua in Benaeo ut ostendimus expedita, à Pe-
tro Zeno Caroli illius clarissimi filio gubernata. Cum itaq; Italianus Venetorum copi-
as per montes Madernianos ut rebatur dispersas delere meditatus, peditatum longiore
circuitu præmisisset: ipse cum equitatu secundum Benaci undas, ad Materni mœnia est
delatus. Sed erant Veneti apud Madernum prælio intenti: & uno in tempore Brixiani
Guelfi montem, mercenarius uero peditatus cum equitatu inferiora aquis contigua te-
nuere, & classem tā propinquam littori Zenus tenuit, ut in una acie eodemq; tempore
simul pugnauerint omnes: pugna par utrinq; ab tertia solis exorti hora in uesperam est
perducta, & pedem attente referens Foroiulianus suos in densissimum coactos globū,
per arduum qui montem Benacumq; interiacet callem reduxisset saluos, nisi in multis
quos habent Benaci littora finibus, tā arduus relinqueretur aquas inter & exesas rupes
trames: ut rarefactus eo in transitu de globo miles, immissis ex classe insequenti iaculis
expositus fuerit. uulnerabantur namq; multi, & hoste tunc de industria solito magis ur- F
gente plurimi capiebantur. Qua uicti difficultate Philippenses in fœdam uersi sunt fu-
gam: Italianus equo deiectus & umbra noctis tectus, Salodium se recepit: & præter oc-
cidionem, quæ ex paganis est facta, præstātes in equitatu milites ad quinquaginta quo-
rū Nicolaus Guerrerius Antoninus Triultius & Gerardinus tertius notiores fuere, ac
quadringenti ex omni multitudine capti, & noctu Madernum, inde Brixiā sunt perdu-
cti. Mātuanus uero Piccininusq; cum omnibus copijs accitaq; undiq; paganorum mul-
titudine, Veronam obsidebant: urbem mœnibus, natura loci, ciuium fide, & Tollentina-
tum præsidio munitissimam, sed in qua cœptum erat annonæ carentia laborari. Moue-
rat interim ex Piceno Sphortia: qui Ariminum delatus, cum cæteræ sequerentur copiæ,
Guidantoniū Manfredum monuit, ut se apud Fauentiam expectans copias pararet. At
ille qui ad Philippi partes prius occulte defecisset, multa de Romano pontifice est que-
stus tanquam ingenti ab eo afficeretur iniuria, qui petitam multotiens Imolam cōcede-
re denegasset: & ea ecclesiæ Romanæ ciuitate à Piccinino donatus, sese socijs belli po- G
pulis à quibus Marchio Ferrariensis pecunias illi datas percepisset, Sphortiaeq; apertū
declarauit hostem. Fuit ea res perniciem Venetis allatura: si Sphortia pēdentes prius in
rebellionem Romandiolæ ciuitates Bononiam Foroliuiū & Imolam à Piccinino inten
tasset auertere: quod parua quæuis mora à Sphortia illic facta, quam tamē Guidantonij
arma in id machinamenti eo donationis Imolæ & pecuniarum impendio comparata,
fecisset longiusculam, Piccinino per manus Veronam tradidisset. Sed Sphortia quem
cùm sæpe alias tum maxime eo in negocio non minus prudentia q̃ armis pollere com-
pertum est, tamdiu ad pontē Ronchi subsedit, quoad omes ex suis in ea cogerentur ca-
stra: & tamen interea Guidantonium Manfredum Franciscumq; Piccininum, qui cum
equitibus mille quingentis Forumliuij præsidio tenebant: sese intra portas multa cum
suspicione fecit continere. nam constabat si diutius Sphortia accessum differre uoluis-
set: & urbem & ipsos ductores cum omnibus copijs in suam potestatem ciuium opera
peruenturos. Quinto tamē quàm applicuerat die mouens sextis castris per Bononien- H
ses Bondomium se contulit, ubi cum impedimenta secundo Pado Venetorum nauibus
in id paratis Clugiam misisset, per Ferrariā Marchione patentes exhibente portas Gho
rium se contulit rus tria passuum milia propinquum uetustissimæ Adriæ: ab qua in palu
dibus submersa fuit mari nunc Veneto priscum nomen. Eo autem duci in Patauinos cū
tanto equitatu exponendo, Veneti maximam quæ sibi adest maritimis in negotijs per-
ficiendi quicquid intentare animum inducant facultatem ostentauere. Transmittendis
namque quatuor ex ijs partim Padi, partim Athesis & paludum ostijs, partim littoris à
maritimo æstu perfracti uadis, quæ prisci scriptores appellant septem maria, pōtes insti-
tuti, & naues hac ratione fuerunt adhibitæ: primus pons ad Glorium Padi partem quæ
apud Ferrariā à ueteri amnis defluxu est scissa: duobus & triginta impositus est planto-
ris aluei longioribus scaphis, quarum pedes quinq; inter se distantium singulæ triremiū
anchoris fundabantur, & strata asseribus in utramque ripam pontis longitudo tenui sa-
bulo aspersa fuit: muniebantq; solatij latera perticæ in ratentem sepem ideo undique af
fixæ, ne iumenta motu pontis uel leui, quem amnis decursus aut ponderis agitatio face-
ret

A ret deterrita laberentur. Et ne insidiatus quispiam aut imparatos opprimere, aut eum dis
ijcere pontem ualeret: duodecim erant in pado lintres, in prælium expeditæ. Ad forna-
ces uero Padi partem, quam apud Ficarolum primam ostendimus scissam esse, secundū
maiorem institutum pontem, quatuor supra quadraginta lintribus fundauerūt, simili ra
tione. sed maius eo tutando præsidium ea de causa est adhibitum, quòd accolarum admi
niculo insidiatus hostis uel secundo Pado, uel delabi paludibus potuisset. hinc cathenæ
utranque ripam amplexatæ, duodecim adhæsere Galeoni milite armato pleni, & centum
balistarij pontem assidui tenuere. Eo Sphortia cum traiecisset pōte, medio quod ad Fos-
siones interiacet, herbido in solo legiones sub diuo pernoctare curauit, uiditque tunc, ut
opinamur primo ea littoris tenuitas stagnis circumdata, armatas equitum legiones. Ter
tius ad Fossiones Athesis ostia uiginti quatuor substitit scaphis, & decem armatis lintri
bus custoditus. Quo cum de tertia uigilia traiecisset Sphortia, emensus secūdum Adria
tici undas iter quartum transmisit maximum pontem apud Brondulum, cuius ostij am-
B plitudo, quatuor supra nonaginta magnis Clugiensium nauiculis superiori ratione adhi
bitis comprensa fuit. Et eo superato, ad arcem portus Clugiæ est peruentum: ubi trecen-
tas parauerant Veneti maiusculas lintres, aluo ea ratione asserib. strato & cellulis dispar
tito, ut stabula equis militibusque casæ in diuturna pararæ tempora uiderentur. primusque
omniū Sphortia conscendit duodecim stipatus patricijs quos senatus miserat cum mu-
neribus illum quousque stagnis exeederet deducturos. Eo in fossæ Clodiæ, & stagnorum
campo, qui ad Meduaci amnis hostia, octo passuum milia intercedit, trecenta afflatu eo
dem conuolantia uidere uela, iocundum erat militi insueto. Venetos autem qui & pu-
blice missi, & populariter obuiam effusi nauigia, ut est creditum mille aduenerant, ma-
ior cœpit læticia: quippe quibus opulentum amplumque terrestre imperium, tunc primū
spes esse cœperat retinendi. Expositis in Patauinos, ad Conchas locum uocant, copijs in
quis sex milia ducenti & quatuor supra quadraginta equites, pedites mille & sexcenti
fuerunt: Sphortia nihil habuit duxit'ue antiquius, quàm copias cogere Venetis sub Gat
C ta & alijs ductoribus militantes, ut in hostem uictoria elatum copijsque firmissimum para
tior ire posset. Cum Brixianis uero interea peius penè quam obsidionis temporibus a-
gebatur, pestilentia ingenti urbem agrumque propinquum depascente, ut ea in ciuiū pau
citate, septuaginta per dies singulos morerentur, & fames inerat ualida. Cum tamen pro
hibendo commeatu præsidioque, quibus immittendis Veneti intenti erant, Italianus Fo-
roiulianus à Piccinino relictus, duorum milium copias diuersis disposuisset in locis, un-
de obsessi ternis quaternis'ue insultibus quotidie terrebantur, ut nullam nisi quassando-
rum bombardis mœnium, & gerendæ cominus in pomeria rei, uacationem obsidionis
haberent. Maximo autem eius populi cōmodo accidit, per eos dies in quibus classis illa
altissimis tracta montibus Benaco imposita fuerat, Petrum Aduocatum, quo curāte &
Brixia ut ostendimus, Venetorum imperio est addita, & magna ex parte cum Barbaro
defensata, ex Venetijs ubi fuerat orator in patriam reuerti, & Sabienses Trōpiensesque a-
pud quos magnæ esset auctoritatis (iam enim Cæsar profectu desperans abierat) ad rei
D publicæ imperium reducere. Nam earum opportunitate uallium, & fame ciuitas est le-
uata, & ingenti illa epidimiæ colluuione. Quibus in difficultatibus, quę primę sunt & a-
sperrimæ mortalibus, quæ Barbari prudētia & ingenij dexteritas fuerit operæpreciū est
audire, ut intelligant hoc exemplo populi, quanta sit fœlicitas sapientes uiros, & bonis
præditos artibus, publicis præfectos esse muneribus, formaque hinc & effigies quędā pru
dentis simul & moderati imperij cæteris proponatur. Primum quod clausis perpetuo iusti-
tio uectigalibus & ciuibus in solam belli curam pridem intētis, nullæ inessent ærario pe-
cuniæ, nec à Venetijs importari possent, ad alendum uestiēdumque militem in urbe, & in
uallibus tam necessariā præstantem operam, ad emenda quoque frumenta, quæ ab hosti-
bus occulte pro ingenti pecunia offerebantur, ad aggeres erigendos, ad plebem susten-
tandam, ad custodiam arcium non deserendam, à ciuibus aliquandiu accepit mutuum,
quod Venetijs est postea dissolutum: Brixianis sua Venetijs quàm in patria ducentibus
tutiora. & cum deesset ea auri abradendi facultas, sale in capita distributo, potestatē fecit
ciuibus illud quanti possent accolis uenundandi: eaque pecunia etiā deficiēte, sepultos es-
se cū mortuis thesauros subtilissima indagine cōpertū habēs, ciuibus extremā calamita-

tem continuo instare timentibus, ita egit cum hæredib. ac legatarijs, ut ex eo quod apud E
mortuos ob instantis periculi metum erat depositum naufragam & semimortuam rem
publicam, in portum salutemque reduxerit. quod autem equos fame ob pabuli carentiam pe-
rire miles ægre ferret, ei persuasit, optandam esse equorum mortem, quæ uitam ei faceret
gloriosam: & tamen paleis ciuium lectisternijs passim subtractis, equos aliquandiu par-
uo cũ ciuium incõmodo sustentauit. Immiserant aliquãdo in urbem Philippenses, & an
te & post oppugnationes, & dum in muris acrius certaretur, literas: quibus ꝓposita ijs,
qui aut arma deponerent, aut patriam dederent, cum salute propria, tum etiam publica
libertate, animi plebis sollicitarentur. quæ res cum multos teneret in ciuitate, animis co
gitationibusque suspensos, Barbarus semper pari calliditate periculis prouidit, epistolis
sagittæ alligatis, quæ tanquam è castris noctu iactæ, quandoque propugnaculis hæsissent,
quandoque inter opera cecidissent: quarum epistolarum ab inscijs inopinantibusque reper
tarum, non solum desperatis in rebus spem eliciebat, sed quæcunque iudicauit facienda fa
cilius ut fierent impetrauit, ciuibus dicto æquiore animo parentibus, quasi ab amicis ex F
tra mœnia monerentur. sed cum in earum unis diceretur urbem flammis, ciuitatem dire
ptione uastandam, nec sexui aut ætati hostem parciturum, aut mœnibus arcibusque tem-
peraturum, quo minus demolitis omnibus Brixia in agrum seminarium araretur: ita la-
tè manauit is rumor, ut Foroiuliani secretarius, à quo pecunia corrupto illa Barbaro re-
nunciari falsò est creditum, Piccinino in suspicionẽ maximam sit adductus. Pestilentiæ
autẽ omnino sedandæ cum non esset hominis facultas, quod potuit Barbarus, post me-
dicos & ciues, qui sponte in uallem Trompiam exiuerant, pueros & plebem armis inu-
tilem, eò migrare curauit. Et in eo mortis terrore: nã quotidie LXX, ut ostendimus, mor
bo cadebant, nec erat qui uel infirmos curaret, uel mortuos sepeliret: Barbarus oẽs per
urbem adhortabatur, neminem domo uel cœnas, uel somnum capiens excludebat. Ca-
ritatem quoque annonæ cum frumentis ab extra conuectis ideo leuandi sublata esset po-
testas, quòd extra mœnia, ubi omnia erant hostilia, ne importarentur hostis præmio in-
genti accusatoribus proposito cauerat, frugalitate suppleuit, castaneis rapis undique ex G
montibus conquisitis. & cum re nequiret corpora plebis, animos spe alebat, institoribus
calonibusque qui aduentabant iussis, sarcinas stramentis suffarcinatas, in frumenti milijue
speciem ostentare. Ad leuandamque suo exemplo aliorum miseriam, cum patẽtibus inter
cœnandum foribus ad se ueniret miles aut ciuis, semper ordeaceum, aut siligineum uel
furfureum panem, quo uteretur solo in mensa cõspexit. Tandem cum eius diligentia, for
titudine, industria, cura, uigilantia, & animi magnitudine, tantum fructum rebus attule-
rit, pater patriæ à Brixianis, ac liberator urbis, & defensor libertatis, pro suis amplissimis
meritis habebatur. Sed ad rem: Barbarus cum Petrum Aduocatum in patriam reuersum
suo aduentu non modo Trõpienses Sabiensesque, sed Brixianos in meliorem spem ere-
xisse cerneret, occasione usus curauit, ut coacti undique Brixiani, castella quę Piccininum
ad Crucis, & Mompianum erexisse ostẽdimus, maximo expugnata conatu, funditus de
molirentur. Paulo autem post, quo tempore Veronam circumsedere cœperant Philip-
penses, cum Italianus ad Castanedulum statiua cepisset, militem per ardentissimum æta- H
tis sidus longe à pestilentia habiturus, incessit Brixianos animis erectos libido Salodij
terra obsidendi, quod Benaco pariter à classe obsessum, haud quaquam recipere dubita
rent. Accesseruntque Gauardum Tadeus Estensis cum recentis equitibus, qui ex tota co-
horte reliqui essent, & Petrus Aduocatus cum trecentis Sabiensibus Trompiensibusque,
ac Diotesalui cum mercenarijs peditibus ad sexcentos. Id exploratum habens Italianus,
Fœlicianum concessit, in quem cum audaces Brixiani impetum fecissent, signa ille ocy-
us contulit. Consertoque sub Fœlicianis mœnibus prælio, cum pugna paribus gesta ani-
mis, à solis ortu in meridiem esset tracta, Veneti recesserũt: quos obstinate insecutus est
Foroiulianus, quousque Estensis, qui se Brixiam recipere anhelasset, in fœdam periculo-
samque fugam in Pedemontibus est conuersus. Amisit tamen paucos, & Gauardum reuer
sus, cum copijs obuiasset quas Barbarus Bergomo accersitas illi in subsidium mittebat,
animis reassumptis castellum, quod ad Eufimianum erexerat Piccininus, oppugnatione
recepit, Brixiamque reuersus, copias in statiua dimisit. At Sphortia traductis ut ostẽdimus
fossa Clodia Meduacoque amni copijs, quàmprimum in Paduano constitit agro Gat-
tam

A tam conuenit, statiua apud Montagnanam ea ratione ducētem, ne si hostes id cepissent oppidum, interruptus esset ad Ferrarienses insulanosq; Rodigienses ex Patauinis accessus. Nulla namq; fuisset reliqua Venetis uia accipiēdi itinere terrestri copias nuntios'ue aut in Italiæ intima dimittendi. Premebant interea Veronam obsidiōe Mantuanus marchio & Piccininus, ac mœnia bombardis machinisq; quassabāt. Qui de Sphortia aduentu compertū habentes, intelligētesq; periculosum fore, eo proximis in locis habētē obsidionem continuare, quicquid copiarum Philippo ubiq; esset, quod saluis rebus educi posset, eo cōtraxerant. Exinde certiores effecti, Sphortiam accepisse copias omnis Gattæ ductu Venetis militantes, aliasq; expectare municipia præsidio tenere consuetas, obsidionem soluunt, machinas impedimentaq; mittunt in Mātuanos, & Suauim delati oppidum, fossam ab eo in subiectas paludes & Athesim pertinentes, passus quinq; milia instituerunt, quam obicibus repagulisq; & frequentioribus propugnaculis muniuerunt. Id cum esset Sphortiæ renunciatum, & omnes ferè quas arcessissent Veneti apud eū conuenissent copiæ Leonicum obsidere perrexit, quod oppidum, ut ostendimus, de Veronensibus principio ceperat Piccininus. Magnæ uero utrisq; inerant exercitibus copiæ, summis partium conatibus, & tanquam in ultimum tot bellorum discrimen comparatę.

B Nam illis quos adduxerat Sphortia sex mille CCCCLXIIII equitibus, peditibus mille sexcentis, addiderant Veneti totidem equites, pedites mercenarios quatuor milia, sagittarios mille. Inferior numero erat Piccininus, quippe qui equites nouem mille, pedites quinq; milia conductitios habuit. Neq; multi fecerim quantacunq; sint addita collectitij tironis auxilia, quæ Philippus Venetiq; pari penè numero ductoribus summiserunt. Obsedit itaq; primo oppugnauitq; Leonicum Sphortia, præsente Piccinino, qui seruandis fossæ munitionibus, stadijs uiginti ab Leonico distantis intentus, castra hostium prospectabat. Oppidani autem, quibus reliquissent Philippenses præsidio pedites ad trecētos, rebellionis conscientia animosè resistentes, frustrati sunt plurimis, & quidem pertinacibus prælijs Sphortianos, quibus supra uires aliquando enisis, cum multi caderēt uulnerarēturq; plurimi, Petrus Brunorius pedestris Sphortianorū militiæ ductor plumbea missili glande humerū traiectus, & Troilus Sphortiæ in primis charus, tragula suffossus occubuisse sunt crediti: qua doloris acerbitate commotior Sphortia, totis incubuit legionum uiribus, recipiendo uiribus oppido, quod direptum solo æquare statuerat. Leonicensibus uero furenti exercitus apparatu de mœnibus inspecto deditionem ultro offerentibus, iram compescuit Sphortia, futurum ratus, ut illorum calamitatis si infligeretur exemplo, deterriti Vicentinorum, Veronensium, Brixianorum & Bergomēsium populi oppidorum, quæ pari facilitate constaret rebellasse, obstinatius repugnarent. Quamobrem Leonicensibus in fidem acceptis, progressus multa de Vincentinis, quæ in hostis potestate erant, sola impunitatis largitione expugnata recepit. Ad Suauim autem cum admouisset exercitum, comperit Philippenses ea ratiōe copias omnis eò contraxisse, ut repulso, ab eius oppidi expugnatione, quacunq; Veronam petere instituisset, sese paribus opponerent castris, paruo disiuncti aut fossæ, aut mōtium interuallo. fossam etenim ad Athesim ductam, inde facile erat Philippensibus defensare, & montem qui Suauim

C Veronamq; passus quidecim milia perpetuus intercedit, castellis præsidio firmatis frequentibus cōmuniuerant. Duxit itaq; post montem Sphortia, & apud diui Ioannis, ad Rognam uocant, subsedit. prius uero quàm hostis intelligere posset, retrocedetet ne munitiones fossæ complanaturus, an progrederetur castella mōti, imposita oppugnaturus, iussi à se qui Veronæ præsidio inerant equites peditesq; Veronensibus populariter eductis eruperunt, & castellorum quibusdam incensis, duo ui expugnata, suo præsidio firmauerunt. Quare cum diuersi in montem ferri ambo cœpissent exercitus, hinc Philippēsis, ut sua conseruantes castella, hostem ab ascensu montis facilius repellerēt: inde Venetus, ut capta à suis castella tenentes facilius tutiusq; in hostē superne descenderent, occupauit Sphortia, & retrocessit ad Athesim Piccininus. Sphortia autem Veronā ingressus, cum eam ciuitatē pestilentia infectā esse intelligeret, traducto pōtibus Athesis exercitu, ad tertiū lapidē uia Ostiliēsi cōsedit. Tū Piccininus intra Athesim claudi ueritus, castellis fossæ impositis incēdio corruptis, Athesim & ipse trāsmisit: qd' cū Sphortię esset renūciatū, ad Suauim redijt, quo multorū dierū oppugnatione recepto, capiēdis alijs quę in Philippen-

Philippensiũ fide durabãt, in Vincentinos retrocessit. Interea uero, dum ea in Veronēsi- B
bus Vicentinisq; gerũtur, finē optatum habuit unio Græcorũ, cuius supra inchoatã nar
rationē expleri oportere admonet & temporis ratio, & remissior per id temporis bello-
rum fragor. Ioanne Palęologo imperatore, cum ea Græcorũ multitudine, quã secũ adue
ctam ostendimus, apud pontificem Eugenium Ferrariæ constituto, habitæ sunt singulis
prope diebus publicæ disputationes, hinc Latinis Occidentalibusq; rerũ diuinarum, iu-
risq; pontificij peritioribus, qui apud pontificē accersiti conuenerant, opiniones ritusq;
Græcorum ordine expositos improbantibus, illis è cõtra tueri, aut aliter saniorēq; in par
tem q̃ à nobis acciperentur interpretari adnisis. Et cum multos menses ea durasset con-
tentio, nec certus appareret tãtæ rei finis, Ferrariã pestis inuasit: quæ cũ curiales maxime
popularetur, pontificem perpulit, ut cõcilio inde translato Florentiam demigraret. Vbi
sexto postquã applicuerat mēse, post multas pertinacissimasq; partium disceptationes,
ad eam deuentum est conclusionem, qua serio enarrata, facillimum intellectu erit, qua-
lia fuerint, quæ tot præstantes utriusq; partis uiros, perpetua mensium quindecim dispu F
tatione distinuerunt. Eam uero ex decreti quod summo partium consensu statutum, La-
tinis pariter & Græcis scriptũ literis per uniuersum orbem misimus, uerbis referemus.
Conuenientes namq; Latini & Græci in sacrosanctã Icumenicam synodum Florentiã,
magno studio inuicem adnisi sunt, ut inter alia articulus ille de diuina Spiritus Sancti p
cessione, summa cũ diligentia & assidua inquisitione discuteretur. Prolatis uero testimo
nijs ex diuinis scripturis, plurimisq; auctoritatibus sanctorum doctorũ orientalium, &
occidentalium, aliquibus quidem ex patre & filio, quibusdam uero ex patre per filiũ pro
cedere dicentibus Spiritum Sanctum: & ad eandem intelligentiam aspicientibus, omni
bus sub diuersis uocabulis, Græci quidem asseruerunt, q id quod dicunt Spiritũ Sanctũ
ex patre procedere, non hac mente proferunt, ut excludant filium: sed quia eis uidebat̃,
uti aiunt, Latinos asserere Spiritum Sanctũ ex Patre & Filio, tanquam ex duobus princi
pijs, & duabus spirationibus procedere, ideo abstinuerũt à dicendo, q Spiritus Sanctus
ex Patre procedebat & Filio: Latini uero affirmauerunt non se hac mente dicere, Spiritũ G
Sanctũ ex Patre Filioq; procedere, ut excludant patrem: quin sit fons ac principiũ totius
deitatis, Filij scilicet ac Spiritus Sancti: aut q id quod Spiritus sanctus pcedit ex filio, fi-
lius à patre nõ habeat: siue q duo ponãt esse principia, seu duas spirationes, sed ut unum
tantum asserant principium, unicamq; spirationem Spiritus sancti, prout hactenus asse-
ruerunt. Et cum ex his omnibus unus & idem eliciatur ueritatis sensus, tandē infrascrip-
tam sanctam, & deo amabilem eodem sensu, eademq; mēte unionem, unanimiter cõcor
darunt & consenserunt. In nomine igitur sanctę Trinitatis, Patris & Filij & Spiritus San
cti, hoc sacro uniuersali approbante cõcilio diffinimus: ut hæc fidei ueritas ab omnibus
Christianis credat̃ & suscipiat̃, sicq; oẽs profiteant̃, q Spiritus Sanctus ex Patre & Filio
æternaliter est, & essentiam suã suumq; esse subsistens habet ex patre, simul & filio, & ex
utroq; æternaliter, tanquam ab uno principio, & unica spiratione procedit. Declarantes
q id quod sancti doctores & patres dicunt, ex patre per filium procedere Spiritum San-
ctum: ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur filium quoq; esse secundum H
Græcos quidem causam, secundum Latinos uero principium subsistentiæ Spiritus San
cti, sicut & patrē. Et quoniã omnia quæ patris sunt, pater ipse unigenito filio suo gignen
do dedit, præter esse patrē, hoc ipsum q Spiritus Sanctus procedit ex filio, ipse filius à pa
tre æternaliter habet, à quo ęternaliter etiam genitus est. Diffinimus insuper explicatio-
nem uerborum illorũ, Filioq;, ueritatis declarãdę gratia, & imminente tunc necessitate,
licite & rationabiliter symbolo fuisse appositum. Item in azymo siue fermētato pane tri
ticeo, corpus Christi ueraciter confici. Sacerdotemq; in altero ipsum domini corpus
conficere debere, unumquemq; scilicet iuxta suę ecclesię siue occidentalis, siue orien-
talis consuetudinem. Item si uere pœnitentes in dei charitate decesserint, antequam dig
nis pœnitentię fructibus de commissis satis fecerint & omissis, eorũ animas pœnis pur-
gatorij post mortem purgari, & ut à pœnis huiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium
uiuorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes, & eleemosynas, & alia pietatis
officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt, secundum ecclesię institu-
ta. Illorumq; animas, qui post baptisma susceptum, nullam omnino peccati maculam
incurre-

A incurrerunt:illas etiā quæ post contractam peccati maculam,uel in suis corporibus, uel
eisdem exutæ corporibus,pro ut superius dictum est,sunt purgatæ: in cœlū mox recipi,
& intueri clare ipsum deum trinum & unum,sicuti est:pro meritorum tamen diuersitate
alium alio perfectius.illorum autem animas,qui in actuali mortali peccato,uel solo ori-
ginali decedunt,mox in infernū descendere,pœnis tamen disparibus puniēdas.Itē diffi-
nimus sanctam apostolicā sedem,& Romanum pontificem,in uniuersum orbem tenere
primatum,& ipsum pontificē Romanū successorem esse beati Petri principis apostolo-
rum,& uerum uicariū Iesu Christi,totiusꝙ ecclesiæ caput: & omniū Christianorū patrē
& doctorē existere:& ipsi in beato Petro pascendi,regendi,ac gubernandi uniuersalem
ecclesiā à domino nostro Iesu Christo plenā potestatē traditā esse: quēadmodū & in ge-
stis Icumenicorū conciliorū,& in sacris canonibus continerur.Renouantes insuper or-
dinē traditum in canonibus,cæterorū uenerabiliū patriarcharū, Vt patriarcha Constan
tinopolitanus secundus sit post sanctissimū Romanū pontificem, Tertius uero Alexan
B drinus,Quartus aūt Antiochenus:& quintus Hierosolymitanus,saluis uidelicet priuile
gijs omnibus & iuribus eorū.Ingenti hæc unio pontifici Eugenio apud omnes nomē ꝓ
fessos Christianū gloriæ fuit,quod nullus adeo stupenti obtuso'ue ingenio facile inueni
retur,quē & si religionis auctæ nulla tangat iocunditate, facta in quibus censeatur parti
bus accessio non delectet.Eos uero qui rerū eius pontificis conscij, & Græcorū inopiā,
pontificatusꝙ nostrorū temporū,tātis agitati fluctuationibus opum tenuitatē nouerūt,
admiratio cepit maxima:potuisse eum impensarū uoragini satisfacere:nam præter deli-
nitos munerib. claros imperatori proceres, prælatosꝙ,quos alioquin rei familiaris ino
pia domi continuisset:præter dictā supra triremiū Cōstantinopolitano præsidio, & Græ
cis in Italiā deferendis adhibitarū,præter factā illis cū apud Venetias, tū Ferrariæ & Flo
rentiæ pascēdis,illis Venetias & Cōstantinopolim reducendis,impendij magnitudinē,
munera etiā,extortaꝙ precibus à recusante æra,nequaquā paruū impendij cumulū effe
cerūt.Nec tū interea pari penè impensa caruit pontifex,instaurando alendoꝙ exercitu,
C cuius apud Vigilias Apuliæ oppidū,ut docuimus relicti, partē maximā reuocauit Car-
dinalis Florennnus,qui gratia abusus,qua apud indulgentissimū patrē indigne cunctos
excelleret,ingentē auri summā ex urbibus oppidisꝙ ecclesiæ, uarijs expilatā artibus, &
extortas ab ipso etiā pōtifice pecunias,in meliores usus seruatas:partim in id effudit,par
tim inchoato sibi rapinis crudelitatibusꝙ deposito,accumulauit. Eas uero copias in iu-
stam legionē auctas recuperandis Romandiolæ ciuitatibus,quæ à Piccinino tenebant,
traduci à Cardinale iussit,optauitꝙ pōtifex, Cui ob eam rem socij bellorū populi Vene
tus & Florentinus,uiginti aureorū milia eo dissoluerant consilio, ut mille quingentis e-
quitibus,totidēꝙ peditibus,qui eis in prouincia erant legati,copijs adiunctis,uel maxi-
mas defensioni copias Piccininus adducere cogeretur, essetꝙ facilior traducturo ꝓpe-
diem Sphortiæ Philippi,& Mantuani uiriū repulsio:uel si nullū aduenisset præsidiū, re-
cepta,quod facilimū fuisset,Romandiola,hæc legio Philippū etiā in Parmensibus agita
ret.Accepit eas pecunias Cardinalis,& priusquā Sphortia Padū trajceret,sese in Romā
D diolam ducturū per singulos ostenrans dies,ea à Florentinis in prouincia disponi,para-
riꝙ curauit,quæ aut memorarent,aut ipse uideretur ducere opportuna.Quamprimū au
tem Sphortiam transmisisse Padum habuit compertum, ex Vrbeuetanis mouens in Ful
ginates duxit,Conradumꝙ Trincium,quem uehementissimum Eugenio pōtifici, & ec
clesiæ hostē sæpenumero fuisse docuimus, tollere statuit. quæ quidem expeditio, si suū
habuisset tempus,non minus laudata quàm iusta fuisset, omnibus qui sani essent iudicij
affirmantibus,nullam excogitari posse pœnam, quæ non tyranni illius punitione esset
inferior.Sed fraudatos eo impendio populos pecunia, tot in bellis exhaustos, dilatam
urbium oppidorumꝙ Romanæ ecclesiæ receptionem, quam in manibus fore apparuit,
omnes conuitijs maledictisꝙ asperioribus damnauere.At ea in expeditione Cardinalis
prima ad Meuaniā fecit castra,eoꝙ oppido breui recepto, multa etiā e uestigio cepit de
Fulginatibus & Spoletanis à Cōrado pridē occupata.Inde ad mœnia Fulginei delatus,
cum eam urbē quadripartito cinxisset exercitu,Tennium amnem,qui partim mœnia ab
luit,partim illabitur ciuitatē, ab oppidanorum cōmoditatibus urbisꝙ communitioni-
bus deriuauit.Et cum ciues ad deditionē exhortatos,acrius quàm extimasset resistere,ty
tannumꝙ

rannumq; tueri uidisset, agrum uastari permisit à Spoletanis, populo cùm feroci, tũ odio B
in Conradũ exasperato, ob immissos Foroiulianũ & Piccininũ, quos urbem Spoletanã
diripuisse, & in abbatis Casinensis potestatem ostendimus redegisse: defecerunt interea
ad Romanam ecclesiam Montana, quæ in Conradi potestate fuerant castella: & Reati-
nis Narniensibusq; Pedelucũ, quod oppidũ lacu Velino penè cinctũ tenebat Cõradus,
populariter obsidentibus, id etiã in cardinalis potestatem uenit: factaq; est pariter Nuce
ria Alfatenia, in qua natorum Conradi unus fuit interceptus. Nulli tunc aderãt Cõrado
milites mercenarij, quippe cui satis supraq; pridẽ esset uisum, nata Leoni Sphortię in ma
trimonium desponsata, Sphortianorũ umbra tutum degere. Sed licet socij bellorũ popu
li Sphortiæ promisissent proficiscenti, quæcũq; sui iuris post terga relinqueret, salua face
re, cum tamen maximis precibus cardinalem ab incœpto retrahere conati nequiuissent,
q; is Fulginarem ecclesiæ subditum, nulli adhęrere, põtifice inrequisito potuisse diceret,
destiterunt. Quare cum uineas ecclesiastici adegissent, castellisq; plerisq; in circuitu exci
tatis mœnia bombardis machinisq; quassarent: Fulginatũ primores spe omni præsidio- F
rum quæ Conradus & à Sphortia & à Florẽtinis dietim affutura dixisset, destituti: ad car
dinalẽ de prima uigilia miserunt qui ciuitatis deditionem ea conditione pollicerenẽ, ut
tumultu intra mœnia exaudito, nõ prius quemquam è castris mouere permitteret, q̃ ipsi
Conrado intercepto, portas urbis in suã redigerent potestatem. Conrado interim eũ ui-
giles per mœnia & portas distribuisset, sese intra palatium ad quietẽ recipiente, coniura
ti amicos clientesq; uocant, & uiarum exitu ubiq; præsidijs munito portã, quæ ad maio-
ra cardinalis castra duceret, obsessam expugnant: qua acepto à cardinali peditatu muni
ta, Conradũ in palatio stupentẽ, nullatenusq; resistentem capiunt: eoq; cum natis duob.
in castra perducto, Fulgineũ summo cõsensu ciuiũ est receptũ. Cardinalis uero reb. Ful-
ginei compositis: tyrannoq; cum filijs in Surianæ arcis custodiã tradito, in Montonẽses,
quorum oppidũ Franciscus Piccininus præsidio teneret, duxit exercitũ. Suam in hoc lo
co narrationem exposcere uidetur regni Apuliæ bellum, quod cũ duobus geratur regi-
bus, & quidem uirtute præstantissimis, si diutius omisero, existimabor inuidia suppres- G
sisse, qui cætera in Italia gesta, nimia fortassis diligentia sim complexus. Sed sola abster-
ret indignitas: quippe quem pudeat laceratæ ac direptæ latruneulorũ excursionib. ma-
gnæ illius partis Italiæ calamitatem referre, auspicijs ductu operaq; factam esse regũ, qui
cum minimas ex proprijs adduxerint uires, partium ipsi suarũ tyrannulos magis sequun
tur, q̃ eos possint ducere, aut imperio continere. Post aduentũ namq; Renati regis exar-
serunt quidẽ maiori odio partes, sed nihil est utrobiq; gestũ memoratu dignũ. Caudola
namq; in Apruțijs, & quandoq; in Pelignis Marsisq; Albetensibus, quandoq; in Campa
nis quos terrã laboris dicunt, superior, Alfonsi Arragonũ regis studiosos est insecutus.
rex Alfonsus dum perdita recuperat, & suos attriuit magis, & arma secutos inimica cla-
dibus afflixit. Similes item calamitates edidere, in Apulis Calabrisq; princeps Tarenti-
nus, & circum Neapolim Salernumq; Capuam & Caietã rex Renatus. Quem tñ nisi ma
ritima expeditione iuuissent Genuenses, cõmeatumq; Neapolim importassent, turpi fu
ga, plabi, aut in hostis potestatem uenire fames coegisset. Eo autẽ fretus pręsidio, & Nea H
polim sustentauit, & cum pleraq; retineat oppida, tum etiã castello est potitus, quod No
uum uocant, arce Neapolitanis diu infestissima: unde tot per annos & irrupere sæpenu-
mero Neapolim Cathelani, & urbem machinis bombardisq; plurimũ uastauere. At in
Lombardia Philippi sociorum populorũ secuta est hinc in spe maxima desperatio: inde
afflictis in rebus cũm subleuatio, tum etiã maior spe atq; omnium opinione uictoria. Ere
ctus etenim Veronæ rebus Sphortia, cum de afferẽda Brixianis ope in primis ureret cu
ra Pontonum, qui uicus Athesi adiacet, duxit: & Piccininus, ut illi traducturo in monti-
bus resisteret, Minciũ traiecit. Erant uero in Benaco classes propemodũ pares, q; Foroiu
lianus quo tempore Veneti suam per montes, ut ostendimus, traxerant: lintres galeo-
nosq; apud Desentianum fabricauerat Philippicæ supplemẽto. Id cõtra ac esset prius re
nunciatũ Sphortia cum uidisset, Genium retrocessit: quem uicum Athesi propinquũ ua
litudinibus morbisq; qui exercitũ per Augusti mensis intemperiem inuaserãt, curandis
existimauerit opportunum. Piccininus etiã in cuius exercitu non solũ ægrotarẽt multi,
sed pestilentia interierint, trans Minciũ redijt, & apud Vigasiũ castra duplici fossa, ob-
iectisq;

A sectisq; pro uallo obicibus cõmuniuit. Et apud Brixiã res tunc temporis peiore q̃ unq̃
antea in loco erant fame dietim adeo inualescente, ut cũ plebi rapæ leguminaq; in panis
usum deessent, post abrasas euulsasq; cũ radicibus herbas, immundis sordidisq; manum
apponere non horreret, & pestis cõtinuabat maior q̃ cui numerus populi diu posse suf
ficere uideret. Nam præter octingentos pugnatores uiros, qui ut ostendimus, in prælijs
ceciderant: quinq; millia pestem illam ex ea ciuium mercenariorũq; paucitate tunc ab-
sumpsisse magistratus censu habito inuenerunt. Vtroq; itaq; exercitu dum curandæ ua-
litudini solummodo intenderet nulla cõmittente prælia classis etiam utraq; quiescebat,
Soliq; Foroiulianus & Seuerinas Ludouicus, quos Piccininus exagitãdis Brixianis re-
liquerat aliquod in tãto bello præstabant munus. Quæ res Sphortiæ suasit, ut efflagitan
tibus Brixiæ magistratibus, Caualcaboũ Guerreriũ Martianensem, & Ioannẽ Contem
Romanũ per Tiennij & Arcimõtes, unde Gattã aduenisse diximus, cũ mille equitibus,
peditibus trecẽtis immitteret. Qui per Sabienses ad Pedemõtanã regionẽ delati, equos
B in montiũ transitu fessos multisq; affectos incommodis, priusquã urbem ingrederentur
ibi constituerant restaurare. Eo aũt in tempore Barbarus classem hostium ad Ripam ad
Salodium ad Pischeriam penè exarmatam teneri sciens: illam, quod facile apparebat,
ferro igniq; corrumpere ea ratione statuit intentare, quòd omnem alendæ Brixiæ spẽ in
cõmeatu qui Benaco perferretur intelligeret constitutam. Madernum etiam, cuius op-
pidi opportunitas traductioni esset maxime cõductura, eius classis pręsidio censuit de-
fensandũ. Quare Tadeo Estense & Andrea Valerio Andreaq; Leone patricijs illuc mis
sis, eos quantũ pateret Zenus classis præfectus, ea obire munera imperauit. Occuparũt
uero Mãtuanus Marchio & Piccininus Barbari consilium, qui futurum rati ut superio-
res in lacu Veneti, omnibus quæ in circuitu sunt castellis potiti cõmeatus Brixiam ad li
bitũ importarent, ex castris Vigasianis clã omni exercitu cũ ducentis equitibus sunt pro-
fecti, & per Pischeriã delati ad oppidum Felicianũ, sese Luisio Seuerinati & Italiano Fo
C roiuliano cõiunxerunt, ijsq; cũ copijs subsequi iussis, Venetas cohortes in Pedemonti-
bus habentes improuiso adorti, eas impedimentis spoliatas, aliquot equitibus amissis,
raptim intra urbẽ fugere cõpulerũt. postridie Philippenses Felicianũ reuersi, Venetam
classem hoc cõsilio aggredi cõstituerunt. Nãq; tripartitis nocte intempesta copijs Seue
rinas classem illico cõscendit, Foroiulianus cum peditatu montes Maderno superemi-
nentes occupauit. & Piccininus Gonzagaq; media quæ Benacũ & eos interiacet mon-
tes uia, equitatum duxerũt. Inuasitq; quarta orti solis hora Venetam Philippica classis.
& Tadeo Estense turmas in classem ex cõtinenti ocyus cõuocante subitus hinc de mon
bus à Foroiuliani peditatu, inde ab equitatu secundum littus Benaci impetus est factus.
Quare Tadeus talibus circunuentus & tẽporis & diuersorũ inter se præliorũ angustijs,
classem cui inerat tutari cõtendit: tãtus uero Venetos subita ui impetitos inuasit pauor,
ut nullo alio q̃ apud Tadeum loco fuerit repugnatũ, unaq; qua simul omnes incubuere
procella, & terrestres copias & inimicam classem Philippenses cepere. Nam cum Vene
tæ classi triremes duæ, brigantini quatuor, galeoni sex, & gansarię inessent septem, duæ
D tantummodo harum occupata dum pugnaretur fuga Turbulas cõcessere. capti sunt cũ
Tadeo & Zeno classis præfecto Andreas Valerius & alter Andreas Leo patritij, quos
Barbarus classi ut ostendimus dederat prouisores: & arcẽ Maderni postera die quã est
pugnatũ: Piccininus recepit. Qua uictoria sic elatus est Piccininus, ut non de classe aut
illo exercitu sed uidereẽ de Brixia aut uniuersa belli uictoria triumphare: & Sphortia eo
maiore animi ægritudine est affectus, quod cũ sæpenumero senatũ imminentis periculi
admonuisset, sero tandem impetrare potuerat ut classi decerneret supplementũ. Et tũc
primum multa per nuncios & oratores questus instare cœpit, ut accuratius facerẽt quæ
bello duceret opportuna. Ipsa uero quod fuit in se cohortes ex om̃i exercitu curauit par
tito æqualiter labore Turbulas Penetramq; diligẽtius præsidio seruare, ne si Piccininus
ea cepisset loca, & illam triremem quam nondum aquis expositam esse ostendimus cor
rupisset: sublata esset spes omnis Veneto: aut classem ultra instaurandi: aut per Tridenti
nos montes, quæ sola relicta erat uia opem Brixiæ afferendi. Superauit uero in Veneto
rũ senatu pollicitationum quas Sphortiæ fecissent, ingentium pudor acceptæ cladis do
lorem: & cum nouis constituisset decretis omnia ex illius sententia faciundum esse, sti-

pendiorum æra in primis etiam in aliquor futuri temporis menses illi dedit, exinde ex- E
ercitu tironibus aucto commeatuq; repleto etiam Brixiam importando, alia aggressus
est magna duo, quibus perfectis creditum sit Sphortiam nulla ciuitatum quę post terga
relinquetentur cura anxium posse Brixiam se conferre. Nam cum appareret si derepen
te Brixiam traduxisset, futurum ut Piccininus includendo illum commeatu, qui ingen-
tem in copiam pro exercitu Brixianisq; à Venetijs per Paduanos Vincentinosq; Vero
nam necessario foret perducendus, itinera interrumperet: fossam insani operis decreue-
runt, qua Athesis tertio supra Liniacum miliario, in propinquam ad quartum lapidem
aliam uetustiorem, fossam, & inde in Viculi paludes, deriuaretur, Paduanosq; Vincen-
tinos & Veronenses redderet saluos ab incursionibus, quas hostes per Baldum Benia
cumq; ducerent faciendas, & commeatuum nauibus Veronam importandorum com-
moditas haberet: Classem quoq; in Benaco quanta maxima potuerunt cura impensaq;
instaurari est decretum, triremes scilicet octo, totidem galeonos, subductioresq; qua-
tuor naues, beringarios uocant, in onerariarum speciem planis alueis quæ remigio du- F
cerentur. Eam uero fabricandarum classis nauium curam, ascriptis perpetuæ eiusmodi
rerum operæ Arsenati opificibus ea ratione demandarunt, ut unaquæq; earum parata,
sed nondum clauis ferulisq; compacta, ab Mergaria Veronam, & inde Turbulas, sexcẽ
tis carris ex Taruisinorum Patauinorumq; agro adhibitis, portaretur. Inchoarunt sexto
postquam id emanauit senatusconsultum die, acciti fossores ad quatuor millia fossæ o-
pus, & carris accepta ex stagnorum marginibus nauium materia ferri cœpta. Creati itẽ
sunt classis præfectus Stephanus Contarenus, & singularum nauium gubernatores ex
patricijs lectissimi quinq;. quod autem nauiũ malos grossiorisq; materiei multa ex Ve-
netijs Benacum usq; perferri in primis uideretur incommodum, accessit ad exercitum
Contarenus syluas Tridentinorũ montium inspecturus: acciditq; opportune ut non so
lum arbores malis, sed totis fabricandis nauibus, adhibiti peritiores fabri lignarij illis in
nemoribus reperirent. Quare primis ex Arsenatu eò transmissis, conuocatis etiam ex
propinquis ciuitatibus quibuscunq; idoneis, sexcentos constat fabros lignarios præter
ministram multitudinem ei operi incubuisse. Pari autem diligentia Piccininus Sphortię G
consilijs obsistere contendebat. Qui cum prohibendę classis instaurationi in primis ani
mum intendisset, de prima uigilia ex Ripa oppido profectus, uia secundum Benaci lit-
tus apertiori, qua hostes illum minime aduenturum suspicarentur, triremem apud Tur-
bulas refarcitam in nauigationemq; expeditam, igni & ferro corrumpere intẽtauit. Sed
Troslus cui pridie ea obtigerat statio, cum forte in equo expeditus, impetum ex proui-
so fieri aduertisset, Piccinini ausum pari repressit audacia, consertoq; acri pro tempore
& militũ paucitate prælio: Piccininus pugnans equo deijcitur, à suisq; tractus est poti-
usquam equo aut humeris in tuta perductus: & si Nauarinus cui in montibus Madernũ
Ripamq; oppidum supereminentibus statio fuerat demandata, quo tempore à Troilo
accitus fuit descendere potuisset, Piccininus cum trecentis quos eo amisit prælio, hostis
manus euadere nequisset. Quod cum esset Sphortiæ renunciatum, Gattam eo accede
re placuit curaturum ne quod Piccininus parua manu infeliciter attentaret, conatu po- H
stea paratiore perficeret: perduxit itaq; Gatta à Benaco in supereminẽtes Ripæ oppido
montes macerię passus circiter ducentos longã, saxo tumultuariè à militibus cõportato
pari latitudinis altitudinisq; pedum duodenorũ mẽsura, in muri speciem coaceruatam:
& castello in montis uertice excitato, propugnacula ab eo in macerię instituit frequen
tissima, quibus ex munitionibus & paratæ triremes, & fabricandæ naues classis, saluæ
ab hostium impetu paruo cum præsidio redderentur. Dumq; ea fabricatur classis, & fos
sa ad Athesim ducenda mutato consilio ommittitur, Sphortia immittendis per eos mõ-
tes qui Archum & Thiennium oppida supereminent, in Leudranã uallem, & inde Bri-
xiam commeatibus anhelabat. Difficili uero per seipsum itineri & loci natura impedi-
tissimo, maior interiecta erat difficultas dictorum Archi & Thiennij castellorum, secun
dum quæ tyrannis & Tridentino episcopo Venetis inimicissimo subiecta, eundum e-
rat. coegit tamen apud Turbulas Penetramq; frumenti uim maximam, confisus tyran-
nos prece precio'ue delinire aut difficultatem itineris superare, Id cũ intellexissent Mar
chio & Piccininus, Ripam Tridentinorũ oppidum, Turbulis propinquũ se contulerũt,

&

A & copijs raptim accitis saltus occupare, uiribusq; hostem repellere contenderunt. Claudunt namq; uallem Leudranam perpetuo ambitu montes altissimi, lacusq; illam ab summa in imam penè longitudinem intersecans, ad ipsam quæ ad Brixianos spectat summitatem solidum relinquit solum, infima uero eius pars unde exoneratur in riuulum desinit: qui duodecimo stadio in Benacum decidens, canam exesis de rupibus procul ostendit spumam. quod itaq; contiguam incolentes Tridentinis montibus dimidiatam uallis partē Philippo, cæteros Venetis studiosos esse non ignoraret, Sphortia curauerat, Guerrerium Martianum, Ioannem Contem Romanum, & Diotesalui & Grassum Venetum eo ducere, & agrestibus Brixianis duce Georgio Lutroniensi, cuius genitor Paris per id temporis diem obierat, ex propinquo accitis, Leudrenianos qui ad Brixianos pertinēt fouere: simulq; alterius partis accolas hostibus cupientes in fide suo præsidio continere. Non tamen destitit Piccininus, quin eius uallis opportunitate occupata Sphortiæ conatus etiam si Archi & Tienni saltus cepisset, irritos reddere intentarit. saltu namq; eo, B qui Tiennium oppidum Leudrenianosq; interiacet difficillimus superato, equites centum, pedites adducens quadringentos, Lodouicum Seuerinatem cum totidem peditibus, equitibus uix ducentis, se subsequi iussit. Quibus ad sui studiosos, clam ductoribus Venetorum pernoctem intempestam delatis, quod erat noctis reliquum quieti est datum. Quam primum uero exorta luce in hostem duci est cœptum, & transgressi ad lacus caput cupientes Philippo Leudreniani uicinorum domos ut est eius gentis mos diripere occeperunt, illico Martiani Romaniq; in aciem descenderunt, consertoq; prælio, cū dies defecisset pugnantes ad eam uentum est certaminis obstinationem, ut quia nullum defectura breui luna præberet tunc lumen, ad incendiorum quæ studiosi partium in alienas committebant domos splendorem, per multam noctem fuerit pugnatum. Inferior tamen Piccininus cum prælio sensim excedere cœpisset hoste furibundo irruente, fractus fugatusq; omnem penè equitatum, ex peditatu uero lectissimum quemque amisit: dumq; fugiens excelsum quod Benaco supereminet saxeum supercilium, cui Ponali est C nomen, peruenisset equum dimisit, & à Theotonico familiare quem in similes necessitates lateri semper adhærentem habere consueuit ad Benacum usq; fuit humeris cōportatus. prima exinde cimba quam in lacu perspexit accita, Ripam oppidū adnauigauit: Seuerinas autem cum equitibus XX altissimis superatis montibus, Madernum petijt, & Martianus Barbari iussu Contesq;, selectos ex omni captiuorum turba milites octuaginta, in Brixianorum carceres perduxerunt. Sollicitauit ea pugna ductorum animos, & hinc Marchio Piccininusq; ueriti hostem uictoria elatum audentius ut transmitteret tentaturum, maiores apud Archium ac Tiennium habere copias curauerūt. inde Sphortia uel per medios transiturus hostes ad contiguum Tiennio collem duxit. Quod enim edito in colle situm est Tiennium, gemini ac undiq; dextera leuaq; contigui incubant erectissimi montes. Quare cum Carolus Gonzagæ filius equitatū apud oppidum haberet, monti uero quā ad dexteram est castellum esset impositum, & alterum montem è regione situm sub quo Sphortia consederat, adeo sterilem ut nec herbas gignat neq; arbu D sta, Piccininus ipse dispositi in uertice peditatus præsidio teneret, præclusum fore apparuit Sphortiæ transitum in Leudranos. Itaq; cum Sphortia quid faceret dubius in uarias penderet sententias, cohortem unam Philippensium conspicit ab Ripa oppido Tienniū recta petere. Quare copias omnes hostium maioribus ex castris quæ apud Vigasium relicta erant, eo accersitas esse suspicatus, non statuit ultra differendum, quin hostes loco deturbare, & uiam ferro facere aggrederetur: hinc suis arma capere iussis, Troilum Fiasceumq; cum turmis quas ductarent cohortem illam castris hostium iungendam subsequi, prælioq; audacter conserto omnem Philippensem equitatum in se conuertere, Nicolaum uero Pisanum cohortem subsidio ducere imperauit. quod cum illi impigre exequi perrexissent, ipse assiduis sibi peditibus prætorianis, numero quadringentis ad se uocatis, pauca in hanc sententiam uerba fecit. Rem sæpenumero auditam non ignoratis commilitones, ex equitatu multos, ex inermi eorum qui rem curant meam turba plurimos, consilium damnare meum, qui uestrum singulos eo cōduxerim imò emerim precio, quod quinis senisue equitibus dare consueuerim. Existimaui autem aduenturā, quæ nunc adest horam, in qua meam de uobis opinionem, meum laudari consilium, &

uos simul ea liberari inuidia curaretis. Celso ut uidetis in loco sed aperto atque omni ca rente insidiarum suspicione, Nicolaus Piccininus stationes cepit, ea ratione, ut cum triũ qui hoc in mille passuum spacio soli sunt relicti, tramitum, unum per montis qui est, è regione cacumen castello obtineat munitissimo, alterum per Tiennij portas equitatu & pedestribus tueatur copijs, hoc tertio etiam præcluso de afferenda Brixianis Bergomensibusq; ope spem abijciamus. Id si ex cõsilio illi succedet, frustra Sphortianos milites, tanto cum æris impendio implorauerint auxilio Veneti, frustra erit nobis posthac de gloria belli, de salute rerum contentio cum Piccinino, cui referentes hinc re infecta pedem belli huius uictoriam condonamus. Date expectatum uirtutis uestræ specimen, & quod uniuersus nequiret Italiæ equitatus, præclarum uos pedites patrate facinus. Rẽ haud quaquam impossibilem postulo, Scandite collem, & Braccianos faciem tremiscentes uestram deijcite præcipites. nullus uobis occurret, cum de reditu ad suos cogitauerit hostis. tela præter missile saxum, quod armis tecti facile contemnetis, immittetur nulla: stantes uero hostes & ipsis corporibus callem arduum sepientes eminus sagittis, hasta cominus, suffodietis: Si hãc mihi probe nauabitis operam, uos meo dignos contubernio honore afficiam, & opibus ditabo maximis: Sin ignauiæ purgationi posthac difficultatum obtendetis fabulas, alieno satisfacturus de uobis iudicio qui meum uideri im futile & fallax fuisse, ad unum omnes cum ignominia missos faciam. Excepe- runt exultantes imperium Sphortiani, & cùm lubrico erectoq; in montis ascensu, pedem satis figere nequirent, telo sustẽtabantur aut gladio. Affuit uero laboris comes adhortatorq; Sphortia inermis, hasta breuiuscula sustentatus. Sed cum primas ascendisset recti montis radices, unde in subiectam Tiennij uallículam erat prospectus, Troilum Fiascumq; pari cum hoste fortuna prælium conseruisse suspicatus, eos peditatui in montem anhelanti ostendit, hortaturq; ut eius uictoriæ palmam equitatui præripiant: è collis uertice ocyus capto, & ipsi in planiciem descendentes à tergo inuadant hostem, quẽ ab equitatu in fronte pugnante pressum, breui delere confidat. tuncq; cursu agili & rapido per deuexa ad crepidinem delatus unde exaudiri internosciq; uoce & gestu posset, Troilum Fiascumq; & Nicolaum Pisanum iubet conferro ex utraq; cohorte globo hostis aciem perrumpere: reliquis exinde copijs subsidio immissis in mõtem ad pedites redire parabat, cum Prætorianos uerticem cepisse & ruenti in fugam hosti præcipites instare uidet: tum eos clamoribus ut persequerentur hortatus in crepidinem est reuersus, similes edens ad Fiascum Troilumq; clamores. Paria apud suos munera in equo obibat Piccininus, qui cum pedites illud in cacumen pridie perductos adisset, curaretq; succisis undiq; tramitibus locum reddere munitiorem, de aduentu accersitæ cohortis certior factus, forte tunc descendit ad illam, quando manum Troilus conserere incipiebat. Carolo itaque Marchionis Mantuani filio, Martinengioq; Cęsare iussis copias omnis in aciẽ explicare, cœptum à Sphortianis impetum, quem fieri acerrimũ peruidebat, saltem ad Tiennij oppidi fossam credidit fractum iri. Hincq; omnia obiturus munera, ad peditatum in montis uertice relictum pro tempore hortandum contendebat, cum eos de retinendo uertice prospiciens laborare, urgentes alia in parte Troilum Fiascumq; intellexit suos apud Tiennium superare: Conuersus tamen in primumq; pugnantis acerrime Cæsaris cuneum delatus, tamdiu uictores repressit Sphortianos, quoad peditatu de montis uertice pulso Cæsarianum etiam cuneum Troilus dissipauit: Tum fracti Philippenses, undique palantes diffugiunt, & Cæsare cum melioribus in fronte pugnantibus capto, Carolus Gonzaga Tiennij porta exclusus, quo fugeret dubius, qui hostem omnia cerneret obtinere, in fossæ supercilio persistebat. Cumq; in abiecti cuiusquam manus uenire uereretur, Angeli Simoneti scribæ epistolarum Sphortiæ famulo, quem primum ex Sphortianis militibus ab sagi militaris insigni recognouit, sese dedidit abducendum. Creditum est Piccininum eo in prælio interceptum fuisse. Cum uero captiuis quorum ex equitatu uix ducenti, & quingenti ex peditatu fuerunt diligenter inspectis non esset inuentus: præmium Sphortia proposuit aureos quinq; millia, siquis ex fuga retractum perduceret ad se uiuum. Is uero qui sese in Tiennĩũ de fuga recepisset illico destituit ueritus quod futurum erat, ne si Sphortia illum inesse intellexisset, tanta oppidum cura circũsisteret, ut nullã euadendi relinqueret facultatem: sub ipsamq; noctem intem-

pestam

A pestam, à Theotonico suo sese pannis obsitum, pro lacero & confecto uulneribus milite humeris efferri curauit: deinde umbra noctis omnia reddente tutiora, longo circuitu Ripam contendit, quo in oppido Mantuanus partem maximam retinuerat copiarum. Circumsepsit autem postridie Tiennium Sphortia, & commissa sunt leuia crebraq; per continuos qui insecuti sunt dies alterutris occipientibus prælia: in quibus Sphortiani ad centum milites amiserunt: inter quos Malatestas Cesenas uicarius adolescens, dum pugnantibus apud portam suis subsidio affuturus urgeret audacius, ab equo effreni in hostium turmas tractus est, & nulla hostium opera interceptus. Acceperunt tamẽ commeatus partem interea Brixiani, ad Leudranæ uallis saltum à Sphortianis curatoribus comportatam, & fabricandæ classis opus nullo intermissum momento feruebat: quarũ maximam utilitatẽ rerum magnis quæ in ea montium hyemisq; asperitate subibat exercitus, cùm incommodis tum etiam detrimentis Sfortia compensabat. Sed alia tũ Piccininus moliebatur maiora, & belli uictoriam sibi datura gloriosissimã, si quo cœpta sunt
B successu, illa ad exitum perduxisset. Ipse etenim & Marchio Mantuanus arcem Veronæ maiorem, quam Ciuitatulam ueterem appellant, negligenter custodiri & furto capi posse, Germani unius stipendia in illa facere assueti indicio compertum habentes, Philippum quid facturi essent consuluerunt. quo iubente, & omnem equitatum qui in Brixianorum agri hybernis erat subsidio immittere permittẽte, copias omnes quibuscum Sphortiæ oppositi erant nocte intempesta iubent proficisci, & ex Ripa oppido soluentes prius Pischeriam nauigarunt, quàm eo copiæ applicuissent, alijs exinde copijs, quæ apud Vigasium erant subsequi iussis, & Mantuanis tam ciuibus quàm agrestibus prope populariter accitis, constituta XIII Kalendarum Decẽbrium die, subiectos Veronę patentes campos, in quos custodes interdiu longe prospicerẽt, cum nox appeteret, sunt ingressi. & mœnia nullis custodita uigilibus ad noctis intempestæ silentium appulsi scalas admouerunt, quibus cùm leuis armaturæ miles conscendisset, in ciuitatulamq; dilapsus paucos custodum obuios obtruncasset, porta, quam dicunt, Antonianam illico re
C fracta, duces cum exercitu sunt ingressi. Senserant custodis subita obtruncati nece gemitum, & primos portæ quam hostes refringere intentarẽt ictus, proximæ arcis cui Veteri est nomen custodes: ad quorum clamores exterrita ciuitas arma corripuit, magistratuq; iubente exciti undiq; milites, qui diuersis de causis in urbe manserant ad subiectam prætorio aream concurrebant. Philippensibus itaq; de tertia uigilia structam in ciuitatẽ immittentibus aciem pertinaci prælio est occursum. Quod cum uidissent duces, paruis quæ ad eam horam aduenissent copijs diffisi, tentandis deterrendisq; suasione & minis ciuium animis intenderunt, fore confisi, ut cum omnes in ea noctium longitudine, & locorum propinquitate cõparuissent copiæ, uis mane absq; ullo repulsæ periculo intentaretur. Grassatum tamen est illico à Philippensibus in proxima arci urbis loca, & diui Zenonis suburbium prædæ expositum. Quæ res impulit Veronensium plerosq; Venetæ R.P. cupientissimos prætorem præfectumq; adire, & pauidis suadere, ut postq; reliqua erat spes omnis in Sphortia, illum in munitissimis quæ in fide perstabant arcibus securi
D expectarent, se uero permitterent tempori cedere, & meliori si qua eueniret fortunæ saluos illæsosq; seruare. Annuerunt illico magistratus & prætore & præfecto in diui Felicis arcem sese recipientibus, nullisq; ultra ut hosti resisterent occurrentibus prodierunt structa acie Philippenses. Tum præmissus omnium cõsensu Luisius Vermes, cui ex nobilitate Veronẽsi oriundo multos creditum fuerit inesse studiosos, ad proxima delatus genitoris suæq; olim palatia, quæ senatus Veneti dono teneret Gatta, optimã illius quã profecturus reliquerat gazam diripuit: cæteri pariter quantum acies recta in urbis publica & intima penetrabar, proximas diripiebant ciuium domos. Cum autem uentum esset ad Sebastiani martyris sacellum, sese obuium dedit magnæ uirtutis, magnæq; in ciuitate autoritatis Magius iureconsultus, & Mantuanum Marchionem, cuius in dominatum acclamaretur nomen, precatus, ne ciuitatem cuius neq; se cum ignominia dedetis, neq; resistentis dominus esset futurus, rapinis uiolentijsq; fœdari permitteret, obtinuit ut Philippenses ab iniuria temperantes ad prætoria se cõferrent. Datumq; est euestigio urbis dominiũ Marchioni, cui ex fœdere promissum à Philippo asseruit Piccininus. Potiti urbe duces primo die & quæ insecuta est nocte, portarum turribus, & tribus quę pō

tes Athesis dimidiatam ferme intersecantis urbem muniunt arcibus recipiendis intēde E
runt. Quibus in potestatem acceptis, sciens Marchio Carolum natū in arce ueteri custo
diri, intentauit illius pōtem, qui opē allaturo Sphortiæ pateret, aut interscindere aut fos
sa & aggere circunductis, spe præsidij destituere. Ioannem uero Gonzagā fratrē, exclu-
dēdis item Feliciana & diui Petri arcibus, fossas uallo munitas obijcere curauit. Piccini
nus aūt quod Sphortiam perpropere aducturū nō dubitaret, copias omnis, & quas ad-
duxerat & quæ aduenìebant frequentissimæ tenendis præsidio portis captisq; pontiū
arcibus disponebat: ac ciues interea uarijs in locis concionabundus, in bonā spem eri-
gere conabat̃. Intonuit illico & stupenda celeritate omnē repleuit Italiā rumor, Philip-
pum breui Brixiam Bergomumq; capturū, & socios belli populos imperio subacturū.
Forte itē eodem in biduo plurima emerserūt, tam uarios inter sese effectus, q; maximos
habitura. Nā cū Albertus Auster Cæsar declaratus, Arcēdis à Pānoniæ finibus Teucris
intentus, diem obijsset, cōgregata apud Basileam factio cōciliaris, illius liberata metu,
in facinus qd' tam perdite tamq; afflictim diu concupiuerat prorupit. Amedeo Sabau- F
diç duce in Romanum pontificē declarato cuius electiōis modum paucis absoluemus:
quibus facillimè intelliget̃, certasse simul obcæcatā paucorum & quidē abiectissimorū
hominū ecclesiam scindere quærentiū rabiem cū inaudita aliàs principis uiri affectatæ
in rem ecclesiasticā tyrannidis leuitate. Is etenim, quē ante proximū decēniū multis nar
rasse nouimus, prædictū sibi à phitonibus, futurū ut pōtificatu Romano decoraret̃, du-
catus dominijq; quod possideret ingētis curā natis specie reliquit, & anachoritæ uita so
lo habitu instituta, & si remoto ab urbibus uico cum paucis nobilibus simili opertis pal
lio deguit omnia ut erat solitus ducis atq; domini prouinciarū munera exercebat. Con-
cilio aūt Basiliensi interea quādiu Romani pōtificis Eugenij cō sensu celebratū fuit pau
cos præstitit fauores. Sed posteaq; pōtificē & orbis Christiani principes illud tanq; per
niciosum detestati uidit, oēs eo agendo manuq; tenēdo adhibuit uires: adeo ut quibus
tēporibus ꝓximo superiore exacto biēnio, suspēsionis ab administratiōe primū deinde
priuationis machinationes in pontificē sunt intentatæ, impulsi à duce Sabaudiæ clerici
aliorū qui apud Basileā ei interfuerūt impietati, numerū æquauerint. Quibus in rebus G
adeo cōtraria sensit Philippus Mediolanensiū dux, ut licet illi gener esset, & multæ sibi
olim cum Eugenio pōtifice intercessissent odiorū atq; inimicitiarū causæ magnā suorū
partē ab eo cōciliabulo reuocarit, paucos uero qui manserūt mediū illis actionibus in-
teresse uoluerit, sed cōtra simul cū alijs principū oratoribus ꝓtestari curauerit. quare cū
ad idoli erectionē est uentū, ex quinq; orbis nationibus quæ cōcilia cōstituere consue-
uerunt, selecti sunt, quibus suffragiū ferre cōcessum est tres & xxx. quorū duodeuiginti
ex ducis Ssbaudiæ dominio fuere, cum tñ cæteros homines sordidos & maiori ex parte
ob admissa apd' suos flagitia, sedibus ꝓprijs pulsos, illius largitiōe corruptos fuisse cōsti
terit. Hāc aūt iniecti trāquillis ecclesiæ rebus scrupuli mœsticiā, quæ bonos & reip. affe
ctos Christianæ peruasit, eadem die apud nos solati sunt Armenij, quibus sese Romani
pōtificis & Romanæ ecclesiæ imperio arbitrioq; permittentibus fidei Christianæ legē
institutaq; dedimus, solēni in sessiōe apud Reparatæ uirginis basilicā celebrata, sub ipsa H
eadē testudine quæ Græcos etiā primū Latinæ ecclesiæ unitos uidit, cui spectaculo per
petuis laudū præconijs extollēdo, populi Florētini aduenarū, & curialiū uiginti ut credi
tū est millia interfuere. Legis uero ipsius formā sub cōpendio, quod Armeno idiomate
lōgiusculis subscriptū decretis in latinitatēq; postea licet parū elegāter traductū utraq;
partiū approbauit, subijcere satis erit. Narses Armenius oratorū comes, in idiomate Ar
meno publice quæ sequunt̃ legit, quæ postea Basilius ordinis Minorū interpres, ab u-
trisq; adhiberi solitus, latino sermone in hæc uerba publice legit. Beatissime pater & san
ctissima synodus totum hoc sanctissimū decretum ad nūc latine cotā uobis publice est
lectum: fuit nobis pridie de uerbo ad uerbum in nostro idiomate clare expositū, ac inter
pretatum, quod quidem nobis optime placuit & placet. Ad maiorem autem nostræ mē
tis expressionem, eius effectum summatim repetimus. In ipso continetur primo quali-
ter populo nostro Armeniorū traditis sanctum symbolum Cōstantinopolitanum: cū il
lą additione, filioq;, ut in ecclesiis nostris, saltem diebus dominicis maioribusq; festiui-
tatibus, intra missarum solennia decantari seu legi debeat. Secundo diffinitionē quarti
uniuersalis

A uniuersalis concilij Chalcedonensis de duabus naturis in una Christi persona. Tertio dif
finitionem de duabus Christi uoluntatibus & operationibus in sexto uniuersali conci-
lio promulgatã. Quarto declaratis q ipsa Chalcedonensis synodus, & beatissimus Leo
papa recte de duabus in una persona Christi naturis, ueritatem diffinierunt: cõtra impia
Nestorij & Euticis dogmata, iuberisq, ut ipsum beatissimum Leonem, tanquam sanctũ
& fidei columnam ueneremur: atq non solum has tres synodos, Nicenam, Constantino
politanam, & Ephesinam primam: sed ut omnes alias uniuersales auctoritate Romani
pontificis legitimè celebratas, reuerenter suscipiamus. Quinto breuem formulam septẽ
sacramentorum ecclesiæ, uidelicet Baptismi, Confirmationis, Eucharistæ, Pœnitentiæ,
extremæ Vnctionis, Ordinis, & Matrimonij. declarando quæ sit cuiuslibet sacramenti
materia, forma & minister, quodq in sacrificio altaris dum calix offertur, uino paululum
aquæ admisceri debet. Sexto quandam compendiosam beatissimi Athanasii fidei regu-
lam, quæ incipit. Quicunq uult saluus esse & cætera. Septimo decretũ unionis conclusæ
B cum Græcis in hoc sacro concilio pridem promulgatũ, continens qualiter Spiritus San
ctus ex Patre & Filio æternaliter ꝓcedit, & q illa additio, Filioq, licite & rationabiliter
ipsi symbolo Constantinopolitano fuit apposita, quodq in pane triticeo azymo, uel fer
mentato, corpus domini conficitur. Quid etiam credẽdum sit de pœnis purgatorij & in
ferni, ac uita beata, & de suffragijs, quæ pro defunctis fiunt: item de plenitudine potesta
tis sedis Apostolicæ tradita à Christo, beato Petro & suis successoribus: atq de ordine pa
triarchalium sedium. Octauo decernitis ut de cætero Armenij has festiuitates infrà scri-
ptis diebus more uniuersalis ecclesiæ celebrare debeant. Videlicet, Annunciationẽ bea
tæ Mariæ uirginis XXV. Martij. Natiuitatem beati Ioannis Baptistæ XXIIII. Iunij. Na
tiuitatem Saluatoris nostri XXV. Decembris. Circumcisionem eiusdẽ, prima Ianuarij.
Epbiphaniæ sexta eiusdem Ianuarij. Pręsentationis domini in templo, seu Purificationis
beatæ Mariæ, secunda Februarij. Nos igitur oratores nomine nostro, nostriq reuerendi
patriarchæ, & omnium Armeniorum, sicut & uestra sanctitas in ipso decreto attestatur,
C hoc saluberrimum synodale decretum, cum omnibus suis capitulis, declarationibus, dif
finitionibus, traditionibus, præceptis & statutis, omnemq doctrinam in ipso descriptã,
necnõ qequid tenet & docet sancta sedes Apostolica & Romana ecclesia cũ omĩ deuo
tiõe & obediẽtia acceptamus, suscipimus & amplectimur. Illos & sanctos quoq docto
res patres, q̃s ecclesia Romana approbat, reuerenter suscipimus. Quascunq uero perso-
nas, & quicquid ipsa Romana ecclesia reprobat ac damnat, nos pro reprobatis ac dãna-
tis habemus, profitentes tanquam ueri obediẽtiæ filij, nomine quo supra ipsius sedis A-
postolicæ ordinationibus & iussionibus fideliter obtemperare. At apud Veronam Mar
chio Mantuanus, cum ueteris arcis pontem rupturus, mercenarios milites & accitos ꝓ-
pe populariter adhibuisset Mantuanos, cõmissis ante promurũ ab milite arcis custodiæ
prælijs, primo est repulsus: cura postmodum intentiore adhibita, & illos repressit, & ar-
cis mœnia quassaturus, bõbardas ex Mantua auectas figere disposuerat, cum alta uoce
exclamans, ut facile posset exaudiri, arcis præfectus illum deterruit: futurum iureiuran-
D do pollicitus, ut quacunq muri pinnam læsura uideretur bombarda, eidem pro scuto &
obstaculo Carolum obtenderet natum suum. Et eadem diei hora Ioannes Gonzaga fra
ter, dum Felicianæ arci fossam obijceret, tragula ictus interijt. allatũ est etiã illico Sphor-
tiam affuturum. Is namq Philippẽses qua hora ex oppido Ripa sunt profecti, castra mo
uisse intelligens, exploratores quidẽ subsequi curauerat, sed quã cœpissent lacum præ-
teruecti uiam, quid ue pergerent intentare, prius scire nequiuit, q̃ eos Veronæ ciuitatu-
lam ingressos esse, frequentes à Veronæ magistratibus nuncij attulerũt: Soluit itaq illi-
co perducendã breui ad exitũ Tiennij oppugnationem, & signis de repente motis pau-
cos ex peditatu apud Turbulas Penetramq, cũ Brixianis qui apud se erant agrestibus, re
liquit nauiũ opificibus præsidio futuros. pręmissam uero cũ impedimentis legionem, ac
subsidiarias acies se subsequẽtes, nõ prius cibũ capere ꝑmisit, q̃ Athesim attigit ad clau-
suras uicũ, succisa in asperis saxosisq montibus Tridentina uia, cui arx immineret natura
loci & Venetorũ pręsidio munitissima. Eo ex loco nuncios dimittens, primũ dispersos
eius hyemis principio in hyberna commilitones multos, quò ad se conueniant edocet:
exinde arcium Veronę pręfectis in spem subsidij sui erectis, senatui Venetorum scribit.

Anxium se quidem & maximo confectum dolore copias omnes quæ sibi ad Tiennium B
erant, Athesim traduxisse, eo consilo, ut si arcium Veronæ aliqua in fide perstiterit, aut ir
ruptione facta hostem deleat, eijciat, aut cum fratribus & charissimis quibusq; cõmilito
nibus occidatur. proinde alteras si quæ perferentur ab se epistolas, uictoriam de hoste di
cturas confidant: uel alienum de se occiso, & suo exercitu deleto nuncium breui expe-
ctent. Opifices interim fabricę nauium præsidio sibi relicto diffisi, palantes profugere, &
diuersis itineribus se Vicentiam contulere. Exercitu itaq; nauibus in eum usum antea pa
ratis transportato, milites sese inuicem adhortati, obstinatis in prælium animis festina-
runt, & quarto quàm Philippenses urbem obtinuerãt die, ad Fœlicianę arcis, quæ in Tri
dentinos spectat exteriorem portam, primum eo in itinere constiterunt. Erant tunc in ar
mis expediti Philippenses, Sphortiam ingressu arcere, ac pro uiribus illi resistere inten-
dentes, qui & Fœlicianæ arcis, Sublicio ponte subiectis facibus igne correpto, obiectas
à Ioanne Gonzaga munitiones stationibus obtinebant. Sed quàmprimum introductos
ab arcis præfecto Sphortianos tignis tumultuariè comportatis, nouum pontem strauis- F
se, & in se feroces ruere conspexerunt, non munitiones modo, sed montem fugiẽdo præ
cipites reliquerunt. Sphortia interim ciues qui frequentes obuiauerant in bonã spem e-
rectos, ut portam episcopi, uocant Propinquam, qua itur Vicentiam ad intra oppugna-
rent hortatus, legiones iussit eò festinantius properare, & suus interim peditatus Fœli-
ciana arce admissus, hostem in ciuitate prælijs distinebat. Tum porta episcopi à ciuibus
refracta, Sphortia Troilum Ciarpelonumq; & Catabrigam præmittens signa subsidiari-
amq; aciem ad portam uoluit expectare. Sed milites qui famem biduo inter curas anxie
tatemq; itineris neglectam, exhibentibus affatim cibaria ciuibus tũc primum sentirent,
tardiuscule procedebant. Quos dum Sphortia admonitus, cibum ad satietatem capere
indulgeret, hostes quòd captam esse episcopi portam intellexissent, Athesis pontem qui
dicitur nouus, traijcere occeperunt: tumq; Sphortia primos nondum satis corpora cura
tos, ocyus immitrente, ranta illico facta est fugientium pressura: ut qui plaustra grauissi-
mis onusta ponderibus ad eam diem integer tulerat pons Sublicius, arcem cum eleua- G
tus esset à lapideo ponte separans, armatorum equotumq; pondere trabes deprimente
corruerit, rapueritq; secum in Athesim electissimos sex milites, equis, prout prælio exces
serant insidentes, quorum unicus rapidissimo ex amne natantis equi, & uortices summa
cum astantium admiratione perfringentis potentia saluus fuit. Eo tamen casu & amise-
runt Philippenses ad centum postremos, & liberam tutamq; nacti sunt abeũdi ad præto
rium facultatem, quam potiti ponte Sphortiani euestigio intercepissent. Tum ducentes
atq; possibilem afferentes opem eius regionis ciues Sphortia secutus in naualium pon-
tem ducit, & tignis, trabibus scalisq; ac cætera materie, insano propemodum tumultu cõ
portata, ignis ingens ad turrim est admotus: cuius uapor fumusq; repugnantes de turri
Philippenses, nec in propugnaculis consistere, neq; tela & saxa certo ictu in subiectos di
mittere permittebãt. Ciuibus autem reliquæ ciuitatis, spectatum eam turris oppugnatiõ
nem confluentibus, & nullam laboranti Philippensium militi opem afferentibus, territi
custodes turris præsidio excesserunt, & derelictam ij ciues Sphortiæ aperuerunt. Consti H
terant eo in tempore Piccininus Mantuanusq;, cum omnibus copijs in publicis præto-
riorum areis. Sed cum primum Sphortiam pontem turrimq; naualium cepisse est renũ-
ciatum, sese omnes in ciuitatulam receperunt, quos spurcissimis ꝓsecuti uocibus Vero-
nenses, palàm Sphortianis fauere cœperunt. Secunda tunc inchoauerat uigilia, & quia
opinio esset Philippenses de retinenda ciuitatula certaturos esse, Sphortiani recipiendis
portarum turribus, & eruendo latebris, qui delituerat milite ac Mantuano agreste, inui-
to ac frustra renitente Sphortia dilabi cœperant. tum à ciuibus quorum domos Philip-
penses diripuerant, in Mantuanos militiæ ignaros; quidq; eo in turbine agerent hæsitan
tes, est sæuitum. Sed allato derepente nuncio Philippenses nullo in arce relicto prẹsidio
cõfugere in Mantuanos, Sphortia ordines restituit. Insecuti diluculo Sphortiani, carros
plerosq; armamentis ac commeatu onustos, quæ iussi à marchione ad exercitum Man-
tuani agrestes perferrent, infra tertium lapidem inuenerunt. Maior uero eiusmodi re-
rum intra urbem facta est à Mantuanis iactura, præter mille uiros ex suis, qui legionibus
rapidùm fugientibus, partim ut diximus trucidati sunt, partim captiui manserunt. Amise

runt

A tunt etiam duces ex equitatu trecentos,& mercenarios pedites quingẽtos:nec uero minorem rerum iacturam fecerunt milites Veneti, quòd impedimẽta inter quæ suppellex fuit lautissima,quo tempore Turbulas se contulerunt, in urbe relicta Philippenses inter se partita diripuerunt,curaueruntq; primo captæ urbis die Mãtuam asportari, simul Veronenses aliquot,qui cùm ditiores,tum Venetis essent studiosiores, marchio Mantuam relegauerat.Contulerunt se Philippenses ex ea fuga Valegium,& Sphortia copiarũ parte in Vincentinos dimissa,meliores quosq; apud se in Verona retinuit.cumq; maiora impedimentorum damna,quàm principio extimasset,ductores omnes audisset lamentari, rebellium qui cum Mantuano urbem ingressi fuersnt,& ciuium qui potito urbe notanter fauissent,domos diripi permisit.Exinde quòd ueritus sit Piccininum, pro ardenti illa,ut dicebat,& effreni audacia,ad corrumpendam classis materiem uel cum manifesto periculo ducere,milites addidit præsidio Turbularum, & opifices fabrosq; ex Vicentia reuocatos,classi perficiendæ solito acrius iussit incumbere. Oportuit eo in tempore u-
B trumq; exercitum,nisi tanta ducum inuidia id gestum esset bellum in hybetna dimitti,ut saltem perditos,& quos uterq; miles confectos incommodis habebat equos, restauraret.Sed alia mens,alius fuit animus Piccinino. Nam cum Brixianarum uallium incolas, ciuitatem quã alioquin fame cõpulsam deditionem fecisse necessitas coegisset, cõmeatu licet minimo iuuisse intellexisset, profectionem in eos instituit:ex qua cùm illos ꝓ demetito plecteret,tum reficeret præda suos,tum etiam Sphortiæ quietem interrumpens, eius instaurationem exercitus impediret:uallem itaq; Franciacurtam cum omni exercitu per uim & arma ingressus,omnia incendio,rapinis cædibusq; fœdauit.Quę cũ Sphortiæ essent renunciata, copiarum partem ducibus Troilo & Ciarpellono, per Tridentinos Tiennij montes Brixiam mittens, reliquos se apud Archum Tienniumq; oppugnationem renouaturos expectare curauit.

C BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLInatione Romanorum imperij,Decadis quartæ,

LIBER PRIMVS.

NTEREA dum principio anni cuius gesta nouo uolumini sunt mãdanda, Christianæ salutis quadragesimi supra quadringentesimũ & millesimum,mediæ in hyemis frigidissima tempestate, Italica tantopere ardent bella,cœperat etiam iniectum rebus ecclesiæ à Basiliensi factione incendium inualescere. Amedeus namq; Sabaudiæ dux, ad diem Calendarum Ianuarij quintamdecimam cõcupitũ,eaq; quã ostendimus fraude, quæsitũ susceperat pontificatus adulterini munus,& Fœlicem quai tum se uoluerat nominari. Et postera quæ insecuta est die pontifex Eugenius periculis quę ulterius negligenrem manerent adductus, uires ecclesiæ cœpit exercere.Decem namq; & septem creauit cardinales,ranta cum or-
D bis partium distributionis æqualitate,ut delectus uirorũ alioquin laudatissimi superauerit laudem habita ratio prouinciarum. Duos numq; habuit Græcia, quorũ in Asia Bisarion Nicenus archiepiscopus fuit unus, alret in Europæ finibus metropolita Ruthenorum Isidorus.& Hispaniæ quã dicunt Portugaliam Antonius,urbis Portugalliæ episcopus,alteriq; maiori Hispanię,datus est Ioannes ex oppido Turrecremata,insignis theologus,Quatuor habuit omnis Gallia,quorũ unus Francorum regis familiarissimus Raimundus Remensis archiepiscopus:alter ducis Burgundię,Ioãnes episcopus Morinẽsis: Renato regi Sicilię,ex Andegauensi patria,ut ostendimus,oriundo,datus est tertius nomine Guilielmus,ad ecclesiã Andegauensem tunc electus. Quartũ Galliæ prouincię simul & Angliæ regi Normandiæ regionẽ obtinenti, dedit pontifex Ludouicum Rothomagensem archiepiscopum:ornatumq; est etiam altero cardinali regnum Anglię,Ioanne archiepiscopo Eboracensi.Duo in Germania:unus ex regione Polona Sbineus,q erat episcopus Gneznensis:alter creatus est Petrus episcopus Augustẽsis. Vnicũ habuit Pannonia,Dionysiũ episcopũ Agriensem. Reliqui fuere ex Italia, ęquali item regionũ habita ratione.Regno em̃ Apulię dati sunt duo:Ioannes archiepiscopus Tarentinus,&

Nicolaus

Nicolaus archiepiscopus Capuanus. Et Mediolanum uno decoratum est Gaspare episcopo Comensi: cum Genua pariter unum ex Fischea gente Georgium ciuitatis archiepiscopum, & Florentia Albertum habuerit, ex gente Alberta, tunc designatū ad Camertinorum ecclesiam episcopum, qui solus fuit diaconus, cum cæteri fuerint presbyteri titulo decorati. quòd etiam rebus ecclesiæ quietem ubiq; cuperet dare pontifex, ab Apuliæ regno incipiens, inducias cum Arragonensium rege ea ratione à cardinali Florentino in annum cōstitui est passus, ut pax per eas celerior haberetur. Quare cum forte eo in tempore Iacobus Caudola apoplexi correptus interisset, & Acerras oppidū cepisset rex Alfonsus, deterior multo Renati regis rerum conditio esse cœpit. Cæteris tunc in Italiæ rebus, uel quies, uel ea erat à motibus uacatio, quam aspera per propinquas Ianuarij kalendas hyems, ut plurimum habere consueuit. Inferiores uero uires animis esse tam diuturna gerentibus Italicis bella, ostenderunt intentata per Ianuarium Februariumq; facinora. Nā in Apuliæ regno Alfonsus rex cū laborans extrema famis acerbitate Auersam oppidum, hostica magis imbecillitate, quàm proprijs fretus uiribus, cum paruis obsedisset copijs, breui cepit. Et Renatus cum se in Neapolitana urbe propemodū obsideri uidisset, Isabeli uxore sustentandis spe Neapolitanis relicta noctu profectus ad Antoniū Caudolam, qui unicum esset rerum suarum præsidium, se contulit, qua in profectione id adiectum est rebus suis. & cum pendentes animis post Iacobi Caudolæ obitum Raimūdum fratrem, & ipsum Antonium confirmasset, tum etiam ab Lucerinis cæterisq; Apuliæ populis in fide persistētibus, & ab Aquilanis Aprutiorumq; oppidis non parua adiutus fuit pecunia, unde copiolas instaurauit. Piccinino autē parum felix fuit in Brixianos Franciacurtanos expeditio, q; insecuti per montes immissi, ut ostēdimus, à Sphortia Ciarpelonus Troslusq; cum montanis quos acciuere paganis, castra illius per altam noctē improuiso adorti, tantum iniecere terrorem, ut omnibus in fugam cōuersis, maxima impedimentorum pars in tentorijs sit relicta, intercepti tamen sunt equites trecenti, quib. extrema castrorum loca metantibus obuenissent. Intendentem uero tunc uehementiori cura perficiendæ apud Turbulas classi Sphortiam, ut paratā & quæ maxima Venetorū impensa sedulo comportabatur annonam, traduceret Benacum, Piccininus nulla ratione celerius efficaciusq; diuerti posse existimauit, quàm si in Picenum, aut in Florētinos, nullo munitos præsidio duceret improuisus. Traductis itaq; per Nonas Februarias Pado copijs tamdiu resedit, quoad confectos macie in illa montium asperitate equos milites opibus Placentinorū Parmensiumq; direptis paululū recreassent, & data Mediolani æra, uestem armaq; accepissent: Mautuanum uero, Foroiulianum, Seuerinatem & Vermem Ludouicos, se absente, partim Brixiam uexare, partim apud Ripā oppidū Sphortianis obsistere: partim in Veronensibus Sphortiæ, qui copijs tunc primum in hyberna dimissis Veronæ se continuit, oppositos fore curauit. His ita dispositis, & si altissimę niues eo mense Februario terram ubiq; presserunt, geluq; perpetuo multorum dierum rigore eas aquasq; constrinxit, tamen kalendis Martijs profectus lentioribus castris Bononiam duxit. Vbi cum imperata uiginti milium aureorum tributa percepisset, Forumliuium accessit, ad Cesenam ut dixit moturus, apud quā Malatestas & Petrumiampaulū cum Florentinorū peditatu sese nouerat continere. Sed Sapis fluuius intumuerat niuib. quas sol per Idus Martias feruidior soluere occepisset. Prima itaq; Piccininus ad Medulam castra fecit. Eiulans interim Sigismundus Malatesta, Venetos Florentinosq;, & Frāciscum Sphortiam, ut perituro præsidium afferret orauerat. Quorum Florentini ad mille pedites, totidē pene Veneti miserant, iusseratq; Sphortia Micheletrum paratam in Piceno cohortem adiunctis Balduini Tollentinatis, & Petri Torelli quingentis equitibus eo ducere. Malatestam præterea fratrem, quem apud Tiennium, ut ostendimus, à Philippensibus prælio interceptū, cū Carolo Gonzaga marchionis filio Sphortia permutauerat, Cesenam cum sexcentis equitibus permiserat se conferre. Medula sexto quam oppugnari cœpta erat die capta, iussit Piccininus Guidantonium Fauentinum eius oppidi arcem bombardis expugnare, & partitis trifariam copijs, parua & immunita, quæ adiacēt primis in Appenini collibus, Tuduranū, Molliuechiū & Collianū castella, e uestigio diripuit. egerant per id temporis Malatestæ Ariminenses, ut Veneti, quorum stipendia mererentur, equitatū augerent, fœdusq; innouarent. Quod cum iussisset senatus, & missus

quæstor

A quæstor petita obtulisset fœdera, inopia illi ad hostes defecerunt. Eos tñ pollicitationi-
bus imbutos & maximis permisit per fœdera Philippus à bello immunes, qd' cõtra Ro-
manum pontificem, & socios belli Venetos Florentinosq; ac Sphortiã semestri illo ge-
rendum esset, satis superq; existimans cõmoditatem, quę suis inde accessisset Florentino
populo omnibus nudato copijs impetendo. Vrsinus etenim qui unicus esset Florenti-
nus equitum ductor, & si inimicè non est habitus, proficisci tamen efflagitans est prohi-
bitus. Creditum est, prout Piccinini profectionis ex Lombardia principio diximus, eum
nihil magis tunc quærere, q̃ ut Sphortia Piceni Florentinorũq; uastitati agrorũ timens,
cœptam & quã maiorem indies pararet in Brixianos expeditionem intermittens, cis Pa
dum reuerteretur. Neq; tamẽ satis simile uero erat, Philippũ, qui sciret Sphortiã probum
belli ducem, maximas indies cõparantẽ copias, infensissimo in se animo accessurũ, pro-
ptia destituisse præsidio, & breui ad exitũ perducendã Brixiæ expugnationẽ intermisis-
se, ut uel maximã in hostili agro faceret uastitatẽ, nisi aliqua subesset aut defecturæ ad se
B urbis, aut alia ingentis cõmodi cognita hostibus expectatio. Quæ cogitatio cũ pontifi-
cem rebus ecclesiæ, Florentinos quoq; sibi ab extorribus patria timẽtes, dudũ animo te-
nuisset perplexos, prodijt in lucẽ quod leuibus pridẽ adducti cõiecturis fuerant suspica
ti: Eam ducis Mediolani & Piccinini spem, eam audaciã, cardinalem alere, incẽdere Flo
rentinũ. Is est Ioannes patria prout longe supra ostendimus Cornetanus de gente Vite-
lensi eius oppidi primaria, quẽ pontifex ex notario apostolico, factũ Recanatensem epi
scopũ, bellis præfecit, quæ contra Iacobũ Vicensem urbis præfectũ, & Antoniũ Colum
nam principẽ Salernitanũ gessit. Is est qui in Picenũ missus gubernator, eam prouinciã
superbe & auare administratam, Sphortiæ potius tradidisse dici potest, q̃ illius uiolẽtia
amisisse. Is est qui patriarcha Alexandrinus ad regni Apuliæ instaurationẽ profectus, &
prouinciã afflixit, & ad extremũ postq; capto principe Tarentino cardinalis erat decla-
ratus, relicto apud Vigilias Apuliæ oppidũ exercitu, cum paucis fugiens, Venetias na-
uigauit. ipsum pontifex tam perdite adamauit, ut licet quibus ornabatur diligentiæ, & re
C rum præsto, ac prudenter cũ animũ induxisset, bene gerendarum uirtutibus ingẽtia præ
ualerent uitia, neminẽ unq; qui ea aperiret, exaudire uoluerit: quippe qui quod deferen-
tibus respõdebat, inuidia potius & maliuolorũ artibus illa impingi, q̃ certo dici iudicio
opinaretur. Oderat eũ curia prope omnis, cùm amplitudinis æmulatione, tum quia am-
bire pontificatũ, & per fas nefasq; illũ existimauerint quæsiturũ. Exaltatus itaq; cardina-
lis Florentinus, supra cõmunem Romanæ ecclesiæ nostri temporis potentatum, qui ua
lidiores patrimonij ecclesiæ arces, Suriani, Castrinoui, Ciuitatis uetustæ, & Hostiæ tene
ret, & florentissimas equitum quatuor milium, peditum duorum miliũ copias haberet,
magnam uerbis, sed re ipsa tenuissimam pontifici obediẽtiam exhibebat, & tanta debac
chabatur elatione, ut sibi persuaserit, pont. Eugenio superstite moderari posse, ac ad nu-
tum disponere Italiã, cuius se dominum postea in pontificẽ suffectum, existimauerit futu
rum. Istius tantæ phrenesis hanc fuisse hominis inductionem cõstat. Primum & si Vene
tos ardentissime oderat, quos nouisset contendisse aliquando cum pontifice ne illum a-
D pud se haberet, nedum extolleret, sua indignissimum amicitia: Florentinisq; qui crescẽ-
tem eum apud pontificem fouerant, ideo inimicaretur, q; iniuriam uiginti milium aureo
rum, & pulsi patria Fulginatis minus patienter tulissent: eas tamen respub. uehementio
ri prosequebatur odio, q; Sphortiam auxissent, cum quo ob Piceni iniuriam capitales ini
micitias exerceret. hincq; licet pontificem sciret post Bononię & Romandiolæ acceptã
à Piccinino iniuriam illum ducere inimicissimũ, sibi consentire, & contra respub. Sphor
tiamq; coniurasse est insimulatus: quod autem certum est nobis clandestina cum Picci-
nino, pontifice ignaro, per internuntios habuit colloquia. id quidem ostenderunt inter-
ceptæ à magistratu Florentino, apud Policianum oppidum missæ alternatim epistolæ,
quibusdam scribendi latebris tanta arte obtectæ, ut earum inuolucra sensuum nullus po
tuerit enodare. Cum itaq; cardinalis Florentinus apud urbem Romam legionem in hy-
bernis continuisset, Superbum quod sibi in Corneto à fundamentis ædificauerat pala-
tium inuisurus, per kalendas Aprilis Adriani molis Romanæ arcis præfectum ad-
monet, se cui sit in animo ad Etruriæ partes ea ratione exercitum ducere, ut rebus ec-
clesiæ subueniat, quas Piccininum audiuerit impetijsse, per eam pontis Adriani uiam
mane

mane profecturũ: proinde obuius exiret, sibi quæ in rem suã forẽt necessaria aperturus. E
Præfectus uero cui Patauino ciui Antonio Rido est nomen, quod cũ amicissimo Aqui-
legiensi patriarcha pridẽ cõstituisset, aduenienti solus inermisq; in pontis radicib. obuia
uit & post accuratissime datã acceptamq; salutem multa in illũ in equo stantẽ, de futuris
munimento arcis, deq; cõmeatuum apparatu allocutus, pari lente gradientis caballi pas
su comitabatur, & ceu caueret ne dicentẽ exaudirent qui præcedebãt sequebanturq; co
mites, propius accedens equi habenas molliter attrectabant. Sermone ad extremã pon
tis pilam ꝑducto, cũ in leuã flectere cardinalis pararet, porta exiturus ænea, quæ in Va-
ticani suburbia ducit, illico demissa decidit, & portã clausit, quã ea de causa in superiori-
bus latenter præfectus suspenderat cataracta: quo in momento cathena medium com-
plexa pontem, quã Sulcino in id solum cauato ne à prætereuntibus cerneretur, puluere
cooperuerant, sese cubitis quatuor eleuauit, pendentibus sub fornice ponderibus, quæ
arcis custodes ruere attracto funiculo permiserunt, quo in infima ferebantur impetu, eo
dem illã sublimẽ extensamq; agentibus. Tuncq; captiuus es, inquiens pręfectus, habenã F
tenacius traxit. Infremuit illico cardinalis, & stricto quem ad latus gestaret acinace, ca-
balloq; stimulis concitato, sese illius manibus proripere cõtendebat, cum subito emicãt
qui armati delituerant in insidijs, & ferro unco contis imposito, primus ceruicẽ, alter ele
uatum in ictum cum acinace brachium, reliqui latera totumq; carpẽtes diuersum, prout
diuersi incompositiq; irruerant, agitabant. trahentem tamen præfectũ equus est secutus,
& cardinalis ceruicem secundum aurẽ dextrumq; genu saucius, intra promuraliũ septa,
ubi imperatoris Adriani titulos literis cubitalibus marmore excisos habentes cernunt
parietes, est perductus. Tumultum uero qui à præcedenti cohorte, quid ageretur intelli
gente concitari cœperat, præfectus rem pontificis iussu factam ostensis decretis ex arce
attestans sedauit, & paulo post alligatum uulnera strato iacentem ornatissimo cardina-
lem, ut solaretur bono animo esse iubebat, futurum dicens, ut liberatus, non certe arma
tam, sed quietiorẽ post hac apud põtificem ducat uitã. Cui ille uerbis ut cernentib. appa-
ruit, imo pectore eductis, rauca pressaq; uoce respondit, cõsueuisse quorum magnitudo G
à uiolentia nõ abhorreat, cum capti fuerint nõ dimitti. Permanauit ocyus totã Italiã eius
facti rumor, & tanquã omnibus cõstaret Piccininum illius spe fauoris inijsse expeditio-
nem, ferebatr palàm eum quà aduenerat in Lombardiam contra Sphortiam rediturum.
Is tamen progressus castella aliquot immunita, quæ Florentini trans Appeninũ tenerẽt,
Cassianũ, Porticum, Montẽ ueterẽ, Terdocium, Aureolũ, Mutilianam, à Guidantonio
Fauentino capi adiuuit. Et ad Appeninum ducens, qui niuibus ubiq; altissimis tegeretr,
illis qua pergere intenderet decussis, ab itinere non cessabat. Florentini interea conscri-
bendis mercede militibus intentissimi erant, & cũ aduẽnas undiq; cõfluentes parũ esset
accipere, multos ex subditis militiæ insuetis data pecunia conscribebant, quos mercena
rio militi ueterano immixtos, hosti obijciebant: Sphortiã tamen ut paratus esset subueni
re, & cohortes interea præsidio mitteret, multis precibus orauerunt. Sed apud pontificẽ
Romanũ, ut sibi sub cardinali Florentino solitas militare copias accersiret, studio enixis
simo cõtenderunt. Nam & si eos ut nunquã antea imparatos terrebat appropinquãs pa H
ratissimus hostis, magis tamen multo extorres, quos ille secum duceret, expauescebant.
Tunc pontifex sibi timens & curialibus, in quos æque ac in Florentinos Piccininum cõ
staret sæuiturum, quod prius tot tantisq; lacessitus à Philippo & Piccinino iniurijs, ut fa
ceret nunquam adduci potuerat, cum socijs belli populis fœdus iunxit. Cõmunes fore
belli quod ubiq; extra Lombardiam gereretur pacisq; rationes, & tertiã uterq; populus
partem stipendiorum, quatuor pontificis equitum, duobusq; peditũ milibus dissoluere
promisit: quib. copijs in agrũ Florentinum perducendis Ludouicus patriacha Aquilei-
ensis legatus, in capti cardinalis Florentini locum suffectus, Romã est missus, & eo curã
te postquam diem obierat cardinalis, mouerunt ex hybernis quæ in Latio & circũ urbẽ
egerant cohortes. Piccinino autem ut Appeninum traijceret, omnibus intentante in lo-
cis, quæ Balineã uallem & Anomonis fluuij, uallisq; summitatem intercedunt, Florenti
ni Nicolaum Pisanum Sphortię cõmilitonem, qui tunc forte Florentiam inermis uene-
rat, mercenario peditatui præfecerunt. Et Bartholomæum Orlandinum equestris ordi-
nis ciuem suũ Etruscis tironibus dederunt ducem, traiecit illico Appeninum Pisanus, &
in Picci-

A in Piccininum delatus, Primalcorium castellum obsidentem, nõ paruo detrimẽto affe-
ctum submouit: repulitq; postridie colles cõscendere adnixum, qui ad Benedicteũ per-
tinent saltũ Apennini in Etruriam cæteris patentiorẽ. Tunc Piccininus lõge ab illo, cu-
ius uirtutem apud Benacũ fuerat expertus traijcere intentaturus, in Anomonis uallem
concessit. Tenebat Orlandinus præsidio Marratę uicũ, qui nullo circundatus muro aut
uallo, natura loci munitissimus, incolas habet in patria audacissimos, & Anomo pręter-
fluẽs, põte iungitur, quo succiso tuta semper hactenus ab omni hoste fuerũt, quęcũq; ad
illius exesas rupes supereminẽti Castellioni oppido subijciuntur. Sed primo aduenientis
hostis rumore deterritus imbellis Orlandinus, & uicũ destituit, quẽ hostes euestigio di-
ripuere, & nedum ad põtem uel integrum, uel succisum repugnauit, sed intra Apenninũ
se cum copijs recipiens, nõ prius de fuga substitit, quàm attigit Laurentinũ, quæ saltuo-
sa & in primis omniũ Italiæ præcipitijs intercisa frequẽtibus tramitis Apennini loca cũ
renunciatum esset Piccinino esse hostium præsidio destituta, credere nequiuit: nec ut
B transmitteret adduci potuisset, nisi Fauentinis explorato saltu stationibusq; firmato re-
deuntibus, eorum princeps Guidantonius præcessisset. Exercitu in Etruriam traducto,
Piccininus Policianum obsedit, castellum sex aut ad summum octo casis sacello inhabi
tatum, sed natura soli muroq; munitum. Eius rei magnus Florentiam peruasit terror, &
cum custodiæ pro portis haberentur, omnis ciuitas arma corripuit: magistratusq; qui-
bus datum est publicorum urbis custodiæ locorum munus, partitos in turmas manipu-
losq; ciues, qui quóue in loco adesse deberent interdiu per noctemq; intentissimi cura-
uerunt. Tunc expectata optatissimaq; Sphortianorum cohors, Bosio Troiloq; ducto-
ribus uia Mutinensi adueniens, Florentinos in aliquam spem erexit. Et si Borsius Esten
sis Nicolai marchionis filius, quẽ populis fœderatis stipendia facere ostendimus: prout
ille genitorq; spem dabant aduenisset, nullam præsentis status dubitationem fore reli-
quam apparebat. Sed tanta erat confugientium in urbem agricolarum, qui sexagesimo
antè anno lares non mutassent, tanta inopum & nulla in urbe habitacula habentiũ tur-
C ba erat, tam multa undiq; ducebantur armenta, quorum dominis nec stabuli, nec stra-
mentorum adesset facultas, cum pascendi commoditatem omnino abstulisset hyemis
frigiditas, in multum ueris producta, ut mutata iocũdæ nitidæq; urbis facies fuerit, eaq;
res noua insuetæ talibus plebis externorumq; qui inerant curiæ uirorum pauori, quem
appropinquãs hostis incusserat, mœstitiam cumularit. At Franciscum Sphortiam, ma-
chinas tunc commeatum, impedimentaq; cum paratissimo exercitu trahenda compo-
nentem irridebãt Philippo per Italiam cupientes, Piccininum miris laudibus extollen-
tes, qui altissimis niuibus frigidissima in hyeme superatis, mœnia ut dicebant Florentię
circunsedebat. Quin etiam Veneta & Florentina plebes, causas rationesq;, quibus disti-
neretur Sphortia, ignorantes, illius tarditatem ignauiamq; damnabant. Nam parantem
interea in hostem ducere hinc Venetorum senatus illum hortabatur impellebatq;: inde
Florentini in Etruriam reuocabant, futurum protestati, ut nisi subueniret, cogerentur
oblatæ à Piccinino paci, quam tamen insidiosissimam ducerent consentire. Piccininus
D nanq; eam trahens obsidendo Policiano, quam omnes sui damnarent moram, Floren-
tinos & pontificem hortabatur, hunc ut se medium communemq; partibus exhiberet,
Philippum habiturus filium, & ecclesiæ obsequentissimum: illos ut pacem quam cum
Philippo, sequestre Sphortia, proximo fecissent anno, redintegrãtes, Sphortiã reuoca-
rent, fore pollicitus, ut Philippus Blãcha filia Sphortię in matrimoniũ data, & copijs in-
tra Lõbardiã reuocatis, Bononiaq; & Romandiolæ ciuitatibus redditis põtifici, Sphor
tiæ, & ipsis simul satisfaceret Florentinis. Quibus Piccinini blandimẽtis cũ Florentinos
magistratus magnatesq;, ab extorribus & populo tributis grauato timẽtes, flecti Sphor
tia uereretur, in sententiã uenerat, aut copijs per Mutinenses in Etruriã ductis, sese Phi-
lippensibus opponendi, aut Romãdiola ad rebellionem cõpulsa, Piccininũ quocunq;
pergeret persequẽdi, & Venetias accedens, annisus est id senatui persuadere. Sed Vene
ti cõtraria sentientes, illi & Florentinorũ oratori ostendebant, & fore ut Sphortia Padũ
transmittente sese nihilominus cum legione saluum redderet Piccininus, multorũ fre-
tus auxilio tyrannorũ, quos rebus publicis & Romanæ ecclesiæ infensissimo Philippo
studere constabat: & interea Brixianos ad extremã frumenti inopiam adeò perductos,

ut partim fame arescerent aliqui, partim immundis manus iniecissent, multi eum cu- E
ius unica spe sustentarentur, profectum audientes, sese hosti permitterenr, copijsq; Phi-
lippi, quas in Lombardia Piccinininus reliquisset, marchionis Mantuani ductu, per Li-
niacum & Baldium in Vincentinos Paduanosq; traductis, apud Paduam prius labora-
ri inciperetur, quàm ipse Piccinini castra uel fumo indicante prospiceret. Cū è contra fa
cile appareret futurum: ut traductis Mincium copijs perdita de Brixianis & Bergomē-
sibus illicò recuperarentur, & Brixia agri sui frumentis, quæ multum à maturitate non
aberant, repleta tantus afferretur Philippo propriæ salutis terror, ut Piccininum reuo-
care compelleretur. Cui etiam Philippi salutem ut dicebat negligenti, ne Florentinos
opprimere posset, pontificis Romani copiæ duobus equitum millibus, quæ sub Mi-
cheletto, Troilo & Bosio Sphortianis ac Vrsino illis militarent coniunctæ obstarent.
Quibus item copijs non parua esset accessio Borsij Ostensis, quem genitor Nicolaus
marchio cum mille quingētis equitibus prope diem mittere promisisset. Rebus autem
per eas altercationes ductis, Piccininus Policiano duodetrigesimo quàm circūsederat, F
die potitus duxit in Casentinum, ab Francisco Puppij comite, cui ut rebātur amico Flo-
rentini regionis curā demandauerant, dolo accitus: dumq; uariant inter spem metumq;
rerum Casentini, Borsium Estensem Florentini cum omni equitatu, ad Philippum trā-
siuisse, ex literis frequentibusq; nuncijs audiuerunt. Is enim cum Angelus Acciaiolus o-
rator Florentinus ad quindecim auri millia sibi numerasset, instaretq;, ut afflictis patriæ
suæ rebus succurreret, ex Mutina, ubi hyberna habuerat cum copijs mouit. Sed paululū
uiæ progressus, nō in Etruriam quod ille expectaret, sed sibi ad dexteram iter fore dixit,
ut Philippo seruiret, à quo certiora sibi stipēdia essent, atq; meliora quàm hactenus per-
cepisset, liberis populis pecunias lentè, ut nihil militibus prodesse ualeant dissoluenti-
bus. Quo perlato in publicum nuncio, & comite Puppij aperta defectione hosti rerum
omnium penuria laboranti necessaria abundè subministrante, rem Florentinam pes-
simo loco adductā esse constabat, nisi & præsenti cupientes statui fouisset, animisq; ere- G
xisset, è contràue nouis studentes rebus à motu deterruisset copiarū pontificis qui cele-
rior ueritate nunciabatur aduētus. Egit tamē omnia frigidè, & opinione ac terrore mi-
nora Piccininus, quod Bibiena & minoribus aliquot castellis, dierū nouē obsidiōe po-
titus: diui Nicolai castellum duos supra triginta dies circūsepsit, illudq; maximis oppu-
gnatum conatibus, ut nihil etiam supra uires facere omiserit, frumēti inopia, qua ange-
bātur oppidani, potius quàm sui exercitus uirtute cepit. Accessit inde ad clausuras agri
Arretini castellum, per cuius saltum in Arretinos, & inde ad Senenses ducere minabatᷓ,
fore affirmās, ut Senēsibus bello implicitis, & Perusinis imperata faciētibus, Lucēsibus
quoq; bellū renouātibus, Florentinos pontificemq; Romanū, ad quascunq; uellet, de-
ditionis perduceret cōditiones. Sed eas ob suspiciōes quas pōtifex nō extimauerit ne-
gligendas, admonitus literis patriarcha Aquileiensis, cōcessit Arretiū, tribus equitū &
binis peditū milibus, florenti paratoq; exercitu secum ductis. Cui sese illico coniunxe-
rūt Sphortiani Michelettus ex Piceno missus, & Bosius Troilusq;, quos per Mutinēses H
ostendimus aduenisse. Fuerat etiā paulo antè cum prędictis in ualle Arni superiore Vr-
sinus, qui apud forū Popilij à Malatestis Piccininoq;, ut suprà docuimus, aliquandiu re-
tentus, quo tempore obsidebant Policianum Philippenses, per uallem Balineā se cōtu-
lerat in Etruriam. Tantas itaq; copias apud patriarchā coactas esse audiens Piccininus,
sese ad Apēnini radices recepit. Quæ cum essent ad Sphortiā celeriter perlata, postquā
Florentinam rem in tuto esse intellexit, per nonas Iunias Minciū pōte iunxit, & copijs
nullo hostium sese illi opponēte traductis, omnia in Mantuanis Brixianisq; cœpit euer-
tere. Primi Putilonghij Pontaniq; Minciū accolētes in potestatē uenerunt. Ad Riuol-
tellam uerò, quod oppidū Benacū ostēdimus adiacere, cùm admouisset copias, prodijt
ex classe eduxitq; turmas Stephanus Cōtarenus: & cū oppugnatio maximis miliiū cla-
moribus posceretᷓ, sese oppidani ocyus dediderunt. Idē die illa Desentiani & Padingo-
lenses fecere. Progressus inde Sphortia cum attigisset Clesiū amnem, cohortes duas du-
cibus Petro Brunorio & Scariotto Fauētino in Salodiēses misit. Qui & si maximè pre-
mebantur à classe, terrestrium aduētu copiarū nullatenus commoti repugnauere. Inte-
rea Franciscus Barbarus quē Brixię pręfectū pręsidio perpetua in temporū difficultate
illa

A illa ostendimus fuisse, primoribus ex Brixiæ populo comitatus, liberatorē suum Sphortiam conuenit. Quibus de ratione administrandi belli in concilio agentibus, multi attulerunt nuncij Philippensium copias ad millia equitum quatuor, pedites uix quingentos, Foroiuliano & Vermense ductoribus eo concilio se contulisse Bassianum, ut eo in uico Veneti exercitus impetum morarentur, fieretq; Brixiani agri paganis post terga relictis potestas frumenta iam matura in oppida conferendi. Barbari consilium fuit nullum in expugnandis oppidis terendum tempus esse, sed manum cum hoste conferendam, qui si repugnaret, facile prælio uinceretur: si cederet, bello uictus esset. Quæ quum ab auidis pugnandi Sphortianis essent intellecta, instarentq; omnes hostem priusquam sese intra munitiones abderet, inuadendum, Sphortia Barbarum cuius admiratione uiri tenebatur, Brixiam deducturus, profectionis signum tuba dari iusserat, quum citus à Brunorio nuncius aduenit, expugnatos ui Salodienses in prædam classis & terrestriū copiarum militi datos esse, & institutam continuans in hostes profectionem intelligit
B eos ad Vrcios recessisse. Quorum fuga & simul Salodiensium casu deterriti regionis pagani, oppidanorumq; multi, sese ultro Brixiæ magistratibus permiserunt. Inter quos cum Pontisuici, quo ponte Ollius iungitur fluuius, oppidani, Sphortia eius opportunitate loci fretus, incursione in Cremonenses facta, maximam abegit prædam. Et Bina oppido Petro Romano centurione ui capto, nihil in Cremonensibus tutum erat. Exinde Longena castello dedentibus oppidanis recepto, Rochafrancham circunsedit, castellum quatuor ab hostium castris millia passuum distans, Philippenses enim Sphortiam ne ultra progredi auderet distinere, & meliora regionis oppida seruare confisi, loco ac ratione munitos sese statuerant continere. Vrcij Soncinumq; munitissima atque opulentissima regionis oppida, hoc Cremonensis, illud Brixiani agrorum, bina distant passuum millia, & cum Ollius intercedat ea in parte bifurcatus, pertinet ad Soncinum, ac prope mœnia alluit iustus fluuij alueus, abestq; quingentos fermè passus, qui paulò supra oppidum scinditur ab eo ramus. Quod autem oppida intercedit directa ad lineā
C uia, pontes utrobiq; in ea fluuium iungunt. Et uiam Veneti superioribus bellis fossa muniuerant undiq; ducta, quæ pro uuidi natura soli aquas etiam æstate contineat, aditusq; qui nisi de oppidis aut sub eorum mœnibus pateat, probibeat commeantes. Philippensibus itaque inter utrunq; pontem sedentibus, Sphortia in Vrcianos duxit. Cui oppido Foroiulianus cohortem unam præsidio eo attribuerat consilio, ut Sphortianis uiæ munitiones superaturis obsisterent, aut ui prætergressis à tergo lateribusq; instarent. Quorum consilia quum cognouisset Sphortia, suis primos legionibus ordines ducentibus quid facere intenderet præmonitis, cohortes duas impedimentis præsidio datas, iussit oppidanos ab eruptionibus prohibere. Postmodum uiæ fossas, extra tormentorum oppidi iactum replere aggressus, sagittarios balistariosq; eum bombardulas habentibus manuales, per ripam disposuit: quod nanq; futurum præuiderat multi ex Foroiuliani castris leuis armaturæ milites, nullo in ea aggeris securitate ductorum imperio coerciti, ꝓcurrerunt, quos immissæ glandes plumbeæ spiculaq; quo minus complanationē impe
D dirent, ilico auerterunt. Ausi tamen sunt Philippenses cum Sphortianis, qui in uiā euaserant pugnare, angustijs uiæ fisi, in qua denos aut ad summū uicenos totidē ex hostib. resistentes maioris etiam exercitus posse impetū sustinere & crediderunt, & cū peritioribus qui retraherent sæpenumero contenderunt. Nec eos fefellisset opinio, si cōtis aut gladijs rem geri ab equite cōtigisset. Quamprimū uero deduxit ad fortē bombardulas balistasq; Sphortia & Philippenses arma, nec à glande nec à iaculis tutabanī, pedē fugientibus similes retulerunt. Tum suos cedenti hosti instare cōpulsos, Sphortia subsecutus non prius premere destitit, quàm est ab Ollio flumine retardatus. Nā cum castellum Lateritiæ, Pōtispilæ, quæ tigna utrinq; à ripis ducta cōtinebat impositū promineret, ex eo Philippenses lapidibus sudibusq; & telis iaciētes hostē principio sunt morati, ut Foroiuliano Vermensiq; facillimum fuerit, paucis suorū ea in fuga amissis, pontem obicibus firmatū intercisumq;, quoad legio in tuta secederet cōseruare. Sed adeo territi in fugam potius q̄ in prælium animos conuerterant, ut natantibus ad pilam Sphortianis in castellumq; obrepentibus nullus superne telum lapidem'ue dimiserit. Sphortiani itaq; castello potiti, repagula ponti raptim imposita rapidius in fluuiū deuoluerūt, tū Sphor

tia equitum cuneo, quantum uix pateretur angustia dēsissimo in hostem misso, totum B
subsequi agmē iussit. Sed fracti sunt euestigio fugatiꝙ Philippenses, & ductoribus qui
sese Suncinensibus permittere nō sunt ausi, secūdum oppidi fossam equorum uelocita-
te prolapsis, capti sunt equites supra mille, tū Suncinēses populariter effusi, & eadē ho-
ra Ruminenghenses uicini in potestatem uenere. Erat tunc apud Ienepaltā uicum, bina
distantē passuum millia, Borsius Estensis equites mille & quingentos, cum quibus apd'
Philippū transiuerat castris uesperi adiuncturus. In quē de commissi prælij fortuna du-
biū queritabundūꝙ Sphortiani, prout quemꝙ duxit casus, impetum fecerunt. Et eo ar
mis tentorijs impedimentisꝙ exuto, ad sexcentos equites abduxerunt. Eius uero secun
di prælij fama per regionē perlata, maximus est undiꝙ factus, sese Venetorum imperio
permittentium concursus. Nā postridie eius diei Vrcinenses, præsidio ex fœdere abire
permisso, Capreolēses, Clarienses, Trāscurrenses, Martinengēses, Romaniēses, & remo
tiores uallis Camonicæ, ac Sebuini lacus Isei oēs populi, ad Venetos redierunt. Italia-
nus autē & Vrmensis Lodouicus ac Borsius, sese de fuga Cremā cōtulerunt, quos eue- F
stigio insecutus Sphortia ad stadia duodecim cōsedit, & cū oppidi natura soli mœnib.
& tanto præsidio munitissimi oppugnationē intelligeret futurā diuturniorē, tentauit
per nuncios Monzanighā Abduēsis Glareę oppidum, cuius potiundi cum oblata esset
spes, eò ducens oratoribus obuiauit, qui oppidū populi iussu euestigio dediderunt. Ad
Carauagiū uero cū uenisset, cōmeatus penuria angebatur, quod circumstarēt hostium
loca, & a pacatis unde importari posset lōgè abesset exercitus, nec ulla tunc deditionis
spes apparebat, Philippo per Abduā uicinum ac propè contiguum flumen, præsidia &
nuncios noctu & cū uoluisset interdiu submittente. Motis itaꝙ castris, Brignanū nō ui-
le oppidū, quo terruit primo impetu cepit. Et Triuiliū inde Riuoltamꝙ opulenta ac po
pulis frequentissima regionis oppida circumsedēs, inter oppugnationis minas appara-
tumꝙ recepit. Tunc Philippus frequentissimæ populis omnium Italiæ, Padū inter Ab-
duā & Ticinum regioni, ducatus uocatur, quam tutissimam dudum pacatissimamꝙ te G
nuerat, timens, omnes copias quæ sibi in Lombardia reliquæ erant ad eam Abduæ ripā
Sphortiæ oppositā misit, & Marchio Mantuanus, Cremonā Cremamꝙ equitatus sui
præsidio cōfirmauit. Tantus uero tūc terror eius regionis populos inuasit, ut quod pau
cis antè diebus, apud Florentiā diximus cōtigisse paganis in tuta cōfugientibus, eò ma-
ior per uias agri Mediolanensis & urbis plateas cerneret, armenta præ se agētiū & pue
ros cū rerum sarcinis deferentium tumultus: quo magis triplo & ut periti affirmant qua
druplo est ea regio ꝙ Florentiā adiacens populosa: quanquam uero Sphortia nonnul-
los ostenderit transmittendi Abduam apparatus, ea ratione duxit abstinendum, quòd
multa nimis erāt post tergū relicta, ex quibus in aduersum pugnæ, aut accepti incōmo-
di casum cōmeatu redituꝙ poterat intercludi. Omnibus itaꝙ transmissuro necessarijs
apud Riuoltā, quod oppidum sexdecim abest à Mediolano passuum millia, iussis com-
parari, iterato Carauagiū obsedit, & cum oppidani ad resistendum paratissimi uideren
tur, bombardas adigi curauit, dumꝙ muri creberrimis ictibus quaterenī, & frequētissi- H
mas oppidani mitterēt bōbardas, ictus dextrum crus Leo Sphortia frater pro mortuo
est elatus. Eā rē ægre, ut debuit, ferens Frāciscus Sphortia, postridie urgeri expugnariꝙ
summa ui oppidanos, & agrū interea uastari iratus iusserat. Cū ea peruidētes & de casu
Leonis à suis qui in castris capti erant, ꝓuincialibusꝙ certiores facti essent. Carauagien
ses deditione oblata ueniā impetrarunt. At apud Benacum, nequaquā segnior erat in-
terea Stephanus Contarenus, qui classe circundata, cum sese ultrò reipublicæ cōmitten
tes pacificus recepisset, Ripam adnauigauit, qd' oppidū Brunorius cū Sphortię pedita
tu diebus triginta obsessum quoad terrestri expeditione potuerat acriter agitarat. Nec
adduci poterant Ripenses odio in Venetos exasperati, ut Mantuani præsidium exu-
lesꝙ qui inerant Veronenses, & perfugas à Sphortia quosdā cū oppido dederint, qui in
nouas quotidie struentes fallacias rē ducebant. Qua motus indignitate Cōtarenus tur-
malibus edixit, ut siquid opis esset in ea quam malos scandere assueti naualibus præsta-
rent muneribus, agilitate, muros scanderent diutina bombardarum quassatione semiru
tos, prædam agerent ex oppido opimam, ut uxoribus liberisꝙ deferrēt ipsorum deside

rio

A rio languentibus, dum eo in lacus recessu tandiu hæserunt, procul à patria relegati. Nec
mora, epoti ruerunt in uulnera Histri, genus hominū in cōtemnenda morte durissimū,
& pars scalis, pars alter alterius humeto innixi, quo plures ab anxio defensore pręcipita
bantur uulnerabāturq́, eo frequentiores ruinas murosq́ scandebant, uicitq́ pertinacia,
& utriusq́ exercitus milite irrumpente præter ætatis nostræ morem, cędes primo edita,
quam illico intermiserunt, ad prædam captiuosq́ in redemptionem tenendos, à Stepha
no & Brunorio reuocati. Defensa est etiam altero mense arx situ mœnibusq́ munita,
cēturione perfuga, qui se in eam receperat obstinatius resistente. Sed oppugnat arcem
Brunorius, Gardenses impositum à marchione Mantuano pręsidium emittere illæsum
contendentes, Stephanus ui captos concessit turmalibus diripiendos, & Iacobus An-
tonius Marcellus, agresti Brixianorum manu ducta, adijt noctu Archum. Quod oppi-
dum furto cum paucis ingressus, cum sese Archēses Venetorum fidei permittere obsti-
natius recusarent repugnarentq́, peditatu reliquo subsequi & urgere iusso, non sine cę-
B de diripuit. Ad Lagisium uerò cum appulsa esset classis, partem turmarum in terrā Ste-
phanus exposuit, & addito ex Verona tyrocinio, peditatu undiq́ lacu & terra oppidū
obsedit: quod cum intentius oppugnaret, paratissimos resistere hostes sensit, nanq́ le-
ctissimum inerat præsidium à Mantuano impositum, & oppidani rebellionis ad quam
nulla ratione coacti fuerant conscientia, similem inflictæ Salodiensibus Ripensibusq́
& Gardensibus ultionem expectantes, pro se quisq́ utriusq́ sexus & omnis ætatis cō-
ditionisq́ pugnabant. Eo autem in æstatis principio, dum Hetruriæ montibus, ut est
dictum, Piccininus oberrat, & hinc Sfortia Mantuæ, Brixiæ, Bergomi, Cremonæ &
Laudæ, agrorum oppida castellaq́ Venetorum imperio partim recipit, partim addit,
hinc Contarenus Benaci oram recuperat, & reddit reipub. ampliorem. Eadem quæ pri-
dem inerat, regnum Apuliæ lacerabat absorbebatq́ potentatus exilitas. Alfonso nan-
que apud Auersanam hærente, Renatus postquam Antonio Caudolæ coniunctus
fuit, pecunijs, ut ostendimus, à suis undiq́ accipiendis exercituq́ instaurando solum in-
C tendit. Eam uerò quæ tempestate illa in tot regionibus edebatur uastitatem, si maximi
potentissimiq́ fecissent exercitus, in alienam uim acceptam ducerem referendam. Sed
quæ olim duos totius Africæ & Europæ exercitus, hinc Carthaginensem duce Hanni-
bale, inde Romanum per annos quindecim integrè tolerarunt, duorū nunc regum du-
ctu quorum unus nullas, alter paucas adduxerit extrinsecus copias, suo se inuicem in-
fortunio propè ad excidium lacerarunt. Postquam enim Alfonsus rex Arragonensium
Sinuessæ, Fundorū & Nolani principū fauori innixus, Capuam, Gaietam Acerrasq́, &
cōplura uetustæ Campaniæ, nūc Terrę laboris oppida cepit, Neapolim adeò afflixit, ut
ciuibus penè destituta laboret fame, nec defensari possit sine mecenario peditatu. Auer
sanā uerò cuius arcē Renatus rex Antonio Caudolæ in stipendiorū mercedē concessit,
post uastatū igni & ferro agrū, durissima premit obsidione, ut solos in ea regione Pute-
lanos, natura soli tutos Renatus possideat. Nec desunt interea q̄ amœnissima totius Ita
liæ in Cāpaniæ quondā & Lucaniæ finibus, Almafitanæ terræ loca, sibi parētia Arrago
D nensiū studio deuastēt. Quanquā totius inferi superiq́ & Ionij pelagorū ambitu, à Gaie
ta ad Aterni, qui fluuius nūc est Pischaria, ostiū terna aut ad summū quaterna, urbes, ui-
cos & oppida pacatis cohærentia finibus difficile fuerit inuenire. In Hetruria uerò, per
id tēporis, cum primū Piccininus Romani pont. legionem, Florentinorū & Sfortiæ co-
pijs, apud Classiam uicum tria distantē ab Arretio passuum millia, cōiunctam esse audi-
uit in Tifernates Castellanos duxit, & oppidanis prece minisq́, ac uastatione agri, incē-
dio magis ostensa, quàm latè facta, ut deditionem facerēt frustra tentatis, quinq́ passuū
millia ad Perusiā castra mouit. Eum Perusini, publicè & priuatim magno adeuntes cō-
cursu, & commeatu abundè iuuerunt, & amplissimis muneribus donauerunt, tantumq́
abfuit, ut populi consilium esse diceretur illum admittere ad tyrannidem, quod archie-
piscopū Neapolitanum urbem pro pōtifice & Romana ecclesia gubernantem adeun-
tes ciuitatis magistratus, Priores uocāt, & primarij ciues, audaciā mittendi publicè doni
& faciendæ salutationis, à temporum difficultatibus deprecati fuerūt. Quæ cum essent
Piccinino renūciata, populū clara uoce ut exaudiret, laudauit, qui fidē Romanæ eccle-
siæ & illius pōtifici seruaret, & cum portas ne improuisus irrumperet custodiri audisset,

instare cœpit, ut paruo deductus comitatu, permitteretur genitricē decrepitam amplexari. Id cùm esset permittēte archiepiscopo cōcessum, euntes ex primoribus persidi quatuor, illum quingentis stipatum armatis militibus introduxerūt, quo in tempore castrorum acies ad urbem propius concesserunt. Exinde Piccininus in publicas perductus ædes, cùm primores uenerabundus salutasset, archiepiscopum conuenit, & multa de pōtifice Romano questus, qui Philippi hostes Florentinos protegeret, illum sub oratoris specie cum mandatis, quorum hæc fuit summa, fore si pontifex Romam profectus legionem suam ab hostico exercitu reuocasset, ut omnia ad eius libitum fierent, Perusio emisit, & rem Perusinam ex libidine administrans, post exhaustum pontificis ærarium, acceptis ab sponte contribuenti ciuitate decem auri milibus, maxima paganis æquè ac ciuibus imperauit tributa. Quibus uel cum uiolentia exequendis, quæstorē ex suis præfecit, & decem ex primoribus ciuitatis, quos arbitrij Decemuiros appellauit, summę rerum præpositis, ad continuandam Tiferni obsidionem accessit. Eam uerò urbem cuius agri castella fermè omnia obtineret, à Francisco filio pridem, ut suprà dictum est, capta, frustra obsedisset, nisi ab frumenti penuria quam superioris anni bellum effecisset in ea laboratum esset. Quæ res faciebat, ut Braccianæ factionis qui inerāt nonnullis in ditionem procliuius prospicere incipientibus instarent literis nuncijsq; frequentibus apud legatum ecclesiastici Tifernates, futurum protestati, ut nisi addito præsidio subueniret, deditionem facere cogerentur. Munitur autem Tifernum hinc amne Tyberi, inde depressis altissimè ripis, & quæ plana apertaq; relinquitur ad orientem spectans agri particula, eam hostium statiua adeò compleuerant, ut nullum nisi fracto fugatoq; exercitu aditum patere aduenienti præsidio sit existimatum. Ea cum apud legatum ecclesiasticiq; exercitus ductores agitarentur, angerenturq; animis omnes hinc municipij fidelissimi bello opportuni periculo, inde iactura quam facere addubitarent, si quod mitteretur præsidiū interciperet, Troilus & Paulus Molarianus ex patritia gente Romanus id sibi munus nedum rogati, sed cæteris penè dissuadētibus assumpserūt, confisi ut dixerūt in ea quā Piccininus nimiam sui ipsius fiduciam ostentaret. Nec fefellit fortes uiros opinio. Trecentis nanq; selectis equitibus ex suis cohortibus acceptis, per medias hostium stationes, nonnullis qui raptim ad arma currebant in municipium tractis, inter tumultū pauoremq;, quē apparatus maioris metus faceret, illęsi aduolauere. Continuauit tamen obsidionē Piccininus, & frumēta tunc magis matura, à proximis municipio locis abigi, remotioraq; in sua comportari castella curabat. Erat tunc Romani pont. legatus Angelus Acciaiolus, & Gino Capone Bernardoq; Mediceo Florētinis ciuibus, publicè ut legato assisterent missis, à Petro Ianpaulo Vrsino Florentini populi copiarū Capitaneo, Micheletto quoq; Attendulo suadentibus, statiua secundum oppidi mœnia fossaq; ea ratione erant metati, ut cum Florentinæ ditionis post tergum relicta tutarentur, tum alerent spe Tifernates, & in proximos Anfroxinæ Petramalensis inimicæ mulieris, Burgiq; ad sepulchrum agros, calones mitterent frumētatum. Fama interim ad Piccinini exercitum certis autoribus & domesticorum nuncijs, maiora uero omnia facientibus perlata erat, partem Lombardiæ pessimo adductam loco euertisse omnia Sfortiam, & Abdua pōtibus transmissa, paganos & prædam ab ipsis Mediolani portis abigere. Fremebāt itaq; Lombardi maxima pars exercitus, haudquaquam esse parem dicentes compēsationem, pro grumosis Casentini arcibus, pro Policiano cistello potius quàm castello, datū expositumq; Sfortianis & Veneto in prædam opimum, feracissimum, affluentissimum bonis omnibus cùm cæteræ Lombardiæ, tum Mediolani ducatus agrū, & dolore pudorē superante proteruiores in ductorem uoces, & cōuitia sunt iactata. Eum etiam à Philippo, ut opem allaturus rediret, multis literis nuncijsq; reuocatum fuisse, satis compertum habeo. Sed cum Lombardis commilitonibus redeundum sibi constituisse palàm diceret, Guidantonio & Astorgio Fauentinis fratribus eum constat hortabundum spopondisse, breui fore, ut tentata fortuna, aut uictor incompositam trium inter se diuersa sentientium dominorum turbam opprimeret, & de superatis pontifice ac Florentinis ultionem cum triumpho sumeret, Italiam postea ad libidinem moderaturus, aut cladem, quod impossibile iudicaret, acciperet. Ad diem itaque Kalendas Augusti quartam, castris clàm noctu cum paucis egressus, quo in loco cōsedisset hostis speculatum accessit.

Postera

A Postera die apostolorum Petri & Pauli celebritate festa, milites corpora curatos ad meridiem uasa colligere, & tanquam traijciendum in Romandiolam foret, Burgum petere iubet, quumq; paucis quid animo cogitaret conscijs, oppidi suburbia attigisset, sarcinas & impedimenta deponi, & primam cui dies obuenerant aciem, ad sinistram in hostes ducere iussit, ipse quum secundæ tertiæq; & dehinc cæterarum ductores acierũ quid fieri uellet edocuisset, oppidanis blande appellatis, & uti se ad inspiciendam de hoste uictoriam sequerentur inuitatis in primam aciem properauit. Præuiderat enim animo Piccininus, quæ apud Ecclesiasticos tunc fiebant. Nam cum in ea hostis propinquitate nullum militem ante meridiem frumentatum mittere, quin structam pene in subitam dimicationẽ pro castris aciem continere consueuissent, tunc ea religione sacra die in uesperã declinante, negligentius apud eos omnia curabantur, & emissis temere frumentatoribus, qui in armis ad meridiem steterant strati in tentorijs cauma delinibant, ut nisi ueteranus uigilantissimusq; ductor Micheletus Attendulus, summo de cliuo, quem eques-
B ter armatusq; inambulabat, tenui primo post densiore prospecto puluere, ad arma clamasset, facile potuerit, quod crediderat Piccininus, incautos inermesq; cõficere. Anglarium nanq; oppidũ sub imis Apennini radicibus in leniter fastigiato colle situm, ad eam partem in orientem uersam, quæ spectat ad Burgum, cliuum habet stadia duo ita fastigiatum, ut cum ascẽsu haudquaquam sit difficilis, tum cæteram planitiẽ quæ ad Burgi mœnia quatuor intercedit passuum milia, paululum supereminеat. Qua uero in parte desinit cliuus, planities inchoat ad Burgi portas usq; perpetua, sed quam passus quinquaginta distans à cliuo intersecat torrentulus, dextra læuaq; sensim suspendens ad Anglariũ rupes, & uiam quæ Burgum uersus ad lineam est directa, eo intercisam torrente, lapideus iungit ponticulus, rarum aut nullum nisi pediti præbens usum, quòd uicenos undiq; pedes, demolitæ in torrentis alueum rupes patentem armentis equitibusq; exhibent accessum. In eum itaq; ponticulum prouolans Micheletus, & forte illo die primam aciem ducturus erat, suos accurrentes undiq; ad uada iubet consistere. Secũdus illum secutus est
C Simonetus, ductorum in pontificis legione primarius, qui frumentatoribus, quò in loco cuius'ue tuti essent præsidio inspectis, in castra armatus reuertens omnia tumultu plena compererat, & illuc item properanter se contulit Vrsinus, tubicinibus qui apud eius prætorium prælij classicum cecinerant, iussis armatos in ordines conuocare. Tunc ductores apud ponticulum, de summa gerendæ rei pro tempore consultantes, præmissis ab hoste uelitibus ad teli iactum propinquantibus, conuenerunt, ut quod aliquando in rem eo casu adueniente constituissent fore, tripartito aciem struerent, frontemq; quam tunc habebat obtineret Micheletus, dextræ Vrsinus alæ, sinistræ Simonetus, & Petrus Meuaniensis cum tribus ecclesiasticorum cohortibus præessent, ut Sphortianis omnibus medijs, dextrum cornu Florentinus miles mercenarius, sinistrum ecclesiasticæ cohortes haberent, in subsidijs uero apud legatum signaq; sederet quicquid erat reliquum ecclesiastici equitatus. De peditatu autem actum, ut cum balistarij in summis ponerentur torrentis marginibus hostem, qui ad põtem uadaq; pugnaret, sagittis ad latera petituri,
D tum scutati hastatiq; in torrente pugnantem, in fronte circumsisterent equitatum, & gerendæ rei locus erat oppottunus, quòd quem stadia duo in deuexum diximus pendere, cliuus pari in latitudinem spatio extendebatur, cuius fossas omnes possessorum agellos disterminantes, Micheletus quatriduo antè curauerat complanari. Quo econtra incommodo Piccininus maxime angebatur, quòd rectam, ut diximus, uiam, sexdecim latam pedes fossæ undique muniunt, arcendo ab satis pecore, & aqua pluuia excipienda depressæ, quibus transuersæ similes coniunguntur plurimæ campos nullo ordine, sed uti possessionum exigunt termini diuidentes. Nec illi ocium cura'que fuerat complanandi, quippe qui incautos hostes sperasset opprimere: quanquam dixerunt post uictoriam sui fuisse illi consilium, & Piccinino filio Astorgioq; Manfredo primam ducentibus aciem iussisse, ut hoste ad pontem lacessito & pugna cedendo in uiam relata, communis hosti eà fieret incommoditas. Sed primos Philippensium qui immissi erant cum repulisset Micheletus, tum Astorgius Franciscusq; Piccininus irruentes, illum ponte deturbatum in cliuum usq; pugnando sunt secuti, rarior nanq; tunc erat in omni eccle-

 siastico-

siasticorum acie armatus, cum acciti populatores frumentatoresq; nondum arma indue E
re potuissent, & multi inermes in prælium tumultuarie concurrissent. Micheletto autem
laboranti cum opem attulisset Simonetus, relata est in pontem pugna, & utriusq; ex-
ercitus peditatu ad torrentis uada acriter pugnante, postquam Michelettum uidit lo-
cum tenere Simonetus, ordines conseruaturus in sinistrum cornu est reuersus. Id cum
secundo & tertio esset factum, addidit Astorgio & filio Piccininus cohortes duas, qui-
bus magno conatu prementibus, tamdiu Sphortianis stipatus qui omnes interea adue-
nerant repugnauit Michelettus, ut Nicolao Pisano ad sinistra pontis uada ab hoste ca-
pto, ipse etiam in periculum sit adductus. Tum conferti conglobatiq; Vrsinus Simo-
netusq; ac Meuaniensis, undiq; in prælium descenderunt, & Pisano ex hostis manu re-
cepto, omnes pedem pariter retulerunt, quos insecuti Philippenses, tanto pontem ua-
daq; præsidio firmauerunt, ut nullam existimauerint futuram hostium procellam, cuius
impetu inde aut uiribus pellerentur. Et exinde in ea, quam pontem & cliuum quin-
quaginta passus intercedere diximus, planitie, prælia sunt commissa. Tenuerunt autem F
seuere ordines ecclesiastici, & cum iam pares loco essent exercitus, prælium est ordi-
ne commissum, ut solum id referri possit ætate nostra priscis simile gestum esse. Nam
cum hinc cliuum ecclesiastici, inde torrentis ripas uadaq; Philippenses pro munitioni-
bus haberent, libero qui intercedebat in campo, nullus erat nisi quem uirtus fecisset su-
periorem, tantaq; pugnabatur utriusq; militis pertinacia, ut contis qui omnes fracti e-
rant deficientibus gladijsq; aut disiectis aut manu delapsis se ferreis percuterent chiro-
thecis, & quod cernentibus extra rei naturam fieri non iniuria miraculo fuit, nulla uox
asperior, nullus clamor pugnantium est auditus: ueriti tamen ecclesiastici, ne Piccini-
nus cohorte secundum torrentis ripas circumducta, ab tergo inuaderet, deductam ip-
si ex subsidijs cohortem in aduerso cliui post Simonetum in insidijs locauerunt. Sed
pessima tunc, quibus prisci caruerunt arma bombardæ minores, & maiusculæ rem à mi-
litibus secure geri prohibuerunt. Philippensibus namq; quadraginta inerant Germani,
portatilibus usi bombardis, quos à Sphortia quando sub Piccinini in Hetruriam ad- G
uentum Florentiæ est trepidatum missos, illi in Tifernatum castello obsessos sacramen-
toq; ob salutem datam constrictos, in exercitu continebant, & ecclesiastici bombardis
maiusculis Anglario eductis, hostes de ponte uadis & uia cum iacerent, deturbabant.
Si quando enim recedere pertinacius neglexerunt, binos trinosq; armis tectos, cum
equis lapides lacerabant. Hoc uero primum maiusq; incommodum obstitit Philippen-
sibus, cum item Michelettus Simonetusq; & Meuaniensis facto cuneo hostes etiam
numero plures impeterent Apuli Calabriq; sonipedes, quibus ecclesiastici utebantur
minores, Philippensium equos ex Germania maiori ex parte habitos, uel in niuibus an-
teacta hyeme debilitatos prosternebant. Quibus in congressibus, multi ex Philippensi
bus intercepti, ad hostium signa uel intra oppidum mittebantur. Quod cum uidisset Pic
cininus, ex secunda acie quæ pontem & uada tenebat, exq; subsidiaria paululum in uia
remotiore, quosq; euocans meliores, in primam aciem eo misit consilio, ut titubantes
& sibi etiam non satis fidentes hostes, furenti impetitos procella dissiparet. Id cum fie- H
ret aduerterunt ex cliui superioribus ecclesiastici duces, & omnibus etiam ex subsidia-
ria acie qui equis & uirtute præualerent conuocatis, cuneum & ipsi pergrandem den-
sissimumq; fecerunt. Erat eo in tempore legati Caponis & Medicei cura quæcunque du
ctores prælio usui postularent solerter immittere, quanquam Mediceus Bernardus cum
dirigendis iuuandisq; consilio omnibus, apud acies frequens esset, tum maxime Simo-
neto die illa adstitit, cuius hominis amicissimi uirtutem in Nicolai Tollentinatis utriusq;
educatoris legione antea cognouisset. Interea primam Michelettus quam principio ce-
perat frontis aciem cum teneret, primusq; dimicationem cum ultrò inchoaret, aut ab ho
ste cœptam sustineret, & pugnando uir septuagenarius militis, & hortando ducis officia
adimplebat: Irent in prælium uel se duce uictores, Nicolaum esse hostē fato sibi ad uicto
riam, aliàs apud urbem Aquilam oblatum, secundam hanc esse diē quæ Sphortianos de
Braccianis semper antea superatis iustum faciat triumphum sumere: Iniustam Piccinino
causam, deum optimum maximum Iesum, eiusq; apostolos Petrum & Paulum illi iratos
esse,

A esse, qui ad tantam eum perduxerint, traxerint'que amentiam, ut quorum rebus insi-
dietur in apostolorum celebritate prælium iniquissimo loco cum potentiore hoste cō-
mittat. Suam uero apud Philippenses ductorum quisque concionem habebat. Alij prę
mia memorare ingentia, quæ superato hoste Hetruria potiti & pontifice curialibusq;
in Florentia spoliatis, ex uictoria reportarent: alij hostem contemnere, qui trinis du-
ctus imperijs, nullum habeat certum ducem, & si conferto, ut adsolet, in summo re-
rum discrimine pugnandum erit, non se magis milites inter se, quàm hostem agnoscāt.
Piccininus uero quemque appellans, quousque, inquit, uestra torpescet uirtus? Vi-
ctum'ne toties fugatum exarmatumq; à uobis Vrsinum & Simonetum Tollentinatis,
cuius maximi exercitus singuli propè binos apud Imolam cepistis: reliquias ducentem,
nouum hominem nouo & incognito auctum tyrone, Michelettumq; à Fortebraccio
Castellensi toties fugatum uincere passuri estis? Partam tot prælijs prospere gestis, tot
regionibus captis gloriam ineptis hominibus relicturi estis? Et trepidare eos, in sum-
B mumq; cliuum sese cernitis conglobare, de fuga cogitantes, quos si urbem ad tergum
capacem habuissent, sibi à principio receptu consulturos fuisse non ambigo. Hincq;
desperatam in ea oppidi paruitate salutem hactenus armis quod etiam mulierculæ in
extrema faciunt desperatione tutati sunt. Sed si quam olim contremiscunt, uestram a-
nimorum ferociam insurgere conspexerint, quod reliquum habent spei, in fugam dis-
sipabuntur. Ite ducis Mediolani solida spes, ite Piccinini fratres cōmilitonesq;, uicto-
riam quæ in manibus est tenere, proculdubio effecturam, ut nullus posthac Piccini-
ni legionem in campis audeat expectare. Hæc quum dixisset, eo adnuente, tubicini-
bus ad triginta crepitante classico in prælium accedentibus, Philippenses magnam ec-
clesiasticis intulerunt procellam, nec ictum illi, uulneraq; micantium, & tanto illata-
rum impetu cuspidum segnes trepidiq; exceperunt, sed ima decliui radice in mutuos
delati ictus, multos equis retrorsum cadentibus prostrauerunt: tum gladijs ea in pres-
sura strictis, cœpto instantes impetu, reliquos in torrentis uada ponticulumq; repule-
C runt: & nonnullis eo in loco cadentibus plurimis uulneratis, in queis Astorgius Man-
fredus conto inguina est transfixus, capti sunt Philippensium meliores. Seruabat ta-
men locum Piccininus, & peditatu in angustijs adiuuante, ordines pro tempore resti-
tuebat. Sed integras Vrsinus, quæ post montem & ad signa fuerant cohortes, quum
adduxisset, deturbatus ponte Piccininus in subsidiariam aciem retrocessit. Ea autem
uirorum robore, ut ostendimus, detracto, nihil habebat neruorum. Nec tamen desti-
tit Piccininus, quin satis pristinæ uirtuti facturus prælium redintegrarit, & quod Bur-
genses uiæ & campi fossas, dextra læuaq; complanarant, restituta acie hostis impetum
morabatur. Fuit eo tēporis momento lunæ defectus, & nubibus cœlo obductis irideq;
apparente, uertit in Philippensium ora uiolentior, qui ad id temporis à tergo flauerat
uentus. Quumq; medium horæ tempus supra uires pugnassent, turbatos suorum or-
dines, hostium econtra solidiores constantioresq; conspicati, Piccininus, Guidanto-
nius, Fauentinus, & Franciscus filius prælio excedentes, fathiscentem fracturam Phi-
D lippensium consummarunt, & signis hosti relictis tanta derepente facta est fugienti-
um seinuicem prementium ruina, ut quod pugnantes nequiuissent, cadentes inse-
quutum hostem, ne ductores de fuga retraheret, prohibuerint. Pugnatum est horis
fermè quatuor continenter. Nec ullus utroque in exercitu, paria propè sena equitum
millia, peditatus tria habente, notus miles non suæ uirtutis aut ignauiæ documentum
dedit. Desideratiq; sunt ex Philippensibns ad sexaginta, uulnerati supra quadringētos,
capti milites mille & octingenti, in queis duodetriginta fuerunt turmis in legione præ-
fecti, & Burgenses, qui uel acciti, uel ad spolia detrahenda propè populariter accurre-
rant, mille & trecentos à redemptoribus est compertum. De ecclesiastico autem ex-
ercitu, quum uulnerati fuerint ducenti, ad decem aut in prælio, aut ex uulneribus in-
terierunt, sed ex utrisque, equi ad sexcentos pari penè numero suffossi in campo man-
sere. Delatus ex fuga Burgum Piccininus postquàm comperit neminem ad unum ex
turmarum præfectis hostium manibus euasisse, mœstus Guidantonio Fauentino, &
Frācisco filio dixisse fertur debellatū esse, & Philippi partes pessum abituras, si uictoriā

bene uſus hoſtis quadringentos, qui in manibus eſſent ueteranos & deditiſſimos ſibi B
equites retineret, quorum adſimiles uniuerſa Italiæ militia non haberet, & mœnibus
oppidi portisq́ præſidio firmatis, circumueniri addubitant, accederet' ne uictor exer-
citus proſpici & ter quater' que ſingulas per noctis horas ſcire curauit. Mane ſummo
quum Aſtorgius Manfredus, Sagramorus Parmenſis, Romanus Cremonenſis, & tres
alij ex captiuis fama notiores, apud legatum hoſpitaliter haberentur, cæteri omnes eo
inſcio ad unum liberati fuerunt, quibus longo agmine in ea uiæ rectitudine Burgum pe
tentibus, à ſpeculatoribus' que de mœnibus conſpectis, pendens paratusq́ in fugam
Piccininus, eos exercitus ſe circumuallaturi præcurſores eſſe ratus ad ſolis ortum pro-
peranter migrauit. Ipſo autem uixdum porta egreſſo, miſerunt reliqui in oppido Bur-
genſes ad legatum oratores, qui factum ab imprudentia & neceſſitate deprecati, ſu-
os' que commendantes captiuos oppidum dediderunt. Interea Troilus Molarianusq́
conflixiſſe exercitus, profligatumq́ hoſtem ad primam noctis uigiliam certiores facti,
nocte concubia ex Tiſerno, quod oppidum præſidio, ut docuimus, tenuerant, profe- F
cti ſunt: qui Burgum ad horam tertiam quum attigiſſent, nonnullos Piccininum abe-
untem tarde ſequutos interceperunt, & legati nuncijs ad oppidi receptionem miſſis
coniuncti, quàmprimum introducti ſunt, Philippenſium, qui libertati uixdum adue-
nerant, nonnullos inimicitiores cognitos, interfecerunt; impedimentisq́ apud oppi-
danos à fugienti exercitu relictis accurate conquiſitis direptisq́, ſua & ipſi ex ſuperato
hoſte ſpolia reportarunt. Potitus Burgo legatus, poſtquam captiuos ad unum libera-
tos intellexit: ſex, qui, ut diximus, apud ſe erant, Florentiam miſit: & hinc Nerius Ca-
po, Bernardusq́ Mediceus, Anfroſinæ caſtellis, inde legati copiæ Tifernatum oppidis
arcibusq́ quæ in Piccinini poteſtate dudum fuerant, recipiendis intenderunt, quorum
breui captorum illa Florentinis, hæc Tiſernatibus ſunt conceſſa. At profectus Burgo
Piccininus octauo miliario ſub Apennini iugis primum de fuga conſedit, inde ſuis cō-
militonibus, præter ſpem ſibi cōiunctis, ad Eugubij portas quū ſtatiua cepiſſet, & à Gui
dantonio Vrbinate, ciuitatē uicariatus Romanæ eccleſiæ titulo obtinente adiutus, in- G
ſtaurationi exercitus pro tempore proq́ municipij facultatibus, operā dare cœpit. Eoq́
ex loco tentatis per nuncios Peruſinis ad eos redire quærebat. Sed illi cautius in rē pru
dentiusq́ proſpicientes, octo milibus auri donato, ut acceſſu abſtineret, ad tutandamq́
ab hoſte Romandiolam duceret, conſuluerunt. Quod ſequutus conſiliū mala quæcun-
que timuerat, quæq́ illum & ſuos preſſura apparebāt, declinauit. Nam & Peruſinis pri-
mum reijciendi culpam in paucorum audaciam, redeundiq́, ut fecerunt, cum pontifice
in gratiam occaſionem præbuit, & dum legatus ob fauſtum prælij ſucceſſum, ſimul cū
Petro Barbo nobili Veneto, tunc notario nepote ex ſorore pontifici cardinalis crea-
tus, Florentiæ moram trahit, Florentiniq́ oppugnatis Caſentini oppidis caſtellisq́ ſe-
ptem Franciſcum Puppij comitem, poſt quadringenteſimum ut ferebatur annum, quo
progenitores eum obtinuerant comitatum, patria eijciunt, Piccininus in Romandio-
lam ducens, omnia in uictoris ſi maturò traieciſſet, poteſtatē eueſtigio uentura, perop-
portune confirmauit. Interea dum hæc in Hetruria gerebantur, Sphortia Carauagio po
titus, Petro Aduocato & Brixianorum manu ad arcis oppugnationē relictis multa de H
Cremonenſibus, in quos duxit, cepit oppida & caſtella, ut ad eas agri partes, quę in Mā
tuanos Brixianosq́ ſpectant, ſolum in Padi ripa Philippo reliquū fuerit Caſale maius,
oppidanos cuius quum populariter migrare iuſſiſſet Foroiulianus, bona eorum impo-
ſitis præſidio militibus diripienda conceſſit. Aſulam uero, Canendum, & Marchariam
Marchionis Mantuani oppida Ollio flumini adiacētia, quòd maiore cura defendeban
tur, Sphortia maioribus parabat uiribus expugnare. Et quū oppidani direptionis metu
adducti illa ſpe celerius dedidiſſent, operoſum Sphortiæ, Philippenſibus impoſſibile
eſt uiſum, arces præſertim Marchariæ, ea celeritate qua cætera erant ad eam diem cōfe-
cta, recipere. Sed accedentes, arce Carauagij recepta, Brixiani maiori bōbarda, quā Bri
xiæ haberent, ſeptingentarū librarū lapides iaciēte adhibita, Canedi, & Aſulæ arces bre
ui obtinuerunt, Marchariæ aūt turres, lateritio muro duodenúm pedū craſſitudine den
ſiſſimas, die decimo demoliti ſunt: nec tamē eo terrore adductus deditionē prius fecit

præſidij

A præsidij præfectus, quàm scandentes ruinas Sphortianos, prælio bis cominus commis-
so repulsos, superiora murorum ad oppositam tertio quod conseri erat cœptum prælio
partem scalis capere conspexisset. Inde Pischeriam ducens Sphortia, Stephanum Con-
tarenum, qui Lagisium uiribus expugnatum, cæde proditorum præsidijq; facta diripi-
endum militi concesserat, classem iussit adducere. Est nanque Pischeria oppidum natu-
ra soli ac operum magnificentia magnæ inter regionis oppida excellentiæ, ut Scalige-
ros Veronenses, à quibus exædificatæ fuerunt arces, solitos dicere acceperimus, illud
tribus præstare rebus, quarum unamquamque raro detur talem in cæteris inueniri, a-
mœnitate scilicet, munitionibus, atque utilitate, quam piscium commercia reddunt ma
ximam. Amœnitas uerò hinc ducitur maior, quòd & si lacus speciosissimi emissorio im-
positum, Mincijq; amnis caput incubans, solum undique, ut pleraque alibi, habet uine-
tis & oliueti syluis uestitum, consitis tamen præstat, citriculis limonibusq;, & ea rari in
Italia mali specie multimoda abundantibus. At munitio ea est, quæ & amœnitatem au-
B geat, & tutelam habeat singularem: quod oppidum ad eam Mincij ripam, quæ spectat
in Mantuanos situm, qua parte in meridiem uersa continenti iungitur, & altera occi-
dentali Benaco prominenti, tertiaq; Mincio imposita, quę uergit in Septentriones, ele-
uato densoq; cingitur muro, & quò Mincius Benacúsque alluere desinunt, fossa illud à
continenti separat latissima, quæ perpetuas altásque aquas accipiens à Benaco, post-
quam arces cinxit ambas, redit in Mincium. Sed quartum oppidi latus in orientem uer-
sum muro caret, quod arcibus exponitur, quarum ut campestri solo munitissimarum,
quæ prima est & ambitu maior, aulis, porticibus, camerísque egregie pictis decoratur,
regiæ ac imperiali pompæ satis facillimè facturis, & lateritius pons fornicum quatuor-
decim Mincium amplexus, turrim habet in capite munitissimam. Secunda autem mi-
nor arx tanquam subsidiaria, & si pari murorum, turrium propugnaculorumq; forma
munitur, eò præstat, quod minore seruatur custodia: & ponte item lateritio fossam
complexa, iungitur Mantuanis. At unica oppidi quæ populo & commeantibus patet
C porta, emissorij lacus angulo est imposita, ab qua trans Mincium ad situm è regione
tumulum, Suburbium appellant, Subliceo itur ponte: & tumulus quem caupo solus
hospitatoria inhabitat taberna, palude prius quàm fossa latiore cinctus, portam ad exi-
tum habet, Subliceo item ponte in campos Veronensium dimittentem. Ei oppido ar-
cibúsque commeatu in annum refectis, marchio quingentos ex equitatu pediatúque
omni electos milites, præsidio imposuerat, non minus retinendi illius cura sollicitus,
quàm Venetos intelligeret cupientissimos recipiendi, quandoquidem eos Cremonæ
Casalisque æstate illa tentandorum curam creditum est eius gratia omisisse. Sphortia
itaq; equitatu extra hostiles bombardarum iactus in circuitu disposito, suas ipse bom-
bardas quadripartito adigi curauit. Classis uerò scaphas Contarenus ad tumulum, &
oppidi portam de Benaco & Mincio pugnare curauit. Re Philippi marchionisque
Mantuani interea tantis ubiq; acceptis incommodis debilitata, Nicolaus marchio Fer-
rariensis, qui sub aliorum excidio existimaret pendere, sese pacis sequestrem ingerere
D cœperat, cuius ut dicebat quærendæ causa, cùm Mantuam accessisset, Sphortiam allo-
quuturus, fide publica Pischeriam se contulit, & Pascali Maripetro, qui prouisor in ex-
ercitu à senatu missus in castris erat præsente, multa de pace cum illo locutus, futurum
dixit, ut Philippus Mediolanensium dux, quam obstinatè nimis ad eam retinuisset diē,
Blancham uxorē, illi se intercessore uel in castra transmittat. Ad quæ respōdens Sphor-
tia, se pacis dixit, cuius etiam hosti tolerabilis senatum sciat esse cupientissimum, modò
Philippus pariter eam uelit, suasorem fore, eaq; solenniter constituta amicos, quorum
ille esset primus, de Blancha quid expediat cōsulturum. Inde profectus marchio Mātu-
amq; reuersus, itinere nullatenus intermisso, Philippum Mediolani cōuenit. Quæ qui-
dē profectio suspectę fidei hominis adeò fuit Venetis formidolosa, ut publici æris alie-
ni ualorem, quinta parte deteriorem effecerint. Nam quum marchio singulari amicitia
Sphortiæ genitori coniunctus fuerit, timuerunt Veneti, ne apud Sphortiam filium pa-
ternæ imitatorē amicitiæ potentiores honesto preces habuisset. At Pischeriæ oppugna
tio eo in tempore magnis conatibus agebatur. Sphortia nanq; XX. meridionalis plagę
muri passibus bōbarda apertis fossam uirgultis cū repleret, Cōtarenus è regione turma

libus

libus gente efferata, partim Benacum natare, partim umbilico tenus altum paludis li- E
mum peruadere compulsis, tumulum ceperat, & taberna propugnaculis armata Subli-
cioq; ponte qui emissorium clauderet igni corruptis, scaphas Mincio delapsas, portæ
oppidi mœnibusq; subduxerat: inde scalis ad mœnia erectis, rabidi & tanquam amen-
tes, tanto ardore conscendebant turmales, ut quanquam caderent uulnerarenturq; mul
ti, saucijs succedētes integri portam murosq; deiectis defensoribus obtinuerint. Quod
quum pugnantes è regione uidissent Sphortiani, spretis qui ad deditionem faciendam
fuerant oppidanis, per fossas & ipsi ruinasq; irruperunt. Tunc Mantuanis militibus qui
tam multi præsidio inerant, in arcem confugientibus, parua pro tumultu cęde commis-
sa, oppidum est direptum. Paulopost arcis oppugnatione inchoata, maior bombarda
quam ad Marchariæ arcis oppugnationem adhibitam fuisse ostendimus, in primariam,
&, ut dicunt, magistram arcis turrim est firmata, quæ in oppidum prominens altitudine
atq; latitudine & muri densitate maximum arci adderet munimentum. Fuit autem ea &
ad hoc tempus inaudita bombardæ illius uiolentia, is euomentis crepitus, ut nisi in mul F
torum qui interfuerunt manus scripta hæc peruentura sciremus, quorum assertio nos à
mendacij inuidia uindicabit, dignam relaturem fuerimus suppressuri. Classis Veneta
ancoris in Benaco firmata extra bombardæ hostilis iactum à paucis custodibus tene-
batur, turmis à Contareno ad oppidi arcisq; oppugnationem, ut ostendimus, expositis.
Erantq; binæ naues tectæ castellis munitæ, amphorarum trecētarum singulæ, quos uo-
cari diximus Bellenerios, in fronte ad specimen constitutæ. Quum igitur iaceret in ar-
cem bombarda, tantus fiebat in circuitu terręmotus, ut aquis Benaci emotis fluctuan-
tes in utraq; latera Bellenerij sese inuicē, & uicinas colliderent naues, & in oppido qua-
tuor bene materiatæ ciuium domus, eo excussæ terræmotu, in multorum capita corrue-
runt. Itaq; decies immissa, etsi parietem distantibus inter se offensionibus tenuiter macu
lauerat, & minimè penitus læsisse uidebatur, tantus ictu decimo exortus est in arce, qui
in nubem ascendit puluis, ut cernentibus apparuerit, magnam muri uim ad intima cor-
ruisse: dumq; à uento dissipatus puluis euanuisset, & bombarda interim repleretur, in- G
spectantes uiderunt multi, turrim haudquaq; uasto hiatu, à summis in infima scissam es-
se, & tunc duorum qui summa tenebant propugnacula custodū, alter funiculo in arcem
est delapsus, alter hæsitans, & quid faceret dubius subsidentem sequutus est turrim, quę
undecimo inexpectato ictu, quaquauersum lacera, partim fossam cōpleuit, partim ar-
cis proxima pondere attriuit suo. Quod quū cessante pulueris nube uidissent Sphortia-
ni, arcem defensore ad eam partē nudatā obrepentes Mantuanos alijs de turribus, deq;
arce altera resistentes, ad deditionem aliquot dierū oppugnationibus compulerūt. Tūc
Sphortia Mincio transmisso, Villafrancha, Vigasio, Veronēsium castellis, intra decimū
diem quàm accesserat est potitus. Copijs inde Valegiū ductis, ignobilia quæ circunstāt
Mantuā castella primum, deinde Valegienses in potestatem accepti, & impositæ ponti
arces, bombarda item atterente breui sunt receptę. At Nicolaus marchio paucis diebus
apud Philippū moratus, Blācham decenti cum familiarium genitoris comitatu, secum
auectam Pado Mantuā perducens, suspicionem Venetorum in maioris periculi cogita H
tionem metumq; cōuertit. Philippū nanq; magni atq; elati animi principem, unicam fi-
liam sine ingenti abalienationis Sphortiæ à rebus publicis præmio, ad repudiatas tādiu
nuptias misisse, haudquaquā uerisimile existimabant. Rogatus autem Sphortia in amœ
nissimam Mantuani marchionis uillam, cui ædificandæ magnū fecerat impendiū, Mar-
mirolum uocāt, ut de pace, deq; cōiugio ageretur, sæpenumero respōdit, nec sibi iniussu
senatus, ad hostis loca eundum: nec senatū si sapiet, ut adeat permissurum. Quę respōsio
nis prudentia, maximo fuit Venetis de illius fidei cōstantia documēto, & puella secūdo
Pado Ferrariā præmissa, ad tertium diem marchio est sequutus. Piccininus autem, post-
quam titubantē Romandiolā sua persona cōfirmauit Guidantonio Manfredo, & Fran
cisco filio, ut eam prouinciam pręsidio tenerēt relictis, Mediolanū ad Philippum acces-
sit, Palatinisq; quantā potuerūt pecuniam cōferre cōpulsis, uectigalia auxit, tributa im-
posuit noua, & nihil pecunia excutiēda intentatum omisit. Romani interim pōtificis &
ecclesiæ legatus, Ludouicus cardinalis Aquileiēsis trigesimo die, postquā Piccinini co-
pias profligauerat, in Romandiolā traiecturus, Sigismundū & Malatestā fratres ad ec-
clesiæ

A clesiæ stipendia, cum mille quingentis equitibus, peditibus quadringentis conscripsit.
Sed quum agrum attigisset Foroliuiensem, iam Malatesta ad hostes transiuerat, neq; tamen destitit Sigismundus, quin legato obsequentissimus fuerit, castris apud Martinense rus, bina distans passuum milia in Foroliuium firmatis, uenientes noctu & interdiu Fauētinus ac Piccininus, pendentes in rebellionem Foroliuienses cōtinuerūt. Inde ad Bagnacauallum ducto, quum propinquiora cepissent statiua, & grandis ille exercitus septem milium equitatus, peditatus mercenarij quatuor, oppidum cinxisset, desperantibus Fauentini & Piccinini auxilio oppidanis ad octauum diem deditio est facta: pariter postea Massæ Lombardorum & ignobilium agri Imolensis castellorū Bagnariæ, Bibani, Mordani, Guelfiq; facta fuit. Extorribus autem Foroliuiensibus, perpaucis qui castra sequebantur memorantibus, quum duxisset iterato Forumliuiū legatus, urbe præsidio immunita breui potitus fuisset, nisi lassata nimis à ductoribus obsidione redeuntes Piccininus filius, & Malatesta ciues à rebellione ut antea deterruissent. At apud Apulię regnum per
B id temporis Renatus rex, postquàm omneis copias datis in aliquot menses stipendijs, in Aprutio reparauerat, Caudolas Antonium Bari ducem ac Raimundum & Traianū Caraciolum Auelini comitem, factionisq; suæ sequaces cum quatuor equitum milibus adducens, ea ratione Neapolim reuerti constituit, ut Auersanā cuius arcem Antonius Caudola præsidio teneret, reciperet, & laborātibus ueteris Campaniæ populis opem ferret, simul Neapolitanos tamdiu clausos & importatis mari tenuiter sustētatos, in meliorem quoad tunc posset fortunam adduceret. Resciuerat eius aduētum Alfonsus rex, sed quo itinere Aprutinis montibus descenderet dubius, cum parte copiarū, cæteris certo in loco ad diem conuenire iussis, ad montes succedebat, & fortè eodem quo adueniret Renatus itinere capto, copijs ad uesperam de itinere fessis mille passus ab hostiū statiuis, quæ & ipsi eadem cepissent hora consedit, tulitq; fors, ut prior Renatus hostem incautum adesse habuerit exploratū, uolueritq; Gallica & ad primos motus audaci promptitudine inermes inopinatosq; inuadere: quod autem fama auditum erat, & nuncij retulerant ad
C id missi, parare Alfonsum copias, & saltibus qui omnes in potestate essent agresti manu firmatis, cum equitatu peditatuq; mercenario milibus hominum quatuor paratum obsistere locis omnibus adfuturum, non existimauit Antonius Caudola, cum sese, ut credebat, offerentibus, & pugnandi copiam facturis, dubio loco temere confligendū. Qua in consilij uarietate, dum tempus absumitur, sensit periculum Alfonsus, & in tuta confugiens apertū hosti reliquit accessum. Et post parum Neapoli quum agitarentur, & certum perfugæ fecissent, fuisse in manibus paratam, si uti sciuissent uictoriam, iratus rex Renatus, insimulatum perfidiæ Antoniū in arce Neapolitana detinuit, & errorē ab imprudētia, & infortunio deprecatū, ea qua cœperat facilitate subito liberauit. Is uero quamprimum oblatam uidit occasionem, cum copijs profectus quinto apud Neapolim miliario loco tuto castra cōmuniuit. Et ad Alfonsum regem mittens, inducias in quinquagesimū diem, & securi in Aprutios per inimica prius loca transitus literas, deducto ex arce Auersana præsidio impetrauit. Quo destitutus equitū fermè quatuor milium & peditum mil-
D le præsidio Renatus, perpaucos habuit reliquos pedites mercenarios, quorum tarenti in urbe Neapolitana ciue, immixtorum præsidio, ægre mœnia defensauit, ab Arragonensi dies noctesq; acriter oppugnante, & inerat fames, qualem Brixiæ hoc etiā anno scripsimus adfuisse: quod autē Caudola, & suæ sectæ ductores, neq; Renato ultra cōsentire, neque Arragonensem sequi, neq; ignaui sine stipendio esse uellent, Romanus pōtifex, eos ad ecclesiæ stipendia eo accepit consilio, ut ipsorū potentatu & armis fretus, optatam & tandiu quæsitam pacem calamitosis regni illius populis daret. Id munus quum celebris famæ cardinali Tarentino apostolicæ sedis legato iniunxisset, ne ciuitas Neapolitana interim deficeret, & in præclara ciuitate multi quibus nulla emigrandi adesset facultas, fame interea cruciati perirēt, magnā frumenti uim ex Hetrusco ecclesiæ patrimonio, apud Cornetum tribus impositam Genuensiū nauibus immisit, cuius partē egenis donari, partē ditiorib. modico uenundari precio curauit. Verū præsentis anni, cuius gestis in Italia rebus, & quidē solito clarioribus, hic plenus est liber, autūnus adeo ingētes ac penè perpetuas habuit pluuias, ut exercitus oēs cōtra ac multis insueuerāt annis, ad prima brumę

tempora

tempora in hyberna cõcesserint. Primus tamen omnium ecclesiasticus ex Romandiola, re omnino infecta in Hetruriam & inde ad urbis Romæ partes est reductus. Secundus rex Alfonsus, suum per circunstantia Neapolim oppida dimisit. Piccinini uerò & Mantuani copiæ partim apud Parmenses, partim Mantuæ, prout fuerant, permansere. Et Sphortia postquam Valegio multis antè diebus recepto, ignobiliora quæ tertio aut quarto distant à Mantua miliario ceperat, copias omneis in capta de Cremonensibus, Laudensibus, Mantuanisq́, & recepta de Brixianis oppida distribuit, sola cohorte pretoriana Veronæ apud se in Veronensibus retenta.

FINIS HISTORIARVM BLONDI, quas morte præuentus non compleuit, quum tamen interim Romam instauratam tribus libris, Italiam illustratam libris octo, & Romam triumphantem libris decem absoluerit.

CAMPANVS

Blonde Pio uiuo moreris, nil morte dolendum est,
Tu famæ, domui consulit ille tuæ,
Astra tibi, natis patrios concessit honores,
Qua tu alia optasses conditione mori?

PIO SVMMO PONT.

Romam instauratam cœpit conscribere Blondus,
Multa illum instaurans contulit Eugenius,
Italiam mox illustrans maioribus ausis
Lustrauit totam mox uagus Italiam,
Ecce triumphantem cecinit, Pie maxime, Romam
Ergo tua fas est ille triumphet ope.

EPITAPHIVM.

Hic situs est Blondus, Priami cui forma, Catonis
Vita, Titi Liuij fama decusq́ fuit:
Coniuncta est sancto coniunx pia Paula marito
Fœminei sexus gloria, ut ille uirûm.

RERVM AC VOCVM IN DECADIBVS HISTORIARVM BLONDI MEMORABILIVM INDEX, IVXTA

Alphabeti ordinem, nunc primum studio Leodegarij Grimaldi conscriptus, in quo tamen historiæ sæpius in eodem nomine aut uoce quàm alphabeti ordinis ratio habetur.

A

martana

ariminum

B

bardonis

bombardæ

oppugna-

carolus

D

gibellino-

gregorij

guinisius à Sfortis proditur

I

itali

longobardi

michelettus

N

nucceriam

paganus

rogerius

saracc-

senensis

ſimon

V

ueronenses

uolsci

F I N I S.

BASILEAE PER HIERON. FROBENIVM ET NICOL. EPISCOPIVM, ANNO M. D. LIX.

FRO
BEN.